Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Aktstykker og Oplysninger

til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie

i

Kristian IV's Tid,

udgivne ved

Kr. Erslev

af

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

Første Bind (1588—1626).

Med Understøttelse
af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos Rudolph Klein.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1883—85.

Aktstykker og Oplysninger
til

Rigsraadets og Stændermødernes Historie
i
Kristian IV's Tid,
udgivne ved
Kr. Erslev
af
Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.
Første Bind (1588–1626).
Med Understøttelse af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.
Kjøbenhavn.
I Kommission hos Rudolph Klein.
Trykt hos Nielsen & Lydiche.
1883–85.

Disse »Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid«, hvoraf det første Bind nu foreligger, vil i det hele udgjøre tre Bind, og der vil hengaa ikke ganske faa Aar, inden Værket kan afsluttes. Det vil derfor maaske være heldigt her allerede at antyde Værkets Plan og Indretning, om end en mere udtømmende Forklaring deraf maa forbeholdes den Indledning, der vil følge med Bogens sidste Bind.

Stoffet er i Hovedsagen ordnet efter de afholdte Raadsmøder (Herredage, Stændermøder), saaledes at en indledende Oversigt giver Oplysning om Mødets Indkaldelse og Varighed, hvilke Raader der har overværet det, Forhandlingerne og disses Resultat; derefter aftrykkes de vigtigste til Mødet hørende Aktstykker in extenso. Ved Slutningen af hvert Aar findes dernæst Oplysninger om Raadets Virksomhed udenfor Møderne, ordnede under Rubrikerne Indlandet, Fyrstendømmerne, Sverige, Udlandet. Hvor Raadsmødernes Navne forekomme (udenfor Aktstykkerne), ere de fremhævede ved Kursivskrift. Et Tillæg til Værket giver i tabellarisk Form en Oversigt over, hvilke Raader der bleve indkaldte til Møderne, hvilke der deltog i Domsafsigelser, underskrev Betænkningerne o. lign.

Ved Aftrykket af Aktstykkerne er væsentlig fulgt de samme Regler som i Udgaven af »Danske Kancelliregistranter 1535—1550« (se Fortalen hertil S. VII—VIII); dog er Undtagelsesvis i Kristian IV's egenhændige Skrivelser Kongens ejendommelige Retskrivning bibeholdt uden Ændringer (f. Ex. S. 218). Egenhændige Underskrifter er gjengivne uforandrede og udmærkede ved Kursiv;

derimod er der ved dem udeladt Tilføjelsen »manu propria« eller »med egen Haand«, medens de faa Tilfælde, hvor denne Tilføjelse fattes, er noterede særskilt. Rigsraadsbrevene findes især i to af Geheimearkivets Samlinger, hvoraf den ene, hvis gamle Signatur er »Justitsministeriets Aflevering Skab 9, n. 124«, indeholder de til Kongen leverede

Betænkninger, medens den anden, »Rigens Raads Breve«, er Raadets egen Samling af modtagne Skrivelser, Gjenparter af Betænkninger m. m. Den første anføres som »Kanc.«, den anden som »RR.«.

Indledningen vil bl. a. indeholde en fuldstændig Liste over alle Medlemmer af Raadet i Kristian IV's Tid; foreløbig henvises til den Notits om Ændringerne i Raadets Sammensætning, der er meddelt ved Begyndelsen af hvert Aar.

Ved Værkets Slutning vil der blive meddelt udførlige Registre til alle Bindene under ét. —

Det er et særdeles omfattende og spredt Stof, der er sammenstillet og delvis bearbejdet i dette Værk. Efter bedste Evne har jeg søgt at opspore, hvad der hører med til Emnet; dog har jeg allerede truffet enkelte Stykker, der burde have været omtalte i dette Bind; men disse saavel som hvad der senere maatte paatræffes, vil først blive meddelt ved Bogens Slutning. Ofte har det ikke været let at afstikke Grænsen for, hvad der burde medtages og hvad ikke. Hovedvægten er blevet lagt paa Rigsraadets Virksomhed som Raad, medens dets Dommervirksomhed kun er antydet og de enkelte Medlemmers Del i Administrationen blot er omhandlet fra den mere formelle Side.

For at opnaa den ønskelige Nøjagtighed har jeg, især til Aftrykkene af Aktstykker, benyttet mig af Medhjælp. Hr. stud. mag. (nu cand. mag.) H. V. Clausen, der allerede havde staaet mig bi ved Indsamlingen af Materialet, har læst en Korrektur efter Originalerne paa de første 20 Ark af dette Bind og delvis ogsaa revideret den øvrige Text; da han forlod Byen, har senere Frøken stud. mag. Anna Hude korrigeret Aktstykkerne i Værkets følgende Afsnit. Jeg skylder begge megen Tak for den Flid og Omhu, hvormed de har udført deres Hverv, og idet saaledes hvert Aktstykke er revideret af et Par Øjne foruden mine, haaber jeg, at Aftrykkene maa være tilnærmelsesvis fejlfri.

Kr. Erslev.

****1588.****

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Raadet bestod ved Frederik II's Død af følgende 20 Medlemmer: Niels Kaas (Kansler), Peder Gyldenstjerne (Marsk), Peder Munk (Admiral), Jørgen Rosenkrans, Kristoffer Valkendorf, Sten Brahe, Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Erik Hardenberg, Hak Ulfstand, Anders Bing, Henrik Belov, Axel Gyldenstjerne, Absalon Gjø, Korfits Viffert, Jakob Sefeld, Breide Rantzau, Kristen Skel, Albret Fris, Arild Hvitfeld (Rigens Kansler). — Axel Gyldenstjerne forordnedes 5 Juli til Statholder i Norge[1].

April. Raadsmøde i Slagelse og paa Antvorskov.

Ved Frederik II's Død 4 April 1588 var af Raadet kun Niels Kaas og Arild Hvitfeld til Stede; disse tilskrev endnu samme Dag paa Dronningens Begjæring de andre 18 Raader og bad dem med det alleriligste som muligt at begive sig over til Slagelse[2]. 5 April var Kristoffer Valkendorf allerede kommet og medunderskrev en Befaling til Bisperne om at foranstalte Klokkeringning[3]; Dagen efter undertegnede Niels Kaas, Kristoffer Valkendorf og Sten Brahe en Befaling, udstedt paa den udvalgte Prins' og menige Rigens Raads Vegne til flere Lensmænd om at holde deres Slotte Prinsen og Kronen til troer Haand i Slotslov[4]. Et Brev af 9 April er underskrevet af Niels Kaas, Hak Ulfstand og Breide Rantzau[5], et af 10 April af Niels Kaas, Manderup Parsberg og Absalon Gjø[6]; en Meddelelse

Oversættelse til nudansk

****1588.****

Da Frederik II døde, bestod rådet af følgende 20 medlemmer: Niels Kaas (kansler), Peder Gyldenstjerne (marsk), Peder Munk (admiral), Jørgen Rosenkrans, Kristoffer Valkendorf, Sten Brahe, Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Erik Hardenberg, Hak Ulfstand, Anders Bing, Henrik Belov, Axel Gyldenstjerne, Absalon Gjø, Korfits Viffert, Jakob Sefeld, Breide Rantzau, Kristen Skel, Albret Fris og Arild Hvitfeld (rigskansler). Axel Gyldenstjerne blev udnævnt til stattholder i Norge den 5. juli.[1]

April. Rådsmøde i Slagelse og på Antvorskov.

Da Frederik II døde den 4. april 1588, var kun Niels Kaas og Arild Hvitfeld fra rådet til stede. På dronningens anmodning skrev de samme dag til de øvrige 18 råder og bad dem komme til Slagelse så hurtigt som muligt.[2] Den 5. april var Kristoffer Valkendorf allerede kommet. Han medunderskrev en befaling til biskopperne om at lade kirkeklokkerne ringe.[3] Dagen efter underskrev Niels Kaas, Kristoffer Valkendorf og Sten Brahe en befaling på den udvalgte prins' og hele Rigsrådets vegne. Den blev sendt til flere lensmænd og befalede dem at holde deres slotte i trofast værn for prinsen og kronen.[4] Et brev af 9. april er underskrevet af Niels Kaas, Hak Ulfstand og Breide Rantzau,[5] og et brev af 10. april af Niels Kaas, Manderup Parsberg og Absalon Gjø.[6] en meddelelse

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Noter
1. Norske Rigsregistr. III, 5.
2. Sjæl. T. XVII, 1.
3. Smstds. 3.
4. Sjæl. T. XVII, 4–9.
5. Smstds. 10.
6. Smstds.

side 2

af 15 April til Strassburgs Raad om Kongens Død er underskrevet af Niels Kaas og Henrik Ramel[1]. Allerede 11 April synes Raadet at have været ret fuldtalligt, idet de paa denne Dag til Kong Johan af Sverige og Hertug Karl af Sødermanland afsendte Breve om Dødsfaldet angives at være undertegnede af menige D. R. Raad[2]. Faa Dage efter var der 19 Raader til Stede, idet ene Jørgen Skram fattedes.

Meget hurtig enedes man om Formynderselsens Ordning, idet Rigsraadet allerede 15 April beskikkede 4 af sin Midte til at forestaa Riget under Kongens Mindreaarighed (n. 1). Disse skulde blive i Kjøbenhavn eller andensteds hos Prinsen og have samme Myndighed som hele Raadet, dog at dette skulde sammenkaldes i vigtige Sager, ligesom det paalagdes Regeringsraaderne aarlig at indkalde et Danehof og Parlament i Kjøbenhavn til Hellig Trefoldigheds Søndag; ved denne Lejlighed skulde der da forelægges Raadet Kopier af og Registranter over alle magtpaaliggende Breve fra det forløbne Aar. Raadet forbeholdt sig dog selv alle Ændringer med Len[3], ene Grænseslottene undtagne, hvilke holdtes i Slotslov og i Tilfælde af Afgang strax skulde besættes med nye Lensmænd; tillige vedtoges det, at naar en Lensmand døde, skulde hans Enke beholde Lenet til den følgende 1 Maj, uden naar nogen netop døde i Regnskabsaarets første fire Uger.

Til »forordnede Regeringsraader« beskikkedes da Niels Kaas, Kansler, Peder Munk, Admiral, Jørgen Rosenkrans og Kristoffer Valkendorf, Rentemester.

Oversættelse til nudansk

En meddelelse af 15. april til rådet i Strasbourg om kongens død er underskrevet af Niels Kaas og Henrik Ramel.[1] Allerede den 11. april synes rådet at have været næsten fuldtalligt. De breve om dødsfaldet, som denne dag blev sendt til kong Johan af Sverige og hertug Karl af Södermanland,

siges at være underskrevet af hele rigsrådet.[2] Få dage senere var 19 råder til stede; kun Jørgen Skram manglede.

Man blev hurtigt enig om formynderstyrelsens ordning. Allerede den 15. april udpegede Rigsrådet fire af sine medlemmer til at styre riget, mens kongen var mindreårig. Disse skulle opholde sig i København eller et andet sted hos prinsen og have samme myndighed som hele rådet. Rådet skulle dog indkaldes til vigtige sager. Formynderstyrelsen fik desuden pålæg om hvert år at indkalde et danehof og parlament i København til søndagen for den hellige treenighed. Ved den lejlighed skulle rådet have forelagt kopier af og registre over alle vigtige breve fra det forløbne år. Rådet forbeholdt sig selv retten til at foretage alle ændringer i lenene,[3] bortset fra grænseslottene. Disse skulle holdes under slotsloven, og hvis en lensmand fratrådte eller døde, skulle slottet straks have en ny lensmand. Det blev også vedtaget, at en lensmands enke skulle beholde lenet frem til den følgende 1. maj, medmindre lensmanden døde i regnskabsårets første fire uger.

Til formyndere blev Niels Kaas, kansler, Peder Munk, admiral, Jørgen Rosenkrans og Kristoffer Valkendorf, rentemester, udpeget.

Noter

1. Auslend. Reg. 1588–91, fol. 10.
2. Sjæl. T. XVII, 11–13 (og Svenske Acta I, 216, 218).
3. At forleningerne skete med rådets samtykke, nævnes næppe nogensinde i selve lensbrevene, men at bestemmelsen blev overholdt strengt, fremgår af mange spredte oplysninger, se for eksempel Norske Rigsregistr. III, 10, 244, 258, 362, 386; Fynske T. II, 21; Jydske T. IV, 89. Også landsdommere blev kun udnævnt efter Rigsrådets råd. Den 10. november 1588 bad formynderstyrelsen Rudbek Pors om at fortsætte som landsdommer i Lolland-Falster indtil den første almindelige herredag: »I ved jo selv, at vi ikke kan udnævne en anden uden først at høre vores øvrige medbrødre og indhente deres viden og samtykke.« Fynske T. II, 15.

side 3

Anmærkning. Regeringsraadets Sammensætning undergik store Ændringer under Kongens Mindreaarighed[1]. Kristoffer Valkendorf synes at være udtraadt af Regeringen midt i Aaret 1590; hans Underskrift findes nemlig stadig i Aarets første Halvdel, sidste Gang i Juni; hans Tilbagetræden falder vistnok sammen med Herredagen i Juli 1590[2]. Han afløstes af Hak Ulfstand, der første Gang vides at have underskrevet 13 August 1590[3] og vistnok samtidig blev Kongens Hofmester i Henrik Ramels Sted. Efterat han imidlertid var blevet udnævnt til Rigens Marsk, traadte han tilbage som Regeringsraad paa Herredagen i 1593 (hans Underskrift forekommer sidst 9 Juli[4]) og samtidig dermed ogsaa Peder Munk (sidste Underskrift 9 Juni[5]). 10 Juli s. A. erklærede Raadet, at da nogle

af de tidligere beskikkede Regeringsraader »nu ere tilskikkede i andre nødvendige Rigens Bestillinger og derfor dem af samme Befaling have afsagt«, har det nu udnævnt Sten Brahe og Manderup Parsberg til at være i Regeringen sammen med Niels Kaas og Jørgen Rosenkrans og handle efter det paa Antvorskov 1588 udstedte Fuldmagtsbrev[6]. Niels Kaas døde 29 Juni 1594; i hans Sted indtraadte Jakob Sefeld, dog vistnok først Aaret efter, da han 2 Maj »fik Brev at skulle med Jørgen Rosenkrans, Sten Brahe og Manderup Parsberg antage sig Regeringen og med den raade og handle, hvad kgl. Maj. og Riget kunde være gavnligt og tjenligt«[7]. Han vides første Gang at have underskrevet 3 Maj s. A.[8] Jørgen Rosenkrans døde 9 April 1596.

Naar flere af Regeringsraaderne rejste bort fra Regeringens Sæde, tilkaldtes ofte andre Raader for en Tid »at ligge i Regeringen«[9]. Herpaa kjendes følgende Exempler:

Oversættelse til nudansk
Bemærkning. Formynderstyrelsens sammensætning ændrede sig meget, mens kongen var mindreårig.[1] Kristoffer Valkendorf synes at være trådt ud af styrelsen midt i 1590. Hans underskrift findes nemlig stadig i første halvdel af året, senest i juni. Hans tilbagetræden falder formentlig sammen med herredagen i juli 1590.[2] Han blev afløst af Hak Ulfstand, som man første gang ved underskrev et dokument den 13. august 1590.[3] Han blev formentlig samtidig kongens hofmester i stedet for Henrik Ramel. Efter at Hak Ulfstand var blevet udnævnt til rigsmarsk, trådte han tilbage som medlem af formynderstyrelsen på herredagen i 1593. Hans underskrift ses senest den 9. juli.[4] Peder Munk trådte også tilbage på samme tid; hans sidste underskrift er fra den 9. juni.[5]

Den 10. juli samme år erklærede rådet, at nogle af de tidligere udpegede formyndere nu var blevet sat til andre nødvendige rigsembeder og derfor havde frasagt sig hvervet. Rådet udnævnte derfor Sten Brahe og Manderup Parsberg til at indgå i styrelsen sammen med Niels Kaas og Jørgen Rosenkrans. De skulle handle efter det fuldmagtsbrev, som var udstedt på Antvorskov i 1588.[6] Niels Kaas døde den 29. juni 1594. Jakob Sefeld overtog hans plads, dog formentlig først året efter. Den 2. maj fik Sefeld et brev om, at han sammen med Jørgen Rosenkrans, Sten Brahe og Manderup Parsberg skulle overtage styret og træffe de beslutninger, som kunne være gavnlige og nyttige for kongen og riget.[7] Man ved, at han første gang underskrev et dokument den 3. maj samme år.[8] Jørgen Rosenkrans døde den 9. april 1596.

Når flere af formynderne rejste bort fra regeringens sæde, tilkaldte man ofte andre råder for en tid, så de kunne »indgå i regeringen«.[9] Følgende eksempler kendes:

Noter

1. Jævnfør Schlegels *Slange*, s. 165–70; Wegener, *And. Sør. Vedel* (2. udg.), s. 188–89, note 209.
2. Jævnfør Tr. Lund, *Mogens Heinesen*, s. 216.
3. Samme sted.
4. Original i Justitsministeriets afleveringssamling, skab 14, nr. 48.
5. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1593–94.
6. Original med segl: *Aktstykker*, udgivet af Fyens Stifts litterære Selskab, II, 105. I underskrifterne er »Jacob Ulfeldt« sikkert en fejllæsning for J. Sefeldt.
7. Jydske T. IV, 571. At Sefeld i ligprædikenen over Niels Kaas omtales som regeringsråd allerede fra kanslerens død, er næppe korrekt. Ligprædikenen over Jakob Sefeld angiver derimod rigtigt 1595 som året for hans udnævnelse. Jævnfør Schlegels *Slange*, s. 166.
8. Den 9. juni 1596 blev rentemesteren beordret til at betale Jakob Sefeld 1000 daler, fordi han sammen med de øvrige udpegede råder havde forestået rigets styre uden at have et len: Sjæl. T. XVIII, 524. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1595–96, litra A.
9. Schlegel (*Slange*, s. 166–67) hævder, at tilkaldte råder ikke satte »egen hånd« ved deres underskrift. Det er helt forkert. Det gælder kun Arild Hvitfeld, og selv han gjorde det ikke altid (jævnfør s. 4, note 12).

side 4

1589. Breide Rantzau medunderskrev 17 Octbr.[1]

1590. Korfits Viffert medunderskrev 28 April[2]; Arild Hvitfeld medunderskrev 30 April[3]; begge disse Raader medunderskrev fra 16 Maj[4] til 22 Juni[5].

Peder Gyldenstjerne og Breide Rantzau, »som den Tid laa i Regeringen«, sendte 21 Octbr. fra Kolding Niels Kaas en Meddelelse om Hertug Filips Død[6] og fik allerede 25 Septbr. et Brev fra Regeringsraadet i Viborg[7]. Begge har endnu underskrevet 27 Octbr.[8]

1591. Sten Brahe og Manderup Parsberg befaldes det 7 Marts at være til Stede i Kjøbenhavn otte Dage før Pinsedag (16 Maj) og blive der til Kongens Hjemkomst fra Norge; da tre af Regeringsraadet skulde ledsage ham hertil, ansaas det for højlig fornødent, at nogle andre af Raadet blev tilbetroet og forordnet hos Jørgen Rosenkrans at være i Regeringen til Stede[9]. De ses at have medunderskrevet 2 Juni[10].

Korfits Viffert og Arild Hvitfeld bades 25 August, da nogle af Regeringsraadet med det første skulde begive sig fra Kjøbenhavn, at komme til Stede Tirsdag Aften 31 August og blive til Stede i

Regeringen, indtil de tilforordnede Regeringsraader kom tilbage[11]. De har medunderskrevet 15 Septbr.[12] og 9 Octbr.[13]

1592. Sten Brahe, hvem det tidligere var paalagt at komme til Kbhvn. for at forhøre Rentemester Enevold Kruses Regnskab, bades 1 Febr. at indrette sig paa at blive i Regeringen under nogle af Regeringsraadernes Fraværelse[14]. Sammen med Arild Hvitfeld har han medunderskrevet baade 15—19 Febr.[15] og 21 August[16]. Arild Hvitfeld alene har medunderskrevet 21 Marts[17].

Breide Rantzau befaldes det fra Antvorskov 16 August at være i Regeringen til Stede 24 August, indtil Hak Ulfstands Tilbagekomst[18]. Han og Arild Hvitfeld har underskrevet 31 August[19] og 23

Oversættelse til nudansk

1589. Breide Rantzau medunderskrev den 17. oktober.[1]

1590. Korfits Viffert medunderskrev den 28. april,[2] og Arild Hvitfeld den 30. april.[3] Begge råder medunderskrev derefter fra den 16. maj[4] til den 22. juni.[5]

Peder Gyldenstjerne og Breide Rantzau, »som på det tidspunkt deltog i regeringen«, sendte den 21. oktober fra Kolding en meddelelse til Niels Kaas om hertug Filips død.[6] De havde allerede den 25. september modtaget et brev fra formynderstyrelsen i Viborg.[7] Begge underskrev endnu et dokument den 27. oktober.[8]

1591. Den 7. marts fik Sten Brahe og Manderup Parsberg ordre til at være i København otte dage før pinsedag (16. maj) og blive der, indtil kongen kom hjem fra Norge. Da tre af formynderne skulle følge kongen dertil, blev det anset for meget nødvendigt at betro nogle andre råder en plads i styrelsen hos Jørgen Rosenkrans.[9] De ses at have medunderskrevet den 2. juni.[10]

Den 25. august blev Korfits Viffert og Arild Hvitfeld bedt om at komme til København tirsdag aften den 31. august, fordi nogle af formynderne snart skulle rejse bort. De skulle blive i styrelsen, indtil de udpegede formyndere kom tilbage.[11] De medunderskrev den 15. september[12] og den 9. oktober.[13]

1592. Sten Brahe, som tidligere havde fået besked på at komme til København for at gennemgå rentemester Enevold Kruses regnskab, blev den 1. februar bedt om at indstille sig på at blive i styrelsen, mens nogle af formynderne var fraværende.[14] Sammen med Arild Hvitfeld medunderskrev han både den 15.–19. februar[15] og den 21. august.[16] Arild Hvitfeld medunderskrev alene den 21. marts.[17]

Fra Antvorskov fik Breide Rantzau den 16. august ordre til at være til stede i styrelsen den 24. august, indtil Hak Ulfstand kom tilbage.[18] Han og Arild Hvitfeld underskrev den 31. august[19] og den 23.

Noter

1. Norske Rigsregistr. III, 90.
2. Original: bilag til rentemesterregnskabet 1589–90.
3. Sjæl. T. XVII, 270.
4. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1590–91.
5. Kopi: samme sted.
6. Jydske T. IV, 192.
7. Samme sted, s. 185. Fra Koldinghus fik bønderne i Slavs herred den 11. oktober en streng befaling om at befordre Peder Gyldenstjernes tjenere, så længe han »er forordnet her i regeringen at blive liggende«: Jydske T. IV, 189.
8. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1590–91.
9. Sjæl. T. XVIII, 14. Jævnfør Slange, s. 47.
10. Lat. 1586–99, fol. 208.
11. Sjæl. T. XVIII, 77.
12. Samme sted, s. 86, og et originalt dokument: bilag til rentemesterregnskabet 1591–92. Her har Arild Hvitfeld tilføjet »manu propria« (jævnfør side 3, note 9).
13. Sjæl. T. XVIII, 93.
14. Skaanske T. II, 157.
15. Diplomatarium: Danske Mag. V, 121.
16. Danske Mag. V, 126.
17. Afskrift i Diplomatariet.
18. Fynske T. II, 263.
19. Danske Mag. V, 127.

side5

Septbr.[1] 2 Oktbr. skrev Arild Hvitfeld fra Kbhvn. til Regeringsraaderne: »Breide Rantzau er paa nogle Dages Tid hjemdraget; dog er han strax med det første hid igjen formodendes«[2]. 9 Oktbr. har begge atter underskrevet[3]. 10 Novbr. underskrev Arild Hvitfeld sammen med Hak Ulfstand[4].

1593. Arild Hvitfeld har medunderskrevet 15[5] og 18 April[6]. 6 Oktober befaledes det ham at besørge de løbende Statssager i Kjøbenhavn ved følgende Brev[7]:

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Christian 4. Vor synderlig gunst tilforn. Vider, eptersom vi for nogen thid siden forleden eder naadigst hafve tilforordenit, at I schulle ligge udi vor kiøbsted Kiøpenhafn och ther med altingist udi vor fraværelse hafve indseende, och thersom noget vigtigt, enten brefve eller nye thidninger, ther sammesteds kunde hende eder at forekomme, at I os sligt kunde lade thilschicke; och vi nu forfare, at I eder ther fran schulle hafve begifvit, tha bede vi eder och naadigst begiere, at I eder ther heden igien begifver och endnu ther paa nogen thid forthøfver, och ther sammesteds med altingist som tilforn hafver flitig acht och indseende, och thersom nogen brefve eller andre nye thidninger ankommer, at I tha forordner, at the strax mue thil os forsendis. Ther med etc. befalning. Actum Koldinghus thend 6 octobris anno 93.

1594. Absalon Gjø bades 1 August at komme til Stede til 8 August og blive i Regeringen med andre Rigsraader, da de tilforordnede Regeringsraader paa nogen Tid maatte rejse fra Byen i Rigens Bestillinger[8]. Arild Hvitfeld har medunderskrevet 18, 20 og 22 Oktbr.[9]

1595. Kristoffer Valkendorf og Arild Hvitfeld bades 23 Maj i Anledning af nogle Regeringsraaders Bortrejse at komme til Kbhvn. og blive i Regeringen under deres Fraværelse[10]. Begge har underskrevet 30 Juni[11].

Oversættelse til nudansk

Den 23. september[1] og den 2. oktober skrev Arild Hvitfeld fra København til formynderne: »Breide Rantzau er rejst hjem for nogle dage, men det forventes, at han snart kommer tilbage.«[2] Den 9. oktober underskrev de begge igen.[3] Den 10. november underskrev Arild Hvitfeld sammen med Hak Ulfstand.[4]

1593. Arild Hvitfeld medunderskrev den 15.[5] og den 18. april.[6] Den 6. oktober fik han besked på at tage sig af de løbende statssager i København. Her følger brevet:

»Christian IV. Vores særlige gunst tilforn. I ved, at vi for nogen tid siden nådigt har bestemt, at I skal opholde jer i vores købstad København og i vores fravær føre tilsyn med alle sager. Hvis der skulle komme noget vigtigt til jeres kendskab dér, enten breve eller nyt, skal I sørge for at sende det til os. Nu erfarer vi, at I er rejst derfra. Vi beder jer derfor nådigt om at vende tilbage og blive der endnu nogen tid, hvor I som før skal føre omhyggeligt tilsyn med alle sager. Hvis der kommer breve eller andet nyt, skal I straks sørge for at sende det til os. Hermed befaler vi dette. Udstedt på Koldinghus den 6. oktober 1593.«[7]

1594. Absalon Gjø blev den 1. august bedt om at møde den 8. august og blive i styrelsen sammen med andre rigsråder, fordi de udpegede formyndere i nogen tid måtte rejse bort fra byen i rigets tjeneste.[8] Arild Hvitfeld medunderskrev den 18., 20. og 22. oktober.[9]

1595. Kristoffer Valkendorf og Arild Hvitfeld blev den 23. maj bedt om at komme til København, fordi nogle af formynderne skulle rejse bort, og om at blive i styrelsen under deres fravær.[10] Begge underskrev den 30. juni.[11]

Noter

1. På denne dag afgav de tre formyndere en slags indberetning: Jydske T. II, 325.
2. Sjæl. T. XVIII, 196.
3. Original: bilag til rentemesterregnskabet 1592–93.
4. Afskrift i Diplomatariet.
5. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1594–95.
6. Original i Krigsministeriets afleveringssamling, p. 37, A. 3.
7. Sjæl. T. XVIII, 303.
8. Fynske T. II, 374.
9. Auslend. Reg. 1592–95, fol. 386. Kopier: bilag til rentemesterregnskabet 1594–95.
10. Sjæl. T. XVIII, 436.
11. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1595–96, litra A.

side 6

1596. Arild Hvitfeld bades 23 Febr. (fra Koldinghus) at begive sig til Kbhvn. Søndagen efter Midfaste Søndag (27 Marts) og blive til Stede, indtil Regeringsraadet samtlig kommer til Stede, havende med al Ting flittig og tilbørlig Indseende[1]. Sammen med Sten Brahe underskrev han 5, 24 og 30 April[2].

Kristoffer Valkendorf fik 17 April Brev, at paa Grund af Jørgen Rosenkrans' Død saavel som af andre Grunde ansaas det for nødvendigt, at nogle flere af Raadet var til Stede i Regeringen, indtil de andre Regeringsraader kom hid; han bades derfor at komme til Kbhvn. strax med det første[3].

Efterat Kristoffer Valkendorf var beskikket til Rigens Hofmester og Kristen Fris til Kansler (Juni 1596), underskrev de Kongebrevene dels alene (f. Ex. 12 Juli[4]), dels i Forening med de tre Regeringsraader, idet deres Navne da stilledes forud for disses[5].

Aldeles udenfor Reglen er det, at Peder Gyldenstjerne (som Marsk) har underskrevet Lensbrevene paa Slesvig (4 Juni 1589) sammen med alle fire Regeringsraader[6], og en blot Formløshed synes det at være, naar Ove Lunge, der ikke var i Raadet, sammen med Niels Kaas, Hak Ulfstand og Arild

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Hvitfeld har underskrevet et kongeligt Gavebrev af 15 April 1593 paa 300 Dl. til sin egen Søn, Kristoffer Lunge[7].

Regeringsraadet tiltraadte strax sin Virksomhed, idet det allerede 16 April paalagde en stor Del af Adelen i Anledning af Frederik II's Begravelse (5 Juni) at indfinde sig i Slagelse 21 Maj[8]. Først 17 April kundgjordes dog den nye Styrelse for Riget ved et aabent Brev, udstedt af de andre 16 Raader[9].

Oversættelse til nudansk

1596. Den 23. februar blev Arild Hvitfeld fra Koldinghus bedt om at rejse til København søndagen efter midfaste søndag (27. marts) og blive dér, indtil hele formynderstyrelsen var kommet til stede, så han omhyggeligt og forsvarligt kunne føre tilsyn med alle sager.[1] Sammen med Sten Brahe underskrev han dokumenter den 5., 24. og 30. april.[2]

Den 17. april fik Kristoffer Valkendorf brev om, at det på grund af Jørgen Rosenkrans' død og andre forhold var nødvendigt at have flere råder til stede i styrelsen, indtil de øvrige formyndere kom tilbage. Han blev derfor bedt om straks at komme til København.[3]

Efter at Kristoffer Valkendorf var blevet udnævnt til rigets hofmester og Kristen Friis til kansler i juni 1596, underskrev de kongens breve, dels alene (for eksempel den 12. juli),[4] dels sammen med de tre formyndere. I sidstnævnte tilfælde stod deres navne foran formyndernes.[5]

Det var helt usædvanligt, at Peder Gyldenstjerne, som var rigsmarsk, underskrev forleningsbrevene for Slesvig den 4. juni 1589 sammen med alle fire formyndere.[6] Det synes også blot at have været en formsag, da Ove Lunge, som ikke var medlem af rådet, sammen med Niels Kaas, Hak Ulfstand og Arild Hvitfeld underskrev et kongeligt gavebrev af 15. april 1593 på 300 daler til sin egen søn Kristoffer Lunge.[7]

Formynderstyrelsen begyndte straks sit arbejde. Allerede den 16. april pålagde den en stor del af adelen at møde i Slagelse den 21. maj i anledning af Frederik II's begravelse den 5. juni.[8] Først den 17. april blev den nye styrelse dog offentliggjort ved et åbent brev udstedt af de øvrige 16 råder.[9]

Noter

1. Sjæl. T. XVIII, 492. Jævnfør også Grams forord til Krags *Annales Chr. III*, s. 13, note.
2. Rørdam, *Univ. Hist.* IV, nr. 305. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1595–96, litra A. Danske Mag. V, 152.
3. Fynske T. II, 482.

4. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1596–97.
5. Som eksempler nævnes: Den 9. juni: Kristen Friis, Sten Brahe og Manderup Parsberg (kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1596–97). Den 17. juni: de samme samt Jakob Sefeld (original). Den 29. juni: Kristoffer Valkendorf, Kristen Friis, Sten Brahe og Manderup Parsberg (Nye danske Mag. I, 177). Den 24. juli: Kristoffer Valkendorf og Jakob Sefeld (kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1596–97). De tre endnu levende formyndere fungerede stadig den 25. august (original samme sted).
6. Antislesvigholst. Fragm. VII, 89, 92.
7. Kopi: bilag til rentemesterregnskabet 1594–95.
8. Sjæl. T. XVII, 15.
9. Sjæl. T. XVII, 23. Jørgen Skram deltog formentlig heller ikke i udfærdigelsen af dette brev.

side 7

Paa Mødet traf Raadet Bestemmelse om en Del Forleninger, hvilke meddeltes Lensmændene af Regeringsraadet (17 April); dog er Niels Kaas' Følgebrev til Lekkingegaard og Jørgen Rosenkrans' til Svenstrup udstedte af »menige D. R. Raad«[1]. Fra dette udgik ogsaa Meddelelserne til Udlandets Fyrster om Frederik II's Død (jfr. S. 2), og som Følge deraf er de fleste Kondolenceskrivelser, der indtraf fra disse, stilede til hele Raadet[2], medens Forhandlingerne med Udlandet siden regelmæssig gik igjennem Regeringsraadet[3].

Anmærkning. Efter Slange S. 7—8 skal der forud for Vedtagelsen af Bestemmelsen om Formynderregeringen, som han urigtig henfører til 27 April, være gaaet Forhandlinger med Hertug Hans den yngre og Enkedronning Sofie, der begge gjorde Krav paa Formynderskabet. Medens den første hurtig opgav sine Fordringer, fandt Dronningen nogen Stemning for sig hos Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf, men de øvrige Raader var bestemt imod hendes Ønsker, og endelig bevægede Niels Kaas Dronningen til at give Afkald paa Del i Styrelsen. — Hele denne Beretning synes for Dronning Sofies Vedkommende usand[4], saaledes som det fremgaar af de Breve, Dronningen skrev til sin Fader Hertug Ulrik i Tiden mellem Frederik II's Død og Begravelse, hvori Forhandlinger af

Oversættelse til nudansk

På mødet traf rådet beslutning om en række forleninger, som formynderstyrelsen meddelte lensmændene den 17. april. Niels Kaas' følgebrev til Lekkingegaard og Jørgen Rosenkrans' brev til Svenstrup blev dog udstedt af »hele Rigsrådet«.[1] Rigsrådet sendte også meddelelser om Frederik II's død til udenlandske fyrster (jævnfør side 2). Derfor var de fleste kondolencebreve, som kom derfra, stilet til hele rådet,[2] mens formynderstyrelsen siden regelmæssigt førte forhandlingerne med udlandet.[3]

Bemærkning. Ifølge Slange, s. 7–8, skulle der før beslutningen om formynderstyrelsen — som han fejlagtigt daterer til den 27. april — have været forhandlinger med hertug Hans den yngre og enkedronning Sophie, som begge gjorde krav på formynderskabet. Hertugen opgav hurtigt sit krav. Dronningen fandt nogen støtte hos Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf, men de øvrige råder var bestemt imod hendes ønsker. Til sidst fik Niels Kaas dronningen til at give afkald på en del af styrelsen. Hele denne beretning er formentlig usand, hvad angår dronning Sophie,[4] sådan som brevene, hun skrev til sin far, hertug Ulrik, mellem Frederik II's død og begravelse viser. I dem havde der med sikkerhed været omtalt forhandlinger om

---

Noter

1. Sjæl. T. XVII, 21, 22.
2. For eksempel kong Johan af Sverige (Svenske Acta I, 217) og hertug Karl af Södermanland (original: Registr. 27, nr. 62) med flere.
3. Dette gælder også forhandlingerne med det svenske rigsråd, som derfor ikke omtales i det følgende. Undtagelsesvis omtales dog et par breve derfra, dateret Stockholm den 23. januar og 22. maj 1592 (original: Registr. 27, nr. 69), stilet til regeringsråderne Niels Kaas, Peder Munk, Jørgen Rosenkrans og Hak Ulfstand samt flere gode herrer af Rigsrådet. Måske blev denne formulering valgt, fordi brevene videreførte forhandlinger fra grænsemødet i 1591 (se nedenfor under året), men regeringsrådet besvarede dem alene. Når Kancelliets Registranter taler om »breve i rådets navn«, »rådets befaling« og lignende, betyder det breve fra formynderstyrelsen, udstedt i dens navn og privat, ikke i kongens navn. Breve udstedt af hele rådet markeres særskilt. Det er i øvrigt karakteristisk, at formynderstyrelsen kun ofte udstedte breve privat i de første år af kongens mindreårighed; efter 1592 forsvinder de næsten helt.
4. Om hertug Hans' krav, se Ellis, *Letters on English History*, 2. serie, III, 146–47.

side 8

denne Natur sikkert havde været omtalte[1]. Dagen før Raadet ordnede Styrelsen, vidste Sofie endnu aldeles intet om sin Stilling; Kongen havde kun paa sin Dødsseng anbefalet hende og hendes Børn til Gud og sine Undersaatter; »was nu die rechten werden, das wird die zeit geben«.

21 April skriver hun: »Doch haben sich die reiches rehte noch der zeit wol sich gegen mich erbotten, als ich e. g. wol berichten wil, wen e. g. zu mihr komen werden.« 1 Maj skriver hun: »Was die reiches rette belangt und die andern underthanen, wil ich och ja hoffen, sie werden sich gottwillich finden lassen; doch wird die zeit geben. Die rede sie lassen mich sagen durch Peter Guldenstern und Sten Braden, die weil nu leider dise fal geschen were, so wolden sie mich das leibgedinge aufgetragen haben, doch nich zu dem ende, das ich darauf ziehen solde und bleiben, sonderen ich

solde bei meinen kinderen bleiben und solde sein und ziehen, wohr ich wolde, doch nicht in wellicherlei gestalt, aber ich wil warten, bis e. g. mit Godes hulfe heruber komen werden.«

1. Raadets Beslutning om Regeringens Ordning, 15 April.

Orig. paa Pergament med Underskrifter og hængende Segl: Hyldninger n. 56. Jørgen Skram har hverken underskrevet eller beseglet; Albret Fris har underskrevet, men ikke beseglet.

Vi efterschrefne Niels Kaas til Thorupgaardt, cantseler, Peder Gyldenstiern til Thim, marsk, Peder Munck til Estvadgaardt, ammiral, Jørgen Rossenkrants til Rossenholm, Christopher Valckendorp til Glorup, Sten Brade til Knudstrup, Jørgen Skram til Thielle, Mandrup Parsberg til Hagisholm, Erich Hardenberg til Mattrup, Hack Ulfstandt til Hickeberg, Anders Bing til Smedstrup, Henrich Belov til Spøttrup, Axel Gyldenstern til Liungbygaardt, Corvits Viffert til Nes, Absalon Gioe til Kielstrup, Jacob Sefeldt til Visborg, Breide Rantzou til Rantzouholm, Chresten Skiel til Fussingøe, Albrit Fris til Haritskier och Arrildt Hvitfeldt til Oddersberg, rigens cantseler, alle Danmarckis rigis raad, kiendis och giøre vitterligt, at eptherdi Gud almechtigste nu formiddelst døden och afgang hafver, salig och høgloflig ihukommelse, koning Frederich thend anden, fordom Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis koning etc., vor naadigste herre (Gud hans sel hafve), saa thette rige Danmarck och thes indbyggere nu ere uden hofvit och ret styrelse, indtil Gud almechtigste thet saa forsehet hafver, at vor udvalde prints och unge herre hertug Christian thend

Oversættelse til nudansk

denne art.[1] Dagen før rådet fastlagde styrelsen, vidste Sophie endnu intet om sin stilling. På sit dødsleje havde kongen kun overgivet hende og hendes børn til Gud og sine undersåtter. »Hvordan tingene nu vil udvikle sig, vil tiden vise.«

Den 21. april skrev hun: »Rigsrådet har hidtil optrådt venligt over for mig; jeg vil fortælle Dem nærmere om det, når De kommer til mig.« Den 1. maj skrev hun: »Hvad angår rigsrådet og de andre undersåtter, håber jeg stadig, at de vil vise sig villige til at gøre deres pligt; tiden vil vise det. De har gennem Peter Gyldenstjerne og Sten Brahe ladet mig forstå, at de nu, efter at denne ulykke er sket, vil tildele mig mit enkegods. Men det er ikke meningen, at jeg skal rejse dertil og blive der. Jeg skal blive hos mine børn og kunne bo og rejse, hvor jeg vil, uden at det dog er fastlagt på nogen bestemt måde. Jeg vil vente, til Deres Nåde med Guds hjælp kommer herover.«

1. Rigsrådets beslutning om regeringens ordning, 15. april.

Original på pergament med underskrifter og hængende segl: *Hyldninger*, nr. 56. Jørgen Skram har hverken underskrevet eller beseglet dokumentet; Albret Fris har underskrevet det, men ikke beseglet det.

Vi, nedenfor underskrevne Niels Kaas til Thorupgaard, kansler; Peder Gyldenstjerne til Thim, marsk; Peder Munck til Estvadgaard, admiral; Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm; Christopher Valkendorf til Glorup; Sten Brahe til Knudstrup; Jørgen Skram til Thielle; Manderup Parsberg til Hagisholm; Erik Hardenberg til Mattrup; Hak Ulfstand til Hickeberg; Anders Bing til Smedstrup; Henrich Belov til Spøttrup; Axel Gyldenstjerne til Lyngbygaard; Corvits Viffert til Nes; Absalon Gjøe til Kielstrup; Jacob Sefeldt til Visborg; Breide Rantzau til Rantzauholm; Chresten Skiel til Fussingøe; Albrit Fris til Harritskær; og Arild Hvitfeldt til Oddersberg, rigets kansler og alle Danmarks rigsråder, kundgør hermed, at eftersom den almægtige Gud ved døden har kaldt kong Frederik II, salig og højlovlig ihukommelse, vores nådigste herre og tidligere konge over Danmark, Norge, Venderne og Gotland, bort, er riget Danmark og dets indbyggere nu uden overhoved og retmæssig styrelse, indtil Gud har bestemt, at vores udvalgte prins og unge herre, hertug Christian den

---

Noter

1. Egne breve fra Antvorskov, 14. april (Hist. Tidsskr. III, 79), 21. april, 1. maj og 28. maj (de tre sidste: Kongens Arkiv, Diverse Dokumenter VII E, nr. 242).

side 9

fierde, kand komme til sin lavge alder och myndige aar, thette rige och thes tilhorige at raade, regiere och forestaae, som en veldige koning bør at giøre, tha vare vi nu som rigens raad och som the, ther bør at vide och ramme vort federne landts gafn och bedste, forsamblede paa Andvorskov thend 15 aprilis aar 1588, os om rigens och thes indbyggeris tarf, nytte och gafn at beraadslae, och hafve vi udi the hellige threfoldigheds nafn samptligen saa beslutit, bevilgit och samtyckt, som eptherfolger: Først eptherdi Gudts frycht och thend christelig religion er en begyndelse til alt got och til alle rigers och regimenters opholdt och bestandelse, saa tacke vi Gud almechtigste, at os nu paa thisse sidste dage epther saadan store formørckelse och vildfarelse, som tilforn hafver verit udi lærdommen, at os her udi rigit formedelst Gudts forsiun nu er oprunden och eptherlat thet sande lius, thend christelig religion och lærdom och sacramenternis rette brug. Therfore tilbinde vi os nu ved voris guode thro, ære och lofve, same religion epther thend augsburgische confession, tilhvilchen vi os vedkiende, udi thette rige at handthafve, beskytte, beskerme, forfordre, forfremme, epther som thend nu er indplantit och paa thenne dag leris, predickis och udi brug er udi vore kircker och høige skole, och thersom nogen, thet vere sig indlendische eller udlendische, høiglerde eller hvem de kand vere, som

ville understaa sig at begynde nogen forandring ther udi eller och ville paa theris egne handt nogen fremmit serdelis secht och svermeri udi religionen indføre, tha schulle vi alle udaf vor yderste formue och magt thet hindre och afvende och icke saadant beskytte udi nogre maade, men befliitte os paa, at Gudts ord rent och purt maa blifve lerdt, som thet nu lerds paa thenne dag, och at endrechtighed maa beholdis udi lerdomen; icke heller schal ther føris paa predickestolen nogen disputerlig materi, men the geistlige schulle holde thenum epther salig høgløflig kong. mats. forordning, therom tilforn giort och udgangen er; icke heller schal stedis nogen privat nogit udi bevilgede och udi ordinantsen vidtagne ceremonier at forandre, men the schulle aldeles rette thenum epther ordinantsen och hvis brefve tilforn therom udgangne ere. Ydermere eptherdi vi icke hafve nogen herre och koning, som kand handthafve fattige, undertrychte personer, ther lide nødt och thvang af ofvervoldsmendt, och paa thet thes store enighedt och endrechtighed kandt vere her udi rigit under alle

Oversættelse til nudansk
Fjerde kan nå myndighedsalderen og selv styre, regere og lede dette rige og dets tilhørende områder, sådan som en mægtig konge bør gøre. Derfor er vi nu forsamlet på Antvorskov den 15. april 1588 som rigsråd — vi, der skal kende og varetage vores fædrelands gavn og bedste — for at drøfte rigets og dets indbyggeres behov, nytte og gavn. I den hellige treenigheds navn har vi besluttet, bevilget og vedtaget følgende:

Først: Da gudsfrygt og den kristne religion er begyndelsen på alt godt og grundlaget for alle rigers og styreformers bestående, takker vi den almægtige Gud for, at det sande lys, den kristne religion og lære samt den rette brug af sakramenterne nu ved Guds forsyn er genopstået og blevet os efterladt efter den store formørkelse og vildfarelse i læren, som tidligere har været her. Derfor forpligter vi os nu ved vores gode tro, ære og løfte til at håndhæve, beskytte, værne om og fremme den religion, som vi bekender os til ifølge den augsburgske bekendelse, sådan som den nu er indført og på denne dag læres, prædikes og praktiseres i vores kirker og på vores højere læreanstalt.

Hvis nogen — indenlandsk eller udenlandsk, lærd eller hvem det ellers måtte være — forsøger at ændre religionen eller på eget initiativ indføre en fremmed sekt eller religiøs sværmen, skal vi alle efter yderste evne og magt hindre og afværge det og på ingen måde støtte det. Vi skal bestræbe os på, at Guds ord bliver lært rent og uforfalsket, sådan som det læres nu, og at enigheden i læren bevares. Der må heller ikke prædikes om stridbare emner fra prædikestolen. De gejstlige skal følge den afdøde, højlovedes konges forordning herom. Ingen privatperson må ændre de godkendte ceremonier, som er fastlagt i ordinansen; de skal fuldt ud følge ordinansen og de breve, der tidligere er udstedt om dette.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Da vi ikke har nogen konge, der kan beskytte fattige og undertrykte mennesker, som lider nød og tvang under voldsmænd, og for at sikre stor enighed og samdrægtighed mellem alle rigets stænder, forpligter vi os på samme måde

side 10

maade vidt vor guode thro, ehre och lofve at handthafve vor danske lovg och ret, som thend brugis udi hvert landt, met recessen, saa at lovgen och recessen skulle vere och blifve vedt theris fuldmacht met hvis andre privilegier och naader och andre guode gamle lovglige sedvaner, som os och indbyggerne af fremfarene koninger naadeligien gifne, undt och vidtagne ere, saa hver fattig saa vel som rig maa vederfaris thend del, lovg och ret er, uden ald anseende; och thersom vore friheder udi nogen maade her til hafve eller kand findis os forkorthede och forkrenckede at vere, tha schal vi vere hver andre thro tilhielpere, at thet maa afskaffis och ther ofver maa holdis. Hves saa skiede, thet Gud forbiude, at nogen, som mindre formaatte, af thend, som høgre och mægtiger var, emod lovgen och retten nogen vold och overlast skede, och saadant enthen for os alle eller hver udi seher blef beklagit, tha skulle vi alle och enhver vere forplicht thend i saa maade at hielpe til rette och self thet samme giøre och icke nogen videndis och met vilge uforrette; men at hver sin rette talle epther landslovg forfølger, thet schal vere en hver frit fore; ey heller er her met ment, at om nogen skiede uform paa lif eller goodts, at hand jo epther naturlig och verdslig ret thet maa hindre och vedergiøre.

Sammeledis er och samtyckt met allis voris ja och minde, at eptherdi vi icke alle dagligen kunde vere tilstede vor umyndige prints och udvalde herris regimenthe at forestaa, men och ere beskickede udi andre rigens ampt paa slot, feste, som och schulle forsirius, til met er ingen mangfoldighedt guod udi regering och bestilling for uendeligheds skyld och atskillige meninge, hvor af mere ont end got kand fødis och voxe, vi och befinde saadanne lovlig brug for os udi andre konge riger at holdis, therfore hafve vi samptligen tilbetroit, tilsat och venligen tilbedit thisse eptherscrefne guodement, vor kiere medbrødre, som schulle forestaae regeringen udi vor unge prints och udvalde konge, hertug Christian thend fierde, hans umyndige aar (Gud hanum lenge spare, styre och stercke), hvilche och bedst videndis ere udaf rigens bestillinger, som och eldst ere, som och nu udi thet forste mest magt paaligger, at forfarene mend ere ther hoes, som vide af rigens leyliighedt, regimentit schal fattis, som ere Niels Kaas til Thorupgaardt, cantseler, Peder Munck til Estvadgaardt, amiral, Jørgen Rossenkrants til Rossenholm och Chrestopher Valckendorp til Glorup, renthemester. Thisse forne guodement hafve bevilgit os stedse at blifve udi Kiøpenhafn eller andenstedts

Oversættelse til nudansk

På samme måde lover vi ved vores gode tro, ære og løfte at håndhæve vores danske lov og ret, sådan som den bruges i hvert land, sammen med recessen. Loven og recessen skal have fuld kraft sammen med de øvrige privilegier, nåder og gode gamle lovlige sædvaner, som nådigt er givet og tilstået os

og indbyggerne i de fremmede kongeriger. Så skal enhver, fattig såvel som rig, uden hensyn til sin stand, få den del, lov og ret, der tilkommer ham. Hvis vores friheder på nogen måde er blevet eller kan blive beskåret og krænket, skal vi hjælpe hinanden trofast, så det kan blive afskaffet, og der kan blive holdt ret over det. Hvis nogen med mindre magt skulle blive udsat for vold eller overgreb fra en, der var mægtigere, og nogen af os alle eller hver især klagede over det, skal vi alle være forpligtet til at hjælpe med at skaffe ret og selv handle derefter. Ingen må med vidende og vilje gøre uret. Enhver skal frit kunne forfølge sin ret efter landets lov. Det er heller ikke meningen, at hvis nogen lider uret på liv eller gods, skal vedkommende være afskåret fra at forhindre det og få det godtgjort efter naturlig og verdslig ret.

Ligeledes er vi alle enige om, at eftersom vi ikke kan være til stede hver dag og forestå styret under vores umyndige prins og udvalgte herres regeringstid, og eftersom vi også er beskikket til embeder i andre dele af riget, på slotte og fæstninger, som skal forsynes, må der ikke opstå forvirring i styrelse og administration på grund af uenighed og forskellige meninger, hvoraf mere ondt end godt kunne vokse frem. Vi ved også, at en sådan lovlig praksis følges i andre kongeriger. Derfor har vi i fællesskab betroet, udpeget og venligt bedt følgende gode mænd, vores kære medbrødre, om at forestå regeringen under vores unge prins og udvalgte konges, hertug Christian IV's, umyndige år — Gud lade ham leve længe og lede og styrke ham. De kender bedst rigets embeder og er de ældste; desuden er det nu især de erfarne mænd, der må varetage styret, fordi de kender rigets forhold. Det drejer sig om Niels Kaas til Thorupgaard, kansler; Peder Munck til Estvadgaard, admiral; Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm; og Christopher Valkendorf til Glorup, rentemester. Disse førnævnte gode mænd har lovet os til stadighed at blive i København eller andetsteds

side 11

, hvor vor unge prints er och regeringen falder, uden the af serdelis nødtvendige aarsager ere udi andre forfaldt. Forne guodemendt schulle och her met fuldmagt hafve at giøre och lade udi forefaldendis bestillinger, indlendische och udlendische, som the kunde tencke, gafnligst kandt vere, och som the ville andtsvare, lige som aldt raadit och vi alle vare tilstede, underthagendis samme erinde och leylighedt vare saa vichtige, at fornøden giordis alles voris vidskab och sammenkompst. The schulle och vide adelens och indbyggernis gafn och bedste och icke ther under alleniste søge thenum och theris forvanters fordel. Item skal ther giøris et segel udi thend unge printsis nafn, lige som hans her fader thet førde, thend udvalde printsis nafn paa, underthagendis at ther icke staar nogen krone paa, epther at hand icke end nu er kronit konge, icke heller kand gifve os och undersaatterne nogen forvaringe, handfestninger och privilegier, før hand kommer til sine myndige aar. Item hvis vi samptlich eller nogen af os blef forskrefven af thenum for nogen forfaldendis vichtige leylighed skyld at schulle komme til thenum, eller vi och finge theris schrifvelse om nogen hande del rigens gafn eller indbyggernis at udrette, skulle vi epther theris schrifvelse os therudinden

guodvilligen lade befinde. Item skal vi menige Danmarckis rigis raad udi thendt umyndige herris aar møde aarligen udi Kiøpenhafn til hellig threfoldigheds søndag; ther schulle vi holde dannehof och parlement och os beraadslaa om rigens gafn och bedste och andre sager, som rigit paahenger; ther schulle vi och sidde retterthing, epther som vidthagit er altid at schulle holdis, och schulle vi hielpe en hver thend del, lovg och ret er, thend fattige saavel som thend rige; stefningerne schulle och søgis hos thenum udi printsens nafn, hvorom the bethemen schulle besøge thenum, at theris vederpart ther epther kunde thenum rette. Thisligiste skal the, som udi regimentit ere, aarligen aar fra hellig threfoldigheds søndag først komendis regnendis och til samme aars dag egen, aar fra aar, saa lenge the ere udi regeringen, lade os menige Danmarckis rigis raad se clare copier och registrander af hvad brefve, macht paaligger, udi theris regerings tidt udi hvert aar ere udgangne, och giøre os clar beskeen om hvis leylighedt udi theris tidt forfalden er, saa vi kand hafve vidschab om theris handel och vide, hvad os ther paa mangler eller icke, epther at rigens bedste saavel os er befallit som thenum. Och hvis nogen

Oversættelse til nudansk

hvor vores unge prins opholder sig, og hvor regeringen føres, medmindre særligt nødvendige omstændigheder tvinger dem bort. De nævnte mænd skal have fuldmagt til at handle i de sager, der opstår, både indenlandske og udenlandske, sådan som de vurderer bedst og selv vil stå til ansvar for — som om hele rådet var til stede. De skal dog indkalde hele rådet, hvis en sag er så vigtig, at det er nødvendigt, at alle kender den og mødes om den. De skal varetage adelens og indbyggernes gavn og bedste og ikke kun søge fordel for sig selv og deres slægtninge.

Der skal fremstilles et segl i den unge prins' navn, ligesom hans far førte et segl med den udvalgte prins' navn. Det må dog ikke have en krone, da prinsen endnu ikke er kronet til konge. Han kan heller ikke udstede garantier, håndfæstninger eller privilegier til os og undersåtterne, før han er myndig.

Hvis hele rådet eller nogle af os bliver indkaldt af dem på grund af en vigtig sag, der opstår, eller hvis de skriver til os om noget, der vedrører rigets eller indbyggernes gavn, skal vi villigt rette os efter deres anmodning. I den umyndige herres år skal hele Danmarks Rigsråd hvert år mødes i København søndagen for den hellige treenighed. Her skal vi holde danehof og parlament og drøfte rigets bedste og andre sager, der angår riget. Vi skal også holde retterting, sådan som det altid har været bestemt, og hjælpe enhver med den lov og ret, der tilkommer ham, fattig såvel som rig. Stævninger skal udstedes i prinsens navn, så parterne ved, hvor de skal søge ret.

De, der sidder i regeringen, skal hvert år — fra den første søndag for den hellige treenighed til samme dag året efter, så længe de sidder i styrelsen — lade hele Danmarks Rigsråd se klare kopier

og registre over alle breve og sager, der er udstedt i løbet af året. De skal give os en tydelig redegørelse for, hvad der er sket i deres embedsperiode, så vi kan kende deres handlinger og se, hvad der eventuelt mangler, eftersom rigets bedste er betroet både os og dem. Og hvis nogen ...

side 12

midler tidt døde och afginge, tha skal Danmarckis raadt tilforordne strax en anden udi hans stedt. Item narsomheldst nogen lensmand doer och afgaar, tha schal icke hans hostrue strax udskudis, som her til skiedt er; men hun schal beholde lenit for slig thonge och afgift, som hindis hosbundts forlenings bref udvisser, til neste Philippi och Jacobi eptherkommer, uden om nogen døde inden fire ugger, epther Vollermosse ere forloben, tha schal en anden lensmandt til lenit forordnis och tilskickis. Thisligiste schal ingen settis fra en forlening, hand er forlent met, til en anden, eller nogen forlening bortforlehnis, met mindre thet schier met menige Danmarckis raadts bevilling och samtycke, och schulle the, udi regeringen ere, tilschrifve os andre, som icke ere tilstede, och ther om vide vort betenckinde, uden thet er grentsehus och lande, som ere Borringholm, Gudlandt och slige len, som holdis udi slotslovg, the schulle strax forsorgis; dog schal theris hostruer bekome theris anpart af genanten. Hvis saa skiede, at nogen af thenum, som nu udi regeringen ere eller her epther komendis vorder, nar hver aars dag er til ende, vare begerendis, at the af samme bestillinge, embit och besverringe motte forlofvis, tha schal mand thenum icke heller ther met besverge, uden thet kunde skie met theris egen guode vilge. At altingist saa fast och ubrodeligen holdis skal paa allis voris guode thro och lofve, hafve vi met egne hender. Actum anno, die et loco ut supra.

Juni. Rådmøde i Roskilde (ved kong Frederik II's begravelse), fortsat i København.
I den ordning for kongens ligfærd, som rådet havde fastsat på Antvorskov, foretog Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf nogle ændringer på enkedronningens anmodning; herom gav de andre 18 råder underretning fra Roskilde 29. april (nr. 2).[1] Efter ceremoniellet, der også blev udført, skulle råderne på toget fra Antvorskov til Roskilde følge efter prinsens vogn.

Oversættelse til nudansk

Hvis nogen af de udnævnte dør eller fratræder, skal Danmarks Råd straks udpege en anden i hans sted. Hvis en lensmand dør eller fratræder, skal hans hustru ikke straks sættes fra lenet, sådan som det hidtil er sket. Hun skal beholde lenet mod den afgift, som hendes mands forleningsbrev fastsætter, indtil den næste Sankt Philippi og Jacobi dag. Hvis han derimod dør, efter at de fire uger efter Vollermosse er gået, skal en anden lensmand udnævnes og indsættes i lenet.

Ingen må flyttes fra det len, han er forlenet med, til et andet, og intet len må bortforlenes, medmindre det sker med hele Danmarks Rigsråds tilladelse og samtykke. De, der sidder i regeringen, skal skrive

til de øvrige råder, som ikke er til stede, og indhente deres mening. Dette gælder dog ikke grænseområderne Bornholm, Gotland og lignende len, der holdes under slotslov; de skal straks forsynes. Deres hustruer skal dog have deres andel af indtægterne.

Hvis nogen af dem, der nu sidder i regeringen eller senere kommer til det, ved årets udgang ønsker at blive fritaget for hvervet, embedet og byrden, skal man ikke nægte dem dette, hvis det kan ske efter deres eget ønske. For at alt således skal holdes fast og ubrødeligt, har vi alle givet vores gode tro og løfte og underskrevet med egen hånd. Givet i det år, den dag og det sted, som nævnt ovenfor.

Juni. Rådsmøde i Roskilde i forbindelse med kong Frederik II's begravelse, fortsat i København.

I den plan for kongens begravelse, som rådet havde fastlagt på Antvorskov, foretog Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf nogle ændringer efter enkedronningens anmodning. De øvrige 18 råder fik besked om dette fra Roskilde den 29. april (nr. 2).[1] Efter det fastlagte ceremoniel skulle råderne følge efter prinsens vogn på rejsen fra Antvorskov til Roskilde.

Noter

1. Kristian IV skrev fra Antvorskov den 20. maj, at Rigsrådet var ventet dertil den følgende dag, men at indtil da kun kansleren og rentemesteren var kommet; de øvrige ventedes inden næste fredag, dvs. 24. maj (Nyt historisk Tidsskrift, III, 288–89).

side 13

efter Prinsens Vogn. Ved Begravelsen, der foregik i Roskilde 5 Juni, skulde efter Rigets Faner følge fire Raader bærende Rigsregalerne, forrest Jørgen Rosenkrans med Æblet, saa Peder Munk med Spiret, Peder Gyldenstjerne med Sværdet og Niels Kaas med Kronen. Liget fulgtes nærmest af Prinserne, Fyrsterne og de udenlandske Sendebud; derefter gik, tre og tre, en dansk, en holstensk og en meklenburgsk Raad, deraf de danske i følgende Orden: Jakob Sefeld, Breide Rantzau, Kristen Skel, Albret Fris og Arild Hvitfeld. Siden fulgte Dronningen, ført af to Fyrster, Frøken Elisabet, ført af Kristoffer Valkendorf og Sten Brahe, Frøken Anna, ført af Hak Ulfstand og Anders Bing. Frøken Hedvig, ført af Henrik Belov og Axel Gyldenstjerne, endelig Hertug Hans' Datter Dorothea, ført af Korfits Viffert og Absalon Gjøe. Hvad angaar Hertug Hans' Gemalinde, henstillede Raadet til Dronningen, hvem der skulde forordnes at følge hende; hun blev saa ført af to tyske Grever.[1]

Dagen efter Begravelsen (6 Juni) samledes Raadet atter med Adelen i Domkirken og begjærede da af denne, at den vilde lade sig finde villig til Tjeneste, om noget paakom. Adelen svarede herpaa ved at foredrage en lang Række Klagepunkter, som den ønskede afhjulpne, og da Mødet siden forlagdes til Kjøbenhavn, indleveredes Ankerne her skriftlig til Raadet d. 12 Juni (n. 3). Dette

svarede 14 Juni (n. 4) og gav ved de fleste Punkter gode Løfter paa Fremtiden; ganske tilfredsstillet hermed synes Adelen ikke at have været, idet den overgav en Kopi af sine Artikler til Kristjern Munk til Gjessinggaard, for at han kunde bevare den til førstkommende Herredag.[2]

Oversættelse til nudansk
Efter prinsens vogn. Ved begravelsen, som fandt sted i Roskilde den 5. juni, fulgte fire råder efter rigets faner og bar rigsregalierne. Forrest gik Jørgen Rosenkrantz med rigsæblet, derefter Peder Munk med septeret, Peder Gyldenstjerne med sværdet og Niels Kaas med kronen. Lige efter liget fulgte prinserne, fyrsterne og de udenlandske gesandter. Derefter gik grupper på tre: én dansk, én holstensk og én mecklenburgsk rådsherre. De danske fulgte i denne rækkefølge: Jakob Sefeld, Breide Rantzau, Kristen Skel, Albret Fris og Arild Hvitfeld. Derefter fulgte dronningen, ledsaget af to fyrster; frøken Elisabet, ledsaget af Kristoffer Valkendorf og Sten Brahe; frøken Anna, ledsaget af Hak Ulfstand og Anders Bing; frøken Hedvig, ledsaget af Henrik Belov og Axel Gyldenstjerne; og endelig hertug Hans' datter Dorothea, ledsaget af Korfits Viffert og Absalon Gjøe. Rådet overlod det til dronningen at bestemme, hvem der skulle ledsage hertug Hans' hustru. Hun blev derefter ledsaget af to tyske grever.[1]

Dagen efter begravelsen, den 6. juni, samledes rådet igen med adelen i domkirken og bad adelen være rede til at tjene, hvis der skulle opstå behov. Adelen svarede ved at fremlægge en lang række klager, som den ønskede afhjulpet. Da mødet senere blev flyttet til København, afleverede adelen sine klagepunkter skriftligt til rådet den 12. juni (nr. 3). Rådet svarede den 14. juni (nr. 4) og gav gode løfter om de fleste punkter for fremtiden. Adelen synes dog ikke at være blevet helt tilfreds, for den overdrog en kopi af sine artikler til Kristjern Munk til Gjessinggaard, så han kunne bevare den til den næste herredag.[2]

Noter
1. Ceremoniellet (Sjællandske Tegnelser XVII, 45) og billedværket *Typus forma funebris*. Jf. Slange, *In obitum regis Friderici II*.
2. De to aktstykker er gengivet, dog ufuldstændigt, hos Slange, s. 11–12; jf. Erslev, *Konge og Lensmand*, s. 183–85. Slanges angivelse af, at adelens indstilling var underskrevet på den samlede adels vegne af seks fra Jylland, fire fra Sjælland, Lolland og Falster, to fra Fyn og fire fra Skåne, stemmer heller ikke med det bevarede originaldokument. Jf. notitsen hos Ejler Brock(enhuus), Samlinger til Fyens Historie, VI, 369.

side 14

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Fremdeles forhandledes der i Roskilde med Raaderne fra Fyrstendømmerne, og 6 Juni udstedte Rigsraadet et Indultbrev for Hertug Filip med Hensyn til Forleningen af Slesvig.[1] I Kjøbenhavn fremlagde Rigsraadet 10 Juni for de fyrstelige Raader flere Propositioner om Styrelsens Ordning, som besvaredes Dagen efter.[2] Rigsraadet hævdede, at paa Grund af den danske Krones Højhed og Regalret til Slesvig tilkom det det at paase, at Retten haandhævedes der, og mente ogsaa, at det forholdt sig med Formynderskabet der ligesom i Kongeriget; men paa Grund af Slesvigs nøje Forbindelse med Holsten henstillede det til de fyrstelige Raader at afgjøre, hvorledes de vilde have det med Styrelsen og Formynderskabet. Disse svarede, at de anerkjendte Dronning Sofie som Overformynderske, men at de ikke kunde bestemme om Styrelsens Ordning før i Forening med de andre Landraader.

Ligeledes førtes der vidtløftige Underhandlinger med Dronning Sofie, hvis Fader, Hertug Ulrik, personlig havde overværet Begravelsen. Denne fremførte 15 Juni Dronningens Ønsker, der dels drejede sig om Overleveringen af Livgedinget med Husgeraad og Forraad, dels gik ud paa, at Kongens Breve skulde deles, og de hans private Arvetagere vedkommende overleveres hende ligesom ogsaa alt hvad der fandtes i Penge og Guld (Baarschaft). Raadet udbad sig nøjere Oplysning om, hvad Dronningen forstod ved private Sager, samt om hvad hun mente med »Baarschaft«, og om dertil ogsaa skulde regnes, hvad der var indkommet af Kronens Told el. lign.; Forespørgslen overbragtes 18 Juni af R. Kansler Arild Hvitfeld og Hofmesteren Henrik Ramel. Dronningen henviste i Moderklæringen til mundtlige Forhandlinger med Raadet og ønskede, at dette vilde erklære, hvorledes det havde været Brug ved tidligere Lejligheder. Hertug Ulrik erindrede dels om, at Adelsenker og andre i Danmark altid arvede Halvdelen af »Baarschaft«,

Oversættelse til nudansk

Forhandlingerne med råderne fra fyrstendømmerne fortsatte i Roskilde. Den 6. juni udstedte Rigsrådet et indultbrev til hertug Filip om hans len i Slesvig.[1] I København fremlagde Rigsrådet den 10. juni flere forslag om styrelsens ordning for de fyrstelige råder; de svarede dagen efter.[2] Rigsrådet hævdede, at den danske krone i kraft af sin højhed og sine regalerettigheder over Slesvig havde ret og pligt til at sikre, at lov og ret blev håndhævet dér. Rådet mente også, at formynderskabet skulle ordnes på samme måde som i kongeriget. Men fordi Slesvig var tæt knyttet til Holsten, overlod det til de fyrstelige råder at afgøre, hvordan de ønskede styret og formynderskabet indrettet. De svarede, at de anerkendte dronning Sophie som overformynder, men at styrelsens ordning først kunne fastlægges sammen med de øvrige landråder.

Der blev også ført omfattende forhandlinger med dronning Sophie. Hendes far, hertug Ulrik, havde selv overværet begravelsen. Den 15. juni fremsatte han dronningens ønsker. De handlede dels om at få overdraget hendes livgeding med husgeråd og forråd, dels om at kongens breve skulle deles,

så de breve, der vedrørte hendes private arvinger, blev udleveret til hende. Hun ønskede også at få alt, hvad der fandtes af penge og guld — hendes personlige kontantbeholdning.

Rådet bad om en nærmere forklaring på, hvad dronningen mente med private sager og med »kontantbeholdning«, og om dette også omfattede indtægter fra kronens told og lignende. Rigsrådets kansler Arild Hvitfeld og hofmesteren Henrik Ramel overbragte forespørgslen den 18. juni. I sit svar henviste dronningen til de mundtlige forhandlinger med rådet og bad det forklare, hvad skik havde været ved tidligere lejligheder. Hertug Ulrik mindede blandt andet om, at adelens enker og andre i Danmark altid havde arvet halvdelen af kontantbeholdningen,

---

Noter

1. Anført af Waitz i *Quellensammlung*, II, 2. hefte, s. 46. Jf. Ratjen, *Verzeichnis*, III, 26–27. Også i et brev til hertug Hans siges indulten at være udstedt efter fuldmagt fra hele Rigsrådet: *Inländisches Register* 1588–90, fol. 44.
2. Afskrift: Slesvigske Ministerialarkiv, Aflevering, konvolut 16. Ratjen, *Verzeichnis*, I, 127–28.

side 15

dels om at Kongen i sin Levetid havde haft Indtægten af Livgedinget; dog skulde Dronningens Ret ikke gjælde, hvad Skat Kongen mulig havde samlet til Rigets Nødtørft af Undersaatternes Kontributioner; han haabede endvidere, at Kongens Brødre vilde faa deres lige Andel i Arven. — 20 Juni afgav derefter Raadet sin endelige Resolution. Det erklæredes heri, at skjønt Rigsraaderne havde fuld Ret til at disponere over Kongens Efterladenskab (n. 5 a), vilde de dog meddele Dronningen og Hertugen deres Grunde; vidtløftig paavistes derefter det urigtige i at søge en Analogi i Adelsenker-nes Arveret. Da imidlertid i tidligere Tilfælde »den unge Herre« og Raaderne i dette Rige havde undt vedkommende Konges Enke Halvdelen af »Baarschaft«, som den afdøde havde haft hos sig i sine Gjemmer »als ein teglich handgeldt« (ingenlunde derimod hvad der var forvaret i Hvælvinger el. lign.), og da det mentes, at der næppe nu var et synderligt stort Forraad i de kongelige Gjemmer, bevilgede Raadet, under Henvisning til en tidligere Erklæring, at Dronningen foruden det halve »Baarschaft« skulde have 15000 Dl. og det halve Taffelsølv (n. 5 b); dog forbeholdtes det, at dette ikke skulde have Konsekvenser for Eftertiden. Hvad Kongens Brødre angik, erklærede Raadet, at saadanne i dette Rige aldrig havde faaet den mindste Del i Kongens efterladte »Baarschaft«. — 21 Juni erklærede Dronningen og Hertugen sig tilfredse hermed, idet de tillige hævdede kun at have villet kommunikere, ikke disputere med Raadet om Kongens Efterladenskaber; da imidlertid Dronningen havde hørt, at Kristian III's Enke med Raadets Vilje havde faaet en anselig Sum Penge, henstillede hun til Raadet at give hende et Tillæg til de 15000 Dl.; tillige ønskede hun nøjere Underretning om, hvorledes det plejede at holdes med Taffelsølvet. Raadet svarede herpaa ved at

»forbedre« de 15000 Dl. med andre 15000 samt nøjere angive Fordelingen af Taffelsølvet,[1] og fra Kronborg 27 Juni afgav

Oversættelse til nudansk

Hertug Ulrik mindede også om, at kongen i sin levetid havde haft indtægterne fra livgedinget. Dronningens arveret skulle dog ikke omfatte de skatter, som kongen muligvis havde samlet ind fra undersåtternes bidrag til rigets fornødenheder. Han håbede desuden, at kongens brødre ville få lige andel i arven.

Den 20. juni afgav rådet sin endelige afgørelse. Rådet erklærede, at det havde fuld ret til at råde over kongens efterladenskaber (nr. 5 a), men ville dog forklare dronningen og hertugen sine grunde. Det blev udførligt påvist, at adelens enkers arveret ikke var en relevant sammenligning. I tidligere tilfælde havde den unge konge og rigets råd dog tilstået den afdøde konges enke halvdelen af den kontantbeholdning, han havde haft liggende hos sig som sine løbende lommepenge — men ikke det, der var opbevaret i hvælvinger og lignende. Da man heller ikke mente, at der nu var særlig store værdier i de kongelige gemakker, bevilgede rådet med henvisning til en tidligere afgørelse, at dronningen ud over halvdelen af kontantbeholdningen skulle have 15.000 daler og halvdelen af taffelsølvet (nr. 5 b). Det skulle dog ikke danne præcedens for fremtiden. Hvad kongens brødre angik, erklærede rådet, at brødre i dette rige aldrig havde fået nogen del i en konges efterladte kontantbeholdning.

Den 21. juni erklærede dronningen og hertugen sig tilfredse. De understregede samtidig, at de kun havde ønsket at drøfte kongens efterladenskaber med rådet, ikke at strides med det. Dronningen havde imidlertid hørt, at Christian III's enke med rådets tilladelse havde fået en betydelig sum penge. Derfor bad hun rådet lægge noget til de 15.000 daler og forklare nærmere, hvordan taffelsølvet plejede at blive fordelt. Rådet svarede ved at forhøje beløbet med yderligere 15.000 daler og ved nærmere at angive fordelingen af taffelsølvet.[1] Fra Kronborg afgav rådet den 27. juni ...
Noter

1. Afskrift af de hertil hørende syv breve: *Danske Kongers Historie*, nr. 64, 10. Andre afskrifter samme sted, nr. 1–7, og i samme samling nr. 73 d. Koncepten til rådets resolution af 20. juni og dets sidste erklæring: samme sted, nr. 64, 8–9; i den sidste var tillægget til de 15.000 daler først kun ansat til 10.000 daler.

side 16

Dronningen en Kvittering for baade Pengene og det hende tildelte Sølv.[1]

Desuden afgjorde Raadet flere mindre betydelige Sager, hvorom haves følgende Efterretninger: 12 Juni kundgjorde Regeringsraadet, at paa Supplik af Bardskærer Thomas von Husum har »samtlige Rigens Raad« paa Kongens Vegne tilgivet ham hans Brøde og tilladt ham atter at bo i Kjøbenhavn.[2] 23 Juni (fra Roskilde) besvarede Regeringsraadet i et Brev til Tolderne i Helsingør et Tvivlsmaal angaaende Behandlingen af et skotsk Skib, paa hvilket der var fundet Gods, som ikke var angivet, efter at have overvejet Forholdet i Forening med »andre R. Raad her nærværende«.[3] 29 Juni befalede de 3 Regeringsraader Rentemester Kristoffer Valkendorf at udbetale Hans Koltzouw, Borger i Rostock, 100 Dl. som Erstatning for noget arresteret Gods, efter at have overvejet Sagen med »menige R. Raad«.[4] 3 Juli gaves der flere Lensmænd Underretning om Ændringer med Len »efter samtlig R. Raads gode Betænkning«,[5] og 10 Juli meddeltes det Kristoffer Valkendorf, at »efter samtlig R. Raads Bevilling« skulde Dalum Kloster taxeres for Absalon Gjøe »efter slig Lejlighed, som andre R. Raad have deres Len«.[6] 5 Juli udstedte Kongen en Instrux for Axel Gyldenstjerne, hvem han efter Betænkning af menige D. R. Raad havde forordnet til Statholder i Norge.[7] 12 Juli skjænkede Kongen »efter R. Raads gode Betænkning« Tyge Brahe 6000 Dl., efter at han havde fremstillet sine Forhold for »menige R. Raad, nu de have været her forsamlede«; 23 Avgust udstedte de 4 Regeringsraader paa egne og deres Medbrødres samtlig R. Raads Vegne et Løfte om at hjælpe den

Oversættelse til nudansk
Dronningen fik en kvittering for både pengene og det sølv, hun havde fået tildelt.[1]

Rådet afgjorde også flere mindre sager. Følgende oplysninger er bevaret: Den 12. juni kundgjorde regeringsrådet, at »hele rigsrådet« på kongens vegne havde tilgivet barbereren Thomas von Husum hans forseelse efter hans ansøgning og tilladt ham igen at bo i København.[2] Den 23. juni besvarede regeringsrådet fra Roskilde et spørgsmål fra tolderne i Helsingør om behandlingen af et skotsk skib, hvor man havde fundet uanmeldt gods. Sagen var blevet drøftet med de øvrige råder, der var til stede.[3] Den 29. juni befalede de tre regeringsråder rentemester Kristoffer Valkendorf at betale borgeren Hans Koltzouw fra Rostock 100 daler i erstatning for beslaglagt gods, efter at sagen var drøftet med hele rigsrådet.[4]

Den 3. juli fik flere lensmænd besked om ændringer i lenene efter hele rigsrådets betænkning.[5] Den 10. juli fik Kristoffer Valkendorf besked om, at Dalum Kloster efter hele rigsrådets tilladelse skulle vurderes til Absalon Gjøe på samme vilkår som andre rigsråder havde deres len.[6] Den 5. juli udstedte kongen en instruks til Axel Gyldenstjerne, som han efter rigsrådets betænkning havde udnævnt til statholder i Norge.[7]

Den 12. juli skænkede kongen Tyge Brahe 6.000 daler efter rigsrådets anbefaling, efter at Brahe havde fremlagt sine forhold for det samlede råd, mens det var forsamlet. Den 23. august afgav de fire regeringsråder på egne og deres medbrødres samt hele rigsrådets vegne et løfte om at hjælpe ...

Noter

1. Koncept: *Danske Kongers Historie*, nr. 64, 11, ledsaget af fortegnelser over det taffelsølv, der blev fordelt mellem dronningen og prinsen. København Diplomatarium, II, nr. 538.
2. Sjællandske Tegnelser XVII, 60.
3. Original: bilag til rentemesterregnskabet 1588–89. Afskrift i Sjællandske Tegnelser XVII, 62 med dato 2. juli.
4. Original: bilag til rentemesterregnskabet 1588–89. Afskrift i Sjællandske Tegnelser XVII, 65. Jf. *Danske Magazin*, VI, 181.
5. Sjællandske Tegnelser XVII, 65.
6. Sjællandske Tegnelser XVII, 72.
7. Norske Rigsregistranter III, 6. Jf. Slange, s. 20.

side 17

samme i hans Foretagender.[1] 14 Juli tilskreves det Tolderne i Helsingør, at »samtlige R. Raad« havde for godt anset paa Kongens Vegne at uddele nogle Gaver til forskjellige af den afdøde Konges Tyende.[2] 22 Juli befalede Kongen Tolderne ikke mere at kræve Ballasttolden, da han »med vore elsk. R. Raads samtlige gode Betænkning og Samtykke« havde tilladt alle gjennemsejlende Skibe at være forskaanede derfor.[3] Paa Mødet besluttedes endvidere en almindelig Mønstring, se ndfr. S. 27.

2. Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf til Råderne, 29. april.

Sjæll. T. XVII, 27.

Vor venlig Hilsen. Kjære N, synderlig gode Ven, vi kunde eder venligen ikke forholde, at eftersom det har været berammet, hvorledes alting skulde forholdes og tilgaa med vor allernådigste kjære salig Herre og Konges Begravelse, saa have vi vel formærket, vor nådigste Frue og Dronning at have for godt eragtet og gjerne ville, at der med maatte gaa noget prægtigere til, baade med Heste at beklæde og Fafner at føre for Liget for hver Provins, hans Majestæt har haft. Og erfare vi og, at mange skulle støtte dem derpaa, at det skulle gaa for slet til, eftersom det nu er kommen i Brug, at slig Sædvane nu bruges hos alle Potentaters og Fyrsters Begravelse, og spørge og sligt at være sket hos Kongens af Polens Begravelse; saa endog vi ikke gjerne ville noget forandre imod hvad af os alle Rigets Raad samtligen tilforn derom berammet og samtykt, have vi ligevel, højbemeldte vor

kjære salig Herres og Konges Lig til Ære, for godt anset og paa eders og de andre gode Herrers gode Behag derfor i Forraad bestillet baade med Heste at lade klæde og med Fafnerne ved 16 eller 17 for de Provinsser, højbemeldte salig Konges Majestæt havde, med hver Provinsis Vaaben at lade tilføje, saa dermed til eders Tilkomst skal være færdig. Actum Roskild den 29 Aprilis anno 1588.

Oversættelse til nudansk

... hjælpe ham i hans foretagender.[1] Den 14. juli skrev man til tolderne i Helsingør, at »hele rigsrådet« havde godkendt, at kongen gav gaver til nogle af den afdøde konges tjenestefolk.[2] Den 22. juli befalede kongen tolderne ikke længere at opkræve ballasttold, eftersom han med hele rigsrådets anbefaling og samtykke havde fritaget alle skibe, der sejlede gennem farvandet, for denne afgift.[3] På mødet besluttede man desuden at holde en almindelig mønstring; se nedenfor, s. 27.

2. Niels Kaas og Kristoffer Valkendorf til råderne, 29. april.

Sjællandske Tegnelser XVII, 27.

Vor venlige hilsen. Kære N, særligt gode ven. Vi vil venligt fortælle dig, at vi har erfaret, at vores nådigste frue og dronning gerne så, at begravelsen af vores allernådigste, kære afdøde herre og konge blev afholdt mere pragtfuldt end planlagt. Hun ønskede, at der blev pyntet heste og ført faner foran liget for hver af de provinser, hans majestæt havde regeret over. Vi hører også, at mange støtter hendes ønske og mener, at begravelsen ellers bliver for beskeden, eftersom denne skik nu bruges ved alle mægtige fyrsters begravelser. Man fortæller også, at den blev fulgt ved begravelsen af kongen af Polen.

Selv om vi helst ikke ville ændre det, som hele rigsrådet allerede havde aftalt og godkendt, har vi alligevel — for at ære vores højtstående, kære afdøde herres og konges lig — på forhånd sørget for at udsmykke heste og gøre 16 eller 17 faner klar for de provinser, hans majestæt havde. Hver fane får den pågældende provins' våben, så alt er klar, når I kommer. Skrevet i Roskilde den 29. april 1588.

Noter

1. *Danske Magazin*, II, 249–50. Jf. nedenfor s. 34.
2. Sjællandske Tegnelser XVII, 76.
3. Samme sted, 81. Rådet nævnes derimod ikke i et forbud mod udførsel af føl, udstedt den 15. juli (Sjællandske Tegnelser XVII, 77).

side 18

3. Adelens Artikler, 6 Juni.

A. Orig.: RR. n. 31. B. Samtidig, unøjagtig Afskrift med Underskrifterne i anden Orden: RR. n. 20.

Anno domini mdlxxxvij dendt 6 dag junius var meninge Danmarcks adel, som nu her udi Roskildt tilstede var til høgløflige salig kon. mats. begravils, ud af meninge Danmarcks rigis raad beskedt her udi Luds kircke och blef aftackit; och var de thaa af os begerindis, at de met os och vi met denom, at der som nogit paa kom emod vort federne rigge, at vi thaa ville lade os findis villig med hest och harnske voris federne riges skade at afverrige. Och thaa var vi af dennom egen, vi som her nu tilstede var, begerindis paa voris egne och menige adels vegne, som thaa her til stede var, thesse eptherscrefne artickiller at os motte holdis.

[1]. Item til dedt første er vi begerindis, at dend christellig religion, som nu trachteris och forhandellis her uti Danmarcks rigge, maa vere och blifve i dend ordning och skick, som dend nu forfunden er, uden ald desputering och forandering uti alle maade.

[2]. Thesligiste ordinantsen at holdis ved alle sin punchter, ord och artickeller, som dend i seg self indholder och bemeller.

[3]. Ther nest er vi begerindis at holdis ved friheder och previllegier epther handfestningen, loven och recessens bevilling, som en stor part her til dags icke skedt er.

[4]. Sameledis beger vi, at prindsen maa forsorgis met dedt første met en indfødt danske adels mandt til en hofmesther, epther de hand er en udvald koning til Danmarckes rige.

[5]. Uti lige made begerer vi, om closteren, som er stifthet udaf Danmarcks rigis indfødt addel, maa vere och blifve epther denne dag, som de hafver verit af arilds tidt, met vogen[a], nats leyge och underholding for addelen, och raastienist, undtaggen hvis kon. mat. hafver bort skift.

[6]. Item beger och addelen, at hvis len, som er beset met udlendske emod handfestningen, maa afskaffis och forsorgis met indfødt danske adel, som kandt tienne voris federne rigge met lif och gods.

[7]. Uti lige made findis her uti rigit mange len, som er lagdt under it len, som til forn hafver verit besat met flere lensmendt, och ther af giordt tønge met hest och harnsk och anden

[a] I B: nogle.

Oversættelse til nudansk

3. Adelens artikler, 6. juni.

A. Original: Rigsrådets arkiv, nr. 31. B. Samtidig, unøjagtig afskrift med underskrifterne i en anden rækkefølge: Rigsrådets arkiv, nr. 20.

Den 6. juni i Herrens år 1587 var hele Danmarks adel, som var til stede i Roskilde ved begravelsen af den højlovlige, salige konge, blevet indkaldt af Danmarks Rigsråd til Luds kirke og havde fået besked dér. Vi bad adelen, og den bad os, at hvis noget truede vores fædreland, skulle vi være rede til med hest og rustning at afværge skade på riget. Vi, der var til stede, bad derefter på egne og den tilstedeværende adels vegne om, at følgende artikler måtte blive overholdt:

[1] Først beder vi om, at den kristne religion, som nu læres og praktiseres i Danmark, må bestå i den ordning og skik, den nu har, uden nogen form for strid eller forandring.

[2] Ligeledes skal ordinansen overholdes i alle de punkter, ord og artikler, den selv indeholder og fastsætter.

[3] Dernæst beder vi om, at de friheder og privilegier, der er bevilget ved håndfæstningen, loven og recessen, bliver overholdt; mange af dem er hidtil ikke blevet overholdt.

[4] Vi beder også om, at prinsen så snart som muligt får en danskfødt adelsmand som hofmester, eftersom han er udvalgt til konge af Danmark.

[5] Vi beder om, at de klostre, der er grundlagt af den indfødte danske adel, fortsat må bestå som hidtil og fra gammel tid, med de ydelser og den indkvartering, som adelen har haft dér, samt ret til tjeneste; dog undtaget det, som kongen har afhændet.

[6] Adelen beder også om, at len, som er blevet givet til udlændinge i strid med håndfæstningen, afskaffes og i stedet gives til danskfødte adelsmænd, der kan tjene fædrelandet med liv og gods.

[7] Ligeledes findes der i riget mange len, som er lagt ind under ét len, selv om de tidligere var besat af flere lensmænd. Dermed er der blevet pålagt en byrde med hest, rustning og anden ...

Tekstvariant: I afskrift B står der »nogle«.

side 19

tjenist, rigit til gode och gafven, och nu i thet stedt giøris der ringe af. Begerer vi och at motte forkomes och afskaffis, paa det at der som nogit paakomer, at rigit thaa kunde hafve des større bistandt.

[8]. Gifver och en part af addellen til kende, at the i framfarne tider hafver tient kongen och rigit och hafd stor besvering; motte derfor betenckis.

[9]. Thesligiste beclagger addellen seg haardeligen, at de uti nogen tidt hafver verit undertvongidt met jacht, feskeri, olden, skovfhug och anden herlighedt, saa de icke motte niude och bruge doris frihedt epther doris anpart, at the ded motte niude och beholde epther dendt forrigge frihedt, och epther som de och doris foreldere for thenom hafd hafver.

[10]. Sameledis beclagger adellen denom, at de och doris tienner, at nar de komer til tingi, thaa forholdis denom af lensmenden, doris fogder och hans skrifvere retten uti adskillige mader; begerindis venlig, at slig motte afskaffis.

[11]. Item beger och addellen gierne, at epther som de her tilhafver verit besveridt met bestrickning, rigens forfolling och hechtils, motte igen afskaffis och met sligt her epther at blifve forskonnidt.

[12]. Uti ligge made beger och addellen, at doris tienner epther denne dag icke maa gribbis och fengsellis, som her til sked er, som er emodt recessen.

Der som sligt maa eptherkomes, som forschrefvit stander, ville vi samptlegen och hver findis i alle made voris federne rigge horsom, villig och plichtige, som erlig adels mendt bor at giore uti alle made, och opsetthe met eder och voris federne rigge lyuf, blod och gods, och er her paa et venligt schriftlig svar begerindis. Datum ut supra.

Jorren Biide. Morijtz Podbusk. Jorgenn Daa. Hans Iohanszen. Henningh Goe. Fredrick Lange. Laue Wrne. Jorgen Friis thil Kraschtrup. Eyller Bryske til Dallund. Moens Goe. Niels Fris. Iacob Hog. Gabriell Schinckell. Peder Brahes. Johann Vrne. Knud Wenstermandt. Ofue Lunge. Oluff Daa. Jorren Vrne. Haniball Gyldenstiernn. Thomas Fasthj. Lauge Wrnne thend yngste. Thyge Krabbe. Christen Munck. Hennrich Loke. Karl Bryske. Offwe Lunge. Jenns Ffalster. Thimme Roszenkrantz. Christoffer Lynndeno. Voldemar Parsberg. Gabriell Knudtszon. Maagens Gioe. Erick Lunge. Oue[a].

[a] I B: Broch.

Oversættelse til nudansk
... tjeneste, til gavn for riget og med løn; nu bliver der i stedet gjort for lidt ud af det. Vi beder om, at denne ordning bringes tilbage og genindføres, så riget kan have større støtte, hvis der opstår behov.

[8] Nogle af adelsmændene gør opmærksom på, at de tidligere har tjent kongen og riget og båret store byrder. Det bør der tages hensyn til.

[9] Adelen klager stærkt over, at den undertiden er blevet tvunget til jagt, fiskeri, oldenindsamling, skovhugst og andre herligheder, så den ikke har kunnet nyde og bruge sine friheder efter sin ret. Den beder om igen at få og beholde disse friheder, sådan som de tidligere var, og sådan som adelen og dens forfædre har haft dem.

[10] Adelen klager også over, at lensmændene, deres fogeder og skrivere på forskellig vis nægter adelsmændene og deres tjenere deres ret, når de møder ved tinget. Den beder venligt om, at dette ophører.

[11] Adelen beder endvidere om, at de byrder, den hidtil har været pålagt — udskrivning, rigets forsvar og andre forpligtelser — afskaffes, så den fremover skånes for sådanne byrder.

[12] Adelen beder ligeledes om, at dens tjenere fra nu af ikke må gribes og fængsles, sådan som det hidtil er sket i strid med recessen.

Hvis det ovenstående bliver efterkommet, erklærer vi alle, hver for sig, at vi på alle måder vil være vores fædreland tro, villige og pligtopfyldende, sådan som ærlige adelsmænd bør være. Vi vil sætte liv, blod og gods ind for jer og vores fædreland, og vi beder venligt om et skriftligt svar på dette. Dateret som ovenfor.

[Afskrift B læser efternavnet »Broch« i stedet for »Oue«].

side 20

Wrup. Jacob Krabbe. Erich Wenstermandt[a]. Brosterop Gedde. Oluff Bilde. Peder Grubbe. Eske Brock. Kield Brockenhus. Gabriell Spare. Claus Hundermarck. Hanns Langnhe. Morthenn Wenstermandt. Erich Bilde Frantzon. Christian Krabbe. Melchior Wlfstandt. Hans Dreszelbergha. Klaus Podbusk. Hendrick Goye. Eske Bylde. Erich Bilde. Sten Sonn. Christoffer Kraufse. Christoffer Galde. Morthen Schinckell. Jorgen Vrnne. Erich Lange. Hanns Schram. Nyels

Sh…elb.[b] Christoffer Bild. Knudt Byll. Christiann Gyldenstiern. Niels Arnfeldt. Anders Dresselbiergh[c].

B. har Tilføjelsen: Bekender jeg Christiern Munck til Gessinggord, at jeg hafver anamit til trover hande, lige som Gud artikler liudendis lige efter thendt forscrefne register, at beholde udi mine giemme och forvaring, meninge adelen til beste, til først almindelig tilkommendis herre dage. Datum Kobenhafn thend 16 junii anno 88. Ved Foden: myn gode Hans Findson.

4. Danmarckis rigis raadts forklaring paa adelens overgifne artickle och besverring, 14 Juni.

Original: RR. n. 32.

Epther som Danmarckis rigis raad nu til thend 6 junii anno 88 sidst forleden udi Roskilde strax epther vor salige herris begrafvelse af adelen, landsaatther her udi rigit, erre blefne bisøgthe, anlangede och tilthalde om nogre artickle, hvor udinden the fant thennom emodt therris previleger besverrede, som tha mundtligen blefve forregifne, hvor paa the vorre begierrendis at motthe skaffis raad och tidt, och vi Danmarcks raad samme tidt vorre begierrendis, middel motthe tilstillis, at vi ther paa kunde vide thennom tilborlige beskedt, hvilcke artickle os nu skriftligen thend 12 juni anno ut supra her udi Kiopnehafn erre ofveranthvordit, saa hafve vi thennom nu igenom set, ofverlest och fitteligen ofverveigit, och er ther paa Danmarckis rigis raads venlige giensvar och forklaring, at vi ingelunde udi thet mindste erre tilsindts och fast mindre nogen af os nogen tidt er kommen udi vorris tancke, at vi adelens friheder och previleger ville lade forkrencke eller forkorthe, men fast mere ther over at holde och handthafve. Dog maa vi

[a] Har ikke tilføjet: egen Haand. [b] Navnet til Dels udslettet i A; i B: Skinkel. [c] Fattes i A.

Oversættelse til nudansk
Underskrifterne fortsætter: Wrup; Jacob Krabbe; Erich Wenstermandt; Brosterop Gedde; Oluff Bilde; Peder Grubbe; Eske Brock; Kield Brockenhus; Gabriell Spare; Claus Hundermarck; Hanns Langnhe; Morthenn Wenstermandt; Erich Bilde Frantzon; Christian Krabbe; Melchior Wlfstandt; Hans Dreszelbergha; Klaus Podbusk; Hendrick Goye; Eske Bylde; Erich Bilde; Sten Sonn; Christoffer Kraufse; Christoffer Galde; Morthen Schinckell; Jorgen Vrnne; Erich Lange; Hanns Schram; Nyels Sh…elb.; Christoffer Bild; Knudt Byll; Christiann Gyldenstiern; Niels Arnfeldt og Anders Dresselbiergh.

Afskrift B har følgende tilføjelse: Jeg, Christiern Munck til Gessinggord, bekræfter, at jeg har modtaget disse artikler i god tro, sådan som de står i det ovenfor nævnte register, og vil opbevare

dem i min varetægt til gavn for hele adelen indtil den førstkommende almindelige herredag. Skrevet i København den 16. juni 1588. Medunderskriver: min gode Hans Findson.

4. Danmarks Rigsråds svar på adelens fremsatte artikler og klager, 14. juni.

Original: Rigsrådets arkiv, nr. 32.

Da Danmarks Rigsråd den 6. juni i år, umiddelbart efter vores salige herres begravelse i Roskilde, blev opsøgt og bedt af rigets adel om at tage stilling til nogle artikler, som efter adelens opfattelse indeholdt klager over tilsidesættelse af dens privilegier, blev disse fremsat mundtligt. Adelen bad om at få tid til at drøfte dem. Vi, Danmarks råder, bad samtidig om, at sagen blev udsat, så vi kunne give et ordentligt svar. Artiklerne blev nu afleveret skriftligt til os i København den 12. juni. Vi har gennemgået, læst og nøje overvejet dem, og Danmarks Rigsråd svarer venligt og erklærer, at vi på ingen måde har haft til hensigt — og endnu mindre har nogen af os tænkt på — at krænke eller indskrænke adelens friheder og privilegier. Tværtimod ønsker vi at værne om og håndhæve dem. Dog må vi ...

Noter

Afsnittene a–c angiver forskelle og mangler mellem originalen A og afskrift B: A har ikke tilføjelsen »egen hånd«; et navn er delvis udvisket i A og lyder »Skinkel« i B; den sidste underskrift mangler i

side 21

vel bekiende, at vi fast ugjerne havde set, at der om paa denne ubelejlige Tid havde været rørt, vor salige Herris Grav ikke endnu vor tillukt, nærværendis och disse mange fremmede Herrer och Sendebudt, som saadant kunde ske have optaget udi en værre Mening, end det af de gode Mænd och Adel ment haver været, och vor salige høgløflige Koning at være skedt och giordt til Ulempe och Eftertal, alligevel os forhaabis deres Mening udi det mindste ikke der heden haver været dirigerit.

Och for det første, som de begjære, at den christelige Religion, som nu tractéris och forhandlis her udi Danmarck, maa være och blive udi den Ordning och Skick, som den nu forfunden er, uden al Disputering och Forandring udi alle Maade, her paa ville vi dem venligen ikke forholde, at eftersom Guds Frygt och den sande Religion er en Begyndelse til al gode, och Splid och Uenighed udi Religionen medfører Usamdrægtighed iblandt Undersaatter, derfor have vi allerede under os tilforne, før vi af Adelen var besøgt, saaledis derom besluttet, at vi ville haandthæve och beskytte den Religion och Lærdom, som nu prædikis her udi Riget, efter den hellige bibeliske, apostoliske

Skrift och den Augsburg Confession, uden al Diktstolen, eller nogen privat Person nogen Forandring understaa sig udi vidthagne Lærdom och Ceremonier.

For det andet, som de er begjærendis, at Ordinantsen ved alle sine Punkter och Artikler maa holdis, da eftersom den er gjort och sammens dragen af lærde Mænd, indenlandske och udenlandske, som vare Doctor Bugenhagius, Superintendentene och de højlærde her udi Riget strax udi vor reformerede Religions Begyndelse, och den siden af højbaarne Fyrste Kong Christian den Tredie, salig och højløflig Ihukommelse, saavel som af menige Danmarckis Rigis Raad paa de Tider er samtykt och bevilget, er det jo tilbørligt, at derover holdis udi alle Maade.

For det tredje, som de er begjærendis, at de maa holdis ved deres Privilegier och Friheder efter Haandfæstning, Loven och Recessen, och ikke derimod at ske, om denne Artikel er vi ens med dem, ville och lade os finde tro Tilhjelpere vore Privilegier, Friheder at forsvare, haandthæve, beskytte; vi ville och, saa mange som leve paa den

Oversættelse til nudansk
Vi må dog indrømme, at vi helst havde set, at denne sag ikke var blevet taget op på et så ubelejligt tidspunkt, mens vores salige herres grav endnu ikke var lukket, og mens så mange fremmede herrer og gesandter var til stede. De kunne have opfattet det værre, end de gode mænd og adelen havde ment det, og troet, at det var gjort for at genere og kritisere vores salige, højlovlige konge. Vi håber dog, at det på ingen måde var adelens hensigt.

For det første beder adelen om, at den kristne religion, som nu læres og praktiseres i Danmark, må fortsætte i sin nuværende orden og skik uden strid eller forandring. Vi vil gerne meddele, at gudsfrygt og den sande religion er grundlaget for alt godt, mens religiøs splid og uenighed skaber ufred blandt undersåtterne. Derfor havde vi allerede før adelens henvendelse besluttet at håndhæve og beskytte den religion og lære, der nu prædikes i riget efter den hellige bibelske og apostolske skrift og den augsburgske bekendelse. Ingen må indføre forandringer i den fastlagte lære eller i ceremonierne.

For det andet beder adelen om, at ordinansen overholdes i alle sine punkter og artikler. Den blev udarbejdet af lærde mænd fra ind- og udland — blandt dem doktor Bugenhagen, rigets superintendenter og andre højlærde ved reformationens begyndelse — og blev siden godkendt af den højbaarne fyrste, kong Christian III, salig og højlovlig ihukommelse, såvel som af det daværende samlede Rigsråd. Derfor bør den naturligvis overholdes fuldt ud.

For det tredje beder adelen om at få sine privilegier og friheder efter håndfæstningen, loven og recessen respekteret og ikke krænket. På dette punkt er vi enige med adelen. Vi vil være trofaste

hjælpere, som forsvarer, håndhæver og beskytter dens privilegier og friheder. Vi vil også, så mange af os som lever på det tidspunkt, ...

side 22

tidt, naar Gud vil, vor unge Prints och udvalde Konge kommer til hans myndige Aar, indvider udi Regimentet och skal blive en kronet Konge her udi Riget, flittelig och med al Tro befordre och tilhjelpe, at menige Rigets Adels och Undersaatters Privilegier skulle blive dem holdne, confirmerede och stadfæstede, och gives søren Haandfæstninge, efter som hos fremfarne Konger her udi Danmark tilforn sædvanligt haver været, efter som vi kunne tænke baade dem, os selv och vore Efterkommere kan være nytteligt och gavneligt och dette vort fædrene Rige til Beste och Bestandighed.

For det fjerde, som de er begjærendis Prindsen med det første at maatte forsørges med en indfødt dansk Mand til en Hofmester, saa ville vi dem venligen ikke forholde, at salig høgløflig Kong. Mat. Ihukommelse udi hans Mat. egen Velmagt selv haver tilskikket højbemeldte vor unge Prints en Hofmester, och han herpaa haver svoret Kong. Mat. sin Ed, och give vi dem selv fornufteligen hos dem at betænke, hvorledes vi nu saa hastigt efter hans Mats. Død och Begravelse saadan hans Mats. Vilje och Forordning kunde forandre; vi ville dog gjerne os befatte och lade være anliggende alt, hvad vi kunne betænke vor unge Prints kan være gavneligt saavel som vort fædrene Rige.

[5]. Belangendis at Klostrene, som ere stiftede af Adelen, at de maa blive Adelen fri forre som hidtil med Vogne, Natteleje, Underholding och Rostjeniste, underthagendis hvad som er bortskift,

saa tvivle vi intet paa, at dem jo selv saa vel som os vitterligt er, hvorledes en Part Klostrene her udi Riget ere solgt och bortskift til Adelen, baade udi hans Mats. Herrefaders och hans Mats. egen Tid, och hvad udi saadan Maade sket er, er kommen Adelen til Gavn och Gode; er derfor ikke vel muligt, at derudinden kan ske nogen Forandring, med mindre det skulde ske Adelen selv til allerm største Skade; desligeste er och en Part af Klostrene øde och afbrudt, før nogen af os nogen Tid ere kommen udi Raadet. Hvad Sorø Kloster er anrørendis, tvivle vi ikke paa, at dem jo vitterligt være, at der at være forordnet til en Adelskole, at der kunne have en stor Part Adelens Børn kand blive optuktide udi Gudfrygtighed, Lærdom och gode Seder, som udi Fremtiden baade kunne tjene Kong. Mat. och deres fædrene Rige, och hvis der udi skulde ske nogen Forandring, som ikke ske kand, imod

Oversættelse til nudansk
Når Gud vil, vil vi, så mange af os som da er i live, nøje og loyalt hjælpe vores unge prins og udvalgte konge, når han bliver myndig og indsættes som kronet konge i riget. Vi vil sørge for, at hele rigets adel og undersåtter får deres privilegier respekteret, bekræftet og stadfæstet, og at de får den

sædvanlige skriftlige håndfæstning, som tidligere konger i Danmark har givet. Vi mener, at dette vil være nyttigt og gavnligt både for dem, os selv og vores efterkommere og for vores fædreland og dets bestående.

For det fjerde beder adelen om, at prinsen hurtigst muligt får en danskfødt adelsmand som hofmester. Vi vil gerne oplyse, at den afdøde, højlovlige konge selv, mens han havde fuld rådighed, allerede har udnævnt en hofmester til vores unge prins. Denne har aflagt sin ed til kongen. Adelen kan selv overveje, om vi så kort tid efter kongens død og begravelse bør ændre hans vilje og beslutning. Vi vil dog gerne overveje og gennemføre alt, hvad vi kan finde gavnligt for vores unge prins og for fædrelandet.

[5] Om adelens ønske om, at klostre, som adelen har grundlagt, fortsat skal være fritaget for de ydelser, som hidtil har været knyttet til dem — vogne, natteleje, underhold og rostjeneste — med undtagelse af det, der allerede er afhændet, vil vi sige følgende:

Vi tvivler ikke på, at adelen selv lige så vel som vi ved, at nogle klostre i riget er blevet solgt eller overdraget til adelen, både under hans majestæts afdøde faders tid og under hans egen regering. Det, der er sket på den måde, er kommet adelen til gavn. Det er derfor næppe muligt at ændre ordningen uden at skade adelen selv meget alvorligt. Desuden var nogle klostre allerede øde og nedbrudte, før nogen af os kom ind i rådet. Hvad Sorø Kloster angår, ved adelen, at det er blevet indrettet til en adelskole, hvor mange af adelens børn kan opdrages i gudsfrygt, lærdom og gode sæder, så de i fremtiden kan tjene både kongen og fædrelandet. Hvis der skulle ske ændringer dér — hvilket ikke bør ske — ...

side 23

den evige Fundats, som derpaa givet och gjort er, ville Adelen selv have dem derover mest at beklage, det at komme dem och deres Efterkommere til stor Skade. Hvad nu Ringsted och Antvorskov er anrørendis, forsee vi os til, om Adelen hænder Tid at komme udi egen Person, ellers deres Tjenere fremsendes med nøjagtige Pasbordt forsørget, at dem Vognen ikke skulle blive forveigret.

For det sjette, som Adelen foregiver, at Rigets Len skulle være besatte med udlændske, begjærendis det maa afskaffis och Lenene at forsørges med indlendske Mænd, som kunne tjene deres fædrene Rige med Liv och Gods,

therpaa give vi dem venligen til Svar, at en Part udlændske, som have Rigets Len, ere gifte, bosatte och besvogrede med os her udi Riget, have her Hustruer, Børn och Arvegods, hvoraf de opholde

lige Tynge och Tjeniste med os andre; en Part ere af salig høgløflig Kong. Mat. Ihukommelse forlenede med Gods och Forleninge deres Livstid eller paa nogle Aars Maal. Saa give vi dem selv at betænke, at det ikke vil sømme os med nogen Lempe Kong. Mats. udgivne forseglede Breve for adskillige Aarsager Skyld at forandre; men baade hvad det och andet mere er anrørendis, ville vi mest muligt med Tiden och Lejligheden efterhaanden ramme de Middel och Maade til, som vi kunne tænke menige Rigets Adel och Indbyggere kan komme til Gavn och Fordel.

[7]. Som och beklagis mange Len at være lagt under ét Len, som tilforn med særdelis Lensmænd have været beset och flere kunne hielpis medt, hvoraf tilforne er ganget Tynge och Rosttjeniste, der med Tjenisten nu er des ringere och Besværingen hænger dem paa, therudinden vil Danmarcks Raad ramme de Middel och Maade, saa Riget med Rosttjeniste, hvis muligt er, skal blive forbedret, saa dermed skal blive forhandlet, som det sig bør och vort fædrene Land kan være gavneligt och nytteligt.

[8]. Item som begjæris, at de, der have tjent Kongen, Riget och haft Besværinge, maatte forfremmis, saa vil Danmarcks Raad derom gjerne være fortænkt, at Rigets Adel och gode Mænd, hvilke have tjent och kunne tjene deres fædrene Rige, efterhaanden och Lejligheden med Len kunne forsørgis och deres Gavn och Beste rammes, vidis och med det allerførste befordris, som tilbørligt er.

Oversættelse til nudansk
... den evige fundats, der er oprettet for klostret. Adelen må selv bedst kunne vurdere dette, for en ændring ville skade den og dens efterkommere alvorligt. Hvad Ringsted og Antvorskov angår, regner vi med, at adelen — hvis den ikke selv kan komme — sender tjenere med de nødvendige rejsepas, så deres vogne ikke bliver hindret.

For det sjette klager adelen over, at rigets len er besat med udlændinge, og beder om, at dette bringes til ophør, og at lenene gives til indenlandske mænd, der kan tjene fædrelandet med liv og gods.

Vi svarer venligt, at nogle af de udlændinge, der har len i riget, er gift med, bosat blandt og beslægtet med os. De har hustruer, børn og arvegods her og bærer de samme byrder og udfører den samme tjeneste som vi andre. Andre har den afdøde, højlovlige konge forlenet med gods og len på livstid eller for et bestemt antal år. Adelen må selv overveje, om det ville være passende, at vi af forskellige grunde ændrede de forseglede breve, som kongen har udstedt. Hvad dette og andre spørgsmål angår, vil vi så vidt muligt, efterhånden som tiden og forholdene tillader det, finde frem til løsninger, der gavner hele rigets adel og indbyggere.

[7] Adelen klager over, at mange len er blevet lagt ind under ét, selv om de tidligere havde egne lensmænd og kunne hjælpe flere. Tidligere blev der herfra ydet skatter og rostjeneste; nu bliver

tjenesten mindre, mens byrden stadig hviler på adelen. Danmarks Råd vil finde en løsning, så rigets rostjeneste så vidt muligt forbedres, og ordningen tilrettelægges på en måde, der er rimelig, nyttig og gavnlig for fædrelandet.

[8] Adelen beder om, at de, der har tjent kongen og riget og båret byrder, bliver forfremmet. Danmarks Råd vil gerne tage dette under overvejelse, så rigets adelige og gode mænd, der har tjent eller kan tjene fædrelandet, efterhånden og når lejligheden byder sig, kan få len, og deres gavn og bedste fremmes så hurtigt og passende som muligt.

side 24

deres Gavn och Beste rammes, visis och med det allerførste befordris, som tilbørligt er.

[9]. Sameledis som Adelen beklager, at de til hidtil nogen Tid lang have været undertvingede med Jagt, Fiskeri, Skovhug och anden Herlighed, at de ikke mue nyde deres forrige Frihed efter deres Anpart, at de maa nyde den Frihed, Forældre have haft for dem, therpaa giver Danmarckis Raad dem for Svar, at om dem udi saa Maade er skedt nogen Forhindring, er det aldellis imod deres Vilje, och ville de gjerne hielpe och styrcke enhver, som sig udi saa Maade her efter kand have at beklage, hvis Lovg och Ret er, och med yderste Flid tilhielpe, at saadant her efter skal afskaffis.

[10]. Disligeste som de beklage dem och deres Tjenere tit och ofte til Tinge af Lensmændene, deres Fogeder och Skrivere skal forholdis Retten for; hvis noget saadant skedt er, er det ikke skedt med Kong. Mats. eller Rigets Raads Villige; vi ere och overbodige strax at lade Breve udgaa til alle Lensmænd over alt Riget, at hver skal tilholde deres Herredsfogeder och Skrivere at lade hver vederfaris den Del, Lovg och Ret er, och hvis til Tinge forhandlis, at det givis beskrevet, saa ingen kand have Aarsage sig med rette at beklage; kand det och befindis, at nogen fordrister sig herimod at gjøre, och det skjeligen bevisis kand, tha ere de overbodige at hielpe dem, som sig udi slige Maade have at besværre, endeligen til Rette.

[11]. Sameledis som Adelen ere begjærendis, at de ikke skulle besværis med Beskickelser och Rigets Forfalding, som her til skedt er, therudinden vil Danmarckis Raad udi lige Maade befordre, saa intet imod Lovg, Ret och Adelens Friheder skal blive forrethagit, och ther som nogen i saa Maade kand have sig at beklage, ville vi hannom til Ret och Lige haandthæve.

[12]. For det sidste, som Adelen begjære, at deres Tjenere efter denne Dag ikke mue gribvis och fængslis, som her til skedt er imod Recessen, hvad det belanger, vil Danmarckis Raad gjerne befordre, at ingen imod Loven och Recessen udi de Maade skal uforretthis.

Dette er vort venlige Gjensvar, som vi til Adelens Artikle paa denne Tid have vidst at kunde give udi vor umyndige ud-

Oversættelse til nudansk
... deres gavn og bedste skal varetages, og dette skal fremmes så hurtigt og passende som muligt.

[9] Adelen klager over, at den længe har været tvunget til jagt, fiskeri, skovhugst og andre ydelser og derfor ikke har kunnet nyde sine tidligere friheder. Den beder om at få de friheder, som dens forfædre havde, tilbage. Rigsrådet svarer, at enhver hindring af disse friheder er sket imod rådets vilje. Rådet vil hjælpe enhver, der har en sådan klage, med at få sin lovlige ret og vil gøre sit yderste for at få forholdet afskaffet fremover.

[10] Adelen klager også over, at lensmændene, deres fogeder og skrivere ofte nægter adelige og deres tjenere deres ret ved tinget. Hvis dette er sket, er det sket uden kongens eller rigsrådets tilladelse. Rådet vil straks sende breve til alle lensmænd i riget og pålægge dem at sørge for, at deres herredsfogeder og skrivere giver enhver den ret, loven tilsiger. Det, der behandles ved tinget, skal skrives ned, så ingen med rette kan klage. Hvis det bevises, at nogen handler imod dette, vil rådet hjælpe den forurettede med at få sin ret.

[11] Adelen beder om ikke længere at blive belastet med udsendelser og rigets ekstraordinære opgaver, sådan som det hidtil er sket. Rigsrådet vil medvirke til, at intet sker i strid med loven, retten eller adelens friheder. Den, der har en sådan klage, vil rådet hjælpe med at få sin ret.

[12] Endelig beder adelen om, at dens tjenere fremover ikke bliver grebet og fængslet i strid med recessen. Rigsrådet vil sørge for, at ingen behandles uretmæssigt i strid med loven og recessen.

Dette er det venlige svar, vi på nuværende tidspunkt har kunnet give på adelens artikler under vores umyndige ...

side 25

volde Printsis Aar, forseendes os til, at Adelen os noksom have undskyldt och dette vort Svar forstandeligen och udi beste Mening optage och hos dem ville betænke, at altingest udi saadanne Regiments Begyndelse ikke saa hasteligen kand forordnis, som man ellers gjerne ville; men de ville have dem aldellis dertil at forlade, at vi med højeste Flid och Alvorlighed alt det ville hielpe at befordre, hvad dette lovlige Kongerige, vort fædrene Land och Indbyggere kand komme til Ære, Gavn och Gode; och ere vi begjærendis, at Adelen baade med os och under dem selv indbyrdis ville holde god Enighed och Samdrægtighed och med os tilhielpe deres fædrene Land fra al Fare baade

indenlandske och udenlandske at forsvare och fordægtinge, saa vor unge Prints och myndige Aar, have des større Aarsag saadant hos dem alle och hver særdelis at forskylde och bekjende, och for slig deres trofaste Tjeniste udi Vilje och Sind med synderlig Gunst och Naade at belønne. Vi for vore Personer tilbyde os och at gjøre det, som dem alle och hver kand komme til Tjeniste och Gode. Actum Kiøbenhavn den 14 Junii anno 1588.

Nils Kaass. Peder Guldenstern. Peder Munck. Jørgen Roszenkrantz. Christoffer Valckendorff. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Erich Hardenberg. Hack Wistand. Anders Bing. Henrich Belov. Arell Gyldenstern. Korffittz Wiffertth. Absolon Goe. Jacob Seffeldt. Breide Rantzow. Chrestenn Skyell. Albrett Fris. Arrilld Huittfelldt.

5. Brudstykker af Raadets Resolution af 20 Juni.

a. ... Ob nun wohl den Herren Reichsräthen vermöge ihrer Eide und Pflichten, darmit sie diesem Königreich, auch nunmehr ihrem erwählten gnädigsten Könige und Herrn verwandt und zugethan, nicht gebühren will, mit einigem andern Stande in solchem Fällen von dem königlichen verlassenen Vorrath oder Barschaft als einem Regal und Hoheit des Reichs zu disputirn, sondern nach dem Exempel aller andern Wahl- und Erbkönigreichen in der ganzen Christenheit, so wohl auch nach dem Gebrauche, wie es in allen dergleichen Fällen, so viel man dessen Nachrichtung in den Archivis und sonst haben kann, bei diesem königlichen Hause bis auf diese Zeit gehalten und wohlher gebracht, darin zu disponirn haben, wie sie es vor den Allerhöchsten Gott, den sie allein vor ihren Richter erkennen, in ihrem Gewissen zu verantworten, nicht desto weniger ...

Oversættelse til nudansk
... i prinsens umyndighedsår. Vi håber, at adelen har vist os tilstrækkelig forståelse og vil modtage dette svar fornuftigt og i bedste mening. Den bør tage i betragtning, at ikke alt kan ordnes så hurtigt, som man kunne ønske, når et nyt styre begynder. Adelen kan dog være helt tryg ved, at vi med største omhu og alvor vil fremme alt, hvad der kan være dette lovlige kongerige, vores fædreland og dets indbyggere til ære, gavn og bedste.

Vi ønsker, at adelen sammen med os og indbyrdes vil bevare enighed og samdrægtighed og hjælpe os med at forsvare og beskytte fædrelandet mod alle farer, både indenlandske og udenlandske. Så vil vores unge prins og konge, når han bliver myndig, have desto større grund til at anerkende hver enkelt adelsmands indsats og belønne deres trofaste tjeneste med særlig gunst og nåde. Vi tilbyder personligt at gøre alt, hvad der kan være til tjeneste og gavn for dem alle og hver enkelt. Skrevet i København den 14. juni 1588.

Underskrifter: Nils Kaas; Peder Gyldenstjerne; Peder Munck; Jørgen Rosenkrantz; Kristoffer Valkendorf; Sten Brahe; Manderup Parsberg; Erik Hardenberg; Hak Wistand; Anders Bing; Henrich Belov; Arell Gyldenstjerne; Korfits Viffert; Absalon Gjøe; Jacob Sefeldt; Breide Rantzau; Chrestenn Skyell; Albrett Fris og Arrild Hvitfeldt.

5. Brudstykker af rådets afgørelse af 20. juni.

a. ... Selv om rigsråderne i kraft af deres eder og pligter er knyttet til og forpligtet over for dette kongerige og nu også deres udvalgte, nådigste konge og herre, tilkommer det dem ikke at strides med nogen anden stand om den kongelige arv eller kontantbeholdning, som en del af rigets regalier og højhed. De skal i stedet råde over den efter det eksempel, der følges i andre valg- og arverige kongedømmer i kristenheden, og efter den skik, som man efter arkivernes og andre kilders oplysninger hidtil har fulgt i alle tilsvarende tilfælde ved dette kongehus. De må handle sådan, at de kan stå til ansvar for det over for den højeste Gud, som de alene anerkender som dommer over sig, og i deres samvittighed; ikke desto mindre ...

side 26

aber ... hetten sie ... vor gut angesehen mit Kon. Mat. und f. g. ... zu communicirn ...

b. ... Damit aber Ihre Kon. Mat. und f. g. ihre vorige unterthänigste Meynung und Erklärung jetzo ausdrücklich und in specie erfahren und gnädiglich wissen mögen, als haben sie sich mit gemeinem Rath und Willen endlich und schliesslich dahin vereinbaret, dass sie aus der königlichen Verlassenschaft über das, so in der königlichen Laden an barem Gelde und Golde (ausserhalb aller Schuldverschreibungen, so da oder anderswo vorhanden, welche ohne das auf Ihre Mat. und derselbigen Erben und nachkommende Könige allein lauten) vorhanden sein mag (welches Ihre Kon. Mat. voraus halb bleiben soll), in Namen und von wegen ihres gnädigsten Prinzen, erwählten Königs und Herrn, bei dessen Kon. Mat. sie es auch künftig zu verantworten auf sich nehmen, Ihrer Kon. Mat. fünfzehn tausend Thaler unterthänigst verehren wollen, und bleibt ohne das Ihrer Kon. Mat. daneben alles voraus, was derselbigen in der königlichen Leibzucht-Verschreibung versprochen und zugesagt ist worden. Und weil die Herren Reichsräthe vorhin unterthänigst bewilligt, dass es mit Ihrer Kon. Mat. in allem, eben wie mit der vorigen hochseligen Königinnen geschehen, gehalten werden solle, so soll es itzo auch mit Theilung der königlichen Tafel-Silber, dass dieselbigen Ihrer Kon. Mat., dergestalt wie sie hochstgemelten alten Königinnen gefolgt, verstanden und gelassen werden.

Novbr. Delvist Raadsmøde i Kjøbenhavn.

1 Novbr. opfordredes Sten Brahe, Korfits Viffert, Hak Ulfstand, Anders Bing og Arild Hvitfeld til med det allerførste som muligt er og endeligen inden otte Dage at indfinde sig i Kjøbenhavn sammen med de Raader, som i en Il kunne til Stede komme.[1] 11 Novbr. forskreves endvidere Erik Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau til at møde senest efter 8 Dages Forløb.[2] Om Forhandlingerne vides intet; sandsynligvis har de drejet sig om Forholdet til Fyrstendømmerne og Vedtagelsen af en Instrux for Udsendingene til den til Januar 1589 fastsatte Landdag i Flensborg (ndfr. S. 31). Her behandledes vel ogsaa Udskrivningen af en Brudeskat i Anledning af Kongens Søstres forestaaende Giftermaal.

Oversættelse til nudansk
Men ... fandt de det passende at drøfte sagen med kongens majestæt og fyrstelig nåde ...

b. For at Deres kongelige majestæt og fyrstelig nåde nu udtrykkeligt og konkret kan få kendskab til deres tidligere ydmyge mening og erklæring, har de efter fælles råd og vilje endeligt aftalt følgende: Af kongens efterladenskaber vil de, ud over det, der måtte findes af kontanter og guld i de kongelige kister — bortset fra gældsbreve, som allerede lyder på kongen selv, hans arvinger og efterfølgende konger — og efter at kongens majestæt først har fået halvdelen, på vegne af deres nådigste prins, den udvalgte konge og herre, som de også fremover står til ansvar over for, ydmygst skænke kongens majestæt 15.000 daler. Derudover beholder kongens majestæt alt det, der allerede er lovet og tilsagt hende i hendes livgedingsbrev. Da rigsråderne tidligere ydmygst har lovet, at alt skulle ordnes med hende på samme måde som med de tidligere salige dronninger, skal også taffelsølvet deles og overlades hende efter samme praksis, som de nævnte dronninger fulgte.

November. Delvist rådsmøde i København.

Den 1. november blev Sten Brahe, Korfits Viffert, Hak Ulfstand, Anders Bing og Arild Hvitfeld bedt om at møde i København så hurtigt som muligt og senest inden otte dage sammen med de råder, der hurtigt kunne nå frem.[1] Den 11. november blev også Erik Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau indkaldt til at møde senest otte dage senere.[2] Intet vides om forhandlingerne. De har sandsynligvis drejet sig om forholdet til fyrstendømmerne og vedtagelsen af en instruks til udsendingene ved landdagen i Flensborg, som var fastsat til januar 1589 (se nedenfor, s. 31). Man behandlede muligvis også opkrævningen af en brudeskat i anledning af kongens søstres forestående ægteskab.

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVII, 100.
2. Fynske Tegnelser II, 16.

side 27

Anledning af Kongens Søstres forestaaende Giftermaal; Brevene herom udgik 15 Novbr. med Henvisning til, at en saadan Skat var bevilget Frederik II af Rigsraadet for alle hans Døtre.[1]

I Decbr. Delvist Raadsmøde i Viborg.

11 Novbr. meddeltes det 7 jydske Raader, at Jørgen Rosenkrans var befuldmægtiget til at forhandle med dem (n. 6); vistnok har det gjældt de samme Sager som paa det foregaaende Raadsmøde i Kjøbenhavn.

6. Indkaldelsesbrev, 11 Novbr. Jydske T. IV, 40.

Peder Gyldenstiern, Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Jacob Sefeldt, Christen Skiel, Hendrich Belov och Albrit Fris finge Breve, at eftersom Kong. Mait. naadigst have betroet och paalagt Jørgen Rossenkrants paa hans Mait. Vegne at skulle dem nogen Sager och Handel berette, som ere forfalden, hans Mait. och Riget, saa och dem selv mærkelig anliggende, som hans Mait. naadigst gjerne til deres samt andre hans Mats. Rigens Raads gode Betænkende och Raad ville indstillet, de tha møde udi Viborg den første Advents Søndag, som er den første Dag Decembris, och tha af forne Jørgen Rossenkrants samme Sager at forfare och imod hannum paa Kong. Mait. Vegne dem om deres gode Meninge och Betænkende derudinden tilbørlig och nøjagtig at erklære, havendis hannum udi det betroet, ligervis som hans Mait. selv personlig tilstede være. Actum Hafnia 11 Novembris anno 88.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1588.

Indlandet. 5 Juli kundgjorde Kongen for Adelen i Landskaberne øst for Lillebælt, at han med Rigens Raad havde anset for godt, at Adelen blev taxeret til Tjeneste, ligesom det

Oversættelse til nudansk

... i anledning af kongens søstres forestående bryllup. Brevene om dette blev udsendt den 15. november med henvisning til, at Rigsrådet havde bevilget en sådan skat til Frederik II for alle hans døtre.[1]

December. Delvist rådsmøde i Viborg.

Den 11. november fik de syv jyske råder besked om, at Jørgen Rosenkrantz havde fået fuldmagt til at forhandle med dem (nr. 6). Det drejede sig sandsynligvis om de samme sager som på det foregående rådsmøde i København.

6. Indkaldelsesbrev, 11. november. Jyske Tegnelser IV, 40.

Peder Gyldenstierne, Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Jacob Sefeldt, Christen Skiel, Hendrich Belov og Albrit Fris fik besked om, at kongen nådigst havde betroet og pålagt Jørgen Rosenkrantz på sine vegne at forelægge dem sager og forhold, der vedrørte kongen og riget, samt sager, der havde særlig betydning for dem selv. Kongen ønskede at høre deres og de øvrige rigsråders gode råd og overvejelser. De skulle derfor møde i Viborg den første søndag i advent, den 1. december, hvor Jørgen Rosenkrantz skulle forelægge sagerne for dem på kongens vegne. De skulle derefter give ham deres velovervejede mening og råd, sådan som hvis kongen selv havde været til stede. Udstedt i København den 11. november 1588.

Rådets virksomhed uden for møderne i 1588.

Indenrigs. Den 5. juli kundgjorde kongen over for adelen i landsdelene øst for Lillebælt, at han sammen med Rigsrådet havde besluttet, at adelen skulle vurderes til tjeneste, ligesom det ...

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVII, 104–111, 114; Norske Rigsregistranter III, 20. På mødet blev det muligvis også besluttet at forbyde udførsel af saltet oksekød; forbuddet blev udstedt den 7. december (Sjællandske Tegnelser XVII, 116), selv om rådets medvirken ikke nævnes i brevet. Forbuddet blev ophævet fra Kolding den 29. oktober 1590 (samme sted, 309), igen uden at Rigsrådet nævnes.

side 28

var sket i Norrejylland i Frederik II's Tid; Taxeringen skulde for Skaane, Halland og Bleking foregaa i Lund 2 Avgust ved de fire Regeringsraader, for Sjælland, Laaland og Falster i Roskilde 12 Avgust ved de samme og for Fyn, Langeland og Taasinge i Odense 13 Septbr. ved Kansleren, Peder Gyldenstjerne, Erik Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau.[1] Samme Dag udgik der Breve om Mønstring til alle Landets Kjøbstæder, efter hvad Rigens Raad efter vor Ungdoms Vilkaar havde anset for raadeligt; til at foretage Mønstringen beskikkedes visse Raader og andre, til hvem der udgik Breve under samme Datum.[2] Disse var:

Ribe Stift: Peder Gyldenstjerne og Albret Fris. Aarhus Stift: Manderup Parsberg og Kristen Skel. Viborg Stift: Jørgen Skram og Henrik Belov. Vendelbo Stift: Jakob Sefeld og Ove Lunge. Fyn: Erik

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau. Sjælland, Laaland og Falster: Hak Ulfstand og Arild Hvitfeld. Møn (i Stege): Peder Munk. Skaane: Sten Brahe og Korfits Viffert. Halland: Anders Bing og Povl Hvitfeld. Kjøbenhavn og Kjøge blev mønstret af de fire Regeringsraader,[4] Helsingør af Gerd Rantzau og Sten Maltesen, Roskilde af Niels Parsberg.[5]

9 Juli udgik med Raadets Raad Brev til Jyllands Adel om en Mønstring i Viborg 1 Maj 1589,[6] men denne afsagdes atter 11 Marts 1589, da de tilforordnede Regeringsraader ikke kunde være til Stede paa den fastsatte Tid.[7] — Paa Taxations-

Oversættelse til nudansk

... som man havde gjort i Nørrejylland under Frederik II. Vurderingen af adelen skulle foregå i Lund den 2. august for Skåne, Halland og Blekinge, i Roskilde den 12. august for Sjælland, Lolland og Falster og i Odense den 13. september for Fyn, Langeland og Tåsinge. De fire regeringsråder skulle stå for vurderingen i Lund og Roskilde; i Odense skulle kansleren, Peder Gyldenstjerne, Erik Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau varetage den.[1] Samme dag blev der sendt breve til alle landets købstæder om mønstring, sådan som Rigsrådet havde fundet det passende under kongens umyndighed. Nogle råder og andre blev udpeget til at forestå mønstringen, og der blev sendt breve til dem samme dag.[2] De udpegede var:

Ribe stift: Peder Gyldenstjerne og Albret Fris. Aarhus stift: Manderup Parsberg og Kristen Skel. Viborg stift: Jørgen Skram og Henrik Belov. Vendelbo stift: Jakob Sefeld og Ove Lunge. Fyn: Erik Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau. Sjælland, Lolland og Falster: Hak Ulfstand og Arild Hvitfeld. Møn, med mønstring i Stege: Peder Munk. Skåne: Sten Brahe og Korfits Viffert. Halland: Anders Bing og Povl Hvitfeld. De fire regeringsråder mønstrede København og Køge;[4] Helsingør blev mønstret af Gerd Rantzau og Sten Maltesen, Roskilde af Niels Parsberg.[5]

Den 9. juli blev der efter rådets anbefaling sendt brev til den jyske adel om en mønstring i Viborg den 1. maj 1589.[6] Mønstringen blev dog udsat igen den 11. marts 1589, fordi de udpegede regeringsråder ikke kunne være til stede på den fastsatte dato.[7] — Om vurderingen ...

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVII, 65–67; samme sted, 67–69.
2. Således står der i kopibogen.
3. Efter at mønstringen her var foretaget i Viborg, Skive og Nykøbing, blev Henrik Belov sendt til Udlandet, og da Jørgen Skram mente, at mønstringen i Thisted og Hobro burde udsættes til hans tilbagekomst, erklærede regeringsrådet den 28. august, at dette ville vare for længe; Kristen Munk

blev derfor udpeget til Thisted. Jørgen Skram blev udpeget for Hobro. Jyske Tegnelser IV, 31; jf. s. 30 (brev af samme dag til Kristen Munk og N.).
4. Således står der i kopibogen.
5. Til de tre sidstnævnte byer meddelte regeringsrådene den 28. august, at de selv var forhindret i at møde til mønstringen; kansleren og Peder Munk blev derfor beskikket til Køge, og de ovennævnte (efter Niels Parsbergs navn er dog over linjen tilføjet »og Lave Bek«) til Roskilde. Herom udgik breve til Gerd Rantzau, Lave Bek og Niels Parsberg. Sjællandske Tegnelser XVII, 93–94.
6. Jyske Tegnelser IV, 17.
7. Samme sted, 46.

side 29

Mødet i Roskilde foregik den bekjendte Scene med Jakob Ulfeld; da denne senere søgte at undskylde sin Optræden, svarede Regeringsraadet (13 Novbr.), at det ikke kunde erklære sig særskilt derom, men maatte henstille Sagen til det samlede Rigsraads Afgjørelse.[1]

17 Avgust var det blevet befalet Lensmændene ved Søesiden strængt at overholde det i Frederik II's Tid udstedte Forbud mod Udførsel af Græsøxne.[2] Herover klagede først Hertug Filip, der dog blev afvist (11 Septbr.), da Regeringsraadet ikke mente at kunne ændre en Beslutning af »alle Stænder«[3]; siden skrev Niels Kaas, Peder Munk og flere jydske Raader i samme Anledning til de i Kjøbenhavn værende Regeringsraader, og deres Henstilling blev besvaret imødekommende (n. 7)[4]; 30 Septbr. udgik ogsaa et dertil sigtende aabent Brev »efter Rigens Raads gode Betænkning«.[5]

7. Niels Kaas, Peder Gyldenstiern, Peder Munck, Jacob Sehefeld och Albrit Fris finge bref, om en at uddrive andre oxen, 30 Septbr. Jydske T. IV, 34.

Vor venlig Hilsen nu och altid forsændt med Gud almægtigste. Kjære Venner, næst Taksigelse for al Ære och Gode, hvilket at forskylde vi af Formuen ville godvilligen, give vi eder venligen at vide, at vi have bekommet eders Skrivelse, udi hvilken I formelde, at mange Borgere af adskillige Kjøbsteder der udi Landet have været hos eder och dem højligen beklaget, at forend Forbud er udgangen om Græsøxen ikke at udføre her af Riget, skulle de have kjøbt mange Oxen, som de have fortinget Foder til udi Fyrstendømmerne Slesvig och Holsten med slig Vilkaar, at om de end ikke fremskicke samme Oxen til Foder, skulle de

Oversættelse til nudansk

På mødet i Roskilde udspillede den kendte episode med Jakob Ulfeld sig. Da han senere forsøgte at undskylde sin optræden, svarede regeringsrådet den 13. november, at det ikke kunne udtale sig særskilt om sagen, men måtte overlade afgørelsen til det samlede Rigsråd.[1]

Den 17. august var lensmændene ved kysten blevet beordret til nøje at håndhæve det forbud mod udførsel af græsfodrede okser, som var udstedt under Frederik II.[2] Hertug Filip klagede over dette, men fik afslag den 11. september, fordi regeringsrådet ikke mente, at det kunne ændre en beslutning, der var truffet af »alle stænder«.[3] Senere skrev Niels Kaas, Peder Munk og flere jyske råder om sagen til regeringsråderne i København. De fik et imødekommende svar.[4] Den 30. september blev der også udsendt et åbent brev om dette »efter Rigsrådets gode betænkning«.[5]

7. Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne, Peder Munck, Jacob Sefeld og Albrit Fris fik brev om udførsel af okser, 30. september. Jyske Tegnelser IV, 34.

Vor venlige hilsen, nu og altid, med den almægtige Gud. Kære venner, efter at have takket for al den ære og velvilje, som vi gerne vil gengælde, meddeler vi jer venligt, at vi har modtaget jeres brev. I skriver, at mange borgere fra forskellige købstæder i landet har opsøgt jer og beklaget sig stærkt. Før forbuddet mod at udføre græsfodrede okser fra riget blev udstedt, havde de købt mange okser og aftalt at få dem fodret i fyrstendømmerne Slesvig og Holsten på den betingelse, at hvis de ikke sendte okserne dertil for at blive fodret, skulle de ...

Noter

1. Tr. Lund, *Historiske Skitser*, s. 292–300. Taxationsmødet i Odense omtales af Ejler Brock(enhuus) under 14. september (Samlinger til Fyens Historie, VI, 371).
2. Sjællandske Tegnelser XVII, 87.
3. *Inländisches Register* 1588–90, fol. 173. Om forbuddet hedder det i skrivelsen: »das hiebevorder gantze gesambte reichs rath und stende aus bedencklichen ursachen sich ...« (den samlede rigsdag og stænder havde af vægtige grunde...).
4. Dette brev kendes ikke; derimod er en skrivelse fra Niels Kaas til Kristoffer Valkendorf bevaret. Den ledsagede brevet. Original med segl, dateret Viborg 23. september: Danske Selskabs Papirer.
5. Sjællandske Tegnelser XVII, 99.

side 30

ligevel betale hvis Pendinge, som de derfor have udlovet, hvilket ville komme dem til største Skade och Afbrech, underdanigste derfor begjærendis, at dem paa denne Gang maa tilladis samme Oxen at lade uddrive; desligeste at och mange af det holstenische Adel, saa vel af Raadet som andre, skulle och have ladet kjøbe mange Oxen, forend de skulle have vist af forne Forbud, beklagendis dem

høgligen, at dersom de ikke maa fange samme Øxen ud af Riget, kunde de ikke heller komme til deres Pendinge, som de derfor have udgivet; begjærendis och paa det venligste, at dem paa denne Tid maa tilladis samme deres Oxen, de kjøbt haver, forend Forbudet er skedt, at lade uddrive, hvilket eder synes paa denne Gang efter forne angivne Lejlighed at kunde dem tilstedes, dog stillendis derom til vor Betænkende och videre Forordning.

Tha ville vi, kjære Venner, derpaa til Svar eder ikke forholde, at vi nu ikke have forstaaet det anderledis ment ere forne Forbud om Græsøxen ikke at uddrives, end det skulle være for menige Rigets Indbyggere och Undersaatters Gavn och Beste, hvorfor vi och vide eders gode Betænkende derudinden, saa vidt Rigets Undersaatter belanger, at imodsige. Hvad det holstenische af Adelen anrører, tha endog derom vel kunde være Betænkende noget at forandre imod det, derudinden første Gang var for godt anseet och forordnet, baade for den skadelige Forfang, som Adelen bruger och Bønderne sker udi forne Øxen Kjøb och Handel, och maa ske iblandt forne holstenische Adel, dersom dem det for en Rettighed ville tilnøde, som de ellers altid ved synderlig Benaading have erholdt, och anden flere Aarsager. Dog hvorledis om altingest er, eftersom det eder saa godt synes, och paa det forbemelte holstenische Adel kunde blive vor allernådigste udvalde Herre Prints och Koning med des mere Trovillighed bevægen, have vi eders Betænkende derom ladet os medbefalde, saa at hvis Græsøxen, som nogen af dem eller och nogen af Rigets Undersaatter kjøbt, førend dette Forbud er gjort, maa udstedes, dog saa at de inden Sancti Mortens Dag skulle uddrives, efter som I derom for godt ansee, och have derfor ladet vor allernådigste udvalde Herre Prints och Konings Breve til Lensmændene, hvor Toldstederne ere, udgaa, at de Tolderne det formelde, saa de kunne vide dem derefter at rette, hvilket vi paa forne eders Skrivelse venligen ikke ville forholde, och udi alle

Oversættelse til nudansk

... alligevel skulle betale de penge, som de havde lovet for foderet. Det ville påføre dem stort tab, og de bad derfor ydmygst om denne gang at få lov til at føre okserne ud. Mange blandt den holstenske adel, både råder og andre, havde også købt okser, før de kendte forbuddet. Hvis de ikke måtte føre dem ud af riget, ville de ikke kunne få de penge tilbage, de havde betalt. De bad derfor venligt om lov til at udføre de okser, de havde købt, før forbuddet blev udstedt. De mente, at det kunne tillades under de beskrevne omstændigheder, men overlod afgørelsen til kongen.

Kære venner, vi vil svare jer, at vi ikke har forstået forbuddet mod udførsel af græsfodrede okser anderledes, end at det skulle tjene alle rigets indbyggeres og undersåtters gavn og bedste. Derfor kan vi heller ikke modsætte os jeres velovervejede forslag, for så vidt det angår rigets undersåtter. Hvad den holstenske adel angår, kunne der ganske vist være grunde til at ændre den beslutning, der først blev truffet, både fordi forbuddet kan påføre adelen og bønderne skade i handelen med okser, og

fordi den holstenske adel muligvis kunne hævde, at udførslen var en ret, som den hidtil havde fået som en særlig gunst. Der er også andre grunde.

Men eftersom dette forekommer jer hensigtsmæssigt, og for at vinde den nævnte holstenske adel for vores nådigste udvalgte herre, prins og konge, har vi fulgt jeres råd. De græsfodrede okser, som nogen — enten blandt adelen eller rigets undersåtter — havde købt, før forbuddet blev udstedt, må derfor udføres, dog inden Sankt Mortens dag, sådan som I har foreslået. Vi har sendt breve fra vores nådigste udvalgte herre, prins og konge til lensmændene ved toldstederne, så de kan give tolderne besked om at rette sig efter dette. Dette vil vi venligt meddele jer som svar på jeres brev, og i alle ...

side 31

den Maade, vi kunde gjøre, etc. Actum Hafnia den 30 7bris anno 88.

Fyrstendømmerne. I Juli mødtes de kongelige og fyrstlige Raader i Kiel; herfra tilskreves Rigsraadet, at man ønskede, at det vilde udsætte Forleningen.[1] Regeringsraadet svarede imidlertid 30 Juli, at »weil solche sache regal sachen sein und nicht allein uns, die wir zu der regierung verordnet, sondern dem gemeinen reichs rathe angehen«, kunde det kun give Indult til Hellig Trefoldigheds Dag, da Raadet skulde samles.[2] 10 Avgust udskreves en Landdag, der skulde afholdes i Kiel 16 Septbr.;[3] hertil afsendtes fra dansk Side Breide Rantzau og Henrik Ramel, hvem der medgaves Instruktioner af 2 Septbr. samt Kreditiver af 3 Septbr., dels af Dronningen, dels af Raadet.[4] Paa Kommissariernes Vegne anbefalede Henrik Ramel Stænderne at vælge Kong Kristian til regerende Herre, idet han tilbød Kavtion for, at denne, naar han blev myndig, vilde stadfæste Landenes Privilegier. Medens Stændernes Valgret anerkjendtes fuldt ud fra dansk Side, søgte de hessiske Afsendinge at formaa Hertug Filip til at hævde Fyrsternes Arveret; tilsidst gav han dog efter, og 19 Septbr. valgtes begge de unge Fyrster til regerende Landsherrer.[5] — Fra Kiel rejste de danske Kommissarier til Itzeho, hvor de forhandlede med Hamburgerne om at hylde Kongen, hvilket dog blev opsat.[6] Derefter udskreves en ny Landdag til Flensborg 25 Januar 1589, og 24 Decbr. befuldmægtigede Kongen fra Kronborg Niels Kaas og Henrik Ramel til her at optræde paa hans Vegne efter den dem medgivne Instrux.[7] Allerede 10 Januar kom der imidlertid Skrivelser fra Stathol-

Oversættelse til nudansk

... på den måde, vi kunne. Udstedt i København den 30. september 1588.

Fyrstendømmerne. I juli mødtes kongens og fyrsternes råder i Kiel. Derfra skrev man til Rigsrådet og bad det udsætte lensudnævnelsen.[1] Regeringsrådet svarede den 30. juli, at »da sagen er af

kongelig betydning og ikke kun angår os, der er udpeget til regeringen, men hele rigsrådet«, kunne det kun give udsættelse til treenighedssøndag, hvor rådet skulle samles.[2]

Den 10. august blev der indkaldt til en landdag i Kiel den 16. september.[3] Danmark sendte Breide Rantzau og Henrik Ramel som kommissærer. De fik instrukser dateret 2. september og fuldmagter dateret 3. september, både fra dronningen og fra rådet.[4] På kommissærernes vegne anbefalede Henrik Ramel stænderne at vælge kong Christian som regerende herre. Han lovede, at kongen, når han blev myndig, ville stadfæste landenes privilegier. Danmark anerkendte fuldt ud stændernes ret til at vælge deres herre. De hessiske udsendinge forsøgte derimod at få hertug Filip til at hævde fyrstehuset arveret. Til sidst gav han efter, og den 19. september blev begge de unge fyrster valgt til regerende landsherrer.[5]

Fra Kiel rejste de danske kommissærer til Itzehoe, hvor de forhandlede med hamborgere om at hylde kongen; dette blev dog udsat.[6] Derefter blev en ny landdag indkaldt til Flensborg den 25. januar 1589. Den 24. december gav kongen fra Kronborg Niels Kaas og Henrik Ramel fuldmagt til at møde på hans vegne efter den instruks, de havde fået.[7] Allerede den 10. januar kom der imidlertid breve fra stathol-

---

Noter

1. Ratjen, *Verzeichnis*, III, 27 (jf. I, 47).
2. *Inländisches Register* 1588–90, fol. 28. Jf. Slange, s. 15–16.
3. *Gemeinschaftliche Verordnungen*, s. 237.
4. Regeringsrådets instruks: original med fire segl i Slesvigske Ministerialarkiv, Aflevering, s. 118, VI. Fuldmagter: *Inländisches Register* 1588–90, fol. 45–46 (Ratjen, *Verzeichnis*, I, 47–48, II, 28).
5. Indberetning fra de hessiske udsendinge: *Quellensammlung* II, 2. hefte, s. 47–68. Ratjen, *Verzeichnis*, I, 48–49, III, 29–34. Slange, s. 16–19.
6. Jf. Slange, s. 19.
7. *Inländisches Register* 1588–90, fol. 79. Instruks til udsendingene fra regeringsråderne i kopi og fra dronningen i original med segl i Slesvigske Ministerialarkiv, samme sted.

side 32

deren og Raaderne i Fyrstendømmerne, hvorefter det ikke var dem muligt at give Møde,[1] og Landdagen blev derefter opgivet.

Udlandet. 26 Avgust udstedtes Kreditiv for Henrik Belov og Dr. Nicolaus Theophilus til Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg og Administratoren af Magdeburg, til hvem de sendtes

efter enstemmig Beslutning af det samtlige Rigsraad.[2] Sendelsen gik ud paa at formaa Kurfyrsterne til at understøtte Bestræbelserne for at skaffe Hertug Ulrik et Kanonikat i Strassburg.[3]

I Oktober kom Udsendinge fra de vendiske Stæder til Danmark for at klage over Overtrædelser af Odense-Recessen samt ytre Ønsket om Afskaffelsen af Lastepengene i Øresund. Regeringsraadet erklærede imidlertid hertil 10 Oktober, at det vilde forebringe denne Sag for »de samtlige Herrer Rigsraader paa den næstkommende almindelige Rigsdag«.[4]

1589

Af Raaderne døde Anders Bing 16 Decbr.

****25 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadmøde (17 Maj).****

Herredagen udskreves ved et aabent Brev af 10 Februar, holdt i den Form, der allerede var brugt under Frederik den Anden og som væsentlig blev uforandret hele Kristian den Fjerdes Tid igjennem.[5] Brevet tilsendtes Stiftslensmændene og Landsdommerne til Forkyndelse henholdsvis paa alle Herreds- og alle Landsthing, og samtidig indkaldtes Raadet, som dog bads at indfinde sig allerede 17 Maj, for at sidde Dom og

Oversættelse til nudansk
... råderne fra fyrstendømmerne, som derfor ikke havde mulighed for at møde.[1] Landdagen blev derefter aflyst.

Udenrigsforhold. Den 26. august fik Henrik Belov og dr. Nicolaus Theophilus fuldmagt til at rejse til kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg samt administratoren af Magdeburg. De blev sendt af sted efter en enstemmig beslutning i hele Rigsrådet.[2] Formålet var at få kurfyrsterne til at støtte bestræbelserne på at skaffe hertug Ulrik et kanonikat i Strasbourg.[3]

I oktober kom udsendinge fra de vendiske stæder til Danmark for at klage over brud på Odense-recessen og ønske, at lastpengene i Øresund blev afskaffet. Den 10. oktober svarede regeringsrådet, at det ville forelægge sagen for »alle rigsråder på den næste almindelige rigsdag«.[4]
1589

Rådsmedlem Anders Bing døde den 16. december.

25. maj. Herredag i København med forudgående rådsmøde den 17. maj.

Herredagen blev indkaldt ved et åbent brev af 10. februar. Indkaldelsen fulgte den form, der allerede var blevet brugt under Frederik II, og som stort set forblev uændret gennem hele Christian IV's regeringstid.[5] Brevet blev sendt til stiftslensmændene og landsdommerne, så det kunne bekendtgøres ved alle herredsting og landsting. Samtidig blev rådet indkaldt, men det blev bedt om at møde allerede den 17. maj for at holde retterting og ...

Noter

1. *Inländisches Register* 1588–90, fol. 85. Jf. Ratjen, *Verzeichnis*, I, 49–50, III, 35.
2. *Ausländisches Register* 1588–91, fol. 57.
3. Jf. Slange, s. 14.
4. Afskrift: Hansested, nr. 12.
5. Sjællandske Tegnelser XVII, 129. Holberg, *Danmarks Riges Historie* (ved Levin), III, 7–8, efter en original dateret 8. februar.

side 33

høre Sager saa vel som og andre Rigens Bestillinger og Anliggender at beraadslaa.[1] — Herredagen aabnedes til fastsat Tid og overværedes af 19 Raader, idet ene Jørgen Skram var fraværende;[2] Retterthinget vedvarede til 7 Juni.

Til Herredagen indfandt sig Udsendinge fra Fyrstendømmerne, idet Regeringsraadet 20 Febr. havde erklæret, at den slesvigske Lenssag maatte afgjøres af det samtlige Rigsraad.[3] 4 Juni forlenede Kongen dels Hertug Filip og dennes umyndige Brødre, dels sig selv og sine Brødre med Hertugdømmet Slesvig; Brevene underskreves foruden af de 4 Regeringsraader ogsaa af Peder Gyldenstjerne, skjønt der i Texten kun nævnes »de til Regeringen forordnede Rigsraader«.[4] — Til Herredagen indfandt sig ogsaa Udsendinge fra de vendiske Stæder for paa ny at fremsætte de i Oktober 1588 udsatte Sager (ovfr. S. 32). De fik deres Svar 17 Juni, efterat Regeringsraadet havde raadslaget derom med »det samtlige konigliche itzo alhier anwesende reichs rhete«. 28 Juni en ny Besked. Heri siges om Lastepengene: Sagen blev (1588) udsat til Sammenkomst af alle Raader, og man vilde nu gjerne have ytret sig derom, »darbei diese ungelegenheit finden lassen, das die wolgedachte herrn reichs rhete, so anhero zu diesem tage verschrieben worden, nicht alle sembtlich angelangt, sondern sich ein theils wegen zugestandener schwacheit, eins theils aber anderer ehaften ursachen halben entschuldigt und aussen geblieben«. Under disses Fraværelse og Kongens Mindreaarighed turde man ikke afgjøre en saa vigtig Sag.[5]

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Fra Herredagen udgik 31 Maj en Forordning mod Taterne og 30 Juni en Fdg., at alle Dommere skulde dømme

Oversættelse til nudansk

... behandle sager og drøfte andre af rigets hverv og anliggender.[1] Herredagen åbnede til den fastsatte tid og blev overværet af 19 råder; kun Jørgen Skram var fraværende.[2] Rettertinget fortsatte til den 7. juni.

Udsendinge fra fyrstendømmerne mødte også op på herredagen. Regeringsrådet havde den 20. februar erklæret, at sagen om lenet i Slesvig måtte afgøres af hele Rigsrådet.[3] Den 4. juni forlenede kongen både hertug Filip og hans umyndige brødre samt sig selv og sine brødre med hertugdømmet Slesvig. Ud over de fire regeringsråder underskrev også Peder Gyldenstjerne brevene, selv om teksten kun nævner »de rigsråder, der er beskikket til regeringen«.[4]

Udsendinge fra de vendiske stæder kom igen til herredagen for at fremsætte de sager, som var blevet udsat i oktober 1588 (se ovenfor, s. 32). De fik svar den 17. juni, efter at regeringsrådet havde rådført sig med »alle de kongelige rigsråder, der nu er til stede her«. Den 28. juni fik de et nyt svar. Om lastpengene blev det sagt, at afgørelsen var blevet udsat i 1588, til alle råder kunne mødes. Man ville gerne have behandlet sagen nu, men nogle af de indkaldte rigsråder var ikke mødt på grund af sygdom eller andre gyldige forfald. I deres fravær og under kongens umyndighed turde man ikke afgøre en så vigtig sag.[5]

Fra herredagen udgik den 31. maj en forordning mod taterne og den 30. juni en forordning om, at alle dommere skulle dømme ...

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVII, 127–29. Indbydelsen til Axel Gyldenstjerne udgik først den 10. marts: Norske Rigsregistranter III, 27.
2. Således ifølge herredagsdomsbogen. Jf. dog den nedenfor anførte bemærkning til de vendiske stæders udsendinge.
3. *Inländisches Register* 1588–90, fol. 95.
4. *Antislesvig-holstenske Fragmenter* VII, 89, 92. Relation om forleningen: Slesvigske Ministerialarkiv, Aflevering, s. 103. Jf. Slange, s. 25, 27.
5. Kopier: Hansestad, nr. 12.

side 34

ogsaa Adelspersoner i Sager om Hjemmel, begge udstedte efter Overvejelse med Raadet.[1]

I Begyndelsen af Juli, vistnok i umiddelbar Fortsættelse af Herredagen,[2] var Raadet samlet paa Kronborg; kun Jørgen Skram og Erik Hardenberg savnedes. Der forhandledes med de skotske Udsendinge om Frøken Annas Giftermaal, og 10 Juli afgav hele Rigsraadet sin Resolution angaaende Medgiften.[3] Mødet forlagdes derefter atter til Kjøbenhavn, og 12 Juli indgav Raadet en Indstilling til Dronning Sofie for at opnaa en Nedsættelse af de store Udgifter ved Prinsesserne Annas og Elisabets Udstyr (n. 8); den overleveredes af Arild Hvitfeld tilligemed et Overslag over Bekostningen.[4] Dronningen svarede, at Udgifterne kun syntes saa store, fordi der var to Prinsesser at udstyre; selv havde hun, skjønt kun Fyrstedatter, haft mere med sig, og opbevare noget til de yngre Døtre kunde hun derfor ikke. — 17 (?) Juli fornyede hele Raadet det 6 Avgust 1588 til Tyge Brahe givne Løfte (ovfr. S. 17); da foruden de to ovennævnte heller ikke Anders Bing har underskrevet dette Brev, har de maaske ved denne Tid forladt Mødet.[5]

Oversættelse til nudansk
... også for adelige i sager om ejendomsret; begge forordninger blev udstedt efter drøftelse med rådet.[1]

I begyndelsen af juli, formentlig som en direkte fortsættelse af herredagen,[2] var rådet samlet på Kronborg. Kun Jørgen Skram og Erik Hardenberg var fraværende. Rådet forhandlede med de skotske udsendinge om frøken Annas bryllup. Den 10. juli afgav hele Rigsrådet sin afgørelse om medgiften.[3] Mødet blev derefter flyttet tilbage til København. Den 12. juli sendte rådet en indstilling til dronning Sophie, hvor det bad om at få de store udgifter til prinsesserne Annas og Elisabets udstyr nedsat (nr. 8). Arild Hvitfeld afleverede indstillingen sammen med et overslag over udgifterne.[4] Dronningen svarede, at udgifterne kun syntes store, fordi der var to prinsesser, der skulle udstyres. Selv havde hun, selv om hun kun var en fyrstedatter, fået mere med sig. Hun kunne derfor ikke gemme noget til de yngre døtre. Den 17. (?) juli fornyede hele rådet det løfte, det havde givet Tyge Brahe den 6. august 1588 (se ovenfor, s. 17). Da hverken de to førnævnte eller Anders Bing havde underskrevet brevet, er de muligvis rejst fra mødet på dette tidspunkt.[5]

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVII, 152, 163; trykte. Rådet nævnes dog ikke i to forordninger af 30. juni: den første mod ulovlige havne, den anden om kost og tæring, som herredsfogederne dømmer i (samme sted, 162, 164; trykte); heller ikke i en skærpelse af forbuddet mod at udføre staldøksne af 20. juli (samme sted, 174). For Norge udgik den 30. juli en forordning om told af tømmerlast og den 31. juli et forbud mod fremmedes indførsel af visse varer (Norske Rigsregistranter III, 55, 61); begge omtales i 1590 som udgået i den foregående herredag (samme sted, s. 117, 136), uden at rådets betænkning nævnes i selve forordningerne.

2. Således ifølge Slange, s. 27.
3. *Latina* 1587–99, fol. 108; jf. *Norske Samlinger* I, 456 ff., hvor resolutionen dog kun er underskrevet af de fire regeringsråder samt Henrik Ramel. Den 29. juni blev flere herremænd, blandt dem Breide Rantzau, beordret til at møde i København for derfra at rejse til Skotland: Sjællandske Tegnelser XVII, 161. Jf. Slange, s. 27–29.
4. *Kongelige Ægteskabssager*, nr. 25.
5. Original på pergament med segl (i Geheimearkivet?), trykt i *Danske Magazin* II, 260 med dato 15. juli. Afskrift i Sjællandske Rigsarkiv XIII, 89 med dato 17. juli, som også angives i *Danske Magazin* II, 260, øverst.

side 35

****8. Raadet til Dronning Sofie, 12 Juli.****

Orig. med Arild Hvitfelds Haand; paa Bagsiden staar en egenhændig Optegnelse af Enkedronningen om det af hende givne Svar: Kgl. Ægteskabssager n. 24.

Efterdi det formerkis af overgifne Register och Fortegnelse, at det beløber sig en mærkelig stor Summa Pendinge, som vil opgaa paa disse tvende Frøikeners Udfyning och vil beløbe sig mere end ijc m Daller, saa Udfyning och Omkostning vil beløbe sig saa højt som Brudskatten, och berettes, at endnu skal være bestilt hos Jubilereren for x m Daller och hos Simon von Salling for xijc Daller, saa dette Rige ikke uden mærkelig Besværing kand afstedkomme saadanne Summa at betale, och vor allernådigste Herre och udvalde Koning ikke alene indtil til Forraad och Beste kand indlegges, men och hans Mats. Kammer derover skal forblottis, hvilket udi Fremtiden kunde regnis och optagis menige Danmarcks Rigis Raad til mærkelig Forfang och Forvid; och det oc er at formode, at, naar Gud vil, de andre Frøikener opvokse och udi lige Maade skulle udstyres, at da til deres Udfyning ikke ville begjæris mindre, end som disse ældste Frøkener bekommet have, tha begjære Danmarcks Rigis Raad paa det allerydmygste och underdanigst, at vor allernådigste Frue och Dronning, som vi ikke tvivle disse Rigers Gavn och Beste gjerne ville befordre, denne Lejlighed naadigst hos sig ville betragte och overveje och med det Beste betænke och bestille, at hvis fremdellis hos Jubilereren eller Simon von Salling er bestilt, maatte afskaffis, och en Part af hvis Klenodier allerede kjøbt och overantvordet er, maatte forvaris de andre tilvoxendis Frøikener udi Fremtiden til Forraad och Beste; och denne Rigens Raads Paamindelse, som sker af højeste Nødtørft, ikke anderledis end udi den bedste Mening naadigst maatte optagis, anseendis, at dersom noget (hvilket Gud naadelig afvende) skulle paakomme, at Riget da skulle være saa forblottet, Printsens Indkomst och Kammer saa forringet och formindsket, at dette Rige och Indbyggerne derover kunde komme udi største Besværing och Undergang. Actum Kiøbenhavn 12 Juli anno 89.

Nils Kaas. Peder Guldenstern. Peder Munck. Jørgen Roszenkrantz. Christoffer Valckendorf. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Hack Wistand. Anders Bing. Henrich Below. Arell Gyldenstern. Korffittz Wiffertth. Absolon Goe. Jacob Seffeldt. Breide Rantzow. Chresten Skyell. Albrett Friis. A. Hvitfeldt.

Oversættelse til nudansk

8. Rådet til dronning Sophie, 12. juli.

Original skrevet af Arild Hvitfeld. På bagsiden står enkedronningens egenhændige notat om hendes svar. Kongelige ægteskabssager, nr. 24.

Af de fremlagte registre og lister fremgår det, at udgifterne til de to frøkeners udstyr bliver meget store — over 200.000 daler. Udstyr og omkostninger vil beløbe sig til lige så meget som brudeskatten. Det fortælles desuden, at der allerede er bestilt varer hos juveleren for 10.000 daler og hos Simon von Salling for 1.200 daler. Riget vil kun kunne betale så store summer med betydelige vanskeligheder. Vores nådigste herre og udvalgte konge vil ikke blot miste muligheden for at lægge midler til side til rigets bedste; hans eget kammer vil også blive tømt. Det kan senere blive lagt Rigsrådet til last og medføre alvorlige problemer.

Det må desuden forventes, at de yngre frøkener, når de vokser op og skal udstyres på samme måde, vil kræve mindst lige så meget som de ældste har fået. Danmarks Rigsråd beder derfor så ydmygt og underdanigt som muligt vores nådigste frue og dronning — hvis omsorg for disse rigers gavn og bedste vi ikke tvivler på — om venligst at overveje sagen og finde den bedste løsning. Bestillinger, der endnu ikke er leveret fra juveleren eller Simon von Salling, bør afbestilles. En del af de kostbarheder, der allerede er købt og leveret, bør gemmes til de yngre frøkener, så de senere kan få glæde af dem.

Vi beder om, at denne påmindelse fra Rigsrådet, som skyldes den største nødvendighed, bliver modtaget i bedste mening. Hvis der skulle ske noget — hvilket Gud nådigt afværge — ville riget være så tømt for midler og prinsens indtægter og kammer så formindsket, at riget og dets indbyggere kunne komme ud i stor nød og ulykke. Skrevet i København den 12. juli 1589.

Underskrifter: Nils Kaas; Peder Gyldenstjerne; Peder Munck; Jørgen Rosenkrantz; Kristoffer Valkendorf; Sten Brahe; Manderup Parsberg; Hak Wistand; Anders Bing; Henrich Below; Arell Gyldenstjerne; Korfits Viffert; Absalon Gjøe; Jacob Sefeldt; Breide Rantzau; Chresten Skyell; Albrett Friis og Arild Hvitfeldt.

side 36

****Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1589.****

Indlandet. 18 Marts bades Sten Brahe og Korfits Viffert at begive sig til Landskrone og bese Slottet, som skulde være bygfældigt baade paa Befæstning og Huse, samt indskikke deres Betænkning derom til Regeringsraaderne.[1] — 18 Juni beskikkedes de samme i Forening med Lensmanden paa Laholm Anders Thot til at bese Forholdene ved Stensbro Aa i Halland, hvis Udløb tilstoppedes af Sand, og overveje Midlerne derimod.[2] Efter Raadernes Indstilling befaledes der 1 Febr. 1592 forskjellige Forholdsregler mod Tilsandingen.[3] — 30 Juni befaledes det de samme at være til Stede, naar den nye Landsdommer i Skaane, Lave Urne til Beltebjerg, sidder det første Landsthing, og hjælpe ham med Raad i besværlige Sager.[4]

3 Juli udgik et aabent Brev om Mønstring 4 Novbr. af Adelen, hvilken for Sjællands Vedkommende skulde holdes i Roskilde. Til at mønstre beskikkedes i Jylland: Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne (Marsk), Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Jakob Sefeld, Kristen Skel og Albrit Fris; i Sjælland, Laaland og Falster: Jørgen Rosenkrans, Hak Ulfstand og Arild Hvitfeld; i Fyn: Peder Munk, Erik Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau; i Skaane: Kristoffer Valkendorf, Anders Bing og Korfits Viffert.[5]

Udlandet. Annas Giftermaal. 9 Avgust bad (Regerings-) Raadet Peder Munk snarest at komme til Kjøbenhavn, da den skotske Gesandt nu var kommet igjen, saa at det kunde formodes, »at Handelen vil uforsømmeligen igjen foretages«. I lige Maade fik Hak Ulfstand, Korfits Viffert, Sten Brahe og Arild Hvitfeld Brev af Prinsen, at de med det første skulde begive dem til Helsingør og der foretage den skotske Handel.[6] 12 Avgust forskreves flere Herremænd til inden

Oversættelse til nudansk

Rådets virksomhed uden for møderne i 1589.

Indenrigs. Den 18. marts blev Sten Brahe og Korfits Viffert bedt om at rejse til Landskrona og undersøge slottet, som trængte til reparation både på befæstningen og bygningerne. De skulle sende deres vurdering til regeringsråderne.[1] Den 18. juni blev de samme råder sammen med lensmanden på Laholm, Anders Thot, udpeget til at undersøge forholdene ved Stensbro Å i Halland. Åens udløb var ved at sande til, og de skulle overveje mulige løsninger.[2] Efter deres indstilling blev der den 1. februar 1592 beordret forskellige foranstaltninger mod tilsanding.[3] Den 30. juni blev de samme råder bedt om at overvære den nye landsdommer i Skåne, Lave Urne til Beltebjerg, ved hans første landsting og rådgive ham i vanskelige sager.[4]

Den 3. juli blev der udsendt et åbent brev om mønstring af adelen den 4. november. For Sjællands vedkommende skulle den afholdes i Roskilde. Følgende blev udpeget til at forestå mønstringerne: I Jylland Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne, Jørgen Skram, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Jakob Sefeld, Kristen Skel og Albrit Fris; på Sjælland, Lolland og Falster Jørgen Rosenkrans, Hak Ulfstand og Arild Hvitfeld; på Fyn Peder Munk, Erik Hardenberg, Absalon Gjøe og Breide Rantzau; i Skåne Kristoffer Valkendorf, Anders Bing og Korfits Viffert.[5]

Udenrigsforhold. Annas bryllup. Den 9. august bad regeringsrådet Peder Munk om hurtigst muligt at komme til København, fordi den skotske gesandt var vendt tilbage. Man regnede derfor med, »at forhandlingerne straks ville blive genoptaget«. Prinsens brev bad også Hak Ulfstand, Korfits Viffert, Sten Brahe og Arild Hvitfeld om hurtigst muligt at rejse til Helsingør for at føre forhandlingerne med skotterne.[6] Den 12. august blev flere adelsmænd indkaldt til senest ...

Noter

1. Skaanske Tegnelser II, 33.
2. Samme sted, 39.
3. Samme sted, 154–56.
4. Samme sted, 43.
5. Sjællandske Tegnelser XVII, 168–69. Jf. Ejler Brock(enhuus), *Samlinger til Fyens Historie*, VI, 378.
6. Sjællandske Tegnelser XVII, 187.
7. Samme sted, 188.

side 37

førstkomm. Lørdag Aften (16 Avgust) at møde i Helsingør hos Dronning Sofie; deriblandt var Jørgen Rosenkrans, Peder Munk, Hak Ulfstand, Korfits Viffert og Axel Gyldenstjerne. Ægteskabskontrakten blev undertegnet paa Kronborg 20 Avgust.[1] Til at følge Anna til Skotland beskikkedes Peder Munk, Sten Brahe (hendes Hofmester) og Breide Rantzau samt Dr. Povl Knibbe og Dr. Niels Krag; deres Kreditiv og Instruktion underskreves 27 Avgust.[2] 1 Septbr. sejlede man fra Kjøbenhavn, men efter at have lidt meget af Storm søgte Flaaden 11 Septbr. ind til den norske Havn Gammel Selløe; 28 Septbr. sejlede man atter ud, men maatte 1 Oktbr. gaa ind til Flækkerø. Her besluttedes det at vende tilbage til Danmark, hvorom de tre Raader underrettede Regeringsraadet 2 Oktbr.;[3] da kom Dagen efter Vilhelm Stuart fra Skotland, og under Paavirkning af ham bestemtes det 5 Oktbr., at Anna skulde blive Vinteren over paa Aggershus med sine Hoffolk, medens Peder Munk og Breide Rantzau med Flaaden skulde sejle til Kjøbenhavn; hertil naaede man 12 Oktbr.[4]

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Fra Kronborg 17 Oktbr. bad Regeringsraadet imidlertid Sten Brahe og Axel Gyldenstjerne at ledsage Anna tilbage til Varberg, hvor Enkedronningen formedes at ville indfinde sig;[5] denne Befaling gjentoges i et Brev til Axel Gyldenstjerne af 10 Novbr.[6] Denne Bestemmelse blev dog ændret, da Kong Jakob selv ankom til Norge,[7] og 26 Novbr. sendtes Korfits Viffert (sammen med Jørgen Brahe og Dr. Povl Knibbe) til Norge, nærmest for at forberede Kongens og Frøken Annas Nedrejse til Danmark;[8] herom tilskreves da ogsaa Sten Brahe og Axel Gyldenstjerne. Da der i de følgende Dage kom Brev fra de to Raa-

Oversættelse til nudansk

... senest lørdag aften den 16. august i Helsingør hos dronning Sophie. Blandt de indkaldte var Jørgen Rosenkrantz, Peder Munk, Hak Ulfstand, Korfits Viffert og Axel Gyldenstjerne. Ægteskabskontrakten blev underskrevet på Kronborg den 20. august.[1]

Peder Munk, Sten Brahe, der var Annas hofmester, Breide Rantzau samt dr. Povl Knibbe og dr. Niels Krag blev udpeget til at følge Anna til Skotland. Deres fuldmagter og instrukser blev underskrevet den 27. august.[2] Man sejlede fra København den 1. september, men efter at have været hårdt ramt af storm søgte flåden ind i den norske havn Gammel Sello den 11. september. Den 28. september sejlede man ud igen, men måtte gå ind til Flækkerø den 1. oktober. Her besluttede man at vende tilbage til Danmark, hvilket de tre råder meddelte regeringsrådet den 2. oktober.[3]

Dagen efter ankom Vilhelm Stuart fra Skotland. På hans foranledning blev det den 5. oktober besluttet, at Anna skulle overvintre på Akershus med sit hof, mens Peder Munk og Breide Rantzau skulle sejle med flåden til København, hvortil de nåede den 12. oktober.[4] Den 17. oktober bad regeringsrådet fra Kronborg Sten Brahe og Axel Gyldenstjerne om at ledsage Anna tilbage til Varberg, hvor enkedronningen forventedes at komme.[5] Den samme ordre blev gentaget i et brev til Axel Gyldenstjerne den 10. november.[6] Planen blev dog ændret, da kong Jakob selv kom til Norge.[7] Den 26. november blev Korfits Viffert sammen med Jørgen Brahe og dr. Povl Knibbe sendt til Norge, først og fremmest for at forberede kongens og frøken Annas rejse til Danmark.[8] Også Sten Brahe og Axel Gyldenstjerne fik besked om dette. I de følgende dage kom der brev fra de to rå-

---

Noter

1. Skotland (Registratur 14), nr. 41 a.
2. Latinsk fuldmagt, original med segl: Skotland, nr. 42 b. Udkast til tysk instruks: samme sted, nr. 40 b.
3. Tysk original med segl (modtaget i København 11. oktober): Skotland, nr. 42 b.
4. Tysk dagbog over rejsen: Skotland, nr. 42 b. Jf. Slange, s. 29, og *Norske Samlinger* I, 462 ff.

5. Norske Rigsregistranter III, 90.
6. Samme sted, 92.
7. Jf. samme sted, s. 93, 95.
8. Samme sted, s. 96; jf. *Norske Samlinger* I, 474. Den 22. november blev Korfits Viffert tilkaldt fra Frederiksborg, hvor han blev bedt om at gøre sig klar til at rejse til Norge: Skaanske Tegnelser II, 65.

side 38

der, hvorefter Kong Jakob ønskede at holde Bryllup i Oslo, gav dette Anledning til flere nye Skrivelser.[1]

Elisabets Giftermaal. Efterat der allerede i Juni 1588 var underhandlet om et Ægteskab mellem Kongens Søster Elisabet og Hertug Henrik Julius af Brunsvig, udfærdigedes Ægteskabskontrakten paa Kronborg 17 Septbr. 1589 af Kristian IV med Raad og Samtykke af Dronning Sofie og »unserer gemeinen reichsrathe«;[2] disse har formodentlig afgjort Sagen i Juli (jfr. ovfr. S. 34). Dagen efter befaledes det flere Herremænd at følge Elisabet til Brunsvig, deriblandt Peder Gyldenstjerne, Manderup Parsberg og Hak Ulfstand hver med ti Heste, Henrik Belov med syv, Korfits Viffert, Absalon Gjøe og Jakob Sefeld hver med ti.[3] Rejsen fandt dog ikke Sted i dette Aar.

1590

5 April. Raadmøde i Kjøbenhavn og paa Kronborg.

I Anledning af det tilstundende Møde i Flensborg indkaldtes Raadet 21 Marts for at beslutte, hvilken Instruktion der skulde medgives Afsendingene til Mødet.[4] Hele Raadet kom til Stede med Undtagelse af Axel Gyldenstjerne og fulgte Kongen til Kronborg, hvor Kreditiverne for Afsendingene udstedtes (nedenfor S. 41), og hvor der tillige af det samtlige Raad 21 April udstedtes en Kavtion, at det vilde tilraade Kongen, naar han blev myndig, at stadfæste Hertugdommernes Privilegier, og at Stænderne, om dette ikke skete, skulde være løste fra deres Ed.[5] — Fra Raadmødet udgik

Oversættelse til nudansk

... hvorefter kong Jakob ønskede at holde brylluppet i Oslo. Det førte til flere nye breve.[1]

Elisabets bryllup. Der var allerede i juni 1588 blevet forhandlet om et ægteskab mellem kongens søster Elisabet og hertug Henrik Julius af Braunschweig. Ægteskabskontrakten blev udfærdiget på

Kronborg den 17. september 1589 af Christian IV med rådets og dronning Sophies samtykke samt »vores fælles rigsråd«.[2] Rådet havde formentlig afgjort sagen i juli (jf. ovenfor, s. 34). Dagen efter blev flere adelsmænd beordret til at følge Elisabet til Braunschweig. Blandt dem var Peder Gyldenstjerne, Manderup Parsberg og Hak Ulfstand med hver ti heste, Henrik Belov med syv heste samt Korfits Viffert, Absalon Gjøe og Jakob Sefeld med hver ti heste.[3] Rejsen blev dog ikke gennemført det år.

1590

****5. april. Rådsmøde i København og på Kronborg.****

På grund af det forestående møde i Flensborg blev rådet indkaldt den 21. marts for at beslutte, hvilken instruks udsendingene skulle have med.[4] Hele rådet mødte med undtagelse af Axel Gyldenstjerne og fulgte kongen til Kronborg. Her blev udsendingenes fuldmagter udstedt (se nedenfor, s. 41). Den 21. april udstedte hele rådet desuden en garanti om, at det ville anbefale kongen, når han blev myndig, at stadfæste fyrstendømmernes privilegier, og at stænderne skulle være løst fra deres ed, hvis dette ikke skete.[5] Fra rådsmødet blev der udsendt ...

Noter

1. Norske Rigsregistranter III, 101–103, 105.
2. Original på pergament med kongens segl, underskrevet af dronningen og tre regeringsråder: Braunschweig-Lüneburg (Registratur 14), nr. 6.
3. Sjællandske Tegnelser XVII, 206–207.
4. Samme sted, 259. Indkaldelsen gik til 14 råder.
5. Afskrift: Slesvigske Ministerialarkiv, Aflevering, konvolut 16.

side 39

9 April et Forbud mod Landkjøb og Forprang, udstedt efter Supplik fra skaanske Kjøbstæder og Overvejelse med Rigsraadet,[1] og her fastsattes ogsaa en Udsættelse af Herredagen fra Juni til Juli.

26 Juli. Herredag i Kolding med forudgaaende Raadmøde (18 Juli).

Ved et aabent Brev af 23 Febr. indkaldtes Herredagen til 21 Juni,[2] men blev udsat til 26 Juli ved et Brev af 16 April;[3] 29 Juni befalede det fra Kolding Raadet allerede at indfinde sig 18 Juli.[4] Hele Raadet mødte, ene Axel Gyldenstjerne undtaget, og Retterthinget vedvarede til 7 Avgust. Paa denne Herredag afløstes, som det synes, Kristoffer Valkendorf som Regeringsraad af Hak Ulfstand

(ovfr. S. 3), og samtidig er vel denne udnævnt til Kongens Hofmester i Henrik Ramels Sted, hvorved et af Adelens Ønsker fra 1588 blev opfyldt; hans Beskikkelse skal være foregaaet efter Beslutning af hele Raadet.[5] Ligeledes fandt der her vistnok Forhandlinger Sted med de holstenske Raader om de af Stænderne paa Landdagen i Flensborg fremsatte Gravamina.[6]

Efter Overvejelse med Raadet udstedtes flere Forordninger, saaledes 14 Avgust om Thingfred paa Landsthinget[7] og om Sandemand indenfor den jydske Lovs Omraade,[8] 15 Avgust om at Sandemænd og Nævninger ogsaa skulde sværge over Adelen i 40 Marks Sager, som ikke gjaldt dens Liv og Ære, medens Kongen og Raadet alene vilde være Dommer over Adelen i 3 Marks Sager eller andre slige, som gjaldt dens Ære og Liv,[9] samme Dag om Rettergangen paa Laaland og

Oversættelse til nudansk

Den 9. april blev der udstedt et forbud mod handel på landet og ulovlig prisopskruning efter en ansøgning fra de skånske købstæder og drøftelse med Rigsrådet.[1] Samtidig blev herredagen flyttet fra juni til juli.

26. juli. Herredag i Kolding med forudgående rådsmøde den 18. juli.

Et åbent brev af 23. februar indkaldte til herredag den 21. juni.[2] Den blev udsat til den 26. juli ved et brev af 16. april.[3] Den 29. juni befalede kongen fra Kolding, at rådet allerede skulle møde den 18. juli.[4] Hele rådet mødte bortset fra Axel Gyldenstjerne, og rettertinget varede til den 7. august. På denne herredag blev Kristoffer Valkendorf tilsyneladende afløst som regeringsråd af Hak Ulfstand (se ovenfor, s. 3). Samtidig blev Ulfstand formentlig udnævnt til kongens hofmester i stedet for Henrik Ramel. Dermed blev et af adelens ønsker fra 1588 opfyldt. Udnævnelsen skal være sket efter beslutning i hele rådet.[5] Der blev sandsynligvis også forhandlet med de holstenske råder om de klager, som stænderne havde fremsat på landdagen i Flensborg.[6]

Efter drøftelse med rådet blev der udstedt flere forordninger: Den 14. august om fred og orden ved landstingene[7] og om sandemænd inden for den jyske lovs område,[8] og den 15. august om, at sandemænd og nævninger også skulle aflægge ed i sager på 40 mark, når de ikke angik adelens liv og ære. Kongen og rådet skulle alene dømme adelen i sager på 3 mark eller i andre sager, der angik dens ære og liv.[9] Samme dag blev der også udstedt en forordning om rettergangen på Lolland og ...

Noter

1. Skånske Rigsarkiv II, 43.
2. Sjællandske Tegnelser XVII, 253–55. Brevet blev sendt til 15 råder.

3. Samme sted, 263–65.
4. Samme sted, 283. Brevet blev sendt til 12 råder.
5. Således skriver hertug Ulrik i et brev til dronning Sophie af 14. marts 1592 (jf. nedenfor, s. 55).
6. En kopi af disse (jf. Slange, s. 39–40), som har tilhørt Jørgen Rosenkrans, bar som efterskrift: »Den koldingske handel anrørendis, den tid både rigets og det holstenske råd var forsamlet«. Afskrift i et diplomatarie fra arkivet på Rosenholm. Måske hører disse forhandlinger dog til mødet i november.
7. Jyske Tegnelser IV, 176; trykt.
8. Trykt: Jyske Tegnelser IV, 181 med dato 17. august.

side 40

Falster,[1] om Arv med Odelsbønder i Jæmteland,[2] og 20 Avgust om Forprang og Landkjøb.[3] Flere Skrivelser fra Statholderen i Norge Axel Gyldenstjerne lod Regeringsraaderne læse for menige D. R. Raad og sendte ham Svar efter Overvejelse med dette.[4]

Novbr.? Raadmøde i Kolding.

Paa Herredagen maa være truffet den Aftale, at Manderup Parsberg, Jørgen Skram, Absalon Gjøe, Jakob Sefeld, Kristen Skel og Albret Fris skulde være til Stede i Kolding 3 Uger efter Mikkelsdag for at høre Kristoffer Valkendorfs Regnskaber; i den Anledning befalede Kongen dem fra Koldinghus 20 Avgust først at forrette deres Hverv som Kommissarier i Tratten med Fyrstendømmet.[5] Mødet i Kolding synes først at være kommet i Stand i Begyndelsen af November. 28 Oktbr. befaledes det fra Kolding Henrik Belov at begive sig til Raadet, for siden med de andre Rigsraader at rejse i Rigens Bestilling til Sønderborg,[6] og Dagen efter forskreves Jørgen Skram, Erik Hardenberg og Absalon Gjøe til at møde i Kolding 3 Novbr.[7] Om Mødet vides i øvrigt kun, at Kongen 1 Novbr. udstedte en Instrux for Henrik Belov og Albret Fris, der paa et Møde i Sønderborg skulde søge Stridighederne med Hertug Hans om den geistlige Jurisdiction over Als' og Ærøs Kirker jævnede.[8]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1590.

Indlandet.[9] I Anledning af et af Kjøbenhavns Borgere ytret Ønske om Forbud mod Udskibning af Byg og Malt fra

Oversættelse til nudansk

... og Falster.[1] En forordning handlede om arv med odelsbønder i Jæmtland,[2] og en anden, den 20. august, om ulovlig handel og landkøb.[3] Flere breve fra Norges statholder, Axel Gyldenstjerne, blev læst op for hele Rigsrådet. Efter at have drøftet dem sendte rådet ham et svar.[4]

November? Rådsmøde i Kolding.

På herredagen blev der formentlig aftalt, at Manderup Parsberg, Jørgen Skram, Absalon Gjøe, Jakob Sefeld, Kristen Skel og Albret Fris skulle være i Kolding tre uger efter Mikkelsdag for at gennemgå Kristoffer Valkendorfs regnskaber. Kongen beordrede dem dog fra Koldinghus den 20. august først at udføre deres hverv som kommissærer i forhandlingerne med fyrstendømmet.[5] Rådsmødet i Kolding ser først ud til at være blevet afholdt i begyndelsen af november. Den 28. oktober blev Henrik Belov fra Kolding bedt om at møde hos rådet og derefter sammen med de øvrige råder rejse i rigets tjeneste til Sønderborg.[6] Dagen efter blev Jørgen Skram, Erik Hardenberg og Absalon Gjøe indkaldt til Kolding den 3. november.[7] Der vides ellers kun om mødet, at kongen den 1. november udstedte en instruks til Henrik Belov og Albret Fris. På et møde i Sønderborg skulle de forsøge at bilægge striden med hertug Hans om den kirkelige jurisdiktion over kirkerne på Als og Ærø.[8]

Rådets virksomhed uden for møderne i 1590.

Indenrigs.[9] Københavns borgere havde ønsket et forbud mod udførsel af byg og malt fra ...

Noter

1. Fynske Tegnelser II, 143.
2. Norske Rigsregistranter III, 130.
3. Sjællandske Tegnelser XVII, 303; Rasmussen, *Rudkøbing*, s. 61, og *Samlinger til jysk Historie*, VII, 293. En afskrift efter en original (diplomatarie) har datoen 18. august. Rådet nævnes dog ikke i en forordning om skudsmål af 14. august (trykt).
4. Norske Rigsregistranter III, 136.
5. Jyske Tegnelser IV, 183.
6. Samme sted, 193.
7. Fynske Tegnelser II, 158.
8. Afskrift: Als og Ærø (Registratur 13).
9. Brevet, som Tr. Lund har gengivet i *Mogens Heinesen*, s. 217, og som i kilden står som »det samlede Rigsråds brev«, står ifølge kilden (*Fynske Tegnelser* II, 169) kun som »Rådets brev«, dvs. det er udgået fra regeringsrådet.

side 41

Byen, svarede Regeringsraadet (Viborg 29 Septbr.), at »saadanne Forbud eller Forordninger ikke kunne eller bør ske, uden menige D. R. Raad vare forsamlede og derudi kunde bevilge«.[1]

****Fyrstendømmerne.**** Da de danske Kommissarier paa Landdagen i Kiel 1588 (ovfr. S. 31) ikke havde haft Fuldmagt til at besvare de af Stænderne indgivne Klagepunkter, var Hyldingen blevet opsat, og for at foretage den udskreves 22 Marts 1590 en Landdag til Flensborg til 10 Maj (Søndag Jubilate);[2] hertil befuldmægtigede Kongen fra Kronborg 18 April Niels Kaas, Manderup Parsberg og Henrik Ramel, der allerede skulde møde 3 Maj (Søndagen Misericordia) til en Forhandling sammesteds med Hertug Filip samt de hessiske og mecklenburgske Udsendinge.[3] Med disse forhandledes der især om Bispedømmet Slesvig, hvilket man fra dansk Side vilde gjøre til en Pertinens af den danske Krone, uden dog at kunne faa denne Opfattelse sat igjennem; Spørgsmaalet blev udsat.[4] — Da Landdagen aabnedes, proponeredes de kgl. Kommissarier Kristian IV's Hylding (13 Maj), hvortil Stænderne svarede ved at indgive deres Gravamina; herom forhandledes i de følgende Dage, indtil Kommissarierne 18 Maj afgav deres endelige Resolution om Klagepunkterne.[5] 20 Maj foregik Hyldingen.[6]

Fra Kolding 14 Novbr. befuldmægtigedes Peder Gyldenstjerne og Henrik Ramel til at overvære Hertug Filips Ligfærd;[7] 18 Novbr. erklæredes det, at de samme var befuldmægtigede til at modtage Arvehylding paa Kongens Vegne af

Oversættelse til nudansk

... byen. Regeringsrådet svarede fra Viborg den 29. september, at »sådanne forbud eller forordninger ikke kan eller bør vedtages, uden at hele Rigsrådet er samlet og kan godkende dem«.[1]

Fyrstendømmerne. De danske kommissærer havde ikke haft fuldmagt til at besvare de klagepunkter, som stænderne indgav på landdagen i Kiel i 1588 (se ovenfor, s. 31). Derfor blev hyldingen udsat. For at gennemføre den blev der den 22. marts 1590 indkaldt til en landdag i Flensborg den 10. maj, søndagen Jubilate.[2] Kongen gav fra Kronborg den 18. april Niels Kaas, Manderup Parsberg og Henrik Ramel fuldmagt til at deltage. De skulle allerede møde den 3. maj, søndagen Misericordia, til forhandlinger samme sted med hertug Filip og de hessiske og mecklenburgske udsendinge.[3]

Forhandlingerne handlede især om bispedømmet Slesvig. Den danske side ønskede at gøre det til et tilhørende område under den danske krone, men kunne ikke få dette synspunkt gennemført. Afgørelsen blev udsat.[4] Da landdagen åbnede, foreslog de kongelige kommissærer, at Christian IV skulle hyldes den 13. maj. Stænderne svarede ved at indgive deres klager. Der blev forhandlet

om dem de følgende dage, indtil kommissærerne den 18. maj afgav deres endelige svar.[5] Hyldingen fandt sted den 20. maj.[6]

Den 14. november gav kongen fra Kolding Peder Gyldenstjerne og Henrik Ramel fuldmagt til at overvære hertug Filips begravelse.[7] Den 18. november blev det meddelt, at de samme mænd havde fuldmagt til på kongens vegne at modtage arvehylding fra ...

Noter

1. Københavns Diplomatarium IV, nr. 774.
2. Ratjen, *Verzeichnis*, III, 48.
3. Fuldmagter til udsendingene: *Ausländisches Register* 1588–91, fol. 234. Fuldmagt til landdagen: *Inländisches Register* 1588–90, fol. 291. Fragment af instruksen af 20. april: Slesvigske Ministerialarkiv, Aflevering, s. 118, III. Indberetninger fra de fremmede udsendinge: *Quellensammlung* II, 2. hefte, s. 36–38.
4. Ratjen, *Verzeichnis*, I, 51–52, 132–33, III, 13–19; jf. 51–57. Niels Kaas skrev til Jørgen Rosenkrantz om udfaldet. Original, dateret Flensborg 21. maj: *Danske Kongers Historie*, nr. 67 c. Jf. Slange, s. 39–40.
5. Landdagsforhandlingerne i kopier, bekræftet af kommissærerne m.fl.: Slesvig nr. 178 (jf. Ratjen, *Verzeichnis*, I, 51–52, 132–33, III, 13–19; jf. 51–57).
6. *Inländisches Register* 1588–90, fol. 352.
7. Jyske Tegnelser IV, 183.

side 42

de i Flensborg forsamlede Stænder, som ikke havde hyldet 20 Maj[1]; et aabent Brev herom var udgaaet 6 Novbr.[2] Til dette Hyldingsmøde synes det først at have været paatænkt at sende de samme Kommissarier, som i Maj havde modtaget Hyldingen. Fra Kolding 20 Avgust meddeltes det nemlig Manderup Parsberg, at Mødet i Flensborg var opsat til Mortens Dag, da han skulde være rede til at møde sammen med Niels Kaas og Henrik Ramel.[3] 31 Oktbr. underrettedes han imidlertid om, at Mødet var opsat til 23 Novbr.,[4] og 7 Novbr. erklæredes det ham, at han ikke skulde møde, før Regeringsraadet tilsagde ham.[5]

16 Avgust befuldmægtigedes fra Kolding Manderup Parsberg, Absalon Gjøe, Jakob Sefeld og Kristen Skel til sammen med 4 Landraader at afgjøre de Stridigheder, der var mellem Albret Fris, Amtmand i Ribe, og Hans Blome, Amtmand paa Haderslev, paa Rigets og Fyrstendømmets Vegne;[6] Stridspunkterne angaves, og det befaledes de otte at møde 19 Oktbr. paa Skjærbæk Mark mellem Ribe og Haderslev.[7] 11 Oktbr. meddeltes det Albret Fris og Absalon Gjøe, at Mødet var udsat.[8] I Anledning af nye Klager fra Hans Blome udstedtes der 19 Oktbr. en ændret Kommission

herom til de samme; derved synes Mødet ansat til 2 Decbr.[9] I Stedet for den med Svaghed beladne Kristen Skel beskikkedes Breide Rantzau.

Oversættelse til nudansk

... de stænder, der var samlet i Flensborg, men som ikke havde hyldet kongen den 20. maj. Et åbent brev om dette blev udsendt den 6. november.[2] Det ser først ud til, at man ville sende de samme kommissærer, som havde modtaget hyldingen i maj. Fra Kolding fik Manderup Parsberg den 20. august besked om, at mødet i Flensborg var udsat til Mortensdag. Han skulle da være klar til at møde sammen med Niels Kaas og Henrik Ramel.[3] Den 31. oktober fik han imidlertid besked om, at mødet var udsat til den 23. november,[4] og den 7. november fik han at vide, at han ikke skulle møde, før regeringsrådet indkaldte ham.[5]

Den 16. august gav kongen fra Kolding Manderup Parsberg, Absalon Gjøe, Jakob Sefeld og Kristen Skel fuldmagt til sammen med fire landråder at afgøre en strid mellem Albret Fris, amtmand i Ribe, og Hans Blome, amtmand i Haderslev. De skulle handle på rigets og fyrstendømmets vegne.[6] Stridspunkterne blev oplyst, og de otte mænd fik ordre til at mødes den 19. oktober på Skærbæk Mark mellem Ribe og Haderslev.[7] Den 11. oktober fik Albret Fris og Absalon Gjøe besked om, at mødet var udsat.[8] Efter nye klager fra Hans Blome blev der den 19. oktober udstedt en ændret fuldmagt til de samme mænd. Mødet ser dermed ud til at være blevet fastsat til den 2. december.[9] Den syge Kristen Skel blev erstattet af Breide Rantzau.

Noter

1. Samme sted, fol. 353. Fuldmagt af 15. november til udsendingene, original med kongens segl, underskrevet af Niels Kaas og Jørgen Rosenkrans: Slesvigske Ministerialarkiv, Aflevering, s. 118, III.
2. *Quellensammlung* II, 2. hefte, s. 80.
3. Jyske Tegnelser IV, 182.
4. Samme sted, 193.
5. Samme sted, 195.
6. I et brev fra dronning Sophie til regeringsråderne (Havervad 4. oktober) nævner hun, at hun tidligere gennem Peder Gyldenstjerne og Breide Rantzau havde bedt om, at de skulle skrive til Peder Rantzau og Jørgen Sehested om at møde med de danske kommissærer. Dette havde hun gjort; men de to havde svaret, at de havde frasagt sig rådets hverv, hvorfor hun nu ville beskikke to andre. Dronningens tegnelsbog 1588–92, *Danske Kongers Historie*, nr. 73 dd.
7. Afskrift: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 35.
8. Fynske Tegnelser I, 153.

9. Ufuldstændig afskrift: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 36. Den blev sendt fra Kolding den 26. november til Albret Fris: Jyske Tegnelser IV, 202.

side 43

8 Novbr. udgik der Befaling til Kommissarierne (deriblandt B. R.) at møde i Kolding hos Regeringsraadet en Dag eller to forud for 2 Decbr. og modtage deres Afsked.[1] 19 Novbr. befalede det Erik Hardenberg at indtræde i Kommissionen i Stedet for Breide Rantzau, der var optaget af nogle Pengesager;[2] dette synes dog ikke udført. 29 Novbr. meddeltes det de deputerede Landraader, at hine fire Raader (deriblandt B. R.) var beskikkede til Kommissarier.[3] 3 Decbr. befaledes det de samme at afgive en Erklæring om Bygningen paa Riberhus og dens Istandsættelse.[4]

Den til Sønderborg fastsatte Forhandling om den geistlige Jurisdiction over Als og Ærø (ovfr. S. 40) fandt Sted 11 Novbr., da de udsendte Raader vexlede Indlæg med Hertug Hans.[5]

Udlandet. 18 Febr. befaldes det 13 Herremænd, deriblandt Breide Rantzau, at ledsage Dronning Anna til Skotland;[6] i Rejsen deltog desuden Peder Munk og Sten Brahe. Man afsejlede fra Helsingør 21 April og naaede 1 Maj Skotland, hvor Kroningen fandt Sted 17 Maj.[7] Hjemrejsen varede fra 27 Maj til 4 Juni.[8]

Fra Kronborg 22 April befaldes det 18 Herremænd, deriblandt Hak Ulfstand og Henrik Belov, at følge Dronningen og Kongens Søster Elisabet til Brunsvig;[9] 29 Maj udstedtes der et Kreditiv til Hertugen for de to Raader samt Hofmester Henrik Ramel til at overvære Overleveringen af

Oversættelse til nudansk

Den 8. november fik kommissærerne, blandt andre Breide Rantzau, besked om at møde hos regeringsrådet i Kolding en dag eller to før den 2. december for at få deres afsked.[1] Den 19. november beordrede kongen Erik Hardenberg til at træde ind i kommissionen i stedet for Breide Rantzau, som var optaget af nogle pengesager.[2] Det ser dog ikke ud til, at dette blev gennemført. Den 29. november fik de udpegede landråder besked om, at de fire råder, blandt dem Breide Rantzau, var beskikket som kommissærer.[3] Den 3. december fik de samme råder ordre til at afgive en erklæring om bygningen af Riberhus og dens istandsættelse.[4]

Forhandlingerne i Sønderborg om den kirkelige jurisdiktion over Als og Ærø, som var omtalt ovenfor på s. 40, fandt sted den 11. november. De udsendte råder udvekslede da skriftlige indlæg med hertug Hans.[5]

Udenrigsforhold. Den 18. februar fik 13 adelsmænd, blandt dem Breide Rantzau, ordre til at ledsage dronning Anna til Skotland.[6] Peder Munk og Sten Brahe deltog også i rejsen. Man sejlede fra Helsingør den 21. april og nåede Skotland den 1. maj. Kroningen fandt sted den 17. maj.[7] Hjemrejsen varede fra den 27. maj til den 4. juni.[8]

Fra Kronborg fik 18 adelsmænd, blandt dem Hak Ulfstand og Henrik Belov, den 22. april ordre til at følge dronningen og kongens søster Elisabet til Braunschweig.[9] Den 29. maj blev der udstedt en fuldmagt til hertugen til de to råder og hofmester Henrik Ramel, så de kunne overvære overdragelsen af ...

Noter

1. Jyske Tegnelser IV, 197.
2. Fynske Tegnelser I, 162.
3. *Inländisches Register* 1588–90, fol. 358.
4. Jyske Tegnelser IV, 205.
5. Aktstykker: Als og Ærø (Registratur 13).
6. Sjællandske Tegnelser XVII, 251.
7. Tysk skrivelse fra de tre råder til regeringsrådet, dateret Letha zu Schottlandt 2. maj; original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 67 b.
8. Udførlig tysk beretning om de tre råder. Original: Skotland, nr. 53 a. Jf. *Norske Samlinger* I, 479–508 og Slange, s. 36–38.
9. Sjællandske Tegnelser XVII, 267.

side 44

Livgedinget.[1] Rejsen begyndte 6 Juni i Warnemünde; 12 Juli ankom man paa Hjemvejen til Flensborg.[2]

1591

8 Juni. Norsk Rigsmøde i Oslo.

Fra Koldinghus 2 Januar meddelte Regeringsraadet flere Raader, at det havde fundet det tilraadeligt at udskrive et norsk Rigsmøde til at foretage Kongens Hylding, uden dog derfor at have anset det for nødvendigt at sammenkalde et Raadmøde (n. 9). Indkaldelsesbrevene var da allerede udgaaede under 31 Decbr. 1590, som det hedder, efter Raadets Raad og Betænkning. Rigsmødet skulde holdes i Oslo 8 Juni, og dertil forskreves alle adelige, hver Lagmand og Superintendent, en Prælat og to Kanniker med Fuldmagt af hver Skibrede, en Borgemester, to Raadmænd og to andre fornemme

Borgere med Fuldmagt og Stadsseglet af hver Kjøbstad, samt to Lagrettesmænd med Embedsmanden af hvert Præstegjæld.[3]

Kristian IV, ledsaget af Niels Kaas, Peder Munk og Kristoffer Valkendorf, kom til Oslo 25 Maj.[4] Hyldingen foregik til fastsat Tid, og efter en Tale af Kansleren aflagde de tilstedeværende Ed til Prinsen.[5] Derefter holdtes Retterthing, og 16 Juni tiltraadtes Tilbagerejsen.[6] Ved Hyldingen overgav den norske Adel nogle Begjæringer til Prinsen og de ham ledsagende Raader; disse gav et foreløbigt Svar, medens det endelige Svar først udstedtes 31 Juli paa Kronborg,

Oversættelse til nudansk
... livgedinget.[1] Rejsen begyndte i Warnemünde den 6. juni, og på hjemrejsen nåede man Flensborg den 12. juli.[2]

1591

8. juni. Norsk rigsmøde i Oslo.

Den 2. januar meddelte regeringsrådet fra Koldinghus flere råder, at det havde fundet det passende at indkalde til et norsk rigsmøde, hvor kongen skulle hyldes. Rådet mente dog ikke, at det var nødvendigt at indkalde til et særskilt rådsmøde (nr. 9). Indkaldelserne var allerede sendt den 31. december 1590, efter hvad der står, på rådets anbefaling og efter dets overvejelse. Rigsmødet skulle holdes i Oslo den 8. juni. Alle adelige blev indkaldt sammen med hver lagmand og superintendent, én prælat og to kannikker med fuldmagt fra hvert skibrede, én borgmester, to rådmænd og to andre fremtrædende borgere med fuldmagt og byens segl fra hver købstad samt to lagrettesmænd og embedsmanden fra hvert præstegæld.[3]

Christian IV ankom til Oslo den 25. maj sammen med Niels Kaas, Peder Munk og Kristoffer Valkendorf.[4] Hyldingen fandt sted på den fastsatte dag. Efter kanslerens tale aflagde de tilstedeværende ed til prinsen.[5] Derefter blev der holdt retterting, og den 16. juni begyndte hjemrejsen.[6] Ved hyldingen overdrog den norske adel nogle ønsker til prinsen og de råder, der ledsagede ham. De gav et foreløbigt svar; det endelige svar blev først udstedt på Kronborg den 31. juli,

---

Noter
1. *Ausländisches Register* 1588–91, fol. 243.
2. Regnskaber underskrevet af de to råder: bilag til rentemesterregnskabet 1590–91.
3. Norske Rigsregistranter III, 156, jf. s. 158–59.
4. Jf. ovenfor, s. 4, note 9, og Norske Rigsregistranter III, 167.

5. Halvardi Gunnari Acrostichis (udgivet af Eriksen, Kristiania 1870). Adelens hyldingsbrev af samme dag, original på pergament med mange underskrifter og segl: Hyldinger, nr. 57. Ejler Brock(enhuus) anfører fejlagtigt 8. juli (Samlinger til Fyens Historie, VI, 389).
6. Norske Rigsregistranter III, 167.
7. Slange, s. 48.

side 45

hvorved der for flere Punkters Vedkommende udtrykkelig henvistes til Overvejelse med Raadet.[1]

9. Til Kristoffer Valkendorf, Sten Brahe, Erik Hardenberg, Corvits Viffert, Absalon Gjøe, Breide Rantzau, Arrild Hvitfeld, 2 Januar. Jydske T. IV, 215.

Vor ganske venlig Hilsen nu och altid forsændt med Gud alsommegtigste. Kjære N., besynderlig gode Ven, næst voris venlige Taksigelse for alt godt, hvilket igjen med eder at forskylde I altid skulle finde os villige. Kjære N., give vi eder venligen at vide, efterat vi komme udi Forfaringe, hvorledis sig megen och adskillig Tvist och Uenighed tildrager och begivis udenlands med Krigsrustning och udi andre Maade, det och kunde være at befrygte udi Fremtiden disse Lande och Riger over at komme, hvilket Gud naadelig afvende, och derfor have vi for godt och raadelig anset, at vor allernådigste udvalde Herre Prints och Koning nu udi tilstandende Sommer skal med nogen Rigets Orlogsskibe løbe til Oslov udi Norge, och der af Adel, Ridderskab och menige Rigets Undersaatter, som vi hidtil Byen have forskrevet af hvert Gjæld, at skulle hyldis och sværgis efter gammel Vis och Vane, och er samme Hyldingsdag berammet at skulle holdis udi forne Oslov den 8 Juni førstkommende, hvilket vi eder som vor Ven och Medbroder venligen ikke have villet forholde at vide lade, och efterdi at Dagen er nu paa det stærkeste och Vejen tilmed meget ond, have vi for saadan Lejlighed eder ikke paa denne Tid ville forskrive eller bemøde hid over til os, forséendis os dog til, at I saadant voris Betænkende och fore-

Oversættelse til nudansk

... hvor det ved flere af punkterne udtrykkeligt blev henvist til, at sagen skulle drøftes med rådet.[1]

9. Til Kristoffer Valkendorf, Sten Brahe, Erik Hardenberg, Corvits Viffert, Absalon Gjøe, Breide Rantzau og Arrild Hvitfeld, 2. januar.** Jyske Tegnelser IV, 215.

Vor meget venlige hilsen, nu og altid, med den almægtige Gud. Kære N., særligt gode ven, først takker vi venligt for al jeres velvilje. I skal altid finde os villige til at gengælde den. Vi vil fortælle jer, at vi har fået oplysninger om de mange stridigheder og uenigheder, der opstår udenlands på

grund af krigsforberedelser og andre forhold. Det kan frygtes, at dette i fremtiden også vil ramme disse lande og riger — Gud afværge det. Derfor har vi fundet det rigtigt og hensigtsmæssigt, at vores nådigste udvalgte herre, prins og konge til sommer skal sejle til Oslo med nogle af rigets orlogsskibe. Dér skal adelen, ridderskabet og rigets øvrige undersåtter, som vi har indkaldt hertil fra hvert gæld, hylde prinsen og aflægge ed efter gammel skik og brug. Hyldingen er fastsat til den førstkommende 8. juni i Oslo.

Vi har venligt villet meddele jer dette, som vores ven og medbroder. Da dagen nu nærmer sig, og vejen dertil desuden er meget vanskelig, har vi ikke ønsket at indkalde jer hertil på dette tidspunkt. Vi regner dog med, at I vil tage denne vores beslutning og ...

Noter

1. Adelens begæringer: original med ni underskrifter og rådets resolutioner skrevet i margen, *Supplement til Registratur* 89, nr. 6. Svaret af 31. juli: Norske Rigsregistranter III, 198. Rådet nævnes her ved punkterne I og V; ved det sidste står der i margen: »Dette skal drøftes med hele Danmarks Rigsråd.« Ved punkt XII står der i margen: »Borgerne har deres privilegier til at skaffe det, der er nødvendigt for deres huse; dette skal drøftes med rådet.« Den trettende anmodning gik ud på, at adelen skulle have frihed for det gods, den ejede i samme sogn som sine hovedgårde. I margen står der: »I prinsens umyndighedsår er rådet ikke bemyndiget til at bevilge noget sådant. Det kan søges hos hans majestæt, når han bliver kronet til konge.« Dette punkt blev derefter ikke taget med i svaret.

side 46

gift venligen lader eder befalde. Hvis vi ellers for vore Personer kunde gjøre, det I kunde have Ære, Gode och Gavn af, findes vi dertil villige, och ville hermed have eder Gud alsommegtigste befalet. Actum Koldinghus den 2 Januarii Aar 1591.

Relatores Nels Kaas Cantseler, Peder Munck och Jørgen Rosenkrants.

****27 Juni. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadmøde (20 Juni).****

Herredagen indkaldtes fra Koldinghus 9 Marts, og Breve derom sendtes til 14 Raader;[1] 7 April begjærede Kongen af Peder Gyldenstjerne, Erik Hardenberg, Absalon Gjøe, Jakob Sefeld og Breide Rantzau, at de vilde møde allerede 20 Juni for at raadslaa med de andre Raader om Rigets Anliggender, hvortil der ikke let vilde blive Tid under Herredagens Domsvirksomhed.[2] Herredagen aabnedes 27 Juni[3] og overværedes af 16 Raader; fraværende var Jørgen Skram, Erik Hardenberg og Axel Gyldenstjerne. Retterthinget varede fra 28 Juni til 10 Juli. Paa Herredagen

udfærdigedes en Instrux for de tre Raader, der skulde rejse til Grænsemødet (ndfr. S. 53), hvilken underskreves af 10 andre Raader. Fra Kronborg 31 Juli besvarede Regeringsraadet flere Skrivelser fra Statholderen i Norge, Axel Gyldenstjerne, efter derom at have raadført sig med menige D. R. Raad;[4] samme Dag gav Kongen ogsaa den norske Adel Svar paa de Artikler, den havde overgivet ved Hyldingen i Oslo (ovfr. S. 44).[5]

****29 Novbr. Raadmøde i Kjøbenhavn.****

17 Novbr. udgik der Befaling til 11 Raader om endelig at indfinde sig i Kjøbenhavn senest den 29 for at raadslaa om højst magtpaaliggende Sager.[6] Mødet blev foranlediget

Oversættelse til nudansk

... og overladt til jer. Hvis der ellers er noget, vi personligt kan gøre, som kan være jer til ære, gavn og bedste, står vi gerne til rådighed. Hermed befaler vi jer til den almægtige Guds beskyttelse. Udstedt på Koldinghus den 2. januar 1591.

På rådets vegne: kansler Niels Kaas, Peder Munk og Jørgen Rosenkrantz.

27. juni. Herredag i København med forudgående rådsmøde den 20. juni.

Herredagen blev indkaldt fra Koldinghus den 9. marts, og indkaldelsen blev sendt til 14 råder.[1] Den 7. april bad kongen Peder Gyldenstjerne, Erik Hardenberg, Absalon Gjøe, Jakob Sefeld og Breide Rantzau om at møde allerede den 20. juni for at drøfte rigets anliggender med de øvrige råder. Der ville næppe blive tid til dette under herredagens retsforhandlinger.[2] Herredagen åbnede den 27. juni[3] og blev overværet af 16 råder. Jørgen Skram, Erik Hardenberg og Axel Gyldenstjerne var fraværende. Rettertinget varede fra den 28. juni til den 10. juli. På herredagen blev der udarbejdet en instruks til de tre råder, der skulle rejse til grænsemødet (se nedenfor, s. 53); ti andre råder underskrev den. Den 31. juli besvarede regeringsrådet fra Kronborg flere breve fra Norges statholder Axel Gyldenstjerne efter at have rådført sig med hele Rigsrådet.[4] Samme dag svarede kongen også den norske adel på de artikler, den havde afleveret ved hyldingen i Oslo (se ovenfor, s. 44).[5]

29. november. Rådsmøde i København.

Den 17. november blev 11 råder beordret til at møde i København senest den 29. for at drøfte meget vigtige sager.[6] Mødet blev foranlediget ...

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVIII, 17–20.
2. Samme sted, 29.
3. Ejler Brock(enhuus), *Samlinger til Fyens Historie*, VI, 388. Slange, s. 49, angiver fejlagtigt 30. juni.
4. Norske Rigsregistranter III, 206.
5. I en forordning af 20. juli om adelens tilladelse til at lade bønderne jage (Sjællandske Tegnelser XVIII, 67) nævnes rådet ikke.
6. Sjællandske Tegnelser XVIII, 100.

side 47

ved Ankomsten af nogle Udsendinge fra Hertug Ulrik af Meklenburg,[1] hvis Instruktion var af følgende Indhold: Hertugen havde glædet sig over, at hans Datter hidtil med sine Børn havde haft Underhold ved Hoffet, men hørte nu, at hun af alvorlige Grunde ønskede at begive sig til sit Livgeding; for at ordne dette havde han sendt sine Udsendinge til Danmark. Han henviste til, at da Nykjøbing Slot endnu ikke var bygget færdig, burde der anvises Dronningen et andet Sted til Ophold, og desuden burde der anvises Underhold for de to kongelige Frøkener, som Dronningen opdrog. Dette kunde opnaas enten ved Anvisning af en bestemt Sum eller ved Henlæggelsen af visse Godser; Vordingborg Len med de dertil hørende Smaalen Lekkinge og Jungshoved turde være passende og vilde tillige kunne erstatte Manglerne ved Livgedinget; dog maatte dette ikke formindske Frøkenernes Udstyr. Dernæst ønskedes det, at Slotsbygningen i Nykjøbing fremmedes, og endelig henstilledes, at der i Stridighederne mellem Riget og Fyrstendømmerne (særlig med Lensmanden paa Haderslev Hans Blome) maatte vedtages en Stilstand, til Kongen blev myndig, paa Grundlag af Status i Frederik II's Tid.

Efterat de meklenburgske Udsendinge 17 Novbr. havde haft Audiens hos de tilstedeværende Regeringsraader, blandt hvilke Korfits Viffert indtraadte i den fraværende Jørgen Rosenkrans' Sted, erklærede disse Dagen efter, at det første Punkt ene kunde besvares af hele Rigsraadet, men at dette allerede

Oversættelse til nudansk
... ved ankomsten af nogle udsendinge fra hertug Ulrik af Mecklenburg.[1] Deres instruks indeholdt følgende: Hertugen var glad for, at hans datter hidtil havde fået underhold ved hoffet sammen med sine børn. Nu havde han imidlertid hørt, at hun af alvorlige grunde ønskede at rejse til sit livgeding. Han havde derfor sendt udsendinge til Danmark for at ordne sagen.

Hertugen påpegede, at Nykøbing Slot endnu ikke var færdigbygget, og at dronningen derfor burde få anvist et andet opholdssted. Der burde også skaffes underhold til de to kongelige frøkener, som

dronningen opfostrede. Det kunne ske ved at tildele hende en bestemt sum penge eller nogle godser. Lenet Vordingborg med smålenene Leckinge og Jungshoved syntes passende og kunne samtidig dække manglerne ved livgedinget. Dette måtte dog ikke gå ud over frøkenernes udstyr. Hertugen bad desuden om, at byggeriet af Nykøbing Slot blev fremskyndet, og foreslog endelig en våbenhvile i stridighederne mellem riget og fyrstendømmerne — især i striden med lensmanden i Haderslev, Hans Blome — indtil kongen blev myndig. Våbenhvilen skulle bygge på de forhold, der havde været under Frederik II.

Efter at de mecklenburgske udsendinge havde haft audiens hos de tilstedeværende regeringsråder den 17. november, erklærede råderne dagen efter, at det første punkt kun kunne besvares af hele Rigsrådet, men at dette allerede ...

Noter

1. Ulrik havde den 29. august meddelt regeringsråderne, at han ville sende udsendinge til dem og spurgt, hvornår og hvor de skulle mødes. Rådet svarede fra Viborg den 27. september (mandagen før Sankt Michaelis), at hertugen selv kunne fastsætte tid og sted, men at mødet helst skulle holdes 14 dage efter, at han fik besked om datoen. Havde han spørgsmål, om regeringsråderne kunne afgøre sagerne alene eller skulle forelægge dem for hele rådet, kunne han også stille dem. Brevet til regeringsråderne er dateret Alten Stargard den 26. oktober.
2. Uddrag af instruksen, overleveret til regeringsrådet, dateret Alten Stargard den 26. oktober. Afskrift: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 36. Den fuldstændige instruks indeholder også et fjerde punkt om Christian IV's ...

side 48

var indkaldt.[1] I de følgende Dage forhandledes der om Forholdet til Hans Blome, og 3 Decbr. erfarede Udsendingene, at alle de Rigsraader, som ikke havde meldt Udeblivelse, allerede i nogle Dage havde været til Stede.[2] Fraværende var da Peder Gyldenstjerne, Jørgen Skram, Axel Gyldenstjerne, Kristen Skel og Arild Hvitfeld. Svaret afgaves 8 Decbr. af 14 Raader, saa mange som der kunde naa til Mødet »i den korte Tid ved Vinterdage«. Hvad det første Punkt angaar, erklærede de, at Livgedinget var fastsat af den afdøde Konge ved Giftermaalets Indgaaelse, og at det var gammel Sædvane, at Prinsesserne underholdtes hos deres Moder paa hendes Livgeding; en Henlæggelse dertil af mere Gods kunde Raadet vanskelig forsvare, hverken siden overfor Kongen eller »mitler zeyt vor der löblichen gemeinen ritterschaft und den andern reichsständen«; derimod var man villig til under Kongens Umyndighed at sørge for, at Frøkenerne ikke led Brist paa Klæder eller anden lignende Nødtørftighed og siden fik Udstyr som Dronningen af Skotland og Hertuginden af Brunsvig.

— Hvad Bygningsarbejdet angaar, skulde Raadet gjøre sit for at fremme det, idet man dog skjøde Skylden for Forsinkelsen over paa Bygmesteren. — Med Hensyn til Stridighederne i Slesvig henviste man til de Aktstykker til Belysning af Hans Blomes Optræden, der var meddelte Udsendingene, og endelig tilføjede man en Henstilling til Dronningen i Anledning af, at det i Instruxen var berørt, at hun paa de holstenske Raaders Bøn havde paataget sig Regeringen i Fyrstendømmerne; man mente, at Kristian IV var blevet tilsidesat for sin Fætter

Oversættelse til nudansk

... var blevet indkaldt.[1] I de følgende dage forhandlede man om forholdet til Hans Blome. Den 3. december erfarede udsendingene, at alle de rigsråder, der ikke havde meldt afbud, allerede havde været til stede i flere dage.[2] Peder Gyldenstjerne, Jørgen Skram, Axel Gyldenstjerne, Kristen Skel og Arild Hvitfeld var fraværende. Fjorten råder afgav svaret den 8. december — så mange, som kunne nå frem til mødet »i den korte tid i vinterdagene«.

Om det første punkt erklærede råderne, at livgedinget var fastlagt af den afdøde konge, da ægteskabet blev indgået, og at det var gammel skik, at prinsesserne blev forsørget hos deres mor på hendes livgeding. Rådet ville have svært ved at forsvare, at der blev lagt yderligere gods til livgedinget, hverken over for kongen senere eller »over for det agtværdige, almindelige ridderskab og de øvrige stænder«. Rådet var dog villigt til under kongens umyndighed at sørge for, at frøkenerne ikke manglede tøj eller andre nødvendigheder, og at de senere fik et udstyr svarende til dronningen af Skotland og hertuginden af Braunschweig.

Hvad byggeriet angik, skulle rådet gøre sit for at fremme arbejdet, men man lagde skylden for forsinkelsen på bygmesteren. Om stridighederne i Slesvig henviste man til de dokumenter, som var blevet forelagt udsendingene for at belyse Hans Blomes optræden. Til sidst rettede man en henstilling til dronningen, fordi det i instruktionen var nævnt, at hun på de holstenske råders anmodning havde overtaget regeringen i fyrstendømmerne. Man mente, at Christian IV var blevet tilsidesat til fordel for sin fætter ...

Noter

1. Udsendingenes beretning, dateret København den 19. november: Efter at dronningens råd ikke havde udført instruksens fjerde punkt, men ønskede Hertugens nærmere bestemmelse herom, svarede han fra Güstrow den 26. november, at de efter dronningens ønske skulle forhandle om dette punkt med Niels Kaas og Jørgen Rosenkrans alene. Original med segl: samme sted, nr. 24.
2. Udsendingenes beretning, dateret Gjedser den 21. december. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 3

side 49

Johan Adolf, og bad Dronningen have Opmærksomheden henvendt derpaa (n. 10).[1]

Da de meklenburgske Udsendinge havde modtaget denne Resolution, bad de om Frist til at overveje den med Dronningen, og allerede Dagen derpaa (9 Decbr.) afgav denne en Erklæring, hvori hun hævdede, at hverken hun eller hendes Fader havde ment at ville have Livgedinget ændret, men kun, at der burde skaffes hende en Bolig andetsteds, medens Nykjøbing Slot var under Bygning. Hun gjorde fremdeles opmærksom paa, at Livgedinget kun lød paa hende, ikke paa hendes Børn, ligesom hendes Moder (Elisabet) havde haft Underhold ikke hos sin Moder, men hos sin Broder Kristian (III) m. fl. Ex. Hun haabede derfor, at Rigsraaderne vilde udvide det gjorte Tilbud om hendes Døtre, og hvad angaar hendes Ophold indtil Bygningens Fuldendelse blive ved Aftalen med hendes Fader fra 1588. Med Raadets Svar paa det andet Punkt var Dronningen nogenlunde tilfreds; angaaende den holstenske Regering erklærede hun kortelig, at hun aldrig havde tilsigtet noget, der kunde være hendes Søn eller Danmark til Skade, men at hun i øvrigt nøjere vilde overveje Sagen.[2]

— Efterat Udsendingene havde leveret Rigsraadet denne Erklæring, gjenoptoges Forhandlingerne om Hans Blome paa Grund af et fra denne indløbet Brev; angaaende Dronningen gjentog Raadet (10 Decbr.) kun sin tidligere Beslutning og tilføjede, at Bygningen paa Nykjøbing nu var saa vidt, at Slottet vel kunde sammenlignes med Vordingborg. Da man ikke kunde faa andet Svar, bad Dronningen Udsendingene meddele Raaderne, at skjønt hun havde haft ikke ringe Aarsager til at ville drage til sit Livgeding — idet hun vel i de første to Aar efter Kongens Død var bleven behandlet efter den ved Begravelsen trufne Aftale, men siden havde lidt under stor Modvillighed — vilde hun dog udsætte dette og stole paa, at man ligesom i Begyndelsen vilde opfylde Aftalerne fra

Oversættelse til nudansk

... Johan Adolf og bad dronningen rette sin opmærksomhed mod dette (nr. 10).[1]

Da de mecklenburgske udsendinge havde modtaget afgørelsen, bad de om tid til at drøfte den med dronningen. Allerede dagen efter, den 9. december, afgav hun en erklæring. Hun understregede, at hverken hun eller hendes far havde ønsket at ændre livgedinget. De havde kun ønsket, at hun fik en anden bolig, mens Nykøbing Slot blev bygget færdigt.

Hun gjorde desuden opmærksom på, at livgedinget kun gjaldt hende, ikke hendes børn. Hendes egen mor, Elisabet, havde heller ikke fået sit underhold hos sin mor, men hos sin bror Christian III og andre. Dronningen håbede derfor, at rigsråderne ville udvide deres tilbud, så det også omfattede hendes døtre. Hvad angik hendes ophold, indtil byggeriet var færdigt, ønskede hun, at aftalen med

hendes far fra 1588 blev overholdt. Hun var nogenlunde tilfreds med rådets svar på det andet punkt. Om regeringen i Holsten erklærede hun kort, at hun aldrig havde ønsket noget, der kunne skade hendes søn eller Danmark, men at hun ville overveje sagen nærmere.[2]

Efter at udsendingene havde overbragt erklæringen til Rigsrådet, blev forhandlingerne om Hans Blome genoptaget på grund af et brev, der var kommet fra ham. Om dronningens sag gentog rådet den 10. december blot sin tidligere afgørelse og tilføjede, at byggeriet på Nykøbing nu var så langt fremme, at slottet kunne sammenlignes med Vordingborg. Da hun ikke kunne få et andet svar, bad dronningen udsendingene meddele råderne, at hun ganske vist havde haft gode grunde til at ville rejse til sit livgeding. De første to år efter kongens død var hun blevet behandlet efter den aftale, der var truffet ved begravelsen, men siden havde hun mødt stor modvilje. Alligevel ville hun udsætte rejsen og stole på, at aftalerne fra begyndelsen ville blive overholdt ...

Noter

1. Original med 14 segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 38. Samme dag udstedte regeringsrådet et rekreditiv for udsendingene. Original med fire segl: samme sted, nr. 56.
2. Koncept: samme sted, nr. 40.

side 50

1588. Paa denne Besked svarede Raaderne, »das ihnen fast beschwerlich furkeme zu vernehmen, als solte ihrer kon. m. nicht dergestalt begegnet worden sein, wie sichs geburet, und do etliche ihres mittels damit gemeinet, sehen sie nichts liebers den, das sie selben nahmkundig muchten gemacht worden, damit sie sich vorantworten konten«; i øvrigt var man rede til fuldt at opfylde, hvad der var lovet i 1588. Derefter tog Udsendingene Afsked fra det samtlige Raad, men forhandlede endnu med Niels Kaas og Jørgen Rosenkrans om et Punkt i deres Instruktion, nemlig om Prinsens Opdragelse; de to Regeringsraader ytrede bl. a. deres Glæde over, at dette Punkt ikke var forebragt hele Raadet.[1]

10. Raadets Resolution, 8 Decbr. Brudstykke.

..... Die angenommene regierung der furstenthumb betreffende, dazu sich i. kon. m., wie bey diesen puncten der werbung gemeldet, von den holsteinischen räthen erbitten und bewegen lassen, ist daran gar kein zweifel, das die gefelle und einkommen von ihrer erwleten kon. may. und derselben freundlichen lieben brüder heusern und embtern in den genanten fürstenthümb Schleswig und Holstein, so ire kon. m. allbereit etliche jahr hero an sich genommen, bey niemand besser als eben bey ire may. als der freundlichen getreuen hertzliebsten frau mutter konnen aufgehoben und verwahret werden, und ob wol ihrer may. ihre herrligkeit darin seine zu pflegen oder einige masse

zu setzen so wenig gemeint sein als solchs ihnen zu thun oder i. m. darin mit ihrem underthenigstem bedencken einiger gestalt zuzugreifen keins weges will gebüren, so konnen sie doch so wol ihrer pflicht halber, damit sie in sonderheit ihrer erwleten kon. m. unserm gnedigsten herrn verwandt sein, als auch wegen der underthenigsten neigung, damit sie auch ihrer may. als ihrer gnedigsten königin und frauen zugethan, underthenigst derhalben nicht unerinnert lassen, das sie die nicht unzeitige fürsorge tragen, weil ihre mayt. nicht allein bey der römischen key. may. nach derselben erlangten indult super venia ætatis die lehen des fürstenthumbs Holstein und

Oversættelse til nudansk

I forlængelse af aftalerne fra 1588 svarede råderne, at det forekom dem meget beklageligt at høre, at kongen ikke skulle være blevet behandlet, som det sømmede sig. Hvis nogle blandt dem havde gjort sig skyldige i dette, ønskede råderne at få dem udpeget, så de kunne forsvare sig. I øvrigt var råderne rede til fuldt ud at opfylde det, der var lovet i 1588. Udsendingene tog derefter afsked med hele Rigsrådet, men drøftede endnu et punkt i deres instruks med Niels Kaas og Jørgen Rosenkrans: prinsens opdragelse. De to regeringsråder gav blandt andet udtryk for glæde over, at dette punkt ikke var blevet forelagt hele rådet.[1]

****10. Rådets afgørelse, 8. december. Uddrag.****

..... Hvad angår den overtagne regering i fyrstendømmerne, som kongens majestæt efter holstenernes anmodning og overtalelse har påtaget sig, sådan som det blev nævnt under disse punkter i forhandlingen, er der ingen tvivl om, at indtægterne fra kongens majestæts og hans kære brødres huse og len i de nævnte fyrstendømmer Slesvig og Holsten, som kongen allerede har haft i sin besiddelse i nogle år, bedst kan opkræves og forvaltes af hendes majestæt, hans kære og trofaste moder. Selv om hun ikke har tænkt sig at gøre sin myndighed gældende dér eller fastsætte nogen ordning, og det på ingen måde sømmer sig for råderne at gøre dette eller på nogen måde blande sig med deres underdanige råd, kan de dog ikke undlade underdanigt at minde hende om sagen. Det gør de både på grund af deres pligt, især over for deres udvalgte konge, deres nådigste herre, og på grund af deres underdanige hengivenhed for hendes majestæt, deres nådigste dronning og frue. De vil derfor henstille, at hun i god tid tager vare på sagen, eftersom hendes majestæt ikke alene hos den romerske kejser har ladet sig tildele lenene i fyrstendømmet Holsten efter at have opnået kejserens tilladelse til at råde over dem før myndighedsalderen, og ...

Noter

1. Udsendingenes ovenfor nævnte beretning.

side 51

der incorporirten lande unlangest suchen und empfangen lassen, darauf dann auch die getreue landschaft daselbst ihre erwelte kon. may. vor ihren herrn undertheniglich erkannt, gehuldigt und geschworen haben, sondern auch gleicher gestalt durch ihren dazu sonderlich constituirten lehenträger ihren und ihrer unmündigen brüder anteyl am fürstenthumb Schleswig alhier im reiche gebürlich empfangen lassen, das solches neben dem, das ihre erwelte kon. may. wegen der cronen solchs fürstenthumbs Schleswig rechter, ungemittelter und ordentlicher lehenherr ist, ins künftige allerley considerationes und bewegnussen verursachen dürfte, das, solches alles ungeachtet, ihrer may. freundlicher lieber vetter hertzog Johans Adolfs zu Schleswig Holstein etc. unsers gnedigen herrn f. g., da die doch ihr vollständig und mündig alter auch noch nicht erreichet und derwegen bey i. mayt. wegen der schleswigischen und fehmerschen lehen veniam ætatis, aber dieselbe von der allerhöchstgedachten röm. key. may. wegen das hertzogthumbs Holstein das mal noch nich erlangt hetten, über die i. mayt. als einem fürsten zu Schleswig Holstein etc. von der landschaft geleistete huldigung in der regierung fürgezogen und ihre erwelte kon. m. also fast verkleinerlich verbeygangen und hindangesetzt werden sollen, bey welchen ratschlegen, wie es sich dafür ansehen lest, man denn auch wenig hat in acht genommen, noch attendirt, das irer erwelten kon. mayt. halben den loblichen landräthen und stenden beider fürstenthumb wegen gebürlicher confirmation ihrer privilegien und freyheitten gnugsame versicherung widerfahren, darauf sie dann auch ihrer erwelten kon. may. als einem hertzogen zu Schleswig Holstein etc. und vor einen regierenden herrn undertheniglich gehuldiget und geschworen haben, welchs dann da ire mayt. also verbey gangen und andere ihr in der fürstlichen niedrigs standes ein fast seltzames ansehen zu i. mayt. nicht geringer verkleinerung verursachen würde.

Es sein aber ire herrligkeit wie obangedeutet nicht gemeinet, irer kon. may. unser gnedigsten königin und frauen mit ihrem underthenigsten bedencken hierin einigerley gestalt fürzugreifen, die darin so wol als sonst allenthalben sonderlich ihrer erwelten kon. mayt. als derselben ältesten hertzlieben sohns reputation, glimpf und bestes vor sich selbst und ohn einige ihre underthenigste erinnerung auch mit in freundlicher gutter acht zuhaben.

Oversættelse til nudansk

... og har for nylig ladet sig tildele lenene i de indlemmede områder. Den trofaste landadel dér har derfor underdanigt anerkendt hendes udvalgte majestæt som sin herre, hyldet hende og aflagt troskabsed. På tilsvarende måde har hun her i riget behørigt modtaget sin og sine umyndige brødres andel i fyrstendømmet Slesvig gennem deres særligt udpegede lensmand.

Dette kan fremover give anledning til forskellige overvejelser og problemer. Foruden at hendes udvalgte majestæt i kraft af kronen er den rette, umiddelbare og lovlige lensherre over Slesvig, er der også det forhold, at hendes majestæts kære fætter, hertug Johan Adolf af Slesvig-Holsten, vores nådige herre, endnu ikke har nået fuld myndighedsalder. Han har derfor fået tilladelse fra hendes majestæt til at råde over lenene i Slesvig og Femern før myndighedsalderen, men har endnu ikke fået den tilsvarende tilladelse fra den højt benævnte romerske kejser for hertugdømmet Holsten. Alligevel skulle han være blevet foretrukket i regeringen frem for hendes majestæt, selv om landets indbyggere havde hyldet hende som fyrste af Slesvig-Holsten. På den måde ville hendes udvalgte kongelige majestæt være blevet tilsidesat på en krænkende måde.

Det ser desuden ud til, at man i disse overvejelser kun i ringe grad har taget hensyn til, at landråderne og stænderne i begge fyrstendømmer på hendes udvalgte majestæts vegne havde fået tilstrækkelig sikkerhed for en behørig stadfæstelse af deres privilegier og friheder. På den baggrund havde de også underdanigt hyldet og svoret troskab til hendes udvalgte majestæt som hertug af Slesvig-Holsten og regerende herre. Hvis dette blev tilsidesat, og en anden blev sat ind i fyrstemagten, ville det efter deres mening tage sig meget mærkværdigt ud og være stærkt krænkende for hendes majestæt.

Som allerede nævnt har råderne dog ikke til hensigt med deres underdanige råd på nogen måde at gribe ind over for vores nådigste dronning og frue. De går ud fra, at hun selv, også uden deres underdanige påmindelse, vil tage venligt hensyn til sagen og overalt værne om sin udvalgte majestæts, sin ældste og højtelskede søns, anseelse, ære og bedste.

side 52

mütterlich wol geneiget sein und bleiben werden, darumb sie dann auch in sonderheit ihre may. und f. g. gantz underthenigst und underdienstlich thun ersuchen und bitten, die wollen solche etwas andeutliche erinnerung, die sie nicht anders als underthenigst, getreulich und gut meinen, auch nicht weniger gnedigst und gnediglich aufnehmen und vermerken, als ihre herrligkeit viel höchst und hochgedachter i. kon. m. und f. g. wolmeinlichen fürschläge, erinnerung und suchung auch nicht anders als in allem gutten und zu bestendiger erhaltung gutter zuversicht und correspondentz gantz wol gemeinet underthenigst und underdienstlich haben verstanden, gantz ohne das i. f. g. sie derhalber im allergeringsten solten verdencken.....

****Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1591.****

Indlandet. Fra Koldinghus 2 Januar meddeltes det Universitetet, at Kongen med »vore elsk. D. R. Raad, som nu hos os ere til Stede«, har overvejet Superintendent Povl Madsens Død og besluttet og tilforordnet igjen til Superintendent i Sjællands Stift Mester Peder Vinstrup.[1]

Fra Koldinghus 6 Marts meddeltes det Manderup Parsberg, Henrik Belov, Kristen Skel og Albret Fris, at Kongen tilforn havde befalet nogle Raader at begive sig til Kolding og der forhøre Kristoffer Valkendorfs Regnskaber, men at disse da af visse Aarsager ikke blev forhørte; det befaledes derfor de nævnte at være i Kbhvn. 8 Dage før Pinse (16 Maj) og der foretage hine Regnskaber.[2]

5 April meddeltes det Lensmanden paa Jungshoved, Movrids Podbusk, at Kongen havde befalet Kristoffer Valkendorf og Arild Hvitfeld at forhøre Bøndernes Klagemaal mod ham og hans Gjensvar.[3] Da de to Raader fandt Klagerne begrundede, fik Lensmanden i Juli et strængt Tilhold fra Kongen om at opføre sig bedre.[4]

9 April befaledes det Stiftslensmændene at kundgjøre Adelen, at Kongen med Rigsraadet havde anset det for godt at

Oversættelse til nudansk

... at råderne fortsat vil være velvilligt indstillet over for hende som en mor. Derfor beder og anmoder de hende og hendes fyrstelige nåde særligt underdanigt om at modtage og forstå denne noget direkte påmindelse lige så nådigt og velvilligt, som de selv har forstået hendes velmente forslag, påmindelser og anmodninger i bedste mening og som udtryk for et ønske om at bevare tillid og godt samarbejde. De håber, at hun ikke vil bære det mindste nag til dem af den grund.

Rådets virksomhed uden for møderne i 1591.

Indlandet Fra Koldinghus meddelte man den 2. januar universitetet, at kongen sammen med »vores elskede rigsråd, som nu er hos os«, havde overvejet superintendent Povl Madsens død og besluttet at udnævne mester Peder Vinstrup til ny superintendent i Sjællands stift.[1]

Fra Koldinghus skrev man den 6. marts til Manderup Parsberg, Henrik Belov, Kristen Skel og Albret Fris, at kongen tidligere havde befalet nogle råder at rejse til Kolding for at gennemgå Kristoffer Valkendorfs regnskaber. Det var dengang ikke blevet gjort af forskellige grunde. De nævnte fik derfor ordre til at være i København otte dage før pinse, den 16. maj, og dér gennemgå regnskaberne.[2]

Den 5. april fik lensmanden på Jungshoved, Movrids Podbusk, besked om, at kongen havde befalet Kristoffer Valkendorf og Arild Hvitfeld at undersøge bøndernes klager over ham og hans svar på klagerne.[3] De to råder fandt klagerne berettigede, og i juli fik lensmanden en streng ordre fra kongen om at opføre sig bedre.[4]

Den 9. april fik stiftslensmændene ordre til at bekendtgøre for adelen, at kongen og Rigsrådet havde fundet det rigtigt at ...

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVIII, 5.
2. Jydske Tegnelser IV, 240.
3. Sjællandske Tegnelser XVIII, 25.
4. Samme sted, side 53.

side 53

holde Mønstring, hvilken skulde foretages af »vore tilforordnede Raad og gode Mænd«.[1] 26 April udgik lignende Breve om Mønstring til Kjøbstæderne i Skaane samt til Helsingør.[2] 30 August befaledes det forskjellige Raader at foretage Mønstringen 20 Oktbr., nemlig i Jylland: Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne, Peder Munk og Jørgen Rosenkrans; i Sjælland: Kristoffer Valkendorf, Korfits Viffert og Arild Hvitfeld; i Fyn: Erik Hardenberg, Breide Rantzau og Absalon Gjø; i Skaane: Sten Brahe og Hak Ulfstand.[3]

30 Septbr. udstedte Kongen et Forbud mod Udførsel af Havre efter Overvejelse med »vore elsk. Rigens Raad, saa mange som nu til Stede have været«.[4]

Sverige. 6 Febr. 1591 foreslog det svenske Raad efter Kong Johans Befaling det danske Regeringsraad, at der skulde holdes et Grænsemøde mellem Raader fra begge Sider,[5] og efter nogen Uenighed om Tid og Sted[6] besluttedes det, at Mødet skulde holdes i Kongsbakke 10 August. Til Kommissarier fra dansk Side beskikkedes 22 Juli Niels Kaas, Jørgen Rosenkrans og Manderup Parsberg;[7] samme Dag gaves der dem en vidtløftig Instrux, der er udstedt i Kongens Navn og forsynet med dennes Segl, men undertegnet af 10 Raader.[8] Mødet fandt Sted til aftalt Tid,[9] og den endelige Beslutning underskreves 17 August ved Flakkebæk; dertil sluttede sig en Biafsked af samme Dag.[10]

Oversættelse til nudansk

... at der skulle afholdes mønstring, som skulle gennemføres af »vores udpegede råd og gode mænd«.[1] Den 26. april blev der sendt lignende breve om mønstring til købstæderne i Skåne og til Helsingør.[2] Den 30. august fik forskellige råder ordre til at gennemføre mønstringen den 20. oktober: I Jylland Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne, Peder Munk og Jørgen Rosenkrans; på Sjælland Kristoffer Valkendorf, Korfits Viffert og Arild Hvitfeld; på Fyn Erik Hardenberg, Breide Rantzau og Absalon Gjø; og i Skåne Sten Brahe og Hak Ulfstand.[3]

Den 30. september udstedte kongen efter drøftelse med »vores elskede Rigsråd, så mange som nu har været til stede« et forbud mod udførsel af havre.[4]

Sverige. Den 6. februar 1591 foreslog det svenske råd efter kong Johans ordre det danske regeringsråd, at der skulle holdes et grænsemøde mellem råder fra begge sider.[5] Efter nogen uenighed om tid og sted[6] besluttede man at holde mødet i Kongsbakke den 10. august. Den 22. juli udpegede man Niels Kaas, Jørgen Rosenkrans og Manderup Parsberg som danske kommissærer.[7] Samme dag fik de en udførlig instruks, udstedt i kongens navn og forsynet med hans segl, men underskrevet af ti råder.[8] Mødet blev holdt som aftalt,[9] og den endelige beslutning blev underskrevet ved Flakkebæk den 17. august. Samme dag blev der også udarbejdet en tillægsafgørelse.[10]

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVIII, 30.
2. Samme værk, side 32.
3. Samme værk, side 80. Brevet om mønstring på Sjælland blev dog først sendt den 6. september. Original: Nye danske Magazin I, 172.
4. Sjællandske Tegnelser XVIII, 90. Forbuddet, der var udstedt med Rigsrådets bevilling og samtykke, blev ophævet af kongen den 10. juni 1593: samme værk, side 259.
5. Svenske Aktstykker I, 225.
6. Jævnfør Slange, side 52–53.
7. Svenske Aktstykker I, 249.
8. Original: Registrant 27, nr. 63.
9. Den 21. juli fik de pågældende lensmænd ordre til at skaffe rådet »gode, bekvemme logier samt nødvendig underholdning og andet tilbehør« på ud- og hjemrejsen: Skaanske Tegnelser II, 125.
10. Om mødets forhandlinger: Svenske Aktstykker I, 242–285, jævnfør Slange, side 53–60. Det, som dér kaldes hovedafgørelsen, er dog tillægsafgørelsen, og omvendt. Mødet er fejlagtigt henført til september 1590 i Klavs Billes Kalender, deponeret i Rigsarkivet (Danske Samlinger 2. række, bind V, 66).

side 54

Udlandet. Fra Dronningborg 27 Januar opfordrede Kongen Manderup Parsberg til at ledsage Enkedronningen til Brunsvig og til den Ende møde 21 Febr. i Kolding.[1] Han søgte at undskylde sig, og fastholdt dette, skjønt Regeringsraadet gjentog Opfordringen 31 Januar.[2] 5 Febr. bad Kongen saa Jakob Sefeld at følge med Dronningen.[3] Rejsen tiltraadtes 1 Marts.[4]

25 Novbr. udstedte Dronning Sofie og Kongen Kreditiver for Arild Hvitfeld samt Dr. Nicolaus Theophilus til Kurfyrstinden af Sachsen saavelsom til de kurfyrstelige Raader.[5]

****1592.****

Af Raaderne døde Korfits Viffert i Januar og Jørgen Skram 18 Febr.

21 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raads møde (6 Maj).

26 Januar udskreves Herredagen til 21 Maj, og samtidig bades Raaderne endelig at møde allerede 6 Maj for før Herredagens Aabning at tage Beslutning om adskillige vigtige Sager.[6] Herredagen overvaredes af 16 Raader; fraværende var kun Axel Gyldenstjerne. Retterthinget vedvarede til 6 Juni.

Raaderne forefandt til Besvarelse en Skrivelse fra Dronning Sofie (Frederiksborg 18 Marts), der var blevet modtaget af Niels Kaas og Arild Hvitfeld med den Meddelelse til Dronningen, at Sagen vedkom hele Raadet.[7] Sofie mindede i sin Skrivelse om, at hun i sin Erklæring om Raadets Resolution af 8 Decbr. 1591 (ovfr. S. 48) havde forbeholdt

Oversættelse til nudansk

Udenrigssager. Fra Dronningborg opfordrede kongen den 27. januar Manderup Parsberg til at ledsage enkedronningen til Brunswick og i den forbindelse møde i Kolding den 21. februar.[1] Parsberg forsøgte at undskylde sig og holdt fast ved det, selv om regeringsrådet gentog opfordringen den 31. januar.[2] Den 5. februar bad kongen så Jakob Sefeld om at følge med dronningen.[3] Rejsen begyndte den 1. marts.[4]

Den 25. november udstedte dronning Sofie og kongen kreditiver for Arild Hvitfeld og dr. Nicolaus Theophilus, rettet både til kurfyrstinden af Sachsen og til de kurfyrstelige råder.[5]

****1592.****

Blandt råderne døde Korfits Viffert i januar og Jørgen Skram den 18. februar.

****21. maj. Herredag i København med forudgående rådsmøde den 6. maj.****

Den 26. januar blev herredagen indkaldt til den 21. maj. Samtidig fik råderne endelig besked på allerede at møde den 6. maj, så de før herredagens åbning kunne træffe beslutning om flere vigtige sager.[6] Seksten råder deltog i herredagen; kun Axel Gyldenstjerne var fraværende. Rettertinget fortsatte til den 6. juni.

Råderne skulle svare på et brev fra dronning Sofie, skrevet på Frederiksborg den 18. marts. Niels Kaas og Arild Hvitfeld havde modtaget brevet og meddelt dronningen, at sagen vedkom hele rådet.[7] I brevet mindede Sofie om, at hun i sin erklæring om rådets afgørelse af 8. december 1591 (se ovenfor, side 48) havde taget forbehold ...

Noter

1. Jydske Tegnelser IV, 218.
2. Samme værk, side 219.
3. Samme værk, side 224.
4. Eiler Brockenhuus, *Saml. t. Fyens Hist.* VI, 387.
5. *Ausländisches Register* 1588–91, fol. 419.
6. Sjællandske Tegnelser XVIII, 135–138 (brevet blev sendt til 12 råder). Jævnfør *Danske Magazin* V, 120.
7. København, 21. marts. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 40.

side 55

sig at over tænke Bemærkningerne om den holstenske Regering, og mente nu, at der var Grund til at besvare Raadets ivrige og heftige Deduktion, som var fremkommen uden Foranledning fra de meklenburgske Udsendinge; derefter fulgte en meget vidtløftig Fremstilling af hendes hele Forhold til Regeringen i Fyrstendømmerne.[1] Rigsraaderne svarede herpaa 8 Juni i et Antal af 16. De undrede sig først over, at deres beskedne Henstilling havde vakt saa megen Vrede; de kunde dog ikke tro andet, end at Skrivelsen ikke var flydt fra Dronningens fromme Gemyt, men indblæst af et uroligt Menneske, der gjerne vilde sætte Splid mellem dem og hende, en Antagelse, som stadfæstedes af de mange juridiske »Kavteler og Raciocinationer«, der bedre passede til en Lektion paa en Højskole end til en fyrstelig Forhandling. De hævdede, at deres Henstilling i Resolutionen af 8 Decbr. havde god Grund i Udsendingenes Instrux, foruden at den Landdag, der da var udskrevet til at foretage Arvehylding af Johan Adolf, opfordrede

Oversættelse til nudansk

... til at overveje bemærkningerne om regeringen i Holsten. Nu mente hun, at der var grund til at besvare Rigsrådets ivrige og skarpe argumentation, som var kommet uden opfordring fra de mecklenburgske udsendinge. Derefter fulgte en meget udførlig redegørelse for hele hendes forhold til regeringen i fyrstendømmerne.[1]

Den 8. juni svarede 16 rigsråder. De undrede sig først over, at deres beskedne henstilling havde vakt så stor vrede. De kunne ikke tro andet, end at brevet ikke var skrevet af dronningen selv, hvis sind de anså for fromt, men at en urolig person havde indgydt hende det for at skabe splid mellem hende og rådet. Det mente de blev bekræftet af de mange juridiske »spidsfindigheder og ræsonnementer«, som passede bedre til en forelæsning på et universitet end til en fyrstelig forhandling. De fastholdt, at deres henstilling i afgørelsen af 8. december havde klar støtte i udsendingenes instruks. Desuden opfordrede den landdag, der var indkaldt for at modtage Johan Adolfs arvehylding, ...

Noter
1. Afskrift: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 39. Fra Frederiksborg skrev dronningen den 1. marts et langt brev til sin far om, hvorfor hun ikke burde begrænse sig til det svar, hun havde givet Rigsrådet den 9. december 1591 (se ovenfor, side 49). Hun gik imod rådets opfattelse af forslagene om livgedinget og døtrenes underhold og mente, at Ulrik burde skrive til regeringsrådet »mit guter scharfe«, så deres indbildte overmod og skadefryd kunne blive bragt til ophør, og så de blev bundet til lydighed. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 58. Hertugen svarede fra Doberan den 14. marts, at da Rigsrådet efter erklæringen af 9. december havde fastholdt sit standpunkt, anså han yderligere forhandlinger for nytteløse. Både før og efter kongens død havde han erfaret, at »das mehrgedachte reichs rhete nach gelegenheit der cron Dennemarcken (alß die weyl dieselbe nicht durch erbliche succession, sondern durch eine freye whal der reichsstände an ihre könige jederzeit gelanget) sich je und alle wege mehr authoritet und macht angenommen und gebraucht als andere underthanen, so ihrer herrschaft von erbgerichtigkeit wegen unterworfen, derwegen sie auch dasjenige, was wir oder andere ihnen anmuten, wann es gleich der billigkeit gemes, do es ihr eigener guter wille nicht ist, desto weniger achten«. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 58. Begge breve handler i øvrigt om dronningens utilfredshed med Christian IV's hofmester og præceptor.

side 56

dertil.[1] Naar det i Dronningens Skrivelse var antydet, at Rigsraadet havde forholdt hende sine Tanker, den Gang hun antog sig Regeringen, mente de aldrig at have holdt deres Raad tilbage (nylig

var jo Sten Brahe og Henrik Ramel blevet afsendte i Hyldingssagen til Haderslev og Flensborg), men ved Overtagelsen af Regeringen var de ikke til Stede og vidste ikke noget ret derom.[2]

15 Juni udgik efter Overvejelse med Raadet en Fdg. om Adelens Taxation til Rostjeneste, der skulde foretages af dertil forordnede Rigsraader, nemlig i Jylland: Kansler Niels Kaas, Marsk Peder Gyldenstjerne, Admiral Peder Munk, Jørgen Rosenkrans, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Jakob Sefeld, Kristen Skel og Albret Fris (Møde i Viborg 23 Septbr.); — i Fyn: Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne, Erik Hardenberg, Absalon Gjø og Breide Rantzau (Odense 1 Septbr.), — i Skaane Kristoffer Valkendorf og Hak Ulfstand (Lund 29 Septbr.).[3] For Sjælland (med Laaland-Falster), hvor Taxationen skulde foregaa i Roskilde 25 Novbr., nævnes ikke, hvem der var tilforordnet;[4] her blev Mødet dog senere (Frederiksborg 13 Novbr.) udsat paa ubestemt Tid paa Grund af den herskende Pestilens.[5]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1592.

Indlandet. I Anledning af, at Rentemester Enevold Kruse havde anholdt om, at Kongen vilde lade hans Regnskaber overse ved nogle af Raadet, befaledes det 21 Januar Kristoffer Valkendorf, Sten Brahe og Arild Hvitfeld at møde i Kbhvn. førstkommende Fastelavnssøndag (5 Febr.) og gjennemse Regnskabet.[6]

Mønstring af Adelen se ovenfor.

Oversættelse til nudansk
... dertil.[1] Da dronningens brev antydede, at Rigsrådet havde holdt sine overvejelser tilbage for hende, svarede råderne, at de aldrig havde skjult deres råd. Kort forinden var Sten Brahe og Henrik Ramel blevet sendt til Haderslev og Flensborg i forbindelse med hyldingssagen. Da regeringen blev overtaget, havde råderne imidlertid ikke været til stede og kendte ikke sagens rette sammenhæng.[2]

Den 15. juni blev der efter drøftelse med rådet udstedt en forordning om adelens skatteansættelse til rustjeneste. Arbejdet skulle udføres af udpegede rigsråder: I Jylland kansler Niels Kaas, marsk Peder Gyldenstjerne, admiral Peder Munk, Jørgen Rosenkrans, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Jakob Sefeld, Kristen Skel og Albret Fris, som skulle mødes i Viborg den 23. september. På Fyn skulle Niels Kaas, Peder Gyldenstjerne, Erik Hardenberg, Absalon Gjø og Breide Rantzau mødes i Odense den 1. september. I Skåne skulle Kristoffer Valkendorf og Hak Ulfstand mødes i Lund den 29. september.[3] For Sjælland med Lolland-Falster, hvor skatteansættelsen skulle finde sted i Roskilde den 25. november, nævnes det ikke, hvem der var udpeget.[4] Mødet blev dog senere udsat på ubestemt tid på grund af pestens udbredelse; udsættelsen blev meddelt fra Frederiksborg den 13. november.[5]

Rådets virksomhed uden for møderne i 1592.

****Indlandet.**** Rentemester Enevold Kruse havde bedt kongen lade nogle af råderne gennemgå hans regnskaber. Den 21. januar fik Kristoffer Valkendorf, Sten Brahe og Arild Hvitfeld derfor ordre til at møde i København den førstkommende fastelavnssøndag, den 5. februar, og gennemgå regnskabet.[6]

Se ovenfor om adelens mønstring.

Noter

1. Dette var allerede nævnt i brevet af 21. marts (se ovenfor, side 54).
2. Original med fire segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 42.
3. Fra Antvorskov bad man den 15. september regeringsrådet om at sørge for, at Hak Ulfstand efter skatteansættelsen igen mødte dér: Skaanske Tegnelser II, 188.
4. Sjællandske Tegnelser XVIII, 168–170.
5. Samme værk, side 200.
6. Samme værk, side 134. Jævnfør ovenfor, side 4, note 14.

side 57

10 Juli befaledes det Erik Hardenberg og Absalon Gjø at gelejde Hertuginden af Holsten (Kristina) gjennem Fyn og til Antvorskov »och skulle gjørre theris muelig flidt, at the kunde bringes til vege, at hindis f. n. vilde drage strax ofver, om vinden ville føye sig«.[1]

****Fyrstendømmerne.**** Fra Flensborg 6 Maj skrev Dronningen til Regeringsraadet, at som det vidste var den til Johan Adolfs Hylding fastsatte Landdag udsat fra 18 Oktbr. 1591 til 29 Maj 1592; Grunden dertil var, at Johan Adolf skulde være overtalt af de holstenske Raader til ikke blot at modtage Arvehylding, men ogsaa at konfirmere Privilegierne. Dette vilde efter Dronningens Mening være til stor Skade for det fyrstelige Hus Holsten og medføre Tvist mellem hendes Søn og Johan Adolf; hun havde derfor stræbt efter at finde Udveje til at formaa Johan Adolf til kun at lade sig hylde sub cautione, ligesom det var sket med Kristian IV, og udsætte Stadfæstelsen af Privilegierne, til begge blev myndige. Gjennem sin Fader havde hun bedt Landgreven af Hessen at paavirke Johan Adolf, men faaet Afslag; nu paatænkte hun at sende Udsendinge til Mødet for at protestere mod alle præjudicerlige Skridt. Herom bad hun Regeringsraaderne ytre sig, og hvis de var enige med hende, ønskede hun, at de vilde sende nogle danske Raader til hende, for at hun kunde skikke dem til Mødet.[2] — Brevet, der ledsagedes af Udkastet til en Instrux for Raaderne,[3] besvaredes 13 Maj

af de 4 Regeringsraader, som ønskede mildere Midler prøvede, før man skred til Protesten, og lovede Afsendelsen af nogle Raader.[4] Til Sendelsen forordnedes Sten Brahe og Henrik Ramel, som 16

Oversættelse til nudansk

Den 10. juli fik Erik Hardenberg og Absalon Gjø ordre til at ledsage hertuginden af Holsten, Kristina, gennem Fyn til Antvorskov. De skulle gøre alt, hvad de kunne, for at få hende af sted, så hun kunne rejse over med det samme, hvis vinden tillod det.[1]

Fyrstendømmerne. Fra Flensborg skrev dronningen den 6. maj til regeringsrådet. Hun mindede om, at landdagen, hvor Johan Adolf skulle hyldes, var blevet udsat fra den 18. oktober 1591 til den 29. maj 1592. Årsagen var, at de holstenske råder skulle have overtalt Johan Adolf til ikke blot at modtage arvehylding, men også at stadfæste privilegierne. Efter dronningens mening ville det skade det holstenske fyrstehus alvorligt og skabe strid mellem hendes søn og Johan Adolf. Hun havde derfor forsøgt at finde en løsning, så Johan Adolf kun blev hyldet med et forbehold, sådan som det var sket med Christian IV, og så stadfæstelsen af privilegierne blev udsat, indtil de begge var myndige.

Gennem sin far havde hun bedt landgreven af Hessen påvirke Johan Adolf, men fået afslag. Nu overvejede hun at sende udsendinge til mødet for at protestere mod ethvert skridt, der kunne foregribe sagen. Hun bad regeringsråderne udtale sig om dette og ønskede, hvis de var enige med hende, at de sendte nogle danske råder til hende, så hun kunne sende dem videre til mødet.[2]

Brevet var vedlagt et udkast til en instruks for råderne.[3] De fire regeringsråder svarede den 13. maj. De ønskede først at prøve mildere midler, før man gik til protest, og lovede at sende nogle råder.[4] Sten Brahe og Henrik Ramel blev udpeget til opgaven. Den 16. ...

Noter

1. Fynske Tegnelser II, 256. Jævnfør Slange, side 63.
2. Original med segl: Slesvigske Ministerialarkiv, afleveringer, side 118, III (kopi: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 65). I et brev fra Doberan den 8. marts havde hertug Ulrik indtrængende pålagt sin datter at sikre sig Rigsrådets støtte over for de holstenske råder; især burde hun henvende sig til Niels Kaas. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 57. Dronningens svar, Frederiksborg 18. marts: koncept, samme sted, nr. 70, 59.
3. Slesvigske Ministerialarkiv, samme sted (jævnfør Ratjen I, 39).
4. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 70, 68.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

side 58

Maj fik en af samtlige Raader underskrevet Instrux;[1] da de imidlertid kom til Dronningen paa Haderslevhus, medgav hun dem i Stedet et Kreditiv af 26 Maj fra hende selv,[2] medens hun 7 Juni vel takkede for Raadernes Udsendelse, men tillige erklærede, at hun ikke havde villet bruge Raadets Instrux, da det vilde være hende forsmædeligt, om hun som Formynderske lod forhandle under en fremmed Instrux.[3] De nævnte Udsendinge overværede Landdagen i Flensborg, paa hvilken Johan Adolf blev hyldet.[4]

Sverige. For at overvære Hertug Karls Bryllup i Nyköping udsendtes Sten Brahe og Dr. Nicolaus Theophilus; der medgaves dem en Instruktion fra Antvorskov 27 Juli, hvorefter de især skulde stræbe at hindre, at den polske Konges Udsendinge fik det øverste Sæde og Fordans fremfor dem; skete det, skulde de trække sig tilbage til deres Bolig lige efter Maaltidet og siden for sig alene overgive de medbragte Gaver.[5]

22 Novbr. meddelte Hertug Karl sin Broder Johan III's Død i et Brev til samtlig D. R. Raad,[6] der dog besvaredes af Regeringsraadet alene 4 Januar 1593.[7]

Udlandet. 5 Juli befaledes det Henrik Belov snarest at indfinde sig i Kbhvn. for derfra at rejse i Sendefærd til Skotland sammen med Dr. Povl Knibbe.[8] Han svarede, at han ikke kunde være rede i de første 14 Dage, hvilket Regeringsraadet (Antvorskov 30 Juli) henstillede til ham selv, idet det meddelte, at det efter hans Ønske vilde tilforordne ham Sten Bille til Billesholm.[9] 8 August udfærdigedes Kreditiv og In-

Oversættelse til nudansk
Den 16. maj fik udsendingene en instruks, som var underskrevet af alle råderne.[1] Da de kom til dronningen på Haderslevhus, gav hun dem i stedet et kreditivbrev fra sig selv, dateret 26. maj.[2] Den 7. juni takkede hun for, at råderne havde sendt udsendinge, men erklærede samtidig, at hun ikke ville bruge rådets instruks. Hun ville finde det ydmygende som formynder at lade forhandlingerne foregå efter en instruks, der var udarbejdet af andre.[3] Udsendingene overværede landdagen i Flensborg, hvor Johan Adolf blev hyldet.[4]

Sverige. Sten Brahe og dr. Nicolaus Theophilus blev sendt til hertug Karls bryllup i Nyköping. De fik en instruks fra Antvorskov, dateret 27. juli. De skulle især forsøge at forhindre den polske konges udsendinge i at få en mere fremtrædende plads end dem. Hvis det skete, skulle de efter måltidet trække sig tilbage til deres bolig og senere overgive de medbragte gaver alene og privat.[5]

Den 22. november meddelte hertug Karl i et brev til hele det danske rigsråd, at hans bror Johan III var død.[6] Brevet blev dog først besvaret af regeringsrådet alene den 4. januar 1593.[7]

Udenrigssager. Den 5. juli fik Henrik Belov ordre til snarest at møde i København og derfra rejse som udsending til Skotland sammen med dr. Povl Knibbe.[8] Belov svarede, at han ikke kunne være klar de første 14 dage. Regeringsrådet overlod det til ham selv, men meddelte fra Antvorskov den 30. juli, at det efter hans ønske ville udpege Sten Bille til Billesholm som rejsefælle.[9] Den 8. august blev der udstedt et kreditivbrev og en instruks ...

Noter

1. Afskrift: Slesvigske Ministerialarkiv, afleveringer, side 118, III (underskrifterne er ikke anført).
2. Original med segl: samme sted.
3. Original med segl: samme sted.
4. Ratjen I, 38–39. Udsendingenes beretning, dateret Flensborg den 30. maj. Original med segl: Slesvigske Ministerialarkiv, samme sted.
5. Original med segl, underskrevet af de fire regeringsråder: Registrant 27, nr. 66.
6. Original med segl: Registrant 27, nr. 68 (Svenske Aktstykker I, 299).
7. Svenske Aktstykker I, 299.
8. Jydske Tegnelser IV, 320.
9. Samme værk, side 321.

side 59

struktion for Henrik Belov, Sten Bille og Dr. Niels Krag.[1] Rejsen gik dog ikke for sig, efter hvad der er noteret i Kancelliregistranten.[2]

1593.

I Stedet for Peder Gyldenstjerne udnævntes under Herredagen Hak Ulfstand til Rigsmarsk.

2 Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

28 Novbr. 1592 indbød Kongen en stor Del af Adelen til at overvære Hofmarskalk Preben Bilds Bryllup; dette vilde Kongen holde paa Kjøbenhavns Slot 25 Febr. 1593, og Gjæsterne skulde møde Dagen tilforn.[3] Blandt de indbudte var ogsaa hele Raadet, Henrik Belov og Absalon Gjø undtagne, men 9 Januar bad Kongen dette at møde allerede til Kyndermisse, da mærkelige Sager ikke tillod at opsætte Raadets Forsamling længere.[4] Alle Raaderne indfandt sig, Erik Hardenberg undtaget.

Hovedgjenstanden for Forhandlingerne var Forholdet til Dronning Sofie. 9 Febr. udstedte Raadet et Kreditiv til hende for Manderup Parsberg, Henrik Belov og Jakob Sefeld samt Henrik Ramel[5] og medgav dem en vidtløftig Memorial. Efter denne skulde de søge Avdiens hos Dronningen paa Frederiksborg og først erindre hende om, hvorledes Rigsraaderne efter Frederik II's Død havde bedt hende blive hos dem for

Oversættelse til nudansk
... instruks for Henrik Belov, Sten Bille og dr. Niels Krag.[1] Rejsen blev dog ikke gennemført, sådan som det fremgår af notatet i kancelliets registrant.[2]

1593.

Under herredagen blev Hak Ulfstand i stedet for Peder Gyldenstjerne udnævnt til rigsmarsk.

2. februar. Rådsmøde i København.

Den 28. november 1592 indbød kongen en stor del af adelen til at overvære hofmarskal Preben Bilds bryllup. Kongen ville holde brylluppet på Københavns Slot den 25. februar 1593, og gæsterne skulle møde dagen før.[3] Blandt de indbudte var hele rådet med undtagelse af Henrik Belov og Absalon Gjø. Den 9. januar bad kongen rådet om at mødes allerede til kyndelmisse, fordi vigtige sager ikke tillod, at rådsmødet blev udsat længere.[4] Alle råderne mødte op med undtagelse af Erik Hardenberg.

Hovedsagen på mødet var forholdet til dronning Sofie. Den 9. februar udstedte rådet et kreditivbrev til hende for Manderup Parsberg, Henrik Belov, Jakob Sefeld og Henrik Ramel[5] og gav dem en udførlig skrivelse med. Ifølge den skulle de søge audiens hos dronningen på Frederiksborg og først minde hende om, hvordan rigsråderne efter Frederik II's død havde bedt hende blive hos dem for ...

Noter

1. Originaler med kongens segl, underskrevet af tre regeringsråder: *Skotland*, nr. 53 b. I begge er Henrik Belovs navn streget ud, formentlig fordi dokumenterne kunne bruges som forlæg til de udfærdigelser, der blev anvendt, da Sten Bille og Niels Krag faktisk rejste til Skotland året efter (beretning samme sted).
2. Jævnfør Slange, side 64.
3. Sjællandske Tegnelser XVIII, 209.
4. Samme værk, side 226 (indkaldelsen gjaldt hele rådet, undtagen regeringsråderne).

5. Original med de fire regeringsråders segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 76, 1.

side 60

under Prinsens Umyndighed at faa hendes gode Raad; de takker hende, fordi hun indvilgede heri, men mener ogsaa at have vist hende stor Imødekommenhed, bl. a. ved at udstyre hendes to gifte Døtre, skjønt de ikke var forpligtede dertil, da Frøkenerne ellers underholdtes af Livgedinget. Videre fremstilledes det i Memorialen, at medens de udenlandske Forhold havde vendt sig til Fred, ogsaa med Sverige efter Grænsemødet, havde Hans Blome stadig vakt Uro; Stridighederne med denne gjennemgaas derefter i alle Enkelthederne, og Raadet retter sluttelig den indstændige Anmodning til Dronningen nu at skride alvorlig ind, idet det minder hende om, at hun er Danmarks salvede og kronede Dronning. — Efter denne Sag skulde Udsendingene omtale, at Raaderne havde faaet flere meget haarde Skrivelser fra Dronningen, men ved nøiere Overvejelse indset, at disse var inspirerede af andre, hvad bl. a. det juridiske Sprog viste; dog skulde de bede hende om ikke oftere at lade sig bevæge til at afsende saadanne Breve. Til Slutning skulde der fremføres nogle mindre Ankepunkter, deriblandt at Johan Adolf, som det synes med Sofies Billigelse, havde udskrevet en Landretsdag i Fyrstendømmerne.[1]

Udsendingene fremsatte deres Hverv for Dronningen, men dennes Svar blev opfattet forskjelligt. Hun selv paastod, at hun paa Frederiksborg, uden at indlade sig i Disput med Raaderne, kun havde udbedt sig deres Hverv skriftlig; da hun kort efter kom til Kjøbenhavn, lod Rigsraadet hendes Søn bede hende om Hans Blomes Afskedigelse, men hun svarede kun i al Almindelighed, at hun vilde befordre, hvad der kunde tjene til Fred.[2] Raadet mente derimod at have faaet et bestemt Løfte af Dronningen om, at hun vilde afsætte Hans Blome, og sendte i den Anledning Henrik Belov med et Kreditiv af 16 Febr., underskrevet af 15 Raader, til Hertug Ulrik[3] for at bede denne opfordre sin Datter til snarest at op-

Oversættelse til nudansk
... at hun skulle give prinsen gode råd, mens han var umyndig. Råderne takkede hende for at have indvilliget i dette, men mente også selv at have vist hende stor imødekommenhed, blandt andet ved at sørge for udstyr til hendes to gifte døtre. Det havde de ikke været forpligtet til, eftersom ugifte døtre normalt blev forsørget af livgedinget.

I skrivelsen fremhævede råderne, at forholdet til udlandet nu var fredeligt, også til Sverige efter grænsemødet, mens Hans Blome stadig skabte uro. De gennemgik stridighederne med ham i detaljer og bad til sidst indtrængende dronningen om at gribe alvorligt ind. De mindede hende om, at hun var Danmarks salvede og kronede dronning. Udsendingene skulle også omtale de hårde breve, råderne havde modtaget fra hende. Efter nærmere overvejelse mente de, at andre havde påvirket

hende, blandt andet fordi brevenes juridiske sprog tydede på det. De skulle bede hende om ikke igen at lade sig overtale til at sende den slags breve. Til sidst skulle de nævne nogle mindre klagepunkter, blandt andet at Johan Adolf tilsyneladende med Sofies godkendelse havde indkaldt til en landretsdag i fyrstendømmerne.[1]

Udsendingene fremlagde deres hverv for dronningen, men hendes svar blev opfattet forskelligt. Hun hævdede selv, at hun på Frederiksborg blot havde bedt råderne om at give hende deres opdrag skriftligt, uden at gå ind i en diskussion med dem. Kort efter kom hun til København, hvor Rigsrådet gennem hendes søn bad hende afskedige Hans Blome. Hun svarede kun generelt, at hun ville fremme alt, hvad der kunne tjene freden.[2]

Rådet mente derimod, at dronningen havde lovet klart at afskedige Hans Blome. Derfor sendte det Henrik Belov til hertug Ulrik med et kreditivbrev dateret 16. februar og underskrevet af 15 råder.[3] Belov skulle bede hertugen om snarest at opfordre sin datter til at ...

Noter

1. Afskrift: samme sted, nr. 70, 2.
2. Dronningen til hertug Ulrik, Haderslev 14. april. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 81. Sofie skrev den 24. februar bekymret til sin far om Henrik Belovs udsendelse. Egenhændigt originalbrev: samme sted, nr. 71, 28.
3. Original med regeringsrådernes segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 68.

side 61

fylde det ved Mødet 10 Febr. givne Tilsagn; Ulrik erklærede sig ogsaa villig hertil.[1]

Fra Mødet udgik flere Forordninger, 13 Febr. om at man ikke skulde være pligtig til i Domme at indtage de altfor lange »Forsætter« (ɔ: Indlæg),[2] 15 Febr. om Høringsdele (i Jylland, Fyn og Langeland),[3] 16 Febr. om, hvad Klokkeslet Landsthinget skal sættes (Kl. 7 om Sommeren, Kl. 8 om Vinteren),[4] 18 Febr. om Sagefald for Brud paa Birkefred,[5] 20 Febr. om Examination af de 100 Studenter, der underholdtes efter Frederik den andens Fundats,[6] og 22 Febr. om Præster, som kjøber sig til Kald;[7] i dem alle henvises til Overvejelser med Raadet, ligesom dette bevilgede en Hjælp af alle Kirker i Sjælland, Skaane, Laaland, Falster og Møn til Opbyggelsen af Kollegiegaarden i Kjøbenhavn.[8] Efter Overvejelse med Raadet udgik endvidere 4 Marts et Paabud til Bønderne i Aggershus Len om en Pengehjælp til Befæstningen af Aggershus Slot.[9] Ligeledes besluttedes her Afholdelsen af en Herredag i den følgende Sommer.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

****10 Juni. Herredag i Kjøbenhavn.****

Herredagen indkaldtes 2 Marts, hvorom Brev udgik til 12 Raader.[10] Den overvaredes af 16 Raader, medens Erik Hardenberg var fraværende; Retterthinget fældede den første Dom 13 Juni og vedvarede til 22 Juni. 10 Juli udnævnte Raadet Sten Brahe og Manderup Parsberg til Regeringsraader i Stedet for Peder Munk og Hak Ulfstand (ovfr. S. 3), hvoraf den sidste beskikkedes til Rigens Marsk i Peder Gylden-

Oversættelse til nudansk
... opfylde det tilsagn, som var givet på mødet den 10. februar. Ulrik erklærede sig også villig til at gøre det.[1]

Fra mødet udgik flere forordninger: Den 13. februar blev det bestemt, at man ikke skulle være forpligtet til at medtage alt for lange processkrifter i domme.[2] Den 15. februar kom en forordning om høringsdele i Jylland, på Fyn og på Langeland.[3] Den 16. februar fastsatte man klokkeslættet for landstingets begyndelse til klokken syv om sommeren og klokken otte om vinteren.[4] Den 18. februar kom en forordning om bøder for brud på birkefreden,[5] og den 20. februar om eksamination af de 100 studenter, der fik støtte efter Frederik II's fundats.[6] Den 22. februar udstedtes en forordning om præster, der købte sig til et kald.[7] Alle disse forordninger henviser til drøftelser med rådet. Rådet bevilgede desuden et bidrag fra alle kirker på Sjælland, i Skåne, på Lolland, Falster og Møn til opførelsen af Kollegiegården i København.[8]

Efter drøftelse med rådet blev der den 4. marts også udstedt et påbud til bønderne i Akershus len om at yde penge til befæstningen af Akershus Slot.[9] Man besluttede ligeledes at holde en herredag den følgende sommer.

****10. juni. Herredag i København.****

Herredagen blev indkaldt den 2. marts, og indkaldelsesbreve blev sendt til 12 råder.[10] Seksten råder deltog, mens Erik Hardenberg var fraværende. Rettertinget afsagde sin første dom den 13. juni og fortsatte til den 22. juni. Den 10. juli udnævnte rådet Sten Brahe og Manderup Parsberg til regeringsråder i stedet for Peder Munk og Hak Ulfstand (se ovenfor, side 3). Hak Ulfstand blev udnævnt til rigsmarsk i Peder Gylden-

---

Noter
1. Bützow, 4. marts. Koncept: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 69.
2. Sjællandske Tegnelser XVIII, 230.

3. Jydske Tegnelser IV, 350.
4. Sjællandske Tegnelser XVIII, 232.
5. Samme værk, side 233.
6. Rørdam, *Universitetshistorie* IV, nr. 288 (Sjællandske Tegnelser XVIII, 238).
7. *Ny kirkehistoriske Samlinger* V, 460.
8. Rørdam, *Universitetshistorie* IV, nr. 287.
9. Norske Rigsregistranter III, 280. Påbuddet blev fornyet i 1598 for fire år (samme værk, side 555), men Rigsrådet nævnes ikke da.
10. Sjællandske Tegnelser XVIII, 243–246.

side 62

-stjernes Sted.[1] Efter Overvejelse med Raadet hævede Kongen 9 Juli et tidligere udstedt Forbud mod Udførsel af Heste og Føler under tre Aar[2] og udstedte 30 Juli en Fdg. om Oppebørslen af Told i Norge.[3] Paa Herredagen vedtoges, at Lenene over begge Rigerne Danmark og Norge skulde omtaxeres, hvilket udførtes af nogle dertil beskikkede Raader;[4] de nye Lensbreve udstedtes derefter under 31 August og viser gjennemgaaende en stor Forhøjelse af Afgifterne.[5] Mod den norske Lensmand Ludvig Munk vedtog Raadet strænge Forholdsregler (jfr. n. 11).

Under Paavirkning af den voxende Uenighed med Dronning Sofie underskrev Raadet, 16 i Tallet, 11 Juli en »Instrux og Undervisning, som er medgiven Kristoffer Valkendorf og Arild Hvitfeld af menige D. R. Raad, som de skulle hverve hos vor naadigste Frue«. Indholdet af denne er følgende: Raadet har nu ved Herredagen overvejet, at Riget siden Kongens Død har været besværet med store Udgifter — til Begravelsen, til to Brudeskatter, til de to Flaader til Skotland, til fremmede besøgende Fyrster, til Udrustningen næsten hvert andet Aar af Skibe mod Fribytterne, til Bygning

Oversættelse til nudansk
... i stedet for Peder Gyldenstjerne.[1] Efter drøftelse med rådet ophævede kongen den 9. juli et tidligere forbud mod udførsel af heste og føl under tre år,[2] og den 30. juli udstedte han en forordning om opkrævning af told i Norge.[3] På herredagen vedtog man at foretage en ny vurdering af lenene i både Danmark og Norge. Nogle dertil udpegede råder gennemførte vurderingen.[4] De nye lensbreve blev udstedt den 31. august og viser, at afgifterne generelt blev sat betydeligt op.[5] Rådet vedtog strenge forholdsregler mod den norske lensmand Ludvig Munk (jævnfør note 11).

Den voksende uenighed med dronning Sofie fik Rigsrådet — 16 medlemmer i alt — til den 11. juli at underskrive en »instruks og vejledning«, som Kristoffer Valkendorf og Arild Hvitfeld skulle forelægge dronningen på rådets vegne. Instruksen begyndte med at opregne de store udgifter, riget

havde haft siden kongens død: begravelsen, to brudeskatter, to flåder til Skotland, besøg af udenlandske fyrster, udrustning af skibe mod sørøvere næsten hvert andet år og udgifter til byggeri ...

Noter

1. Ifølge ligprædikenen over Hak Ulfstand blev han udnævnt til marsk på denne herredag. Ejler Brockenhuus omtaler hans aflæggelse af eden under året 1593: *Samlinger til Fyens Historie* VI, 405. Notitsen er i *Magasin til den danske Adels Historie* I, 93, og senere i *Historisk Tidsskrift*, 4. række, II, 580, fejlagtigt henført til 1. januar.
2. Sjællandske Tegnelser XVIII, 271. Rådet nævnes derimod ikke i en forordning af 30. juni mod uorden i kroer (Sjællandske Tegnelser XVIII, 266), eller i en anden af 9. juli om, at bønderne skulle levere deres tiende på ageren (*Kirkehistoriske Samlinger*, 3. række, II, 176; Sjællandske Tegnelser XVIII, 269).
3. Norske Rigsregistranter III, 305.
4. Kongebrev til Axel Brahe: »Vor gunst tilforn. Vi har på den seneste herredag sammen med vores elskede danske rigsråd fundet det rigtigt og bestemt, at vore og kronens len i Danmark og Norge skal vurderes og ansættes på ny. Dette er også blevet gennemført af nogle af de førnævnte råder, som var udpeget til opgaven ...« Fynske Tegnelser II, 305. Breve til lensmændene i Jylland: Jydske Tegnelser IV, 404–406, jævnfør side 462; til lensmændene på Sjælland: Sjællandske Tegnelser XVIII, 290. Jævnfør brevet til dronning Sofie af 11. juli.
5. Forandringsregister over nogle af rigets len, som Rigsrådet har ændret og fastsat i 1593: Det Kongelige Bibliotek, Uldall, fol. 199 b (en lignende optegnelse findes i Justitsministeriets arkiv, skab 9, nr. 93).

side 63

paa Dronningens Livgeding og Afbetaling af Rigets Gjæld foruden den daglige Hofholdning samt Rejser ud af Landet —, og derfor betænkt Midler til at forøge Indtægten og forringe Udgiften. Derfor »have de nu med Rigens Len gjort slig ny højnødig Forordning og i andre Maader, saa vi formode, vor naad. Herre udvalgte Konge og Riget med Tid og Stunder igjen at skulle komme i Evne, Formue og bedre Forraad«. Dronningen har hidtil opholdt sig paa de kongelige Slotte, men da Kongen nu er kommet til Alder og Forstand, og Rigets Indtægt er saa stærkt forringet ved Livgedinget, og der heller ikke indføres noget fra Fyrstendømmet til Kongens Bedste, begjærer Raadet, at Dronningen »vil anse denne Lejlighed og efterdi her til Dags en mærkelig Omkostning er gangen paa hendes Maj.s Folk at underholde og besolde, hendes Maj. naadigst vil lade sig behage at begive sig til hendes Maj.s Livgeding ... at holde Hus ..., eftersom vi og vel kunne betænke, at det ikke vil falde hendes Maj. herefter belejligt at forrejse paa adskillige Steder, hvor hans Maj. skal holde Hus«.[1]

— Efter al Rimelighed er den saaledes besluttede Instrux dog først kommet til Anvendelse Aaret efter, se ndfr. S. 67.

11. Regeringsraadet til Ludvig Munk til Kristrup, 2 Marts 1594. Jydske T. IV, 452.

Vor venlig helsen nu och althid forsendt med Gud almechtigste, kiere Lodvig Munck, synderlig gode ven, nest vor venlige tacksigelse for aldt bevist gode, hvilcket vi gierne egien forskylde ville udi hvis maade I kunde hafve got af. Efter som vi nu hafve bekommet ethers schrifvelse och erklering paa hvis adtskillige vor allernaadigste udvaalde herre prints och konnings brefve ether ere tilschrefvit om afgiften af ethers len saa och om regenskab af forne ethers len och hvis geistlig godts ther udi falde kand, som I endnu fran thet forste I samme len udi forlening bekom och indtil thenne dag skulle restere med uforklaret, saa kunde vi ether venligen icke forholde, at thet udaf menige Dan-

Oversættelse til nudansk
... udgifter til dronningens livgeding, afdrag på rigets gæld, den daglige hofholdning og rejser uden for landet. Derfor havde rådet overvejet, hvordan indtægterne kunne øges og udgifterne mindskes. Råderne skrev, at de nu havde gennemført en ny og nødvendig ordning for rigets len og truffet andre foranstaltninger. De håbede, at deres nådige herre, den udvalgte konge, og riget med tiden igen ville få større økonomisk styrke og bedre midler.

Dronningen havde hidtil boet på de kongelige slotte. Men nu hvor kongen var blevet myndig, og rigets indtægter var blevet stærkt formindsket på grund af livgedinget, samtidig med at fyrstendømmet heller ikke bidrog til kongens bedste, bad rådet hende overveje situationen. Da det kostede meget at underholde og aflønne hendes folk, bad rådet hende nådigst flytte til sit livgeding og holde hus dér. Rådet mente også, at det fremover ville være vanskeligt for hende at rejse rundt mellem de forskellige steder, hvor kongen skulle holde hof.[1] Denne instruks blev efter al sandsynlighed først taget i brug året efter (se nedenfor, side 67).

11. Regeringsrådet til Ludvig Munk til Kristrup, 2. marts 1594. Jydske Tegnelser IV, 452.

»Vores venlige hilsen nu og altid, sendt med den almægtige Gud, kære Ludvig Munk, særligt gode ven. Først takker vi venligt for alt det gode, du har vist os, og som vi gerne vil gengælde, når der måtte være noget, vi kan hjælpe dig med. Vi har nu modtaget dit brev og din redegørelse om de forskellige breve, som vores allernådigste udvalgte herre, prinsen og kongen, har sendt dig om afgifterne af dit len og om regnskabet for lenet og de kirkelige indtægter, der hører til det. Det gælder de beløb, som stadig står uafklarede fra det tidspunkt, hvor du første gang fik lenet i forlening, og frem til i dag. Vi kan derfor venligt meddele dig, at det af det samlede danske ...«

Noter

1. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 69 b. En anden original fandtes på Rosenholm i 1761 (afskrift i Diplomatarium).

side 64

marckis rigis raad, ther the sidst forleden herredag vore forsamblede, er besluttet och forafschedit, at ether paa hogbemelte vor allernaadigste herris vegne skulle tilschrifvis, at I endeligen til sancti Michaëlis dag sidst forleden skulle forne ethers regenskaf baade for lenens indkomst, saa och for thet geistlig guodts, som ther udi falde kand, paa hans mayt.s renthe cammer forklare och afbethale, hvis I ther paa kunde blifve skyldig; och efterdi thet til forne termin icke er efterkommet, er och paa forne thid af menige Danmarckis rigis raad besluttet, at ether samme len skulle opschrifvis, hvorfor vi och icke efter forbemelte leilighed hafve vist eller endnu vide andet ther udi at kunde hafve giort eller endnu giore, och ther for ved thet sidste kong. mayt.s schrifvelse lade beroe, indtil menige Danmarckis rigis raad egien vorder forsamblede, och tha af thennom samptligen therudinden kand forordnis, hvilcket vi ether paa ethers schrifvelse icke hafver kunde venligen forholde, och ville her med hafve ether Gud almechtigste befalet. Actum Koldinghus thend 2 martii aar 1594.

****Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1593.****

Indlandet. Fra Kolding 3 Decbr. befaledes det Henrik Belov, Jakob Sefeld og Albret Fris at prøve Almuen i Thys Klage over Afgifterne til en nylig lagt Bro over Vadestedet Struer i Gjemsing Sogn; en lignende Befaling var forhen udgaaet til de samme i Forening med Manderup Parsberg, der dog nu »daglig er forhindret i vor Regeringsraads Bestilling«. Da der var indløbet en Fejl i Brevet, udstedtes det fra nyt fra Dronningborg 31 Januar 1594, og Befalingen gjentoges fra Koldinghus 2 Marts s. A.[1]

Fyrstendømmerne. Efterat der allerede i Februar var blevet forhandlet imellem Rigsraadet og Dronning Sofie om de slesvigske Stridigheder (ovfr. S. 59), blev Forholdet stedse mere spændt. Fra Wolfenbüttel skrev Dronningen 28 Maj til sin Fader, at Ærkebispen af Bremen (Johan Adolf) atter havde erindret hende om at frigjøre ham for den mod ham rejste

Oversættelse til nudansk
... det danske rigsråd, som senest var samlet på herredagen, har besluttet og vedtaget, at du på vores ovennævnte nådige herres vegne skal have besked om, at du ved den forløbne sanktmikkelsdag skulle have fremlagt regnskabet for dit len — både lenets indtægter og de kirkelige indtægter, der hører til det — for kongens rentekammer og betalt det, du måtte skylde. Da dette ikke blev gjort til

den fastsatte frist, besluttede det samlede danske rigsråd også, at lenet skulle registreres. Derfor har vi hverken tidligere kunnet eller nu kan se, hvad andet vi kunne eller burde gøre i denne situation. Vi lader derfor sagen bero efter kongens seneste brev, indtil det samlede danske rigsråd igen mødes og i fællesskab kan træffe en beslutning. Dette kunne vi ikke undlade venligt at meddele dig. Vi overlader dig nu til den almægtige Gud. Givet på Koldinghus den 2. marts 1594.

****Rådets virksomhed uden for møderne i 1593.****

Indlandet. Fra Kolding fik Henrik Belov, Jakob Sefeld og Albret Fris den 3. december ordre til at undersøge bøndernes klage i Thy over afgifterne til en nyanlagt bro ved vadestedet Struer i Gjemsing sogn. En lignende ordre var tidligere blevet givet til de samme sammen med Manderup Parsberg, som nu dog »dagligt er optaget af arbejdet i vores regeringsråd«. Da der var kommet en fejl ind i brevet, blev et nyt brev udstedt fra Dronningborg den 31. januar 1594, og ordren blev gentaget fra Koldinghus den 2. marts samme år.[1]

Fyrstendømmerne. Rigsrådet og dronning Sofie havde allerede i februar forhandlet om stridighederne i Slesvig (se ovenfor, side 59), men forholdet blev stadig mere anspændt. Fra Wolfenbüttel skrev dronningen den 28. maj til sin far, at ærkebiskoppen af Bremen, Johan Adolf, endnu en gang havde mindet hende om at få ham frikendt for den mistanke, der var rejst imod ham ...

Noter

1. Jydske Tegnelser IV, 421, 439, 452.

side 65

Mistanke hos Kongen og Rigsraadet,[1] og hun bad Faderen gjøre dette ved en Skrivelse til Raadet, »nachdem wir dahero, das ein reichs rath uns in demselben punct vorgegriffen, mit ihnen uns einzulassen bedencken haben«. Hun meddelte, at Rigsraadet havde overtalt hendes Søn til under sin egen Underskrift at hidkalde Statholderen, Hans Rantzau og Henrik von Alefeld; »was man nun da kochen wirdt, das wirdt die zeit bringen«.[2] I en samtidig afsendt Skrivelse af 30 Maj tilføjede hun, at Joakim Bassewitz havde sagt hende, at han skulde sendes som kongelig Afsending til Speier; »nun ist uns zwar solch vornhemen, welchs von jemant anders, dan vom stadthalter und reichs räthen angefangen und getrieben werdt, nicht wenig befrembt vorkommen, angesehen das je die von uns angenommene vormundtschaft noch zur zeit nicht erloschen, weniger von uns abgelegt«.[3] Dronning Sofie har her aabenbart

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Oversættelse til nudansk
... den mistanke, som kongen og Rigsrådet havde rettet mod ham,[1] og bad sin far tage sagen op med rådet i et brev. Hun skrev, at hun tøvede med at indlede forhandlinger med dem, fordi Rigsrådet havde grebet ind i sagen på forhånd. Hun fortalte, at Rigsrådet havde overtalt hendes søn til med sin egen underskrift at indkalde statholderen Hans Rantzau og Henrik von Alefeld. »Hvad der nu kommer ud af det, vil tiden vise.«[2]

I et samtidigt brev af 30. maj tilføjede hun, at Joakim Bassewitz havde fortalt hende, at han skulle sendes som kongelig udsending til Speyer. Hun fandt dette forehavende påfaldende, fordi det var sat i gang af andre end hende selv, nemlig statholderen og rigsråderne. Hun mente, at hendes formynderskab endnu ikke var ophørt, og at hun heller ikke havde frasagt sig det.[3] Her har dronning Sofie tydeligvis ...

Noter
1. Herom Johan Adolfs brev til dronningen, Gottorp 3. maj. Koncept: Slesvigske Ministerialarkiv, afleveringer, konvolut 33, nr. 12.
2. Original: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 109.
3. Senere i brevet skriver hun: »Deres kærlighed kan heraf se og erfare, at det desværre er mere end sandt, at rigsråderne påfører os ærgrelse og modvilje, og at det ikke er uden grund, at vi tidligere har klaget over dem. De vil også gerne tilføje os skam og vanære, men hidtil har Gud ordnet det sådan, at de ved at forsøge at vanære os selv har påført sig den største skam. Det ville bestemt være sket her, hvis Bassewitz ikke havde tænkt sig bedre om. Også vores elskede søns anseelse må man tage i betragtning; det må Deres kærlighed selv fornuftigt bedømme. Gud give, at vi en dag kan slippe for disse mennesker, og at det kan ske på en hæderlig og ordentlig måde. De må ikke støde os bort med magt og skændsel. I vores seneste brev har vi vist dem en passende udvej og ligefrem lagt den i deres hænder. Vi kender ingen bedre løsning. Hvis vores anseelse ikke med vilje skal krænkes, kan vi ikke opgive det formynderskab, vi stadig har. Rigsråderne vil heller ikke få held til at føre vores elskede søn og ridderskabet og landets stænder sammen ind i en blindgyde og derefter blive stående fast. Da vil vi, som har handlet oprigtigt og af hjertet, være helt uden skyld.« Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 71, 107.

side 66

endnu ikke vidst, at Kejseren 26 April havde givet Kristian IV Fuldmyndigheds Ret.

14 Juni befaledes det flere af Raadet og Adelen at møde i Kolding 24 August og følge Kongen til Flensborg; af Raadet udskreves følgende: Niels Kaas (med 13 Heste), Hak Ulfstand (13 H.), Jørgen Rosenkrans (7), Sten Brahe (9), Manderup Parsberg (10), Henrik Belov (8), Jakob Sefeld (7),

Absalon Gjø (10), Breide Rantzau (9); dertil Henrik Ramel (7) og Peder Rantzau (4).[1] Paa Landdagen forelagdes 1 Septbr. den kejserlige venia ætatis for Kristian IV; denne hyldedes[2] og stadfæstede personlig Privilegierne, hvorefter Styrelsen førtes i hans eget Navn. I de siden følgende Stridigheder angaaende Fyrstendømmerne optræder derfor det danske Rigsraad ikke mere officielt overfor Enkedronningen.

Udlandet. Henrik Belovs Sendelse til Hertug Ulrik i Februar, se ovfr. S. 60.

****1594.****

Af Raaderne døde Peder Gyldenstjerne 25 Febr., Kansler Niels Kaas 29 Juni og Marsken Hak Ulfstand 10 Novbr.

****26 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raads møde (12 Maj).****

Herredagen udskreves fra Dronningborg 6 Febr., hvorom udgik Breve til 12 Raader; disse opfordredes (senere?) til at give Møde allerede 14 Dage før Herredagen.[3] Denne overvaredes af alle 16 Raader; Retterthinget[4] vedvarede til 7 Juni.

Oversættelse til nudansk
Dronning Sofie vidste tilsyneladende endnu ikke, at kejseren den 26. april havde givet Christian IV fuld myndighed.

Den 14. juni fik flere medlemmer af rådet og adelen ordre til at møde i Kolding den 24. august og følge kongen til Flensborg. Følgende råder blev udpeget: Niels Kaas med 13 heste, Hak Ulfstand med 13, Jørgen Rosenkrans med 7, Sten Brahe med 9, Manderup Parsberg med 10, Henrik Belov med 8, Jakob Sefeld med 7, Absalon Gjø med 10 og Breide Rantzau med 9. Desuden Henrik Ramel med 7 og Peder Rantzau med 4.[1] På landdagen den 1. september blev kejserens tilladelse til, at Christian IV kunne råde over riget før myndighedsalderen, fremlagt. Christian IV blev hyldet[2] og stadfæstede selv privilegierne. Derefter blev riget styret i hans eget navn. Derfor optræder det danske Rigsråd ikke længere officielt over for enkedronningen i de efterfølgende stridigheder om fyrstendømmerne.

Udenrigssager. Henrik Belovs udsendelse til hertug Ulrik i februar; se ovenfor, side 60.

1594.

Blandt råderne døde Peder Gyldenstjerne den 25. februar, kansler Niels Kaas den 29. juni og rigsmarsk Hak Ulfstand den 10. november.

26. maj. Herredag i København med forudgående rådsmøde den 12. maj.

Herredagen blev indkaldt fra Dronningborg den 6. februar. Indkaldelsesbreve blev sendt til 12 råder, som (muligvis ved en senere besked) blev bedt om at møde allerede 14 dage før herredagen.[3] Alle 16 råder deltog. Rettertinget[4] fortsatte til den 7. juni.

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVIII, 261.
2. Ejler Brockenhuus, *Samlinger til Fyens Historie* VI, 403.
3. Sjællandske Tegnelser XVIII, 322–324.
4. Jævnfør brevet til Axel Gyldenstjerne: Norske Rigsregistranter III, 332. Pinsedag, den 19. maj, overværede en stor del af Rigsrådet magister Isak Grønbechs prædiken i København: *Danske Magazin* I, 83.
5. Jævnfør Ejler Brockenhuus, *Samlinger til Fyens Historie* VI, 407.

side 67

Forud for Herredagen var gaaet vidtløftige Forhandlinger med Dronning Sofie. I Januar befuldmægtigedes Henrik Belov og Jakob Sefeld til at forebringe hende nogle Hverv fra det samtlige Rigsraad, og Kongen medgav dem da et Kreditiv fra Dronningborg 26 Januar tilligemed en Memorial af 27 Januar om hvad han for sit Vedkommende ønskede fremført.[1] Den 31 Januar havde de Foretræde for Dronningen i Kolding; derom tilskrev hun Dagen efter fra Kolding sin Fader saaledes:

Ich kan e. g. nicht fur halten, wie das Henrich Below und Jackop Sefeldt gesteren van meines sones wegen furmeldet, wie das fur kurtzer zeit ihm ein schreiben vam romischen keiser bekomen hette, daraus er dan fur nomen, das allerlei dar zu hove in meinem namen gepracktiziert wurde, und bitte derentwegen, ich wolde den ourugen kopfen mich nicht dar bei bringen lassen mit meren umstenden. Darnach do sie meines sones werbung verrichtet hetten, do brachten sie eine werbung von den reiches reden herfur, und war die ganze werbung dar alleine hin gerichtet, das sie mich furmelden lesen, das dem reiche grosen unkost darauf ginge, das ich hie zu hofe were, und zugen der fil dinges herfur und begehrden derentwegen, das ich mich nach meinem leibgedinge begeben solde. Ich begerde fon ihm, sie wolden es mich schriftlich ubergeben, aber sie wolden es nicht, sie hetten kein befelich darzu, were es ihm furbotten.... Der kinder haben sie mit keinem Worte gedacht.[2]

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

— Efter en egenhændig Optegnelse af Dronningen om Raadernes Hverv[3] har dette været aldeles, som det angives i Instruxen af 11 Juli 1593 (ovfr. S. 62).

Dronningen erklærede 1 Febr. til de to Raader, at hun ønskede Betænkningstid;[4] 26 Febr. tilskrev hun Kongen om

Oversættelse til nudansk
Forud for herredagen havde der været omfattende forhandlinger med dronning Sofie. I januar fik Henrik Belov og Jakob Sefeld fuldmagt til at fremlægge nogle hverv på vegne af det samlede Rigsråd. Kongen gav dem et kreditivbrev fra Dronningborg, dateret 26. januar, samt en skrivelse af 27. januar om de punkter, han selv ønskede fremført.[1] Den 31. januar fik de foretræde for dronningen i Kolding. Dagen efter skrev hun fra Kolding til sin far:

»Jeg kan ikke undlade at fortælle Deres kærlighed, hvad Henrik Belov og Jakob Sefeld i går fremlagde på min søns vegne. De sagde, at han for kort tid siden havde modtaget et brev fra den romerske kejser, hvoraf han havde forstået, at der blev foretaget forskellige ting ved hoffet i mit navn. Derfor bad han mig om ikke at lade mig involvere i dette sammen med de andre, så sagen ikke blev mere indviklet. Efter at de havde udført min søns ærinde, fremlagde de et ærinde fra rigsråderne. Hele deres budskab gik ud på at fortælle mig, at mit ophold her ved hoffet kostede riget mange penge. De fremførte flere andre ting og bad mig derfor flytte til mit livgeding. Jeg bad dem om at give mig det skriftligt, men det ville de ikke; de sagde, at de ikke havde bemyndigelse til det, og at det var blevet forbudt dem. De nævnte ikke børnene med et eneste ord.«[2]

Ifølge en egenhændig optegnelse fra dronningen om rådernes ærinde[3] foregik det præcis, som det var beskrevet i instruksen af 11. juli 1593 (se ovenfor, side 62).

Den 1. februar meddelte dronningen de to råder, at hun ønskede betænkningstid.[4] Den 26. februar skrev hun til kongen om ...

Noter
1. Kopier: *Danske Kongers Historie*, nr. 77, 25–26.
2. Egenhændigt originalbrev: Kongerigets Arkiv, Diverse Dokumenter VII E, nr. 242.
3. Kongelige Ægteskabssager, nr. 29.
4. Kopi: *Danske Kongers Historie*, nr. 77, 42 a. Henrik Belov modtog senere et brev fra hertug Ulrik, der bebrejdede ham, at han havde overtaget udsendelsen til dronningen. Hertugen mindede ham blandt andet om hans pligt over for hertugen som lensmand (Bützow, 19. marts. Koncept: *Danske Kongers Historie*, nr. 78, 111). Belov svarede, at han var blevet udpeget til udsendelsen af hele Rigsrådet, som også havde underskrevet instruksen, og henviste til de pligter, han havde

påtaget sig ved sin indflytning til Danmark. To breve, Flensborg i september (datoen står åben) og den 14. september. Originaler: *Danske Kongers Historie*, nr. 79, 48–49.

side 68

det af ham fremførte Punkt, medens hun, hvad Raadet angaar, dels fremhævede, at hun kun var blevet ved Hoffet efter Raadets ofte gjentagne Anmodning og næppe kunde tro, at Manglerne i Forraadene o. l. hidrørte derfra, dels bad Kongen om at sige hende, hvorledes hun skulde stille sig, samt skaffe oplyst, hvorledes man vilde forholde sig med hans Søstres Underhold.[1] Kort efter meddeltes det imidlertid Dronningens Folk, at de ikke mere vilde faa Maanedspenge af Regeringen, og hun besluttede da at drage over Frederiksborg og Kronborg til sit Livgedingsslot Nykjøbing,[2] hvilket ogsaa udførtes.[3]

Medens Dronningen var paa Frederiksborg, modtog hun Svaret paa sit Brev af 26 Febr. i en Skrivelse fra Kristian IV, dateret »Auf unserm jagthaus Wartho« 29 Marts. Han meddelte, at han havde haft Bud efter de fraværende Regeringsraader, men at der hidtil kun var to af dem til Stede, og at disse i de andres Fraværelse ikke kunde erklære sig endelig om Prinsessernes Underhold; dog havde de tilkjendegivet, at om Dronningen vilde sende en Befuldmægtiget til det samtlige Rigsraad, der var forskrevet til otte Dage før Pinse, vilde hun kunne faa Svar.[4] Fra Nykjøbing 19 April svarede Sofie meget kjøligt, at et Sendebud fra hende var overflødigt, da Raadet vel nok uden det kunde erindre Sagen.[5]

Denne Sag behandledes paa Herredagen, og 9 Juni tilskrev Kongen sin Moder, at Raadet paa hans Erindring havde erklæret, at det aldrig havde været Skik, at Riget efter en

Oversættelse til nudansk
... om det punkt, han havde fremlagt. Hvad angik Rigsrådet, fremhævede hun dels, at hun kun var blevet ved hoffet efter gentagne opfordringer fra rådet, og at hun næppe mente, at manglen på forsyninger skyldtes hendes ophold dér. Dels bad hun kongen fortælle, hvordan hun skulle forholde sig, og undersøge, hvordan man ville sørge for hans søstres underhold.[1]

Kort efter fik dronningens folk dog besked om, at regeringen ikke længere ville udbetale dem månedspenge. Hun besluttede derfor at rejse via Frederiksborg og Kronborg til sit livgedingsslot Nykøbing,[2] og det gjorde hun også.[3]

Mens dronningen var på Frederiksborg, modtog hun svar på sit brev af 26. februar. Christian IV skrev fra »vores jagthus Vartov« den 29. marts. Han fortalte, at han havde tilkaldt de fraværende regeringsråder, men at indtil da kun to af dem havde været til stede. De kunne ikke træffe en endelig

beslutning om prinsessernes underhold, når de øvrige råder manglede. De havde dog sagt, at dronningen kunne få svar, hvis hun sendte en befuldmægtiget til det samlede Rigsråd, som var indkaldt til at mødes otte dage før pinse.[4] Den 19. april svarede Sofie køligt fra Nykøbing, at et sendebud fra hende var overflødigt, for rådet kunne godt huske sagen uden det.[5]

Sagen blev behandlet på herredagen. Den 9. juni skrev kongen til sin mor, at rådet efter hans påmindelse havde erklæret, at det aldrig havde været skik, at riget efter en ...

Noter

1. Kopi: samme sted, nr. 77, 42 (Quellensammlung I, 2. hæfte, side 100).
2. Dronning Sofie til sin far, Kolding 6. marts. Egenhændigt originalbrev: Kongerigets Arkiv, Ægteskabssager, nr. 32.
3. Fra Nykøbing skrev dronningen den 16. april til sin far, at hun nu var rejst bort fra sin søn: »Nu hvor rigsråderne bliver rigere, og jeg er borte fra hoffet, vil tiden vise. Jeg takker Gud for, at jeg er borte fra ham; selv om nogen ville give mig ti tusind daler om året for at være hos ham, som jeg har været, ville jeg ikke gøre det.« Egenhændigt originalbrev med segl: Kongerigets Arkiv, Diverse Dokumenter VII E, nr. 242.
4. Original med segl: Kongerigets Arkiv, Diverse Dokumenter VII E, nr. 250 A, 91.
5. Kopi: samme sted, side 95.

side 69

Konges Død bidrog til Prinsessernes Underhold, men at disse altid havde opholdt sig hos deres Moder; dog vilde man være rede til efter det i 1591 givne Tilsagn (ovfr. S. 48) at yde dem Klæder, til Kongen blev myndig.[1] Samtidig vedtoges det, at Godserne Bonnedsgaard og Torkildstrup, som Kong Frederik II havde erhvervet sig henholdsvis af Peder Gyldenstjerne og Henning Sparre,[2] efter at Dronning Sofies Livgeding var fastsat, men som denne dog hidtil havde nydt, skulde fratages hende og forlenes til Johan Barnekov;[3] Lensbrevet til denne udstedtes 3 Juni.

19 Juni udgik to Forordninger efter Overvejelse med Raadet, den ene om Udlændinges Nedsættelse i Kjøbstæderne, den anden om fremmedes Vinoplag sammesteds.[4] 29 Juli tilskreves det Lensmændene, at Kongen efter Overvejelse med Raadet, »som nu næsteforledne Herredag her hos os til Stede har været«, havde anset det for godt, at ogsaa Præsterne i Riget skulde give en Hjælp til Opbyggelsen af »Lectoriet« for de 100 Studenter (jfr. S. 61).[5] Paa samme Herredag vedtoges det vistnok at anlægge Sag mod Isak Grønbech for uret Lære, ytret i en Prædiken Pinsedag; 31 Juli fremførte Rigens Kansler Klage maalet paa Rigens Raads Vegne, idet der henvistes til, at Raadet som kristen Øvrighed burde sørge for at haandhæve den sande Religion.[6]

Oversættelse til nudansk

Rigsrådet erklærede, at riget ikke havde haft forpligtelse til at forsørge prinsesserne efter kongens død, eftersom de hele tiden havde boet hos deres mor. Rådet var dog villigt til at holde sit løfte fra 1591 og sørge for tøj til dem, indtil kongen blev myndig.[1]

Samtidig besluttede man at tage godserne Bønnetgård og Torkildstrup fra dronning Sofie og forlene dem til Johan Barnekow.[3] Frederik II havde oprindeligt erhvervet de to godser henholdsvis fra Peder Gyldenstjerne og Henning Sparre.[2] Sofie havde fortsat haft indtægterne fra godserne, efter at hendes livgeding var fastlagt. Johan Barnekows lensbrev blev udstedt den 3. juni.

Den 19. juni blev der efter drøftelse med rådet udstedt to forordninger: én om udlændinges bosættelse i købstæderne og én om udlændinges oplag af vin dér.[4] Den 29. juli fik lensmændene besked om, at kongen efter drøftelse med rådet havde besluttet, at også præsterne i riget skulle bidrage til opførelsen af »Lectoriet« for de 100 studenter.[5]

På samme herredag besluttede man formentlig at anlægge sag mod Isak Grønbech for kættersk lære, som han havde fremsat i en prædiken pinsedag. Den 31. juli fremsatte rigskansleren klagen på Rigsrådets vegne. Rådet henviste til, at det som kristen øvrighed havde pligt til at værne om den sande religion.[6]

Noter

1. Original med segl: samme arkiv og dokument som note 3 på forrige side.
2. Peder Gyldenstjerne mageskiftede Bønnetgård med Frederik II mod gods i Nørrejylland den 12. august 1585: *Mageskifter*, nr. 578. Henning Sparre skødede Torkildstrup til kongen den 2. september 1589 efter aftale med Frederik II og mod livsbrev på Lyse Kloster i Norge: *Skøder*, nr. 87.
3. Dronning Sofie skrev om dette til sin far fra Nykøbing den 31. maj. Egenhændigt originalbrev: Kongerigets Arkiv, Diverse Dokumenter E VII, nr. 242. Den 7. juni bad hun kongen få råderne til at lade hende være i fred. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 73 b, 17.
4. Sjællandske Tegnelser XVIII, 336–337 (den sidste forordning blev annulleret, og brevene fornyet i 1596). En forordning samme dag om adelens misbrug af retten til at indføre tysk øl til eget brug nævner ikke rådet (Sjællandske Tegnelser XVIII, 336). Rådet nævnes heller ikke i en forordning for Skåne og øerne af 24. juli mod udsættelse af retssager (Sjællandske Tegnelser XVIII, 345).
5. Sjællandske Tegnelser XVIII, 347 (jævnfør side 356 og 403). Rørdam, *Universitetshistorie* IV, nr. 291, jævnfør III, 77–78.
6. *Danske Magazin* I, 82.

side 70

****13 Juli. Raadsmøde i Kjøbenhavn.****

Den 29 Juni Kl. 3½ Eftermiddag døde Kansler Niels Kaas, og endnu samme Dag meddeltes dette Raadet, der bades at møde i Kjøbenhavn senest 13 Juli.[1] Her indfandt 14 Raader sig, idet kun Kristen Skel udeblev. Efter Slange skal der paa dette Møde være fremkommet Forslag i Kongens Navn, om at denne nu skulde erklæres for myndig, hvorved der ogsaa henvistes til, at kun Kongen kunde beskikke en ny Kansler i den afdødes Sted; Flertallet i Raadet fik dog sat igjennem, at det blev ved Beslutningerne fra 1588.[2] I Niels Kaas' Sted indsattes da eller noget senere Jakob Sefeld til Regeringsraad (ovfr. S. 3).

I Anledning af den paa Herredagen foretagne Bortforlening af Bønnedsgaard og Torkildstrup henvendte Hertug Ulrik sig fra Dobberan 3 Juni med Klager saavel til Kongen som til det samtlige Rigsraad.[3] Regeringsraadet svarede 29 Juni, at Dronning Sofie kun havde nydt disse Godser ved en særlig Begunstigelse, som det maatte staa hele Raadet til Ansvar for, og at Bortforleningen derfor var fuldt berettiget; i alt Fald kunde det ikke ændre en Beslutning af det samtlige Raad, som nu var gaaet fra hinanden (n. 12).[4] Hertugen, der imidlertid fik Underretning om Raadets nye Sammentræden, søgte i et Brev til dette (Güstrow 23 Juli) at imødegaa Regeringsraadets Fremstilling og henviste især til, at den afdøde Konge netop havde tilskiftet sig hine Godser for at lægge

Oversættelse til nudansk

13. juli. Rådsmøde i København.

Kansler Niels Kaas døde den 29. juni klokken halv fire om eftermiddagen. Samme dag fik rådet besked og ordre til at mødes i København senest den 13. juli.[1] Fjorten råder mødte; kun Kristen Skel var fraværende. Ifølge Slange blev det på mødet foreslået på kongens vegne, at han nu skulle erklæres myndig. Som begrundelse blev det også fremført, at kun kongen kunne udnævne en ny kansler i den afdødes sted. Rådets flertal fik dog fastholdt de beslutninger, der var truffet i 1588.[2] Jakob Sefeld blev udnævnt til regeringsråd i Niels Kaas' sted, enten på mødet eller lidt senere (se ovenfor, side 3).

Da godserne Bønnetgård og Torkildstrup var blevet bortforlenet på herredagen, klagede hertug Ulrik fra Doberan den 3. juni både til kongen og til det samlede Rigsråd.[3] Regeringsrådet svarede den 29. juni, at dronning Sofie kun havde haft godserne som en særlig gunst, som hele rådet måtte stå til ansvar for. Derfor var bortforleningen fuldt berettiget. Under alle omstændigheder kunne regeringsrådet ikke ændre en beslutning truffet af det samlede råd, som nu var sendt hjem.[4]

Da hertugen fik at vide, at rådet igen var samlet, skrev han til det fra Güstrow den 23. juli. Han afviste regeringsrådets fremstilling og henviste især til, at den afdøde konge netop havde ladet sig tilskifte godserne for at ...

Noter:

1. Sjællandske Tegnelser XVIII, 342. Jævnfør Ejler Brockenhuus, *Samlinger til Fyens Historie* VI, 408, og Slange, side 73.
2. Kildestedet for Slanges oplysning er ikke fundet, og redaktøren hælder til, at den er urigtig. Der nævnes for eksempel intet om et sådant forslag i dronning Sofies omfattende brevveksling. Da Generalstaterne i maj 1594 sendte en gesandt til Danmark, mente de, at kongens kroning måske ville finde sted, mens deres udsendinge var i landet (*Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht*, XX. årgang, side 218); dette er dog næppe afgørende. Det bemærkes desuden, at kongen først udnævnte kansler og nye rigsråder i juni 1596, altså før kroningen og håndfæstningen.
3. Originaler med segl: Mecklenburg, nr. 27.
4. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 73 h.

side 71

dem til Livgedinget, hvad man kunde faa at vide af Kristoffer Valkendorf og forhen ogsaa af Niels Kaas.[1] Dette Brev, som kom til Kjøbenhavn 29 Juli, besvaredes samme Dag af hele Raadet. Dette erklærede, at det var fuldstændig underrettet om Sagen af Regeringsraadet og havde haabet, at dettes Svar havde været tilfredsstillende for Hertugen, »in ansehung vornemlich, das uns anders darin zu thun nicht geburet oder bey den kon. m. unserm gnedigsten herrn mit der zeit und inmittels den reichsstenden zu verantworten gestanden«. At Skifterne i sin Tid var foretagne netop til Dronningens Bedste, mente man ikke at vide noget om, og Niels Kaas, paa hvem Hertugen beraabte sig, havde selv været med til at beslutte Ændringerne med Godserne. Raadet hævdede derfor, at det maatte have sit forblivende ved den tagne Bestemmelse.[2] Dagen efter (30 Juli) skrev Kongen til Hertugen i samme Retning.[3] — Med samme Besked sendtes Arild Hvitfeld og Henrik Lykke til Dronning Sofie, der derefter bad om, at hun i det mindste maatte beholde Godserne til den følgende St. Jakobs Dag.[4] Allerede 22 Juli var det befalet de samme to Mænd at overlevere de omspurgte Godser til Johan Barnekov; dette blev dog ikke udført, og fra Kolding 3 Septbr. erklærede Kongen saa, at det kommer os »meget sælsomt og underligt for, at forskrevne vor Befaling saavel som og hvad Forordning, som derom af os elsk. menige D. R. Raad var gjort og forordnet, og Eder, forskr. Arild Hvitfeld og Henrik Lykke, paalagt og befalet at forrette, ikke i saa Maade er agtet, anset eller efterkommet«; det befaledes derfor Absalon Gjø og Arild Hvitfeld nu strax at udføre Befalingen.[5]

12. Regeringsraadet til Hertug Ulrik, 29 Juni. Brudstykke.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

..... Dieweil es aber mit denselben guttern diese gelegenheit hat, das die der widdumbs verschreibung niemahls einverleibt gewesen, sondern erst viel jahr nach vullenzogener königlichen ehestiftung von höchstseligen kön. mayt. an sich gebracht worden, davon dann der cronen die gebürlichen rossdienste geleistet werden müssen, und dann des reichs und der landtstende privilegia vermügen, das mit solchen und dergleichen lehnen allein die reichsundersassen vom adel belehnet werden sollen, auch ohn dass bishero mit den stetten und den zollen auch andern dingen fast viel beschwerliche ungelegenheiten und mengel entstanden, als hat uns und dem gantzen reichsrath unsern obliegenden pflichten nach anders nicht gebüren wollen, hetten es auch länger gegen die kön. mayt. unserm gnedigsten herrn mit der zeit und in mittelst den sambtlichen landtstenden anders nicht zu verantworten gehabt, dann das wir es damit wie des reichs privilegia und freiheitten erfordern nunmehr und entlich anstellen und verordnen müssen.....

Oversættelse til nudansk

... til hendes livgeding. Det kunne rådet få bekræftet af Kristoffer Valkendorf og tidligere også af Niels Kaas.[1] Brevet nåede frem til København den 29. juli, og hele rådet svarede samme dag. Rådet erklærede, at det var fuldt underrettet om sagen af regeringsrådet og havde håbet, at dets svar ville tilfredsstille hertugen. Rådet mente, at det ikke havde været dets pligt at handle anderledes, og at det med tiden måtte kunne stå til regnskab for sin handlemåde over for kongen og rigets stænder.

Rådet sagde, at det ikke kendte til, at godsskifterne tidligere var blevet gennemført for dronningens skyld. Niels Kaas, som hertugen havde henvist til, havde selv været med til at beslutte ændringerne. Rådet fastholdt derfor sin beslutning.[2] Dagen efter skrev kongen i samme retning til hertugen.[3] Samtidig sendte man Arild Hvitfeld og Henrik Lykke til dronning Sofie. Hun bad derefter om i det mindste at måtte beholde godserne til den følgende Sankt Jakobs dag.[4]

Allerede den 22. juli havde de samme to mænd fået ordre til at overdrage godserne til Johan Barnekov. Det blev dog ikke gjort. Fra Kolding skrev kongen den 3. september, at det forekom ham meget mærkværdigt, at hverken hans ordre eller den forordning, som han og det samlede Rigsråd havde truffet, var blevet fulgt, selv om Arild Hvitfeld og Henrik Lykke havde fået besked på at udføre den. Absalon Gjø og Arild Hvitfeld fik derfor ordre til straks at gennemføre overdragelsen.[5]

12. Regeringsrådet til hertug Ulrik, 29. juni. Uddrag.

»Forholdene omkring disse godser er sådan, at de aldrig har været indbefattet i enkedronningens livgedingsbrev, men først blev erhvervet af den afdøde kongelige majestæt mange år efter bryllupskontrakten var fuldbyrdet. Kronen skal derfor modtage de sædvanlige rustjenester fra dem. Rigets og landstændernes privilegier bestemmer desuden, at kun rigets adelige undersåtter må få

sådanne len og tilsvarende len i forlening. Hertil kommer, at der allerede er opstået mange besværlige problemer og mangler i forbindelse med byerne, tolden og andre forhold. Derfor har vi, i kraft af vores pligter over for hele Rigsrådet, ikke kunnet handle anderledes. Vi kunne heller ikke længere stå til ansvar over for kongen, vores nådigste herre, og de samlede landstænder for at lade sagen fortsætte. Vi måtte til sidst ordne og fastsætte forholdene, sådan som rigets privilegier og friheder kræver ...«

Noter

1. Original med segl: Mecklenburg, nr. 27.
2. Original med 14 underskrifter og fem segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 73 h (Ausländisches Register 1592–95, fol. 345).
3. *Ausländisches Register* 1592–95, fol. 347.
4. Dronning Sofie til sin far, Nykøbing 9. august 1594. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 73 h.
5. Fynske Tegnelser II, 401.

side 72

wesen, sondern erst viel Jahr nach vollzogener königlichen Ehestiftung von höchstseligen kön. mayt. an sich gebracht worden, davon dann der Kronen die gebührlichen Rossdienste geleistet werden müssen, und dann des Reichs und der Landstände Privilegia vermügen, das mit solchen und dergleichen Lehen allein die Reichsuntertanen vom Adel belehnet werden sollen, auch ohn dass bishero mit den Städten und den Zollen auch andern Dingen fast viel beschwerliche Ungelegenheiten und Mängel entstanden, als hat uns und dem ganzen Reichsrat unsern obliegenden Pflichten nach anders nicht gebüren wollen, hetten es auch länger gegen die kön. mayt. unserm gnädigsten Herrn mit der Zeit und inmittelst den sämtlichen Landständen anders nicht zu verantworten gehabt, dann das wir es damit wie des Reichs Privilegia und Freiheiten erfordern nunmehr und endlich anstellen und verordnen müssen.....

****August. Retterthing paa Gotland og Bornholm.****

15 Juni meddeltes det Indbyggerne paa Gotland og Bornholm, at Kongen agtede at sende nogle af sine Raader hertil for at sidde Retterthing.[1] Til denne Sendelse beskikkedes Kristoffer Valkendorf og Albret Fris, som 27 Juli fik en Fuldmagt til at dømme endelig i alle Sager og afgjøre Stridighederne mellem Kongens Embedsmænd og andre; de skulde tillige forfare anden forefaldende Lejlighed eller Upligtighed i Landene, for at Kongen efter deres Hjemkomst kunde forordne derom efter deres og de andre Raders Betænkning.[2] Samtidig udstedtes der en vidtløftig

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Instrux for de to Raader, hvorefter de bl. a. skulde prøve Skoler, Kirker og Præster, forfare om Stenbrud paa Gotland, Visborgs og Hammershus' Tilstand m. m.[3] — 4 August var de to Raader i Visby og paadømte da i Forening med Jens Mogensen til Sindinggaard forskjellige Besværinger over Landfogden Herman Jensen og Slotstjenerne; det af Almuen ytrede Ønske om at faa en skreven Lov lovede de at tilkjendegive Kongen og Regeringsraadet.[4] Om Raaderne

Oversættelse til nudansk
»... ikke været indbefattet i enkedronningens livgedingsbrev, men først var blevet erhvervet af den afdøde kongelige majestæt mange år efter, at ægteskabskontrakten var blevet fuldbyrdet. Kronen skal derfor have de sædvanlige rustjenester fra godserne. Rigets og landstændernes privilegier bestemmer, at kun rigets adelige undersåtter må få sådanne og tilsvarende len i forlening. Desuden er der allerede opstået mange besværlige problemer og mangler i forbindelse med byerne, tolden og andre forhold. Derfor har vi efter vores pligter ikke kunnet handle anderledes. Vi kunne heller ikke længere stå til ansvar over for kongen, vores nådigste herre, og landets samlede stænder for at lade sagen fortsætte. Vi måtte nu endelig ordne og fastsætte forholdene, sådan som rigets privilegier og friheder kræver ...«

August. Retterting på Gotland og Bornholm.
Den 15. juni fik indbyggerne på Gotland og Bornholm besked om, at kongen ville sende nogle af sine råder dertil for at holde retterting.[1] Kristoffer Valkendorf og Albret Fris blev udpeget til opgaven. Den 27. juli fik de fuldmagt til at afsige endelige domme i alle sager og afgøre stridigheder mellem kongens embedsmænd og andre. De skulle også undersøge andre forhold og forsømmelser i landene, så kongen efter deres hjemkomst kunne træffe beslutning på grundlag af deres og de øvrige råders vurdering.[2]

Samtidig fik de en udførlig instruks om blandt andet at undersøge skoler, kirker og præster, stenbruddene på Gotland samt tilstanden på Visborg og Hammershus.[3] Den 4. august var de i Visby, hvor de sammen med Jens Mogensen til Sindinggård afsagde dom i flere klager over landfogeden Herman Jensen og slotstjenerne. De lovede at forelægge kongen og regeringsrådet befolkningens ønske om at få en skreven lov.[4] Om råderne ...

Noter
1. Skaanske Tegnelser II, 291.
2. Skaanske Renteskriverregnskaber II, 170.
3. Hübertz, *Aktstykker til Bornholms Historie*, side 520.
4. Afskrift af originalen: Registrant 52, nr. 160.

side 73

har besøgt Bornholm, vides ikke;[1] 11 Septbr. skal de være komne tilbage.[2] Deres Indberetning om Slotstjenernes Opførsel foranledigede et strængt Brev fra Kongen til Lensmanden Niels Bild (19 Novbr.),[3] og Aaret efter forflyttedes denne med Raadets Samtykke fra Visborg til Laholm.[4] 21 Novbr. afgjorde Kongen selv dels Visby Magistrats, dels Almuens Klage maal;[5] nogle andre Forordninger angaaende Gotland udstedtes efter Raads mødet i April 1595.

****Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1594.****

Indlandet. Henrik Belovs og Jakob Sefelds Sendelse til Dronning Sofie i Januar, se ovfr. S. 67. — Arild Hvitfelds og Henrik Lykkes Sendelse til samme i Juli, se ovfr. S. 71.

Fyrstendømmerne. 19 Juli bad Kongen »nogle af Raadet« at følge ham vel udstafferede paa hans Rejse ind i Slesvig og Holsten og til den Ende at møde i Kolding 2 Septbr.[6] Rejsen gjaldt en Landdag i Flensborg, hvor Stænderne vedtog en Protest mod den af Kejseren nedsatte Kommission i Stridighederne mellem Kristian IV og hans Moder.[7] I Kongens Følge var bl. a. Henrik Belov, med hvem det i Flensborg aftaltes, at han med flere Raader og gode Mænd skulde lade sig bruge i en Kommission ved Schwabstedt Slot; Hertug Johan Adolf gik imidlertid ikke ind paa Kommissionen, hvilket Kongen 9 Oktbr. meddelte Henrik Belov.[8]

Oversættelse til nudansk
Det vides ikke, om råderne også besøgte Bornholm.[1] De skulle være vendt tilbage den 11. september.[2] Deres rapport om slotstjenernes opførsel førte til et skarpt brev fra kongen til lensmand Niels Bild den 19. november.[3] Året efter blev Bild med rådets samtykke flyttet fra Visborg til Laholm.[4] Den 21. november afgjorde kongen selv både Visby magistrats klager og befolkningens klager.[5] Nogle andre forordninger om Gotland blev udstedt efter rådsmødet i april 1595.

Rådets virksomhed uden for møderne i 1594.
Indlandet. Henrik Belov og Jakob Sefelds udsendelse til dronning Sofie i januar, se ovenfor, side 67. Arild Hvitfeld og Henrik Lykkes udsendelse til hende i juli, se ovenfor, side 71.

Fyrstendømmerne. Den 19. juli bad kongen »nogle af rådet« om at følge ham veludrustede på hans rejse ind i Slesvig og Holsten. De skulle møde i Kolding den 2. september.[6] Rejsen gjaldt en landdag i Flensborg, hvor stænderne vedtog en protest mod den kommission, kejseren havde nedsat for at behandle striden mellem Christian IV og hans mor.[7] Henrik Belov var blandt kongens følge. I Flensborg aftalte man med ham, at han sammen med flere råder og gode mænd skulle deltage i en

kommission ved slottet i Schwabstedt. Hertug Johan Adolf ville imidlertid ikke gå med til kommissionen. Det meddelte kongen Henrik Belov den 9. oktober.[8]

Noter

1. En forordning, der blev udstedt den 5. december om pantsætning på Bornholm (Hübertz, *Aktstykker*, side 525), kan være et resultat af rådernes ophold dér.
2. Slange, side 77.
3. Skaanske Tegnelser II, 303.
4. Brev til Niels Bild, 22. maj 1595: »Da vi sammen med vores elskede rigsråd har truffet en ordning for Gotland, skal Herman Jul have det i forlening« m.m. (Skaanske Tegnelser II, 329). Herman Juls lensbrev blev udstedt den 24. maj (Skaanske Renteskriverregnskaber II, 201). Jævnfør Slange, side 76–77 (ukorrekt).
5. Strelow, *Den Guthilandiske Krønike*, side 285–294.
6. Sjællandske Tegnelser XVIII, 344. Allerede den 10. juni var flere adelige blevet indkaldt til rejsen (samme værk, side 333), men dér nævnes ingen råder.
7. Jævnfør Ejler Brockenhuus, *Samlinger til Fyens Historie* VI, 409; Slange, side 77–78; Ratjen, *Verzeichnis*, I, 16; II, 284.
8. Jydske Tegnelser IV, 482.

side 74

Udlandet. 26 Oktbr. fik Hak Ulfstand og Kristoffer Valkendorf Brev »at skulle begive dem med det aller første hid til Kbhvn., nogle hispaniske Sendebud deres Hverv og Ærende med at forhøre«.[1]

****1595.****

Af Raaderne døde Kristen Skel 26 August.

19 April. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

13 Januar befaledes det Raadet samtlig at møde i Kbhvn. Paaskeaften.[2] Mødet overvaredes af 13 Raader (fraværende var Axel Gyldenstjerne), og 5 Maj afgaves 3 Domme.[3] 12 Juli udgik med Raad af Raadet, »som nu her hos os til Stede har været«, den Forordning, at Indbyggerne paa Gotland skulde rette sig efter den skaanske Lov og Recessen,[4] hvorved man opfyldte et af Indbyggerne i 1594 ytret Ønske (ovfr. S. 72); ligeledes vides det, at Raadet har medvirket til en Fdg. om øde Gaarde paa Gotland, der udstedtes 18 Maj, skjønt det ikke nævnes i selve Forordningen.[5] Formodentlig fastsattes her ogsaa Indkaldelsen af Herredagen, ligesom Opsynet med Kancelliet da skal være

overdraget Manderup Parsberg som »Vicekansler«,[6] hvad Dronning Sofie berettede sin Fader i et Brev af 12 Maj (n. 13).[7]

Oversættelse til nudansk

Udenrigssager. Den 26. oktober fik Hak Ulfstand og Kristoffer Valkendorf et brev med ordre om snarest at komme til København for at forhøre nogle spanske udsendinge om deres hverv og ærinde.[1]

1595.

Blandt råderne døde Kristen Skel den 26. august.

19. april. Rådsmøde i København.

Den 13. januar fik hele rådet ordre til at mødes i København påskelørdag.[2] Tretten råder deltog; Axel Gyldenstjerne var fraværende. Den 5. maj blev der afsagt tre domme.[3] Den 12. juli blev der efter rådets anbefaling udstedt en forordning om, at indbyggerne på Gotland skulle følge skånsk lov og recessen.[4] Dermed opfyldte man et ønske, som gotlænderne havde fremsat i 1594 (se ovenfor, side 72). Rådet medvirkede også efter sigende til en forordning om øde gårde på Gotland, udstedt den 18. maj, selv om rådet ikke nævnes i selve forordningen.[5]

Det er sandsynligt, at man på dette møde også fastlagde indkaldelsen af herredagen og overdrog tilsynet med kancelliet til Manderup Parsberg som »vicekansler«.[6] Det fortalte dronning Sofie sin far i et brev af 12. maj (dokument nr. 13).[7]

Noter

1. Skaanske Tegnelser II, 302.
2. Sjællandske Tegnelser XVIII, 401; jævnfør Norske Rigsregistranter III, 368 og 370.
3. Secher, *Rettertingsdomme* I, 1–3.
4. Skaanske Renteskriverregnskaber II, 204.
5. Samme værk, side 199. At forordningen blev givet efter rådets anbefaling, fremgår af et brev til lensmand Niels Bild af 19. maj: Skaanske Tegnelser II, 328.
6. Sivert Grubbe, *Danske Magazin*, 4. række, II, 384.
7. Original med segl: *Danske Kongers Historie*, nr. 79, 123.

side 75

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

13. Dronning Sofie til Hertug Ulrik, 12 Maj. Brudstykke.

..... Unserm vorigen zuschreiben zufolge mugen wir f. l. hiemit freundlich nicht verhalten, das diesen tag alhie unsers freundtlichen lieben sons, des konigs, offne ausschreiben, aber in voriger form, nemblich under s. l. namen und siegel und der reichs rathe undershrift angebracht, durch welche der reichstag, so auf den 13 julii bestimbt, publicirt wirdt; dabei wir den bericht worden, das neben diesem punct als beramung des reichstags in dieser des reichs raths convent Manderup Parsberg zum canzler verordnet, und das nun, weil der reichstag auf erwente zeit zu Copenhagen gehalten werden soll, unser freundtlicher lieber sohn, der konig, auch in Selandt bleiben und nicht nacher Jutlandt verreisen werde; was sonsten mag geschlossen sein, davon haben wir noch keinen grundtlichen bescheidt..... Nicoping den 12 maii anno 95.

****13 Juli. Herredag i Kjøbenhavn.****

Herredagen indkaldtes 5 Maj, og Breve udgik til 10 Raader.[1] Den overvaredes af alle 13 Raader, og Retterthinget vedvarede fra 14 til 29 Juli.[2] Raadet besluttede, at Kongens Kroning skulde finde Sted i den følgende Sommer, og bevilgede i den Anledning en Skat over begge Riger Danmark og Norge; Brevene derom udgik 16 Oktbr.[3]

****Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1595.****

****Indlandet.**** 8 Maj befaledes det Kristoffer Valkendorf, Breide Rantzau og Arild Huitfeld at undersøge Maribo Klosters Forhold (det eneste Kloster i Riget, som Adelens Børn nu nyder) og indlevere deres skriftlige Betænkning til Kongen og menige D. R. Raad til første Herredag, saa at han

Oversættelse til nudansk

13. Dronning Sofie til hertug Ulrik, 12. maj. Uddrag.

»I forlængelse af vores seneste brev kan vi venligt meddele Deres fyrstelige nåde, at vores elskede søns, kongens, åbne indkaldelsesbrev i dag er blevet bekendtgjort her. Det følger den tidligere form, nemlig udstedt i hans navn og under hans segl og forsynet med rigsrådernes underskrifter. Heri indkaldes rigsdagen, som er fastsat til den 13. juli. Vi har også fået at vide, at Manderup Parsberg ved dette rigsrådsmøde, hvor rigsdagen blev fastlagt, er blevet udnævnt til kansler, og at vores elskede søn, kongen, nu vil blive på Sjælland og ikke rejse til Jylland, eftersom rigsdagen skal holdes i København på det nævnte tidspunkt. Hvad der ellers måtte være besluttet, har vi endnu ikke fået nogen sikker besked om ...« Nykøbing, den 12. maj 1595.

13. juli. Herredag i København.

Herredagen blev indkaldt den 5. maj, og indkaldelsesbreve blev sendt til ti råder.[1] Alle 13 råder deltog. Rettertinget sad fra den 14. til den 29. juli.[2] Rådet besluttede, at kongens kroning skulle finde sted den følgende sommer, og bevilgede i den forbindelse en skat i både Danmark og Norge. Skattebrevene blev sendt ud den 16. oktober.[3]

Rådets virksomhed uden for møderne i 1595.

Indlandet. Den 8. maj fik Kristoffer Valkendorf, Breide Rantzau og Arild Huitfeld ordre til at undersøge forholdene ved Maribo Kloster — det eneste kloster i riget, som adelens børn nu nyder godt af — og aflevere deres skriftlige redegørelse til kongen og det samlede Rigsråd ved den første herredag, så han ...

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVIII, 428–429.
2. Secher, *Rettertingsdomme* I, 3–4, 51. Jævnfør Ejler Brokkenhuus, *Samlinger til Fyens Historie* VI, 414.
3. Sjællandske Tegnelser XVIII, 461; til Norge: Norske Rigsregistranter III, 394. Skattebrevene til købstæderne blev først sendt den 28. februar 1596: Sjællandske Tegnelser XVIII, 496.

side 76

siden med Raadet kan forordne deri, hvad der er kristeligt og billigt.[1] 4 Juni bades Breide Rantzau at møde i Klostret 24 Juni, og 12 Juni underrettede Kristoffer Valkendorf og Arild Hvitfeld Abbedissen om, at Kommissarierne vilde komme paa nævnte Dag.[2] Raadernes Undersøgelse foranledigede Udstedelsen af en ny Fundats for Klostret paa Herredagen 1596.

10 Maj bad Kongen Kristoffer Valkendorf, Henrik Belov, Absalon Gjø og Arild Huitfeld at gjennemse Rentemester Enevold Kruses Regnskaber, før de drog bort fra Kbhvn.[3]

12 Decbr. affordrede Regeringsraadet fra Aarhus de andre af Raadet deres Betænkning om Tilraadeligheden af et Forbud mod Udførsel af Rug, Havre, Flæsk og Fedesvin (n. 14). Svarene kjendes ikke, men 2 Januar 1596 udstedtes et saadant Forbud, efterat Kongen »med vore elsk. D. R. Raad den Lejlighed havde betænkt«.[4]

14. Regeringsraadet til Raaderne, 12 Decbr. Sjæl. T. XVIII, 470.

Vor ganske venlig helsen altid forsendt med Gudt almegtigste. Kierre N., synderlig gode ven, næst vor ganske venlig tacksigelse for alt bevist erre och gode, hvilcket igen at forskylle vy stedtse ville findes godvillige. Kierre N., vy kunde eder venligen icke forholde, at eftersom thet sig lader ansehe, at rugen och hafren udi thette aar fast høgt vil opstige och blifve dyr, och os derforre siunis raadeligt at verre, at der ingen rug eller hafre merre paa nogen tidt schulle udføris her af riget; thi er til eder vor venlig begierring, at I samme leylighedt ville ofverveie och os siden eders gode betenckende therudinden strax med nærværendis brefviser lade vide, at vy der efther kunde vide os at rette. Gjørendis altid etc. Actum Aarhus 12 Decembris anno 1595.

Postscriptum: Samelethes blef der indført udi brefvit, at vide deres betenckende om flesk och fedesvin at gjøre forbudt paa.

****Udlandet.**** Fra Skanderborg 17 August bad Kongen Peder Munk, Jakob Sefeld og Breide Rantzau samt 25 Adelsmænd

Oversættelse til nudansk

... så han senere sammen med rådet kunne beslutte, hvad der var kristeligt og rimeligt.[1] Den 4. juni fik Breide Rantzau besked på at møde på klostret den 24. juni. Den 12. juni underrettede Kristoffer Valkendorf og Arild Huitfeld abbedissen om, at kommissærerne ville komme den dag.[2] Rådernes undersøgelse førte til, at der blev udarbejdet en ny fundats for klostret på herredagen i 1596.

Den 10. maj bad kongen Kristoffer Valkendorf, Henrik Belov, Absalon Gjø og Arild Huitfeld om at gennemgå rentemester Enevold Kruses regnskaber, inden de rejste fra København.[3]

Den 12. december bad regeringsrådet fra Aarhus de øvrige råder om en vurdering af, om det ville være tilrådeligt at forbyde udførsel af rug, havre, flæsk og fedesvin (dokument nr. 14). Svarene kendes ikke. Den 2. januar 1596 blev der dog udstedt et sådant forbud, efter at kongen havde drøftet sagen med Rigsrådet.[4]

14. Regeringsrådet til råderne, 12. december. Sjællandske Tegnelser XVIII, 470.

»Vores meget venlige hilsen, altid sendt med den almægtige Gud. Kære N., særligt gode ven. Først sender vi vores venlige tak for al den ære og godhed, du har vist os, og som vi altid gerne vil gengælde. Kære N., vi kan venligt meddele dig, at rug og havre efter alt at dømme vil stige meget i pris i år og blive dyre. Derfor synes det os rimeligt, at der fra nu af ikke længere må udføres rug eller

havre fra riget. Vi beder dig derfor venligt om at overveje sagen og straks derefter sende os din gode vurdering med dette bud, så vi kan rette os efter den. Vi står altid til tjeneste. Givet i Aarhus den 12. december 1595.

Efterskrift: I brevet blev det også tilføjet, at vi ønsker rådernes vurdering af, om udførsel af flæsk og fedesvin skal forbydes.«

Udenrigssager. Fra Skanderborg bad kongen den 17. august Peder Munk, Jakob Sefeld og Breide Rantzau samt 25 adelige ...

Noter

1. Fynske Tegnelser II, 446.
2. Samme værk, side 449. Jævnfør Kall-Rasmussen, *Musse Herred* I, 194–195.
3. Sjællandske Tegnelser XVIII, 432. I den endelige kvittering til rentemesteren af 4. august 1595 nævnes Absalon Gjø dog ikke (Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 404).
4. Sjællandske Tegnelser XVIII, 478.

at ledsage ham paa en Rejse til Tyskland, i hvilken Anledning de skulde møde i Kolding 13 Septbr.[1] Rejsen varede fra 15 Septbr.[2] til midt i Novbr., og Regnskaberne over Udgifterne derved er underskrevne af Peder Munk og Jakob Sefeld.[3]

1596.

Af Raaderne døde Jørgen Rosenkrans 9 April. I Juni udnævntes Kristoffer Valkendorf til Rigens Hofmester og Kristen Fris til Kansler; det til 12 Medlemmer sammensmeltede Raad forøgedes 10 Juni med Henrik Ramel, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk.

Febr. Raadsmøde paa Koldinghus.

Fra Aarhus 24 Decbr. 1595 indbød Kongen en stor Del af Adelen, deriblandt hele Raadet, til at møde i Kolding 14 Febr., for Dagen efter at overvære nogle gode Mænds Bryllup, som han vilde lade gjøre.[4] Ved den Lejlighed synes Indkaldelsen af Herredagen besluttet; desuden udgik 21 Febr. med Raadets Raad en Fdg. om Tiendens Oppebørsel.[5]

6 Juni. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raads møde (23 Maj).

Herredagen udskreves fra Kolding 21 Febr., og »alt Raadet« opfordredes til allerede at møde senest 23 Maj.[6] Axel Gyldenstjerne, Statholderen i Norge, der begjærede Tilladelse til at udeblive, idet han henviste til sin sørgelige Tilstand (hans Hustru Karen Gyldenstjerne var død 8 Marts), fik 28 April

Oversættelse til nudansk

... at ledsage kongen på en rejse til Tyskland. I den forbindelse skulle de møde i Kolding den 13. september.[1] Rejsen varede fra den 15. september[2] til midten af november. Regnskaberne over rejseudgifterne er underskrevet af Peder Munk og Jakob Sefeld.[3]

1596.

Blandt råderne døde Jørgen Rosenkrans den 9. april. I juni blev Kristoffer Valkendorf udnævnt til rigshofmester og Kristen Fris til kansler. Rådet, der nu var samlet med 12 medlemmer, blev den 10. juni udvidet med Henrik Ramel, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk.

Februar. Rådsmøde på Koldinghus.

Fra Aarhus indbød kongen den 24. december 1595 en stor del af adelen, heriblandt hele rådet, til at møde i Kolding den 14. februar. Dagen efter skulle de overvære et bryllup, som kongen ville holde for nogle gode mænd.[4] Ved den lejlighed blev herredagen tilsyneladende også indkaldt. Den 21. februar blev der desuden efter rådets anbefaling udstedt en forordning om opkrævning af tiende.[5]

6. juni. Herredag i København med forudgående rådsmøde den 23. maj.

Herredagen blev indkaldt fra Kolding den 21. februar, og »hele rådet« blev bedt om at møde senest den 23. maj.[6] Axel Gyldenstjerne, statholderen i Norge, bad om tilladelse til at blive væk og henviste til sin sorgfulde situation, da hans hustru Karen Gyldenstjerne var død den 8. marts. Den 28. april fik han ...

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XVIII, 454.
2. Ejler Brokkenhuus, *Samlinger til Fyens Historie* VI, 415.
3. Bilag til rentemesterregnskaberne 1595–96, littera A. Jævnfør Schlegel, side 197. Skrift herom: Hjelmstjerne 4to, 2154.
4. Sjællandske Tegnelser XVIII, 472.
5. *Kirkehistoriske Samlinger*, 3. række, II, 179 (Sjællandske Tegnelser XVIII, 489).
6. Sjællandske Tegnelser XVIII, 487–488.

side 78

paa ny Befaling til at møde, da der »vil forefalde adskillige Rigens vigtige Handel og Bestilling, saa menige Rigens Raads Sammenkomst endeligen derfor vil fornøden gjøres«.[1] Herredagen overvaredes af alle endnu levende Raader fra Frederik II's Tid, i alt 12; desuden havde Kongen 11 Maj befalet Kristen Fris, Jørgen Fris, Henrik Ramel, Oluf Rosensparre, Henrik Lykke, Axel Brahe, Preben Gyldenstjerne, Eske Brok og Kristian Holk at møde Pinsedag (30 Maj) »og da videre k. M. naadigste Vilje at forfare«.[2] — 7 Juni udstedte Kongen med Raadets Raad en Fundats for Maribo adelige Jomfrukloster, som »Rigens Raad i Værge og Forsvar« har, og Raaderne medundertegnede Brevet.[3]

7 Juni skal Kongen have gjort Kristoffer Valkendorf til Rigens Hofmester.[4] 9 Juni aflagde Kristen Fris Ed som Raad og Kansler i menige Rigens Raads Nærværelse,[5] og samme Dag (?) gjorde Peder Munk sin Ed, efter at være tilforordnet at være R. Marsk af Kongen og D. R. Raad; han lovede bl. a. at forestaa sit Embede, som han vilde ansvarlig være for Gud og være bekjendt for Kongen og D. R. Raad, Adel og Indbyggere.[6] Dagen efter, 10 Juni, aflagdes Raadsed (n. 15) af Henrik Ramel, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk.[7] Det saaledes forøgede Rigsraad afgav Retterthingsdomme fra 10 Juni til 22 Juni.[8]

15. Thveris ed, som blef thagen i raadit thend 10 junii anno 1596. Sjæl. R. XIII, 435.

Allernaadigste herre och udvalde konning, jeg lofver och thilsiger at vere ethers kong. mat. och Danmarckis rige huld och

Oversættelse til nudansk
... en ny ordre om at møde, fordi »der vil komme flere vigtige rigsanliggender og opgaver, som gør det nødvendigt, at hele Rigsrådet samles«.[1] Alle de råder, der stadig levede fra Frederik II's tid, deltog i herredagen, i alt 12. Den 11. maj havde kongen desuden befalet Kristen Fris, Jørgen Fris, Henrik Ramel, Oluf Rosensparre, Henrik Lykke, Axel Brahe, Preben Gyldenstjerne, Eske Brok og Kristian Holk at møde pinsedag den 30. maj »for at erfare kongens nådigste vilje«.[2]

Den 7. juni udstedte kongen efter rådets anbefaling en fundats for Maribo adelige jomfrukloster, som Rigsrådet havde ansvar for og skulle beskytte. Råderne underskrev også brevet.[3]

Kongen skal den 7. juni have udnævnt Kristoffer Valkendorf til rigshofmester.[4] Den 9. juni aflagde Kristen Fris ed som råd og kansler i hele Rigsrådets nærvær.[5] Samme dag aflagde Peder Munk muligvis også sin ed, efter at kongen og Rigsrådet havde udpeget ham til rigsmarsk. Han lovede blandt andet at forvalte sit embede sådan, at han kunne stå til ansvar over for Gud og være agtværdig i kongens, Rigsrådets, adelens og befolkningens øjne.[6] Dagen efter aflagde Henrik Ramel, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk rådets ed (dokument nr. 15).[7] Det udvidede Rigsråd afsagde rettertingsdomme fra den 10. til den 22. juni.[8]

15. Rådseden, aflagt i rådet den 10. juni 1596.** Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 435.

»Allernådigste herre og udvalgte konge, jeg lover og tilsiger at være Deres kongelige majestæt og Danmarks rige tro ...«

Noter

1. Norske Rigsregistranter III, 415.
2. Sjællandske Tegnelser XVIII, 510.
3. Fynske Renteskriverregnskaber II, 147 (underskrifterne er ikke anført). Uddrag i Kall-Rasmussen, *Musse Herred* I, 196.
4. Slange, side 92. Sivert Grubbe henfører derimod både Kristoffer Valkendorfs og Kristen Fris' udnævnelser til den 9. juni (*Danske Magazin*, 4. række, II, 384).
5. *Danske Magazin*, 4. række, IV, 349 (Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 433).
6. Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 434.
7. Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 436. Jævnfør Ejler Brokkenhuus, *Samlinger til Fyens Historie* VI, 417; Sivert Grubbe, *Danske Magazin*, 4. række, II, 384; Slange, side 92.
8. Secher, *Rettertingsdomme* I, 66, 122.

side 79

thro, ethers kong. mat.s och thette riges gavfn och beste at vide och ramme, och af min yderste formue at hindre och afvende alt, hvis som ethers kong. mat. och Danmarckis rige kand komme thil forvide, forfang eller schade udi nogen maade.

Thisligeste ochsaa lofver och thilsiger jeg at ville befordre, forfremme och handthafve thend rette och rene religion efther thend augsburgische bekienndelsis liudelse om religionen, och efthersom thend udi konning Christians thend thridies och konning Friderich thend andens thid offentlig hafver verit lærd och predicket udi thend christen kiercke her udi Danmarck.

Thisligeste lofver och thilsiger jeg, at jeg udi the sager, som mig forekommer, hvad heller the ere lif, ere eller godts anrorindis, at jeg vil domme ther om retferdeligen och icke udi nogen maade ansehe vold, macht, frendschab, venschab, gunst eller gafve, had, afvind eller nid, men aldeniste vil hafve Gud och retferdighed for øigne och domme retferdeligen efther lovg och ret och hielpe hver thil rette, saa vel thend fattige som thend rige, thend eddel som thend ueddel, saa vel thend udlendisch som thend indlendisch; jeg vil och icke, fore eller siden efther at domme afsiges, hiemmeligen eller obenbare thage eller anamme eller oppeberge formedelst mig sielf eller nogen anden nogen gift, skienck, guld, sølf, penninge eller pennings verdt, formedelst hvilcket nogen part motte sin ret blifve forkrenckit fore.

Sammeledis ochsaa lofver och thilsiger jeg, at alt hvad som jeg hører, læser eller udi nogen maade forfarer, som bør at forthies och stille holdis, thet vil jeg aldrig sige eller obenbare for nogen meniske, enthen skriftlig eller mundtlig, men vil thet fortie och holde thet stille hos mig udi min graf. Saa sant hielpe mig Gud och hans hellige ord.

****August. Raadsmøde i Anledning af Kongens Kroning.****

27 Febr. havde Kongen fra Koldinghus bedt Raadet og en stor Del af Adelen at indfinde sig ved hans Kroning, der var bevilget at skulle holdes i den kommende Sommer; af Raadet skulde Axel Gyldenstjerne, Henrik Belov, Erik Hardenberg, Kristoffer Valkendorf, Albret Fris og Arild Hvitfeld møde med deres Heste, men Peder Munk, Jakob Sefeld, Sten Brahe, Absalon Gjø og Breide Rantzau tillige være rede til at lade

Oversættelse til nudansk
»... tro mod Deres kongelige majestæt og dette riges gavn og bedste, fremme det efter bedste evne og med al min magt forhindre og afværge alt, der på nogen måde kan føre til skade, hindring eller ulempe for Deres kongelige majestæt og Danmarks rige.

På samme måde lover og tilsiger jeg, at jeg vil støtte, fremme og håndhæve den rette og rene religion efter den augsburgske bekendelses ord om religionen, sådan som den offentligt er blevet lært og prædiket i den kristne kirke her i Danmark under kong Christian III og kong Frederik II.

Jeg lover også, at jeg i de sager, der kommer for mig, hvad enten de angår liv, ære eller ejendom, vil dømme retfærdigt. Jeg vil ikke lade vold, magt, slægtskab, venskab, gunst, gaver, had, misundelse eller nag påvirke mig. Jeg vil alene have Gud og retfærdigheden for øje, dømme efter lov og ret og hjælpe enhver til sin ret: fattig som rig, adelig som ikke-adelig, udlænding som indlænding. Hverken før eller efter at en dom er afsagt vil jeg hemmeligt eller åbenlyst selv tage

imod eller lade andre modtage nogen gave, foræring, guld, sølv, penge eller noget af pengeværdi, som kunne krænke en parts ret.

Jeg lover også, at alt, hvad jeg hører, læser eller på anden måde får kendskab til, og som bør forties og holdes hemmeligt, aldrig skal røbe for nogen, hverken skriftligt eller mundtligt. Jeg vil fortie det og bevare det som en hemmelighed til min grav. Så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord.«

August. Rådsmøde i anledning af kongens kroning.

Den 27. februar havde kongen fra Koldinghus bedt rådet og en stor del af adelen om at møde ved hans kroning, som var blevet bevilget til den følgende sommer. Af råderne skulle Axel Gyldenstjerne, Henrik Belov, Erik Hardenberg, Kristoffer Valkendorf, Albret Fris og Arild Huitfeld møde med deres heste. Peder Munk, Jakob Sefeld, Sten Brahe, Absalon Gjø og Breide Rantzau skulle desuden være rede til at ...

side 80

sig bruge til Ridderspil.[1] Raaderne synes at være mødte fuldtalligt allerede i Begyndelsen af August. 5 August udgaves med Raadets Raad en Fdg. om, at naar de Mænd, der beskikkedes til at dømme i en Sag, var uenige, skulde Flertallets Mening være afgjørende.[2] 12 August lovede Kongen Rigsraadet at raade Bod paa det Tab, Kronen havde lidt ved Bortskiftelsen af dansk mod slesvigsk Gods (n. 16),[3] og samme Dag erklærede Kongen, at Lensmændenes Enker skulde beholde deres Mænds Len til den følgende 1 Maj, efterat Rigsraadet underdanigst havde erindret om dette Forhold.[4] 17 August udstedtes Kongens Haandfæstning, der underskreves af alle 21 Raader med Kristoffer Valkendorf som Hofmester i Spidsen.[5]

Kroningen, der først var fastsat til 24 August, foregik i Virkeligheden d. 29.[6] Efter Ceremoniellet red paa Vejen til Kirken forud for Prinsen de fire fornemste Rigsraader med Regalierne; Kristoffer Valkendorf, Hofmester, bar Kronen, Kristen Fris, Kansler, Spiret, Peder Munk, Rigens Marsk, Sværdet, og Sten Brahe (i Rigens Admirals Sted) Æblet. Forud for disse red 14 Raader, tre i hver Rad, de yngste forrest; tre Raader, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk, fulgte derimod efter Enkedronningens Vogn. I Kirken stod Raaderne foran Kongen paa Gulvet; de fire fornemste nedlagde Regalierne paa Alteret, og Kansleren bad Sjællands Biskop som Ordinator at overgive den af Raadet udvalgte Konge de nu til Gud ofrede Regalier. Bispen bad Kongen aflægge

Oversættelse til nudansk
... være med til ridderturneringen.[1] Råderne synes alle at være mødt allerede i begyndelsen af august. Den 5. august blev der efter rådets anbefaling udstedt en forordning om, at hvis de dommere,

der var udpeget til en sag, var uenige, skulle flertallets afgørelse gælde.[2] Den 12. august lovede kongen Rigsrådet at råde bod på det tab, kronen havde lidt ved at bytte dansk gods mod gods i Slesvig (dokument nr. 16).[3] Samme dag erklærede kongen, at lensmændenes enker skulle beholde deres mænds len indtil den følgende 1. maj, efter at Rigsrådet høfligt havde gjort ham opmærksom på dette forhold.[4] Den 17. august blev kongens håndfæstning udstedt og underskrevet af alle 21 råder med rigshofmester Kristoffer Valkendorf i spidsen.[5]

Kroningen var først fastsat til den 24. august, men fandt i virkeligheden sted den 29.[6] Ifølge ceremoniellet red de fire fornemste rigsråder foran prinsen på vejen til kirken med regalierne: rigshofmester Kristoffer Valkendorf bar kronen, kansler Kristen Fris bar sceptret, rigsmarsk Peder Munk bar sværdet, og Sten Brahe, der trådte i rigets admirals sted, bar æblet. Fjorten råder red foran dem i tre rækker med de yngste forrest. Tre råder — Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk — fulgte efter enkedronningens vogn.

I kirken stod råderne foran kongen på gulvet. De fire fornemste lagde regalierne på alteret, og kansleren bad Sjællands biskop, der ledede ceremonien, om at overgive regalierne, som var viet til Gud, til den konge, Rigsrådet havde valgt. Biskoppen bad kongen aflægge ...

Noter

1. *Kjøbenhavns Diplomatarium* IV, nr. 844. Brevet angiver ingen bestemt kroningsdag, men en indbydelse af 27. maj nævner den 24. august: Sjællandske Tegnelser XVIII, 516.
2. Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 453. Forordningen kan allerede være blevet vedtaget under herredagen.
3. Jævnfør Slange, side 93.
4. Original på pergament med segl: *Håndfæstninger*, nr. 27. Jævnfør Rigsrådets brev fra 1588, ovenfor, side 12.
5. Årsberetninger fra Gehejmearkivet II, 102.
6. Den 23. august blev der udstedt en forordning om, at ingen af landsåtterne [eller] hofsinderne måtte medbringe tjenestefolk på slottet under hans majestæts kroning, bortset fra rådet, marskallerne, mundskænkene, køgemestrene og kancelliets medarbejdere; disse måtte ikke hver have mere end én dreng: Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 469.

side 81

sin Ed; Hofmesteren oplæste Haandfæstningen indtil den sidste Artikel, Kongen læste selv denne og svor. Efter Salvingen iklædtes Kongen bagved Alteret de kongelige Klæder af 6 Raader. Ordinator drog Sværdet af Skeden og gav Kongen det, hvorefter denne satte sig i Stolen og overgav det til Rigens Marsk, der atter stak det i Skeden; saa omgjordedes Kongen dermed af Ordinator.

Denne tog Kronen fra Alteret, medens Kongen knælede, og bad Raaderne hjælpe ham at krone deres Herre; dette skete, og medens Bispen forklarede Kroningens Betydning, gik hver af Raaderne hen og tog paa Kronen med den højre Haand. Efterat Kongen ogsaa havde modtaget Spiret og Æblet, gav han alle Regalierne fra sig undtagen Kronen og fulgtes tilbage til sin første Plads; foran ham stod de tre Raader med Regalierne. — Paa Vejen fra Kirken bar Kongen Kronen, Sværdet og Spiret, medens Sten Brahe bar Æblet foran ham; 4 Raader, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe og Henrik Lykke bar Himmelen over Kongen.[1]
Mødet overværedes af Udsendinge fra de vendiske Stæder, der søgte Stadfæstelse paa deres Privilegier; af disse var Rostocks af Hertug Ulrik anbefalet til Rigsraadet.[2] Privilegiesagen blev dog ikke afgjort her (se ndfr. S. 100). — Dagen efter Kroningen ægtede Kongens Søster Augusta Hertug Johan Adolf (jfr. S. 82); i den Anledning udgik der 28 Septbr. Brev om Brudeskat i samme Form som 1588 (S. 27).[3]

16. Kongens Løftebrev til Raadet, 12 August. Sjæl. R. XIII, 468.

Vy Christian etc. giørre alle vitterligt, at eptersom vor elskelige menige Danmarckis riggis raad nu hafve os underdanigste erindrit, hvorledis at vor kierre herre fader, salig och høcloflig yhukommelse, schal udi hans kong. regimentes thid hafve bort-

Oversættelse til nudansk
Kongen aflagde sin ed. Rigshofmesteren læste håndfæstningen frem til den sidste artikel, hvorefter kongen selv læste artiklen og svor. Efter salvingen blev kongen klædt i de kongelige klæder bag alteret af seks råder. Ceremonimesteren trak sværdet af skeden og rakte det til kongen. Kongen satte sig derefter i stolen og gav sværdet til rigsmarsken, som stak det i skeden igen. Ceremonimesteren spændte så sværdet om kongen.

Ceremonimesteren tog kronen fra alteret, mens kongen knælede, og bad råderne hjælpe med at krone deres herre. Det gjorde de. Mens biskoppen forklarede kroningens betydning, gik hver råd frem og lagde højre hånd på kronen. Efter at kongen også havde modtaget sceptret og rigsæblet, gav han alle regalierne fra sig med undtagelse af kronen og gik tilbage til sin plads. De tre råder med regalierne stod foran ham. På vejen fra kirken bar kongen kronen, sværdet og sceptret. Sten Brahe bar rigsæblet foran ham, og fire råder — Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe og Henrik Lykke — bar baldakinen over kongen.[1]

Udsendinge fra de vendiske stæder deltog i mødet for at få deres privilegier stadfæstet. Hertug Ulrik havde anbefalet Rostocks udsendinge til Rigsrådet.[2] Sagen om privilegierne blev dog ikke afgjort her (se nedenfor, side 100). Dagen efter kroningen blev kongens søster Augusta gift med hertug

Johan Adolf (se side 82). I den anledning blev der den 28. september udstedt et brev om brudeskat i samme form som i 1588 (side 27).[3]

16. Kongens løftebrev til rådet, 12. august. Sjællandske Renteskriverregnskaber XIII, 468.

»Vi, Christian og så videre, gør det vitterligt for alle, at eftersom vores elskede og samlede danske rigsråd på underdanig vis har mindet os om, hvordan vores kære, salige og højlovlige far under sin regering skal have ...«

Noter

1. Ceremoniel: *Kjøbenhavns Diplomatarium* IV, nr. 851. Jævnfør Hjelmstjerne 4to, 2157–2160; Slange, side 93–100.
2. Original med segl, dateret Güstrow den 25. august: Hansestadisk arkiv, nr. 13.
3. Friis Edvardsen, *Schielschiør*, side 423 (Sjællandske Tegnelser XIX, 7); Norske Rigsregistranter III, 444 og 456.

side 82

schift af kronnens guods her udi rigit for guods udi vort fyrstendom Slesvig ligendis och thed siden lagt under vort slot Haderslefhus, och efter at kronnens och rigens guods ved samme mageschifter icke lidit er blefvit forringit, hafve the udi underdannighed verit begerendis, at vi naadigste igen ville udlege thil kronnen, hvis guods som er lavgt under forne vort slot Haderslefhus och udi stedit for kronnens guods er blefvit annamit, forind at vor handfesting blef forseglit och underschrefvit, paa thed at kronnens indkomst efter handfestingens liudelse matte blifve uformindschet, och eptherdi vi for adschillige høge och vigtige aarsager skyld saadane theris underdannigste begiering iche nu saa strax kunde udi verk stille, daa lofve vi och thilsige paa vor kongelige thro och lofve for os och vore arvinge udi fremtiden enten at udlegge thil riggit, hvis guods som udi Haderslefhus lehen liger och udi høgbemelte vor kierre herre faders thid for kronnens guods thil mageschifte er annamit, eller och udi andre maade det at vederlegge, saa at Danmarckis kronne therforre udi alle maade skal sche schel och fyldist, och forbemelte vor elschelige menige Danmarckis rigis raad therudinden nogaftigen paa kronnens vegne schulle blifve thil freds stillet; dog schal hermed icke verre ment det vederlags guods, som vor kierre herfader anno 1584 med Danmarckis rigis raads forsegling for kronnens guods paa Als och Arre hafver af vor kierre faderbroder, hertug Hans af Holsten, arveligen bekommit, det icke schal komme Danmarckis rigge och vore efterkommere konninger udi Danmarck thil schaade eller prajudicium udi nogen maade. Thi ydermere vindesbyr thes emellum, at thenne saag saaledis blifver staaendis emellum os och menige rigens raad paa Danmarckis kronnis

vegne, schal icke nogit af thette forne guods bortforvendis udi nogen maade, men blifve hos os sielf och udi vore verge, inthil saalenge samme saag blifver forhandelit thil ende. Hafnia 12 augus. 96.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1596.

Indlandet. Paa Frederiksborg 20 Juli udfærdigedes Ægteskabskontrakten mellem Frøken Augusta og Hertug Johan Adolf, der paa Kongens Vegne underskrives af Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris, Manderup Parsberg, Jakob Sefeld og Henrik Ramel.[1] Jfr. S. 81.

Oversættelse til nudansk
»... bytte kronens gods her i riget mod gods i vores fyrstendømme Slesvig, som siden blev lagt under vores slot Haderslevhus. Da kronens og rigets gods ikke blev forringet ved disse mageskifter, har rådet underdanigt bedt os om på ny at udlægge til kronen det gods under Haderslevhus, som blev modtaget i stedet for kronens gods. Det skal ske, inden vores håndfæstning bliver beseglet og underskrevet, så kronens indtægter ikke mindskes i strid med håndfæstningens ordlyd.

Af flere vigtige grunde har vi ikke straks kunnet efterkomme rådets underdanige anmodning. Derfor lover og tilsiger vi på vores kongelige tro og løfte, for os selv og vores arvinger i fremtiden, enten at udlægge til riget det gods under Haderslevhus len, som blev modtaget i bytte for kronens gods på vores højtberømte og kære afdøde fars tid, eller på anden måde at yde erstatning. Danmarks krone skal på alle måder holdes skadesløs, og det førnævnte elskede danske rigsråd skal på kronens vegne blive fuldt tilfredsstillet.

Dette skal dog ikke omfatte det erstatningsgods, som vores kære far i 1584 med det danske rigsråds besegling arvede fra vores kære farbror, hertug Hans af Holsten, til gengæld for kronens gods på Als og Ærø. Det må på ingen måde skade eller stille Danmarks rige eller vores efterfølgende konger i Danmark ringere. Som yderligere vidnesbyrd om, at denne sag således står mellem os og det samlede rigsråd på den danske krones vegne, må intet af det nævnte gods på nogen måde afhændes. Det skal blive hos os og under vores værge, indtil sagen er endeligt forhandlet. Givet i København den 12. august 1596.«

Rådets virksomhed uden for møderne i 1596.

Indlandet. På Frederiksborg blev ægteskabskontrakten mellem frøken Augusta og hertug Johan Adolf udfærdiget den 20. juli. På kongens vegne underskrev Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris, Manderup Parsberg, Jakob Sefeld og Henrik Ramel.[1] Se også side 81.

Noter

1. Patent 1596–1602, fol. 1.

side 83

25 Septbr. befaledes Kongen Ludvig Munk at overgive Inventariet paa Throndhjemgaard til Jakob Trolle, eftersom »vi dig den sidste Juni Dag næst forleden ved nogle vore elsk. Rigens Raad have ladet opsige« samme Len.[1]

Paa Frederiksborg 6 Oktbr. forlenede Kongen »mit vorwissen, rath und mitbeliebung der ernvesten unser getreuen lieben, unser und des reichs Dennemark(en) sambtlichen reichs räthen« Brødrene Johan og Kristian Barnekov arvelig med Ralswik m. m. paa Rygen, efterat de havde ansøgt derom gjennem nogle Rigsraader.[2]

Fra Kolding 16 Novbr. bad Kongen Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris og Manderup Parsberg at være Forlovere for et Laan paa 15000 Dl. hos Dronningen.[3] Fra Skanderborg 7 Decbr. rettedes en lignende Anmodning til Peder Munk, Jakob Sefeld, Henrik Lykke, Albret Fris og Jørgen Fris angaaende et Laan paa 28000 Dl. hos Hertug Hans.[4] Begge Gjældsbreve, medbeseglede af de nævnte Raader som Forlovere, udstedtes 13 Januar (in den achte Tagen der heil. drei Könige) 1597.[5] De 7 Decbr. nævnte Raader fik 24 Decbr. 1598 meddelt, at Pengene nu var betalte, hvorfor de skulde annamme deres Haand og Segl fra Gjældsbrevet og tilstille Sekretær Niels Krag det modtagne Missive, hvori Kongen havde lovet at holde dem skadesløse.[6]

12 Decbr. afkrævede Kongen fra Skanderborg 14 Raader deres Betænkning om Udstedelsen af et Forbud mod Udførsel af Rug (n. 17). Svarene kjendes ikke, men Forbudet udgik med Raadets Raad fra Skanderborg 17 Januar 1597.[7]

17. Kongen til 12 Raader, 12 Decbr. Sjæl. T. XIX, 42.

Vor synderlig gunst tilforn. Vider, at som vi forfarer, hvorledes at rugen fast allevegne her udi riget saa vel som och mange

Oversættelse til nudansk

Den 25. september fik kongen ordre til at overdrage inventaret på Trondheimsgård til Jakob Trolle, eftersom »vi den seneste 30. juni gennem nogle af vores elskede rigsråder lod dig opsige fra samme len«.[1]

På Frederiksborg forlenede kongen den 6. oktober arveligt brødrene Johan og Kristian Barnekow med Ralswik med mere på Rügen. Det skete »med vores viden, råd og samtykke fra de agtværdige og trofaste, vores og rigets samlede rigsråder«, efter at brødrene havde søgt om det gennem nogle rigsråder.[2]

Fra Kolding bad kongen den 16. november Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris og Manderup Parsberg om at være kautionister for et lån på 15.000 daler hos dronningen.[3] Den 7. december fremsatte kongen fra Skanderborg en lignende anmodning til Peder Munk, Jakob Sefeld, Henrik Lykke, Albret Fris og Jørgen Fris om at kautionere for et lån på 28.000 daler hos hertug Hans.[4] Begge gældsbreve blev udstedt den 13. januar 1597 og medbeseglet af de nævnte råder.[5] Den 24. december 1598 fik de råder, der var nævnt den 7. december, besked om, at pengene var betalt. De skulle derfor tage deres underskrift og segl tilbage fra gældsbrevet og give sekretær Niels Krag den modtagne skrivelse, hvor kongen havde lovet at holde dem skadesløse.[6]

Den 12. december bad kongen fra Skanderborg 14 råder om deres vurdering af et muligt forbud mod udførsel af rug (dokument nr. 17). Svarene kendes ikke, men forbuddet blev efter rådets anbefaling udstedt fra Skanderborg den 17. januar 1597.[7]

17. Kongen til 12 råder, 12. december. Sjællandske Tegnelser XIX, 42.

»Vores særlige gunst tilforn. Vi har erfaret, at rugen næsten overalt her i riget, såvel som også mange ...«

Noter

1. Norske Rigsregistranter III, 443.
2. Patent 1596–1602, fol. 51.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 32.
4. Samme værk, side 36.
5. Patent 1596–1602, fol. 68. Udstedelsesstedet, som uden tvivl var Kolding, er ikke anført.
6. Jydske Tegnelser V, 94.
7. Sjællandske Tegnelser XIX, 48. Et lignende rugforbud var blevet ophævet den 10. juni 1596 uden at rådet blev nævnt: Sjællandske Tegnelser XVIII, 525.

side 84

stedts udenlandts schal høigt opstige och blifve diur, saa thet lader sig anse at schulle blifve en diur tidt her udi riget, om der til icke søgis raadt og middel udi thide, och eftherdi vi som en kristen

ofrighed bør vorre lande och undersothers nødtvendige leglighed billigen at hafve udi acht, hafve vi for raadeligt och got anset udi februarii monet førstkommendis eller medt thet forderligste, forendt at vandet blifver aabet, at laade vorre obne forbudts brefve udgahe ofver alt riget, intedt rug at skulle udschibis til paa viderre beschedt, hvorom vi och hafve tallet medt nogle af vorre raadt och guode mendt, som och slig vor naadigste betenckende for got och raadeligt hafve ansehet. Och efther at thet ville falde en part vorre raadt, som erre langt borthe, fast besverlig for thenne aarsage schyldt at begifve thennum til os, och vi derforre thennum til os nu at forschrifve achte unodig, tha bede vi eder och ville, at I nu strax medt det aller forste vedt ethers eget budt eller och medt thette vort budt eder emodt os erklerer och lader os underdanigst vide eders betenckende, hvis eder raadeligt siunnis om samme forbudt, paa thet vi siden udi thide kunde lade vorre obne brefve forferdige, efthersom vorre landes och undersothes notvendige leglighed thet udfordrer. Actum Schanderborg 12 decembris anno 96

Fyrstendømmerne. 4 Oktbr. befaledes det Absalon Gjø og Henrik Lykke at møde 26 Oktbr. i Odense for at følge Kongen ind i Holsten med saa mange Heste, som de var taxerede for.[1]

Paa Gottorp 8 Novbr. udstedte Kongen et Kreditiv for Henrik Ramel og Henrik Lykke til Hertuginde Augusta af Slesvig;[2] de skulde lade sig anvise de forskjellige Livgedingsslotte, modtage Hylding osv. Fra Skanderborg 12 Decbr. meddelte Kristian IV sin Moder, at Udsendingene var komne tilbage, og oversendte hende en Kopi af deres Relation.[3]

****Udlandet.**** Fra Haderslev 11 Novbr. meddelte Kongen Manderup Parsberg og Henrik Ramel, at han vilde bruge

Oversættelse til nudansk
»... fra udlandet vil stige kraftigt i pris og blive dyrt. Det ser derfor ud til, at der vil komme en dyrtid her i riget, hvis man ikke i tide finder råd og midler imod det. Som kristen øvrighed bør vi med rette tage hensyn til landets og undersåtternes nødvendige behov. Derfor har vi fundet det rimeligt og rigtigt, at vi i den kommende februar eller så snart som muligt, inden vandet bliver åbent, lader åbne forbudsbreve udgå over hele riget, så ingen rug må udføres, indtil der gives anden besked. Vi har drøftet dette med nogle af vores råder og gode mænd, som også har fundet vores nådigste overvejelse både god og rimelig.

Det ville være meget besværligt for nogle af vores råder, der bor langt borte, at rejse til os alene på grund af denne sag. Vi finder det derfor unødvendigt at indkalde dem nu. Vi beder jer i stedet straks og så hurtigt som muligt sende os jeres vurdering med eget bud eller med dette vores bud. Lad os underdanigst vide, hvad I finder rimeligt med hensyn til forbuddet, så vi i tide kan få udarbejdet de

åbne breve, sådan som landets og undersåtternes nødvendige behov kræver. Givet i Skanderborg den 12. december 1596.«

Fyrstendømmerne. Den 4. oktober fik Absalon Gjø og Henrik Lykke ordre til at møde i Odense den 26. oktober og følge kongen ind i Holsten med det antal heste, de var vurderet til at stille med.[1]

På Gottorp udstedte kongen den 8. november et kreditivbrev for Henrik Ramel og Henrik Lykke til hertuginde Augusta af Slesvig.[2] De skulle lade hende anvise de forskellige livgedingsslotte og modtage hylding med videre. Fra Skanderborg meddelte Christian IV den 12. december sin mor, at udsendingene var vendt tilbage, og sendte hende en kopi af deres beretning.[3]

Udenrigssager. Fra Haderslev meddelte kongen den 11. november Manderup Parsberg og Henrik Ramel, at han ville bruge ...

Noter

1. Fynske Tegnelser III, 3.
2. *Ausländisches Register* 1596–97, fol. 162.
3. Samme værk, fol. 185.

side 85

dem i en Legation i Anledning af den Uenighed, der var mellem Kapitlet, Stænderne og Landskabet Bremen om Kapitlets Valg af Hertug Johan Frederik; de skulde være til Stede i Stade eller Verden 20 Decbr. og handle efter den dem medgivne Instrux.[1] Kreditivet for disse Raader var da allerede underskrevet paa Gottorp 7 Novbr.;[2] Dagen efter havde Kristian IV sammen med Hertug Ulrik af Meklenburg og Biskop Johan Adolf af Lübeck udstedt en Instrux for deres Udsendinge, hvis Navne staar in blanco.[3] En Biinstrux for de danske Raader er givet af Kristian IV alene fra Kolding 2 Decbr.[4] Ved deres Mægling kom det 6 Januar 1597 til et Forlig mellem de stridende.[5] Paa Tilbagerejsen indsendte Raaderne fra Flensborg 18 Januar en Relation til Kongen.[6]

29 Decbr. befaledes det fra Skanderborg Jakob Sefeld, Albret Fris og Henrik Lykke at komme sammesteds hen, da Kongen ventede nogle fremmede Herrers Udsendinge.[7]

1597.

12 Maj. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

21 April indkaldtes »nogle af Raadet«, i alt 12, til at møde i Kjøbenhavn og da videre erfare Kongens naadigste Vilje.[8] Samtidig indkaldtes endvidere Sten Brahe og Manderup Parsberg, idet det tillige bebudedes dem, at Kongen siden paa Sommeren vilde bruge dem udenlands; de skulde derfor være rede til at begive sig paa Rejsen med saa mange Heste, som de var taxerede for af deres Len, naar de videre blev tilsagt derom.[9] Hvad Hovedgjenstanden for Forhandlingerne var, vides

Oversættelse til nudansk
... dem som udsendinge på grund af uenigheden mellem domkapitlet, stænderne og Bremen om kapitlets valg af hertug Johan Frederik. De skulle være i Stade eller Verden den 20. december og handle efter den instruks, de havde fået.[1] Kreditivbrevet til råderne var allerede underskrevet på Gottorp den 7. november.[2] Dagen efter havde Christian IV sammen med hertug Ulrik af Mecklenburg og biskop Johan Adolf af Lübeck udstedt en instruks til deres udsendinge. Udsendingenes navne stod åbne i dokumentet.[3] Christian IV gav alene de danske råder en tillægsinstruks fra Kolding den 2. december.[4] Deres mægling førte den 6. januar 1597 til et forlig mellem parterne.[5] På hjemrejsen sendte råderne den 18. januar en beretning fra Flensborg til kongen.[6]

Den 29. december fik Jakob Sefeld, Albret Fris og Henrik Lykke ordre fra Skanderborg til at komme dertil, fordi kongen ventede udsendinge fra nogle fremmede fyrster.[7]
1597.
12. maj. Rådsmøde i København.

Den 21. april blev »nogle af rådet«, i alt 12 medlemmer, indkaldt til København for dér at få nærmere besked om kongens nådigste vilje.[8] Sten Brahe og Manderup Parsberg blev også indkaldt. De fik samtidig besked om, at kongen senere på sommeren ville bruge dem i udlandet. De skulle derfor være klar til at rejse med det antal heste, som deres len var vurderet til at stille, når de fik nærmere besked.[9] Hvad der var hovedsagen på forhandlingerne, vides ...

Noter
1. Jydske Tegnelser V, 8.
2. *Ausländisches Register* 1596–97, fol. 239.
3. Original med tre segl: Bremen, nr. 8.
4. Original med segl: samme sted.
5. Lünig, *Teutsches Reichsarchiv*, XVI, *Spicilegium ecclesiasticum*, fortsættelse af første del, kapitel 2, tillæg, side 129.
6. Original med to segl: Bremen, nr. 8.
7. Jydske Tegnelser V, 22.
8. Sjællandske Tegnelser XIX, 75.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

9. Samme værk, side 76.

side 86

ikke; af mindre Betydning var nogle Forhandlinger, som Raadet førte med Englænderen Kristoffer Read om Erstatningskrav for Mogens Hejnesens Røverier.[1]

****19 Maj. Retterthing paa Øsel.****

Fra Kolding 24 Januar underrettede Kongen Arild Hvitfeld, Breide Rantzau, Jørgen Fris og Kristian Holk foreløbig om, at han til Foraaret vilde bruge dem til en Sendelse uden Riget.[2] Fra Frederiksborg 27 Marts befaledes det dem at være i Kbhvn. sidst i April og annamme deres Afsked, saa at de 1 Maj kunde tiltræde deres Rejse paa et kgl. Skib og udføre den Instrux, der vilde blive dem medgivet.[3] Af de nævnte Raader var Arild Huitfeld og Jørgen Fris bestemte til Norge (se ndfr.); Breide Rantzau og Kristian Holk sendtes til Øsel. De forlode Kjøbenhavn 3 Maj og kom til Arensburg d. 9; Retterthinget begyndte 19 Maj. D. 27 tiltraadtes Tilbagerejsen, og 1 Juni var Raaderne atter i Kbhvn.[4]

****23 Maj. Herredag i Throndhjem.****

Efterat Kongen allerede fra Skanderborg 16 Januar havde kundgjort, at han vilde sende nogle af sine Raader og gode Mænd til Norge for at paadømme Ludvig Munks Forhold,[5] befuldmægtigede han 28 April Arild Huitfeld og Jørgen Fris (jfr. ovfr.) samt Sekretæren Iver Fris til Ørbæk til at sidde Retterthing og særlig dømme om Klagerne over Ludvig Munk til Nørlund samt om andre Klager maal mod Øvrigheden. Der medgaves dem til den Ende en vidtløftig Instruktion, hvori det bl. a. befaledes, at »dersom vore Undersaatter underd. lade andrage og tilkjendegive nogle almindelige Gravamina og Besværinger, som enten Rigets Jordebøger og vor og Norges

Oversættelse til nudansk
... ikke. Af mindre betydning var nogle forhandlinger, som rådet førte med englænderen Kristoffer Read om erstatningskrav i forbindelse med Mogens Heinesøns sørøveri.[1]
19. maj. Retterting på Øsel.
Fra Kolding underrettede kongen den 24. januar foreløbigt Arild Hvitfeld, Breide Rantzau, Jørgen Fris og Kristian Holk om, at han ville bruge dem til en udsendelse uden for riget til foråret.[2] Fra Frederiksborg fik de den 27. marts ordre til at møde i København sidst i april og modtage deres endelige instrukser, så de kunne rejse med et kongeligt skib den 1. maj.[3] Arild Huitfeld og Jørgen Fris skulle til Norge (se nedenfor), mens Breide Rantzau og Kristian Holk blev sendt til Øsel. De

forlod København den 3. maj og nåede Arensburg den 9. Rettertinget begyndte den 19. maj. De rejste hjem igen den 27. maj og var tilbage i København den 1. juni.[4]
23. maj. Herredag i Trondheim.
Allerede den 16. januar havde kongen fra Skanderborg bekendtgjort, at han ville sende nogle råder og gode mænd til Norge for at dømme i sagen om Ludvig Munk.[5] Den 28. april gav han Arild Huitfeld, Jørgen Fris og sekretær Iver Fris til Ørbæk fuldmagt til at holde retterting og især dømme i klagerne over Ludvig Munk til Nørlund samt andre klager over myndighederne. De fik en udførlig instruks. Heri stod blandt andet, at »hvis vores undersåtter underdanigt fremlægger eller gør opmærksom på almindelige klager og besværinger, som enten vedrører rigets jordebøger eller vores og Norges ...«

Noter
1. Jævnfør Tr. Lund, *Mogens Heinesøn*, side 226 ff. Reades indlæg er udaterede, men dronning Elisabets anbefalingsbrev for ham er fra den 22. april.
2. Sjællandske Tegnelser XIX, 51.
3. Samme værk, side 68.
4. Rådernes tyske beretning, dateret Arensburg den 26. maj 1597 (men omfattende tiden frem til 1. juni). Original: Estland og Livland, nr. 57.
5. Norske Rigsregistranter III, 451.

side 87

Krones Indkomst eller og Forbedring paa nogen Personer deres Underholdning eller andet saadant er belangendes, som vi ikke nu kunne vide, og derfor ikke i denne vor Instruktion kan berøres eller navngives, da skulle forskr. vore Fuldmægtige intet vist derom definere eller beslutte, men derom forfare grundig Besked og det med al Omstændighed optegne, optage og det til deres lykkelige Hjemkomst referendo underd. til os lade gelange, og vi da naadigst efter Lejligheden ville os imod forskr. vore Undersaatter derom at erklære.[1] De tre Udsendinge afsagde fra 25 Maj til 17 Juni Domme i Throndhjem, hvor ogsaa Kongen var til Stede.[2]

****8 August. Raadsmøde i Kjøbenhavn.****

28 Juli indkaldte Kongen Breide Rantzau, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre og Kristian Holk til at møde i Kjøbenhavn.[3] Foruden af disse overværedes Mødet af Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris, Manderup Parsberg og Arild Huitfeld. 9 August afsagdes flere Domme,[4] og samme Dag underskrev Raadet Kongens Brev om Anna Katharinas Livgeding.[5] 10 August forkyndte Kongen »i velb. Hr. Hofmesters og Hr. Kanslers, sammeledes andre Hs. Maj.s og D. R. Raads, som da til Stede var, Nærværelse og Aahør« Superintendenternes i Sjælland og Skaane et Tilhold om Besættelsen af Præstekald.[6] Gjenstand for Raadslagning var desuden Bibeholdelsen af Forbudet

mod Udførsel af Rug, Havre, Flæsk og fede Svin, Udstedelsen af et Forbud mod Udførsel af magre levende Svin og et andet mod Udførsel af Byg fra Skaane, Halland, Bleking, Laaland og Falster samt fra Norge. Da de tilstedeværende Raader ansaa disse Forbud for heldige,

Oversættelse til nudansk
»Hvis sagen angår kronens indtægter eller forbedringer, bestemte personers underhold eller lignende forhold, som vi ikke kender til nu og derfor ikke kan omtale eller nævne i denne instruks, skal vores befuldmægtigede ikke træffe nogen fast afgørelse om det. De skal i stedet undersøge sagen grundigt, nedskrive alle omstændigheder og ved deres hjemkomst indberette det til os. Så vil vi efter forholdene nådigt tage stilling over for de nævnte undersåtter.«[1] De tre udsendinge afsagde domme i Trondheim fra den 25. maj til den 17. juni. Kongen var også til stede.[2]
8. august. Rådsmøde i København.
Den 28. juli indkaldte kongen Breide Rantzau, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre og Kristian Holk til København.[3] Ud over dem deltog Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris, Manderup Parsberg og Arild Huitfeld i mødet. Den 9. august blev flere domme afsagt,[4] og samme dag underskrev rådet kongens brev om Anna Katharinas livgeding.[5]

Den 10. august bekendtgjorde kongen, mens rigshofmesteren, kansleren og de øvrige tilstedeværende medlemmer af hans råd og Rigsrådet var til stede og hørte det, et påbud til superintendenterne på Sjælland og i Skåne om besættelsen af præsteembeder.[6]

Rådet drøftede desuden, om forbuddet mod udførsel af rug, havre, flæsk og fedesvin skulle opretholdes. Man overvejede også at forbyde udførsel af magre, levende svin samt byg fra Skåne, Halland, Blekinge, Lolland, Falster og Norge. De tilstedeværende råder mente, at disse forbud var nyttige, ...

Noter
1. Norske Rigsregistranter III, 487–493.
2. Jævnfør Slange, side 127–128; *Norsk Historisk Tidsskrift* III, 504.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 97.
4. Secher, *Rettertingsdomme* I, 138–148.
5. Patent 1596–1602, fol. 96. Brevet skal derefter være underskrevet af hele rådet med undtagelse af Albret Fris, men det er usandsynligt, at rådet var så fuldtalligt til stede, når man sammenholder oplysningerne i dombogen med henvendelsen til de fraværende.
6. *Ny kirkehistoriske Samlinger* V, 43.

side 88

bad Kongen 10 Avgust de fraværende at indsende deres Betænkning derom til Kancelliet inden 14 Septbr.[1] Med Henvisning til Overvejelse med Raadet udgik derefter 20 Septbr. Forbudet mod Udførsel fra Skaane osv. og fra Norge.[2]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1597.

Indlandet. 6 Januar befaledes det fra Kolding Peder Munk, Manderup Parsberg og Albret Fris at møde sammesteds hos Kongen 23 Januar.[3] Maaske var det for at besegle de ovfr. S. 83 anførte Gjældsbreve.

18 Marts befaledes det Manderup Parsberg, Albret Fris og Sten Brahe samt Valdemar Parsberg at begive sig til Kongen med det allerførste.[4]

4 April bades Kansleren og Axel Brahe Lørdag den 9 April at begive sig til Hven for den følgende Dag at forfare om Bøndernes Klagemaal mod Lensmanden Tyge Brahe m. m.[5]

26 April befuldmægtigedes fra Frederiksborg Axel Brahe og Oluf Rosensparre til i Avaskær 1 Juni at forhøre de gjensidige Klagemaal mellem Lensmanden paa Lykaa Knud Grubbe og Bønderne i Blekings Øster Herred samt forhandle dem imellem eller ved Dom adskille dem.[6]

13 Juni meddelte Kongen nogle af Raadet, i alt 15, at han paatænkte at udstede et Forbud mod Udførsel af Salpeter og Krudt; herom havde han talt med en Part af Raadet, der havde anset Forholdsreglen for gavnlig, og bad nu de øvrige at meddele deres Betænkning ved Overbringeren.[7] Raadernes Svar kjendes ikke; Forbudet udgik 5 Juli, uden at Raadets Samtykke dog nævnes deri.[8]

Oversættelse til nudansk
Kongen bad den 10. august de råder, der ikke var til stede, om at sende deres vurdering af sagen til Kancelliet inden den 14. september.[1] Efter at sagen var blevet drøftet med rådet, blev forbuddet mod udførsel fra Skåne og de øvrige nævnte områder samt fra Norge ophævet den 20. september.[2]

Rådets virksomhed uden for møderne i 1597
Indenrigske forhold. Den 6. januar fik Peder Munk, Manderup Parsberg og Albret Fris fra Kolding besked på at møde hos kongen dér den 23. januar.[3] Måske var det for at besegle de gældsbreve, der er omtalt ovenfor på side 83.
Den 18. marts fik Manderup Parsberg, Albret Fris og Sten Brahe samt Valdemar Parsberg besked på at rejse til kongen snarest muligt.[4]
Den 4. april blev kansleren og Axel Brahe bedt om at rejse til Hven lørdag den 9. april for dagen efter at undersøge bøndernes klager over lensmanden Tyge Brahe med mere.[5]

Den 26. april fik Axel Brahe og Oluf Rosensparre på Frederiksborg fuldmagt til den 1. juni i Avaskær at høre de gensidige klager mellem lensmanden på Lykaa, Knud Grubbe, og bønderne i Blekinges Øster Herred. De skulle forsøge at forlige parterne eller afgøre sagen ved dom.[6]
Den 13. juni meddelte kongen 15 råder, at han overvejede at forbyde udførsel af salpeter og krudt. Han havde drøftet sagen med en del af rådet, som mente, at forbuddet ville være nyttigt. Nu bad han de øvrige råder om at give deres vurdering med budbringeren.[7] Man kender ikke rådernes svar. Forbuddet blev udstedt den 5. juli, men det nævner ikke rådets samtykke.[8]

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XIX, 104.
2. Skaanske Registre II, 53; Norske Rigsregistranter III, 513. Samtidig udgav kongen en fortolkning af det tidligere forbud mod udførsel af fede svin, så det også kom til at gælde magre svin (Sjællandske Tegnelser XIX, 105); heri nævnes rådet ikke.
3. Jydske Tegnelser V, 25.
4. Samme værk, side 32.
5. Danske Magazin II, 315.
6. Skaanske Tegnelser III, 36, jf. side 38.
7. Sjællandske Tegnelser XIX, 87.
8. Samme værk, side 92.

side 89

10 Avgust indhentedes nogle Raaders Betænkning. Ovfr. S. 88.
Med Henvisning til, at det tidligere udgaaede Forbud mod Udførsel af Byg og Malt fra Skaane, Halland, Laaland og Falster ikke havde hindret Byggen i stadig at stige i Pris, krævede Kongen 10 Decbr. fra Haderslev Raadernes Betænkning, om Forbudet ikke burde udstrækkes til at gjælde hele Riget.[1] Et Forbud, gjældende Sjælland, Jylland og Fyn, udgik fra Haderslev 19 Januar 1598 efter Rigens Raads Betænkning.[2]

Under Kongens Rejse til Tyskland skal efter Slange Rigens Hofmester og Kansler, Kristoffer Valkendorf og Kristen Fris, have været beskikkede til at føre Tilsyn i Riget.[3] Efter Siverd Grubbe har dog Kristen Fris netop været med paa Rejsen, der varede fra 23 Januar til Marts.[4]

****Fyrstendømmerne.**** Til at overvære Landdagen i Kiel i Juni udsendtes Henrik Belov; han kom dertil 5 Juni og afgav 8 Juni derfra sin Relation sammen med Joakim Reich.[5]

****Udlandet.**** 18 Maj meddeltes det Arild Huitfeld, at Kongen vilde sende ham til Dronningen af England, Grev Morits af Nassau og Staterne; han skulde derfor holde sig færdig, »til hvilken Tid

han derom fanger videre Besked, hvilket Hs. Maj. med al Gunst og Naade igjen vil bekjende«.[6] Samtidig tilsagdes Kristian Barnekov, hvem det tillige befaledes at være for tænkt paa at »angive og fremdrage« Kongens Hverv i England paa Latin og hos Staterne paa Tysk.[7]

1 Avgust udstedtes der Kreditiv for Arild Hvitfeld og Kristian Barnekov til Dronningen af England[8] og 9 Avgust for de samme til Grev Morits af Nassau og Generalstaterne.[9] 13 Avgust sejlede Gesandterne fra Kronborg og kom d. 30 til

Oversættelse til nudansk
Den 10. august indhentede kongen en vurdering fra nogle af råderne. Se ovenfor side 88.
Kongen henviste til, at det tidligere indførte forbud mod udførsel af byg og malt fra Skåne, Halland, Lolland og Falster ikke havde forhindret, at bygprisen fortsat steg. Fra Haderslev bad han derfor den 10. december råderne vurdere, om forbuddet burde udvides til at gælde hele riget.[1] Efter Rigsrådets vurdering blev der den 19. januar 1598 fra Haderslev udstedt et forbud, som gjaldt Sjælland, Jylland og Fyn.[2]
Ifølge Slange skulle rigshofmesteren og kansleren, Kristoffer Valkendorf og Kristen Friis, under kongens rejse til Tyskland have fået til opgave at føre tilsyn i riget.[3] Siverd Grubbe oplyser dog, at Kristen Friis selv var med på rejsen, som varede fra den 23. januar til marts.[4]
Fyrstendømmerne. Henrik Belov blev sendt til landdagen i Kiel i juni. Han ankom den 5. juni og afleverede sin beretning derfra den 8. juni sammen med Joakim Reich.[5]
Udlandet. Den 18. maj fik Arild Huitfeld besked om, at kongen ville sende ham til dronningen af England, grev Moritz af Nassau og Generalstaterne. Han skulle derfor holde sig klar, indtil han fik nærmere besked om tidspunktet; det lovede kongen senere at meddele ham med al velvilje.[6] Samtidig fik Kristian Barnekov besked på at forberede sig på at fremlægge og redegøre for kongens ærinde i England på latin og over for Generalstaterne på tysk.[7]

Den 1. august blev der udstedt kreditivbreve for Arild Huitfeld og Kristian Barnekov til dronningen af England,[8] og den 9. august blev der udstedt breve for de samme gesandter til grev Moritz af Nassau og Generalstaterne.[9] Gesandterne sejlede fra Kronborg den 13. august og ankom den 30.
…

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XIX, 116.
2. Samme værk, side 121.
3. Slange, side 121.
4. Danske Magazin, 4. række, II, 385.
5. Original: Slesvigske Ministeriums Aflevering, Convolut 17.
6. Sjællandske Tegnelser XIX, 84.

7. Skaanske Tegnelser III, 39.
8. Latina 1586–99, fol. 336. Afskrift af udsendingenes tyske instruktion til England (efter originalen i arkivet på Rosenholm): Ny kongelige Samling, fol. 623. Jf. Wieselgren, *De la Gardieska Arkivet* V, 158.
9. Udenrigske Registre 1596–97, fol. 363, 365.

side 90

London, hvor de forhandlede indtil sidst i Septbr.; de rejste da over til Nederlandene og vendte herfra hjem over Land. 7 Novbr. kom de til Haderslev.[1]

5 Juli befaledes det fra Kronborg Sten Brahe og Manderup Parsberg under Henvisning til et tidligere Brev (ovfr. S. 85) at møde i Vordingborg 14 Avgust for Dagen efter at afsejle til Warnemünde og udrette Kongens Hverv hos Hertug Joakim Frederik, Administrator i Magdeburg; forinden skulde de 9 Avgust personlig modtage deres Instrux i Kbhvn.[2] Foruden de nævnte deltog Kansleren Kristen Fris og Henrik Ramel i Sendefærden. 7 Avgust fik de Kreditiv til Administratoren, hans Gemalinde og Datter.[3] 28 Avgust undertegnede de i Wolmenstedt Ægteskabskontrakten mellem Kristian IV og Anna Katharina;[4] 31 Avgust fik de sammestedsfra deres Rekreditiv af Administratoren.[5]

1598.

28 Febr. Raads møde i Kolding.

Fra Haderslev befalede Kongen 7 Febr. hele Raadet at møde i Kolding.[6] Paa Mødet skulde der forhandles »om de svenske Anliggender i Henhold til Kongen af Polens Begjæringer«,[7] idet Sigismund havde sendt Kansler Erik Sparre til Kristian IV, især for at bevæge denne til at hjælpe ham mod

Oversættelse til nudansk
I London forhandlede de indtil sidst i september. Derefter rejste de videre til Nederlandene og vendte derfra hjem over land. Den 7. november kom de til Haderslev.[1]

Den 5. juli fik Sten Brahe og Manderup Parsberg fra Kronborg besked på, med henvisning til et tidligere brev (se ovenfor side 85), at møde i Vordingborg den 14. august. Dagen efter skulle de sejle til Warnemünde for at udføre kongens hverv hos hertug Joakim Frederik, administrator i Magdeburg. Før rejsen skulle de personligt modtage deres instruktion i København den 9. august.[2] Også kansleren Kristen Friis og Henrik Ramel deltog i gesandtskabet. Den 7. august fik de

kreditivbreve til administratoren, hans hustru og datter.[3] Den 28. august underskrev de i Wolmirstedt ægteskabskontrakten mellem Kristian IV og Anna Katharina.[4] Den 31. august modtog de dér deres tilbagekaldelsesbrev fra administratoren.[5]

1598

Rådsmøde i Kolding den 28. februar

Fra Haderslev beordrede kongen den 7. februar hele rådet til at møde i Kolding.[6] På mødet skulle man drøfte »de svenske forhold på foranledning af kongen af Polens anmodninger«.[7] Sigismund havde sendt kansler Erik Sparre til Kristian IV, især for at overtale ham til at hjælpe sig mod

---

Noter

1. Gesandternes beretning: *England*, nr. 14. Jf. Thuanus, kap. 119 (Schlegel, side 248–49); Slange, side 125–27.
2. Sjællandske Tegnelser XIX, 92. Mærkeligt nok fik Manderup Parsberg allerede den 14. maj et kongeligt værnebrev for sit gods, da han »nu er uden Riget i Kongens og Rigets Bestilling«: Jydske Registre VI, 66.
3. Udenrigske Registre 1596–97, fol. 367.
4. Original på pergament med segl: Kongelige Ægteskabssager, nr. 33.
5. Original med segl: Magdeburg, nr. 7. Gesandterne kom hjem inden den 19. september; jf. Udenrigske Registre 1596–97, fol. 374, og Slange, side 121.
6. Sjællandske Tegnelser XIX, 124.
7. Siverd Grubbe (Danske Magazin, 4. række, II, 386).

side 91

Farbroderen Hertug Karl,[1] hvortil Kongen foreløbig havde svaret, at han maatte raadføre sig med Rigens Raad om Sagen (Haderslevhus 9 Febr.).[2] Hele Raadet kom til Stede med Undtagelse af Absalon Gjø og Henrik Ramel og afgav 9 Marts en vidtløftig Betænkning (n. 18); ganske i Overensstemmelse med denne gav Kongen med Raadets Raad og Samtykke Udsendingene sin endelige Resolution, der ligeledes er dateret fra 2 Marts.[3]

18. Raadets Betænkning, 2 Marts. Afskrift: Svenske Acta I, 396.

Stormægtigste, højbaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konning. Eftersom kong. maits. udaf Sverrig och Pollen, eders maits. guode Ven och Naboe, vor[!] och naadige Herre, vedt en anselig legation udi thenne forløbne februarii manet hafver ladet adskillige errinder och postulata eders maits. andrage, och os i gaar af ethers maits. er naadigst befallet och paalagt, at vy vorris underdanigste betenckende och raadt derpaa schriftlig skulle lade ethers maits. tilstille, hvilcket vy och paa thenne tidt och efther den sags leglighedt giort hafve. Och er paa the puncta, som ethers

maits. sielf hafver proponieret och saa os siden schriftlig er tilstillit, thenne vorris underdanige resolution.

Først efther k. n. af Sverrig och Pollen sig undschylder icke udi thenne sommer nogen handling vedt hans maits. commissarier udi Norlandt och Lappelandt at kunde holde ud af the aarsager, at riget hans maits. fast er frakommen, hans maits. raadt och thiennerre forjagit och hos den nye tiltagne regierring hans maits. icke at hafve thet gehør, som til slig notturft fordris och behof giøris, och therforre venligen begierrer, at slig action mothe opstæhe, inthil hans mait. lyckelig tilkompst til sit arfve rige igen; siden ville hans maits. sig salethis lade befinde, at ingen medt rethe sig therofver schulle hafve at beklage.

Udi lige maade begierrer hans maits., at desemellom aldelis inthet mothe medt højborne Første och Herre, her Carl, Sverrigis

Oversættelse til nudansk
Kongen havde foreløbig svaret, at han måtte rådføre sig med Rigsrådet om sagen vedrørende sin farbror, hertug Karl (Haderslevhus, 9. februar).[1–2] Hele rådet mødte, bortset fra Absalon Gjø og Henrik Ramel, og afgav den 9. marts en udførlig betænkning (nr. 18). I fuld overensstemmelse med den gav kongen gesandterne sin endelige resolution med rådets råd og samtykke. Resolutionen er ligeledes dateret den 2. marts.[3]
18. Rådets betænkning, 2. marts. Afskrift: *Svenske Acta* I, 396.
Stormægtigste, højbaarne fyrste, allernaadigste herre og konge. Eftersom Deres Majestæt, konge af Sverige og Polen, Deres Majestæts gode ven og nabo, vor[!] nådige herre, gennem en fornem delegation i den forløbne februar måned har forelagt Deres Majestæt forskellige ærinder og forslag, og Deres Majestæt i går nådigst har befalet og pålagt os skriftligt at fremsende vores underdanige betænkning og råd herom, har vi nu gjort dette efter den foreliggende sags omstændigheder. På de punkter, som Deres Majestæt selv har fremsat og siden sendt os skriftligt, lyder vores underdanige svar således:

For det første undskylder kongen af Sverige og Polen, at han ikke denne sommer kan lade sine kommissærer føre forhandlinger i Norrland og Lapland. Årsagerne er, at hans rige i vid udstrækning er blevet taget fra ham, hans råd og tjenere er blevet fordrevet, og at hans majestæt ikke har den nødvendige indflydelse hos den nye regering. Derfor beder han venligt om, at denne sag må udsættes, indtil han lykkeligt er vendt tilbage til sit arverige. Så vil han sørge for, at ingen med rette skal have grund til at klage over ham.

På samme måde beder hans majestæt om, at der slet ikke må forhandles eller tages kontakt mellem dem og den højbaarne fyrste og herre, hertug Karl, Sveriges

---

Noter

1. Jf. Slange, side 143–44.
2. *Svenske Acta* I, 395. På gesandternes indlæg af 3. februar (original: Justitsministeriets Aflevering, skab 15, nr. 179) er påtegnet: »Scriptum hoc traditum tribus regni senatoribus Haderslebiae 4 feb. anno 1598« [Dette dokument blev overgivet til rigets tre råder i Haderslev den 4. februar 1598].
3. *Svenske Acta* I, 401, jf. Slange, side 144–45; Wieselgren, *De la Gardieska Arkiv* IV, 109.

side 92

rigis arfførste, hertug udi Sudermanlandt, Nerike och Vermelandt etc., ohm rigens leglighedt handlis eller communiceris, ahnsehendis om sligt skede, at daa hans maits. til thet, som udi saa maade blef af højbemelte hertug Carl, hans f. n., beslutit och paa Sverrigis rigis vegne ratificerit, icke udi frembtiden verre forknippit til at eftherkomme, eftherdi hans maits. formener sig icke pligtig at verre at holde thet, som en anden emodt hans maits. ville hafve giort och fulbyrdt.

Paa hvilcke artickle thette eftherscrefne er vorris underdanige betenckende, at endog thet stetiniske fordrag utryckeligen formelder, at hvis threttе och irringer paa grendtserne emellom rigens undersather kandt foraarsagis, skulle medt begge rigens fulmechtige commissarier høris och stillis, anden vitløftighedt der medt at forrekomme, och k. m. af Sverrig och Pollen etc. icke alenne sligt at eftherkomme sig undtslaar, men ochsaa hiageligen begierer, at mandt aldelis inthet ville om slige sager handle medt højbemelte hertug Carl, och icke dismindre the svensche fogder udi Norlandt och Laplandt thennom aar fra aar vider indtrenger, hvilcket forne citra disputationem altsammen er kong. maits. af Danmarck paa den norsche chronis vegne præjudicerlig och skadelig; dog paa thet kong. m. af Sverrig och Pollen etc. icke skal tencke, at mandt hans maits. udi denne ubeleiglige tidt ville medt slig action threnge eller besverge, och der ofver nogen mistancke eller argvonne til e. n. fathe, daa kandt slig action opstaa, indtil anno 99 udi junii eller julii maaneder och daa samme sag vedt commissarier uden viderre respit at komme til forhør, och at k. m. af Sverrig och Pollen desemellom it alvorlig mandatum lader udgaa til the fogeder udi Laplandt och Norlandt, at the aldelis inthet thennom ahnmoder vider endt som billigt er, ey heller til nogen ulyst och disputats aarsag gifver.

Anlangende den compromis handel om de 3 kroner, hvilcken sag nu billigen skulle forhandlis, eftherdi thendt termin forby er, til hvilcken den er hensat af begge rigers raadt, der the vahre paa grendtsen, och k. m. af Sverrig och Pollen etc. nu sielf begierer, at den maa prorogieris och forlehngis. Tha eftherdi hans maits. self thet begerer at maa opstaa, seer vy for raadson och for got

ahn, at samme sag hviller och er udi stille standt, saa lenge som Gudt allermegtigste naadeligen under ethers k. m. begge at lefve, men naar efther Gudts villie en af ethers maits.

Oversættelse til nudansk

arvefyrste, hertug i Södermanland, Närke og Värmland med videre. Det drejer sig om, hvorvidt der skal forhandles eller føres samtaler om rigernes forhold. Hvis dette sker, skal hans majestæt ikke fremover være bundet til at efterkomme det, som den højt nævnte hertug Karl måtte beslutte og ratificere på Sveriges vegne. Hans majestæt mener nemlig ikke, at han er forpligtet til at overholde noget, som en anden har gennemført imod hans vilje.
Vores underdanige betænkning om disse punkter er følgende: Selvom Stettinertraktaten udtrykkeligt fastslår, at stridigheder og uoverensstemmelser, som måtte opstå ved grænserne mellem de to rigers undersåtter, skal høres og afgøres af begge rigers befuldmægtigede kommissærer for at undgå yderligere strid, unddrager kongen af Sverige og Polen sig ikke blot fra at følge dette, men beder også indtrængende om, at man slet ikke forhandler sådanne sager med den højt nævnte hertug Karl. Samtidig trænger de svenske fogeder år for år længere ind i Norrland og Lapland. Alt dette er uden nogen tvivl til skade for og præjudicerer kongen af Danmark på den norske krones vegne.
For at kongen af Sverige og Polen ikke skal tro, at man vil presse eller besvære ham med denne sag på et ubelejligt tidspunkt og derved vække mistanke eller uvilje hos ham, kan sagen dog udsættes til juni eller juli 1599. Da skal den uden yderligere udsættelse tages op til behandling af kommissærer. I mellemtiden skal kongen af Sverige og Polen udstede et alvorligt påbud til fogederne i Lapland og Norrland om, at de ikke må kræve mere af befolkningen end rimeligt eller give anledning til utilfredshed og strid.

Hvad angår forhandlingerne om de tre kroner, som det nu ville være rimeligt at tage op, eftersom den frist, som de to rigers råd fastsatte, da de var ved grænsen, er udløbet, beder kongen af Sverige og Polen selv om, at sagen udsættes og forlænges. Eftersom hans majestæt selv beder om udsættelsen, finder vi det efter rådslagning passende, at sagen hviler og står stille, så længe Gud i sin nåde lader begge Deres Majestæter leve. Men hvis det efter Guds vilje skulle ske, at en af Deres Majestæter

---

side 93

(hvilcket Gudt naadeligen och lenge ville forholde) vedt døden afgaar, daa siden ther om at berammis en sammenkomst eller andre ordentlige middel, vedt hvilcke samme sag til endelig ende kandt blifve befordrit.

Hvadt anlanger k. m. af Sverrig och Pollens etc. venlig begiering, at hans maits. thiennere och brefve, som udi Blegindt er optagne, mothe hans maits. igen tilstillis och af hertug Carls f. n. fordres, daa eftherdi e. maits. slig gerning hafver verrit ubevist, forne k. m. och Sverrigis thiennerre icke heller hafver begerrit nogen sickerhedt her igennom riget, men stiltiendis fremdragit, och saa samme sag en gang højbemelte hertug Carls thienere af e. n. self er tilkiende gifven, vide vy icke andet her udi at raade, endt at slig anmoding blifver k. m. af Sverrig och Pollen etc. billigen afslagen.
Och efther som k. m. af Sverrig och Pollen begierer, at hans maits. thiennere, som af Sverig aarsagis at uddrage, her udi riget mothe hafve geleide och verre sicker, det samme siunis os at verre billigt och thennom at mue tilstedis medt slige vilckor, at the thennom tilbørligen och stille forholder, ey heller medt practiker udi en eller anden maade, som thette rige til fahre kunde verre, thennom lader bruge eller giørrer mistanck.
Dernest som af ethers maits. begieris, at kong. maits. af Sverrigis raadt, adel och thiennerre mothe holdis for erlige och oprichtige folck, indtil saa lenge thennom for theris tilbørlige dommere noget andet blifver ofver bevist, och at højbemelte hertug Carls citation och andre angifven, vedt hvilcke the forulempis, icke mothe regnis thennom til thet verste. Sligt eftherdi thet udi sig self er billigt, eders maits. ey heller medt theris disputationes hafver noget at giørre, daa kandt thet ochsaa hans maits. vel bevilgis och tilsigis.
Hvadt hofvidt articklen anlanger, udi hvilcken k. m. af Sverrig och Pollen etc. sig høgeligen beklager ofver den større uret, som hans maits. er vederfahren af hans maits. herfader broder, højbemelte hertug Carl, udi saa maade, at hans f. n. hafver sig indtrengt udi regierringen, saa rigens raadt, hvilcke medt hans f. n. der til varre af k. m. forordnit, icke heller theris embede och lians maits. befalling fylliste giørre, som thet sig burdt hafde, under religionens schin hafver vent undersathernis hierther fra theris rethe herre och konning, indtager alle slothe och festninger,[a]

Oversættelse til nudansk
(hvilket Gud nådigt og længe måtte forhindre) skulle dø, må sagen derefter tages op på et møde eller ved andre passende midler, så den kan bringes til en endelig afgørelse.
Hvad angår kongen af Sverige og Polens venlige anmodning om, at hans tjenere og breve, som er blevet tilbageholdt i Blekinge, må blive givet tilbage til ham og krævet udleveret af hertug Karls højhed: Da Deres Majestæts påståede handling ikke er blevet bevist, og den nævnte konge og hans svenske tjenere heller ikke har bedt om sikkerhed gennem riget, men har ladet sagen ligge, og da hertug Karls tjenere allerede én gang har fået sagen forelagt af Deres Højhed selv, kan vi ikke andet end anbefale, at denne anmodning med rette afslås af kongen af Sverige og Polen.
Kongen af Sverige og Polen beder også om frit lejde og sikkerhed i riget for de tjenere, der rejser ud af Sverige. Det mener vi er rimeligt at give dem på de vilkår, at de opfører sig ordentligt og fredeligt og ikke benytter sig af intriger eller på anden måde gør noget, der kan bringe riget i fare eller vække mistanke.

Dernæst beder Deres Majestæt om, at kongen af Sveriges råd, adel og tjenere skal betragtes som ærlige og retskafne mennesker, indtil andet er bevist over for deres rette dommere, og at den højt nævnte hertug Karls stævninger og andre anklager, som de chikaneres med, ikke skal regnes dem til størst mulig skade. Da dette i sig selv er rimeligt, og Deres Majestæt heller ikke har noget at gøre med deres stridigheder, kan det også uden videre bevilges og meddeles ham.
Hvad angår hovedpunktet, hvor kongen af Sverige og Polen stærkt klager over den store uret, som hans bror, den højt nævnte hertug Karl, har påført ham — nemlig at hertugen har tiltaget sig regeringsmagten, at rigsrådet, som kongen havde udpeget til at bistå hans højhed, ikke har udført sit embede og kongens befaling, som det burde, og at det under religionens dække har vendt undersåtternes hjerter bort fra deres rette herre og konge og indtaget alle slotte og fæstninger —[a]

Note
a. I trykket står: »begierer af«.

side 94

och endda sagt, at sligt schulle schie k. m. af Sverrig til gafn och beste, medt mogit andit mehre, hvilcket er hans maits. baade til skade och spot; och therforre hans k. m. er paa thet allervenligste af eders maits. begierrendis baade raadt og daad, hvorlethis hans maits. til sit arfverigis rolige besiddelse beqvemeligst igen mothe blifve befordrit. Och til en viderre erklerring paa samme hans maits. venlige begerring, thaa anmodis eders maits. thette eftherschrefne:

1. Først at eders maits. ville lønne hans k. m. 7 eller 8 aarløf skibbe, som hans maits. fraa Dantzig och indt udi Sverrig føre kunde, udtstafferede medt krigsmunition och badtsmendt, alenne paa hans maits. egen bekostning.
2. At ethers maits. ville verfve k. m. af Sverrige tilbeste 2000 ryther och 2000 kneehte eller half saa møget folck, eller och, om thet tyckis ethers maits. besverligt, saa møget krigsfolck eders maits. self vilde.
3. At ethers maits. ville en monitorial schrifvelse til ridderschabit och clerkeriet udi Sverrige lade udgaa och thennom tilraade, at de fraa alt klamerie sig vilde undholde, ey heller noget begynde, som den edt kunde verre emodt, de deris herre och konning svorit hafver, och y ingen maade nogit begynde, som andre omliggende naboer kunde aarsage urolighedt eller skade.
4. At k. m. udi Sverrig mothe eftherladis self at lade verfve ritter och knechte her udi rigit och thennom siden efther forfallende notturft bruge.
5. At hvis fremmit krigsfolck, som hertug Carl, hans f. n., lader bestille, icke mothe stedis her igennom rigit.

6. At the Svensche, hans maits. undersother, som kunde blifve indført hid til rigit, mothe her holdis udi forvarring, indtil hans maits. thennom for rethen hafde ladet stille, och sentents var gahen thennom ofver.
7. At hertug Carls och andre Svenschis skibe mothe her anholdis, naar the af hans maits. blefve arresterede, och at intidt ind eller udt af Sverrige mothe blifve tilstedt at føris, serdelis vedt Elsborg.
8. Thersom hertug Carl, h. f. n., self hende til riget at anlange, at hans naade daa der mothe blifve arresterit och anholden, indtil hans naade hafde stait h. k. m. til rethe for hvis hans maits. hans naade hafde at tilthalle.

Oversættelse til nudansk
…og endda sagt, at sådanne handlinger skulle være til gavn og bedste for kongen af Sverige, selvom de i høj grad er til skade og skam for ham. Derfor beder kongen på det venligste Deres Majestæt om både råd og hjælp til, hvordan han bedst kan hjælpes tilbage til fredelig besiddelse af sit arverige. Som nærmere svar på hans venlige anmodning beder han Deres Majestæt om følgende:
1. At Deres Majestæt vil stille syv eller otte skibe til rådighed for kongen, så de kan føre ham fra Danzig ind i Sverige, udstyret med krigsmateriel og besætning, men udelukkende for hans egen regning.
2. At Deres Majestæt vil hverve 2.000 ryttere og 2.000 fodfolk, eller halvt så mange, til hjælp for kongen af Sverige; eller, hvis det synes for byrdefuldt, så mange soldater, som Deres Majestæt selv ønsker.
3. At Deres Majestæt vil udsende et formanende brev til adelen og præsteskabet i Sverige og råde dem til at holde sig fra al strid og ikke foretage sig noget, der strider mod den ed, de har svoret deres herre og konge, eller som kan skabe uro eller skade for nabolandene.
4. At kongen af Sverige får lov til selv at hverve ryttere og fodfolk her i riget og siden bruge dem, når behovet opstår.
5. At fremmede soldater, som hertug Karl måtte hverve, ikke får lov til at rejse gennem riget.
6. At svenske undersåtter, som måtte blive ført ind i riget, holdes i forvaring, indtil kongen har stillet dem for retten, og der er afsagt dom over dem.
7. At hertug Karls og andre svenskeres skibe tilbageholdes her, når de arresteres af hans majestæt, og at ingen varer får lov til at blive ført ind i eller ud af Sverige, især ved Elfsborg.
8. Hvis hertug Karl, hans fyrstelige højhed, selv skulle komme til riget, skal han arresteres og tilbageholdes, indtil han har stået til regnskab over for hans kongelige majestæt for det, kongen har at anklage ham for.

side 95
Hvadt anlanger disse forne 8 artickler, daa siunis os raadeligt at verre, at the blifver hans maits. udslagen for disse aarsager schyldt.

Eftherdi thet kongerige Sverrig medt slig urolighedt (saa vel som och andre omliggende lande) er behaftit, tha kandt icke rigens skibe, ey heller nogen af rigens undersother, orlofs eller krigsvis, andendis hensendis, men giørris hiøgeligen fornøden, at baade rigens skibbe och undersother, rigit til bestyrckning, blifve tilstede holden, om uforvarendis, thet Gudt forbiude, noget paakom. Dernest vedt eders maits. obne bref offentlig at lade til noget formane the undersather, som udi et fremede kongerige boer, førendt sagen hafver verrit til forhør, eller ochsaa krigsfolck, som egennom riget begerer at forreise, at forhindre, skib och godts at arrestere, nogen fenckligen at anholde, besønderlig en fyrstlig personne; sligt eftherdi thet udi sig self icke lovlig eller billigt findis, om thet blifver ex fundamentis rationis et legum ret ofverveiet och examinerit, och foruden thet saa stor fahre medt sig fører, at commercia och kiøpmandschab therofver kandt blifve nederlagt, undersathernis skib och godts udi lige maade kandt blifve aresterit, theris udstaaende gieldt och restantser thennom ofver sligt frathagit, och thet som merre er, den gode rolighedt och fredsomelighedt, medt hvilcken Gudt thette kongerige mehre endt andre omliggende hafver udi thenne tidt anseht, ofver sligt kunde forandris och udi største uleiglighedt geraade. Derforre siunis os raadeligt at verre, at sligt højbemelte k. m. af Sverrig blifver udslagit. Och endog den stetiniske fordrag medfører, at den enne skal vide den andens beste og gafn lige som sit egit, saa er dog andre veige, som først bør at forfahris, førindt mandt til slig yderlige middel och gerninger griber; icke heller den forne stetinische fordrag derhen kandt tydis, at den enne udi saa maade medt sit egit velferdts eventyr eller fortabelse den anden schulle giørre undsetning.

Angaaende thet k. m. af Sverrig och Pollen begierer, at thersom hans maits. hende paa rigens grundt medt sin comitatu at komme och anlange, och [!] at hans maits. mothe verre sicker och fehlig allevegne och efther fyrstlige vis indtil Sverrigis rigis grendtser geleidis; derpaa er vorris underdanige raadt och betenckende, at hans maits. icke skulle afslais, at dersom storm och uveder hans maits. indtrengde udi the dansche hafner, at hans maits. daa skulle vederfahris al den diel, venligt och godt verre kunde, udi den

Oversættelse til nudansk
Hvad angår de ovennævnte otte punkter, mener vi, at det vil være klogt at afslå dem over for hans majestæt af følgende grunde.
Da Sverige er præget af så stor uro, ligesom de omkringliggende lande, kan rigets skibe og undersåtter ikke sendes bort, hverken i fredelig eller militær tjeneste. Det er tværtimod meget nødvendigt at holde både rigets skibe og undersåtter til rådighed for rigets forsvar, hvis der uventet skulle ske noget, hvilket Gud forbyde. Desuden ville det være farligt offentligt ved et åbent brev fra Deres Majestæt at formane undersåtter, der bor i et fremmed kongerige, før sagen er blevet behandlet, eller at hindre soldater, der ønsker at rejse gennem riget; at arrestere skibe og varer og fængsle nogen, især en fyrsteperson, er heller ikke lovligt eller rimeligt, når sagen prøves efter fornuftens og lovens grundlag. Det indebærer desuden stor fare: handel og købmandsvirksomhed

kan gå i stå, undersåtternes skibe og varer kan også blive beslaglagt, og deres udestående gæld og tilgodehavender kan gå tabt. Og hvad værre er, den gode ro og fred, som Gud i denne tid har skænket dette kongerige mere end de omkringliggende lande, kan blive forstyrret, så riget rammes af alvorlige vanskeligheder. Derfor mener vi, at dette forslag bør afslås over for den højt nævnte konge af Sverige. Selvom Stettinertraktaten fastslår, at hver part skal varetage den andens bedste og fordel, som var det ens eget, findes der andre muligheder, som først bør afprøves, før man griber til så vidtgående midler. Traktaten kan heller ikke forstås sådan, at den ene part skal hjælpe den anden ved at sætte sin egen velfærd på spil eller risikere sit eget tab.
Hvad angår kongen af Sverige og Polens anmodning om, at hvis han kommer til rigets område med sit følge, skal han være sikker og beskyttet overalt og efter fyrsteværdighed ledsages til Sveriges grænse, lyder vores underdanige råd og betænkning sådan: Hans majestæt bør ikke afslås den beskyttelse. Hvis storm og uvejr skulle drive ham ind i danske havne, skal man behandle ham så venligt og godt, som man kan, …

side 96

forhaabning och visse tilforsigt, at hans maits. medthafvendis folck til inthet andet endt thet, som fredsomeligt er, schulle gifve aarsage. Dog at hans k. m. folck och comitatus uden fortog sig til Sverrig schulle begifve och icke udi ethers maits. landt enthen mustris eller lenge opholdis, men lige igen af rigit sig begifve; och dersom hans maits. pro persona noget her udi rigit sig vilde opholde, det hafve sin maade.
At til hertug Carl af Sverrige udgifvis eders maits. monitorial schrifvelse efther hans k. m. begierring, sehe vy och for radsomt ahn, dog at thet scher udi største venlighedt, och at ethers maits. sig en mediator erbiuder.
Efthersom k. m. af Sverrig och Pollen och begerer, at noget fremmit krigsfolck, som hans maits. hafver ladet verfve, maa her igennom rigit paa rigens strømme och allevegne verre sicker och hafve geleide, sligt siunis os och raadeligt at verre, at hans maits. bliver bevilgit medt thenne beschedt, at hvor de komme udi hafn, the thennom daa der forholde tilbørligen och til ingen andre omliggende steder thennom begifve och, thet første godt vindt blifver, thennom igen til siøs forfølger.
Angaaende k. m. af Sverrige venlige ahnmoding, at ethers k. m. ingenlunde ville hvercken medt raadt eller dadt højbemelte hertug Carl byefalde, formellendis sligt at verre emodt thet stetinische fordrag, herpaa siunis os raadeligt, at thette blifver hans maits. tilkiende gifven, højbemelte hertug Carl indtil thenne dag aldelis inthet sligt hafver af hans maits. begierit; dog thersom thet sig tildroge, daa skal k. m. udi Sverrige vis verre, at ethers k. m. icke medt højbemelte hertug Carl nogit vil handle, som kandt findis at verre emodt thet stetinische fordrag, och saa at sig ethers maits. erbiuder en megler och underhandler slig vichtige uenighedt och trette at afstille, och saa udi alle andre maader at ville forfremme den diel, som hans k. m. kandt hafve ehre och guode udtaf och til fridt, rolighedt och samdrechtighedt tienlig verre kandt.

Och efthersom vy rigens raadt aldelis ingen tvifvel bere, at ethers k. m. af høg och guodt forstandt, med hvilcken Gudt almegtigste eders maits. hafver naadeligen och rigeligen ahnsehet och begafvet (therforre vy och Gudt tacker), ingen anden middel eller tanker hafver uden the, som til fredt og rolighedt kunde verre

Oversættelse til nudansk
…med det håb og den forsikring, at hans majestæts ledsagende folk ikke giver anledning til andet end fredelig adfærd. Kongens folk og følge skal dog straks fortsætte til Sverige uden at mønstre eller opholde sig længe i Deres Majestæts land, men rejse direkte ud af riget igen. Hvis hans majestæt personligt ønsker at opholde sig her i riget, må det behandles særskilt.
Vi mener også, at det vil være klogt efter kongens anmodning at sende hertug Karl af Sverige et formanende brev fra Deres Majestæt, dog i den største venlighed, og at Deres Majestæt tilbyder sig som mægler.
Kongen af Sverige og Polen beder desuden om sikkerhed og frit lejde gennem riget og dets farvande for de fremmede soldater, han har ladet hverve. Det finder vi også rimeligt at bevilge på de vilkår, at soldaterne opfører sig ordentligt i de havne, hvor de kommer, ikke rejser videre til andre omkringliggende steder, og igen går til søs, så snart der kommer god vind.
Hvad angår kongen af Sveriges venlige anmodning om, at Deres Majestæt på ingen måde vil støtte den højt nævnte hertug Karl hverken med råd eller handling, fordi det angiveligt ville være i strid med Stettinertraktaten, mener vi, at man bør lade kongen vide, at hertug Karl indtil nu slet ikke har bedt Deres Majestæt om noget sådant. Skulle det alligevel ske, skal kongen af Sverige være sikker på, at Deres Majestæt ikke vil foretage sig noget sammen med hertugen, som kan anses for at stride mod Stettinertraktaten. Deres Majestæt tilbyder sig som mægler og forhandler for at bilægge denne vigtige uenighed og strid, og vil på alle andre måder fremme det, som kan være til ære og gavn for konen og tjene fred, ro og enighed.

Og eftersom vi, Rigsrådet, slet ikke tvivler på, at Deres Majestæt med den høje og gode forstand, som den almægtige Gud nådigt og rigeligt har skænket Dem — derfor takker vi også Gud — ikke har andre midler eller hensigter end dem, der kan tjene fred og ro …

side 97

thienlige, saa forsehe vy os visseligen til, at thenne vorris underdanigst erklering, hvilcken vy efther eders maits. och vort faderne rigis gafn och beste och efther thenne nærværende tidts leiglighed och tilstandt nu giort hafve, af eders maits. blifver udi den beste mening forstait och optagen, hvilcket vy ochsaa som ethers maits. och rigens raadt paa thet underdanigste erre begierrendis. Datum Coldinge 2 martii anno 1598.

Supscripserunt: [19 Underskrifter].

11 Juni. Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen udskreves fra Haderslev 8 Febr., og Breve herom udgik til 21 Raader.[1] Fra Kronborg 14 April bad Kongen 9 Raader[2] og 14 andre at være rede til at deltage i den Ringrenden, som to af Adelen vilde holde ved Herredagen,[3] og sammestedsfra 8 Maj meddeltes det Raadet, at Dronningens Kroning var bestemt til at holdes samme Trinitatis Søndag, som Herredagen skulde aabnes. De jydske Raader tilsagdes til selve Dagen, da de i Forening med de øvrige skulde tilhjælpe, at Kroningen blev forrettet med kristelige Ceremonier saavel som med tilbørlig Opvartning, som det bør Raadet at gjøre og af Arilds Tid har været sædvanligt; de øvrige Raader befaledes det allerede at være til Stede Onsdagen forud (7 Juni) med saa mange Heste, som deres Len var taxerede for.[4] Raadet synes at være mødt fuldtalligt.[5]

11 Juni fandt Dronningens Kroning Sted. Efter Ceremoniellet (af 9 Juni) gik paa Vejen til Kirken Hofmesteren foran Dronningens Vogn, bærende Kronen, og foran ham Raa-

Oversættelse til nudansk
…til gavn og nytte. Vi er derfor sikre på, at Deres Majestæt vil forstå og modtage denne vores underdanige erklæring på den bedste måde. Vi har udarbejdet den ud fra hensynet til Deres Majestæt og vores fædrelands riges gavn og bedste samt efter de aktuelle omstændigheder. Dette beder vi, som Deres Majestæts og rigets råd, indtrængende om. Givet i Kolding den 2. marts 1598.

Underskrivere: [19 underskrifter].

Herredag i København den 11. juni
Herredagen blev indkaldt fra Haderslev den 8. februar, og indkaldelsesbreve blev sendt til 21 råder.[1] Fra Kronborg bad kongen den 14. april ni råder[2] og 14 andre om at være klar til at deltage i ringridningen, som to adelige ville afholde under herredagen.[3] Fra samme sted fik rådet den 8. maj besked om, at dronningens kroning skulle finde sted samme søndag som herredagens åbning, nemlig trinitatissøndag. De jyske råder blev indkaldt til selve dagen for sammen med de øvrige at medvirke til, at kroningen blev gennemført med kristelige ceremonier og passende opvartning, sådan som det er rådets pligt og har været skik fra gammel tid. De øvrige råder fik besked på allerede at være til stede onsdagen før, den 7. juni, med det antal heste, som deres len var takseret til at stille.[4] Det ser ud til, at hele rådet var mødt.[5]
Den 11. juni blev dronningen kronet. Ifølge ceremoniellet af 9. juni gik rigshofmesteren foran dronningens vogn på vejen til kirken med kronen i hænderne, og foran ham gik rå-

---

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XIX, 124–26.
2. Nemlig Peder Munk, Sten Brahe, Jakob Sefeld, Breide Rantzau, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre og Eske Brok.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 137.
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 139. Rådets inddeling efter landskaber var følgende: Jyske råd: Peder Munk, Manderup Parsberg, Jakob Sefeld, Henrik Belov, Albret Fris, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Eske Brok, Henrik Ramel og Axel Gyldenstjerne; Fyn: Erik Hardenberg og Absalon Gjø; Skåne: Axel Brahe og Oluf Rosensparre; Sjælland: Sten Brahe, Arild Hvitfeld, Henrik Lykke, Breide Rantzau og Kristian Holk.
5. Secher, *Rettertingsdomme* I, 152.

side 98

I Kirken bares Himlen over Dronningen af 4 Raader, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk; Dronningens Hofmester Jakob Sefeld bar Kronen op til Koret, hvor Rigens Hofmester og Kongens Kansler tog den og knælende satte den paa Alteret. Hofmesteren begjærede da, at Ordinator vilde konferere Dronningen regalia; hun blev salvet og af Raadet ført til Kammeret, hvor hun iførtes Dronningeklæder i Nærværelse af Enkedronningen og de 8 ældste Raader. Bispen tog derefter Kronen og begjærede, at Raadet vilde hjælpe ham at sætte Kronen paa Dronningen; dette skete, og »gaar alt Raadet frem og tager paa Kronen«,[1] hvorefter Ordinator forklarede Kronens Betydning.
Retterthinget vedvarede fra 15 Juni til 6 Juli. Under Herredagen ankom der Udsendinge fra England med Klager over Konfiskation af engelske Kjøbmænds Gods. Til at forhandle med dem beskikkedes Kristen Fris, Manderup Parsberg, Arild Hvitfeld og Henrik Ramel, og efterat disse havde givet Udsendingene deres endelige Svar,[2] fik Gesandterne 10 Juli Rekreditiv af Kongen.[3]

Decbr. Delvist Raads møde i Kjøbenhavn.

8 Decbr. befalede Kongen 7 Raader i Sjælland og Skaane med første Lejlighed at komme til Kjøbenhavn.[4] Om Mødet vides intet.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1598.

****Indlandet.**** 17 Maj afsendte Kongen fra Frederiksborg Henrik Lykke til Enkedronning Sofie for at bede hende overvære Dronning Anna Katharinas Kroning 11 Juni.[5] 21 Maj erklærede Enkedronningen fra Nykjøbing, at Udsendingen havde forrettet sit Ærende.[6]

Oversættelse til nudansk
I kirken blev baldakinen over dronningen båret af fire råder: Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk. Dronningens hofmester, Jakob Sefeld, bar kronen op til koret. Her tog rigshofmesteren og kongens kansler den og satte den knælende på alteret. Hofmesteren bad derefter ceremonimesteren om at overrække dronningen regalierne. Hun blev salvet og ført af rådet til kammeret, hvor hun iførte sig dronningeklæder i enkedronningens og de otte ældste råders nærværelse. Biskoppen tog derefter kronen og bad rådet hjælpe ham med at sætte den på dronningens hoved. Det skete, og »hele rådet gik frem og lagde hænderne på kronen«,[1] hvorefter ceremonimesteren forklarede kronens betydning.
Rettertinget var i session fra den 15. juni til den 6. juli. Under herredagen ankom engelske gesandter med klager over konfiskation af engelske købmænds ejendom. Kristen Friis, Manderup Parsberg, Arild Huitfeld og Henrik Ramel blev udpeget til at forhandle med dem. Efter at disse havde givet gesandterne deres endelige svar,[2] fik gesandterne den 10. juli deres hjemrejsetilladelse fra kongen.[3]
Delvist rådsmøde i København i december
Den 8. december beordrede kongen syv råder fra Sjælland og Skåne til at komme til København ved første lejlighed.[4] Man ved intet om mødet.
Rådets virksomhed uden for møderne i 1598
Indenrigske forhold. Den 17. maj sendte kongen Henrik Lykke fra Frederiksborg til enkedronning Sofie for at bede hende overvære dronning Anna Katharinas kroning den 11. juni.[5] Den 21. maj meddelte enkedronningen fra Nykøbing, at udsendingen havde udført sit hverv.[6]

Noter
1. Sjællandske Registre XIV, 160; Slange, side 137–38.
2. Rymer, *Foedera*, udg. Holmes, VII, del I, 203.
3. Samme værk (Latina 1586–99, fol. 345, med denne dato).
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 176.
5. Missive til dronningen: Sjællandske Tegnelser XIX, 140; til Henrik Lykke: samme værk, side 141.
6. Original med segl: Danske Kongers Historie, nr. 73 a.

side 99

3 Juni ophævedes efter Overvejelse med Raadet det almindelige Forbud mod Maltudførsel, der nogen Tid tidligere var givet med Raadets Bevilling og Samtykke.[1]
8 Juli tilskreves det Hofmesteren, at Kongen havde bevilget Raaderne herefter at maatte beholde den femte Part af hvad Oldengjæld der oppebæres i deres Len; dette skulde han meddele Rentemesteren til Efterretning.[2]

1 Septbr. befalede Kongen fra Frederiksborg Axel Brahe og Oluf Rosensparre at kjende og dømme, om en Dom af Landsdommer i Bleking i en Drabssag skal staa ved Magt, efterat den udlagte Banemand, da han blev rettet for andre Misgjerninger, har tilbagetaget sin tidligere Tilstaaelse.[3]
24 Septbr. ophævedes et Bygforbud i samme Udtryk som 3 Juni.[4]
12 Septbr. befuldmægtigedes Sten Brahe og Arild Hvitfeld til at møde paa Aastederne i den Trætte, der var mellem Knud Urne, Embedsmand paa Halsted Kloster, paa Dronning Sofies og Kronens Vegne, og Peder Grubbe til Aalstrup, og endeligen adskille dem.[5]
Paa Grund af de stigende Rugpriser mente Kongen, at det var tilraadeligt i December at tilbagekalde den nylig (24 Septbr.) udstedte Tilladelse til Udførsel af Byg og Malt; herom afkrævedes 1 Novbr. Raadets Betænkning.[6] Med Henvisning til Overvejelse med Raadet udstedtes virkelig det nye Udførselsforbud 1 Decbr.[7]

****Fyrstendømmerne.**** Fra Haderslev 28 Marts udstedte Kongen en Kommission for Jakob Sefeld og Albret Fris samt Benedikt v. Alefeld og Joakim Reich til at møde 7 Maj (Søndag Jubilate) i Rødemis ved Husum til Afgjørelse af de mellem Amterne Schwabstedt og Gottorp svævende Stridigheder.[8] 29 Marts bad Kongen de to Raader endelig at møde til fastsat

Oversættelse til nudansk
Den 3. juni blev det almindelige forbud mod udførsel af malt ophævet efter drøftelse med rådet. Forbuddet var tidligere blevet indført med rådets tilladelse og samtykke.[1]
Den 8. juli skrev man til rigshofmesteren, at kongen havde givet råderne lov til fremover at beholde en femtedel af de oldenafgifter, der blev opkrævet i deres len. Han skulle give rentemesteren besked om dette.[2]
Den 1. september beordrede kongen fra Frederiksborg Axel Brahe og Oluf Rosensparre til at undersøge og afgøre, om en dom afsagt af landsdommeren i Blekinge i en drabssag fortsat skulle gælde. Den udpegede drabsmand havde trukket sin tidligere tilståelse tilbage, efter at han var blevet henrettet for andre forbrydelser.[3]
Den 24. september blev et forbud mod udførsel af byg ophævet med samme ordlyd som den 3. juni.[4]
Den 12. september fik Sten Brahe og Arild Huitfeld fuldmagt til at møde på de omstridte steder i sagen mellem Knud Urne, embedsmand på Halsted Kloster, på enkedronning Sofies og kronens vegne, og Peder Grubbe til Aalstrup. De skulle endeligt bilægge sagen mellem parterne.[5]

På grund af de stigende rugpriser mente kongen i december, at det var tilrådeligt at tilbagekalde den tilladelse til udførsel af byg og malt, som netop var udstedt den 24. september. Den 1. november bad han rådet om en vurdering.[6] Efter drøftelse med rådet blev det nye udførselsforbud faktisk udstedt den 1. december.[7]

Fyrstendømmerne. Den 28. marts udstedte kongen fra Haderslev en kommission til Jakob Sefeld, Albret Fris, Benedikt von Alefeld og Joakim Reich. De skulle mødes den 7. maj, søndagen Jubilate, i Rødemis ved Husum og afgøre stridighederne mellem amterne Schwabstedt og Gottorp.[8] Den 29. marts bad kongen de to råder om under alle omstændigheder at møde på det fastsatte

---

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XIX, 144.
2. Samme værk, side 147.
3. Skaanske Tegnelser III, 64.
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 158.
5. Smaalandske Tegnelser VI, 23.
6. Sjællandske Tegnelser XIX, 168.
7. Samme værk, side 174.
8. *Vollmachten* 1598–1611, fol. 23.

side 100

Tid, da »det er magtpaaliggende, at denne Lejlighed synderlig haves i Agt«.[1] Mødet fandt Sted, men blev frugtesløst.[2]

****Udlandet.**** Sidst i September Maaned kom Udsendinge fra de vendiske Stæder til Kjøbenhavn for at søge den Stadfæstelse paa deres Privilegier, som de ikke havde opnaaet i 1596 (ovfr. S. 81); af Gesandterne havde i det mindste Rostocks Kreditiv til Rigsraadet (af 15 Septbr.).[3] Til at forhandle med dem beskikkedes Kristoffer Valkendorf, Kristen Fris, Axel Gyldenstjerne og Henrik Ramel, med hvem Udsendingene vexlede flere Indlæg først i Oktober. 13 Oktbr. meddeltes det Udsendingene, at Kongen efter Indstilling fra Kommissarierne ikke vilde stadfæste Privilegierne, før Stæderne havde opfyldt visse Betingelser, bl. a. at fremlægge de originale Privilegiebreve. Da Udsendingene besværede sig over det sidste Punkt, erklærede Raaderne Dagen efter, at Kongen vilde lade sig nøje med Transsumter, som han da vilde lade en Befuldmægtiget konferere med Originalerne i Lübeck. Samme Dag (14 Oktbr.) erklærede Raaderne, at Kongen ikke kunde bevilge Stralsund den ansøgte Fritagelse for Tolden i Øresund.[4]

1599.

Af Raaderne døde Jakob Sefeld 15 Novbr.

5 Maj. Delvist Raads møde i Kjøbenhavn.

3 April meddelte Kongen 9 Raader i Sjælland og Skaane, at han paa Forlangende af Hertug Karl af Sverige havde stævnet Erik Bjelke og Svante Bjelke til at møde i Kjøbenhavn 30 April for Kongen og tilforordnede Raader, og befa-

Oversættelse til nudansk
tidspunkt, da det er vigtigt, at denne mulighed især holdes for øje.[1] Mødet fandt sted, men førte ikke til noget resultat.[2]

Udlandet. Sidst i september kom udsendinge fra de vendiske byer til København for at få stadfæstet de privilegier, som de ikke havde fået stadfæstet i 1596 (se ovenfor side 81). Mindst én af gesandterne, fra Rostock, havde et kreditivbrev til Rigsrådet, dateret den 15. september.[3] Kristoffer Valkendorf, Kristen Friis, Axel Gyldenstjerne og Henrik Ramel blev udpeget til at forhandle med dem. Udsendingene udvekslede flere indlæg med råderne i begyndelsen af oktober. Den 13. oktober fik udsendingene besked om, at kongen efter kommissærernes anbefaling ikke ville stadfæste privilegierne, før byerne havde opfyldt visse betingelser, blandt andet fremlagt de originale privilegiebreve. Udsendingene klagede over det sidste krav. Dagen efter meddelte råderne, at kongen ville nøjes med afskrifter, som en befuldmægtiget skulle sammenholde med originalerne i Lübeck. Samme dag, den 14. oktober, meddelte råderne, at kongen ikke kunne bevilge Stralsund den ønskede fritagelse for Øresundstold.[4]

1599

Råden Jakob Sefeld døde den 15. november.
Delvist rådsmøde i København den 5. maj

Den 3. april meddelte kongen ni råder fra Sjælland og Skåne, at han på anmodning af hertug Karl af Sverige havde indstævnet Erik Bjelke og Svante Bjelke til at møde i København den 30. april for kongen og de udpegede råder, og beordrede dem derfor til at være til stede på den angivne dag.[1]

Noter

1. Jydske Tegnelser V, 68.
2. Slange, side 142.
3. Original med segl: Hansestæder, nr. 13.

4. Forhandlingerne findes dels i originaler, dels i afskrifter: samme arkiv.

side 101

dem derfor at være til Stede paa den angivne Dag.[1] Senere meddeltes det Arild Hvitfeld, Axel Brahe, Oluf Rosensparre og Kristian Holk, at Mødet var opsat til 5 Maj.[2] Dommen, hvorved Sagen blev udsat til Herredagen Aar 1600, afgaves 5 Maj i Nærværelse af de tilkaldte, Sten Brahe og Henrik Ramel undtagne.[3] I Henhold hertil skrev Hertug Karl 6 Decbr. fra Stockholm til det danske Rigsraad, at han vilde sende Befuldmægtigede som Anklagere til Herredagen, idet han bad Raadet sørge for, at Erik og Svante Bjelke i Mellemtiden holdtes til Stede i tilbørlig Arrest.[4]

24 Juni. Herredag i Bergen og (1 Avgust) i Oslo.

12 Avgust 1598 udskreves Herredagen,[5] og 27 Marts 1599 meddeltes det Eske Brok og Kristian Holk, at Kongen vilde have dem forordnet til at møde i Rette, hvorfor de skulde være til Stede i Kbhvn. 10 Juni og derfra paa et af Kongens Skibe rejse til Norge.[6] 10 April udstedtes der en Fuldmagt for Axel Gyldenstjerne, Statholder i Norge, de to nævnte Raader, Hans Pedersen (Litle) til Sæm, Norges Riges Kansler, og Niels Krag til Agerkrog, Kongens Sekretær, til at sidde i Retterthing; samme Dag fik de en Instrux, hvori Kongen tog et lignende Forbehold som i 1597 (S. 86).[7] 14 April udgik Befalingen til Axel Gyldenstjerne og Hans Pedersen.[8] De nævnte Mænd afsagde derefter Domme i Bergen fra 2 til 25 Juli,[9] i Stavanger fra 31 Juli til 3 Avgust, i Hofvadt paa Lister 4 Avgust og paa Aggershus fra 14 til 30 Avgust.[10]

Oversættelse til nudansk
Senere fik Arild Huitfeld, Axel Brahe, Oluf Rosensparre og Kristian Holk besked om, at mødet var udsat til den 5. maj.[2] Dommen, som udsatte sagen til herredagen i 1600, blev afsagt den 5. maj i nærværelse af de indkaldte, dog uden Sten Brahe og Henrik Ramel.[3] I den forbindelse skrev hertug Karl den 6. december fra Stockholm til det danske Rigsråd, at han ville sende befuldmægtigede som anklagere til herredagen. Han bad rådet sørge for, at Erik og Svante Bjelke i mellemtiden blev holdt i passende arrest.[4]
Herredag i Bergen fra 24. juni og i Oslo fra 1. august
Herredagen blev indkaldt den 12. august 1598.[5] Den 27. marts 1599 fik Eske Brok og Kristian Holk besked om, at kongen ville udpege dem til at dømme i sagen. De skulle derfor være i København den 10. juni og derfra rejse til Norge på et af kongens skibe.[6] Den 10. april blev der udstedt en fuldmagt til Axel Gyldenstjerne, Norges statholder, de to nævnte råder, Hans Pedersen (Litle) til Sæm, Norges rigskansler, og kongens sekretær Niels Krag til Agerkrog om at sidde i rettertinget. Samme dag fik de en instruktion, hvori kongen tog et lignende forbehold som i 1597 (side 86).[7] Den 14. april gik befalingen ud til Axel Gyldenstjerne og Hans Pedersen.[8] De nævnte

mænd afsagde derefter domme i Bergen fra den 2. til den 25. juli,[9] i Stavanger fra den 31. juli til den 3. august, i Hofvadt på Lister den 4. august og på Akershus fra den 14. til den 30. august.[10]

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XIX, 208.
2. Samme værk, side 207. Missivet er åbenbart fejlagtigt indført med datoen 1. april.
3. Secher, *Rettertingsdomme* I, 249; jf. Slange, side 154. Den 16. august 1599 skrev rigshofmesteren og kansleren til Svante Bjelke, at kongen nu havde berammet en herredag til den 8. oktober. De lod ham vide, »paa« det [trykt sådan], at han derefter kunne vide at rette sig, så han ikke skulle blive dømt uventet, hvis hertug Karl fremsatte yderligere krav i samme sag (Sjællandske Tegnelser XIX, 220).
4. Original med segl: Registratur 27, nr. 93.
5. Norske Rigsregistranter III, 546–48.
6. Sjællandske Tegnelser XIX, 199.
7. Norske Rigsregistranter III, 563–66, jf. side 560–61 og 570.
8. Samme værk, side 567.
9. Jf. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, II, 403).
10. Jf. Slange, side 150–51.

side 102

8 Oktbr. Herredag i Kjøbenhavn.[1]

Herredagen udskreves 16 Juli, usædvanlig nok uden at der henvises til en forudgaaet Overvejelse med Raadet; Brev herom udgik til 21 Raader.[2] Efter Opregningen i Herredagsdombogen skal disse have mødt alle, ene Absalon Gjø undtaget, der dog netop ses at have været til Stede.[3] Retterthinget vedvarede til 23 Oktbr.[4]

15 Juni klagede Magistraten i Lübeck til Kristian IV over Overgreb, begaaede af Hertug Karls Skibe mod Lübeckere i danske Farvande,[5] og afsendte tillige to Sendebud til Kbhvn. Her forordnedes Hofmesteren, Kansleren og de tilstedeværende Raader til at forhandle med dem, og efter deres Indstilling erklærede Kongen 15 Avgust, at han vilde raadslaa om Sagen med det samtlige Rigsraad.[6] Da dette var sammentraadt, afgav Kongen 25 Oktbr. sin endelige Resolution, hvorefter Lübeck opfordredes til at skaffe nøjere Oplysninger om de paankede Tilfælde, men Kongen tillige erklærede, ved en anselig Legation at ville opfordre Hertug Karl til at forbyde sine Admiraler og Udliggere at angribe Lübeckerne.[7] Til denne Sendelse valgtes Kristian Holk, som 30 Oktbr. fik en foreløbig Meddelelse om, at Kongen i Januar 1600 agtede at bruge ham som Gesandt til Hertug Karl.[8] Sidst i Oktbr. ankom der en skarp Skrivelse fra Dronning Elisabet til Kristian IV, som besvarede den ved 1 Novbr. at stille et Forslag om et Forligsmøde i Bremen.[9] Samtidig henvendte

det danske Rigsraad sig til det engelske, idet det beklagede Skarpheden i Dronningens Brev og haabede, at Kongens fredelige Forslag vilde blive vel modtaget. Denne Skrivelse undertegnedes ex decreto et nomine totius senatus regni Daniæ[a] af Kristoffer

Oversættelse til nudansk
Herredag i København den 8. oktober[1]
Herredagen blev indkaldt den 16. juli, usædvanligt nok uden henvisning til, at rådet først var blevet rådspurgt. Indkaldelsesbreve blev sendt til 21 råder.[2] Ifølge listen i herredagsdomsbogen skulle de alle have været til stede med undtagelse af Absalon Gjø, men andre oplysninger viser, at han netop var mødt.[3] Rettertinget fortsatte til den 23. oktober.[4]
Den 15. juni klagede magistraten i Lübeck til Kristian IV over overgreb, som hertug Karls skibe havde begået mod lübeckere i danske farvande.[5] Magistraten sendte også to udsendinge til København. Her blev rigshofmesteren, kansleren og de råder, der var til stede, udpeget til at forhandle med dem. Efter deres anbefaling erklærede kongen den 15. august, at han ville drøfte sagen med hele Rigsrådet.[6] Da rådet var samlet, fremsatte kongen sin endelige afgørelse den 25. oktober. Lübeck blev opfordret til at skaffe mere præcise oplysninger om de påklagede hændelser. Samtidig erklærede kongen, at han ved en fornem ambassade ville opfordre hertug Karl til at forbyde sine admiraler og kapere at angribe lübeckerne.[7] Kristian Holk blev valgt til denne ambassade. Den 30. oktober fik han foreløbig besked om, at kongen i januar 1600 ville bruge ham som gesandt hos hertug Karl.[8]
Sidst i oktober ankom et skarpt brev fra dronning Elisabeth til Kristian IV. Den 1. november svarede kongen ved at foreslå et forligsmøde i Bremen.[9] Samtidig skrev det danske Rigsråd til det engelske råd. Det beklagede tonen i dronningens brev og udtrykte håb om, at kongens fredelige forslag ville blive godt modtaget. Brevet blev underskrevet »efter beslutning og i hele det danske rigsråds navn«[a] af Kristoffer

---

Noter
a. Latin: »efter beslutning og i hele det danske rigsråds navn«.

1. Ejler Brokkenhus (*Samling til Fyens Historie* VI, 433).
2. Sjællandske Tegnelser XIX, 214–15.
3. Secher, *Rettertingsdomme* I, 251.
4. Jf. Slange, side 154, som dog sammenblander rådsmødet i maj med herredagen.
5. Original med segl: Registratur 27, nr. 94.
6. Afskrift: samme.
7. Afskrift: samme.
8. Sjællandske Tegnelser XIX, 233.
9. Latina 1586–99, fol. 379.

side 103

Valkendorf, Kristen Fris, Manderup Parsberg og Axel Gyldenstjerne.[1]
24 Oktbr. skjænkede Kongen med Raadets Samtykke Peder Mundt, Embedsmand paa Frederiksborg, Sandby og Høje Len i Skaane, der maatte falde tilbage til Kronen efter den barnløse Reinhard Fux von Bommelbergs Død.[2] — Paa Herredagen forhandledes der om Kjøbet af Møgeltønder, hvilket Raadet tilraadede (jfr. ndfr. S. 105). I den Anledning bad Kongen 26 Oktbr. »nogle af Raadet« at være hans Forlovere overfor Benedikt Rantzau for Kjøbesummen 70000 Rd.[3] 30 Oktbr. udstedtes Gjældsbrevet for denne Sum, hvorved 14 Raader gik i Borgen for Kongen.[4] — 30 Oktbr. ophævedes efter Overvejelse med Raadet det tidligere med dets Samtykke udstedte Forbud mod Udførsel af Rug, Havre, Flæsk, fede og magre Svin (ovfr. S. 88).[5]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1599.

****Indlandet.**** 3 April befalede Kongen Raadet at erklære sig, om det var gavnligt at ophæve Forbudet mod Udførsel af Byg og Malt i Juli Maaned eller lade det blive staaende noget længer.[6] Svarene kjendes ikke, men Forbudet blev hævet 14 Juli efter Overvejelse med Raadet.[7]

Samme Dag befalede det Hofmesteren, Kansleren, Arild Hvitfeld og Henrik Lykke at være i Kbhvn. 3 Juni og da begynde at foretage Rentemester Enevold Kruses Regnskab, uden at forlade Byen, før det hele var set igjennem.[8]

16 Avgust bad Kongen flere Raader, Lensmænd og Landsaatter at følge hans Søn (Frederik)s Lig fra Slangerup (7 Septbr.) til Roskilde og her overvære Jordefærden (9 Septbr.). Af Raadet indbødes Sten Brahe, Breide Rantzau og Arild Hvitfeld,

Oversættelse til nudansk
…Valkendorf, Kristen Friis, Manderup Parsberg og Axel Gyldenstjerne.[1]
Den 24. oktober skænkede kongen med rådets samtykke Peder Mundt, embedsmand på Frederiksborg samt Sandby og Høje len i Skåne. Lenene skulle tilfalde kronen efter den barnløse Reinhard Fux von Bommelbergs død.[2] På herredagen forhandlede man om købet af Møgeltønder, som rådet anbefalede (jf. nedenfor side 105). I den forbindelse bad kongen den 26. oktober »nogle af rådet« om at kautionere over for Benedikt Rantzau for købesummen på 70.000 rigsdaler.[3] Den 30. oktober blev der udstedt et gældsbrev på beløbet, og 14 råder kautionerede for kongen.[4] Samme dag blev det tidligere forbud mod udførsel af rug, havre, flæsk og fede og magre svin

ophævet efter drøftelse med rådet. Forbuddet var oprindeligt indført med rådets samtykke (se ovenfor side 88).[5]

Rådets virksomhed uden for møderne i 1599

Indenrigske forhold. Den 3. april beordrede kongen rådet til at tage stilling til, om det var bedst at ophæve forbuddet mod udførsel af byg og malt i juli eller lade det gælde længere.[6] Man kender ikke rådernes svar, men forbuddet blev ophævet den 14. juli efter drøftelse med rådet.[7]

Samme dag fik rigshofmesteren, kansleren, Arild Huitfeld og Henrik Lykke besked på at være i København den 3. juni og begynde gennemgangen af rentemester Enevold Kruses regnskaber. De måtte ikke forlade byen, før alt var gennemgået.[8]

Den 16. august bad kongen flere råder, lensmænd og landsattemænd om at følge hans søn Frederik i ligtoget fra Slangerup den 7. september til Roskilde og overvære begravelsen den 9. september. Fra rådet blev Sten Brahe, Breide Rantzau og Arild Huitfeld indbudt,

---

Noter

1. Rymer, *Foedera*, udg. Holmes, VII, del I, 205 (Latina 1586–99, fol. 380).
2. Skaanske Registre III, 102 (gavebrevet skal have været underskrevet af alle 21 råder).
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 232.
4. Friis Edvardsen, *Schielschiør*, side 432.
5. Sjællandske Tegnelser XIX, 233.
6. Samme værk, side 208.
7. Samme værk, side 212.
8. Samme værk, side 208.

side 104

Henrik Ramel, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre og Kristian Holk, de fire sidste med deres Fruer.[1]

****Sverige.**** 2 Januar skrev Hertug Karl fra Nykjøping til det danske Rigsraad, at Erik Sparre som Udsending i Danmark (ovfr. S. 90) skulde have paastaaet, at Hertugen ikke alene vilde krænke Adelens Privilegier i Sverige, men ogsaa siden hjælpe til hos Kongen af Danmark, at »denne saaledes skulde foretage Sagerne mod Adelen der i Landet«.[2] Han benægtede dette og bad Raadet ikke fæste Lid til saadan usandfærdig Tale. Han ønskede netop at bevare et godt Forhold mellem Rigerne, hvorfor han nu ogsaa havde afsendt Axel Ryning og Sekretæren Peder Nilsson til den danske Konge, og bad Raadet forhjelpe disse til en god Afsked.

8 Januar befalede det Sten Brahe og Henrik Ramel (under Henvisning til en forudgaaet Meddelelse) at komme til Kbhvn. for derfra at tiltræde en Rejse til Sverige.[3] 16 Januar undertegnedes deres Kreditiv til Hertug Karl[4] saavel som deres Fuldmagt og Instrux.[5] De skulde overvære Rigsdagen i Stockholm, men da denne ikke fandt Sted, vendte Raaderne hjem, efterat have truffet Hertug Karl i Jönköping, hvor de fik deres Rekreditiver 29 Januar.[6]
2 Marts meddelte det svenske Raad fra Stafø[7] det danske Rigsraad, at to svenske Adelspersoner, Svante Hogenskild og Erik Klasson Bjelke, hemmelig havde begivet sig fra Sverige ind i Danmark, hvorved de havde brudt baade den af dem selv samtykte Forening i Jönköping og den Troskabsed, de havde svoret Hertug Karl. Raadet bad derfor, at disse æreløse, men edige Personer ikke maatte faa Tilflugt i Danmark, men maatte holdes i Arrest, indtil Afsendingen Richard Baumgarten

Oversættelse til nudansk
Henrik Ramel, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre og Kristian Holk; de fire sidstnævnte med deres hustruer.[1]

****Sverige.**** Den 2. januar skrev hertug Karl fra Nyköping til det danske Rigsråd. Han skrev, at Erik Sparre, som var udsending i Danmark (se ovenfor side 90), skulle have påstået, at hertugen ikke alene ville krænke den svenske adels privilegier, men senere også hjælpe kongen af Danmark med »således at føre sagerne mod adelen i landet«.[2] Hertug Karl afviste dette og bad rådet om ikke at fæste lid til sådanne falske rygter. Han ønskede tværtimod at bevare et godt forhold mellem rigerne. Derfor havde han sendt Axel Ryning og sekretær Peder Nilsson til den danske konge og bad rådet hjælpe dem til en god afsked.
Den 8. januar beordrede kongen Sten Brahe og Henrik Ramel til at komme til København, så de derfra kunne rejse til Sverige. Befalingen henviste til en tidligere meddelelse.[3] Den 16. januar underskrev man deres kreditivbrev til hertug Karl[4] samt deres fuldmagt og instruktion.[5] De skulle overvære rigsdagen i Stockholm, men da den ikke blev afholdt, vendte råderne hjem efter at have mødt hertug Karl i Jönköping. Her fik de deres hjemrejsebreve den 29. januar.[6]
Den 2. marts meddelte det svenske råd fra Stafø[7] det danske Rigsråd, at to svenske adelsmænd, Svante Hogenskild og Erik Klasson Bjelke, i hemmelighed var rejst fra Sverige ind i Danmark. Dermed havde de brudt både den aftale, de selv havde indgået i Jönköping, og den troskabsed, de havde svoret hertug Karl. Rådet bad derfor om, at disse æreløse men edsbrydende mænd ikke måtte få tilflugt i Danmark, men blev holdt fængslet, indtil udsendingen Richard Baumgarten

---

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XIX, 219.
2. Original med segl: Registratur 27, nr. 93.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 195.

4. *Svenske Acta* I, 450; et tysk kreditivbrev for de samme af 9. januar: Udenrigske Registre 1598–99, fol. 210.
5. Originaler med segl: Registratur 27, nr. 95 (*Svenske Acta* I, 451).
6. Original med segl: Registratur 27, nr. 95. Jf. *Svenske Acta* I, 453–58; Slange, side 148.
7. Formentlig herregården Stafø i Møre (Styffe, *Skandinaviens historia*, 2. udgave, side 180).

side 105

kom for at tiltale dem paa Hertugens og Raadets Vegne.[1] — Dette Brev synes ikke besvaret.

1600.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne.

Indlandet. 29 Marts opfordrede Kongen Raadet til at bevilge, at alle Bønder i Sjælland, som er Adelens Tjenere, alene Ugedagstjenerne undtagne, i den følgende Sommer maatte arbejde 6 Dage paa Befæstningen af Kjøbenhavn og saaledes hvert Aar, indtil Befæstningen blev fuldendt. Raaderne skulde indsende deres Betænkning med Budet, for at et Mandat derom ufortøvet kunde udgaa, »og efterdi samme Arbejde kan være Adelens Tjenere en ringe Besværing, og det, som skal gjøres og forfærdiges, er ikke ringe, men Riget og Undersaatterne til Gavn, tvivle vi ikke, at I jo dette vort Forehavende lader eder befalle«.[2] — Raadet synes dog ikke at have efterkommet Kongens Ønske.

Idet Kongen 29 Maj meddelte Raadet, at han havde afkjøbt Benedikt Rantzau Møgeltønder for en stor Sum Penge, henviste han til, at dette var anset for tilraadeligt af Raadet i sidste Herredag (ovfr. S. 103), og bad det derfor samtykke i en almindelig Skat til at afbetale hin Sum; herom skulde det erklære sig strax, saa at Skatten kunde udskrives og indkræves inden Martini.[3] Raadet meddelte Bevillingen, og Skattebrevene udgik allerede 9 Juli.[4]

Sverige. I Januar sendtes Kristian Holk samt Sekretæren Siverd Grubbe til Hertug Karl; efter deres Instrux af 3 Januar skulde de dels paatale de af Lübeckerne paankede

Oversættelse til nudansk
kom for at anklage dem på hertugens og rådets vegne.[1] Dette brev ser ikke ud til at være blevet besvaret.
1600
Rådets virksomhed uden for møderne

Indenrigske forhold. Den 29. marts bad kongen rådet om at godkende, at alle bønder på Sjælland, der var adelens fæstere — bortset fra dem, der arbejdede på bestemte ugedage — skulle arbejde seks dage den følgende sommer på Københavns befæstning og derefter seks dage hvert år, indtil befæstningen var færdig. Råderne skulle sende deres vurdering med bud, så en forordning hurtigt kunne udsendes. Kongen tilføjede, at arbejdet ville være en lille byrde for adelens fæstere, mens det, der skulle udføres, var omfattende og ville gavne riget og undersåtterne. Han tvivlede derfor ikke på, at rådet ville godkende hans forslag.[2] Det ser dog ikke ud til, at rådet efterkom kongens ønske.

Den 29. maj meddelte kongen rådet, at han havde købt Møgeltønder af Benedikt Rantzau for en stor sum penge. Han henviste til, at rådet havde anbefalet købet på den seneste herredag (se ovenfor side 103), og bad derfor rådet godkende en almindelig skat til at betale beløbet. Rådet skulle straks tage stilling, så skatten kunne udskrives og opkræves inden Mortensdag.[3] Rådet bevilgede skatten, og skattebrevene blev udsendt allerede den 9. juli.[4]

Sverige. I januar blev Kristian Holk og sekretær Siverd Grubbe sendt til hertug Karl. Ifølge deres instruktion af 3. januar skulle de blandt andet fremføre de klager, lübeckerne havde rejst …

Noter

1. Original med 36 underskrifter og 12 segl: Registratur 52, nr. 221, 1.
2. Københavns Diplomatarium IV, nr. 874.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 264.
4. Samme værk, side 269; vedrørende Norge: Norske Rigsregistranter III, 601. Slange, side 156, omtaler kongens introduktionsbrev vedrørende denne skat.

106

Overgreb paa Søen (ovfr. S. 102), dels indlægge Forbøn for de fængslede svenske Raader.[1] Gesandterne skulde overvære Rigsdagen i Linköping, men kom kun til Jönköping, hvor deres Hverv besvaredes af Hertugen 9 Febr.;[2] samme Dag fik de deres Rekreditiv af denne.[3]

Fra Varsjav 7 April tilskrev Kong Sigismund Kristian IV om Erik Bjelke, der agtede at søge Tilflugt i Danmark, men frygtede her at blive stævnet for Retten af Hertug Karl; dette bedes Kristian IV ikke tillade.[4] »I samme Mening fik Danmarks Raad Kong Sigismunds Brev under forskrevne Dato mutatis mutandis«.[5]

Udlandet. Fra Frederiksborg 31 Januar meddelte Kongen Manderup Parsberg, at der var berammet et Møde i Emden 23 Marts med Dronningen af Englands Udsendinge; dette skulde han overvære og inden 15 Marts møde i Kbhvn.[6] Her udstedtes 14 Marts et Kreditiv for Kristen Fris, Manderup Parsberg og Henrik Ramel samt Jonas Charisius og Niels Krag til i Emden at forhandle med de engelske Udsendinge.[7] Rejsen tiltraadtes 30 Marts; 9 April kom Gesandterne til Emden, hvor de forgjæves ventede paa de engelske Gesandter; herom udstedte de 8 Maj en Erklæring.[8]

Samme Dag afrejste Manderup Parsberg over Land, medens de andre gik om Bord. Tredjedagen derefter ankom de engelske Udsendinge, men de danske nægtede nu atter at gaa i Land.[9] 30 Maj kom Udsendingene til Helsingør.[10]

Oversættelse til nudansk
…de overgreb, der var begået til søs (se ovenfor side 102), og bede for de fængslede svenske råder.[1] Gesandterne skulle overvære rigsdagen i Linköping, men kom kun til Jönköping. Hertugen svarede på deres ærinde den 9. februar,[2] og samme dag fik de deres hjemrejsebrev fra ham.[3]
Den 7. april skrev kong Sigismund fra Warszawa til Kristian IV om Erik Bjelke, der ønskede at søge tilflugt i Danmark, men frygtede at blive indstævnet for retten her af hertug Karl. Sigismund bad Kristian IV om ikke at tillade dette.[4] »I samme anledning fik Danmarks råd kong Sigismunds brev med samme indhold og dato«.[5]
Udlandet. Den 31. januar meddelte kongen fra Frederiksborg Manderup Parsberg, at der var aftalt et møde i Emden den 23. marts med dronningens af Englands udsendinge. Parsberg skulle deltage og møde i København inden den 15. marts.[6] Den 14. marts blev der her udstedt kreditivbreve til Kristen Friis, Manderup Parsberg, Henrik Ramel, Jonas Charisius og Niels Krag, så de kunne forhandle med de engelske udsendinge i Emden.[7] Gesandterne rejste den 30. marts og ankom til Emden den 9. april. De ventede forgæves på de engelske gesandter og udsendte en erklæring om sagen den 8. maj.[8] Samme dag rejste Manderup Parsberg hjem over land, mens de øvrige gik om bord på et skib. Tre dage senere ankom de engelske udsendinge, men danskerne nægtede igen at gå i land.[9] De danske udsendinge kom til Helsingør den 30. maj.[10]

Noter
1. *Svenske Acta* I, 481–84.
2. Forhandlingerne: *Svenske Acta* I, 486–93, jf. Slange, side 158–59.
3. Original med segl: Registratur 27, nr. 101.
4. *Svenske Acta* I, 495.
5. Samme værk, side 496.
6. Jydske Tegnelser V, 119.
7. Latina 1600–15, fol. 3.
8. Således ifølge relationen; Ejler Brokkenhus angiver 1. april (*Samling til Fyens Historie* VI, 438).
9. Rymer, *Foedera*, udg. Holmes, VII, del II, 3. Brev fra de tre råder til kongen, Emden 5. maj. Original med segl: England, nr. 21 b.
10. Indberetning fra de fire gesandter, dateret på Hans Majestæts skib *Victor* den 23. maj. Original: England, nr. 21 b.
11. Latinsk relation om gesandtskabet, uden underskrifter: England, nr. 21 b. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 4), som ikke nævner Manderup Parsberg blandt udsendingene,

angiver hjemkomstdagen til den 23. maj. Slange, side 160, anfører, at udsendingene var Arild Huitfeld og … [noten fortsætter på næste side].

side 107

17 Decbr. meddeltes der Henrik Lykke samt Niels Krag Kreditiv til de kurfyrstelige brandenburgske Udsendinge, med hvem de skulde rejse fra Frankfurt an der Oder til den polske Rigsdag i Varsjav for her at støtte disses Hverv hos Kongen af Polen;[1] til denne fik de 24 Decbr. et Kreditiv,[2] og samme Dag udstedtes deres Instrux.[3] Udsendingene skulde tillige forklare Kong Sigismund, at efterat Kristian IV tidligere efter menige D. R. Raads Betænkning havde bevilget Kongen af Polen ikke at ville holde noget Møde eller forhandle noget med Hertug Karl inden Juni eller Juli 1599, havde han nu, da denne Tid var forløbet, fastsat et Grænsemøde med Svenskerne, hvad dog ikke skulde komme Sigismund til nogen Skade. Vilde denne replicere noget herpaa, skulde Gesandterne formelde ikke derpaa at have nogen videre Befaling. Endelig skulde Udsendingene fremme de danske Undersaatters Gjældsfordringer i Polen.[4] — Udsendingene søgte først i Januar 1601 forgjæves at komme over fra Gedser til Rostock og drog derfor over Bælterne og til Lands. 9 Febr. kom de til Varsjav, hvor de 17 Marts (ny St.) fik deres Svar og 18 Marts deres Rekreditiv af Kong Sigismund.[5] Hjemrejsen varede fra 14 Marts til 14 April, da Udsendingene kom til Falster.[6]

1601.

Af Raaderne døde Hofmesteren Kristoffer Valkendorf 17 Januar og Albret Fris 24 April. Medens der ikke udnævntes nogen ny Hof-

Oversættelse til nudansk
Den 17. december fik Henrik Lykke og Niels Krag kreditivbreve til de kurfyrstelige brandenburgske udsendinge. De skulle rejse sammen med dem fra Frankfurt an der Oder til den polske rigsdag i Warszawa for dér at støtte deres hverv hos kongen af Polen.[1] Til kongen af Polen fik de et kreditivbrev den 24. december,[2] og samme dag blev deres instruktion udstedt.[3] Udsendingene skulle også forklare kong Sigismund, at Kristian IV tidligere, efter det samlede rigsråds betænkning, havde lovet kongen af Polen ikke at holde møde eller forhandle med hertug Karl før juni eller juli 1599. Nu var denne periode gået, og Kristian IV havde aftalt et grænsemøde med svenskerne, men det skulle ikke skade Sigismund. Hvis Sigismund ville svare på dette, skulle gesandterne sige, at de ikke havde yderligere instruktioner. Endelig skulle udsendingene fremme de danske undersåtters gældskrav i Polen.[4]

Udsendingene forsøgte forgæves i januar 1601 at sejle fra Gedser til Rostock og rejste derfor over bælterne og videre over land. De kom til Warszawa den 9. februar. Den 17. marts efter ny stil fik de

deres svar, og den 18. marts fik de deres hjemrejsebrev fra kong Sigismund.[5] Hjemrejsen varede fra den 14. marts til den 14. april, hvor de ankom til Falster.[6]
1601
Blandt råderne døde rigshofmesteren Kristoffer Valkendorf den 17. januar og Albret Fris den 24. april. Der blev ikke udnævnt nogen ny rigshofmester …

Noter
1. Udenrigske Registre 1600–01, fol. 148.
2. Latina 1600–15, fol. 13.
3. *Vollmachten* 1598–1611, fol. 106.
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 294.
5. Originaler med segl: Polen, nr. 18.
6. Udsendingenes latinske relation. Original: samme sted. Jf. Slange, side 157.

side 108

mester, forordnedes 24 Januar Breide Rantzau til Statholder i Kjøbenhavn.[1] Som Statholder i Norge afløstes Axel Gyldenstjerne 6 April af Jørgen Fris.[2]

26 Juli. Delvist Raads møde paa Kronborg.

1 Juli indbød Kongen en Del af Adelen til at overvære Breide Rantzaus Bryllup paa Kronborg 26 Juli, deriblandt 12 Raader.[3] Af de indbudte udeblev Erik Hardenberg og Absalon Gjø, medens de andre synes at være komne til Stede. Fra Kronborg 28 Juli meddelte Kongen nemlig Peder Munk, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Erik Hardenberg, Absalon Gjø og Kristian Holk, at han »med 11 af vore elsk. Rigens Raad, som nu her hos os ere nærværende«,[4] havde overvejet Grænsefæstningernes og Flaadens utilstrækkelige Forsyning med Skyts og anset det for raadeligt, at alle Landsbykirker, der har mer end én Klokke, kun beholdt den største, medens de andre omstøbtes og anvendtes »Rigens Arkeli til Bestyrkning og Forbedring«; herom udbades ogsaa deres Betænkning.[5] I Overensstemmelse hermed udgik fra Roskilde 10 Oktbr. en Befaling til alle Lensmændene angaaende Klokkerne, idet der henvistes til Raadets Bevilling.[6] Samme Dag tillod Kongen Udførsel af saltet Kjød i Tidsrummet fra Datum til Pinsedag 1602, efter at have overvejet den Lejlighed »med en Part vore elsk. Rigens Raad, som nu hos os til Stede have været«.[7]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1601.

****Indlandet.**** 31 Januar befalede Kongen Kristen Fris, Arild Hvitfeld, Sten Brahe og Breide Rantzau at møde i Kbhvn. 26 Febr. for dér at gjennemse de af den fratraadte

Oversættelse til nudansk
…mester blev Breide Rantzau den 24. januar udnævnt til statholder i København.[1] Som statholder i Norge blev Axel Gyldenstjerne den 6. april afløst af Jørgen Friis.[2]
Delvist rådsmøde på Kronborg den 26. juli
Den 1. juli indbød kongen en del af adelen til Breide Rantzaus bryllup på Kronborg den 26. juli. Blandt de indbudte var 12 råder.[3] Erik Hardenberg og Absalon Gjø udeblev, mens de øvrige tilsyneladende mødte frem. Fra Kronborg meddelte kongen den 28. juli Peder Munk, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Erik Hardenberg, Absalon Gjø og Kristian Holk, at han sammen med »11 af vores elskede rigsråder, som nu er til stede her hos os«[4] havde drøftet, at grænsefæstningerne og flåden manglede skyts. Rådet mente, at det ville være fornuftigt at lade alle landsbykirker med mere end én klokke beholde den største og støbe de øvrige om, så metallet kunne bruges i rigets arsenal til at styrke og forbedre forsvaret. Kongen bad også om deres vurdering.[5] I overensstemmelse med dette gik der den 10. oktober fra Roskilde en befaling til alle lensmænd om kirkeklokkerne, hvor der blev henvist til rådets godkendelse.[6] Samme dag tillod kongen udførsel af saltet kød fra den dag og frem til pinse 1602, efter at have drøftet sagen med en del af de råder, der var til stede hos ham.[7]
Rådets virksomhed uden for møderne i 1601
Indenrigske forhold. Den 31. januar beordrede kongen Kristen Friis, Arild Huitfeld, Sten Brahe og Breide Rantzau til at møde i København den 26. februar for dér at gennemgå regnskaberne efter den afgående

---

Noter
1. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 5).
2. Norske Rigsregistranter III, 628, jf. Slange, side 173.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 314.
4. Norges statholder, Jørgen Friis, var ikke til stede og fik heller ikke brev.
5. Sjællandske Tegnelser XIX, 319.
6. Samme værk, side 328; jf. Rørdam, *Kjøbenhavns Universitets Historie* IV, nr. 365. Omtalt af Slange, side 188–89, under 1603 (jf. nedenfor side 118–19).
7. Sjællandske Tegnelser XIX, 327.

side 109

Rentemester Enevold Kruses Regnskaber, der endnu var uforklarede.[1] Han gjorde Regnskab i Nærværelse af de nævnte Raader og fik sin endelige Kvittering 21 Avgust.[2]

29 Maj befalede Kongen, at Adelen i Skaane skulde møde i Lund 1 Juli for at lade sig taxere til Rostjeneste af Axel Brahe og Oluf Rosensparre samt Lave Urne til Beltebjerg og Tage Krabbe til

Jordeberg.[3] 16 Juli befaledes det Adelen i Sjælland, Laaland og Falster at møde i Roskilde 1 Septbr., hvor Taxeringen skulde foretages af Sten Brahe og Henrik Lykke samt Lave Bek til Førslev og Mogens Ulfeld til Selsø.[4] 10 Oktbr. paabodes fra Roskilde Taxering i Jylland og i Fyn med Langeland; den jydske Adel skulde møde i Viborg 25 Novbr. for Raaderne Peder Munk, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Preben Gyldenstjerne og Kristian Holk, den fynske i Odense 18 Novbr. for »Raadet i Fyn«, nemlig Erik Hardenberg, Absalon Gjø og Breide Rantzau, samt Jakob Rosenkrans.[5]

****Fyrstendømmerne.**** 22 Maj tilskrev Kongen Henrik Ramel, at han nu var bestemt paa at kræve Arvehylding af Staden Hamburg; hvis denne mente, at dette bedst kunde opnaas ved en Sendefærd, bades han ved Hjælp af de af Overbringeren, Dr. Georg Schomaker, medbragte Aktstykker udarbejde en Instruktion for Raaderne Benedikt v. Alefeld og Dr. Lorentz Müller; hvis han mente, at det kunde opnaas ene ved en Skrivelse, bades han forfatte en saadan.[6]

****Sverige.**** Til at mødes paa Grænsen med det svenske Raad tilskikkedes Kansleren Kristen Fris, Arild Hvitfeld og Oluf Rosensparre; de to sidste fik Meddelelse herom 24 Decbr.

Oversættelse til nudansk
…regnskaberne efter rentemester Enevold Kruse, som endnu ikke var blevet aflagt.[1] Han aflagde regnskab i de nævnte råders nærværelse og fik sin endelige kvittering den 21. august.[2]
Den 29. maj beordrede kongen adelen i Skåne til at møde i Lund den 1. juli for at blive takseret til rostjeneste af Axel Brahe, Oluf Rosensparre, Lave Urne til Beltebjerg og Tage Krabbe til Jordeberg.[3] Den 16. juli fik adelen på Sjælland, Lolland og Falster besked på at møde i Roskilde den 1. september. Takseringen skulle foretages af Sten Brahe, Henrik Lykke, Lave Bek til Førslev og Mogens Ulfeld til Selsø.[4] Den 10. oktober blev der fra Roskilde beordret taksering i Jylland og på Fyn med Langeland. Den jyske adel skulle møde i Viborg den 25. november for råderne Peder Munk, Manderup Parsberg, Henrik Belov, Preben Gyldenstjerne og Kristian Holk. Adelen på Fyn skulle møde i Odense den 18. november for »rådet på Fyn«, det vil sige Erik Hardenberg, Absalon Gjø og Breide Rantzau, samt Jakob Rosenkrans.[5]
Fyrstendømmerne. Den 22. maj skrev kongen til Henrik Ramel, at han havde besluttet at kræve arvehylding af byen Hamburg. Hvis Ramel mente, at det bedst kunne opnås med en ambassade, skulle han ved hjælp af de dokumenter, som budbringeren dr. Georg Schomaker havde med, udarbejde instruktioner til råderne Benedikt von Alefeld og dr. Lorentz Müller. Hvis han mente, at det kunne opnås alene ved et brev, skulle han skrive et sådant.[6]
Sverige. Kansleren Kristen Friis samt Arild Huitfeld og Oluf Rosensparre blev udpeget til at mødes med det svenske råd ved grænsen. De to sidstnævnte fik besked om dette den 24. december,

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XIX, 300.
2. Sjællandske Registre XIV, 329.
3. Skaanske Tegnelser III, 142 (»Fjellebjerg« er en fejlskrift), jf. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 8).
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 315–16; jf. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 8), som ikke nævner Lave Bek.
5. Sjællandske Tegnelser XIX, 317; jf. Slange, side 171. I de åbne breve om takseringen nævnes rådets samtykke ikke, sådan som det gjorde i 1588 (se ovenfor side 27). Ejler Brokkenhus omtaler takseringen i Odense under den 19. november (*Samling til Fyens Historie* VI, 453).
6. Indenlandske Registre 1600–01, fol. 393.

side 110

1600, idet det befaledes Arild Hvitfeld at være i Kbhvn. 31 Januar og Oluf Rosensparre at møde i Helsingborg 1 Febr., medtagende de Rideheste, hvortil de var taxerede af deres Len.[1]
31 Januar udstedtes der Instrux og Fuldmagt for de tre Raader.[2] 9 Febr. traadte Raaderne sammen ved Flakkebæk; 18 Febr. udstedtes den endelige Afsked, hvorved flere Punkter bestemtes til at skulle afgjøres af »12 af Danmarks og Sveriges Riges Raad eller gode Mænd«, som førstkommende 30 Septbr. skulde mødes ved Knærød og forinden løses fra deres Ed til »Rigernes udvalgte«.[3]
12 Avgust meddelte Kongen »nogle af Raadet i Sjælland, Jylland og Skaane«, at han vilde have dem forordnet til at møde ved det til den 30 Septbr. fastsatte Grænsemøde ved Knærød; forinden skulde de møde i Kbhvn. 22 Septbr. for dér at erfare Kongens Vilje.[4] 31 Avgust meddelte Kongen de »sex af Raadet«, at han selv ikke kunde være i Kbhvn. til den fastsatte Tid, hvorfor de kun skulde sørge for at være til Stede hos ham 28 Septbr. ved Grænsen ved Knærød i den By, som til Raadens Værelse og Losemente er forordnet.[5] De 6 Raader var Kristen Fris, Peder Munk, Manderup Parsberg, Axel Gyldenstjerne, Breide Rantzau og Axel Brahe, der, forsynede med Fuldmagt og Instrux, kom til Mødestedet, men her ikke traf nogen svensk Kommissær.[6]

****Udlandet.** **31** Avgust udstedtes der Kreditiv og Instrux for Eske Brok samt Karl Bryske til Tsar Feodor af Rusland.[7] Rej-

Oversættelse til nudansk
…og i 1600 beordrede kongen Arild Huitfeld til at være i København den 31. januar og Oluf Rosensparre til at møde i Helsingborg den 1. februar. De skulle medbringe de rideheste, som deres len var takseret til at stille.[1]

Den 31. januar blev der udstedt instruktion og fuldmagt til de tre råder.[2] Råderne mødtes ved Flakkebæk den 9. februar. Den 18. februar blev den endelige aftale udstedt. Her blev flere punkter fastlagt til afgørelse af »12 af Danmarks og Sveriges rigsråder eller andre gode mænd«, som skulle mødes ved Knäred den 30. september og inden da løses fra deres ed til »rigernes udvalgte«.[3]

Den 12. august meddelte kongen »nogle af rådet i Sjælland, Jylland og Skåne«, at han ville udpege dem til at mødes ved grænsemødet ved Knäred, som var fastsat til den 30. september. Før mødet skulle de komme til København den 22. september for at høre kongens ønsker.[4] Den 31. august meddelte kongen de »seks af rådet«, at han ikke selv kunne være i København på det fastsatte tidspunkt. De skulle derfor blot være hos ham ved grænsen ved Knäred den 28. september, i den by der var udpeget til rådets ophold og indkvartering.[5] De seks råder var Kristen Friis, Peder Munk, Manderup Parsberg, Axel Gyldenstjerne, Breide Rantzau og Axel Brahe. De ankom til mødestedet med fuldmagt og instruktion, men traf ikke nogen svensk kommissær.[6]

Udlandet. Den 31. august blev der udstedt kreditivbrev og instruktion til Eske Brok og Karl Bryske, som skulle sendes til tsar Fjodor af Rusland.[7] Rejsen …

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XIX, 293.
2. *Svenske Acta* II, 1, 7.
3. Forhandlingerne: samme værk, side 8–48; jf. Slange, side 162–68, og Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 6).
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 320. I brevet til råderne i Jylland tilføjes: »Og selvom vi har skrevet til vores råder i Sjælland og Skåne, at de skal møde med så mange heste, som deres len er takseret til at stille, vil vi dog nådigt fritage jer herfor; dog kan I til eget nødvendige brug tage en eller to klippere med jer, hvilket vi overlader til jeres egen vurdering«.
5. Samme værk, side 324.
6. Således kongens trykte skrivelse til Sveriges rigsstænder (Kronborg, 18. oktober); jf. Slange, side 168, og Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 9).
7. Udenrigske Registre 1600–01, fol. 205; *Vollmachten* 1598–1611, fol. 114. Instruktion: original med segl, Rusland, … [henvisningen fortsætter på næste side].

side 111

tiltraadtes 7 Septbr.[1] 10 Oktbr. tilskrev Kongen fra Roskilde Udsendingene, at de ogsaa skulde forhandle om Sejladsen paa Narva.[2] Fra Frederiksborg 28 Decbr. tilskrev Kongen dem, at der efter deres Afrejse var kommet russiske Udsendinge til ham, hvorfor han havde afsendt Niels Krag og Klavs Paselick til Rusland med Instrux og Befaling til de to Gesandter; blev disse trufne i Moskva

eller kun 3–4 Dagsrejser derfra, skulde de udføre Instruxen.[3] 13 Febr. 1602 fik Udsendingene deres Afsked i Moskva.[4] 7 Maj s. A. kvitterede Kongen dem for deres Legation, efterat de havde indleveret deres Relation.[5]

1602.

Af Raaderne døde Absalon Gjø 15 April.

12 April. Herredag i Kjøbenhavn.[6]

Herredagen udskreves fra Roskilde 20 Decbr. 1601, og Breve derom udgik til 14 Raader.[7] Hele Raadet synes at have mødt undtagen Erik Hardenberg, Absalon Gjø (der døde 15 April), Jørgen Fris og Eske Brok; Retterthinget vedvarede til 24 April.[8] 10 Maj forlenede Kongen sin Broder Hertug Ulrik med Schwabstedt for 15 Aar;[9] dertil havde han 1 Maj

Oversættelse til nudansk

…blev rejsen påbegyndt den 7. september.[1] Den 10. oktober skrev kongen fra Roskilde til udsendingene, at de også skulle forhandle om sejladsen på Narva.[2] Den 28. december skrev kongen fra Frederiksborg, at russiske udsendinge var ankommet efter gesandternes afrejse. Derfor havde han sendt Niels Krag og Klavs Paselick til Rusland med instruktioner og besked til gesandterne. Hvis de mødte gesandterne i Moskva eller inden for tre-fire dages rejse derfra, skulle de udføre instruktionen.[3] Den 13. februar 1602 fik udsendingene deres afsked i Moskva.[4] Den 7. maj samme år kvitterede kongen for deres gesandtskab, efter at de havde afleveret deres beretning.[5]

1602

Blandt råderne døde Absalon Gjø den 15. april.

Herredag i København den 12. april[6]

Herredagen blev indkaldt fra Roskilde den 20. december 1601, og indkaldelsesbreve blev sendt til 14 råder.[7] Det ser ud til, at hele rådet mødte, bortset fra Erik Hardenberg, Absalon Gjø (der døde den 15. april), Jørgen Fris og Eske Brok. Rettertinget varede til den 24. april.[8] Den 10. maj forlenede kongen sin bror, hertug Ulrik, med Schwabstedt for 15 år.[9] Til dette havde han den 1. maj …

Noter

1. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 8).
2. Sjællandske Tegnelser XIX, 330.
3. Indenlandske Registre 1600–01, fol. 467.

4. Beretningen, dateret Moskva den 14. februar 1602. Original med to segl: Rusland (Registratur 14), nr. 27 b. Jf. Slange, side 171–72.
5. Jydske Tegnelser V, 164.
6. Ejler Brokkenhus (*Samling til Fyens Historie* VI, 455); Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 12).
7. Sjællandske Tegnelser XIX, 340–41. Magistraterne i Bergen og Trondheim blev også indstævnet til herredagen (Norske Rigsregistranter III, 649).
8. Secher, *Rettertingsdomme* I, 334–408. Den 1. maj afsagde kongen en dom i nærværelse af Preben Gyldenstjerne, Henrik Lykke og Kristian Holk (samme værk, side 419).
9. Original med segl: Slesvig, nr. 194. Den egentlige overenskomst mellem kongen og hans bror stammer allerede fra den 4. marts: Ostwald, *Zur Würdigung*, side 416 (Slesvig, nr. 192). Jf. Slange, side 177.

side 112

faaet Bevilling af det samtlige Raad (n. 19) og samme Dag givet dette sit Gjenbrev, hvori han bl. a. lovede, at om Slottet fravendtes Kronen, skulde Bevillingen ikke komme Raaderne eller deres Efterkommere til Skade.[1]
Fra Herredagen udgik 9 Maj en Fdg. om Tømmer told i Norge,[2] 12 Maj tre Forordninger, om Tøndemaal, om Adelens Begravelser og om Ansættelsen af Daleren til 33 Sk. lybsk eller 66 Sk. dansk,[3] endelig 19 Maj to Fdgr. om Tømmerlast i Bleking og paa Gotland,[4] alle efter Overvejelse med Raadet.

19. Raadets Bevilling om Schwabstedt, 1 Maj.

Original paa Pergament med 14 Segl: Slesvig n. 192 b.
Vi efterschrefne Christian Fris til Borrebye, kong. maits. candtseler, Peder Munck til Estvadgaardt, Danmarckis riges marsk, Sten Brade til Knudstrup, Mandrup Pasberg til Hagisholm, Henrich Below til Spøtterup, Axel Gyllenstiern til Lyngbyegaardt, Breide Randtzow til Rantzovisholm, statholder udi Kiøpnehafvn, Arrild Hvitfeldt til Odisbierre, rigens candtseler, Henrich Rammel til Beckeschovf, Predbiørn Gyllenstiern til Vosborrig, Axel Brahe til Elvid, Hendrich Locke til Ofvergaardt, Olluf Rosenspar til Skarrolte oc Christian Holck til Høigaardt, alle Danmarckis rigis raadt, kiendes oc giøre vitterligt for os oc vore efterkommere, Danmarckis riges raadt, at vi efter den stormechtige, høgbaarne førstis oc herris, her Christiani den fierdis, Danmarkis, Norgis, Vendis oc Gottis konning, vor naadigste herris naadigste begiering hafve unt, bevilgedt oc sambtyckt och nu med dette vort obne bref unde, bevilge och sambtøcke, det hans kong. mayt. maa forlenne til hans mayts. herre broder, høgbaarne første hertug Ulrich af Holsten, Svavested slot oc læn medt bønder, thiennere, ald des eigendomb, herlighed oc tilliggelse, jacht, fiskeri, epther jordbogens liudelse, qvit

oc frie at hafve, niude, bruge oc beholde udi fembtan samfelde aar, fraan denne dag regnendis oc til forne xv aar igien forløbben ere, oc da forne schlot oc læn fri oc uden ald forhindring

Oversættelse til nudansk
…havde fået hele rådets bevilling (nr. 19) og samme dag udstedt sit gældsbrev til rådet. Heri lovede han blandt andet, at hvis slottet blev taget fra kronen, skulle bevillingen ikke skade råderne eller deres efterkommere.[1]
Fra herredagen udgik den 9. maj en forordning om tømmertold i Norge,[2] den 12. maj tre forordninger om tøndemål, adelens begravelser og fastsættelse af dalerens værdi til 33 skilling lybsk eller 66 skilling dansk,[3] og endelig den 19. maj to forordninger om tømmerlast i Blekinge og på Gotland.[4] Alle blev udstedt efter drøftelse med rådet.
19. Rådets bevilling om Schwabstedt, 1. maj
Original på pergament med 14 segl: Slesvig, nr. 192 b.
Vi, undertegnede Christian Friis til Borreby, kongens kansler, Peder Munck til Estvadgård, Danmarks riges marsk, Sten Brahe til Knudstrup, Manderup Parsberg til Hagisholm, Henrik Below til Spøttrup, Axel Gyldenstierne til Lyngbygård, Breide Rantzau til Rantzovsholm, statholder i København, Arild Huitfeld til Odsbjerg, rigets kansler, Henrik Ramel til Beckeskov, Predbjørn Gyldenstierne til Vosborg, Axel Brahe til Elvid, Henrik Locke til Overgård, Oluf Rosensparre til Skarholt og Kristian Holck til Højgård, alle medlemmer af Danmarks rigsråd, kundgør og gør vitterligt for os selv og vores efterkommere i Danmarks rigsråd, at vi på den stormægtige og højbaarne fyrstes og herres, vor nådigste herre Christian IV, konge af Danmark, Norge, Venderne og Goterne, nådigste anmodning har tilladt, bevilget og samtykket i følgende og nu med dette åbne brev tillader, bevilger og samtykker i, at hans kongelige majestæt må forlene sin herrebror, den højbaarne fyrste hertug Ulrik af Holsten, med slottet og lenet Schwabstedt, bønderne og tjenerne dér, al ejendom, herlighed og tilhørende gods, jagt og fiskeri i overensstemmelse med jordebogen. Hertugen må have, nyde, bruge og beholde det frit og uden afgift i femten sammenhængende år fra dags dato. Når de femten år er gået, skal slottet og lenet frit og uden hindring …

Noter
1. To enslydende originaler på pergament med segl: Slesvig, nr. 193 (Sjællandske Registre XIV, 365). Jf. Slange, side 177.
2. Norske Rigsregistranter III, 658.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 354–59.
4. Skaanske Registre III, 183.

side 113

igien at komme til Danmarckis krone; dog med dend besked, hans fyrstlige naade aldielis inthet schal befatte sig medt forne capittels thiennere eller de geistlige, som i capittel ere, y nogen maade. I lige maade schal hans fyrstlige naade holde bønderne til forne slot liggendis ved lovg, skiel oc ret oc dennom ey uforrette i nogen maade, udi lige maade icke forhugge eller forhugge lade skofven der til liggendis til uplicht i nogen maade. Hvis ocsaa skede, det Gud naadeligen afvende, at hans fyrstlige naade ved døden inden thisse xv aar afginge, da schal forne Svavested slot och læn i lige maade komme under kronen tilbage. Vi hafve os oc forbeholdet, om forne stift blef Danmarckis crone afvunden, hvilcket vi dog icke forhobis, da icke vi eller vore eptherkommere for slig forlaning och afvindelse lide nogen tilthalle, beskylding eller anklage udi nogen maade. Udi lige maade hafver hans mayt. os lofvidt oc tilsagdt efter hans mayts. reversis liudelse, at om forne stift blef igienvunden under Danmarckis krone, da det gandske stift med forne Svavested herefter at bruges under Danmarckis krone lige som andre rigens oc kronens læn til rigens indfødde mændt oc som et lædemod under kronen. Til ydermere stadfestelse, vindingsbiurdt och forvaring hafve vi vore signetter her neden forre hængdt. Actum Kiøpenhavn den 1 may, sanctorum Philippi et Jacobi paafalt, anno 1602.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1602.

****Indlandet.**** 12 Decbr. udstedte Kongen en Erklæring om at ville holde Kristen Fris, Breide Rantzau, Henrik Ramel og Statholderen i Fyrstendømmerne Gerd Rantzau skadesløse som Forlovere for 30000 Rd. til Detlev Rantzau.[1]
****Sverige.**** Efterat det til Septbr. 1601 fastsatte Grænsemøde ved Knærød ikke var blevet besøgt fra svensk Side (ovfr. S. 110), foreslog Hertug Karl et nyt Møde til 3 April 1602, hvad Kristian IV gik ind paa.[2] 27 Januar befalede han derfor Kristen Fris, Axel Gyldenstjerne, Peder Munk,

Oversættelse til nudansk
…at komme tilbage til Danmarks krone. Det skete dog på det vilkår, at hans fyrstelige nåde på ingen måde måtte blande sig i forholdene for det nævnte kapitels tjenere eller de gejstlige, der hørte til kapitlet. På samme måde skulle hans fyrstelige nåde behandle bønderne under slottet efter lov og ret og ikke gøre dem uret på nogen måde. Han måtte heller ikke fælde eller lade fælde skoven, der hørte til slottet. Hvis hertugen, hvilket Gud nådigt måtte forhindre, døde inden for disse femten år, skulle slottet og lenet ligeledes føres tilbage under kronen.
Vi har desuden forbeholdt os, at hvis det nævnte stift blev taget fra Danmarks krone — hvilket vi dog ikke forventer — så skal hverken vi eller vores efterkommere kunne gøres ansvarlige, anklages eller bebrejdes for denne forlening og dette tab. Hans majestæt har ligeledes lovet os i overensstemmelse med sit revers, at hvis stiftet igen vindes tilbage under Danmarks krone, skal hele stiftet og Schwabstedt herefter bruges under Danmarks krone ligesom rigets og kronens øvrige len til rigets indfødte mænd og som en del af kronen. Til yderligere stadfæstelse, bevis og sikkerhed har

vi hængt vores segl nedenfor. Givet i København den 1. maj 1602, på festdagen for Sankt Philip og Jakob.
Rådets virksomhed uden for møderne i 1602
Indenrigske forhold. Den 12. december udstedte kongen en erklæring om, at han ville holde Kristen Friis, Breide Rantzau, Henrik Ramel og fyrstendømmernes statholder Gerd Rantzau skadesløse som kautionister for 30.000 rigsdaler til Detlev Rantzau.[1]
Sverige. Det grænsemøde ved Knäred, som var fastsat til september 1601, blev ikke besøgt af svenskerne (se ovenfor side 110). Hertug Karl foreslog et nyt møde den 3. april 1602, hvilket Kristian IV gik med til.[2] Den 27. januar beordrede han derfor Kristen Friis, Axel Gyldenstierne og Peder Munk,

---

Noter
1. Patenten 1596–1602, fol. 355. Selve gældsbrevet er dateret i Kiel på ottendedagen efter Helligtrekongersdag 1603: samme sted, fol. 354.
2. *Svenske Acta* II, 64, 67.

side 114

Manderup Parsberg, Breide Rantzau og Axel Brahe at være til Stede ved Grænsen 1 April.[1] Før Mødet indløb der en Skrivelse fra Kong Sigismund (Vilna 25 Febr.), hvori han bad Kristian IV ikke indlade sig i nogen for ham skadelig Handel med Hertugen;[2] i samme Mening skrev han ogsaa til Rigsraadet.[3] — Fra begge Sider indfandt Raaderne sig ved Grænsen til fastsat Tid, men Mødet kom dog ikke i Stand, da det fra svensk Side forgjæves forlangtes, at de Danske skulde give Hertug Karl den ham af de svenske Stænder givne Titel og ikke give Sigismund svensk Kongetitel m. m.[4] 7 Juni tilskrev Hertug Karl fra Stockholm Kristian IV om Grundene til, at Mødet sidst ikke var kommet i Stand, og foreslog et nyt Møde til September i Brømsebro;[5] i samme Retning skrev de svenske Stænder til Raadet og Stænderne i Danmark.[6] 8 Juni bad Hertug Karl desuden Kristian IV om Tilladelse for nogle af ham hvervede Tropper til at passere Øresund.[7] Kristian IV forlangte 25 Juni 10 af sine Raaders Betænkning om, hvad Svar man skulde give (n. 20); 19 Juli erklærede han saa Hertug Karl, at man paa Grund af Pest ikke kunde mødes ved Brømsebro.[8] Under fortsatte Underhandlinger udsattes Mødet først til Nytaarsdag, siden til 9 Febr. 1603, medens Stedet skulde være Flakkebæk.[9] 28 Novbr. befalede Kongen Kansleren, Peder Munk og Sten Brahe,

Oversættelse til nudansk
…Manderup Parsberg, Breide Rantzau og Axel Brahe skulle være til stede ved grænsen den 1. april.[1] Inden mødet modtog man et brev fra kong Sigismund, skrevet i Vilna den 25. februar. Han bad Kristian IV om ikke at indgå nogen aftale med hertugen, som kunne skade Sigismund.[2] Han

skrev også til Rigsrådet i samme retning.[3] Råder fra begge sider mødte ved grænsen til den aftalte tid, men mødet blev ikke gennemført. Svenskerne krævede forgæves, at danskerne skulle tiltale hertug Karl med den titel, som de svenske stænder havde givet ham, og undlade at kalde Sigismund svensk konge, med mere.[4]
Den 7. juni skrev hertug Karl fra Stockholm til Kristian IV om årsagerne til, at det seneste møde var strandet, og foreslog et nyt møde i Brømsebro i september.[5] De svenske stænder skrev i samme retning til rådet og stænderne i Danmark.[6] Den 8. juni bad hertug Karl desuden Kristian IV om tilladelse til, at nogle af hans hvervede tropper kunne sejle gennem Øresund.[7] Den 25. juni bad Kristian IV ti af sine råder om en vurdering af, hvilket svar han skulle give (nr. 20). Den 19. juli meddelte han hertug Karl, at man på grund af pesten ikke kunne mødes i Brømsebro.[8] Under de fortsatte forhandlinger blev mødet først udsat til nytårsdag og siden til den 9. februar 1603; mødestedet skulle være Flakkebæk.[9] Den 28. november beordrede kongen kansleren, Peder Munk og Sten Brahe …

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XIX, 343. Hver skulle møde med fire rideheste og slet ingen vognheste. Til råderne i Jylland skrev kongen desuden, at på grund af den herskende mangel på rugfoder overlod han det til dem selv, om de ville medtage heste eller ej. Lensmanden på Laholm, Brostrup Gjedde, blev den 26. januar straks beordret til at lade fælde så mange træer, som behøvedes til et passende hus og værelse tæt ved grænsen til råderne, og siden komme til kongen for at høre dennes nærmere vilje: Skaanske Tegnelser III, 155.
2. *Svenske Acta* II, 71, jf. Slange, side 184.
3. *Svenske Acta* II, 73.
4. Forhandlingerne: *Svenske Acta* II, 74–81, jf. Slange, side 184–85, og Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 11).
5. *Svenske Acta* II, 84, jf. Slange, side 185.
6. Omtalt i *Svenske Acta* II, 86.
7. Samme værk.
8. *Svenske Acta* II, 88, jf. Slange, side 186.
9. Jf. Slange, side 186.

side 115

Manderup Parsberg, Henrik Ramel og Eske Brok at møde til det til 9 Febr. 1603 aftalte Grænsemøde; de skulde være til Stede ved Grænsen Dagen forud og siden forholde sig efter den Instruktion, der vilde blive dem medgivet.[1] 24 Decbr. befalede det 17 Kjøbstæder at sende hver én befuldmægtiget Borger til Flakkebæk 23 Febr. for at fremsætte de Danskes Krav paa Svenskere.[2]

20. Kongen til 10 Raader, 25 Juni. Sjæl. T. XIX, 362.
Vor synderlig Gunst tilforn. Hvadt den høgbaarne Fyrste her Carl, Sverrigis rigis Arffveførste, udi thvende hans kerlighets Schrifvelser under Dato den 7 och den 8 Dag Junii sidst forleden os hafver tilschrefvit, thet hafver I af samme thvende Brefvis Udcopier, hvilcke vi eder her huos medt vor Secretario tilschicke, ydermerre at forfarre, och endog vi gerne uden Forhaling højbemelte Fyrste paa samme Ehrender ville hafve svaret, saa hafve vi dog for got ansehet, vorre Raadts Betenckende och Mening først at fornemme, forendt sligt skede. Thi bede vi eder och naadigst begærre, at I eder emodt os medt thenne vorris udschickede Secretario schriftligen erklerer, først om eder synnis raadeligt verre, at vi bevilge, at højbemelte Hertug Carls Krigsfolck, som erre antagne at brugis emodt Konningen af Pollen och den polsche Crone, maa egennum Øresundt och vorre Strømme passere eller och thet højbemelte Første schal afslais. Dernest om thet er raadeligt at forbyde vorre undersotte icke at seigle til Rige och andre Steder, som hans Kerlighet formerner sinne Fiender at verre; thi vi inthet her udi giørre eller befalle ville, førendt vi eders samt de andre vorre Raadts Mening hafve forfaret. For thet sidste, om thet icke er raadeligt, at vi ingen Møde ved Grændtsen samtycker, medt mindre os først tilschickis en Designation, hvad for Capita der skal proponeris paa deres Side, och begere vi herom saa vel som udi de forrige tvende Puncter eders Mening och

Oversættelse til nudansk
…Manderup Parsberg, Henrik Ramel og Eske Brok skulle møde til grænsemødet, der var aftalt til den 9. februar 1603. De skulle være ved grænsen dagen før og derefter følge den instruktion, de ville få.[1] Den 24. december beordrede kongen de 17 købstæder til hver at sende en befuldmægtiget borger til Flakkebæk den 23. februar, så han kunne fremsætte danskernes krav over for svenskerne.[2]

20. Kongen til ti råder, 25. juni. Sjællandske Tegnelser XIX, 362.
Vor særlige nåde forud. Hvad den højbaarne fyrste, hr. Karl, Sveriges riges arvefyrste, har skrevet til os i sine to breve af henholdsvis den 7. og 8. juni, har I fået afskrifter af. Dem sender vi jer med vores sekretær, så I nærmere kan undersøge sagen. Selvom vi gerne ville svare den højt nævnte fyrste om disse anliggender uden forsinkelse, har vi fundet det bedst først at indhente rådets betænkning og mening. Derfor beder og pålægger vi jer nådigt skriftligt at meddele os gennem den sekretær, vi har sendt, jeres vurdering af følgende: For det første, om I mener, det er tilrådeligt at tillade, at hertug Karls krigsfolk, som er hvervet til brug mod kongen af Polen og den polske krone, sejler gennem Øresund og vores farvande, eller om den højt nævnte fyrste skal have afslag. Dernæst, om det er tilrådeligt at forbyde vores undersåtter at sejle til Riga og andre steder, som hans højhed regner for sine fjenders områder. Vi vil ikke foretage os noget eller give nogen ordre herom, før vi har indhentet jeres og de øvrige råders mening. For det sidste punkt, hvis det ikke er tilrådeligt, at vi samtykker i et møde ved grænsen, medmindre vi først får tilsendt en liste over de punkter, der skal

foreslås fra deres side, beder vi jer om jeres mening herom såvel som om de to foregående punkter, og …

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XIX, 380. Kongen tilføjede: »Og eftersom vi efter denne Tids Lejlighed ikke agte fornødent nogle Rideheste at bruges paa samme Rejse, at I derfor ikke uden selv tredje eller fjerde begive eder paa Rejse, dog at I eder med Sørgeklæder efter denne Tids forefaldende Lejlighed ville klæde og udstaffere.« [I moderne dansk: Da vi efter omstændighederne ikke finder det nødvendigt at bruge rideheste på rejsen, overlader vi til jer at rejse med blot to, tre eller fire personer. I skal dog klæde jer i sørgedragt efter de omstændigheder, der måtte foreligge.]
2. Samme værk, side 382.

side 116

underdanigst Betenckende at vide. Befallendes etc. Hafnia 25 Junii anno 1602.

****Udlandet.**** Eske Broks Sendefærd til Rusland, se ovfr. S. 110.
19 Maj meddeltes det Axel Gyldenstjerne, Axel Brahe og Kristian Holk, at Kongen vilde forskikke dem legationsvis uden Riget; det befaledes dem derfor at møde, den første selv tiende, de to andre selv ottende, vel stafferede i Kbhvn. 25 Juni og siden strax tiltræde Rejsen.[1] 1 Avgust udstedtes der Instrux og Kreditiv for de nævnte Raader til Tsar Boris af Rusland samt til Kejserens Søn.[2] De ledsagede Kongens Broder Hertug Hans og tiltraadte Rejsen 2 Avgust.[3] 5 Avgust meddelte Kongen Axel Gyldenstierne, at Hertug Hans havde underskrevet den Kvittering, som de tre Brødre skulde give Enkedronningen for Formynderskabet i Fyrstendømmerne, men at denne var kasseret paa Grund af en Fejl. Kongen sendte nu Axel Gyldenstierne Kvitteringen, »at I det Hans Kjærlighed kunde formelde, paa det Hs. Kjærl. kunde vide den at være til intet gjort«.[4] — 10 Avgust landede Hertugen og Raaderne i Narva, 19 Septbr. holdt de deres Indtog i Moskva; 28 Oktbr. døde Hertug Hans, hvorefter Kongen affærdigede nye Instruxer til Udsendingene fra Halmstad 7 Marts 1603.[5] 29 Maj s. A. fik Raaderne deres Afsked af Kejseren; Hjemrejsen varede fra 3 Juni til 24 Juli.[6]
19 Avgust udstedtes der Kreditiv for Henrik Ramel til Hertug Ulrik af Meklenburg.[7]

Oversættelse til nudansk

…underdanige vurdering at kende. Befalet osv. København den 25. juni 1602.
Udlandet. Om Eske Broks gesandtskab til Rusland, se ovenfor side 110.
Den 19. maj fik Axel Gyldenstierne, Axel Brahe og Kristian Holk besked om, at kongen ville sende dem på gesandtskab uden for riget. De skulle derfor møde veludrustede i København den 25. juni: Gyldenstierne med ni ledsagere og de to andre med hver syv. Derefter skulle de straks rejse.[1] Den

1. august blev der udstedt instruktioner og kreditivbreve til råderne til tsar Boris af Rusland og til kejserens søn.[2] De ledsagede kongens bror, hertug Hans, og rejste den 2. august.[3] Den 5. august meddelte kongen Axel Gyldenstierne, at hertug Hans havde underskrevet den kvittering, som de tre brødre skulle give enkedronningen for hendes formynderskab i fyrstendømmerne, men at dokumentet var blevet kasseret på grund af en fejl. Kongen sendte nu Gyldenstierne en ny kvittering, så han kunne oplyse Hans højhed om, at den tidligere var annulleret, og Hans højhed kunne vide, at de ikke længere gjaldt.[4]

Den 10. august landede hertugen og råderne i Narva, og den 19. september gjorde de deres indtog i Moskva. Hertug Hans døde den 28. oktober. Derefter sendte kongen nye instruktioner til udsendingene fra Halmstad den 7. marts 1603.[5] Den 29. maj samme år fik råderne deres afsked fra kejseren. Hjemrejsen varede fra den 3. juni til den 24. juli.[6]
Den 19. august blev der udstedt kreditivbrev for Henrik Ramel til hertug Ulrik af Mecklenburg.[7]

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XIX, 354. Den 30. juli blev udsendingene pålagt at støtte flere kreditorers krav mod storfyrsten i Moskva, heriblandt Anders Hes i Helsingør og Iver Povlsen i København (samme værk, side 365).
2. *Vollmachten* 1598–1611, fol. 139, jf. fol. 156; Udenrigske Registre 1602–03, fol. 128 og 131.
3. Ejler Brokkenhus (*Samling til Fyens Historie* VI, 459); Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 14).
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 366.
5. Sjællandske Registre XIV, 399, jf. side 402. Uddrag i Engelstoft og Møller, *Historisk Kalender* I, 165.
6. Engelstoft og Møller, samme sted, side 101–13, efter Axel Gyldenstiernes dagbog samt en trykt relation.
7. Udenrigske Registre 1602–03, fol. 144.

side 117

Da Kongens Søster Hedvig var blevet forlovet med Kurfyrst Kristian II af Sachsen, udgik der 16 Avgust Breve om Brudeskat i samme Form som 1588 (ovfr. S. 27).[1] Allerede 19 Maj var det bebudet Sten Brahe, Henrik Belov og Preben Gyldenstjerne, at de skulde forskikkes til Sachsen; Henrik Belov skulde »holde Ordet« ved Avdienser og ellers, og det befaledes Raaderne at være rede midt i Avgust med saa mange Folk og Heste, som de var taxerede for af deres Len.[2] 27 Juli befaledes det de nævnte tilligemed Henrik Ramel at være til Stede paa Gjedsør 20 Avgust for derfra at tiltræde Rejsen.[3] Raaderne traf 26 Avgust Enkedronningen i Güstrow og kom 10 Septbr. til

Dresden, hvor Brylluppet holdtes to Dage efter. I Slutningen af Maaneden ordnedes Livgedingsforholdene.[4]

Til Afgjørelse af Stridighederne med England foreslog Kristian IV Dronning Elisabet at afholde et Fredsmøde i Bremen i September (Kronborg 29 Maj), hvad Dronningen gik ind paa.[5] 3 Avgust befaledes det Arild Hvitfeld at møde selv sjette i Bremen 25 Septbr.;[6] samme Dag befaledes det Manderup Parsberg med første Lejlighed at begive sig til Kongen for at modtage sin Instrux til Mødet i Emden (sic).[7] 10 Septbr. udstedtes der Kreditiv for de to Raader samt Jonas Charisius til i Bremen 25 Septbr. at forhandle med de engelske Udsendinge,[8] og samme Dag underskreves deres Instrux.[9] De kom til Bremen paa den fastsatte Dag, og Forhandlingerne vedvarede til 26 Novbr., da de danske Udsendinge rejste bort.[10]

Oversættelse til nudansk

Da kongens søster Hedvig var blevet forlovet med kurfyrst Kristian II af Sachsen, blev der den 16. august udsendt breve om brudeskat efter samme form som i 1588 (se ovenfor side 27).[1] Allerede den 19. maj havde Sten Brahe, Henrik Belov og Preben Gyldenstjerne fået besked om, at de skulle sendes til Sachsen. Henrik Belov skulle føre ordet ved audienserne og i øvrigt. Råderne fik besked på at stå klar midt i august med det antal folk og heste, som deres len var takseret til at stille.[2] Den 27. juli fik de nævnte råder samt Henrik Ramel besked på at møde i Gedser den 20. august og rejse derfra.[3] Råderne mødte enkedronningen i Güstrow den 26. august og kom til Dresden den 10. september. Brylluppet blev holdt to dage senere. Ved månedens slutning blev enkedronningens livgeding ordnet.[4]

For at bilægge stridighederne med England foreslog Kristian IV dronning Elisabeth at holde et fredsmøde i Bremen i september (Kronborg, 29. maj). Dronningen accepterede forslaget.[5] Den 3. august fik Arild Huitfeld besked på at møde i Bremen den 25. september med fem ledsagere.[6] Samme dag fik Manderup Parsberg besked på snarest at rejse til kongen for at modtage sin instruktion til mødet i Emden (således i kilden).[7] Den 10. september blev der udstedt kreditivbreve for de to råder og Jonas Charisius, så de kunne forhandle med de engelske udsendinge i Bremen den 25. september,[8] og samme dag blev deres instruktion underskrevet.[9] De ankom til Bremen på den fastsatte dag, og forhandlingerne fortsatte til den 26. november, da de danske udsendinge rejste bort.[10]

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XIX, 369; Norske Rigsregistranter III, 673.
2. Sjællandske Tegnelser XIX, 354.
3. Samme værk, side 364.
4. Beretning fra de tre råder (ikke Sten Brahe), dateret Güstrow den 11. oktober, samt en foreløbig beretning fra alle fire, dateret Dresden den 22. september. Original med segl: Sachsen, nr. 45. Jf. Slange, side 178.

5. Rymer, *Foedera*, udg. Holmes, VII, del II, side 34 og 39.
6. Sjællandske Tegnelser XIX, 366.
7. Jydske Tegnelser V, 169.
8. Rymer, *Foedera*, udg. Holmes, VII, del II, side 46 (Latina 1600–15, fol. 49).
9. Original med segl: England, nr. 22 a.
10. Gesandternes beretning, dateret Bremen den 26. november. Original: England, nr. 22 a. De engelske udsendinges beretning, dateret Bremen den 1. december: Rymer, *Foedera*, udg. Holmes, VII, del II, side 53. Jf. Slange, side 181–82.

side 118

Anmærkning. Efter Slange S. 178 skal Kristian Holk være sendt til Frankrig, »faa Uger efterat den franske Udsending, Hertugen af Nevers, var rejst tilbage fra Danmark«.[1] Til denne Sendelse af Kristian Holk findes intet Spor i Akterne; da Hertugen af Nevers var i Danmark i Maj, og Kristian Holk i Avgust rejste til Rusland, hvortil han allerede var forordnet 19 Maj, maa Efterretningen hos Slange vist anses for urigtig.[2]

1603.

Af Raaderne døde Axel Gyldenstierne 13 Juli.

20 Juni. Herredag i Kjøbenhavn.[3]

Herredagen udskreves fra Kjøbenhavn 5 Januar, og Breve herom udgik til de 17 Raader.[4] Af disse mødte 15; Erik Hardenberg og Axel Gyldenstierne (der døde 13 Juli) nævnes ikke.[5] Retterthinget sluttede 1 Juli, men Rigsraadet overværede sikkert endnu Daaben af Kongens ældste Søn 10 Juli.[6] Under Herredagen kom Hertug Johan Frederik, Erkebisp af Bremen, til Danmark og ledsagedes fra Gjedsør til Kbhvn. af Henrik Lykke m. fl.[7] 3 Juli meddelte Kongen ham Forlening med hans Del af Slesvig; Lensbrevet medundertegnedes af de tilstedeværende 15 Raader.[8] Kongen fik bevilget en Landehjælp (Dobbeltskat) til Bygning paa Rigets Fæstninger o. l. mod at udstede en Revers af 2 Juli (n. 21); Skattebrevet er dateret 12 Juli.[9] Desuden udgik med Raadets Samtykke 30

Oversættelse til nudansk
Bemærkning. Ifølge Slange, side 178, skulle Kristian Holk være blevet sendt til Frankrig »få uger efter, at den franske udsending, hertugen af Nevers, var rejst tilbage fra Danmark«.[1] Der findes intet spor i akterne af, at Kristian Holk skulle have været sendt dertil. Hertugen af Nevers var i Danmark i maj, og Kristian Holk rejste i august til Rusland, hvortil han allerede var blevet udpeget den 19. maj. Slanges oplysning må derfor anses for urigtig.[2]

1603

Blandt råderne døde Axel Gyldenstierne den 13. juli.
Herredag i København den 20. juni[3]
Herredagen blev indkaldt fra København den 5. januar, og breve om mødet blev sendt til de 17 råder.[4] Femten af dem mødte; Erik Hardenberg og Axel Gyldenstierne, der døde den 13. juli, er ikke nævnt.[5] Rettertinget sluttede den 1. juli, men Rigsrådet har formentlig også overværet dåben af kongens ældste søn den 10. juli.[6]
Under herredagen kom hertug Johan Frederik, ærkebiskop af Bremen, til Danmark. Henrik Lykke med flere ledsagede ham fra Gedser til København.[7] Den 3. juli overdrog kongen ham hans del af Slesvig som len; lensbrevet blev medunderskrevet af de 15 råder, der var til stede.[8] Kongen fik bevilget en almindelig rigsskat (dobbeltskat) til byggeri på rigets fæstninger og lignende mod at udstede et revers dateret den 2. juli (nr. 21). Skattebrevet er dateret den 12. juli.[9] Desuden udgik med rådets samtykke den 30. …

Noter
1. Latina 1600–15, fol. 33.
2. Oplysningen bestrides også af Rørdam, *Københavns Universitets Historie* III, 484.
3. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 16).
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 385–87.
5. Secher, *Rettertingsdomme* I, 424; lensbrevet er af 3. juli.
6. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 17).
7. Missive af 11. juni til Henrik Lykke, Ditlev Holk og Mogens Gjø (Sjællandske Tegnelser XIX, 405); Slange, side 190, omtaler fejlagtigt kun tre råder.
8. *Antislesvig-Holsten Fragmenter* VII, 99. Slange, side 196, lader forleningen foregå i Haderslev.
9. Sjællandske Tegnelser XIX, 417; Norske Rigsregistranter IV, 26. Slanges fremstilling … [noten fortsætter på næste side].

side 119

Juni en Fdg., rettet mod Overdaadigheden ved de adelige Brylluper.[1] 12 Juli et Forbud mod Udførsel af gjort Sølv og Guld samt gjort Kjedelkobber.[2]

21. Kongens Gjenbrev, 2 Juli.

Orig. paa Pergament med Segl: RR. n. 33. Kopi i Sjael. R. XIV, 407 med Overskrift: Bre somf, kong. mat. gaf rigens raad, thend forbudne skat angrøndis.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Vy Christian thend fierde med Guds naade Danmarkis, Norgis, Vendis oc Gottis konning, herthug udi Slesvig, Holsten, Stormarn oc Ditmarsken, grevve udi Oldenborg oc Delmenhorst, giøre alle vitterligt, at eftersom vi med vor elsch. Danmarkis rigis raads bevilling oc samtycke nu hafver verit foraarssagit at lade udskrifve en almindelig skat oc landehielp til bygningens behof paa vor oc rigens befæstninger oc til munition oc anden rigens nøtturft, thi beplichte vi os oc vore efterkommere, koningner udi Danmark, oc cronen, at samme bevilling icke skal komme enten vore kiere thro undersaatter af addel eller andre vore undersaatte her udi riget paa deris friheder oc privilegier til nogen hinder eller forfang udi nogre maade. Gifvit paa vort slot Kiøpnehafn den 2 julii anno 1603 under vort signet.

Christian.

30 Novbn. Raadsmøde i Kolding.[3]

Fra Hamburg 4 Novbr. befalede Kongen *Sten Brahe, Breidle Rantzau, Arild Huitfeld, Erik Hardenberg og Henrik Lykke* at komme til Stede hos ham i Kolding den sidste November, for dér at forfare hans naadigste Vilje.[4] Allerede 2 Decbr. forlovede Kongen Raadet, idet han erklærede, at han for denne Gang ikke havde villet forelægge nogen anden Stand

Oversættelse til nudansk
I juni blev der udstedt en forordning mod overdådighed ved adelige bryllupper.[1] Den 12. juli blev der udstedt et forbud mod udførsel af forarbejdet sølv og guld samt forarbejdet kedelkobber.[2]
21. Kongens revers, 2. juli
Original på pergament med segl: Rigsrådets dokument nr. 33. Kopi i Sjællandske Registre XIV, 407 med overskriften: »Brev, som kongens majestæt gav efter rigsrådets råd, da den forbudte skat blev bevilget.«
Vi, Christian den Fjerde, af Guds nåde Danmarks, Norges, Venders og Goters konge, hertug i Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve af Oldenburg og Delmenhorst, gør hermed alle bekendt, at vi efter samtykke og bevilling fra Danmarks rigsråd nu er blevet foranlediget til at udskrive en almindelig skat og landehjælp til byggeri på vores og rigets fæstninger, til ammunition og til andre af rigets fornødenheder. Derfor forpligter vi os og vores efterfølgere, kongerne i Danmark og kronen, til, at denne bevilling på ingen måde skal være til hinder for vores kære undersåtter, adelige eller andre, eller skade deres friheder og privilegier. Givet på vores slot København den 2. juli 1603 under vores segl.
Christian.
Rådsmøde i Kolding den 30. november[3]

Fra Hamborg befalede kongen den 4. november Sten Brahe, Breide Rantzau, Arild Huitfeldt, Erik Hardenberg og Henrik Lykke at møde hos ham i Kolding den sidste november for dér at erfare hans

nådige vilje.[4] Allerede den 2. december gav kongen rådet lov til at rejse. Han erklærede, at han denne gang ikke havde ønsket at forelægge nogen anden stand …

Noter

1. Slanges beretning om forhandlingerne om denne skat (s. 188–89) er åbenbart lidet pålidelig. Ifølge ham skulle rådet trods reverset kun have bevilget kongen hjælp i form af kirkeklokker; dette hører dog til året 1601 (ovenfor s. 108). Der er intet, der tyder på, at adelen, som Slange siger, deltog i dette møde. Det er mig i øvrigt uforklarligt, hvorfor der ved kopien af reverset i Kancelliregistranten står »den forbudne Skat«.
2. Sjællandske Tegnelser XIX, 408.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 420. Et forbud mod udførsel af kobber af 30. maj (smstds. 403) nævnes i Rådets samtykke ikke.
4. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 18).

side 120

i Riget sit Anliggende og hvad der imod Retten vederfaredes ham af en ond Nabo, men vilde bero ved det, som de fleste Raader havde tilraadet; hvis den Fred, som i Aar elskes, siden skulde volde Besværing, vil Kongen være undskyldt. Han formanede Raaderne ved deres Ed til at holde alt hemmeligt (*Egenhænd. Breve* n. 3).

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1603.

****Fyrstendømmerne.**** Fra Elmelund 3 Avgust fik »nogle af Raadet og Landsaatterne« Brev om i September at følge Kongen paa en Rejse ind i Tyskland. Af Raadet nævnes: *Kristen Fris, Peder Munk*, Manderup Parsberg, *Preben Gyldenstjerne*, *Axel Brahe*, *Eske Brok*, *Oluf Rosensparre*, Kristian Holk, Henrik Ramel og Henrik Belov; deraf bødes det 5 at være rede til at deltage i mulige Ridderspil.[1] 2 Oktbr. befaledes det derefter de tilsagte at være til Stede i Kolding 9 Oktbr.[2] Herfra rejste Kongen til Hamburg, hvor han holdt Indtog 29 Oktbr.; Dagen efter foregik Hyldingen.

****Sverige.**** Til Mødet ved Flakkebæk 9 Febr. afsendtes fra dansk Side Kristen Fris, Peder Munk, Sten Brahe, Manderup Parsberg, Breide Rantzau og Eske Brok (ovfr. S. 115), hvis Fuldmagt og Instrux er af 3 Febr.; da de var fritagne for deres Ed til Kongen, udsendtes tillige Lave Urne til Beltebjerg som kongelig Agent ved Mødet.[3] Forhandlingerne vedvarede lige til 6 April, da man underskrev en Afsked, hvorved flere Punkter henstilledes til Afgjørelse af en Opmand.[4]

Da de svenske Raader fra Mødet kom tilbage til Hertug Karl, besværede denne sig over, at flere, der i hans Ærender var rejste gjennem Danmark, her var blevet anholdte, nogle i 2–4 Dage, andre nogle Uger og Maaneder. Det svenske Rigsraad forebragte i en Skrivelse fra Ørebro 21 April denne

Oversættelse til nudansk
… ville kongen ordne sit anliggende i riget og få behandlet det, som en fjendtlig nabo havde gjort mod ham i strid med retten. Han ville dog følge det, som de fleste råder havde anbefalet. Hvis den fred, som man håber på i år, senere skulle føre til vanskeligheder, ville kongen være uden ansvar. Han pålagde råderne under ed at holde alt hemmeligt (*Egenhændige breve*, nr. 3).
Rådets virksomhed uden for møderne i 1603
Fyrstendømmerne. Fra Elmelund fik nogle af rådet og lensmændene den 3. august brev om at følge kongen på en rejse ind i Tyskland i september. Blandt de råder, der nævnes, var Kristen Fris, Peder Munk, Manderup Parsberg, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Eske Brok, Oluf Rosensparre, Kristian Holk, Henrik Ramel og Henrik Belov. Fem af dem skulle være klar til mulig deltagelse i ridderturneringer.[1] Den 2. oktober fik de indkaldte derefter ordre til at være i Kolding den 9. oktober.[2] Herfra rejste kongen til Hamborg, hvor han gjorde sit indtog den 29. oktober. Hyldningen fandt sted dagen efter.
Sverige. Danmark sendte Kristen Fris, Peder Munk, Sten Brahe, Manderup Parsberg, Breide Rantzau og Eske Brok til mødet ved Flakkebæk den 9. februar (se ovenfor s. 115). Deres fuldmagt og instruks er dateret den 3. februar. Da de var fritaget for deres troskabsed til kongen, blev Lave Urne også sendt til Beltebjerg som kongelig udsending ved mødet.[3] Forhandlingerne fortsatte helt til den 6. april, hvor man underskrev en aftale, som lod flere punkter afgøre af en opmand.[4]
Da de svenske råder vendte tilbage fra mødet til hertug Karl, klagede han over, at flere personer, der var rejst gennem Danmark i hans ærinder, var blevet tilbageholdt her: nogle i to til fire dage, andre i uger eller måneder. Det svenske rigsråd fremlagde denne sag i et brev fra Ørebro den 21. april …

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XIX, 427 (de fem er markeret med stjerne).
2. Samme sted, 453. De indkaldte kaldes dér »nogle af lensmændene«.
3. Svenske Akter II, 102–22.
4. Forhandlingerne findes samme sted, s. 122–312; jf. Slange, s. 197–200, og Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 16).

side 121

Klage for de danske Raader, der havde været Befuldmægtigede ved Mødet, idet man henviste til, at der ved dette var indført i Beslutningen, at saadant skulde afskaffes. Ved samme Lejlighed opfordredes de danske Raader til at søge at formaa Kongen til at træffe en Overenskomst med Karl

om, at den svenske Mønt skulde gaa og gjælde i Danmark ligesom omvendt; dette havde Raaderne jo lovet i Afskeden, og det syntes »raadeliget, at en Lighed saavel i denne som i andre Maader maatte blive holdt, paa det at Handel og Vandel mellem alle tre Rigers Undersaatter desto bekvemmeligere kunde have sin Fremgang«. Endelig erklærede de svenske Raader at have gjort Paamindelse hos deres Fyrste om Valget af en Opmand, hvorom de ventede, at han snart vilde tilskrive den danske Konge.[1]
Denne Skrivelse besvaredes fra Kbhvn. 8 Maj af Kristen Fris og Breide Rantzau. De erklærede, at en Svensker, Hans Nielsen, var blevet anholdt i Helsingør og det ikke uden Aarsag, men frigivet, saasnart Kongen var blevet hørt derom, og at et Par andre, der havde villet drage gjennem Kongens Lejr til Varberg, var blevet standsede, indtil de havde givet nøjere Besked om deres Rejse. Dette syntes dog ikke ubilligt; at Svenskere var blevet opholdte i Uger eller Maaneder, fandt de ikke, og heller ikke var der arresteret nogen siden Mødet. De andre Punkter kunde de ikke besvare nu, da de var alene til Stede.[2] Som Svar herpaa skrev fire svenske Raader fra Nykøping 6 Juni til det danske Raad, at de ønskede at vide, hvad den antydede Aarsag til Anholdelsen var, thi havde Svenskerne forholdt sig utilbørlig, var det mod Kongens Vilje. Havde de derimod ikke forset sig, stred deres Arrest mod Forligene, og da der i Sverige ikke var blevet anholdt nogen Dansk eller Norsk uden Aarsag, begjærede de, at saadant heller ikke maatte finde Sted i Danmark.[3]

Oversættelse til nudansk
… en klage til de danske råder, som havde været befuldmægtigede ved mødet. Man henviste til, at det var blevet skrevet ind i aftalen, at sådanne forhold skulle bringes til ophør. Ved samme lejlighed opfordrede de de danske råder til at forsøge at få kongen til at indgå en aftale med Karl om, at svensk mønt skulle gælde i Danmark, ligesom dansk mønt skulle gælde i Sverige. Det havde råderne lovet i aftalen, og det blev anset for rimeligt, at der var lighed på dette og andre områder, så handelen mellem de tre rigers undersåtter kunne trives bedre. Endelig erklærede de svenske råder, at de havde mindet deres fyrste om at vælge en opmand, og de ventede, at han snart ville skrive til den danske konge.[1]
Kristen Fris og Breide Rantzau besvarede brevet fra København den 8. maj. De erklærede, at svenskeren Hans Nielsen var blevet anholdt i Helsingør med grund, men løsladt, så snart kongen havde fået besked om sagen. Et par andre, der ville rejse gennem kongens lejr til Varberg, var blevet standset, indtil de havde redegjort nærmere for deres rejse. Det mente de ikke var urimeligt. De kendte ikke til svenskere, der var blevet tilbageholdt i ugevis eller månedsvis, og ingen var blevet arresteret siden mødet. De kunne ikke besvare de øvrige punkter nu, fordi de var alene til stede.[2] Som svar skrev fire svenske råder fra Nyköping den 6. juni til det danske råd, at de ønskede at få oplyst den angivne grund til tilbageholdelsen. Hvis svenskerne havde opført sig utilbørligt, var det sket imod kongens vilje. Hvis de derimod ikke havde gjort noget forkert, var tilbageholdelsen i strid med aftalerne. Da ingen dansker eller nordmand var blevet anholdt i Sverige uden grund, bad de om, at det samme ikke måtte ske i Danmark.[3]

Noter

1. Original med tre underskrifter og segl, registrant 27, nr. 124 (kopi: *Svenske Acta* II, 313).
2. *Svenske Acta* II, 315.
3. Original med fire underskrifter og segl, modtaget 10. august: registrant 27, nr. 124 (*Svenske Acta* II, 316).

side 122

Udlandet. Axel Gyldenstierne, Axel Brahe og Kristian Holk i Rusland, se ovfr. S. 116.
24 April befaledes det Henrik Belov at møde i Kbhvn. selv sjette eller syvende for at begive sig i Legation til England.[1] 1 Juli udstedtes der Kreditiv for Kristen Fris og Henrik Belov til Kongen af England samt en Instrux for dem.[2] 8 Avgust fik de i Hampton deres Rekreditiv af Kong Jakob.[3] 27 Avgust udstedtes et Kreditiv for Henrik Ramel til Kurfyrsten af Brandenburg.[4] Sendelsen blev udført.[5]

1604.

Af Raaderne døde Erik Hardenberg 13 Marts.*

29 Febr. Jydsk Kjøbstadmøde i Horsens, og 6 Marts Fynsk Kjøbstadmøde i Bogense; afholdt?

6 Febr. udskrev Kongen fra Haderslev Møder af Befuldmægtigede fra Jyllands og Fyns Kjøbstæder, en Borgemester og en Kjøbmand for hver By (n. 22). Til at forhandle med disse skal Kongen have beskikket sin Sekretær, Dr. Jonas Charisius, men efter Slanges Beretning klagede den jydske Adel herover til Rigsraadet; dette samlede sig i Haderslev — udkaldet, og derfor ikke vel modtaget af Kongen, — men fik dog denne til at opgive Møderne.[6] Denne Beretning maa staa ved sit Værd; om Mødernes Afholdelse vides i alt Fald intet.[7]

Oversættelse til nudansk

Udlandet. Axel Gyldenstierne, Axel Brahe og Kristian Holk var i Rusland; se ovenfor side 116.
Den 24. april fik Henrik Belov ordre til at møde i København med seks eller syv personer i alt, så han kunne rejse på gesandtskabsmission til England.[1] Den 1. juli blev der udstedt kreditiver for Kristen Fris og Henrik Belov til Englands konge samt en instruks til dem.[2] Den 8. august modtog de deres hjemkaldelsesbrev fra kong Jakob i Hampton.[3] Den 27. august blev der udstedt et kreditiv for Henrik Ramel til kurfyrsten af Brandenburg.[4] Sendelsen blev gennemført.[5]
1604

Blandt råderne døde Erik Hardenberg den 13. marts.
Jysk købstadsmøde i Horsens den 29. februar og fynsk købstadsmøde i Bogense den 6. marts — blev de afholdt?
Den 6. februar indkaldte kongen fra Haderslev befuldmægtigede fra Jyllands og Fyns købstæder til møder. Hver by skulle sende en borgmester og en købmand (nr. 22). Kongen skal have udpeget sin sekretær, dr. Jonas Charisius, til at forhandle med dem. Ifølge Slanges beretning klagede den jyske adel imidlertid over dette til Rigsrådet. Rådet samledes i Haderslev uden at være indkaldt, og kongen var derfor utilfreds med det, men rådet fik ham dog til at aflyse møderne.[6] Beretningen må vurderes med forbehold; man ved i hvert fald ikke, om møderne blev afholdt.[7]

Noter
1. Jyske Tegnelser V, 174.
2. *Latina* 1600–15, fol. 62; samme sted, fol. 333.
3. Original med segl: England nr. 22 b. Jf. Slange, s. 202 (her nævnes Henrik Ramel som eneste udsending).
4. Udenlandske Registranter 1602–03, fol. 287.
5. Jf. Christian IV's brev fra Hamborg den 6. november i anledning af det svar, Henrik Ramel medbragte: *Latina* 1600–15, fol. 62.
6. Slange, s. 203–04.
7. Eske Brok, hvis dagbog for 1604 er bevaret, skriver intet om dette. Jeg anser det for umuligt, at han ikke skulle have omtalt en rejse til Haderslev, men udgiveren i *Danske Samlinger*, 2. række, II, 260, mener noget andet.

side 123

22. Indkaldelse til jydske og fynske Kjøbstadmøde.

Jydske T. V, 206 (med vedføjet Liste over Kjøbstæderne). Det orig. Missive til Odense: Aktst. udg. af Fyens Stifts lit. Selskab I, 83.

Vor gunst tilforn. Vider, at eftersom vi komme udi forfaringe, hvorledis at den gemehne hanthering och kiobmandtshandel der udi eders bye saa vel som och udi andre vorre kiobsteder her udi vort land Nohr Jutlandt fast mehre end udi andre velfor[d]nede steder aar efter aar jo mehre och mehre aftager och forringis, hvilkit med thiden (med mindre der til andre midel blifve bethencht) ville foraarsaghe stor armod under borgerschabit i kiobstederne her udi riget, och efterat vi som en christen ofrighed inthet heller seher end vor och rigens undersaters gafn och beste, och at theris nehringh och handthieringh motte voxe och daglich formeris, tha bede vi eder och ville, at I der utaf byen udnefner en borgemester och en forstandige och forfaren kiobmand, som den siste febr. først

kommendis kunde begifve thennom til vor kiobsted Horsens, dersammestedts vi voris fuldmechtige ville tilforordne, som tha med thennom kunde ofverveige och bethencke, ved hvad middel forne vorre kiobsteder och des indbyggere deris handthieringh och kiobmenschab her i riget som anderstedts efter thenne dag kunde tiltage, voxe och formehre, och forne vore undersaatter borgerne ther af kunde blifve forbedrit. Haderslevia 6 februari anno 1604.

Udi lige maade fick kiobstederne udi Fyen brefve at mode udi Boense den 6 martii der nest efter.

14 Maj. Herredag i Kjøbenhavn.[1]

Herredagen udskreves fra Koldinghus 2 Januar, hvorom udgik Breve til de 16 Raader;[2] af disse døde Erik Hardenberg dog 13 Marts, medens Henrik Ramel og Jørgen Fris ikke vides at være mødt. Retterthinget sluttede 24 Maj.[3] Ved denne Lejlighed raadslog Kongen med Raadet om den ulovlige Oxenhandel, der skadede Kronen og Adelen, og 6 Septbr. udgik der et Forbud herimod;[4] samme Dag udgik endvidere,

Oversættelse til nudansk
22. Indkaldelse til jyske og fynske købstadsmøder

Jyske Tegnelser V, 206 (med vedlagt liste over købstæderne). Det originale brev til Odense findes i *Aktstykker udgivet af Fyens Stifts litterære Selskab* I, 83.

Vor hilsen først. Vi har erfaret, at den almindelige handel og købmandshandel i jeres by og i vores øvrige købstæder i Nørrejylland år for år går mere og mere tilbage sammenlignet med andre velordnede steder. Hvis der ikke med tiden findes andre midler til at rette op på det, vil det føre til stor fattigdom blandt borgerne i rigets købstæder. Som kristen øvrighed ønsker vi intet højere end vores og rigets undersåtters gavn og bedste, og at deres erhverv og handel må vokse og trives. Derfor beder og påbyder vi jer at udvælge en borgmester og en erfaren og kyndig købmand fra byen. De skal ved udgangen af den kommende februar rejse til vores købstad Horsens. Dér vil vi udpege vores befuldmægtigede, som sammen med dem kan overveje, hvordan de nævnte købstæder og deres indbyggere fremover kan styrke deres handel og næringsliv i riget og andre steder, så vores undersåtter og borgere kan få det bedre. Givet i Haderslev den 6. februar 1604.

På samme måde fik købstæderne på Fyn breve om at mødes i Bogense den 6. marts derefter.

Herredag i København den 14. maj[1]

Herredagen blev indkaldt fra Koldinghus den 2. januar; der blev sendt breve til de 16 råder.[2] Af dem døde Erik Hardenberg dog den 13. marts, mens man ikke ved, om Henrik Ramel og Jørgen Fris deltog. Rettertinget sluttede den 24. maj.[3] Ved denne lejlighed drøftede kongen og rådet den

ulovlige oksehandel, som skadede kronen og adelen. Den 6. september blev der udstedt et forbud mod den.[4] Samme dag blev der desuden udstedt …

Noter

1. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 18).
2. Sjællandske Tegnelser XIX, 453–55.
3. Secher, *Rettertingsdomme* I, 501–91; jf. Eske Brok (*Danske Samlinger*, 2. række, II, 265).
4. Sjællandske Tegnelser XIX, 482.

side 124

Ligeledes med Henvisning til Overvejelse med Raadet ved sidste Herredag, en Fdg. om, at Enker ikke maatte befatte sig med Børnenes Ejendele eller tage dem under deres Værgemaal, før der var foretaget Skifte.[1]

9 Juli. Herredag i Bergen.

Herredagen udskreves samtidig med den danske.[2] 29 Marts meddelte Kongen Sten Brahe, Henrik Belov og Eske Brok, at han vilde have dem tilforordnet med flere vore Raad og gode Mænd at sidde Ret og høre Sager i Bergen; de skulde derfor være rede tillige efter Herredagen i Kjøbenhavn at rejse til Norge og siden videre forholde sig efter den Instruktion, Kongen vilde medgive dem.[3] Kongen afsejlede 29 Maj fra Kbhvn.,[4] medens Raaderne først begav sig paa Vejen 18 Juni.[5] I Herredagen[6] deltog foruden de ovennævnte Kristen Fris og Jørgen Fris samt Anders Gren, hvis Udnævnelse til Norges Kansler kundgjordes 26 Juli. Retterthinget sluttede 23 Juli.[7] Paa Herredagen forelæstes den gjennemsete norske Lovbog.[8] Tilbagerejsen varede fra 25 Juli til 1 Avgust; 6 Avgust fik de tre Raader deres Afsked.[9]

25 Avgust. Raadsmøde (og Adelsmøde?) i Odense.

Fra Kronborg 5 Avgust udskreves de 15 Rigsraader til at møde i Odense d. 25 i samme Maaned.[10] Af Raaderne skal kun Henrik Ramel og Jørgen Fris være udeblevne.[11] Kongen

Oversættelse til nudansk

Der blev også, med henvisning til drøftelserne med rådet ved den seneste herredag, udstedt en forordning om, at enker ikke måtte råde over børnenes ejendele eller tage dem under værgemål, før der var foretaget skifte.[1]

Herredag i Bergen den 9. juli

Herredagen blev indkaldt samtidig med den danske.[2] Den 29. marts meddelte kongen Sten Brahe, Henrik Belov og Eske Brok, at han ville udpege dem sammen med flere råder og andre gode mænd til at dømme og høre sager i Bergen. De skulle derfor være klar til efter herredagen i København at

rejse til Norge og siden følge den instruks, kongen ville give dem.[3] Kongen sejlede fra København den 29. maj,[4] mens råderne først drog af sted den 18. juni.[5] Ud over de allerede nævnte deltog Kristen Fris, Jørgen Fris og Anders Gren i herredagen.[6] Anders Grens udnævnelse til Norges kansler blev bekendtgjort den 26. juli. Rettertinget sluttede den 23. juli.[7] På herredagen blev den reviderede norske lovbog læst op.[8] Rådernes hjemrejse varede fra den 25. juli til den 1. august; den 6. august fik de tre råder deres afsked.[9]

Rådsmøde (og adelsmøde?) i Odense den 25. august

Fra Kronborg indkaldte kongen den 5. august de 15 rigsråder til at mødes i Odense den 25. samme måned.[10] Det ser ud til, at kun Henrik Ramel og Jørgen Fris udeblev.[11] Kongen …

Noter

1. Sjællandske Tegnelser XIX, 483.
2. Norske Rigsregistranter IV, 38.
3. Sjællandske Tegnelser XIX, 466. Eske Brok modtog brevet den 6. april (*Danske Samlinger*, 2. række, II, 262).
4. Eske Brok, samme sted, s. 266; Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 18).
5. Eske Brok, samme sted.
6. Slange, s. 205, angiver fejlagtigt, at herredagen begyndte den 24. juni.
7. Norske Rigsregistranter IV, 75.
8. Slange, s. 205.
9. Eske Brok, samme sted, s. 268.
10. Sjællandske Tegnelser XIX, 477. Ifølge Hegelund var rådet samlet allerede den 24. august. Den 5. august blev der også beordret en mønstring af adelen (Sjællandske Tegnelser XIX, 477); brevet angiver hverken tidspunktet for mønstringen eller, hvem der skulle lede den.
11. Eske Brok (*Danske Samlinger*, 2. række, II, 269). Blandt underskriverne af den nedenfor gengivne betænkning mangler desuden Sten Brahe, Henrik Belov og Eske Brok.

side 125

Selv gav ikke Møde, da han i Kbhvn. fik Besøg af Kurfyrsten af Brandenburg;[1] hans Propositioner, daterede Kbhvn. 18 Avgust (*Egenh. Breve* n. 4), forelagdes af Kansleren, Marsken og Statholderen i Kbhvn., og gik ud paa at forlange Raadets Samtykke til en Krig med Hertug Karl i Sverige. Raadet afgav 27 Avgust sin Betænkning (n. 23),[2] hvori det indtrængende fraraadede Krigen. — Efter Slange skal ogsaa Adelen have været indkaldt til dette Møde og have udtalt, at den ikke kunde taale en Forøgelse af sine Byrder, samt at man ikke havde Grund til at frygte Sverige, hvis Fremgang i Lifland Polakkerne vel vilde standse, og som selv var i indre Uro.[3]

23. Raadets Betænkning, 27 Avgust.

Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 A.

Vi eftherschrefne Manderup Parsberg thil Hagisholm, Arrildt Hvitfeldt thil Odersberg, rigens cantsler, Predbiorn Gyllenstiern thil Vosborg, Axel Brahe thil Elvedt, Hinrich Lycke thil Ofvergaardt, Oluf Rosenspar thil Skarholt och Christian Holck thil Høygaardt, alle Danmarckis rigis raadt, giøre vitterligt, at efther som thendt stormechtige høyborne første och herre, her Christian thendt fierde, Danmarckis, Norgis, Vendis och Gottis koning, vor allernaadigste herre och konning, nu vedt erlige och velbyrdige mendt Christian Fris thil Borreby, hans maits cantsler, Peder Munck thil Estvadtgaardt, Danmarckis rigis marsk, och Breide Randtzow thil Randtzowholm, stadtholder udi Kiøpnehafn, naadigst hafver ladet gifve os thilkiende om hvis uret som herthug Carl udi Sverige beviser the danske kiøbmendt, som handt ehr pendinge schyldig, saa och hvis uret the søefarende udi Østersøen vederfares af hanum, och forne godemendt hafve overantvordet os høibemelte vor allernaadigste herris schrifvelse, liudendes om hvis thil thet siste mode paa grendtsen ehr forafschedit om en stoer summa pendinge, som the danske kiøbmendt thilstøedt udi Sverige, besynderligen

Oversættelse til nudansk
Kongen deltog ikke selv i mødet, fordi han i København fik besøg af kurfyrsten af Brandenburg.[1] Kansleren, rigsmarsken og statholderen i København fremlagde kurfyrstens forslag, dateret i København den 18. august. Forslaget (se *Egenhændige breve*, nr. 4) gik ud på at bede om Rigsrådets samtykke til en krig mod hertug Karl i Sverige. Den 27. august afgav rådet sin betænkning (nr. 23),[2] hvor det på det kraftigste frarådede krigen. Ifølge Slange blev også adelen indkaldt til mødet. Den skal have udtalt, at den ikke kunne tåle at få sine byrder øget, og at der ikke var grund til at frygte Sverige. Polakkerne ville sandsynligvis standse Sveriges fremgang i Livland, og Sverige var selv præget af indre uro.[3]
23. Rådets betænkning, 27. august
Original med Kristian Holks hånd: Rigsrådets dokument nr. 42 A.

Vi undertegnede Manderup Parsberg til Hagisholm, Arild Huitfeldt til Odersberg, rigets kansler, Predbjørn Gyldenstierne til Vosborg, Axel Brahe til Elved, Henrik Lykke til Overgård, Oluf Rosensparre til Skarholt og Christian Holck til Højgård, alle medlemmer af Danmarks rigsråd, gør hermed bekendt: Vor nådigste herre og konge, den stormægtige og højbyrdige Christian den Fjerde, Danmarks, Norges, Venders og Goters konge, har gennem de ærlige og velbyrdige mænd Christian Fris til Borreby, hans majestæts kansler, Peder Munk til Estvadgård, Danmarks rigsmarsk, og Breide Rantzau til Rantzausholm, statholder i København, nådigst ladet os vide, hvilken uret hertug Karl i Sverige har påført de danske købmænd, som han skylder penge. Ligeledes har han gjort de søfarende i Østersøen uret. De nævnte mænd har overleveret os hans majestæts brev, som beretter om, hvad

der blev aftalt på det seneste møde ved grænsen om en stor sum penge, som de danske købmænd havde ydet i Sverige — navnlig

---

Noter

1. Eske Brok, samme sted.
2. Slange, s. 209–10, benytter betænkningen efter oplysninger fra Gram.
3. Slange, s. 208–09. Gram skriver herom: »Hvad der her fortælles … finder jeg ingen steder belæg for at kunne bevise.« Gram gengiver derefter indholdet af rådsbetænkningen og bemærker, at dette måske er af større interesse end »disse slette excuses, altercationes et tergiversationes om skat og tyngde«.

side 126

hos h. C. self, hvilket at h. Carl icke ehr holdit och eftherkomet, som thet sig burde, udi lige maade siden thendt thidt at vere thagen paa hans maits strømme bode Hollender och andre och the retferdigis saa vel paa hans maits strømme som paa the svensche strømme, endog the icke ehre herthugens fiender, ey heller the hafve udi sinde at seigle paa Riga, och her foruden hafver hertugens fode thagen et Kiøpnehafns schib, som kom fran Riga, emodt forbemelte siste mødes afschedt, hvor af forfares thet at sche af forset throdts och emodt aldret och billighed, och therfore siunes hans mait. raadligt nu icke lenger slig uret at lide, meden thet at vedergiøre, thet beste mueligt ehr, och thet vedt en lovlig krig och obenbare feide, och hans mait. therfore naadigst begierer, at vi thenne sag ville betencke, beraadslage och voris mening endrechteligen hans mait. thilkiende gifve, och saa frampt vi med hans mait. om forne feide at begynde ofver ens stemer (hvilcken feide at udfore thendt visse aarlige rigens indkompst icke kandt udstae), at vi tha ochsaa ofverveiger, hvorledes thet, som ther kandt fates, formiddelst lidelige vilkor af rigens indbyggere och stender aarlingen mae bekomis, saa vit leyligheden och theris formue kandt tholle, efther som samme hans maite schrifvelse videre therom indholder. Saa kiendis vi os underdanigst schyldige och plichtige at vere, therudi saa vel som udi alle andre maade hans kong. mait. voris underdanigste throeschab och villige thieneste at bevise, och therfore same vichtige sag af vor yderste formue och forstandt hafve betenckt, beraadslaget och ofverveyet och vores raadt och betenckinde therudi underdanigst schriftlig hafve ville ladet gifve hans kong. mait. thilkiende.

For thet første, endog vi bekiende, herthug Carl uret at hafve giort udi forne sager, dog alligevel for mange och atschillige aarsager schyldt ehr thet betenckeligt for the sager med en krig at stille kong. maits saa vel som thette rigis velferdt udi fare, och er en evig varendes fredt opret emellum Danmarck och Sverige efther thendt stetinische fordragts liudelse, hvilken ochsaa paa grendtsen udi forgangen aar ehr confirmerit, och samme fridts fordracht formelder, hvorledes thermed schal procederis, naar nogen thvist eller irring kommer rigerne emellum, saa och om en høy pen och straf

ofver thendt, som samme fordrag icke holder och eftherkommer, saa bør samme evig varende fridts fordrag højgre och merre at ahnses och hafves udi acht, som och hvad ulycke, blodstyrtning,

Oversættelse til nudansk
til hertug Karl selv. Hertug Karl har ikke overholdt aftalen, sådan som han burde. I den senere tid er der også blevet taget skibe på hans majestæts farvande, både hollandske og andre, og de bliver dømt på kongens såvel som på svenskernes farvande, selv om de ikke er hertugens fjender og heller ikke har til hensigt at sejle til Riga. Desuden har hertugens folk beslaglagt et københavnsk skib, der kom fra Riga, i strid med aftalen fra det nævnte seneste møde. Det viser, at dette sker med vilje, i trods og imod al ret og rimelighed. Derfor mener kongen, at han ikke længere bør tåle en sådan uret, men bør gengælde den bedst muligt gennem en lovlig krig og åben fejde. Hans majestæt beder os derfor nådigst overveje sagen, drøfte den og loyalt meddele vores mening. Hvis vi bliver enige med kongen om at indlede krigen, som rigets faste årlige indtægter ikke kan finansiere, skal vi også overveje, hvordan midlerne kan skaffes gennem rimelige vilkår for rigets indbyggere og stænder, i det omfang forholdene og deres økonomiske evne tillader det. Det fremgår nærmere af kongens brev. Vi erkender os underdanigt forpligtede til både i denne og alle andre sager at vise kongen troskab og villig tjeneste. Derfor har vi efter bedste evne og forstand overvejet og drøftet den vigtige sag og lader hermed vores råd og betænkning skriftligt forelægge for hans majestæt.

For det første: Selvom vi erkender, at hertug Karl har handlet uret i de nævnte sager, er det af mange grunde betænkeligt at udsætte kongens og rigets velfærd for fare ved at gå i krig. Der er indgået en evig fred mellem Danmark og Sverige efter bestemmelserne i Stettin-traktaten, som også blev bekræftet ved grænsen sidste år. Traktaten fastlægger, hvordan man skal gå frem, hvis der opstår strid mellem rigerne, og den indeholder også bøder og straffe for den, der ikke overholder den. Derfor bør denne evige fredstraktat veje tungere og tages mere alvorligt end den skade, som enkelte kaprede handelsskibe har lidt. I en åben krig går alt ikke nødvendigvis ret til, som det bør; der opstår ofte uenigheder mellem stormagter. De bør først og fremmest tænke på deres landes og rigers gavn og bedste, før de straks går i krig og udsætter landene for fare og ulykke, blodsudgydelse,

side 127

landenes schade och forderfvelse af krig vil eftherfølge, end thendt schade bør at achtes och anses, som af nogen tagne køfarte schibe kandt vere schet, anseendes at udi en offentlig krig icke althing kandt ghaa saa richtig thil, som thet sig burde, och ofthe sig irringer thildrager emellum store potentater, som dog mere betencke theris landis och rigers gafn og beste, end therfore strax krig fore thage, som kandt blifve landene thil fare och ulycke, besynderligen eftherthi thet er uvist, hvadt udgang en krig kandt bekome.

For thet andet befindes thet, at udi thendt siste afschedt, som ehr giort paa thendt svensche grendtsse, icke ret endeligt ehr kong. maits undersotter thillat at seigle paa Riga, men the dansche commissarier therudi hafve bevilget hos kong. mait. med ald flid at ville anholde, at ingen hans maits undersotte paa nogen thidt lang schulle thil Riga at seigle blifve forpasset och eftherlat, efther som samme afschedt videre therom indholder, och h. Carl uden tvifvel theraf thager aarsage endnu at lade forhindre thendt seiglation thil Riga.
For thet thredie, thersom en krig schal forethages, tha vil therthil behofvis mange thynder guldts forraadt, och befindes thet, at adelen her udi riget ehr moget forarmet, saa at the icke kunde formaa at lide synderlig bekostning, och en stoer part af thenum ehre store pendinge schyldige thil lante Holsten, och thersom, thet Gudt forbiude, nogen krig schulle paakome, tha ehr at formode, at same pendinge schulle thenum hasteligen opschrifvis, och the saa vel som theris forlofvere kunde therofver kome udi høyeste nødt och besvering. Hvadt bønder och borger ehr anrørendes, ehr iblandt thenum større armodt, end lettelig kandt gifvis thilkiende, och endnu befindes nogen tusinde bøndergaarde, som staa øde, hvilke snart ville blifve flere, om nogen synderlig skat och besvering paakomer, och kunde vere at befrychte, at anden ulycke theraf kunde undstaa, som tilforn udi grevens och skipper Clemendts feide ehr schet; thi en forarmet almue, som besvering paakomer, kandt lettelig lade sig bevege, som fremfarne exemple thet gifve thilkiende.
For thet ferde ehr herthug Carl udi sterck rustning, saa at handt paa en kort thidt kandt opbringe mange tusinde krigsfolck, som nu udi nogen aar hafve verit øvet och brugt, och ehr at befrychte, at thersom noget schulle paakome, thet Gudt forbiude,

Oversættelse til nudansk
… blodsudgydelse, skade og ødelæggelse af landene. Denne følge af en krig bør veje tungere end den skade, som enkelte kaprede handelsskibe kan have lidt. I en åben krig går alt ikke nødvendigvis ret til, og der opstår ofte uenigheder mellem stormagter. De bør først tænke på deres landes og rigers gavn og bedste, før de straks går i krig og udsætter landene for fare og ulykke. Det gælder især, fordi udfaldet af en krig er usikkert.
For det andet: Det fremgår, at aftalen fra det seneste møde ved den svenske grænse ikke klart giver kongens undersåtter ret til at sejle til Riga. De danske kommissærer havde dog lovet at gøre alt for at få kongens tilladelse til, at ingen af hans undersåtter fremover skulle nægtes at sejle til Riga, sådan som aftalen nærmere fastslår. Hertug Karl bruger utvivlsomt dette som anledning til fortsat at hindre sejladsen til Riga.
For det tredje: Hvis man går i krig, vil det kræve store pengemidler. Adelen i riget er meget forarmet og vil ikke kunne bære større udgifter. En stor del af adelen skylder store beløb til långivere i Holsten. Hvis der, Gud forbyde det, skulle komme krig, må man regne med, at lånene hurtigt vil blive krævet tilbage, så adelen og dens kautionister kan komme i stor nød og blive hårdt belastet. Blandt bønder og borgere er fattigdommen større, end det er let at beskrive. Flere tusinde bondegårde står stadig øde, og antallet kan hurtigt vokse, hvis der kommer en særlig skat eller anden byrde. Man

kan frygte, at det vil føre til anden ulykke, som tidligere under grevens fejde og skipper Klements fejde. Når et fattigt folk pålægges byrder, kan det let lade sig bevæge til oprør, sådan som tidligere eksempler viser.
For det fjerde: Hertug Karl har en stærk hær og kan på kort tid samle mange tusinde soldater, som gennem flere år har været øvet og anvendt. Man må frygte, at hvis der skulle opstå en konflikt, hvilket Gud forbyde …

side 128

handt tha med slig magt hastelig schulle os forekome och indfalde udi Skaane och thet landt brende, herde och forderfve, och siunes os icke, at kong. mait. kandt saa hastig efther thenne thidts leylighed thendt krigsmagt opbringe, at hans mait. uden høyeste fare kunde slaes med hanum udi marcken, saa er och at befrychte, at h. Carl med orlovg schibe schal vere kong. mait. for mechtig udi søen.

For thet fembte ehr Sverig et møget fast landt med bierge och store søer, saa at ther med ringe folck paa Holveyen och andre steder kandt forhindris, at theris fiender icke kunde fremkome, efther som udi thendt siste svensche feide at thendt thidt thet dansche krigsfolck var komen ofver Holveyen, saa blef thendt thillucht for thenum, saa the vare therofver udi høyeste nødt, ind thil the med en sterck frost kom neder egien paa en søe, och for slig och andre forhindringe och besveringer hafver thendt siste svensche feide varet paa ottende aar, thette rige thil mercklig stoer gieldt och schade; this ligeste ehr saa Sverigis rigis leylighed, at komme theris fiender sterck udi landet, faar the ingen underholdning; komme the svage, saa slages the af theris fiender; therhos ehr och at betencke, hvadt langsom thidt ther vil thil at ehrobere the festninger, som ligge udi Sverige paa grendtsen, och udi same thidt kunde sig atschillig besvering och vitloftighedt thildrage.
For thet siette ehr at befrychte, at keyseren schal vere med kong. mait. ilde thilfridts for thendt bylling, som ehr schet thil Hamborg; saa ochsaa staar thet icke vel thil emellum hans mait. och thendt stadt Lybeck, och thersom emellun Danmarck och Sverige schulle noget paakome (thet Gudt naadeligen forbiude), tha ehr at befrychte, at emodt thette rige kunde practiceris thet, som mandt nu icke kandt betencke.
For thet siufvende befindes thet efther ald billighed och ret, at koning Sigismundus udi Polen er Sverigis rigis rette herre och konning, och at h. Carl icke med billighed eller ret kandt forgiore eller forkrige thet landt, som koning Sigismundo thilhører, och theraf vil eftherfølge, at thersom saa vare, at kong. mait. med krigs magt noget kunde ehrobere fran Sverigis krone, tha schulle hans kong. mait. och Danmarckis rige hafve en evig feide af kongen af Polen och hans eftherkomere, och therofver med keyseren, kongen af Spanien och andre theris biestand kunde thet blifve hans mait. och thette rige thil merckelig forfang och schade; thisligiste

Oversættelse til nudansk

… kunne han med en sådan styrke hurtigt overrumple os, trænge ind i Skåne og brænde, hærge og ødelægge landet. Vi mener ikke, at kongen under de nuværende forhold hurtigt nok kan samle en hær til at møde ham i felten uden stor fare. Man må også frygte, at hertug Karl med sine orlogsskibe vil være kongen overlegen til søs.
For det femte: Sverige er et meget stærkt og naturligt befæstet land med bjerge og store søer. Små styrker kan derfor på halvøen og andre steder hindre fjender i at trænge frem. Hvis fjenderne rykker ind med en stor styrke, kan de ikke få forsyninger; kommer de med en mindre styrke, bliver de slået af deres fjender. Man må også tage i betragtning, hvor lang tid det vil tage at erobre fæstningerne ved Sveriges grænse. I mellemtiden kan mange forskellige vanskeligheder og byrder opstå. Den seneste krig med Sverige varede på grund af sådanne og andre hindringer i otte år og påførte dette rige meget stor gæld og skade.
For det sjette: Man må frygte, at kejseren er utilfreds med kongen på grund af betalingen, der er sendt til Hamborg. Forholdet mellem kongen og byen Lübeck er heller ikke godt. Hvis der skulle opstå en konflikt mellem Danmark og Sverige — det må Gud nådigt forhindre — kan man frygte, at der vil blive lagt planer imod dette rige, som vi nu ikke kan forudse.
For det syvende: Efter al rimelighed og ret er kong Sigismund af Polen Sveriges rette herre og konge. Hertug Karl kan ikke med rette eller retfærdighed tilrane sig eller erobre det land, der tilhører kong Sigismund. Hvis kongen med militær magt skulle erobre noget fra Sveriges krone, ville Danmarks konge og rige derfor komme i evig krig med Polens konge og hans efterfølgere. Gennem deres støtte fra kejseren, kongen af Spanien og andre kunne dette medføre stor skade og ulempe for kongen og riget. Ligeledes …

side 129

ochsaa efther slig ret, som kongen af Polen hafver thil Sverige, kunde med krig, som Sverig paa føres, gifves aarsag, at riget kunde gifve sig under hanum egien, hvilcket i lige maade kunde kome Danmarcks rige thil schade, at slig en mæchtig potentat schulle blifve thil naboe.
Sameledes ochsaa foruden aldt anden fare och ulycke, som af same krig kunde endstae, ville och eftherfølge, at thendt almindelig kiøpmandts handel och seglation egienum Øresundt blifver dermed forhindrit och therofver thendt største part vil afghae paa tholden, thette rige thil stoer schade.
Och eftersom kong. maits schrifvelse formelder, at saa frampt vi med hans mait. samptligen om forne feigde at begynde ofver ens stemer (hvilcken feide at udfore thendt visse aarlige rigens indkompst icke kandt udstae), at vi tha ochsaa ofverveier, hvorledes thet, som ther kandt fattes, af rigens indbyggere aarligen at maa bekomis,
Saa kunde vi ther paa hans kong. mait. underdanigst icke forholle, at vi paa thet flitigste hafve betenckt och ofverveiet alle the middel och maade, som os hafve syntes rigens indkompst thil slig en krig at udfore kunde med formeris och forbedris, tha hafve vi icke kunde betencke eller befinde the middel, at indkompsten paa nogen thynder guldt ner saa møget kunde aarligen formeris, at slig

en krig ther med kunde udfores, och vi thet vedt voris sambvittighed bekienner, at armoden nu ehr saa stoer eblant bønder och borger her udi riget, at thet ehr umueligt thenum at kunde afstedtkome thendt contribution at utgifve, som thil slig en krig vil behofves, och hvad fare och ulycke theraf kunde entstae, ehr lettelig at betencke.
Thette ehre the aarsager, som vi udi thenne vichtige sag hafver betenckt, beraadslaget och ofverveiet, hvilcke os siunes vedt thette riges lycke och velferdt udi thene thidt bør at hafves udi acht, och synes os therfore efther thenne thidts leylighed for vore personer icke at kunde raade hans k. m. thil nogen krig.
Och hvad belangendes ehr thendt uret, som herthug Karl hafver giort, synes os therom raadeligt, at k. m. for thisse forne aarsager schyldt efther thene thidts leylighed endnu ville thet lade forbie gaae och therudi ville naadigst betencke thendt gamel och almindelig regel: *Necesse est, ut possit dissimulare, qui vult imperare*; thi herthug Carls regimente hafver icke bestandt, som thet

Oversættelse til nudansk
… ligeledes efter denne ret, som kongen af Polen har over for Sverige. Hvis der føres krig mod Sverige, kan det give anledning til, at riget igen underkaster sig ham. Det kunne også skade Danmark, hvis en så mægtig fyrste blev vores nabo.
Ud over alle de andre farer og ulykker, som en sådan krig kunne føre med sig, ville den almindelige handel og sejlads gennem Øresund også blive hindret. Det ville medføre, at størstedelen af toldindtægterne gik tabt, til stor skade for riget.
Kongens brev fastslår, at hvis vi bliver enige om at indlede krigen, som rigets faste årlige indtægter ikke kan finansiere, skal vi også overveje, hvordan de manglende midler kan skaffes årligt fra rigets indbyggere.
Vi må derfor underdanigst meddele kongen, at vi omhyggeligt har overvejet alle de midler og muligheder, der kunne øge og forbedre rigets indtægter nok til at føre en sådan krig. Vi har ikke kunnet finde nogen måde, hvorpå indtægterne kan øges med selv mange tusinde daler årligt, så de kan finansiere krigen. Vi må ved vores samvittighed bekende, at fattigdommen blandt rigets bønder og borgere nu er så stor, at det er umuligt for dem at betale det bidrag, som en sådan krig ville kræve. Det er let at forestille sig, hvilke farer og ulykker der kunne følge af det.
Dette er de grunde, som vi har overvejet og drøftet i denne vigtige sag. Vi mener, at de bør tages i betragtning for rigets lykke og velfærd på dette tidspunkt. Under de nuværende forhold kan vi derfor personligt ikke anbefale kongen at gå i krig.
Hvad angår den uret, som hertug Karl har begået, mener vi, at kongen af de ovennævnte grunde og efter forholdene på nuværende tidspunkt bør lade sagen ligge foreløbig og nådigst overveje den gamle, almindelige regel: »Den, der vil regere, må kunne se gennem fingre med noget.« For hertug Karls styre har ikke været stabilt, sådan som det …

side 130

anstillis, och efthersom leyligheden sig begifver, synes thet, at enten blifver ther oprør udi landet, eller riget snart af Rydtsen och Polen angribes, och hans forset udi saa maade hindres och forekomes. Och ehre vi therfore underdanigst begierendes, at kong. mait. thisse forne aarsager och voris betenckinde udi thenne vichtige sag naadigst ville betencke och ofverveye, och thette voris schriftlig betenckinde och svar naadigst udi thendt beste mening ville opthage och aname, hvilcket vi os underdanigst thil hans kong. mait. ville forsehe som thil voris allernaadigste herre och konnings udi alle maade. Men thersom hans kong. mait. jo icke kandt hafve fredt for h. Carl, tha ville vi for vore personer findes underdanigen villige at opsette hos hans kong. mait. och voris federne rige, som thet sig bør udi alle maade, och ynscher vi, at thendt almechtigste Gudt naadeligen vil bevare hans kong. mait. udi et langvarigt, fredsommeligt och lycksaligt regimente, Gudts hellige nafn thil lof och ehre och thisse konge riger thil forfremmelse och gode.
At thette herudi ehr voris raadt och betenckinde for the aarsager skyldt, som forskrefvit staar, thes thil vindnisbyrdt underskrifver vi thette medt egen hender. Datum Othense thend 27 dag avgusti anno 1604.
Manderup Parsberg. Arrilld Huittfelldtt. Preben Gyllenstiernn. Axell Brahe. Henrick Loke. Oluff Rosenspar. Christian Holck

Sverige.
I Løbet af Aaret 1603 havde der været forhandlet mellem Fyrsterne om Valget af en Opmand. Kristian IV havde spurgt Hertug Karl, om denne vilde lade sig nøje med den fra dansk Side nævnte Opmand, Kurfyrst Joakim Frederik af Brandenburg. Karl IX havde derefter skrevet til denne, men da han intet Svar fik, sluttede han, at Kurfyrsten var utilbøjelig til at paatage sig Opmandskabet, og i en Skrivelse fra Linköping, 9 Januar 1604, foreslog han saa, at Kristian IV skulde nævne en anden Opmand, eller at begge skulde befuldmægtige Kommissærer til at vælge en saadan.[1]

Da der ikke indløb noget Svar paa dette Forslag, rettede

Oversættelse til nudansk
… foregår. Og alt efter hvordan forholdene udvikler sig, kan der enten komme oprør i landet, eller også kan Rusland og Polen snart angribe riget. På den måde kan hertug Karls planer blive forhindret og afværget.
Vi beder derfor underdanigst om, at kongen nådigst vil overveje disse grunde og vores betænkning i denne vigtige sag og tage imod vores skriftlige svar i den bedste mening. Vi håber, at kongen vil betragte os som sine undersåtter og trofaste tjenere i alle forhold. Hvis kongen ikke kan få fred med hertug Karl, er vi personligt villige til at sætte os selv og vores fædreland i kongens tjeneste, sådan

som det sømmer sig. Vi ønsker, at den almægtige Gud nådigt vil bevare kongen i et langt, fredeligt og lykkeligt styre, til Guds hellige navns lov og ære og til gavn og fremgang for disse kongeriger.

Til vidnesbyrd om, at dette er vores råd og betænkning af de ovenfor anførte grunde, underskriver vi det egenhændigt. Givet i Odense den 27. august 1604.
Manderup Parsberg, Arild Huitfeldt, Preben Gyldenstierne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre og Christian Holck.

Sverige
I løbet af 1603 havde fyrsterne forhandlet om valget af en opmand. Kristian IV havde spurgt hertug Karl, om han ville acceptere den opmand, som Danmark havde foreslået: kurfyrst Joakim Frederik af Brandenburg. Karl IX havde derefter skrevet til kurfyrsten, men da han ikke fik svar, konkluderede han, at kurfyrsten ikke var villig til at påtage sig opgaven som opmand. I et brev fra Linköping den 9. januar 1604 foreslog han derfor, at Kristian IV skulle udpege en anden opmand, eller at begge parter skulle give deres kommissærer fuldmagt til at vælge en.[1]

Da der ikke kom svar på dette forslag, henvendte …

Noter
1. *Svenske Akter* II, 315–21; jf. Slange, s. 211.

side 131

indlagde en Kopi. Desuden fremførte Raadet en Række Klager: de norske Befalingsmænd havde begaaet Overgreb i Lapmarken; Anders Bengtson, Borger i Nyløse, og andre havde ikke kunnet faa Penge indkrævede i Danmark; de Danskes Sejlads paa Riga var ikke blevet indstillet, saaledes som lovet ved sidste Grænsemøde.[1]
Først da Kong Karl selv (11 Septbr.) mindede om Brevet af 9 Januar,[2] og der i Mellemtiden var forhandlet i Odense om disse Sager (ovfr. S. 125), afgav Kristian IV sit Svar (9 Oktbr.). Han erklærede heri, at de danske Borgere, der havde været i Nyløse til Lavrentii og i Stockholm til Bartholomæi, ikke havde kunnet faa deres Betaling, skjønt dette var lovet paa Grænsemødet, klagede over den Usikkerhed for fremmede paa danske Strømme, hvori Karl IX's Flaade var Skyld, og indsaa ikke, hvad Gavn Rigerne kunde have af en Opmands Afgjørelse, naar det, som fandtes for Rette, ikke ogsaa fuldkommedes i Gjerningen. Han vilde derfor paa denne Tid ikke nævne nogen Opmand.[3]
I sit Svar (28 Oktbr.) hævdede Karl IX at have opfyldt Afskeden og erklærede, at de »Vitismaal«, som Kongen tillagde ham, efter Stettinerfordraget burde henskydes til Dom af Raader fra begge Riger; som Opmand nævnte han nu Landgrev Morits af Hessen.[4] Kort efter (3 Novbr.) skrev det

svenske Raad til det danske, at det undrede sig over ikke at have faaet Svar paa sit Brev af 14 Juli, erklærede, at Kristian IV's Beskyldninger »kom dem fast besværlige for«, og henviste ligeledes til et nyt Grænsemøde.[5] Dette Brev besvaredes 3 Decbr. af tre danske Raader, der fastholdt deres Konges Standpunkt (n. 24). Svaret kom til Stockholm 20 Decbr. og besvaredes 3 Dage efter. Det svenske Raad oversendte nu Kopier af de mellem Fyrsterne vexlede Skrivelser og udbad sig

Oversættelse til nudansk
… og vedlagde en kopi. Rådet fremsatte desuden en række klager: de norske embedsmænd havde begået overgreb i Lapland; Anders Bengtson, borger i Nyløse, og andre havde ikke kunnet få inddrevet penge i Danmark; og danskernes sejlads til Riga var ikke blevet standset, sådan som man havde lovet ved det seneste grænsemøde.[1]
Først da kong Karl selv den 11. september mindede om brevet af 9. januar,[2] og der i mellemtiden var blevet forhandlet om disse sager i Odense (se ovenfor s. 125), afgav Kristian IV sit svar den 9. oktober. Han erklærede, at danske borgere, som havde været i Nyløse ved Sankt Laurentius' festdag og i Stockholm ved Sankt Bartolomæus' festdag, ikke havde kunnet få deres betaling, selv om det var blevet lovet ved grænsemødet. Han klagede over, at Karl IX's flåde havde gjort de danske farvande usikre for udlændinge, og kunne ikke se, hvilken gavn rigerne kunne få af en opmands afgørelse, hvis det, der blev fastslået juridisk, ikke også blev gennemført i praksis. Derfor ville han på dette tidspunkt ikke udpege nogen opmand.[3]
I sit svar den 28. oktober hævdede Karl IX, at han havde overholdt aftalen. Han erklærede, at de »anklager«, kongen rettede mod ham, efter Stettin-traktaten burde afgøres af råder fra begge riger. Som opmand foreslog han nu landgreve Moritz af Hessen.[4] Kort efter, den 3. november, skrev det svenske råd til det danske råd, at det undrede sig over ikke at have fået svar på sit brev af 14. juli. Rådet erklærede, at Kristian IV's beskyldninger forekom dem meget besværlige, og henviste også til et nyt grænsemøde.[5] Tre danske råder besvarede brevet den 3. december og fastholdt kongens standpunkt (nr. 24). Svaret kom til Stockholm den 20. december og blev besvaret tre dage senere. Det svenske råd sendte nu kopier af den korrespondance, fyrsterne havde udvekslet, og bad om …

Noter
1. Original med syv underskrifter og segl, registrant 27, nr. 134 (*Svenske Akter* II, 325); jf. Slange, s. 211.
2. *Svenske Akter* II, 327.
3. Samme sted; jf. Slange, s. 211–12.
4. *Svenske Akter* II, 330; jf. Slange, s. 212.
5. Original med ni underskrifter og segl, registrant 27, nr. 134 (*Svenske Akter* II, 331).

side 132

nøjere Oplysninger om, hvilken Aarsag man havde til Klagerne m. m.[1]

24. De tilstedeværende Raader til det svenske Rigsraad, 3 Decbr.
Afskrift: *Svenske Acta* II, 332.
Vor venlig naboelig hilsen. Edle velbaarne och velbiurdige Svergis rigis raad, gunstige och besynderlige gode venner och naboer, vi hafver bekommet ethers gonsten[!] schrifvelse, daterit Stockholhm then 3 novembris sidst forleden, ahngaaendis k. mt. voris naadige herris svar paa then højbaarne furstis hertug Charl, h. f. naadis bref, och begerer I gode herrer venligen, at icke alene it svar af k. mt. om en anden opmand, men ochsaa at h. f. naade herepther motte forskaanis med the forvitelser, som h. f. n. af h. k. mt. blifver udi samme schrifvelse tillagt, sampt andit mhere, som samme schrifvelse inneholder. Herpaa ville vi ether, I gode herrer, udi venlighedt icke forholde, at k. mt. i Danmarck, voris naadigste herre, tilforn, hvad h. mt. i den sag om en opmand at foreslaa for gaat ahnseher, sig emod. h. f. n. allerede hafver forklart, hvilcket os eller voris medbrødre rigens raad anderledis at forordne icke vil beqvemme eller vel ahnstaa. At voris naadigste herre och konning sig schriftlig hafver besverget, at the danske undersaatter af kiøbmandene icke blefve tilfreds stillet til den termin, thennom var paa grendtsen forestillet, ochsaa at thette rigis strømme af then svensche skibsflode hafver verit meget ufheilig, thet er uden tvif icke sked af h. mt. uden aarsage, mens undersaatterne paa begge sider til gafn udi fremtiden; vide icke heller andre tancker therom at giøre os, end at h. f. n. och I gode herrer thet udi en venlig mening optager. Vi vide os icke at erindre, at voris naadigste herre och konning hafver ladit uforrette eller betonge nogen adelsmand, geistlig, borger eller bonde af Svergis rigis undersaatter, hvilcke vi holder for vor gode venner och naboer, men hver efther sin standis gebur, naar the her udi riget hender at ahnlange, da vederfaris dennom det, som christeligt, retferdigt och billigt ehr, hvilcket vi med en god samvittighed kunde betyge.
At I gode herrer icke hafver fangit svar paa thet bref, i høst

Oversættelse til nudansk
… nærmere oplysninger om årsagen til klagerne med mere.[1]
24. De tilstedeværende råder til det svenske rigsråd, 3. december
Afskrift i *Svenske Akter* II, 332.
Vor venlige nabohilsen. Ædle, velbyrdige og velbårne medlemmer af Sveriges rigsråd, gunstige og særligt gode venner og naboer. Vi har modtaget jeres venlige brev, dateret i Stockholm den 3. november, om vores nådige herres, kongens, svar på den højbyrdige fyrste, hertug Karls, brev. I beder venligt om, at hans fyrstelige nåde fremover ikke alene må få svar fra kongen om en anden opmand, men også blive skånet for de beskyldninger, som kongen har fremsat mod ham i samme brev, og for brevets øvrige indhold.

Vi vil venligt svare jer, gode herrer, at Danmarks konge, vores nådige herre, allerede tidligere har forklaret hertugen sin mening om, hvem han foreslår som opmand. Vi eller vores medbrødre i rigsrådet finder det hverken passende eller ønskeligt at udpege en anden.
Vores nådige herre og konge har skriftligt klaget over, at de danske købmænd ikke fik betaling inden den frist, der blev fastsat ved grænsemødet, og over, at den svenske skibsflåde har skabt stor utryghed i dette riges farvande. Det er uden tvivl sket uden kongens skyld, men for undersåtternes gavn på begge sider fremover. Vi kan ikke se nogen anden hensigt bag kongens ord end, at hertugen og I, gode herrer, vil modtage dem i en venlig mening.
Vi husker ikke, at vores nådige herre og konge har gjort nogen svensk undersåt, adelsmand, gejstlig, borger eller bonde, uret eller har forurettet nogen af dem. Vi betragter dem som vores gode venner og naboer. Når de kommer her i riget, behandles enhver efter sin stands skik og får, hvad der er kristeligt, retfærdigt og rimeligt. Det kan vi bevidne med god samvittighed.
At I, gode herrer, ikke har fået svar på det brev, der blev sendt i efteråret …

Noter
1. Original med otte underskrifter og segl: registrant 27, nr. 134 (*Svenske Akter* II, 334).

side 133

forleden Danmarckis rigis raad blef tilschrefven, thet er sked af then aarsage, at ingen herredage siden ehr her i riget holden, som alle rigens raad var forsamblids, efthersom vi och pleiger slige brefve den hele ordini tilschrefne almindelig paa the tider at beantvorde. Och paa thet I gode herrer icke skulle giøre ether nogen tancker, at slig dilation skede af forset, tha hafver vi faa, som nu tilstede ere, icke vilde underlade paa ethers schrifvelse dette til it venligt svar at gifve; och skulle I gode herrer icke tvifle, at udi hvis maade vi och vore medbrødre kunde vere ether til ehre, vilge, tienniste och velbehag, thertil findis vi altid redeboene. Befalindis hermed etc. Hafniae 3 decembris anno 1604.

Christian Fris. Hendrick Rammel. Christian Holck.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1604.

UdlandI Avgust kom Kongens Svigerfader, Kurfyrst Joakim Frederik af Brandenburg, til Danmark og skal ved Gjedsør være blevet modtaget af 3 Rigsraader.[1]
Fra Kong Sigismund i Polen kom Gesandter, der begjærede Kristian IV's Hjælp mod Hertug Karl i Sverige. De havde Audiens hos Kongen 9 Oktbr., og derefter blev Arild Huitfeld og Henrik Lykke tilforordnede at tale med dem; de kom saa sammen med Sendebudene i Lavrids Brokkenhus' Stue.

Deres endelige Besked fik Udsendingene 13 Oktbr. af Sten Brahe og Arild Huitfeld paa Kongens Vegne.[2]
3 Novbr. befalede Kongen Kristian Holk at rejse til Polen og være til Stede i Varsjav 8 Januar 1605, selv femte saaledes udfærdiget, at »I kunne være os og eders fædrene Rige til Ære«; desuden skulde han komme til Kbhvn. og modtage sin Instrux.[3] 6 Decbr. udstedtes saavel denne[4]

Oversættelse til nudansk
… blev skrevet til Danmarks rigsråd i efteråret, skyldtes det, at der siden ikke havde været afholdt nogen herredag i riget, hvor alle rigets råder var samlet. Vi plejer at sende sådanne breve til hele rådet på de tidspunkter, hvor det er samlet. For at I, gode herrer, ikke skal tro, at forsinkelsen skyldtes forsæt, har vi, som nu er til stede, ikke villet undlade at sende jer et venligt svar på jeres brev. I skal ikke tvivle på, at vi altid står rede til at være jer og vores medbrødre til ære, vilje, tjeneste og tilfredshed, sådan som vi kan. Farvel. København den 3. december 1604.
Christian Fris. Hendrick Rammel. Christian Holck.
Rådets virksomhed uden for møderne i 1604
Udlandet. I august kom kongens svigerfar, kurfyrst Joakim Frederik af Brandenburg, til Danmark. Ved Gedser skal han være blevet modtaget af tre rigsråder.[1]
Gesandter fra kong Sigismund af Polen kom for at bede Kristian IV om hjælp mod hertug Karl i Sverige. De havde audiens hos kongen den 9. oktober. Derefter blev Arild Huitfeldt og Henrik Lykke udpeget til at forhandle med dem. De mødtes med gesandterne i Laurids Brockenhuus' stue. Sten Brahe og Arild Huitfeldt gav dem kongens endelige svar den 13. oktober.[2]

Den 3. november befalede kongen Kristian Holck at rejse til Polen og være i Warszawa den 8. januar 1605. Han skulle rejse med fem personer i alt og være »os og jeres fædreland, riget, til ære«. Desuden skulle han komme til København og modtage sin instruks.[3] Den 6. december blev også denne …[4][4]

Noter
1. Slange, s. 208. Om tidspunkt og ankomst, se Eske Brok (*Danske Samlinger*, 2. række, II, 269), ovenfor s. 125.
2. Optegnelse om forhandlingerne: Polen nr. 16; jf. Slange, s. 214.
3. Jyske Tegnelser V, 232.
4. Fuldmagter 1598–1611, fol. 212.

side 134

et Kreditiv for Kristian Holck og Leonhard Metzner til Kongen af Polen angaaende de brandenburgske Sager.[1] 19 Januar 1605 kom Udsendingene til Varsjav,[2] hvor de 9 Marts fik deres Svar.[3]

1605.

Marts. Raadsmøde paa Kronborg.

Fra Kronborg 18 Januar forskreves hele Raadet undtagen Kristian Holck (som da var i Polen) til at overvære Kongens unge Datters Daab paa Kronborg 3 Marts; de skulde møde med deres Hustruer og disses Jomfruer og siden gjøre sig glade med Kongen og hvem, der ellers var kaldt til.[4] Daaben fandt Sted paa den bestemte Dag, og »alle Rigsraaderne var Faddere«.[5] Den tidligere forordnede Ændring af Mønten, hvorefter Daleren skulde gjælde 33 Sk. lybsk eller 66 danske Sk., indskærpedes 17 Marts, »ligesom tilforn med vort elsk. D. R. Raads Samtykke, som nu har været her hos os til Stede«.[6]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1605.

Indlandet. I dette Aar optog Kongen et Laan paa 140000 Dl. hos sine Undersaatter; Enkedronning Sofie, og Rigsraadet gik i Borgen for Betalingen af denne Gjæld.[7]

Oversættelse til nudansk
Der blev også udstedt et kreditivbrev til Kristian Holck og Leonhard Metzner, så de kunne henvende sig til kongen af Polen om sager vedrørende Brandenburg.[1] Gesandterne kom til Warszawa den 19. januar 1605,[2] og den 9. marts fik de svar.[3]

1605

Rådsmøde på Kronborg i marts

Fra Kronborg blev hele rådet — bortset fra Kristian Holck, som da var i Polen — den 18. januar indkaldt til at overvære dåben af kongens unge datter på Kronborg den 3. marts. De skulle møde sammen med deres hustruer og deres hofdamer og derefter feste med kongen og de øvrige indbudte.[4] Dåben fandt sted på den fastsatte dag, og »alle rigsråderne var faddere«.[5] Den tidligere vedtagne ændring af mønten blev stadfæstet den 17. marts: daleren skulle gælde 33 lybske

skilling eller 66 danske skilling. Det skete »som tidligere med vores kære rigsråds samtykke, da det nu har været her hos os til stede«.[6]

Rådets virksomhed uden for møderne i 1605

Indlandet. I dette år optog kongen et lån på 140.000 daler hos sine undersåtter. Enkedronning Sofie og Rigsrådet kautionerede for tilbagebetalingen af gælden.[7]

Noter

1. *Latina* 1600–15, fol. 115.
2. Udateret relation. Original: Polen nr. 20.
3. Original med segl, samme sted. Jf. Slange, s. 222–23, hvoraf det fremgår, at udsendingen også skulle klage over de polske kapere.
4. Sjællandske Tegnelser XX, 2.
5. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 19).
6. Sjællandske Tegnelser XX, 9. Rådets samtykke nævnes også i en forordning af 8. juli om slesvigsk mønt (samme sted, 28), men ikke i forordningen af 2. august om mønt i Vin, Tyskland, saltet kød, sild og torsk (samme sted, 34), eller i forordningen af 4. august om sønderborgsk mønt (samme sted, 37).
7. Gælden omtales i Rådets betænkning af 3. august 1624 (se nedenfor), og i Molbech, *Breve*, s. 165, tillæg; gælden var endnu ikke indfriet.

side 135

Sverige. Medens der i dette Aar ikke blev vexlet Skrivelser mellem de to Rigers Raad, henvendte Karl IX sig selv 14 Juni til de danske Raader Peder Munk og Manderup Parsberg. Han gav en vidtløftig Fremstilling af Sagernes Udvikling og bad de to Raader arbejde hos deres Konge paa, at et nyt Grænsemøde snarest maatte ansættes.[1] De to Raader sendte denne Skrivelse videre til Kansleren, idet de erklærede, at det ikke syntes dem raadelig at tøve længere med Fredsmødet; denne deres Betænkning bad de Kansleren meddele Kongen (Kolding 31 Juli).[2] Efter Slange[3] lod Kristian IV dem ved Kansleren strengt forbyde at have saadanne Tanker eller besvare det svenske Brev.

Senere paa Aaret (24 Avgust) klagede i Karl IX's Fraværelse hans Brodersøn Hertug Johan i et Brev til Kristian IV over, at Brevdrageren af Skrivelsen til de to Raader var blevet opholdt i Kjøbenhavn, saa at han ikke havde maattet føre Brevet frem til de gode Mænd, og at der kun var givet ham en Recepis tilbage. Han fordrede derfor Svar paa Brevet enten af Kongen eller af Raaderne,[4] men afvistes kort af Kristian IV (1 Oktbr.).[5]

Udlandet. Kristian Holks Sendelse til Polen, se ovfr. S. 133–34.

29 Juni befaledes det *Manderup Parsberg* og *Eske Brok* at rejse til Kurfyrst Kristian af Sachsen og forinden komme til Kbhvn. for at modtage deres Instrux; det tilsagdes dem, at deres Rejseudgifter skulde blive dem erstattede af Rentekammeret.[6] 26 Juli udstedtes paa Frederiksborg et Kreditiv for de to Raader samt for Joakim Hübner til Kurfyrsten af Sachsen og Hertugen af Brunsvig samt begges Gemalinder;[7] ligeledes en Instrux for dem.[8] Forhandlingerne, som først

Oversættelse til nudansk
Sverige. I dette år blev der ikke udvekslet breve mellem de to rigers råd. Den 14. juni skrev Karl IX selv til de danske råder Peder Munk og Manderup Parsberg. Han gav en udførlig redegørelse for sagens udvikling og bad dem arbejde for, at deres konge snarest indkaldte til et nyt grænsemøde.[1] Råderne sendte brevet videre til kansleren. De skrev, at de ikke mente, man burde udsætte fredsmødet længere, og bad kansleren meddele kongen deres vurdering (Kolding, 31. juli).[2] Ifølge Slange[3] lod Kristian IV gennem kansleren råderne strengt forbyde at tænke sådan eller besvare det svenske brev.

Senere på året, den 24. august, klagede hertug Johan, Karl IX's nevø, i et brev til Kristian IV. Karl var da fraværende. Hertug Johan klagede over, at brevbuddet med skrivelsen til de to råder var blevet tilbageholdt i København, så han ikke havde kunnet overbringe brevet til dem, og kun havde fået en kvittering med tilbage. Han krævede derfor, at enten kongen eller råderne svarede på brevet.[4] Kristian IV afviste kort kravet den 1. oktober.[5]
Udlandet. Se ovenfor s. 133–34 om Kristian Holcks sendelse til Polen.
Den 29. juni fik Manderup Parsberg og Eske Brok ordre til at rejse til kurfyrst Kristian af Sachsen. Først skulle de komme til København og modtage deres instruks. De fik besked om, at Rentekammeret ville refundere deres rejseudgifter.[6] Den 26. juli udstedte man på Frederiksborg et kreditivbrev for de to råder og Joakim Hübner til kurfyrsten af Sachsen og hertugen af Brunsvig samt deres hustruer.[7] Der blev også udstedt en instruks til dem.[8] Forhandlingerne, som først …

Noter
1. Original med segl: registrant 27, nr. 136 (*Svenske Akter* II, 343); jf. Slange, s. 226.
2. *Svenske Akter* II, 345.
3. S. 226.
4. *Svenske Akter* II, 346.
5. *Svenske Akter* II, 346; jf. Slange, s. 226.
6. Jyske Tegnelser V, 255.
7. Udenlandske Registranter 1604–05, fol. 296.
8. Fuldmagter 1598–1611, fol. 236.

side 136

foregik i November (?)[1], drejede sig om en Ændring i Kurfyrstinde Hedvigs Livgeding.

6 Avgust udstedtes der Kreditiv for Henrik Ramel til Kongen af England;[2] 3 Avgust havde han faaet et tysk Kreditiv til Dronning Anna.[3] 8 Septbr. aflagde han paa Kristian IV's Vegne Ed som Ridder af Hosebaandet.[4]

1606.

10 Marts. Herredag i Kjøbenhavn.

Kongen havde først tænkt at holde Herredag i Kolding 12 Decbr. 1605, og fra Haderslev 3 Novbr. indkaldtes Raadet til at møde der, dels for at sidde i Rette, dels ogsaa for at raadslaa om Rigets Anliggender.[5] Fra Kolding 22 Novbr. toges denne Befaling dog tilbage,[6] og 26 Novbr. udskreves Herredagen saa til Kjøbenhavn 10 Marts 1606.[7] Hele Raadet, ene Jørgen Fris undtaget,[8] var til Stede; Retterthinget sluttede 20 Marts.
Kongens Proposition (n. 25) af 9 Marts omhandler Tilraadeligheden af et Tronfølgervalg, Kravene paa Orkøerne og Hetland, Sejladsen til Grønland, Lapland, Kongens Pengeforhold til Adelen og Generalstaternes Ønske om et Handelsforbud mod Spanien. Raadets Svar kjendes ikke. — Til Fortsættelse

Oversættelse til nudansk
… fandt sted i november (?) og drejede sig om en ændring af kurfyrstinde Hedvigs enkesæde.
Den 6. august blev der udstedt et kreditivbrev for Henrik Ramel til kongen af England.[2] Den 3. august havde han fået et tysk kreditivbrev til dronning Anna.[3] Den 8. september aflagde han på Kristian IV's vegne ed som ridder af Hosebåndsordenen.[4]

1606

Herredag i København den 10. marts

Kongen havde først tænkt sig at holde herredag i Kolding den 12. december 1605. Fra Haderslev indkaldte han den 3. november rådet til at mødes dér, både for at dømme i retssager og for at drøfte rigets anliggender.[5] Den 22. november trak man dog indkaldelsen tilbage fra Kolding,[6] og den 26. november blev herredagen i stedet indkaldt til København den 10. marts 1606.[7] Hele rådet var til stede, bortset fra Jørgen Fris.[8] Rettertinget sluttede den 20. marts.
Kongens forslag (nr. 25) af 9. marts handlede om, hvorvidt man burde vælge en tronfølger, kravene på Orkneyøerne og Shetlandsøerne, sejladsen til Grønland og Lapland, kongens økonomiske forhold til adelen samt Generalstaternes ønske om et handelsforbud mod Spanien. Man kender ikke rådets svar. — Til fortsættelse …

Noter

1. Udsendingenes relation nævnes på et arkivomslag (Sachsen nr. 45), men synes tabt. Sammenlign et brev IV af 8. august 1607: samme sted; jf. Slange, s. 223.
2. *Latina* 1600–15, fol. 126.
3. Udenlandske Registranter 1604–05, fol. 304.
4. Ashmole, *The Institution of the Order of the Garter*, tillæg nr. CLIV (jf. s. 328).
5. Sjællandske Tegnelser XX, 54. Indbydelser gik ikke til kansleren og Jørgen Fris.
6. Sjællandske Tegnelser XX, 55; omtales af Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 21).
7. Samme sted, 55–57.
8. Siverd Grubbe (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 22).

side 137

af Sejladsen paa Grønland bevilgedes der en (Halv-)Skat, hvorom Brev udgik 1 April.[1]
Fra Ørebro 19 Febr. havde det svenske Raad klaget til det danske over, at Karl IX's Vinskjenk var blevet molesteret i Øresund og havde maattet betale Told af Kongens Vin, samt over, at Kongen ikke havde kunnet faa udleveret, hvad der var bjærget fra et paa Gotland strandet Skib; de paatalte tillige det utilfredsstillende Svar, som Kristian IV havde givet paa Hertug Johans Henvendelse (ovfr. S. 135).[2] Det danske Rigsraad svarede (6 i Tallet) 30 Marts, at den omtalte Vin, efter hvad det syntes, tilhørte Kjøbmanden og ikke Kongen; hvad det paa Gotland bjærgede Skyts angik, havde Kongen befalet Lensmanden at udlevere dette; om det tredje Punkt »vide vi os ikke at kunne resolvere, efterat kg. Mt. vores allernaad. Herre selv paa underskedlige Tider sig imod Hs. f. N. Hertug Karl derom skriftlig har erklæret«.[3] Raadet paaklagede tillige, at de danske Undersaatter endnu ikke var blevet tilfredsstillede for deres Krav til den svenske Krone samt i Sverige besværedes med ubillig Told.
1 April udgik efter Overvejelse med Raadet to Forordninger, den ene om, at gamle Gjældsbreve skulde fornys inden 20 Aar fra deres Datum, den anden, om Straf for Kvinder, der ligger deres Børn ihjel.[4] — Kongen forhandlede fremdeles med Raadet om Exorcismen ved Daaben, og dets Betænkning gik ud paa, at »samme Besværing og Exorcismus uden nogen Forargelse i Religionen kunde afskaffes«; dog vilde Kongen ikke foretage nogen Ændring heri, før han havde hørt de theologiske Professorers og Bisppernes Betænkning, hvorom han tilskrev dem 6 April.[5]

Oversættelse til nudansk
Som fortsættelse af sagen om sejladsen til Grønland blev der bevilget en halv skat. Brevet om den blev udsendt den 1. april.[1]

Den 19. februar klagede det svenske råd fra Örebro til det danske råd over, at Karl IX's vinskaffer var blevet udsat for overgreb i Øresund og havde måttet betale told af kongens vin. De klagede også over, at kongen ikke havde kunnet få udleveret det gods, der var bjærget fra et skib, som var strandet på Gotland. Desuden påtalte de det utilfredsstillende svar, Kristian IV havde givet på hertug Johans henvendelse (se ovenfor s. 135).[2] Det danske rigsråd, som bestod af seks medlemmer, svarede den 30. marts, at den omtalte vin efter deres mening tilhørte købmanden og ikke kongen. Hvad angik det bjærgede skyts fra Gotland, havde kongen beordret lensmanden til at udlevere det. Om det tredje punkt skrev de: »Vi kan ikke tage stilling til det, eftersom kongen, vores nådige herre, selv ved flere lejligheder skriftligt har erklæret sig over for hertug Karl.«[3] Rådet klagede også over, at de danske undersåtter endnu ikke havde fået opfyldt deres krav mod den svenske krone, og at de blev pålagt urimelig told i Sverige.
Den 1. april udstedte man efter drøftelse med rådet to forordninger. Den ene krævede, at gamle gældsbreve skulle fornyes inden for 20 år fra deres dato; den anden fastsatte straf for kvinder, der dræbte deres børn.[4] Kongen fortsatte også drøftelserne med rådet om eksorcisme ved dåben. Rådets betænkning gik ud på, at »denne belastning og eksorcismen kunne afskaffes uden at krænke religionen«. Kongen ville dog ikke ændre noget, før han havde hørt de teologiske professorers og biskoppers vurdering. Den 6. april skrev han derfor til dem.[5]

Noter
1. Sjællandske Tegnelser XX, 74; Norske Rigsregistranter IV, 138.
2. Original med fire underskrifter og segl: registrant 27, nr. 138 (*Svenske Akter* II, 347).
3. *Svenske Akter* II, 348. Underskriften er i en kopibog i Stockholm.
4. Sjællandske Tegnelser XX, 73. Rådet nævnes derimod ikke i et mandat og en forordning samme dag, hvorved regler for Jylland indførtes, eller i forordningen om mønt samme dag for Sjælland, Skåne og Fyn (samme sted, 77).
5. *Danske Bibliotek* IV, 17 (Sjællandske Tegnelser XX, 82).

side 138

25. Kongens Proposition, 9 Marts.

Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 42 B.

Disse erre de artikle, som vi Christian den fjerde, Danmarkis, Norgis etc. konning, hafver at proponere vore elskelige rigens raad til denne nærverendis almindelig herredag, oc ville vi, som oc naadigst begere, at vore tro mend oc raad der paa seg schrifteligen emod os vilde erklere.

Først, efther som rigens raad udi nogle frembf arne konninger udi Danmarck, vore forfedre, deris tid, hafver efther høigbemelte deris konningers n. begering udvald oc korren en af deris sønner til rigernis regering efther deris foreldris dødelig afgang, midlertid same onge herrer hafver verret udi deris umøndige aar, paa det om noget uforvarendis den regerende herre tilslog oc efther Guds vilie med døden afgick, orsag oc materia til tvedragt, uenighed oc parthei iblandt rigens stender oc undersote kunde der ved verre borttagen oc afschaffet, oc rigerne kunde verre vis paa en herre, som da regeringen skulde uden nogen ny val oc proces annamme oc forrestaa. Hvilcket ocsaa foruden lenger deduction kand bekreftigis med voris s. herfaders exempel, som aldelis ong er saledis blefven hildet; disligeste oc med os self, der vi vore ungefær lig thre aar gammel, er der med i lige maade prcederet.
Oc efther forne leilighed begere vi naadigst, at vore elskelige rigens raad med deris bref oc segel den højbaarne furste hertug Christian, vor elskelige søn, til disse rigers konge oc regentere efther voris død oc afgang vilde eligere, sambtcke oc korre, som siden, naar bekvemme or sag oc leilighed der til gafvis, kunde offentlig paa de sedvonlige steder udi hver provints videre hildis oc stadfestis.
Oc erbide vi os tilbørligen at forsekere rigens raad, at denne deris election oc bevilling aldrig skal komme rigerne, rigens raad, stender eller undersoter paa deris friheder, immuniteter eller privilegier til hinder, afbrek eller skade i nogen maade.
II. Eftersom voris handfestning iblandt andet os tilholder, at vi de lande Orkenøe oc Hedtland (som erre en appertinentse til vordt rige Norge oc i mange aar der fra verret hafver) skulle egen forschafve til riget, oc vi udi det forleden aar ved voris gesandte forne ør af den stormechtige høigborne furste, herre Jacobum, konning udi Store Britannien etc., vor elskelige kiære svoger, hafver fordret oc solenniter repeteret, paa det den lange possession

Oversættelse til nudansk
25. Kongens forslag, 9. marts
Original skrevet af Kristen Fris: Rigsrådets dokument nr. 42 B.
Dette er de punkter, som vi, Christian den Fjerde, konge af Danmark, Norge med videre, vil forelægge for vores elskede rigsråd på denne nuværende herredag. Vi beder nådigt om, at vores tro mænd og råder vil give os deres skriftlige svar på dem.
For det første: I nogle tidligere danske kongers tid har rigsrådet efter kongernes anmodning valgt og kronet en af deres sønner til at overtage rigernes styre efter forældrenes død, mens de unge konger endnu var mindreårige. Formålet var at forebygge strid, uenighed og partier blandt rigernes stænder og undersåtter, hvis den regerende konge uventet blev ramt af sygdom og døde efter Guds vilje. Så kunne man være sikker på, hvem der skulle overtage regeringen uden et nyt valg og en ny procedure. Dette kan bekræftes uden yderligere forklaring med eksemplet fra vores afdøde far, som blev valgt sådan, mens han var ganske ung, og med vores eget eksempel, da samme fremgangsmåde blev brugt, da vi var omkring tre år gamle.

I den anledning beder vi nu nådigt om, at vores elskede rigsråd med brev og segl vil vælge og krone den højbyrdige fyrste, hertug Christian, vores elskede søn, til konge og regent over disse riger efter vores død. Når det senere bliver passende og lejlighed gives, kan valget offentligt bekræftes på de sædvanlige steder i hver provins.
Vi lover på tilbørlig vis rigsrådet, at dette valg og denne godkendelse på ingen måde skal begrænse eller skade rigernes, rigsrådets, stændernes eller undersåtternes friheder, immuniteter eller privilegier.

II. Vores håndfæstning bestemmer blandt andet, at vi skal indlemme landene Orkney og Shetland i riget. De regnes som tilhørende Norge og har i mange år været under det. Sidste år krævede og gentog vi højtideligt dette krav gennem vores gesandter over for den stormægtige og højbyrdige fyrste, Jakob, konge af Storbritannien med videre, vores elskede svoger. Formålet var, at den lange besiddelse …

side 139

sion, som høigbemelte konning er udi, icke skulde komme dette rige i frembtiden til forfang eller præjudicio, da erre vi vore raads underdanigste betenkende udi denne sag begerendis, om dennom siunis sligt nocksom at verre, eller oc at andre middel endnu skulde brugis, same ger egen at indbekomme, paa det vi udi frembtiden kunde verre undschildiget, at inthet her udi vor eftherladt eller forsommet, som rigens høighed oc gafn befordre oc slig en vichtig sag forfremme kunde.
III. Vi hafver af rigens raad paa adschillige tider fornommen, at thet vor til gafns for riget, om det land Grønland blefve egen opledt, hvilcket vi oc udi denne forleden sommer hafver ladet giørre, saa der ingen tvifvel er paa, at de hafner, som voris skib oc folck hafve verret udi, det er det rette Grønland, som i gammel dage hafver ligget her under riget. Oc der som der nu vider skulde nogen middel ahnvendis, det hele land at indbekomme, vil der til behofvis stor preparation med skib, folck, pendinge, fetallie oc andet. Derforre begerer vi rigens raads mening oc erklæring her udi, om same seglation videre skal forfølges, oc hvad pendinge eller oc madschat, de til slig brug ville sambticke.
IIII. Det er icke heller vore raad uvitterlig, hvad tilforne hafver verret tracteret udi raadet om den pardt af Lapland, som grotfursten af Muskov inde hafver, om rigens raad siunis, at udi denne forandring i Ridsland noget der til kunde giøris, enten med nogen ahnslag, magt eller i anden maade, paa det de land oc steder, som erre fra Norgis krone med urette, motte der til egen blifve bekreftiget.
V. Eblandt mange middel, vi hafve brugd til at gafne vore undersote af adelen her udi riget, er oc dette, at vi udi disse forløben aar hafver dennom forstrakt en merkelig summa pendinge for en billig rente, oc eftherdi handfestningen udi den 20 artikel formelder, at hverken konningen, deris furstinde eller afkomme eller nogen paa deris vegne muffe kiøbe eller pandte dennom eller kronen til noget friet gods her udi riget, det seg oc ofte tildrager udi gieldssager, at baade hofvedmanden oc forlofverne for pendinge findis saa uvederheftige, at ti icke kunde betalle med andet end med deris

jordegods, en pardt ocsaa af fromhed oc enfaldighed siger god oc lofver for større summer, end ald deris gods er verd, oc endog vi ganske gierne ville tilføige vore undersote af adelen ald det, de kunde hafve gafn oc fordel af, hvor til vi aldeles ville

Oversættelse til nudansk
… som den højbyrdige konge har haft, ikke i fremtiden skal skade dette rige eller forringe dets rettigheder. Vi beder derfor underdanigst rådet om at vurdere, om dette er tilstrækkeligt, eller om der bør bruges andre midler til at få landene ind under riget, så vi i fremtiden ikke kan beskyldes for at have forsømt noget, der kunne fremme rigets suverænitet, gavn og en så vigtig sag.
III. Rigsrådet har flere gange gjort os opmærksom på, at det ville være til gavn for riget at udforske Grønland fuldt ud. Det lod vi gøre i den forgangne sommer, og der er ingen tvivl om, at de havne, som vores skib og mandskab besøgte, ligger i det egentlige Grønland, som i gamle dage hørte under riget. Hvis vi nu skulle forsøge at indlemme hele landet, ville det kræve store forberedelser med skibe, folk, penge, proviant og andet. Vi beder derfor rådet udtale sig om, hvorvidt sejladsen skal fortsætte, og hvor mange penge eller hvor meget proviant det vil bevilge til formålet.
IV. Rådet kender også de tidligere drøftelser om den del af Lapland, som storfyrsten af Moskva har under sig. Vi beder rådet overveje, om der under de nuværende forandringer i Rusland kan gøres noget ved sagen, enten gennem krav, magt eller på anden måde, så de lande og steder, der med urette er skilt fra Norges krone, kan bringes tilbage under den.
V. Blandt de mange midler, vi har brugt til at gavne rigets adelige undersåtter, er, at vi i de forløbne år har lånt dem betydelige summer mod en rimelig rente. Håndfæstningens artikel 20 fastslår, at hverken kongen, dronningen, deres efterkommere eller nogen på deres vegne må købe eller pantsætte frit gods i riget til sig selv eller kronen. I gældssager sker det imidlertid ofte, at både hovedskyldneren og kautionisterne er så insolvente, at de ikke kan betale med andet end deres jordegods. Nogle lover også af godhed og godtroenhed større beløb, end hele deres ejendom er værd. Og selv om vi meget gerne vil tilstå vores adelige undersåtter alle de fordele, de kan have gavn af, så ville vi …

side 140

findis bevogen, dog at eventire store summer oc hovedstole os icke aleniste til skade, men til spot oc forklenring, der udi hafve vi billig stor betenckende. Derforre beger vi naadigst, at rigens raad seg vilde erklere, hvorledis vi udi slige casibus, naar de seg tildrage, os kunde forholde oc blifve uden skade.
VI. Vi hafve oc naadigst befallet at overantvorde rigens raad et bref, som staterne udi Holland os tilschrefvet hafver, hvor udi de begérer, at nogen synderlig slags vhare paa en tid lang icke motte føris her af riget paa de portugisiske oc spanske koster. Oc efther vor raad vel hafver ofverveiget stedernis vilkor udi begge riger, oc hvi vid dennom til mindste skade, Staterne her udi kunde

bevilgis, da vilde de derom som oc udi de forrige femb artikler deris underdanigste mening os vide lade. Oc erre vi eder alle oc hver med kongelige gunst oc naade bevogen. Gifvet paa vort slot Kiøb. den 9 martii anno 1606.

Christian.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1606.

Indlandet. Da Kongen skulde rejse til England, indsatte han 2 Juni tre Raader, *Breide Rantzau, Arild Hvitfeld og Henrik Lykke*, til »at blive i Regeringen i Kjøbenhavn og forskaffe enhver Lov og Ret« (n. 26 a), og samme Dag fik 6 Raader »Skrivelse i gemen at have tilbørlig Indseende med alting, Riget anrørende, i Kongens Fraværelse«. Disse 6 var *Manderup Parsberg, Henrik Belov, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Oluf Rosensparre og Kristian Holk* (n. 26 b).[1] I Norge skal der være indsat et Regeringsraad, bestaaende af Statholder Jørgen Fris, Kansler Anders Gren og Sten Malthesen (Sehested).[2] — Kongens Fraværelse varede fra 10 Juni[3] til 24 Avgust.[4] I denne Tid udstedtes de fleste Breve i Kongens

Oversættelse til nudansk
… være bekymrede for, at store summer og hovedstole ikke blot medfører tab for os, men også skam og vanære. Vi beder derfor rådet erklære, hvordan vi i sådanne tilfælde kan forholde os, når de opstår, uden selv at lide skade.
VI. Vi har også nådigt ladet rigsrådet få et brev, som Generalstaterne i Holland har skrevet til os. De beder om, at en bestemt type varer i en længere periode ikke må udføres fra riget til portugisiske og spanske havne. Da vores råd nøje har overvejet forholdene i begge riger og, hvordan dette kan bevilges med mindst mulig skade for dem, beder vi rådet meddele os sin underdanigste mening om dette og de foregående fem punkter. Vi viser jer alle vores kongelige velvilje og nåde. Givet på vores slot Køp den 9. marts 1606.

Christian.

Rådets virksomhed uden for møderne i 1606

Indlandet. Da kongen skulle rejse til England, udpegede han den 2. juni tre råder — Breide Rantzau, Arild Huitfeldt og Henrik Lykke — til »at blive i regeringen i København og sørge for lov og ret« (nr. 26 a). Samme dag fik seks råder et fælles brev med ordre om at føre behørigt tilsyn med alle rigets anliggender under kongens fravær. De seks var Manderup Parsberg, Henrik Belov, Preben Gyldenstierne, Axel Brahe, Oluf Rosensparre og Kristian Holk (nr. 26 b).[1] I Norge skal der være blevet indsat et regeringsråd bestående af statholder Jørgen Fris, kansler Anders Gren og Sten

Malthesen (Sehested).[2] Kongens fravær varede fra den 10. juni[3] til den 24. august.[4] I denne periode blev de fleste breve udstedt i kongens navn …

Noter

1. Når Slange (s. 231) skriver, at provinserne var fordelt mellem disse seks til »indseende«, og at de skulle afgive indberetninger til regeringsråderne i København, synes det svært at forene med brevet, der er trykt her.
2. Slange, samme sted. Oplysningen synes modsagt af, at Jørgen Fris den 8. juni fik tilladelse til at rejse til Danmark »i nærværende sommer« (*Norske Rigsregistranter* IV, 153).
3. Slange, s. 231; Siverd Grubbe angiver fejlagtigt omtrent den 25. maj (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 23).
4. Siverd Grubbe, samme sted.

side 141

Navn, idet de dog formodentlig undertegnedes af de tre Regeringsraader; sjeldnere skrev disse i deres eget Navn, saaledes f. Ex. et Brev til Mogens Kaas 2 Juli.[1]

Paa sin Rejse var Kongen ledsaget af Kristen Fris, Sten Brahe, Henrik Ramel og Eske Brok.[2]

26. Kongens Missiver om Regeringsraader, 2 Juni.
a. Sjællandske Tegnelser XX, 93. Trykt: Fris Edvardsen, *Schielschiør*, s. 450.

Vor sønderlig gunst tilforne. Vider, at eptersom vi for høye och vichtige aarsagers skyld nu er tilsindts udi egen person at begifve os thil thet kongerige Engeland, ther at besoge den stormechtige høigborne første her Jacob, konning udi den store Britannien etc., vor elschelige kiere svoger, hvor thil Gud allermechtigste naadeligenn vil gifve locke och frembgangh, och vi icke visse ehre, thil hvad thid vi egien hid thil riget kunde anlange, tha paa thet med althingist udi voris fraverrelse kunde gange ordenlig och vel thil, och ingen af vore undersaatter deris sager, som de kunde behofve befordring udi, schulle for voris fraverrelses skyld opholdis, daa bede vi ether, ville och udi thette vort bref naadigst befahle, at I, midler tid samme reyse varer, erre her udi voris kiøbsted Kiøbenhavn tilstede, och hvilcke af vore undersaatter os besøger om befordring och hielp udi theris sager, I da en hver forhielper, saa vit som lovg og ret medfører, och hvis udi saa maade udi voris undersaatters sager af ether paa vore vegne blifver for got ansehet, at I och thet under vort signete och eders hender (om saa behov giøris) schriftligen lader forfatte. Dersom och sig tildroge, at fremmede herrers gesanter hid anlangede och avdients begierede, da schulle I och dennom paa vore vegne forhøre, hvis verv de hafve ad referendum at tage, och med slig fortrestningh dennom lade bortdrage, at vi theris herrer, saa snart vi hiem komme, self paa theris postulatis ville tilbørlig svar lade bekomme.

Och endog vi med alle voris omliggende naboer udi slig goed venschab och forthroende ehre, at vi aldielis inthit hafve os

Oversættelse til nudansk
… navn, selv om de tre regeringsråder formentlig selv underskrev dem; sjældnere skrev de i eget navn, som for eksempel i et brev til Mogens Kaas den 2. juli.[1]

På sin rejse var kongen ledsaget af Kristen Fris, Sten Brahe, Henrik Ramel og Eske Brok.[2]

26. Kongens breve om regeringsrådene, 2. juni

a. Sjællandske Tegnelser XX, 93. Trykt hos Fris Edvardsen, *Schielschiør*, s. 450.

Vor særlige hilsen. Vi meddeler, at vi af høje og vigtige grunde nu har besluttet personligt at rejse til kongeriget England for at besøge den stormægtige og højbyrdige fyrste, kong Jakob af Storbritannien, vores elskede svoger. Må den almægtige Gud nådigt give rejsen lykke og fremgang. Da vi ikke ved, hvornår vi kan vende tilbage til riget, beder og påbyder vi jer hermed nådigst, at I under vores rejse opholder jer i vores købstad København, så alt kan gå ordentligt og godt under vores fravær. Vi ønsker ikke, at nogen af vores undersåtter skal få sine sager forsinket, hvis de behøver hjælp til at fremme dem. Hvis en undersåt kommer til os for at få hjælp i sin sag, skal I hjælpe vedkommende, så vidt lov og ret tillader. Hvis I på vores vegne træffer afgørelser i undersåtternes sager, som I finder rigtige, skal I også lade dem skrive ned under vores segl og jeres underskrifter, hvis der er behov for det.

Hvis udenlandske fyrsters gesandter skulle komme hertil og bede om audiens, skal I også høre dem på vores vegne og spørge, hvad deres ærinde er, og sende dem af sted med den forsikring, at vi vil give deres herrer et tilbørligt svar på deres anmodninger, så snart vi kommer hjem. Og selv om vi lever i et godt og tillidsfuldt venskab med alle vores omkringliggende naboer, og — Gud være lovet — ikke har mistanke om andet end venlige og gode hensigter …

Noter
1. Skånske Tegnelser III, 259.
2. Slange, s. 232. At kongen havde disse tre med, bekræftes af ligprædikenerne (en sådan findes ikke over Henrik Ramel); mærkeligt nok noterede Siverd Grubbe den 23. juli, at han den dag besøgte Eske Brok på Dronningborg (*Danske Magazin*, 4. række, IV, 23).

142 · 1606

af nogen at formode andet end thet, som venligt och got er, des Gud vere lofvet, daa ville vi dog her ether naadigst hafve befallet, at saa frembt noget uforvarendis sig kunde thildrage her udi riget, det som enten os eller vore rigers undersaatter kunde vere thil fare, I da epther den ed och troschab, I os och riget soren hafver, sligt af ethers yderste forstand och formufve thilhielper at afstille, hvor thil vi os och visseligen forser och forlader. Hafniæ thend 2 junii anno 1606.

b. Sjæl. T. XX, 94.

Vor synderlig gunst thilforn. Vider [*osv. som foregaaende Brev indtil*] opholdis, hafver vi trende af vore goede mend och raad befallet och naadigst paalagdt, at ti, medler thid samme varer, her udi vor kiøbstedt Kiøbenhavn stedse schulle blifve tilstede och en hver, som nogen sager hafver at angifve, forhielpe thil den del, de ere thilberettiget. Och endog vi med alle voris omliggende naboer udi slig god venschab och fortroende ere, at vi aldelis inthet hafver os af nogen at formode andet end thet, som venligt och got er, des Gud vere lofvet, daa ville vi dog her med eder naadigst hafve befallet, at saa frembt noget uforvarendis sig kunde tildrage her udi riget, thet som enten os eller vore rigers undersaate kunde vere til fare, I da epther den ed och troschab, I os och riget soren hafver, sligt af eders yderste forstand och formufve thilhielper at afstille, hvor thil vi os och visseligen forseher och forlader. Actum ut in præcedenti.

Sverige. Brevvexling mellem det svenske og danske Rigsraad, se ovfr. S. 137.

Udlandet. 24 April befaledes det *Henrik Lykke* »med andre flere« at modtage Hertuginde Elisabet af Brunsvig, Kongens Søster, ved Gjedsør og gelejde hende til Kbhvn., hvor hun 11 Maj skulde være til Stede ved Barnedaaben[1]. 28 April befaledes det ham fra Frederiksborg at være i Gjedsør 3 Maj; hvis Dronning Sofie ikke forinden var kommet til Vordingborg, maatte han overdrage sin Hustru at sørge for hendes Modtagelse[2].

Oversættelse til nudansk
… at vente andet fra nogen end det, som er venligt og godt, Gud være lovet. Alligevel har vi hermed nådigt befalet jer, at hvis der uventet skulle ske noget i riget, som kunne bringe os eller vores rigers undersåtter i fare, skal I efter den ed og troskab, I har svoret os og riget, bruge al jeres forstand og evne til at afværge det. Det forventer vi og stoler på. København den 2. juni 1606.

b. Sjællandske Tegnelser XX, 94.

Vor særlige hilsen. Vi meddeler [og så videre som i det foregående brev indtil ordet »opholdis«], at vi har befalet og nådigt pålagt tre af vores gode mænd og råder, at de under rejsen altid skal være til stede i vores købstad København og hjælpe enhver, som har sager at fremlægge, til det, vedkommende er berettiget til. Selv om vi lever i et godt og tillidsfuldt venskab med alle vores naboer og slet ikke forventer andet fra nogen end det, som er venligt og godt, Gud være lovet, har vi alligevel hermed nådigt befalet jer, at hvis der uventet skulle ske noget i riget, som kunne bringe os eller vores rigers undersåtter i fare, skal I efter den ed og troskab, I har svoret os og riget, bruge al jeres forstand og evne til at afværge det. Det forventer vi og stoler på. Udfærdiget som i det foregående brev.

Sverige. Om brevvekslingen mellem det svenske og danske rigsråd, se ovenfor s. 137.

Udlandet. Den 24. april fik Henrik Lykke »med flere andre« ordre til at modtage hertuginde Elisabeth af Brunsvig, kongens søster, ved Gedser og ledsage hende til København, hvor hun skulle deltage i barnedåben den 11. maj.[1] Den 28. april fik han fra Frederiksborg ordre til at være i Gedser den 3. maj. Hvis dronning Sofie endnu ikke var kommet til Vordingborg, måtte han overlade det til sin hustru at sørge for hendes modtagelse.[2]

Noter
1. Sjæl. T. XX, 87.
2. Smstds. 88.

side 143 ·

29 Maj fik *Henrik Lykke* et Kreditiv til Hertug Karl af Meklenburg[1], og 25 Septbr. meddeltes der ham tillige Kreditiv til at repræsentere Kongen ved Barnedaaben hos Markgrev Johan Sigismund af Brandenburg i Zechlin[2]. Herfra skrev Hertug Karl 14 Oktbr. til Kristian IV, at han havde modtaget dennes af Gesandten overbragte Skrivelse[3].

1607.

I Raadet optoges 19 Juli Sten Maltesen (Sehested) og Jakob Ulfeld.

Jan.-Febr. Møder af Adelen i Sjælland og Smaalandene.

Da Kongen ønskede Arbejdet paa Kjøbenhavns Befæstning fremmet, bad han 6 Decbr. 1606 den sjællandske Adel at tillade sine Bønder at arbejde med derpaa i 6 Søgnedage paa egen Kost og uden Betaling og opfordrede til at erklære sig herom paa det første Landsthing i Ringsted efter Jul (7 Januar)[4]. Til her at forhandle med Adelen udnævntes *Kristen Fris, Sten Brahe* og *Henrik

Lykke*[5]. Fra Antvorskov 24 Decbr. fik de samme Brev »om tvende Aars Arbejde eller Kontribution til Befæstningen for Kbhvn. hos Adelen at anholde, paa det Arbejdet des bedre kunde have Fremgang«[6].
I samme Anledning opfordredes 17 Januar fra Antvorskov Adelen i Laaland og Falster til at møde 12 Febr. i Maribo[7], medens det befaledes *Henrik Lykke* her at fremsætte Kongens Begjæring[8]; 20 Januar rettedes den samme Anmodning til *Breide Rantzau* og *Henrik Lykke* for deres

Oversættelse til nudansk
Den 29. maj fik Henrik Lykke et akkreditiv til hertug Karl af Mecklenburg.[1] Den 25. september fik han også et akkreditiv til at repræsentere kongen ved barnedåben hos markgrev Johan Sigismund af Brandenburg i Zechlin.[2] Herfra skrev hertug Karl den 14. oktober til Christian IV, at han havde modtaget kongens brev, som gesandten havde overbragt.[3]
1607
Den 19. juli blev Sten Maltesen (Sehested) og Jakob Ulfeld optaget i rådet.

Januar–februar. Adelens møder på Sjælland og småøerne.
Kongen ønskede at fremme arbejdet på Københavns befæstning. Den 6. december 1606 bad han derfor den sjællandske adel om at lade sine bønder deltage i arbejdet i seks hverdage, med egen forplejning og uden betaling. Han opfordrede adelen til at svare på det første landsting i Ringsted efter jul, den 7. januar.[4] Kristen Fris, Sten Brahe og Henrik Lykke blev udpeget til at forhandle med adelen dér.[5] Den 24. december fik de fra Antvorskov et brev om at anmode adelen om to års arbejde eller et bidrag til Københavns befæstning, så arbejdet kunne skride bedre frem.[6]
I samme anledning blev adelen på Lolland og Falster den 17. januar fra Antvorskov opfordret til at mødes i Maribo den 12. februar.[7] Henrik Lykke fik ordre til dér at fremsætte kongens anmodning.[8] Den 20. januar blev samme anmodning rettet til Breide Rantzau og Henrik Lykke vedrørende deres …

Noter
1. Auslend. Reg. 1606–07, Fol. 103.
2. Smstds. Fol. 145. Missive til *Henrik Lykke* herom af samme Dag: Sjæl. T. XX, 106.
3. Orig. med Segl: Meklenburg n. 28.
4. Kbhvns Dipl. V, n. 16. Samtidig anmodedes ogsaa *Breide Rantzau, Oluf Rosensparre, Eske Brok, Kristian Holk* og *Jørgen Fris* om at bevilge Kongen de 6 Dages Arbejde af deres Tjenere i Sjælland: Jydske T. V, 321.
5. Sjæl. T. XX, 126.
6. Smstds. 129.
7. Smaalandske T. VI, 74.
8. Kbhvns Dipl. V, n. 17.

side 144 · 1607

Tjeneres Vedkommende[1]. 3 Febr. befaledes det, stadig fra Antvorskov, *Henrik Lykke* at forebringe Sagen for Dronning Sofie, da Kongen ikke vilde lade sine Mandater, hende uafvidende, udgaa til Livgedingslandene Laaland og Falster[2].

****3 August. Herredag i Stavanger[3].****

Herredagen udskreves fra Antvorskov 6 Decbr. 1606 til Mandag efter Vincula Petri[4], og 9 Maj meddeltes det *Kristen Fris, Jørgen Fris, Axel Brahe* og *Oluf Rosensparre* samt Anders Gren, Sten Maltesen og Jakob Ulfeld, at de skulde sidde i Ret i Norge og derfor være i Kjøbenhavn 15 Juli for der at gaa om Bord[5]. 19 Juli optoges *Sten Maltesen* og *Jakob Ulfeld* i Raadet[6]. Kongen rejste fra Kronborg 25 Juli og kom til Stavanger d. 31; Retterthinget varede fra 3 til 8 Avgust, og d. 19 kom Kongen tilbage til Kronborg[7].

****Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1607.****

Indlandet. 28 Juni befaledes det *Sten Brahe, Arild Hvitfeld* og *Henrik Lykke*[8] at møde hos Kongen i Kbhvn. 15 Juli[9].
Anmærkning. 11 April fældedes Dommen over Jørgen Dybvad, der bl. a. i sin 98de Thesis mentes at have angrebet Kongen og Rigsraadet, fordi de ved Fdg. af 12 Maj 1602 havde indført ens Tøndemaal i Riget[10].

Oversættelse til nudansk
… tjenere.[1] Den 3. februar fik Henrik Lykke, stadig fra Antvorskov, ordre til at forelægge sagen for dronning Sofie, da kongen ikke ville sende sine påbud til hendes livgedingslande, Lolland og Falster, uden hendes viden.[2]
3. august. Herredag i Stavanger.[3]
Herredagen blev indkaldt fra Antvorskov den 6. december 1606 til mandagen efter festen for Sankt Peters lænker.[4] Den 9. maj fik Kristen Fris, Jørgen Fris, Axel Brahe og Oluf Rosensparre samt Anders Gren, Sten Maltesen og Jakob Ulfeld besked om, at de skulle deltage som dommere i Norge. De skulle derfor være i København den 15. juli for at gå om bord dér.[5] Den 19. juli blev Sten Maltesen og Jakob Ulfeld optaget i rådet.[6] Kongen rejste fra Kronborg den 25. juli og ankom til Stavanger den 31. Rettertinget varede fra den 3. til den 8. august, og den 19. var kongen tilbage på Kronborg.[7]
Rådets virksomhed uden for møderne i 1607.

Indlandet. Den 28. juni fik Sten Brahe, Arild Huitfeldt og Henrik Lykke[8] ordre til at møde hos kongen i København den 15. juli.[9]

Bemærkning. Den 11. april faldt dommen over Jørgen Dybvad. Blandt andet mente man, at han i sin tese nr. 98 havde angrebet kongen og rigsrådet, fordi de med forordningen af 12. maj 1602 havde indført et ensartet tøndemål i riget.[10]

Noter
1. Sjæl. T. XX, 134.
2. Smstds. 137. — 22 Febr. udskrev Kongen en Skat til Kjøbenhavns Befæstning af Kronens og Gejstlighedens (men ikke Adelens) Bønder og menige Almue i Sjælland, Laaland og Falster, uden at Rigsraadets Bevilling nævnes: Kbhvns Dipl. V, n. 19, jfr. n. 20, 27.
3. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 25).
4. Norske Rigsreg. IV, 169.
5. Sjæl. T. XX, 166.
6. Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 3, S. 45). Huitfeldt (Danske Mag. 4 R. IV, 25) og Slange S. 235, der urigtigt taler om en dansk Herredag i dette Aar. Sten Maltesens Ligprædiken (Bricka og Gjellerup, D. danske Adel I, 12) har urigtig 1604.
7. Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 3, S. 46–47); jfr. Slange S. 235–36 (med afvigende Dagsangivelser). At Herredagen blev fortsat i Bergen, som Slange siger, er sikkert urigtigt.
8. Intet nævnt om hans Broder.
9. Sjæl. T. XX, 173.
10. Danske Mag. 3 R. I, 128–37.

side 145 · 1607

Sverige. 4 Avgust meddelte Rigsraadet det svenske Raad, at det i Kongens Fraværelse havde erfaret af Befalingsmanden i Nordlandene, at de svenske Fuldmægtige, som aarlig i Hobetal, velbemandede og udstafferede, udskikkedes at opbære den svenske Skat, havde oppebaaret højere Skat af Finnerne dér i Lenene end sædvanlig og ligeledes indkrævet Skat paa Steder og i Fjorde, hvor den svenske Krone aldrig tilforn havde oppebaaret Skat. Samtidig paaankede det, at den svenske Konge havde ændret sin Titel og tituleret sig Konge over de Lapper. Det bad det svenske Raad at faa dette ændret, idet det foreløbig protesterede paa Kongens og Danmarks Riges Vegne baade mod Forhøjelsen af Finneskatten og mod den nye Titel[1]. — I Svaret herpaa erklærede det svenske Raad (Stockholm 22 Avgust), at Kongen maatte have Ret til at forhøje sin Skat, hvad ogsaa Kongen af Danmark havde gjort i sin Del, at han ikke havde krævet Skat andensteds end, hvor det tilkom ham efter Aftalerne paa det sidste Møde ved Flakkebæk, og at hans nye Titel ikke kunde være Danmark til Præjudits; tillige erindrede Raadet om, at de uafhandlede Punkter fra Mødet 1603 endnu ikke var afgjorte af en

Opmand, hvorom det dog oftere havde paamindet[2]. 30 Novbr., da det svenske Raad fremførte en Klage over Overgreb af Søren Bondesen, Slotsskriver paa Vardøhus, gjentog det atter Anmodningen om at faa beskikket en Opmand i Henhold til Stettinerfreden[3]. Dette sidste Brev besvaredes af *Kristen Fris* 28 Decbr. (»efterdi kgl. Maj. mig naadigst befalet har, samme Brev at bryde og dertil at svare, uanset aldeles ingen af mine Medbrødre nu er til Stede«); han erklærede, at Kristian IV var villig til at tage Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Lüneburg til Opmand, saaledes som Karl IX ønskede det[4], og fore-

Oversættelse til nudansk
Sverige. Den 4. august meddelte rigsrådet det svenske råd, at det under kongens fravær havde fået oplysninger fra lensmanden i Nordlandene om de svenske skatteopkrævere. De blev hvert år sendt ud i stort antal, med rigelig bemanding og udrustning, for at opkræve den svenske skat. De havde opkrævet højere skat end sædvanligt af finnerne i lenene dér og også opkrævet skat på steder og i fjorde, hvor den svenske krone aldrig tidligere havde gjort det. Samtidig klagede rigsrådet over, at den svenske konge havde ændret sin titel og kaldte sig konge over lapperne. Det bad det svenske råd sørge for at få dette ændret og protesterede foreløbig på kongens og Danmarks vegne både mod forhøjelsen af finneskatten og mod den nye titel.[1]
I sit svar, dateret Stockholm den 22. august, erklærede det svenske råd, at kongen måtte have ret til at forhøje sin skat, ligesom den danske konge havde gjort i sin del. Han havde kun krævet skat dér, hvor han havde ret til det efter aftalerne fra det sidste møde ved Flakkebæk. Hans nye titel kunne heller ikke skade Danmarks rettigheder. Rådet mindede desuden om, at de uafklarede punkter fra mødet i 1603 endnu ikke var afgjort af en voldgiftsmand, selv om rådet flere gange havde rykket for det.[2] Den 30. november fremsatte det svenske råd en klage over overgreb begået af Søren Bondesen, slotsskriver på Vardøhus, og gentog sin anmodning om at få udpeget en voldgiftsmand i henhold til Stettinerfreden.[3]
Kristen Fris besvarede det sidste brev den 28. december, fordi kongen havde pålagt ham at åbne og besvare det, selv om ingen af hans kolleger var til stede. Han erklærede, at Christian IV var villig til at acceptere hertug Henrik Julius af Brunsvig-Lüneburg som voldgiftsmand, sådan som Karl IX ønskede.[4] [Sætningen fortsætter på næste side.]

Noter
1. Svenske Acta II, 350. Jfr. Slange S. 238.
2. Orig. med 6 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 138 (Svenske Acta II, 352). Jfr. Slange S. 238–39.
3. Orig. med 7 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 138 (Svenske Acta II, 355). Jfr. Slange S. 239.
4. Herom: Karl IX til Hertugen, Stockholm 30 Juni, og dennes Brev til Kristian IV, Erichsburg 20 Avgust: Svenske Acta II, 354, 355. Jfr. Slange S. 239.

side 146 · 1607–1608

[*Fortsættelse af »fore-« på side 145:*] slog Rostock som belejligt Sted til at foretage Sagen. Klagerne mod Slotsskriveren vilde Kongen lade prøve nøje[1].

Udlandet. 18 Marts meddeltes det *Sten Brahe*, at da Kongen ønskede, at han skulde repræsentere ham ved Brylluppet mellem Hertug Henrik Julius af Brunsvigs Datter og Grev Ernst af Nassau, skulde han ufortøvet komme til Kongen[2]. 21 Marts udstedtes der Kreditiv for ham til Hertugen[3].
27 Septbr. fremsatte nogle nederlandske Udsendinge deres Propositioner i Nærværelse af Kansleren, Statholderen, *Henrik Lykke* og *Sten Maltesen*, hvorved Joakim Hübner svarede efter Kongens Befaling[4].
3 Oktbr. befaledes det *Jakob Ulfeld* at komme til Kbhvn. selv femte for at modtage sin Instrux til Nederlandene[5]. 20 Oktbr. udstedtes der Kreditiv for ham samt Dr. Jonas Charisius til Generalstaterne[6], og Dagen efter modtog de deres Instrux. Strax efter rejste de over Land til Amsterdam (15 Novbr.) og til Haag (23 Novbr.). Udsendingene overværede Fredsforhandlingerne i Haag fra Decbr. 1607 til Juli 1608, da de modtog en Tilbagekaldelsesskrivelse af 25 Maj[7]. Hjemrejsen varede fra 26 Juli til 7 August[8].

1608.

I Raadet optoges 22 Maj Enevold Kruse, der afløste Jørgen Fris som Statholder i Norge[9]. Peder Munk synes at være udtraadt af Raadet samt at have nedlagt sit Marskembede i Aarets sidste Halvdel[10].

Oversættelse til nudansk
… og foreslog Rostock som et passende sted at behandle sagen. Kongen ville lade klagerne mod slotsskriveren undersøge nøje.[1]
Udlandet. Den 18. marts fik Sten Brahe besked om straks at komme til kongen, fordi kongen ønskede, at han skulle repræsentere ham ved brylluppet mellem hertug Henrik Julius af Brunsvigs datter og grev Ernst af Nassau.[2] Den 21. marts blev der udstedt et akkreditiv til hertugen for ham.[3]
Den 27. september fremlagde nogle nederlandske udsendinge deres forslag i nærværelse af kansleren, statholderen, Henrik Lykke og Sten Maltesen. Joakim Hübner svarede efter kongens ordre.[4]
Den 3. oktober fik Jakob Ulfeld ordre til at komme til København med fire ledsagere for at modtage sin instruks til Nederlandene.[5] Den 20. oktober blev der udstedt et akkreditiv til Generalstaterne for ham og dr. Jonas Charisius.[6] Dagen efter modtog de deres instruks. Kort efter rejste de over land til Amsterdam, hvor de kom den 15. november, og videre til Haag, hvor de kom den 23. november.

Udsendingene overværede fredsforhandlingerne i Haag fra december 1607 til juli 1608, da de modtog et brev af 25. maj, som kaldte dem hjem.[7] Hjemrejsen varede fra den 26. juli til den 7. august.[8]

1608

Den 22. maj blev Enevold Kruse optaget i rådet. Han afløste Jørgen Fris som statholder i Norge.[9] Peder Munk synes at være trådt ud af rådet og at have nedlagt sit embede som marsk i årets sidste halvdel.[10]

Noter

1. Svenske Acta II, 356. Jfr. Slange S. 240.
2. Sjæl. T. XX, 149.
3. Auslend. Reg. 1606–07, Fol. 224.
4. Paategning paa Propositionen: Holland n. 31 I.
5. Fynske T. II, 242.
6. Auslend. Reg. 1606–07, Fol. 340.
7. Jfr. Sjæl. T. XX, 189, 195.
8. Udsendingenes Relation, dat. Ulfeldsholm 4 Septbr. Orig.: Holland n. 31 H. Jfr. Slange S. 236, 242–43. Kjeld Krabbe førte Regnskab over Udgifterne paa denne Rejse og fik Kvittering derfor 7 April 1610: Sjæl. R. XV, 295.
9. Jfr. Norske Rigsreg. IV, 249, 270.
10. Dette Faktum kan ikke bestemmes sikkert. Det falder mellem 23 Juni 1608, da han endnu tiltales af [*noten fortsætter på næste side*].

[Fortsættelse efter »da han endnu tiltales af«:] Kongen med »I« og hedder »vor Mand og Raad« (Jydske T. V, 383, 384), og Maj 1609, da han kaldes »vor Mand og Tjener« og tituleres »du« (smstds. 459, 463). Slange siger nu, at Peder Munks Udtrædelse af Raadet foregik i 1609 (S. 252); men da han allerede 23 Juni 1608 fik Befaling til snarest at afgive Vestervig Kloster, der paa sin vis Maade var Marsklenet, til Jørgen Lunge til Odden, og da han i Decbr. s. A. ikke fik nogen Indbydelse til Raadsmødet (ndfr. S. 166), er 1608 vel det rette Aar. Han var i stor Unaade; 20 Maj 1609 befaledes det ham at betale sin Eftermand paa Vestervig 1200 Dl., som han uberettiget havde oppebaaret af Kirken, der imidlertid var forfaldet aldeles, og samtidig meddeltes det ham, at *Manderup Parsberg* og *Preben Gyldenstjerne* skulde besigtige Klostrets Ladegaard, der ogsaa var slet vedligeholdt, og anslaa, hvad han burde betale derfor (Jydske T. V, 463).

Oversættelse til nudansk

… kongen som »I« og kaldes »vor mand og råd« (Jydske Tegnelser V, 383, 384), og maj 1609, da han kaldes »vor mand og tjener« og tiltales som »du« (samme sted, 459, 463). Slange angiver, at Peder Munk trådte ud af rådet i 1609 (s. 252). Men allerede den 23. juni 1608 fik han ordre til snarest at aflevere Vestervig Kloster, som på en måde var det len, der hørte til marskembedet, til Jørgen Lunge til Odden. Da han heller ikke i december samme år blev indbudt til rådsmødet (nedenfor s. 166), er 1608 sandsynligvis det rette år. Han var faldet i stor unåde. Den 20. maj 1609 fik han ordre til at betale sin efterfølger på Vestervig 1.200 daler, som han uberettiget havde oppebåret fra kirken, der i mellemtiden var kommet i fuldstændigt forfald. Samtidig fik han besked om, at Manderup Parsberg og Preben Gyldenstjerne skulle besigtige klostrets ladegård, som også var dårligt vedligeholdt, og vurdere, hvad han burde betale for det (Jydske Tegnelser V, 463).

side 147 · 1608

22 Maj. Stændermøde og Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen udskreves under 3 Januar til at begynde 30 Maj[1], og samme Dag befaledes det »de fire Stænder« (ikke Bønderne) at sende Fuldmægtige til Kbhvn. til Trinitatis Søndag for dér at forhandle om Kongens Søns Valg (*n. 27*). Herom udgik Missiver til alle 16 Raader[2] saavel som til de andre Stænder[3], og i de følgende Maaneder valgtes rundt om i Landet Fuldmægtige til Mødet (*n. 28–30*), af Adelen ved Provinsmøder i Viborg, Odense, Næstved, Maribo og Lund[4].
Til Stændermødet indfandt sig: Rigsraadet, af hvilket kun *Jakob Ulfeld*, som endnu var i Nederlandene, udeblev, medens det strax 22 Maj[5] forøgedes med et nyt Medlem, *Enevold Kruse*, Adelens Befuldmægtigede (8 fra Nørrejylland, 12 fra Fyn, 10 fra Sjælland, Laaland og Falster, 12 fra Skaane), foruden to fra Bornholms fri Mænd, Gejstlighedens, i alt 44, og Kjøbstædernes, i alt 179. Efterat man Trinitatis Søndag havde hørt Gudstjenesten, proponerede Kansleren Dagen efter Prinsens Valg, hvorefter man prøvede Fuldmagterne i Kancelliet. D. 24 Maj var Stænderne samlede i Frue Kirke; *Manderup Parsberg* oplæste Raadets og Adelens Valgbrev,

Oversættelse til nudansk

22. maj. Stændermøde og herredag i København.

Den 3. januar blev herredagen indkaldt til at begynde den 30. maj.[1] Samme dag fik »de fire stænder« — bønderne var ikke med — ordre til at sende repræsentanter til København til trinitatis søndag for at forhandle om valget af kongens søn (nr. 27). Der blev sendt breve om dette til alle 16 råder[2] og til de øvrige stænder.[3] I de følgende måneder blev repræsentanter til mødet valgt rundt om i landet (nr. 28–30). Adelen valgte sine ved provinsmøder i Viborg, Odense, Næstved, Maribo og Lund.[4]
Ved stændermødet deltog rigsrådet; kun Jakob Ulfeld, som stadig var i Nederlandene, udeblev. Rådet fik straks den 22. maj[5] et nyt medlem, Enevold Kruse. Desuden deltog adelens repræsentanter: otte fra Nørrejylland, tolv fra Fyn, ti fra Sjælland, Lolland og Falster og tolv fra Skåne, samt to

repræsentanter for Bornholms frie mænd. Gejstligheden havde i alt 44 repræsentanter og købstæderne i alt 179. Efter gudstjenesten trinitatis søndag fremlagde kansleren dagen efter spørgsmålet om prinsens valg. Derefter kontrollerede man fuldmagterne i kancelliet. Den 24. maj samledes stænderne i Vor Frue Kirke. Manderup Parsberg læste rådets og adelens valgbrev op …

Noter

1. Sjæl. T. XX, 191.
2. Smstds. 193.
3. Jfr. Kbhvns. Dipl. I, n. 401.
4. Paa sidstnævnte Sted fremsatte Siverd Grubbe Kongens Begjæring: Danske Mag. 4 R. IV, 27. — De nørrejydske Befuldmægtigede nævnes af Eske Brok (Vedel Simonsen I, 50) i en lidt anden Orden end i Brevet n. 31.
5. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 28).

side 148 · 1608

hvilket de andre Stænder bifaldt, og Dagen derpaa (Hellig Legems Aften) havde Stænderne Avdiens hos Kongen, hvor *Manderup Parsberg* atter førte Ordet, og Stænderne kaarede Prinsen til Tronfølger. Kansleren takkede paa Kongens Vegne, og ved det paafølgende Gjæstebud fremstilledes Prinsen for Stænderne[1].

Brevene herom udstedtes 25 Maj. Rigsraadet og Adelens Befuldmægtigede erklærede, at de havde eligeret, udvalgt og kaaret Prins Kristian til dette Kongerige efter Kongens Død, lovede at hylde ham, naar han voxede til og det begjæredes, og siden være ham lydige, dog at denne Bevilling ikke skulde regnes dem eller deres Efterkommere til nogen Ufrihed, og at Prins Kristian efter Kongens Død skulde give, gjøre og konfirmere menige Ridderskabet Haandfæstningen, som det har været sædvanligt (*n. 31*). Kongen erklærede til Gjengjæld, at Valget ikke skulde komme dem eller Efterkommere til nogen Forkrænkelse paa menige Danmarks Adels Privilegier, men Riget forblive et frit Kaarerige osv.[2]. Lignende Breve udstedtes dels af Gejstligheden (*n. 32*), dels af Borgerskabet (*n. 33*); de modtog saa Forsikringer om, at Prins Kristian skulde stadfæste disse Stænders Privilegier[3]; en særskilt Forsikring udstedtes til de »fri Mænd« og Borgerskabet paa Bornholm[4].

Retterthinget holdtes fra 30 Maj til 17 Juni; paa den sidste Dag havde Kongen hele Raadet til Gjæst[5]. Under 4 Juli udgik Breve om en (Halv-)Skat til Kjøbenhavns Befæstning[6], og

Oversættelse til nudansk

… hvilket de andre stænder tilsluttede sig. Dagen efter, aftenen før Kristi legemsfest, var stænderne i audiens hos kongen. Manderup Parsberg førte igen ordet, og stænderne valgte prinsen til tronfølger.

Kansleren takkede på kongens vegne, og ved det efterfølgende gæstebud blev prinsen præsenteret for stænderne.[1]
Brevene om valget blev udstedt den 25. maj. Rigsrådet og adelens repræsentanter erklærede, at de havde valgt og kåret prins Christian til konge i dette rige efter kongens død. De lovede at hylde ham, når han var blevet ældre, og det blev forlangt, og derefter være ham lydige. Denne godkendelse skulle dog ikke begrænse deres eller deres efterkommeres frihed. Efter kongens død skulle prins Christian desuden udstede og bekræfte den sædvanlige håndfæstning over for hele adelen (nr. 31). Til gengæld erklærede kongen, at valget ikke skulle krænke deres eller deres efterkommeres adelige privilegier, og at riget skulle forblive et frit valgrige og så videre.[2]
Gejstligheden (nr. 32) og borgerskabet (nr. 33) udstedte tilsvarende breve. De fik forsikringer om, at prins Christian skulle stadfæste deres stænders privilegier.[3] En særskilt forsikring blev udstedt til de »frie mænd« og borgerskabet på Bornholm.[4]
Rettertinget blev afholdt fra den 30. maj til den 17. juni. På den sidste dag havde kongen hele rådet som gæster.[5] Den 4. juli blev der udsendt breve om en halv skat til Københavns befæstning,[6] og …

Noter

1. Lyskander, Chr. V's Udvællelsis oc Hyldings Hist. S. 30–56. Ganske overensstemmende hermed er Eske Brok (VedelSimonsen I, 56). Jfr. Slange S. 241–42. Efter Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 28) samledes hele Adelen d. 28 Maj i Helliggejstkirke og samtykkede enstemmig i Prinsens Udvælgelse.
2. Aarsberetn. fra Geheimearch. II, 109. Jfr. Lyskander S. 56.
3. Forsikringsbrevet til Gejstligheden: Rørdam, Univers. Hist. IV, n. 422; til Kjøbstæderne: Kbhvns. Dipl. I, n. 403 o. fl. St.
4. Thurah, Beskr. over Bornholm S. 148 og Sjæl. T. XX, 217, her med Datum 30 Maj og den Tilføjelse: »endog de ingen Elektionsbrev have udgivet som de andre«.
5. Eske Brok (Vedel Simonsen I, 50).
6. Kbhvns. Dipl. V, n. 29; Nye danske Mag. II, 182; i det norske Skattebrev (Norske Rigsreg. IV, 269) nævnes Raadets Bevilling ikke.

side 149 · 1608

16 Juli en Ordinans og Skraa, hvorefter med Guldsmedarbejde skal forholdes[7], begge med Rigsraadets Bevilling og Samtykke.

27. Aabent Brev om Hertug Kristians Valg, 3 Januar.
Sjæl. T. XX, 191. Trykt efter en Original: Kbhvns. Dipl. I, n. 400.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Christianus IV helse eder menige Danmarkis rigis raad, menige ridderschab, saa mange sig fri och frelse kiende, bisper sampt capitlerne och thet gandse clerisie, disligiste kiøbstedsmend och borgerschabit, som bygge och boe ofver aldt vort rige Danmark, kierligen och evindeligen med Gud och vor naade. Vider, at vi vore riger, Danmarck, Norge, och alle thes indbyggere til gafn och beste hafve for got och raadsompt anset, at thend høygborne første och herre her Christian, arfvingh til Norge, hertug udi Slesvig, Holsten, Stormaren och Ditmerschen, grefve udi Oldenborg och Delmenhorst, vor elschelige kiere søn, blifver udvaldt och forordinerit thil thette kongerigis regiering, sampt des underliggendis rige, lande och provincier, efter voris død och afgangh. Och endog vi gierne saa, at sligt vahl af menige vore undersaate (saa mange saadan handling burde at ofververe) enhelligen och samdrechteligen paa it beleilig stedt schie kunde, saa er thet dog kundbart och en hver bevist, at saa mange folck och en slig stoer forsamblingh icke forschrifvis eller til gafns holdis kand for rigens storhedt schyldt och de mange provincier, der udi erre, hvilcke uden stoer beschvering och uileilighedt icke alle paa en sted kunde forschrifvis och henbeschedis. Hvorfore vi fornøden och raadsombt erachte, at the fire rigens stender, som ere rigens raad, ridderschabet, clerisiet och borgerschabet, nu i tide och saa snart denne vor patent er kundgiort, giører it udschudt paa en visse antal personer af hver standt udi hver provints, som slig fuldmagt hafve af den hele standt udi hver provints, at hvis de personer, som udenfnis til udschudt af the, som hieme blifver, udi denne for^ne^ sag giører, beslutter och forafscheder och med theris bref och segel tilsiger och lofver, det ville the alle och samptligen, hver standt och hver provintse for sigh och for deris arfvinger och ephterkommere saa ehrligen, fast och ubrødeligen holde och efterkomme, lige som thet vor giort af dennom sielfve, och de alle hafde verit personligen tilstede. Och ville vi thil denne

Oversættelse til nudansk
… den 16. juli en forordning og en lavsskrå om, hvordan guldsmedearbejde skal udføres.[7] Begge blev udstedt med rigsrådets godkendelse og samtykke.

27. Åbent brev om valget af hertug Christian, 3. januar
Sjællandske Tegnelser XX, 191. Trykt efter en original: Københavns Diplomatarium I, nr. 400.

Christian IV sender jer, hele Danmarks rigsråd, hele adelen og alle, som regner sig for frie og adelige, biskopperne, domkapitlerne og hele gejstligheden samt købstædernes folk og borgerskabet, som bor overalt i vores rige Danmark, en kærlig og evig hilsen med Gud og vores nåde.
Vi meddeler, at vi til gavn og bedste for vores riger Danmark og Norge og alle deres indbyggere har fundet det godt og tilrådeligt, at den højbyrdige fyrste og herre Christian, arving til Norge, hertug af Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve af Oldenburg og Delmenhorst, vores elskede søn, bliver valgt og udpeget til at regere dette kongerige med dets underliggende rige, lande og provinser efter vores død.

Vi så gerne, at alle vores undersåtter, som bør overvære en sådan handling, kunne foretage valget enstemmigt og i enighed på et passende sted. Men alle ved, at så mange mennesker og så stor en forsamling ikke kan indkaldes eller samles på en hensigtsmæssig måde på grund af rigets størrelse og dets mange provinser. De kan ikke alle kaldes sammen ét sted uden stor besvær og ulejlighed. Derfor finder vi det nødvendigt og tilrådeligt, at rigets fire stænder — rigsrådet, adelen, gejstligheden og borgerskabet — i god tid og straks efter offentliggørelsen af dette åbne brev vælger et bestemt antal repræsentanter fra hver stand i hver provins. De skal have fuldmagt fra hele standen i deres provins, så alle vil overholde og efterkomme det, repræsentanterne gør, beslutter, afgør, tilsiger og lover ved brev og segl i denne sag. Hver stand og provins skal for sig selv, sine arvinger og efterkommere overholde det ærligt, fast og ubrydeligt, som om de selv havde gjort det og alle havde været personligt til stede. Og for at fremme denne …

Note

7. Sjæl. T. XX, 225. [På denne side er noten trykt med tallet 1; henvisningen i den fortsatte brødtekst er 7.]

side 150 · 1608

handlings ydermere befordring forordinere nogle vore raad och goedmend, hvilcke schulle paa vore vegne denne for[ne] sagh med vore elschelige rige rigens stender handle och tractere; och hvis vi da paa høgbemelte vor elschelige kiere søns vegne lofver och thilsiger, det ville vi aldelis holde, udi gierningen eptherkomme och med voris bref och segel bekreftige, saa alle vore undersote dermed aldelis schulle vere tilfrids och forsichrit. Och efter slig for[ne] leilighedt, thaa bede vi eder, ville och naadigst begiere af for[ne] rigens stender, at I lader ethers fuldmectige och udschud med nøyagtig fuldmagt af stenderne udi hvert land och provints vere tilstede her udi vor kiøbsted Kiøbenhavn trinitatis søndag førstkommendis, der voris naadigst proposition och mening yderligere at forfare och siden derom at forafschede och thil en ende at forhandle, epthersom vor naadigst thilforsicht er til vore undersaate, och som det riget mest thil gafn och forbedring vere kandt. Vi tvifler intit, at Gud aldmectigste, som alle riger och regimenter hafver i sin macht och vold, och thennom forsiuner och vid magt holder med gode regentere och øfrighedt, schal thil denne forhandling gifve sin naade, at althing maa schie hans hellige nafn til ære, den høygborne unge herre, voris elschelige kiere søn, och disse rigers indbyggere til forfremmelse, gafn och gode. — Her epther forbemelte rigens stender sig vilde rette och forholde, hvilcke vi som vore kiere oc thro undersaater med ald kongelig gunst och naade ere tilgedhan och bevogen. Datum Hafniæ 3 januarii anno 1608.

28. Adelens Fuldmagter[a].

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

a. Den nørrejydske Adels, Viborg 9 Marts. Orig. paa Pergament med Underskrifter (derimod nævnes Udstederne ikke enkeltvis i selve Brevet): Hyldinger n. 61 b.

Underskrifter: *Hanns Rostroup, Jacob Høg, Henrich Kragh, Christenn Munck, Stygge Høeg, Tamisz Maltesszen, Ulrich Sandberg, Clausz Daa, Holger Wlfzstand, Gutzloff Budde, Lauerttz Naffel, Kield Brockenhuus, Jørgen Fris, Knudtt Gyldenstierne, Caspar Marckdann, Enuol Kruse, Axell Rosenkrantz, Albritt Schell, Christiann Krabbe, Johan Brockenhus, Otte Skiell, Jørgen Skiell, Iuer Fris, Giertt Brysche, Hanns Lycke, O. Oz. Schieel, Enuolldtt Seffeldtt, Kiielh Krabbe, Hanns Schramb, Herman Kaas, Henning Bille, Barttelltt Holck, Michell Niellszen, Las Krusz, Christoffer von Gerstorff, Jørgen Thubbe, Thomes Juell, Niels Kaasz, Frederich Munck, Trudtt Bryske, Hertuiig Kaas, Werner Pars-*

Oversættelse til nudansk
… sag yderligere vil vi udpege nogle af vores råder og gode mænd, som på vores vegne skal behandle og forhandle denne sag med vores elskede riges stænder. Hvad vi da lover og tilsiger på vores nævnte elskede søns vegne, vil vi fuldt ud overholde, føre ud i livet og bekræfte med vores brev og segl, så alle vores undersåtter kan være tilfredse og betryggede.

På denne baggrund beder og ønsker vi nådigt, at rigets stænder lader deres repræsentanter møde i vores købstad København den førstkommende trinitatis søndag med behørig fuldmagt fra stænderne i hvert land og hver provins. Dér skal de høre vores forslag og hensigt nærmere og derefter træffe afgørelse og færdigforhandle sagen, sådan som vi nådigt forventer af vores undersåtter, og som bedst kan gavne riget og forbedre dets forhold.

Vi tvivler ikke på, at den almægtige Gud, som har alle riger og regeringer i sin magt og rådighed, og som sørger for dem og opretholder dem med gode regenter og øvrighed, vil give sin nåde til disse forhandlinger. Må alt ske til ære for hans hellige navn og til fremme, gavn og bedste for den højbyrdige unge herre, vores elskede søn, og disse rigers indbyggere. Rigets nævnte stænder skal rette sig efter dette. Vi er dem, som vores kære og tro undersåtter, hengivne og velvillige med al kongelig gunst og nåde. Givet i København den 3. januar 1608.

28. Adelens fuldmagter[a]
a. Den nørrejyske adels fuldmagt, Viborg den 9. marts. Original på pergament med underskrifter; udstederne nævnes ikke enkeltvis i selve brevet. Hyldinger nr. 61 b.
Underskrifterne gengives i kildeteksten med deres historiske navneformer. Listen fortsætter på næste side.

Note

a. De Befuldmægtigede, der angives i disse Breve, se ndfr. n. 31.

side 151 · 1608

[Fortsættelse af »Werner Pars-« på side 150:] *bergh, Otte Banner, Jacob Lacke, Laffriz Friis, Chresten Høg, Jens Mogenszen, Claus Dure, Mogens Kaas, Mogenns Kruse, Hertuiigh Staffuerskoff, Jenns Bille Js., Hanns Jul, Axell Galltt, Iffuer Lecke, Las Krussz, Eggert Abbildgordt, Peder Gallt, Hanns Dyre, Otte Kragh, Christen Lange, Oluff Munck, Holger Bille, Hans Pors, Christoffer Krus, Hendrick Biildt, Frantz Palen, Clausz Below, Iffuer Dyere, Mogenns Kaas, Hartuiig Brunn, Jesper Nilszen, Palli Griis, Peder Munk, Jens Lonno, Wogenn Uogennszen, Anndersz Schram, Benedictus Rantzov, Johan Stygge, Saffren Knudszen, Torlloff Knudttszen, Jacob Skram, Las Lunno Ottszen, Nielsz Kragh Erickszen, Hans Lange Ch:, Otte Kaas, Hansz Niellsenn, Baggi Griiss, Mogenns Andersenn, Iffuer Lyche, Peder Skram, Mogens Galltt, Jacob Krabbe, Niels Lange, Chrestenn Munck, Knudt Gallt, Niells Harbou, Ernst Diede, Christenn Hardbo, Pouill Iacopsønn, Jens Frebiere, Wogenn Gris.*

b. Den fynske Adels, Odense Domstue 24 Januar.* Orig. paa Pergament med Segl og Underskrifter (paa Seglremmene): Hyldinger n. 61 b.

Underskrifter: *Lawris Oldelanda[a], Kiielld Baaed, Hanns Vrnne, Knud Daa, Joren Askersleben[a], Otthe Wrne, Christian Knudsszen, Lauge Wrnne, Hans van Melen, Oluff Gaasz, Niels Gaas, Michel Sand Bierg, Erich Bille, Rudbeck Porsz, Christen Tott, Hans Kaasz, Erick Heedenstrop, Jahann Wylmandt, Johan Norby, Jensz Kruku, Siuertt Sestede[a], Detleff Sestede, Heinnndrich Jespersenn, Nyels Schenckell[a], Jørgenn Kaasz Emmichszen[a], Clauus Brockenhus, Jacob Gabriell, Hanns Prouische, Hans Oldelandt,* Ofve Bilde[b], *Hans Oldeland[c], Hansz Asscherschlebens, Frantz Rantzov, Jost Høeg, Karl Bryske, Gabriell Gyllenstiern, Peder Marswiin, Henrick Frijsz, Erick Wrnned.*

c. Den sjællandske Adels, Næstved 1 April.* Orig. paa Pergament med Underskrifter og hængende Segl: Hyldinger n. 61 b.

Udstedere[e]: *Hanns Dreszelbergh* t. Stigsbierby, *Monns Giøe* t. Gundersløfholm, Clavs Jacobsen t. Jonstrup[f], *Dettloff Holck* t. Eschildstrup, *Christoffer Kraufftze* t. Egholm, *Niels Gyldenstiern* t. Lifsø, *Børge Trolle* t. Troldholm, *Herluff Daa* t. Snedinge, Jens Bilde t. Valdbye[f], *Hansz Lindenou* t. Gafvenø, *Enuoltt Krussze* t. Aastrup, *Hennrick Gøe* t. Tureby, *Siwerdt Beck* t. Førsløf, *Eustachius von Theumen* t. Ottestrup, *Christiann Gyldenstiernn* t.

Herlufstrup, Gunde Langhe t. Agersvold[f], *Peder Basse* t. Sørup, *Ebbe Munck* t. Fiellebroe, *Erich Waszbyrdt* t. Vinderup, *Peder Jull* t. Totterupholm, Eske Bilde t. Svanholm[f], *Frederich Paselick* t. Rønnebecksholm, *Claus Paselich* t. Grefvensvenge, *Jochym von Bülow* t. Wedendorf, *Gottzke Mogenszen* t. Liemarcke, *Emmick Sparre* t. Viby, *Niels Arnfeldt* t. Gundethvedh, *Jost Wasbyrd* t. Sig-

side 152 · 1608

[Fortsættelse af »Sig-« på side 151:] gaard, Christoffer Bild t. N:[a], *Christoffer Galle* t. Beckeskovf, Jens Sparre t. Vinderup[a], *Christian Grubbe* og Eyler Grubbe[a], Brødre t. Lystrup, *Goetzske Lindenou* t. Lindevold, *Mogens Packs* t. Thorup, *Peter Packis* t. Giersnes, *Maarten Packs* t. Kindholm, *Frederich Redtz* t. Hørbygaard, *Christoffuer Nillszen* t. Katterup, *Niells Skade* t. N:

d. Den laaland-falsterske Adels, Maribo 24 Febr. Orig. paa Pergament, dateret 4 Maj, med Underskrifter og hængende Segl: Hyldinger n. 61 b.

Udstedere: Mogens Gøye t. Bremmersvoldt, Peder Grubbe t. Aalstrup, Knudt Uhrne t. Aasmarck, [*Henning Gøeb*], *Hilarius* (ɔ: Ejler) *Rhudt* t. Sæbyegaardt, *Marthenn Westermand* t. Søeholt, *Eyller Kruckuv* t. Bursøegaardt, Lavritz Grubbe t. Gammelgaardt, Landsdommer, *Klaus Pors* t. Øllingsøe, *Christen Hanszen* t. Nørregaardt, *Jochim Barnewitz* t. Bellinge, *Christian Grubbe* t. Thosterup og *Otte Brahe P.* t. Krenckerup. (De tre førstnævnte samt Lavrids Grubbe valgtes til Befuldmægtigede; de har derfor ikke underskrevet).

e. Den skaansk-hallandske Adels, Lund 13 Marts. Orig. paa Papir med Segl og Underskrifter: Hyldinger n. 61 b.

Udstedere: *Johann Wrne* t. Valsøe, *Korfys Ttaat* t. Sannerup, *Niels Persze[n]* t. Ingelstedt, *Brosterop Gedde* t. Tommerup, *Axxell Roszennkrans* t. Glumninge, *Johan Duffe* t. Kullebierre, *Sten Matszen* t. Ronneholm, *Pallii Fastii* t. Smidstrup, Børge Rosenkrands t. Ørup[a], *Mons Svave* t. Svabbisholm, *Holger Ulfstand* t. Hickebiergh, *Gabriill Svale* t. Bielderup, *Morten Moenszen* t. Østerødt, *Jacob Beck* t. Beldringe, *Anders Sinclar* t. Rafvnskrogh, *Jens Klauszen* t. Biørnstrup, *Jørgen Clausen* t. Harvestedtgaardt, *Hans Linde[nov]* t. Ulstrup, *Otte Marsuin* t. Dybeck, *Erich Mormandh* t. Esperødt, *Borchartt van Weye* t. Løfvestedt, *Tonnies Citzeritz* t. Roserødt, *Henndrick Aagesønn* t. Hesselholmb, *Claus Bille* t. Vandaas, *Christoffer Vlfeld* t. Svenstrup, *Jørgen Grubbe* t. Haggeløsse, *Mogens Krabbe* t. Vegholmb, *Thage Tot Otszen* t. Ericksholmb, *Jørgen Westermann* t. Bosserup, *Lavriz Grubbe* t. Hiufdebiergh, *Larmandt Guldenstiern* t. Duegge, *Claus Machabæus* t. Etterup, Erick Oelsen t.

Raagøe[a], Lavridts Ericksøn t. Olmenes[a], Arfve Gris t. Strugsø[a], *Jenns Romande* t. Pillegaardt, *Knud Grubbe* t. Rægle, *Gerloff Nettelhorst* t. Gedtsholmb, *Churt von Bardeleben* t. Skotterup, *Erich von Kalden* i Treiborrigh, *Axell Aageszenn* t. Flinterup, *Most Hanssøn* t. Sberbye, [*Søffren Axelsenn, Trudtt Axriillssen*[d]].

f. Bornholms »fri Mænds«, 6 Maj. Orig. paa Papir med Segl og Underskrifter: Hyldinger n. 69 a. Trykt: Hübertz, Aktst. t. Bornholms Hist. S. 560.

Udstedere: *Jenns Kofoedt* t. Kyndegaardt, *Hans Kofod* t. Biliabekaagardt, *Peder Koffoedt* t. Bagisgaardt, *Matz Kofoedt* t. Eskisgaardt, *Jacob Kølbe* t. Hallegaardt, *Hans Berillsøn* t. Bieregaardt, *Niels Be-*

Noter
a. Har ikke underskrevet.
b. Kun under, ikke i Brevet.
c. Har ikke tilføjet: m. egen Haand.
d. Disse to nævnes ikke i Brevet, men har underskrevet og beseglet.

side 153 · 1608

[Fortsættelse af »Niels Be-« på side 152:] *rendtzen* t. Gaadebygaardt. Fuldmægtige: Hans Kofod og Povl Kofod, tilforordnede af Lensmanden med hines Bevilling.

29. Gejstlighedens Fuldmagter.

Originaler paa Papir, Kapitlernes med disses Segl og Kapitelsmedlemmernes Underskrift, Præsternes med disses Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 63 (Jylland), 65 (Fyn), 67 (Sjælland og Skaane)[1].

a. Aarhus Stift.

1. **Aarhus Kapitel, 3 Maj.** Fuldmægtige: Superintendent M. Jens Giødesen, M. Hans Pedersen [Horsensis[a]], Kannik. — 2. Provster og Præster i den Fjerding af Aarhus Stift, som ligger i **Aarhus, Skanderborg** og **Aakjær** Len samt **Samsø**, Aarhus 14 April: Povl Andersen [Kolding], Præst paa Skanderborg samt Provst i Hjelmslev Herred. — 3. Provster osv. i **Dronningborg** Len, Randers 6 April: Jens Jensen [Gjørding], Spr. i Galten og Herredsprovst i samme Herred. — 4. Provster osv. i **Bygholm** og **Skibekø** Len, Horsens 13 April: Peder Jensen, Spr. i Assens

og Provst i Bjerre Herred. — 5. Provster osv. i **Kalø** Len, Aarhus 31 Marts: Oluf Dal, Spr. paa Helgenæs og Provst i Mols Herred.

b. Viborg Stift.

1. **Viborg Kapitel, 25 April:** M. Niels Lavridsen [Arctander], Superintendent, og Dr. Johan Paludan, Ærkedegn. — 2. Provster og Præster i **Viborg** Stift, Viborg 5 April: M. Peder Jespersen [Viborg], Spr. i Bjærregrav og Provst i Sønderlyng Herred, Kristen Kjeldsen, Spr. i Skive og Provst i Hindborg og Rødding Herreder, Rasmus Madsen, Spr. i Vokslev og Nibe, Jens Andersen [Hjermind], Spr. i Østervelling og Grensten.

c. Vendelbo Stift.

Fuldmægtige: M. David Jensen Klyne, Spr. i Aalborg, M. Thomas Kristofersen [Galskjøt], Spr. i Hammer og Provst i Kjær Herred, M. Jens Nielsen [Holmius[a]], Spr. i Hundstrup og Provst i Hillerslev Herred, M. Povl Jensen [Coldingensis[a]], Skolemester i Aalborg. — 1. **Børglum** og **Jerslev** Herreder, Serridslev Kirke 4 April. — 2. **Horns** og **Vennebjerg** Herreder, Hjørring 1

Noter

a. Saaledes under Valgbrevet.

1. Her at meddele alle Udstedernes Navne vilde blive for vidtløftigt, hvor stor personalhistorisk Interesse end disse Præstelister har. Jfr. om de sjællandske Præster: Ny kirkehist. Saml. V, 142–52.

side 154 · 1608

April. — 3. **Kjær** og **Hvetbo** Herreder[a], Aalborg Onsdag efter Paaske (30 Marts). — 4. **Han** Herred, Skræm Kirke 6 April. — 5. **Hundborg** og **Hillerslev** Herreder, Hillerslev Kirke 12 April. — 6. **Refs** og **Hassing** Herreder, Heltborg Kirke 7 April. — 7. **Mors**, Nykjøbing 11 April.

d. Riber Stift.

1. **Riber Kapitel, 11 Maj:** M. Peder Hegelund, Superintendent, M. Ægidius Lavridsen, Ærkedegn. — 2. Sognepræster i **Riberhus** Len, Ribe 5 April[b]: M. Mads Pors, Spr. t. Riber Domkirke, Søren [Johannis[c]] Brun, Spr. t. Malt og Folding, Provst i Malt Herred. — 3. Sognepræster i **Koldinghus** Len, Kolding Kirke 8 April[d]: M. Jens Sørensen Harte, Spr. i Kolding og Provst i Brusk Herred, Søren Povlsen, Spr. t. Egtved og Ødsted, Provst i Jerlev Herred. — 4. Sognepræster

i **Lundenæs** og **Bøvling** Len, Varde 15 April og Holstebro 20 April: M. Kristen Nielsen i Gjødstrup, Spr. t. Snejbjerg og Tjørring, Provst i Hammerum Herred, Anders Nielsen, Præst i Vedersø og Provst i Hind Herred.

e. Fyns Stift.

Fyn: Fuldmægtige: M. Hans Knudsen [Vejle], Superintendent, M. Jakob Jakobsen, Læsemester i Odense og Provst i Odense Herred, M. Hans Sørensen [Vellejus[c]], Spr. i Nyborg og Provst i Vinding Herred. — 1. **Aasum** Herred, Næraa 18 April. — 2. **Baag** Herred, 14 April. — 3. **Bjerge** Herred, Kjærteminde 14 April. — 4. **Gudme** Herred, (uden Dag). — 5. **Lunde** Herred, Lumby 1 Maj. — 6. **Odense** Herred, Odense 13 April. — 7. **Salling** Herred, Faaborg 14 April. — 8. **Skam** Herred, (uden Dag). — 9. **Skovby** Herred, Særslev Kirke 12 April. — 10. **Sunds** Herred, Svendborg 8 April. — 11. **Vends** Herred, paa almindeligt Præstestævne i Aaby Kirke 19 April. — 12. **Vinding** Herred, Nyborg 18 April. — 13. **Langeland:** Skrøbelev Kirke 29 April. — 14. **Als**, Keting Præstegaard 22 April: Superintendenten og Johan Monrad, Landprovst paa Als og Spr. til Keting. — 15. **Ærø**, Tranderup Præstegaard 20 April: de samme. — **Laaland:** Fuld-

---

Noter

a. Blandt Udstederne staar her forrest Superintendenten Jakob Jensen Holm.
b. »efter Lensmanden Albret Fris' og Superintendentens Raad«.
c. Saaledes under Valgbrevet.
d. »efter Lensmanden Kaspar Markdanners og Superintendentens Raad«.

side 155

mægtige: Superintendenten og Hans Madsen Brun, Spr. i Østofte og Provst i Fuglse Herred. 16. Fuglse Herred, Holeby Lolandorum 5 Maj. — 17. Musse Herred, Maribo 18 April. — 18. Nørre Herred Laaland, Halsted 2 Maj. — 19. Sønder Herred, Nakskov 6 Maj. — 20. Falster, Tingsted Kirke 2 Maj: Superintendenten og Anders Jensen [Besche a], Spr. i Stubbekjøbing og Provst i Nørre Herred.

f. Sjællands Stift.

1. Universitet b, Kbhvn. 16 April: Dr. Peder Vinstrup, Rektor [og Superintendent], M. Hans Rasmussen, facultatis artium decanus. — 2. Roskilde Kapitel c, 18 April: Holger Gagge t. Frøslev, Domprovst (og M. Povl Pedersen, Kannik d).

Præsteskabets Fuldmægtige: M. Peder Skjellerup, Spr. t. Vor Frue Kirke i Kbhvn. og Provst t. Smørums og Sokkelunds Herreder, M. Søren Torndal e, Spr. i Helsingør og Provst i Lynge Herred i Kronborg Len, M. Klavs Kristoffersen [Lyskander], Spr. i Herfølge og Provst i Bjeverskov Herred, Hans Tagesen [Kjøge] e, Spr. i Gjerlev og Provst i Horns Herred f. — 3. Arts og Skippinge Herreder, Kalundborg 12 Maj. — 4. Baarse Herred, Vordingborg .. Maj. — 5. Bjeverskov Herred, Herfølge 30 April. — 6. Faxe Herred, Spjellerup 6 Maj. — 7. Flakkebjerg Herred, Krummerup Præstegaard 7 Maj. — 8. Hammer Herred, Sverborg 10 Maj. — 9. Holbo Herred, Valby (som er vort rette deputerede Forsamlings Sted) 9 Maj. — 10. Horns Herred, Gjerlev 9 Maj. — 11. Lille Herred, (uden Dag). — 12. Lynge Herred i Frederiksborg Len, Lynge, Vor Herres Himmelfartsdag. — 13. Lynge Herred ved Kronborg og paa Hven, (uden Dag). — 14. Løve Herred, (uden Dag). — 15. Merløse Herred, Stenmagle, dominica Exaudi (8 Maj). — 16. Møn, Stege 6 Maj. — 17. Ods Herred, (uden Dag). — 18. Ramsø Herred, Højelse 6 Maj. — 19. Ringsted og Alsted Herreder g, Ringsted 11 Maj. 20. Slagelse Herred, Slagelse 9 Maj. — 21. Smørums og Sokkelunds Herreder, Kbhvn. (uden Dag). — 22. Stevns Herred, Hellested 2 Maj. — 23. Strø Herred, Melby 9 Maj. — 24. Sømme Herred, Roskilde 2 Maj. — 25. Tudse Herred, paa Kle-

---

Noter

a Saaledes under Valgbrevet. b Orig. paa Perg. med Universitetets Segl. c Orig. paa Perg. med Kapitlets Segl. d Kun i Valgbrevet. e Har ikke underskrevet Valgbrevet. f Valget foregik for alle sjællandske Herreder paa Konventshuset i Roskilde. g Orig. paa Pergament.

side 156

resiets Konventshus i Roskilde 6 April. — 26. Tune Herred, Roskilde 2 Maj. — 27. Tybjerg Herred a, (uden Dag). — 28. Voldborg Herred, Hyllinge 11 Maj. — 29. Ølstykke Herred, Stenløse 4 Maj.

g. Skaane Stift.

1. Lunde Kapitel, 6 April: M. Ludvig Munthe, Ærkedegn, Niels Paaske, Kannik. — 2. Herredsprovster, Sognepræster og Prædikanter over alt Skaane Stift, Lund 20 April b: M. Jørgen Kristoffersen af Væ, M. Hans Lavridsen af Halmstad, M. Niels Madsen af Lund og Hans Ravn af Malmø, alle Herredsprovster.

30. Kjøbstædernes Fuldmagter.

Originalerne er snart paa Pergament, snart paa Papir, udstedte snart af »Borgemester, Raadmænd og menige Borgere«, snart af Magistraten alene, snart af denne i Forening med et vist Antal (oftest 24) Borgere (undertiden kaldte „fornemste" eller „tilkejsede"), snart af saadanne alene, derhos forsynede

med Stadens Segl alene eller tillige med de enkelte Udstederes: Hyldinger n. 62 (Jylland), 64 (Fyn), 66 (Sjælland), 68 (Skaane), 69 b (Bornholm).

a. Nørrejylland.

1. Aalborg 8 April: Fuldmægtige: Niels Iversen, Borgemester, Jørgen Olufsen, Jens Andersen Krag og Thomas Lavridsen, Raadmænd. — 2. Aarhus 30 April c: Niels Pedersen, Bgm., Oluf Rasmussen, Rdm. — 3. Grenaa 1 Maj: Kristen Knudsen, Bg. — 4. Hobro 12 Maj: Niels Lavridsen, Bgm., Niels Sørensen, Rdm. — 5. Holstebro 22 Marts: Jens Nielsen, Bgm., Rasmus Lavridsen, Rdm. — 6. Horsens 23 April: Hans Olufsen, Bgm., Staffen Nielsen, Rdm. — 7. Hjøring 24 April d: Alexander Hoep og Terkild Kristensen, Rdm. — 8. Kolding 11 Maj: Peder Heldt, Rdm., Anders Andersen, Bg. — 9. Lemvig 20 April: Jens Kristensen, Bgm., Svend Kristensen, Rdm. — 10. Mariager 10 Maj: Niels Viborg, Bgm., Hans Hansen, Bg. — 11. Nykjøbing i Mors 7 Maj: Oluf Andersen, Bgm., Jens Severinsen, Rdm. — 12. Randers 9 Maj: Peder Lassen, Bgm., Niels Jakobsen, Rdm. — 13. Ribe 2 Maj e: Kjeld Jørgensen, Bgm., Niels Hansen Grisbek og Hans Hegelund, Rdm. — 14. Ringkjøbing 15 April: Jens Jensen, Bgm., Peder Pedersen, Rdm. — 15. Skagen 9 Maj: Peder Hansen, Bgm., Niels Jensen, Rdm. — 16. Skive 8 Maj: Oluf »Thornssøn«, Bg. — 17. Sæby 1 Maj: Herman Henriksen,

---

Noter

a Orig. paa Pergament. b Forseglet med Provstesynodens Segl, men uden Underskrifter. c Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus II, 12. d Stadens Segl ikke paatrykt. e Stadens Segl ikke vedhængt.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citat: „fornemste" eller „tilkejsede" → moderne dansk: "de fornemste" eller "de tilforordnede/udvalgte" (dvs. de borgere der var udpeget til at deltage sammen med magistraten).Citat: »Borgemester, Raadmænd og menige Borgere« → moderne dansk: "borgmester, rådmænd og menige borgere".Citat: »Thornssøn« (tilnavn) – egennavn, oversættes ikke.

---

side 157

Bgm. — 18. Thisted 22 April: Lavrids Gris, Bgm., Steffen Nielsen, Rdm. a. — 19. Varde 21 April b: Otte Rasmussen og Oluf Pedersen Ølgod, Rdm. — 20. Vejle 7 Marts: Klement Sørensen, Bgm., Povl Nielsen, Rdm. — 21. Viborg 14 April: Morten Hvas, Bgm., Jakob Lavridsen Skriver, Rdm. — 22. Æbeltoft, die ascensionis Dni (5 Maj): Jens Pedersen, Bgm., Niels Jul, Rdm.

b. Fyn.

1. Assens 1 Marts c: Oluf Lang, Bgm., Søren Dal, Byfoged. — 2. Bogense 1 Marts: Søren Hegelund, Bgm., Jørgen Fransen, Rdm. — 3. Faaborg 10 Maj: Niels Madsen, Bgm. — 4. Kjærteminde 27 Januar: Povl Skinkel, Bgm., Lavrids Pedersen, Rdm. — 5. Middelfart 6 Maj: Hans Nielsen Bang, Bgm., Hans Gjødesen, Rdm. — 6. Nyborg 29 Febr.: Peder Skriver, Bgm., Thomas Trøl, Rdm. — 7. Odense 11 Marts d: Jørgen Skriver, Bgm., Jørgen Mule, Rdm. — 8. Svenborg 21 Marts e: Povl Skriver, Bgm., Hogin Hansen, Rdm. — 9 Rudkjøbing 21 Febr.: Niels Nielsen, Bgm., Peder Lavridsen, Rdm.

c. Laaland.

1. Maribo 9 Maj: Peder Lavridsen, Bgm., Staffen Sørensen, Rdm. — 2. Nakskov 19 Febr.: Rasmus Jensen og Bo Lavridsen, Bgm., Karsten Nielsen og Jørgen Hansen, Bg. — 3. Nysted 12 Maj f: Jens Thomsen, Bgm. — 4. Saxkjøbing 14 Maj g: Kristen Knap, Bgm., Jakob Lavridsen, Byfoged.

d. Falster.

1. Nykjøbing i Falster 2 Maj: Peder Andersen, Bgm., Abraham Hassen (!), Rdm. — 2. Stubbekjøbing 21 Maj: Kristoffer Pedersen Fris, Bgm., Jakob Kristensen Holst, Rdm.

e. Sjælland.

1. Helsingør 18 Maj h: Gudmand Nielsen og Konrad Buwinckhausen, Bgm., Mikkel Seydel og Johan Villumsen, Rdm. — 2. Holbæk 9 Maj: Peder Eskilsen, Bgm., Kristen Rasmussen, Rdm.

Noter

a Ved et Brev fra Løgstør, Pinsedag (15 Maj), befuldmægtigede Lavrids Gris, der i Anledning af den Thisted overgaaede Ildebrand maatte rejse tilbage, sin Medbroder til ene at handle om Hertug Kristians Valg. b Stadens Segl ikke paatrykt. c Forseglet med Byens og 4 Lavs Segl. d Udstedt af Magistraten, 4 Lavsoldermænd og 20 fornemste Borgere. Stadens Segl ikke vedhængt. e Udstedt af Magistraten, 6 Lavsoldermænd og 14 tilkejste Borgere. f Stadens Segl fattes. g To Fuldmagter, en med Byens, en med 12 Borgeres Segl. h Forseglet bl. a. med flere Lavs Segl.

— 3. Kalundborg 12 Maj: Baltzer Jensen, Bgm., Hans Davidsen, Rdm., Eggert Eggertsen og Mads Sørensen, Bg. — 4. Kjø-benhavn 2 Maj a: Peder Munk Jakobsen, Kristen Albertsen og Knud Markvordsen, Bgm., Jakob Brender, Mikkel Vibe, Kristoffer Andersen og Iver Povlsen, Rdm., Søren Nielsen, gamle Henrik Fyren, Henrik Berner og Niels Jensen, Bg. — 5. Kjøge 18 Januar: Klavs Bagger og Anders Jakobsen, Bgm. — 6. Korsør 8 Maj: Paaske Jensen, Niels Jakobsen. — 7. Næstved 10 Marts: Anders Skriver og Engel Postfeld, Bgm., Peder Jakobsen, Rdm., Hans Jørgensen, Bg. — 8. Nykjøbing i Ods Herred 9 Maj: Lavrids Jakobsen, Bgm., Morten Thursen, Rdm. — 9. Præstø 19 Maj: Jep Hansen, Byfoged, Rasmus Povlsen, Rdm. — 10. Ringsted 7 Maj: Jørgen Nielsen, Rdm. — 11. Roskilde 13 Maj: Søren Nielsen og Søren Fovgh, Bgm., Jens Pedersen og Peder Lydzow, Rdm., Lavrids Hansen og Jørgen Aldeveldt, Bg. — 12. Skjælskør 2 April: Ambros Ambrosen, Bgm., Anders Lavridsen, Rdm. — 13. Slagelse 22 April: Kristoffer Lavridsen, Bgm., Povl Lavridsen, Rdm, — 14. Slangerup 7 Marts: Jens Nielsen, Bgm., Hans Hansen, Rdm. — 15. Stege 20 April b: Peder Fris, Hans Mikkelsen, Bgm., Jens Nielsen, Rdm. — 16. Storehedinge 18 Maj: Lavrids Hansen og Jens Nielsen, Bgm. — 17. Vordingborg 1 Febr.: Ejler Jakobsen, Bgm., Rasmus Lavridsen, Rdm.

f. Skaane.
Aahus 15 Maj: Klavs Hansen, Bgm., Jens Kristensen og David Vadtke, Rdm., Berend Ottesen, Bg. — 2. Falsterbo 18 Maj: Povl Kristensen, Bgm. — 3. Helsingborg 18 April: Villum Villumsen, Bgm., Klavs Holst, Rdm., Tolder og Byfoged. — 4. Landskrone 7 Marts c: Jens Enertsen og Mads Jakobsen, Bgm. — 5. Lund 22 April: Oluf Pedersen og Kristen Busk, Bgm., Jørgen Lavridsen, Niels Prip, Lavrids Rasmussen og Mikkel Pedersen, Bg. — 6. Malmø 17 Maj d: Jakob Fechtel, Niels Hammer og Kristen Hansen, Bgm., Villum Andersen, Rdm. — 7. Skanør 18 Maj: Hans Olsen, Anders Rasmussen, Rdm. — 8. Sømmershavn .. Maj: Jep Pedersen, Bgm., Niels Nielsen, Bg. — 9. Trælleborg 2 Maj: Povl Martensen, Bgm., Johan Kløcker,

---

Noter
a Ligeledes. Trykt: Kbhvns. Dipl. I, n. 402. b Stadens Segl ikke paatrykt. c Forseglet med Stadens og 6 Lavs Segl. d Et sandt Pragtstykke, forsynet med Stadens, alle Embeders og Lavs samt 12 fornemme Borgeres Segl, alle indesluttede i kunstnerisk forarbejdede Sølvkapsler.

side 159

Ny korrekturbemærkning: Skanningen er stærkt overtrykt og delvis ulæselig. Uafklarede ord må ikke regnes som sikre læsninger.

Rdm., Peder Martensen og Hans Rasmussen, Bg. — 10. Væ 9 Maj: Jørgen Hansen og Niels Lavridsen, Bgm., Rasmus Svendsen og Peder Povlsen, Rdm. — 11. Ystad 18 Maj a: Hans Sørensen, Bgm., Peder Lavridsen og Klavs Sandersen, Rdm., Søren Jakobsen og Kristen Andersen, Bgm. [usikker: teksten er delvis utydelig pga. en overlejret plet/aftryk i scanningen].

f. Bleking [usikker: overskrift delvis skjult af plet].

1. Kristianopel [dato usikker] April [usikker]: Svend Mogensen, Jakob Schuldt, Bg. — 2. Rødneby [usikker: navn delvis skjult] Verner Andersen, Bgm., Herman Slutter [usikker], Rdm., Niels Fris, Bg [usikker: resten utydelig].

g. Halland [usikker: overskrift delvis skjult af plet].

1. Falkenberg 9 Maj [usikker]: Lavrids [usikker] Olsen, Rdm., Peder Svendsen — 2. Halmstad 25 April: Bent Asmundsen Guldsmed, Bertel Frederiksen, Rdm. — 3. Kongsbakke 10 Maj: Bern[t] Gjerdsen, Rdm. — 4. Langel [usikker: stednavn delvis skjult] 13 Maj: Mads Albretsen, Bgm., Niels Svendsen, Bg. — 5. Varberg [usikker] 9 Maj: Svend Pedersen, Bgm., Søren Movridsen, Rdm.

h. Bornholm [usikker: overskrift delvis skjult af plet].

Magistraten og Borgerskabet i Nexø, Allmuen i de andre Smaabyer og [usikker: Svaneke og] Aakirkeby, som intet kgl. Privileg[ium] [har] [usikker: tekst stærkt utydelig pga. overlejret plet]: Mikkel Hartvig, Bgm. i Rønne, Movrids Jensen, [usikker: flere ord utydelige] ...dte af Lensmanden med Borgernes gode Vilje e.

31. Raadets og Adelens Valgbrev, 25 [Maj, usikker]. Orig. paa Pergament med Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 70. Afskrift [usikker] XX, 20[9, usikker].

Udstedere: Menige D. R. Raad: Christian Friis, Peder Munck, Steen Brahe, Manderup Parsberg, Breide Rantzov, A. Huitfeldt, Henrich Ramell, Jørgen Friis, Preben Gyllenstiern, Axell Brahe, Henrick Loke, Oluff Rosenspar, Eske Brock, Christian Holck, Steen Meltzing [usikker], Envoldt Krusze; — »aflærdigede Udskud og Fuldmægtige paa menige Ridderskabs Vegne af Nørrejylland: Hanns Langhe [usikker] t. Bredvig [usikker], Knud Brahe t. Engelstholm, Johan Rudt t. Mogelkier, Iffuer Juel [usikker] t. Villestrup, Landsdommer i Nørrejylland, Otto Christoff Rosenkrantz t. Boller, Holger Roszenkrantz t. Rosenholm, Albret Skiell Chrestenson t. Fussinge og Erich Lunge t. Stovfgaardt; — af Fyn:

Noter

a Med Stadens Segl i Sølvkapsel. b Stadsseglet fattes. c Jfr. Hübertz, Aktst. t. Bornholms Hist. S. 560. d Her fattes blandt Udstederne Peder Munk, medens Jakob Ulfeld er medtaget. e Har ikke tilføjet: m. eg. Haand.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citat: »aflærdigede Udskud og Fuldmægtige paa menige Ridderskabs Vegne« → moderne dansk: "udsendte repræsentanter og fuldmægtige på vegne af hele (menige) ridderskabet".(Øvrige navnelister er egennavne og oversættes ikke.)

t side 160

Ny korrekturbemærkning: Skanningen er stærkt overtrykt og delvis ulæselig. Uafklarede ord må ikke regnes som sikre læsninger.

[usikker: hele siden er stærkt vanskelig at læse pga. en kraftig overlejret plet/aftryk i scanningen, der dækker store dele af teksten; nedenstående er et bedste-gæt-forsøg, og mange enkeltord må betragtes som usikre]

Niels Fris t. Hesselagger, Eyller Brysk [usikker] t. Daulundt [usikker], Niels Bald [usikker] t. Rafnholt, Eyler Quitzov t. Lyckesholm, Landsdommer i Fyn, Friiderich Kuidtzov [usikker] t. Quidzowsholm, Korfidt Wiffeldth [usikker]: [usikker: enkelt ord uigenkendeligt], Jakob Rosenkrantz t. Kierstrup, Jørgenn Kaoss t. Gielschor [usikker] [usikker: et par ord uigenkendelige] Henning Valckendorff t. Glorup, Corfitz Rudt [usikker] t. Enggardt, Marcus Bild [usikker] t. Hvidtkieldt og Knudt Rudt t. Sandholdt — af Sjælland og Falster: Mons Goe t. Brummersvoldt, Anders Dresselbergh t. Voernerup [usikker], Wilhelm Dreszellberg t. Vindinge, Landsdommer i Sjælland, Knud Rudt t. Vedbye, Eske Kraffze [usikker] t. Assendrup, Peder Groe [usikker] t. Alstrup [usikker], Knud Wrane t. Aasmarck, Mogens Wiffeldt t. Selsø [usikker], Laurdtz Grubbe t. Gummelgaardt, Landsdommer i Laaland og Falster, og Otte [usikker] Brahe St. [usikker] t. Barnes — af Skaane: Peder Brahe [usikker] t. Krogholm, Lave [usikker] [...]ne [usikker] t. Beltheberg, Landsdommer i Skaane, Mogens Gyldenstiern [usikker], Biørnsgaardt [usikker], Fredrik Lange t. Søvde, Ove Wrap [usikker] t. Aagisholm, Melchior Wlffstandt t. Axelvoldt, Klaus Podbusk t. Krapperup, Tage [usikker] Thott [usikker] t. Jordbjorg, Christian [usikker] Barnekow [usikker] t. Birckholm, Otte Lindenow [usikker] t. [usikker: stednavn uigenkendeligt], Eske Bylde t. Valden og Sigvordt Grubbe t. Hofdal.

32. Gejstlighedens Valgbrev, 25 Maj. Orig. paa Pergament med Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 7[usikker] (Sjæl. T. XX, 2[usikker]2).

Udstedere: Universitetet: [usikker: ord utydeligt] befuldmægtigede, Superintendenterne i Skaane, Ribe, Aarhus [usikker], Viborg og Fyn [med de] Provster og Præster, [usikker: tekst utydelig]. De Fuldmægtige ere medgivne enhver af vort Stift, endelig [usikker] fra Kapitlerne i Roskilde, Lund, Aarhus, [usikker: ord uigenkendeligt]be. — Som Underskrivere følger efter de [usikker: ord utydeligt] Deputerede efter Stifterne: Sjælland, Skaane, [usikker] Aarhus, Vendelbo, Viborg og Fyn.

33. Kjøbstedmandenes Valgbrev, 25 Maj. [usikker: "Orig."] paa Pergament med Underskrifter og Segl: Hyldinger n. 71 (Sjæl. T. XX, 214).

Udstedere: De Befuldmægtigede for Kjøbenhavn, Helsingør, Malmø, Halmstad, Ribe, Aalborg, Odense, i alt 30, »udskikkede til Udskud paa Menighedens Vegne af forskr. Byer og, formedelst at alle Stædernes Fuldmægtige i et Instrument ikke kunde blive indfort, nu af Højøvrigheden deputerede og tilforordnede som Fuldmægtige paa alle Kjøbstædernes Vegne« c.

14 Novbr. Delvist Raadsmøde i Randers.

Fra Skanderborg 3 Novbr. indkaldte Kongen 6 Rigsraader, nemlig Manderup Parsberg, Jørgen Fris, Preben Gyl-

---

Noter

a Har ikke underskrevet. b Jakob Jensen af Aalborg har dog ikke underskrevet. c Underskrift fattes af Henrik Fyren, Villum Andersen og Bent Asmundsen.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

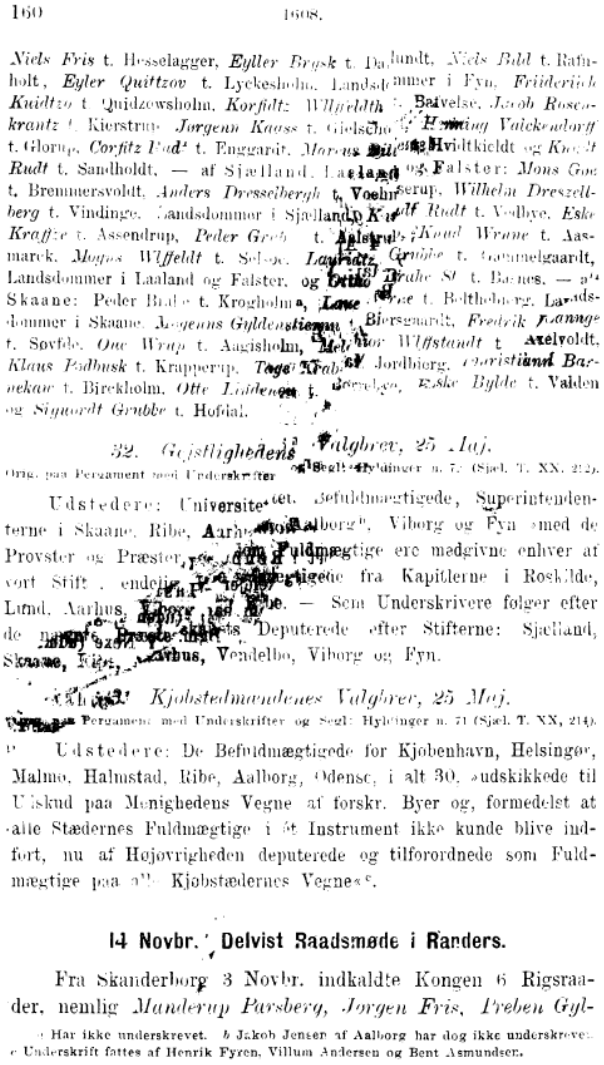

160 1608.

Niels Fris t. Hesselagger, *Eyller Brøsk* t. Da[illegible]lundt, *Niels Bild* t. Rafnholt, *Eyler Quittzov* t. Lyckesholm, Landsdommer i Fyn, *Friderich Kuidtzo* t. Quidzowsholm, *Korfidtz Wilfeldth* t. Baivelse, *Jacob Rosenkrantz* t. Kierstrup, *Jørgenn Kaass* t. Gielsch[illegible] *Henning Valckendorff* t. Glorup, *Corfitz Rud*[illegible] t. Enggardt, *Marcus Bild* t. Hvidtkieldt og *Knud Rudt* t. Sandholdt, — af Sjælland, Laaland og Falster: *Mons Goe* t. Bremmersvoldt, *Anders Dresselbergh* t. Voelm[illegible]serup, *Wilhelm Dreszellberg* t. Vindinge, Landsdommer i Sjælland, *Kar*[illegible]*dt Rudt* t. Vedbye, *Eske Krafse* t. Assendrup, *Peder Gre*[illegible] t. [illegible]alstrup, *Knud Wrane* t. Aasmarck, *Mogens Wffeldt* t. Selsø, *Lauritz Grubbe* t. [illegible]ammelgaardt, Landsdommer i Laaland og Falster, og *Otto Brahe* til Bacnes. — af Skaane: Peder Bild t. Krogholm, *Lave*[illegible]se t. Boltholmberg, Landsdommer i Skaane, *Mogens Gyldenstiern* t. Biersgaardt, *Frederik Juul* t. Søvde, *Ove Wrup* t. Aagisholm, *Melchior Wilfstandt* t. Axelvoldt, *Klaus Pedbusk* t. Krupperup, *Tage Thot* t. Jordbiorg, *Christiand Barnekaue* t. Birckholm, *Otte Ludenow* t. [illegible]ørreby, *Eske Bylde* t. Valden og *Sigwardt Grubbe* t. Hofdal.

32. *Gejstlighedens Fuldmagter, 25 Maj.*

Orig. paa Pergament med Underskrifter og Segl: Hylninger n. 7. (Sjæl. T. XX, 212).

Udstedere: Universitetet, Befuldmægtigede, Superintendenterne i Skaane, Ribe, Aarhus, Aalborg, Viborg og Fyn »med de Provster og Præster, [illegible] Fuldmægtige ere medgivne enhver af vort Stift, endelig [illegible] fra Kapitlerne i Roskilde, Lund, Aarhus, [illegible]. — Som Underskrivere følger efter de [illegible] Deputerede efter Stifterne: Sjælland, Skaane, Ribe, [illegible]hus, Vendelbo, Viborg og Fyn.

33. *Kjøbstedmændenes Fuldmagter, 25 Maj.*

Pergament med Underskrifter og Segl: Hylninger n. 71 (Sjæl. T. XX, 214).

Udstedere: De Befuldmægtigede for Kjøbenhavn, Helsingør, Malmø, Halmstad, Ribe, Aalborg, Odense, i alt 30, »udskikkede til Udskud paa Menighedens Vegne af forskr. Byer og, formedelst at alle Stædernes Fuldmægtige i ét Instrument ikke kunde blive indfort, nu af Højøvrigheden deputerede og tilforordnede som Fuldmægtige paa alle Kjøbstædernes Vegne«[c].

14 Novbr. Delvist Raadsmøde i Randers.

Fra Skanderborg 3 Novbr. indkaldte Kongen 6 Rigsraader, nemlig *Manderup Parsberg, Jørgen Fris, Preben Gyl-*

[illegible] Har ikke underskrevet. [illegible] Jakob Jensen af Aalborg har dog ikke underskrevet. [illegible] Underskrift fattes af Henrik Fyren, Villum Andersen og Bent Asmundsen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citat: »udskikkede til Udskud paa Menighedens Vegne af forskr. Byer og, formedelst at alle Stædernes Fuldmægtige i et Instrument ikke kunde blive indfort, nu af Højøvrigheden deputerede og tilforordnede som Fuldmægtige paa alle Kjøbstædernes Vegne« → moderne dansk: "udsendt som udvalgte repræsentanter på menighedens vegne af de førnævnte byer, og fordi ikke alle byernes fuldmægtige kunne indføres i ét dokument, nu af øvrigheden udpeget og beskikket som fuldmægtige på vegne af alle købstæderne".(Øvrige navne- og stedlister er egennavne og oversættes ikke.)

---

side 161

denstjerne, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk til at møde i Randers for at raadslaa med ham »om nogen forefaldende Lejlighed, som Magt paaligger« [1]. Samme Dag skrev Kansleren til 7 Raader fra de andre Landsdele [2] og forlangte efter Kongens Befaling deres Erklæring om en paatænkt Forhøjelse af Rigsdalerens Værd (n. 34). I Randers indfandt alle de tilkaldte sig tilligemed Kansleren; Mødet holdtes i dennes Herberge »i Jens Bays Gaard i Stenhuset« og sluttede allerede 15 Novbr. [3]. Betænkninger indløb fra de 7 Raader (n. 35 a—g), der alle erklærede sig for Forhøjelsen [4]. En Forordning derom blev dog først udstedt efter et nyt, fuldstændigt Raadsmøde. se S. 167.

34. Kansleren til 7 Raader, 3 Novbr. Sjæl. T. XX, 240.

Min gandsche venlig helsen forsend med Gud. Kiere N., synderlig gode ven. Jeg tacker dig venligen for alt got, som du mig bevist hafver, hvilket egien at forschylde jeg althid vil findis villigh. Gifver jeg dig venligen tilkiende, at kong. mt. min naadigste herre er kommen udi forfaringe, hvorledis richs dalers verdt fast høygt opstiger udi thet rommische rige, saa, at en richs daler udi Søstederne allerede gielder 34 β lubsch, och opber udi Thydschland da gielder den alrede 35 β lubsch, hvilcket foraarsager, at faa richs daler her udi rigit er at bekomme. Er och at fromode, at saa frempt udi thide icke blifver nogit herom af hans mt. forordinerit, da schulde mand icke letteligen kunde bekomme richs daler, hvilcket vilde thilføye adelen og kiøbstedsmend her udi rigit, som ofte richs daler in specie schal udgifve, stoer uleilighedt. Hvorfore hans k. m. for raadsom och fornøden anser, at en hver richs daler blifver sat paa 34 β lubsch eller och 35 β lubsch, paa thet mand richs daler her udi riget kunde beholde.

Noter

[1] Jydske T. V, 406.[2] Peder Munk (udtraadt?), Henrik Ramel (som samtidig sendtes til Polen) og Enevold Kruse (i Norge), synes ikke at være spurgte.[3] Eske Brok (Vedel Simonsen I, 70).[4] Den yngre Kristian Fris har i Kancelliet truffet disse Breve og deraf uddraget en Norm for sin Formands Forretningsgang. Han har nemlig udenpaa Sten Brahes Brev, der vistnok laa yderst, egenhændig skrevet: »Cancellarius suis literis in negociis gravioribus senatorum consensum vel sententias exploravit; ex eo mandata edita«.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs egen tekst er ikke oversat. Nedenfor oversættes kun de ældre citater på siden.]

Kort citat i Erslevs tekst: »om nogen forefaldende Lejlighed, som Magt paaligger« → "om nogen forefaldende lejlighed, som magt pålægger."»i Jens Bays Gaard i Stenhuset« → "i Jens Bays gård i stenhuset."

Dokument 34 (Kanslerens brev til de 7 Råder, 3. november 1608):

"Min ganske venlige hilsen tilsendt med Gud. Kære N., synderlig gode ven. Jeg takker dig venligst for alt godt, som du har bevist mig, hvilket jeg til gengæld altid vil være villig til at forskylde. Jeg giver dig hermed venligst til kende, at kongens majestæt, min nådigste herre, er kommet i erfaring om, hvorledes rigsdalerens værdi stiger temmelig højt i det romerske rige, således at en rigsdaler i søstæderne (Østersøstæderne) allerede gælder 34 skilling lybsk, og oppe i Tyskland gælder den allerede 35 skilling lybsk, hvilket forårsager, at der er få rigsdalere at bekomme her i riget. Og det er at formode, at dersom der ikke i tide bliver forordnet noget herom af hans majestæt, da skulle man ikke let kunne bekomme rigsdalere, hvilket ville tilføje adelen og købstædernes mænd her i riget, som ofte skal udgive rigsdaler in specie, stor uleilighed. Derfor anser hans kongelige majestæt det for rådsomt og fornødent, at enhver rigsdaler bliver sat til 34 skilling lybsk eller også 35 skilling lybsk, for at man kunne beholde rigsdaler her i riget."

Fodnote 4 (latinsk citat): »Cancellarius suis literis in negociis gravioribus senatorum consensum vel sententias exploravit; ex eo mandata edita« → "Kansleren udforskede ved sine breve i vigtigere sager rådsmedlemmernes samtykke eller meninger; derudfra blev befalingerne udstedt."

side 162

Dette hafver hans kong. mt. naadigst befalet mig paa hans mts vegne dig at thilschrifve, hvor paa du med thet allerførste deg schriftligen vilde erklere, saa hans mt. rigens nottorft och leilighedt udi thide kunde vide at beramme. Udi hvis maade jeg for min persone kand udrette dig thil ehr och thieniste, giør jeg althid gierne, och vil her med hafve dig Gud aldmegtigste befalet. Af Skanderborg 3 novembris anno 1608.

35. Raadernes Betænkninger. Originaler i Brevform med Segl: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 23. Af disse er c, e og f ikke egenhændige. Brevene modtoges paa Skanderborg: c og d 17 Novbr., a 20 Novbr., b 21 Novbr., g 23 Novbr., e 25 Novbr. og f 24 Decbr.

a. Sten Brahe: ..... Meg synis raadeligt at vere, at en rix daller her udi rigit blifver sat paa 34 eller 35 skiling lyusk, efther som hans m. synis best og gafligst at vere, och at det maatte skie med det [første]; ellers vil her blifve stor brøst for daller udi rigt. ..... Kallundborg den 18 novb. a. 1608.

b. Breide Rantzau: .... The tvinde brefve, en til Hinrich Locke, then anden til Sthen Maltsen, om monten vorandring er straxen til dennum vorsendt, oc tviveler intet, at ther kommer jo straxen bescheding fra thennum, oc giores thet medt montens vorandring hogeligen van noden, fordi som schul gifve kon. mait. rentepenge, hafver mot gifvit ein schilling lybsc pa hver daler, oc sender jeg her cantselleren en extract, dog pa din gode behag oc forbedring, hvorledis min mening ther om er. ..... Køibenhafn then 16 novemb. anno 1608.

Indlagt er et „ofverslag paa møntens forandring, eftersom det schal forhøjes och opsettis udi Dannemarck og Norrige", skrevet med en Skriverhaand.

c. Arild Hvitfeld: . . . Mit betenckende er, ath en hver richs daller blifver sat paa 35 β lb., paa det mandt richs daller her udi riget kunde beholde. . . . . Dragsholm thendt 7 9bris anno 1608.

d. Axel Brahe: . . . . Siunys mig det gafnligt at vere, at rigsdallere de matte setis paa 34 lybscscheling, som de gelder udi Søstederne. Der som de høyre blef opset y Stederne til 35 β lybs, som de gelder udi Høytyslan, daa kunde de dem och her blifve opset der epther. . . . . Dalum den 12 november 1608.

e. Henrik Lykke: . . . Siønnis mig fornøden at vere, at en rigs daller opsettis paa 34 β lubsch heller 35 β lubsch. .... Vordingborg thend 13 novembris anno 1608.

Noter

Ingen fodnoter på denne side.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Slutning af dokument 34 (kanslerens brev, fortsat fra s. 161):

"Dette har hans kongelige majestæt nådigst befalet mig på hans majestæts vegne at tilskrive dig, hvorpå du med det allerførste skriftligt ville erklære dig, så hans majestæt i tide kunne vide at beramme riges nødtørft og lejlighed. På hvilken måde jeg for min egen person kan udrette dig til ære og tjeneste, gør jeg altid gerne, og vil hermed have dig Gud den almægtigste befalet. Fra Skanderborg den 3. november anno 1608."

Dokument 35, Rådernes betænkninger:

a. Sten Brahe: "Mig synes rådeligt at være, at en rigsdaler her i riget bliver sat til 34 eller 35 skilling lybsk, eftersom hans majestæt synes det bedst og gavnligst, og at det måtte ske snarest; ellers vil her blive stor mangel på dalere i riget. ..... Kalundborg den 18. november anno 1608."

b. Breide Rantzau: "De to breve, et til Hinrich Locke, det andet til Sten Maltesen, om møntens forandring, er straks sendt til dem, og jeg tvivler ikke på, at der straks kommer besked fra dem, og det er højligen fornødent, at det gøres med møntens forandring, fordi den, som skal give kongelig majestæt rentepenge, har [usikker] måttet give én skilling lybsk mere på hver daler, og jeg sender her kansleren et uddrag, dog til din gode behag og forbedring, af hvorledes min mening derom er. ..... København den 16. november anno 1608."

Indskudt bemærkning: "Vedlagt er et "overslag på møntens forandring, eftersom den skal forhøjes og fastsættes i Danmark og Norge", skrevet med en skriverhånd."

c. Arild Hvitfeld: "Min betænkning er, at enhver rigsdaler bliver sat til 35 skilling lybsk, for at man kunne beholde rigsdaler her i riget. ..... Dragsholm den 7. november anno 1608."

d. Axel Brahe: "Det synes mig gavnligt at være, at rigsdalerne bliver sat til 34 skilling lybsk, som de gælder i søstæderne. Hvis de hæves i stæderne til 35 skilling lybsk, som de gælder i det højere Tyskland, da kunne de også her blive sat op derefter. ..... Dalum den 12. november 1608."

e. Henrik Lykke: "Det synes mig fornødent at være, at en rigsdaler sættes til 34 skilling lybsk eller 35 skilling lybsk. .... Vordingborg den 13. november anno 1608."

side 163

f. Sten Maltesen: . . . Hans mays forsiet siunes mig naadigst och vel betenckt, for det er ingen tvifvel, det dalleren jo blifver forført paa di steder, som di høyeste er i pris, och paa det sidste saarre faa schal blifve her i riged indført; hvorledes der schal forholdes med mynten, som meste part af bønderne udi derris landschyld opbærris, der om hafver hans mays. en naadig betenckelse. . . . . Hviderup thend 6 december anno 1608.

g. Jakob Ulfeld: . . . . Kand mig (udi al underdanighed) icke andet siunis, end saadan kong. mts naadigste betenckende oc forset gandske gavnlig oc nødvendig at verre rigit oc rigens indbyggere for mange oc adskillige aarsager. . . . . Ulfeldsholm 17 novemb. anno 1608.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1608.

Sverige. Fra Ørebro 23 Januar meddelte det svenske Raad, at det havde modtaget Kristen Fris' Skrivelse (ovfr. S. 145). Det bad det danske Raad sørge for Opretholdelsen af Stettinerfreden i alle dens Punkter, hvorfor det ogsaa forventede Afstraffelsen af Søren Bondesen. Hvad Hertug Henrik Julius som Opmand angik, ønskede det at vide, om Kristian IV havde tilskrevet ham derom og hørt hans Mening, og det meddelte, at Karl IX havde fundet, at Forhandlingerne burde foregaa ikke i Rostock, men paa Grænsen. Forud ønskede Raadet dog gjensidige Sendefærder, »aldenstund ingen Sendelser hidtil har været sendt mellem begge Majestæterne, siden de er fuldkomment komne til Regimentet«; det endelige Møde foreslog det at holde i Brømsebro i Maj Maaned [1]. — Herpaa svarede Kristen Fris og Breide Rantzau 6 Febr., at man ikke vilde anmode Hertug Henrik Julius om at sende Kommissarier til Rigernes Grænse for dèr at rejse fra den Bondeby, hvori de ligger, til Grænsen. ligesom Rigernes Raad plejer at gjøre, heller ikke om selv at rejse fra sit Land for slige fremmede Sagers Skyld; da Rostock ikke syntes det svenske Raad belejligt, foresloges Wismar eller Stralsund til

---

Noter

[1] Orig. med 9 Underskr. og Segl: Registr. 27 n. 143 (Svenske Acta II,359).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dokument 35, Rådernes betænkninger (fortsat):

f. Sten Maltesen: "Hans majestæts forsæt synes mig nådigt og velovervejet, for der er ingen tvivl om, at daleren jo bliver ført bort til de steder, hvor den er højest i pris, og at der til sidst kun bliver få, som skal blive indført her i riget; hvorledes der skal forholdes med mønten, som for det meste opkræves af bønderne i deres landgilde, derom har hans majestæt en nådig overvejelse. . . . . Hviderup den 6. december anno 1608."

g. Jakob Ulfeld: "Kan det (i al underdanighed) ikke synes mig andet, end at en sådan kongelig majestæts nådigste betænkning og forsæt er ganske gavnlig og nødvendig for riget og rigets indbyggere af mange og forskellige årsager. . . . . Ulfeldsholm den 17. november anno 1608."

Kort citat i Erslevs tekst: »aldenstund ingen Sendelser hidtil har været sendt mellem begge Majestæterne, siden de er fuldkomment komne til Regimentet« → "eftersom der hidtil ingen sendefærder har været sendt mellem begge majestæter, siden de er fuldt ud kommet til regeringen."

(Erslevs øvrige tekst på siden er hans egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 164

Mødested. I Maj kunde Mødet dog ikke holdes, fordi en almindelig Rigsdag var udskrevet til Trinitatis, hvor ikke alene alt Rigets Raad, men ogsaa menige Stænder skulde møde. De takkede for øvrigt for Forslaget om gjensidige Legationer og vedlagde en Erklæring fra Søren Bondesen om hans Forhold [1]. — Herpaa svarede de svenske Raader (Ørebro 19 Febr.), at Kong Karl stadig fastholdt, at Sagerne efter Stettinerfreden burde foretages paa Rigernes Grænse, idet de tillige nu bad de danske Raader nærmere at foreslaa Tid og Sted for Mødet. Fremdeles meddelte de, at baade de og Kongen ikke havde tænkt sig Hertug Henrik Julius som dømmende Opmand, men kun som venlig Mægler, og at de havde udvirket hos Kongen, at han var villig til at sende sine Sendebud til Wismar. Undskyldningen om Søren Bondesen lod de blive ved sit Værd, idet de haabede, at slig Uret ikke mere maatte begaas [2]. Fra Nykøping 7 Maj fornyede det svenske Raad sin Anmodning til det danske om at underrette det om Kristian IV's Tanker og foreslaa Tid for Forhandlingerne [3]. 20 Juni erklærede derefter Kristen Fris, Manderup Parsberg, Breide Rantzau og Preben Gyldenstjerne, at Kristian IV gik ind paa Forslaget om at tage Henrik Julius til Underhandler (ikke til Opmand) og ønskede, at Mødet skulde holdes 12 Septbr. i Wismar [4]. Fra Stockholm 30 Juni skrev saa det svenske Raad, at dets Konge havde lovet at affærdige nogle gode Mænd til Wismar til bemeldte Tid [5], hvilket 19 Juli besvaredes med en lignende Meddelelse fra de danske Raader Breide Rantzau, Eske Brok og Enevold Kruse [6].

Til Mødet i Wismar afsendtes Overstesekretær Niels Krag

Noter

[1] Svenske Acta II, 362. Urigtig gjengivet af Slange S. 249.[2] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 364). Skrivelsen oversendtes med Borgemesteren i Helsingør, Konrad Bogwindhusen (jfr. smstds. 366), og modtoges 2 Marts. Jfr. Slange S. 249.[3] Orig. med 3 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 366).[4] Svenske Acta II, 367. Jfr. Slange S. 250.[5] Orig. med 5 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 367).[6] Svenske Acta II, 368.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

(Hele sideteksten er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 165

og Joakim Hübner [1]; de kom til fastsat Tid, men ventede paa femte Dag forgjæves paa de svenske Udsendinge, hvorom de lod de brunsvigske Kommissarier afgive et Vidnesbyrd (16 Septbr.) [2].

Imidlertid var de svenske Befuldmægtigede, der allerede 27 Avgust fra Kalmar havde underrettet det danske Rigsraad om deres Afsendelse [3], blevet opholdte af Modvind, hvorfor de i en Skrivelse fra Kalmar 11 Septbr. havde bedt det danske Raad undskylde Forsinkelsen og sørge for, at de andre Afsendinge ikke forlod Wismar [4]. Da Svenskerne endelig kom til Mødestedet, fandt de hverken Brunsvigere eller Danske mere der. De tilskrev saa atter det danske Raad (27 Septbr.), forklarede, hvorfor de var komne for sent, og hævdede, at de havde gjort deres for at faa Sagen bragt til Ende, idet de tilføjede, at de aldrig mere vilde tilraade deres Konge at holde Møde i Tyskland, men ene paa Grænsen [5].

Udlandet. Jakob Ulfeld i Nederlandene, se ovfr. S. 146.
I Anledning af det Møde i Nordhausen mellem Kurfyrsten af Sachsen og Henrik Julius af Brunsvig, der var ansat til 7 Juli, udstedtes der 19 Juni en Instrux for Henrik Ramel og Dr. Leonhard Metzner [6] samt 20 Juni et Kreditiv for dem til de to Fyrster [7]. Forhandlingerne drejede sig ligesom i 1605 (ovfr. S. 136) om en Ændring i Kurfyrstinde Hedvigs Livgeding. 23 Avgust fik Udsendingene i Colditz deres Rekreditiv af Kurfyrst Kristian [8].
Fra Skanderborg 3 Novbr. udstedtes der Kreditiv for Henrik Ramel til Kongen af Polen i de brandenburgske

---

Noter
[1] Instrux, dat. Skanderborg 13 Avgust: Svenske Acta II, 369.[2] Svenske Acta II, 374. Jfr. Slange S. 250.[3] Orig. med 3 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 370). Jfr. Slange S. 250.[4] Orig. med 4 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 372). Modtagelsesdagen er ikke noteret paa Brevet.[5] Orig. med 4 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 143 (Svenske Acta II, 372). Jfr. Slange S. 250.[6] Vollmachten 1598—1611, Fol. 309.[7] Auslend. Reg. 1608—09, Fol. 95.[8] Orig. med Segl: Sachsen n. 45.

Sager [1] samt Instrux for ham, hvorefter han i Januar 1608 skulde være til Stede ved Rigsdagen i Varsjav [2]. 3 Marts fik Gesandten sit Svar i Varsjav [3].

1609.

Arild Hvitfeld udtraadte af Raadet [4], formodentlig samtidig med at han nedlagde Rigskanslerembedet, 1 Maj [5]; han døde 16 Decbr. s. A. Til Rigskansler udnævntes 21 Juni Jakob Ulfeld [6].

24 Januar. Raadsmøde i Horsens.

Fra Skanderborg 8 Decbr. 1608 indkaldtes Raadet til Møde 24 Januar 1609 i Horsens, hvor Kongen var til Sinds med det at »sententiere og ordiele« i nogle Sager saavelsom at traktere anden Rigets Nødtørft og Lejlighed [7]. Mødet, til hvilket Kongen kom fra Skanderborg [8], overværedes af 13 Raader; Arild Hvitfeld, Henrik Ramel og Enevold Kruse savnedes. Retterthinget sluttede 28 Januar; Dagen efter »blev

---

Noter

[1] Latina 1600—15, Fol. 206.[2] Vollmachten 1588—1611, Fol. 344.[3] Orig. med Segl: Polen n. 21.[4] Medens Slanges Angivelse om Peder Munk (S. 252) næppe er ganske korrekt (ovfr. S. 147), synes det rigtigt, at Arild Hvitfeld er udtraadt af Raadet før sin Død. Han indkaldtes endnu til Møde i Decbr. 1608, om han end ikke kom til Stede, men fik i Septbr. 1609 intet Brev om Herredagen.[5] Saaledes en Notits i Rigens Dombog 1597—1609 Fol. 308, dateret Dragsholm anf. Dag og underskrevet af (Rigens Skriver) Anders Hansen. Allerede 1 Febr. 1609 fik han fra Skanderborg Brev, at Kongen efter hans Ønske havde bevilget ham Afsked fra Rigskanslerbestillingen til 1 Maj s. A., og 22 Juni befaledes det ham at overlevere Jakob Ulfeld Rigens Bøger, Breve og Registre (smstds. 270).[6] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 370). — Mogens Ulfelds Optagelse i Raadet, som Slange henfører til 1609, foregik vistnok først Aaret efter.[7] Sjæl.T. XX, 242. Indkaldelsen udgik ikke til Henrik Ramel (da i Polen) og Enevold Kruse (i Norge), heller ikke til Peder Munk, jfr. ovfr. S. 147.[8] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 369).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

(Erslevs egen fremstilling oversættes ikke.)

Kort citat i Erslevs tekst: »sententiere og ordiele« → "votere/afsige dom og kendelse."Kort citat i Erslevs tekst: »blev« (afbrudt sætning, fortsættes næste side) → ikke muligt at oversætte isoleret, da sætningen er ufuldendt på denne side.

side 167

om adskilligt raadslaget«; d. 30 rejste Kongen atter til Skanderborg [1].
I sin Proposition af 22 Januar (n. 36) udviklede Kongen vidtløftig, hvilke Overgreb Svenskerne og Russerne tillod sig i Nordland og Lapmarkerne, og Raadets Betænkning af 29 Januar (n. 37) gik ud paa, at man overfor Sverige skulde være forberedt paa at værne om den norske Krones Ret med Vaabenmagt [2], medens man overfor Rusland burde oppebi Resultatet af en ny Sendefærd til

Storfyrsten. — 25 Januar udgik et Forbud mod Udførsel af Korn fra Norge med Raadets Raad [3]. Møntforholdene har formodentlig atter været behandlede her (jfr. S. 161); thi da Kongen 3 Febr. udstedte sit Mandat, at Daleren skulde gjælde 34 Sk. lybsk eller 68 Sk. dansk, og 4 Mk. gjælde lige med 1 Dl., henviste han til Overvejelse med Rigsraadet, »som hos os har været til Stede« [4].

36. Kongens Proposition til Raadet, 22 Januar. Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 42 C.

Tvende propositiones oc capita, som vi Christian den IIII, Danmarkis, Norgis etc. konning, hafver ladet tilstille vore elskelige rigens raad paa den forsambling, som til den 24 jan. her udi vor kjøbsted Horsens er berammet at holdis, hvor paa forne vore rigens raad dennom emod os skriftlig vilde erklere, oc vi siden des bedre vore rigers sambt des indbiggere nottorftighed oc gafn kunde vide at beramme oc regulere.

Det første er om Søfinder, som boer udi de lhen Salten, Senien, Tromsen, Findmarken och Vardhus lhen, det andet om det land Lapland, hvilcke lhen och land hører under vort rige Norge och erre der til immediate en pertinentsie.

Hvad Søfinderne ahnrører, som bøe udi for Norlandske lhen Salten, Senien, Tromsen, Findmarken oc Vardhus lhen, da er det slags folck icke nocksom bevist, at der slags folck icke hafver boed der af

---

Noter

[1] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 280).[2] Jfr. Slange S. 261—62.[3] Norske Rigsreg. IV, 292.[4] Sjæl. T. XX, 248. 1 et Mandat af samme Dag om Sejlads gjennem Bæltet med fremmede Varer (smstds. 249) nævnes Raadet ikke.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Kort citat i Erslevs tekst: »om adskilligt raadslaget« → "om adskilligt er rådslået (forhandlet)."Kort citat i Erslevs tekst: »som hos os har været til Stede« → "som har været til stede hos os."

Dokument 36, Kongens Proposition til Rådet, 22. januar (begyndelse):

"To forslag og punkter, som vi Christian den Fjerde, Danmarks, Norges osv. konge, har ladet tilstille vore elskelige rigens råd på den forsamling, som er berammet til at holdes den 24. januar her i vor købstad Horsens, hvorpå førnævnte vort rigens råd skriftligt ville erklære sig over for os, og vi siden

kunne vide des bedre at berammeog regulere vore rigers samt deres indbyggeres nødtørftighed og gavn.

Det første angår søfinnerne, som bor i len'ene Salten, Senja, Troms, Finnmarken og Vardøhus len, det andet om landet Lapland, hvilke len og land hører under vort rige Norge og er dertil umiddelbart en tilliggende del.

Hvad søfinnerne angår, som bor i de førnævnte nordlandske len Salten, Senja, Troms, Finnmarken og Vardøhus len, da er det ikke tilstrækkeligt bevist, at dette slags folk ikke har boet der af"

side 168

alders, men de hafver hafdt deris tilhold høigt oppe udi fieldene oc nheret seg af deris buer med skitteri, ocsaa ofte flit deris bolige oc gammer, efther som fule oc vilde diur hafver verret at bekomme. Oc eftherdi de med slig deris ydelig flitning hafver vid omstrippet och berørd baade Norgis og Sverrigis rigers grund oc skovfve, hafver de af alders, der de boede oppe i fieldene, gifvet skat oc tribut til begge riger, endocsaa en pardt til grotfursten af Musko, fordi de berørde nogle steder, som til det novgardiske gebiet vore liggendis. Efther at det forne findske folck hafver fornommen, at tet vor bedre at boe oc nhere seg nedre ved søsiden end der oppe udi fieldene, da erre de efther handen tid efther anden nederflit ind udi Norge oc sat deris visse bolige ved søkandten udi de forne lhene, hvilket hafver arsage gifvet kongen i Sverrig og grotfursten af Muskov at sende deris fogitter ind udi Norge til søkanten, der at fordre tribut oc arlig skat af de Finder, som tilforne udi fieldene boede, paa det de formedelst slig de Finders flitning den icke skulde miste oc ombere. Hvor af nocksom bekreftigis, at de forne Søfinder udgifve deris skat til den svenske krone pro personis oc icke af nogen brug, som de af Sverrigis grund hafver, dennom til nhering oc fordel.
At klage ofver vore forfedre, frembfarne konninger udi Danmarck oc Norge, deris forsømmelse, at ti hafver tilladt slige Finder ved søkandten at boe uden serdelis forlof oc licents, oc endtet, som verre er, igemmel fingre set, at deris naboer slige fremmede herrer, som erre Svensken oc Ridsen, optoge skat oc arlig tribut inden deris rigers grentse, deris regalier oc høighed til største præjudicio, det er aldelis forfengelig oc til forgefvis, eftherdi proscriptio longissimi temporis er forby gaed, det stetinske fordrag same proscriptio byfalder oc med de Svenske holder, ocsaa vore egne commissariers dom, som udi denne sag anno 1603 ved Flakebek er afsagd oc seg paa det forne stetinske fridsfordrag funderer, tillader den svenske crone at beholde ald den indkomst, som den af alders oc før fordraget blef oprettet, udi voris rige Norge hafd, brugdt oc nødt hafver. For voris persone ville vi legge vind paa, at hvis i fordom tid er af andre forsømmet, at tet motte ved voris flittighed oc tilsiun blifve egen oprettet, saa vid mufligt er oc ske kand, saa hverken umag eller bekostning der paa skal spa-ris.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Naar med flid agtis alle de contenta, som de svenske com-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dokument 36, Kongens Proposition til Rådet (fortsat):

"gammel tid, men de har haft deres tilhold højt oppe i fjeldene og ernæret sig af deres dyr ved jagt/skytteri, og ofte flyttet deres boliger og gårde, eftersom vilde og flygtige dyr har været at bekomme. Og eftersom de med sådan deres stadige flytning har vidt omstrejfet og berørt både Norges og Sveriges rigers grund og skove, har de fra gammel tid, da de boede oppe i fjeldene, givet skat og tribut til begge riger, endog en del til storfyrsten af Moskva, fordi de berørte nogle steder, som hørte til det novgorodske område. Efter at dette førnævnte finske folk har erfaret, at det var bedre at bo og ernære sig nede ved kysten end oppe i fjeldene, da er de efterhånden tid efter anden flyttet ned i Norge og har sat deres faste boliger ved søkanten i de førnævnte len, hvilket har givet anledning til, at kongen i Sverige og storfyrsten af Moskva har sendt deres fogeder ind i Norge til søkanten for der at kræve tribut og årlig skat af de finner, som tilforn boede i fjeldene, for at de ved disse finners flytning ikke skulle miste og undvære denne indtægt. Heraf bekræftes tilstrækkeligt, at de førnævnte søfinner udgiver deres skat til den svenske krone for deres person (pro personis) og ikke af nogen jord/brug, som de har af Sveriges grund, til deres ernæring og fordel.

At klage over vore forfædre, fordums konger i Danmark og Norge, for deres forsømmelse, at de har tilladt sådanne finner at bo ved søkanten uden særligt forlov og licens, og endog, hvad værre er, set igennem fingre med, at deres naboer, disse fremmede herrer, som er svenskeren og russeren, har opkrævet skat og årlig tribut inden for deres rigers grænse, til stor skade for deres regalier og højhed — det er ganske forgæves og unyttigt, eftersom hævd gennem meget lang tid (proscriptio longissimi temporis) er forløbet, den stettinske fredsaftale bekræfter samme hævd og holder med svenskerne, ligeledes vore egne kommissærers dom, som i denne sag år 1603 blev afsagt ved Flekkebekk og som grunder sig på den førnævnte stettinske fredsaftale, tillader den svenske krone at beholde al den indkomst, som den fra gammel tid og før aftalen blev oprettet, har haft, brugt og nydt i vort rige Norge. For vor egen del vil vi lægge vind på, at det, som i fordums tid er forsømt af andre, må ved vor flid og tilsyn blive genoprettet, så vidt det er muligt og kan ske, så hverken umage eller bekostning dertil skal spares.

Når man med flid betragter alt det indhold, som de svenske kom-"

---

side 169

missariers dom indeholder oc befatter, som til det flackebeckske mode er afsagd, dernest om mand ved same dom applicerer de gierninger, acta oc praktiker, som de Svenske paa sex aars tid, siden det forne mode blef holden, giordt oc begaed hafver, da entdeckis der af deris forset, oc hvad for naboer udi frembtiden ville blifve os oc voris riger, det kand af slige circumstantier nocksom forfaris, oc ville vi til vore elskelige raads fuldkommeligere information noget der om berøre.

Udi den flackebekske dom, som af de svenske commissarier for rette kiend oc afsagd er, findis disse ord: Alle steds, der Svergis crone tager udi Lapmarker skat, serdelis der ingen bevislig grentse er, saa vel ved søsiden som oppe i fieldene, der hafver hun oc rettighed til folck, land, vand, skovg oc mark oc bør niude ald høighed i andelige og verdslige rettighed oc alle andre nittigheder, efther som enthingen hun alene eller oc med Norgis crone lige eller oc mhere skat tager.

Den tid den itzige regerende herre udi Sverrig er kronet, blef udi hans kierligheds titel indsat (som aldrig nogen svensk konge hafver brugdt) disse ord: ofver de Lapper i Norland oc Caianer etc. konning.

Nu ved en hver, at Norland med alle de folck, der udi boer, de ligge til vort rige Norge, oc er lavgmanden paa Stegen deris dommere, hvor de søge deris ret, om de til hiembtinget uforrettis. Bispen udi Trundhiemb rader for Norland paa geistlighedens vegne; thi Norland ligger udi Trundhiembs stift; en hver fiord, enthen der boer Søfinder eller Normend udi, da ligge de til visse sogner oc hafve deris kirketienste af de prester, som udi Norland boer oc der residerer. Hvor det Caianer land ligger, vide vi icke til visse, ey heller kand vi det hoes nogen (end icke hoes de Svenske self) forfare. Dog eftherdi udi den universal landtafle findis en provintse, som den avthor kalder Caianska Sembla, oc ligger icke langt fra vort slot Vardhus, da giørre vi os tancker, at de forne Caianer, ofver hvilcke hans kierlighed seg skrifver en konge, er udi den same tractu oc maa ske saa snardt ligger til Norgis rige som til Sverrig. At en herre setter udi sin titel sin ven oc naboes, en anden herris, land oc det uden lovlig arsage oc fornødenhed, emod den brug oc skick, som andre hans formend giordt hafver, af fri sticke oc forset, om det kand optagis udi en god mening, oc hvad det kand fororsage for disputation og for-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dokument 36, Kongens Proposition til Rådet (fortsat):

"-missærers dom indeholder og omfatter, som er afsagt ved det flekkebekkske møde, og dernæst hvis man ved samme dom anvender de gerninger, akter og fremgangsmåder, som de svenske i løbet af seks år, siden det førnævnte møde blev holdt, har gjort og begået, da afsløres deres hensigt, og hvad slags naboer vi og vore riger i fremtiden vil få, det kan man af sådanne omstændigheder tilstrækkeligt forstå, og vi vil for vore elskelige råds fuldstændigere oplysning nævne noget derom.

I den flekkebekkske dom, som er kendt og afsagt af de svenske kommissærer som ret, findes disse ord: Alle de steder, hvor Sveriges krone opkræver skat i Lappmarken, særlig hvor der ingen klar grænse er, både ved kysten og oppe i fjeldene, der har den (kronen) også ret til folk, land, vand, skov og mark, og bør nyde al højhed i gejstlige og verdslige rettigheder og alle andre nyttigheder, eftersom den enten alene eller sammen med Norges krone opkræver lige eller mere skat.

Dengang den nuværende regerende herre i Sverige blev kronet, blev der i hans kongelige titel indsat (hvilket aldrig nogen svensk konge før har brugt) disse ord: over lapperne i Nordland og kvænerne (Caianer) osv. konge.

Nu ved enhver, at Nordland med alt det folk, der bor der, hører til vort rige Norge, og at lagmanden på Steigen er deres dommer, hvor de søger deres ret, hvis de ved hjemtinget bliver uretfærdigt behandlet. Bispen i Trondhjem råder for Nordland på gejstlighedens vegne; thi Nordland ligger i Trondhjems stift; hver fjord, uanset om der bor søfinner eller nordmænd i den, hører til visse sogne og har deres kirketjeneste af de præster, som bor og residerer i Nordland. Hvor landet Caianer (Kajana) ligger, ved vi ikke med sikkerhed, ej heller kan vi erfare det hos nogen (end ikke hos svenskerne selv). Dog eftersom der i det almindelige verdenskort findes en provins, som forfatteren kalder Caianska Sembla, og den ligger ikke langt fra vort slot Vardøhus, da gør vi os den tanke, at de førnævnte Caianer, over hvilke hans kongelige majestæt skriver sig som konge, befinder sig i samme egn og måske lige så godt hører til Norges rige som til Sverige. At en herre i sin titel sætter sin ven og nabos, en anden herres, land, og det uden lovlig årsag og nødvendighed, imod den brug og skik, som hans forgængere har gjort, af egen fri vilje og forsæt — om det kan opfattes i en god mening, og hvad det kan forårsage af disput og forvikling for-"

side 170

vor i frembtiden, det stiller vi til vore elskelige raads discretion oc betenckende.

Vi ville icke heller, at vore raad skal verre ubevist, at anno 1607 er afferdiget en pinke fra Elsborg til Bergen, som der fra frembdelis til Vardhus lhen skulde segle, der at drifve kiøbmandschab, at indtage den svenske rettighed af nogle Søfinder, item at forfare dibet i adschillige fiorder oc hafner

oc andet mhere at forrette, efther som af den capiteins instrux, som paa skibet vor, stickevis kunde forstaes.

Udi det fridsfordrag, som anno 1595 emellom Sverrig oc Ridsland er oprettet, da hafver Sverigis crone seg tilforhandlet den rettighed udi Norge ved søsiden, som Ridsen forregaf seg at hafve, uahnset at vi ingen indkomst eller herlighed erre Ridsen gestendig ved søsiden ofver aldt Norgis rige. Oc om skiøndt Ridsen hafde nogen indkomst inden Norgis rigis grentse, saa bør hans kierlighed dog til ingen den af afhende uden til os aldene eller til en anden med voris bevilling oc ratification. Oc endog det icke er brugeligt, at Svenske oc Ridser tager til lhen af os, hvis indkomst de udi voris rige Norge hafver, dog eftherdi det rige, som same indkomst opberis udi, hører os til, derforre bør os med ald billighed at vide, hvad for herrer indkomst oc rettighed hafver der udi.

I hvad mening oc til hvad effect den forretagne bigning paa Gotenborg er sked, i lige maade, hvor hen de store privilegia, som der samesteds residerende Nederlender skulde niude, seg skulde strecke, er nocksom at forstaa, nemblig at forringre vor oc rigens indkomst oc høighed udi Sundet, hvilcket Oresund er en af de fornembste regalier, som Gud oc naturen dette kongerige gifvet hafver.

Hvorledis, hvi dristeligen oc uretferdeligen de svenske fogder hafver taget afsted udi Norland oc Vardhus lhen i denne forleden sommer, det er at forundre. De hafver opboret af de fattige Søfinder af hver mand femb voger fisk, uahnset at ti aldrig til dennom hafver udgifvet fisk, men nogen skillinger; icke heller erre de svenske fogitter vond at komme om sommeren, men om vinteren alene. De bigger hus oc boder paa adschillige steden, hvor enthen laxe elfver eller nogen beleilighed er, item fisker udi elfverne baade lax oc anden fisk, besynderligen udi Tanen oc Alten elfver. Af de Normend, som boe paa den øe Vadsøe, tager de af hver mand femb daller i landsleige oc enda hver tiende fisk,

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dokument 36, Kongens Proposition til Rådet (fortsat og slutning af dette uddrag):

"-vor i fremtiden, det overlader vi til vore elskelige råds skøn og overvejelse.

Vi ville heller ikke, at vort råd skal være uvidende om, at der i året 1607 er afsendt en pinke fra Elsinore til Bergen, som derfra videre skulle sejle til Vardøhus len for der at drive købmandskab, at inddrage den svenske rettighed fra nogle søfinner, og desuden at udforske dybden i adskillige fjorder og havne og andet mere at udføre, eftersom det stykkevis kunne forstås af den kaptajns instruks, som var ombord på skibet.

I den fredsaftale, som i år 1595 blev oprettet mellem Sverige og Rusland, har Sveriges krone tilforhandlet sig den rettighed i Norge ved kysten, som russerne foregav at have, uanset at vi ikke erkender, at russerne har nogen indkomst eller herlighed ved kysten over hele Norges rige. Og selv om russerne skulle have haft nogen indkomst inden for Norges riges grænse, så bør hans kongelige majestæt (den svenske konge) dog ikke afhænde den til nogen uden til os alene eller til en anden med vor bevilling og godkendelse (ratifikation). Og selv om det ikke er sædvane, at svenskere og russere modtager som len af os den indkomst, de har i vort rige Norge, så bør vi dog, eftersom det rige, hvori samme indkomst opkræves, hører os til, med al rimelighed vide, hvilke herrer der har indkomst og rettighed deri.

Med hvilken hensigt og i hvilket øjemed den foretagne bebyggelse på Göteborg er sket, og på samme måde, hvor langt de store privilegier, som de dér bosatte nederlændere skulle nyde, skulle strække sig, er tilstrækkeligt at forstå, nemlig at forringe vor og rigets indkomst og højhed i Øresund, hvilket Øresund er et af de fornemste regalier, som Gud og naturen har givet dette kongerige.

Hvorledes, hvor dristigt og uretfærdigt de svenske fogeder har optrådt i Nordland og Vardøhus len i den forgangne sommer, det er at undre sig over. De har opkrævet af hver fattig søfinnemand fem våger fisk, uanset at de aldrig har betalt dem for fisken, men nogle skillinger; de svenske fogeder plejer heller ikke at komme om sommeren, men alene om vinteren. De bygger huse og boder på adskillige steder, hvor der enten er lakseelve eller anden belejlighed, ligeledes fisker de i elvene både laks og anden fisk, især i Tana- og Altaelven. Af de nordmænd, som bor på øen Vadsø, tager de af hver mand fem daler i landgilde og endog hver tiende fisk,"

side 171

hvilcket dennom umufligt er at udgifve; icke heller erre de ellernogen Normand skildig den ringeste skilling til Sverigis rige at udgifve. Oc nar de slig stor skat besverger dennom at udgifve,truer oc undsiger de dennom, oc at ti ville bevebnet egen komme och med blodige fingre same skat optage. Ofver slig trusel erre mange til sinds at bortdrage fra deris boliger oc henflitte til andre steder, hvor de for de for-ne svenske fogders deris ofvervold kunde verre i fred. Udi forleden foraar er vor befalling udgaen til Norgis ind-biggere, som boer ved søsiden, at ferdig holde deris skitnings baade,som de bør at holde efther Norgis lovg, oc beløb seg ½ daller, som hver bosat Søfinde skulde udlegge til same baadis udredning.Emod det vor mandat hafver en svensk foget i Vardhus lhen,Erich Johansen ved nafn, skriftlig protesteret, sigendis sligt uret at verre oc hand vilde sin here det gifve til kiende; dersom deSøfinder udgaf til slig brug noget, da burde de at gifve til Sver-rigs crone dobbelt saa meget, eftherdi de tvinde parter baade af land oc strand hører til Sverrigs crone oc den tredie part alenehører til Norgis rige. I denne sommer hafver det seg oc tildragen, at tre Søfindererre dragen af Salten lhen ind i Lofoten at boe, fordi den svenskefoget plagede dennom meget ilde, oc i

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Lofoten boer ingen Finder,ey heller pleiger de svenske fogitter did at komme; derforre mendtede der at verre fri for dennom. Men det er at formode, at den svenske foget søger dennom op oc siden siger, at der, som de boe,der hafver den svenske crone rettighed oc lod udi land oc strand,som de tre Finder nu hafver begindt at bruge, efther den flacke-beckscke doms indhold, oc at sligt mhere i frembtiden vil seg til-drage oc megen urigtighed forarsage, om det icke i tide afskaffis,der paa er ingen tvifvel. Naar vore officerer de Svenskeforbiuder, saledis oc saa ubilligen at fare af sted, da svarer de, atti hafve deris herris befalling det at giørre oc derforre icke nogenforbud agte ville eller kunde. Den rette hofved oc principal arsage, hvorfor denne sag medNorland saa flittig oc heftig drifvis, er icke den, at den svenskecrone paa arlig indkomst oc rente seg kunde forbedre; thi det eren ringe rettighed, som de for-ne Sølapper gifver. Men eftherdiSvergis crone ingen større fattelse hafver end denne, at ti icke vel kunde med deris skibsflode komme udi Vestersøen, oc i for-ne

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

hvilket er umuligt for dem at betale; de eller nogen anden nordmand er heller ikke skyldig den mindste skilling til Sveriges rige at betale. Og når de besværer dem med at skulle betale sådan en stor skat, truer og udskælder de dem og siger, at de vil komme bevæbnede og med blodige fingre selv opkræve samme skat. Over for en sådan trussel er mange indstillet på at forlade deres boliger og flytte til andre steder, hvor de for de førnævnte svenske fogeders overgreb kunne være i fred.

I forgangne forår er vor befaling udgået til Norges indbyggere, som bor ved søsiden, om at holde deres skydsbåde i orden, sådan som de bør holde dem efter Norges lov, og det beløb sig til en halv daler, som hver bosiddende søfinne skulle betale til udredningen af samme både. Imod denne vor befaling har en svensk foged i Vardøhus len, ved navn Erik Johansen, skriftligt protesteret og sagt, at dette var uret, og at han ville give sin herre det til kende; dersom søfinnerne skulle yde noget til sådant brug, da burde de give dobbelt så meget til Sveriges krone, eftersom to af delene af både land og strand hører til Sveriges krone, og kun den tredje del hører til Norges rige.

I denne sommer er det også hændt, at tre søfinner er draget fra Salten len ind i Lofoten for at bosætte sig, fordi den svenske foged plagede dem meget ilde, og i Lofoten bor der ingen finner, ligesom de svenske fogeder heller ikke plejer at komme dertil; derfor mente de at være fri for dem der. Men det må formodes, at den svenske foged opsøger dem og derefter hævder, at der, hvor de bor, har den svenske krone rettighed og andel i land og strand, som de tre finner nu er begyndt at bruge, i henhold til den flakkebäckske doms indhold, og at sådant mere i fremtiden vil ske og forårsage megen uret, hvis det ikke afskaffes i tide - derom er der ingen tvivl. Når vore officerer forbyder de svenske sådan ubilligt at fare frem, svarer de, at de har deres herres befaling til at gøre det, og derfor hverken agter eller kan tage noget forbud til følge.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Den egentlige hoved- og principale årsag til, at denne sag om Norland forfølges så flittigt og heftigt, er ikke den, at den svenske krone derved kunne forbedre sin årlige indkomst og rente; thi det er en ringe rettighed, som de førnævnte søfinner (søllapper) giver. Men fordi Sveriges krone ikke har nogen større hensigt end denne, at de ikke godt kunne komme med deres skibsflåde ud i Vesterhavet, og i det føromtalte

side 172

Norland findis mange oc gode hafner oc ofverflødig skovg, ocsaabeleilighed did at henbeskede fremmede skibsfloder, saa vender deald deris flid der hen, at ti under rettens skin seg der kunde ind-trenge, oc agte saa af voris hafner oc land den nøttighed at be-komme, hvilcken de af Svergis rigis grund for uleilighed skild icke kunde bringe til veige. Med hvad billighed Sverrigis crone nu kiender dennom vedland, strand oc anden herlighed udi Norland, kand forfaris af deacta, som anno 1591 ved grentsen er forløben. Der salig kongJohan af Sverrig i største venlighed begerede af os, at vi vildetilstede, hans kierlighed at motte holde sin skibs flode udi Vester-søen at forhindre Engelske oc andre at giørre Ridsen tilføring tilS. Nicolaus, hvilcket høigbemelte kong Johan blef aldelis afslagen,fordi det vor emod voris oc rigens høighed at tilstede en fremmedherre at uforrette oc fiendlig ahngribe nogen paa de strømme, som vi alene kiende os en herre ofver, hvormed nocksom bevisis, at anno 1591 da kiende s. kong Johan seg icke at hafve høig-heden udi Norland ved Vestersøen eller til land oc strand, menbestod, at den os tilhørde. Men efther at den svenske regering er kommen til den itzige herre, da begindis oc optenckis først sligeny paafund, som aldrig tilforne hafver verret hørde eller tenckt.Hvad udretning oc effecta slige de Svenskis practiker (om de den-nom lickedis) vilde i frembtiden afsted komme, oc kongerne udi Norge deris regering til fellids med kongerne i Sverrig hafve skulde, er let at forstae. Oc efther som den for-ne svenske crone udi denne sag omNorland først hafver sententiam judicis pro se, thi det er dennomtildømbt ved grentsen, dog af denom self; dernest fører derisherre titelen af Norland, hvilcket oc er en ny paafund; ocsaaholder sine fogitter oc officerer, som stedse udi Norland erre,lige saa vel som vi giørre, hvilcket aldrig tilforne er sked; dis-ligeste hafver udi hand, brug, verge oc possession ald den del,som Sverrigis crone prætenderer seg til at høre udi Norland, ochver aar tager mhere til, da er det trolig, at slig indtrang octitel, som ved en ydelig possession oc hefd bekreftigis, vil blifve disse vore riger i frembtiden til fare, med mindre sligt forrekommisoc udi tide der emod brugis tilbørlige middel oc raad. Oc eftherdi os icke bør, ey heller erre tilsinds at tilstede.at noget af den del, som til vore riger ligget hafver af alders oc

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

I Norland findes der mange og gode havne og rigelig skov, samt belejlighed til at tilkalde fremmede skibsflåder did, så vender de al deres flid derhen, at de under rettens skin kunne trænge sig ind der,

og agter således at opnå den nytte af vore havne og land, som de fra Sveriges riges grund, på grund af ubelejlighed, ikke kunne få bragt i stand.

Med hvilken billighed Sveriges krone nu tilkender sig ret til land, strand og anden herlighed i Norland, kan ses af de forhandlinger, som i år 1591 fandt sted ved grænsen. Dengang begærede salig kong Johan af Sverige i største venlighed af os, at vi ville tillade, at hans kærlighed måtte holde sin skibsflåde i Vesterhavet for at forhindre englænderne og andre i at bringe tilførsel til Rusland ved S. Nicolaus, hvilket højbemeldte kong Johan fik aldeles afslået, fordi det var imod vor og rigets højhed at tillade en fremmed herre uretmæssigt og fjendtligt at angribe nogen på de strømme, som vi alene anser os som herre over, hvormed det tilstrækkeligt bevises, at kong Johan i 1591 ikke selv mente at have højheden i Norland ved Vesterhavet eller over land og strand, men erkendte, at den tilhørte os. Men efter at den svenske regering er kommet til den nuværende herre, er sådanne nye påfund først begyndt og udtænkt, som aldrig tilforn er hørt eller tænkt. Hvad virkning og følger sådanne svenske ænker (om de lykkedes dem) ville afstedkomme i fremtiden, og hvad forhold kongerne af Norge derved skulle få med kongerne af Sverige, er let at forstå.

Og eftersom den førnævnte svenske krone i denne sag om Norland for det første har dommerens kendelse til egen fordel, idet det er tildømt dem ved grænseforhandlingen, dog af dem selv; dernæst fører deres herre titlen af Norland, hvilket også er et nyt påfund; ligeledes holder de deres fogeder og officerer stadig i Norland, ligesom vi gør, hvilket aldrig tilforn er sket; desuden har de i hånd, brug, værge og besiddelse al den del, som Sveriges krone gør krav på at tilhøre Norland, og tager hvert år mere til sig, da er det troligt, at sådan indtrængen og titel, som bekræftes ved en vedvarende besiddelse og hævd, i fremtiden vil blive disse vore riger til fare, medmindre dette forebygges, og der i tide bruges tilbørlige midler og råd imod det.

Og eftersom det ikke sømmer sig for os, og vi heller ikke har i sinde at tillade, at noget af den del, som fra arilds tid har tilhørt vore riger og

side 173

der til bør at ligge med rette, skulde udi vor regimentis tid derfra komme, men fast mher erre tilgeneiget vore riger at for-mhere oc forbedre, udi hvis maade vi det giørre kunde, da bede vi vore elskelige rigens raad, at ti deris mening, raad oc betenckendeos skriftlig vilde lade vide, hvorledis oc ved hvad middel slig mod-villig indtrang, spot oc uret, som os oc vore undersoter udi Nor-land vederfaren er oc hver aar jo mhere oc mhere vederfaris ocahnmodis af den svenske crone, best kunde afskaffis, oc sligevolds gierninger, som os oc vort rige Norge sker til forfang ocpræjudicio, en gang tilbørligen motte blifve forhindret oc afskaffet. Belangende den anden punct om Lapland, som oc hører undervort rige Norge oc for nogle aar er kommen under Ridsenformedelst vore lhensmend paa

Vardhus deris forsømmelse. Om dette land Lapland skal vore elskelige rigens raad først velagte, at vi mhener der med fornembligen den part af landet, som ligger ved søsiden, hvilcket grotfursten af Musko nu bruger oc hafver lagdt det under Malmes slot, uahnset at baade Malmes oc det andet land tilforne, før Ridserne kom der at boe oc seg medlist der indtrengde, hvilcket er sked hardt ad udi mande minde,da hørde det til vort slot Vardhus, oc der ydte enhver Lappe sitarlig landgilde. Hvad menlandet i seg self er ahngaende oc defolck, som oppe i fieldene boer, om dennom erre vi icke saa al-delis omhiggelige; thi naar dennom forbidis at komme om som-meren neder til strandsiden, der at fiske oc kiøbsla, saa kande deicke lenger seg i fieldene opholde, men nødis til at svare os oc icke grodtfursten. Udi dette for-ne Lapland langs søsiden hafver Ridser bigd den kiøbsted oc festning Malmes oc gifvet den et andet nafn, som er Kola; disligeste hafver de opbigd nogle closter,dorper oc fiskeleiger, hvor udi mange risiske folck boer, seg nhere ocopholde af stranden oc gifver til høigbemelte grotfurste skat, tribut,tiende oc anden rettighed. Oc lige som de Svenske argumentere,hvor Sølapper boer, der hører landet dennom til, fordi folcket er deris, saa giør oc Ridsen; hand mhener oc vil, at eftherdi det er ret, at hand tager skat af sine Ridser, saa bør hannom oc at tilhøre det land, som de boer udi, hvilcket met urette sigis; thi folcket følger den herre, som landet tilhører, oc icke landet følgerfolcket. Naar Frantser, Engelske, Nederlender, Tidske, end ocsaa voreegne undersote did hensegle at fiske eller at kiøbsla, da nødis de

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

med rette bør ligge dertil, i vor regeringstid skal gå tabt, men vi er snarere indstillet på at forøge og forbedre vore riger, på hvilken måde vi det end kunne gøre, da beder vi vore elskelige rigsråd om, at de skriftligt ville lade os vide deres mening, råd og betænkning om, hvorledes og ved hvilke midler sådan modvillig indtrængen, spot og uret, som er overgået os og vore undersåtter i Norland, og som hvert år overgår og påføres os mere og mere af den svenske krone, bedst kunne afskaffes, og at sådanne voldshandlinger, som sker os og vort rige Norge til skade og præjudice, engang for alle tilbørligt måtte blive forhindret og afskaffet.

Hvad angår det andet punkt om Lapland, som også hører under vort rige Norge, og som for nogle år siden er kommet under Rusland på grund af vore lensmænds forsømmelse på Vardøhus.

Om dette land Lapland skal vore elskelige rigsråd for det første lægge mærke til, at vi dermed især mener den del af landet, som ligger ved søsiden, hvilken storfyrsten af Muskovi nu bruger og har lagt under Malmis slot, uanset at både Malmis og det andet land tidligere - før russerne kom for at bo der og med list trængte sig ind, hvilket er sket for ganske nylig i mands minde - hørte til vort slot Vardøhus, og hvor hver lap ydede sin årlige landgilde. Hvad selve fastlandet angår, og de folk, som bor oppe i fjeldene, er vi ikke så aldeles omhyggelige med dem; thi når det forbydes dem om sommeren at komme ned til strandsiden for at fiske og handle, kan de ikke længere opholde sig i

fjeldene, men nødes til at svare skat til os og ikke til storfyrsten. I dette førnævnte Lapland langs søsiden har russerne bygget købstaden og fæstningen Malmis og givet den et andet navn, nemlig Kola; ligeledes har de opbygget nogle klostre, landsbyer og fiskelejer, hvori mange russiske folk bor, ernærer og opholder sig af stranden og giver skat, tribut, tiende og anden rettighed til højbemeldte storfyrste. Og ligesom svenskerne argumenterer, at hvor søfinner bor, der hører landet dem til, fordi folket er deres, sådan gør russeren også; han mener og vil, at eftersom det er ret, at han tager skat af sine russere, så bør også det land, de bor i, tilhøre ham, hvilket siges med urette; thi folket følger den herre, som landet tilhører, og ikke landet følger folket.

Når franskmænd, englændere, nederlændere, tyskere, ja også vore egne undersåtter sejler derhen for at fiske eller handle, da nødes de

side 174

til af baioren i Malmis at udgifve tiende, told oc anden rettig-hed til grotfursten, efther som de fiske eller kiøbsla meget. Ocebland alle disse for-ne nationer da er ingen, som Risserne mherehader end vore undersote, som arlig forfarenhed gifver, ocsaa af et klagebref oc supplication, nogle borger af Bergen oc Flens-borg hafver udi voris cantsli indlagd, er at forfare, indeholdendishvad spot, skade, foragt oc trusel dennom udi forleden sommer til Malmis er vederfaren af nogle Nederlender, hvor af besluttis, omskiøndt vore rigis undersote, som paa det laplandske forvand segnhere, gierne vilde erlegge til baioren i Malmis baade tiende, toldoc anden rettighed, saa blifver de dog af de andre nationer for-hindrede; thi Ridsen med sine officerer meget favoriserer dennom,men vore folck oc undersote hader oc fortrenger de. Oc endog det for-ne land Lappia ligger under en saare hardclimate; thi det ungeferlig strecker seg fra 70 gradu latitudinisndtil den 66 grad, oc derforre icke der til gafns kand pløigis ellersaes, dog alligevel hafver Gud udi andre maade same land vel-signet; thi der slig en fiskerig strand som icke mangesteds er udi ald Norgis rige. Der findis mange oc herlige fiorder, som løber nogle uger søes ind i landet, udi hvilcke erre gode hafneroc setteri, ocsaa langs at strandsiden furskovf til baader oc jag-ter at bigge. Udi lige maade er der mange oc store elfver, som løber neder af landet ind i fiordene oc den salthe søe, som erre fischerige af ofverflødig lax, øritter oc andre slig slags fisk,hvilcke uden stor bekostning formedelst søens reciprocation kand fangis oc til veige bringis. Men de vare, som fra Malmis oc de andre platser der i lan-det blifver udført af fremmede nationer, oc de mange skib, der blifver arligen tiilad oc en hver til sit sted siden hiembsegler, af dennom kand best oc rettiste estimeris, hvad for commoditet ocbeleilighed same land Lapland fører med seg, oc hvad for skadeoc indtreng Norgis rige er tilføiget, i det mand slig en stor ortlands saa lenge mist oc omboren hafver. At en respublica tilsteder, lider oc conniverer, at dendsfolck, land, herlighed oc høighed saaledis borttagis af andre occorpus reipublicæ forringis oc blifver jo lenger oc mindre, ocderis naboers vilkor oc land udbredis, forvies oc forfremmis til

desstørre magt, det kand ingen eragte at kunde tilladis uden skade,fare oc stor efventiur. Andre herrer oc potentater, før de tilsteder

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

til at give tiende, told og anden rettighed til voivoden i Malmis til storfyrsten, alt efter som de fisker eller handler meget. Og blandt alle disse førnævnte nationer er der ingen, som russerne hader mere end vore undersåtter, hvilket den årlige erfaring viser, ligesom det også kan ses af et klagebrev og en supplikation, som nogle borgere fra Bergen og Flensborg har indleveret i vort kancelli, der indeholder, hvilken spot, skade, foragt og trussel de i forgangne sommer har lidt i Malmis af nogle nederlændere, hvoraf det kan sluttes, at skønt vore riges undersåtter, som ernærer sig ved det laplandske erhverv, gerne ville betale tiende, told og anden rettighed til voivoden i Malmis, bliver de dog forhindret deri af de andre nationer; thi russeren favoriserer dem meget med sine officerer, men hader og fortrænger vore folk og undersåtter.

Og skønt det førnævnte land Lapland ligger under et såre hårdt klima - thi det strækker sig omtrent fra 70 grader bredde ned til 66 grader - og derfor ikke der kan pløjes eller sås til gavns, har Gud dog alligevel på anden vis velsignet samme land; thi der er sådan en fiskerig kyst, som ikke mange steder findes i hele Norges rige. Der findes mange og herlige fjorde, som strækker sig flere ugers sejlads ind i landet, hvori der er gode havne og bopladser, og langs stranden også skov til at bygge både og jagter af. På samme måde er der mange og store elve, som løber ned fra landet ud i fjordene og det salte hav, som er fiskerige med rigelig laks, ørred og andre slags fisk, hvilke uden stor bekostning kan fanges og bringes til veje ved hjælp af havets tidevand.

Men de varer, som fra Malmis og de andre steder der i landet udføres af fremmede nationer, og de mange skibe, som årligt losser der og hver især sejler hjem til sit sted derefter, kan af dem bedst og mest rigtigt anslås, hvilken nytte og belejlighed samme land Lapland fører med sig, og hvilken skade og indtrængen Norges rige er blevet tilføjet, ved at man så længe har mistet og undværet et så stort landstykke.

At en stat tillader, finder sig i og ser gennem fingre med, at dens folk, land, herlighed og højhed således fratages den af andre, og at statens legeme herved formindskes og bliver stadig mindre, mens naboernes vilkår og land udvides, forøges og befordres til desto større magt - det kan ingen mene kan tillades uden skade, fare og stor risiko. Andre herrer og fyrster, før de tillader

side 175

en ringe indtrang at ske ved nogen af deris grentser, om det skiøndt icke vor en fierding veigs paa at giørre, da vende demegit der paa, før end det sker. Da paa det vi kunde filleste giørre det, som vi udi vorishandfestning lofvet hafver, som er at forbedre oc formhere Dan-markis rige; vi ocsaa hoes voris eftherkommere, posteritet oc menige riger nis indbiggere kunde udi sin tid verre undskildiget,om riget i frembtiden ofver denne indtrang videre skade blefvetilføiget, at vi jo udi tide med flittig paamindelse, raad oc andennotvendig tilgiørelse den del forreslagen oc med giernigen effec-tueret hafde, som det riget mest kunde verre til gafn oc forfrem-melse, — da bede vi vore elskelige rigens raad, at ti udi denne punct, saa vel som udi den forrige, deris betenckende oc mening osskriftligen vilde tilstille, hvorledis ocsaa denne indtrang oc uret,som voris rige til præjudicio oc forfang sker af høigbemelte grot-furste af Muskov, kunde afschaffis oc forrekommis. Her udi giørre vore elskelige raad det, som de efther deris edoc pligt os oc riget skildig erre, oc vi ville det egen med aldgunst oc naade emod dennom alle oc hver bekiende. Gifvet paa vort slot Skanderborg den 22 dag januarii anno 1609 oc medvoris egen hand underschrefven.

Christian.

37. Raadets Betænkning, 29 Januar. Orig. med Jakob UlfeldsHaand: Rk. n. 42 D.

Vi efterskrefne Christian Fris, cantseller, Stien Brahe, Man-derup Parsberg, Breide Rantzou, Jørgenn Fris, Predbiørn Gylden-stierne, Axel Brahe, Hendrich Løcke, Oluf Rosensparre, Eske Brock,Christian Holck, Sten Maltissøn oc Jacob Ulfeldt, Danmarckis rigisraad, giøre vitterligt, at stormegtige høyborne første oc herre,her Christian den fierde, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottiskonning, hertug udi Slesvig, Holstein, Stormarn oc Ditmarsken,grefve udi Oldenborg oc Delmenhorst, voris allernaadigste herreoc konning, til denne nerverendis forsamling, som til den 24 dagjanuarii her udi Horsens at holdis er berammet, iblant andrerigens sager naadigste hafver ladet proponere thvinde capita, paa hvilcke vi os imod hans mt. skrifteligen, hvad voris mening ocbetenckende var, skulle erklere, paa thet hans mt. disbedre riger-nis oc des indbøggeris gafn oc beste kunde beramme oc forordinere.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

at der sker en ringe indtrængen ved nogen af deres grænser, om det end ikke drejede sig om mere end en fjerdingvej, da bruger de meget på det, før det sker.

For at vi bedst kunne gøre det, som vi i vor håndfæstning har lovet, nemlig at forbedre og forøge Danmarks rige; og for at vi også over for vore efterkommere, eftertiden og rigernes menige indbyggere i sin tid kunne være undskyldt, dersom riget i fremtiden skulle lide yderligere skade af denne indtrængen, ved at vi i tide med flittig påmindelse, råd og anden nødvendig foranstaltning

havde foreslået og med gerning gennemført den del, som bedst kunne være riget til gavn og fremme — da beder vi vore elskelige rigsråd om, at de også i dette punkt, såvel som i det forrige, skriftligt ville tilstille os deres betænkning og mening om, hvorledes også denne indtrængen og uret, som sker vort rige til præjudice og skade fra højbemeldte storfyrste af Muskovi, kunne afskaffes og forebygges.

Herudi gør vore elskelige råd det, som de efter deres ed og pligt er os og riget skyldige, og vi vil selv med al gunst og nåde anerkende det over for dem alle og hver især. Givet på vort slot Skanderborg den 22. dag januar anno 1609 og underskrevet med vor egen hånd.

Christian.

Vi efterskrevne Christian Friis, kansler, Steen Brahe, Manderup Parsberg, Breide Rantzau, Jørgen Friis, Predbjørn Gyldenstjerne, Axel Brahe, Henrik Lykke, Oluf Rosensparre, Eske Brok, Christian Holck, Sten Maltesen og Jakob Ulfeldt, Danmarks rigsråd, gør vitterligt, at den stormægtige højbårne fyrste og herre, hr. Christian den Fjerde, Danmarks, Norges, Venders og Goters konge, hertug i Slesvig, Holsten, Stormarn og Ditmarsken, greve i Oldenborg og Delmenhorst, vor allernådigste herre og konge, til denne nærværende forsamling, som er berammet til at holdes her i Horsens den 24. dag januar, blandt andre rigssager nådigst har ladet fremlægge to punkter, om hvilke vi over for Hans Majestæt skriftligt skulle erklære, hvad vor mening og betænkning var, for at Hans Majestæt des bedre kunne beramme og forordne til rigernes og dets indbyggeres gavn og bedste.

side 176

Den første punct er om den indtrang, som Sverigis krone giør udi Norlandene; den anden om Lappelandt, hvilcken provintsRydtsen forentholder rigit, uanset samme Lappelandt er en appertinents til Norgis rige. Anlangende den indtrang, som Sverigis krone giør udi denordlandiske lhene, hvilcken den for-ne svenske krone ocsaa medmange oc adskillige argumenter oc gierninger det ene aar efter det andet jo mere oc mere stadfester oc med rettens skin bekref-tiger, af hvilcke disse ere di fornemiste: 1. Den dom oc sentents, som til den flackebeckske mødeanno 1603 sidst forleden af di Svenske self er for rette afsagd,som indeholder, at Sverigis krone, lige som den hafver rettighed til di findske eller lappiske folck, lige saa hafver den oc jus til land, strand, skovf, marck, til geistlig oc verdslig høihed udi Norgis rige. 2. Da hafver den itzige herre udi Sverrig, der hans mt.blef kronit, sat det nafn Norland udi sin titul, hvilcken aldrignogen konge udi Sverig tilforne giort hafver. 3. Begynder at holde sine fogder og officierer udi Norge,hvilcke, nar vi noget mandere undersaatterne, da understaar didennom derimod at protestere. 4. Tagis af di fattige Finder icke den gamble oc sedvanligeskat, men med thrusel, gevalt oc velde nødis di til at udgifve til dennom, saa møget di begere, paa det di kunde faa hefd paa derisprætenderede jus, oc en anden tid, nar sagen

skulle disputeris,kunde befindis, at hvis jus oc høyhed, di siger dennom at hafve,den hafde ocsaa udi haand. brug, verge oc besiddelse. Da for det første, hvad Norlanden er anrørendis, som den svenske krone aar efter aar jo lenger jo mere indtrenger dennom udi oc med magt oc velde aftrenger undersaatterne saa møgit,som di self vilde, videre end di af arilds tid gifvit hafver, saa er dette voris underdanigste betenckende udi denne sag, at efterdi den icke aleniste er kong. mts voris allernaadigste herris reputa-tion til forkleinering, men ocsaa disse riger til stor afbreck ocskade, at di lande oc provintser, som under Norges krone medrette ere liggendis, skulle udi saa maade med tagen oc gevaltuden modsigelse derfra forvendis, oc efterdi vi nu hans kongl. mtsnaadigste mening derudi hafver underdanigst der heden formercket,at hans mt. hafver siuntis, slig indtrang dere udi Norlandene skulle

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Det første punkt handler om den indtrængen, som Sveriges krone gør i Norlandene; det andet om Lappeland, hvilken provins Rusland holder tilbage fra riget, uanset at samme Lappeland er en tilliggende del af Norges rige.

Hvad angår den indtrængen, som Sveriges krone gør i de nordlandske len, hvilken den førnævnte svenske krone også med mange og forskellige argumenter og handlinger det ene år efter det andet stadig mere stadfæster og bekræfter med rettens skin, hvoraf disse er de fornemste:

1. Den dom og kendelse, som ved det flakkebäckske møde i det sidst forgangne år 1603 selv er afsagt af svenskerne som ret, og som fastslår, at Sveriges krone, ligesom den har rettighed til de finske eller lappiske folk, også har ret til land, strand, skov, mark, til gejstlig og verdslig højhed i Norges rige.

2. Dengang den nuværende herre i Sverige blev kronet, satte han navnet Norland i sin titel, hvilket aldrig nogen konge i Sverige tidligere har gjort.

3. De begynder at holde deres fogeder og officerer i Norge, hvilke, når vi pålægger undersåtterne noget, da understår sig til at protestere derimod.

4. Der tages ikke den gamle og sædvanlige skat af de fattige finner, men med trussel, vold og magt nødes de til at betale dem, så meget de forlanger, for at de kan opnå hævd på deres påståede ret, så det en anden gang, når sagen skulle diskuteres, kunne påvises, at den ret og højhed, de siger de har, de også havde haft i hånd, brug, værge og besiddelse.

Hvad for det første Norlandene angår, som den svenske krone år efter år, jo længere jo mere, trænger sig ind i, og med magt og vold aftvinger undersåtterne så meget, som de selv vil, mere end de fra arilds tid har givet, så er dette vor underdanigste betænkning i denne sag, at eftersom det ikke alene er til forkleinelse af Hans Kongelige Majestæts, vor allernådigste herres, anseelse, men også disse riger til stor skade og afbræk, at de lande og provinser, som med rette ligger under Norges krone, på denne måde skulle fratages uden modsigelse ved magt og vold, og eftersom vi nu underdanigst har fornemmet Hans Kongelige Majestæts nådigste mening derhen, at Hans Majestæt har syntes, at sådan indtrængen der i Norlandene skulle

side 177

udi lige maade med gevalt forhindris oc forekommis, saa er oc udi lige maade derudi vor betenckende, at dersom Sverigis kronisofficierer herefter med slavg, gevalt oc ofverlast udi Norlandeneframfarer, som forschrevfit staar, oc icke vil lade sig nøye med den tribut, som di hafve hafd, førend den stetinske fordrag blefgiort, at da kong. mts lehensmend paa di steder skulle lade diSvenske vide, dennom at hafve af kongl. mt. befalling sligt dennom icke at tilstede, oc dersom di dette uanset udi deris forset fram-farer, da skulle kongl. mts lehnsmand paa di steder med denbeste magt, hand der kand afsted komme, med magt oc gevaltdennom det forhindre oc hans mats undersaatte fortrøste, at kongl.mt. dennom herefter for slig gevalt naadigste vil forsvare. Menhvad den anden punct (som er om Lappelandt) er anrørendis,hvilcket land Rydsen hans mt. forentholdet hafver udi langsomme-lig thid, siunis os raadeligt, at kongl. mt. dermed endnu nogenthidlang lader beroe, oc naar til visse forfaris, hvem grotfurst er udi Rydsland, hand daa enten med legation eller skrifvelse besø-gis, at hvis overlast som kongl. mts undersaatter her til udi Lappeland er sked, herefter maa aldelis blifve afskaffit. Oc er herhos rigens raads underdanigste betenckende, høyeligen fornøden at verre den forordning at ske, at dersom Sverigis krone for sligmodstand udi Norlandene skulle ville giøre nogen indfald enten udi Danmarck eller Norge eller udi nogen af di provintser,dere underliggendis ere, at hannem da udi thide kunde ske den modstand, som nødtørften udkrefver, saa hand icke uforvarendismed mord oc brand mere skulle udrette, end nu kand betenckis;dog disse præparatoria icke at skulle ske før paaske, paa det icke skulle udsprengis nogit udi denne herredavg derom at verre beslut-tid, oc maa ske kunde komme kongl. mt. oc disse riger til skadeoc forfang. — Disligeste ocsaa siunis høyeligt raadeligt, at kongl.mt. sig naadigste vilde derheden beflitte, saa at hans mt. kand staaoc verre udi rolighed oc enighed med andre omliggende rigensnaboer, eftersom vi os underdanigste forser, hans kong. mt. (som den sag er høyeste angeldendis) self naadigst ville betencke, hvad hans mt. oc dette rige herudi saa vel som udi alle andre maade kand komme 'til ære, løcke oc velfart, hvilcket vi os til hans kongl. mt. underdanigste forser oc forlader udi alle maade. — Atdette saaledis efter kongl. mts voris allernaadigste herris naa-digste begering er vor underdanigste betenckende oc erklering, 12

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

på samme måde forhindres og forebygges med magt, således er det også på samme måde vor betænkning, at dersom Sveriges krones officerer herefter med slag, vold og overlast farer frem i Norlandene, som foran skrevet står, og ikke vil lade sig nøje med den tribut, som de havde, før den stettinske overenskomst blev indgået, da skal Hans Kongelige Majestæts lensmænd på de steder lade svenskerne vide, at de har befaling fra Hans Kongelige Majestæt om ikke at tillade dem sådant, og dersom de uanset dette farer frem i deres forsæt, da skal Hans Kongelige Majestæts lensmand på de steder med den bedste magt, han kan opbyde, med magt og vold forhindre dem deri og forsikre Hans Majestæts undersåtter om, at Hans Kongelige Majestæt herefter nådigst vil forsvare dem mod sådan vold. Men hvad det andet punkt (som handler om Lappeland) angår, hvilket land Rusland i lang tid har holdt tilbage fra Hans Majestæt, synes det os rådeligt, at Hans Kongelige Majestæt endnu lader det bero nogen tid, og at man, når det med sikkerhed er bragt på det rene, hvem der er storfyrste i Rusland, da enten ved gesandtskab eller skrivelse henvender sig til ham, for at den overlast, som Hans Kongelige Majestæts undersåtter hidtil har lidt i Lappeland, herefter aldeles må blive afskaffet. Og det er herudover rigsrådets underdanigste betænkning, at det er højligen fornødent, at der sker den forordning, at dersom Sveriges krone som modstand mod dette skulle ville gøre noget indfald enten i Danmark eller Norge eller i nogen af de provinser, der ligger derunder, at man da i tide kunne yde den modstand, som nødvendigheden kræver, så han ikke uforvarende skulle kunne udrette mere med mord og brand, end nu kan forudses; dog skal disse forberedelser ikke ske før påske, for at det ikke skal udspredes, at der på denne herredag er besluttet noget derom, hvilket muligvis kunne blive Hans Kongelige Majestæt og disse riger til skade og fortræd. Ligeledes synes det også højligen rådeligt, at Hans Kongelige Majestæt nådigst ville bestræbe sig derhen, at Hans Majestæt kan stå og forblive i ro og enighed med rigets andre omliggende naboer, eftersom vi underdanigst stoler på, at Hans Kongelige Majestæt (som den sag angår allermest) selv nådigst vil betænke, hvad der kan tjene Hans Majestæt og dette rige til ære, lykke og velfærd herudi såvel som i alle andre måder, hvilket vi underdanigst stoler på og forlader os på over for Hans Kongelige Majestæt i alle måder. At dette således efter Hans Kongelige Majestæts, vor allernådigste herres, nådigste begæring er vor underdanigste betænkning og erklæring,

side 178

hafve vi det med voris eigne hender underskrefvit. Actum Hor-sens den 29 januarii anno 1609.
Christian Friisz. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow.Jørgen Frisz. Preben Gyllenstyern. Axell Brahe. Henrick Løke.Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Stenn Malltszen.Jacob Wlffeldt.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1609.

Indlandet. Fra Haderslevhus 25 Febr. udskreves Adelentil at møde 7 April provinsvis til Taxering; til at foretage denne beskikkedes i Sjælland, Laaland og Falster: *BreideRantzau og Henrik Lykke; i Jylland: Manderup Parsberg,Preben Gyldenstjerne, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kri-stian Holk; i Fyn og Langeland: Axel Brahe og Jakob Ul-feld; i Skaane, Sønder- og Nørre-Halland: Sten Brahe, Hen-rik Ramel og Sten Maltesen*[1]. — Sammestedsfra 11 Marts skrevKongen atter til de nævnte Raader for at formane dem til vedTaxeringen ikke at se gjennem Fingre med nogen[2]. 22 Martsbefaledes det, ligeledes fra Haderslev, Manderup Parsberg vedTaxeringen tillige at kundgjøre, at Kongen selv vilde mønstre den jydske Adel 8 Maj[3]. 3 April befaledes det Mønsterher-rerne fra Skaane ved Taxeringen alvorligt at foreholde de ade-lige, der havde Bønder i Halmstad Len, at disse fuldgjorde det Arbejde ved Halmstads Befæstning, som Ridderskabet tilfornhavde bevilget[4]. Eske Brok var med flere jydske Raader til Mønstring iViborg 8 Maj; Dagen forud saavelsom Dagen efter havde Kon-gen Raadet til Gjæst[5]. 11 Juli meddeltes det Adelen i Skaane, der var udskrevet til Mønstring i Lund 14 Juli for Kongen personlig[6], at Kon-

---

Noter

[1] Sjæl. T. XX, 252—54. Taxationen i Viborg omtales af Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 284), den i Lund af Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 30).[2] Sjæl. T. XX, 255.[3] Jydske T. V, 451.[4] Skaanske T. III, 346.[5] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. II, 286—87).[6] Aabent Brev 11 Juni: Sjæl. T. XX, 268.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

har vi underskrevet det med vore egne hænder. Forhandlet i Horsens den 29. januar anno 1609.

(Underskrifterne er personnavne og oversættes ikke.)

(Det følgende afsnit, "Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1609" med underafsnittet "Indlandet", er Erslevs egen nutidige fremstilling fra 1880'erne og indeholder ingen ældre citater i gammel sprogdragt – ingen oversættelse nødvendig.)

side 179

gen i sit Sted havde forordnet *Kristen Fris, Breide Rant-zau og Sten Maltesen* til at overvære Mønstringen[1].

Fyrstendømmerne. 2 Febr. udstedtes der paa Skander-borg et Kreditiv for Axel Brahe og Jakob Rosenkrans til Hertug Hans af Sønderborg[2]. En Befaling til dem om at rejse til Hertugen samt

en Instrux udstedtes Dagen efter; de skulde søge at faa Ende paa Hertugens Indgreb i den gejst-lige Jurisdiktion over Als og Ærø og indgive en udførligRelation om Resultatet[3]. Forhandlingerne varede fra 21 Febr.til d. 27[4], da Udsendingene fik deres Afsked af Hertugen[5]. 12 Maj befaledes det fra Haderslev *Axel Brahe, JakobUlfeld* o. fl. at møde i Haderslev til Barselet 29 Maj; den første skulde dog allerede være til Stede 21 Maj, da Kongenventede flere fremmede Fyrster[6]. Det var den senere KongFrederik III, der da blev døbt.

Sverige. 31 Januar skrev det svenske Rigsraad fra Stock-holm til det danske om at tilhjælpe, at et nyt Møde kom iStand, efterat det i Wismar mod Forventning var gaaet frug-tesløst af[7], og da Overbringerne af dette Brev affærdigedes meden Recepisse[8], gjentog Raadet sin Opfordring i en ny Skri-velse fra Jønkøping 29 Marts[9]. Da der heller ikke denne Gang kom andet Svar end en Recepisse, skrev Raadet 7 Junifra Stockholm for tredje Gang og meget indtrængende til det

---

Noter

[1] Skaanske T. III, 362. Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 31), der nævner Sten Brahe i Stedet for Breide Rantzau.[2] Fynske T. II, 270.[3] Smstds. 270.[4] Udsendingenes Relation. Udateret Orig.: Als og Ærø (Reg. 13).[5] Orig. med Segl: smstds.[6] Fynske T. II, 279.[7] Orig. med 6 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 376).[8] Underskrevet af Jørgen Skovgaard, Kolding 22 Febr.: Svenske Acta II, 377.[9] Orig. med 5 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 380). Fra Elfsborg 17 April skrev Karl IX selv til Kristian IV i samme Retning: Svenske Acta II, 381, jfr. Slange S. 256.

Side 180

danske Raad[1]. 23 Juni svarede imidlertid nogle Raaderde øvriges Fraværelse, at der for nogle Dage siden af D. R.Raad, »som den Tid var til Stede«, var blevet afsendt Fuld-mægtige med Resolution og Svar paa alle det svenske Raadstidligere Skrivelser[2]. Hermed hentydes til et Brev, der er dateret Viborg 9 Maj (n. 38)[3], og hvori det danske Raadudførlig imødegik Forsøgene paa at give det Skylden for, at Mødet i Wismar mislykkedes, og viste sig temmelig uvillig til at indlade sig paa en ny Sammenkomst[4]. Det svenskeRaad svarede herpaa (Stockholm 20 Juni) ved paa ny at hævde, at de danske Kommissarier i Wismar burde have ven-tet mere end 3—4 Dage, da de vidste, at de svenske varunder Vejs; saaledes havde Svenskerne gjort i et lignende Til-fælde 1572. I øvrigt modsagde Raadet ogsaa andre Punkterde Danskes Opfattelse og fastholdt det rigtige i at holde et nyt Møde eller vælge et Opmand[5]. Denne Skrivelse synesman i Danmark at have ladet helt ubesvaret.

38. Det danske Rigsraad til det svenske, 9 Maj. Afskrift: Svenske Acta II, 382.

Vor venlig och nabolig helsen med hvad mehre gaat vi for-maa med Gudt aldmegtigste althid tilforn. Edle, velborne och velbiurdige Sverigis rigis raad, besynderlige gode venner och na-boer; vi hafve nogen thid forleden bekommit en schrifvelse, som fire af Sverigis raadt os hafve thilschrefven under dato Wismar den27 dag septemb. sidst forleden, hvorudi de formelder, at der de erre anlanget thil forne bye Wismar thil den commissions dag, som var berammet at schulle holdis den 12 septemb., da hafve de ingen af vorris middel fundet for dennom, hvercken bref eller bogstaf,

---

Noter

[1] Orig. med 5 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 384).[2] Svenske Acta II, 386.[3] Brevet er formodentlig sendt rundt til Raaderne for at blive underskrevet, hvorved det bliver forklarligt, at det først afgik i Juni Maaned.[4] Fra Haderslev 14 Marts havde Kristian IV ogsaa afvist et Forslag fra Hertug Henrik Julius om ny Mægling: Svenske Acta II, 380.[5] Orig. med 4 Underskrifter og Segl, modtaget 2 Juli: Registr. 27, n. 144 (Svenske Acta II, 387).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

(Hovedteksten på siden, frem til Erslevs overskrift "38.", er hans egen nutidige fremstilling fra 1880'erne og oversættes ikke.)

Det efterfølgende ældre citat (brevets begyndelse, dateret 9. maj, fra det danske rigsråd til det svenske) oversættes således:

"Vor venlige og nabolige hilsen tilforn, med hvad mere godt vi med Gud den Almægtige altid formår. Ædle, velbårne og velbyrdige Sveriges rigsråd, særdeles gode venner og naboer; vi har for nogen tid siden modtaget en skrivelse, som fire af Sveriges råd har tilskrevet os, dateret Wismar den 27. september sidst forleden, hvori de meddeler, at da de ankom til førnævnte by Wismar til den berammede kommissionsdag, som skulle holdes den 12. september, da fandt de ingen af vore udsendinge der for sig, hverken brev eller skrift,"

side 181

saa de giorde thil forgefvis en stor bekostnuing, och eptherdi forne commissarier fra Calmar vedt thvende schrifvelser hafde ladet os forstaa, at de thil forne Wismar vilde vist møde, och Gudts vind og verlig dennom saa hafver verret emod, at de thil den bestembte thidt komme kunde, da protesterer de paa det allerhøyeste, at de erre aldielis uschyldig der udi, at forne mode icke hafver haft sin frembgang, men os i sin thid der thil at schulle svare, och at de sligt Gud och thiden ville hiemstillet hafve, med andet mere, som de forne svenske commissarier udi samme dieris haarde og uvenlige schrifvelse os forrekaster. Herforuden hafve vi och bekommet thvende andre eders schrifvelser, den

ene daterit Stockholm 31 januarii, den anden daterit Jennekiøping den 29 martii udi nerverendis aar, hvor udi I gode herrer begierer, at eptherdi inthet er udret paa det ahnsettede mode udi Wismar, at der forre et nyt mode ved grendtsen motte berammis, ald thvist och uenighed at afhandle, som rigerne emellom verre kand, epthersom de forne thrende schrifvelser ydermere indeholder. Belangende den første schrifvelse thil Wismar daterit, da ville vi eder, I gode herrer, thil et venligt och nabolig andsvar icke forholde, at kong. mayt. udi Danmarck, voris allernaadigste herre, hafver epther den schriftlig afsched og løfte, som sched var, afferdiget thvende commissarier thil Wismar med creditif, fuldmacht, instruction och anden nottorft vel forsiunede, som det sig burde, hvilcke hans mayts fuldmegtige for den bestembte dag udi Wismar hafver verrit thilstede, och der den 12 dag septemb. ingen møtte, hafve de enda der y byen forthøfvit indthil den 17 dag udi samme maanet; da erre de der fra egien forreigset, epther de hafde fylliste giordt icke alene det, som af voris. naadigste herre lofvet var, men mehre, i det de forthøfvet hafve nogle dage epther som och dennom var forreschrefven og befallet udi dieris medgifne instruction; men at de der schulde forbie, som en thiener bør at thøfve, indthil hans herre och hosbonde kommer, det var dennom icke befalet, ey heller kunde voris allernaadigste herris reputation sligt tholle. Och endog forne wismarsche commissarier af Sverig saaledis judicerer udi forne dieris bref, saa er dog sligt voris n. herre at giøre icke thil sindts, med mindre det hafde verret forafschedet. At en stor bekostning er ahnvendt och det thil forgefvis, det kand med ingen billighed os tilregnis at hafve foraarsaget, icke heller staar rigernis gafn och beste der

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden udgør et ordret citat af en ældre skrivelse (dansk svar til de svenske kommissærer, 1609). Nedenfor oversættes hele teksten til nutidsdansk.]

"Så de gjorde det forgæves med en stor bekostning, og eftersom forrige kommissærer fra Kalmar ved to skrivelser havde ladet os forstå, at de ønskede at mødes i det forrige Wismar, og Guds vind og vejrlig har været dem så imod, at de ikke kunne komme til den bestemte tid, da protesterer de på det allerhøjeste, at de er aldeles uskyldige deri, at det forrige møde ikke har haft sin fremgang, men at vi i sin tid skulle svare derfor, og at de ville hjemstille sådant til Gud og tiden, foruden andet mere, som de forrige svenske kommissærer i samme deres hårde og uvenlige skrivelse bebrejder os. Herudover har vi også modtaget to andre af eders skrivelser, den ene dateret Stockholm 31. januar, den anden dateret Jönköping den 29. marts i nærværende år, hvori I gode herrer begærer, at eftersom intet er udrettet på det ansatte møde i Wismar, at der i stedet måtte berammes et nyt møde ved grænsen, for at afhandle al tvist og uenighed, som måtte være mellem rigerne, således som de forrige tre skrivelser yderligere indeholder. Angående den første skrivelse til Wismar, dateret, da vil vi, I gode herrer, ikke undlade som et venligt og nabovenligt svar, at kongelig majestæt i Danmark, vor allernådigste herre, efter den skriftlige afsked og løfte, som skete, har afsendt to kommissærer til

Wismar vel forsynet med kreditiv, fuldmagt, instruktion og anden nødtørft, som det sig burde, hvilke hans majestæts befuldmægtigede har været til stede i Wismar før den bestemte dag, og da der den 12. september ingen mødte, har de dog forblevet der i byen indtil den 17. dag i samme måned; da er de rejst bort derfra, efter at de havde fuldt ud gjort ikke alene det, som var lovet af vor nådigste herre, men mere, idet de blev der nogle dage ekstra, som også var dem foreskrevet og befalet i deres medgivne instruktion; men at de skulle blive der, som en tjener bør at vente, indtil hans herre og husbond kommer, det var dem ikke befalet, ejheller kunne vor allernådigste herres omdømme tåle sådant. Og selvom de forrige wismarske kommissærer fra Sverige således bedømmer i deres forrige brev, så er dog sådant ikke vor nådige herres hensigt, medmindre det havde været aftalt på forhånd. At der er anvendt en stor bekostning, og det forgæves, det kan med ingen rimelighed tilregnes os at have forårsaget, ejheller står det rigernes gavn og bedste [i vejen der]"

side 182

udi, at ringe eller møget opgaar, men at den del blifver udrettet och forafschedet, som ret er och undersaatterne paa alle sider kunde verre thienlig. Och som os forrekastis, at I gode herrer paa voris begieringh hafver det saaledis forhandlet hoes eders naadigste konge, at thil Wismar samme mode motte holdis, hvilcket schulle verre emod det stetinsche fordrag, som nefngifver rigens grendtser thil slig bestilling, och at I det aldrig her epther mhere ville raade, saa er sligt stedt af os nafngifven icke for den beleilighed och fordel, vi der af hafve kunde, men at høigborne hertug Hendrick dis mindre motte beveris ock icke ofver gebør noget ahnmodis; icke heller formelder det stetinske fordrag, at rommische rigis første dieris commissarier udi slig en casu schulle møde ved voris fæderne rigis grentser, men dansche og Sverigis fuldmegtige alene der at møde at verre forafschedet; at vi nu hafver haft den thilbørlig respect paa høygbemelte hertug Hendrick, hans f. n., der udi indthet handlet emod fordraget. Och epthersom os forrekastis, at de danske commissarier icke thilforn erre møt ved grendtsen, hvor dog ingen verlig dennom hafver kundt forhindre, saa er os, som nu lefver, sligt at verre schedt aldelis uvitterligt. Och eptherdi den forne wismarske schrifvelse til os icke udi venlighed undschyldiger de svenske commissariers forhindring og udeblifvelse, men os beschylder, nogle laster os forrekaster, emod os thvinde gange protesterer och endeligen indfører disse ordt, at vi i sin thid der thil schulle svare, och at I Gudt och thiden det hiembstiller, hvilcket vi icke anderledis kunde forstaa, end at I gode herrer os truer, och eptherdi vi vide os udi alt sligt nocksom undschyldiget, icke heller sligt af eder at hafve forthient, saa begier vi venligen, at vi her epther med slig ubillig ahnmoden maa blifve forschaanet. Och som I gode herrer udi de andre thvende schrifvelser fra Stockholm och Jennekiøping girer ahnfordring om et nyt mode ved grendtsen, paa hvilcket alle usamie, thvist och uenighed motte dempis, her paa ville vi nabolig och udi venlighed eder forholde, at k. m. voris allernaadigste herre nu nyligen det mode udi Wismar bevilget hafver, som er ufructbar afghaaen, icke for voris, men for eders schyldt. At hans mayt. schulle verre forpligtig at beramme et mode, naar I gode herrer det vare begierendis, och lade det forblifve, naar

eder saa gaat siunedis, det er icke meningen af fridtsfordraget. Dersom och I gode herrer ville ofver regne, [hvor] mange moder der er

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden udgør fortsættelsen af det ordrette citat fra forrige side. Nedenfor oversættes hele teksten til nutidsdansk.]

"deri, at ringe eller meget opgøres, men at den del bliver udrettet og afsluttet, som er ret, og som på alle sider kunne være undersåtterne til gavn. Og som det bebrejdes os, at I, gode herrer, på vor begæring har forhandlet det således hos eders nådige konge, at mødet skulle holdes i Wismar, hvilket skulle være imod det stettinske forlig, som fastsætter rigets grænser for sådan en beskæftigelse, og at I aldrig herefter mere ville råde dertil, så er dette sted navngivet af os ikke for den belejlighed og fordel, vi deraf kunne have, men for at højbårne hertug Hendrik des mindre skulle besværes og ikke anmodes om mere end tilbørligt; heller ikke angiver det stettinske forlig, at de romerske rigers forrige kommissærer i et sådant tilfælde skulle mødes ved vore fædrene rigers grænser, men alene at danske og svenske befuldmægtigede skulle mødes der, således som det var aftalt; at vi nu har haft den tilbørlige respekt for højbemeldte hertug Hendrik, hans fyrstelige nåde, idet vi intet har handlet imod forliget deri. Og eftersom det bebrejdes os, at de danske kommissærer ikke tidligere er mødt ved grænsen, hvor dog intet vejrlig kunne have forhindret dem, så er dette for os, som nu lever, aldeles ukendt at være sket. Og eftersom den forrige wismarske skrivelse til os ikke i venlighed undskylder de svenske kommissærers forhindring og udeblivelse, men beskylder os, bebrejder os nogle laster, protesterer to gange imod os og til sidst anfører disse ord, at vi i sin tid skulle svare derfor, og at I overlader det til Gud og tiden, hvilket vi ikke kan forstå anderledes, end at I, gode herrer, truer os, og eftersom vi ved os i alt dette tilstrækkeligt undskyldte, og ej heller mener at have fortjent sådant af eder, så beder vi venligt om, at vi herefter må blive forskånet for sådan en urimelig henvendelse. Og som I, gode herrer, i de to andre skrivelser fra Stockholm og Jönköping gør fordring om et nyt møde ved grænsen, hvorpå al uenighed, tvist og strid måtte dæmpes, hertil vil vi venligt og nabovenligt svare eder, at hans kongelige majestæt, vor allernådigste herre, nylig har bevilget det møde i Wismar, som er forgæves afgået, ikke for vor, men for eders skyld. At hans majestæt skulle være forpligtet til at berarnme et møde, når I, gode herrer, ønskede det, og lade det forblive, når det så eder for godt, det er ikke meningen med fredstraktaten. Dersom I, gode herrer, ville regne efter, hvor mange møder der er"

side 183

holden fra anno 1570, der fordraget blef oprettet, indthil den svenske regiering er kommen udi den itzige eders n. herris vold, da schal befindis epther thidens æstimation stor ulighedt, och at flere

moder hafver verrit holden och ahnset nu paa faa aars thid end thilforne udi mange aar, endog det gafn, som rigernis undersaatte vid disse ny och mange moder er thilføyget, det schal findis inthet eller och ringe at verre. Herhoes er at bethencke, at de fire sager, som paa den flackebeckske grendtse blef udi dømbt anno 1603, eptherdi de en gang paa grendtsen erre ordelet, da kand de af ingen danske eller svenske raad der videre disputeris eller tracteris. Och formene vi Danmarckis rige saa høigligen udi samme sager berettiget at verre, at vi der udi inthet kand eller ville forandre. Och epther I gode herrer saa ofte ehrindrer om et nyt mode, da begierer vi, at os maa thilsendis en schriftlig designation paa de sager och puncter, som I gode herrer achter thil samme mode at proponere. Naar vi der af en udschrift bekomme och forfarer, hvad for fornødenhedt der er paa ferde, saa ville vi os siden der om videre emod eder i venlighed erklere. Dette ville vi eder, I gode herrer, thil et svar paa de forne schrifvelser venligen lade vide, och udi hvis maade vi for voris personner kunde udrette, som eder thil ære, villie og thieniste verre kand, der thil findis vi som eders gode venner och naboer redboden. Befalendis eder her med, I gode herrer, udi Gud almegtistis bevaring venligen og naboligen. Schrefvit udi Viborg den 9 may anno 1609.

~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

1610.

13 Marts udnævntes Sten Maltesen (Sehested) til Rigsmarsk, og formodentlig samtidig forordnedes Mogens Ulfeld til Rigsraad og Rigsadmiral[1]. Af Raaderne døde Henrik Ramel, vistnok først i April Maaned.

Noter

[1] Lyskander (Chr. V's Udvellelsis oc Hyldings Hist. II, 21) siger udtrykkelig: Magnus Ulfeld »blef nu til denne Hylding oc Val en Danmarckis Raad oc Ommeral forordnit her efter at være«. Slanges Henførelse deraf til 1609 (S. 253) er da næppe rigtig. I Breve forekommer Mogens Ulfeld første Gang som Raad 7 April 1610 (Skaanske R. III, 342), medens han endnu 26 Avgust 1609 (Skaanske T. III, 368) kun kaldes: vor Mand og Tjener (Gardes Paastand, Den dansk-norske Sømagts Hist. S. 122, at Mogens Ulfeld allerede var Rigs- [fortsættes næste side]

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Første del af siden er fortsættelsen og slutningen af det ordrette citat fra de to foregående sider. Erslevs egen (kursiverede) tekst om Sten Maltesen og Mogens Ulfeld oversættes ikke. Fodnotens indlejrede citat fra Lyskander oversættes.]

Slutning af den ældre skrivelse:
~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

"holdt siden år 1570, da forliget blev oprettet, indtil det svenske styre er kommet i eders nuværende herres magt, da skal det, efter tidens vurdering, vise sig at være stor forskel, og at der er holdt flere møder nu på få års tid end tidligere i mange år, og det gavn, som rigernes undersåtter har af disse nye og mange møder, det skal vise sig at være intet eller kun ringe. Hertil skal betænkes, at de fire sager, som blev afgjort ved den flakkebækske grænse i år 1603, eftersom de én gang er afgjort ved grænsen, da kan de ikke af noget dansk eller svensk råd videre diskuteres eller behandles. Og vi anser Danmarks rige for så højligt berettiget i samme sager, at vi intet deri kan eller vil forandre. Og eftersom I, gode herrer, så ofte erindrer om et nyt møde, da begærer vi, at der må tilsendes os en skriftlig fortegnelse over de sager og punkter, som I, gode herrer, agter at fremlægge på samme møde. Når vi derom modtager en afskrift og erfarer, hvilken nødvendighed der er på færde, så vil vi siden derom videre erklære os overfor eder i venlighed. Dette ville vi lade eder, gode herrer, venligt vide som svar på de forrige skrivelser, og på hvilken måde vi for vor person kunne udrette noget, som kunne være eder til ære, vilje og tjeneste, dertil er vi rede som eders gode venner og naboer. Befalende eder hermed, gode herrer, i Guds den almægtiges bevaring, venligt og nabovenligt. Skrevet i Viborg den 9. maj år 1609."

Fodnotens citat fra Lyskander: »blef nu til denne Hylding oc Val en Danmarckis Raad oc Ommeral forordnit her efter at være« → "blev nu til denne hyldning og dette valg forordnet til herefter at være rigsråd og admiral i Danmark."

side 184

[fortsættelse af fodnote 1 fra foregående side:] admiral, da han 1609 udsendtes med en Flaade, modbevises af den citerede Kilde, Sjæl. R. XV, 234).

16 Marts. Herredag i Kjøbenhavn, samt Hyldingsmøder provinsvis i Marts, April og Maj.

20 Septbr. 1609 udskreves Herredagen til 16 Marts 1610; dertil forskreves 14 Raader[1]. 3 Januar meddelte Kongen Raadet, at han havde besluttet at lade Prins Kristians Hylding foregaa for Sjælland i Kjøbenhavn 14 Marts, hvorfor Raadet bades at være til Stede hos Kongen nogle Dage før, medtagende hver fire deres Folk og Heste vel udstafferede[2], med hvilke Raaderne ogsaa skulde overvære Hyldingen i Skaane og Fyn. Ved samme Lejlighed tilsagdes Raaderne at møde med hvad Heste og Folk, de var taxerede for af deres Len og Arvegods, til Mønstring samtidig med Hyldingen[3]. Endelig tilføjes:

Eftersom rigens marskalckis bestillingh her udi riget nu paa nogen thid langh hafver staait ubethient, tha efterdi vi naadigst sehe for gaat ahn, bode formedelst denne hyldingh och anden aarsagh skyld,

at en goed mand nu thil denne fhorestaaendis herredag derthil blifver deputerit og forord[nit], bede vi eder och naadigst begiere, at I midler thid hoes eder sielf ofverveyer och bethencke, hvem I eragthe thil samme bestilling at forvalthe dygthig, saa hand siden kand giøre sin edt och thil samme thid udi bestillingen indthrede. Vi hafve udi lige maade de andre eders medbrødre om den leylighed thilskrevet; dermed etc.[4]

Samtidig kundgjordes, at Hyldingen i øvrigt skulde foregaa for Skaane i Lund 15 April[5], for Fyn i Odense 29 April og for Jylland i Viborg 11 Maj. Hertil indkaldtes Adelen, idet det befaledes Stiftslensmændene at tilsende hver i deres Stift boende Adelsmand en Udskrift af Kongebrevet[6], foruden

---

Noter

[1] Sjæl. T. XX, 285—88. »Enevold Kruse, Statholder i Norge, fik intet Brev«.[2] »Efter at vi eder met ald eders rosthieniste saa lenge at opvare icke ville besvorge«.[3] Nemlig i de Provinser, hvor de hørte hjemme; derfor forskreves Sten Brahe og Henrik Lykke til Kbhvn. med alle deres Folk »og siden paa de andre Steder med fire«.[4] Sjæl. T. XX, 299. Jfr. Hist. Tidsskr. 4 R. III, 582.[5] Adelen i Skaane skulde møde her allerede 11 April, da Kongen selv vilde mønstre den: Skaanske T. III, 384.[6] Sjæl. T. XX, 301. Jfr. Hübertz, Aktst. t Bornholms Hist. S. 575.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs egen fremstilling (herredagens udskrivelse, hyldingsmøderne) oversættes ikke. Det indlejrede ældre kongebrev samt fodnoternes citater oversættes nedenfor.]

Det indlejrede kongebrev (til en af rigsråderne om besættelse af rigsmarskens embede):

"Eftersom rigets marskembede her i riget nu i nogen lang tid har stået ubesat, da vi nådigst anser det for godt, både i anledning af denne hyldning og af anden årsag, at en god mand nu til denne forestående herredag dertil bliver udpeget og forordnet, beder vi eder og begærer nådigst, at I imens hos eder selv overvejer og betænker, hvem I agter at udse til at forvalte samme embede dygtigt, så han siden kan aflægge sin ed og indtræde i embedet til samme tid. Vi har på samme måde skrevet til eders andre medbrødre om denne lejlighed; dermed etc."

Fodnote 2's citat: »Efter at vi eder met ald eders rosthieniste saa lenge at opvare icke ville besvorge« → "Eftersom vi ikke ville besvære eder med at skulle vente så længe med hele eders rostjeneste."

Fodnote 3's citat: »og siden paa de andre Steder med fire« → "og siden på de andre steder med fire [mand]."

Fodnote 1's citat »Enevold Kruse, Statholder i Norge, fik intet Brev« er allerede i nutidig sprogdragt og kræver ingen oversættelse.

side 185

at dette gjennem Landsdommerne og Lensmændene forkyndtes paa alle Landsthing og Herredsthing[1]; fremdeles Universitetets Rektor og Professorer[2], Bisperne og de residerende Kanniker med Fuldmagter af Kapitlet og medtagende dettes Sekret (for Aalborg og Fyns Stifts Vedkommende i Stedet to Præster fra Stiftsstaden)[3], Herredsprovsterne med to Præster af hvert Herred med Fuldmagt af de andre Præster (Provsten paa Gotland at møde i Lund selv fjerde)[4], Borgemestrene med to Raadmænd og fire andre fornemme Borgere med Stadens Segl og Fuldmagt[5], endelig Herredsfogdet og 8 andre lovfaste Dannemænd (i Jylland, Fyn og Langeland: 4 Sandemænd og 4 andre lovfaste Dannemænd), »hvilke tilforn af menige Herredsmændene til Thinge skulle være fuldmægtiggjorte, og derpaa af dem tages et Instrument og Thingsvidne, hvilket de som en Fuldmagt skulle have med dem«[6].

Efter at den sjællandske Fane var mønstret udenfor Kjøbenhavn, holdt Kongen sit Indtog i Byen, hvorved Rigsraadet fulgte nærmest efter Kongen og før Enkedronningen. 13 Marts udnævntes Sten Maltesen (Sehested) til Rigsmarsk[7] og samtidig formodentlig Mogens Ulfeld til Rigsadmiral. Hyldingen og Herredagen udblæstes, og 14 Marts foregik Hyldingen paa Nytorv. Ved Festtoget bar den nylig udnævnte Marsk Blodfanen, Manderup Parsberg Æblet, Sten Brahe Scepteret, Mogens Ulfeld Sværdet og Kansler Kristen Fris Kronen. Rigsraadet aflagde først Ed til den udvalgte Konge, derefter Adelen, Gejstligheden, Borgere og Bønder[8]. — Hyldingsmøderne i de andre Landskaber foregik paa de fastsatte Tider[9].

Noter

[1] Sjæl. T. XX, 301—03.[2] Rørdam, Universit. Hist. IV, n. 429.[3] Sjæl. T. XX, 303—04.[4] Smstds. 304.[5] Smstds. 305. Kbhvns. Dipl. I, n. 409.[6] Sjæl. T. XX, 307.[7] Slange S. 263.[8] Lyskander, Chr. V's Udvellelsis oc Hyldings Hist. II, 6—35. Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 32); Slange S. 262.[9] Hyldingen i Lund og Viborg: Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 32—33). Stor Samling af Fuldmagter i Gehejmearkivet; Kjøbenhavns: Kbhvns. Dipl. 1, n. 410; Bornholms: Hübertz, Aktst. S. 576.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs egen fremstilling oversættes ikke. Det ældre citat i teksten oversættes nedenfor.]

Citat i Erslevs tekst: »hvilke tilforn af menige Herredsmændene til Thinge skulle være fuldmægtiggjorte, og derpaa af dem tages et Instrument og Thingsvidne, hvilket de som en Fuldmagt skulle have med dem« → "som forinden skulle være bemyndiget dertil af de menige herredsmænd på tinge, og hvorom der derpå skulle udstedes et instrument og tingsvidne af dem, hvilket de skulle medbringe som fuldmagt."

side 186

Retterthinget varede fra 16 til 29 Marts; Raadsmødet fortsattes ind i April. Efter Herredagsdombogen skal »alt Raadet« have været til Stede. 31 Marts udfærdigede Raadet en Skrivelse til det svenske Rigsraad (ndfr. S. 192). 3 April bevilgede Raadet, 15 i Tallet, at Kongen maatte forlene sin Broder Ulrik med Schwabstedt paa Livstid, hvorfor det af Kongen fik en lignende Revers som i 1602 (ovfr. S. 112), idet det dog tilføjedes, at om Slesvig Stift blev gjenvundet (ved Rettergang) under Danmarks Krone, skulde det med Schwabstedt Slot bruges under Kronen ligesom andre Len »til at forlene Rigens indfødte Mænd med og som et Ledemod under Kronen«[1]. Forleningen fandt derefter Sted 4 Juli[2]. — Raadet bevilgede Kongen en Skat, hvorom Brevene udgik 6 April[3], og samme Dag kundgjordes flere Forordninger efter Overvejelse med Raadet, saaledes om at Udlændinge, der forlader Landet, skal efterlade Sjetteparten af deres Formue (halvt til Byen, halvt til Kongen)[4], om Bryllupper[5] og om Lejermaal[6]. En Fdg. af 3 April om Ændring af Mønten er ligeledes udstedt med Raadets Raad[7].

15 Juni. Hyldingsmøde og (18 Juni) Herredag i Oslo.

Herredagen udskreves 2 Januar[8], og Dagen efter udgik der Befaling til Kansleren, Preben Gyldenstjerne, Axel Brahe, Oluf Rosensparre og Eske Brok at møde i Kjøbenhavn 1 Juni, for derfra at sejle med Kongen til Norge og sidde i Rette[9]. 3 Januar kundgjordes, at Prins Kristian skulde hyldes i Oslo 15 Juni; dertil indkaldtes hver af Adel, hver Lagmand og Superintendent i egen Person, to Kanniker med Fuldmagt af hvert Kapitel, Provsten og to Præster af hvert Skib-

———

Noter

[1] Bevillingen: Sjæl. R. XV, 290. Reversen: Orig. paa Perg. med Segl: Slesvig n. 195 (Sjæl. R. XV, 291).[2] Orig. med Segl: Slesvig n. 196. Jfr. Slange S. 268—69.[3] Sjæl. T. XX, 325; Norske Rigsreg. IV, 365 (med Datum 3 April).[4] Sjæl. T. XX, 328.[5] Smstds., jfr. Kbhvns. Dipl. I, n. 412.[6] Sjæl. T. XX, 329.[7] Smstds. 330; trykt.[8] Norske Rigsreg. IV, 348.[9] Sjæl. T. XX, 308.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs egen fremstilling oversættes ikke. De to ældre citater i teksten oversættes nedenfor.]

Citat i Erslevs tekst: »alt Raadet« → "hele Rådet."

Citat i Erslevs tekst: »til at forlene Rigens indfødte Mænd med og som et Ledemod under Kronen« → "til at forlene rigets indfødte mænd med, og som et tilhørende led under kronen."

side 187

rede, af hver Kjøbstad en Borgemester med to Raadmænd og to andre fornemme Borgere med deres Stads Sigil og alles Fuldmagt, to Lagrettesmænd og tvende Embedsmænd af hvert Præstegjæld[1]. Kristian IV, Prinsen og Raaderne ankom til Oslo 15 Juni om Aftenen; 17 Juni foregik Hyldingen. Efterat Kansler Kristen Fris havde holdt en Tale, svor først Statholderen Enevold Kruse og Kansleren Anders Gren, siden Adelen og de øvrige[2]. I Retterthinget deltog de fem Raader fra Danmark samt den norske Statholder og Kansler; det sluttede 21 Juni. — 3 Juli kom Kongen tilbage til Kbhvn[3].

25 Juli. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

13 Juli bad Kongen 7 Raader uden al Forsømmelse at komme til Kbhvn[4]. I Mødet deltog 12 Raader; fraværende var Oluf Rosensparre (?)[5], Enevold Kruse og Mogens Ulfeld. Kongens Proposition af 22 Juli (Egenh. Breve n. 6) udviklede Sveriges Indgreb i Højhedsretten over Østersøen og Overgreb i Lapland m. m., hvorefter Raadets Betænkning afkrævedes om Midlerne til at standse de Svenskes Praktiker. Raadet afgav sin Betænkning 2 Avgust[6] (n. 39); det erklærede, at Kongen var berettiget til med Magt at modsætte sig Svenskernes Overgreb, og bevilgede en Madskat, hvorom Brevene udgik 23 Oktbr.[7] Da Kongen mundtlig havde stillet Spørgsmaal om en aarlig og extraordinær Hjælp, om det skulde komme til Fejde, bebudede Raadet herom at ville indgive en særlig Betænkning; en saadan findes nu ikke mere.

39. Raadets Betænkning, 2 Avgust. Orig. med Eske Broks Haand: RR. n. 42 F.

Stormegtige høgborne furste, allernodigste herre och konge; eftersom eders kongl. mayt. naadigst hafver ladet befalle, at me-

---

Noter

[1] Norske Rigsreg. IV, 349.[2] (Norsk) Hist. Tidsskr. II, 111—12.[3] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 33).[4] Sjæl. T. XX, 343.[5] Denne har ikke underskrevet Betænkningen, skjønt han nævnes som

Medudsteder.[6] Mærkelig nok anfører Kongen 1611 (Egenh. Breve n. 8) denne Betænkning som »forfattet under Dato den 25 Dag Juli«; jfr. ogsaa n. 40.[7] Sjæl. T. XX, 348.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs egen fremstilling oversættes ikke. Fodnotens citat samt det påbegyndte dokumentcitat (dokument 39) oversættes nedenfor.]

Fodnote 6's citat: »forfattet under Dato den 25 Dag Juli« → "udfærdiget med dato den 25. juli."

Begyndelsen af dokument 39 (Rådets betænkning, 2. august 1610):

"Stormægtige, højbårne fyrste, allernådigste herre og konge; eftersom eders kongelige majestæt nådigst har ladet befale, at vi—" [sætningen fortsættes på næste side]

side 188

nige rigens raadt til den 25 julii sist forleden her udi Kiøfvenhafn skulle verre tilstede; ochsa da er til same tidt os ofverandtvordit nogle propositiones och capita, indhollindis undersketlige gerninger och uret, som kongl. mayt. udi Sverig nu nyligen och udi dette aar, langt mere ind som tilforen skedt er, emodt eders mayt. och dessen riger at begaa sig hafver understanden, hvilcke sager os befalis at ofverveyge, betragte og siden voris mening och raadt skreftligen eders mayt. tilstille, paa det eders mayt. sa møgit dis bedre och beqvemmerligere rigens leylighed och beste kunde anstille og regulere, anseendis slig eders mayts nodigste befalling, proposition och den mundtlige communication, som eders mayt. thre dage forleden med os udi raadstufven hafde,

Da hafver vi efterskrefvene Christian Fris til Borrebi, kongl. mayts cantseler, Sten Maltesen til Hollumgardt, Danmarckis rigis marsk, Sten Brahe til Knudtstrup, Manderup Parsberg til Hagisholm, Breyde Rantzou til Rantzholm, stadtholder udi Kiøfvenhafn, Jørgen Fris til Krastrup, Preben Gyldenstiern til Vosborg, Axel Brahe til Elvidt, Henrich Løcke til Ofvergardt, Olluf Rosenspar til Skarholdt, Eske Brock til Estrup, Christian Holck til Søbo, Jacop Ulfeldt til Ulfeldtsholm, Danmarckis rigis candsler, alle Danmarkis rigis raadt, udaf den fornefne proposition forfarit:

Herefter følger en fri Gjengivelse af Propositionen, hvorved et Sted tilføjes:

hvilckit koning Carls søepas sampt en extract af Gottenborgs privilegier under kongl. mayts udi Sverrig segel och handt och Gottenborgs stadts privilegia erre indlefverede. . . . Siden fortsættes:

Hvorfor eders mayt. nodigste begierer voris betenckende och resolution, hvorledis och vid hvad middel disse riger for slige di Svenskis list och voldt engang kunde blifve qvit och befriet, och som det hos posteriteten medt it loflige nafn kand forsvaris, efterssom den forne proposition medt eders mayts egen hand skrefven och underskrefvit, disligeste den mundtlige eders mayts communication vidre formelder.

Hvorpaa vi udi efterskrefvene maader underdanigst os ville hafve erklerrit.

Først belangende den ryske seglation: Efterdi de thrøckte svenske patenter, ochsa Sverigis rigis raadts skrifvelse til os danske raadt, udi forleden julii monit daterit, udtrøckerligen formelder, at den svenske crone forbyder alle fremmede, ingen undertagendis, at segle til Riga eller Churlandt, medt mindre det skib

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden (bortset fra de to korte redaktionelle Erslev-bemærkninger) udgør det ordrette dokumentcitat (Rådets betænkning, 2. august 1610). Erslevs to indskudte bemærkninger — "Herefter følger en fri Gjengivelse af Propositionen, hvorved et Sted tilføjes:" og "Siden fortsættes:" — er hans egne og oversættes ikke.]

"— menige rigets råd til den 25. juli sidst forleden skulle være til stede her i København; ligeledes er der på samme tid blevet overantvordet os nogle propositioner og punkter, der indeholder forskellige handlinger og uret, som den kongelige majestæt i Sverige nu nylig og i dette år, langt mere end tidligere er sket, har forsøgt at begå imod eders majestæt og disse riger, hvilke sager vi er blevet befalet at overveje, betragte og siden skriftligt tilstille eders majestæt vor mening og vort råd, for at eders majestæt des bedre og bekvemmere kunne indrette og regulere rigets lejlighed og bedste, i betragtning af denne eders majestæts nådigste befaling, proposition og den mundtlige meddelelse, som eders majestæt for tre dage siden havde med os i rådstuen,

da har vi, efterskrevne — Christian Friis til Borreby, kongelig majestæts kansler, Sten Maltesen til Hollufgård, Danmarks riges marsk, Sten Brahe til Knudstrup, Manderup Parsberg til Hagesholm, Breide Rantzau til Rantzausholm, statholder i København, Jørgen Friis til Krastrup, Preben Gyldenstjerne til Vosborg, Axel Brahe til Elvedgård, Henrik Lykke til Overgård, Oluf Rosensparre til Skarholt, Eske Brock til Estrup, Christian Holck til Søbo, Jacob Ulfeldt til Ulfeldtsholm, Danmarks riges kansler — alle Danmarks riges råder, erfaret af den fornævnte proposition:

[kongens søpas og et uddrag af Göteborgs privilegier, under den svenske konges segl, samt Göteborgs stads privilegier, blev fremlagt].

Hvorfor eders majestæt nådigst begærer vor betænkning og beslutning om, hvorledes og med hvilket middel disse riger engang for alle kunne blive kvit og befriet for de svenskes underfundighed og vold, og som det over for eftertiden kan forsvares med et hæderligt navn, eftersom den fornævnte proposition er skrevet og underskrevet med eders majestæts egen hånd, og ligeledes eders majestæts mundtlige meddelelse videre angiver.

Hvorpå vi på efterskrevne måde underdanigst har villet erklære os.

Først angående den russiske sejlads: Eftersom de trykte svenske patenter, og ligeledes Sveriges riges råds skrivelse til os danske råder, dateret i forleden juli måned, udtrykkeligt angiver, at den svenske krone forbyder alle fremmede, uden undtagelse, at sejle til Riga eller Kurland, medmindre det skib"

side 189

och godts ville eventyre, om de af den svenske flode blifver erøfrit; vi icke heller vide disse rigers undersotter med byllighed at verre undergifven sligge svenske mandater, ey heller disse rigers indvonere merre forpligt verre at endtholde sig fra den rigske och churlandske seglats endt fra andre steder, som hans mayt. udi Sverrig siger at verre hans mayts finder och uvenner, udi besinderlighed efterdi Riga af den svenske crone icke er beleygrit eller bestaaldit; sligge svenske mandata ochsa (om mand simpliciter sig derefter nu ville rette) da kunde de paføre rigens undersotte en servitut udi fremtiden, ligge som denom af den svenske crone motte forreskrifvis, hvort heden de seyle skulle eller och icke. Vidre da hafver eders mayt. pa nogle aars tidt kongl. mayt. udi Sverrig til vilge och for godt naboskaf skyldt icke ville forpasse disse rigers undersotter at segle paa Riga, och hans mayt. udi Sverrig icke der for det ringeste eders mayt. tacker eller som en velgierning det agter, men pro. imperio forbyeder seglatsen och truer och undsiger alle denom, som didt ville segle, som forskrefvet stoer,

Da vide vi icke rettere, endt at eders mayt. jo hafver loflige aarsager til slig den svenske cronis thrussel och voldt, om det blifver stillit udi verck och effectueris, medt magt och medt en ansenlig skifsflode at forhindre, och der medt de Svenskis voldt same gierniger at afverge og udi sa maader dette rigis libertet och hiøghed at fordedige og vedt magt holde.

Hvad vedkomer den søerøfveri och plynderi, som de Svenske bruger udi Øster søen, da er det voris underdanigste mening, at sa frempt sligt vederfaris de Rigefarer och Churlantsfarer eller och eders mayts eigne undersotte, eller och om di deris plynderi øfve pa eders mayts och rigens strøme, da kand eders mayt. billigen ved den fornefne skifsflode sligge svenske udleggere eller hvem det at giøre sig understoer, medt gevaldt angripe, och om det ske kand, intage och hidt til rigit lade føre.

Om den intrang och de mangfoldige uforrettelser, som hans mayt. udi Sverrig øfver udi Varhus len och Norlandene, hvilckit os syufnis at verre den betenckelste og vigtigste sag, og som rigit ligger mest magt pa, da forfarer vi største parten af al den sag, der er tildragen, at verre actiones facti och ske medt ofvervoldt og gevaldt, udi det at hans mayt. lader it blockhus dere opbygge, som aldrig blockhus verrit hafver, och forordner officerer, som der ikke tilforen verit hafver, ithem lader vedt it antal krix-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden udgør fortsættelsen af det ordrette dokumentcitat (Rådets betænkning, 2. august 1610).]

"og gods vil vove, om det bliver erobret af den svenske flåde; vi ved heller ikke, at disse rigers undersåtter med rimelighed skal være underlagt sådanne svenske mandater, ej heller at disse rigers indbyggere skal være mere forpligtet til at afholde sig fra den rigiske og kurlandske sejlads end fra andre steder, som hans majestæt i Sverige siger er hans majestæts fjender og uvenner, især eftersom Riga ikke er belejret eller bestormet af den svenske krone; sådanne svenske mandater kunne også (hvis man nu blot ville rette sig simpelthen derefter) i fremtiden påføre rigets undersåtter en trældom, alt efter hvad den svenske krone måtte foreskrive dem, hvorhen de måtte sejle eller ej. Videre har eders majestæt i nogle års tid, af velvilje og for et godt naboskabs skyld, ikke villet forhindre disse rigers undersåtter i at sejle på Riga, og hans majestæt i Sverige takker hverken eders majestæt derfor i det ringeste eller anser det for en velgerning, men forbyder i stedet sejladsen som en øvrighedshandling og truer og erklærer alle dem for fjender, som ville sejle derhen, som forskrevet står.

Da ved vi ikke andet, end at eders majestæt har gyldige grunde til, om en sådan trussel og vold fra den svenske krone bliver sat i værk og udført, da at forhindre den med magt og med en anselig krigsflåde, og dermed afværge de svenskes voldshandlinger og på denne måde forsvare og opretholde dette riges frihed og højhed.

Hvad angår det sørøveri og den plyndring, som svenskerne bedriver i Østersøen, da er det vor underdanigste mening, at for så vidt sådant overgår dem, der sejler til Riga og Kurland, eller eders majestæts egne undersåtter, eller hvis de øver deres plyndring på eders majestæts og rigets strømme, da kan eders majestæt med rette med den fornævnte flåde angribe sådanne svenske kapere eller hvem der end understår sig dertil, med magt, og hvis det kan lade sig gøre, indtage dem og lade dem føre hertil riget.

Om den indtrængen og de mangfoldige uretfærdigheder, som hans majestæt i Sverige øver i Vardøhus len og Nordlandene, hvilket forekommer os at være den betænkeligste og vigtigste sag, og som riget har mest magtpåliggende, da erfarer vi, at størstedelen af denne sag, der er sket, er faktiske handlinger udøvet med overvold og magt, idet hans majestæt lader bygge et blokhus der, hvor der aldrig har været noget blokhus, og indsætter officerer, som der ikke tidligere har været, samt desuden lader et antal krigs—"

side 190

knegte opkrefve rettigheden af det arme folck och ellers denom ubylligen ofverfalder, hvilcke jo erre fiendtlige och voldts gierninger, mens hans pragticker och listighed, och hvorledis hans mayt. det mod disse riger mener, forfaris nochsom af de gottenborgiske privilegier och af den kiøfmanskaf, hans mayt. der udi landet pa de norske strømme och hafner at brugge hafver udi sinde.
Och pa det hans mayt. udi Sverrig icke saledis och ved sligge middel skulle indbekome nogen ort landts udi Varhus len eller Norlandene, ey heller udi Vester søen pa de steder skulle impatronere sig, hvilckit eders mayts riger ingenlunde kunde tolle, da er voris underdanigste resolution udi denne sag som udi den forrige, at eders mayt. slige voldsgierniger medt gevaldt och voldt afskaffer, forhind[r]endis de Svenske hvercken blockhus der at bygge eller residerende officerer at holde eller andet at begaa, end som de af alders giordt hafver och medt ret og skiel maa giørre; men hvorledis och udi hvad form och mode eders mayt. sligt best kand forretage, det stiller vi til eders mayts egen nodigste discretion og godtøcke.
Och som den forne proposition iblant andet medfører, at eders mayt. af cronens blotte indkompst icke kand udstaa, som til sligge fornefne gierningers udføring behøfvis, da ville vi underdanigste en alminderlige madskat, som af dette aars grøde skal udgifvis, eders mayt. der til bevilge, och om skiønt videre til slig rigens nødtørft kunde behøfvis, da kand det dog paa denne tidt icke udgøris af den aarsag, at udi dette aar allerede foruden den madskat en alminderlige pengis skat er udskrefven; ochsa forser vi os underdanigst til eders kongl. mayt., at slig extraordinari udgift icke rigit eller det fattige landfolck alene skulle paa henge, men at eders mayt. som caput regni og allis voris nodigste herre och ørfrighedt naadigst ville supplere, hvis almuens ringhedt at udgiørre icke kand formaa eller tilrecke.
Os syufnis och fornøden verre, at Sverrigis rigis stender blifver formeldet, hvad naboskaf deris n. ørfrighed med eders mayt. och disse riger holder, og hvad for farlige terminis rigerne pa denne thidt erre udi, udi den forhofning, at slig schriptum, nar det paa thrøck udgoer, ved Gudts hielp og sagernis ofverveigelse nogen frugt kunde foraarsage och afstedt kome, hvilckit scriptum, efter at eders mayts orlogs skybe løckerligen erre hiemkomne, skal blifve forferdigit.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden udgør slutningen af det ordrette dokumentcitat (Rådets betænkning, 2. august 1610).]

"knægte opkræve afgifter af det fattige folk og ellers overfalder dem på urimelig vis, hvilket jo er fjendtlige og voldelige handlinger; men hans fremfærd og underfundighed, og hvorledes hans majestæt agter det imod disse riger, fremgår tilstrækkeligt af de göteborgske privilegier og af den købmandskab, som han har i sinde at drive i landet på de norske strømme og havne.

Og for at hans majestæt i Sverige ikke på denne måde og med sådanne midler skal tilegne sig noget sted i landet i Vardøhus len eller Nordlandene, og ej heller skal gøre sig til herre over stederne i Vesterhavet, hvilket eders majestæts riger på ingen måde kunne tåle, da er vor underdanigste beslutning i denne sag som i den forrige, at eders majestæt afskaffer sådanne voldshandlinger med magt og vold, idet han forhindrer svenskerne i enten at bygge blokhus der eller at holde residerende officerer eller foretage andet, end hvad de fra gammel tid har gjort og med ret og rimelighed må gøre; men hvorledes og i hvilken form og måde eders majestæt bedst kan foretage dette, det overlader vi til eders majestæts egen nådigste skøn og godtbefindende.

Og eftersom den fornævnte proposition blandt andet angiver, at eders majestæt ikke kan klare sig med kronens blotte indkomst til udførelsen af sådanne fornævnte handlinger, da vil vi underdanigst bevilge eders majestæt en almindelig madskat, som skal udskrives af dette års afgrøde, dertil, og om der yderligere skulle behøves noget til rigets fornødenhed, da kan det dog ikke udskrives på denne tid, af den grund at der i dette år allerede, foruden madskatten, er udskrevet en almindelig pengeskat; vi forlader os også underdanigst på eders kongelige majestæt, at en sådan ekstraordinær udgift ikke alene skal påhvile riget eller den fattige almue, men at eders majestæt, som rigets overhoved og alles vor nådigste herre og øvrighed, nådigst vil supplere, hvad almuens ringe formåen ikke kan udrede eller strække til.

Det forekommer os også nødvendigt, at Sveriges riges stænder bliver underrettet om, hvilket naboskab deres nådige øvrighed holder med eders majestæt og disse riger, og hvilke farlige vilkår rigerne på denne tid befinder sig i, i det håb, at et sådant skrift, når det udgår på tryk, ved Guds hjælp og overvejelse af sagerne kan foranledige og medføre nogen frugt, hvilket skrift skal blive færdiggjort, efter at eders majestæts orlogsskibe lykkeligt er kommet hjem."

side 191

Och som eders mayt[s] udi raadstufven mundtligen os nodigste befoel, at vi skulle os underdanigst erklere om nogen aarlige och extraordinari hielp, om det slig tildrog, at rigit gerade udi en offentlige feyde med Sverrig, det Gud allermechtigste naaderligen afvende, och vi icke ville os thil vore naboer

forse, da hafver vi och der om nogit underdanigst lade forfatte, dog medt visse con-ditioner, hvilcket medt det forderligste skal eders mayt[s] stadtholder udi Kiøfvenhafn tilstillis. Hvilcken vor underdanigste erklerring och resolution pa eders mayt[s] nodigste proposition och mundtlig communication, som er funderit pa den tilstandt, som rigit nu følger, och eders mayt. for raadsom sielf nodigst anset hafver, vi nu eders kongl. mayt. skreftligen under voris hender underdanigst tilskicker, underdanigst begierindis, at eders kongl. mayt. den udi en naadigst och god mening af os ville optage och stesse blifve voris nodigste herre och konge. Datum Kiøfvenhafn den 2 august i anno 1610. Eders kongl. mayt[s] underdanigste raadt oc thienere. Christian Friisz. Stenn Malltszen. Sten Brahe. Manderup Pars-berg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Preben Gyldenstyern. Axell Brahe. Henrick Løke. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1610.

Fyrstendømmerne. 6 Avgust befalede Kongen Manderup Pars-berg og Jakob Ulfeld* at møde 24 Avgust i Kolding for sammen med nogle holstenske Raader at afgjøre en Strid mellem Hertug Johan Adolf og Markvard Rantzau til Saxtorf om noget Gods i Gammelby[1]. 19 Avgust udstedtes der en Fuldmagt for de to Raader samt Joakim Hübner og Leonhard Metzner[2]. Mødet fandt næppe Sted, se videre S. 207—08.

Sverige. Fra Nykøping 2 Febr. skrev Gustav Adolf, Sveriges »Arvefyrste«, og 6 svenske Raader til det danske Rigsraad om den ivrige Stræben, man fra svensk Side havde vist for at faa de i 1603 udsatte Sager afgjorte; det sidste Brev af 20 Juni (ovfr. S. 180) var dog ladt uden Svar. Samtidig fremførte de nogle nye Anker: Fogeden Thomas Hansen i Norge var faldet ind i Alten, havde dèr overfaldet den

---

Noter

1 Jydske T. V, 520.2 Vollmachten 1598—1611, Fol. 390.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"Og da Eders Majestæt i rådstuen mundtligt nådigst befalede os, at vi underdanigst skulle erklære os om nogen årlig og ekstraordinær hjælp, hvis det hændte, at riget kom i en åbenlys fejde med Sverige - hvilket Gud den almægtige nådigt må afvende - og at vi ikke ville undlade at tage os i agt over for vore naboer, da har vi ladet forfatte noget herom, dog med visse betingelser, hvilket med det forderligste skal overgives til Eders Majestæts statholder i København.Denne vor underdanigste erklæring og beslutning angående Eders Majestæts nådigste forslag og mundtlige meddelelse, som er grundet på den tilstand, riget nu befinder sig i, og som Eders Majestæt selv klogeligt har fundet nødvendig, sender vi nu skriftligt under vore hænder underdanigst til Eders Kongelige Majestæt, idet vi underdanigst beder om, at Eders Kongelige Majestæt vil modtage den i en nådig og god

mening fra os og stedse forblive vor nådigste herre og konge. Givet København den 2. august år 1610.Eders Kongelige Majestæts underdanigste råd og tjenere.Christian Friis. Sten Maltesen. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzau. Jørgen Friis. Preben Gyldenstjerne. Axel Brahe. Henrik Lykke. Eske Brok. Christian Holck. Jacob Ulfeldt."

side 192

svenske Konges Tjenere, dels bortført, dels sønderhugget de af disse paa Sveriges Grund byggede Huse og endelig forbudt Søfinnerne at give deres Skat til Sveriges Krone, saavel den »Treding«, som Russerne før havde haft, som det de af Alder havde været vante at udgive; Klagerne over Søren Bondesen havde ikke hjulpet til Trods for det danske Raads gode Løf-ter; i sidste Sommer havde danske Admiraler og Kaptejner søgt at tvinge de svenske Orlogsskibe til at stryge for sig i aaben Sø under Domesnæs, hvor Danmarks Krone dog ikke havde nogen Ret; endelig havde de danske Udliggere taget det Kongen tilhørende lille Skib Franciscus, beholdt det nogle Uger hos sig under Bornholm og fordelt Kaptejnen og Folket derfra paa deres Orlogsskibe, til de havde haft deres Bud til Danmark. Alt dette syntes at være mod Stettinerfreden, hvor-for man bad det danske Raad sørge for, at Klagerne blev hørte, medens man tillige haabede, at det vilde formaa Kon-gen til at sørge for Afgjørelsen af Tvistepunkterne efter Flak-kesøbækforliget[1]. Denne Skrivelse, der ankom 18 Febr. i den største Part af Raadets Fraværelse, henlagdes til Herredagen[2] og besvaredes 31 Marts. De danske Raader bad først de svenske undskylde dem hos Gustav Adolf, fordi de ikke erklæ-rede sig mod Hs. Naade i Rigernes tvistige Sager, men for-holdt sig, som før havde været brugeligt mellem Rigernes Raad. Derefter søgte de at paavise, at Skylden for de mis-lykkede Forhandlinger faldt paa Svenskerne, hvorfor den danske Konge ikke vilde handle videre i den Sag, men lade alt bero, indtil Gud undte bedre Lejlighed til at fuldende samme »Ir-ringer«. Thomas Hansen var optraadt efter Kongens Befaling, da denne ikke vilde tillade nogen fremmed Herre at bygge Huse eller tilholde sig Højhed paa den norske Krones Grund eller den tilstødende Part af Vestersøen; Raadet haabede ogsaa, at de svenske Raader vilde fraraade deres Konge hans Over-greb. De danske Kaptejners Forhold havde Kongen ladet

---

Noter

1 Orig. : Registr. 27, n. 147 (Svenske Acta II, 392). Afskrift af någhre Bref, som Carl then nijonde hafwer skrifwit, Fol. Aij. Modtaget 15 Septbr.; Recepisse af Oluf Rosenkrans: Svenske Acta II, 415. Jfr. Slange S. 272.2 Kgl. Maj. udi Danm. Breff til Suer-rigis Rigis Raad, Fol. Aij. Jfr. Slange S. 272, Schlegel S. 465.3 Svenske Acta II, 415. Jfr. Slange S. 272. Modtaget 8 Novbr.: Sven-ske Acta II, 441.af Jørgen Skovgaard: Svenske Acta II, 397.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

side 193

undersøge, og de havde kun med Rette tilholdt de svenske Skibe at stryge og give Besked fra sig paa deres Konges Strømme, thi Farvandet ved Domesnæs maatte anses for at ligge paa den danske Krones Strømme mellem Øsel og Kur-land. Skibet Franciscus var blevet anholdt, fordi det ikke havde villet stryge og desuden havde »justificeret« og antastet fattige Kjøbmænds Skibe paa Kongens Strømme; dog havde Skibet atter faaet Lov at passere. De danske Raader forstod derfor ikke, hvorledes man kunde forekaste dem Brud paa Stettinerfreden eller kalde dem Sveriges Uvenner og aaben-bare Fjender; de erindrede tværtimod, hvorledes deres Konge havde holdt godt Naboskab med Sverige under den polske Krig og under Dyrtid tilstedt Indførsel dertil fra Danmark; »og dersom I gode Herrer aldeles intet sligt ville vide (hvil-ket dog den gemene Mand over alt Sveriges Rige ikke er ubevidst), da ville I dog føre Eder det til Sinde, at vi eders Modgang i ingen Maade til eders Skade og Fordærv have villet i det ringeste bevilge eller samtykke, endog vi dertil have haft noksom Tilfælde og Lejlighed, hvorfor vi bede Eder venligen, at I herefter i eders Skrivelser til os med slige Ord og Gloser ville os forskaane, saa eders Skrivelser ingen Uvilje mellem os skulle foraarsage«. De klagede endnu over, at den svenske Konge havde sendt nogle Patenter til Offent-liggjørelse i Øresund, hvorefter ingen maatte sejle paa Riga, Kurland, Mitau, Windau og Liebau, og bad, at dette ikke maatte sættes i Værk, da det meget vilde skade deres Konges Told; ellers vilde denne foraarsages at »vedergjøre« ved Midler, som det sig burde. Endelig anførtes, at de svenske Udliggere 26 Novbr. 1609 under Bornholm havde taget Skibet den fly-vende Engel, der var paa Vejen til Danzig; Raaderne haabede, at de danske Kjøbmænd, der var Medredere for Skibet eller havde Gods om Bord, uden lang Forhaling vilde faa det dem tilhørende igen og Skadeserstatning[1]. Dette Brev overbragtes af Peder Galt, som i Nykøping

---

Noter

1 Svenske Acta II, 398; Kgl. Maj. udi Danm. Breff til Suerrigis Rigis Raad, Fol. Gij; Underskrifterne an-føres i en Kopibog i Stockholm. Jfr. Slange S. 270.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»Og hvis I gode herrer slet ikke ville vide noget om dette (hvilket dog den menige mand i hele Sveriges rige ikke er uvidende om), så bør I dog betænke, at vi på ingen måde har villet bevilge eller samtykke i mindste grad til jeres modgang til jeres skade og fordærv, selv om vi har haft rigelig anledning og lejlighed dertil. Derfor beder vi jer venligt om, at I herefter i jeres skrivelser til os vil skåne os for sådanne ord og udtryk, så jeres skrivelser ikke skal forårsage nogen uvilje mellem os.«

---

side 194

21 April modtog en Recepisse derpaa af tre Raader[1]. 1 Juni skrev det danske Raad atter til det svenske; Brevet modtoges 20 Juni i Stockholm af »Rigens Raads Sekretær«[2]. Faa Dage før havde det svenske Raad afsendt en ny Klage til det danske (Stockholm 15 Juni). Man paaankede, at Kongens Kammertjener Erik Krabbe, der med Skibene Blaaormen og Krabben skulde sejle gjennem Øresund til Elfsborg, for derfra sammen med andre Skibe at drage til den svenske Del af Lapmarken, var blevet opholdt i Øresund og underkastet mang-foldige Plagerier, før han havde faaet Lov til at sejle videre[3]. 12 Juli skrev det svenske Raad fra Stockholm til det danske, at Kristian IV i Juni havde ladet sine Skibe ledsage en Hob Hollændere til Riga og tilbage samt nu atter havde udsendt dem for igen at konvojere 8 hollandske Skibe fra Riga. Skjønt saadant var tvært imod Stettinerfreden, havde den svenske Konge, der ikke vilde give nogen Aarsag til Uenighed, set gjennem Fingre dermed første Gang og vilde ogsaa tillade de 8 Skibe at passere, dog at de ikke oftere kom igjen, eftersom Generalstaterne selv havde forbudt Hollænderne at sejle paa Riga eller Kurland. Det danske Raad vilde for-haabentlig udvirke hos Kongen, at den mod Freden stridende Konvojering hørte op[4]. — Da ogsaa denne Skrivelse kun be-svaredes med en Recepisse, henvendte Karl IX sig selv til det danske Rigsraad (Stockholm 25 Avgust) og klagede over, at det svenske Raad aldrig havde faaet noget Svar, ene det und-tagen, som Peder Galt overbragte og som, i Stedet for at gaa ud paa at faa Tvistepunkterne bragte til Ende, kun indeholdt nye Besværinger; hans derefter afskikkede Hofkansler var ble-

---

Noter

1 Orig. med Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 403).2 Recepisse af 29 Juni. Orig.: Re-gistr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 407). Selve Brevet af 1 Juni er ikke indført i Svenske Acta og fin-des heller ikke i Stockholm.3 Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 405). Paaskrift med Kansler Kristen Fris' Haand: Redditæ mihi sunt hæ literæ redeunti ex Nor-vegia 13 julii anno 1610.4 Orig. med 12 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 408); Kgl. Maj. udi Danm. Breff til Suerrigis Rigis Raad, Fol. Hij. Modtaget 24 Juli; Recepisse af Tyge Lange: Svenske Acta II, 409. Jfr. Slange S. 271.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Latinsk påskrift (note 3): "Redditæ mihi sunt hæ literæ redeunti ex Norvegia 13 julii anno 1610." → "Dette brev blev overgivet til mig, da jeg vendte tilbage fra Norge, den 13. juli år 1610."Citeret udtryk i brødteksten: »Rigens Raads Sekretær« → "Rigets Råds sekretær".

---

side 195

vet afvist uden Avdiens af Kristian IV. Han bad nu selv Raadet udvirke hos Kongen, at der kom et Grænsemøde i Stand[1]. I Oktober udgav Kristian IV et trykt Patent, rettet til Sveriges Riges Raad og Stænder, hvori han fremstillede hele Sagens Udvikling[2]. Dette oversendtes 24 Oktbr. til det sven-ske Raad af 4 danske Raader (Kristen Fris, Sten Maltesen, Mogens Ulfeld og Breide Rantzau), der bad Raadet ikke blot optage Skriftet i en god Mening, men ogsaa dirigere sine Consilia derhen, at Rigernes og Undersaatternes Gavn og Bedste havdes i Agt[3]. Fra Ørebro 11 Decbr. skrev Karl IX ikke blot et Svar til Kristian IV, men henvendte sig tillige til det danske Raad, hvem han mindede om sit Forslag i Skrivelsen af 25 Avgust, medens han klagede over Kristian IV's Henvendelse til hans Undersaatter[4]. Begge Breve besva-redes 23 Decbr. af Kongen, der erklærede, at han ikke vidste andet at svare end hvad der indeholdtes i de trykte Patenter[5].

1611.

Af Raaderne døde Henrik Lykke 26 Juni og Sten Maltesen (Sehe-sted) 22 Avgust; efter den sidste stod Rigsmarskembedet ubesat ind-til 1616.

Noter

1 Orig. med Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 412); Wisse Aftryck af någhre Bref, som Carl then nijonde hafwer skrifwit, Fol. Aij. Modtaget 15 Septbr.; Rece-pisse af Oluf Rosenkrans: Svenske Acta II, 415. Jfr. Slange S. 272.2 Kgl. Maj. udi Danm. Breff til Suer-rigis Rigis Raad, Fol. Aij. Jfr. Slange S. 272, Schlegel S. 465.3 Svenske Acta II, 415. Jfr. Slange S. 272. Modtaget 8 Novbr.: Sven-ske Acta II, 441.4 Orig. med Segl: Registr. 27, n. 146 (Svenske Acta II, 444); Breffue som imellem K. M. udi Danm. oc K. M. udi Suerig ere udgangne, Fol. Aiij. Jfr. Egenh. Br. S. 19, Slange S. 272—73, Schlegel S. 465—66.5 Svenske Acta II, 447; Breffue osv. Fol. Aiiij. Slange S. 273 siger urigtig, at Kongen lod svare ved Rigens Raad.

side 196

I Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

11 Januar indkaldtes 7 Raader[1], og til Mødet indfandt ogsaa alle de øvrige sig, ene Preben Gyldenstjerne og Ene-vold Kruse undtagne. I sin Proposition af 30 Januar (Egenh. Br. n. 8)[2] fremstillede Kongen, hvorledes Forholdet til Sve-rige havde udviklet sig siden Raadsmødet i Juli 1610 (ovfr. S. 187), og erklærede, at det var hans faste Beslutning at paaføre Sverige Krig i den

følgende Sommer, med Raadets Samtykke som dansk Konge eller uden det som Hertug i Slesvig og Holsten. Dette udviklede Kongen selv for Raadet paa Raadstuen 1 Febr.; 4 Febr. overgaves den skriftlige Propo-sition, og den 8 »blef det med den svenske Handel [usikker: besluttet]«[3]; Raadets Erklæring (n. 40) er dog først dateret fra den føl-gende Dag. Raadet samtykkede i Krigen og bevilgede en Skat dertil efter et vedlagt Register; det bad tillige Kongen at sørge for Opretholdelsen af et godt Forhold til England og Generalstaterne samt tilraadede Udsoning med Hansestæderne og skaansom Behandling af Nordmændene. Endelig bad Raa-det Kongen at »respektere« sine indfødte Undersaatter fremfor fremmede. Kongen svarede 10 Febr. (Egenh. Br. n. 9) imøde-kommende; ogsaa den sidste Henvendelse »eragtede han billigt« at være, hvis Undersaatterne vilde skikke sig derefter, »og forse vi os til menige Rigens Raad, at de lader intet fattes paa deres Formaning hos deres Børn og Slægtninge, at de dem ville paa al Tugt og Dyder beflitte, saa man ikke af Nød maatte gaa dem forbi«. Den 11 havde Kongen Raadet til Gjæst i Haven (ved Rosenborg), og om Aftenen »fik Raadet deres Afsked at maatte drage, naar de vilde«. Allerede 3 Febr. havde Raadet udfærdiget en afvisende Skrivelse til det svenske Rigsraad (ndfr. S. 204—05). 6 Febr. blev der fældet en Dom. — Efter Raadets Bevilling udgik 10 April

---

Noter

1 Sjæl. T. XX, 362. Jfr. Eske Brok (Danske Mag. 4 R. V, 126).2 Hertil findes Kristen Fris' Koncept: RR. n. 34 b. Et heri indklamret Stykke er udeladt af Kongen; det indeholder 6 Vilkaar, som skulde stilles til Karl IX og bevilges af denne »pure oc simpliciter« inden 28 Maj.3 Eske Brok (Danske Mag. 4 R. V, 127).4 Eske Brok (anf. St.).5 Herredagsdombog 1610 Fol. 230. Jfr. Eske Brok (anf. St.) under 5 Febr.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»og forse vi os til menige Rigens Raad, at de lader intet fattes paa deres Formaning hos deres Børn og Slægtninge, at de dem ville paa al Tugt og Dyder beflitte, saa man ikke af Nød maatte gaa dem forbi« → "Og vi forventer af det menige Rigsråd, at de ikke lader det mangle på deres formaning over for deres børn og slægtninge, at disse vil beflitte sig på al tugt og dyd, så man ikke af nød skulle gå dem forbi."»blef det med den svenske Handel besluttet« → "det blev besluttet angående den svenske sag."»respektere« → "respektere" (uændret).»eragtede han billigt« → "anså han for rimeligt."»fik Raadet deres Afsked at maatte drage, naar de vilde« → "fik Rådet deres afsked, så de måtte drage, når de ville."

side 197

Breve om en Skat; den skulde udgives aarlig, saa længe Kri-gen vedvarede, og om en Forhøjelse for samme Tid saavel af Øresundstolden med Bælttolden som af Kronens øvrige Told[1].

40. Raadets Erklæring og Resolution. [usikker: 9 Febr.] A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 G. B. Koncept med Eske Broks Haand: RR. n. 34 c.

Stormegtige høyborne første, allernaadigste herre och konning. Udaf ethers k. m. naadigste proposition, som os, e. m. och rigens raadt, nu thil thenne forsamling ehr thilstillet, hafve vi under-danigst och ugierne forfarit det unde och ulidelige naaboschob, som k. m. nu regierende udi Sverig medt e. m. holder siden anno 1603, der thet flackesøbeckske mode var endiget, och endog udi forleden julii maanit af os endrechtelig blef beslutet, at ethers mat. schulle lade paa thryck udghae thil rigens stender udi thendt uret, som e. m. och thisse rigers undersotte af hans mat. udi Sverig vederfaris, ochsaa at e. m. schulle styre koningens i Sverige voldt medt voldt, hvilcket och allerede af e. mat. ehr stillet udi verck baade vedt the udgangne thryckte patenter, saa och at tvenne skibsfloder udi forleden sommer ehre udrustede udi Øster-søen, thendt rigiske seglation at holde vedt magt och lige. Och formener e. m., at thet decretum (at styre voldt medt voldt), endog thet blev continuerit, da formaar thet dog icke at afverge hans mat. udi Sverig onde och voldsome gierninger och arglistige prac-ticker, men udi lengden vil blifve e. m. mere thil bekostning och pendinge spilding endt koningen udi Sverig thil nogen hindring eller afbreck. Och efther som e. k. m. udi langsomelig thidt thol-modeligen hafver sehet egienum fingre och ofverdragit alle de uforrettelser och de indignitates, som e. m. af konning udi Sverig er thilføyet, udi lige maade eftherthi ud af mange indiciis kandt for-staas, at ingen mere forhobning ehr, at høigbemelte konning sine unde forset och arglistige practicker och gierninger emodt e. m. och thisse riger schulle afstae, men thenum udi lengden at con-

---

Noter

1 Sjæl. T. XX, 382—93 (Skattebrev til Aarhus: Hübertz, Aktst. II, 20); Norske Rigsreg. IV, 428.2 Sjæl. R. XV, 360. Allerede 26 Marts oversendtes den nye Taxt til Jakob Ulfeld, forat han kunde meddele den til Tolderen i Nyborg for Bæltets Vedkommende: Fynske T. III, 326.3 Sjæl. R. XV, 374; Norske Rigs-reg. IV, 418.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"Stormægtige, højbårne fyrste, allernådigste herre og konge. Af Eders Kongelige Majestæts nådigste forslag, som nu er forelagt os, Eders Majestæts rigsråd, til denne forsamling, har vi underdanigst og nødigt erfaret det onde og utålelige naboskab, som den nu regerende konge i Sverige holder med Eders Majestæt siden år 1603, da det flakkebjergske møde blev afsluttet, og som vi i forleden juli måned enstemmigt besluttede, at Eders Majestæt skulle lade trykke og udsende til rigets stænder om den uret, som Eders Majestæt og disse rigers undersåtter lider af hans majestæt i Sverige, samt at Eders Majestæt skulle besvare den svenske konges vold med vold, hvilket allerede er sat i værk af

Eders Majestæt, både ved de udgivne trykte patenter og ved at to skibsflåder i forleden sommer blev udrustet i Østersøen for at opretholde den rette sejlads i riget. Og Eders Majestæt mener, at dette dekret (at besvare vold med vold), selv om det blev fortsat, dog ikke formår at afværge hans majestæt af Sveriges onde og voldsomme handlinger og arglistige rænker, men i længden kun vil blive Eders Majestæt til mere bekostning og pengespild, end det vil være til hindring eller skade for kongen af Sverige. Og eftersom Eders Kongelige Majestæt i lang tid tålmodigt har set igennem fingre med og overset alle de krænkelser og uretfærdigheder, som Eders Majestæt er blevet tilføjet af kongen i Sverige, og da det på samme måde af mange tegn kan forstås, at der ikke er mere håb om, at højbemeldte konge skal afstå fra sine onde forsæt og arglistige rænker og handlinger mod Eders Majestæt og disse riger, men i længden vil fortsætte og forøge dem,..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 198

tinuere och forøge, e. mat. thil største spot, foragt och forkleine-ring och rigernis undersotte thil schade och nagdel, hvilcket e. m. udi sin graf kunde gifve en ondt och foragtelig eftherthhalle, och therfore ehr e. m. icke thilsindts sligt lenger at lide och of verdrage. Thil medt tha ehr e. m. koning udi Sverig af e. m. allerede nocksom paamindt och advaret om alt sligt och dog icke this mindre i sit onde forset farer fort medt gierningen og gifver e. m. ordt og snack i verre. Och eftherat e. k. m. statum hujus causæ medt, alle ingredientiis och omstendigheder, som thendt følger, inthet underthagendis, haf-ver examinerit och vel ofverveyet, ochsaa fliteligen bedet Gudt al-mechtigste om naade, raadt och bistandt, da ehr e. m. endeligen og indubitate resolverit udi thenne thilkomende sommer at paa-føre k. m. udi Sverig och saa mange af Sverigs rigis undersotte, som hans m. ere følgagtige, en obenbare feyde baade thil landt och vandt och vedt Gudts hielp och krigs magt enthen at under-thvinge same rige under e. m. och Danmarckis rigis obedients och dominium eller och udi thit ringiste saaledes redigere hans m. udi Sverig in ordinem, saa bode e. m. och thisse rigers undersotte for slige svenske practicker en gang for alle schal vorde befriet. Och eftherthi handfestningen klarligen formelder, hvorledes ther schal procederis, naar kongerne her udi riget nogen feyde ville begynde, tha hafver e. mat. slig sin propositum och forset, forendt thet stilles udi verck, os villet naadigste ladet vide, som ehr, at e. m. thendt forne feyde efther handtfestningens indholt ville regu-lere och føre medt naadigste begiering, at vi paa rigens och alle stenders vegne enheldeligen medt e. m. same feyde sambthøcke och bevilge ville, ochsaa ther hos e. m. udi underdanighed forstendige, hvadt for aarlig contribution e. m. maa hafve at forvente, emeden och ald thendt stundt same feyde varer. Her hos forfarer vi och clarligen af forne e. m. proposition och forset, at saa frempt vi icke paa menige stenders vegne same feyde bevilge och medt e. m. indgae ville, men acther at syndre os fran e. m. udi thenne sag, och inthet lade gae os thil hiertet thendt spot och vanehre, som e. m. vederfarit er af konningen udi Sverig, tha ehr e. m. dog thil sindts som en herthug af Slesvig, Holsten etc. same feyde at begynde och føre, thil at ehrholle e. m. reputation,

nafn og gode rychte, och thersom e. m. tha noget frugtbarlig vedt Gudts hielp kandt udrette, i hvadt maade thet sche

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"...forøge dem, Eders Majestæt til den største spot, foragt og forhånelse, og rigernes undersåtter til skade og men, hvilket kunne give Eders Majestæt en ond og foragtelig eftertale i sin grav, og derfor er Eders Majestæt ikke længere til sinds at finde sig i og tåle sådant. Desuden er kongen af Sverige allerede af Eders Majestæt tilstrækkeligt blevet påmindet og advaret om alt dette, og dog fortsætter han ikke desto mindre i sit onde forsæt med sine handlinger og giver Eders Majestæt onde ord og tale igen.Og efter at Eders Kongelige Majestæt grundigt har undersøgt denne sags tilstand med alle dens omstændigheder, uden at udelade noget, og nøje har overvejet den, samt flittigt har bedt Gud den almægtige om nåde, råd og bistand, er Eders Majestæt nu endeligt og uden tvivl besluttet i den kommende sommer at føre en åbenlys fejde til lands og til vands mod kongen af Sverige og så mange af Sveriges riges undersåtter, som følger hans majestæt, og med Guds hjælp og krigsmagt enten at underlægge samme rige Eders Majestæts og Danmarks riges lydighed og herredømme, eller i det mindste at bringe hans majestæt af Sverige således til orden, at både Eders Majestæt og disse rigers undersåtter en gang for alle skal blive befriet for sådanne svenske rænker.Og eftersom håndfæstningen klart angiver, hvorledes der skal forholdes, når kongerne her i riget vil begynde nogen fejde, har Eders Majestæt, inden dette forslag og forsæt sættes i værk, nådigst villet lade os vide, at Eders Majestæt vil regulere og føre denne fejde efter håndfæstningens indhold, med den nådigste begæring, at vi på rigets og alle stænders vegne enstemmigt vil samtykke i og bevilge samme fejde med Eders Majestæt, samt desuden underdanigst oplyse Eders Majestæt om, hvilken årlig kontribution Eders Majestæt kan forvente, så længe samme fejde varer.Hermed forstår vi også klart af Eders Majestæts forslag og forsæt, at hvis vi ikke på de menige stænders vegne vil bevilge og indgå samme fejde med Eders Majestæt, men agter at skille os fra Eders Majestæt i denne sag, og ikke lader den spot og vanære, som Eders Majestæt er blevet tilføjet af kongen i Sverige, gå os til hjerte, så er Eders Majestæt dog, som hertug af Slesvig, Holsten osv., til sinds at begynde og føre samme fejde for at bevare sit omdømme, navn og gode rygte, og hvis Eders Majestæt da med Guds hjælp kan udrette noget frugtbart, på hvilken måde det end sker,..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 199

kandt, tha sligt at kome e. m. self thil beste och icke riget udi nogre maade. Hvem och af rigens undersotte e. m. udi same feyde for soldt och bethalling vil thiene och ther thil ehre dychtige och beqvem, thenum vil e. m. bestille og anthage, men andre, som icke begierer at lade sig bruge, the schulle icke besvergis at drage ofver grendtsen, saa at hofvitmeningen och summen paa thette ethers

schripto ehr thenne: 1 at e. m. icke begierer, at vi udi thenne sag e. m. ville raadføre, men aldeniste och simpliciter feyden bevilge; 2 at vi e. m. ville underdanigst lade vide, hvadt for contribution e. m. aarligen, meden krigen varer, af riget maa forvente; 3 om vi same feyde medt e. m. bevilger, tha vil e. ma. thendt forne feyde efther handtfestningen regulere, saa hvis for-bedring theraf kunde vedt Gudts hielp kome, thet schulle kome riget thil beste; 4 saa frempt thendt forne feyde icke af os blifver bevilget, tha vil e. m. thendt icke this mindre begynde och paa sin egen handt forfølge, — saa at caput propositionis thendt er, enthen vi feyden bevilger eller icke bevilger, tha vil e. m. dog thendt fulddrifve, efthersom forne e. m. naadigste proposition af e. m. self ore tenus thendt 1 februarii giordt og siden 4 fe-bruarii scripto ofverlefverit, hvilcket vi underdanigst medt thilborlig reverents hafver anamit og fliteligen egienum set, videre formelder og indholder. Och efther at vi thenne vichtige och høyangelegne sag nogen thidt hafve haft udi betenckinde och thisemellum en hver af os for sig bedet Gudt om naade, bistandt och raadt, der hos hafve vi throligen och fliteligen ofverveyet och fordt os thil gemøt icke ald-eniste koning Carls og Sverig riges itzige thilstandt, saa vit thendt os ehr bevist, men ochsaa e. m. kongelig person och høye standt, begge rigers sampt thessen indbyggeris formuenhed och vilckor, vor omliggende naboers, baade de, medt hvilcke e. m. och thette rige staar udi forbundt och venschab, saa vel som och andre, af hvilcke inthet got ehr at forvente, deris qvaliteter, magt, voluntates og humores, och endtlig, hvadt som kandt falde og kome serio deliberantibus i huf og tancker; sligt er af os ofver-veyet, examinerit og medt flidt randtsagit. Ville os therfore un-derdanigst emodt e. m. hafve erklerit i slig maade, som nu eftherfølger: Belangende hofvitsagen udi sig self, nemligen at vi medt e. m. schulle sambdregteligen bevilge thendt forne feyde, da befindis

Noter

Ingen fodnoter på denne side.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"...kan, da kommer dette Eders Majestæt selv til gavn, og ikke riget på nogen måde. De af rigets undersåtter, som vil tjene Eders Majestæt i samme fejde for sold og betaling, og som dertil er dygtige og egnede, dem vil Eders Majestæt hverve og antage, men andre, som ikke ønsker at lade sig bruge, skal ikke tvinges til at drage over grænsen, således at hovedmeningen og summen af denne Eders skrivelse er denne: 1) at Eders Majestæt ikke forlanger, at vi i denne sag skal rådføre Eders Majestæt, men blot og alene bevilge fejden; 2) at vi underdanigst skal lade Eders Majestæt vide, hvilken kontribution Eders Majestæt årligt, mens krigen varer, kan forvente af riget; 3) hvis vi bevilger samme fejde med Eders Majestæt, da vil Eders Majestæt regulere samme fejde efter håndfæstningen, således at enhver forbedring, som dermed med Guds hjælp kunne opnås, skal komme riget til gavn; 4) hvis samme fejde ikke bevilges af os, vil Eders Majestæt dog ikke desto mindre begynde den og

føre den på egen hånd - således at hovedpunktet i forslaget er, at hvad enten vi bevilger fejden eller ej, vil Eders Majestæt alligevel gennemføre den, eftersom Eders Majestæt selv mundtligt fremsatte dette nådigste forslag den 1. februar og siden overleverede det skriftligt den 4. februar, hvilket vi underdanigst med tilbørlig ærbødighed har modtaget og flittigt gennemgået, således som det yderligere angiver og indeholder.Og efter at vi nogen tid har haft denne vigtige og højst betydningsfulde sag i overvejelse, og imens hver af os for sig har bedt Gud om nåde, bistand og råd, har vi desuden trofast og flittigt overvejet og taget i betragtning ikke alene kong Karls og Sveriges riges nuværende tilstand, så vidt den er os bekendt, men også Eders Majestæts kongelige person og høje stand, begge rigers samt disses indbyggeres formue og vilkår, vore omliggende naboers - både dem, med hvilke Eders Majestæt og dette rige står i forbund og venskab, såvel som også andre, af hvem intet godt er at vente - deres egenskaber, magt, vilje og sindelag, og endelig, hvad der kan hænde og komme dem i tanke, der alvorligt overvejer sagen; alt dette har vi overvejet, undersøgt og nøje ransaget. Vi vil derfor underdanigst over for Eders Majestæt have erklæret os på følgende måde, som nu følger:Angående selve hovedsagen, nemlig at vi sammen med Eders Majestæt enstemmigt skulle bevilge samme fejde, da findes..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 200

ther mange och vichtige aarsager, som os raader, at vi sligt at giøre os icke schulle thilfordriste, hvilcke argumenter och rationes en pars sig henstrecker thil e. m. egen person, men en del hen-seher thil rigens stender och thil thet gemene beste; thi naar vi randtsager e. m. propositum om thenne krig at begynde, tha for-faris, at e. m. eminentia, magt och høye standt nocksom undschyl-der hos undersotterne, hvis uleylighedt af thet forne e. m. proposito kunde foraarsagis, men hvadt voris bevilging i thenne sag ehr anlangendis, tha hafver thet sig langt anderledis, fordi saa[a] os bør udi thenne sag saaledes at bevilge och sambtøcke, som vi thet for Gudt medt en godt sambvittighedt kunde forsvare, om nogen uformodende uleylighedt riget therofver thilslog. Skulle och e. m. person noget ulycklig thilslae (thet Gudt naadeligen afvende), da hafde vi icke aldene rigens stender och thendt gemene mandt paa halsen, men maa befrychte os, at e. m. egen frue moder, e. m. elskelig gemahel, voris naadigste drotnin-ger, andre førstlige blodts forvante och svogre sig stoerligen ofver os og thenne voris bevilging schulle besverge och os alting imputere og thil thet verste regne, saa at lige som slig en feyde paa eller anden maade kunde thage en ondt og uformodelig ende, saa schulle och os opmutses ald thet uheldt og schade, som slig en krig, hvilcken efther voris ratification var anstillet og begyndt, hafde foraarsagit. Vi kunde nocksom exempla allegere, som sig her i riget udi voris eget landt og republica, udi thet kongerige Sverig, Polen, udi lanthe Missen och andre flere steder hafver thildraget, at the herrers raadt, som udi slige sager efther theris herris egen villie hafve bevilget, och thet siden ilde ehr afgangen, de same raadt ehre geraden i største fare og uleylighedt og hafver kostet theris lif og alt thet, deris ho-struer og børn schulle hafve gafn og gode udaf i verden, og thet for ingen anden aarsag schyldt, endt at the icke i thide hafde negtet og afschaffet de

entrepriser, som theris naadigste ofrigheder at begynde sig hafver forethagit. Hvilcket, allernaa-digste herre og konning, vi af ingen anden aarsag udi thette scripto indfører, end at e. k. m. ther af kandt forfare, at vi thenne sag, saa vit thendt e. m. egen person, rigens stender og under-sotte, saa vit thendt ochsaa os selfver som thette rigis raadt berører, tha hafve vi thendt ofverveyet och nottorfteligen betenckt och randtsaget.

Noter

a I B stod oprindelig: vi ere pligtige udi alle sager, som rigernis oc undersaatternis velfart udi gemen betreffer, saaledis at bevilge oc samtøcke, som vi det for rigens stender udi sin thid kunde forsvare.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"...der mange og vigtige årsager, som tilråder os, at vi ikke bør driste os til at gøre dette, hvilke argumenter og grunde dels angår Eders Majestæts egen person, dels angår rigets stænder og det almene bedste; thi når vi undersøger Eders Majestæts forslag om at begynde denne krig, da viser det sig, at Eders Majestæts anseelse, magt og høje stand i tilstrækkelig grad undskylder over for undersåtterne den ulejlighed, som kunne opstå af dette Eders Majestæts forslag, men hvad angår vor bevilling i denne sag, da forholder det sig ganske anderledes, for sådan bør vi i denne sag bevilge og samtykke, som vi kan forsvare det for Gud med en god samvittighed, dersom nogen uforudset ulykke skulle ramme riget derover.Skulle også noget ulykkeligt times Eders Majestæts person (det Gud nådigt afvende), da ville vi ikke blot have rigets stænder og den menige mand på halsen, men må også frygte, at Eders Majestæts egen frue moder, Eders Majestæts elskelige gemalinde, vor nådigste dronning, andre fyrstelige slægtninge og svogre i høj grad ville bebrejde os dette, og at vor bevilling ville blive os tilregnet og lagt os til last på værste måde, således at ligesom en sådan fejde på den ene eller anden måde kunne tage en ond og uforudset ende, således skulle også al den ulykke og skade, som en sådan krig - iværksat og begyndt efter vor godkendelse - måtte forårsage, blive lagt os til last. Vi kan tilstrækkeligt anføre eksempler på, hvad der her i riget, i vort eget land og i andre republikker, i kongerigerne Sverige og Polen, i landet Meissen og flere andre steder er hændt, at de herrers råder, som i sådanne sager har bevilget efter deres herres egen vilje, og hvor det siden er gået ilde, de samme råder er kommet i den største fare og ulejlighed og har mistet deres liv og alt det, som deres hustruer og børn skulle have gavn og glæde af i verden, og det af ingen anden grund, end at de ikke i tide havde nægtet og afskaffet de foretagender, som deres nådigste øvrigheder havde sat sig for at begynde. Dette, allernådigste herre og konge, anfører vi i denne skrivelse af ingen anden grund, end at Eders Kongelige Majestæt deraf kan se, at vi har overvejet og tilbørligt betænkt og ransaget denne sag, for så vidt den angår Eders Majestæts egen person, rigets stænder og undersåtter, og for så vidt den også angår os selv som dette riges råd."

Fodnote a: "I [håndskrift] B stod oprindeligt: vi er forpligtet til i alle sager, som angår rigets og undersåtternes velfærd i almindelighed, således at bevilge og samtykke, som vi kan forsvare det for rigets stænder i sin tid."

side 201

Och efthersom voris forset och fornemeste studium er gierne at ville e. m. mening, proposito och begiering at subscribere og bevilge, da hafver vi och medt flidt af the thryckte patenter och underschedtlige acter och brefve, som emellum Sverigis rigis raadt och os ehre vexlet, som och af andet, som forløben ehr och emellum Sverig och os sig hafver thildragen, de fornemiste argumenter uddragen, som thenne e. m. propositum ock forset kandt medt bekreftiges, och befinde ex actis sveticis: 1. At kong Carl udi Sverig thendt rigische och churlandiske seglation thisse rigers understotte og fremede nationer virckligen och medt gevalt at forhindre sig understaer emodt thendt flackesøbeckiske afschedt [usikker: flackesøbeckiske], hvilcket findes at vere schet baade medt scriptis och medt gierninger, pløndret e. m. undersotte, saa vel som fremede, och thennum deris godts frantagen, somme medt gevalt och en part medt list og under rettens schin. 2. Trenger sig indt i Norlandt i Vestersøen och bruger listige och ulovlige middel og practicker, thendt ordt landts, som strecker sig ofver 7 miel i lengden, under Sverigis rige at bruge, bøgendis ther blockhus och andre voninger, som dog ingen konge i Sverig thilforn hafver giort, hvilcken part af Vestersøen medt thessen fiorder, revirer och elfver fran Norgis rige uden synderlig stoer afbreck och schade icke kandt omberis. 3. Da hafver hans m. i Sverig opthagen en nye titel, anderledes endt som andre konger udi Sverig hidt indt thilført hafver, e. m. och thette kongerige thil største præjudicio och uforrettelse, foruden atschillige andre uforrettelser och bedrifter, som høygbemelte konning Carl i Sverig e. m. thil vanehre och undersotterne thil schade ydeligen giør och at effectuere sig forethager, og endog hans mat. udi Sverig thisse same gierninger medt thet stetinische fordrag bemanteler, saa kandt dog clarligen ehrachtis, at hans m. her udi som i mange andre maader thet stetinische fordrag icke bruger, men misbruger och vrangeligen udtyder.

Udaf thisse forne koning Carls udi Sverigs gierninger forstaes, at e. k. m. for aldverden kandt hafve lovlig aarsag høygbemelte konning i Sverig en obenbare krig og feyde at paaføre, och saa frembt e. m. endeligen blifver vedt sit forset same krig at begynde, da ville vi rigens raadt paa rigens vegne e. m. icke undfolle, men efther e. m. forset och naadigste begiering udi same feyde enhelleligen bevilge och sambtycke, udi thendt forhobning, at Gudt almechtigste, endnu før endt same feyde kandt blifve udrobt og publicert, middel och raadt schafver thendt at afverge, eller

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden er et ordret citat af en skrivelse (Rigsrådets betænkning, dokument nr. 40) fra 1611 og oversættes derfor i sin helhed til nutidsdansk:]

Og eftersom vort forsæt og fornemste stræben gerne er at ville følge Eders Majestæts mening, forslag og begæring med hensyn til at underskrive og bevilge sagen, så har vi med flid uddraget de fornemste argumenter af de trykte patenter og forskellige akter og breve, som er vekslet mellem Sveriges riges råd og os, såvel som af andet, der er forløbet og har tildraget sig mellem Sverige og os, hvormed dette Eders Majestæts forslag og forsæt kan bekræftes, og vi finder af de svenske akter: 1. At kong Carl af Sverige søger med magt og virkelig at forhindre disse rigers (Danmark-Norges) undersåtter og fremmede nationer i den rigiske og kurlandske sejlads, imod den [usikker: Flekkerøbækiske] overenskomst, hvilket findes at være sket både skriftligt og i handling, idet han har plyndret Eders Majestæts undersåtter, såvel som fremmede, og frataget dem deres gods, somme med magt og somme med list og under rettens skin. 2. Han trænger sig ind i Nordland ved Vesterhavet og bruger listige og ulovlige midler og rænker for at inddrage den landstrækning, som strækker sig over 7 mil i længden, under Sveriges rige, idet han dér opfører blokhuse og andre bygninger, hvilket dog ingen konge i Sverige tidligere har gjort, og den del af Vesterhavet med disse fjorde, farvande og elve kan ikke undværes fra Norges rige uden synderlig stor skade og afbræk. 3. Dertil har hans majestæt af Sverige antaget en ny titel, anderledes end den andre konger i Sverige hidtil har ført, til Eders Majestæts og dette kongeriges største præjudice og skade, foruden adskillige andre uretfærdigheder og handlinger, som højbemeldte konge Carl af Sverige stadig øver til Eders Majestæts vanære og undersåtternes skade, og skønt hans majestæt af Sverige bemantler disse samme handlinger med den stetinske overenskomst, kan det dog klart erkendes, at hans majestæt heri, som på mange andre måder, ikke bruger, men misbruger og fordrejer den stetinske overenskomst.

Af disse fornævnte kong Carls handlinger i Sverige forstås det, at Eders Kongelige Majestæt for al verden kan have lovlig årsag til at påføre højbemeldte konge af Sverige en åbenbar krig og fejde, og hvis Eders Majestæt endelig bliver ved sit forsæt om at begynde samme krig, da vil vi, rigens råd, på rigets vegne ikke unddrage os Eders Majestæt, men efter Eders Majestæts forsæt og nådigste begæring enstemmigt bevilge og samtykke i samme fejde, i det håb at Gud den Almægtige, endnu før samme fejde kan blive udråbt og offentliggjort, skaffer midler og råd til at afværge den, eller

side 202

och om thendt schal ghae for sig, at same Gudt tha af sin naade og forsiun gifver thendt en lycksalig, snar och godt ende, och thvifler vi inthet, at e. m. saaledes same feyde anstiller, som thendt rigernis undersotter kandt vere thil thendt mindste schade och besvering mueligt ehr.

Og efther som thil slig forestaende feyde behøfvis en stoer merckelig forraad, og e. m. naadigsten ochsaa begierer at vide, hvadt aarlig visse contribution e. m. af rigerne ther thil kandt hafve at forvente, da ehr os af got og radsom ahnset, ville ochsaa her medt bevilget hafve, at rigernis undersotte schulle aarligen aar schat och tribut thil e. m. thil forne feydes unkostning, saa lenge thendt varer och icke lenger, udgifve, efther som thette hosføiede skat register, hvilcket vi och sampteligen underschrefven hafver, indeholder.

Allernaadigste herre och konning, efther som e. k. m. af thet forberørdt er, voris mening og underdanigste ehrklering hafver fornumen, baade om thendt forne feydes, saa vel som och thisse rigers vilcor nu udi en mislig thilstandt, for thendt uvisse udgang, som krig och feyde pleyer at følge, saa ville vi efther thendt edt og throligen vi som rigens raadt e. k. m. og riget ere forbunden, flitigen og throligen hafve ombedet, at e. m. thet venschab, som hidt ind thil hafver verit emellum e. m. och k. m. udi thendt Store Britanien och staterne udi Nederlande medt ald flidt och kunst ville continuere och jo ingen aarsag gifve, formiddelst hvilcke slige venners og naeboers voluntates og sindt fran os motte alieneris.

Der nest efther som vi och os befrychter, at e. m. thendt stadt Lubeck sambt nogle andre søesteder schulle bere nogen grul og uville for noget, the kunde hafve begangen e. m. thil schade og mishag, da begiere vi underdanigst, at e. m. ville self gifve aarsage og thilfelde, at slig misforstandt motte vorde afstillet i thide och medt thet første, paa thet voris federne rige, som nu en fiende, hvor meget flidt og kunst ville continuere og jo ingen aarsag gifve, riget thil ald for stoer uleylighedt; thi en god del af the substantialier, som thil thendt forne feyde schulle bruges, the ville hentes fran søestederne. Thil medt da findis der portus och gode setterie, som e. m. floder udi nødens thidt kunde thilflye och thil same steder, som thil et got og vist herberge, allethidt hafve theris thilfluct.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Siden fortsætter det ordrette citat af Rigsrådets betænkning fra 1611 og oversættes derfor i sin helhed til nutidsdansk:]

Og hvis den (fejden) skal gå for sig, da giver Gud af sin nåde og omsorg den en lykkelig, snar og god ende, og vi tvivler ikke på, at Eders Majestæt anstiller samme fejde således, at rigets undersåtter derved kan have mindst mulig skade og besvær.
Og eftersom der til en sådan forestående fejde behøves et stort anseligt forråd, og Eders Majestæt nådigst også ønsker at vide, hvad årlig vis kontribution Eders Majestæt kan have at forvente af rigerne dertil, da har vi fundet det godt og rådsomt hermed også at bevilge, at rigets undersåtter år for år skal udgive skat og tribut til bekostning af Eders Majestæts fornævnte fejde, så længe den varer og ikke længere, i overensstemmelse med dette vedlagte skatteregister, som vi også alle sammen har underskrevet.

Allernådigste herre og konge, eftersom Eders Kongelige Majestæt af det ovenfor nævnte har fornummet vor mening og underdanigste erklæring, både om den fornævnte fejde og om disse rigers vilkår, der nu befinder sig i en vanskelig tilstand på grund af den uvisse udgang, som krig og fejde plejer at medføre, så vil vi, i kraft af den ed og troskab hvormed vi som rigens råd er forbundne til Eders Kongelige Majestæt og riget, flittigt og trofast have bedt om, at Eders Majestæt med al flid og kunst vil fortsætte det venskab, som hidtil har bestået mellem Eders Majestæt og Kongelig Majestæt af Storbritannien og staterne i Nederlandene, og slet ingen årsag give til, at disse venners og naboers gode vilje og sindelag måtte blive fremmedgjort fra os.
Dernæst, eftersom vi også befrygter, at Eders Majestæt mener, at staden Lübeck samt nogle andre søstæder skulle nære nogen vrede og uvilje over noget, de kunne have gjort Eders Majestæt til skade og mishag, da beder vi underdanigst, at Eders Majestæt selv vil give anledning og lejlighed til, at en sådan misforståelse i tide og med det første må blive afstillet, for at vort fædrene rige, som nu har en fjende, ikke skal blive udsat for alt for stor ulejlighed; thi en god del af de fornødenheder, som skal bruges til den fornævnte fejde, vil blive hentet fra søstæderne. Desuden findes der havne og gode søsteder, som Eders Majestæts flåder i nødens stund kan søge til, og hvortil de altid kan have deres tilflugt som til et godt og sikkert herberge.

side 203

Videre tha forfaris och af atschillige beretninger, at en part af undersotterne udi Norge schulle sig høyligen besverge ofver thendt usedvanlige strenghedt, som en del lensmendt og fogder emodt thenum bruger; da ehr voris underdanigste raadt och begiering, at e. m. ther udi riget medt althing saaledes ordinere och lavge ville, saa the fromme Norgis rigis indbyggere (som inthet got af e. m. och voris nation, under hvilcken the som pertinents hører, hafver forschyldt) icke medt billighedt ofver e. m. kunde hafve sig at besverge, ey heller at tencke paa middel och raadt, hvorledes the met e. m. och thette rigis schade kunde fran slig aag och thøngsel vorde befriet.

Och endog vi icke thvifler, at e. m. self pro regia sua prudentia vedt thilforn ofverveyet och betenckt hafver alt hvis som riget i thisse och udi andre flere maade kunde vere thil forseckeringe, saa haabis vi dog, at e. m. os thenne voris underdanigste ehrindering, som vi ratione officii giøre, udi en naadigst och godt mening opthager, medt underdanigste begiering, at e. k. m. thebegge rigers undersotte, som ehre dansche och norsche indfødde mendt, hvilcke icke for en blot besolding, men amore patriæ et sui regis theris formue og hudt thilsetter, for fremede och andre ville respectere och lade sig vere thil thet beste udi thenne feyde recommenderet.

Vi ville findis egien e. k. m. thro og villige raadt och thienere, efther som vi plichtige ehre och som voris edt, hvilcken vi e. k. m. och riget soret hafve, os ther thil obligerer, ønschendes her medt e. k. m. af Gudt almechtigste bestandig lifs sundhedt, lycksalig fremgang udi alle e. k. m. gierninger met andet mehre, som e. k. m. thil siel och lifs velferdt kandt vere fornøden.

Datum Kiøpnehafn thendt 9 dag februarii anno 1611.

E. m. u. raad oc tiennere.

Christian Friisz. Steenn Malltszen. Mogens Wlfeldt. Sten Brahe.Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Axell Brahe.Hennrick Løcke. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck.Jacob Wlfeldt.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1611.

Indlandet. 9 Febr. befaledes det Sten Brahe og Oluf Rosensparre* 4 Marts at mønstre den sjællandske Fane i Næstved og tilforordne Officerer for den [1].

Noter

[1] Sjæl. T. XX, 364.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Første del af siden afslutter det ordrette citat af Rigsrådets betænkning fra 9. februar 1611 og oversættes til nutidsdansk; den afsluttende underskriftsliste gengives uoversat, da den udelukkende består af egennavne; afsnittet "Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1611" er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.]

Videre erfares det af adskillige beretninger, at en del af undersåtterne i Norge skal besvære sig højligen over den usædvanlige strenghed, som en del lensmænd og fogeder bruger imod dem; da er det vor underdanigste råd og begæring, at Eders Majestæt dér i riget vil anordne og indrette alting således, at de fromme indbyggere i Norges rige (som intet ondt har forskyldt af Eders Majestæt og vor nation, under hvilken de som undergivne hører) ikke med rette kan have anledning til at besvære sig over Eders Majestæt, ej heller at tænke på midler og råd til, hvorledes de kunne befries fra et sådant åg og trykkende byrde til skade for Eders Majestæt og dette rige.
Og skønt vi ikke tvivler på, at Eders Majestæt selv, ud fra sin kongelige klogskab, tilforn har overvejet og betænkt alt, hvad der i disse og flere andre henseender kunne tjene riget til sikkerhed, så håber vi dog, at Eders Majestæt vil modtage denne vor underdanigste påmindelse, som vi fremfører i embeds medfør, i en nådig og god mening, med underdanigst begæring om, at Eders Kongelige Majestæt vil respektere og lade sig anbefale til det bedste i denne fejde de to rigers undersåtter, som er danske og norske indfødte mænd, og som ikke blot for en ren besoldning, men af kærlighed til fædrelandet og deres konge, sætter deres formue og hud ind, frem for fremmede og andre.

Vi vil findes Eders Kongelige Majestæts tro og villige råd og tjenere, således som vi er pligtige til, og som vor ed, hvilken vi har svoret Eders Kongelige Majestæt og riget, forpligter os til, idet vi hermed ønsker Eders Kongelige Majestæt af Gud den Almægtige bestandig livs sundhed, lyksalig fremgang i alle Eders Kongelige Majestæts gerninger samt andet mere, som kan være fornødent til Eders Kongelige Majestæts sjæls og livs velfærd.

Givet i København den 9. februar år 1611.

Eders Majestæts underdanige råd og tjenere.

(Herefter følger underskrifterne, som ikke oversættes.)

side 204

9 Febr. indbødes Raaderne Sten Maltesen, Mogens Ulfeld, Kristian Holk og Jakob Ulfeld sammen med 11 Adelsmænd til 25 Marts at overvære Kongens Søns Daab i Kbhvn. [1] Ved Daaben, som først fandt Sted 28 Marts, var de fire nævnte Raader blandt Fadderne [2].

Under Kongens Fraværelse fra Hovedstaden (fra April til Oktober) varetoges Styrelsen af Kansler Kristen Fris og Sten Brahe, i Begyndelsen sammen med Rigsadmiral Mogens Ulfeld [3]. — Som Krigskommissarier fungerede under Kalmarkrigen Raaderne Sten Maltesen, Axel Brahe, Eske Brok og Jakob Ulfeld [4].

23 April bad Regeringsraadet Raadet i Jylland sørge for, at der ved Nørrejyllands Vestkyst gjordes en Forordning til at afværge mulige svenske Angreb, dog at saadant skete paa Landets og ikke paa Kongens Bekostning, »og hvis eder synes i saa maade raadeligt at være, at I med forderligste Lejlighed det ville os tilskrive, paa det vi siden kunne lade det under Hs. Maj.'s Navn og Segl publicere« [5].

Sverige. Fra Ørebro 14 Januar opfordrede Karl IX med Henvisning til Stettinerfreden Kristian IV til ikke at yde de Kurlænder eller Rigiske nogen Hjælp, da de var Kong Sigismund behjælpelige mod Sverige [6], og samtidig bad han det danske Rigsraad paavirke Kongen i denne Retning [7]. Det svenske Raad gjentog Anmodningen og tilføjede en Opfordring til at søge foranstaltet et Grænsemøde af 12 Raader til Afgjørelse af alle Stridspunkter [8]. Det danske Rigsraad svarede

---

Noter

[1] Sjæl. T. XX, 363.[2] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 34).[3] Saaledes 19 April: Sjæl. T. XX, 397. Regeringsraadet endnu 4 Oktbr.: smstds. 429. Eksempler paa Breve, udstedte af det: Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus II, 21, 22. Jfr. Slange S. 281 (at Kristian Holk, der i Jakob Ulfelds Fraværelse overtog Rigskanslerembedet, tillige var Regeringsraad, er urigtigt).[4] Sjæl. T. XX, 453. Missivet til Raaderne: smstds.[5] Sjæl. T. XX, 397.[6] Svenske Acta III, 1; Breffue, som emellum K. M. udi Danm. oc K. M. udi Suerig ere udgangne, Fol. Bj.[7] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 2); Breffue osv. Fol. Bj.[8] Orig. med 13 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 152 (Svenske Acta III, 4); Breffue osv. Fol. Biiij.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Siden er overvejende Erslevs egen fremstilling (oversættes ikke). Ét kort ordret citat forekommer og oversættes her til nutidsdansk:]

»og hvis I i den henseende finder det tilrådeligt, at I med det forderligste (hurtigst muligt) ville skrive os til om det, for at vi siden kunne lade det offentliggøre under Hans Majestæts navn og segl«

side 205

3 Febr. meget kort: . . . »Efterdi vor naad. Herres Vilje og Mening baade i de Sager som og i andre flere i Hs. Maj.s trykte Patenter udførlig noksom er forfattet og indført, ville vi Eder, I gode Herrer, derhen venlig have remitteret; vi bede og nabolig og venlig, at I gode Herrer ville vor naad. Konge saavelsom os hos K. Maj. i Sverige undskylde, at Hs. Maj. ikke selv herom tilskrives, thi vi agte unødigt Hs. Maj. dermed at bemøde« [1]. Jfr. ovfr. S. 196.

15 Febr. skrev Karl IX fra Ørebro saavel til Kristian IV [2] som til det danske Raad [3], at han nu for tredje Gang vilde erklære, at han ingenlunde var til Sinds at træde fra Freden i Stettin, men ønskede at vide, om Danmark vilde blive derved. Kristian IV besvarede begge Breve 7 Marts, idet han erklærede, at netop Karl IX handlede tvært imod Freden [4]. — Fra Ørebro 28 og 29 Marts klagede Karl IX i Breve til Kongen [5] og Raadet [6] over, at en svensk Øverste Jakob Spens var bleven overfaldet af danske Krigsfolk; »sådant kommer inthet öfverens medh thet stetinische fördraghet, hvilcket vi hoppes, der idher nådigeste konningh vill så forth fahre och det brythe, at Gudh han skall straffe der öfver«. — 4 April erklærede Kristian IV, at han med Rigens Raad havde besluttet at føre en aabenbar Krig mod Sverige [7]. 1 Maj skrev Karl IX endnu

---

Noter

[1] Svenske Acta III, 6; Breffue osv. Fol. Biiij. Af dette Brev findes en Afskrift med de orig. Underskrifter (de samme som under Betænkningen n. 40) indlagt i Svenske Acta III, 6; paa Grund af nogle Smaarettelser blev det ikke afsendt. Jfr. Slange S. 278.[2] Svenske Acta III, 7; Breffue osv.

Fol. Biij.[3] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 7); Breffue osv. Fol. Cj.[4] Svenske Acta III, 8; Breffue osv. Fol. Cj.[5] Svenske Acta III, 11.[6] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 12); Wisse Aftryck af någhre Bref, som Carl then nijonde hafver skrifwit, [usikker: trykt kilde ikke entydigt læsbar].[7] Holberg, D. R. Hist. II, 429 o. fl. St. (Svenske Acta III, 13). 16 Marts meddelte Kongen Sten Brahe og Oluf Rosensparre, at han vilde bruge dem til at forrette nogle Ærender hos Kong Karl, hvorfor de skulde møde selv sjette i Kbhvn. 8 April: Sjæl. T. XX, 375. Har det været paatænkt at lade de to Raader overbringe Krigserklæringen?

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[To ordrette citater forekommer på siden og oversættes til nutidsdansk; resten er Erslevs egen fremstilling.]

Citat 1 (dansk, 3. febr.): »Eftersom vor nådige herres vilje og mening, både i disse sager og i flere andre, udførligt og tilstrækkeligt er forfattet og indført i Hans Majestæts trykte patenter, vil vi venligt henvise jer, gode herrer, dertil; vi beder nabovenligt og venligt, at I gode herrer vil undskylde vor nådige konge såvel som os over for Kongelig Majestæt i Sverige for, at Hans Majestæt ikke selv skriver herom, thi vi anser det for unødvendigt at besvære Hans Majestæt dermed«

Citat 2 (svensk, fra Karl IX's brev): »sådant stemmer slet ikke overens med den stetinske overenskomst, hvilket vi håber, at Gud vil straffe, dersom eders nådigste konge vil fortsætte dermed og bryde den«

side 206

en Gang fra Ørebro til baade Kristian IV [1] og til »Danmarks Riges Raad og Stænder« [2], idet han atter opfordrede til at forsøge enten et Grænsemøde eller en udenlandsk Mægling; han henviste til, at de evangeliske Fyrster burde vogte sig for de »Paviskes« Stemplinger, og udtalte til Raadet tillige, at han ikke kunde tro, at det havde samtykt eller bevilget, at Stettinerfreden blev brudt. Fejdebrevet besvarede Karl IX 5 Dage efter sammestedsfra, idet han i sit Patent tilsidst hævdede, at da Stettinerfreden var sluttet ikke blot mellem Kongerne, men ogsaa mellem Undersaatterne og Rigernes Stænder, burde Kongen have ladet det danske Rigsraad underskrive Opsigelsesbrevet jævnsides ham selv [3]. Indholdet af denne Skrivelse meddeltes samme Dag Danmarks Riges Raad og Stænder, for hvem Karl IX atter ytrede sin Tvivl om, at de havde samtykt i Fredsbruddet [4].

———

1612.

Marts. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Hvorledes Mødet blev indkaldt, eller hvem der overværede det, vides ikke [5]. 21 Marts indgav »Kansler, Raadet samt Adelen her i Sjælland« deres Betænkning og Behag om Strandvagten [6]. — 20 April udstedte Kongen et Skadesløsbrev til Raadet, fordi dette havde lovet for ham for 290,500 Rdl. Dette Brev overgav Kansleren 24 Oktbr. til Manderup Parsberg, der erklærede at ville have det i Forvaring paa Rigens

---

Noter

[1] Svenske Acta III, 20.[2] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 21).[3] Svenske Acta III, 27.[4] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 151 (Svenske Acta III, 30).[5] Eske Brok kom først til Kbhvn. 30 Marts (Mag. t. d. danske Adels Hist. I, 111).[6] Skandin. Litt. Selsk. Skr. 1808, S. 134. Originalen (Registr. 27, n. 156 K) har paa Bagsiden: »Forordning, hvorledis vagten vid strandsiden udi Sieland schal holdis. R: Haff. 29 martii anno 1612«.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Siden er overvejende Erslevs egen fremstilling. De forekommende citationstegn-udtryk er enten enkeltord eller allerede tidssvarende dansk og kræver ingen egentlig oversættelse; de gengives her alligevel med en kort forklaring:]

»Danmarks Riges Raad og Stænder« — dvs. "Danmarks riges råd og stænder" (allerede på datidens/nutidens danske, ingen oversættelse nødvendig).

»Paviskes« Stemplinger — dvs. "de papistiskes (katolskes/pavetro) rænker/intriger".

»Forordning, hvorledis vagten vid strandsiden udi Sieland schal holdis« — dvs. "Forordning om, hvorledes vagten ved strandsiden i Sjælland skal holdes".

side 207

Raads Vegne, saafremt Gud bevarede hans egne Breve fra Vaade og Ulykke [1].

April—Maj. Provinsmøder af Adelen.

16 Marts forskreves Adelen i Skaane til personlig at møde i Landskrone 2 April, hvor Kongen vilde tilkjendegive den noget magtpaaliggende gjennem dertil forordnede gode Mænd [2]. Disse var Breide Rantzau og Mogens Ulfeld, og der raadsloges paa Mødet om Vagtposter ved Grænserne [3].

20 April udgik der et aabent Brev til Adelen i Sjælland, Jylland og Fyn, at Kongen i Anledning af mulige Indfald fra Sverige havde befalet de i hvert Land tilstedeværende Raader, at de skulde tage nogle andre gode Mænd til sig og forordne om Forholdsregler derimod [4]. I den Anledning holdtes 5 Maj i Odense og 14 Maj i Ringsted Møder af Landskabernes Raad og Adel, paa hvilke man vedtog en Ordning af Forsvaret paa Kongens Behag [5].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1612.

Indlandet. [6] Fra Frederiksborg 26 Oktbr. befuldmægtigedes Kristen Fris og Eske Brok* samt Siverd Bek og Jens Jul til at optage Vidneforhør i Sagen mellem Feltmarskalk Gerd Rantzau og Oberstlieutenant Michel Viktor von Wüstrow, der beskyldte hin for at have forsømt den gode Lejlighed til at slaa Fjenden [7]. Forhøret fandt Sted i Kbhvn i »Raadstuen« 27—30 Oktober [8].

Fyrstendømmerne. 11 Marts befaledes det Manderup

Noter

[1] Orig. med Segl: Justitsminist. Aflev. Skab 15, n. 63.[2] Skaanske T. III, 486.[3] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 36).[4] Sjæl. T. XX, 453. Missivet til Raaderne: smstds.[5] Odense: Nye danske Mag. II, 171. Ringsted: Skand. Litt. Selsk. Skr. 1808, S. 142 (Orig. i Registr. 27, n. 156 I).[6] Forordningerne af 12 Oktbr. 1618 om Luxus og 10 Decbr. 1621 om Haandværkere, begge udgivne med Rigsraadets Raad, er i nogle Tryk fejlagtig daterede 1612.[7] Vollmachten 1611—16, Fol. 49.[8] Eske Brok (Mag. t. d. danske Adels Hist. I, 22).

side 208

Parsberg og Jakob Ulfeld at møde i Kolding 24 Juni for sammen med nogle holstenske Raader at paadømme den mellem Hertug Johan Adolf og Markvard Rantzaus Enke værende Strid [1] (jfr. ovfr. S. 191). Dette Møde synes ikke at have fundet Sted, og 8 Avgust befaledes det de to Raader at møde i Kolding 20 Septbr. [2] 12 Septbr. udfærdiges der en Fuldmagt for de to Raader samt Leonhard Metzner og Johan Schønbach til at dømme i de nævnte Stridigheder [3]. Jfr. S. 212—13.

Sverige. Nytaarsdag henvendte de svenske Raader sig fra Nyköping til de danske, mindede om de mange Forsøg, der var gjorte fra svensk Side paa at hindre Krigen, og erklærede sig endnu rede til Underhandling, forudsat at man vilde tilbagegive Kalmar og hvad ellers utvivlsomt tilhørte den

svenske Krone. »Hvar I och addeles huos idher sielfve besluthet hafve, ändeligen uthi idhert fiendtlige upsåt framhärde, så vele vi på vår sidhe befale saken Gudh den aldrehögste såsom en rättvis, opartisch och altförmående domare, och tvifle inthet, at såsom han väl veet, at idher konungh och I dette krigh emot vår nådigeste konungh och os icke för nagen annen orsak, ehvadh I och föregifva kunne och måge, begynt hafve ähn af fremmande lands och konungarikers begärlighet, altså varder hans guddomelige almechtighet tvifvel uthen på sidlychtenne rättvisan bifallandes och styrandes sådant öfvervåld och ochristelige begärlighet, och vahrde Sveriges rikes inbyggiare og vetendes, hvadh dem i sådan sak och fall äghner och bör« [4]. Dette Brev blev ubesvaret [5] og synes at være bleven meget unaadig optaget af Kristian IV, der i et Brev til Gustav Adolf (Øreby 9 Juli) kalder det »Sveriges Riges Raads Undsigelsesbrev« og taler om den derved foraarsagede renovatio armorum* [6].

Noter

[1] Jydske T. VI, 30.[2] Smstds. 38.[3] Kreditiv: Inlend. Reg. 1611—13, Fol. 247; Memorialen var enslydende med den af 1610 (efter en Marginalbemærkning i Vollmachten 1598—1611, Fol. 390).[4] Orig. med 14 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 160 (Svenske Acta III, 73). Jfr. Stiernman, Riksdagars Besluth I, 650.[5] Slange S. 305.[6] Svenske Acta III, 85. Gustav Adolf erklærede i Svaret (Jønkøping 10 Avgust), at Brevet aldeles ikke kunde opfattes saaledes; det var jo dog kun efter Rigernes gamle Brug, at det svenske Rigsraad havde tilskrevet det danske: [note fortsætter, afbrudt af sidens bund].

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Et langt ordret citat (svensk) forekommer på siden og oversættes her til nutidsdansk; resten er Erslevs egen fremstilling.]

»Hvis I og alle hos jer selv har besluttet endeligt at forblive i eders fjendtlige forehavende, så vil vi på vor side overlade sagen til Gud den Allerhøjeste som en retfærdig, upartisk og almægtig dommer, og vi tvivler ikke på, at ligesom han vel ved, at eders konge og I har begyndt denne krig mod vor nådigste konge og os ikke af nogen anden årsag – hvad I end måtte foregive og påstå – end af begærlighed efter fremmede landes og kongerigers gods, således vil hans guddommelige almagt uden tvivl til sidst lade retfærdigheden sejre og styre mod sådan overvold og ukristelige begærlighed, og Sveriges riges indbyggere skal da vide, hvad der tilkommer og bør ske med dem i en sådan sag og et sådant tilfælde«

Desuden forekommer det latinske udtryk »renovatio armorum«, som betyder "fornyelse af krigshandlingerne/våbnene" (dvs. genoptagelse af krigen).

side 209

Efterat Gustav Adolf havde udnævnt Raaderne Gustav Stenbock og Henrik Horn samt Adam Skraffer til at møde mellem Ulfsbæk og Knærød for at forhandle om Udvexling af Fangerne, beskikkedes dertil fra dansk Side Axel Brahe samt Anders Bille til Raabeløv og Tage Tot til Eriksholm, som 13 Juli fik Fuldmagt til at møde paa Grænsen 19 Juli [1]. I Søvid afsluttede disse 20 Juli et »Kvarter« [2]; men da i dette nogle Punkter var uafgjorte, fik de samme 11 Avgust Fuldmagt til atter at møde 31 Avgust paa Grænsen og handle om Kvarter [3]. Kvarteret blev derefter ændret ved Søvid 6 Septbr. [4]

De samtidig paabegyndte Underhandlinger mellem Kongerne førte til, at Kristian IV, der ikke vilde gaa ind paa nogen Stilstand, 18 Septbr. tilbød at sende 4 Rigsraader til et Grænsemøde ved Knærød 28 Oktbr., om Gustav Adolf ligeledes vilde udsende 4 Raader med nøjagtig Fuldmagt af ham selv, Hertug Johan og Rigets Stænder [5]. Ved samme Lejlighed begjærede Kongen ogsaa Lejde for sine Udsendinge, nemlig Kristen Fris, Manderup Parsberg, Axel Brahe og Eske Brok, idet han oversendte et uudfyldt Lejdebrev for de svenske Udsendinge [6]. 21 Septbr. sendtes der de nævnte Raader Meddelelse om Mødet, idet det befaledes dem 8 Dage forud at være i Kbhvn. [7] — Kristian IV's Brev kom til Stockholm 5 Oktbr. og besvaredes af Gustav Adolf 8 Oktbr.; Kongen gik ind paa Forslaget, dog at Mødet udsattes til 29 Novbr., og oversendte Lejdebrev for de danske Raader [8]. — Kristian IV tiltraadte Udsættelsen 24 Oktbr. [9] Samme Dag skrev 6 danske Raader til de svenske for at paaanke, at Gustav Adolf

---

Noter

[fortsat fra foregaaende side [6]:] ... ping 10 Avgust), at Brevet aldeles ikke kunde opfattes saaledes; det var jo dog kun efter Rigernes gamle Brug, at det svenske Rigsraad havde tilskrevet det danske:[1] Sjæl. R. XV, 448.[2] Svenske Acta III, 87—91.[3] Sjæl. R. XV, 449. Instrux for dem: Sjæl. T. XX, 464, jfr. 466, 467.[4] Kopi: Registr. 27, n. 159.[5] Svenske Acta III, 95. Jfr. Slange S. 315—16, 324—25.[6] Svenske Acta III, 97. Lejdet blev siden udfyldt under 24 Oktbr. smstds. 93.[7] Sjæl. T. XX, 467. Eske Brok modtog Brevet 28 Septbr. (Mag. t. d. Danske Adels Hist. I, 21).[8] Svenske Acta III, 99. Lejdebrevet: smstds. 101.[9] Svenske Acta III, 102.

side 210

i sit Brev af 8 Oktbr. havde begjæret (i øvrigt rent i forbigaaende), at de danske Raader skulde have Fuldmagt af Rigets Stænder foruden af Kongen. Naar Kristian IV havde forlangt, at de svenske Udsendinge skulde være befuldmægtigede baade af Kongen, Hertug Johan og Stænderne, laa dette jo i, at Gustav Adolf var umyndig og ikke kronet m. m.; Kravet var ikke stillet af nogen ond Vilje og burde ikke overføres paa Danmark [1]. Raaderne oversendte tillige en Kopi af Fuldmagten fra Kristian IV [2]. 29 Oktbr. udstedte samtlige Raaderne dog en Fuldmagt for deres 4 Medbrødre [3]

(Brevet omsendtes til de »tilstedeværende« Raader til Beseglning ved Kanslerens Rundskrivelse af 30 Oktbr., n. 41), men denne blev ikke brugt.

Mødet ved Ulfsbæk aabnedes til aftalt Tid, efterat de 4 danske Kommissarier 16 Novbr. havde faaet deres Instrux af Kongen [4], og de svenske Afsendinge afgav straks (30 Novbr.) en Erklæring om, hvorfor en Fuldmagt af Hertug Johan og Stænderne var ufornøden [5]. Forhandlingerne vedvarede til 20 Januar, da Freden undertegnedes [6]. Se ndfr. S. 213.

41. Candtselers bref thil nogle af raadit en fuldmagt at beseigle och underskrifve. Hafn. 30 Octob. 1612.
Koncept med mange Rettelser: Justitsminist. Aflev., Skab 14, n. 198.

Kiere Sten Brahe, synderlig gode ven og broder. Jeg gifver deg venligen at vide, at af kong Gustaf Adolf af Sverig hans schrifvelse, k. mt. senist tilschrefvet, forstaaes, at hans mayt [usikker: forkortelsestegn, ikke tydeligt et tal] commissarier, som ere forordnit at møde paa grentsen, af menige

---

Noter

[1] Underskrifter: Kristen Fris, Manderup Parsberg, Breide Rantzau, Eske Brok, Axel Brahe og Kristian Holk. Svenske Acta III, 103. Jfr. Slange S. 325—26.[2] Svenske Acta III, 104.[3] Udstedere: Mogens Ulfeld, Sten Brahe, Breide Rantzau, Jørgen Fris, Preben Gyldenstjerne, Oluf Rosensparre, Kristian Holk og Jakob Ulfeld.[4] Orig. med Segl: smstds. n. 329 (Svenske Acta III, 110).[5] Svenske Acta III, 119, jfr. Slange S. 326.[6] Svenske Acta III, 123—95. Jfr. Eske Brok (Mag. t. d. Danske Adels Hist. I, 23—30); Slange S. 326, 329.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Sidens hovedtekst er Erslevs egen fremstilling (oversættes ikke). Dokumentoverskriften (nr. 41) er på ældre dansk og oversættes; desuden påbegyndes selve dokumentteksten (et brev fra Kansleren til Sten Brahe), som er et ordret citat og oversættes her til nutidsdansk:]

Dokumentoverskrift: "Kanslerens brev til nogle af rådet om en fuldmagt at besegle og underskrive. København, 30. oktober 1612."

Brevtekst (påbegyndt, fortsætter på næste side): »Kære Sten Brahe, synderligt gode ven og broder. Jeg giver dig venligt at vide, at det af kong Gustav Adolfs af Sveriges skrivelse, som for nylig er tilskrevet Kongelig Majestæt, fremgår, at hans majestæts kommissærer, som er forordnet til at møde på grænsen, af menige...« (sætningen er ufuldendt og fortsættes på følgende side).

side 211

stend[er] en fuldmagt schulle med gifvis. Tha en dog thet nu icke af menige stender skie kand, saa eragtes dog notvendig at vere fornøden, at raadet, som tilstede ere, slig fuldmagt tilforne hans mts tilforordnede commissarier udgifver, hvilcken jegmed nerverendis bud dig nu tilskicker, bedendis dig venligen, at thusamme fuldmagt ville forseigle oc underschrifve, och budit igienufortøfvit afferdige, saa hand icke skal blifve opholdet.

==========

1613.

Raadet undergik ikke nogen Ændring i dette Aar [1].

31 Maj. Herredag i Kjøbenhavn [2].

Indkaldelsen udgik 30 Januar til »alle Rigens Raad« [3]. Hele Raadetsiges at have overværet Herredagen; Retterthinget varede til 15 Juni,da »alle Sager havde Ende« [4]. Den 16, 17. og 18 »var Raadet forsamletom adskillige Lejligheder at raadslaa«; deriblandt var vistnok ogsaaKejser Matthias' Brev til Kongen angaaende Lübeckernes Klagepunktermod denne, som Kristian IV besvarede 24 Juni [5], skjønt »de fleste af Rigens Raad« i Begyndelsen skal have tilraadet ham at lade Brevetuden Svar [6]. 21 Avgust var hele Raadet, Jørgen Fris undtaget, til Gjæst hos Kongen paa Frederiksborg, hvorfra man vendte tilbage d. 25,medens Kongen fulgte to Dage efter [7]. D. 28 fældedes endnu én Dom, vedhvis Afsigelse der

---

Noter

[1] Slange S. 452 fortæller vel, at Sten Brahe 1613 efter egen Begjæring blev forlovet fra at sidde længere i Raadet, hvorved Kongen selv baade roste og takkede ham. Dette er dog sikkert urigtigt; lige til 1619 deltog Sten Brahe i Raadsmøderne, og Thomas Wegners Ligprædiken over ham véd kun at bemærke, at han siden Oktober 1617 var svagelig.[2] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 39).[3] Sjæl. T. XXI, 2, jfr. Slange S. 349.[4] Saaledes Eske Brok (Vedel Simonsen II, 31); i Herredagsdombogen er dog én Dom dateret 17 Juni.[5] Londorp suppl. et contin. I, 690.[6] Slange S. 357.[7] Eske Brok (anf. St. S. 31—32).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Øverste afsnit (fortsættelse af ældre dokumentcitat fra forrige side):

"...stænder skulle gives en fuldmagt. Men da dette nu ikke kan ske af de menige stænder, anses det dog for nødvendigt, at rådet, som er til stede, udsteder en sådan fuldmagt til forannævnte hans

majestæts dertil forordnede kommissærer, hvilken jeg nu sender dig med nærværende bud, idet jeg venligt beder dig om, at du vil forsegle og underskrive samme fuldmagt og uopholdeligt sende budet tilbage igen, så han ikke skal blive opholdt."

Kortere citater i brødteksten:"alle Rigens Raad" → "alle rigets råd""alle Sager havde Ende" → "alle sager var afsluttet""var Raadet forsamlet om adskillige Lejligheder at raadslaa" → "var rådet forsamlet for at rådslå om forskellige anliggender""de fleste af Rigens Raad" → "de fleste af rigets råd"

side 212

af Raadet fattedes Mogens Ulfeld [1] og Jørgen Fris. SammeDag »fik Raadet deres Afsked« [2]. Da Hertuginde Avgusta af Gottorp under Herredagenaflagde et Besøg i Danmark, ledsagedes hun fra Vordingborgtil Frederiksborg af Kristian Holk og Kristen Fris til Krage-rup [3]. — Raadet bevilgede Kongen en Forlængelse af Krigs-skatten for Aarene 1613 og 1614, hvorom Breve udgik 19 Juni [4].Samme Dag udgik med Raad af Rigens Raad, »som nu herhos os er til Stede«, flere Forordninger, én om Papisterne, en anden mod Udførsel af Svin, en tredje om Alen og Vægt og en fjerde om Misdæderes Henrettelse [5].

2 Avgust. Herredag i Skien.

Herredagen indkaldtes samtidig med den danske [6] ogvarede fra 13 til 21 Avgust. Den overværedes af Kongenselv [7], desuden af Kristen Fris, Jørgen Fris, *Preben Gylden-stjerne, Oluf Rosensparre og Enevold Kruse*.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1613.

*Indlandet. 17 Juni befaledes det Manderup Farsberg*og Eske Brok at begive sig til Silkeborg, undersøge BøndernesKlagemaal mod Lensmanden Kristian Holk til Bustrup og siden forordne derom, hvad de kunde anse for ligeligt og ret [8].Forhøret fandt Sted 8 Oktbr. [usikker: nummerering, muligvis samme note [8/9]]

Fyrstendømmerne. 13 Juni befaledes det ManderupFarsberg og Jakob Ulfeld* at møde i Kolding 1 Avgust forForening med de fyrstelige Raader at afgjøre Stridighedernemellem Hertug Johan Adolf og Markvard Rantzaus Efter-

---

Noter

[1] Denne var da vel afrejst til Brandenburg. Ndfr. S. 214.[2] Eske Brok (anf. St. S. 32).[3] Slange S. 353.[4] Sjæl. T. XXI, 20—22 (Hübertz, Aktst. vedk. Aarhus II, 29), Norske Rigsreg. IV, 496; jfr. Slange S. 353.[5] Sjæl. T. XXI, 16—20. I en femte Forordning af samme Dag, hvorved alle Skraaer og Lavsretter afskaffedes, nævnes Raadet derimod ikke (Sjæl. T. XXI, 18; trykt).[6] Sjæl. T. XXI, 2, jfr. Slange S. 349.[7] Jfr. Slange S. 353. Jydske T. VI, 67.[usikker: 8/9] Eske Brok (Vedel Simonsen II, 39).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"som nu her hos os er til Stede" → "som nu er her hos os til stede"(Betegner rigsrådsmedlemmerne, der var til stede ved udstedelsen af forordningerne.)

side 213

leverske (jfr. S. 191 og 208) [1]. Paa Grund af Jakob UlfeldsBortrejse (S. 214) indtraadte Kristian Holk i hans Sted ogfik 20 Juli tilligemed Manderup Parsberg samt LeonhardMetzner og Johan Schønbach Kongens Fuldmagt til at dømmei Sagen [2].

Sverige. Freden i Knærød (ovfr. S. 210) underskreves af Kommissarierne 20 Januar, idet de lovede inden 9 Marts at udlevere Ratifikationen [3]. Freden ratificeredes af Kristian IV26 Januar og beseglede af det samtlige Raad [4], hvad der ogsaaskete med en Obligation om Tilbagegivelsen af Elfsborg [5].30 April udvekslede den danske Ratifikation med den svenske i Varberg ved et Møde af to Raader og en Sekre-tær fra hver Side [6]. Fra Vesteraas 18 Decbr. klagede to svenske Raader, GrevMagnus til Visingsborg og Axel Oxenstierna, til Kristen Frisog Breide Rantzau over, at Tolderen i Øresund havde taget200 Dl. Accise af noget Vin, som Brevviseren, den stock-holmske Borger Erik Larson, havde kjøbt ved Rhinen og ladet skibe ind i Sverige med sin Tjener [7]. Brevet blev modtageti Kancelliet paa Kolding 23 Febr. 1614 [8]; Svaret kjen-des ikke.

Udlandet. 18 Marts befaledes det Jakob Ulfeld* at værei Kbhvn. selv femte i Paaskeugen for derfra at tiltræde den spanske Rejse [9]; 29 Marts fik han samt Dr. Jonas Charisiusderes Instrux [10], og fra Frederiksborg 31 Marts udfærdigedes der Kreditiv for dem til Kongen af Spanien [11]. Rejsen synes

---

Noter

[1] Jydske T. VI, 61.[2] Vollmachten 1611—18, Fol. 77.[3] Orig. med 4 Underskrifter og Segl: Sverige (Reg. 14), n. 330 b.[4] Slange S. 344. Raadets Underskrifter og Segl er sikkert skaffede til Veje, ved at Fredtraktaten omsendtes til de enkelte Raader (ligesom 1612, ovfr. S. 210); til et Raadsmøde paa dette Tidspunkt er der intet Tegn. Enevold Kruse befaledes det for Forseglingens Skyld at rejse først til Bahus, siden til Laholm: Norske Rigsreg. IV, 486.[5] Svenske Acta III, 204.[6] Slange S. 345.[7] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 164 (Svenske Acta III, 235).[8] Recepisse af Henrik Lange: Svenske Acta

III, 236.[9] Fynske T. III, 350.[10] Instruxbog 1613—69. Fol. 1.[11] Auslend. Reg. 1610—13, Fol. 435. Under Jakob Ulfelds Fraværelse betroedes Rigens Sekret til Kristian

side 214

dog først tiltraadt efter Herredagen i Kjøbenhavn [1] og skal have varet indtil det følgende Foraar [2]. 15 Juni udstedtes der Instrux for Mogens Ulfeld og Dr.Joakim Hübner som Udsendinge til Kurfyrsten af Branden-burg [3], hos hvem de i Berlin overværede et Bryllup [4]. Fra Frederiksborg 22 Avgust befaledes det Eske Broktilligemed flere Herremænd at møde i Kolding 17 Septbr. [5]for derfra at følge Kongen paa dennes Rejse ind i Tyskland;han skulde til sig selv lade gjøre en sort Fløjlskjortel »paa den ungerske Maner, som nu brugelig er«, men vilde fore-finde Liberiet til Folkene færdigt [6]. Eske Brok modtog Befa-lingen 27 Avgust, men skrev samme Dag til Statholderen, at denne maatte undskylde ham hos Kongen paa Grund af Syg-dom [7]. — Kongens Rejse gik ind i Holsten, hvor han mødtesmed Kurfyrst Johan Sigismund af Brandenburg, men afslog at tage Del i den protestantiske Union. Dette skal være sketefter Raadførsel med Rigens Raad [8].

Anm. Ditlev Holk, der paa Kongens Vegne overværede Hertug Hen-rik Julius' Begravelse, kaldes af Slange S. 355 urigtig Rigsraad.

Noter

Holk (Missive 17 April: Jydske T. VI, 56). Fra Kronborg 4 April meddeltes det Jakob Ulfeld, at Kongen havde tilladt Kaj Rantzau at følge ham til Spanien for der at forhjælpes til Tjeneste ved Hove eller befordres paa anden Maade: Sjæl. T. XXI, 7. Jfr. Bricka og Gjellerup, D. danske Adel I, 417.[1] Efter Slange S. 355 skal Afrejsen endog først være sket efter Kongens Hjemkomst fra Norge; Jakob Ulfeld synes dog at have forladt Danmark inden 20 Juli (ovfr S. 213).[2] Slange S. 355. Sammenhængen med denne Rejse er dog uklar; i Januar 1614 siger Siverd Grubbe, at han var i Nyborg hos Jakob Ulfeld (Danske Mag. 4 R. IV, 40).[3] Vollmachten 1611—18, Fol. 74.[4] Iver Vinds Optegn.: Danske Saml. IV, 4—5.[5] Eske Brok angiver 27 Septbr.[6] Sjæl. T. XXI, 36.[7] Eske Brok (Vedel Simonsen II, 36).[8] Slange S. 355.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"paa den ungerske Maner, som nu brugelig er" → "på ungarsk vis, som nu er i brug"

215

1614.

5 Marts. Raadsmøde i Kolding.

Raadet indkaldtes fra Koldinghus 29 Januar [1], efteratKongen allerede 7 Januar fra Haderslev havde befalet *Man-derup Parsberg, Jakob Ulfeld* og alle Bisperne at indfindesig i Kolding for at raadslaa om de af Præsten Oluf Kok modProfessor Hans Resen rejste Klager [2]. Denne Sag foretoges21 Febr., og Dommen fældedes to Dage efter af Kansler *Kri-sten Fris*, de to nævnte Raader og Bisperne [3]. — Raadsmødetafholdtes 6 Marts [4].

Avgust. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Stridighederne mellem Magistraten i Bergen og Kontoretsmstds. førte til en Retssag, hvorunder begge Parter forhørtes29 Avgust, 2 og 5 Septbr. i Nærværelse af Kongen, *KristenFris, Mogens Ulfeld, Sten Brahe, Breide Rantzau, OlufRosensparre, Jakob Ulfeld og Enevold Kruse* [5]. 6 Septbr.gav Kongen sin endelige Erklæring om Sagen [6].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1614.

Indlandet. 8 Juni meddeltes det Adelen, at Kongen an-saa det for raadeligt »selv i egen Person med nogle vore godeMænd og Raad« at foretage en ny Taxering til Rostjeneste.Til den Ende skulde Adelen i Sjælland, Laaland og Falstermøde i Kjøbenhavn 20 Juli, Adelen i Skaane og Hallandsamles i Helsingborg 26 Juli, hvad der forkyndtes til Lands-thingene [7]. 30 Juni befaledes det Sten Brahe, Breide Rant-

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXI, 48. I Kristian Holks Brev blev det befalet ham at medtage, hvad Jakob Ulfeld og han havde »forafskedet« efter Kongens Befaling mellem Magistraten i Kolding og Kronens Bønder i Harte.[2] Rørdam, Univ. Hist. IV, n. 447, jfr. III, 259.[3] Pontoppidan, Annales III, 642; jfr. Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 93).[4] Kr. IV (anf. St.).[5] Protokol: Hansestæderne n. 15.[6] Afskr. smstds. Jfr. Schlegel III, 23—24.[7] Sjæl. T. XXI, 60—63. Jfr. Slange S. 363.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"selv i egen Person med nogle vore gode Mænd og Raad" → "selv personligt sammen med nogle af vore gode mænd og råd""forafskedet" → "aftalt/afsluttet forlig om" (ældre udtryk for at have forhandlet og afsluttet en sag)

side 216

zau og Oluf Rosensparre at forrette Taxeringen [1]; Kongenselv gav ikke Møde. I Anledning af Kongens paatænkte Rejse til England ud-gik der 1 Juli fra Frederiksborg Brev til »menige RigensRaad, Hr. Kansler og Mogens Ulfeld undtagne«, at det i Kon-gens Fraværelse paa alting skulde have godt og flittigt Opsyn,at intet blev forsømt [2]. Dagen forud havde Kongen i Ordrenom Rostjenestetaxeringen (S. 215—16) tilføjet: »Desligestebede vi Eder og ville, at dersom det sig kunde hænde i vor Fra-værelse, at her kom fremmede Gesandter hid til Byen, eller og andet kunde forefalde, som noget kunde være anliggende,I da ville rette eder efter at komme hid til Byen, naar Stat-holderen Breide Rantzau tilskriver eder derom« [3]. KongensFraværelse varede fra 3 Juli til 11 Avgust [4]. I 1614 lod Kongen »ved nogle vore elsk. Raad og godeMænd af enhver Provins og Len i Danmark udnævne og ind-skrive til Krigsbrug nogle visse Gaarde«, hvoraf der herefter skulde holdes en Soldat til Fods [5]. Kommissarierne var for Nørrejylland Kristian Holk og Albret Skel (Embedsmandpaa Riberhus) [6], for Fyn Axel Brahe og Jakob Rosenkrans(Embedsmand paa Hagenskov) [7], for Sjælland Kristen Frisog Oluf Rosensparre [8], for Skaane Breide Rantzau og AndersBille (Embedsmand paa Helsingborg) [9]. Missiverne til dem udgik 17 Novbr.

Fyrstendømmerne. Fra Haderslevhus 2 April befaledes det Axel Brahe og Jakob Ulfeld med det allerførste at komme

---

Noter

[1] Smstds. Taxeringen i Helsingborg omtales af Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 41).[2] Sjæl. T. XXI, 67.[3] Slange S. 364 angiver, at det blev befalet Kristen Fris, Mogens Ulfeld, Axel Brahe og Kristian Holk under Kongens Fraværelse at forblive i Kbhvn. og Sjælland. Dette er ligesaa urigtigt som Paastanden smstds., at Enevold Kruse ved denne Tid blev afløst som Statholder i Norge af Jens Jul, der endda slet ikke var Rigsraad endnu; af de ovennævnte var i det mindste Kristen Fris netop med paa Rejsen.[4] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 97, 100).[5] Krigsordinansen 17 Decbr. 1615: Nye danske Mag. II, 161.[6] Jydske R. VII, 61—67.[7] Fynske R. III, 214—19.[8] Sjæl. R. XVI, 93.[9] Skaanske R. III, 502.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"menige Rigens Raad, Hr. Kansler og Mogens Ulfeld undtagne" → "det menige rigens råd, med undtagelse af hr. kansleren og Mogens Ulfeld"

"Desligeste bede vi Eder og ville, at dersom det sig kunde hænde i vor Fraværelse, at her kom fremmede Gesandter hid til Byen, eller og andet kunde forefalde, som noget kunde være anliggende, I da ville rette eder efter at komme hid til Byen, naar Statholderen Breide Rantzau tilskriver eder derom" →"Ligeledes beder og ønsker vi, at hvis det i vor fraværelse skulle hænde, at der kom fremmede gesandter hertil byen, eller at andet, som kunne have betydning, skulle forefalde, da ville I indrette jer efter at komme hertil byen, når statholderen Breide Rantzau skriver til jer derom."

"ved nogle vore elsk. Raad og gode Mænd af enhver Provins og Len i Danmark udnævne og indskrive til Krigsbrug nogle visse Gaarde" →"ved nogle af vore elskelige råd og gode mænd i hver provins og len i Danmark lade udpege og indskrive visse bestemte gårde til krigsbrug"

side 217

til Kongen og fortøve nogle Dage hos ham [1]. Sammestedsfra7 April befaledes det Jakob Ulfeld at rejse til Als, undersøgede Klager, som Præsten i Tontoft (nu Nordborg Sogn), Hie-ronymus Erik[sen], havde rejst mod Hertug Hans og forhandlemed Hertugen derom [2].

Udlandet. Jakob Ulfeld* i Spanien, se ovfr. S. 213—14. 2 Maj befaledes det Jakob Ulfeld at overvære det til Hildesheim 22 Juni fastsatte Møde mellem Hertug FrederikUlrik af Brunsvig-Lüneburg (Kongens Søstersøn) og de lüne-burgske Herrer om Fyrstendømmet Grubenhagen, efter hvadKongen havde lovet sin Svoger, Hertug Johan Frederik afWittenberg [3]. Fra Frederiksborg 30 Maj fik den nævnteRigsraad samt Landraaden Otto von Qualen og Dr. JohanSchønbach Instrux og Kreditiv til Dagen i Hildesheim [4]. Dennefandt Sted, men uden at bringe Sagen til Ende, hvorfor der fastsattes et nyt Møde til at afholdes sammesteds 1 Novbr. [5].Hertil fik de samme Udsendinge 7 Septbr. en ny Instrux [6]samt 10 Oktbr. Kreditiver [7]. Heller ikke paa dette Møde kom det til Udsoning [8].

Noter

[1] Tilføjelse: »Og endog vi vide, I med eders afgangne Broders Begravelse er forhindret, skal I dog det uanset eder hid over til os begive«. Fynske T. III, 371. Tilføjelsen fandtes sikkert kun i Brevet til Jakob Ulfeld, hvis Broder Korfits Ulfeld til Bavelse var død 23 Marts (Vedel Simonsen, Rugaard II, 94).[2] Fynske T. III, 372.[3] Jakob Ulfeld skulde medtage to unge Adelsmænd »der af Landet« (ɔ: Fyn), valgte af ham selv. Fynske T. III, 375.[4] Vollmachten 1611—18, Fol. 97; Auslend. Reg. 1614—16, Fol. 59; jfr. Fynske T. III, 376.[5] Tysk Relation af Udsendingene, dat. Kopenhagen 27 Avgust. Orig.: Brunsvig n. 45.[6] Vollmachten 1611—18, Fol. 102, jfr. 104.[7] Auslend. Reg. 1614—16, Fol. 111.[8] Tysk Relation (uden Underskrift). Koncept: Brunsvig n. 45. Foreløbig (dansk) Relation af

Jakob Ulfeld alene, stilet til Kansleren, dat. Nyborg 1 Decbr. Orig.: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 13, 11.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"Og endog vi vide, I med eders afgangne Broders Begravelse er forhindret, skal I dog det uanset eder hid over til os begive" →"Og selvom vi ved, at I er forhindret på grund af jeres afdøde broders begravelse, skal I alligevel begive jer herover til os."

"der af Landet" → "dér fra landet" (dvs. fra Fyn)

side 218

1615.

13 Marts. Herredag i Kjøbenhavn [1].

Herredagen udskreves 6 Septbr. 1614, og herom udgikBreve til 13 Raader [2]. Efter Herredagsdombogen skal heleRaadet være mødt, Mogens Ulfeld dog først 23 Marts; Ret-terthinget vedvarede til 30 Marts, Raadsmødet noget længere.Den engelske Udsending Robert Anstruther forebragte sinKonges Ønsker, hvorom Kristian IV forlangte Raadets Be-tænkning. Dette fraraadede at indgaa paa det foreslaaedeForbund, mente, at man ikke burde aftræde Rigernes Ret til Hvalfiskefangst under Grønland, og udtalte, at den af Eng-lænderne ønskede Ret til at fange Hvalfisk under Norgekunde komme Rigernes Indbyggere til Skade. Betænkningenblev 5 April forebragt Kongen af Sten Brahe og Jakob Ulfeld;den kjendes kun af Kongens Replik, der afgaves samme Dag(Egenh. Breve n. 16), og hvori han krævede nøjere Delibe-ration af de to sidste Punkter [3]. — Kongen havde samtidigproponeret, at hans yngste Sønner, naar de blev myndige og Kongen var død, skulde »respekteres« som hans Søskende til-forn. Dertil svarede Raadet, at det »sligt ikke kunde bevilgeuden menige Rigets Stænders Bevilling, efterdi samme An-modning var ganske fremmed«. Kongen henviste i sin Repliktil, at Raadet alene i Frederik II's Tid havde bestemt, at den,der ægtede Kristians ældste Søster, skulde tages til Konge,

---

Noter

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 42).[2] Sjæl. T. XXI, 72—75.[3] Jfr. Slange S. 375. I April skrev Kongen til Kansleren: »Rubberdt haffuer uerrit huosz mig och storligensz sig besuerit, att hannem udi ted offuergifne suaar till fleere puncter er suaarit, end hand proponerit haffuer, och besuerer sig, att hand sligdt icke med sig tør tage. Begerer att motte ydermere hørisz, huorfor raadit faar att bliffue tillstede, att man kan høre, qvid novi velit adferre. Inter alia sagde hand, att endog hand haffde

begerit att holde communication med nogen om saagerne, saa haffde ted dog icke mott hannem uedderfaarisz, med megit andit, som ieg y morgen uell uill siige chanseleren, naar Gud uill, uy kommer sammen«. Egenh. Seddel med Segl, »red. Haf. mense aprili anno 1615«: Danske Kg. Hist. n. 95, DD g 2.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"sligt ikke kunde bevilge uden menige Rigets Stænders Bevilling, efterdi samme Anmodning var ganske fremmed" →"ikke kunne bevilge sådant uden hele rigets stænders bevilling, eftersom denne anmodning var helt usædvanlig"

Kongens brev til kansleren (fodnote 3), ældre citat:"Rubberdt haffuer uerrit huosz mig och storligensz sig besuerit, att hannem udi ted offuergifne suaar till fleere puncter er suaarit, end hand proponerit haffuer, och besuerer sig, att hand sligdt icke med sig tør tage. Begerer att motte ydermere hørisz, huorfor raadit faar att bliffue tillstede, att man kan høre, qvid novi velit adferre. Inter alia sagde hand, att endog hand haffde begerit att holde communication med nogen om saagerne, saa haffde ted dog icke mott hannem uedderfaarisz, med megit andit, som ieg y morgen uell uill siige chanseleren, naar Gud uill, uy kommer sammen."

→ "Robert har været hos mig og beklagede sig kraftigt over, at der i det overgivne svar er svaret på flere punkter, end han havde foreslået, og han beklager sig over, at han ikke tør tage sådant med sig. Han beder om at blive hørt yderligere, hvorfor rådet må blive til stede, så man kan høre, hvad nyt han vil fremføre. Blandt andet sagde han, at selvom han havde bedt om at holde kommunikation med nogen om sagerne, var det dog ikke blevet ham tilstået, med meget andet, som jeg i morgen nok vil sige til kansleren, når Gud vil, vi kommer sammen."

side 219

saavelsom alene bevilget hans Søskendes Brudeskat, og ud-talte derfor den Tilforsigt til Raaderne, at de »ikke sligt fra dem til Stænderne henskyder«, om end han ikke tvivlede paa disses Beredvillighed. — Fremdeles hævdede Kongen i sinReplik Nødvendigheden af den til Fæstningerne forlangteSkat, skjønt Raadet havde udtalt, at Undersaatterne ikke kunde taale yderligere Paalæg, og foreslog, at Skatten skulde fordeles paa to Aar. — Raadets Duplik kjendes ikke; det gikdog ikke ind paa nogen Skat strax [1], men bevilgede derimodallerede nu en Skat, der skulde udgives 1625 (n. 42), samt en Forhøjelse af Sisen i Anledning af Oprettelsen af en staaende Hær og det Tab i Landgilde, Kronen derved vildelide; dette kundgjordes 1 Maj [2]. — 31 Marts udgik Recessenefter Overvejelse med Raadet [3].

42. Raadets Bevilling, Marts. Afskrift med Jakob Ulfelds Haand:RR n. 42 J.**

Vi efterskrefne Christian Fris til Borreby, kongl. mtscanceller, Magnus Ulfeldt til Sielsø, admiral, Sten Brahethil Knudstrup, Manderup Parsberg til Hagisholm, BreideRantzou til Rantzouholm, stathalter, Jørgen Fris til Krastrup,Prebiørn Gyldenstiern til Vosborg, Axel Brahe til Elfvid,Oluf Rosensparre til Skarholt, Eske Brock til Estrup, Chris-tian Holck til Søboe, Jacob Ulfeldt til Ulfeldsholm, rigenscanceller, oc Envold Kruse til Hiermitsløfgaard, stathalter udi Norge, alle Danmarckis rigis raad, kendis oc giøre vit-terligt med dette vort obne bref for os oc vore efterkommereDanmarckis rigis raad, at vi udaf synderlige aarsager, beraadoc betenckende voris aller naadigste herre oc konning, disselande oc riger oc deris indbøggere til ere, bestørckelse, gafnoc gode, hafver bevilget oc samtøckt oc nu med dette vortbref bevilger oc samtøcker, at den stormegtige høyborneførste och herre, her Christian den fierde, Danmarckis, Nor-gis, Vendis oc Gottis konning

---

Noter

[1] Slanges Paastand S. 376, at Skatten til Fæstningsværkerne blev bevilget og udgivet i to Aar, er sikkert urigtig.[2] Sjæl. T. XXI, 111. Derimod udgik uden Raadets Raad en Fdg. af 1 Juni om adskillige Slags Haandværksfolk (Sjæl. T. XXI, 118; trykt) og en anden af 1 Avgust om en ny Taxt for Oppebærelsen af Kronens Told (Sjæl. T. XXI, 132).[3] Rosenvinge, Love IV, 313.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"ikke sligt fra dem til Stænderne henskyder" → "ikke henskyder den slags fra sig over til stænderne"

Dokument 42, Raadets Bevilling (ældre citat, fortsættes på næste side):"Vi efterskrefne Christian Fris til Borreby, kongl. mts canceller, Magnus Ulfeldt til Sielsø, admiral, Sten Brahe thil Knudstrup, Manderup Parsberg til Hagisholm, Breide Rantzou til Rantzouholm, stathalter, Jørgen Fris til Krastrup, Prebiørn Gyldenstiern til Vosborg, Axel Brahe til Elfvid, Oluf Rosensparre til Skarholt, Eske Brock til Estrup, Christian Holck til Søboe, Jacob Ulfeldt til Ulfeldsholm, rigens canceller, oc Envold Kruse til Hiermitsløfgaard, stathalter udi Norge, alle Danmarckis rigis raad, kendis oc giøre vitterligt med dette vort obne bref for os oc vore efterkommere Danmarckis rigis raad, at vi udaf synderlige aarsager, beraad oc betenckende voris aller naadigste herre oc konning, disse lande oc riger oc deris indbøggere til ere, bestørckelse, gafn oc gode, hafver bevilget oc samtøckt oc nu med dette vort bref bevilger oc samtøcker, at den stormegtige høyborne første och herre, her Christian den fierde, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis konning..."

→ "Vi undertegnede Christian Friis til Borreby, kongelig majestæts kansler, Mogens Ulfeldt til Selsø, admiral, Sten Brahe til Knudstrup, Manderup Parsberg til Hagesholm, Breide Rantzau til Rantzausholm, statholder, Jørgen Friis til Krastrup, Preben Gyldenstjerne til Vosborg, Axel Brahe

til Elvedgaard, Oluf Rosensparre til Skarholt, Eske Brock til Estrup, Christian Holck til Søbo, Jakob Ulfeldt til Ulfeldsholm, rigets kansler, og Envold Kruse til Hjermitslevgård, statholder i Norge, alle Danmarks rigsråder, erkender og gør vitterligt med dette vort åbne brev for os og vore efterkommere, Danmarks rigsråder, at vi af særlige årsager, efter overvejelse og med omtanke for vor allernådigste herre og konge, disse lande og riger og deres indbyggeres ære, styrkelse, gavn og bedste, har bevilget og samtykket, og nu med dette vort brev bevilger og samtykker, at den stormægtige højbårne fyrste og herre, hr. Christian den Fjerde, Danmarks, Norges, Venders og Goters konge..." (fortsættes side 220)

side 220

etc., voris aller naadigste herre oc konning, maa lade ud-skrifve oc oppeberre en almindelig penge skat ofver altDanmarck oc Norgis riger, som skal verre en gemen skat,en daller udaf hver gaard som sedvanligt, udi det aar, nar mand skrifvendis vorder et thusind sexhundrede thiufve ocfem, oc dersom her for inden nogen anden skat blifver ud-skrefven, da skal dog denne nafngifven skat dermed icke verre ment eller revocerit, men maa ligevel udi forne tidoc maade udskrifvis oc oppeberris, efter som forbemelt er,oc nar samme skat er oppeboren, da skal dette voris bref osigen tilstillis. At vi samtligen dette saa for os oc voris efter-kommere Danmarckis rigis raad bevilget oc samtøckt hafve,des til ydermere vidnisbiurd oc bekreftning hafve vi trøcktvore signeter her neden fore oc med eigne hender under-skrefvit. Schrefvit udi Køpenhafn udi den almindelige herre-dage anno 1615 udi martii maanit.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1615.

Indlandet. 2 Marts fik Sten Brahe og Oluf Rosensparre*Brev at begive sig til Kbhvn. [1]
11 Juli fik Rentemestrene Enevold Kruse og Siverd BekKvittants paa deres Regnskaber 1599—1608, aflagte for Kongen i Nærværelse af Kristen Fris, Sten Brahe og *BreideRantzau* [2]. — 16 Decbr. fik Rentemester Siverd Bek Kvittantsfor Regnskabet 1608—09, aflagt i de sammes Nærværelse [3].— 21 Decbr. fik Siverd Bek og Jens Jul en lignende Kvit-tants for Regnskaberne 1609—11 [4]. 25 Juli fik Raadet Brev at skulle være i Kolding 13 Septbr. [5];10 Avgust blev derefter Superintendenten i Fyn, M. HansKnudsen Vejle, stævnet til at møde her i Rette for »noglevore elsk. Rigens Raad og Bisper« [6]. Sagen blev dog udsat til Herredagen i Maj 1616 (se ndfr. S. 222), og 19 Avgust fikRaadet Brev ikke at møde [7].

Noter

[1] Sjæl. T. XXI, 106.[2] Sjæl. R. XVI, 134.[3] Smstds. 143.[4] Smstds. 156.[5] Sjæl. T. XXI, 132.[6] Pontoppidan Ann. III, 696; Saml. til Fyens Hist. VII, 361. Jfr. Rørdam, Univ. Hist. III, 296—97.[7] Sjæl. T. XXI, 336.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dokument 42, Raadets Bevilling, fortsat (ældre citat):"...etc., voris aller naadigste herre oc konning, maa lade udskrifve oc oppeberre en almindelig penge skat ofver alt Danmarck oc Norgis riger, som skal verre en gemen skat, en daller udaf hver gaard som sedvanligt, udi det aar, nar mand skrifvendis vorder et thusind sexhundrede thiufve oc fem, oc dersom her for inden nogen anden skat blifver udskrefven, da skal dog denne nafngifven skat dermed icke verre ment eller revocerit, men maa ligevel udi forne tid oc maade udskrifvis oc oppeberris, efter som forbemelt er, oc nar samme skat er oppeboren, da skal dette voris bref os igen tilstillis. At vi samtligen dette saa for os oc voris efterkommere Danmarckis rigis raad bevilget oc samtøckt hafve, des til ydermere vidnisbiurd oc bekreftning hafve vi trøckt vore signeter her neden fore oc med eigne hender underskrefvit. Schrefvit udi Køpenhafn udi den almindelige herredage anno 1615 udi martii maanit."

→ "...etc., vor allernådigste herre og konge, må lade udskrive og opkræve en almindelig pengeskat over hele Danmark og Norges riger, som skal være en almindelig skat, en daler af hver gård som sædvanligt, i det år man skriver sekstenhundredefemogtyve, og dersom der forinden bliver udskrevet nogen anden skat, skal denne nævnte skat dog ikke derved være ment eller tilbagekaldt, men skal alligevel udskrives og opkræves på forannævnte tid og måde, som forbemeldt er, og når samme skat er opkrævet, skal dette vort brev tilstilles os igen. At vi i fællesskab har bevilget og samtykket dette således for os og vore efterkommere, Danmarks rigsråder, har vi til yderligere vidnesbyrd og bekræftelse herom trykt vore segl herunder og underskrevet med egne hænder. Skrevet i København under den almindelige herredag, år 1615, i marts måned."

"nogle vore elsk. Rigens Raad og Bisper" → "nogle af vore elskelige rigsråder og bisper"

side 221

Anmærkning. Da Kongens Søstre var i Danmark (i Juni Maaned [1]). skal de have tilraadet Kongen at indgaa et nyt fyrsteligt Ægteskab, men Kristian IV henviste da bl. a. til Vanskeligheden ved af Rigsraadet at opnaa Midler til Underhold for flere Prinser, end der allerede var [2]. Endnu i samme Aar ægtede han Kirstine Munk.

Fyrstendømmerne. 15 Juni befaledes det Axel Brahe, der var taget med i en Kommission om Digerne i Møgeltønderhus Len, at møde 8 Dage efter St. Hans Dag [3]. — 19 Avgust meddeltes det Manderup Parsberg og Kristian Holk*, at Kongen havde bestemt sig til at afskaffe det Møde, der var ansat til at holdes paa Koldinghus 13 Septbr., men det var aftalt med Hertug Johan Adolf, at begges Kommissarier skulde mødes paa nævnte Tid og Sted i Anledning af et Laudum, som den afdøde Pfalzgreve Hertug Filip Ludvig havde afsagt paa Kommissariernes Domme i den Gammelby

Sag mellem Johan Adolf og Kongens holstenske Raad Baltzer v. Alefeld. Det befaledes derfor de to Raader at indfinde sig til Mødet, hvor hint Laudum skulde aabnes [4].

Udlandet. I Marts—April var Udsendinge dels fra Lübeck, dels fra Hansestæderne i Kbhvn., hvor de forhandlede med dertil forordnede Rigsraader. Dette var ogsaa Tilfældet med en ny Sendefærd fra Lübeck i Avgust [5].
Fra Wolfenbüttel 4 Septbr. udstedtes der en Instrux for Jakob Ulfeld og Dr. Leonhard Metzner, der skulde rejse til Hertug Kristian af Brunsvig-Lüneburg i Zelle [6]. Anledningen til denne Sendelse var Stridighederne med Staden Brunsvig; Kongen var selv i Tyskland saa længe, at Rigsraadet skal have formanet ham til »ikke at vove sin høje Person saa langt udenfor sit eget Fædrenerige i en fremmed Krigs Farligheder« [7].

Noter
[1] Missiver 29 Maj om deres Modtagelse: Sjæl. T. XXI, 116.[2] Slange S. 372.[3] Fynske T. III, 387. Jfr. om Indigningerne: Schlegel III, 132.[4] Jydske T. VI, 143.[5] Aktstykker: Hansestæd. n. 16.[6] Vollmachten 1611—18, Fol. 111. I Jakob Ulfelds Fraværelse skulde Kristian Holk forestaa Bestillingen som Rigens Kansler (Missive 19 Avgust: Jydske T. VI, 144).[7] Slange S. 379.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»ikke at vove sin høje Person saa langt udenfor sit eget Fædrenerige i en fremmed Krigs Farligheder«
→ "ikke at vove sin høje person så langt uden for sit eget fædreland i en fremmed krigs farligheder"

side 222

1616

Af Raaderne døde Rigsadmiral Mogens Ulfeld 15 Juni, Preben Gyldenstjerne 23 Juli, Kansler Kristen Fris 29 Juli og Axel Brahe 14 Avgust. Det derved til 9 Medlemmer sammensmeltede Raad forøgedes 1 Decbr. med Kristen Fris til Kragerup, der blev Kansler, Jørgen Lunge, Albret Skel, der blev Rigsadmiral, Iver Jul, Anders Bille og Jens Jul; Jørgen Lunge udnævntes til Rigsmarsk efter Afstemning af Raadet. Inden Aarets Udgang døde Jørgen Fris.

26 Maj. Herredag i Kjøbenhavn [1].

Herredagen udskreves 2 Januar, og Brev derom udgik til »Raadet over alt Danmark« [2]. Efter Herredagsdombogen skal hele Raadet have været til Stede; den nedenfor nævnte Betænkning af 15 Juni er dog kun undertegnet af 10 Raader, medens Axel Brahe og Enevold Kruse fattes foruden Mogens Ulfeld, der døde samme Dag. 3 Juni paadømte Kansler Kristen Fris, Manderup Parsberg, Breide Rantzau og Jakob Ulfeld i Forening med Bisperne den mod Superintendent M. Hans Knudsen Vejle anlagte Sag (jfr. S. 220) [3]. Retterthinget sluttede 11 Juni; Raadsmødet varede noget længere.

Kongen gjenoptog det paa forrige Herredag forhandlede Spørgsmaal om Hvalfangsten under Grønland; Raadets Betænkning af 15 Juni (n. 43) gik ud paa, at man ikke skulde lade dette Stridspunkt gjøre noget Skaar i det venlige Forhold til England og Nederlandene. Desuden forhandledes der om Forholdet til Polen [4].

4 Juli udgik et Mandat, hvorledes med dem skal forholdes, som sætter sig videre i Gjæld, end de selv kan betale [5],. en Fdg. om, at Daleren skulde gjælde 80 Skilling [6], en anden om, at Baadsmænds og Bøsseskytters Tjenestetid skulde være 5 Aar m. m. [7], endelig et Paabud om, at Folk, der vilde sende

_____

Noter

[1] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 107); Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 44).[2] Sjæl. T. XXI, 141—42.[3] Kirkehist. Saml. I, 495—507; Saml. t. Fyens Hist. VII, 369.[4] Jfr. Egenh. Breve n. 32 (ndfr. S. 225—26).[5] Sjæl. T. XXI, 169; trykt.[6] Smstds.; trykt.[7] Smstds. 170.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»Raadet over alt Danmark« → "Rådet over hele Danmark"

side 223

deres Børn udenlands, skulde lade Præceptorens Religion examineres af Superintendenten [1]. Den første og de to sidste Forordninger er udgivne med Rigsraadets Raad, »som nu har været samlet til denne almindelige Herredag«; Møntforordningen siger derimod kun, at den er »gjort til denne almindelige Herredag«.

43. Raadets Betænkning, 15 Juni. Orig. med Eske Broks Haand: RR. n. 42 K.

Stormegtige, hiøborne første, allernodigste herre och konge. Efter som eders kongl. mayt. til dene nerverendis herredag iblandt andre vygtige sager, som rigit er angoendis, nodigst hafver ladet os proponere, hvorledis fremede nationer, som ere Engelske och Nederlender, understoer denom uden eders mayt[s] pas och forlof at fange hvalfysk under Grønlandt (hvilckit de nu nylligen hafver gifvit it andet nafn och kalder det Grynlandt eller Spittelsberg), hvor ofver och eders mayt. skal hafve sig vedt venlige skrifvelser til hans mayt. vdi den Store Brytanien, sa ershertzog Alberto i Brabandt och de herrer General statter besvergit, sligt medt uret at ske, medt naboelig, venlige och nodigste begiering, at same hval fangeri under Grønlandt motte undersotterne udi Engelandt och Nederlandt blifve forbødit. Och efterdi der udi giøris difficultet, och same fyskeri alligevel brugis, da begierer eders kongl. mayt. nodigst voris underdanigst betenckede udi dene sag skriftligen at vide, pa det om

nogit imodt rigens hiøhedt at ske blefve tillådt, eders kongl. mayt. da udi fremtiden och hos posteriteten kunde verre undskilligit. Och efter at vi dene sag och voris federne rigis leylighedt vel hafver randsagit och ofver veygit, da er, allernodigst herre och konge, pa denne eders mayt[s] nodigst proposition dene voris underdanigst erklering: Først at vi befinde same landt Grønlandt icke alene medt coferdier eller kiøfmendtsskifve, men medt velberøstede orlofsskifve och convoier at beseglis, sa icke nogen middel er same seylation at forhindre uden medt en anselige sterck flode, och det medt gevalt och stor eventir, hvilcken gevalt, om den skulle brugis, da kunde den fororsage farlige effectus for rigit. Der nest da er icke mengden af dygtige och villige søfolck her udi rigit, som slig en lang seylation for hval-

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXI, 171; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 562.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»som nu har været samlet til denne almindelige Herredag« → "som nu har været samlet til denne almindelige herredag"»gjort til denne almindelige Herredag« → "gjort til denne almindelige herredag"

[Dokument nr. 43, Rådets betænkning af 15. juni 1616 — begyndelse, fortsættes side 224:]

"Stormægtige, højbårne fyrste, allernådigste herre og konge. Eftersom Eders kongelige majestæt til denne nærværende herredag blandt andre vigtige sager, som riget angår, nådigst har ladet os forelægge, hvorledes fremmede nationer, nemlig englændere og nederlændere, understår sig uden Eders majestæts pas og tilladelse at fange hvalfisk under Grønland (hvilket de nu nylig har givet et andet navn og kalder det Grønland eller Spitsbergen), hvorover Eders majestæt skal have modtaget venlige skrivelser til Hans Majestæt af Storbritannien, ligesom ærkehertug Albrecht i Brabant og de herrer Generalstaterne har besværget sig over, at sligt sker med urette, med naboligt, venligt og nådigst ønske om, at samme hvalfangeri under Grønland måtte blive forbudt for undersåtterne i England og Nederlandene. Og eftersom der gøres vanskelighed herved, og samme fiskeri alligevel bruges, begærer Eders kongelige majestæt nådigst at få vor underdanige betænkning i denne sag skriftligt at vide, for at det, om noget skulle ske imod rigets højhed, i fremtiden og hos efterslægten kunne være Eders kongelige majestæt uden skyld. Og efter at vi har ransaget og overvejet denne sag og vort fædrenerigets lejlighed vel, er, allernådigste herre og konge, dette på Eders majestæts nådigste forslag vor underdanige erklæring: For det første finder vi, at samme land Grønland ikke alene med købmandsskibe, men med velbevæbnede orlogsskibe og konvojer skal besejles, så der ikke er noget middel til at forhindre denne sejlads uden med en anselig stærk flåde, og det med magt og stor fare, hvilken magtanvendelse, om den skulle bruges, kunne forårsage farlige følger for riget.

Dernæst er der ikke mængden af dygtige og villige søfolk her i riget, som skulle påtage sig en så lang sejlads for hvalfangeriets skyld, ..."

side 224

fangeri skyldt skulle tage pa sig, sa at nar de fremede nationer vorre af medt same nerring, da kunde dog dette rigis indbøgger ingen synderlige profit hafve deraf. Syst efterdi udi dene grønlandiske sag erre udgangit adskille brefve til hans mayt. udi den Store Brytanien, ershertzog Alberto udi Brabandt och de herrer General statter, hvor udi venligen begieris, at dene forne grønlanske hvalfangeri hos de forne nationer motte forbyedis, hvor af forstoes klarligen, at de hvalfyskeri under Grønlandt, som nu af Engelsker och Nederlander brugis, det skier vedt actiones facti, som icke dette kongerige udi nogen maader udi fremtiden kandt præjudicere, hvorfor voris underdanigste betenckede er, at mand den grønlandiske sag om hvalfangeri lader bero udi den statu, som den nu er, anseendis, at de vilkor, som disse kongeriger, voris kierre federne landt, pa dene farlige thidt følger, inthet nyøttiger er endt at holde venskaf medt slige omlegende megtige naboer, som er Engelandt och Nederlandt. Och bede, at eder konglig mayt. dene voris underdanigste och velmente erklering, som bode til eders mayts och rigernis gavfn er dirigerit, udi en nodigst och god mening motte os optagis. Datum Kiøfvenhafn den 15 junii anno 1616.

Christian Friisz. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Preben Gyllenstyern. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt.

29 Juli. Herredag i Oslo.

Samtidig med den danske Herredag udskreves en norsk, der skulde holdes i Tønsberg; Stedet ændredes dog 19 Marts til Oslo [1]. Til at deltage i Herredagen forordnedes Kristen Fris, Oluf Rosensparre, Enevold Kruse og Kristian Holk. Kongen afrejste fra Kjøbenhavn 15 Juli; 29 Juli aabnedes Herredagen paa Aggershus, og samme Dag døde Kansler Kristen Fris. 2 Avgust endte Herredagen, og 8 Avgust kom Kongen tilbage til Danmark [2].

Noter

[1] Norske Rigsreg. IV, 567, 576.[2] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 109), jfr. Bricka og Gjellerup, D. danske Adel I, 159; Iver Vinds Optegn. (Danske Saml. IV, 7).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsættelse af Dokument nr. 43, Rådets betænkning af 15. juni 1616:]

"... så at hvis de fremmede nationer blev afskåret fra samme næring, kunne dog dette riges indbyggere ingen synderlig fordel have deraf. Desuden er der i denne grønlandske sag udgået adskillige breve til Hans Majestæt af Storbritannien, ærkehertug Albrecht i Brabant og de herrer Generalstaterne, hvori der venligt begæres, at dette fornævnte grønlandske hvalfangeri hos de fornævnte nationer måtte forbydes, hvoraf forstås klarligt, at det hvalfiskeri under Grønland, som nu bruges af englændere og nederlændere, sker ved en faktisk handling (actiones facti), som ikke på nogen måde i fremtiden kan præjudicere dette kongerige, hvorfor vor underdanige betænkning er, at man lader den grønlandske sag om hvalfangeri forblive i den tilstand, den nu er i, i betragtning af, at de vilkår, som disse kongeriger, vort kære fædreneland, i denne farlige tid følger, intet andet er nyttigere end at holde venskab med sådanne omliggende mægtige naboer, som er England og Nederlandene. Og vi beder, at Eders kongelige majestæt må optage denne vor underdanige og velmente erklæring, som er rettet både til Eders majestæts og rigernes gavn, i en nådig og god mening. Givet København den 15. juni anno 1616."

Underskrevet af: Christian Friis, Sten Brahe, Manderup Parsberg, Breide Rantzow, Jørgen Friis, Preben Gyldenstjerne, Oluf Rosensparre, Eske Brock, Christian Holck, Jacob Ulfeldt. (Navne oversættes ikke.)

side 225

29 Novbr. Raadsmøde i Kolding [1].

Fra Skanderborg 3 Novbr. begjærede Kongen naadigst, at Raaderne vilde være hos ham i Kolding 29 Novbr., da det var berammet, at Hertug Frederik 2 Decbr. skulde modtage Fyrstendømmet Slesvig og Femern i Forlening [2]. De dalevende Raader, kun 9 i Tallet, indfandt sig alle undtagen Enevold Kruse.

1 Decbr. meddelte Kongen Raadet (Egenh. Breve n. 31), at han havde besat Kanslerembedet, der var blevet ledigt ved Kristen Fris til Borrebys Død, med Kristen Fris til Kragerup, og at han, »efterdi en ganske Hob af Rigens Raad ved Død er henkaldt og et Par af dem, som leve, ere gamle og uformugsomme«, vilde have følgende udnævnte til Raader: Jørgen Lunge, Albret Skel, Iver Jul, Anders Bille, Jens Jul og Holger Rosenkrans Jørgensen, blandt hvilke han havde forordnet Albret Skel til Rigens Admiral [3]. Af de nævnte aflagde Holger Rosenkrans dog først Raadsed Aaret efter [4]. Desuden erklærede han det fornødent, at »Riget bliver forsynet med en dygtig Marsk, som i al forefaldende Lejlighed Rigets Adel og Krigsfolk kan føre«. Derfor skulde Raadet votere om samme Person, og hver tilstille Kansleren en tilluckt Navneseddel. — Allerede samme eller næste Dag var Valget sket, og Jørgen Lunge udnævnt til Marsk [5].

I Fortsættelse af de ved den foregaaende Herredag plejede Raadslagninger om Polen krævede Kongen 1 Decbr. skriftlig Betænkning af Raadet, idet han meddelte, hvad Oplysninger han i Mellemtiden havde faaet om Kong Sigismunds Planer

---

Noter

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 46).[2] Sjæl. T. XXI, 191 (ingen Liste over Raadet), jfr. Heldvaderus, Relation hues sig er tildraget udi det førstelige leens annammelse. 24 Oktbr. tilkaldte Kongen ogsaa fra Skanderborg Jørgen Lunge, Anders Sinklair, Jens Sparre og Anders Bille: Skaanske T. IV, 90.[3] Admiralens Ed, se Egenh. Breve n. 33.[4] Jfr. Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 112), Heldvaderus (anf. St.) og Siverd Grubbe (anf. St.), hvoraf ingen medtager Holger Rosenkrans. Slange S. 386.[5] Jfr. Fridericia i Hist. Tidsskr. 4 R. III, 583.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»efterdi en ganske Hob af Rigens Raad ved Død er henkaldt og et Par af dem, som leve, ere gamle og uformugsomme« → "eftersom en hel flok af rigets råd er død bort, og et par af dem, som lever, er gamle og uformuende"

»Riget bliver forsynet med en dygtig Marsk, som i al forefaldende Lejlighed Rigets Adel og Krigsfolk kan føre« → "riget bliver forsynet med en dygtig marsk, som ved enhver forefaldende lejlighed kan føre rigets adel og krigsfolk"

side 226

mod Sverige (Egenh. Breve n. 32). Raadet tilraadede 3 Decbr. Kongen at underrette Gustav Adolf om de polske Angrebsplaner, hjælpe ham og til den Ende udsone sig med Hansestæderne (n. 44). Kongen erklærede sig villig til at følge Raadet, om end med nogle Forbehold, og tilføjede: »Saafremt Raadet nu synes, at man uden Præjudits kan give Kongen af Polen den svenske Titel, da kan man vel vilfare samme Herre, alias non. Respondetur non vel ita, saa bliver det derved« (Egenh. Breve n. 37). — Forleningen til Hertug Frederik fandt efter Bestemmelsen Sted 2 Decbr.; i Processionen bar Kristen Fris Kronen, Jørgen Lunge Sværdet, Albret Skel Scepteret og Sten Brahe Rigsæblet [1]. 3 Dage efter forlod Kongen Kolding [2]. Paa Mødet havde Raadet bevilget en Skat, hvorom Brevet udgik fra Kronborg 24 Juni 1617 [3].

44. Raadets Betænkning, 3 Decbr.* Orig. med Iver Juls Haand: Polen n. 16.

Stormechtigste høgborne første, allernaadigste herre och konning. Eftersom eders kongelige maiet. naadigst hafver ladit os skriftlig proponere, hvorledis eders kongelige maiet. hafver forfarit, at

kongen af Poellen endelig er thil sindts nestkommendis sommer eller maa schie før at forsøge sin lycke emod Sverrig och des thilbehørige lande, hvad nu her ud inden er at bethencke, som disse kongeriger och lande i frembthiden mindst kand vere til fare. der paa kand vi os bethenke och voris mening eders maiet. schriftligen lade thilstille, som eders maiets schriftlige forset vider der om indholder, och efter at vi udi denne sag och voris federne riges leylighed vel hafve beraadslaget och ofverveyet, tha er, allernadigste herre och konning, paa denne eders maiets naadigste proposition denne voris underdanigste erklering: Først efterdi den oprette fredts fordrag, som er giordt emellum Danmarck och Sverigh, eblandt andet formelder, at den ene herre schal vide den andens bedste som sit egit, saa siunis os udi denne farlige thil-

---

Noter

[1] Heldvaderus, Relation.[2] Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 113). Jfr. Slange S. 385.[3] Sjæl. T. XXI, 234; Norske Rigsreg. IV, 639.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»Saafremt Raadet nu synes, at man uden Præjudits kan give Kongen af Polen den svenske Titel, da kan man vel vilfare samme Herre, alias non. Respondetur non vel ita, saa bliver det derved« → "Hvis Rådet nu synes, at man uden skade for retten kan give kongen af Polen den svenske titel, da kan man godt imødekomme samme herre, ellers ikke. Der svares nej, eller sådan bliver det stående."

[Dokument nr. 44, Rådets betænkning af 3. december 1616 — begyndelse, fortsættes side 227:]

"Stormægtige, højbårne fyrste, allernådigste herre og konge. Eftersom Eders kongelige majestæt nådigst har ladet os skriftligt forelægge, hvorledes Eders kongelige majestæt har erfaret, at kongen af Polen til næstkommende sommer, eller det måske kan ske før, endelig har i sinde at forsøge sin lykke mod Sverige og dets tilhørende lande, hvad der nu herudinden er at betænke, som i fremtiden mindst kan være til fare for disse kongeriger og lande - derpå kan vi betænke os og lade Eders majestæt skriftligt tilstille vor mening, således som Eders majestæts skriftlige forsæt derom nærmere indeholder, og efter at vi i denne sag og vort fædrenerigets lejlighed vel har overlagt og overvejet, er, allernådigste herre og konge, på dette Eders majestæts nådigste forslag vor underdanige erklæring følgende: For det første, eftersom den oprettede fredspagt, som er gjort mellem Danmark og Sverige, blandt andet fastsætter, at den ene herre skal vide den andens bedste som sit eget, synes det os derfor i denne farlige tilstand ..."

side 227

standt derfore raadeligt, at eders kongelige maiet. med det første vid en forthroedt person mundtlige notificeer kongen af Svverigh, hves eders kongelige maiet. om kongen af Poellens intention emod Sverrig hafver forfaret, saa ochsaa som eders maiets frende och naboe lader rade hans maiet., at hans maiet. udi thide sig vel foreser, saa och sig med andre omliggendis potentaters och stedernis hielp och bistandt sig bekrefter, efterdi det er at befrychte, at dersom samme krig emod Sverrig foretagis, det da at schie med di andre papistische herrers och potentaters raad och bistandt. Och dersom hans maiet. er begierendis hielp och bistandt af eders kongelige maiet. emod kongen af Poellen, tha for mange och vigtige aarsager schyld er voris underdanigste raad och bethenckende her udi, at eders maiet. efter tilfallende leylighed giører hans maiet. undsetning, saa at samme konning af Poellen fiendtlige int ention em od Sverrige kand (nest Gudts hielp) blifve forhindrit, dog emod billig forsichering. Och der som saa er, at samme krig emod Sverrig forethagis, da siunnis den at ville komme disse lande och konge riger thil største fare och ulycke, der som Gud almechtigste icke forhindre kongen af Poellens intention och forset, och siunis os derfore høieligen raadeligt och fornøden, at eders maiet. udi thide sig vel foresier, saa och saa naadigst bethencker, vid hvad billige raad och middel eders maiet. kand blifve forligt med Stederne, saa at eders maiet. kand paa den side hafve hulde och thrygge naboer; saa er icke thvifvel der paa, at di jo ochsaa, hves mueligt er, giøre bistandt emod de papistische raad och anslag, som eders maiet. och disse lande och riger høieligen magt paaligger. Dette er voris underdanigste bethenckende udi denne vigtige sagh, och forsier os, at eders kongelige maiet. dene voris underdanigste och velmenthe erklering, som bode thil eders maiets och rigernis velferdt och bedste er dirigerit, udi en naadigste och god mening vil forstaa och optage. Datum Kolling thend 3 decembris anno 1616.
Christenn Friis. Jørgen Lunge. Albret Skiell. Sten Brahe. Manderup Parsberg. Breide Rantzow. Jørgen Frisz. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell.

Indlandet. 19 Avgust befaledes det Sten Brahe og Oluf Rosensparre* paa nærmere Tilsigelse af Statholderen at møde

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsættelse og afslutning af Dokument nr. 44, Rådets betænkning af 3. december 1616:]

"... rådeligt, at Eders kongelige majestæt snarest ved en betroet person mundtligt lader kongen af Sverige vide, hvad Eders kongelige majestæt har erfaret om kongen af Polens hensigt mod Sverige, ligesom også, at Eders majestæt som hans frænde og nabo råder Hans Majestæt til, at Hans Majestæt i tide forholder sig klogt og også styrker sig med andre omkringliggende fyrsters og staters hjælp og bistand, eftersom det er at befrygte, at dersom samme krig mod Sverige iværksættes, da sker det med andre papistiske herrers og fyrsters råd og bistand. Og dersom Hans Majestæt begærer hjælp

og bistand af Eders kongelige majestæt mod kongen af Polen, da er det af mange og vigtige årsager vort underdanige råd og betænkning herom, at Eders majestæt, alt efter given lejlighed, yder Hans Majestæt undsætning, således at samme konge af Polens fjendtlige hensigt mod Sverige (næst Guds hjælp) kan blive forhindret, dog mod rimelig forsikring. Og dersom det forholder sig således, at samme krig mod Sverige iværksættes, da synes den at ville bringe disse lande og kongeriger i den største fare og ulykke, dersom Gud den almægtige ikke forhindrer kongen af Polens hensigt og forsæt, og det synes os derfor højligt rådeligt og nødvendigt, at Eders majestæt i tide forholder sig klogt og også nådigst betænker, ved hvilke rimelige råd og midler Eders majestæt kan blive forligt med Stæderne (Hansestæderne), således at Eders majestæt på den side kan have trofaste og trygge naboer; thi der er ingen tvivl om, at de jo også, hvor det er muligt, yder bistand mod de papistiske råd og anslag, som det i høj grad ligger Eders majestæt og disse lande og riger på sinde. Dette er vor underdanige betænkning i denne vigtige sag, og vi forventer, at Eders kongelige majestæt vil forstå og modtage denne vor underdanige og velmente erklæring, som er rettet både til Eders majestæts og rigernes velfærd og bedste, i en nådig og god mening. Givet Kolding den 3. december anno 1616."

Underskrevet af: Christen Friis, Jørgen Lunge, Albret Skeel, Sten Brahe, Manderup Parsberg, Breide Rantzow, Jørgen Friis, Oluf Rosensparre, Eske Brock, Christian Holck, Jacob Ulfeldt, Iver Juul, Anders Bille, Jens Juel. (Navne oversættes ikke.)

side 228

i Kbhvn. og høre Rentemester Siverd Beks Regnskaber [1].
2 Oktbr. befalede Kongen fra Skanderborg Eske Brok og Kristian Holk at møde hos ham den følgende Fredag [4 Oktbr.] og da erfare hans naadigste Vilje [2].
Fyrstendømmerne. 18 April befaledes det Eske Brok* i Kongens Sted at overvære Hertug Johan Adolfs Begravelse paa Gottorp 14 Maj, hvorfor han selv sjette med Sørgeklæder vel udstafferet skulde være til Stede i Flensborg 10 Maj og dèr forene sig med Dr. Leonhard Metzner [3].
4 Decbr. gav Kongen fra Kolding Kristen Fris, Jørgen Lunge og Dr. Leonhard Metzner Instrux, hvorefter de skulde rejse til Slesvig for at forhandle om og overvære Hertug Frederiks Hylding [4]. 9 Decbr. fremsatte Kommissarierne deres Proposition; 20 Decbr. fandt Hyldingen Sted [5].

Udlandet. 28 Decbr. 1615 befaledes det fra Frederiksborg Manderup Parsberg og Eske Brok* at være til Stede i Kolding 1 Febr. og dèr handle og traktere med de Lybske efter den Instrux, som Dr. Leonhard Metzner vilde tilstille dem [6]. Instruxen saavelsom Kreditivet for de to Raader samt Dr. Metzner udstedtes fra Frederiksborg 3 Januar 1616 [7]. Mødet fandt Sted 2 Febr. [8]

Noter

[1] Sjæl. T. XXI, 182.[2] Jydske T. VI, 168.[3] Smstds. 149. Instrux for begge: Vollmachten 1611—18, Fol. 131. Jfr. Slange S. 384—85.[4] Orig. med Segl: Slesvig n. 201 (Vollmachten 1611—18, Fol. 216). Jfr. Egenh. Breve n. 34—36.[5] Instrument herom: Slesvig n. 201. Jfr. Kr. IV (Suhms Nye Saml. II, 113—14).[6] Jydske T. VI, 145.[7] Vollmachten 1611—18, Fol. 123; Auslend. Reg. 1614—16, Fol. 399.[8] Tysk Relation, dat. Kolding 3 Febr. Koncept: Hansestæd. n. 16.

side 229

1617.

I Raadet optoges 1 Febr. Holger Rosenkrans [1] og (samtidig ?) Anders Sinklair.

18 Oktbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

3 Oktbr. fik 8 Raader Brev strax at skulle begive sig til Kjøbenhavn [2]; foruden disse mødte 6 andre, saa at der kun fattedes Enevold Kruse og Anders Sinklair. Raadet var samlet 18 Oktbr. [3]; Dagen forud havde Kongen befalet Kansleren paa hans Vegne at lade det vide, hvorfor det var forskrevet, og siden forelægge det den polske Udsendings Hverv [4]. Dette skete, og 24 Oktbr. afgav Raadet den Erklæring (n. 45), at man vel kunde give Kongen af Polen den svenske Titel, medens man derimod i Stedet for at hjælpe ham til den paatænkte Krig mod Gustav Adolf burde optræde som Mægler. For øvrigt anbefalede det at nærme sig til Generalstaterne og forinden ikke afholde noget Grænsemøde med Svenskerne. I Overensstemmelse hermed gav Kongen den polske Udsending sit Svar [5]. — 25 Oktbr. forlangte Kongen Raadets Betænkning om forskjellige Punkter, dels vedrørende Forholdet til Sverige, dels andre Forhold (n. 46). Raadet anbefalede (n. 47) Forsigtighed overfor Sverige og synes at være gaaet ind paa den af Kongen foreslaaede Forordning mod Signen og Manen, der udgik med Raadets Raad, dateret fra 12 Oktbr. (sic) [6]. — Rigsraadet var endnu samlet 31 Oktbr., da det overværede Reformationsfesten [7].

Noter

[1] Oluf Jensøn Vinds Ligprædiken (1643), S. 31.[2] Sjæl. T. XXI, 257.[3] Kr. IV (Danske Saml. V, 56).[4] Egenh. Breve n. 43.[5] Jfr. Slange S. 396—97, der kjender Betænkningen, vistnok efter Meddelelse fra Gram.[6] Sjæl. T. XXI, 258; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 568. Med samme Datum udstedtes Fdgr. om Bøder for Letfærdighed og om Indskærpelse af Luxusforordningerne (Sjæl. T. XXI, 259, 260; trykte); i dem nævnes Raadet ikke, skjønt de berøres i Kongens Proposition (n. 46).[7] Rørdam, Univ. Hist. III, 311.

side 230

45. Raadets Betænkning, 24 Oktbr. A. Orig. med Jens Juls Haand: RR. n. 42 M. B. Koncept med Eske Broks Haand: smstds. N.
Stormechtiste høyborne herre, allernaadigste konge, eftersom eders kong. mayt. naadigst hafver befaelet, at vi denne pollesche gesanters verbe forretage schulle och derom deliberere och siden eders mayt. vorris underdanigste betenckende tilkendegifve, hvilken eders mayt[s] naadigst befaelingh vi med ald flied underdanigst efter kommet hafver, saa synnes os, det samme gesanters ofverlefveret scriptum udi tvende fornemme pungter kan forstaais.
For thet fyrste, at eders mayt. vilde gifve den pollesche konge Sverriges riges titel, och indføere adschillege aarsager, hvorforre sliegh billigen bøer at sche.
For thet andet, det kong. mayt. af Pollen en megtigh kriegh emod Sverrigh fortage vil, begierendis thet eders mayt. udi samme kriegh neutrael vil verre, dogh dersom det polsche folck under Danmark eller Norge kunde lande, de da til thet beste kunde befordris och passere, saa och hans mayt[s] orloff sckibe igiennom Ørresund och paa andre eders mayt[s] strømme ubehindret fortkomme, med miere det udi saa maader formelder.
Saa synnes os udi samme tvende pungter, at hvad titelen ahnlanger, kan eders mayt. vel gifve hannom, dogh som hand den sielfver begierer, at verre en commun titel til hans mayt. saa vel som och til Gustavo, dogh protestando, at mand icke dermed vilde præjudicere pactis, foederibus och transactionibus, som af den possiderende konning och Sverigis rigis stender med eders kong. mayt. och Danmarckis rige giorde och afhandlede erre, ahnsehendis thet stetinske fordragh imellom rigerne saa vel som kongerne oprettet at verre, och eders mayt. icke heller med anden herre ind den, som in possessione er, tractere kunde.
Belangendis den anden pungt, Sverige at vilde bekriegh, synnes os en selsom tilstand der af at kunde foraarsagis, i synderlighed efterdi det vel formenis, det kongen af Pollen en stoer biestand af andre herrer og potentater hafver at forvente, och dersom hans forset foer frembgangh, da vil thet blifve eders mayt[s] och disse riger og lande til største sckaede och faere. Dersom och Svenschen nogen tid bekommer och beholder roelighed, da thet at befrycte, at de med Staeterne schulle practicere, om sliegh icke udi tide forekommis, ved hvad middel at de disse riger og
Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Dokument nr. 45, Rådets betænkning af 24. oktober 1617:]
"Stormægtige, højbårne herre, allernådigste konge. Eftersom Eders kongelige majestæt nådigst har befalet, at vi skal foretage os denne polske gesandts ærinde og derom rådslå og siden tilkendegive Eders majestæt vor underdanige betænkning, hvilken Eders majestæts nådige befaling vi med al flid underdanigst har efterkommet, synes det os, at samme gesandts overleverede skrivelse kan forstås i to fornemme punkter.

For det første, at Eders majestæt ville give den polske konge titlen til riget Sverige, og de indfører adskillige årsager til, hvorfor sligt billigt bør ske.
For det andet, at den kongelige majestæt af Polen vil iværksætte en mægtig krig mod Sverige, idet de begærer, at Eders majestæt i samme krig vil forholde sig neutral, dog således at dersom det polske folk kunne lande under Danmark eller Norge, de da til det bedste kunne befordres og få lov at passere, samt at Hans Majestæts orlogsskibe uhindret kunne komme igennem Øresund og over andre af Eders majestæts strømme, med mere som det på den måde forklarer.
Så synes det os angående samme to punkter, at hvad titlen angår, kan Eders majestæt vel give ham den, dog således som han selv begærer det, at det skal være en fælles titel til Hans Majestæt såvel som til Gustav, dog med det forbehold, at man ikke dermed ville gøre skade på de pagter, forbund og overenskomster, som er gjort og indgået mellem den nuværende besiddende konge og Sveriges rigsstænder på den ene side og Eders kongelige majestæt og Danmarks rige på den anden side, i betragtning af at den stettinske overenskomst er oprettet mellem rigerne såvel som mellem kongerne, og at Eders majestæt heller ikke kan forhandle med nogen anden herre end den, som er i besiddelse (af magten).
Hvad angår det andet punkt, at man ville bekrige Sverige, synes det os, at en besynderlig tilstand deraf kunne forårsages, især eftersom det må formodes, at kongen af Polen kan forvente en stor bistand fra andre herrer og fyrster, og dersom hans forehavende skrider frem, da vil det blive til størst skade og fare for Eders majestæt og disse riger og lande. Og dersom svenskerne nogen tid opnår og beholder ro, da er det at befrygte, at de vil samarbejde med Stæderne (Hansestæderne), om sligt ikke i tide forebygges, ved hvilket middel disse riger og ..." [teksten fortsættes på følgende side, uden for dette udsnit]

side 231

lande uleilighed kunde tilføege och de Svensche deris sckaede ochspoet vedergiøre.

Derfor, allernaadigste herre och konge, da synnes os efter denne farlige tids tilstand raadsom, at paa thet eders mayt. paa denne tid den poelsche gesanters verb dis bedre kand erledigis,det eders mayt. som en christen och fridelschende potentat sigherbyeder serio imellom kong. mayt. af Pollen och Gustavo at vildesigh interponere och om en eviegh fried parterne imellom at vildeforhandle, hvorom huos gesanteren at ahnholde, at hand, saa viethannom mueligt er, huos sin herre tilhielper; eders mayt. vildesigh og naadigst erbyede, huos begge parterne per literas at vildeforfaere, ved hvad middel thet best och beqvemmeligst sche kunde.

Dismidler tid er høyligen og nødvendigen raadsom, at ederskong. mayt. naadigst vilde betencke, ved hvad middel at guodnaboeschaf och venschab imellom eders mayt. och Staetterne, saa och Stederne, kunde ahnfangis och oprettis, eller ochsaa om raadetmaatte ofvervege, ved hvad middel sliegh med guod reputaes sche kunde, thi slieght at sche er eders mayt. och disse riger høyligenahnligen; thi hvad heller Pollen eller Gustaus Sverrigh beholder,da er dogh udi lengden it

undt naboeschaf at formoede, och der-som Pollen bekommer ofverhand, och eders mayt. er udi guodcorrespondens med Staetterne, da er vi formodendis, det Staetterneemod Pollens maegt giorde eders mayt. hielp och biestand; och dersom Svenschen noget vilde ahnfange, da blefve dogh Staetterne,naar sligh venschaf vaer oprettet, derudi neutrales, saa eder mayt.intet findtligh af dennem hafde at formoede.

Disligeste er och at formoede, at dersom it trøegt och gotvenschaef imellom eders mayt. och Staetterne oprettet blifver, daschulle der verre en guod aarsage, at de Staetters och Stederisforbund schulle efterhanden aftage, naar de fra den frygt ochfaere for eders mayt. blefve erlediget, hvilken dogh hafver veretaarsage thil sligh deris forbund at giøre.

Belangende thet moede paa grendsen imellom eders mayt. och Gustavum, synnes os raadeligt, at dermed ophoeldis, intil nogenguod vendschaf imellom eders mayt. och Statterne oprettit blifver;siden kunde eders mayt. bedre och sickere med Gustavo handlelaede. Och efterdi mand for øyne seher den stoerre faere, ederskong. mayt. och disse riger er at formoede af hvilken paertofverhand kunde bekomme, da kunde vi nu icke anderledis om

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...landene kunne tilføje ulejlighed, og de svenske kunne gøre dem deres skade og spot til gengæld.

Derfor, allernådigste herre og konge, da synes det os efter denne farlige tids tilstand rådsomt, at for at Eders Majestæts sag med den polske gesandts ærinde desto bedre kan afgøres på denne tid, at Eders Majestæt, som en kristen og fredselskende fyrste, alvorligt tilbyder sig at ville træde imellem kongen af Polen og Gustav for at ville forhandle om en evig fred parterne imellem, hvorom man skal anholde hos gesandten, at han, så vidt det er ham muligt, skal hjælpe sin herre dermed; Eders Majestæt ville også nådigst tilbyde, at man skriftligt ville erfare hos begge parter, ved hvilket middel det bedst og bekvemmest kunne ske.
I mellemtiden er det højligen og nødvendigt rådsomt, at Eders Kongelige Majestæt nådigst ville betænke, ved hvilket middel et godt naboskab og venskab mellem Eders Majestæt og stæderne, såvel som stæderne, kunne indledes og oprettes, eller også om rådet måtte overveje, ved hvilket middel sligt kunne ske med godt omdømme, thi at sligt sker, er for Eders Majestæt og disse riger i høj grad magtpåliggende; thi hvad enten Polen eller Gustav af Sverige beholder overtaget, da er det dog i længden et ondt naboskab at vente, og dersom Polen får overhånd, og Eders Majestæt er i godt forhold til stæderne, da formoder vi, at stæderne imod Polens magt ville yde Eders Majestæt hjælp og bistand; og dersom svenskerne ville foretage noget, da ville stæderne dog, når et sådant venskab var oprettet, forholde sig neutrale deri, så Eders Majestæt intet fjendtligt havde at vente af dem.
Ligeledes er det også at formode, at dersom et trygt og godt venskab mellem Eders Majestæt og stæderne oprettes, da skulle der være god grund til, at stædernes forbund efterhånden skulle aftage,

når de blev befriet fra den frygt og fare for Eders Majestæt, som dog har været årsag til, at de indgik et sådant forbund.
Angående mødet på grænsen mellem Eders Majestæt og Gustav, synes det os rådeligt, at det udsættes, indtil et godt venskab mellem Eders Majestæt og stæderne er oprettet; siden kunne Eders Majestæt bedre og sikrere forhandle med Gustav. Og eftersom man ser for øje den større fare, som er at forvente for Eders Kongelige Majestæt og disse riger af, hvilken part der kunne få overhånd, da kunne vi nu ikke anderledes om...

side 232

samme puncter deliberere, føerend eders mayt. udi sligt tit og naboeskaf med de Staetter sigh naadigst vilde indlaede, hvilketnest Guds hielp med eders mayts guode reputation sche kand,dogh samme naeboeschaef och correspondens icke schulle verremiendt imod thet buergundische forbundt.

Hvilket voris underdanigst raad och betenckende vi thil vorisfedernelands gafn och beste hafve dirigeret, underdanigst begie-rendis. eders kong. mayt. vilde saadant udi den beste meninghnaadigst ahnsehe og optage. Actum Kiøpenhafn den 24 octobrisanno 1617.*Christen Friis. Jørgen Lunge. Albret Skiell. Sten Brahe. ManderupParsberg. Breide Rantzow. Oluff Rosenspar. Eske Brock. ChristianHolck. Jacob Wlffeldt. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell.Holger Roszenkrantz Jsøn.*

46. Kongens Proposition, 25 Oktbr. Orig. med Kristen Fris' Haand:RR. n. 42 L.

Forteignelse paa hvis vy Christian den fierde med Guds naadeDanmarkis, Norgis, Vendis och Gottis konning os elsk. voreraad sig der paa at erklere nadigst hafver befalit at fore-gifvis.

1. Eftersom allehande ureligheda sig thildrager och befindishos den gods, som de Svenske gennem Sundet foregifver sig atud og indføre, saa ochsaa med den told, som bvoris undersattery Sverige burde at befries fore, om icke radeligt vaar thil at evi-tere alle inconvenientia, deraf med tiden maatte foraarsagis, at tolden af begge parter udgafvis.
2. At deliberere om hvis paa dette thilstundendis svenskemode kunde forebringis om forsickringen for hvis bekostning af det defension verk vilde foraarsagis, om de thilstundende terminerserlegning, om dilation begieredis, och at Elfsborg derfore viderebeholdis skulde; saa och om de gravaminibus, som de Svenske os for-aarsagit hafver.
3. Efterdi aldelis fornøden hafver verit et verk paa Amagerat anligge, floden, holmen och thøighuset thil forsickring, at thildets fuldkommelse med thiden en sedvanlig contribution och hielpmaatte bevilgis.
4. At giøre nogen forordning om bekostning og klededragt,och de mediis, quibus executioni mandetur. Disligeste och trold

Noter

a Rettet fra: uleylighed. b Først stod der: de Danske.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...samme punkter overveje, førend Eders Majestæt i et sådant snarligt og naboskab med stæderne nådigst ville indlade sig, hvilket, næst Guds hjælp, kan ske med Eders Majestæts gode omdømme, dog skal samme naboskab og samkvem ikke være ment imod det burgundiske forbund.

Hvilket er vort underdanigste råd og betænkning, som vi til vort fædrelands gavn og bedste har rettet, underdanigst begærende, at Eders Kongelige Majestæt nådigst ville anse og optage sådant i den bedste mening. Sket København den 24. oktober år 1617.[Underskrifterne – navnene – er egennavne og oversættes ikke.]

[Overskriften "46. Kongens Proposition, 25 Oktbr." samt arkivhenvisningen er Erslevs eget strukturerende apparat og oversættes ikke.]

Fortegnelse på hvad vi Christian den Fjerde, af Guds nåde Danmarks, Norges, Vendes og Goters konge, vort elskede råd sig derpå at erklære nådigst har befalet at forelægges.

1. Eftersom allehånde urigtighed sig tildrager og befindes hos det gods, som de svenske gennem Sundet foregiver at ud- og indføre, så også med den told, som vore undersåtter burde befries for ved Sverige, om det ikke var rådeligt for at undgå alle uheld, som dermed med tiden måtte forårsages, at tolden blev udgivet af begge parter.

2. At overveje, hvad der på dette forestående svenske møde kunne fremføres om forsikringen for, hvilken bekostning dette forsvarsværk ville forårsage, om de forestående terminers erlæggelse, om udsættelse begæredes, og at Elfsborg derfor skulle beholdes længere; så også om de klagemål, som de svenske har forårsaget os.

3. Eftersom det har været aldeles fornødent at anlægge et værk på Amager, flåden, holmen og tøjhuset til forsikring, at der til dets fuldkommelse med tiden måtte bevilges et sædvanligt bidrag og hjælp.

4. At der gøres en forordning om bekostning og klædedragt, og de midler, hvormed det skal fuldbyrdes. Ligeledes også om trolddom...

side 233

och signefolk. Dernest om leyrmaal. Och hvorledis myntens de-pravation er at remedere. Paa forbemelte ere vy radetsunderdanigst betenckende och resolution nadigst begierendis, och er dennum med al kong. nade bevogen, Af Kiøbenhafn den 25octob. anno 1617. **Christian.**

47. Raadets Svar paa Propositionen af 25 Oktbr. To Optegnelseraf Kristen Fris, der supplerer hinanden: RR. n. 42 P og O. Paa Bagsidenstaar: Presterne at residere y sognene ; paa Bagsiden af det andet staar nogle Notit-ser om Breve at udfærdige og lign. Begge er udaterede, men deres Tid kan ikke væretvivlsom.

a. 1. At anholde, at det maatte blifve ved det gammelt, paa det vy forst icke skulde siunis at threde derfra. Schrifve Gu-stavo thil.

2. Denuo consultandum et conscribendi senatores. Dog den sidste termin kunde vel differeris och beholdis derfor.

3. Er bevilget thilkommende aar, dog at ratio habeaturHallandorum.

4. Myntens for: dilatum, til mand faar beskeden fra kreds-dagen.

5. Halmsted vold at ofverslagis og bonderne paliggis det at betale.

6. Svenske icke at maa komme med deris gever ofver grendsen.

b. 1. Om tolden, efterdi det stetinske saa vel som knerødskeforbundt udtryckeligen om samme toldt formelder, och mand kunde siunis dermed at vilde giøre nogit skaar y fornefnte forbundt,siunis underdanigst raadet, at mand tenterer legitimum modumdecedendi, som af begge herrerne er saa solenniter bevilget ochy samme forbunde indført, som er at skulde søgis remedium paa modet, thil hvis irringer og thvist indfalde kunde, och det vedcommissarios og opmandt, dog at mand tilforen om alle sadannesager dennum atvarer propter instructiones etc. Och ere die under-danigst betenckende, at tolden for atskillige aarsager blifvervedtaget er.

2. Hvad den sidste termins erlegning, er radets underda-nigst betenckende, saa frembt det af de Svenske begieris, at mand det vel kunde lade ske, at der med opholtis, och Elfsborg blef der-fore thil pant. Om de andre punctis, efterdi midler thid meget

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...og om signekoner (trolddomsfolk). Dernæst om lejermål. Og hvorledes møntens forringelse er at afhjælpe. Angående det foranstående er vi rådets underdanigste betænkning og beslutning nådigst begærende, og er dem med al kongelig nåde bevågen. Af København den 25. oktober år 1617.

Christian.

[Overskriften "47. Raadets Svar paa Propositionen af 25 Oktbr." samt den beskrivende note om de to optegnelser er Erslevs eget apparat og oversættes ikke.]

a. 1. At anholde om, at det måtte forblive ved det gamle, for at vi ikke først skulle synes at træde derfra. Skriv til Gustav.
2. På ny skal der rådslås, og rådsherrer indskrives. Dog kan den sidste termin vel udsættes og beholdes derfor.
3. Er bevilget for det kommende år, dog at der tages hensyn til hallænderne.
4. Angående mønten foreløbig: udsat, til man får besked fra kredsdagen.
5. Halmstad vold skal overslås, og bønderne pålægges at betale det.
6. Svenske må ikke komme med deres gods over grænsen.
b. 1. Om tolden, eftersom både det stettinske og det knærødske forbund udtrykkeligt omtaler samme told, og man kunne synes dermed at ville gøre et skår i fornævnte forbund, synes det rådet underdanigst rådeligt, at man forsøger den lovlige måde at træde tilbage på, som af begge herrer er så højtideligt bevilget og indført i samme forbund, nemlig at man på mødet skal søge afhjælpning for de uoverensstemmelser og tvister, der kunne opstå, og det ved kommissærer og opmænd, dog at man forinden advarer dem om alle sådanne sager i overensstemmelse med instrukserne osv. Og de er underdanigst af den mening, at tolden af forskellige årsager bliver vedtaget.
2. Hvad angår den sidste termins erlæggelse, er det rådets underdanigste betænkning, at såfremt det begæres af de svenske, man vel kunne lade det ske, at der dermed blev udsat, og at Elfsborg blev holdt derfor som pant. Om de andre punkter, eftersom med tiden meget...

side 234

kand indfalde, som statum causæ kand mutere, daa er fornøden,at raadet mod samme mode forskrifvis.

3. Er bevilget nest thilkommende aar, dog at den maa ud-gifvis udi mynt, skillinger och markstycker, och hans mt. nadigstvilde hafve de hallandske bønder, som contribuerer thil festningernes opbyggelse [Ufuldendt.]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1617.

Indlandet[1]. 25 Februar befaledes det fra SkanderborgManderup Parsberg, Kristian Holk og Iver Jul inden Paa-ske at taxere Adelen i Jylland til Rostjeneste med Hensyntil de Ejendomsforandringer, der var skete siden Taxationen1614; der tilsendtes dem derfor en Kopi af Rostjenestetaxtensamt et aabent Mandat til Adelen at møde efter deres Ordre[2].5 Maj paabødes en lignende Taxation for de andre Landsdele;Sten Brahe og Oluf Rosensparre skulde taxere i Sjællandmed Laaland og Falster, Jakob Ulfeld og Holger Rosenkransi Fyn, Hr. Anders Bille og Hr. Jens Sparre i Skaane[3].

28 Maj udgik Kongens aabne Brev til Bleking, at daUndersaatterne dèr ofte besværede sig over LandsdommersDomme, vilde Kongen hermed have det saaledes holdt, at saadanne Domme skulde indstævnes for ham og D. R. Raad[4].

15 Juli befaledes det fra Jungshoved *Sten Brahe, EskeBrok, Jakob Ulfeld, Hr. Anders Bille, Jens Jul og HolgerRosenkrans*, at de, efter at have været paa den Trætte, der varmellem Dronning Sofie og nogle andre Lodsejere i Laaland,skulde begive sig til Maribo Kloster og besigtige Bygningerne,for derefter at afgive en skriftlig Erklæring om, hvorledesKlostrets Bygninger bedst kunde istandsættes[5]. — 5 Oktbr.

Noter

[1] Raadets Medvirkning nævnes ikke i de fleste Fdgr. fra 1617, nemlig 23 Januar mod udenlandske Eftertryk af danske Bøger (Sjæl. T. XXI, 233), 16 Febr. om Mølletvang (smstds. 232), 24 Juni mod Indførsel af hvidt Salt (smstds. 237), 28 Juni om Herredsfogeder (smstds. 239), om søfarende Folk (smstds. 240) og om Vin, 2 Avgust om Bryl-luper (smstds. 249). Alle disse Fdgr. er trykte.[2] Jydske T. VI, 237.[3] Sjæl. T. XXI, 220—21.[4] Skaanske R. IV, 68.[5] Sjæl. T. XXI, 243. Jfr. Kall-Ras-mussen, Musse Herred I, 205.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...kan indtræffe, som sagens tilstand kan forandre, da er det fornødent, at rådet atter sammenkaldes til møde om samme.

3. Er bevilget for det næstkommende år, dog at det skal udgives i mønt, skilling og markstykker, og hans majestæt nådigst ville have, at de hallandske bønder skal bidrage til fæstningernes opbyggelse. [Ufuldendt.]

[Resten af siden – overskriften "Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1617", afsnittet "Indlandet" samt fodnoterne – er Erslevs egen fremstilling og hans egne arkivhenvisninger, ikke et ældre citat, og oversættes derfor ikke.]

side 235

meddeltes det Jakob Ulfeld, Jens Jul og Holger Rosenkrans,at de efter den dem tidligere givne Befaling skulde dømmemellem Dronning Sofie og Axel Brahes Enke, Fru LisbetRosensparre, og derefter uforetøvet komme til Kongen[1].

Fyrstendømmerne. 5 Januar befaledes det fra Skander-borg Hr. Albret Skel og Jakob Ulfeld at møde 10 Febr. vedLandsbyen Rødemis tæt ved Husum for at afgive en skriftligDom i Stridighederne mellem Stiftet Schwabstedt og LeneneGottorp og Husum[2]. 19 Januar meddeltes det dem samme-stedsfra, at Mødet var opsat til 22 Febr.[3], men 11 Febr. togesBefalingen helt tilbage, da de Gravamina, hvorefter Raaderneskulde rette sig, endnu ikke var komne Kongen til Hænde[4].— 22 Maj befaledes det Jakob Ulfeld og Iver Jul i sammeAnledning at møde ved Rødemis 22 Juni sammen med Hr.Gerd Rantzau og Baltasar von Alefeld[5]. Mødet blev dog ud-sat til 22 Avgust efter Hertug Frederiks Ønske, hvorom Kom-missarierne underrettedes fra Kronborg 14 Juni[6]. 9 Avgustgjentoges Befalingen til Jakob Ulfeld om at møde[7], medensdet samme Dag meddeltes Iver Jul, at Kongen naadigst vildehave ham forskaanet for Rejsen[8], og samme Dag beordredesHr. Albret Skel til at møde 22 Avgust, denne Gang sammenmed Baltasar v. Alefeld og Hr. Ditlev Rantzau[9].

Sverige. Da Johan Skytte var i Danmark som Udsen-ding fra Gustav Adolf, forhandlede han ogsaa med Raadet, og han fortæller, at da han fremhævede Faren ved at lade Katho-likerne faa Indflydelse i Østersøen, »non solum rex Daniæ me,verum etiam astantes consiliarios vehementissime adspexit«[10].

Udlandet. 14 Juni befaledes det fra Kronborg Jens Jul at

Noter

[1] Fynske T. III, 454.[2] Jydske T. VI, 197.[3] Smstds. 203.[4] Smstds. 218.[5] Smstds. 250; Kommission for dem: Vollmachten 1611—18, Fol. 188.[6] Fynske T. III, 437.[7] Smstds. 442.[8] Jydske T. VI, 262. 17 Juli var Iver Jul blevet forskaanet for Lands-dommerembedet: smstds. 257.[9] Smstds. 262. Kommission af 7 Avgust: Vollmachten 1611—18, Fol. 196, jfr. 198.[10] Cronholm, Gustaf II Adolph, V, 1 Afd. S. 244.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hovedteksten på denne side – afsnittene "Fyrstendømmerne", "Sverige" og begyndelsen af "Udlandet" samt fodnoterne – er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke. Et enkelt indlejret ældre (latinsk) citat forekommer og oversættes her:]

»non solum rex Daniæ me, verum etiam astantes consiliarios vehementissime adspexit«= "ikke blot Danmarks konge, men også de tilstedeværende råder så yderst strengt på mig."

side 236

møde med en Vogn med fire Heste, hvormed han kunde rejse udaf Landet[1]. 25 Juni udstedtes der fra Frederiksborg en In-strux for ham som Hofmester hos Kongens Søn HertugFrederik under dennes Rejse[2], og 27 Juni fik han samtGerd Rantzau sammestedsfra Kreditiv til Ærkebispen, Kapitletog Staden Bremen[3]. Rejsen varede fra 2 Juli til 9 Septbr.[4];paa Hjemvejen indgav Udsendingene fra Haderslev 29 Avgusten Relation til Kongen[5].

2 Septbr. meddelte Kongen fra Frederiksborg KanslerKristen Fris, at en brandenburgsk Gesandt var kommet til Kronborg, hvor derfor Kansleren, Statholderen (Hr. *BreideRantzau), Oluf Rosensparre og Kristian Holk* skulde møde4 Septbr., saa at Gesandten anden Dagen derefter kunde faaAvdiens[6]. Denne fandt ogsaa Sted 5 Septbr.[7]

1618

Af Raaderne døde Breide Rantzau 10 Januar. Som Statholder iNorge afløstes Envold Kruse af Jens Jul fra 8 April[8].

8 Febr. Raadsmøde paa Antvorskov.

23 Januar fik »menige Danmarks Riges Raad, EnvoldKruse excepto«, Brev at møde paa Antvorskov[9]. 9 Febr.

Noter

[1] Fynske T. III, 435.[2] Sjæl. R. XVI, 260.[3] Auslend. Reg. 1617—19, Fol. 74.[4] Iver Vinds Optegn. (Danske Saml. IV, 7), jfr. Kr. IV (smstds. V, 54—55).[5] Orig.; vedhæftet er Afskrifter af de Resolutioner, Udsendingene ud-virkede hos Kapitlet (23 Juli) og Staden Bremen (12 Avgust): Bremen n. 19. 28 Maj 1618 fik Jens Jul Kvittering for, hvad Penge,Guldkjæder osv. der var udgivet under Rejsen: Sjæl. R. XVI, 350.— De fejlagtige Opgivelser hos Slange (S. 392) om Hertug Frederiks Rejse er allerede berigtigede af Schlegel III, 77.[6] Egenh. Br. n. 42.[7] Kr. IV. Danske Saml. V, 55.[8] Norske Rigsreg. IV, 692. Slange S. 364 henfører fejlagtig detteStatholderskifte til 1614 (ovfr. S. 216).[9] Sjæl. T. XXI, 281. Dagen før havde Kongen meddelt Kansleren,

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hovedteksten – Erslevs fremstilling af "Udlandet" samt oplysningslinjen om Breide Rantzaus død og statholderskiftet – er Erslevs egen tekst og oversættes ikke. Et enkelt indlejret ældre citat forekommer:]

»menige Danmarks Riges Raad, Envold Kruse excepto«= "menige Danmarks riges råd, undtagen Envold Kruse"

side 237

kom Kongen hertil, den 11 fandt Mødet Sted[1] og 15 Febr.underskrev Raadet sin Betænkning (n. 48)[2]. Forhandlingernedrejede sig om Forholdet til Ærkestiftet Bremen, om Trælle-borgs Nedlæggelse som Kjøbstad, om Indløsningen af nogetGods i Skaane og om Tilbagebetalingen af Laan fra Kal-markrigens Tid; hertil bevilgede Raadet en Skat, som skulde udgives Aar 1622. Desuden foreslog Raadet en Ændring iKrigsordinansen i Henhold til Kongens Ønske. Under Mødetforlod Kristian IV Antvorskov, som det synes misfornøjet medRaadets Holdning[3]. 18 Febr. »kom Kansleren med nogle af Raadet til Frederiksborg med hvis de havde til Antvorskovtrakteret«[4].

Mulig er der ogsaa paa Mødet forhandlet om det ende-lige Svar til den svenske Udsending Johan Skytte (jfr. S. 235),der paa Hjemvejen fra Nederlandene atter standsede i Dan-mark. Kongens Resolution meddeltes ham 26 Febr.[5] — 1 Majforordnedes efter Raadslagning med Raadet, at Rigsdalerenskulde gjælde 84 Skill.[6] 4 Juli udgik med Raadets Bevil-

---

Noter

at »det vil være fornøjent, at Raadet det første muligt kommer sammen, hvortil jeg lader gjøre Breve i Forraad« (Egenh. Breve n. 47).[1] Kr. IV (Nyerup S. 12). Jfr. Egenh. Br. n. 49.[2] Slange S. 404—05 skulde synes at have kjendt Propositionen, hvor-efter Kongen fandt det fornødent at holde en staaende Hær paa24000 Mand. Jfr. dog Schlegel III, 84 Anm. (Gram meddelteSlange et Udtog af Raadets Betænkning, uden at dette dog blevsynderlig benyttet.)[3] Oluf Worm noterer under 13 Febr.: Conventus habitus est Anderscho-viæ a senatoribus regni, rege, ipsis relictis, minus placato discedente.Referebant autem, petitioni ejus senatum annuere noluisse; de bellonamque fama erat (Rørdam, Monum. II, 718—19). Jfr. Slange S.405 (Schlegel III, 84 Anm.).[4] Kr. IV (Nyerup S. 13).[5] Svenske Acta III, 324 (anført hos Hammarstrand, Förhandl. om Sve-riges deltag. i 30åriga kriget I, 65).[6] Sjæl. T. XXI, 309. Derimod nævnes Raadet ikke i de øvrige Fdgr.af samme Dag, om Kroer paa Landsbygden, om Provstemoder, omKlædedragt, om Arv, som fremmede udfører, om Sisesedler samtom Dueller (Sjæl. T. XXI, 305—11 trykte). Adelsmænd, der overtraadte den sidste, truedes med Straf paa det højeste, »eftersom af os og oselsk. Rigens Raad paa dem og deres efterladte kjendt vorder«. —Raadet nævnes hverken i Fdg. af 16 Maj om forfalsket Rostockerøl(Sjæl. T. XXI, 313) eller i den af 12 Juli om den ny Kronemønt(smstds. 325; trykt).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hovedteksten er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke. De indlejrede ældre citater i brødtekst og fodnoter oversættes nedenfor.]

»kom Kansleren med nogle af Raadet til Frederiksborg med hvis de havde til Antvorskov trakteret«= "kom kansleren med nogle af rådet til Frederiksborg med det, de havde forhandlet på Antvorskov"

»det vil være fornøjent, at Raadet det første muligt kommer sammen, hvortil jeg lader gjøre Breve i Forraad«= "det vil være fornødent, at rådet kommer sammen så snart som muligt, hvortil jeg lader forberede breve på forhånd"

Latinsk fodnotecitat (Oluf Worm): "Conventus habitus est Anderschoviæ a senatoribus regni, rege, ipsis relictis, minus placato discedente. Referebant autem, petitioni ejus senatum annuere noluisse; de bello namque fama erat."= "Der blev holdt et møde i Antvorskov af rigets rådsherrer i kongens nærvær, hvorfra han drog bort mindre forsonet, idet de lod ham tilbage. De berettede imidlertid, at rådet ikke havde villet samtykke i hans begæring; thi der gik rygte om krig."

»eftersom af os og os elsk. Rigens Raad paa dem og deres efterladte kjendt vorder«= "eftersom det af os og vort elskede Rigens Råd bliver kendt over dem og deres efterladte"

side 238

ling Brev om en Skat til Anlæggelsen af en Fæstning paaAmager[7].

48. Raadets Betænkning, 15 Febr. Kopi med Kristian Holks Haand:RR. n. 42 R.

Stormegtigste høyborne første, allernaadigste herre och kon-ning, ether som ethers kong. mait. schriftlig naadigst hafver pro-ponerit os, e. m. underdanigste raadt, her paa Andvorschovf thendt11 februarii anno 1618 thisse efterfølgendis puncta at deliberere och ther paa os underdanigst schriftlig at ehrklere:

1. At efther som e. k. m. for nogen thidt siden ehre ko-men udi nogen tractat och forhandling med thet stigt Bremen, atnaar for fremthiden same stigt vorder ledig, e. m. elskelige sønherthug Frederich, vor naadige herre, for nogen anden thil samestigt kunde blifve promoverit, hvor thil thendt største part capi-tulares, adelen, borgerschab och stender schulle hafve verit gand-sche villige och endnu udi same mening bestandige blifve, menefterthi saadane e. m. intent icke hafver behaget thendt nu veren-dis biscop samestedts, at handt tha hafver med aldt flidt ladet sigvere ahnliggende thet at forhindre och andre ther at intruderesig høyligen beflite, och ther handt thil saadan sin intent sig icke starck nock hafver befunden, tha hafver handt sig paa thet høyestebemøyet Staterne at føre e. k. m. paa halsen, endog e. k. m. icke formener, at forne Stater hans opinion schulle thilfolle och en rolig statum thil en urolig mutere, at e. m. dog, thet beste Gudtvil gifve lycke thil, maa hafve e. m. sag udi agt. Och efterthisame sag gandsche vichtig ehr och thisse riger och lande stoermagt paa ligger, at samedstedts icke alt for sterck naboer indkom-mer, tber thil med at thet icke vil vere e. m. en ringe spot, thersom noget saadant, som forbemelt ehr, e. m. schulle thimes, hvorfor e. m. ehr resolverit, icke nogenlunde nogen at eftherlade, som slig uleylighed og spot at afvende, kunde

forthagis, och at e. m.thil videre information udi same vichtige sag hafver naadigst be-fallit e. maits cantsler same sags leylighed videre at berette.

Her foruden befinde vi ochsaa udi e. k. m. proposition thvendeandre puncta at vere os naadigst foregifven, thendt ene om Trel-borg thil en landsbye at forandre, thendt anden om noget godts

---

Noter

[7] Kbhvns. Dipl. V, n. 52; Norske Rigsreg. IV, 713.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Overskriften "48. Raadets Betænkning, 15 Febr." samt arkivhenvisningen er Erslevs eget apparat og oversættes ikke. Selve rådets betænkning er et ældre citat og oversættes her.]

Stormægtigste, højbårne fyrste, allernådigste herre og konge, eftersom Eders Kongelige Majestæt skriftligt nådigst har foreslået os, Eders Majestæts underdanigste råd, her på Antvorskov den 11. februar anno 1618 at overveje disse efterfølgende punkter og derpå underdanigst skriftligt at erklære:

1. At eftersom Eders Kongelige Majestæt for nogen tid siden er kommet i forhandling og traktat angående stiftet Bremen, således at når dette stift i fremtiden bliver ledigt, kunne Eders Majestæts elskede søn hertug Frederik, vor nådige herre, blive forfremmet til samme stift fremfor nogen anden, hvortil den største del af kapitlet, adelen, borgerskabet og stænderne skal have været ganske villige og endnu er stadige i samme mening, men eftersom en sådan hensigt fra Eders Majestæts side ikke har behaget den nuværende biskop sammesteds, således at han med al flid har ladet sig være magtpåliggende at forhindre dette og at hindre andre i at trænge sig ind, har han ivrigt bestræbt sig derpå, og hvor han ikke har befundet sig stærk nok til at gennemføre sin hensigt selv, da har han på det højeste bemøjet sig for at føre stænderne på halsen af Eders Kongelige Majestæt, skønt Eders Kongelige Majestæt ikke mener, at førnævnte stænder skulle følge hans mening og forandre en rolig tilstand til en urolig, at Eders Majestæt dog, hvad Gud bedst vil give lykke til, må have Eders Majestæts sag i agt. Og eftersom samme sag er ganske vigtig, og disse riger og lande har stor magtpåliggende i, at der ikke derved kommer alt for stærke naboer ind, desuden at det ikke ville være en ringe skam for Eders Majestæt, dersom noget sådant, som førnævnt er, skulle times Eders Majestæt, hvorfor Eders Majestæt er besluttet ikke på nogen måde at undlade noget middel, hvormed sådan ulejlighed og skam kunne afværges, og at Eders Majestæt til yderligere oplysning i samme vigtige sag nådigst har befalet Eders Majestæts kansler nærmere at berette om sagens beskaffenhed.

Herudover finder vi også i Eders Kongelige Majestæts forslag to andre punkter at være os nådigst forelagt, det ene om at forandre Trelleborg til en landsby, det andet om noget gods...

side 239

udi Skaane under kronen egien at indløse, saa och om en summapendinge, som udi forleden svensche feigde ehr opthagen och endnuresterer ubethaldt och forrenthes, efther som e. maits schriftligproposition ydermere therom formelder.

Tha hafve vi samptligen e. k. maits underdanigste raadt sameleylighed efther e. m. naadigst proposition med høyeste underda-nigste flidt ofverveyet och betracktet, och befinde e. k. m. naadigstproposition saa gandsche høyvichtig, at thendt af mange drabeligeaarsager synes at concernere thisse rigers og landers statum,hvorfore same sag och leylighed nødvendig udkrefver allerhøyeste be-tenckinde og deliberation, og ville ther fore underdanigst forhobe,at e. k. m. ville naadigst opthagge, ofverveye osh ansehe the mo-tiva, som os hafve beveget thil thenne voris underdanigste be-tenckinde och schriftlig ehrkleringe.

For thet første ehr thet høyligen och vel at betencke, udi hvadt statu og terminis fast alle omliggende riger og lande ehrebestede, som thisse riger og lande paa thet høyeste vedtkomer;thi naar mandt considerer the papistica consilia och præparatoria,hvor vidt the ehre komen in vicinia, och hvadt practicering dag-ligen drifves (som mandt visseligen formener) saa vel emodt thetstigt Bremen som andre, tha ehr thet endelig at formoede, at alle,som saadane practicker enthen propter vicinitatem eller andreaarsager kunde vere suspect og farlige, ville udi thide rationestatus tencke paa raadt och middel saadant at forekome og af-vende og sig udi saa maade at forsickere.

For thet andet saa ehr thet e. k. m. naadigst vel bevist.hvorledis thet nu stander og hafver sig emellum thendt kronePolen og Sverige og hvor høyligen saadant e. k. m. och e. m.riger, lande og undersaate vedtkomer, og hvadt stoer inconveniensog fare ther af kandt ehndstande, paa hvilcken side thet udganger.hvorfore høyligen vil vere fornøden, at e. k. m. saadan leylighed och fare naadigst hafver udi agt, efther at mandt icke kandt vide,hvadt sig efther saadane leylighed udi saadan farlige thilstandtkandt thildrage.

For thet thredie saa gifver thet ochsaa en stoer betenckendenoget med gevalt at forethage, besynderlig udi førstlige n. her-thug Frederichs unge umyndige aar og alder, ahnsehendis omhans f. n. herforinden aliquid humanitus acciderit (thet Gudtnaadeligen afvende), tha hafde mandt forgiefves indladet sig udi

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...i Skåne atter at indløse under kronen, samt om en sum penge, som er optaget under den forrige svenske fejde og endnu resterer ubetalt og forrentes, efter som Eders Majestæts skriftlige forslag yderligere derom melder.

Da har vi, samtlige Eders Kongelige Majestæts underdanigste råd, samme forhold efter Eders Majestæts nådigste forslag med højeste underdanigste flid overvejet og betragtet, og finder Eders

Kongelige Majestæts nådigste forslag så ganske højvigtigt, at det af mange betydelige årsager synes at vedrøre disse rigers og landes tilstand, hvorfor samme sag og forhold nødvendigvis kræver den allerhøjeste betænkning og overvejelse, og vil derfor underdanigst håbe, at Eders Kongelige Majestæt nådigst vil optage, overveje og anse de bevæggrunde, som har bevæget os til denne vor underdanigste betænkning og skriftlige erklæring.

For det første er det højligen og vel at betænke, i hvilken tilstand og på hvilke vilkår næsten alle omliggende riger og lande befinder sig, hvilket disse riger og lande i højeste grad vedkommer; thi når man betragter de papistiske planer og forberedelser, hvor nær de er kommet i nabolaget, og hvad der dagligt foretages af underhåndsvirksomhed (som man med vished formoder) såvel imod stiftet Bremen som andre, da må man til sidst formode, at alle, som på grund af sådanne rænker enten på grund af nærhed eller andre årsager kunne være mistænkelige og farlige, i tide vil tænke på statens sikkerhed og på råd og middel til at forebygge og afværge sådant og på den måde sikre sig.

For det andet er det Eders Kongelige Majestæt nådigst vel bekendt, hvorledes det nu står til, og hvad forholdet er mellem kronen Polen og Sverige, og hvor stærkt sådant vedkommer Eders Kongelige Majestæt og Eders Majestæts riger, lande og undersåtter, og hvilken stor uoverensstemmelse og fare deraf kan opstå, alt efter hvilken side det udfalder til; hvorfor det vil være højligen fornødent, at Eders Kongelige Majestæt nådigst har denne lejlighed og fare i agt, eftersom man ikke kan vide, hvad der efter en sådan lejlighed i så farlig en tilstand kan tildrage sig.

For det tredje giver det også en stor betænkelighed at foretage noget med magt, især i betragtning af den unge umyndige fyrste hertug Frederiks unge alder og i betragtning af, at hvis der skulle times hans fyrstelige nåde noget menneskeligt (hvilket Gud nådigt afvende), da havde man forgæves indladt sig på...

side 240

en gandsche vitløftig, besverlig och farlig handel for lande och riger, hvorpaa mandt icke letteligen kunde sehe eller vide nogen udgang.

Hvorfore voris underdanigst mening och betenckinde udi thendtpunct ehr, at e. k. m. aldeniste bruger al middel och veye medraadt, liberalitet og andre saadane fredlige middel at ehrholde ochconfirmere och avgere thendt foretagne handel og tractation paae. m. elskelige søns vegne udi thet stigt Bremen, forhobendes, at Gudt almechtigste ther thil vil gifve raadt, lycke og fremgang.

Men hvadt belangendes ehr, at bispen af Bremen schal sigbeflite at ville forhindre e. k. maits intention med raadt och hielp af Staterne udi Nederlandt, saa forhober vi med Gudts hielp, at naarforbemelte Stater formercke e. k. m. naadigst affection emodtthenum af forthrolige communication om thene høye og vichtigesag, som thenum saa vel som e. k. m. och thisse riger

høy-ligen ehr angieldendes, at the tha icke lade sig udi nogre maade udi thenne sag befinde, men fast mehre med ald langt hellerschulle sehe og handthefve e. k. m. elskelige søn udi forne stigtBremen endt nogen anden, ahnsehendes at vedt saadane høyeog forthroelige naaboeschab kunde och blifve forsickrit emodttheris mechtige vederparter og alle papistische practicker, som the kunde hafve sig for at befrychte.

Hvadt ahnlangendes ehr, at andre alt for sterke naabor afnoget nu thilfallende occasion same stigt Bremen kunde befrychtes at schulle ville sig impatronere, tha synes os efther thene thidtsleylighed endeligen fornøden at vere, at e. k. m. naadigst saadanen høy vichtig och vit udsehende sag og commune periculumochsaa med kreidtsfursterne med thet allerførste lader communicere,at ehrfare theris saa vel som Staternis endelig mening og visseresolution udi saadan thilstandt, paa thet vi siden ther efther kunde vide at anstille och dirigere voris underdanigst raadt ogydermere betenckinde paa thene punct, saa vel som och om bispen af Bremen hans intention for sin person eller anden thilfaldt udi thendt sag thil e. k. m. og thisse lande og rigers forseckring och velstandt.

Og thil thene sags thes bedre befordring synes os raadeligt,at e. k. m. med forderligste leylighed naadigst ville afferdige en legation thil thet stigt Bremen, capitulares, byen och the andre

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...en ganske vidtløftig, besværlig og farlig sag for lande og riger, hvorpå man ikke let kunne se eller vide nogen udgang.
Hvorfor vor underdanigste mening og betænkning i det punkt er, at Eders Kongelige Majestæt alene bruger alle midler og veje med råd, gavmildhed og andre sådanne fredelige midler til at opretholde og bekræfte og fremme den foretagne handel og forhandling på Eders Majestæts elskede søns vegne angående stiftet Bremen, i håb om, at Gud den Almægtige dertil vil give råd, lykke og fremgang.
Men hvad angår det, at biskoppen af Bremen skal bestræbe sig på at ville forhindre Eders Kongelige Majestæts hensigt med råd og hjælp fra Stænderne i Nederlandene, da håber vi med Guds hjælp, at når førnævnte Stænder mærker Eders Kongelige Majestæts nådige velvilje imod dem gennem fortrolig meddelelse om denne høje og vigtige sag, som vedkommer dem såvel som Eders Kongelige Majestæt og disse riger i høj grad, at de da ikke på nogen måde vil lade sig indblande i denne sag, men langt snarere vil se og håndhæve Eders Kongelige Majestæts elskede søn i førnævnte stift Bremen frem for nogen anden, i betragtning af, at man ved et sådant højt og fortroligt naboskab også kunne blive forsikret imod deres mægtige modparter og alle papistiske rænker, som de måtte have at frygte.
Hvad angår det, at andre alt for stærke naboer af en nu tilfaldende lejlighed kunne befrygtes at ville tilegne sig samme stift Bremen, da synes det os efter denne tids lejlighed endelig fornødent at være, at Eders Kongelige Majestæt nådigst med det allerførste også lader denne høje og vidtrækkende sag og fælles fare meddele kredsfyrsterne, for at erfare deres såvel som Stændernes endelige mening og sikre beslutning i en sådan tilstand, på det vi siden derefter kunne vide at indrette og rette vort

underdanigste råd og yderligere betænkning på dette punkt, såvel som også om biskoppen af Bremens hensigt for sin egen person eller andet tilfælde i den sag til Eders Kongelige Majestæts og disse landes og rigers sikkerhed og velstand.
Og til denne sags bedre fremme synes det os rådeligt, at Eders Kongelige Majestæt med snareste lejlighed nådigst ville afsende et gesandtskab til stiftet Bremen, kapitlet, byen og de andre...

side 241

stender udi same stigt at gifve thenum thilkiende, at e. k. m.naadigst komer udi forfaring om nogen vitløftighed och farligepracticker emodt thet gandsche stigt, och ther hos at forfare aldleylighed om thendt besverlige thilstandt, som same stigt kandtvere ahnrørendes enthen af inlendische eller udlendische raadt och practicker. som ethers k. m. naadigst instruction efther e. k. m.naadigst villie ydermere ther om kandt formelde, paa thet bodemed raadt och gierning udi thendt sag thisbedre kandt procederis,ock e. k. m. udi saa maade kandt confirmere och ehrholde samestiftes underdanigst affection emodt e. k. m.; och midler thidt ther saaledes udi same sag forhandles, at af e. k. m. ingen aarsaggifves eller giøres udi nogen findtlige maade thil nogen vitløftig-hed, som kandt kome thisse lande och riger thil allerhøyesteschade och fare.

De andre puncta belangende, saa vel ochsaa hvis e. k. m.cantsler efther e. k. m. naadigst befalling os ther hos mundtligenhafver foregifvet, ther om ehr voris underdanigste mening och be-tenckinde:

Først Threlborg [usikker: Threlborg] bye ahnlangendis, at e. k. m. ther med naa-digst ville lade beroe paa et aars thidt eller tho, indthil mandt kunde forfare udgang paa hvis med Staterne och Stederne er at tractere, som vi formene udi same by at schulle vere udi nogremaade privilegerit.

Ther nest thil thet godts, som udi Skaane schulle egien ind-løsis thil kronen fran afgangne Johan Dues arfvinger, saa ochsaathil thendt resterende summa pheninge at bethalle, som udi forledensvensche feigde ehr opthagen och endnu forrenthes, ther thilhafve vi underdanigst bevilget et aars sedvanlig skat af rigerneDanmarck och Norge udi thet aar 1622 udi rigens brugelig och gangbare mynt at udgifves, underdanigst begierendes, at alle hvisgieldt brefve, som vi hafve lofvit fore, motte os tha naadigst egien blifve thilstillet och ther med ald hvis pendinge, som udi forledenfeigde ehr opthagen, at vere afbethallet och klart giort.

Hvis thendt forandring paa thendt forige krigs ordtning herudi riget ahnlanger, tha hafve vi paa e. k. m. naadigst velbehagunderdanigst en forordning ther om nu forfattet, saa vit vi paa thene thidt hafve kundt ther udi betencke, hvilcken vi e. m.cantsler hafve thilstillet, och eftherthi e. k. m. udi same forord-ning icke aldeniste egien blifver restituerit, hvis ethers k. m. och

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...stænderne i samme stift at give ham til kende, at Eders Kongelige Majestæt nådigst kommer til kundskab om nogen uro og farlige rænker imod hele stiftet, og der hos at undersøge al lejlighed om

den besværlige tilstand, som samme stift kan være vedrørende, enten fra indenlandske eller udenlandske råd og rænker, således som Eders Kongelige Majestæts nådige instruktion efter Eders Kongelige Majestæts nådige vilje yderligere kan meddele derom, på det både med råd og gerning i den sag kan procederes des bedre, og Eders Kongelige Majestæt på den måde kan bekræfte og bevare samme stifts underdanige hengivenhed mod Eders Kongelige Majestæt; og at der imidlertid i samme sag forhandles således, at der af Eders Kongelige Majestæt ingen årsag gives eller gøres på nogen fjendtlig måde til nogen uro, som kan bringe disse lande og riger til allerhøjeste skade og fare.
Hvad de andre punkter angår, såvel også hvad Eders Kongelige Majestæts kansler efter Eders Kongelige Majestæts nådige befaling der hos mundtligt har foregivet os, derom er vor underdanigste mening og betænkning:
Først angående Threlborg by, at Eders Kongelige Majestæt der med nådigst ville lade det bero på et års tid eller to, indtil man kunne erfare udfaldet af det, der er at forhandle med Staterne og Stæderne, idet vi mener, at samme by i nogen måde skulle være privilegeret.
Dernæst angående det gods i Skåne, som igen skulle indløses til kronen fra afdøde Johan Dues arvinger, og ligeledes angående den resterende sum penge, som er optaget under den forleden svenske fejde og endnu forrentes; dertil har vi underdanigst bevilget en års sædvanlig skat af rigerne Danmark og Norge i året 1622, at udgives i rigets brugelige og gængse mønt, underdanigst begærende, at alle de gældsbreve, som vi har lovet for, da nådigst måtte blive os tilstillet igen, og dermed al den gæld, som er optaget under den forleden fejde, blive afbetalt og klargjort.
Hvad angår den forandring af den forrige krigsordning her i riget, da har vi efter Eders Kongelige Majestæts nådige velbehag underdanigst nu forfattet en forordning derom, så vidt vi på denne tid har kunnet betænke det, hvilken vi har tilstillet Eders Majestæts kansler, og eftersom Eders Kongelige Majestæt ved samme forordning ikke blot selv igen bliver restitueret, hvad Eders Kongelige Majestæt og...

side 242

riget thilforn af the udschrefne bønder gaarde ofver alt riget ehr afgangen, meden ochsaa blifver holdet e. k. m. formotlig saamange soldater icke aldeniste inden riget som thilforn, men ochsaauden riget paa theris egen bekostning, tha ehre vi underdanigstbegierendes, som vi ochsaa underdanigst os visseligen thilforseher,at e. k. m. naadigst egien thendt tholdt ville eftherlade och af-slae, som e. m. thilforn paa hvis vare, som her af riget udføres,ehr blefven bevilget, emodt hvis ethers k. m. och riget udi be-melte forige krigsordning ehr afgangen; dog ville vi icke her medhafve ment hvis tholdt och sise som paa vin, thydtsøl och andenfremede drick ehr bevilget och sat, som her udi riget indføres.

Allernaadigste herre och konning, thette ehr voris underda-nigst raadt och betenckinde paa forne puncta efther ethers k. m.naadigst schriftlige proposition, som vi underdanigst hafve dirigerit och henrettet thil ethers k. m. och e. m. rigers och landers gafn och beste efther voris underdanigste

forplicht, e. m. och e. m. rigerskongelige høyhed och reputation at hafve udi underdanigste høyesteacht, hvilcket vi underdanigst begierer e. k. m. ville naadigstaname och opthagge och os med kongelig gunst och naade naadigstvere bevogen. Actum Andvorschov slot 15 februarii anno 1618.

Juli. Retterthing paa Gotland og Bornholm.

12 April kundgjorde Kongen for Indbyggerne paa Got-land og Bornholm, at han i den kommende Sommer vildesende nogle af sine gode Mænd og fuldmægtige Kommissariertil hine Lande for at sidde Retterthing samt høre Klagemaal,for siden at lade Kongen Lejligheden forstaa derom [1]. 19 Majbebudedes det Iver Jul og Holger Rosenkrans, at Kongenvilde sende dem til Gotland og Bornholm for dèr at sidde iRetten; de skulde derfor være i Kbhvn. 1 Juli [2]. I Juli (?)udstedtes der Instrux og Fuldmagt for de to Raader samtSekretær Axel Arnfeld [3]. Kommissarierne ankom til Bornholm24 Juli og hørte her Sager fra 29 Juli til 1 Avgust. Den 2

Noter

1. Skaanske R. IV, 87. Udt. i Hü-bertz, Aktst. t. Bornh. Hist. S. 595.2. Jydske T. VI, 302. En Afskrift i Diplomat. efter det nu tabte ori-ginale Missive til Holger Rosen-krans har Datum 27 Maj.3. Skaanske R. IV, 111, 112 (Datum aabent). Udt. i Hübertz, anf. St.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...riget tidligere af de udskrevne bønders gårde over hele riget er mistet, mens der også holdes, formoder Eders Kongelige Majestæt, lige så mange soldater ikke blot inden for riget som tidligere, men også uden for riget på deres egen bekostning, da er vi underdanigst begærende, idet vi også underdanigst forsikrer os selv visselig om, at Eders Kongelige Majestæt nådigst igen vil ophæve og afskaffe den told, som Eders Majestæt tidligere er blevet bevilget på de varer, som udføres herfra riget, mod hvad Eders Kongelige Majestæt og riget er gået glip af i den nævnte forrige krigsordning; dog ville vi ikke hermed have ment den told og accise, som er bevilget og pålagt vin, tysk øl og anden fremmed drik, som indføres her i riget.

Allernådigste herre og konge, dette er vort underdanigste råd og betænkning angående fornævnte punkter efter Eders Kongelige Majestæts nådige skriftlige proposition, som vi underdanigst har rettet og henvendt til Eders Kongelige Majestæts og Eders Majestæts rigers og landes gavn og bedste efter vor underdanigste pligt til at agte Eders Majestæts og Eders Majestæts rigers kongelige højhed og omdømme i underdanigste højeste agt, hvilket vi underdanigst begærer, at Eders Kongelige Majestæt nådigst ville tage og modtage, og være os med kongelig gunst og nåde nådigst bevågen. Udfærdiget på Antvorskov slot den 15. februar anno 1618.

(Fra "Juli" og resten af siden: Erslevs egen fremstilling, ingen ældre citater at oversætte.)

side 243

rejste de derfra til Gotland, hvortil de ankom 6 Avgust og udskrev Retterthinget til at begynde i Byen d. 13 og paa Landet d. 19 [1]. Paa Øen udgav Kommissarierne 30 Avgusten Fdg. om Overholdelsen af forskjellige danske Lovbestem-melser [2]. 2 Septbr. forlod de Gotland [3]. 8 Decbr. udstedteKongen et Forbud mod Landkjøb paa Gotland, som efterKommissariernes Indberetning skulde gaa i Svang [4].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1618.

Indlandet. 24 Decbr. 1617 fik Sten Brahe og Oluf Ro-sensparre Brev fra Kronborg at møde sammesteds 3 Januar [5].

16 April opfordredes 20 skaanske Adelsmænd og Adelsfrueri Omegnen af Kristianssad til at møde i denne By 29 April,hvor Hr. Kristen Fris og Hr. Anders Bille vilde tilkjende-give dem noget paa Kongens Vegne [6]. Sagen drejede sig omByens Bygning og Gader samt Vejene og Vaserne deromkring,som det ses af Tilsigelsen til Hr. Anders Bille af 15 April [7],og dertil bevilgede Adelen paa Mødet ogsaa Hjælp af deresBønder [8].

5 Maj fik fra Frederiksborg Sten Brahe, Oluf Rosen-sparre og Jens Jul Brev strax til d. 11 Maj at skulle være til Stede i Kbhvn. [9] En lignende Befaling udgik til Hr. An-ders Bille [10].

16 Juli befaledes det Manderup Parsberg, Eske Brok ogKristian Holk at begive sig til Viborg og her dømme i en Strid mellem Knud Gyldenstjerne til Tim, Befalingsmand paa Hald, og Borgerne i Viborg [11].

Fyrstendømmerne. 17 Januar bades Jakob Ulfeld atmøde 13 April i Rødemis i den schwabstedtske, gottorpske 16*

Noter

1. »Extract af hvis paa Borringholmb och Gudlandt . . . . er forrettet«: Topogr. Saml., Bornholm n. 3.2. Handl. rör. Skand. hist. XXX, 359.3. Strelow S. 400.4. Skaanske R. IV, 147.5. Sjæl. T. XXI, 273.6. Skaanske T. IV, 189.7. Smstds. 188.8. Optegnelser af Hr. Anders Bille: Registr. 52, n. 78, 1.9. Sjæl. T. XXI, 312.10. Skaanske T. IV, 191.11. Jydske T. VI, 315.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hovedteksten er Erslevs egen fremstilling uden ældre citater. Note 1 indeholder dog et kort ældre citat, som oversættes:

»Extract af hvis paa Borringholmb och Gudlandt . . . . er forrettet« = »Udtog af hvad der på Bornholm og Gotland ... er udrettet«.

side 244

og husumske Trætte, for dèr at gjøre sin Flid, at sammeUenighed kunde nedlægges, og at Kronen i ingen Maader sketeforkort [1]. 11 Marts befuldmægtigede Kongen Hr. Albret Skel,Eske Brok, Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans til at væreKommissarier ved det nævnte Møde i Striden mellem Schwab-stedt og Amterne Gottorp og Husum [2]. 15 April sendte Kongendisse Raader nogle fra Hertug Frederik modtagne Gravamina,som de skulde foretage ved Mødet, idet han tilføjede, at »der-som noget forvendes det Stift Schwabstedts Højhed anrørende,og noget Dubium hænder sig for at komme, om det her underKronen eller under Fyrstendømmet ret henhører, eller omnogen anden Stiftets Højhed med Jagten og andet paa deSteder, som uden Tvivl til Stiftet henhører, som vi ingenlunde for stridigt ville have holdet, forebringes eller angives, da ville vi, at I saadanne Quæstiones for at komme skulle af ydersteFlid forhindre og det i ingen Maade anhøre eller antage« [3].Mødet fandt ikke Sted. — 25 Juni udstedtes der en Fuldmagtfor de tre førstnævnte samt Kristian Holk til at møde i Rødemisog dømme i Sagen [4]. Heller ikke dette Møde synes at havefundet Sted.

10 Juli befaledes det Hr. Albret Skel og Jakob Ulfeldgesandtvis at rejse til Hertugen af Gottorp [5]. De udførteBefalingen, men da Hertugen var rejst ind i Danmark, blevRejsen forgjæves; 31 Juli befalede Kongen imidlertid, da Her-tugen var vendt tilbage, Raaderne atter at begive sig til ham og handle efter deres forrige Instrux [6]. Med Hertugen aftaltes

---

Noter

1. Orig. med Segl: Ny kgl. Saml. Fol. 616 c, Fasc. II. En egenh. Optegnelse af Kongen: »Andtuordt auff desz gesanthen heutigesz an-bringen«, indeholder »2. Di Com-mission zu Suabsted kan auff den 13 aprilis ahngesetzet werden, wohrzu her Albrecht Skeel, Eske Brock, Jacob Wlfeld vndt Holger Rossenkrandtz sollen deputiret wer-den«. Danske Kg. Hist. n. 95, DD g 7.2. Jydske R. VII, 223. Jfr. Danske Saml. 2 R. III, 206 Anm.3. Jydske T. VI, 296.4. Instruxbog 1613—69, Fol. 13 (Dagen for Mødet er ikke opgivet).5. Jydske T. VI, 310.6. Smstds. 319. En udateret Instrux for de to nævnte samt Gerd Rant-zau: Instruxbog 1613—69, Fol. 14.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Note 1 indeholder et ældre, tysksproget citat, som oversættes til nutidsdansk:

»Andtuordt auff desz gesanthen heutigesz anbringen« = »Svar på udsendingens henvendelse i dag«.

»2. Di Commission zu Suabsted kan auff den 13 aprilis ahngesetzet werden, wohrzu her Albrecht Skeel, Eske Brock, Jacob Wlfeld vndt Holger Rossenkrandtz sollen deputiret werden« = »2. Kommissionen til Svavsted kan fastsættes til den 13. april, hvortil herr Albrecht Skeel, Eske Brok, Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans skal udpeges.«

(Citatet midt i brødteksten, »dersom noget forvendes...«, er Erslevs egen gengivelse i nutidig retskrivning og kræver ingen oversættelse.)

side 245

nu et Møde i Segeberg til Afgjørelse af den schwabstedtskeStrid [1]; tillige forhandledes der om Forholdet til Hamburg [2].

20 Septbr. befalede Kongen fra Frederiksborg Hr. AlbretSkel, Eske Brok, Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans at møde i Segeberg 1 Novbr., hvor der skulde holdes en Kom-promisdag i Nærværelse af nogle fyrstelige Personers Kom-missarier [3], og vedføjede deres Instrux [4], som er dateret Kbhvn.19 Septbr. — 16 Oktbr. befuldmægtigedes fra Haderslevhusde samme fire Raader til at møde i Kolding 1 Decbr. til Af-gjørelse af nogle Stridigheder mellem Hertug Frederik og Adelen om Fiskeri og Rettighed i Slistrømmen [5]. — Mødet iSegeberg afholdtes til fastsat Tid og varede til 8 Novbr., uden at man dog kom til Ende med Hovedspørgsmaalet, medensHolstenerne tillige erklærede ikke at kunne møde i Koldingallerede 1 Decbr. [6] — Mortensaften (10 Novbr.) tilskrev Kon-gen fra Haderslevhus »Raadet«, at de, efterat de dem paa-lagte Hverv i Segeberg var tilendebragte, paa Hjemrejsenskulde begive sig til Slistrømmen og i Forening med noglehertugelige Raader søge at udjævne de forefaldne Stridighedermellem Hertug Frederik og Adelen; lykkedes det dem ikke,skulde de møde i Kolding 1 Decbr. for at handle og procederei Sagen efter Unionsfordraget sammen med de dertil af Hertugen deputerede Raader [7]. Efter Slange [8] skal Mødet iKolding være blevet afholdt og dèr fældet en Dom.

Sverige. 4 Febr. klagede det svenske Rigsraad fra Jønkø-ping til det danske over to Tilfælde, hvor der var afkrævet

---

Noter

1. Jfr. Slange S. 412.2. Slange S. 414.3. Jydske T. VI, 329.4. Instruxbog 1613—69, Fol. 16.5. Smstds. Fol. 18.6. Protokol med Segl og Underskrifter af Albret Skel, Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans: Andet Suppl. til Gemeinsch. Arch., Fasc. 16, Art. 4. Relation til Kansleren fra de fire Raader, dat. Flensborg 14 Oktbr. (sic) 1618: Orig.: Slesvig Stift n. 19. Relation af de til-stedeværende brunsvigske Udsen-dinge: Udt. i Quellensamml. der Schl.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. II, 114—15. Jfr. Slange S. 413.7. Jydske T. VI, 402 (blandt Breve fra 1619, men med det sikkert rigtige Aarstal 1618). Slange S. 427 under 1619.8. S. 415.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ingen ældre citater på denne side – ingen oversættelse nødvendig. (Ordet »Raadet« i brødteksten er blot et enkelt, citeret ord og udgør ikke et længere ældre citat.)

side 246

Skibe med Gods, tilhørende Sveriges Konge, Told i Øresund [1].Brevet blev modtaget 14 Febr. i Kancelliet paa KjøbenhavnsSlot [2], men synes ikke besvaret.

Udlandet. 24 Januar fik Anders Sinklair Anbefalings-brev til Prinsen af Wales og Sir Dudley Carleton [3]. 25 Januarforlod han Danmark; Kongen medgav ham 300 Rd. i Tære-penge [4]. I Marts var Udsendingen i England [5].

Efterat to oldenburgske Raader 17 Marts havde givet en Fremstilling af Stridighederne mellem deres Herre, GrevGünther, og Ærkebispen af Bremen i et Indlæg til KristianIV [6], afgav de siden en ny Relation om denne Sag, hvilken derettede til »Kongens Kansler, Rigs- og Gehejme-Raader« [7].

Da Hansestædernes Udsendinge var i Kbhvn., frem-satte de deres Proposition i Raadstuen 26 Novbr. og rettede den til »Kongens tilforordnede Kansler og Raader« [8].

1619.

Af Raaderne døde Rigsmarsk Jørgen Lunge 19 Avgust, hvorefter Marskembedet henstod ubesat indtil 1627.

24 April. Raadsmøde i Odense [9].

Indkaldelse se ndfr. S. 251. Om Mødet meddeler EskeBrok, at han den 24 kom til Odense. »Den 25 vare alt roditHolger Rosenkrantzis giest pa S. Hans kloster. Den 26møttis alt rodit pa rodstufven, och da gaf canseleren efterk. m. befalling rodit for pungteren, som rodit skulle denom

---

Noter

1. Orig. med 3 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 186 (Svenske Acta III, 322).2. Recepisse: Svenske Acta III, 322.3. Latina 1616—31, Fol. 38, 39. Et egenligt Kreditiv findes ikke her.4. Kr. IV (Nyerup S. 9).5. Jfr. Calendar of state papers (Do-mestic series) 1623—25, S. 553.6. Orig., underskrevet af Kristoffer Pflug og Johan Proudh (?): Bre-men n. 15.7. Udateret Orig.: smstds. Jfr. Slange S. 410—11.8. Orig.: Hansestæd. n. 16.9. Kr. IV (Nyerup S. 54).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citat af Eske Broks optegnelse (sidste linjer på siden, fortsættes side 247):

»Den 25 vare alt rodit Holger Rosenkrantzis giest pa S. Hans kloster. Den 26 møttis alt rodit pa rodstufven, och da gaf canseleren efter k. m. befalling rodit for pungteren, som rodit skulle denom«

Oversættelse: »Den 25. var hele rådet gæst hos Holger Rosenkrantz på Sankt Hans Kloster. Den 26. mødtes hele rådet på rådstuen, og da gav kansleren efter kongelig majestæts befaling rådet de punkter, som rådet skulle...«

side 247

pa erklere. Och same tidt berodslo vi os, hvad voris mening der om var, pa 3 timers thidt. Den 27 erklerit vi os ender-ligen, dog icke skreftlige, efter at cantseleren inthet skriftlige for gaf. Och same dag tog vi voris afskedt fra hver andre« [1].Efter Kongens Proposition af 18 April (n. 49), som altsaa ikke synes at være blevet fremlagt, skulde Raadet overveje,om man under Spaniens og andre Naboers store Krigsudrust-ninger ikke ogsaa burde ruste. Kansleren har optegnet, saa-vel hvad han proponerede, som hvad Raadets Mening var(n. 50); denne gik ud paa, at der endnu ikke var Anledningtil at ruste [2]. Kansleren berørte ogsaa den schwabstedtskeStrid. — 29 April meddelte Kansleren i Kbhvn. Kongen Raa-dets Resolution [3].

49. Kongens Proposition, 18 April.
Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 42 T.

Hvis vy Christian den fierde, Danmarckis, Norgis etc. kon-ning, nadigst hafver befalit vore elsk. rigens raad at fore-gifvis, som den 25 april nestkommende udi Othense vorder forsamlit.

Eftersom fast alle vitterligt er, at saa stor krigs præparationthil søes udi Spanien fore er, at den alle vore naboer (som end omthide ingen synderlig videre udstandt med kong. werde af Hispa-nien hafver end vy) foraarsager mod uforseende ofverfaldt sig at berede, uanset at vy os inted fiendtlig mod hans kierlighet for-vide, dog efterdi samme udrustning saadan er, och de spanskeforehavende saa hemmelige holdis, at mand fast inted vist, hvorheden det menis, kand hafve at slutte,

Daa eracte vy fast betenckeligt aldelis at sidde uberidde, ysynderlighedt y saadan al voris naboers præparation och algemen

1. Danske Saml. 2 R. III, 202.2. Forhandlingerne refereres af Slange S. 425—26.3. 8 April udgik en Møntordinans (Sjæl. T. XXI, 389; trykt), uden at Raadet nævnes deri; Fdg. ud-sendtes først til Forkyndelse 14 Maj (Sjæl. T. XXI, 409), altsaa efter det ovenomtalte Raadsmøde, tillige med en Fdg. af sidstnævnte Dag, hvorved Art. 59 (om Humle, Abild-, Pære- eller andre Frugt-træer samt Pile) i Kristian III's Reces indskærpes (smstds. 408; trykt); heller ikke i denne nævnes Raadet.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fortsættelse af Eske Broks citat fra foregående side:

»pa erklere. Och same tidt berodslo vi os, hvad voris mening der om var, pa 3 timers thidt. Den 27 erklerit vi os enderligen, dog icke skreftlige, efter at cantseleren inthet skriftlige for gaf. Och same dag tog vi voris afskedt fra hver andre«

Oversættelse: »...at erklære sig om. Og samme tid rådslog vi os imellem, hvad vor mening derom var, i tre timers tid. Den 27. erklærede vi os endeligen, dog ikke skriftligt, efter at kansleren intet skriftligt forelagde. Og samme dag tog vi vor afsked fra hinanden.«

Kongens Proposition, 18. april (dokument nr. 49):

»Hvis vy Christian den fierde, Danmarckis, Norgis etc. konning, nadigst hafver befalit vore elsk. rigens raad at foregifvis, som den 25 april nestkommende udi Othense vorder forsamlit.«

Oversættelse: »Hvad vi, Christian den Fjerde, af Danmarks, Norges etc. konge, nådigst har befalet skal forelægges vore elskelige rigens råd, som den 25. april næstkommende bliver forsamlet i Odense.«

»Eftersom fast alle vitterligt er, at saa stor krigs præparation thil søes udi Spanien fore er, at den alle vore naboer (som end om thide ingen synderlig videre udstandt med kong. werde af Hispanien hafver end vy) foraarsager mod uforseende ofverfaldt sig at berede, uanset at vy os inted fiendtlig mod hans kierlighet forvide, dog efterdi samme udrustning saadan er, och de spanske forehavende saa hemmelige holdis, at mand fast inted vist, hvor heden det menis, kand hafve at slutte, Daa eracte vy fast betenckeligt aldelis at sidde uberidde, y synderlighedt y saadan al voris naboers præparation och algemen«

Oversættelse: »Eftersom det er næsten alle bekendt, at der i Spanien foregår så stor en krigsforberedelse til søs, at den foranlediger alle vore naboer (som i øvrigt for tiden ikke har nogen

synderlig videre uoverensstemmelse med kongen af Spanien, end vi har) til at berede sig mod et uforudset overfald, uanset at vi ikke ved os noget fjendtligt mod hans kærlighed [højhed], dog eftersom samme udrustning er sådan, og de spanske hensigter holdes så hemmelige, at man næsten intet ved med sikkerhed om, hvorhen det er tænkt, kan man slutte, da anser vi det for højst betænkeligt helt at sidde uforberedt, i særdeleshed i betragtning af al sådan vore naboers forberedelse og almindelige...«

side 248

udrustning. Hvorfore vy och denne leylighed vore thro mend och raad thil dette mode at andragis nadigst hafver befalet, och der-hos thil saadan udrednings bekostning en sedvanlig almindeligschat och landhielpis bevilning at begiere, anseende at aarsensthid icke thilsteder med flodens udrustning nestkommende herre-dage at forbide. Vy erre dennum samtligen med al kong. naadebevogne. Af vor slot Kiøbenhafn den 18 april 1619. Christian.

50. Forhandlinger i Odense, 26—27 April. Optegnelse af Kansler Kristen Fris, paaskrevet: Resolutio senatus til Othense. RR. n. 42 U.

Prop.

Y. B. D. [usikker: tiltaleform, muligvis forkortelse] Det er os alle uden thvifl udi god hukommelse,hvad for atschillige sammelkomst och beraadslagninger der er sched, saa vel af raadet samtlig som och af en part, der efter thi-dens leilighed thil den endo hafver verit fordrit, den sag det pan-sche och polnische och det svensche og nederlendsche angieldende.

Hvorledis vy hafver forholt os hid indtil den sag anlangendis paa it aars tid ner eller halfandet, ved vy och, nemlig at hans mt.altid hafver icke alene verit neutralis, meden och saa vil stait yvenschab och fortroende med de Spanske, at hans mt. hafver verit det andet parti fast suspect og mistenckt for partialitet, saavel for atschillige legations vexelser med Spanien som med krigmed Sverig, som for h. m. icke unionen hafver med villet indgae.

Hvilket alt hafver altid kommet raadet, saa vit jeg hafver verit dery, svarlig skadeligt og farligt, och altid — [a] nemlig til Colding, der den polsche legation hafver verit her, och thit och ofte derforuden [a] — hafver der heden bearbeidet at disponere hans mt. thil at bedre accordere med det nederlendsche parti,hvorpaa och med themmelig successu, Gud sche lof, er følgt den nederlendsche legation, atschillige handlinger med Svrig og synderligdenne sidste sammelkomst, [saa at saa vit mand kand siunis, det os nu fornøden efter saadan en begyndelse, at vy nolentes volen-tes paa det parti inclinerer, som vy siunis at favorisere [b].] Hvil-ket och saa vit hafver udrettedt, at det spansche parti och Polenuden al thvil hafver ingen videre vis haabning om os og er derforuden thvifl os hemmelig hadsk og uden thvifl beflitter sig vedschenk og andet at opholde voris naboer fra ald videre corre-

a Tilføjet i Randen. b Overstreget.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»udrustning. Hvorfore vy och denne leylighed vore thro mend och raad thil dette mode at andragis nadigst hafver befalet, och derhos thil saadan udrednings bekostning en sedvanlig almindelig schat och landhielpis bevilning at begiere, anseende at aarsens thid icke thilsteder med flodens udrustning nestkommende herredage at forbide. Vy erre dennum samtligen med al kong. naade bevogne. Af vor slot Kiøbenhafn den 18 april 1619. Christian.«

Oversættelse: »...udrustning. Hvorfor vi også har nådigst befalet, at denne lejlighed skal fremlægges for vore tro mænd og råd ved dette møde, og desuden at begære bevilling af en sædvanlig almindelig skat og landhjælp til bekostningen af en sådan udrustning, i betragtning af at årstiden ikke tillader at udsætte flådens udrustning til næstkommende herredag. Vi er dem samtligen med al kongelig nåde bevågne. Fra vort slot København den 18. april 1619. Christian.«

Forhandlinger i Odense, 26.-27. april (dokument nr. 50), Prop.:

»Y.B.D. Det er os alle uden thvifl udi god hukommelse, hvad for atschillige sammelkomst och beraadslagninger der er sched, saa vel af raadet samtlig som och af en part, der efter thidens leilighed thil den endo hafver verit fordrit, den sag det spansche och polnische og det svensche og nederlendsche angieldende.«

Oversættelse: »[usikker: Y.B.D. – muligvis tiltaleform]. Det er for os alle uden tvivl i god erindring, hvilke forskellige sammenkomster og rådslagninger der har fundet sted, såvel af rådet i sin helhed som også af en del, der efter tidens lejlighed har været tilkaldt dertil, angående den sag, som angår det spanske og polske og det svenske og nederlandske.«

»Hvorledis vy hafver forholt os hid indtil den sag anlangendis paa it aars tid ner eller halfandet, ved vy och, nemlig at hans mt. altid hafver icke alene verit neutralis, meden och saa vil stait y venschab och fortroende med de Spanske, at hans mt. hafver verit det andet parti fast suspect og mistenckt for partialitet, saa vel for atschillige legations vexelser med Spanien som med krig med Sverig, som for h. m. icke unionen hafver med villet indgae.«

Oversættelse: »Hvorledes vi har forholdt os indtil nu i den sag i omtrent et år eller halvandet, ved vi godt, nemlig at hans majestæt altid ikke alene har været neutral, men også har stået i venskab og fortrolighed med de spanske, således at hans majestæt af det andet parti har været stærkt mistænkt

og mistænkeliggjort for partiskhed, både på grund af forskellige udvekslinger af gesandtskaber med Spanien og på grund af krigen med Sverige, samt fordi hans majestæt ikke har villet indgå unionen.«

»Hvilket alt hafver altid kommet raadet, saa vit jeg hafver verit dery, svarlig skadeligt og farligt, och altid — nemlig til Colding, der den polsche legation hafver verit her, och thit och ofte derforuden — hafver der heden bearbeidet at disponere hans mt. thil at bedre accordere med det nederlendsche parti, hvorpaa och med themmelig successu, Gud sche lof, er følgt den nederlendsche legation, atschillige handlinger med Svrig og synderlig denne sidste sammelkomst, [saa at saa vit mand kand siunis, det os nu fornøden efter saadan en begyndelse, at vy nolentes volentes paa det parti inclinerer, som vy siunis at favorisere.] Hvilket och saa vit hafver udrettedt, at det spansche parti och Polen uden al thvil hafver ingen videre vis haabning om os og er derfor uden thvifl os hemmelig hadsk og uden thvifl beflitter sig ved schenk og andet at opholde voris naboer fra ald videre corre-«

Oversættelse: »Hvilket alt, så vidt jeg har været med deri, altid har forekommet rådet alvorligt skadeligt og farligt, og altid — nemlig i Kolding, hvor den polske legation har været her, og tit og ofte derudover — har derhen arbejdet på at få hans majestæt til bedre at komme overens med det nederlandske parti, hvorpå der også, med nogenlunde held, Gud være lovet, er fulgt den nederlandske legation, forskellige forhandlinger med Sverige og særligt dette sidste møde, [således at det, så vidt man kan se, nu er nødvendigt for os efter en sådan begyndelse, at vi, hvad enten vi vil eller ej, hælder til det parti, som vi synes at favorisere]. Hvilket også så vidt har udrettet, at det spanske parti og Polen uden al tvivl ikke har nogen videre sikker forhåbning om os, og derfor uden tvivl er os hemmeligt fjendtligt sindet, og uden tvivl bestræber sig på ved gaver og andet at afholde vore naboer fra al videre overensstemmelse...«

side 249

spondents och venschab med os at holde. Vy kand vel erindre osom det polnische lyfte och store venschab, vy hafde med keiseren och andre at forvente, og hvorledis den hamborger sag er afløbeni en il os imod, contra omnem æqvitatem, uden thvifl baade at giøre h. m. noget thil fortred saa vel som at underholde mellemh. m. och Stederne och consequenter Belgas misforstandt. Mendet er nu saa vit kommen paa den side, at der siunis ingen re-gressus, och faar vel at blifve der vedt.

Men det nu y synderlighed er at thale och beraadsla om, er,at eftersom kongen af Spanien nu er udi udrustning thil søesoch saa stor, at den och kommer alle vore naboer seldsom for,hvilke sig og, baade Engelsche ock Hollender, som nu om tideingen videre udstand hafver med hannem end vy, dog giører derisflode ferdig thil søes [a]. Vel bekymrede det icke saa synderlig iførst, uanset h. m. y begyndelsen derom ved doctor Jonam af nogle de Nederlender aviserides med begiering, h. m. vilde hafvealting udi act; det kunde saa snart gielde paa Weseren, Vigeneller Elfborg, eller och giemmel Sundit som anden steds. Medensiden hafver kong. af Engeland och ladet avisere d. Jonam, at uanset

k. af Hispanien gaf vel for enten at menis per mare adria-ticum mod Behmen eller och Algier och des fribytter, medenspræparationen saadan at verre, at ingen kunde tro paa leiden.

Os er vel samtlig vitterligt, at om det geschrei for tho aarsiden vaar om den assistents, kong. af Polen formentis at schullesche fra Dynkerken eller andre spansche steder, hvilke end hafdeforaarsagit de Nederlender at lofve undsetning og anholde ompassage. [b] Dersom de schulle fartede her udi søen, vilde det visthafve giort os Østersøens dominium och herskab disputerligt [b].Derfor-uden anholt och den polsche gesanter (endog offerendo Elsburgum)om landgang, passage och quartier etc., [c] saa deraf kand sluttis,Polackens och Spanerens (af hvilken alene hand kand forventeundsetning thil søes) intention og anslag. Kong. af Spaniensflode kunde sette under Vigen, passere der ind paa Sverig,excusare fundo terre maris pro ancoris uti velle, der at verreinddreven af storm, necessitate etc. [c]

Hvilket alt sammen foraarsager h. mt. at lade proponere, omraadet siunis, at saadan stor præparation, Spanerens og alle vore

---

Noter

a I Randen staar: 150 orlog skibe, 60 galerer, 50000 mand. b Tilføjet i Randen. c Ligeledes.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fortsat citat fra dokument nr. 50:

»spondents och venschab med os at holde. Vy kand vel erindre os om det polnische lyfte och store venschab, vy hafde med keiseren och andre at forvente, og hvorledis den hamborger sag er afløben i en il os imod, contra omnem æqvitatem, uden thvifl baade at giøre h. m. noget thil fortred saa vel som at underholde mellem h. m. och Stederne och consequenter Belgas misforstandt. Men det er nu saa vit kommen paa den side, at der siunis ingen regressus, og faar vel at blifve der vedt.«

Oversættelse: »...overensstemmelse og venskab med os at holde. Vi kan godt erindre os det polske løfte og det store venskab, vi havde at forvente af kejseren og andre, og hvorledes den hamborgske sag er forløbet os imod i en fart, imod al rimelighed, uden tvivl både for at gøre hans majestæt noget til fortræd og for at skabe misforståelse mellem hans majestæt og Stæderne og dermed med Belgien [De Forenede Provinser]. Men det er nu kommet så vidt på den led, at der synes ingen tilbagegang, og man må vel lade det blive derved.«

»Men det nu y synderlighed er at thale och beraadsla om, er, at eftersom kongen af Spanien nu er udi udrustning thil søes och saa stor, at den och kommer alle vore naboer seldsom for, hvilke sig og, baade Engelsche ock Hollender, som nu om tide ingen videre udstand hafver med hannem end vy, dog giører deris flode ferdig thil søes. Vel bekymrede det icke saa synderlig i først, uanset h. m. y

begyndelsen derom ved doctor Jonam af nogle de Nederlender aviserides med begiering, h. m. vilde hafve alting udi act; det kunde saa snart gielde paa Weseren, Vigen eller Elfborg, eller och giemmel Sundit som anden steds. Meden siden hafver kong. af Engeland og ladet avisere d. Jonam, at uanset k. af Hispanien gaf vel for enten at menis per mare adriaticum mod Behmen eller og Algier og des fribytter, medens præparationen saadan at verre, at ingen kunde tro paa leiden.«

Oversættelse: »Men det, der nu i særdeleshed er at tale og rådslå om, er, at eftersom kongen af Spanien nu er i gang med en udrustning til søs, og så stor, at den forekommer alle vore naboer usædvanlig, hvilket også gælder både englænderne og hollænderne, som for tiden ikke har nogen videre uoverensstemmelse med ham end vi har, gør de dog deres flåde klar til søs. Det bekymrede os først ikke synderligt, skønt hans majestæt i begyndelsen blev underrettet derom ved doktor Jonam af nogle af nederlænderne med anmodning om, at hans majestæt ville have alting i agt; det kunne lige så godt gælde Weseren, Vigen eller Älvsborg, eller også gennem Sundet som andre steder. Men siden har kongen af England også ladet doktor Jonam underrette om, at uanset at kongen af Spanien nok lod mene, at det enten gjaldt gennem Adriaterhavet mod Bøhmen eller også Algier og dets sørøvere, var forberedelserne dog sådanne, at ingen kunne tro på den forklaring.«

»Os er vel samtlig vitterligt, at om det geschrei for tho aar siden vaar om den assistents, kong. af Polen formentis at schulle sche fra Dynkerken eller andre spansche steder, hvilke end hafde foraarsagit de Nederlender at lofve undsetning og anholde om passage. Dersom de schulle fartede her udi søen, vilde det vist hafve giort os Østersøens dominium og herskab disputerligt. Derforuden anholt och den polsche gesanter (endog offerendo Elsburgum) om landgang, passage og quartier etc., saa deraf kand sluttis, Polackens og Spanerens (af hvilken alene hand kand forvente undsetning thil søes) intention og anslag. Kong. af Spaniens flode kunde sette under Vigen, passere der ind paa Sverig, excusare fundo terre maris pro ancoris uti velle, der at verre inddreven af storm, necessitate etc.«

Oversættelse: »Det er os alle vel bekendt, hvorledes rygtet for to år siden gik om den bistand, man mente kongen af Polen skulle få fra Dunkerque eller andre spanske steder, hvilket dengang havde foranlediget nederlænderne til at love undsætning og søge om gennemfart. Dersom disse skibe skulle have sejlet her i søen, ville det sikkert have gjort Østersøens herredømme og overherredømme omtvisteligt for os. Desuden ansøgte også de polske gesandter (endog ved at tilbyde Älvsborg) om landgang, gennemrejse og kvarter osv., hvoraf man kan slutte polakkernes og spaniernes hensigt og plan (idet polakkerne alene kan forvente undsætning til søs fra spanierne). Kongen af Spaniens flåde kunne lægge sig ved Vigen, sejle derfra ind mod Sverige, og undskylde sig med, at havbunden var velegnet at ankre på, og at de var drevet ind af storm, af nødtvang osv.«

»Hvilket alt sammen foraarsager h. mt. at lade proponere, om raadet siunis, at saadan stor præparation, Spanerens og alle vore«

Oversættelse: »Hvilket alt sammen bevirker, at hans majestæt lader foreslå, om rådet mener, at en så stor forberedelse fra spaniernes og alle vore...«

side 250

naboers, kand verre dette kongerige uden fare, hvilket h. m.hafver vilt, det første det hans mt. vist vitterligt vaar, og udithide udi foraarit proponere, efterdi, paa det om noget uformodetlig paa kom, h. m. daa icke skulle kunde eftersigis, saadant at hafvevist og dog icke atvarit [a].

B. D. [usikker: tiltaleform/forkortelse] H. k. M. hafver og nadigst befalet mig noget at røre per occasiones om den suabstedische sag. Hvad derom hafver verit y raadet concluderet, vide vy, nemligen at mand rigets ret-tighed schulle hafve y act og tentere alle legitimas vias medcommission dag, ved legation at anholde etc. Hvilket alt er fore-taget, og hvorledis det er afløbit, efterdi Y self alene er der ibrugt, det ved Y best, og ofver alt sidste segebergsche mode hafver hel seldsom forslag gifvit, derheden dirigerit, som de vildegandsche schille rigit fra ald den høighed og rettighed, det derthil hafde.

Hvad nu radets mening er videre at kunne foretagis, efterdi mand ickun et aar efter andet oppeholdis. Vel hafver hans may.endnu resolverit, si cum dignitate videtur fieri posse, præcario regem cum vassallo de regni præeminentia agere, at schicke legatos,eosdem quos ante, paa det mand inden herredag kand hafve enresolution, og daa om al ting feil endtligen udi sagen concludere.

Den største part af raadets resolution vaar, at uanset det vel icke kunde verre dette rige aldelis uden fare, at kongen af Spanien saa vel som vore naboer sig saaledis præparerer, dog at dennum icke siunis af de kundschab, der erre, at det skal gieldedette rige thil nogen fare, anseendis at kongen af Spanien fasthøyre er magt leggende paa Behmen, Tydsklandt og andit mere,som hannem er y veyen. Dog saa frembt hans kong. may. fickvisse ock sickere advis, at det gielt paa disse qvarter, daa er deris underdanigst betenckende, at hans kong. may. daa nadigst ville alting der heden dirigere, at gevalt med gevalt maatte styris.

Dog at kong. may. vilde nadigst udi forraadt holdet folket ogskibene, som allerede thilstede vaare, thilhaabe, og saa vit udenstor bekostning sche kunde, nadigst verre in præparatione, ogderhos kong. may. af Engelandt saa vel som Staterne for-

---

Noter

a I Randen staar: Der første h. m. fick saadant vist, vaar thilsinde proximos, dog efterdi sagen er vigtig, omnes.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»naboers, kand verre dette kongerige uden fare, hvilket h. m. hafver vilt, det første det hans mt. vist vitterligt vaar, og udi thide udi foraarit proponere, efterdi, paa det om noget uformodetlig paa kom, h. m. daa icke skulle kunde eftersigis, saadant at hafve vist og dog icke atvarit.«

Oversættelse: »...naboers forberedelser kan være dette kongerige foruden fare, hvilket hans majestæt har villet forelægge, så snart det blev hans majestæt vitterligt, og betids om foråret foreslå det, for at, hvis noget uforudset skulle indtræffe, hans majestæt da ikke skulle kunne beskyldes for at have vidst det og dog ikke have advaret derom.«

»B.D. H. k. M. hafver og nadigst befalet mig noget at røre per occasiones om den suabstedische sag. Hvad derom hafver verit y raadet concluderet, vide vy, nemligen at mand rigets rettighed schulle hafve y act og tentere alle legitimas vias med commission dag, ved legation at anholde etc. Hvilket alt er foretaget, og hvorledis det er afløbit, efterdi Y self alene er der i brugt, det ved Y best, og ofver alt sidste segebergsche mode hafver hel seldsom forslag gifvit, derheden dirigerit, som de vilde gandsche schille rigit fra ald den høighed og rettighed, det der thil hafde.«

Oversættelse: »[usikker: B.D. – muligvis tiltaleform]. Hans kongelige majestæt har også nådigst befalet mig ved lejlighed at berøre den schwabstedtske sag noget. Hvad der er blevet besluttet derom i rådet, ved vi, nemlig at man skulle have rigets rettighed i agt og forsøge alle lovlige veje med forhandlingsdag, ved gesandtskab at anholde osv. Hvilket alt er blevet foretaget, og hvorledes det er forløbet, eftersom I selv alene har været brugt dertil, det ved I bedst, og over alt har det sidste segebergske møde givet et ganske usædvanligt forslag, rettet derhen, at de ville skille riget ganske fra al den højhed og rettighed, det havde dertil.«

»Hvad nu radets mening er videre at kunne foretagis, efterdi mand ickun et aar efter andet oppeholdis. Vel hafver hans may. endnu resolverit, si cum dignitate videtur fieri posse, præcario regem cum vassallo de regni præeminentia agere, at schicke legatos, eosdem quos ante, paa det mand inden herredag kand hafve en resolution, og daa om al ting feil endtligen udi sagen concludere.«

Oversættelse: »Hvad rådets mening nu videre er, hvad der kan foretages, eftersom man kun opholdes fra det ene år til det andet. Dog har hans majestæt endnu besluttet, hvis det kan synes muligt at ske

med værdighed, at kongen som overherre forhandler med vasallen om rigets forrang, at sende gesandter, de samme som før, for at man inden herredagen kan have en afgørelse, og da for alvor endelig konkludere i sagen uanset alt.«

»Den største part af raadets resolution vaar, at uanset det vel icke kunde verre dette rige aldelis uden fare, at kongen af Spanien saa vel som vore naboer sig saaledis præparerer, dog at dennum icke siunis af de kundschab, der erre, at det skal gielde dette rige thil nogen fare, anseendis at kongen af Spanien fast høyre er magt leggende paa Behmen, Tydsklandt og andit mere, som hannem er y veyen. Dog saa frembt hans kong. may. fick visse ock sickere advis, at det gielt paa disse qvarter, daa er deris underdanigst betenckende, at hans kong. may. daa nadigst ville alting der heden dirigere, at gevalt med gevalt maatte styris.«

Oversættelse: »Den største del af rådets beslutning var, at skønt det vel ikke kunne være dette rige ganske uden fare, at kongen af Spanien såvel som vore naboer således forbereder sig, syntes det dem dog ikke, ud fra de efterretninger der er, at det skulle true dette rige med nogen fare, i betragtning af at kongen af Spanien hellere lægger vægt på Bøhmen, Tyskland og andet mere, som ligger ham i vejen. Dog hvis hans kongelige majestæt fik vished og sikker besked om, at det gjaldt disse egne, da er deres underdanigste betænkning, at hans kongelige majestæt da nådigst ville rette alting derhen, at magt måtte styres med magt.«

»Dog at kong. may. vilde nadigst udi forraadt holdet folket og skibene, som allerede thilstede vaare, thilhaabe, og saa vit uden stor bekostning sche kunde, nadigst verre in præparatione, og derhos kong. may. af Engelandt saa vel som Staterne for-«

Oversættelse: »Dog at hans kongelige majestæt nådigst ville holde folket og skibene, som allerede var til stede, samlet i beredskab, og så vidt det kunne ske uden stor bekostning, nådigst være i forberedelse, og desuden kongen af England såvel som Staterne for...«

side 251

maae alting at hafve udi god act, och derhos gifve tilkende, at saa frembt noget udi Vestersøen schulde af nogen udlendisk mactturberis, at hans mt. med al mact vilde sig derimod sette.

Dette blef saaledis af senatu resolverit anno 1619 27 april och 29 forlest hans kong. may. y hafven Hafnie.

23 Maj. Herredag paa Antvorskov [1].

10 Decbr. 1618 udskreves Herredagen til at holdes iKjøbenhavn den følgende 23 Maj, og herom udgik Breve til »det ganske Raad« [2]. 31 Marts 1619 meddeltes det imidlertid fraFrederiksborg Raadet, at Herredagen paa Grund af den i Kjø-benhavn grasserende Sygdom skulde holdes paa AntvorskovSlot [3], og samtidig befaledes det Raaderne forinden at møde iOdense 24 April (herom se ovfr. S. 246) [4].
Ved Herredagen var alle Raaderne til Stede undtagenJens Jul og Anders Sinklair [5]. Retterthinget vedvarede til8 Juni, og 9 Juni rejste Kongen fra Antvorskov [6]. Forhand-lingerne kjendes kun fra et Udkast til Betænkning, som Kansleren har nedskrevet (n. 51). Heri omhandles en RækkeForordninger, som til Dels synes foreslaaede af Raadet, og paa Grundlag af disse Overvejelser udstedtes 1 Juli med RaadetsRaad og Betænkning et Paabud om, at alle Svin skulde haveRinge i begge Næsebor [7] (jfr. § 2), samt Fdgr. om Græsøxne [8](§ 4), om Velkom ved Bryllupper [9] (§ 6) og om mindreaarigesGjæld [10] (§ 7), endelig og Paabud om, at Rigens Forfølgningikke maatte anvendes i Sager, der drejede sig mindre end20 Dl. [11], hvad Jørgen Lunge havde foreslaaet. Af Raadets

---

Noter

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 59), Ole Worm (Rørdam, Monum. II, 720).[2] Sjæl. T. XXI, 354—55.[3] Kbhvns. Dipl. V, n. 59.[4] Sjæl. T. XXI, 404 (samme Liste som 10 Decbr. 1618), jfr. Egenh. Breve n. 62; Slange S. 426—27.[5] Til disse to var der heller ikke udgaaet Indbydelse; Anders Sinklair var da vistnok endnu i Engeland.[6] Kr. IV (Nyerup S. 58, 60); Eske Brok (Danske Saml. 2 R. III, 204).[7] Sjæl. T. XXI, 428; trykt. Den samme Fdg. var 24 Marts udstedt ene for Sjælland og da, uden at Raadet nævnes: smstds. 385.[8] Smstds. 430; trykt.[9] Smstds. 432; trykt.[10] Smstds. 430; trykt.[11] Smstds. 429; trykt. I Fdg. om Værger af samme Dag (Sjæl. T. XXI, 428; trykt) nævnes Raadet ikke.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat, fortsættelse af en kongelig resolution:]"... alt skal haves i god agt, og derhos tilkendegives, at hvis noget i Vesterhavet (Vestersøen) skulde forstyrres af nogen udenlandsk magt, da ville hans majestæt med al magt sætte sig derimod.

Dette blev således af rådet (senatus) besluttet år 1619 den 27. april, og den 29. forelæst for hans kongelige majestæt i haven i København [usikker: "y hafven Hafnie" tolket som "i haven i Hafnia/København"]."

(Det øvrige på siden er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 252

andre Punkter drejede § 1 sig om en fraliggende Landsdel,maaske Øsel; Jørgen Lunges første Punkt viser, hvorledesRaadet ønskede et regelmæssigt Indblik i Statens Forhold til Udlandet.

51. Udkast til Raadets Betænkning, [Juni?]. Optegnelse af Kri-sten Fris paa et Halvark: RR. n. 42
Q. At dette udaterede Stykke hører hertil,fremgaar af de Forordninger, der omtales deri.
1. Efterdi den største paert er baade landets leylighed ube-vist, begierer underdanigst matte beroe, eller och forordnis thoeller threy af raadet med lensmendene leiligheden at forfare och underdanigst derom at giøre relation, efter hvilken siden kand giøris anordning. Bissekremmere stor skade.
2. Svinen at ringis ofver alt riget.
3. Myntens udførelse for Killer omslag schyldt besverlig at forbydes; thil med formenis at verre en stor frihed, at vor myntgielder uden landet, som er at agte af atskillige felleds privile-gier mellom Danske, Hansestederne, Svensche.
4. For de markeders schyldt, derudi holdis, fast umuligt at. . . [a] uden de jydsche kiøbmends och allis fast skade.

Ere underdanigst begierendis mandatum om kiød at udføris och øxen uden in martio, med mindre de førtə bevis fra lensmen-dene eller adelen dennum at verre staldet paa kong. m[ts] elleradelens for, eller och skibsøxen [b], som erre staldet, med mindre det giøris bevisligt, samme staldøxen at verre stallet och kiøbtthil at selge paa Elven. Eller af Judtland och Fyen alene, af dederudi landet falden er.
5. At holde ofver mandater, och om efterdi atskillige man-dater derom och høigvictige betenckende h. m. nadigste thilfreds,at en hver ad deliberandum betenke, abusus considerare, deremediis cogitare.
6. At ingen velkom om mandagen, meden blifver paa sal-len, och naar bruden er om aftenen hiemfølgt, daa ingen banquet der at anrettis eller mad eller andet; inted koget varm mad,skovessen etc.
7. [c]At ingen minorennis under 25 aar maa absque dominorumcuratorum neste frender i landet boendis skøde eller afhendeefter denne dag, [d] icke heller giøre gjeldt eller andet, quasi[?] illi

---

Noter
a Ikke udfyldt. b Først stod der: søøxen. c I Randen staar her: Forhandling, forschrifn[usikker: ordet er delvis ulæseligt i originalen]ger. d Tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat — udkast til Rigsrådets betænkning:]

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

"1. Eftersom hovedparten hverken kender landets forhold, bedes der underdanigst om, at sagen må bero, eller at der udpeges to eller tre af rådet til sammen med lensmændene at undersøge forholdene og underdanigst aflægge beretning derom, hvorefter der siden kan træffes bestemmelse. Bissekræmmere [omrejsende handelsfolk] gør stor skade.

2. Svinene skal ringes [i trynen] over hele riget.

3. Det er besværligt at forbyde udførslen af mønt på grund af vekselomslaget i Kiel; desuden anses det for en stor frihed, at vor mønt gælder uden for landet, hvilket må tages i betragtning på grund af forskellige fælles privilegier mellem danske, hansestæderne og svenske.

4. For markedernes skyld, som holdes dér, er det næsten umuligt at [udfylding mangler i originalen], uden stor skade for de jyske købmænd og alle andre.

Der bedes underdanigst om et påbud om, at kød og okser ikke må udføres uden i marts måned, medmindre der føres bevis fra lensmændene eller adelen for, at de er opstaldet hos kongens majestæt eller adelen, eller er skibsokser, som er opstaldet, medmindre det bevises, at samme staldokse er opstaldet og købt for at sælges ved Elben. Eller [udføres] alene fra Jylland og Fyn, af dem, som er født i landet dér.

5. At man skal holde fast ved påbuddene, og eftersom der findes adskillige påbud derom, ønsker hans majestæt nådigst, at enhver skal overveje sagen omhyggeligt, betragte misbrugene og tænke over midlerne derimod.

6. At der ikke holdes velkomstgilde om mandagen, men man bliver i salen, og når bruden om aftenen er fulgt hjem, da skal der ikke anrettes noget gæstebud eller mad eller andet dér; ingen tilberedt varm mad, [usikker: skovsnack/skovsnøg] osv.

7. At ingen umyndig under 25 år må, uden værger [eller] nærmeste i landet boende slægtninges [samtykke], skøde eller afhænde [noget] efter denne dag, ej heller stifte gæld eller andet, som om de [derved skulle] ..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 253

dolo malo respondeant; ingen vergepenge, efterdi de schal svaremed retten. icke forspørge, icke heller verre syschindisverge [d]. Icke heller lofve for nogen under den alder. Handledenogen med dennum, hafve skade for hiemgieldt, som den deumyndige mod retten vilde forfordele. Ingen obligationes, som der imod giordis, eller exceptiones verre kreftige, meden beggeparterne, den,

obligationem udgaf, och den, den accepterede, som contumaces och contemtores legum straffis. Understaar sig och nogen derimod at schielde, verre self saadan, som den medunderfundighed och illegitimis contractis sig behielper.

[a] Proposita a Georgio Lunge[a].

1. Ut fiat relatio omnium legationem et eorum, quæ agun-tur, interea temporis dum comitia non celebrantur.

2. Om dette adelis gods, hans mt. handler sig til.

3. At de forschrifvelse thil omslag icke saa rigide schulleholdis.

4. Om soldaterne remedieris.

5. Hvor høigt summa maa forfølgis for rigens ret; en gaas200 daler. Inted resis ringer af første capital end 20 daler.

. 6. Taxering.

Ved Foden af første Side (efter § 6) staar følgende løst henkastede og halvtulæselige Bemærkninger:

Et conjugi aperit; sæspectum quod petat Anglus; ipse in penultimacomissione fere seditiones ante congregationem Anderschov postea, ultimaetiam vice aperturus alio modo quam isto; spot och skade Scotus; aliusaliqvis.

Stederne, reigsen, hoftienisteet toget forfølge, for deris federne eige.

At enhver kand tage sig vare. Retorsionum ut contra deceptores speciesommes verbis factis concedemus. Nullam in iis actionem. Och eftersom densædvanlig stil.

28 Juni. Herredag i Skien.

Herredagen udskredes 11 Decbr. 1618 [1]. Fra Frederiks-borg 18 Juni forordnede Kongen, som ikke selv kunde komme til Stede, Oluf Rosensparre, Kristian Holk og Hr. AndersBille til at sidde Retterthing sammen med Statholderen JensJul og Kansleren Jens Bjelke [2]; samme Dag tilstodes det detre Raader efter deres Begjæring at rejse op til Norge overLand, dog paa egen Bekostning [3], og 20 Juni meddeltes det

a Staar i Randen udenfor det efterfølgende.

Noter

[1] Norske Rigsreg. IV, 739.[2] Sjæl. T. XXI, 419; jfr. Slange S. 427.[3] Sjæl. T. XXI. 418.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat, fortsat fra foregående side:]"... som om de skulle svare for ondt forsæt (dolo malo); ingen værgepenge [skal betales], eftersom de skal stå til regnskab for det ved retten, [og de må] ikke spørge [om tilladelse], ej heller være hinandens værger. Heller ikke må de stille kaution for nogen under samme alder. Handlede nogen med dem [de umyndige], da skal den, der derved ville forurette den umyndige imod retten, selv bære skaden som hjemgæld. Ingen forpligtelser, som indgås derimod, eller indsigelser skal være gyldige, men begge parter — både den, der udstedte forpligtelsen, og den, der modtog den — skal straffes som trodsige og lovforagtere. Og vover nogen desuden at kritisere dette, skal han selv anses for en sådan, der behjælper sig med underfundighed og ulovlige aftaler."

[Jørgen Lunges forslag (marginalnotits):]"1. At der aflægges beretning om alle gesandtskaber og det, som foretages, i den tid hvor der ikke holdes herredag.2. Om dette adelsgods, som hans majestæt tilhandler sig.3. At forskrivningerne til [vekslings]omslag ikke skal overholdes så strengt.4. At der findes midler imod [misbrug blandt] soldaterne.5. Hvor høj en sum der må forfølges ved rigens ret; en sag [op til] 200 daler [usikker: "en gaas" uklart udtryk]. Ingen sag rejses for mindre end 20 daler af hovedstolen.6. Taksering."

[Løse, delvis ulæselige marginalbemærkninger — meget usikker gengivelse pga. originalens fragmentariske tilstand:]"Og åbner for ægtefællen; det er mistænkeligt, at englænderen beder om det; han vil selv ved den næstsidste forhandling næsten fremkalde uroligheder forud for forsamlingen i Antvorskov, og vil sidste gang også åbne sagen på en anden måde end denne; spot og skade, skotten; en eller anden anden." [usikker: hele passagen]

"Stæderne, rejsen, hoftjenesten forfølges for deres fædrene ejendom." [usikker]

"At enhver kan tage sig i agt. At vi indrømmer alle former for gengældelse mod bedragere, både i ord og handling. Intet søgsmål i disse [sager]. Og i øvrigt den sædvanlige stil." [usikker, delvis ufuldstændig latin]

(Det øvrige på siden, om Herredagen i Skien, er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 254

de to andre, at Oluf Rosensparre havde faaet Lov at blivehjemme [1]. Herredagen varede fra 1 til 16 Juli.

12 Septbr. Raadsmøde i Kolding.

25 Avgust befaledes det fra Valsbøl »Raadet i Sjælland og Skaane« at give Møde, og 4 Dage efter udgik lignende Brevetil »Raadet i Jylland« samt til Hr. Albret Skel, Eske Brok,Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans, der var Kommissariertil Husum [2]. Kongens Proposition, dateret Valsbøl 4 Septbr.(Egenh. Breve n. 63), indeholdt, at han for Rigets Vedkom-mende havde afslaaet at deltage i de evangeliske Herrers og Stænders Møde i Mülheim, og meddelte Skrivelser fra Kongenaf Polen og Storfyrsten (af Moskva). Herom forlangtes Raa-dets skriftlige Betænkning; denne er ikke bevaret. Forhandlin-gerne varede fra 13 til 17 Septbr., da Raadet tog sin Afsked [3].

16 Novbr. udgik én Fdg., hvorved Daleren sattes til96 Skill., og en anden angaaende Tjenestefolk og Løsgængere,begge med Raadets Raad [4]. Rigsraadet bevilgede desuden en Hjælp af alle Kjøbstæder til Gjenopbyggelsen af den op-brændte By Halmstad, hvorom Breve udgik 22 Novbr. [5]

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1619.

Indlandet. En Fdg., hvorved der fastsattes Værdien af mange Sorter udenlandske Fireskillingsstykker, er dateret8 Januar [6]; 12 Januar udgik der Brev til Raaderne, at de skulde »iligen ved Dag og Nat« erklære sig om samme Fdg.,paa det den kunde udgaa i Tide [7]. Betænkninger indløb fra9 Raader (n. 52 a—i).

Noter

[1] Sjæl. T. XXI, 419. Jfr. Iver Vinds Optegn. (Danske Saml. IV, 7).[2] Smstds. 441.[3] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. III, 211). jfr. Kr. IV (Nyerup S. 68). Samtidig var Kongen i Bredsted, hvor nogle hamburgske Udsendinge 16 Septbr. havde Avdiens »hos Raadet« (anf. St.).[4] Sjæl. T. XXI, 461, 463; trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 589, 584.[5] Sjæl. T. XXI, 467. Missive af samme Dag om Forkyndelsen af Forordningen: smstds.[6] Smstds. 365.[7] Smstds. 368. Raadet nævnes ikke i Fdg. 7 April om Embedsmænd i Kjøbstæder (trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 574).

side 255

52. Raadernes Betænkninger. Orig. med Segl, rettede til Kanslerenalle egenhændige undtagen Kristian Holks: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 15, n. 95—103.

a. Albret Skel..... Hafver jeg onderdanigst hans maiesteds nadigste skrif-velse bekommit anlangende nogen firskiellinger, som paa ad-skiellige steder y Tyskland skal verre afsat. Saa forstaar jegded ichi anderledis, end hvis di skulde gielde her udi landet och ichi der, ind vi jo da fich al di skarns mønthe her ind udi landet, endog jeg er y den mening, at ded ichi y alle maderblifver der ved, helst efterdi ded er ichon paa nogen faa steder,som di erre afsat, och di mønte, som er afsat enden it aar, saasloe di denom enthen verre helder bedre, saa faar mand straxforandring igien ..... Viborg den 21 januarii 1619.

b. (Jørgen Lunge.)Kierre her cantselser och kierre broder. Jeg var hoes her Jørgen Lunge, den thid jeg skref beskien paa hans mat. bref omdi 4 β; da bad hand mig, at jeg dig paa hans vegne vilde ladevide, at han ochsaa var y den mening, at ded var best, at diochsaa her y landet med ded første blef forbødet. Hand kandinthet disverre skrifve dig sielfver thil, thi hand hafver megitont baade y hans ben och hans høyre handt. Iterum vale medmange gode netter, som hand ønsker dig och din høstru. DatumViborg den 21 januarii 1619. Albrett Skiell.

c. Manderup Parsberg..... Hafver jeg lest det exemplar, som hans ma. meg nadi-gest hafver tilskickidt, oc ere same fire skelling stycker numøgedt gangbore her udi rigedt, oc synes meg, adt der som same forendering paa saa mang slavgs fire skeling stycker sker,daa vil det blifve undersaterne her udi rigedt til stor skade, oc icke vel er mueligt, adt de gemeine undersoter sleg mandat omsaa mange slavgs fire skellings styckers forendering udi allemaade kunde efterkome. Der til medt synes meg, ad det vilgifve stor besvering udi kiøbmandskab, som sker medt sammeslavg mynt, oc icke uden stor besvering hver fire skeling styckead kunde efter same forendering udi kiøbmand skab anames.Oc efter som udi Tysklandt sleg forendering paa mynten skal vere skedt, saa er der tilforen forendering sked paa mynten oc udi lengden er blefven

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[a. Albret Skel:]"... Jeg har underdanigst modtaget hans majestæts nådige skrivelse angående nogle fireskillinger, som på adskillige steder i Tyskland skal være blevet forkastet. Jeg forstår det ikke anderledes, end at hvis de skal gælde her i landet og ikke dér, så får vi jo al den slette mønt herind i landet; dog er jeg af den mening, at det ikke i alle måder bliver derved, især fordi det kun er på nogle få steder, at de er blevet forkastet, og de mønter, som er forkastet for under et år siden, dem slår man enten værre eller bedre, så får man straks forandring igen ..... Viborg den 21. januar 1619."

[b. (Jørgen Lunge):]"Kære herr kansler og kære broder. Jeg var hos herr Jørgen Lunge, dengang jeg skrev besked på hans majestæts brev om de 4 skilling; da bad han mig om på hans vegne at lade dig vide, at han også var af den mening, at det var bedst, at de også her i landet med det første blev

forbudt. Han kan desværre ikke selv skrive dig til, thi han har meget ondt både i sit ben og sin højre hånd. Atter farvel med mange gode nætter, som han ønsker dig og din hustru. Givet Viborg den 21. januar 1619.Albret Skeel."

[c. Manderup Parsberg:]"... Jeg har læst det eksemplar, som hans majestæt nådigst har tilsendt mig, og de samme fireskillingsstykker er nu meget gangbare her i riget, og det synes mig, at hvis samme forandring sker på så mange slags fireskillingsstykker, da vil det blive undersåtterne her i riget til stor skade, og det er ikke vel muligt, at de menige undersåtter kan efterkomme et sådant påbud om forandring af så mange slags fireskillingsstykker i alle måder. Dertil synes det mig, at det vil give stor besvær i købmandskab, som sker med samme slags mønt, og ikke uden stor besvær kan hvert fireskillingsstykke efter samme forandring antages i købmandskab. Og eftersom der i Tyskland skal være sket en sådan forandring på mønten, så er der tidligere sket forandring på mønten, og i længden er blevet ..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 256

igen ved det verdt, som den hafver veredt tilforen. Saa synesmeg derfore icke radeligt, at same forendering paa saa mangeslavgs fire skelling stycker sker her udi rigedt. Bedendes deggerne, adt thu vil velgiøre oc dette mit underdanige betenckende her udi gifve ko. ma. tilkende .... Af Alborig slot den 27 janu-arii aar 1619.

d. Oluf Rosensparre..... Er dette min erklering och mening, mig sønis at vereradeligt, det hans mats. lader fuorbudt och hans mandadt udtga,pa det her udy rigit icke skulle kome dy fuorbodtne och afsadtfierre skiellinger støcker, hans mat[e] undersotther til stuor skade och afbreck, en dog en pardt, som hafver dy afsatthe fireskiel-linger støcker, som hafver sig denum tilfuorhandtlidt til stuorfuorhindring och skade ..... Af Halmstedt den 20 dag januariianno 1619.

e. Eske Brok..... Er udi den sag mit underdanigst betenckede, at der somdet vist erfaris, det same fyrre skyllinger uden landts skulle blifve afset, och det skulle hafve nogen bystandt, da thøckis miggavfnligt slig mandat medt første forkyndis, pa det at mengden af den afsat møndt her udi rigit icke skulle indføris, indbøgeren til skade och afbreck. Mens dette er dog at befrøgte, om Ste-derne uden lans kunde hafve nogen hemerlig praticker, eftersom nogle aar forleden skede medt de fyrre skyllinger udenlandts skulle da kaltis strebkratter, hvilcke och da blefve afsat och ringe skulle gielde, hvor om kongl. mayt[s] fororning och da der om udgick, och der indbøgerne medt stor forlyst til fremedekiøfmendt hafde udgifvit en stor mengdt af same strefkatter och der pa en stor thab hafde, siden strax efter blefve de fyrreskyllinger, som kaldis strefkatter, de beste och for fulde antagis.Om Stederne indnu sligt medt dette afsedt uden lands kunde hafve udi synde, det er at betencke. Kierre her chanseler, som jeg af din skrifvelse formercker, det kongl. mayts. nodigst er til sindts en

fororning at lade udga om thienstfolckis løn, hvor-for her chanseler begierer, jeg medt allerførste ville dig tilbyude,hvadt mig tøckis thieniste folck i mit len til aarlige løn bør at lade dem nyø medt, och hvadt dem nu gifvis, sa skal jeg medt allerførste mig imodt her chanseler derom erklere och alletidtfindis villig at giøre hvis her chanseler kierdt kandt verre,

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[c. Manderup Parsberg, fortsat:]"... igen ved den værdi, som den havde haft tidligere. Derfor synes det mig ikke tilrådeligt, at samme forandring på så mange slags fireskillingsstykker sker her i riget. Jeg beder dig gerne om, at du vil gøre vel og give hans kongelige majestæt dette mit underdanige betænkende til kende .... Fra Aalborg slot den 27. januar år 1619."

[d. Oluf Rosensparre:]"..... Dette er min erklæring og mening, at det synes mig tilrådeligt, at hans majestæt lader et forbud og sit mandat udgå, for at de forbudte og forkastede fireskillingsstykker ikke skal komme ind her i riget, hans majestæts undersåtter til stor skade og afbræk, skønt en del [af dem], som har de forkastede fireskillingsstykker og har tilhandlet sig dem, [vil lide] stor forhindring og skade ..... Fra Halmstad den 20. dag januar år 1619."

[e. Eske Brok:]"... Mit underdanigste betænkende i denne sag er, at dersom det med vished erfares, at de samme fireskillinger uden for landet skal blive forkastet, og det skulle have nogen [uheldig] virkning, da synes det mig gavnligt, at et sådant påbud straks kundgøres, for at mængden af den forkastede mønt ikke skal indføres her i riget, indbyggerne til skade og afbræk. Men dette er dog at befrygte, om stæderne uden for landet kunne have nogen hemmelig bagtanke, ligesom det for nogle år siden skete med de fireskillinger uden for landet, som da kaldtes strefkatter [usikker: møntens spotnavn], hvilke da også blev forkastet og skulle gælde ringere, hvorom der dengang udgik en kongelig forordning, og hvor indbyggerne med stor fornøjelse havde udgivet en stor mængde af samme strefkatter til fremmede købmænd og derved havde et stort tab, [men] straks derefter blev de fireskillinger, som kaldtes strefkatter, de bedste og antaget til fuld værdi. Om stæderne stadig kunne have i sinde noget lignende med denne forkastelse uden for landet, det er at betænke. Kære herr kansler, som jeg mærker af dit brev, at hans kongelige majestæt nådigst har i sinde at lade udgå en forordning om tjenestefolks løn, hvorfor herr kansler begærer, at jeg med det allerførste ville tilbyde dig, hvad mig tykkes tjenestefolk i mit len fremover bør have i årlig løn, og hvad de nu gives, så skal jeg med det allerførste erklære mig derom over for herr kansler og altid vise mig villig til at gøre, hvad herr kansler kært kan være, ..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 257

och vil nu och alletidt hafve dig Gud allermechtigste befallit medt hvis dig kierdt er. Af Viborig den 22 januarii anno 1619.

f. Kristian Holk.. . . Vidt jeg mig derudinden icke andet at erklere endt høig-bemeldte hans mayts villie derom underdanigst for got at ansehe,enddog det vil falde alfmuen møget besverligt. Udi lige maader hafver jeg bekommet her cantselers bref, formeldendis ombbøndernis thiennistefolck dieris løn, at jeg mig derpaa schulleerklere, saa kand jeg her cantseler icke hafve uforholdet, at jegnu er her udi byen och hafver adschilligt at bestille, saa det faldt mig aldt for møget kort och besverligt, at jeg mig derpaasaa hastig icke kunde erklere, førendt jeg kand lade forfare hosbønderen, hvadt de gifver dieris thienistefolck thil løn; thi di det icke gierne ville bekiendt. Jeg vil dog medt det forderligste,naar jeg kandt fhae nogen richtighedt derom, mig derpaa erklere.Høigbemeldte kong. mayts forordtning ehr derom for nogenthidt forleden udtghan och er blefven holden derofver, det meste mueligt hafver verit; omb det motte blifve vidt thendtforordtning eller hans may. ville naadigst lade giøre anden for-ordtning, som bedere vaar, siufnis mig for min ringe persohn det och got at vere, paa det venligste begierendis, at her can-tseler denne min underdanigste erklering hans kong. may. paa det underdanigst ville angifve. . . . Viborig den 22 januarii 1619.

g. Iver Jul.. . . Siunis mig icke andet nyttig eller nødigt efter saadanneforandring, som der ude schied er, dog det i førsten vil faldebesverligt, at hoytbemelte hans maiets naadigste mandat deru-dinden jo med første kand udgaae och publiceris, videre schade och uleylighed i lengden dermed at afschaffis ..... Viborigthend 22 januarii anno 1619.

h. Anders Bille..... Er nu icke thvil paa, at hans kongelige maiestat icke alenne som en loflig konning for sit federne lans beste, menendoch som en fader for sinne børns och folkis gafn denne vic-tige punct jo thilforne fliteligen och vel hafver betenckt, hvad for en forderfentlig stor skade som hans maiestat selfver saavelsom disse landis indbyggere kunde deraf vederfaris, dersom denne mønt saaledis skal afsettis. Først, at den største paartpenge, som ere 17

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[e. Eske Brok, afslutning:]"... og vil nu og altid have dig Gud den almægtigste befalet sammen med hvad dig kært er. Fra Viborg den 22. januar år 1619."

[f. Kristian Holk:]"... Jeg ved mig ikke andet derudi at erklære, end at jeg underdanigst anser højbemeldte hans majestæts vilje derom for god, skønt det vil falde almuen meget besværligt. Ligeledes har jeg modtaget herr kanslers brev, som omhandler bøndernes tjenestefolks løn, at jeg skulle erklære mig derom; men jeg kan ikke lade herr kansler være uvidende om, at jeg nu er her i byen og har adskilligt at bestille, så det faldt mig alt for kort varsel og besværligt at erklære mig

derom så hastigt, før jeg kan få undersøgt hos bønderne, hvad de giver deres tjenestefolk i løn; thi de vil ikke gerne tilstå det. Jeg vil dog med det forderligste, når jeg kan få nogen klarhed derom, erklære mig derpå. Højbemeldte kongelige majestæts forordning derom er for nogen tid siden udgået, og den er blevet overholdt, så vidt det har været muligt; om det måtte forblive ved denne forordning, eller hans majestæt nådigst ville lade udstede en anden forordning, som var bedre, synes det mig, for min ringe person, også godt at være, idet jeg venligst beder om, at herr kansler ville forelægge hans kongelige majestæt denne min underdanigste erklæring på det underdanigste. . . . Viborg den 22. januar 1619."

[g. Iver Jul:]"... Det synes mig ikke andet nyttigt eller nødvendigt efter en sådan forandring, som der er sket, dog vil det i begyndelsen falde besværligt, end at højtbemeldte hans majestæts nådigste mandat derom jo med det første kan udgå og offentliggøres, for derved i længden at afskaffe videre skade og uleilighed ..... Viborg den 22. januar år 1619."

[h. Anders Bille:]"... Der er nu ikke tvivl om, at hans kongelige majestæt ikke alene som en lovlig konge til sit fædrelands bedste, men endog som en fader for sine børns og undersåtters gavn, jo i forvejen flittigt og vel har betænkt denne vigtige sag, hvilken fordærvelig stor skade hans majestæt selv såvel som disse landes indbyggere kunne vederfares deraf, dersom denne mønt således skal forringes. For det første, at den største del af pengene, som er ..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 258

udi hans maiestatis lande, ere saadanne firskillinger, hvilketvil gifve undersaaterne, som dennom monne hafve och dermeddrifver deris største hantering, en stor forlisning och thab; thi paa somme slags tabis den 6part, paa somme nesten den 5part,och paa nogle den 4part. For det andet skal den gemen mand siden med stor besverring thilbringis nogentid at anammenogen af samme mynt, fordi at di derpaa icke kunde giørre for-skel. For det thredie saa ville voris naboer, hvis mynt som saaledis forringis, icke heller thage det vel, men i hvis maadedi · siden kunde giøre hans maiestatis undersaatter thil mode ideris steder och lande, maa mand det hafve sig igen at for-mode. Dog efterdi at ingenting er it lans indbygerre, som sinnerring skal søge med køb-mandskab, handel och vandel, saaskadeligt thil dennom at ruinerre och forderve, som slem ska-delig mønt er, idet mand thager kobber mynt for god sølf,messing for guld, saa den, som i dag formente sig at hafve firethusende, i morgen formedelst møntens forandring hafver handicke threthusende, saa kand och nu icke hanlis med vaar for vaare alenne, icke heller kand voris egen mynt thilrecke icke heller at brugis udi alle kiøb, saa vi endeligen derforre erre foraarsagede at maa hafve och bruge fremede mynt, dog for deris verd. Hvorfor mig efter min ringe forstand tockis, at hans kongelig maiestat giør herudi som en loflig herre, at hand sligmynt, som icke er saa god af materien, som den bør, at handslig mynt

thilmede udi andre lande och er afsat, at den nu och udi disse lande matte afsettis och icke efter denne dag icke høier actis, end den er vert, og at dette udi thide ske kunde,førend vi alle sampligen deraf skulle lide større skaade. Detteer mit simpelle betenckende och erklering, som jeg saa illigen kunde thilveiebringe; beder dig gierne, at du hans maiestatdette paa det underdannigste paa mine veine ville andrage .....Af Rosendal den 16 januarii anno 1619.

i. Enevold Kruse.. . . Er denne min underdanigste och ringe resolution, at jeg icke kandt andit besinde eller betencke, end samme hans kongl.mat^{s} ordinantie udi alle maade er rigerne och des indbyggere til største gafven och guode naadigst betenckt och berammit. . . .Af Viborg thendt 23 januarii anno 1619.

29 Marts meddeltes det fra Frederiksborg saavel Lens-mændene som Bønderne i Skaane, Halland og Bleking, at

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[h. Anders Bille, fortsat:]"... i hans majestæts lande, er sådanne fireskillinger, hvilket vil give undersåtterne, som har dem og dermed driver deres største næring, et stort forlis og tab; thi på nogle slags tabes sjettedelen, på nogle næsten femtedelen, og på nogle fjerdedelen. For det andet skal den menige mand siden med stort besvær overtales til nogensinde at modtage noget af samme mønt, fordi de ikke kan gøre forskel derpå. For det tredje ville vore naboer, hvis mønt således forringes, heller ikke tage det vel op, men man må formode, at de på en eller anden måde senere kunne gøre hans majestæts undersåtter modfaldne i deres steder og lande. Dog, eftersom intet er et lands indbyggere, som skal søge deres næring ved købmandskab, handel og vandel, så skadeligt at ruinere og ødelægge dem med, som dårlig og skadelig mønt er — idet man tager kobbermønt for godt sølv, messing for guld, så at den, som i dag mente at have fire tusinde, i morgen på grund af møntens forandring ikke har tre tusinde — så kan man heller ikke nu handle alene med vore egne varer, ej heller kan vor egen mønt slå til eller bruges i alle køb, så vi til sidst derfor er nødsaget til at have og bruge fremmed mønt, dog til dens rette værdi. Hvorfor det efter min ringe forstand synes mig, at hans kongelige majestæt handler heri som en lovlig herre, idet han lader sådan mønt, som ikke er så god af stof, som den bør være, og som desuden i andre lande er blevet forkastet, nu også i disse lande måtte forkastes og ikke efter denne dag agtes højere, end den er værd, og at dette kunne ske i tide, før vi alle sammen skulle lide større skade deraf. Dette er mit enkle betænkende og erklæring, som jeg således hurtigt kunne fremføre; jeg beder dig gerne om, at du på mine vegne ville forelægge hans majestæt dette på det underdanigste ..... Fra Rosendal den 16. januar år 1619."

[i. Enevold Kruse:]"... Dette er min underdanigste og ringe beslutning, at jeg ikke kan besinde eller betænke andet, end at samme hans kongelige majestæts forordning i alle måder nådigst er betænkt

og berammet til rigernes og dets indbyggeres størst gavn og bedste. . . . Fra Viborg den 23. januar år 1619."

(Det afsluttende afsnit om meddelelsen fra Frederiksborg 29. marts er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 259

Adelen i disse Lande nu senest i Halmstad efter KongensBegjæring havde bevilget, at deres Bønder og Tjenere herefter skulde holde deres Vogne efter samme Maal, som var forordnet for Kronens Bønder [1].

Fyrstendømmerne. 19 April tilskrev Kongen Hr. AlbretSkel og Jakob Ulfeld, at da de »formedelst Aarsager« ikke havde kunnet efterkomme den dem for nogen Tid siden givneBefaling om en Rejse til Gottorp, skulde de det nu, strax efter det til Odense berammede Møde, begive sig til Hertug Frederik og forrette Kongens Ærende [2]. Sendelsen blev, som det synes, udført, og der fastsattes et Møde ved Rødemis 7 Juli til Afgjørelse af de schwabstedtske Stridigheder. Til dette befuld-mægtigede Kongen 9 Juni fra Antvorskov Eske Brok, JakobUlfeld, Iver Jul og Holger Rosenkrans [3]; 16 Juni udstedtesdog fra Frederiksborg en ny Fuldmagt, i hvilken Hr. AlbretSkel nævnes i Stedet for Iver Jul [4]. Forhandlingerne varedemed Afbrydelser fra 8 Juli til 3 Septbr. [5]

Sverige. 24 Novbr. 1618 befaledes det Sten Brahe, OlufRosensparre, Jakob Ulfeld, Hr. Anders Bille og HolgerRosenkrans at møde i Halmstad 20 Januar, hvor Sverigeskulde betale den sidste Termin af Pengene (for ElfsborgsIndløsning) [6]. 19 Decbr. befaledes det fra Antvorskov desamme nemlig at møde ved Ulfsbæk 27 Januar [7]; efterat der nemlig i A. 1616—18 oftere havde været talt om et Grænse-møde, uden at dette dog havde fundet Bifald hos Kristian IV,var man sidst i 1618 blevet enig om at afholde et saadantførst i det følgende Aar [8]. 22 Januar 1619 befuldmægtigede Kri-

---

Noter

[1] Skaanske T. IV, 309.[2] Jydske T. VI, 370.[3] Instruxbog 1613—69, Fol. 31. Deres Instrux: smstds. Fol. 30.[4] Orig. med Segl: Justitsmin. Aflev., Skab 14, n. 47.[5] Eske Brok (Danske Saml. 2 R. III, 206—10), jfr. Kr. IV (Nyerup S. 63). Protokol med Kommissariernes Underskrift: Orig. paa Perg. med Segl: Slesvig Stift n. 19 (jfr. Quellensamml. der Schl.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. II, 115). Jfr. Slange S. 427.[6] Sjæl. T. XXI, 349.[7] Smstds. 359.[8] Gustav Adolf til Kristian IV, Borenshytten 30 Novbr. 1618; Kr. IV's Svar, Antvorskov 19 Decbr.: Svenske Acta III, 357, 375. Jfr. Slange S. 400, 420.17*

side 260

stian IV Hr. Kristen Fris samt de fem ovennævnte Raader til at møde 27 Januar mellem Ulfsbæk og Knærød og medgav dem en Instrux [1]. Paa Grund af en Strid om de svenske Kom-missariers Fuldmagt begyndte Mødet dog først i Februar [2], ogman forhandlede da om Danmarks Stilling til Sveriges Stridmed Polen. 9 Febr. henvendte de danske Kommissarier sig til deres Konge med Opfordring til at love Sverige at mægle,og hvis Mæglingen mislykkedes, da at hjælpe det mod Polen(n. 53) [3]. I den af Kommissarierne 12 Febr. underskrevne Af-sked lovedes dog kun, at Danmark ikke vilde indgaa Forbundmod Sverige [4]. 14 Febr. meddelte de svenske Kommissarier fraUlfsbæk de danske, at de, da de havde hørt, at Kristian IVvar kommet til Halmstad, og den Gang ikke vidste, at det saahastig skulde komme til Ende med Grænsemødet, havde op-fordret deres Konge til at udsætte Mødet med Kristian IVnoget, hvorfor Gustav Adolf havde ansat det til 25 Febr.Dette kunde nu ikke godt ændres, hvorfor Raaderne badesundskylde Udsættelsen hos deres Konge [5].

Paa den angivne Dag kom Gustav Adolf til Grænsen, hvorhan modtoges af Hr. Anders Bille og Holger Rosenkrans;½ Mil fra Halmstad kom Kristian IV ham i Møde, ledsaget af Rigsraaderne, af hvilke kun Kristen Fris navngives. Kon-gerne vare derefter sammen indtil 2 Marts, da Gustav Adolfatter fulgtes af de to nævnte Raader af de til Grænsen [6].

53. De danske Kommissarier til Kristian IV, 9 Febr. Konceptaf Holger Rosenkrans med Rettelser, men med egenhændige Underskrifter; paa Omslaget har Kristen Fris skrevet: Raadens resolutio subveniendum Sveco con-tra Polonum: RR. n. 42 S.

Efter som Sverigis rigis raad och commissarier, som til dette neirverende mode imellom Knerødt och Ulfsbeck hafve veret for-

---

Noter

[1] Svenske Acta III, 365, 366.[2] Svenske Acta III, 386—405.[3] Brevet synes overbragt Kongen af Kristen Fris og Holger Rosenkrans.[4] Svenske Acta III, 406—408. Jfr. Slange S. 432—34. Selflegel har i sin Gjengivelse af Slange (III, 118—19) blandet Forhandlingerne om Mødet sammen med de senere skriftlige Forhandlinger mellem Raaderne.[5] Svenske Acta III, 408. Jfr. Kr. IV (Nyerup S. 48—49).[6] Abraham Brahes Dagbog (Loenbom, Anecdoter om swenska män III, 196—203); jfr. Kr. IV (Nyerup S. 51), Siverd Grubbe Danske Mag. 4 R. IV, 58—59 og Skandin. Lit. S. Skr. 1816—17, S. 109—11).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat, begyndelsen af de danske kommissærers skrivelse til Kristian IV, 9. februar:]"Eftersom Sveriges riges råd og kommissærer, som til dette nærværende møde mellem Knærød og Ulfsbæk har været for ..." [sætningen er afbrudt ved sidens slut og fortsætter på næste side]

(Det øvrige på siden er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 261

samblet, de paa voris svar til deris ofvergifne proposition, som dennem i dag er blefven igen ofverlefveret, endelig och bistandelig der paa hafve urgeret, at førend de middel och forslag kunde foregifve, vid hvilcke voris tviffelraadigheder, som dennem udi nerverende deliberation er ført til sinde, formente at kunde anten betage eller ochsaa udi alle mulige maade remedere, da tilforn vilde vere visse paa, om ko. ma. af Danmarck v. n. h. och k. var tilsinde noget forbundt med deris og allernadigste here och koning imod kongen af Polen efter nerverendis thids och adtskillige anslags och practickers farlighed at indgaa, paa det de maatte vide noget vist og bistandigt, hvorpaa de deris deliberationes om conditioner och middel kunde grunde og feste, og vi derofver hafve fundet raadeligt ko. ma. vor allernadigste h. och k. vid voris collegis her om at besøge, da er alles sambtlig voris sambyrdt raadt och betenckinde for voris personer, at hans ko. ma. medt yderste underdanigste flidt der heden kunde disponeres, at efterdi ko. ma. af Sverig tilforn er giort fortrøstning af hans ko. ma. vor allernadigste [herre] om assistents imod al uchristelig gevalt, saa frembt ingen billig middel til nogen fredlig ende kunde gelange, hans ko. m. derfor endnu udi lige maade sig imodt høist bemelte ko. ma. af Sverig hans raad och commissarier naedigst vilde erklere, at han ko. ma. endnu fremdelis sig til venlig flittig underhandling om en bistandig fredt imellom ko. ma. af Sverig och Polen vilde inlade, och der udi intet paa sin yderste flidt lade fattis och feile, meden saa frembt der vedt intet kunde vere at erlange och ingen haab udi nogen maade der om at fatte, meden kongen af Polen endelig vilde fiendtlig fortfare imodt Sverigis rigis crone, vilde hans ma. icke findis ubeneget sig udi saadan forfaldende leilighedt vidt nermere forbundt medt Sverigis rigis crone at forene og da Sverigis rige at giøre den assistens, som hans ko. m. och riget udi alle lidelige maade kand vere taallig, saa frembt hans ko. ma. igen af Sverigis crone medt tilbørlig conditioner kand vorde caveret och forsickret. Actum Knerød 9 febr. anno 1619.

Sten Brahe. Oluff Rosensparre. Jacob Wlffeldt. Anders Bille.

31 Maj mindede det svenske Raad fra Stockholm det danske om, at Kommissarierne ved Grænsemødet havde stillet i Udsigt, at Kongen af Danmark ikke vilde taale de polske

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Oversættelse af det indledende rådsbrev/betænkning, dateret Knerød 9. februar 1619, underskrevet af Sten Brahe, Oluf Rosensparre, Jacob Ulfeldt og Anders Bille:]

...samlet om vort svar på deres fremsendte forslag, som samme dag igen blev overleveret os, [vi har] endelig og bistandigt derpå presset på, at før man kunne fremlægge midler og forslag, hvorved vore tvivlsspørgsmål, som er opstået hos os under den nærværende overvejelse, mente vi enten kunne fjernes eller på alle mulige måder afhjælpes, ville man først være sikker på, om Hans Kongelige Majestæt af Danmark, vor nådigste herre og konge, havde i sinde noget forbund med deres allernådigste herre og konge mod kongen af Polen, efter nuværende tiders og forskellige anslags og rænkers farlighed at indgå, for at de kunne vide noget vist og bestandigt, hvorpå deres overvejelser om betingelser og midler kunne grundes og fæstes; og vi har derover fundet det rådeligt at opsøge Hans Kongelige Majestæt, vor allernådigste herre og konge, hos vore kolleger her om dette, hvorpå alles samlede fælles råd og betænkning for vore personer er, at man med yderste underdanig flid bør søge at bevæge Hans Kongelige Majestæt dertil, at eftersom Hans Kongelige Majestæt af Sverige tidligere er blevet lovet bistand af Hans Kongelige Majestæt, vor allernådigste herre, mod al ukristelig vold, såfremt intet rimeligt middel til nogen fredelig ende kunne opnås, at Hans Kongelige Majestæt nu ligeledes ville nådigt erklære sig over for samme Hans Kongelige Majestæt af Sveriges råd og kommissærer, at han fortsat ville indlade sig på venlig, flittig forhandling om en varig fred mellem Hans Kongelige Majestæt af Sverige og Polen, og intet ville lade mangle eller fejle deri efter yderste evne; men såfremt intet kunne opnås, og der ingen måde var at håbe derpå, men kongen af Polen ville endelig fortsætte fjendtligt mod Sveriges riges krone, da ville Hans Majestæt ikke findes uvillig til under sådanne omstændigheder at indgå nærmere forbund med Sveriges riges krone og yde Sverige den bistand, som Hans Kongelige Majestæt og riget på enhver rimelig måde kunne tåle, forudsat at Hans Kongelige Majestæt til gengæld af Sveriges krone med tilbørlige betingelser kunne blive sikret og forsikret derom. Sket på Knerød 9. februar anno 1619.

Sten Brahe. Oluf Rosensparre. Jacob Ulfeldt. Anders Bille.

[Den efterfølgende tekst, "31 Maj mindede...", er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.]

side 262

Udliggere i sit Rige, naar man blot vilde opgive Navnene paa dem, og at de overfor Svenskernes Ønske om, at Kongen ikke skulde give Kong Sigismund i Polen nogen Titel af Sverige, i det mindste ikke i de Breve, som skreves til Sverige, vel havde excuseret det første, men taget det sidste ad referendum. Raadet bad derfor det danske Raad at arbejde herpaa hos Kongen og nævnede fire Mænd, der lod sig bruge som polske Udliggere [1]. Samme Dag afsendte Raadet 10 Klagepunkter, som til Dels allerede havde været omtalte sidst ved Grænsemødet [2], og samtidig afgav det en

Erklæring paa flere Punkter i Gustav Adolfs Svar til Siverd Grubbe, hvorom de danske Kommissarier paa Mødet havde meddelt en Betænkning [3].

Disse Skrivelser besvarede det danske Raad først 16 Decbr. [4], ligeledes ved tre Breve, underskrevne af Kristen Fris, Oluf Rosensparre, Anders Bille og Anders Sinklair [5]. I det første meddelte det, at Kongen havde gjort saadan Anordning, at de polske »Mytmakkere« næppe vilde vise sig mere, medens han endnu ikke endelig kunde erklære sig om Kong Sigismunds Titel [6]. I det andet besvarede det udførlig de 10 svenske Klagepunkter [7], og i det tredje gjennemgik de atter de omstridte Punkter i Resolutionen til Siverd Grubbe [8]. — Med det første af disse Svar erklærede det svenske Raad sig

---

Noter

[1] Gotskalk Jonsen (især i Halland og Bahus Len). Jon Povlsen og Jon Hvit (især ved den blekingske og skaanske Grænse) og Maans Vesmand (i Norge og ved Dalagrænsen). Orig. med 8 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 195 (Svenske Acta IV, 4).[2] Orig., underskrevet af de samme: smstds. (Svenske Acta IV, 5). Jfr. Slange S. 434.[3] Orig., underskrevet af de samme: smstds. (Svenske Acta IV, 8).[4] Kristen Fris undskyldte Udsættelsen af Svaret, idet han anførte, at Kongen var rejst til Jylland og Raaderne ikke til Stede. Skrivelse til den svenske Kansler, indført i Svenske Acta IV, 35 uden Datum.[5] Disses Sammentræden for at besvare de svenske Skrivelser omtales af Kongen under 17 Decbr. (Nyerup S. 78).[6] Svenske Acta IV, 34 (Underskrifterne efter en Kopibog i Stockholm). Jfr. Slange S. 435 (der dog giver en urigtig Ide om den kronologiske Sammenhæng).[7] Smstds. 28. Jfr. Slange S. 434—35.[8] Smstds. 31.

side 263

tilfreds i en Skrivelse fra Stockholm, 4 April 1620, idet det haabede ogsaa at faa et gunstigt Svar paa Titelspørgsmaalet [1].

Udlandet. 8 Marts udstedtes der fra Frederiksborg Instrux for Anders Sinklair samt Dr. Jonas Charisius paa deres Rejse til England, hvor de skulde kondolere Kong Jakob i Anledning af Dronning Annas Død [2]. Afrejsen fandt Sted 11 Marts, og Kongen medgav Anders Sinklair 500 Rd. til Tæring [3]. I April var Udsendingene i England [4]. 25 Juni kom de tilbage [5].

1620.

Af Raaderne døde Sten Brahe [6] 11 April.

I Marts. Raadsmøde paa Antvorskov.

Medens Kongen var paa Frederiksborg, kom Raadet 1 Marts sammen paa Antvorskov [7]; kun Sten Brahe, Manderup Parsberg og Jens Jul udeblev. Kongens Proposition af 28 Febr. (n. 54) besvaredes af Raadet 7 Marts (n. 55). Dette fraraadede at yde Unionen og Bøhmerne Hjælp (§ 1) saavel-

---

Noter

[1] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27. n. 196.[2] Instruxbog 1613—69, Fol. 24; jfr. Latina 1616—31, Fol. 50—51. Slange S. 423.[3] Kr. IV (Nyerup S. 52).[4] 2/12 April bad de Marquis'en af Buckingham skaffe dem Avdiens: Second report of the royal commission of hist. manuscripts S. 55. Jfr. Slange S. 428—30.[5] Kr. IV (Nyerup S. 62). 19 Marts 1620 fik Anders Sinklair fra Frederiksborg Bevilling paa et Aars Indkomst af det ham forlenede Landskrone Len paa Grund af den Bekostning, han havde gjort paa sin sidste Rejse til England: Skaanske R. IV, 170.[6] Slanges urigtige Paastand om, at denne allerede 1613 var traadt ud af Raadet, er rettet ovfr. S. 211.[7] Kr. IV (Nyerup S. 86). Indkaldelsesbrevet er ikke fundet. 10/26 Marts skrev Camerarius fra Prag til Pfalzgrev Johan Kasimir: Der König in Dennemarck hat sich sehr wolaffectionirt erclärt und erzeigt, das man zu einem Anfang damit content sein kan; wil seine Reichs Räth zusammen fordern und eine gute Resolution fassen (Hammarstrand, Förhandl. om Sveriges deltag. i 30åriga kriget, I, 224).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[I fodnote 7 citeres et tysksproget brev fra Camerarius til pfalzgreve Johan Kasimir, 10./26. marts, som oversættes til nutidsdansk:]

"Kongen af Danmark har erklæret og vist sig meget velvilligt indstillet, således at man kan være tilfreds dermed som en begyndelse; han vil samle sine rigsråder og træffe en god beslutning."

[Al øvrig tekst på siden er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.]

side 264

som at ophidse Hansestæderne og Generalstaterne ved at henlægge Skibe paa Elben (§ 2). Raadet anbefalede en Ændring i Krigsordningen, hvorved 4000 Mand kunde underholdes af Kronens Bønder (§ 5), og tilraadede Oprettelsen af 5 Stiftsskoler (§ 9); om begge disse Punkter se videre ved Raadsmødet i Febr. 1621. Raadet udtalte sig vidtløftig om Beskyttelsen for de af Kongen indkaldte fremmede Haandværkere (§ 3) [1] og tilraadede Udstedelsen af et Forbud mod Indførsel af tilberedte Huder og Skind (§ 4); et saadant udgik derefter fra Krempe 18 Maj [2]. Medens Raadet mente, at den bestaaende Lovgivning var tilstrækkelig til at hindre Misbrug af Fredløsmaal (§ 7) [3], anbefalede det

Udstedelsen af Forordninger mod Manddrab (§ 6) og om Kaldelsen af Præster til to eller tre Sogne (§ 8); saadanne udgik derefter henholdsvis under 23 [4] og 22 Marts [5]. Endelig udtalte Raadet sig paa mundtlig Proposition om Tilsyn med Færgestederne og andre Steder ved Strandsiden (§ 10). — 4 Marts afsendte Raadet en Skrivelse til svenske Rigsraad (se ndfr.).

54. Kongens Proposition, 28 Febr. A. Orig. med Kanslerens Haand: RR. n. 42 V. B. Kopi med Eske Broks Haand, paategnet: Proposition giort paa Anderskof 1 martii 1620: smstds. V a.

Puncter, som vy Christian osv. nadigst ville hafve ad deliberandum forestillet os elsk. vort rigens raad paa dette mode, som til vort slot Antvorschof den 1. martii nestkommendis er berammet.

1. Eftersom underschedlige moder nest forledne aaringer nogle gange hafver verit anstillet det behemsche verck och unionen synderlig belangende, och fleste conclusiones sig der heden endit hafver, at dette rige med andre medforvante al muelig modstand schulle giøre den catholische lige, udi hvis anslag der befantis religionen udi gemen at verre ment, och nu denne nerverende thids thilstandt, begge partiers krigs præparation och expeditiones

---

Noter

[1] Jfr. uuder Maj 1622. [usikker: formentlig "under"][2] Sjæl. R. XVII, 60.[3] 21 Marts befaledes det derefter Landsdommerne at paase, at ingen, der lovlig frembød sine Bøder, erklæredes fredløs: Sjæl. T. XXI, 504.[4] Sjæl. T. XXI, 507; trykt hos Paus, Fdg. for Norge S. 593 og særskilt med Datum 22 Marts.[5] Smstds.; trykt hos Ketilson, Fdg. t. Island II, 316 og særskilt med Datum 23 Marts.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs egen fremstilling oversættes ikke. Citatet, der indledes nederst på siden ("Puncter, som vy Christian..."), fortsætter på næste side og oversættes samlet der.]

side 265

erre aabenbare, och unionen saa vel som kong. werde af Behmen os om undsetning hafver besøgt ved sidste legation, paa hvilken vy med forderligste os at ville erklere hafver tilsagt,

Daa ville vy nadigst, at raadit dette negocium flitteligen schulle ofverveige och her udi os deris betenckende underdanigst andrage.

2. Dernest er os kort forleden nogle underschedlige aviser underdanigst thilsendt, formeldende, at de Hamborger schulle forehafve Elfven sig at impatronisere, och at de nu strax paa foraaret nogle

schibe thil udliggere paa strømen hos Staterne ville forhverfve, och saaledis foruden deris egen voris Elfstrøm sig och bemectige y den mening, at naar de først possessionen hafde indtaget, vy daa siden, med mindre vy en aabenbare feigde och med gevalt vilde anfange, os fra samme vore strømme och rettighed schulle entholde.

Endog vy os nu strax derpaa nadigst resolverede, det os efter høigloflige ihukommelser voris elsk. kierre her forfedre arfveligen vaar efterladt saaledis ey at lade betage, anseendis vy der til aldelis ingen aarsag vide at hafve gifvit, dog efterdi vy nadigst kand betenke riget her udi merkeligen at verre interesserit, baade at den statische flode och commendement saa ner schulde grendse, saa vel som och naar vy voris arfve herschafte och rettighedt defenderede, at voris vederpart daa det, de paa Holstein begynte, thil riget (saa vit dennem kunde gelinge) schulle vilde udstrecke och ingen grendser giøre eller acte udi deris anslag.

Thi siunis os at verre vore riger saa vel som førstedømmene magt paaliggende, at vy os nadigst med nogle voris orlog schibis udleggelse beflitter saadant at forekomme, och det paa voris egen utviflbare Elfstrøm, anseende vy ingen enten stift bremsche eller hamborgsche grundt acter at berøre, deris seglation eller traffick at hindre eller nogen, hvo det och er, udi sit indpas at giøre eller turbere.

Vy forhaaber nest Guds hielp der ved at erholde, 1. at de Hamborger sig schulle med deris eget befridige; 2. at de Stater, naar vy in possessione erre, sig och af vore strømme schulle entholde, efterdi vy nadigst formoder, de directe mod os inted schulle begynde y denne sag, udi hvilken de dog, naar possessio vaar dubia, sig føye betenkende torde giøre, hvilket allehande uleilighed siden vilde afsted komme.

Hvorfore vy nadigst voris raads raad och betenckende, som

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsættelse af Kongens Proposition, 28 Febr. 1620, pkt. 1 slut og pkt. 2-3 start, oversat til nutidsdansk:]

...er åbenbare, og [om] Unionen såvel som kongen af Böhmen har henvendt sig til os om undsætning ved den sidste legation, hvorpå vi med det snareste har tilsagt at ville erklære os,

da ville vi nådigst, at rådet flittigt skulle overveje denne sag og underdanigst fremlægge deres betænkning for os herom.

2. Dernæst er der for kort tid siden tilsendt os nogle forskellige efterretninger, som underdanigst melder, at hamborgerne skulle have i sinde at bemægtige sig Elben, og at de nu straks til foråret ville skaffe sig nogle skibe til at lægge ud på strømmen hos Staterne [Generalstaterne], og således foruden deres egen [strøm] også bemægtige sig vor Elvstrøm, i den mening at når de først havde taget possession, skulle vi derefter, medmindre vi ville begynde en åbenlys fejde med vold, afholde os fra samme vore strømme og rettigheder.

Skønt vi straks derpå nådigst besluttede ikke at lade os fratage dette, som vore elskede kære forfædre efter højlovlig ihukommelse arveligt havde efterladt os, da vi ikke ser nogen som helst årsag til at have givet anledning dertil, dog eftersom vi nådigst kan betænke, at riget her er mærkeligt interesseret, både fordi den statiske [Generalstaternes] flåde og kommando ville grænse så nær til, såvel som også når vi forsvarede vor arvelige herredømme og rettighed, at vor modpart da ville lade det, de begyndte på Holstein, strække sig til riget (så vidt det kunne lykkes dem) og ikke sætte nogen grænser for deres anslag.

Derfor synes det os at ligge vore riger såvel som fyrstendømmerne magtpåliggende, at vi nådigst med nogle af vore orlogsskibes udlæggelse anstrenger os for at forebygge sådant, og det på vor egen uomtvistelige Elvstrøm, eftersom vi ikke agter at berøre noget stift, hverken det bremiske eller det hamborgske, [eller] hindre deres sejlads eller handel, eller gøre indgreb i eller forstyrre nogen, hvem det end er.

Vi håber, med Guds hjælp, derved at opnå, 1. at hamborgerne skal berolige sig med deres eget; 2. at Staterne, når vi er i besiddelse, også skal afholde sig fra vore strømme, eftersom vi nådigst formoder, at de ikke direkte vil foretage sig noget imod os i denne sag, hvilket de dog, når besiddelsen var tvivlsom, kunne finde på at gøre efter eget tykke, hvoraf alskens ulejlighed siden ville komme.

Hvorfor vi nådigst [ønsker] vort råds råd og betænkning, som...

side 266

udi en sag meget perplex och høigvictig er, herpaa nadigst erre begierende.

3. Eftersom vy nadigst, riget til bestyrkelse och fordel, hafver fra Nederland hid ind ladet bestille atskillige gode handverker, som vy paa foraarit nest Guds hielp at ankomme erre formodendis, och dog befinder voris kremmere och kiøbmend fast ubenegne, det her i riget forarbeidis och giøris at antage, uanset de her samme kiøb och lige saa lenge credit som uden lands kand bekomme, hvorfore vy raadit paa middel mod saadan inconvenient at tencke naadigst ville hafve befalit och om icke nødigt vaar saadant ved forbud at forekomme.

4. Eftersom huder och schind nu af de beste kiøbmandschab erre, her udi riget falder, hvilke aarligen udi stor mengdte raa udføris och derefter beredde igien indføris, saa den fordel, understatterne af beredningen kunde hafve, saa vel af det y riget forbrugis, som det uden lands behøfvis, blifve fremmede thil dele; schal derfore betenkis, om icke gafnligt vaar, forbud paa ubered huder at lade udgae, paa det disse mere handverksfolk udi riget af landets vare kunde underholdis.

5. Eftersom denne thilstands farlighedt dagligen thilthager, och vel fornøden er at tencke paa de middel, riget udi thilfald och nød kunde verre thil bestyrkelse, och vy formerker den forige krigsordning besverligen at kunde holdis, och det, af de udschrefne contribueris, efter de erkleringer, indkomne erre, føige vil forsiae. Och vy nadigst formener bynderne samtlige saadan besvering bedre at kunde taale end nogle faa, och besoldingen føyliger udi proviant end rede pendinge at kunde udgifvis, hafver vy udi vort renterie efter sedvanlig udspisning nadigst befalit at ofverslage, hvad thil 4000 mands underholding vil giøris fornøden, hvilket ofverslag, samt och kronens saa vel som geistlige bønders mandtal udi begge rigerne, raadit underdanigst schulle foretage och deris betenckende os derpaa underdanigst lade vide.

6. Efterdi udi fleste drab sager disse thvende forseelser gemenlig hos dennem, nerverende erre, befindis, først at de saadan ulycke icke, som de vel burde, forhinder, saa vit dennem thilstaar at giøre, dernest at de mandraberen icke ville hindre och holde thilstede, at derfore betenkis ved hvad middel och straf saadant modvilge maa afschaffis.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsættelse af Kongens Proposition, pkt. 3-6, oversat til nutidsdansk:]

...i en sag [som] er meget vanskelig og højst vigtig, beder vi nådigst om [rådets betænkning] herpå.

3. Eftersom vi nådigst, til rigets styrkelse og fordel, har ladet hidkalde fra Nederlandene adskillige gode håndværkere, som vi forventer ankommer til foråret med Guds hjælp, og dog finder vore kræmmere og købmænd temmelig uvillige til at antage det, som her i riget forarbejdes og laves, uanset at de kan få samme køb og lige så lang kredit som i udlandet, hvorfor vi nådigst har befalet rådet at tænke på midler mod sådan uheldig tilstand, og om det ikke var nødvendigt at forebygge sådant ved forbud.

4. Eftersom huder og skind nu er blandt de bedste købmandsvarer, der falder her i riget, hvilke årligt i stor mængde udføres rå og derefter indføres igen beredte, hvorved den fordel, som indlændingene kunne have af beredningen, både af det der forbruges i riget og det der behøves i udlandet, kommer

fremmede til del; skal derfor overvejes, om det ikke var gavnligt at udstede forbud mod udførsel af uberedte huder, for at disse håndværksfolk i riget kunne få mere at leve af landets egne varer.

5. Eftersom denne tilstands farlighed daglig tiltager, og det er højst fornødent at tænke på de midler, hvormed riget i tilfælde af nød kunne styrkes, og vi bemærker, at den hidtidige krigsordning vanskeligt kan opretholdes, og at det, som de udskrevne [folk] bidrager med, efter de indkomne erklæringer vil blive utilstrækkeligt. Og vi formoder nådigst, at bønderne samlet bedre kan tåle en sådan byrde end nogle få, og at besoldingen lettere kan udredes i proviant end i rede penge, har vi i vort rentekammer efter sædvanlig beregning nådigst befalet at beregne, hvad der behøves til underhold af 4000 mand, hvilken beregning samt mandtal over kronens såvel som gejstlige bønder i begge riger rådet underdanigst skal foretage og underdanigst lade os vide deres betænkning derom.

6. Eftersom der i de fleste manddrabssager sædvanligvis findes disse to forseelser hos de implicerede: for det første, at man ikke forhindrer en sådan ulykke, som man burde, så vidt det står til en; dernæst, at man ikke vil hindre og tilbageholde morderen, skal det derfor overvejes, med hvilke midler og hvilken straf sådan modvillighed kan afskaffes.

side 267

7. Giøris fornøden at thenke paa straf mod de fredløse, som retten thil foract blifver thil stede och ellers sig paa de steder, dø icke burde, sig lader befinde.

8. Efterdi sognekald paa landsbygden belangende sig tit och ofte erringer thildrager, efterdi udi ordinandsen icke saa udtryckeligen der om formeldes, som udkrefvis, vil tenkis paa anordning saadant at forekomme.

9. Eftersom vy nest Gud den allermectigstis hielp, kirker och scholer thil forbedrelse, nogle stiftscholer at anrette nadigst os hafver resolverit, ville vy och den leilighed voris raad underdanigst at betencke nadigst hafve befalet.

Paa hvilke forbemelte puncter os elsk. vort rigens raad underdanigst sig schriftligen hafver at erklere. Oc erre vy dennem hermed samtligen och y ser med al kongelig gunst nadigst bevogne.

Af vort slot Frederichsborg den 28 febr. anno 1620.

Christian.

55. Raadets Betænkning, 7 Marts. A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 X. B. Orig. med Holger Rosenkrans' Haand og Paaskrift af Kongen (noget medtaget og derfor ikke lagt til Grund her): Kanc. C. Kopi med Iver Juls Haand: RR. 42 Y.

Paa kong. maits vor aller naadigste herris och konnings naadigste proposition, os hans kong. maits underdanigste raadt udi atschillige, baade schriftlig ofvergifne, saa och mundtlig vedt hans kong. maits cancellario angifne puncter, her thil nerverende mode paa Andvorschovf forestillet, ehr voris underdanigste raadt och betenckinde som eftherfølger:

Thil thet første, anlangende thendt undsetning, som kong. mait. af Bøhmen, saa vel som ochsaa unionen hans kong. mait., vor naadigste herre, nu nyligen vedt sist forleden legation hafver ladet om besøge; tha, efther at vi paa atschillige thider hans k. m. vor underdanigste betenckinde hafve ofvergifvet udi thendt mening, at thersom thet udi gierningen uthvifvelagtig befantis, thendt catholische liga noget fiendtlig emodt thendt sande christelig religion udi gemen at forethage, thette kongerige tha, saa vel som andre thendt sande religion thilforvante, billigen at schulle giøre saadanne fiendlige anslag ald muelig modstandt och religionen thendt thilbørlig assistents, som mandt for Gudt var plichtig, och thet dog icke endnu saa nochsom ehr vitterligt och bekiendt, at the catholische krigs præparationes och expeditiones, som emodt

_

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Slutningen af Kongens Proposition, pkt. 7-9 og underskrift, oversat til nutidsdansk:]

7. Det er fornødent at tænke på straf mod de fredløse, som til foragt for retten forbliver [i landet] og ellers lader sig finde på de steder, hvor de ikke burde være.

8. Eftersom spørgsmålet om sognekald på landsbygden ofte og ofte giver anledning til uenighed, fordi det ikke er så udtrykkeligt omtalt i ordinansen, som det kræves, vil man tænke på en forordning til at forebygge sådant.

9. Eftersom vi, næst Guds den almægtiges hjælp, nådigst har besluttet at oprette nogle stiftsskoler til forbedring af kirker og skoler, ville vi også nådigst have befalet vort råd underdanigst at overveje denne sag.

På hvilke førnævnte punkter vort elskede rigsråd underdanigst skal erklære sig skriftligt. Og vi er dem hermed samtlige og enhver med al kongelig gunst nådigt bevågne.

Fra vort slot Frederiksborg den 28. februar anno 1620.

Christian.

[Rådets Betænkning af 7. marts begynder herefter, oversat til nutidsdansk:]

På kongelig majestæts, vor allernådigste herres og konges, nådige proposition er hans kongelige majestæts underdanige råd i de forskellige punkter, både skriftligt overgivne såvel som mundtligt ved hans kongelige majestæts kansler fremsatte, her til nærværende møde på Antvorskov forelagt, vort underdanige råd og betænkning som følger:

Til det første, angående den undsætning, som kongen af Böhmen, såvel som også Unionen, nu for nylig ved sidste gesandtskab har ladet hans kongelige majestæt, vor nådigste herre, anmode om; da, efter at vi ved forskellige lejligheder har afgivet vor underdanige betænkning til hans kongelige majestæt i den mening, at dersom det i gerning utvivlsomt viste sig, at den katolske liga havde i sinde noget fjendtligt at foretage sig mod den sande kristne religion i almindelighed, da burde dette kongerige, såvel som andre den sande religions tilhængere, med rette yde al mulig modstand mod sådanne fjendtlige anslag og yde religionen den tilbørlige bistand, som enhver var Gud pligtig; og da det dog endnu ikke er så tilstrækkeligt vitterligt og bekendt, at de katolske krigsforberedelser og ekspeditioner, som mod...

side 268

the bøhmische stender udi thet rømische rige ehr forhande, de schulle vere forsetligen paa religionen ment och ansehet eller thil thendt sande religion endeligen at underthrycke fornemblig vere anstillet, the unirte herrer udi Thysklandt ochsaa icke self endnu thil visse thene krigs thilstandt for nogen religions krig vide at ansehe och erkiende; herhos forfare vi eiheller endnu, at enthen velbemelte the unirthe herrer sig thendt bøhmische thilstandt noget besynderlig udi gierningen hidt ind thil hafve ahntaget, fast mindre at vore neste naaboer, thendt neder sachsische kredts och Hanse stederne, sig ther udi endnu hafve villet indlade. Tha kunde vi therfore paa thenne thidt underdanigst icke erhachte raadeligt at vere, at kong. mait. vor naadigste herre schulle her af riget giøre ko. m. af Bøhmen och unionen nogen thätlig assistents eller undsetning, inden saalenge at thenne krigs vesen af hans k. m. sambt andre evangelische potentater, herrer och stender for en religions krig blifver ehrachtet och ansehet, og andre forne herrer, stender och steder sig ehrklere at ville sig therudi thatlig indlade og thet udi giemingen sig paa thage.

For thet andet, anlangende at nogle hans kong. maits orlovg skibe paa hans. k. m. uthvifvelachtige Elfstrømme schulle henleggis, ther medt at forekome the Hamborger theris forset, som hans k. m. schal hafve atschillige aviser om, at the ald Elfven vedt theris egen skibe, saa och hvis the af Staterne

therthil schal achte at forhverfve, sig ville impatronisere, er voris underdanigste raadt og betenckinde, og gandsche thvifvelraadige thilstandt betencke og ofverveye, vi therhos ochsaa icke thvifle, at hans kong. mait. jo self sig naadigst vel ehrinnerer, hvadt mistancke baade the Stater, saa vel ochsaa Stederne allerede nu lang thidt siden och fast sterckelig ehr indbildet, at hans k. m. schulle hafve i sinde baade Elfven og Wäseren sig at bemechtige, hvorofver tha, thersom hans kong. mait. endnu ydermere vedt nogen thätlige krigsmagt sig paa forbemelte Elfstrøm foruden nogen udi giemingen gifven aarsag vilde lade finde, thet uthvifvelagtig ville følge, at hverken hans kong. mait. forige naadigste schrifvelse og erklering, eiheller hvis hans k. m. her efther thil ehrklering anten hos Staterne eller Stederne naadigst kunde schriftlig lade gelange, nogen thidt thene farlige misthroende og mistancke thenum schulle kunde bethage, at hans kong. mait. jo medt saadane uformotlig thätlighed og gevalt noget andet og

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsat oversættelse af Raadets Betænkning, 7. marts 1620:]

...de böhmiske stænder i det romerske rige er rettet, [om de] skulle være tilsigtet mod religionen og rettet mod eller endelig fortrinsvis anlagt på at undertrykke den sande religion, [da] de unerede herrer i Tyskland selv endnu ikke med sikkerhed ved at anse og erkende denne krigstilstand for nogen religionskrig; herhos erfarer vi heller ikke endnu, at hverken velbemeldte unerede herrer i gerning har antaget sig den böhmiske tilstand noget videre, langt mindre at vore nærmeste naboer, den nedersachsiske kreds og Hansestæderne, endnu har villet indlade sig derpå. Da kunne vi derfor på denne tid underdanigst ikke anse det for rådeligt, at hans kongelige majestæt, vor nådigste herre, herfra riget skulle yde kongen af Böhmen og Unionen nogen virkelig bistand eller undsætning, før dette krigsvæsen af hans kongelige majestæt samt andre evangeliske potentater, herrer og stænder bliver anset og erkendt for en religionskrig, og de andre førnævnte herrer, stænder og stæder erklærer sig villige til virkelig at indlade sig derpå og påtage sig det i gerning.

For det andet, angående at nogle af hans kongelige majestæts orlogsskibe skal udlægges på hans kongelige majestæts utvivlsomme Elvstrøm, for derved at forekomme hamborgernes forehavende, som hans majestæt skal have forskellige efterretninger om, at de vil bemægtige sig hele Elben med deres egne skibe, såvel som hvad de agter at skaffe sig fra Staterne [Generalstaterne] dertil, er vort underdanige råd og betænkning, efter grundigt at have overvejet den ganske tvivlsomme tilstand, at vi også ikke tvivler på, at hans kongelige majestæt selv nådigt vel erindrer, hvilken mistanke både Staterne og ligeledes Stæderne allerede nu i lang tid og temmelig stærkt har indbildt sig, at hans majestæt skulle have i sinde at bemægtige sig både Elben og Weser, hvorover da, dersom hans kongelige majestæt yderligere med nogen virkelig krigsmagt ville lade sig finde på fornævnte Elvstrøm uden nogen i gerning given anledning, det utvivlsomt ville følge, at hverken hans

kongelige majestæts tidligere nådige skrivelse og erklæring, eller hvad hans majestæt herefter til erklæring enten over for Staterne eller Stæderne nådigt kunne lade tilgå skriftligt, nogen sinde skulle kunne fjerne denne farlige mistro og mistanke hos dem, [men] at hans kongelige majestæt da med sådan uventet virksomhed og vold [ville tilsigte] noget andet og...

side 269

farliger achtet at søge, och var therofver fast høyligen at befrychte, at thenum her :edt [usikker: muligvis "heredt" – utydeligt/beskadiget tegn i originalen] schulle gifves aarsag thil saadanne extremiteter, som the vel ellers aldrig hafde tenckt, och omsier medt sambblede magt alle the veye og middel schulle forethage, som the kunde ehrachte sig at kunde hans k. m. icke aldene paa the steder medt forhindre, meden ochsaa hen paa andre steder ther fran fiendtlig at divertere, och thersom endt schiønt saadant af nogen aarsager paa nogen kort thidt kunde opholdis og forblifve (hvilcket dog icke endnu er at formode), saa ehr dog uden ald thvifvel thette udi thet ringiste at forvente, at efthersom Staternis, hvis stilstandt nu ehr fast ude, saa ochsaa Stederne theris thilstandt thendt nu ehr, the tha af saadane vide udsehende misthroende schulle foraarsages icke aldene this sterckere och nermere sig emodt thette rige at confæderere og for befrychtede fare at assecurere, meden ochsaa sambtlig medt alle theris bundtgenosser theris consilia stedtse og althidt ther heden fundere og dirigere, hvorledes the thette rige udi sine consiliis motte impedere og udi alle muelige maade schade og eftherdel udi thilføye.

Her hos er ochsaa uden ald thvifvel at forvente, at hans kong. mait[s] consilia om thet bremische stift schulle ofver saadane fathede frycht og høye misthroende formedelst alle sambtlige Stedernis medt the Stater conjungerede magt, saa vidt thenum yderste mueligt kunde vere, mechtigen blifve forhindrit.

Og ofver alt, saa kandt hans kong. mait. icke heller af saadane schrifvelse og aviser endnu ret ehrkiende, uthvifvelagtig thil visse vere forsickerit, at enten the Hamborger eller Staterne for thenne aarsag medt nogen schibs flode schulle vere udi thätlig præparation, fast mindre at the schulle vere resolverit, sig paa nogen hans k. m. thilberettiget strømme at henlegge eller noget af hans kong. mait[s] rettighed sig at ville bemechtige. Og thersom endt schiønt ofver ald formodende enten the Hamborger eller nogen theris confædererede sig schulle understae medt orlovg schibe paa Elfven at henlegge, og befantes therhos sig noget af hans k. m. rettighed vedt ville thilholde og bemechtige, tha var dog hans k. m. possession og rettighed udi ingen maade thermedt forringit, fast mindre bethagen, at hans kong. mait. jo tha ochsaa thiligen noek sine orlovg schibe, saa frembt thet raadsom befantis, kunde lade henløbe og hvis hans mait. var thilberettiget ehrholde og forsvare. Og kunde vi therfore efther saadane høyvichtige og vidt udsehende motiver og aarsager icke

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsat oversættelse af Raadets Betænkning, 7. marts 1620:]

...farligere at søge, og var man derover meget stærkt at befrygte, at der herved skulle gives anledning til sådanne yderligheder, som de ellers aldrig havde tænkt sig, og til sidst med samlet magt skulle foretage alle de veje og midler, som de kunne anse for egnede til ikke alene dermed at forhindre hans majestæt på de [pågældende] steder, men også at aflede [opmærksomheden] fjendtligt hen på andre steder derfra; og dersom end skønt sådant af nogen årsager i nogen kort tid kunne opholdes og forblive uden virkning (hvilket dog endnu ikke er at formode), så er dog uden al tvivl dette i det mindste at forvente, at eftersom Staternes våbenstilstand nu næsten er udløbet, og ligeledes Stædernes tilstand som den nu er, de da af sådanne vidtskuende mistroiskhed ikke alene skulle foranlediges des stærkere og nærmere at forbunde sig mod dette rige og sikre sig mod den befrygtede fare, men også i fællesskab med alle deres forbundsfæller stedse og altid derhen at grunde og rette deres rådslagninger, hvorledes de kunne lægge hindringer i vejen for dette rige i dets rådslagninger og på alle mulige måder tilføje det skade og fortræd.

Herhos er også uden al tvivl at forvente, at hans kongelige majestæts planer angående det bremiske stift skulle over sådan opfattet frygt og høje mistro, formedelst alle Stædernes tilsammen med Staterne forenede magt, så vidt det yderste muligt kunne være, mægtigt blive forhindret.

Og i det hele kan hans kongelige majestæt heller ikke af sådanne skrivelser og efterretninger endnu rigtigt erkende eller utvivlsomt være forsikret om, at enten hamborgerne eller Staterne af denne grund med nogen skibsflåde skulle være i virkelig forberedelse, langt mindre at de skulle være besluttede på at lægge sig på nogen af hans majestæts tilkommende strømme eller ville bemægtige sig noget af hans kongelige majestæts rettighed. Og dersom end skønt over al forventning enten hamborgerne eller nogen af deres forbundsfæller skulle understå sig at lægge orlogsskibe på Elben, og det derhos viste sig, at de ville tilholde sig og bemægtige sig noget af hans majestæts rettighed, da var dog hans majestæts besiddelse og rettighed på ingen måde dermed formindsket, langt mindre borttaget, idet hans kongelige majestæt jo da også lige så vel kunne lade sine orlogsskibe løbe ud, såfremt det fandtes rådsomt, og forsvare og opretholde hvad hans majestæt var berettiget til. Og vi kunne derfor efter sådanne højst vigtige og vidtrækkende motiver og årsager ikke...

side 270

ehrachte og befinde, at hans kong. mait. forunden thisse rigers høyeste besvering og fare sine orlovg skibe paa Elfven kandt henlegge, men eftherthi vi her hos erachte thet høyligst fornøden at vere, at ald besverlig vitløftighed betimelig, saa vidt mueligt, motte forekomes, er voris underdanigste

betenckinde, er hans k. m. medt forderligste Staterne naadigst schriftlig ville lade forstae, hvadt kong. mait. saadan uformodlig forhafvende at vere angifven; vi forhaabe nest Gudts hielp visselig, at the sig her paa saaledis ehrklere, saa hans mait. naadigst thermedt vorder saadan angifvende nogen krigs præparation at bekoste og anstille.

Thil thet thridie, anlangendes at hvis vare, som the atschillige handvercker, hvilcke hans kong. mait. hafver her indt udi riget paa foraarit bestilt. kunde forarbeyde, the af voris kiøbmendt kunde blifve anamet og forhandlet her udi riget. og fremede vare her at indføre i thendt stedt blifve forbudet, ehr thette vor underdanigst betenckinde, at naar same vare blifve forferdiget og ehre udi nochsom forraadt at bekome, ther tha kunde sche forbudt paa the slavgs vare her udi landet at indføre. hvilcke lige saa gode for billig pris her hos same handtvercker kunde forarbeides. dog ckon for thet første paa nogen visse aars thidt; og eftherdi hans kong. mait. naadigst ehr thilsindts at giøre thendt første forlag thil thene handthiering, kunde tha ochsaa the vare, som hans k. m. allerede hafver ladet forarbeide, medt hvis her efther thidt af riget vorde distraheret og afhendt. Og paa thet at thenne handel kunde vorde thisse riger thil this bestandiger velstandt. hvilcket meste parten vil bestaa paa kiøbet og credit, tha er voris underdanigst begiering thil hans k. m., at hans mait. naadigst ville vere thilfridts medt 6 af hundrit af hvis forleg, som her thil blifver forstrecht, paa thet at kiøbet paa same vare icke schal kome for høyt, og therofver afthogit blifve forhindret, og ther motte blifve forordnet nogle vel forfarne kiøbmendt, som stedtse kunde thage vare paa, for et billigt og lideligt verdt at sette og taxere alle og hver sorter og slags af forne vare styckevis efther thendt bekostning, ther paa anvendt ehr, og som theuden thvifvel fast lideliger, end hvis fran fremede steder schulle blifve hidt indført, kunde afhendis, og same tax og kiøb under theris visse thegen og mercke paa hver stycke antegnit, hvoreftber kiøbmendene foruden videre

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsat oversættelse af Raadets Betænkning, 7. marts 1620:]

...anse og finde, at hans kongelige majestæt, foruden disse rigers højeste besvær og fare, kan lægge sine orlogsskibe på Elben, men eftersom vi herhos anser det for højst fornødent, at al besværlig vidtløftighed betids, så vidt muligt, må forekommes, er vort underdanige råd, at hans majestæt med det snareste nådigt skriftligt vil lade Staterne forstå, hvad hans majestæt angives at have sådant uventet i sinde; vi håber med Guds hjælp visselig, at de herpå erklærer sig således, at hans majestæt nådigt derved fritages for at skulle bekoste og iværksætte nogen krigsforberedelse på grund af sådan angivelse.

Til det tredje, angående hvilke varer, som de forskellige håndværkere, hvilke hans kongelige majestæt har ladet hidkalde her ind i riget til at bosætte sig til foråret, kan forarbejde, [da] disse af

vore købmænd kan blive modtaget og afhændet her i riget, og fremmede varer kan forbydes indført i stedet, er dette vor underdanige betænkning, at når samme varer bliver forfærdigede og er i tilstrækkeligt forråd at få, da kan der udstedes forbud mod at indføre de slags varer her i landet, som ligeså gode kan forarbejdes her af samme håndværkere til en rimelig pris; dog kun for det første i nogle bestemte års tid; og eftersom hans kongelige majestæt nådigt har i sinde at gøre det første udlæg til denne håndtering, kunne da også de varer, som hans majestæt allerede har ladet forarbejde, tillige med hvad der herefter med tiden bliver forarbejdet i riget, blive afsat og afhændet. Og for at denne handel kunne blive til disse rigers varige velstand, hvilket mest vil bero på købet og kreditten, da er vor underdanige begæring til hans majestæt, at hans majestæt nådigt ville være tilfreds med 6 af hundrede af det udlæg, som hertil bliver anvendt, for at prisen på samme varer ikke skal komme for højt, og derover afsætningen blive forhindret, og at der måtte blive forordnet nogle velerfarne købmænd, som stedse kunne tage vare på at fastsætte og taksere en billig og rimelig værdi for alle og enhver sort og slags af førnævnte varer stykvis efter den bekostning, der er anvendt derpå, og som uden tvivl temmelig billigere kan afhændes end hvad der skulle blive indført hertil fra fremmede steder, og at samme takst og køb under deres visse tegn og mærke bliver antegnet på hvert stykke, hvorefter købmændene uden videre...

side 271

vidtløftighed sig kunde hafve at rette. Thisligiste ochsaa en vissethilforordnede thienere, som same vare althidt kunde hafve at lefvere och en hver af kiøbmendene her udi riget kunde videenthen at fordre hos, hvis allerede forarbeidet thilstede var, ellerochsaa at bestille hos, hvis the efther theris handthering viste at kunde forhandle. Vi ochsaa underdanigst ehrachte thet gandscheraadeligt, at thisse handtvercker icke blifve nedersete udi Kiøpne-hafn saadane vare at torarbeide, baade for thendt dyre thering, som althidt paa thet stedt falder, saa och paa thet the icke af andretheris omgengelse, hvilcke paa thet stedt langt flere endt andresteder her udi riget sig opholde, schulle udi atschillige maade blifve for vende och corrumperede, saa vel ochsaa for andre atschil-lige vichtige betenckinde och thilfaldt, men the motte blifve hen-forordnit paa et andet stedt her udi riget eller ochsaa paa flere.efthersom handelen thilthagendes vorder, hvor thet medt seglation och ellers, hvis thil theris nøttorftige underholding vil behøfvis,kunde ehrachtes beqvemligst at vere.

Thil thet fierde ehrachte vi underdanigst icke ugafnligt, at naar her saa mange gode velforfarne handvercker udi riget kunde indkome, som formotte at antage och bethalle alle hvis huder och skindt, her udi riget ehre at afhende, och thenum, saaledes som thet sig burde, kunde forarbeide thil hvis atschillige nottorft, som her udi riget kunde vere fornøden, at ther tha thil første indgangblifver giort forbudt, at ingen huder och schindt schulle beridde blifve indført her udi riget, och naar siden capital blef oplagdt och ald anden fornødenhed nochsom blef beschicket, kunde siden,om fornøden var,

raadføres och berames, hvorledes medt raaehuder och skindt at udføre gafnligt kandt blifve forordnit.

Vi kunde her hos icke eftherlade underdanigst at ehrindere, at endog vi nochsom erachte och formercke, saadane atschillige vel-betenckte anordninger hans k. maits riger och lande thil merckeligbefordring, fordel och velstandt at betenckis och angifves, synesthet dog efther thette riges och this indbyggeris vilckor, art och thilstandt fast raadeligt, at ther icke for hasteligen medt atschillige forandringer efther hver andre blifver ilet, før endt at hvisallerede lofligen begynt ehr kandt kome thil nogen rolig velstandt,och undersatterne therofver this bedre och villiger hafve sig therefther at beqveme.

Thil thet fembte, anlangende the fire thusinde mandt, som

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

... vidtløftighed (dvs. besvær) kunne rette sig efter. Ligeledes også nogle dertil forordnede tjenere, som samtidig altid kunne være i stand til at levere, og enhver af købmændene her i riget kunne vide enten at kræve det hos dem, hvad der allerede var forarbejdet og lå parat, eller også at bestille hos dem, hvad de efter deres håndtering viste at kunne forarbejde. Vi anser det også underdanigst for ganske tilrådeligt, at disse håndværkere ikke bliver bosat i København, sådan som de skulle forarbejde varerne, både på grund af den dyre levevis, som altid gør sig gældende på det sted, og også fordi de, ved på det sted at opholde sig sammen med langt flere andre af deres omgangskreds end andre steder i riget, i adskillige henseender skulle blive fordærvet og korrumperet, og ligeledes også af andre vigtige hensyn og omstændigheder; men de måtte hellere blive henlagt til et andet sted i riget eller endog flere steder, eftersom handelen tiltager, hvor det med hensyn til sejlads og ellers, hvad der behøves til deres nødtørftige underhold, kan anses for mest bekvemt.

Til det fjerde punkt anser vi underdanigst, at det ikke er unyttigt, at når der her kunne komme så mange gode, erfarne håndværkere ind i riget, som formåede at antage og betale for alle de huder og skind, der her i riget er at afhænde, og som, sådan som det sig bør, kunne forarbejde dem til al den nødtørft, der her i riget kunne være behov for, at der da ved den første begyndelse bliver indført forbud mod, at ingen huder og skind må udføres beredte fra riget, og når der siden er opbygget kapital og al anden fornødenhed tilstrækkeligt er tilvejebragt, kan man siden, om nødvendigt, rådføre sig og beramme, hvorledes man med rå huder og skind kan forordne en gavnlig udførsel.

Vi kunne her heller ikke undlade underdanigst at erindre om, at skønt vi udmærket indser og bemærker, at sådanne forskellige velovervejede anordninger er til mærkelig fremme, fordel og velstand for hans kongelige majestæts riger og lande at overveje og fremsætte, synes det dog efter

dette riges og dets indbyggeres vilkår, art og tilstand ganske tilrådeligt, at der ikke alt for hastigt bliver skyndet med adskillige forandringer efter hinanden, før end det, der allerede lovligt er påbegyndt, kan nå til en rolig tilstand, og undersåtterne derover des bedre og villigere kan indrette sig derefter.

Til det femte, angående de fire tusinde mand, som...

side 272

riget udi ald thilfaldt thil forseckring och bestyrckelse schulleeblant bønderne udthages och opholdis, vidt hvadt middel the un-dersotterne thil ringiste besvering kunde underholdes, ehr vorisunderdanigst betenckinde, først hvis Norge rigis undersotter an-langer, tha baade for theris store armodt, saa och for atschilligeandre thynge och besveringer, the allerede ehre belagde medt, er-achte vi af vichtige betenckinde icke raadeligt, at saadane krigsunderholding hos thenum schulle blifve ahnrettet.

Hvis thette rige anlanger, befinde vi undersotterne icke udithendt velstandt, at the thendt besolding, som bemelte 4000 mandtenten udi pendinge eller proviant schulle vurde thillagdt, kunde uden theris forderfvelse aarligen ehrlegge och udgifve, eftherthi vi thet medt flidt hafve udregnit at beløbe sig aarlig ofver thredaller current udi thet ringiste, foruden theris sedvanlig schyldtoch landgilde, och saaledes fast mehre endt en dubbelt aarligschat en hver af thenum ville thilkome at udlegge, der the dog,naar nogen aarlig skat ofver riget bevilges och paabydes, medt allerstøriste besvering thendt enlig kunde ofverkome och bringethil veye; hvorfore tha vi icke kunde befinde nogen anden thetterige thienlige och lidelig middel, hvor vedt thenne ellers velbe-tenckte krigs præparation kunde vedt magdt holdis, endt at ofverthette gandsche rige medt største agtsomhed och flidt alle hans kong. mait. saa vel ochsaa the geistlige bønder blifve thilsamenlagdt och thilforordnit, hver nie at underholde en soldat, hvilckettha schal beløbe sig thil 4000. Och schulle bemelte soldater ud-thages af the schickeligiste unge karle, som her udi riget vare at finde, och dog blifve i bundens thieniste och en hver thiene en af the nie mendt, som ellers vorder thillagdt thendt soldat at under-holde; udi same theris thieniste schulle the blifve udi thre aar och ther nøyes medt thendt løn, som ellers af hans mait. en thie-niste karl ehr thilforordnit. Midler thidt schulle the af therthilforordnede capiteiner paa visse thider och steder thil nottorftøfves och opleris rettelig at bruge theris verger och udi krigsbrug sig at schicke. Hver fierde aar schulle andre egien udi thetstedt thilthages (dog saa frembt nogen thilforn vedt døden afgaar,schulle andre udi theris stedt antages) och udi lige maade øfvesoch opleris. Och schulle the nie mendt aarligen thilsamen legge och gifve bemelte udschrefne soldat ofver thendt sedvanlig aarsløn, hans hosbunde gifver hanum, femb marck current och sexschillinge

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

... riget i ethvert tilfælde til forsikring og styrkelse skal udtages og opholdes blandt bønderne, med hvilket middel undersåtterne til mindst besvær kunne underholdes, er vor underdanigste betænkning, at hvad angår Norges undersåtter, da erkender vi, både på grund af deres store armod og også for de andre adskillige byrder og besværinger, de allerede er belagt med, af vigtige hensyn, at det ikke er tilrådeligt, at en sådan krigsunderholdning hos dem skulle blive anrettet.

Hvad dette rige angår, finder vi ikke undersåtterne i den velstand, at de den besoldning, som nævnte 4000 mand enten i penge eller proviant skulle blive tillagt, uden deres fordærv årligt kunne udrede og udgive, eftersom vi med flid har udregnet, at det beløber sig til årligt over tre daler current i det mindste, foruden deres sædvanlige skyld og landgilde, og således næsten mere end en dobbelt årlig skat ville enhver af dem komme til at udlægge, hvilket de dog, når der bevilges og pålægges nogen årlig skat over riget, med allerstørste besvær kun kunne overkomme og tilvejebringe; hvorfor vi ikke kunne finde noget andet middel, der var tjenligt og tåleligt for dette rige, hvorved denne ellers velovervejede krigsforberedelse kunne holdes ved lige, end at man over hele dette rige med største omhu og flid lægger alle hans kongelige majestæts såvel som de gejstlige bønder sammen og forordner, at hver ni skal underholde én soldat, hvilket da skal beløbe sig til 4000. Og nævnte soldater skal udtages blandt de dygtigste unge karle, der var at finde her i riget, og dog forblive i bondens tjeneste, og enhver skal tjene en af de ni mænd, som ellers er tillagt at underholde den soldat; i denne deres tjeneste skal de forblive i tre år og dér nøjes med den løn, som ellers er fastsat for en tjenestekarl af hans majestæt. Imidlertid skal de af dertil forordnede kaptajner på visse tider og steder efter behov øves og oplæres i rigtigt at bruge deres våben og indrette sig efter krigsbrug. Hvert fjerde år skal andre atter udtages i stedet (dog hvis nogen forinden dør, skal andre antages i deres sted) og øves og oplæres på samme måde. Og de ni mænd skal årligt lægge sammen og give nævnte udskrevne soldat, ud over den sædvanlige årsløn hans husbond giver ham, fem mark current og seks skilling...

273

thil et par schoe och thil krudt, lodt och lunter, som handt schalbruge, naar handt lader sig øfve och exercere, och udi fridts thidtinthet ydermere ofver hans aarlig løn vere hanum for sin thienisteforplichtet.

Thersom hans k. mait. naadigst vorder thilsindts udi nogenfornøden thilfaldt nogen af same soldater udi fridts thidt at ladeforschrifve och bruge, tha gifver hans kong. mait. en hver af thenum om ugen icke mehre, endt hans k. m. althidt hidt indtthil gifvet hafver, som ehr halfthredie marck om ugen, fran thendtdag the ghar af theris hosbundts thieniste och ind thil the komethilbagge egien,

och midler thidt qvitere bemelte soldater therissedvanlig aarlig løn hos theris hosbunde. — Vidt thette middelbeholder hans k. mait. lige saa mange soldater her udi riget som thilforn, och blifver endtha therofver landtfolcket nesten allesamen medt thiden øfvet och oplerdt og thil landens defension ald nød-faldt skickelig och thienlig, og blifver dog hans kong. mait. be-holdent thendt store indkompst af lenene, som hans mait. thilfornaarligen blef forringet, hvilcken paa fhaa aars thidt saa møget kunde opløbe, at theraf nogen compagnier udi nødtsthidt kunde verbis och besoldis; undersaaterne blefve ochsaa her ofver veqdtbedre formue och i fremthiden this bedre kunde udstae thet, ther-som noget paa kom at schulle udgifves. Och ofver alt, thersomriget nogen krigs expedition var fornøden, tha saa frembt hans kong. mait. thet var begierendes, schulle bønderne gierne udgifvethil hans mait. (uden thvifvel) thendt summa pendinge, som thenumellers udi krigs thidt thilkom at underholde theris soldater medt,naar the self kunde vorde forschonit for udbudt, hvor af ther thabaade kunde holdes nesten saa mange gevorbene soldater, och blefdog landtfolcket endtha self thil landens defension her udi rigetthilstede.

For thet siette, the mangfoldige mandrab udi muelige maade at forekome, er voris underdanigst betenckinde, at hvor som nogentvedracht och uenighed udi nogen theris nerverendes paasiun eller udi nogen forsambling eblant ufridt folck sig begifver, tha schullethe, som udi thet selschab paa same thidt nerverendes medt hverandre thilstede ehre, vere forplichtet medt ald mueligste flidt at forekome och afverge, at icke nogen mandrab blifver beganget,men thersom therofver nogen drab scher, tha schulle the alle, somforbenefnde ehre, mandrab- 18

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

... til et par sko og til krudt, lod og lunte, som han skal bruge, når han lader sig øve og eksercere, og at der i fredstid ikke derudover skal være ham noget forpligtet ud over hans årlige løn for hans tjeneste.

Dersom hans kongelige majestæt nådigst bliver sindet i noget påkommende tilfælde at lade nogle af samme soldater indkalde og bruge i fredstid, da giver hans kongelige majestæt enhver af dem om ugen ikke mere, end hans kongelige majestæt hidtil altid har givet, som er halvtredje mark om ugen, fra den dag de går fra deres husbonds tjeneste og indtil de kommer tilbage igen, og i mellemtiden kvitterer nævnte soldater deres sædvanlige årlige løn hos deres husbond. — Ved dette middel beholder hans kongelige majestæt lige så mange soldater her i riget som tidligere, og derudover bliver landfolket næsten alle sammen med tiden øvet og oplært og i enhver nødsituation dygtige og tjenlige til landets forsvar, og hans kongelige majestæt beholder dog den store indtægt af lenene, som hans majestæt tidligere årligt blev forringet med, hvilken på få års tid kunne vokse så meget, at der deraf kunne hverves og aflønnes nogle kompagnier i en nødsituation; undersåtterne ville også herved komme til bedre formue og i fremtiden desto bedre kunne udholde det, dersom noget indtraf,

som skulle udgives. Og fremfor alt, dersom riget skulle have brug for nogen krigsekspedition, da skulle bønderne, såfremt hans kongelige majestæt begærede det, gerne udgive til hans majestæt (uden tvivl) den sum penge, som det ellers i krigstid tilkom dem at underholde deres soldater med, når de selv kunne blive forskånet for udskrivning, hvoraf der da kunne holdes næsten lige så mange hvervede soldater, og landfolket ville dog stadig selv være til stede til landets forsvar her i riget.

For det sjette, for på mulig måde at forebygge de mangfoldige manddrab, er vor underdanigste betænkning, at hvor som helst der opstår nogen tvedragt og uenighed i nogen forsamling eller blandt folk i strid, da skal de, som på samme tid er til stede i det selskab sammen med hinanden, være forpligtet til med al mulig flid at forebygge og afværge, at der ikke bliver begået noget manddrab, men dersom der alligevel sker noget drab, da skal alle de fornævnte, som er manddrabs-...

side 274

eren at forhindre och opholde, at handt icke undviger och bort-komer, och saa frempt at handt dog undkomer, tha schulle thestrax uforthøfvit sette hanum efther och endelig vere forplichtet at schaffe hanum egien thilstede inden otte dage thernest efther udi thet seniste, eller ochsaa en hver af thenum, thersom the ehreformuende, at straffes medt fuldt mandbodt at udgifve, som ehr atten daller current, och thersom theris formue thet icke kandttholle, tha enten at straffes paa pendinge, saa høyt theris formuekandt vere, eller ochsaa lide paa theris krop therfore medt fengsel och arbeidt af theris hosbunde, efthersom this vilckor kandt thil-sige. Dog schulle hermedt icke vere ment, thersom nogen af sameselschab befanthes at hafve verit udi raadt och handgierning thilsame drab, men thermedt at forholdis, som loven och recessenmedfører. Thendt forbemelte straf schal udgifves half parten thil en hver hans hosbundt och herschab och anden half part til thendtdødes neste arfvinger; men thersom the ere thieniste løse och ingen hosbunde hafver, tha schal thendt halfve part af therisbøder, som ellers thil hosbunden schulle vere forfalden, kommethil thendt, ther retten ofver stedet hvor gierningen schet er, thil-hører, och anden halfvepart thil thendt dødes arfvinger. Thisligisteochsaa thersom drabet ehr schet udi bierck eller kiøbing, tha dellesstraf och bøder udi thrende lige parter, thendt ene thil thendt,retten ofver stedet thilhører, thendt anden thil hosbonden, ellerhvo icke hosbondt hafver, tha ochsaa thil thendt, stedet thilhører,och thendt thredie thil thendt dødes arfvinger.

Thil thet syfvende, thendt misbrug medt fredløs maal ahn-langende, ehrachte vi raadeligt, at thermedt her efther som thilforn efther landts lovg forholdes, och thersom nogen stedts there-modt ulovglig misbrug medt bøder, som thilbydes och icke anames,eller udi nogre andre maade sig thildrager, at dommerne tha theromthilbørligen blifver paamindt.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Thil thet ottende, belangende hvis irringer som udi prestekaldt sig thildrager, synes os raadeligt, at hvor nogen sognepresteschulle kaldis thil thvene eller thrende sogner, och ingen befindes at hafve jus patronatus thil nogen af thenum, at tha thi siufmendt, som efther ordinantsen therthil udnefnis, schulle thages af begge eller alle sogner, och thersom the ehre thvenne sogner, tha at thage the fire af hofvit sognit och the thre af thet sogen, som althidt hafver verit holdit for annexe, men ehre ther thre sog-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

... eren at forhindre og tilbageholde ham i, at han undviger og kommer bort, og såfremt han dog kommer bort, da skal de straks uopholdeligt sætte efter ham og endelig være forpligtet til at skaffe ham til stede igen inden otte dage derefter i det seneste, eller også skal enhver af dem, dersom de har formue, straffes med at udgive fuld manddrabsbod, som er atten daler current, og dersom deres formue ikke kan bære det, da enten straffes med penge, så højt deres formue tillader det, eller også lide på deres krop derfor med fængsel og arbejde hos deres husbond, eftersom disse vilkår kan tilsige. Dog skal dette ikke forstås sådan, at dersom nogen af samme selskab befandtes at have deltaget i råd og handling til samme drab, da skal der i stedet forholdes med ham, som loven og recessen foreskriver. Den fornævnte straf skal udredes med den ene halvdel til hans husbond og herskab og den anden halvdel til den dødes nærmeste arvinger; men dersom de er tjenesteløse og ikke har nogen husbond, da skal den halve del af deres bøder, som ellers skulle tilfalde husbonden, komme til den, hvem retten over det sted, hvor gerningen er sket, tilhører, og den anden halvdel til den dødes arvinger. Ligeledes, dersom drabet er sket i birk eller købstad, da deles straf og bøder i tre lige dele, den ene til den, retten over stedet tilhører, den anden til husbonden, eller, hvis nogen ikke har husbond, da også til den, stedet tilhører, og den tredje til den dødes arvinger.

Til det syvende, angående misbrug med fredløshedssager, anser vi det for tilrådeligt, at der herefter som hidtil forholdes efter landets lov, og dersom der noget sted i stedet sker ulovligt misbrug med bøder, som tilbydes og ikke antages, eller på nogen anden måde indtræffer, at dommerne da bliver behørigt påmindet herom.

Til det ottende, angående de uoverensstemmelser, som opstår om præstekald, synes det os tilrådeligt, at hvor nogen sognepræst skal kaldes til to eller tre sogne, og ingen findes at have patronatsretten til nogen af dem, at da de syv mænd, som efter ordinansen udnævnes dertil, skal tages fra begge eller alle sognene, og dersom der er to sogne, da tages de fire fra hovedsognet og de tre fra det sogn, som altid har været holdt for anneks, men er der tre sogne...

side 275

ner, tha at thagge thre af hofvitsognit och tho af hver the andre.Ehr ther nogen af adel boesiddendes udi et af sognerne, tha schullethe fleste thages af thet sogen, som adelen udi boer, men ehr theradel udi begge sogner, eller och ingen adel udi anten, tha schullethe fleste thages af thet sogen, som af arrildts thidt hafver veritachtet for hofvit sogen, och the andre af annex sognet, som for-screfvit staar. Och thersom sognerne befindes udi flere herreter,tha schal althidt thendt provest udi thet herret, hvor the flestesogne mendt blifve thil kaldt udnefndt, vere ofvervorende thil-stede efther ordinantsen, och kaldet ochsaa althidt sche udi thetsogen, som the fleste blifve udnefndt. Thersom nogen for vichtigeaarsager icke kunde kome strax, flae nogen duelig person thilthet vaccerende kaldt, tha schulle thet dog thermedt lenger icke opholdis endt sex uger udi thet lengiste.

Thil thet niende, anlangende the gymnasia eller stiftscholer,som hans k. m. naadigst ehr thilsindts at stifte och lade ahnretteefther thet forslag, som therpaa allerede giort ehr, och her eftherydermere kandt vere at udføre, ehrachte vi underdanigst thil ung-domen ret sindig och grundelig at opdrage, lere och forfremmehøynødigt och nyttigt at vere, at her udi riget udi Lundt, Othense,Aarhus och Ribe och udi Norrige udi Thrundthiem medt thetforderligste saadanne gymnasia motte oprettet; ere och under-danigst begierendes, hans k. mait. vedt nogen nødtorftig undset-ning saadan et salig och christelig verck naadigst paa fode vildebefordre og forhielpe.

Thil thet thiende, ahnlangende thendt uleylighed vedt strand-siderne her udi riget paa mange steder, hvor fast ringe thilsiunbefindes at vere, saa ther mange foruden ald richtig kundschabom theris forretning och gandsche forholdt thilstedes ubehindrit at udt och ind passere, er voris underdanigst betenckinde, at hvisfergestæderne anlanger, lensmendene therom vedt k. m. missivealfvorligen motte paamindis, at the endelig thilholder k. maitsfogit eller och hvo. ellers thertil ehre forordnit, at hafve strenge och flitig thilsiun, saa ther aldelis ingen blifver ofverført, ther icke hafver richtig beschedt medt sig eller pas, och at ellers aarer och baade blifve saaledes holdet, anlagdt och forvaret, saa at the-num uvidende, som same aarer og baade thilhører, saadan kunde vorde mechtig. — Thisligiste vil ochsaa alle andre steder 18*

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

... sogne, da tages tre fra hovedsognet og to fra hvert af de andre. Er der nogen af adelen bosiddende i et af sognene, da skal de fleste tages fra det sogn, hvori adelsmanden bor, men er der adel i begge sogne, eller er der heller ikke adel i nogen af dem, da skal de fleste tages fra det sogn, som fra arilds tid har været anset for hovedsogn, og de andre fra annekssognet, som ovenfor skrevet står. Og dersom sognene befindes at ligge i flere herreder, da skal altid provsten i det herred, hvor de fleste sognemænd udnævnes, være til stede efter ordinansen, og valget skal også altid finde sted i det sogn, hvor de fleste bliver udnævnt. Dersom nogen af vigtige årsager ikke straks kunne komme, skal dog

en duelig person kaldes til det ledige embede, men dette må dog ikke udsættes længere end seks uger i det længste.

Til det niende, angående de gymnasier eller stiftsskoler, som hans kongelige majestæt nådigst er sindet at oprette og lade anlægge efter det forslag, som allerede er gjort derom, og som herefter yderligere kan udføres, anser vi det underdanigst for højst nødvendigt og nyttigt at opdrage, oplære og fremme ungdommen retsindigt og grundigt, at der her i riget i Lund, Odense, Aarhus og Ribe og i Norge i Trondhjem med det forderligste måtte oprettes sådanne gymnasier; vi er også underdanigst begærende, at hans kongelige majestæt ved nogen nødtørftig understøttelse nådigst ville fremme og hjælpe et sådant saligt og kristeligt værk på fode.

Til det tiende, angående den ulejlighed ved strandsiderne her i riget mange steder, hvor der findes at være ganske ringe tilsyn, således at mange uden nogen rigtig kundskab om deres forretning og hele forhold uhindret kan passere ud og ind, er vor underdanigste betænkning, at hvad angår færgestederne, da må lensmændene derom alvorligt påmindes ved kongelig majestæts missiv om, at de endelig holder deres fogeder eller andre, som ellers er forordnet dertil, til at have strengt og flittigt tilsyn, så der aldeles ingen bliver overført, som ikke har rigtig besked med sig eller pas, og at årer og både i øvrigt holdes, anbringes og opbevares således, at ikke nogen, uden at de, hvem samme årer og både tilhører, ved det, kunne blive mægtige deraf. — Ligeledes vil også alle andre steder...

side 276

vedt strandsiden, hvor thet fornøden ehr, giøres ahnordning, at aldelis ingen aarer blifver nogen andre steder henlagdt och for-varet endt hiemme udi en hver hans hus, som the thilhører; hvorthil ther ville vere fornøden, visse strandfødgder udi neste hos-liggende byer at beschicke, som thermedt idelig kunde hafve flitigindsehende och øfrigheden om ald thilfaldt och leylighed atvare och ehrindre, hvilcke och ville thilstedis theris bolige qvit och fri for ald anden arbeidt; men eftherthi thet hvercken befindes paa alle strandsider her udi riget fornøden saadan thilsiun at holdes,adelen ochsaa fast mange steder hafve møgen vitløftig paaløb paa strandsiden, vil thet vere fornøden, hans kong. maits lensmendt,at thilschrifve, at the om ald saadane leylighed sig richtigen ehr-klere, hvor efther siden ydermere godt ordinants kandt vere at beramme och thilschicke.

At paa kong. maits vor allernaadigste herris och konningsnaadigste proposition vi os saaledes, som forscrefvit staar, under-danigst hafve ehrklerit, thes thil vindnisbyrdt hafve vi medt egnehender underschrefvit. Actum Andvorschov slot thendt 7 martiianno 1620.

Christenn Friis. Albret Skiell. Oluff Rosenspar. EskeBrock Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Enwoldt Krussze. Iffuer Jull. Anders Bille.Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar.

16 Avgust. Raadsmøde i Odense.

Raaderne traadte sammen 16 Avgust[1], ene med Undtagelseaf Jens Jul. Kongens Proposition i 14 Punkter er dateret fraDalum 15 Avgust (n. 56), og dertil føjedes et 15de Punkt ved en egenhændig Skrivelse til Raadet fra Odensegaard 19 Avgust(Egenh. Br. n. 78); Raadets Svar er af 28 Avgust (n. 57). Forhand-lingerne drejede sig om Forholdet til Sverige (§ 1—3 og 14—15),fremdeles om Stillingen til Krigen i Bøhmen, hvor Raadet atteranbefalede Tilbageholdenhed (§ 7); om Forbund at slutte medEngland, Generalstaterne o. fl. (§ 5—6) udtalte Raadet sig megetindgaaende i en særskilt Betænkning (n. 58). Raadet bevilgede treSkatter for Aarene_____[1] Kr. IV (Nyerup S. 97), jfr. Oluf Worm (Rørdam, Monumenta II, 723). Et Indkaldelsesbrev er ikke fundet.

_____

Noter

[1] Kr. IV (Nyerup S. 97), jfr. Oluf Worm (Rørdam, Monumenta II, 723). Et Indkaldelsesbrev er ikke fundet.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

... ved strandsiden, hvor det er fornødent, blive udstedt anordning om, at aldeles ingen årer bliver henlagt og opbevaret andre steder end hjemme i hvers eget hus, som de tilhører; hvortil det ville være fornødent at ansætte visse strandfogeder i de nærmest liggende byer, som dermed til stadighed kunne føre flittigt opsyn og advare og erindre øvrigheden om alt forekommende tilfælde og lejlighed, hvilke også ville blive forundt deres bolig kvit og fri for alt andet arbejde; men eftersom det hverken findes fornødent at holde et sådant tilsyn på alle strandsider her i riget, og adelen også mange steder har ret vidtstrakt strandareal, vil det være fornødent at tilskrive hans kongelige majestæts lensmænd om, at de rigtigt erklærer sig om al sådan lejlighed, hvorefter der siden yderligere kan berammes og fastsættes en god ordning.

At vi på kongelig majestæts, vor allernådigste herres og konges, nådigste forslag således, som foranskrevet står, underdanigst har erklæret os, det have vi til vidnesbyrd derom underskrevet med egne hænder. Udfærdiget på Antvorskov slot den 7. marts anno 1620.

Christen Friis. Albert Skeel. Oluf Rosensparre. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Ulfeldt. Envold Kruse. Iver Juul. Anders Bille. Holger Rosenkrantz, Jørgensøn. Andreas Sinclair.

(Den efterfølgende tekst om rådsmødet i Odense den 16. august samt fodnoten er Erslevs egen fremstilling og indeholder ingen ældre citater, der skal oversættes.)

1620, 1622 og 1624 (§ 4); om den første af disse udgik Brevene12 Septbr.[1] Ved Hjælp heraf skulde ogsaa den Gjæld til DronningSofie, hvorfor Raadet havde borget, afbetales (§ 9). AngaaendeMønten (§ 8)[2] tilraadede det at søge Overenskomst med de nord-tyske Stater saavelsom at befale dels Nedsættelse af, dels Forbudmod udenlandske Møntsorter. Raadet udtalte sig for en Ind-skærpelse af Lovbestemmelserne om fredløse og Bissekræmmere(§ 10) og tilraadede et Forbud mod Indførsel af tysk Øl, medensdet, til Erstatning for hvad Kronen derved tabte i Told, bevilgede en Accise paa Ølbrygning og Brændevinsbrænding (§ 12); en Fdg.herom udgik dog først efter Raadsmødet i Febr. 1621. For den Adelsskole, der tænktes oprettet i Sorø, foreslog Raadet en de-tailleret Plan, hvorefter bl. a. udvalgte Raader burde have Tilsynmed denne Anstalt ligesom med Maribo Kloster (§ 11). Næst at udtale sig om Korsørs Misbrug af en Byen tildelt Frihed (§ 13)anbefalede Raadet endelig en Indskærpelse af Luxusforordningerne.

56. Kongens Proposition, 15 Avgust. Orig. med Kanslerens HaandRR. n 42 Z.

Efterschrefne sager hafver vy Christian osv. nadigst befaletos elsk. vore rigens raad udi nerverende forsamling vel at ofver-veige och deris betenckende paa en hver serdelis os schriftligunderdanigst at lade thilstille.

1. Eftersom raadet underdanigst vitterligt er, at atschilligeirringer mellom vore riger paa den ene och Sverig paa den andenside sig begifver, af hvilke en part er gandsche mod fordragerne,och at der dog paa de schrifvelser, rigernis raad vexlit hafver,inted er fuldt, daa schulle raadet samme det svensche raads svarforetage, ofverveige och, hvad der udi er videre at giøre eller lade,underdanigst beraadslage._____[1] Sjæl. T. XXI, 526. Jfr. Schlegel er os af vores gunstige Herrer og III, 160. Rigens Raad paalagt vores Mening[2] 20 Avgust afgav Otto Knudsen og at give til kjende». Orig.: Ju- Johan de Willem en Betænkning stitsmin. Aflev. Skab 15, n. 23. om Møntforholdene, »eftersom det

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXI, 526. Jfr. Schlegel III, 160.[2] 20 Avgust afgav Otto Knudsen og Johan de Willem en Betænkning om Møntforholdene, »eftersom det er os af vores gunstige Herrer og Rigens Raad paalagt vores Mening at give til kjende». Orig.: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 23.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

(Erslevs egen fremstilling øverst på siden indeholder ingen ældre citater og oversættes ikke.)

Dokumentet "Kongens Proposition, 15. august" (citat):Efterfølgende sager har vi, Christian osv., nådigst befalet vore elskelige rigsråder i nærværende forsamling vel at overveje, og hver især underdanigst skriftligt at tilstille os deres betænkning derom.

1. Eftersom det er rådet underdanigst bekendt, at der forekommer adskillige uoverensstemmelser mellem vore riger på den ene side og Sverige på den anden, hvoraf en del er ganske imod overenskomsterne, og at der dog i de skrivelser, rigernes råd har udvekslet, intet er fuldbyrdet, da skal rådet tage det svenske råds svar op til behandling, overveje det, og hvad der yderligere er at gøre eller undlade i sagen, underdanigst rådslå om.

Fodnote 2 (citat fra Otto Knudsens og Johan de Willems betænkning): "...eftersom det af vore nådige herrer og rigsråd er pålagt os at give vor mening til kende."

side 278

2. Eftersom os af mange omstendigheder och visse relationi-bus kong. verdis af Sverig intention siunis mod dette rige at verrestillet, hvilket bekreftis af den tractation hans kierlighed nyligenmed de vendische steder hafver forehafdt, saa och hvis discurs afhans kierlighed self y Tydsklandt kort forleden er holdit, saa velsom af hemmelig intelligence, hans kierlighed sig understaar hosvoris hof at underholde, daa schal och y lige maader betenkis,hvorledis saadant er at contreminere och forekomme och om icke raadeligt vaar sig med dennom at forbinde, som de Svenschemaa sche icke heller vel kunde behage.

3. Eftersom nogle Svensche af adel en del jordegods her udiFyen hafver beliggendis och endnu icke hafver verit der til at bringe, at mand hafver kundet vide, hvo eyermand thil sammegods vaar, vil betenkis, hvorledis der med fremdelis kand fortfaris.paa det vy kunde vide, hvo os bør af samme gods at kiende och den thilbørlig thieniste giøre, saa och at vore undersaatter, hvilkeeyermendene ere gield schyldige, kunde hafve nogen vidschab omrette eyere, paa det de siden deris opretning hos dennem medlovg och ret kunde søge.

4. Efterdi udi dette aar atskillige store udgifter erre anvendt paa atskillige beskickelser och legationer och y andre maader thilrigens nødtørft medgangen, saa indkommen icke kand strecke thil,och det sig it fructbar aar lader anse, daa erre vy nadigst begie-rendis, at rigens raad thil rigens nødtørft en sedvanlig schatunderdanigst ville bevilge.

5. Eftersom rigens raad nogle gange underdanigst os hafver raadt at søge middel och veye, hvorledis med Staterne matte an-stillis it bedre fortroende end hid indtil verit hafver, vy och na-digst hafver os saadant vel lade befalde och det saa vit bract, at Staterne først os om saadant ved en

legation hafver ansøgt,hvilket dog den gang af den aarsag forblef, efterdi nu forte Staterpaa ny igien hafver saadan tractation reassumerit, daa ville vynadigst, at raadet schulle forfatte nogle visse articler, paa hvilkevy nadigst siden med forte nederlandske Stater kunde lade handle och slutte.

6. Rigens raad schulle y lige maader de gamle forbunde, som mellom voris riger och Store Britanien verit hafver, tage underhender och betenke, hvis videre kunde foretagis med it nyt forbundt at behandle (hvortil allerede er giort præparatoria) imellom

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

2. Eftersom det for os ud fra mange omstændigheder og visse beretninger synes, at kongen af Sveriges hensigt er rettet mod dette rige, hvilket bekræftes af den forhandling, hans kærlighed for nylig har ført med de vendiske stæder, såvel som af den drøftelse, hans kærlighed selv for kort tid siden har holdt i Tyskland, samt af hemmelig efterretning, hans kærlighed søger at indhente ved vort hof, da skal der også på samme måde overvejes, hvorledes sådant kan modarbejdes og forhindres, og om det ikke var tilrådeligt at indgå forbund med dem, hvilket de svenske måske heller ikke ville synes godt om.

3. Eftersom nogle svenske adelsmænd har en del jordegods beliggende her i Fyn, og man endnu ikke har kunnet bringe på det rene, hvem der var ejermand til samme gods, skal det overvejes, hvorledes der fremdeles kan forholdes dermed, for at vi kan vide, hvad der tilkommer os at erkende af samme gods og gøre den tilbørlige tjeneste deraf, og ligeledes at vore undersåtter, som ejermændene skylder penge, kunne have nogen kundskab om de rette ejere, for at de siden kunne søge deres oprejsning hos dem med lov og ret.

4. Efterdi der i dette år er anvendt adskillige store udgifter på adskillige sendelser og legationer og på anden måde er medgået til rigets nødtørft, så indtægterne ikke kan strække til, og det tegner til at blive et ufrugtbart år, da er vi nådigst begærende, at rigsrådet underdanigst ville bevilge en sædvanlig skat til rigets nødtørft.

5. Eftersom rigsrådet nogle gange underdanigst har tilrådet os at søge middel og veje til, hvorledes der med Generalstaterne kunne etableres en bedre tillid, end der hidtil har været, og vi også nådigst har ladet os dette behage og bragt det så vidt, at Staterne først har henvendt sig til os om sådant ved en legation, hvilket dog dengang af den grund forblev derved, eftersom nævnte Stater nu på ny igen har genoptaget en sådan forhandling, da ville vi nådigst, at rådet skulle udarbejde nogle bestemte artikler, hvorpå vi nådigst siden kunne lade forhandle og afslutte aftale med nævnte nederlandske Stater.

6. Rigsrådet skal på samme måde tage de gamle forbund, som har bestået mellem vore riger og Storbritannien, under overvejelse og betænke, hvad der yderligere kunne foretages for at indgå et nyt forbund (hvortil der allerede er gjort forberedelser) imellem...

side 279

forte voris riger och Store Britannien, dette rige thil bestyrkelse,synderlig efterdi med Engeland och Schotlands union forte standfast er forandrit fra den forige och den, med hvilken fremfarnekonninger, høigloflig ihukommelse voris elsk. kierre her forfedre,hafve handlit och sluttidt.

7. Efterdi vy thit och ofte om den behmsche thilstandt vedatschillige beskikelser och schrifvelser fra begge parter besøgis och dog dennem med undskyldinger och andre forevendelser hidindtil hafver oppeholdet, daa ville vy nadigst, at raadet sammesag skulde foretage och beradslage. hvad vy endtlig bør och kunde der udi giøre.

8. Vil om mynten videre betenkis, hvorledis den store uleilig-hed, som thid efter anden jo mere och mere thilvoxer af myntensuryctighed, ved dens forandring och ellers, kunde forekommis.

9. Schal raadit andragis, at eftersom thil den summa pendingsafbetalning, som hos stormectige høigbaarne fyrstinde voris elsk.kierre fru moder er nogle aar forleden paa rigets vegne och thildets defension nøttorft optagen, en contribution er bevilget, hvil-ken saa langt paa nogle aar er udsat, at den samme summa medpaalobendis rente icke kand betale, at daa maa thenkis paa middel,hvorledis samme geld maa afliggis och icke, rigit thil besvering,lenger forrentis.

10. Eftersom thit och ofte atschillige forordninger och lofverpaabydis. dog befindis y verkit, at derofver icke holdis, som blantandit: forordninger om svin at ringe, vide vogne, om bøndervogne icke at mue af vore och kronens tienere bortlaanis; — der befindis och, at fredløse folk paa mange steder end och af adelsfolk under-holdis, saa och at de antagis, som ingen pas hafver eller rigtigafsched fra deris hosbonder, hvorofver thieniste folkis motvilgestyrkis, y synderlighed och daa meddelis gode pas dennem, som ilde och utrolig tient hafver, saa mand sig numer efter fast ingenpas kand rette; — de, som erre y it land fridløs, underholdis yit andet, end och undertiden husis, hælis och forsteckis af denuom,som samme fridløsighed er bevist; — bissekremmere thilstedis icke alene kiøbstederne thil schade at handle paa landsbygden,som dog icke er privilegeret thil kiøb och sal, meden end och handthefvis och forsvaris; — fergesteder administreris fast ilde,saa icke alene fremmede och ubekiente personer ind och ud pas-serer, riget thil fare om noget paakom, meden och misdedere, som fast icke kand bekommis for den schyld,

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...nævnte vore riger og Storbritannien, til styrkelse for dette rige, især eftersom unionen mellem England og Skotland har ændret den tidligere tilstand ganske fra den, hvorunder tidligere konger, højlovlig ihukommelse, vore elskelige kære forfædre, har handlet og sluttet aftaler.

7. Efterdi vi titte og ofte bliver opsøgt angående den bøhmiske tilstand ved adskillige sendelser og skrivelser fra begge parter, og dog hidtil har holdt dem hen med undskyldninger og andre påskud, da ville vi nådigst, at rådet skulle tage samme sag op og rådslå om, hvad vi endelig bør og kan gøre derved.

8. Skal der yderligere overvejes angående mønten, hvorledes den store ulejlighed, som fra tid til anden mere og mere tiltager på grund af møntens urigtighed, kan forekommes ved dens forandring og på anden måde.

9. Skal rådet forelægges, at eftersom der er bevilget en kontribution til afbetaling af den sum penge, som for nogle år siden er optaget hos den stormægtige højbårne fyrstinde, vor elskelige kære frue moder, på rigets vegne og til dets forsvars nødtørft, hvilken kontribution er udsat over så mange år, at samme sum med påløbende rente ikke kan betales, at der da må tænkes på et middel, hvorledes samme gæld kan afvikles og ikke, riget til besvær, længere forrentes.

10. Eftersom der titte og ofte påbydes adskillige forordninger og love, men det dog i praksis viser sig, at der ikke holdes derover, som blandt andet: forordninger om, at svin ikke må gå løse, og at vogne, det vil sige bøndervogne, ikke må udlånes af vore og kronens tjenere; — det findes også, at fredløse folk mange steder endog holdes af adelsfolk, og at der antages folk, som hverken har pas eller rigtig afsked fra deres husbonder, hvorved tjenestefolkets modvillighed styrkes, især idet der da gives gode pas til dem, som har tjent dårligt og util forladeligt, så man næsten ikke længere kan rette sig efter noget pas; — de, som er fredløse i ét land, bliver underholdt i et andet, ja endog undertiden huses, skjules og forstikkes af dem, for hvem samme fredløshed er bekendt; — bissekræmmere tillades ikke alene at handle på landet til skade for købstæderne, hvilket dog ikke er privilegeret for køb og salg, men det håndhæves og forsvares endog; — færgesteder forvaltes ganske dårligt, så ikke alene fremmede og ukendte personer kan passere ud og ind til fare for riget, om noget skulle ske, men også misdædere, som næsten ikke kan fanges for den skyld,

side 280

naar de end schønt med al flid eftertractis, at derfore paa raadmod saadan uleileghed tenkis.

11. Eftersom af atschillige underdanigst er gifvit thilkiende,at det vaar dette rige fast gafnligt, om en schole kunde anrettis,hvor udi ungdommen af gode och forfarne mestere kunde her udi riget udi atskillige sprog och exercitiis undervisis, hvilket hidindtil uden lands søgt er med stor pending spilde og med ung-dommens største corruption, som, før de thil schellige aar och alder komme, af denne aarsag udskickis, at de inted saadant yfedere riget kunde se och lære, daa eractes vy nadegst got och raadeligt, at rigens raad tenker paa nogen middel, ved hvilkesaadant it got och loflegt verk kunde komme paa fode, synderligefterdi kronens indkomme icke kand saadant videre fortsette, end sched er, thil med och efterdi det adelen self alene thil nytte,beste och fordel er ment.

12. Eftersom vy och nadegst thit och ofte ofverveyet hafver,at en den største aarsag thil mange vore kiøbsteders armod och aftagelse er det fremmed øls indførelse her udi riget, eractes vynadigst raadeligt, at rigens raad ofverveyer, hvorledis saadantuden cronens indkommis formindschelse kunde afschaffis.

13. Eftersom Korsøer bye er paa kronens anpart af sagfaldprivilegerit, med vilkor, at den til byens forbedring schulde an-vendis, och dog befindis dennem saadant icke at hafve efterkommit,hvorfore de och billigen saadan benaading hafver forbrudt, kand der betenkis, om icke gafnliger vaar, at saadan kronens anpartsagefaldt blef hedenvendt thil thvende gode herbergerer at under-holde, efterdi samme fergested er it af fornemste her udi riget,och veifarende dog ingen steder verre ar accommoderit end der.

Hvilke forschrefne negocia rigens raad flittig hafver at ofver-veige och os deris underdanigst betenckende, som før er rørt,derpaa thilstille. Vy erre dennom her imod samtlig och y sermed al kongelig gunst och nade nadigst og vel bevogne. Af Dal-lum den 15 augusti anno 1620.

Christian.

[14.] [a]Om icke dii Suenske epther ted stetinske fredtzfordragiszindhold bør taage paasz, naar dy igennom riigt drager. ty ted yframtyden uell kunde giffue disputation. Raadit skall ted siistebreff forrelesses och derrisz betenckende fornemme; ty ted er inted saa slet en saag, som ted sig laader ansehe [a].

[a] Efterskriften er med Kongens egen Haand; Egenh. Brev S. 78 Anm.

Noter

[a] Efterskriften er med Kongens egen Haand; Egenh. Brev S. 78 Anm.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...når de end skønt med al flid eftersøges, at der derfor må tænkes på råd mod en sådan ulejlighed.

11. Eftersom det af adskillige underdanigst er givet til kende, at det ville være ganske gavnligt for dette rige, om der kunne oprettes en skole, hvori ungdommen her i riget kunne undervises i adskillige sprog og øvelser af gode og erfarne mestre, hvilket hidtil er søgt i udlandet med stort spild af penge og med ungdommens største fordærv, idet de, før de når til skelsalder, af denne grund sendes bort, fordi de intet sådant kunne se og lære i deres eget rige, da anser vi det nådigst for godt og tilrådeligt, at rigsrådet tænker på et middel, hvorved et sådant godt og prisværdigt værk kunne komme i stand, især eftersom kronens indkomst ikke yderligere kan bære mere, end der allerede er sket, og desuden eftersom det alene er tiltænkt adelen selv til nytte, bedste og fordel.

12. Eftersom vi også nådigst titte og ofte har overvejet, at en af de største årsager til mange af vore købstæders armod og tilbagegang er indførslen af fremmed øl her i riget, anser vi det nådigst for tilrådeligt, at rigsrådet overvejer, hvorledes sådant kan afskaffes uden formindskelse af kronens indkomst.

13. Eftersom Korsør by på kronens vegne er privilegeret med hensyn til sagefald, på det vilkår, at det skulle anvendes til byens forbedring, og det dog viser sig, at de ikke har efterkommet dette, hvorfor de også med rette har forbrudt en sådan begunstigelse, kan det overvejes, om det ikke var gavnligere, at samme kronens andel af sagefald i stedet blev anvendt til at underholde to gode værter, eftersom samme færgested er et af de fornemste her i riget, og rejsende dog intet andet sted er værre betjent end der.

Disse forskrevne sager skal rigsrådet flittigt overveje og tilstille os deres underdanigste betænkning derom, som før er nævnt. Vi er dem herimod samtlig og hver især nådigst velbevågne med al kongelig gunst og nåde. Givet fra Dalum den 15. august anno 1620.

Christian.

[14.] Om ikke de svenske efter den stettinske fredstraktats indhold bør tage pas, når de rejser igennem riget, thi det kunne i fremtiden give anledning til uenighed. Rådet skal få det seneste brev forelæst og dets betænkning derom indhentet; thi det er ikke så ringe en sag, som den giver sig udseende af at være.

(Fodnoten om at efterskriften er med kongens egen hånd er Erslevs egen arkivhenvisning og indeholder intet ældre citat til oversættelse.)

side 281

57. Raadets Betænkning, 28 Avgust. A. Orig. med Holger Rosen-krans' Haand: RR. n. 42 Æ 1. (Afsnittet om Sorø er trykt i Hist. Tidsskr. VI, 301).B. Første Udkast, meget uordentligt, af samme: smstds. Æ 3. C. Udkast af sammeangaaende Sorø: smstds. D. Koncept med Eske Broks Haand: smstds. Æ 2.

Paa ko. ma. vor allernaadigste herris och konnings naadigsteproposition, os hans mats raadt foregifven her udi Odense den16 augusti anno 1620, er voris underdanigste betenckende somefterfølger:

1. Thil det første, anlangendis de adtskillige irringer, som Dannemarckis rige och Sverige uafhandlede endnu imellom henge,af hvilcke en part forige fordrage, rigerne imellom oprettet, siunes at imodt strebe, er voris underdanigst betenckende, at naar medt ko. ma. af Engelandt om forige gamble forbundt at renovere och fornye blifver tracteret, [a] at da høyestbemelte hans ma. af Enge-landt[a] om saadanne irringer och dis omstende, baade af ko. ma.vor allernaadigste herre och konning self skriftlig, saa vel som och mundtlig af hans ko. mats naadigst til samme tractation til-forordnede raadt, udførlig och grundelig blifver informeret, anseen-dis hans ko. ma. udi bemelte sager i fremtiden til en opmandt af begge parter kunde blifve udnefndt och bevilget, at mandt da der-for hans ko. mats endelig mening om samme irringer tilforn kunde erkundige och vere forsickret. Och naar alliance imellomdisse riger och Engelandt, saa ochsaa Staterne i Nederlandt varsluttet och afhandlet, mand da siden vid mode paa grendsen omdisse irringer medt de Svenske efter forige fredts fordragis inholdt kunde tractere och dennom dersammestedt anten til en fornøyligende afhandle eller vid en opmandt tilbørligen en gang for alleafhielpe.

2. Thil det andet, om forbundt medt vore naboer, poten-tater och herrer, de svenske formodelig anslag medt at contremi-nere, eracte vi underdanigst først raadeligt, muligste flid at an-vende at forfare, hvor vit och vid hvad vilckaar Sverig sig medt Staterne och de vendiske Steder hafver forbundet, och om saadanforbunds intention udi nogen maade udtrycklig findis imod disseriger at vere dirigeret. [b] Ellers hvorledis disse kongeriger medt

---

Noter

[a] I B staar i Stedet, til Dels som Tilføielse: hvorom her efter formeldis, os da raadsom eractis, at hans ko. ma. til same tidt.[b] I B stod oprindelig: Ellers medt Pomeren, Mecklenburg, Luneborg, Braunswig, Saxen eracte vi underdanigst sig det nærmeste udi forbundt at indlade, som muligt och disse riger nogenlunde lideligt vere kandt. Med Polen befinde vi ey raadeligt sig at forbinde, efter at mand ,medt de Engelsche och Statiske sig udi forbundt at indlade ere resolveret.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Overskriften "57. Raadets Betænkning, 28 Avgust." med kildehenvisningerne til A, B, C, D er Erslevs egen redaktionelle tekst og oversættes ikke.]

Efter Hans Kongelige Majestæts, vor allernådigste herres og konges, nådigste forslag, som blev forelagt os på hans majestæts vegne her i Odense den 16. august 1620, er vores underdanigste betænkning følgende:

1. Til det første, angående de forskellige stridigheder, som endnu henstår uafgjorte mellem Danmarks rige og Sverige, og hvoraf en del synes at stride imod tidligere fordrag indgået mellem rigerne, er det vores underdanigste betænkning, at når man forhandler med Hans Kongelige Majestæt af England om at forny og genoprette det gamle forbund, da bør højstbemeldte hans majestæt af England om sådanne stridigheder og deres omstændigheder, både af Hans Kongelige Majestæt, vor allernådigste herre og konge selv skriftligt, såvel som også mundtligt ved det råd, som hans kongelige majestæt nådigst har forordnet til samme forhandling, blive udførligt og grundigt informeret, eftersom hans kongelige majestæt i fremtiden i disse sager kunne blive udnævnt og antaget som opmand af begge parter, så man forinden kunne erkyndige sig om og være forsikret om hans kongelige majestæts endelige mening om samme stridigheder. Og når en alliance mellem disse riger og England, såvel som Generalstaterne i Nederlandene, var sluttet og aftalt, kunne man siden ved et møde på grænsen forhandle med de svenske om disse stridigheder efter indholdet af de tidligere fredsaftaler, og enten der afgøre dem til en tilfredsstillende ende eller én gang for alle afhjælpe dem ved en opmand.

2. Til det andet, om forbund med vore naboer, fyrster og herrer, for at modvirke svenskernes formodede planer, anser vi det underdanigst først tilrådeligt med størst mulig flid at undersøge, hvor vidt og på hvilke vilkår Sverige har indgået forbund med Generalstaterne og de vendiske stæder, og om et sådant forbunds hensigt på nogen måde udtrykkeligt viser sig at være rettet imod disse riger. Ellers [angående], hvorledes disse kongeriger med...

[Fodnote a:] ...som det herefter meldes, anser vi det da for tilrådeligt, at hans kongelige majestæt til samme tid...[Fodnote b:] Ellers med Pommern, Mecklenburg, Lüneburg, Braunschweig og Sachsen anser vi det underdanigst for tilrådeligt at indgå et forbund så tæt som muligt, og som disse riger nogenlunde bekvemt kan være tjent med. Med Polen finder vi det ikke tilrådeligt at indgå forbund, efter at man er besluttet på at indgå forbund med englænderne og hollænderne.

side 282

vore naboer, Engelandt, Muschow, Pomeren, Meckelnburg, Lüne-burg, Braunswig, Saxen och de unirte Nederlander, det nærmestemuligt och disse riger lideligt kunde vere, at forbinde, deromhafve vi til den 5 och 6 punct udi hans ko. ma. naadigste pro-position særdelis vor underdanigste betenckende forfattet, som vi til ko. mats naadigste direction och videre betenckende udi alunderdanighedt ville hafve indstillet. Polen anlangende befinde vi efter denne tids tilstandt ingenlunde raadeligt medt dennom om no-gen forbundt at tractere, efter at disse rigers velstandt fast høyere och mere er tienligt, at medt de Engelske och Nederlandere godfortroende blifver underholdet [b].

3. Thil det tridie, anlangende de Svenske, som hafve gods her udi riget, da saa frembt det icke, som formenis, midler tidt til nogen her udi riget blifver afhendt, eracte vi underdanigst raad-somb, at om den punct, saa vel som ochsaa [a] om pas her igien-nom riget af de Svenske at bruge [a], iblant andet paa det mode,som paa grendsen medt det forderligste vil berammis, alvorligenblifver tracteret, och noget endeligt der om forafskedet.

4. Thil det 4 og 9 [b] er underdanigst hans ko. ma. trendeskatter bevilget, den ene udi dette aar, 1620, den anden 1622 och den tridie 1624 at udgifvis [b]. Dog dersom midler tidt nogle dyre och haarde aaringer for den fattige almue indfaldt, hans ko. ma.sig daa naadigst medt tiden at dispensere vilde lade befalde. Medtforbemelte skatter skulde ko. ma. och rigens gield aflæggis ochbetalis, och det iblant ochsaa de brefve indfries, som rigens raadt hafver lofvet for til hans ko. ma. høybaarne fru moder, och raadetderis handt og segel igien derfra tilstilles. [c] Och skulde her underalle de skatter vere includeret og forstanden, som nu nogen tidttilforn ere sambtyckte och dog icke endnu ere udskrefne, undtagenden alene, som for nogle aar forleden er bevilget og nogle aarefter disse andre i fremtiden vil berammet at skulde udgifvis [c].

Noter

[a] I B staar, til Dels ved en Rettelse: om hvis pas, som de Svenske, her igennem riget passere, de udi Kiøbinghafn er forpligtet at begiere och antage.[b] I B stod: foruden de tvende almindelig skatter, som tilforn ere sambtycte och nu ere bevilget udi dette nerverende 1620 aar strax og a. 1622 at skulde erleggis, er endnu underdanigst bevilget den 3. skat, som anno 1624 skal paabiudes och udgifvis. — Dette er overstreget og erstattet med ovenstaaende. Den følgende Sætning fattes i B.[c] I B stod oprindelig: Dog den skat, som til anno 1629 herforuden er bevilget, her udi icke at være ment och forstandet. — Dette er rettet til ovenstaaende, dog med Tilføielse: dog at disse skatter udi gangbar mynt efter richs dalers værdt maathe blifve optagen och anamet.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...vore naboer, England, Moskva, Pommern, Mecklenburg, Lüneburg, Braunschweig, Sachsen og de forenede Nederlande kan forbindes tættest muligt og på den måde disse riger bekvemt kan være tjent med, derom har vi til det 5. og 6. punkt i hans kongelige majestæts nådigste forslag udarbejdet en særlig underdanig betænkning, som vi i al underdanighed vil have overladt til hans kongelige majestæts nådigste afgørelse og videre overvejelse. Hvad Polen angår, finder vi det efter nutidens tilstand ingenlunde tilrådeligt at forhandle om noget forbund med dem, eftersom disse rigers velstand langt højere og mere er tjent med, at der opretholdes god tillid med englænderne og nederlænderne.

3. Til det tredje, angående de svenske, som ejer gods her i riget, da for så vidt det ikke, som man formoder, i mellemtiden bliver afhændet af nogen her i riget, anser vi det underdanigst tilrådeligt, at dette punkt, såvel som også spørgsmålet om de svenskes brug af pas her igennem riget, blandt andet bliver alvorligt forhandlet på det møde, som med det første vil blive berammet på grænsen, og at der bliver truffet en endelig afgørelse derom.

4. Til det 4. og 9. [punkt] er Hans Kongelige Majestæt underdanigst bevilget tre skatter, den ene i dette år 1620, den anden i 1622 og den tredje skal udskrives i 1624. Dog skulle det, hvis der i mellemtiden indtræffer nogle dyre og hårde år for den fattige almue, nådigst stå til hans kongelige majestæt selv at dispensere herfra efter tidens omstændigheder. Med de nævnte skatter skal kongens og rigets gæld afvikles og betales, og derunder også de breve indfries, som rigsrådet har lovet på hans kongelige majestæts højbårne fru moders vegne, og rådets hånd og segl derefter tilbageleveres. Og herunder skal alle de skatter være indbefattet og forstået, som nu for nogen tid siden er bevilget og dog endnu ikke er udskrevet, undtagen alene den, som for nogle år siden er bevilget, og som nogle år efter disse andre i fremtiden vil blive berammet til at skulle udskrives.

[Fodnote a:] om det pas, som de svenske, når de rejser gennem riget, er forpligtet til at anmode om og modtage i København.[Fodnote b:] ud over de to almindelige skatter, som tidligere er vedtaget og nu er bevilget til at blive erlagt straks i dette indeværende år 1620 og i 1622, er endnu underdanigst bevilget den tredje skat, som skal pålægges og udskrives i 1624.[Fodnote c:] Dog skal den skat, som derudover er bevilget til år 1629, ikke være indbefattet heri. — Tilføjelse: dog at disse skatter må blive opkrævet og modtaget i gangbar mønt efter rigsdalerens værdi.

side 283

5. 6. Thil den 5 och 6 er hos den 2 formeldet.

7. Thil det sifvende, anlangende hvis undsetning dette rigeomsier endelig kunde erklere sig at giøre den bøhemiske tilstandt,er voris underdanigste betenckende. at efterdi [a] det af den fordrag,som nogle

af begge religions herrer udi Tysklandt nu senist til Ulm er imellom forafskedit, fast kand eractis, at de [a] endnu selfacter og regner det gandtske verck for et particulair verck, som alene Chur Pfaltz och det hus Østerrige om den bøhemische kroneimellom henger; den gandtske neder sachsische kredts ochsaa, saavel som alle Søstederne, hvilcke icke alene vore naboer ere, menochsaa den bøhemiske tilstandt fast nærmere er angaaende, hvor-efter vi derfor udi denne tilfaldt og leilighedt icke ubilligen hafvevore consilia at dirigere, de alligevel sig icke endnu udi denne trouble medt nogen giørlig hielp hafver villet indlade, da er vorisunderdanigst betenckende som tilforn, at dette rige hafver billigenhøyest eftertenckende, sig endnu udi denne krig at mellere, al den stundt forbemelte herrer og steder det icke self eracter og anserpaa religionen at vere henment och derfor eiheller udi gierningensig der udi ville indlade.

8. [b] Thil det ottende, den store och skadlige urichtighedt medt mynten her udi disse riger at remedere, befinde vi endnu paa denne tidt ingen anden middel, end for det første, efterdi denne urichtighedt alsammen daglig dag tiltager af den lætte och ulige mynt, som allevegne udi det romske rige blifver slagen, saa ere vi underdanigst begierendis, at hans ko. ma. naadigst vildeforene sig medt herrerne och stederne udi det romske rige, somlade [c] dubbelt Lubschskillinger og enlig L. skillinger, saa ochL. søslinger [c] mynte, at der icke efter denne dag blifver myntetnogen mynt af sorter uden alene af sølf. Och naar der om nogetendeligt var beraadslaget og forafskedet, at der da siden kunde berammis en visse tidt och maade, den lætte mynt alsammenindtil sin rette værdt at degradere. Men saa frembt de tydskeherrer sig til saadan forening icke sambtlig ville forstaa, siunis det raadeligt, at medt de tre steder, Lybeck, Hamborg och Bremen,om saadan myntis lignelse blef forhandlet.

Midler tidt at icke den lætte och uværde mynt her udi riget

Noter

[a] I B oprindelig: de unirte herrer udi Tysklandt.[b] Hele dette Punkt er i B meget kortere affattet.[c] I B stod oprindelig: fire schillinger, tu-ʒ och enlig skilling.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

5. 6. Til det 5. og 6. er svaret ved det 2. [punkt].

7. Til det syvende, angående hvilken undsætning dette rige endelig omsider kunne erklære sig villig til at yde til den bøhmiske sag, er det vores underdanigste betænkning, at eftersom det kan sluttes af den overenskomst, som nogle af begge religioners fyrster i Tyskland nu senest har afsluttet i Ulm, at de selv endnu betragter og regner hele sagen for en særlig sag, som alene vedrører Kurpfalz og huset Østrig angående den bøhmiske krone; og hele den nedersaksiske kreds, såvel som alle hansestæderne, som ikke alene er vore naboer, men også i langt højere grad er berørt af den

bøhmiske situation, og hvorefter vi derfor med rette i denne anledning og lejlighed kunne rette vore overvejelser, alligevel endnu ikke har villet indlade sig på nogen virkelig hjælp i denne vanskelighed, da er det vores underdanigste betænkning som tidligere, at dette rige med rette bør betænke sig allermest på endnu at blande sig i denne krig, så længe de nævnte fyrster og stæder ikke selv anser religionen for at være truet derved, og derfor heller ikke i gerning vil indlade sig derpå.

8. Til det ottende, for at afhjælpe den store og skadelige uorden med mønten her i disse riger, finder vi for nærværende intet andet middel, end for det første, eftersom denne uorden daglig tiltager på grund af den lette og uens mønt, som overalt i det (tysk-)romerske rige bliver slået, at vi underdanigst anmoder om, at hans kongelige majestæt nådigst ville forene sig med fyrsterne og stæderne i det romerske rige, som lader slå dobbelte lybske skillinger og enkelte lybske skillinger samt lybske sechslinge, om at der efter denne dag ikke må blive slået nogen mønt af andre sorter end alene af sølv. Og når der om dette var truffet en endelig aftale, kunne der siden fastsættes et bestemt tidspunkt og en bestemt måde, hvorpå hele den lette mønt kunne nedsættes til sin rette værdi. Men hvis de tyske fyrster ikke samtlig ville indgå i en sådan forening, synes det tilrådeligt, at der med de tre stæder Lübeck, Hamborg og Bremen blev forhandlet om en tilsvarende møntordning.

I mellemtiden, for at den lette og uværdige mønt her i riget...

[Fodnote a:] [I det tidligere udkast stod:] de forenede fyrster i Tyskland.[Fodnote c:] [I det tidligere udkast stod:] fire skilling, to-mark og enkelt skilling[stykker].

side 284

saa haabvis skal vorde indført, eracte vi underdanigst raadeligt, at alle dubbelt L.skillinger, som ere af paviment, icke gielde her udi riget uden 3 danske skillinger, alle tu skillingstycker ickon 1 1/2danske ß, och alle enlig skilling stycker gielde 1 ß. Och efterdienckende richs daler her medt mærckelig blifve forhøyet, siunisos underdanigst raadeligt at vere, at en enckende richs daler herudi riget icke be-regnis høyre end tilforn, som er for 6 ʒ ellerhalf-fembtesindts-tifve och sex danske skilling. Men danske marck-stycker, efterdi de uden riget fast heyre opsettis, at gielde herinde tiufve och en ß danske.

Herhos, efter at icke andet er at formode, end de tydskemynt af adtskillige sorter skillinge jo her af riget skal vorde ud-ført, eftersom de nu her inde ere afsette, ere vi underdanigstbegierendis, hans ko. ma. naadigst vilde lade anordne, at her udi landet flere mynter kunde indkomme, som riget medt nødturftigsmaa mynt kunde berifve.

9. Thil det niende er hos den fierde punct indført.

10. Thil det tiende, anlangende adtskillige ko. ma. mandater och forordninger, som icke skal vere holdt och efterkommet, eracte vi underdanigst jo tilbørligt, at der over efter denne dag blifver medt høyest alvorlighedt holdet; vi ville ochsaa en hver vore na-boer, som hans ko. ma. lhene ere betroet, der om medt al flidterindere.

I synderlighedt fredløse anlangende, som af andre optagis udithieniste [a] eller och huses och hellies [a], bør der medt alvorligen at forholdis efter recessen [och anten strax lade hannom af sin tien-iste eller levere hannom til den, hans fred er mectige, saa frembthand self kand vorde hannom mectige, och det vorder af hannombegærdt [b]]. Og dersom saadanne anten for mandrab eller andreuerlige och paa lifvet strafværdige sager ere fredløse, och dogfindis udi nogen mands hus, opholdt og thieniste, da bør den,hos hvem hand saaledis findis, strax hand derom blifver paamint,anten at [c] lade hannom følge, naar paa eskis, eller ochsaa self at lade straffe ofver hannom efter hvis domb ofver hannom gangener [d].

Noter

[a] Tilføjet i B over Linjen.[b] En Tilføjelse i B, der ikke er optaget i A og D.[c] I B: at holde hannom tilstede och. Ligeledes i D, men her overstreget.[d] I B følger: saa frembt hand icke efter lovlig proces och domb sielf derfor vil stande tilbørlig til rette. Ligeledes i D, men her i Randen tilføjet med Kanslerens Haand: om hand hannem videndis lader undkomme. Desuden har Kansleren i Randen skrevet to Bemærkninger: Explicante senatu in relatione; — Staa thil rette efter lofven och som den, der icke holder ofver kongens mandat.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...ikke skal blive indført i for stort omfang, anser vi det underdanigst tilrådeligt, at alle dobbelte lybske skillinger, som er af dårlig legering, ikke skal gælde her i riget for mere end 3 danske skilling, at alle to-skillingstykker kun gælder 1½ danske skilling, og at alle enkelte skillingstykker gælder 1 skilling. Og eftersom den enkelte rigsdaler derved mærkbart bliver forhøjet i værdi, synes det os underdanigst tilrådeligt, at en enkelt rigsdaler her i riget ikke bliver regnet højere end tidligere, det vil sige for 6 mark eller fireoghalvtreds og seks danske skilling. Men de danske markstykker, eftersom de uden for riget sættes temmelig højt, skal gælde herinde for enogtyve danske skilling.

Desuden, eftersom intet andet er at forvente, end at den tyske mønt af forskellige skillingssorter dog vil blive ført ud af riget, eftersom de nu her er sat for lavt, anmoder vi underdanigst om, at hans kongelige majestæt nådigst ville lade anordne, at der kan komme flere mønter ind i landet, så riget kan forsynes med den nødvendige småmønt.

9. Til det niende er svaret ved det fjerde punkt.

10. Til det tiende, angående forskellige af hans kongelige majestæts mandater og forordninger, som ikke bliver overholdt og efterkommet, anser vi det underdanigst for rimeligt, at der herefter med størst alvor bliver holdt over dem; vi vil også med al flid påminde enhver af vore naboer, som hans kongelige majestæt har betroet dette.

Hvad særligt angår fredløse, som tages i tjeneste af andre eller huses og skjules, bør man forholde sig alvorligt efter recessen [og enten straks sætte ham fra sin tjeneste eller udlevere ham til den, hvis fred han har krænket, for så vidt denne selv kan få ham i sin magt, når det bliver forlangt af ham]. Og dersom sådanne er fredløse for mord eller andre vanærende og på livet strafværdige sager, og alligevel findes i nogen mands hus, underholdt og i tjeneste, da bør den, hos hvem han således findes, straks han bliver mindet derom, enten lade ham følge med, når han bliver krævet udleveret, eller også selv lade straffen over ham fuldbyrde efter den dom, som er afsagt over ham.

[Fodnote d, citeret tekst:] for så vidt han ikke efter lovlig proces og dom selv vil stå tilbørligt til rette derfor. / om han bevidst lader ham undslippe. / (latin) "Explicante senatu in relatione" = idet rådet forklarer det i sin redegørelse; — Stå til rette efter loven, og som den, der ikke overholder kongens befaling.[Fodnote c, citeret tekst:] at holde ham tilstede og.

side 285

Dersom och nogen, hvilcket vi dog icke formode, her efter kunde befindis, nogen sin thienere, som hannom vitterlig hafver veret, sig tiufactig medt utro at hafve tient, dog alligevel at gifvehannom pas, bref og segel. at hand sig troligen och erligen hafver forholdet, och nogen anden god mand derofver gerader udi nogen uleilighedt og skade, da saa frembt saadant lovligen kand giøris bevisligt, eracte vi underdanigst tilbørligt, at de dennom,som der ofver skade lider, svarer til rette for hvis skade denøyactig kunde bevise sig derofver lidt och bekommet hafver.

Om bissekremere, som anten paa landet omløbe, kiøbe ochselge, [a] eller ochsaa udi kiøbstederne af et hus udi et andet medt deris vare omløbe [a], bør alvorligen at forholdis efter den 33 och34 artickel udi k. Christiani 3 høyloftigt ihukommelse hans reces;[dog eracte vi underdanigst tienligt, at hommelfører, som førerhomel medt karrer til kiøbstederne, och de, som føre urter frø til kiøbs, nogen tidt lang derfra vorder undtagen [b]]. Med ferge-stederne her udi riget er endelig høyligst fornøden, der hafvisgandtske flittig tilsiun, at ingen nogenstedt blifver udstedt ellerofverført imodt hvis forordninger, som der om anten alleredegiort ere eller her efter af hans ko. ma. der om publiceret vorder.

11. Thil det elfte er voris underdanigst betenckende sær-delis forfattet, som vi hans ko. mats vidre direction underdanigst ville hafve hiemstillet.

12. Thil det tolfte, anlangende det fremmede øl, som herudi riget indføris, er voris underdanigst betenckende, at dersomStedernis krigsfolck nu strax, som formenis, blifver aldelis af-tacket, och det medt samme tilstand kommer til nogen rolig ende,at der da vid Mortens dags tide ofver alt riget vorder afkyndet,aldelis intet fremmet øl her udi riget anten til at selge ochafhende nogen maatte indføris, [Pryssing alene undtagen [c]], ei-heller her ind af nogen forskrifvis under al dis medthafvendegodsis fortabelse, som det her indfører, och derhos ofvertræder.Og paa det ko. ma. och kronen icke her medt sin tilbørlig toldtalligevel skulde fra vendis, er voris underdanigst betenckende, at af hver tønde malt, som anten bryggis udi øl [d] eller brendisbrendvin af [d] af nogen ufrie

---

Noter

[a] Er i B tilføjet over Linjen.[b] B, men overstreget; ikke optaget i A og D.[c] Tilføjet i B; ikke optaget i A og D.[d] Fattes i B; men i Randen staar: NB brendvin af malt.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dersom nogen, hvilket vi dog ikke formoder, herefter skulle befindes at have givet en af sine tjenere, som ham vitterligt har tjent svigefuldt og utro, alligevel pas, brev og segl på, at han har forholdt sig tro og ærligt, og en anden god mand derved kommer i ulejlighed og skade, da skal, såfremt sådant lovligt kan bevises, den, som derved lider skade, underdanigst have ret til at den anden svarer til rette for den skade, han nøjagtigt kan bevise at have lidt og pådraget sig derved.

Angående bissekræmmere [vandrende småhandlere], som enten går rundt på landet og køber og sælger, eller også i købstæderne går fra hus til hus med deres varer, bør der forholdes strengt efter den 33. og 34. artikel i kong Christian den Tredjes højlovlige ihukommelses recess; [dog anser vi det underdanigst for tjenligt, at de, som kører med humle på vogne til købstæderne, og de, som fører urtefrø til salg, i nogen tid fremover undtages derfra]. Hvad angår færgestederne her i riget, er det endelig allerhøjst fornødent, at der holdes ganske flittigt opsyn med, at ingen noget sted bliver sat i land eller sat over imod de forordninger, som allerede er givet derom, eller som herefter af hans kongelige majestæt måtte blive offentliggjort.

11. Til det ellevte er vores underdanigste betænkning udarbejdet særskilt, som vi underdanigst har villet overlade til hans kongelige majestæts videre afgørelse.

12. Til det tolvte, angående det fremmede øl, som indføres her i riget, er vores underdanigste betænkning, at dersom stædernes krigsfolk nu straks, som man formoder, bliver fuldstændig afmønstret, og det dermed kommer til en rolig afslutning, at der da ved mortensdagstid bliver bekendtgjort over hele riget, at der aldeles intet fremmed øl må indføres her i riget, hverken til salg eller afhændelse [dog undtaget prøjsisk øl], og at heller ingen må lade sådant indføre, under forbrydelse af alt det gods, han dermed medfører, foruden straf for den, som indfører det og dermed overtræder dette. Og for at kongen og kronen ikke dermed alligevel skal miste deres rette told, er vores underdanigste betænkning, at der af hver tønde malt, som enten bryggers til øl eller brændes til brændevin, af nogen ufri...

[Fodnote d, citeret tekst:] NB: brændevin af malt.

side 286

mand, som boer udi kiøbstederne her udi riget, skal gifvis til accise 4 danske skilling. Disligest ochsaa af hvis der bryggis af nogen paa landts byerne, saa frembt de det nogen anden stedthenføre och forhandle, gifvis ochsaa af hver tønde malt 4 danskeskilling [a], dog her medt icke at vere ment clerisiet [b] och pre-sterne, saa och icke heller bønderne paa landts byerne [b], saa vit deself bruge til deris egen nødturft. Hvis øl der udsælgis udi kiøb-stederne anten udi tønder eller andre og ringere maal, derforskulde gifvis af hver tønde, som selgis ofver 3 1/2 ʒ current,4 danske skilling. Hvad der selgis imellom 3 1/2 ʒ och 3 ʒ cur-rent, deraf skulde gifvis 2 danske skilling, och hvis for 3 ʒ ochder under selgis, der af skulde gifvis 1 danske skilling. [c] Men althvis saadant øl, adelen self indlegger udi deris egen eller andrekieldere, som til leyet eller laant hafver, deraf gifvis ingen accise,men quiteris dennom paa hver tønde, der selgis ofver 3 1/2 ʒcurrent, baade malt och øl sise beregnet, 6 danske skilling, och for hvis der under selgis, 3 danske skilling [c]. Dog hafve vi osunderdanigst forbeholdet, at dersom det her efter nogen tid skulde blifve tilstedt fremmet øl igien her udi riget at indføris, at dennetoldt og accise af hvis malt och øl, som her udi riget forbryggis,igien blifver efterladet, och adelen och andre deris frihedt igien medt sise af det fremmede øl at niude och beholde, som det til-forn efterfuldt hafver.

13. Thil det trettende, anlangende at Korsør bye icke til dis byes bygning och underholdt skal hafve anvendt ko. mats an-part af sagfaldt dersammestedt, som dennom der til naadigst erbevilget, [d] er voris underdanigst betenckende, at derom forfaris [d],hvad benaading de derpaa hafve af forige konger her udi Danne-marck, och saa frembt det befindis, de sig der efter icke hafveforholdet, da dennom, som igien lefve, derfor at tiltalis och straffis, som vid bør, og derhos alvorligen tilholdis, at de herefter samme sagfaldt at hafnens och anden byens nødturftig al-mindelig bygning opbære og anvende. Men saa frembt saadanbenaading be-

Noter

[a] I D er i Randen tilføjet: och af ølit, lige som i kiøfsthederne giøris.[b] B: och præster (med Tilføjelse over Linjen: udi kiøbsteder); D: presterne och bønderne.[c] Et Udkast til denne Bestemmelse er i B tilføjet i Randen, dog at Nedsættelsen kun er angivet til 4 og 2 Skill. Derefter er det overstreget og tilskrevet: NB. Maltsise och ølsise vil tilsamen regnis. Lige overfor er saa skrevet ovenstaaende med den Randbemærkning: Malt sise och øl sise beløber 6 och 4 ȝ det ringeste.[d] B: er besluttet, at skulde forfaris.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...mand, som bor i købstæderne her i riget, skal gives i accise 4 danske skilling. Ligeledes skal der også af det, som brygges af nogen på landsbyerne, hvis de fører det et andet sted hen og handler med det, gives 4 danske skilling af hver tønde malt, dog ikke forstået sådan, at gejstligheden og præsterne, og heller ikke bønderne på landsbyerne, skal betale det, for så vidt de selv bruger det til eget behov. Af det øl, som sælges i købstæderne, enten i tønder eller i andre og mindre mål, skulle der for hver tønde, som sælges over 3½ mark kurant, gives 4 danske skilling. Hvad der sælges mellem 3½ og 3 mark kurant, deraf skulle gives 2 danske skilling, og det, som sælges for 3 mark og derunder, deraf skulle gives 1 danske skilling. Men af alt det øl, som adelen selv lægger ind i egne eller andres kældre, som de har til leje eller lånt, gives ingen accise, men de fritages for hver tønde, som sælges over 3½ mark kurant - både malt- og ølafgift medregnet - for 6 danske skilling, og for det, som sælges derunder, 3 danske skilling. Dog har vi underdanigst forbeholdt os, at dersom det herefter atter nogen tid skulle blive tilladt at indføre fremmed øl her i riget igen, skal denne told og accise af det malt og øl, som brygges her i riget, igen blive eftergivet, og adelen og andre igen nyde og beholde deres frihed med hensyn til afgift af det fremmede øl, sådan som det tidligere har været praktiseret.

13. Til det trettende, angående at Korsør by ikke har anvendt sin del af sagefald dersteds, som den nådigst er blevet bevilget til byens bygning og underhold, er vores underdanigste betænkning, at der skal undersøges, hvilken bevilling de har derpå fra tidligere konger her i Danmark, og dersom det viser sig, at de ikke har forholdt sig derefter, skal de, der endnu lever, drages til ansvar og straffes derfor, som det bør sig, og desuden alvorligt pålægges herefter at anvende samme sagefald til havnens og byens øvrige nødvendige almindelige bygningsarbejde. Men for så vidt en sådan bevilling...

[Fodnote a, citeret tekst:] og af øllet, ligesom det gøres i købstæderne.[Fodnote b, citeret tekst:] og præster (i købstæder); præsterne og bønderne.[Fodnote c, citeret tekst:] NB: Maltafgift og ølafgift skal regnes sammen. / Malt- og ølafgift beløber sig til mindst 6 og 4 mark.[Fodnote d, citeret tekst:] er besluttet, at der skal undersøges.

side 287

findis at vere conditional och under dis fortabelse dennom at vere paalagdt den til saadan brug at anvende, da vidre deromimodt dennom efter lovlig tiltale at forfare.

14. Thil det fiortende er hos det tridie underdanigst for-meldet.

Eftersom ochsaa hans ko. ma. naadigste udi en særskrifvelseproponerer, om mand uden præjudicio kand lade passere, det kongen af Sverige foruden al geleidt ofver rigens strømme frembog tilbage reiser, nu hand acter sig udt til Brandenburg, sit fore-tagne giftermaal at fuldende, eftersom hand det allerede tvendegange tilforn udi denne sommer giort hafver, eller och mand skulde udskicke nogen skibe, som rigens høyhedt kunde manu-tenere, at de Svenske sig sammestedts icke skulde tilholde nogendominium et jus maris, [a] derom er voris underdanigst betenckende,at mandt det jo ingenlunde bør eller kand lade passere, eller deSvenske got giøre; alene at saadant rigens ellers utvifvelactighøyhedt nu medt macht och. gewalt kongen af Sverig paa saadan hans reise skulde aftrengis, eftersom vi endelig maa formode, det icke anderledis vid udsende skibe at kunde ske, eracte vi under-danigst dette rige efter denne tids og leiligheds tilstandt icke at kunde vere tienligt og gafnligt, i synderlighedt efterdi saadant vidandre og fredligere middel her efter nochsom medt tilbørlig re-putation er at remedere og erholde. Thi det muligt icke udenfiendtlig thätlighedt kunde afgaa, saa frembt at de Svenske den geleidt, som de nu nogle gange icke hafver villet begiere, da ei-heller af vore orlog skibe (som vel er at formode) skulde tilstedeog antage, hvilcket dog, hvor forhinderlig det hans ko. ma. och disse riger vilde vorde paa hvis tractation og forhandling som hans ma. hos Engelandt, Staterne och andre hans mats naboeracter sig vid tilforn at forsickre, ville vi hans ko. mats naadigstbetenckende self underdanigst hafve henstillet. [b] Vi eracte derforunderdanigst raadeligt, at mandt medt denne de Svenskis reise,indtil de igien fra Tysklandt hiemkomme, [c] lade opstaa [c], og dastrax vid skrifvelse til dennom imodt saadant [attentata [d]] paa det høyeste protesterer og [e] sig graverer [e], hvorefter og siden saadan

---

Noter

[a] Det følgende har i B været Gjenstand for gjentagne Rettelser.[b] Den følgende Resolution findes i et særligt Udkast af Holger Rosenkrans, som derpaa har skrevet: Salvis tamen aliorum senatorum ut et tuo judiciis. Vale. A tuo Rosencrantzio G. Hans Forslag er optaget i B.[c] I H. Rosenkrans' Udkast: dissimulerer. Ved dette Ord har Kansleren i Randen noteret: aliud verbum inserendum.[d] Sammesteds. Udeladt i A og D.[e] Sammesteds: sig derofver medt tilbørlig alvorlighedt besverger.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

14. Til det fjortende er svaret ved det tredje [punkt].

Eftersom hans kongelige majestæt også nådigst i en særskrivelse foreslår, om man uden præjudice kan lade kongen af Sverige rejse frem og tilbage over rigets strømme uden noget lejde, nu da han agter sig ud til Brandenburg for at fuldbyrde sit påtænkte giftermål, eftersom han allerede har gjort det to gange tidligere i denne sommer, eller om man skulle udsende nogle skibe, som kunne hævde rigets højhed, så de svenske ikke dersteds kunne hævde nogen rådighed eller ret over havet, derom er det vores underdanigste betænkning, at man aldeles ikke bør eller kan lade dette passere eller tillade de svenske det; men alene for at dette riges ellers utvivlsomme højhed ikke nu med magt og vold skal blive afkrævet ved kongen af Sveriges rejse, eftersom vi dog må formode, at det ikke på anden måde kan ske end ved udsendelse af skibe, anser vi det underdanigst for, at dette efter nutidens forhold og lejlighed ikke ville være tjenligt og gavnligt for riget, især fordi en sådan sag med andre og mere fredelige midler herefter tilstrækkeligt kan afhjælpes og opretholdes med tilbørlig anseelse. For det kunne muligvis ikke undgås uden fjendtligheder, dersom de svenske det lejde, som de nu flere gange ikke har villet anmode om, da heller ikke ville modtage og acceptere fra vore orlogsskibe (hvilket dog må formodes), hvilket dog - hvor hindrende det end ville blive for hans kongelige majestæt og disse riger i den forhandling, som hans majestæt med England, Generalstaterne og andre af hans majestæts naboer agter at sikre sig forinden - vil vi underdanigst have overladt til hans kongelige majestæts egen nådigste afgørelse. Vi anser det derfor underdanigst for tilrådeligt, at man lader denne sag om de svenskes rejse ligge hen, indtil de igen er kommet hjem fra Tyskland, og da straks ved skrivelse protesterer kraftigst imod sådanne overgreb og besværer sig derover, hvorefter og siden en sådan...

[Fodnote b, citeret latin:] Salvis tamen aliorum senatorum ut et tuo judiciis. Vale. A tuo Rosencrantzio G. = (omtrent:) "Dog med forbehold for de andre senatorers såvel som dit eget skøn. Farvel. Fra din Rosenkrantz G." Hans forslag er optaget i B.[Fodnote c, citeret tekst:] dissimulerer = lader det ligge/skjuler det. Hertil kanslerens randbemærkning (latin): aliud verbum inserendum = "et andet ord bør indsættes."[Fodnote e, citeret tekst:] besværer sig derover med tilbørlig alvor.

side 288

gravamen til mode paa grendsen efter freds fordragenis indholdt kand vorde proponeret og [a] dersammestedts af sambtlig rigernistilforordnede raadt afdragen [a].

Eftersom vi ochsaa os underdanigst hafver ført til sinde den unyttige och skadelig bekaastning, som her udi riget fast aarligen paa edelstene og runde perler anvendis, saa vel ochsaa hvad for en anseenlig pending dette rige paa den nu nyligen opkommen och fast ofver maade dyrebar knippeling og strickeverck aarligenafgaar og til fremmede alene henvendis, eracte vi underdanigstraadsom, at

der for alting alvorligen blifver holdt ofver hvis udi forige recesser og mandater om demantis halsbaande og alle baadedemantis og andre stifter, store og smaa, lofligen tilforn er for-ordnet; hernest ochsaa, at til saadant endnu ydermere at fremmeog fortsette, frembdelis blef forbudet, at aldelis ingen edelsteneeller runde perler efter denne dag her udi riget maa blifve indførteller af nogen vid nogen middel hid ind vorde for-skrefven. Ochdersom trolofvede [b] iblant adelen [b] hver anden noget jo ville forære,at det da icke af nogen anten edelstene eller runde perler skulde vere forarbeidet, uden alene tvende ringe, hvilcke dog icke høyer skulde kunde billigen vurderis end den beste for 200 daler cur-rent, og den ringere for 100 daler current udi det høyeste; doghvo ringere vil gifve, hand vide der udi sin egen gafn og frem-tarf. Ingen gafver skulle eyheller udgifvis af dennom til nogen af slectingene uden til moderen, eller om moder icke er udi lifve, da til hinder, udi hvis hus og tilsiun de ere, saa ochsaa til systerne alene, og skal det icke vere udi hinder høyeste uden af guldt, dog icke ubillig og thilforn usedvaanlig ofverflodighedt.Disligest ochsaa, at hvercken knippeling eller noget dislige antenstrickeverck eller andet maatte her udi riget anten indføris ellerforskrifvis paa høyre pris udi det aller dyreste end hver allen til3 daler current, og eyheller for nogen klædebon brugis [c], endhver alne for samme pris i det høyeste, baade middelverck, oghvis der kand vorde tilsettet til-sammen at beregned. Dog at besette nogen lagen, som paa senge brugis, trint omkring medt nogen slags knipling efter denne dag aldelis at vere forbudet.Och hvo her imodt anten saadan for-

---

Noter

[a] Sammesteds: och enten der af sambtlig rigernis tilforordnede raadt tilbørligen afdragen eller vid opmand endelig omsier fornøyet och afhiulpen. — Denne Tilføjelse findes endnu i D; dog er den sidste Halvdel (fra: eller) atter overstreget.[b] B: feste-folck.[c] I D har Kansleren i Randen tilføjet: af høire verd.[d] Her ender, hvad der er bevaret af Koncepten B.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...klage kan blive fremsat på det møde på grænsen i overensstemmelse med fredsaftalens indhold, og afgøres dersteds af begge rigers dertil forordnede råd.

Eftersom vi også underdanigst har taget i betragtning den unyttige og skadelige bekostning, som her i riget næsten årligt anvendes på ædelstene og runde perler, såvel som også hvor anselige summer dette rige årligt mister til den nu nylig opkomne og højst overdrevent dyre knipling og strikkeværk, som udelukkende tilflyder udlandet, anser vi det underdanigst tilrådeligt, at der frem for alt alvorligt bliver holdt over det, som tidligere lovligt er forordnet i tidligere recesser og mandater om diamanthalsbånd og alle både diamanter og andre smykker, store som små; dernæst også, at det for yderligere at fremme og styrke dette fremover bliver forbudt, at der aldeles ingen ædelstene eller runde perler efter denne dag må indføres i riget eller af nogen på nogen måde bestilles hjem. Og

dersom forlovede personer blandt adelen ville forære hinanden noget, skal det ikke være forarbejdet af hverken ædelstene eller runde perler, undtagen alene to ringe, som dog ikke billigt skal kunne vurderes højere end den bedste til 200 daler kurant, og den ringere til højst 100 daler kurant; dog den, som vil give mindre, kan selv vurdere sin egen fordel og nødvendighed heri. Der må heller ikke gives gaver af disse til nogen slægtning undtagen til moderen, eller hvis moderen ikke er i live, da til den, i hvis hus og varetægt de er, samt også alene til søstrene, og det må ikke være af andet end guld, dog ikke i urimelig og hidtil usædvanlig overflod. Ligeledes må hverken knipling eller lignende, hverken strikkeværk eller andet, indføres eller bestilles her i riget til en højere pris end højst 3 daler kurant pr. alen, og heller ikke bruges til nogen form for beklædning for mere end højst samme pris pr. alen, både mellemværk og hvad der måtte lægges dertil, sammenregnet. Dog skal det efter denne dag aldeles være forbudt at besætte sengelagener rundt om med nogen slags knipling. Og hvo der imod dette enten sådan forbudne...

[Fodnote a, citeret tekst:] og enten afgøres tilbørligt af begge rigers dertil forordnede råd, eller endelig omsider afgøres og afhjælpes ved en opmand.[Fodnote c, citeret tekst:] af højere værdi.

side 289

budne vare indføre, dennom at hafve forbrut al deris medhafvendegods og ellers derfor straffis, som vidbør, och hvo dennom brugereller lade indforskrifve, da straffis, eftersom recessen och fororningen tilholder, som tilforn om klædedract er udgangen. [a] Vieracte ochsaa underdanigst raadeligt, at iblant borgerfolck ochsaablifver forordnet, at ingen anten mandfolck eller qvindfolck brugernogen [b] silcke tøye til deris klæder, uden alene paa hofvedet, for paa deris kaaber och til trøyer; dog icke trøyerne at giøris af fløyel eller noget, som dis værdt kand være, eyheller af nogenkaffa. At de eyheller bære nogen edelstene eller perler, saa och eyheller at bære guldkieder uden paa deris klæder; dog hvisstycket bindicke eller perleforleg anlanger, at borgemester och raadt udi kiøbstederne hafve flittig indseende, saa at der medtingen ofverflodet af nogen sker ofver hvis en hver hans standt ogformue kand taale och vere sømelig [a]. [c] Actum Odense den 28 au-gusti anno 1620 [c].

Raaden's underdanigst betenckende [d] til den 11 punct [d] omden excercitie skole, her udi riget kunde anrettis.

For det første, anlangende stedet, befinde vi ingen beqvem-liger end paa Soer, efterdi der sammestedts nu allerede befindisadtskillige mange commoditeter, adelens børn til forfremmelig optuctelse for lang tidt tilforn af ko. ma. høyloftig ihukommelsenaadigst funderet og anordnet, som til samme intent og endesaaledis endnu ydeliger at continuere og udføre høyest kunde vere befoderlige og tienlige. For det andet, hvad impense ogindkombst anlanger, hvor medt saadan excercitie skole kunde an-stillis och underholdis, da efterdi Mariebo closter medt dis tillig-gelse, gods og eyendomb

adelen her udi riget til et jomfru closter er efterlat, det dog hindtil udi mange aar icke alene Gudt i him-melrige til fast ingen ære och tieniste, meden och Dannemarckisrigis adel til gandtske ringe fordel och gode hafver veret anvendt,eracte vi underdanigst, at al samme closters tilliggende gods,grund og eyendomb fast nytteliger og beqvemliger til denne excercitie skolis stiftelse og underholding under bemeldte Soer at

---

Noter

[a] Dette Stykke er i D tilføjet med Kanslerens Haand.[b] Kansleren har i D indføjet: guldsnorer eller borderit snorer.[c] Fattes i D.[d] Fattes i D. I B er Sorø Skole det 14 Punkt: dette er her for Delis meget kortere besvaret, medens derimod C (som dog nu ender midt i) ligger til Grund for D og derefter for A.[Nederst på siden: signaturtal "19"]

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...indfører, skal have forbrudt alt sit medbragte gods og desuden straffes, som det bør sig, og den, som bruger det eller lader det indføre, skal straffes, som recessen og forordningen tilsiger, ligesom tidligere er udgået om klædedragt. Vi anser det også underdanigst for tilrådeligt, at der også blandt borgerfolk bliver forordnet, at hverken mandfolk eller kvindfolk må bruge noget silketøj til deres klæder, undtagen alene på hovedet, på deres kapper og til trøjer; dog må trøjerne ikke laves af fløjl eller noget, som er lige så kostbart, og heller ikke af kaffa [et silkestof]. At de heller ikke må bære nogen ædelstene eller perler, og heller ikke bære guldkæder uden om halsen på deres klæder; dog hvad angår bindikker [bånd] eller perlebesætning, skal borgmester og råd i købstæderne holde flittigt opsyn med, at der ikke af nogen sker overflod ud over, hvad enhvers stand og formue kan tåle og er sømmeligt. Forhandlet i Odense den 28. august 1620.

Rigsrådets underdanigste betænkning til det 11. punkt om den latinskole [eksercitieskole], som kunne oprettes her i riget.

For det første, angående stedet, finder vi intet mere belejligt end Sorø, eftersom der allerede sammesteds findes adskillige mange bekvemmeligheder, som for lang tid siden af hans kongelige majestæt, salig og højlovlig ihukommelse, nådigst er grundlagt og indrettet til adelens børns opfostring og videre fremme, hvilket til samme formål og ende således yderligere kunne fortsættes og udføres, hvilket ville være højst fremmende og tjenligt. For det andet, hvad angår de udgifter og indtægter, hvormed en sådan eksercitieskole kunne indrettes og underholdes, da eftersom Maribo kloster med dets tilliggende gods og ejendom er overladt adelen her i riget til et jomfrukloster, og det dog hidtil i mange år hverken til Guds ære og tjeneste i himmerige, eller til Danmarks riges adel til synderligt gavn og fordel har været anvendt, anser vi det underdanigst for, at hele dette klosters

tilliggende gods, grund og ejendom langt mere nyttigt og bekvemt til denne eksercitieskoles stiftelse og underhold under nævnte Sorø kunne...

[Fodnote b, citeret tekst:] guldsnore eller broderede snore.

side 290

kunde henleggis og forordnis. [a] Og hvis stedet udi sig self be-langer medt dis bygning, hafver, agger, eng, skov, eyendomb udi byen Mariebo, fiskerie og anden herlighedt, der medt kunde giøris och berammis nogen forhandling, saaledes som det denne excer-citie skole allerryderligst kunde komme til fordel [a]. Her for-uden kunde ochsaa, hvis som aarligen af Soer skolis særdelis ind-kombst ofver dis egen underholding och bygnings nødturft pleyer at forøfris, her efter vorde denne ny herhos oprettede adels skole til gode och fremtarf, efterdi det dog altsammen til ungdommen her udi riget deris optuctelse og forfremmelse udi første funda-tion er henment og forstanden [b]. For det tridie vil til saadan en excercitie skole at stifte og anrette vere fornøden, at medt størsteflid disse efterskrefne personer der til kunde opspørgis og udibestilling antagis, som er, først og for alting, en besynderlig velqvalificerde person, som sig for samme skolis øfverste directoreog hofmester kunde lade bruge, hvilcken baade udi ret sand Gudskundskab og fryct befantis at vere rictig og ucorrumperet, der-hos ochsaa som medt sindig alvorlighedt och god discretion vidsteog forstod self at anordne og tilholde ungdommen baade til Gudsfryct, til skickelig høfskhedt og sæder, saa ochsaa til alle hvisstudia og excercitier, som udi denne skole vorder anrettet.

Sognepresten her paa dette stedt burde her efter at vere en besynderlig lærdt og skickelig mandt, som icke aleniste baade omsøndagen saa vel som ochsaa om onsdagen og fredagen Gudssalige ordt og lærdom rætsindig og medt gudfryctig baade ifverig-hedt och beskedenhedt denne unge menighedt i synderlighedt kunde foreholde och indbilde, men ochsaa udi omgengelse veredennom saa vel medt lif og lefnet som medt ordt og samtale alleog en hver en daglig tilskyndere til deris hiertelig ordt och gier-ninger udi en sandt retsindig Guds kierlighedt og fryct fra førstung-domb at anstille og fremdrage. Vil och vere fornøden, at der trende professores, skickelige forneme mendt, blifver herhosantagen og forordnet, den ene, som in historiis, jure og politicis

---

Noter

[a] I Stedet er i C blot noteret i Randen: Hic de mutatio[ne] i Marieboe. NB an locus ipse possit aliquibus virginibus, duobus vel tribus, superesse.[b] I B tilføjes her Randen: Skulde begge disse skoler vere fra hver andre adtskilde, saa de, som udi børne skolen udi deris skole lærdom blifve opdragen, icke tilstedis udi denne anden excercitie skole, uden saa vit och vid den alder, som samme skolles hofmester dennom der til bevilger og tilsteder.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...henlægges og indrettes. Og hvad selve stedet angår med hensyn til dets bygninger, har det agre, enge, skov, ejendom i byen Maribo, fiskeri og anden herlighed, hvormed der kunne træffes og aftales en ordning, således at det kunne blive til størst mulig fordel for denne eksercitieskole. Desuden kunne også det, som årligt af Sorø skoles særlige indtægt ud over dens egen nødvendige underholdning og bygningsbehov plejer at blive til overs, herefter komme denne nyoprettede adelsskole til gode og gavn, eftersom det hele dog i den oprindelige fundats er bestemt og forstået til ungdommens opdragelse og fremme her i riget. For det tredje vil det, for at stifte og oprette en sådan eksercitieskole, være nødvendigt, at man med størst flid søger efter og antager følgende personer til stillinger, nemlig først og fremmest en særligt velkvalificeret person, som kunne fungere som skolens øverste direktør og hovmester, som både i sand gudskundskab og gudsfrygt befandtes at være retsindig og ukorrumperet, og som desuden med sindig alvor og god dømmekraft selv vidste og forstod at anordne og holde ungdommen til både gudsfrygt, sømmelig høflighed og sæder, samt til alle de studier og øvelser, som på denne skole skal indrettes.

Sognepræsten på dette sted burde herefter være en særligt lærd og dygtig mand, som ikke alene både om søndagen og også om onsdagen og fredagen retsindigt og med gudfrygtig både iver og beskedenhed kunne forkynde og indprente denne unge menighed Guds salige ord og lærdom, men også i sin omgang kunne være dem, både med liv og levned og med ord og samtale, en daglig opmuntring for alle og enhver til hjertelige ord og gerninger i sand og retsindig gudskærlighed og gudsfrygt fra tidlig ungdom af. Det vil også være nødvendigt, at der desuden antages og forordnes tre professorer, dygtige og fornemme mænd, hvoraf den ene [skal undervise] i historie, jura og politik...

[Fodnote a, citeret latin:] Hic de mutatio[ne] i Marieboe. NB an locus ipse possit aliquibus virginibus, duobus vel tribus, superesse. = "Her om ændringen i Maribo. NB hvorvidt stedet selv kan bevares til nogle få jomfruer, to eller tre."[Fodnote b, citeret tekst:] Disse to skoler skulle holdes adskilt fra hinanden, således at de, som opdrages i børneskolen efter dens skolelærdom, ikke får adgang til denne anden eksercitieskole, undtagen i det omfang og i den alder, som samme skoles hovmester tillader og giver dem adgang til.

side 291

ungdommen kunde informere, hvo der til befantis at vere skickelig och tienlig; en anden, som udi mathematicis og geometricis den-nom kunde oplære, och den tridie, som dennom in philosophicisprincipiis, saa vit fornøden eractedis, kunde undervise.

Hvilcke alle tre eller och en eller thu af dennom den ung-domb, som udi excercitie skolen opdragis, ochsaa udi deris lingvislatina et græca, hvo det begierede, til lige kunde excercere ogforfremme.

Trende sprogmestere vilde eller ochsaa underholdis, som udi det frantzoiske, italiansche og tydske spraag ungdommen kundeøfve och oplære, och hvor var meget gafnligt, at disse hafde derisbordt och kost hos ungdommen self, at de dis bedre dennom kunde holde udi de fremmede sprogs daglige og idelig øfvelse.

En besynderlig god berider vilde antagis, som ungdommen icke aleniste udi riden, meden och andre adelig excercitiis medt ringrenden, ofver balgen etc. og sligt andet paa beste manier och vis forstodt sig at undervise och oplære.

Disligist ochsaa en besynderlig godt ingeneur, som udi for-tification og andet der heden hørige dennom kunde undervise.

Vilde ochsaa forordnis en fegter, en, som dennom deris ge-whär kunde lære at manere, en bolmester og en dantser. Itemen godt symphonie slager, en lutenist, en violist de gamma. Her-foruden vil och behøfvis en god smedt, en sadelmager, en bøsse-mager och en spormager.

Och efterdi der vilde ochsaa udi det ringeste holdis tifve ellerfemb og tifve heste at brugis udi ride skolen, vilde der til ochsaaunderholdis en sadelknect og femb drenge a.

Paa disse forne personer at underholde hafve vi underdanigstgiort denne efterskrefne forslag: Hofmesterens besoldning beregnis bpaa et tusende enckende richs daler og hans frie bord paa sinperson hos børnene b. — Sognepresten hafver allerede sin visselon af Soer skole, c men efterdi den er meget ringe, var vel for-nøden, at hand saaledis blef forsørget, at hand tilbørligen kunde medt underholdis och forsiunisc Hver af de trende professorer, saa ochsaa af de trende spraagmestere

---

Noter

a I C er i Randen noteret: Kocke, kiellersvende, brøger og bagere. b Fattes iC; i D har Kansleren indføjet: 1000 enkende rigsdaler og kosten, naar som nogenderhos er, som altid bør at verre. c Dette er tilføjet i C, efterat der først i Randenvar noteret: NB om det maa forbedris.

[Trykt arksignatur nederst på siden: "19*"]

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[de unge] kunne undervise, hvem der dertil befandtes at være dygtig og egnet; en anden, som i matematik og geometri kunne lære dem, og den tredje, som kunne undervise dem i filosofiske principper, så vidt det ansås for fornødent.

Hvilke alle tre, eller også én eller to af dem, tillige kunne øve og fremme de unge, som opdrages i ekscercitieskolen, også i deres latinske og græske sprog, for den der ønskede det.

Tre sprogmestre ville også skulle aflønnes, som kunne øve og oplære de unge i det franske, italienske og tyske sprog, og det ville være meget gavnligt, at disse havde deres kost og bord hos de unge selv, så de desto bedre kunne holde dem i daglig og stadig øvelse i de fremmede sprog.

En særlig god bereider (rideinstruktør) ville skulle antages, som ikke alene i ridning, men også i andre adelige øvelser med ringridning, fægtning med skjold (over balgen) osv. og lignende, på bedste måde og vis forstod at undervise og oplære de unge.

Ligeledes også en særlig god ingeniør, som kunne undervise dem i fortifikation og andet dertil hørende.

Der skulle også ansættes en fægtemester, én som kunne lære dem at håndtere deres gevær, en boldmester og en dansemester. Ligeledes en god musiker (symfonislager), en lutenist og en violaspiller (violist de gamba). Desuden behøves en god smed, en saddelmager, en bøssemager og en sporemager.

Og eftersom der i det mindste ville skulle holdes tyve eller femogtyve heste til brug i rideskolen, ville der dertil også skulle underholdes en sadelknægt og fem drenge.

Til at underholde disse førnævnte personer har vi underdanigst gjort dette efterfølgende forslag: Hofmesterens besoldning beregnes til et tusinde enkende rigsdaler og fri kost for hans egen person hos børnene. — Sognepræsten har allerede sin faste løn fra Sorø skole, men eftersom den er meget ringe, var det vel fornødent, at han blev således forsørget, at han tilbørligt kunne underholdes og forsynes. — Hver af de tre professorer, så også af de tre sprogmestre...

Noter (oversat):a: I C er i randen noteret: Kok, kælderssvend, brygger og bager. b: Mangler i C; i D har kansleren indføjet: 1000 enkende rigsdaler og kosten, når der er nogen hos ham, som altid bør være der. c: Dette er tilføjet i C, efter at der først var noteret i randen: NB, om det må forbedres.

side 292

vilde tilleggis aarligen 200 enckende richs daler, [er tilsammen1200 richs daler in specie a].

Er beregnet paa berideren aarligen et tusende richs daler b for første begyndelseb, paa ingeneuren 200, paa fecteren 300, paa den, der dennom deris gewähr lærer at manere, 70, paa hver af de tre instrumentister 150, paa smeden, sadelmageren, bøssemage-ren og spormageren hver 100, paa sadelknecten 150 och hver af drengene 50 richs daler.

Er tilsammen beregnet ——— b vmxx rdlr b [usikker: tallet "vmxx" uklart gengivet].

For det fierde, eftersom høyloftigst ihukommelse konning Chri-stian den 3 naadigst udi Mariebo closters fundation hafver for-ordnet Dannemarckis rigis raadt til at hafve øfverste inspection och direction ofver samme closters indkombst och gandtske for-holdt, eracte vi underdanigst tienligt, at ko. ma. ochsaa naa-digst altidt tilforordnede nogle visse af samme hans raadt, som ofver alt det, hvis denne excercitie skole anten tilkommereller angaar, kunde hafve øfverste opsiun og direction, baade at de, som vare af rette indfødte danske og norske adel, til sammeskole maatte blifve befodret og optagen, saa ochsaa at der inde medt dis indkombst, medt en hvers underholding och ellers medt alting tilbørligen och retteligen maatte omgaais og forholdis, och ungdommen midler tidt medt største flidt blifver oplærdt och op-dragen, og endelig, hvo og til hvilcken tidt der beqvemligen af samme skole kunde af deris foreldre och formyndere udfodris och paa andre steder forsendis.

For det fembte vil være raadeligt, at udi denne exercitieskole ingen admitteris c fuldkommelig under sit 16 aar, och icke tilstedis at drage anten derfra, d eyheller ellers d uden riget sig at forsøge, inden hand er 19 eller 20 aar fulde, d om udi sammeskole er plats nogen at indtage d, med mindre deris foreldre af synderlig betenckende dennom anten til en herris hof och tienisteeller och udi krigs væsen sig at forsøge begiere at udskicke. Menhvo som tilforne ere udi den anden børne skole der udi Soer och ere kommen udi deris tiende aar, de mue efter hofmesterens anord-ning og moderation tilstedis at lære de andre spraag och excer-citier, som udi excercitie skolen fremsettis, undtagen at ride och at fecte. Och fra den tidt de til di samme excercitier tilstedis,

-_____

Noter

a C; udeladt i A og D. b Fattes i C. b er i D tilføjet af Kansleren. c Her standserKonceptet C. d Tilføjet i D af Kansleren.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

[Hofmesterens besoldning] skulle have tillagt årligt 200 enkende rigsdaler, [i alt 1200 rigsdaler in specie].

Der er beregnet til bereideren (rideinstruktøren) årligt et tusinde rigsdaler for den første begyndelse, til ingeniøren 200, til fægtemesteren 300, til den der lærer dem at håndtere deres gevær 70, til hver af de tre instrumentister (musikere) 150, til smeden, saddelmageren, bøssemageren og sporemageren hver 100, til sadelknægten 150 og hver af drengene 50 rigsdaler.

Er tilsammen beregnet — [usikkert tal, trykt "vmxx"] rigsdaler.

For det fjerde finder vi det underdanigst tjenligt, eftersom salig ihukommelse kong Christian den 3. nådigst i Mariebo (Sorø) klosters fundats har forordnet Danmarks rigsråd til at have øverste tilsyn og ledelse over samme klosters indtægt og hele forhold, at Hans Kongelige Majestæt også nådigst altid forordner nogle bestemte af sit råd, som kunne have øverste opsyn og ledelse over alt det, som vedkommer eller angår denne eksercitieskole, både at de, der var af ret indfødt dansk og norsk adel, måtte blive befordret og optaget til samme skole, og også at der indenfor med dens indtægt, med enhvers underholdning og ellers med alt måtte omgås og forholdes tilbørligt og retteligt, og at de unge imidlertid med størst flid bliver oplært og opdraget, og endelig, hvem og til hvilken tid der belejligt kunne af samme skole af deres forældre og formyndere udfordres og sendes til andre steder.

For det femte vil det være rådeligt, at der i denne eksercitieskole fuldt ud ingen optages under sin 16-års alder, og at ingen tillades at drage enten derfra, eller heller ikke at forsøge sig uden for riget, før han er fyldt 19 eller 20 år, hvis der i samme skole er plads til at optage nogen, medmindre deres forældre af særlig overvejelse ønsker at udsende dem enten til en herres hof og tjeneste eller for at forsøge sig i krigsvæsenet. Men de, som tidligere er i den anden børneskole der i Sorø og er kommet i deres tiende år, må efter hofmesterens anordning og skøn tillades at lære de andre sprog og øvelser, som fremsættes i eksercitieskolen, undtagen at ride og at fægte. Og fra den tid de tillades til samme øvelser,

Noter (oversat):a: C; udeladt i A og D. b: Mangler i C. b er i D tilføjet af kansleren. c: Her standser konceptet C. d: Tilføjet i D af kansleren.

side 293

skal en hver aarligen gifve til excercitie skolens fremtarf 20enckende richs daler. Men baade de och ellers alle og en hver,som udi excercitie skolen blifver antagen, skulle siden aarligen derefter, saa lenge de ere der udi, gifve til bemelte skolis underhold-ning och fremtarf et hundrede enckende richs daler.

Hver den, som lærer at ride udi samme skole, skal af sineforeldre medtgifvis en hest, naar de begynde at ride, som skal vere skolen til beste, eller dersom der icke behøfvis paa den tidtheste, da at gifve udi det stedt et halfhundrede enckende richsdaler. — Alle de, som ere udi denne excercitie skole, skulle intet dismindre hafve deris privatos præceptores hos sig, a om for-eldrene det begiere, och anten en hver at hafve sin særlig, ellerochsaa tu eller tre at underholde en, eftersom foreldrene det be-qvemligst og gafnligst kunde eracte och sig medt hver andre der om forene. Disse præceptores skulle hafve deris kaast hosbørnene, och skal betalis for en hver af dennom til bemelte excer-citie skole och halfhundrede richs enckende dalers værdt, dog at delader dennom nøye medt hvis kaast som til skolen sedvaanlig udspises.

For det siette eracte vi underdanigst raadeligt, at der nustrax paa foraaret udi vor herris Jesu nafn blifver giort en be-gyndelse paa dette saa høynødigt et verck; men efterdi mand da hvercken saa snart kand hafve alle dennom til hande, som denne excercitie skole kunde betiene, eiheller saa mange ungeadel af den alder, som bemelte skole kand beskickes medt, kunde da, hvis af det første aars indkombst forøfris, anvendis paa hvisadtskillige bygning baade udi Soers closters gaardt til ungdom-mens och dis excercitiers nødturft, saa ochsaa uden for porten tiladskillige officerers och handtverckers værelser vil være for-nøden och ellers til adtskillige præparation nødigt kand eractis at vilde vorde. Midler tid vil betenckis nogen middel, vid hvilckede jomfruer, som nu ere udi Mariebo closter, och ere uformuende och vidtørfvende, sig och skickeligen och vel hafve forholdet, de kunde tilbørligen blifve forsørget och aflagdt.

For det sifvende, eferdi det siunis fast nødigt och nyttigt,at der efter denne forandring ickon idel adels børn ochsaa udi den forige børne skole paa Soer blef underholdet, eracte vi gafnligt,at medt dennom, her Herlof Trollis och f. Birgitte Giøes arfvinger,

---

Noter

a D: om de ville (tilføjet af Kansleren). b Fattes i D; i A tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Skal hver især årligt give til eksercitieskolens behov 20 enkende rigsdaler. Men både disse og ellers alle og enhver, som bliver optaget i eksercitieskolen, skal siden årligt derefter, så længe de er der, give til bemeldte skoles underholdning og behov hundrede enkende rigsdaler.

Enhver, der lærer at ride i samme skole, skal af sine forældre få medgivet en hest, når de begynder at ride, som skal komme skolen til gode, eller dersom der ikke på den tid er behov for heste, da i stedet give halvtreds enkende rigsdaler. — Alle de, som er i denne eksercitieskole, skal ikke desto

mindre have deres private lærere hos sig, om forældrene ønsker det, og enten have hver sin egen, eller også to eller tre om at underholde én, eftersom forældrene finder det mest belejligt og gavnligt og kan enes med hinanden derom. Disse lærere skal have deres kost hos børnene, og der skal for hver af dem betales til bemeldte eksercitieskole halvtreds rigsdalers værdi, dog at de lader sig nøje med den kost som sædvanligt udspises til skolen.

For det sjette finder vi det underdanigst rådeligt, at der nu straks til foråret i vor Herre Jesu navn bliver gjort en begyndelse på dette så højst nødvendige værk; men eftersom man da hverken så snart kan have alle dem til rådighed, som kan betjene denne eksercitieskole, eller heller så mange unge adelige af den alder, som bemeldte skole kan besættes med, kunne da det, der bliver tilovers af det første års indtægt, anvendes på den forskellige bygning, både i Sorø klostergård til de unges og deres øvelsers behov, og også uden for porten til forskellige officerers og håndværkeres værelser, som vil være fornødne, og ellers kan anses nødvendigt til forskellig forberedelse. I mellemtiden skal der overvejes et middel, hvorved de jomfruer, som nu er i Mariebo kloster, og som er ubemidlede og trængende, men har forholdt sig sømmeligt og vel, kan blive tilbørligt forsørget og afviklet.

For det syvende, eftersom det synes ganske nødvendigt og nyttigt, at der efter denne forandring udelukkende adelsbørn også blev underholdt i den forrige børneskole på Sorø, finder vi det gavnligt, at man med hr. Herluf Trolles og fru Birgitte Gøyes arvinger,

Noter (oversat):a: D: om de ville [tilføjet af kansleren]. b: Mangler i D; i A tilføjet i randen.

side 294

som Herlofholms skole hafve udi forsvar, blef forhandlet, at efter denne dag de adels børn, som hidindtil udi samme skole efterdis fundation er blefven optagen, til Soer skole kunde remitteres,och der imod de af ufrie fødde ere, som Soer skole hidindtilocsaa efter dis fundation hafver admitteret, her efter udi Herlof-holms skole kunde blifve indtagen; och efterdi der dog icke saamange paa Herlofsholm kunde indtagis, som af Soer saaledisblefve udsatte, at hans ko. ma. da naadigst vilde saa meget paa et andet stedt her udi riget bevilge, som saa mange igien kunde udi en anden skole vorde medt underholdet. a Actum Odenseden 28 augusti anno 1620 a.

Christenn Friis. Albret Skiell. Oluff Rosenspar. Eske Brock. ChristianHolck. Jacob Wlfeldt. Enwoldt Krussze. Iffuer Jull. Anders Bille.Holger Roszenkrantz. J.søn. Andres Sinclar.

58. *Rigens raadts underdanigste forslag om atschillige for-bunder, 28 Avgust.* A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 42 Ø 1. B. Kopimed Iver Juls Haand: smstds. Ø 2. Stykket om Forbund

med Staterne, der baade iA og B staar paa og fra først af særskilt Ark, er begge Steder paa Jakob UlfeldsHaand.

Først om engelsche.

Eftersom vi underdanigst ehracte thet forbundt medt Enge-landt thette rige for andre at vere thienligt, saa ehr vel fornøden,at medt same forbundet først fortfares. Och paa thet ethers kong.mait. her udi thes bedre kunde naa sin intention, synes os under-danigst raadeligt, kong. mait. af Engelandt at avisere om saadanconfæderation medt forderligste vedt ethers k. m. egen schrifvelsevedt en egen post, och at ethers k. m. for mange vichtige aar-sager ehre thilsindts vedt sine afferdigde ther om at besøge och the forbund, emellum thisse riger fordum verit hafve, at restaurere.

Thi endog inthet høygre baandt och venschab kandt verreendt thet, medt hvilcket ethers k. m. høybemelte k. m. af StoreBritanien ehr forvant och bebunden, dog eftherthi saadant ehr icke uden emellum ethers mayestater self, erachter ethers k. m.icke aldene nyttigt, meden och gandsche nødigt saadan forbundtemellum rigerne och ethers k. mayestaters undersotter paa beggesider at fortsette, for eftherfølgende høyvichtige aarsager:

Paa thet at saadant bundt kandt blifve veldtkyndigt och saa-ledes foraarsage, maa sche, at icke aldene mange ethers mayestaters

---

Noter
a Fattes i D.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...som har Herlufsholm skole i værgemål, blev forhandlet, at de adelsbørn, som hidtil efter dens fundats er blevet optaget i samme skole, fra denne dag kunne overføres til Sorø skole, og at de, som er født ufri [ikke-adelige], som Sorø skole hidtil også efter sin fundats har optaget, herefter kunne blive optaget i Herlufsholms skole; og eftersom der dog ikke kunne optages så mange på Herlufsholm, som dermed blev sat ud fra Sorø, [er det forhandlet], at Hans Kongelige Majestæt da nådigst ville bevilge så meget på et andet sted her i riget, at lige så mange igen kunne blive underholdt i en anden skole. Forhandlet i Odense den 28. august anno 1620.

[Underskrifter – navne gengives uoversat:] Christen Friis. Albret Skeel. Oluf Rosensparre. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Ulfeldt. Enevold Kruse. Iver Juul. Anders Bille. Holger Rosenkrantz. [usikker: "J.søn"]. Anders Sinclair.

[Overskrift og arkivnote er Erslevs egen tekst og oversættes ikke: "58. Rigens raadts underdanigste forslag om atschillige forbunder, 28 Avgust." samt kildehenvisningen.]

Først om de engelske [forhold].

Eftersom vi underdanigst anser det forbund med England for at være mere gavnligt for dette rige end andre [forbund], er det vel fornødent, at man først fortsætter med samme forbund. Og for at Eders Kongelige Majestæt herved desto bedre kan nå sin hensigt, synes det os underdanigst rådeligt, at man hurtigst muligt underretter kongen af England om en sådan forbindelse ved Eders Kongelige Majestæts egen skrivelse sendt med egen post, og at Eders Kongelige Majestæt af mange vigtige årsager er sindet ved sine udsendinge at besøge [ham] derom og genoprette det forbund, som fordum har været mellem disse riger.

Thi endog intet kan være et højere bånd og venskab end det, hvormed Eders Kongelige Majestæt er beslægtet og forbundet med højbemeldte konge af Storbritannien, dog eftersom et sådant [bånd] ikke er andet end mellem Eders Majestæter selv, anser Eders Kongelige Majestæt det ikke alene nyttigt, men også ganske nødvendigt at fortsætte et sådant forbund mellem rigerne og Eders Kongelige Majestæts undersåtter på begge sider, af følgende højvigtige årsager:

For at et sådant forbund kan blive alment kendt, og således måske foranledige, at ikke alene mange af Eders Majestæts...

Noter (oversat):a: Mangler i D.

side 295

paa begge sider vidervertige theraf thager afschye, och megit, maasche, som the vel ellers torde tentere, lader forblifve, meden och at the, vel bevogne ere, thes bedre kandt mainteneris.

Eftherthi begge ethers k. mayestaters herrer forfedre, høyloflige och christelige amindelser, rigerne paa alle sider thil beste, for-neme och threflige confæderationes for sig, theris riger och un-dersotter, tha verende och thilkomende, saa vel emellum Danmarckoch Engelandt som Danmarck och Skotlandt. slutet och stadfestet hafver, at ethers k. mait. i lige maade hafver icke ville forbieghae i thenne begge rigers Engelandt och Skotlandts høynschet och lyckelig forening, begge regementers, thet dansche saa vel som stoer britanisches, lycke, velferdt och bestyrkelse at søge vedt for-bundt imellum ethers k. m. riger, Danmarck, Norge etc. och kong.mait. af Store Britaniens riger Engelandt, Skotlandt och Irlandt etc.,synderlig eftherthi e. k. m. nochsom sig hafver ført thil sinde, atk. m. af Store Britanien och same riges velstandt och incolumitetehr k. m. saa høyt ahnliggende som ethers

k. m. egen,efther som ethers k. m. och uden ald thifvel stiller k. m. af Enge-landt mening och forset sig i lige maade emodt ethers k. m. och thes standt och riger at forholde. Eftherthi thene thidts farligethilstandt saa vitterlig ehr och en hver for øyne, at therom ingenvitløftig deduction ehr fornøden, och ethers k. m. sig hafver resol-verit, saadantvit udseende ubestandt udi thide vedt beqvememiddel at forrebygge, och medt andre sine religions forvante, som ethers k. m. forhaaber ther thil at kunde disponere, at threde udi forbundt, at ethers k. m. therfore først medt k. m. af Engelandtsig at forbinde hafver sat sig fore, och thet for thendt aarsag, at ethers k. m. regner thet som et fundament thil alle andere forbunde,och hvort heden ethers k. m. i theunm ofver alt, nest Gudts hielp,vil sichte och hense, hvorfore ethers k. m. formoder, hans m. icke aldene saadant verck sig lader vel befalle, meden efther thendthøye forstandt, Gudt almechtigste hans mait. hafver medt begafvet,saa och thendt store forsorg, hans mait. for thet gemene christe-lige vesens beste och velstandt berer, saadan høynyttigt verckkongelig hielper at forfreme och udføre.

Om hvilcket ethers k. m. icke aldene sig hafver villet medt hans m. beraadslage, meden och efter thet synderligt gode broder-schab och forthroende sine fuldmechtige vel och fuldkomeligeninstruerede thil Engelandt nu strax medt thet første at afferdige,

nudansk oversættelse og forklaringer

...på begge sider, der er modstandere [af et sådant forbund], afskrækkes derved, og meget, som de ellers nok kunne vove at forsøge, lader forblive [ugjort], men også at de, der er velbevogtede, desto bedre kan opretholdes.

Eftersom begge Eders Kongelige Majestæters herrer forfædre, af højlovlig og kristelig ihukommelse, til alle sider bedste for rigerne har sluttet og stadfæstet anselige og udmærkede forbund for sig selv, deres riger og undersåtter, både daværende og tilkommende, såvel mellem Danmark og England som mellem Danmark og Skotland, har Eders Kongelige Majestæt på lige måde ikke villet undlade, i anledning af disse to rigers, Englands og Skotlands, lykkelige forening, at søge begge regeringers, det danske såvel som det storbritanniske, lykke, velfærd og styrkelse ved et forbund mellem Eders Kongelige Majestæts riger, Danmark, Norge osv., og kongen af Storbritanniens riger England, Skotland og Irland osv., især eftersom Eders Kongelige Majestæt tilstrækkeligt har gjort sig klart, at kongen af Storbritaniens og samme riges velstand og uskadthed ligger kongen [af Danmark] så meget på sinde som hans eget, ligesom Eders Kongelige Majestæt uden al tvivl også mener, at kongen af England på samme måde forholder sig med hensyn til Eders Kongelige Majestæts stand og riger.

Eftersom denne tids farlige tilstand er så kendt og åbenbar for enhver, at der ikke behøves nogen vidtløftig redegørelse derom, og Eders Kongelige Majestæt har besluttet i tide ved belejlige midler

at forebygge en sådan vidtudseende ustabilitet, og tillige at bringe andre trosfæller, som Eders Kongelige Majestæt håber at kunne formå dertil, til at indtræde i et forbund, har Eders Kongelige Majestæt derfor sat sig for først at forbinde sig med kongen af England, og det af den årsag, at Eders Kongelige Majestæt anser dette som et fundament for alle andre forbund, og det som Eders Kongelige Majestæt fremfor alt, næst Guds hjælp, vil sigte til. Hvorfor Eders Kongelige Majestæt formoder, at hans Majestæt [af England] ikke blot lader sig dette værk være velbehageligt, men også, efter den høje forstand som Gud den Almægtige har begavet hans Majestæt med, såvel som den store omsorg hans Majestæt bærer for det almindelige kristne væsens bedste og velfærd, kongeligt vil hjælpe til at fremme og udføre et så højnyttigt værk.

Om hvilket Eders Kongelige Majestæt ikke alene har villet rådføre sig med hans Majestæt, men også, efter det særligt gode broderskab og tillidsforhold, nu straks med det første at afsende sine fuldmægtige, vel og fuldkomment instruerede, til England,

Noter (oversat):Ingen ældre citater kræver separat note – ingen fodnoter på denne side.

side 296

instruerede thil Engelandt nu strax medt thet første at afferdige,paa thet bemelte verck kunde bekome en this lyckeliger och bedreende och udgang.

Vi formener underdanigst beqvemligst thil Lunden udi Enge-landt same tractation at foretages, baade forthi k. m. afEngelandt self ehr thendt, hos hvilcken mest her udi ehr at ehrholdis, saa och for atschillige difficultates, som icke saa kunde behandles af the-num, som uvidende ehre, om hvis ethers k. m. ther vil lade søge,saa och eftherthi medt thendt spanische residerende til Londen medt lempe vil omgaes, baade paa thet ingen forhindring af hanumeller the spanioliserede Engelsche schulle sche her udi, saa och paa thet the Engelsche af raadet, som icke gode Spansche ere, thismere thette verck motte favorisere. Her foruden saa frempt k. m.af Engelandt thorde giøre sig betenckinde i thet forbundt och formene ethers m. ther vedt at søge tilfelde noget emodt Staterne,Sthedernæ eller Sverig at udføre, tha kandt paa ethers k. m. naa-digst behag hans m. forseckris, at ethers k. m. icke aldene medt Staterne sig vil forbinde och ther udi bruge hans maits raadtoch advis, forhaabendis hans mait. alle obstacula hielper at thagge af veyen, meden och at ethers m. emodt the andre via facti inthet ehr thilsindts at tentere, och saa frempt irringer forefalde kunde,gierne for alt at ville lide hans maits underhandling.

Och eftherthi nogle the Engelsche vel maa sche icke gierneseher saadan confæderation, forthi the befrychter k. m. af StoreBritanien for vit ethers k. m. och thette rige thil villie schulleindgae for thet synderlige venschab, emellum e. k. m. ehr, ville vel icke aldene i første andragelse vere fornøden

ungefer at fore-gifve forbundet paa begge ethers k. mayestaters lifsthidt (thendtGudt naadeligen ville forlenge) aldene, meden och in ipsa tractationeførst handles om the puncter, fast general och indeferent ehre,och siden efther haanden arbeides paa hvis videre kandt thyckes at schulle och kunde ehrholdis, ungefer som eftherfølger:

Først hvis udi the gamble forbunde sambtyckt och fuldbyrdtehre, nemblig:

1. At ther schal vere emellum begge konninger, theris arf-vinger, eftherkomere, riger, lande, undersotter, vasaller och alle,som nu ehre och eftherkommendes vorder, thil evig thidt et sicker,fuldkomet, uegienkallende och varigt venschab och forbundt, saathe icke aldene hverken self paa fører eller, saa vit thenum staarthilgiørende, sambtycker eller thilstede nogen anden thenum eller

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...til England nu straks med det første at afsende [sine fuldmægtige], for at bemeldte værk kunne få en des lykkeligere og bedre ende og udgang.

Vi mener underdanigst, at det ville være belejligst, at samme forhandling foretages i London i England, både fordi kongen af England selv er dér, hos hvem det meste herom skal opnås, og også på grund af forskellige vanskeligheder, som ikke så godt kunne håndteres af dem, der ikke er indviede i, hvad Eders Kongelige Majestæt der vil lade søge, og også fordi man med lempe må omgås den spanske resident i London, både for at ingen forhindring skal ske herved fra ham eller de spansk-sindede engelske, og for at de engelske rådsmedlemmer, som ikke er gode spanske [tilhængere], desto mere kan favorisere dette værk. Desuden, hvis kongen af England skulle betænke sig ved dette forbund og formene, at Eders Majestæt dermed ville søge lejlighed til at foretage noget imod Staterne [Nederlandene], Hansestæderne eller Sverige, da kan man, efter Eders Kongelige Majestæts nådige gode befindende, forsikre hans Majestæt, at Eders Kongelige Majestæt ikke alene vil forbinde sig med Staterne og derudi bruge hans Majestæts råd og vejledning, i håb om at hans Majestæt hjælper med at rydde alle forhindringer af vejen, men også at Eders Majestæt ikke har i sinde at foretage noget som helst imod de andre ved egenmægtig handling (via facti), og hvis uenigheder skulle opstå, da gerne for alt ville underkaste sig hans Majestæts mægling.

Og eftersom nogle af de engelske måske nok ikke ser en sådan forbindelse gerne, fordi de frygter, at kongen af Storbritanien for meget til fordel for Eders Kongelige Majestæt og dette rige skulle indgå det, for det særlige venskab der er mellem Eders Kongelige Majestæter, ville det vel ikke alene være nødvendigt i den første fremstilling nogenlunde kun at foregive forbundet for begge Eders Kongelige Majestæters levetid alene (hvilken Gud nådigt ville forlænge), men også i selve forhandlingen først at behandle de punkter, der er temmelig generelle og neutrale, og siden

efterhånden arbejde på, hvad der yderligere kunne tykkes at burde og kunne opnås, omtrent som følger:

Først, hvad der i de gamle forbund er samtykket og fuldbyrdet, nemlig:

1. At der imellem begge konger, deres arvinger, efterkommere, riger, lande, undersåtter, vasaller og alle, som nu er og herefter bliver, til evig tid skal være et sikkert, fuldkomment, uigenkaldeligt og varigt venskab og forbund, således at de ikke alene hverken selv fremfører, eller, så vidt det står til dem at gøre, samtykker eller tilsteder nogen anden [at fremføre] mod dem eller...

Noter (oversat):Ingen fodnoter på denne side.

side 297

theris riger, lande och undersotter paa enten sider at paa førenogen uleylighed eller schade paa lif eller godts i nogre maade,meden och paa begge sider hin anden medt ald throschab mene,hin andens saa vel som undergifne rigens och undersotters gafnoch beste lige som sit egit af yderste formue fordre och forfremme,meden schade och undergang af ald magt medt raadt og gierningsom sin egen hindre och afverge.

2. Saa frembt enten herrene eller theris eftherkomere erfarernoget at forehafves. begieris eller behandles, som thendt andenkandt kome thil præjudits, forfang, hinder eller schade, schal handtvere forplicht thendt anden strax therom at atvare och saa vithanum mueligt saadant afvende eller afverge.

3. Skal ingen af herrerne thilstede sine undersotter paa sineller nogen andens bekostning eller besolding at thiene emodtthendt anden eller hans riger, lande och eftherkomere thil evigthidt. Hvilcken enthen kongis undersotter her emodt giører, straf-fes af sin herre som hans egen oprørsche och thendt, sig emodt hans kong. høyhedt forgrebit hafver.

4. Møget mindre schal nogen af forbemelte potentater udstede af theris lande emodt thendt anden krudt, lodt, munition, proviant,pendinge, skib, schyt eller nogen hielp, hemelige eller aabenbare.

5. Ther som enthen af kongerne besøger thendt anden omhielp, tha schal thendt besøgte thre maneder therefther, saafrempt handt self ehr fri for orlog, undsette thendt betrengte medt hielp af vel monterede orlogs skibe eller folck; dog schal ald be-kostning, therpaa anvendis, egien ehrlegges thendt undsettende medtthendt, ther undsettes, naar krien ehr endt och udført.

6. Blifver nogen landt och steder indthagen i saadan sambletexpedition, tha saa frempt the enten af herrerne thilhører ellerthilhørt hafver eller och ligger i theris territorio, schulle the thil-stilles rette eyermanden egien aldene.

7. Hvis andre steder eller lande ther kandt ehrøfris, theschulle schiftes en hver sin anpart, eftherson handt folck hafver udi same thog.

8. Udi lige maader schal och efther folckens mengde ogantal uddelis alt hvis bytte ther falder och for løsøre eller farendehafve kandt beregnis, i hvor som helst thet fran fienden bekomes,vere sig enthen inden eller uden nogen af forbemelte kongers gebete.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...deres riger, lande og undersåtter på nogen af siderne nogen ulejlighed eller skade på liv eller gods på nogen måde, men på begge sider at mene hinanden alt godt med al troskab, hinandens såvel som deres undergivne rigers og undersåtters gavn og bedste ligesom sit eget af yderste formue fremme og fordre, men skade og undergang af al magt med råd og gerning afværge og forhindre som sin egen.

2. Såfremt enten den ene eller den anden herre eller deres efterkommere erfarer, at noget forehaves, begæres eller foretages, som kan komme den anden til præjudice, skade, hindring eller fortræd, skal han være forpligtet straks at advare den anden derom og, så vidt det er ham muligt, afvende eller afværge sådant.

3. Ingen af herrerne skal tillade sine undersåtter på sin egen eller nogen andens bekostning eller besoldning at tjene imod den anden eller hans riger, lande og efterkommere til evig tid. Den af kongens undersåtter, som handler herimod, skal straffes af sin herre som en, der har forgrebet sig oprørsk mod hans kongelige højhed.

4. Meget mindre skal nogen af de forbemeldte fyrster udlevere fra sine lande til [brug] imod den anden krudt, kugler, ammunition, proviant, penge, skib, skyts eller nogen hjælp, hverken i hemmelighed eller åbenlyst.

5. Dersom den ene af kongerne søger hjælp hos den anden, da skal den, der bliver anmodet, inden tre måneder derefter, såfremt han selv er fri for krig, undsætte den trængte med hjælp af velmonterede orlogsskibe eller mandskab; dog skal al bekostning, som derpå anvendes, igen erlægges den undsættende af den, der undsættes, når krigen er endt og udført.

6. Bliver noget land eller sted indtaget under en sådan fælles ekspedition, da skal det, såfremt det enten tilhører eller har tilhørt en af herrerne eller ligger i deres territorium, tilstilles den rette ejermand alene igen.

7. Hvad andre steder eller lande der måtte kunne erobres, skal fordeles til enhver sin andel, efter som han har folk med i samme tog.

8. Ligeledes skal også, efter folkenes mængde og antal, uddeles alt det bytte, der falder, og som kan regnes for løsøre eller løst gods, hvor som helst det bekommes fra fjenden, hvad enten det er inden eller uden for nogen af de forbemeldte kongers område.

Noter (oversat):Ingen fodnoter på denne side.

side 298

9. Dog hvis thil søes ehrøfris, theraf schal thendt thrediepart forloddes udt følge thendt, krigen fører och bethaller.

10. Emodt saadane fiende, som sig begge emodt indtlathafver, som forscrefvit staar, schal thendt ene konge icke maaindghae nogen fredt, accord eller forligelse, uden thendt anden ther-udi fuldtkomelig och gandsche medt sine lande och undersote medt indthages och begribes.

11. Thendt ene herre schal icke heller huse, helle eller lidethend andens uven i sine lande, naar handt thet videndes vorderi nogen maade.

12. Saa frembt nogen, vere sig og hvo thet vere kandt,sig nogen retighedt, høyhedt eller frihedt enthen i eller ofvernogen af høybemelte kongers riger, lande eller gebete medt gewaltsig thilmoder, som the nu icke nyder eller inde hafver, tha schalthendt ene konning thendt anden her emodt af formuen uden nogenopsettelse eller undschylding hielpe och undsette.

13. Thendt ene herris undersotte schal thil landts och vandtsthendt anden herris lande, kiøpsteder, hafner och strømme medt theris kiøpmandschab och vare uden nogen forhindring mue søgeog ther handle och vandle, naar the theraf sedvanlig tholdt och rettighedt ehrlegger; dog almindelig landtslofver och forordnin-ger, som alle andre nationer medt under begribes, hermedt i allemaade uforkrenckt. — Synderlig medt andet belangende Norgis kro-nis forbundne lande och hafner, Islandt, Helgelandt och Findt-marcken, eftherthi endtoch k. m. egne undersotter, dansche och Norsche, icke hafver thendt frihedt, at the maa seigle paa Nor-landene, thet och i forrige forbunde af begge potentater bekiendis at vere contra honorem regium, leges et libertates Norvegiæ.

14. Thendt del af Grønlandene, som Spitzbarg tituleres, saafrempt the Engelsche saadane seglation icke ville afstae, tha kandtsaadant begge herrers och prindtsernis lifs thidt fri forbeholdisthenum begge, dog at k. m. af Danmarck sig sin rettighedt paa alle nordische insuler och lande forbeholder icke her medt at for-krenckis i nogre maade, og at begge nationer hin anden ther saavel som alle andre steder udi søen, hafner och lande medt ald godtvenschabs betheelse og bevisning ehre bevogne og beforderlige.

15. Udi Ostindien og Vestindien, saa och alle steder iverden schulle begge nationer hin anden velferte och hverken selfthendt anden beschedige eller vedt andre thenum nogen eftherdel

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

9. Dog, hvad der erobres til søs, deraf skal den tredjedel udloddes til den, som fører krigen og betaler den.

10. Mod en sådan fjende, som begge er kommet i konflikt med, som forskrevet står, må den ene konge ikke indgå nogen fred, aftale eller forlig, uden at den anden derudi fuldkommen og ganske med sine lande og undersåtter medtages og indbefattes.

11. Den ene herre skal heller ikke huse, skjule eller tåle den andens fjende i sine lande, når han på nogen måde bliver vidende derom.

12. Såfremt nogen, hvem det end kunne være, med magt tiltager sig nogen rettighed, højhed eller frihed enten i eller over nogen af højbemeldte kongers riger, lande eller områder, som de nu ikke nyder eller har, da skal den ene konge hjælpe og undsætte den anden herimod efter evne, uden nogen udsættelse eller undskyldning.

13. Den ene herres undersåtter skal til lands og vands kunne søge den anden herres lande, købstæder, havne og strømme med deres købmandskab og varer uden nogen forhindring, og dér handle og vandle, når de derfor erlægger sædvanlig told og rettighed; dog skal de almindelige landslove og forordninger, som alle andre nationer også er undergivet, hermed i alle måder forblive ukrænkede. — Særligt angående Norges krones dertil hørende lande og havne, Island, Helgeland og Finmarken, eftersom end ikke Hans Kongelige Majestæts egne undersåtter, danske og norske, har den frihed at måtte sejle på Nordlandene, hvilket også i de tidligere forbund af begge fyrster er erkendt at være imod den kongelige ære og Norges love og friheder (contra honorem regium, leges et libertates Norvegiæ).

14. Den del af Grønlandene, som kaldes Spitsbergen, såfremt de engelske ikke ville afstå fra en sådan sejlads, da kan det forblive frit forbeholdt dem begge for begge herrers og fyrsters levetid, dog således at Hans Kongelige Majestæt af Danmarks rettighed over alle nordiske øer og lande ikke herved på nogen måde skal være krænket, og at begge nationer dér såvel som alle andre steder i havet, havne og lande skal være hinanden til gode og befordrende med al god venskabelig omgang og tjeneste.

15. I Østindien og Vestindien, såvel som alle steder i verden, skal begge nationer unde hinanden fremgang, og hverken selv skade den anden eller lade andre gøre dem nogen skade...

Noter (oversat):Ingen fodnoter på denne side.

side 299

thilføie eller thilføie lade i nogre maade. Tballes ther om Molucis,som nu beseglis, tha kunde the lande the Engelsche forbeholdes,dog at theremodt Zeilon paa kong. mait. af Danmarckis vegne medtunderthages og forbeholdis.

16. Och efthersom efther forige forbunde inter Johannem et Henricum handel och vandel fri lades, synes billigt. at k. m. af Danmarcks undersotter thilstedis ufarfvit klede udi Engelandt at kiøbe och udføre, eftherthi nogle nederlendische kiøbmendt alleredesig ehrbøden hafver og therom anden thredie gang medt aldflidt ahnholdet en stappel af hvit klede her udi riget at ville legge, hvorofver thendt fordel, Engelandt theraf kunde hafve, en del kunde bethages, i thet thet engelsche klede fran Medelborg ogtherforuden møget klede, som nu udi Nederlande giøres, her kundeindføres og i stedit for engelsk forbruges. Ehre saadane for thi ther paa giorde ordinantser icke at ehrholde, tha kandt søges om icke enthen af thet melbrugske eller hamborgsche eller noget andet com-pagnie it antal klede i Sundet kunde thet dansche compagnie opleggis,och ther bethallis, eftersom thendt dog i Engelandt therom medt kiøpmendene vedt theris factor kunde thilforne ens vorde. Kandtthet icke ehrholdis, tha schal om thenne punct aldelis inthet sluteseller bevilges, meden gandsche forbiegaes, hvilcken punct och thilthet siste kandt udsettis.

17. Saa frempt og, thet Gudt forbiude, nogen af entenherrenis undersotter hender under thendt andens landt at strande,tha schulle the vere theris vrag mechtige og icke af nogen ther-paa giøres forhindring, meden møget mehre, om the thet begierer,for en billig biergeløn forhielpes thil at redde, hvis the kundeog ville.

18. Og schal thendt ene konning vere forplicht thendt an-dens undersotter at hielpe thil rette, naar nogen thendt enis under-sotter udi thendt andens lande nogen uret vederfares, og thetvedt lovg og

ret, og at thendt thenum snart og uden opholtvederfares, saa vit landtslofver og constitutiones kunde tholle,og siden straffe ofver thendt, som uret giør, uden aldt vildt.

19. Och schal ingen privat forurettelser vere mechtig thetteforbundt i nogen maade at svecke eller nogen hadt eller afvindtemellum nationerne at oprette, meden eu hver svare sin egen gier-ninger og therfore indstae, og icke vedt repressalie eller anden

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...tilføje eller lade tilføje på nogen måde. Hvad angår Molukkerne, som nu forsegles [forhandles], da kunne de lande forbeholdes de engelske, dog at Ceylon til gengæld på Hans Kongelige Majestæt af Danmarks vegne skal underlægges og forbeholdes.

16. Og eftersom der efter tidligere forbund mellem Johannes og Henrik tillades fri handel og vandel, synes det rimeligt, at Hans Kongelige Majestæt af Danmarks undersåtter tillades at købe og udføre ufarvet klæde fra England, eftersom nogle nederlandske købmænd allerede har tilbudt sig og anden og tredje gang med al flid ansøgt om at ville anlægge et stabellager af hvidt klæde her i riget, hvorved den fordel, England kunne have deraf, for en del kunne formindskes, idet det engelske klæde fra Middelburg og desuden meget klæde, som nu fremstilles i Nederlandene, kunne indføres her og bruges i stedet for engelsk. Hvis de derom udstedte forordninger ikke kan overholdes, da kan man undersøge, om ikke enten det mecklenborgske eller hamborgske eller et andet kompagni kunne pålægges det danske kompagni at oplægge et antal klæde i Sundet, og betale derfor, eftersom man dog i England derom ved deres faktor på forhånd kunne blive enige med købmændene. Kan dette ikke opnås, da skal intet overhovedet sluttes eller bevilges om dette punkt, men det skal ganske forbigås, hvilket punkt også kan udsættes til sidst.

17. Såfremt også, hvad Gud forbyde, nogen af enten den ene eller den anden herres undersåtter skulle strande under den andens land, da skal de have rådighed over deres vrag, og ingen skal volde dem forhindring derved, men meget mere, om de begærer det, skal de for en rimelig bjærgeløn hjælpes til at redde, hvad de kan og vil.

18. Og den ene konge skal være forpligtet til at hjælpe den andens undersåtter til deres ret, når nogen af den enes undersåtter lider nogen uret i den andens lande, og det ved lov og ret, og at dette sker dem snart og uden ophold, så vidt landslove og forordninger kan tillade, og siden straffe den, som gør uret, uden al skånsel.

19. Og ingen privat uretfærdighed skal på nogen måde kunne svække dette forbund eller oprette noget had eller nag mellem nationerne, men enhver skal svare for sine egne gerninger og stå til ansvar derfor, og ikke ved repressalier eller anden...

side 300

uvenlig proces undgielde, hvis en anden brut hafver, hvilckenself uden ald dilation for sine egen gierninger schal stae thil rette.

20. Endt kandt i fremthiden (thet vi icke formode, Gudt och naadelig vil afvende) nogen thvist og irringer emellum rigerneindfalde, tha schulle saadane udi aldt venlighedt underhandles ochbileggis, og nerverende forbundt icke udi nogre maader thermedtvere opthagen eller forhindrit.

II. Hvis videre kandt forhandles og slutes paa begge nu re-gierendes kong. mayestaters lifsthidt, og naar thet ehr slutet, paa fire eller femb aar efther enthen theris afgang (thendt Gudt naa-deligen lenge af vende) eller og gandsche paa begge prindtsligehøyheders lifsthidt, i lige maade continueris.

1. Endog forbemelte conditiones og bundts artickler slutedeehre emellum kong. mait., rigerne og undersoter nu og fremdelispaa begge sider, dog eftherthi ethers kong. mayestater hin andenindbyrdis medt synderlig og extraordinarie venschabs og affectionsbundt ehre forvante. ehr ethers k. m. udi thendt mening, at efther som forbemelt ehr, hvercken ethers mayestater thendt andensschade eller undergang enthen schulle ville eller og for sit egitinteresse kunde tholle og lide, eftherthi thendt enis conservationog velstandt ehr thendt anden therfore og hafver, at hver andensver at achte thendt andens schade og ruina som sin egen, ther-fore formoder ethers k. m. af Engelandt sig schal lade behage nogenvidere deduction af forbemelte forbundt, som paa begge ethersmayestaters lifsthidt og particular en hver ethers mayestatersstandts og landtis conservation schulle hensehe og vere ment.

2. Ther fore eftherthi icke benefnis i forbundet, hvadt und-setning sche schulle, og midler thidt, meden therom handles, at-schillige thilfaldt og fare for thendt betrengte kunde sig thildrage,tha schal thendt ene, strax handt therom atvares, vere forplicht at undsete thendt anden uden nogen dilation medt 8 skibe, thefire paa 150 eller 200 lester, hver schib medt 150 eller 200mandt, 20 gode stycker; the andre fire schulle vere paa 100 eller120 lester, 100 eller 120 mandt og 16 gode stycker, hvilckeschibe og folck schulle vere under thendt herris admirals com-mendo, same hielp og undsetning scher, og schal same undset-ning continueris, emeden krien varer og uden ald omkostnings

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...skulle undgælde uvenlig fremfærd, hvis en anden bryder [forbundet], hvilken selv uden al udsættelse skal stå til rette for sine egne gerninger.

20. Endog der i fremtiden (hvad vi ikke formoder, og som Gud nådigt ville afvende) måtte opstå nogen tvist og uenighed mellem rigerne, da skal sådant i al venlighed forhandles og bilægges, og nærværende forbund skal på ingen måde derved blive ophævet eller forhindret.

II. Hvad videre kan forhandles og sluttes for begge nu regerende kongelige majestæters levetid, og når det er sluttet, skal det i fire eller fem år efter enten deres afgang (hvilken Gud nådigt længe ville afvende) eller også helt for begge kongelige højheders [prinsernes] levetid, på lige måde fortsættes.

1. Endog de forbemeldte betingelser og forbundsartikler er sluttet mellem kongerne, rigerne og undersåtterne, nu og fremdeles på begge sider, så er dog, eftersom Eders Kongelige Majestæter indbyrdes er forbundet med et særligt og overordentligt venskabs- og kærlighedsbånd, Eders Kongelige Majestæt af den mening, at, som forbemeldt er, hverken Eders Majestæter skulle ønske den andens skade eller undergang, eller også for sin egen interesses skyld kunne tåle og lide det, eftersom den enes bevarelse og velstand er grunden til, at den anden skal agte den andens skade og undergang som sin egen; derfor formoder Eders Kongelige Majestæt, at kongen af England vil lade sig behage en yderligere uddybning af det forbemeldte forbund, som skal sigte til og være ment for begge Eders Majestæters levetid og i særdeleshed enhver af Eders Majestæters stands og landes bevarelse.

2. Desuden, eftersom det ikke er fastsat i forbundet, hvilken undsætning der skal ske, og i mellemtiden, mens der forhandles herom, kunne forskellige hændelser og farer for den trængte indtræffe, da skal den ene, så snart han advares derom, være forpligtet til uden nogen udsættelse at undsætte den anden med 8 skibe, hvoraf fire skal være på 150 eller 200 læster, hvert skib med 150 eller 200 mand og 20 gode stykker [kanoner]; de andre fire skal være på 100 eller 120 læster, med 100 eller 120 mand og 16 gode stykker. Disse skibe og folk skal stå under den herres admirals kommando, [til] hvem hjælpen og undsætningen ydes, og denne undsætning skal fortsætte, så længe krigen varer, og uden nogen omkostnings...

Noter (oversat):Ingen fodnoter på denne side.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid

Første Bind (1588-1626), Kr. Erslev 1883-85 — Del 3 af 4 (trykt side 301-450)

side 301

ehrlegning i alle maade. Forbemelte 8 schibe schal thendt herre,thenum udschicker, udfethallie, fran thenum udløber af hans landt, paa thre maneder; hvis videre proviant ther giøres fornøden, schalthendt thillade, schibene thilschickes, lige saa godt, som handtsine egne schibe och folck lader gifve. 3. Endt hender thet sig, at anden och større undsetningenthen af pendinge eller folck begieris och behøfves, tha schalthendt ene vere forplicht thendt anden uden nogen forevendelseeller undschylding, saa frembt handt self ehr fri for fiender, afald magt at assistere og hielpe, emeden krien varer, och indthilthendt betrengte sin statum forsickrer, dog at hvis bekostningtherpaa ghar, same bekostning schal thendt, undsetning giøres,refundere och godvilligen bethalle thendt, same undsetning giort hafver, naar krien ehr endt och udført. 4. Dog schal thendt, undsetning giører, vere thendt anden,saa frembt handt self krigen begynder, mechtig thil retten och magt hafve, billige conditiones och pacifications middel uden nogenargelist at foreslage och ther paa lade drifve; undslager handt, und-setningen behøfver, billige och fredlige middel och veye, tha schalthendt anden icke vere forplicht, hanum at undsette, och dog icke thismindre thet forbundt, rigerne emellum ehr, blifve i sinfuldkomen esse och thermedt icke i nogen maader vere brut ellersvecket. Och efthersom Orkenøe och Hetlandt af thene tractation icke kandt udelades uden eftherkomernis præjudicio och forfang, synesos paa ethers k. m. naadigste behag underdanigst raadeligt, at thendt punct saa vel som alle andre høytvistige udi begge ethersmayestaters lifsthider gandsche opthages og heden settes, dogeftherkomerne theris rettighedt thermedt uforkrencket udi alle maade. Saa frempt nu k. m. af Store Britanien udi thette forbundtandre ville undthage, kandt underdanigst ehrindris, at thersom hans m. thenum och the andre sine confædererede, och ethersk. m. sine confædererede och undthog, tha thette forbundt at vere som ugiordt, eftherthi alle potentater og herschaber i christen-heden ehre begge ethers mayestater enthen medt ny eller gambleforbundt forvante. Ethers mait. dog, som før ehr rørt, medt Sta-terne at ville lide hans. maits underhandling, saa vel som och medt andre, forhaabendes hans. m. thenum icke i nogre ubilligeprætexter og anfordringer byefalder, efther som ethers m. sig och

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...erlægning i alle måder. Førnævnte 8 skibe skal den herre, der udsender dem, udruste, fra de udløber fra hans land, i tre måneder; hvis der videre bliver behov for proviant, skal han tillade, at skibene bliver forsynet, lige så godt som han lader sine egne skibe og folk forsyne.

3. Hvis det hænder sig, at en anden og større undsætning, enten af penge eller folk, begæres og behøves, da skal den ene part uden nogen forevendelse eller undskyldning være forpligtet over for den anden, såfremt han selv er fri for fjender, af al magt at assistere og hjælpe, mens krigen varer, og indtil den betrængte har sikret sin tilstand; dog skal den bekostning, der derved medgår, refunderes og godvilligt betales af den, undsætningen er ydet til, når krigen er endt og udkæmpet.

4. Dog skal den, der yder undsætning, være forpligtet over for den anden, såfremt han selv begynder krigen, i stand til at fremsætte rimelige betingelser og fredsmidler uden nogen underfundighed og til at lade dem fremme; afslår den, der behøver undsætning, rimelige og fredelige midler og veje, da skal den anden ikke være forpligtet til at undsætte ham, og dog skal forbundet mellem rigerne ikke desto mindre forblive i sin fuldkomne gyldighed og dermed ikke på nogen måde være brudt eller svækket.

Og eftersom Orknøerne og Hetland ikke kan udelades af denne traktat uden præjudice og skade for efterkommerne, synes det os efter eders kongelige majestæts nådigste behag underdanigst rådeligt, at dette punkt såvel som alle andre højt omtvistede punkter helt optages og henlægges i begge eders majestæters levetid, dog uden at efterkommernes rettighed dermed krænkes på nogen måde.

Såfremt nu hans kongelige majestæt af Storbritannien vil undtage andre fra dette forbund, kan det underdanigst erindres, at dersom hans majestæt og hans andre forbundsfæller, og eders kongelige majestæts forbundsfæller, skulle blive undtaget, da skal dette forbund være som ugjort, eftersom alle potentater og herskaber i kristenheden er forbundet med begge eders majestæter enten ved nyt eller gammelt forbund. Eders majestæt vil dog, som før er omtalt, afvente Staternes forhandling, såvel som også med andre, i forhåbning om, at hans majestæt ikke belemrer dem med nogen urimelige påskud og krav, eftersom eders majestæt sig også...

side 302

inthet medt nogre af thenum vedt andet end fredeligt, ehr och icke thilsindts, thenum noget at anmode, som thil andet endt thilfredelighedt och godt venschab kandt thiene. For thet siste, eftherthi allehaande af the Engelsche kandtforegifves, som vi icke her kunde besinde, ehracte vi fast nødigt,heller om ingen omgang kandt hafves, alt thet, som icke medt thette riges gandtslig disreputation og schade paa begge ethersmayestaters lifts thidt, salvo jure successorum, at indgaa, endtthene tractation uden nogen endlig godt udgang, thet vi dog,nest Gudt thendt almechtiges hielp, icke formode, schulle afghae och udstilles.

Belangendis kongl. mts naadigste proposition om forbundtmed di Stater udi di unierede niederlendiske pro-vincier, da er paa hans kongl. mts naadigste velbehavg raadensunderdanigste betenckende. N. Vil endelig verre fornøden at forfare, hvad och hvor vitforbundt der er giort imellom kongen af Franckrig, item kongen af Store Britanien oc die Stater (besynderlig Store Britanien), thi mand derefter møgit sig kand rette, om maaske conjunctim meddi potentater (efter som Staterne tilforn instanter hafver begerit)eller separatim nogen alliance kunde besluttis. Conditiones siunis underdanigst at kunde formelde: 1. At der skal verre en ævig, god fred, enighed,

correspon-dents oc venskab imellom kongl. mt. af Danmarck, Norge etc. oc dieunierede provincier udi Niederlande, oc imellom alle deris lande ocundersotter paa begge sider, præsentes et futuros, til land oc vand,uden al argelist. 2. At di paa begge sider skulle mene, ville oc søge hver-andre deris gavfn oc beste, løcke oc velfart, oc dertil med raadoc daadt hielpe oc befordre udi alle forfallende occasioner. 3. Di skulle hverken selfver eller ved nogen anden, hiem-melig eller aabenbarlig, tractere, handle, giøre eller bevilge nogit,som kand verre hver andre til skade, fare eller udi nogen maadepræjudicerlig, men fast mere alle saadanne raad, intention, anslagoc verck, som af nogen (hvo som heldst det verre kand) til skadeeller fare kunde practiceris oc foretagis, udi tide (saa snart det erfaris kand) hver andre aabenbare oc advare oc med al flid for-hindre oc afverge.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...intet med nogen af dem omgås anderledes end fredeligt, og er heller ikke tilsindet at anmode dem om noget, som kan tjene til andet end fredelighed og godt venskab.

For det sidste: eftersom englænderne kan foregive alskens ting, som vi ikke her kan efterprøve, agter vi det for højst nødvendigt — helst om ingen omgang kan opnås — at lade al den slags, som ikke kan ske uden dette riges fuldstændige vanry og skade i begge eders majestæters levetid, med forbehold af arveføIgerettens love (salvo jure successorum), indgå, frem for at lade denne forhandling ende uden noget godt udfald, hvilket vi dog, næst Guds den almægtiges hjælp, ikke formoder skal udeblive.

Angående kongelig majestæts nådigste forslag om et forbund med Staterne i de forenede nederlandske provinser, da er her på hans kongelige majestæts nådigste velbehag rådets underdanigste betænkning.

N. Det vil til sidst være nødvendigt at udforske, hvad og hvor vidt et forbund er gjort imellem kongen af Frankrig og ligeledes kongen af Storbritannien og Staterne (især Storbritannien), thi man kan derefter meget rette sig efter det, om der muligvis kunne besluttes en alliance i fællesskab med potentaterne (eftersom Staterne tidligere indtrængende har begæret det) eller hver for sig.

Betingelserne synes underdanigst at kunne formuleres således:

1. At der skal være en evig, god fred, enighed, forbindelse og venskab mellem kongelig majestæt af Danmark, Norge osv. og de forenede provinser i Nederlandene, og mellem alle deres lande og undersåtter på begge sider, nulevende og fremtidige, til lands og til vands, uden al underfundighed.

2. At de på begge sider skal mene, ville og søge hinandens gavn og bedste, lykke og velfærd, og dertil med råd og dåd hjælpe og fremme det ved alle forekommende lejligheder.

3. De skal hverken selv eller ved nogen anden, hemmeligt eller åbenlyst, forhandle, handle, gøre eller bevilge noget, som kan være hinanden til skade, fare eller på nogen måde præjudicerende, men snarere åbenbare og advare hinanden i tide (så snart det kan erfares) om alle sådanne råd, hensigter, anslag og værk, som af nogen (hvem det end måtte være) kunne iværksættes og foretages til skade eller fare, og med al flid forhindre og afværge det.

side 303

4. Di skulle icke udi nogen maade, hiemmelig eller aaben-barlig, med raad eller gerning hielpe eller stercke hver andrisfiender, ihvem di kand verre, hverken med folck, skibe, penge,proviant, munition eller nogen anden maade, ey heller tilstede, at hver andris fiende nogen hielp eller assistents publice vel privatim udi deris lande maa bekomme, men fast mere udi saadan leilighedraade oc forhielpe hver andre til en god ende oc udgang. 5. Di skulle ingen forbundt, liga eller tractat giøre ellerindgaa med nogen imod hver andre, som kand verre til nogensuspicion, præjudits, fare eller nachdel, oc dersom hertildags tilfornnogen forbundt med nogen anden er giort oc indganget, da skullesaadanne forbundt icke komme nogen af parterne til nogen præ-judits, skade eller fare (saa fremt icke nogen af begge parternisallierede med ubillig krig oc gewalt ofverfaldis), men di skulle udi alle maade holde et oprigtig, uforkrenckit, fuldkommen got ven-skab oc naboskab, foruden al mistancke oc argelist. 6. Handel oc vandel til lands oc vands skal verre fri ocfellig med al comments for alle, begge parters undersotter, paa alle uforbudne steder oc hafner, oc derudi bevise hver andre alnaboelig god vilge, venskab, fordrelse, beskøttelse oc handthefvelse,dog at den sedvanlige rettighed paa begge sider udgifvis, oc lands-lofve oc forordninger uforkrenckita. 7. Saa framt nogen af begge parters undersaatte sig udi nogen maade billigen kunde hafve at beklage eller besverge, da skal alt saadant ved ordentlig ret forhandlis oc udføris, oc beggeparter giøris oc administreris god ret oc justits, lige som hverderis eigne indfødde oc undersotter, oc dog det gode venskab ocforbundt uforkrenckid udi alle maade. 8.b Oc efter at di paa begge sider saa ere hverandre venlig forbunden, at di udi alle maade oprigtigt ville vide hver andrisgafn oc beste oc gerne se oc procurere hver andris securitet, løcke-lig statum oc increment, da lofver di paa begge sider til disydermere oc høyere forseckring, at den ene part den andens sta-tus conservation vil lade sig saa høigt verre angelegen, at dersom(det Gud naadeligen afvende) nogen af begge parter eller derisstatus formedelst fiendlige, megtige practicker oc gewalt, som til

---

Noter

a Indenfor Linjen er tilføjet: N. at huos denne punct oc kand handlis (om muligt er) om venskab, correspondents oc forseckring paa øst- oc vestindianske navigats oc trafic. b I Randen: N. Dersom

denne punct in tractatione kunde slet forbigaas oc ellers nogit got udrettis, da siunis det raadeligt, dog paa k. mts. naadigste velbehavg.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

4. De skal på ingen måde, hverken hemmeligt eller åbenlyst, med råd eller gerning hjælpe eller styrke hinandens fjender, hvem de end måtte være, hverken med folk, skibe, penge, proviant, ammunition eller på nogen anden måde, ejheller tillade, at hinandens fjender må få nogen hjælp eller bistand, offentligt eller privat, i deres lande, men snarere ved sådan lejlighed råde og hjælpe hinanden til et godt udfald.

5. De skal ikke indgå noget forbund, liga eller traktat med nogen imod hinanden, som kan give anledning til mistanke, præjudice, fare eller skade, og dersom der hidindtil tidligere er gjort og indgået noget forbund med nogen anden, da skal sådanne forbund ikke komme nogen af parterne til præjudice, skade eller fare (såfremt ikke nogen af begge parters allierede overfaldes med urimelig krig og vold), men de skal i alle måder holde et oprigtigt, ukrænket, fuldkomment godt venskab og naboskab, foruden al mistanke og underfundighed.

6. Handel og vandel til lands og vands skal være fri og uhindret med al samkvem for alle, begge parters undersåtter, på alle ikke-forbudte steder og havne, og deri skal de bevise hinanden al nabolig god vilje, venskab, fordring, beskyttelse og håndhævelse, dog således at den sædvanlige rettighed på begge sider udredes, og landslove og forordninger holdes ukrænkede.

7. Såfremt nogen af begge parters undersåtter med rimelighed på nogen måde skulle have noget at beklage eller besvære sig over, da skal alt sådant forhandles og udføres ved ordentlig ret, og begge parter skal gøres og forvaltes god ret og retfærdighed, ligesom hver deres egne indfødte og undersåtter, og dog skal det gode venskab og forbund forblive ukrænket i alle måder.

8. Og efter at de på begge sider således er hinanden venligt forbundne, at de i alle måder oprigtigt vil vide hinandens gavn og bedste og gerne se og fremme hinandens sikkerhed, lykkelige tilstand og vækst, da lover de på begge sider til des yderligere og højere forsikring, at den ene part vil lade den andens bevarelse være sig så højt angelegen, at dersom (det Gud nådigt afvende) nogen af begge parter eller deres tilstand på grund af fjendtlige, mægtige ænker og vold, som til...

(Fodnoter til denne side, oversat:) a Indenfor linjen er tilføjet: N. at man herved også kan forhandle (om muligt) om venskab, forbindelse og sikring vedrørende øst- og vestindiske sejladser og handel. b I randen: N. Dersom dette punkt under forhandlingen ganske kunne forbigås, og der ellers kunne udrettes noget godt, da synes det rådeligt, dog efter kongelig majestæts nådigste velbehag.

side 304

endelig ruin oc undergang var dirigerit, skulle anfegtis oc saavit betrengis, at den pericliterede, da ville di hver andre in talicasu, nahr di besøgis, med det første muligt er med al magt entenmed en ansenlige summa penge eller med skibe oc folck paa sexmaaneder succurrere oc saadan periculum oc ruin hielpe at af-vende, oc efter forne tid ydermere at deliberere om videre hielp ocassistents, om behof giøris. 9. Oc hvis udi saa maade til saadan succurs oc defension kunde opgaa oc bekostis, det skal ske paa billig caution paa den assisterende partis eigen omkostning, saa lenge saadan yderlig fareoc periculum varer, oc indtil Gud almegtigste nogen løckelig for-andring oc udgang forlener, da skal al saadan anvende omkostning af den betrengde part igen restitueris oc refunderis. 10. At kongl. mt. sig naadigste ville erbiude med andre poten-tater til interposition oc underhandling imellom kongen af Hispa-nien oc di Stater til frids fordrag eller prorogationem induciarum. 11. At kongen af Store Britanien alene kunde indtagis udi dette fordrag utrinque (om muligt var).

Hvis ellers andre forbundt ehre belangendes, ehrachte vi underdanigst riget thienligt, at the stiftis och medt godt venschab och correspondents medt alle thette rige ahngrendtsende naaboerunderholdis. 1. Och at medt Moschouf underholdis gamble forbundne och videre hvis thette rige oc thes indvonere kandt vere gafnligt; dogdefensions forbundt uden videre betenckinde synes medt hanum for thenne itzige Muscous selsome thilstandt besverligen at kunde oprettis. 2. Medt Pomeren først, ther nest Meckelborg, siden Brunsvigoc Lyneborg, saa Nedersaxen synes medt forderligste gafnligt atindghae oc begynde paa en defensif confœderation, dog at und-setningen saadan berammes, som thendt bode her af riget i nødtsthidt sche kandt, och theremodt af thenum thette rige egien be-vises uden stoer besveringe. Hvilcket ehr voris underdanigst forslag paa the puncter,ethers kong. mait. os naadigst hafver befallit at ofverveye belan-gende forbundt, theris videre direction oc moderation vi etherskong. maits naadigste, høyvise kongelig betenckende underdanigst

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...endelig ruin og undergang var rettet, skulle angribes og i den grad betrænges, at den, der er i fare, da vil de i et sådant tilfælde, når de hjemsøges, hjælpe hinanden så hurtigt som muligt med al magt, enten med en anselig sum penge eller med skibe og folk i seks måneder, og hjælpe til at afværge sådan fare og ruin, og efter den nævnte tid yderligere overveje, om der behøves videre hjælp og bistand.

9. Og hvad der på denne måde måtte løbe op i omkostning til sådan undsætning og forsvar, det skal ske mod rimelig sikkerhed for den bistående parts egen regning, så længe denne yderste fare og

trussel varer, og indtil Gud den almægtige forlener en lykkelig forandring og udgang, da skal alle sådanne anvendte omkostninger igen godtgøres og refunderes af den betrængte part.

10. At kongelig majestæt nådigst vil tilbyde sig sammen med andre potentater til mægling og forhandling mellem kongen af Spanien og Staterne om en fredsoverenskomst eller forlængelse af våbenstilstanden.

11. At alene kongen af Storbritannien kunne optages i denne overenskomst på begge sider (om det var muligt).

Hvad angående andre forbund i øvrigt, anser vi det underdanigst for tjenligt for riget, at de stiftes, og at der med godt venskab og forbindelse opretholdes forhold til alle dette riges tilgrænsende naboer.

1. Og at der med Moskva opretholdes gamle forbund og videre hvad der kan være gavnligt for dette rige og dets indbyggere; dog synes et forsvarsforbund uden videre overvejelse med ham, på grund af Moskvas nuværende besynderlige tilstand, kun vanskeligt at kunne oprettes.

2. Med Pommern først, dernæst Mecklenburg, siden Braunschweig og Lüneburg, og så Nedersachsen, synes det gavnligt hurtigst muligt at indgå og begynde på et forsvarsforbund, dog således at en sådan undsætning berammes, som i nødstid kan ydes herfra af riget, og at der til gengæld fra dem kan bevises dette rige den samme hjælp uden stort besvær.

Hvilket er vort underdanigste forslag til de punkter, eders kongelige majestæt nådigst har befalet os at overveje angående forbund; deres videre retning og afstemning overlader vi underdanigst til eders kongelige majestæts nådigste, højvise kongelige betænkning...

side 305

ville hafve hiemstillet. Actum Othense thendt 28 augusti anno1620.*Christenn Friis. Albret Skiell. Manderup Parsberg. Oluff Rosenspar.Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlfeldt. Envoldt Krussze.Iffuer Jull. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar.*

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1620.

Indlandet. 12 Marts befaledes det Eske Brok og JakobUlfeld* at være hos Kongen i Kolding 1 April med deresFolk og Heste, udstafferede alene med Liberi [1]. 20 Marts befaledes det Hr. Kristen Fris, Sten Brahe,Oluf Rosensparre og Hr. Anders Bille »med det forderligstei nærværende Sommer«

at forsamle sig i Kbhvn. og forhøreRentemestrene Siverd Beks og Kristoffer Urnes Regnska-ber [2]. Den første aflagde Regnskab i Nærværelse af de treførstnævnte Raader og fik sin Kvittering 15 Maj [3]. Efter en Beslutning af Rigsraadet, der skal være taget paa Mødet i Odense [4], var Kristoffer Dybvad blevet fængsleti Sommeren 1620. 1 Septbr. blev han forhørt af *KristenFris, Anders Bille og Anders Sinklair* [5]. Sagen henvistes til Universitetets Konsistorium, der 22 Decbr. dømte ham i Kon-gens Naade og Unaade for grovelig at have forgrebet sig imod

---

Noter

[1] Jydske T. VII, 17.[2] Sjæl. T. XXI, 503.[3] Sjæl. R. XVII, 51.[4] Worm, Epist. S. 16: Post conventum senatorum regni, Othoniæ habitum, D. Dybvadius in arce captivus detinetur.[5] Danske Mag. 4 R. II, 243. Blandt Vidnesbyrdene imod ham var bl. a. Superintendenten i Bergen Niels Paaskes, hvorefter han havde ytret: »7. Rigens Raad skulde altsammen pludselig afskaffes paa én Tid, som det skete af Ludvig X vel XI, Galliarum rege, i fordum Tid. 8. I Raadet skulde ikke være aleneste Adels Personer, men nogle af Adelen, nogle af Borgere, et sic consequenter af de andre Stater i Riget«. Den første Ytring nægtede han at have brugt; den anden erklærede han, gjaldt ikke Danmark men hvad der var Tilfældet i Tyskland. Smstds. S. 245. Blandt hans Papirer fandtes et Blad: Errores, qui concernunt rempublicam Danorum. Den første Fejl var, at Kongedømmet ikke var arveligt, den anden, at Rigsraadet kun valgtes blandt Adelen. Pontoppidan, Annales III, 722.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"ville hafve hiemstillet" (signaturformlen): "...ville have hjemstillet [overladt til kongens afgørelse]. Sket i Odense den 28. august anno 1620." — underskrifterne er egennavne og oversættes ikke.

Citatet »med det forderligste i nærværende Sommer«: "så hurtigt som muligt i indeværende sommer."

Vidneudsagnet i fodnote 5 (allerede optrykt i nogenlunde nutidig sprogdragt af Erslev, gengives her let normaliseret): "7. Rigens Råd skulle alt sammen pludselig afskaffes på én gang, som det skete af Ludvig X eller XI, Frankrigs konge, i fordums tid. 8. I Rådet skulle ikke alene være adelspersoner, men nogle af adelen, nogle af borgerne, og således fremdeles af de andre stænder i riget." Det latinske overskriftscitat "Errores, qui concernunt rempublicam Danorum" betyder: "Fejltagelser, som angår det danske rige/samfund."

side 306

.

. . . »Kongen, imod Riget, Rigens Raad, endog imod den døde, imod menige Adelskab og andre Rigens Stænder« [1]. 30 Decbr. befaledes det Palle Rosenkrans at tilsige Abbe-dissen og Jomfruerne i Maribo Kloster, at de nu strax paa Foraaret skulde begive sig ud af Klostret, da Kongen eftersamtlig D. R. Raads »Begjæring, Samtykke og Bevilling«havde forordnet Klostret »Adelsstanden her i Riget til bedste,den adelige Ungdom i Gudsfrygt, gode Sæder og adelig . . .[2]at optugte«[3].

Fyrstendømmerne. I Anledning af Stridighederne medHamburg udstedtes der 13 Marts en Instrux for Hr. *AlbretSkel og Holger Rosenkrans* samt to holstenske Raader, der skulde drage i en Sendefærd til Hertug Frederik [4]. Forhandlinger med Hertug Johan Frederik, se ndfr. S. 307.

Sverige. 4 Marts skrev det danske Raad fra Antvorskov(under Raadsmødet) til det svenske om et tidligere forbigaaetKlagepunkt, den nogle Flensborgere afkrævede Told, hvorom det først nu havde faaet nøjere Oplysninger [5]. Til at overvære Gustav Adolfs Bryllup i Stockholm be-skikkedes Holger Rosenkrans, hvorfor han fik Kreditiver saavel til den svenske Konge (20 Oktbr.) [6] som til Kurfyrstindenaf Brandenburg og Prinsesse Marie Eleonore (Roskilde 21Oktbr.) [7]. 1 Novbr. afrejste han fra Kbhvn.[8] 30 Novbr. fikhan fra Stækeholm sit Rekreditiv af Kurfyrstinde Anna [9], Da-gen efter et lignende af Gustav Adolf [10], og 15 Decbr. komhan tilbage til Danmark [11].

Noter

[1] Pontoppidan, Annales III, 718; Danske Mag. 4 R. II, 261. Jfr. Worm, Epist. S. 54.[2] Aaben Plads i Kopibogen.[3] Sjæl. T. XXI, 541 (Kall-Rasmussen, Musse Herred I, 207).[4] Orig. med Segl: Hamburg, Elbtold (Reg. 13), n. 12.[5] Svenske Acta IV. 38. Efter en Kopibog i Stockholm var denne Skrivelse underskrevet af samme Raader, der findes under Betænkningen af 7 Marts (n. 55).[6] Svenske Acta IV, 60.[7] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 217, 218.[8] Holger Rosenkrans' Rejsejournal. Egenh. Koncept: Danske Kg. Hist. n. 84 b.[9] Orig. med Segl: Brandenb. n. 27 b.[10] Orig. med Segl: Registr. 27, n. 199 (Svenske Acta IV, 62).[11] Kr. IV (Nyerup S. 107). Jfr. Slange

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citatet »Kongen, imod Riget, Rigens Raad, endog imod den døde, imod menige Adelskab og andre Rigens Stænder« (allerede i nutidig sprogdragt hos Erslev, let normaliseret): "Kongen, mod riget, rigsrådet, endog mod den afdøde, mod den menige adel og andre af rigets stænder."

Citatet »Begjæring, Samtykke og Bevilling«: "begæring, samtykke og bevilling."

Citatet »Adelsstanden her i Riget til bedste, den adelige Ungdom i Gudsfrygt, gode Sæder og adelig . . . at optugte«: "til gavn for adelsstanden her i riget, for at opdrage den adelige ungdom i gudsfrygt, gode sæder og adelig [dannelse]."

side 307

Udlandet. Forhandlingerne med Bremen om Antagelsenaf Kristian IV's Søn Frederik til Ærkebispens Coadjutor ogEfterfølger [1] førtes ved Raaderne Albret Skel og Jakob Ulfeld [2].Allerede 19 April sendte Kongen fra Koldinghus Rigens Ind-segl til Holger Rosenkrans, der under Jakob Ulfelds Rejseuden Riget skulde forvalte Rigens Kanslers Bestilling [3]; 17 Majbefalede Kongen fra Krempe Hr. Albret Skel snarest at kommedertil [4]. Sammesteds udstedtes der 24 Maj Kreditiv for de tonævnte Raader samt Hofraad Martin v. d. Meden til Ærke-bispen, Hertug Johan Frederik, samt Kapitlet og LandskabetBremen [5]. De tiltraadte Rejsen Dagen efter; 28 Maj fremførtede deres Proposition i Bremen [6], og allerede 30 Maj komtilbage [7]. 9 Juni fik de samme fra Krempe Fuldmagt til at overbringe Ærkebispen et mundtligt Hverv [8]. 9 Juli sendtes Hr. Albret Skel og Jakob Ulfeld til Hu-sum til Kongens Søster [9], Enkehertuginde Avgusta, for at for-handle med hende og hendes Søn, Hertug Frederik, om den bremiske Sag. 1 Avgust drog de atter sammen med Mar-tin von der Meden til Husum [10], hvor de 26 Avgust for-handlede med Enkehertuginden og Hertugen [11]. — 9 Avgust fikde tre nævnte fra Bredsted et nyt Kreditiv til Ærkebispen,Kapitlet, Stænderne og Staden Bremen [12].

Noter

[1] Jfr. Slange S. 440.[2] Sml. Egenh. Br. n. 70.[3] Jydske T. VII, 32.[4] Smstds. 34.[5] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 92.[6] Koncept: Bremen n. 24.[7] Kr. IV (Nyerup S. 92).[8] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 113.[9] Kr. IV (Nyerup S. 94).[10] Kr. IV (Nyerup S. 96).[11] Protokol (optegnet af Martin v. d. Meden): Bremen n. 24. 29 Septbr. afkrævedes der fra Frederiksborg Hr. Albret Skel og Jakob Ulfeld en skriftlig Erklæring om, hvad de senest paa Kongens Vegne havde udrettet i Husum; de skulde indsende den til Martin v. d. Meden i Kancelliet. Befalingen gjentoges 6 Novbr. fra Flensborg. Jydske T. VII, 47, 51.[12] Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 172. [S. 451. Egenh. Koncepter til de af Udsendingen holdte Taler: Danske Kg. Hist. n. 84 b. 5 Juli 1633 afgav Holger Rosenkrans en Liste over de Klenodier, han havde modtaget til Uddeling ved denne Rejse. Orig.: Registr. 27, n. [2C5?; usikker signatur].]

side 308

1621.

Af Raaderne døde Enevold Kruse 8 Marts.

2 Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Efterat det 3 Januar var befalet Oluf Rosensparre, Hr.Anders Bille og Hr. Anders Sinklair strax at begive sig til Kongen [1], fik 8 Januar »Raadet« Brev snarest at være i Kbhvn.hos Kongen [2]; Indkaldelsen var foranlediget ved Ankomsten af en Udsending fra Prins Morits af Oranien, Kaspar von Vos-berg [3]. Mødet aabnedes 2 Febr. [4]; af Raaderne synes *AlbretSkel, Manderup Parsberg, Jakob Ulfeld, Jens Jul og An-ders Sinklair* ikke at have indfundet sig [5]. Kongens Propo-sition af 27 Januar (Egenh. Br. n. 83) blev 9 Febr. besvaret af Raadet (n. 59) [6]. Dette tilraadede, hvad angaar Religions-krigen i Tyskland, først at prøve en Fredsmægling, og hvis denne mislykkedes, da at træde aktivt op, dog kun i For-ening med England og Generalstaterne [7]. Til den Ende burdeKongen hverve 1000 Ryttere og 4000 Fodfolk; dertil ansloges at ville medgaa 400,000 Rdl., om hvis Tilvejebringelse manvilde raadslaa paa den kommende Herredag. Siden synesRaadet dog at være gaaet ind paa at borge for et Laan paa

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXI, 544.[2] Smstds. 545. Missivet til Jakob Ulfeld; Orig. med Segl: Kgl. Bibl., Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, III.[3] 18 Januar (ny St.) overgav denne sin Proposition; Dagen efter meddeltes det ham, at Rigsraaderne var tilkaldte. K. v. Vosbergs Relation, anført af Goll, Der Convent zu Segeberg (Abhandl. d. böhm. Gesellsch. d. Wiss. 6 Folge VIII) S. 20.[4] Efter Kr. IV's Almanakoptegn. (Schlegel, Saml. II, 1, S. 45) skal Raadet have været forskrevet til 22 Januar, men paa Grund af Is i Bæltet begyndte Mødet først 2 Febr.[5] Enevold Kruse overværede Mødet men blev syg lige efter det. H. P. R[esen]s Ligprædiken.[6] Benyttet af Slange S. 454—55.[7] Efter Vosbergs Indberetning var denne Beslutning allerede taget ved et Raadsmøde {5/8} Febr. og meddelt ham to Dage efter: Goll, anf. St. S. 23. Til fortsatte Forhandlinger med Generalstaterne udsendtes Jakob Ulfeld (se ndfr.).

side 309

100,000 Rd. hos Enkedronning Sofie [1]. — Med Hensyn til den svenske Flaades Optræden i Østersøen henvistes til Udtalel-serne i Odense 1620 (ovfr. S. 287). Om Mønten udtalte Raa-det, at Daleren burde sættes til 96 Sk. dansk m. m., hvoromudgik Fdg. 20 Febr.[2] Raadet foreslog, at der skulde udstedes et Forbud modIndførsel af Rug og Mel, hvilket skete ved Fdg. 18 Febr.[3]16 Febr. udstedtes efter Raadets Betænkning og med dets Be-villing et Forbud mod Indførsel af fremmed Øl, medens der iStedet lagdes en Accise paa dansk Øl [4] efter en Taxt, der noget afviger fra, hvad Raadet havde foreslaaet i Avgust 1620(ovfr. S. 285—86). 12 April udgik en ændret Krigsordinansfor Sjælland, Jylland og Fyn, givet med Raadets Raad og Be-tænkning [5] og i Hovedpunkterne stemmende med hvad Raadethavde foreslaaet ved Mødet i Marts 1620 (ovfr. S. 271—73) [6]

Noter

[1] 24 Febr. blev Raadets Brev herom med et eget Bud forskikket fra Haderslev til Manderup Parsberg. 5 Maj skrev Kongen fra Nykjøbing til Kansleren, at han siden ikke havde set Brevet, hvorfor det skulde efterskikkes »ved Dag og Nat« (Egenh. Br. n. 92). 13 Maj var det kommet til Stede og blev af Kongen oversendt til hans Moder (Kr. IV, Schlegel, Saml. II, 1, S. 55). Fra Bredsted skrev Kongen 2 Juli til Kansleren: Jeg sendte 8 Dage, før jeg sidst drog til Danmark, et af Buddene fra Steinburg til Fru Moder med det Brev, Raadet gav Fru Moder paa de 100,000 Rdl., hvilket jeg siden ikke har kunnet opspørge; thi jeg forundrer mig ganske derpaa, at jeg intet Svar bekom derpaa (Egenh. Br. n. 96). Brevet omtales i Rigsraadets Betænkning 3 Avgust 1624.[2] Trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 600. Samme Dag udgik ligeledes med Raadets Raad og efter dets Betænkning en Fdg. om Klædedragt, Perler og Ædelstene. Trykt særskilt og hos Paus S. 598.[3] Sjæl. T. XXI, 555; trykt.[4] Sjæl. T. XXI, 554; trykt. Derimod nævnes Raadet ikke i to Fdgr. af 16 Febr., den ene mod at give Præstekald til Mænd under 25 Aar, den anden mod at Præsterne gjøre løsagtiges Adgang til Alteret afhængig af, at de har aftinget Sagen med deres Herskab. Smstds. 555; trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 597, 596.[5] Nye danske Mag. II, 167 (Sjæl. T. XXI, 617).[6] Til Iværksættelsen af Fdg. udnævntes 12 April visse Raader i Forening med Lensmænd, saaledes i Sjælland Hr. Kristen Fris og Oluf Rosensparre, i Fyn Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans, i Aarhus Stift Eske Brok, i Viborg Stift og Silkeborg Len Kristian

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citatet »ved Dag og Nat« (allerede nutidig sprogdragt): "dag og nat [uden ophold]."

side 310

I Henhold til Raadets Indstilling ved samme Møde (ovfr. S.275) udstedte Kongen 17 Febr. med Raadets Raad og Sam-tykke en Fdg. til Forbedring af Roskilde Skole [1] samt 18 Febr.Fundationer for Stiftsskolerne i Lund [2] og i Odense [3]. Til Mødet i Segeberg, hvortil Kristian IV havde indbudtflere tyske Fyrster, besluttede Raadet at udsende Eske Brokog Kristian Holk, hvem der medgaves en Memorial (n. 60).

59. Raadets Betænkning, 9 Febr. A. Orig. med Iver Juls Haand: RR. n. 43 A. B. Kopi med Kristian Holks Haand: smstds. A b.

Paa kong. maiets naadigste proposition, os hans ma. under-danigste raad her udi Kiøbnehafn thend 27 januarii anno 1621foregifven, er voris underdanigste bethenckende: Eftersom hans kong. maiet. for det første naadigst propo-nerer, om disse riger och lande, efter di staters udi Nederlandederis bogiering og anlangende, dennum udi denne det rommischerigis vit udsehende thilstandt och di unierte thydsche herrers be-trengelse med nogen datligea forretning schulle velfare,

tha efterdi af saadanne mechtige krigsmagt, som di papistische nu allevegnehafve paa foede, saa vel som af atschiellige farlige thatlighedt,som di udi di omliggende nationer allerede drifve udi verck, udenal thvifvel er at formode, deris anslag emod den sande christeligereligions forvanther tornemblig at vere derigeret och omsier at ville udghaa, hvilcke da udi saadan fare at forlade hvercken chri-steligt er eller kunde vere at forsvare; disse riger och lande eiheller sielf ehre forsichret, at di ochsaa jo for lige ofvervold sig kunde hafve at befare, saa frembt her emod icke bethimelig nogenthienlig raad och middel blefve foretagen; her hoes ochsaa efterdidisse riger och lande ved nermere och godt fortroelige alliance och confoederation saa vel med thet kongerige Engeland paa nye,som och med di stater udi Nederlande at forbinde, udi denne thil-standt høieligst befindis at vere tienlig och fornøden, och saadant

---

Noter

a B: thatlig.[1] Sjæl. R. XVII, 112.[2] Skaanske R. IV, 199.[3] Fynske T. III, 298 (Hofman, Fund. V, 8). De andre Stiftsskoler synes først oprettede 1636, jfr. Nyerup, Hist.-statistisk Skildr. III, 1, S. 109.[Fortsat navneliste fra forrige side: Holk, i Aalborg Stift Iver Jul, i Ribe Stift Hr. Albret Skel. Sjæl. T. XXI, 564—65 (Nye danske Mag. II, 169).]

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Overskrift "59. Raadets Betænkning, 9 Febr.": "Rådets betænkning, 9. februar." Noten: "A. Original med Iver Juls hånd: RR. nr. 43 A. B. Kopi med Kristian Holks hånd: sammesteds A b."

Hovedteksten (Rådets betænkning af 9. februar 1621):

"På kongelig majestæts nådigste forslag, som er forelagt os, hans majestæts underdanigste råd, her i København den 27. januar anno 1621, er vor underdanigste betænkning:

Eftersom hans kongelige majestæt for det første nådigst foreslår, om disse riger og lande, efter Staternes i Nederlandene begæring og henvendelse, bør handle med en vis fremskyndelse for at gavne dem i denne det romerske riges vidt udseende [truende] tilstand og de forenede tyske herrers trængsel — da, eftersom man uden al tvivl må formode, at de papistiske magters anslag, som nu allevegne har en mægtig krigsmagt stående, såvel som adskillige farlige handlinger, som de allerede sætter i værk i de omliggende nationer, fornemmelig er rettet imod de sande kristne trosfællers bestående og til sidst vil bryde ud — og det hverken er kristeligt eller kan forsvares at forlade dem i en sådan fare; disse riger og lande er heller ikke selv sikrede imod, at de også kunne komme til at frygte lignende overlast, såfremt der ikke betids iværksættes noget tjenligt råd og middel derimod; desuden, eftersom det for disse riger og lande i denne tilstand befindes højst tjenligt og fornødent at

forbinde sig ved et nærmere og godt fortroligt alliance og forbund, både på ny med kongeriget England og med Staterne i Nederlandene, og sådant..."

Fodnote a: "B: thatlig" — dette er en kildekritisk bemærkning om en stavevariant i håndskrift B og oversættes ikke (del af Erslevs eget apparat).

side 311

dog nocksum clarlig forfares ingenlunde at kunde erholdis ved andre eller beqvembligere middel, end at dennum nu udi denne thilstandt efter deris anlangende och begiering noget udi gierningen blifver bevist, hvor vidt forige misthroende kand betagis och nermere trachtation och correspondents foraarsagis och fulddrifves. Tha efter saadane leylighedt och thilstandt er voris underdanigst bethenckende, det raadeligt och gafnligt at vere, at hans ko. ma. først och for aldt vid afferdigde gesanther til keiseren och di interesserede thydsche herrer formedelst fredelige forslagh och middel med yderste muelige flid befordrer och thilhielper, at den uehnighed, som nu er udi den romersche rige, motte blifve bilagdt och fordragen. Och endog vi nest den almechtigste Gudts naadige bistandt cch velsignelse visseligen forhober saadan hans ko. ma. trachtation och høyansehenlig underhandling en lyckelig och vel ynschede udgang at schulle erlange, dog alligevel der som emod al formodende gandsche inthet lideligt udi venlighed var at udrette och erholde, saa mand inthet andet end en forsetlig aabenbarlig krigh emod dend sande christelige religions forvanther hafde at forventhe, at tha hans ko. ma. sambtlig medt kongen af Engelandt och Sverrig, saa och med thend neder sachsische kreidts herrer, med staterne udi Nederlande och med Stederne thilsammen giorde thend almindelig velstandt saadan giorlig undsetning och assistentse, som disse riger och lande efter sin standts leylighed mueligt och tholligt kand vere; dog at staterne udi Nederlandt forbemelthe bode herrer och steder thil saadanne conjunction thilforne disponerer, saa ingen af dennum, eller jo di fornemmeste och fleste, nemblig kongen af Engeland och the fornembste herrer udi kreidtsen, staterne sielf och di fornembste steder sig icke derfra udi nogen maade schulle unddrage. Herhoes at the sig self ochsaa formedelst saadan alliance och confoederation emod hans k. m. och disse riger erklerer och lader befinde, som aldt høyforaarsagede [usikker: mistroende] kand betage, och the theris devotion egien emod hans k. m. for saadan vitudsehende assistentse udi ald theraf endstendene uleylighed kunde med bevise och forsichere, ungefer efter dend forslag och mening, som senist udi dend propositionsdag udi Ottense der om er giordt och besluttet. — Men der som di forbemelte potentater, stater och steder sig til saadan conjunction och assistentse icke vil forstaa, och ei heller staterne udi Nederlande nogen saadan sicker alliance med disse riger och lande

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dog kan det tilstrækkeligt klart forudses, at det på ingen måde kan opnås ved andre eller mere belejlige midler, end at der nu i denne situation efter deres henvendelse og anmodning bliver vist dem noget i gerning, for at se hvor vidt den tidligere mistro kan fjernes, og en nærmere forhandling og brevveksling kan foranlediges og føres igennem. Derfor er det efter sådanne omstændigheder og forhold vor underdanigste betænkning, at det er rådeligt og gavnligt, at hans kongelige majestæt først og fremmest ved afsendte gesandter til kejseren og de interesserede tyske herrer med yderste mulige flid fremmer og medvirker til, ved fredelige forslag og midler, at den uenighed, som nu hersker i det romerske rige, måtte blive bilagt og forligt. Og selvom vi, næst den almægtige Guds nådige bistand og velsignelse, visselig håber, at hans kongelige majestæts forhandling og højanselige underhandling skal opnå et lykkeligt og vel ønsket udfald, så ville man dog alligevel, dersom der mod al forventning slet intet antageligt kunne udrettes og opnås i mindelighed, intet andet have at forvente end en forsætlig, åbenlys krig mod den sande kristelige religions modstandere, at hans kongelige majestæt da sammen med kongen af England og Sverige, såvel som med Den Nedersachsiske Kreds' herrer, med Staterne i Nederlandene og med Stæderne tilsammen gjorde den almindelige velfærd en sådan virkelig undsætning og bistand, som disse riger og lande efter deres stands lejlighed muligt og tåleligt kan være; dog således, at Staterne i Nederlandene forinden får disponeret både de nævnte herrer og stæder til en sådan forening, så at ingen af dem, eller i hvert fald de fornemste og fleste, nemlig kongen af England og de fornemste herrer i Kredsen, Staterne selv og de fornemste stæder, på nogen måde skal unddrage sig derfra. Hertil kommer, at de selv også ved en sådan alliance og forbund over for hans kongelige majestæt og disse riger erklærer og lader forstå, hvad der kan fjerne al den højt foranledigede mistro, og at de derigennem kunne bevise og forsikre deres hengivenhed igen mod hans kongelige majestæt for en sådan vidtgående bistand i al deraf følgende ulejlighed, nogenlunde efter det forslag og den mening, som sidst er gjort og besluttet derom på propositionsdagen i Odense. — Men dersom de forommeldte fyrster, stater og stæder ikke vil indgå på en sådan forening og bistand, og heller ikke Staterne i Nederlandene vil indgå nogen sådan sikker alliance med disse riger og lande

---

side 312

schulle ville indghae, tha vide vi ingenlunde hans k. m. at thilraade sig saadan høybesverlig vitleftighed at paatage, ansehendis hans. k. m. ickon ellers aldeniste sin egen riger och lande vid schulle paa det yderste exhaurere och ald uvillie och fiendtlighed af mange atschiellige andre høye potentater och herrer (dog inthet der med milder thidt udrettendis) sig och sine riger och lande foraarsage och paalade. Dog alligevel icke uraadeligt, at hans k. m. in omnem eventum midler thidt lader offentlig verfve en antal krigsfolck at hafve udi beredschab, at der vidt end ochsaa fredts forhandlingen thes bedre kunde faciliteris och til des lideligere conditiones befordris. Hvad med

denne forbemelte assistents udi sig sielf belanger, som hans ko. ma. af disse riger och lande den sande christen menighedts velstandt schulle med komme thil hielp. hvor stoer dend var at bevilge och udlofve, tha befinde vi disse riger och lande efter this tilstandt icke at kunde udstaa videre aarligen, midler thidt dend almindelig christen menighed thil thenne hielp nodtrengt befindis, at underholde udi det høyste end et thusind heste och fire thusind til fodts, paa hvilcke er beregnit thilsammen 400,000 daller. Hvilcken summa pendinge, hvorledis dend midler thidt och saa lenge thenne hielp, som forbemelt er. schulle bevilgis, kand vere udi disse riger och lande at bringe til veye, der om ville vi udi neste thilkommendis herredag vere at beraadslage och constituere. Och forsie vi os underdanigst, at hans ko. ma. ochsaa nadigst thilholder fyrstendommene, at di tillige med disse riger noget anseenlig for deris qvotam thil denne forne assistents stents och summa aarligen contribuerer och udligger, anseendis dette at vere en extraordinarie thilfald och den sande christenhedts almindelig fare angiellendis, som dennum fast høyre och nermere end disse riger er angiellendis, och derfore icke med deris ellers sedvanlig contribution kand eller bør at betagis eller afvisis. — Her huos ville icke mindre hafvis udi agt, at med allerførste leylighed saa vel med Engeland blifver om forbundt at fornøye tracteret och thil ende forhandlit, som ochsaa huos di unierte herrer udi Thysklandt sig forsichrer, hvad disse riger och lande sig til dennum burde och kunde hafve at forlade, efter at mand med saadan en mechtig och dertil med vidt udseende assistents dennum thil hielp kommer. Vil ochsaa udi lige maade med di braunsvigische och lüneburgsche herrer om nogen nermere forbundt udi denne tilstandt tracteris och afhandlis.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

ville indgå på, da ved vi ingenlunde at tilråde hans kongelige majestæt at påtage sig en så højst besværlig vidtløftighed, eftersom hans kongelige majestæt ellers alene ville udtømme sine egne riger og lande til det yderste og pådrage sig og sine riger og lande al uvilje og fjendtlighed fra mange forskellige andre høje fyrster og herrer (uden dog dermed at udrette noget). Dog er det alligevel ikke urådeligt, at hans kongelige majestæt for enhver hændelses skyld imens lader hverve et antal krigsfolk offentligt, for at have dem i beredskab, for at fredsforhandlingen desto bedre kunne lettes og fremmes til des mere tålelige betingelser. Hvad angår denne forbemeldte bistand i sig selv, som hans kongelige majestæt fra disse riger og lande skulle komme den sande kristne menigheds velfærd til hjælp, hvor stor den kunne bevilges og tilsiges, da finder vi, at disse riger og lande efter deres nuværende tilstand ikke kan udstå mere årligt, mens den almindelige kristne menighed har behov for denne hjælp, end at underholde i det højeste et tusind heste og fire tusind til fods, hvortil der er beregnet tilsammen 400.000 daler. Hvorledes denne sum penge, mens og så længe denne forbemeldte hjælp skal bevilges, kan bringes til veje i disse riger og lande, derom vil vi berådslage og fastsætte på det næste kommende herredag. Og vi forventer underdanigst, at hans kongelige majestæt også nådigst pålægger fyrstendømmene, at de tillige med disse riger bidrager og udreder noget anseeligt for deres kvota til denne forommeldte bistand og sum årligt, eftersom dette er en

ekstraordinær hændelse, der angår hele kristenhedens almindelige fare, hvilket angår dem næsten nærmere og mere end disse riger, og derfor ikke kan eller bør afvises eller fratages ved deres ellers sædvanlige bidrag. — Hertil skal det heller ikke mindre tages i agt, at der ved førstkommende lejlighed forhandles og bringes helt til ende med England angående et forbund til tilfredsstillelse, ligesom man også hos de forenede herrer i Tyskland forsikrer sig om, hvad disse riger og lande burde og kunne have at forlade sig på fra dem, efter at man kommer dem til hjælp med en så mægtig og vidtrækkende bistand. Man vil ligeledes på samme måde forhandle og afhandle med de braunschweigske og lüneborgske herrer om et nærmere forbund i denne sag.

side 313

For det andet, belangendis om denne svensche flode, som udi Øster søen forgangen høst foruden pas och leyde hafver passerit, der nu erachte vi underdanigst raadeligt at vere saaledis at forholdis, som voris seniste udi Othense der om underdanigste ofvergifne erklering formelder.For det thridie, hvad mønten er anlangende, erachte vi paa denne thid raadeligst, at thil en enckinde rigsdaller blifver beregnet udi dansche och den lyckstadische solf mønt, saa vel och udi voris dansche enlig krone schiellinger, sex marck danscke eller halffembtesindstyfve och sex schielling, men udi al fremmede som ochsaa voris dansche pagimendt fire schiellinger och thov schiellinger beregnis paa en enckinde rigs daller halfsyfvende marck eller hundrede och fire schiellinger; dansche marckstycker at gielde udi solf mynt eller och udi dansche enlig kronschiellinger en och thifve schiellinger. Hves fire schiellinger, som her efter udgifves under en slet daller, schal icke antagis høire end threi dansche schiellinger, men hves for en slet. daller och der ofver udgifves, schal thagis med vegt och beregnis thil hver pund thretten slette daller, hvor efter vechten paa hves ringere end en hel pund udgifves, schal beschickes och forordnis. indtil saa lenge at vechten emod dalleren anderledis udi Thyskland blifver lignet och forandrit.Hvercken bønderne eller nogen anden schal nødis thil at betalle med andre smaa pendinge end hannum beleyligt er, med mindre hand sig der til sielf med bref och segel eller anden nøyachtig kundschab forplichthet hafver. Alle hves pendinge, som bønderne udgifve for deris landgild udi payemendt, saa frembt som alle samme landgildts persiller kand beløbe til sammen beregnet til en slet daller och derofver, schulle schrifverene paa k. m. huse saaledis sambtlig beregnet thage med vegten, som forschrefvit staar, men hves det thil sammen icke kand beløbe thil en slet daller, da saafremt at bønderne vil det udgifve udi payement mønt, schal hver fir schielling ickon thagis for threi schielling, och hver thov schielling for halfanden, och thil en enckinde rigs daler beregnis af alle enlig schiellinger ickon beregnis til en enckinde rigsdaller sex slette marck. Och efterdi udi kiøb och sal hidindtil ingen synderlig profit formerckis af currant daller, at da en hver frit thilladis at handle och slutte kiøb enten udi slette eller enckind rigs daller, eftersom mand bedst kand der om paa beggi sider forenis.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

For det andet, angående den svenske flåde, som forrige efterår har sejlet i Østersøen uden pas og lejde, dér anser vi det nu underdanigst for rådeligt, at der forholdes således, som vores seneste underdanigst afgivne erklæring i Odense fastsætter derom.For det tredje, hvad angår mønten, anser vi det for nuværende tilrådeligst, at der for en enkelt rigsdaler bliver beregnet i dansk og den lykstadske sølvmønt, såvel som i vore danske enlige kroneskillinger, seks mark dansk eller halvfemsindstyve og seks skilling, men i al fremmed, som også vor danske betalingsmønt, fire skillinger og to skillinger beregnes for en enkelt rigsdaler halvsyvende mark eller hundrede og fire skillinger; danske markstykker skal gælde i sølvmønt eller også i danske enlige kroneskillinger enogtyve skillinger. De fire skillinger, som herefter udgives under en »slet« daler, skal ikke antages for mere end tre danske skillinger, men hvad der udgives for en »slet« daler og derover, skal tages efter vægt og beregnes til hvert pund tretten slette daler, hvorefter vægten for hvad der udgives mindre end et helt pund, skal fastsættes og forordnes, indtil den tid at vægten i forhold til dalen bliver lignet og forandret anderledes i Tyskland.Hverken bønderne eller nogen anden skal nødes til at betale med andre småpenge, end det er belejligt for dem, medmindre han selv har forpligtet sig dertil med brev og segl eller anden pålidelig erklæring. Alle de penge, som bønderne betaler for deres landgilde i betalingsmønt, for så vidt alle disse landgildeposter tilsammen kan beløbe sig til en slet daler og derover, skal skriverne på kongens huse beregne samlet og modtage efter vægt, som foreskrevet står, men hvad der ikke tilsammen kan beløbe sig til en slet daler, da, såfremt bønderne vil betale det i betalingsmønt, skal hver fire skilling kun regnes for tre skilling, og hver to skilling for halvanden, og for en enkelt rigsdaler skal alle enlige skillinger kun beregnes til seks slette mark. Og eftersom der hidtil ved køb og salg ikke mærkes nogen synderlig fortjeneste af kurantdaler, skal enhver frit have lov til at handle og afslutte køb enten i slette eller enkelte rigsdaler, eftersom man bedst kan blive enige derom på begge sider.

side 314

Vi ere ochsaa underdanigst begierendis, at motte forbud udgaa her ofver Danmarckis rige, at aldiellis ingen rovg, mel och brødt blifve hidt indført fra fremmede steder och her forhandlet i nogen maade; dog umaalet hvede och hollandsche hvedekage her med icke at vere formendt eller forbøden her udi riget at indføris och forhandlis, med mindre end saadan forbud for almindelig dyrthidt her udi riget af k. m. naadigt blifver opgifven.At vi paa kong. maiets vor allernaadigste herre och konings naadigste ofvergifne proposition os saaledis underdanigst erkleret, des til vindisbyrdt hafve vi med voris hender underschrefvet. Actum Kiøpnehafn thend 9 februarii anno 1621.Christenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Holger Roszenkrantz J.s. Enwoldt Krussze. Iffuer Jull. Anders Bille.

*60. Memorial for Raaderne ved Segebergmødet, (Febr.).*A. Koncept med Albret Skels Haand; udenpaa har Kansleren skrevet: Eschil. Brock. et Christ. Holk pro memoriali recommendata a senatu; RR. n. 43 H. B. Kopi med Kristian Holks Haand, paaskrevet: Memorial for dennom som skal medt ko. ma. til Segeberg anno 1621: smstds. D.

1. At hans ma. hafver skrefvit dennom thil som hans fornemste slect och venner, er skied af den aarsag, at hand (efter unionens och stadernes begiering) først vilde erfare dieris geneigenheit, resolution och mening, førind dend hele kreis med andre skulde blifve forskrefvit.2. Och endog hand iche er y nogen union, ichi helder hidindtil imod keiserens arfvelande, endog ded thit och ofte hafver verit begiert, sig hafver vilt indlade, dog ligevel for religionens skyld, som efter tractes, saa ochsaa for den goede genegenhied, venskab och goed correspondens, som hans ma. hafver ichi alenne med den nedersechxiske kreises førster, mens ochsaa med di andre, da saa fremt der dieris alvor, och di alle vil giørre noget thil quotta, giørre, hvis hannom bør, och ichi helders.3. Och hvad helder dette gaar for sig helder ichi, skal mand dog for stedernis och andris skyld se, hoerlidis mand kand komme y goed confederats, dog defensive, med di hertuger af Lynneborg och Bronsvig, [a] synderlig om stederne dieris pretenderte privilegier datlig med mact vilde erholde och self dadlig noget begynde. NB Engeland om ded samme [a].

Noter

[a] I A tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Vi er også underdanigst begærende, at der må udgå forbud her over Danmarks rige, at der slet ingen rug, mel og brød bliver indført hertil fra fremmede steder og handlet hermed på nogen måde; dog skal umalet hvede og hollandske hvedekager ikke hermed være forment eller forbudt at indføres og handles med her i riget, medmindre et sådant forbud mod den almindelige dyrtid her i riget nådigt bliver ophævet af kongelig majestæt.At vi på kongelig majestæts, vor allernådigste herre og konges, nådigt afgivne proposition således underdanigst har erklæret os, det have vi til vidnesbyrd derom underskrevet med vore hænder. Sket i København den 9. februar 1621.(Navne oversættes ikke.)

1. At hans majestæt har skrevet til dem som sine fornemste slægtninge og venner, er sket af den grund, at han (efter unionens og stædernes anmodning) først ville erfare deres tilbøjelighed, beslutning og mening, førend hele Kredsen sammen med andre skulle blive tilskrevet.2. Og selvom han ikke er med i nogen union, og heller ikke hidtil har villet indlade sig i noget mod kejserens arvelande, skønt det tit og ofte er blevet begæret, så dog, dels for religionens skyld, som efter forhandles, dels også for det gode venskab og den gode forbindelse, som hans majestæt ikke alene har med Den Nedersachsiske Kreds' fyrster, men også med de andre, da vil han, hvis det er deres

alvor, og de alle vil yde noget til kvota, gøre hvad der sømmer sig for ham, og ikke andet.3. Og hvad enten dette går for sig eller ej, skal man dog for stædernes og andres skyld se, hvorledes man kan komme i et godt forbund, dog defensivt, med hertugerne af Lüneburg og Braunschweig, især om stæderne med magt vil fastholde deres påståede privilegier daglig og selv straks foretage sig noget. NB: Det samme gælder England.

(Note a: »I A tilføjet i Randen« er Erslevs egen tekstkritiske bemærkning og oversættes ikke.)

side 315

4. At mand drifver ded der hen, at endog hans ma. nu af fetterlig fortrauethed hafver forskrevit dennom, at de ichi skulde thagit y den mening, som hans mt. vilde hafve nogen hielp af dennom, mens megit mere, hvis hans ma. giør, ded skier mest for dieris skyld, som jo altid endnu er farren nermere end vi.5. Dog at hans ma. forset och mening althid der heden interpreteris, at mand vilde hafve altingist, om skie kand, til fred och felighed, hvilchet hans ma. sig och høyeste skal lade verre anligendis.6. Och om en skiønt paa alle sider blifver bevilgit, at mand straxen skal verbe, skier ded y den mening, at mand dis snarere kunde komme thil fordrag och, om Gud forbyde, mand ichi kunde naa ded saa snart, at mand ichi da y alle mader skulde verre disarmeret.

27 Maj. Herredag i Kjøbenhavn med forudgaaende Raadsmøde [1].

Herredagen indkaldtes 1 Decbr. 1620, og derom udgik Breve til 11 Raader[2]; 16 April 1621 befaledes det »alt Raadet« at være til Stede 5—6 Dage forinden, især for at skaffe Penge til Veje til Troppernes Underhold (n. 61). Dagen før havde Kongen fra Frederiksborg skrevet til Kansleren om, at Raadet nødvendigvis maatte skaffe Penge, idet der af de 100,000 Rd., der var laante af Enkedronningen, allerede var brugt 30000 Rd. til Troppernes Antagelse[3]. Retterthinget, hvorved hele Raadet skal have været til Stede, vedvarede til 23 Juni; 12 Juni gav Kongen sig paa Rejse fra Frederiksborg til Holsten[4], efter samme Dag at have tilskrevet Kansleren, [a] B: thagge thet. [b] B: rolighed.

[1] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 63).[2] Sjæl. T. XXI, 538—39.[3] Egenh. Br. n. 89. Brevet begynder saaledes: Jeg har af din Skrivelse fornummet, at en Part af Rigens Raad om min Reise ud af Landet dig har tilskrevet, og at de dem hidover til Landet vil begive, hvilket, om det sker eller ikke, saa eragter jeg sligt at komme af et godt, tro og underdanigst Hjertelag. Og agter næst Guds Hjælp med denne Reise intet foretage, end som kan være gavnligt og reputerligt.[4] Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 1, S.57).

Noter

Se fodnoter 1-4 ovenfor samt tekstnoterne a og b.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

4. At man driver det derhen, at selvom hans majestæt nu af fætterlig fortrolighed har skrevet til dem, skal de ikke forstå det i den mening, at hans majestæt ville have nogen hjælp af dem, men meget mere, at hvad hans majestæt gør, det sker mest for deres skyld, som jo altid endnu er ham nærmere i slægt end vi.5. Dog skal hans majestæts hensigt og mening altid fortolkes derhen, at man ville have alt, om det kan ske, til fred og fredelighed, hvilket hans majestæt selv skal lade sig være mest magtpåliggende.6. Og om der end på alle sider bevilges, at man straks skal hverve, sker det i den mening, at man des snarere kunne komme til forlig, og, om Gud forbyde, man ikke kunne nå dette så snart, at man da ikke i alle måder skulle være ubevæbnet.

(Afsnittet »27 Maj. Herredag i Kjøbenhavn...« er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

Fodnote 3 (citat fra Christian IV's egenhændige brev): Brevet begynder således: Jeg har af dit brev forstået, at en del af Rigsrådet har skrevet til dig om min rejse ud af landet, og at de vil begive sig herover til landet, hvilket, uanset om det sker eller ej, jeg anser for at komme af et godt, trofast og underdanigt hjertelag. Og jeg agter, næst Guds hjælp, ikke at foretage mig noget med denne rejse, ud over hvad der kan være gavnligt og agtværdigt.

side 316

at i Dommene skulde hans Navn med Raadets bruges som sædvanlig, samt at Jens Jul ikke maatte opholdes for længe af Hensyn til Bygningen paa Aggershus[1].24 Maj var Raadet i Raadstuen; Mødet overværedes for første Gang af Prins Kristian. 26 Maj besvaredes Kongens Proposition af 11 April, idet Raadet foreslog at afskedige de hvervede Tropper og henstillede til Kongen, at denne skulde laane Riget de til Troppernes Sold nødvendige Penge (n. 62). Dette sidste fastholdt Raadet dog ikke; thi i sin endelige Betænkning af 8 Juli (n. 63) bevilgede det til Udgifterne ved det hvervede Krigsfolk en toaarig Skat samt en Told paa udenlandske Varer (§ 1); i Henhold hertil udgik Skattebrevene 20 Juli[2]. Fremdeles anbefalede Raadet Udstedelsen af Forordninger om Præstekaldenes Besættelse og om Kirkernes Indkomst og Bygninger (§ 3—4), hvilke derefter udgik 12 Septbr.[3], ligeledes et Forbud mod Vindrikken blandt de ufri samt mod Luxus i Klædedragt hos Borgerstanden (§ 9—10), hvorom der ogsaa udgik Forordninger samme Dag, uden at Raadet dog nævnes i disse[4], endelig en Forordning om Adelens Forløftesbreve (§ 8). Raadet tilraadede Kongen at træffe en Overenskomst om Mønten med Holsten, Hamburg og Lübeck (§ 5) og udtalte sig om flere gotlandske Forhold (§ 2)[5]. Det anbefalede at forhandle med Sverige om Passer for svenske Bud samt om Lejde for Flaader, der passerede Rigets Strømme (§ 7); Grænsestridighederne med Rusland foresloges udsatte (§ 6).

Forbundene med England og Generalstaterne samt med Brunsvig og Lüneburg erklærede Raadet at have gjennemset.

[1] Egenh. Br. n. 93.[2] Sjæl. T. XXI, 576—81; Norske Rigsreg. V, 152.[3] Sjæl. T. XXI, 592, 593; trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 603. 605.[4] Sjæl. T. XXI, 593—94; trykte med Datum 23 August.[5] Først 6 Novbr. befalede Kongen Lensmanden paa Gotland, Kristoffer Ulfeld, at anstille Undersøgelser om Borgernes Modvillighed: Skaanske T. IV, 585. — I Privilegierne for det gotlandske Kompagni, 10 August 1621 (Skaanske R. IV, 218), er flere af de her af Raadet fremførte Bemærkninger tagne til Følge.

Noter
Se fodnoter 1-5 ovenfor.

side 317

61. Indkaldelsesbrev (Proposition), 16 April. Sjæl. T. XXI, 567.
Christianus quartus. Vor synderlig gunst tilforn. Vider, at eftersom vi naadigst efter den tagne resolution et antal folck til hest och foed hafver ladet sammelløbe, til hvis verbing, opbringelse, forstreckning och udrøstning en guod antal af den seniste optagne suma allerede er medgangen, och frembdiellis nu paa musterpladtsen en half maannedis sold · som sedvanligt er tilsagt, hvorofver er at befrøchte, efterdi hvis contribution, som er bevilget, iche saasnart kand vere at indkrefve, at mangel for betalling jo tør følge, hvorved af adtschiellige uleyligheder er at befrøgte, da paa det saadant, saa vit Gud allermechtigste gifver løcken, kand fortagis, erachte vi naadigst raadeligt, at I eder hid til Kiobenhafn begifver 5 eller sex dage for heredagen, paa det med det allerførste derom kan schie tilbørlig anordning, saa och thenckis paa middel, hvorledis samme verbede folckis betalling efter haanden paa di steder, folckit brugis, til sinne visse terminer kunde erleggis. Dermed etc. Hafniæ den 16 aprilis anno 1621.

62. Rigens rads underdanigste erklering belangendis di gevorbene folch, 26 Maj. A. Orig. med Albret Skels Haand; paa Omslaget staar: Rigens raadts underdanigst erklering pa kongl. mayts. nodigste proposition anno 1621 den 26 may, dog k. m. proposition beholdt chanseleren, thi det icke vor uden missive bref, hanom tilskrevit: RR. n. 43 B. B. Optegnelse smstds.. af Kristen Fris med Spor af Segl: [b]værst staar: 25mai 1621, og Optegnelsen slutter saaledes: „Dette er meningen, som vi jeg mening erindrer af radets resolutio, hvilken de begierede jeg skulde optegne; Valete«. Smlgn. Tillæget, S. 319.

Efthersom konnig. mai. os nadigst hafver befallit at skulle beradslae, om de gevorbene folch lenger end di 3 maaneder, de erre anthagit, skulde holdis, y lige mader at thencke paa middel, om di skal

afskaffis, at saadant folch kand af bethallis, saa hafver vi saadant konig. mai. voris allernadigste herris befalning aller underdanigst eftherkommit, och efther vi med yderste onderdanigste flied hafver ofverveiet den stand, ded romeske rige var udi, der besluttet blef at skulle vervis, och hvis forhaabening om althingist da var, der imoed den itzige beskaffenhied, er voris underdanigste bethenckende, at samme folch dieris 3 maaneder thilfulde bethallis och straxen afskaffis for eftherfølgende aarsager:1. Eftherdi den nedersexiske kreits hafver thagit saadant en resolution, unionen er casserit, at mand Engeland och andre omstend forbigaaer.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

(Overskrifter og kildeangivelser til doc. 61 og 62 er Erslevs eget apparat og oversættes ikke, bortset fra det ordrette citat fra optegnelsens slutning:)»Dette er, hvad jeg erindrer af rådets beslutning, som de begærede, jeg skulle nedskrive; farvel.«

Dokument 61: Christian den Fjerde. Vor synderlige gunst tilforn. Vid, at eftersom vi nådigst efter den trufne beslutning har ladet samle et antal folk til hest og fods, til hvis hvervning, opbringelse, forstrækning og udrustning en god del af den senest optagne sum allerede er medgået, og der desuden nu udbetales en halv måneds sold på mønstringspladsen, som sædvanligt er tilsagt, hvorover det er at befrygte, eftersom den bevilgede kontribution ikke kan opkræves så snart, at der nok kan opstå mangel i betalingen, hvorved adskillige ulejligheder er at befrygte, da er det, for at sådant, så vidt Gud den Almægtige giver lykke, kan forebygges, vor nådige og rådelige mening, at I begiver jer hid til København 5 eller 6 dage før herredagen, for at der med det allerførste kan træffes tilbørlig foranstaltning derom, samt tænkes på midler, hvorledes betalingen til det hvervede folk efter hånden på de steder, folket bruges, kan erlægges til sine visse terminer. Dermed etc. København den 16. april anno 1621.

Dokument 62: Eftersom kongelig majestæt nådigst har befalet os at skulle rådslå om, hvorvidt de hvervede folk skulle holdes længere end de 3 måneder, de er antaget for, og ligeledes tænke på midler, om de skal afskediges, så at sådant folk kan blive betalt, så har vi underdanigst efterkommet kongelig majestæts, vor allernådigste herres, befaling, og efter at vi med yderste underdanig flid har overvejet den tilstand, det romerske rige var i, da det blev besluttet, at der skulle hverves, og hvad forhåbning der dengang var om alt, sammenholdt med den nuværende beskaffenhed, er det vor underdanigste betænkning, at dette folk skal betales deres 3 måneder til fulde og straks afskediges af følgende årsager:1. Eftersom Den Nedersachsiske Kreds har truffet en sådan beslutning, at unionen er ophævet, hvorved vi forbigår England og andre omstændigheder.

side 318

2. Eftherdi med folchit efther denne thilstand aldielis inthet er at udrette.3. Er af ingen fyrste y ded rommeske rige nogen visse correspondens at formoede; endiel, maa vel skie, skulde vel rade, at folchit holtis thilhobe, paa ded di disbedre kunde forsichere dieris egen statu og dieris stifter. Nar ded var skied, thorde di och ville forthienne thachen hoes keiseren, at ded afthachtis; bringe och eders konig. ma. y fordact, som ded ved den segebergiske moede dieris egen verbing hafde foraarsagit.4. Keiseren ([a]som synnis y ded romiske rige mere end nogen af di andre keisere, som en thidlang thilforne hafver verrit, at skulle formaa) kand hermed giørris vel affectionert, och dismere sligt skier uformodeligt, jo angenemmer ded blifver.5. Folchit, som nu for en manits thienniste fulde 3 maaneder bethallis, blefve dis villigere en anden thid. om eders konge lig ma. hafde dennom behof; Gud unde os nadelig fred.Vilde forferdiges [3[b]] skrifvelser:1. En thil keiseren: efther som af alder goed correspondens imellom Danmark och eders kongelig. mai. høiloflig forfedre och de romiske keisere och rigit och sønderlighed ded østerische hus verrit hafver, hoer det eders kongelig mai. ichi mindre endnu bevogen, synderlig eftherdi Spinole viet udseende indlegeringer afstillis. Eders kong. ma. hafver och goed forhaabening om gesanternis expedition y den phaltseske sag, [[c]ei tviflendis hans keiserlig mt. jo saadan besverlig thilstand heller forhielper at i sit reg[imentis] begynd[else] vet mildeste middel at stille, end større eventyr med nogen extraord. proces. causere, gemytterne alterere etc.[c]].2. For ded andet skrifve kongen af Behmen thil och rade hannom thil fred, at hand y thide sig keiseren thilbørligen submittierer; eders kongelig mai. vil gierne derthiel mred alle fredlige middel hielpe, hvilche middel efther denne thilstand hannom sielfver nochsommelig bevist at verre di radeligste og beste.[3. [c]Staterne, at efterdi alle unddrager sig, e. k. m. icke ringere maa hafve sine landis och riges [d] vilkor y betracte; dog erbyde seg dernest om de pendinge thil fuld aftackning at lane paa rente [e].]Hvad di penge sig belanger, som skulde feille thil at bethalle

---

Noter

[a] Er i B tilføjet i Randen. [b] Saaledes kun B. [c] Overstreget i B; udeladt i A. [d] Der staar: regis. [e] Findes kun i B, der derimod ikke har det efterfølgende Stykke. De sidste Ord: „lane paa rente" er tilføjede ovenover: „erlegge", uden at dette dog er overstreget.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

2. Eftersom der med folket, efter denne tilstand, slet intet er at udrette.3. Af ingen fyrste i det romerske rige er nogen sikker gensidig forbindelse at forvente; dog kunne det måske ske, at det ville være tilrådeligt, at folket blev holdt samlet, for at de desto bedre kunne sikre deres egen stand og deres stiftere. Når det var sket, turde de også ville erhverve sig taknemmelighed hos kejseren ved at få det afdanket, men ville derved bringe eders kongelige majestæt i mistanke, som om det var deres egen hvervning ved det segebergske møde, der havde forårsaget dette.4. Kejseren (som synes i det romerske rige at formå mere end nogen af de andre kejsere, der i nogen tid forinden har været), kan herved blive velvilligt stemt, og jo mere uventet sådant sker, desto mere velkomment bliver det.5.

Folket, som nu for en måneds tjeneste får betalt fulde 3 måneder, ville blive des villigere en anden gang, om eders kongelige majestæt havde brug for dem; Gud unde os en nådig fred.Der ville blive udfærdiget skrivelser:1. En til kejseren: eftersom der af gammel tid har været et godt venskab mellem Danmark og eders kongelige majestæts højlovlige forfædre og de romerske kejsere og riget, og særligt det østrigske hus, hvilket eders kongelige majestæt ikke mindre endnu er bevåget, især eftersom Spinolas vidtudseende indkvarteringer skal afstilles. Eders kongelige majestæt har også god forhåbning om gesandternes udrettelse i den pfalziske sag, idet man ikke tvivler på, at hans kejserlige majestæt nok snarere vil hjælpe med at bilægge denne besværlige tilstand med de mildeste midler ved begyndelsen af sin regering, end at fremkalde større ulykke ved nogen ekstraordinær proces og ophidse gemytterne osv.2. For det andet skal man skrive til kongen af Böhmen og råde ham til fred, at han i tide tilbørligt underkaster sig kejseren; eders kongelige majestæt vil gerne hjælpe dertil med alle fredelige midler, hvilke midler efter denne tilstand for ham selv tilstrækkeligt viser sig at være de råderligste og bedste.[3. Til Staterne: at eftersom alle trækker sig tilbage, kan eders kongelige majestæt ikke mindre tage sine landes og rigers vilkår i betragtning; dog tilbyder man derudover at låne penge på rente til fuld afdanken.]Hvad angår de penge, som måtte mangle til at betale

Fodnoter (tekstkritiske varianter mellem håndskrift A og B, Erslevs eget apparat, hovedsageligt ikke oversat): note d angiver, at der i håndskriftet står det latinske ord »regis« (dvs. »kongens«). Note e citerer de overstregede/tilføjede ord i håndskriftet: »lane paa rente« (= »låne på rente«) ændret fra »erlegge« (= »erlægge«, dvs. betale).

side 319

di gevorbne folch dieris 3 maaneder med, saa hafver vi underdanigst efther bestillingernes indhold, som os er lefverit, ofverslagit, hvad ded sig høyre end di hunder thusind daller kand beløbbe, som optagen er, och da finde vi derthil ongeferlig 12000 d. at restierre. Saa ere vi underdanigst begierende, eftherdi vi nu ichi saa in der iel ved dennom at thilveie bringe, at eders konig. ma. nadigst enthen dennum vilde sielfver forstreche, helder ochsaa y [usikker: Lanteholsten] dennum paa renthe optage, saa skal di med andre 100000 och dieris renthe thilhobe blifve erlagt och bethald. — Paa forberørte eders kong. ma. nadigst proposition er dette voris underdanigste bethenckende. Datum Kiøbinghafn den 26 mai 1621.Eders konniglig maiesteds underdanigste trov plictige thiennere.Christenn Friis. Albret Skiell. Manderup Parsberg. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Iffuer Juell. Anders Bille Jenns Juell.

Tillæg. Optegnelser af Kristen Fris paa et Ark, hvorpaa ogsaa Koncept til et Brev til Kongen af 18 Maj. RR. n. 35 M.

Hafniæ 25 maji 1621.Raadit vaar fyrst y gaar y raadstufven, och efter di det vaar først gang, hans fyrst. nade vaar y raadstufven, deducerede raadit self hans f. naade fra sit gemack ind thil raadstufven.De creidsacter blef frem viste och derhos efther e. k. m. nadigste befalning beraadslagit, om det krigsfolk lenger skulde entreteneris, och blef proponerit y den mening. e. k. m. sig och sin skrifvelse nadigst lader formercke.Vota tenderede derheden gafnligst at verre, at folket nu strax aftackedis.Rationes:4[a]. Folket blef villigt, naar igien skulde verbis, om nøden saadant udkrefvede, efterdi de betaledis 3 maaneder, naar de tiente icke en.1. Efterdi kredsen hafde taget saa en utienlig resolution; unionen vaar atskildt; om Engeland vaar ingen visse forhaabning, saa aldelis ingen tormoding udrette med folk at kunde noget, lidet eller megit, in sto negocio udrette.2. Af ingen fyrste in hoc negocio er nogen vis correspondents at formode: thi eders mt. raadis alene af dennum at holde dette folk, paa det dennum kand naa dis bedre conditiones och forsickring paa deris egne stifter; naar det er sked, er at befrycte, de tør fortiene tacken, at e. k. m. folket aftacker, saa vel som og gifvis e. k. m. skyldt, at vervit er.3. Keiseren gratificeredis hermed ex insperato och kunde devinceris insciis aliis; kunde och vel verre raadeligt at holde god correspondents med denne keiser for mange aarsager: thi hand siunis at skulle formaa mere hos e. k. m. naboer in imperio end de forige.Dog saa frembt e. k. m. det vilde aftacke, siunis radet underdanigst

---

Noter

[a] Dette og de følgende Tal er rettede; oprindelig stod der 1—4.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

de hvervede folks 3 måneder også med, så har vi underdanigst, efter bestillingernes indhold, som er os leveret, gjort et overslag over, hvad det må beløbe sig til udover de hundrede tusind daler, som er optaget, og da finder vi, at der mangler dertil omtrent 12.000 daler. Så er vi underdanigst begærende, eftersom vi nu ikke straks kan tilvejebringe dem, at eders kongelige majestæt nådigst enten selv ville forstrække dem, eller også optage dem på rente i [usikker: Lauenborg/Holsten], så skal de sammen med de andre 100.000 og deres rente tilsammen blive erlagt og betalt. — På forberørte eders kongelige majestæts nådige proposition er dette vor underdanigste betænkning. Givet i København den 26. maj 1621.Eders kongelige majestæts underdanigste, tro og pligtskyldige tjenere. (Navne oversættes ikke.)

(Overskriften »Tillæg« med kildeangivelse er Erslevs eget apparat og oversættes ikke.)

København 25. maj 1621.Rådet var først i går i rådstuen, og eftersom det var første gang, hans fyrstelige nåde var i rådstuen, ledsagede Rådet selv hans fyrstelige nåde fra sit gemak ind til rådstuen.Kredsakterne blev fremvist, og desuden blev der efter eders kongelige majestæts nådigste befaling rådslået om, hvorvidt krigsfolket skulle underholdes længere, og det blev fremlagt i den

mening, som eders kongelige majestæt selv i sin skrivelse nådigst lader forstå.Stemmerne gik i retning af, at det ville være mest gavnligt, at folket nu straks blev afdanket.Grunde:4. Folket ville blive villigt, når de igen skulle hverves, om nøden udkrævede det, eftersom de blev betalt 3 måneder, selvom de kun tjente én.1. Eftersom Kredsen havde truffet en så utjenlig beslutning; unionen var opløst; om England var der ingen sikker forhåbning, så var der slet ingen formodning om, at man kunne udrette noget, hverken lidt eller meget, i denne sag med dette folk.2. Fra ingen fyrste i denne sag er nogen sikker forbindelse at forvente; for eders majestæt rådes alene af dem til at holde dette folk, for at de kan opnå desto bedre betingelser og sikkerhed for deres egne stifter; når det er sket, er det at befrygte, at de søger at vinde taknemmeligheden ved, at eders kongelige majestæt afdanker folket, ligesom eders kongelige majestæt også gives skylden for, at der overhovedet blev hvervet.3. Kejseren ville herved blive tilgodeset uventet og kunne vindes uden at andre vidste det; det kunne også vel være rådeligt at holde god forbindelse med denne kejser af mange årsager: for han synes at skulle formå mere hos eders kongelige majestæts naboer i riget end de foregående.Dog hvis eders kongelige majestæt ville afdanke det, synes Rådet underdanigst

(Note a er Erslevs egen tekstkritiske bemærkning om rettede tal og oversættes ikke.)

side 320

raadeligt keiseren at avisere saadant at ske, efterdi e. k. m. self saa vel som des høgloflige fordefre hafver icke alene cum imperio, meden och cum domo austriaca altid stait udi god correspondents, at e. k. m. icke mindre nu[!], synderlig efterdi Spinolæ expeditio indstillis, som mange hafver verit fordectig; hafver och god forhaabning, at e. k. m. gesant noget fructbarligt in negocio Palatini skulle forrette, hvortil e. k. m. raader er tviflendis dis og tviflenden heller vil assicurere etiam quibusvis mediis, end lenger forsøge lycken och dens uformodelig mutationes.Dernest thil: kongen af Behmen kunde och raadis des bedre thil ledelig kaar at indgaa, och hannum saa vel som Staterne och prindsen Mor. [a], at efterdi e. k. m. ser alle at undrage sig, e. k. m. icke mindre foraarsagis sig at betrackte, och dog derhos erbyde sig til alt muligt.[b]Och eftersom raadit efter e. k. m. nadigste befalning hafver ofverslagit om hvis pendinge det krigsfolk vilde gaa, saa er der efter bestallingerne paa alle høie och nidrige officerer, rytter och knecte, laufgelt, anritgelt, ryttergylden, beregnit paa 3 maneders tid, 112000 rdr. in specie omtrent, saa der rester alene 12000 [b].Eftersaadit raadit videre med de andre puncter om mynten och andet underdanigst sig skriftligen ville erklere, om e. k. m. det saa nadigst for gaat anser.

63. Raadets Betænkning, 8 Juli. Koncept med Kristian Holks Haand: RR. n. 43 G.

Paa kongelige maits vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition, os hans kong. maits raadt her udi Kiøpnehafn udi nerverendes herredag ehre foregifven, ehr voris underdanigste

betenckende:Thil thet første, ahnlangende thendt summa phendinge her af riget at bringe thil veye, som thet krigs folck sig hos hans kong. mait. nu udi the thre maneder maio, junio och julio kunde medt underholdis, beregnit efhter commissariens Palle Rosenkrandtssis forthegnelse, et hundrede thredve och tho thusinde rixdaller, et hundrede half fierde sindts thiuffve rixdaller, och ther foruden sex thusinde rixdaller rente, som drotningens mait. schal ehrleggis af the hundrede thusinde ricksdaller, som thil bemelte summa af hindes mait. laant ehre, och beløber thil samens udi en summa et hundrede otte och thredve thusinde et hundrit och half fierde sindts thiuffve rix daller in specie, ehr therom saaledes beslutet, at paa thvene nestkommende aars thidt thenne eftherfølgende schat och

---

Noter

[a] Herefter et overstreget Stykke: ved egen post, dog mundtlig aviseris, at folket aftakis, for unionens atskillelse, nedersaxiske kretsis perplexitet, det en[gelske?]. [b] Tilføjet i Randen og atter overstreget.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

det vil være rådeligt at underrette kejseren om, at dette sker, eftersom eders kongelige majestæt selv, såvel som dennes højlovlige forfædre, altid har stået i god forbindelse ikke alene med riget, men også med det østrigske hus, hvilket eders kongelige majestæt ikke mindre nu bør gøre, især eftersom Spinolas felttog indstilles, hvilket for mange har virket mistænkeligt; man har også god forhåbning om, at eders kongelige majestæts gesandt skal udrette noget frugtbart i sagen om Pfalz, hvortil eders kongelige majestæts rådgivere uden tvivl hellere vil sikre sig med hvilke som helst midler, end længere friste lykken og dens uforudsigelige omskiftelser.Dernæst: kongen af Böhmen kunne også rådes til desto bedre at indgå på tålelige vilkår, og det samme gælder ham så vel som Staterne og prins Moritz, eftersom eders kongelige majestæt ser, at alle trækker sig tilbage, føler eders kongelige majestæt sig ikke mindre foranlediget til at betragte sin egen stilling, og dog derhos tilbyde sig til alt muligt.Og eftersom Rådet efter eders kongelige majestæts nådigste befaling har gjort overslag over, hvor mange penge det ville koste at afdanke krigsfolket, da er der efter bestallingerne for alle høje og lave officerer, ryttere og knægte, lagepenge, afgangspenge, rytterguld, beregnet for 3 måneders tid omtrent 112.000 rigsdaler in specie, så der mangler alene 12.000.Desuden vil Rådet videre underdanigst erklære sig skriftligt om de andre punkter angående mønten og andet, hvis eders kongelige majestæt nådigst anser det for godt.

(Overskriften til dokument 63 med kildeangivelse er Erslevs eget apparat og oversættes ikke.)

Dokument 63: På kongelig majestæts, vor allernådigste herres og konges, nådigste proposition, som er forelagt os, hans kongelige majestæts råd her i København på nærværende herredag, er dette vor underdanigste betænkning: Til det første, angående den sum penge, der her af riget skal bringes til

veje, som det krigsfolk, der nu er hos hans kongelige majestæt, i de tre måneder maj, juni og juli kunne underholdes med, beregnet efter kommissær Palle Rosenkrantz' opgørelse til hundrede og toogtredive tusind rigsdaler, et hundrede og halvfjerdsindstyve, og desuden seks tusind rigsdaler rente, som skal erlægges til dronningens majestæt af de hundrede tusind rigsdaler, som er lånt til bemeldte sum af hendes majestæt, og beløber sig tilsammen i en sum til et hundrede og otteogtredive tusind, et hundrede og halvfjerdsindstyve rigsdaler in specie, er herom besluttet således, at der på de to nærmest kommende års tid skal udskrives følgende skat og

(Fodnote, citat af overstreget tekst i håndskriftet): »ved egen post skal det dog meddeles mundtligt, at folket afdankes, på grund af unionens opløsning, Den Nedersachsiske Kreds' forvirring, det engelske [forhold?]«.

side 321

tholdt her udi Danmarckis och Norgis riger udi enckinde rix daller in specie schal oppeberis, som ehr først: Schulle alle capittelerne gifve saadan skat, som thenum udi forige feyde vare paalagdt och ehr beregnit 2200 rix daller in specie; alle prester at gifve halfparten skat efther thendt thax, som thenum udi same thidt var paalagdt, beregnit thilsamens sex thusinde rix daller in specie; kiøpstederne udi lige maade half skat, som beløber efther thendt designation, hvadt en hver serdelis ehr paalagdt, 14400 rix daller in specie. Af alle, som sedvanlige ellers pleye at gifve skat, schulle alle møllere udi store og smae møller, alle thieniste karle och drenge, pebersvenne, handtvercks folck paa landtsbyerne gifve, efther som sedvanligt hel skat beregnis; alle gadehuse mendt, saa mange som enthen hafver sedt eller saae hos bønderne, alle indistor, som sidde i huse hos bønderne och nere sig af theris thieniste hos bønderne, gifve udi lige maade thendt sedvanlig skat, saa frampt the icke befindes saa fatige, at thet icke kunde formae at udgifve. Ther hos schal och midler thidt af alle hvis vare, som fran fremede udlendische steder her udi riget indføres, a eller nu allerede hos kiøbmendt och kremere findes thil kiøbs indførta, gifves thendt thredufte pendinge, och af silckevare, guldt och sølf snorer, perler gifves thendt thiufvende pendinge, medens alt hvis føres nogen stedts fran kong. maits egen riger eller lande, rigerne och landene sielfver emellum, ther af schal ingen tholdt gifves; thisligiste och ey heller af effthersch refvene vare, som ehr ugiordt silcke, bomuldt, hør, hamp, blaar, spunden garn, uldt, homel, salt, staal, thierre, bygget skibe, skibs thømer, skibs redschaf, jern, bly, stenkul, mursten, klinckert, thagsten, sement och kalck. Af hver ame rinsk vin och spansk vin, som her udi riget indføres och selges, schal gifves fire rix daller in specie, och af hvert oxe hofvit frandts vin thre rix daller in specie; dog hvis ther hentes af adelen udi fade, helle heller halfve amer eller udi fieringer eller ancker, thet blifver thenum tholdt fri. Hvis vin som fran fremede udlendische steder her hos rigens indbyggere ehr bestilt och her icke opleggis, mens strax egienum passere, ther af gifves icke thene tholdt, och hvis allerede oplagdt ehr och dog paa bemelte

steder thilforn ehr borthandlit och schal forschickes, thet schal notificeris och medt klar kundtschab gjøres bevisligt, saaledes sig at forholle, och blifve tha for same tholdt ehrlediget.

———

Noter

a Tilføjet i Randen i Stedet for: och forhandlis.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...holdt her i Danmarks og Norges riger, skal der opkræves i alt 2200 rigsdaler in specie: Først skulle alle kapitlerne give en sådan skat, som de blev pålagt under den tidligere fejde, og det er beregnet til 2200 rigsdaler in specie; alle præster skulle give halv skat efter den takst, som de dengang blev pålagt, beregnet til i alt seks tusinde rigsdaler in specie; købstæderne skulle ligeledes give halv skat, som ifølge opgørelsen udgør, hvad hver enkelt særskilt er pålagt, 14.400 rigsdaler in specie. Af alle, som ellers plejer at give skat, skal alle møllere ved store og små møller, alle tjenestekarle og drenge, peberssvende og håndværksfolk på landsbyerne give skat, efter som fuld skat sædvanligvis beregnes; alle gadehusmænd, lige så mange som enten har sæd eller sår hos bønderne, alle indsiddere, som bor i huse hos bønderne og ernærer sig af deres tjeneste hos bønderne, skal på samme måde give den sædvanlige skat, forudsat at de ikke findes så fattige, at de ikke formår at betale den. Desuden skal der af alt det gods, som indføres hertil riget fra fremmede udenlandske steder, eller som allerede findes hos købmænd og kræmmere til salg, betales tredivtepengen, og af silkevarer, guld- og sølvsnore og perler betales tyvendepengen, mens alt det, der føres et sted hen fra Hans Kongelige Majestæts egne riger eller lande, rigerne og landene indbyrdes imellem, deraf skal der ikke betales nogen told; ligeså heller ikke af efterfølgende varer, som er: ufærdig silke, bomuld, hør, hamp, blår, spundet garn, uld, humle, salt, stål, tjære, byggede skibe, skibstømmer, skibsredskab, jern, bly, stenkul, mursten, klinker, tagsten, cement og kalk. Af hver ame rinskvin og spansk vin, som indføres og sælges her i riget, skal der betales fire rigsdaler in specie, og af hvert oksehoved fransk vin tre rigsdaler in specie; dog hvis adelen henter det i hele eller halve ammer eller i fjerdinger eller ankre, bliver det toldfrit for dem. Den vin, som er bestilt fra fremmede udenlandske steder hos rigets indbyggere, og som ikke oplægges her, men straks passerer igennem, deraf skal der ikke betales denne told, og den vin, der allerede er oplagt, men forinden er bortsolgt på de nævnte steder og skal videresendes, skal anmeldes og med klart bevis godtgøres, hvordan det forholder sig, og bliver da fritaget for samme told.

side 322

At thenum, som schulle hafve indsehende med ald thenne tholdt, saa vel ochsaa med malt och øl tholden her udi riget, noget blifver thenum for theris umage thillagdt och bevilget af lensmanden, som lydeligt kandt vere, at the this throliger och fliteliger kunde ther met hafve opsiun.

Thil thet andet, hvis de gotlandsche ahngifvene puncter sig belanger, ehr ther om saaledes raadeligt och for got agtet och ahnsehet, at hvis kong. maits mandater och forordninger, som thilforn om lov och ret ther paa landet at beschickes og holdes efther ehre giorde og udgifne, thendt endnu alfvorligen schulle holdes ofver, och alle hvis gamble sedvanner, som icke ehre lofven och kong. maits forordninger gemes, gandsche med alle vorde afschaffet, och ehrachtes thendt jydsche lov, nest recesserne og kong. maits forordninger, bequemeligst udi alle foerefallene sager at døme efther. Findis nogen sig her emodt at forgribe, tha saa frampt handt icke godvilligen sin thilbørlige bøder udreder, tha thages domb, och siden ther efther exequeris, som loven og retten gifver og medfører.

Ahnlangende thendt partiske sambling, som nogle af borgerne udi Visbye sig schal hafve understandet at anstille, ther om hans kong. maits missive thil lensmanden forsendis, at handt forfarer, om saadan theris samenkumpst efther borgmestere och raadts ahnfordring ehr schet, eller sig thet selfver hafver understanden, och at handt lader hans kong. mait. underdanigst vide, hvo thet af borgerne ehre, och hvor vit en hver ther udi hafver giort, saa at hans kong. mait. therofver kandt lade straffe, som vedt bør.

Schulle bønderne endelig alle the, som boer paa fire mille vegs ner omkring Visbye, och eller andre ther paa landet, hvo thet sig behøqvemligt och gafnligt befinde, søge thil axelthorfvit thermsamestedts paa beschickede thorfvedag, som ehr onsdagen, med alle hvis vare, som the hafve at afhende, och icke enthen medt borgerschabet eller nogen anden, hvo thet och vere kandt, mue drifve nogen handel eller kiøb med nogen theris vare ude paa landet, og naar the kome thil thorfvit, schulle hvercken the mue inddrage udi nogen mandts hus med same theris vare, ey heller nogen af borgerne thilstede thenum med theris vare udi theris huse, før endt the paa thorfvit hafve falbudet theris vare thil hvem, ther for et billigt verdt thenum thet ville afhandle. Findis nogen theremodt at handle, handt straffes therfore af øfrigheden, som vedt bør, och

---

Noter
a Tilføjet i Randen. b Orig.: thet.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

De, som skal have indseende med al denne told, såvel som med malt- og øltolden her i riget, skal for deres umage tildeles og bevilges noget af lensmanden, sådan som det tydeligt bør aftales, så de kan have tilsyn dermed mere trofast og flittigt.

Angående det andet, hvad de gotlandske angivne punkter angår, er det anset for rådeligt og agtet godt, at Hans Kongelige Majestæts mandater og forordninger, som tidligere er gjort og udgivet om,

hvordan lov og ret dér på landet skal forvaltes og overholdes, fortsat strengt skal overholdes, og at alle gamle sædvaner, som ikke er i overensstemmelse med loven og Hans Kongelige Majestæts forordninger, helt og aldeles skal afskaffes, og det anses for at være mest hensigtsmæssigt at dømme efter den jyske lov, næst efter recesserne og Hans Kongelige Majestæts forordninger, i alle forekommende sager. Findes nogen, der forbryder sig herimod, skal der, såfremt han ikke godvilligt betaler sin tilbørlige bøde, afsiges dom, og derefter skal det eksekveres, således som loven og retten foreskriver og medfører.

Angående den partiske sammenkomst, som nogle af borgerne i Visby skal have forsøgt at anstille, skal der sendes et missiv fra Hans Kongelige Majestæt til lensmanden herom, at han skal undersøge, om en sådan sammenkomst af dem er sket efter borgmesters og råds opfordring, eller om han selv har foretaget den, og at han ydmygst lader Hans Kongelige Majestæt vide, hvem af borgerne det er, og hvor langt enhver af dem er gået deri, så Hans Kongelige Majestæt derefter kan lade dem straffe, som ret er.

Bønderne, alle de som bor inden for fire mils vej omkring Visby, og også andre der på landet, som finder det belejligt og gavnligt, skal endelig søge til torvet sammesteds på den fastsatte torvedag, som er onsdag, med alle de varer, de har at afhænde, og ingen, hverken blandt borgerskabet eller andre, hvem det end måtte være, må drive nogen handel eller køb med deres varer ude på landet, og når de kommer til torvet, må de hverken bringe deres varer ind i nogens hus, ej heller må nogen af borgerne tillade dem med deres varer i deres huse, før de på torvet har udbudt deres varer til hvem som helst, der vil handle dem til en rimelig pris. Findes nogen, der handler herimod, skal han straffes derfor af øvrigheden, som ret er, og

side 323

thersom nogen enthen paa thorfve vey eller ther udi byen understaar sig at franthage nogen af thenum paa landet boer theris vare for gieldt, tha thet at ehragtes och straffes ofver som anden voldt eller ran efther loven. At ther paa landet foruden byen Visbye indnu thre andre hafner vorder privilegerit, som ehr Bursvig, Østergarn och Lappelhafven, hvor borgerschabet udi Visbye mue for bønderne ther paa landet holde theris vare fal, och ellers aldelis ingenstedts mue drage udt omkring paa landet thil nogen med same theris vare at selge og afhende, mens hvis nogen sin gieldt hafver nogen stedts ther paa landet at indkrefve, schal thet med forholde sig, efther som loven, recessen och forrige kong. maits forordninger thenum om thilholder. Ellers at vere thillat paa alle andre hafner, smae och store, at udschibe thømer, kalcksthen och vedt, og ellers ingen anden vare, mens aldelis ingen vare paa the hafner thil kiøbs af nogen at mue indføres, dog at ther med hos alle hafner thil landet med indførsel och udførsel blifver undthaget, hvis forordninger och privilegier hans kong. mait. serdelis nogen compagnie ther samestedts naadigst kunde ville meddelle. NB. Naar compagniet oprettes,

schulle ingen hantere paa nogen af hafnerne, undthagen som ville vere med udi forne compagnie. At thet ochsaa borgerschabet vorder forløfvit sielfver at holde skibe ther for landet og bruge schib parter enthen sielfver indbyrdis eller med andre dansche og norsche mendt, dog icke med nogen anden udlendische. — Item at forlegge the Thydske en visse thidt, naar the theris gieldt mue fordre.

Borgemestere och raadt ther udi Visbye at svare thil theris domme for landtsdomer ther paa landet, strax naar en saadan schickelige mandt thil thet embede ther paa landet af kong. mait. naadigst blifver forordnit.

At ther ochsaa blifver holdet her efther paa slottet 20 soldater och 2 bysseschytter, och the første thvene aar af kong. mait. naadigst motte bevilges ther af slottet at blifve besoldet, ind thil mandt i fremthiden nogen anden middel beqvemliger kunde finde.

Om tholdt af the Svensche at fordre, for hvis the ther paa landet handle, ther med her efther lige som thilforn og siden siste fordrag afschedit ehr at forholdis.

Thil thet thredie ehragtes och thienligt og gafnligt, at naar nogen prestekaldt paa landet her udi riget vaccerer, ther tha

---

Noter
a Staar i Randen. b Ligeledes.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dersom nogen enten på torvevej eller derinde i byen drister sig til at fratage nogle af dem, der bor på landet, deres varer for gæld, da skal det anses og straffes på samme måde som anden vold eller ran efter loven. At der på landet foruden byen Visby fremdeles bliver privilegeret tre andre havne, nemlig Bursvig, Østergarn og Lappelhavn, hvor borgerskabet i Visby må holde deres varer fal for bønderne der på landet, og ellers slet intetsteds må drage omkring på landet for at sælge og afhænde deres varer til nogen, undtagen hvis nogen har gæld at inddrive et sted på landet, da skal det forholde sig dermed, således som loven, recessen og de forrige kongelige forordninger foreskriver dem. Ellers skal det være tilladt ved alle andre havne, små og store, at udskibe tømmer, kalksten og ved, og ellers ingen anden vare, men slet ingen vare må indføres til købs af nogen ved disse havne, dog således at der ved alle havne til landet, med hensyn til indførsel og udførsel, undtages hvad forordninger og privilegier Hans Kongelige Majestæt særligt måtte ville meddele et selskab sammesteds. NB. Når selskabet oprettes, skal ingen handle ved nogen af havnene, undtagen dem der er med i det nævnte selskab. At borgerskabet også selv får lov til at holde skibe for landet og

bruge skibsparter enten indbyrdes selv eller med andre danske og norske mænd, dog ikke med nogen anden udlænding. — Ligeledes at give tyskerne en bestemt frist, når de vil kræve deres gæld.

Borgmestre og råd i Visby skal svare til deres domme for landsdommeren der på landet, straks når en sådan skikkelig mand til det embede på landet nådigst bliver forordnet af Hans Kongelige Majestæt.

At der også herefter bliver holdt 20 soldater og 2 bøsseskytter på slottet, og de to første år måtte det nådigst bevilges af Hans Kongelige Majestæt, at de blev besoldet af slottet, indtil man i fremtiden kunne finde et andet belejligere middel.

Om at kræve told af svenskerne for det, de handler der på landet, skal det herefter forholde sig ligesom tidligere og som fastsat efter den sidste aftale.

Angående det tredje anses det for tjenligt og gavnligt, at når noget præstekald på landet her i riget bliver ledigt, da

side 324

blifver thilstedt tho eller thre at lade sig høre for menigheden, dog hafve theris erlige testimonium om theris lefnit och lerdom fran universitetet, enthen publicum, om the ther fran thil forn hafve begifvit, eller ochsaa theris præceptorum udi academiet, ther som the ckon for saadan indfallendes leylighed sig paa thendt korthe thidt ther fran hafve begifvit; ther hos ochsaa at the angifve sig schickeligen och thilbørligen for provesten og ellers lovfligen med althing forholdis efther ordinantsen.

Thil thet fierde, at the, som hafve kong. maits kiercker paa landtsbyerne her udi riget udi forsvar, med bisperne forfare, hvis unyttige och ubillige bekostning, som kirckerne hidt indt thil ehr blefven thilschrefvit, och therom theris ehrklering fremschicker, och at først for althing mure og thag, dørre og vindufver blifver forferdiget och vedt magt holdet, før endt nogen anden omkostning paa theris anden nøttorftige thilbehøring blifver anvendt, mens thet siden, efther som formufve og forraadt ehr, at vorde forsynit. Hvis kierckens korn ahnlanger schal icke afhendis ringer endt som got ydeferdigt korn efther almindelig landtkiøb ellers selges och bort forhandles.

Thil thet fembte, myntens ulighedt och urichtighed ahnlangende, eftherthi thet schinbarlig befindes, at hans kong. maits sølf mynt icke uden største schade kandt blifve udi brug, medt mindre indt dallers verdt schal blifve bestaende paa sex marck, at hans kong. mait. tha naadigst ville giøre forhandling medt the holsteinische herrer och medt stæderne Hamborg och Lybeck, at dalleren motte

blifve staaende paa sex marck, och pundet ther emodt beregnis paa tholf daller, eftherthi thet efther alle mynte mesterne theris samptlig ofverslag och kundtschab, befindes, at udi en pundt fire schillinger, som ther udi myn-thes, er lige saa møget fiendt sølf som udi otte ricks daller in specie, hvilcke tha emodt same pundt fire schillinger for uden schade kunde udgifves.

Thil thet siette, anlangendis hvis irringer som sig en thidt lang hafver forholdet med Rydtseren om grendserne emellum Norge och Rydtslandt, tha efther at mandt af grotførstens seniste schrifvelse nochsom forfarer, hvor høyelig handt same grendtser udi atschillige maade difficulterer, saa vel kandt ehrachtes, icke uden største bekostning Norgis riges rettighed ther udi paa thenne thidt at kunde ehrholdis, thet ochsaa udi sig self (rigens rettighed undtha-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...tillades to eller tre at lade sig høre for menigheden, dog skal de have ærligt vidnesbyrd om deres levned og lærdom fra universitetet, enten fra det offentlige, hvis de tidligere har begivet sig derfra, eller også fra deres lærere ved akademiet, hvis de kun for en given lejlighed i kort tid har begivet sig derfra; desuden skal de melde sig sømmeligt og tilbørligt for provsten og i øvrigt lovligt forholde sig i alt efter ordinansen.

Angående det fjerde, skal de, som har Hans Kongelige Majestæts kirker på landsbyerne her i riget i forsvar, undersøge sammen med biskopperne, hvilken unyttig og ubillig bekostning, som kirkerne hidtil er blevet pålagt, og indsende deres erklæring derom, og at man først og fremmest skal få mure og tag, døre og vinduer i stand og holdt ved lige, før nogen anden udgift til anden nødvendig vedligeholdelse bliver anvendt, men det derefter, eftersom formue og forråd tillader, skal blive besørget. Hvad kirkens korn angår, skal det ikke afhændes ringere end efter almindelig landkøbspris, ellers sælges og handles bort.

Angående det femte, myntens ulighed og urigtighed angående, eftersom det tydeligt viser sig, at Hans Kongelige Majestæts sølvmønt ikke uden den største skade kan forblive i brug, medmindre en rigsdalers værdi forbliver på seks mark, at Hans Kongelige Majestæt da nådigst ville indlede forhandling med de holstenske herrer og med byerne Hamborg og Lybæk, at dalerens værdi måtte forblive på seks mark, og et pund derimod beregnes til tolv daler, eftersom det efter alle møntmestres samlede overslag og vidnesbyrd viser sig, at der i et pund fire skillinger, som deri møntes, er lige så meget fint sølv som i otte rigsdaler in specie, hvilket da kunne udgives mod samme pund fire skillinger uden skade.

Angående det sjette, hvad angår de uoverensstemmelser, som i nogen tid har bestået med russeren om grænserne mellem Norge og Rusland, da man af storfyrstens seneste skrivelse tilstrækkeligt kan

se, hvor stærkt han på forskellig måde gør vanskeligheder omkring disse grænser, kan det anses for, at Norges riges ret dertil på denne tid ikke kan opretholdes uden den største bekostning, og det også i sig selv (rigets ret undta-

side 325

gen) ellers af nytte och fordel icke ehr af stoer importantse, foruden om thet endnu af atschillige aarsager og omstande befindes gandsche thvilfraadigt, eragtes gavfnligt, at thermed udi thenne thidts vanschelig thilstandt endnu nogen thidt lang forblifver udi same standt, som thet hidt indt thil verit hafver, indthil mandt vedt ydermere documenter therom udførliger kandt blifve informerit, och midlerthidt vedt schrifvelser forsøger, hvor vidt ther endnu kunde vere at ehrholde eller ochsaa saa møget ther met udrette, at thet kunde holdes udi disputat och klage.

Hvis godts, som hans kong. maits undersotter ehre fran thagen paa the fare vande vedt Malmøs, at ther om grotførsten thilschrifves thenum motte sche billige vederlag ther fore egien med thet allerførste.

Thil thet siufvende, hvis svensche budt, som her egienum riget uden pas frem och thilbagge sig begifver, at ther om aarit en eller tho ahnholdes och siden med pas dimitteris, ther med at holde efther forige afscheder og siden ther om paa mode vedt grendtsen, saa vel som ochsaa om theris skibs flode, som ofver rigens strømme uden leyde nogle gange ehre passerit, ydermere at tractere, som ther om thilforne ehr forafscheidet.

Thil thet ottende, eftherthi ther icke aldeniste findes stoer besvering och vitløftighed fast alle herredage her forløfter, mens ochsaa adelen her udi riget thager stoer schade, formedelst thit och ofte ingen visse kundtschab vide om the løfter, som the ehre udi, erachtes høynødigt, at ther paa giordes thendt forordning, at udi alle schadesløs brefve, som her udi riget eller udi lanthe Holsten efther thene dag udgifves, schulle indføres eftherfølgende puncter: Først vedt nafn, hvo thet ehr, mandt lofver eller hegter thil. 2. Hvor høygt summen ehr, mandt lofver for. 3. Hvo the andre medforlofvere ehre udi same løfte. 4. Hvor høye renthen ehr. 5. At naar forlofveren eller nogen af thenum icke lenger vil staae udi same løfte, tha schal bemelte forlofver atvare thendt, handt hafver lofvit for, et halft aar thilforn, och tha hanum, som ehr lofvit for, at vere forpligtet at fli forlofveren theris handt og segel egien thil thendt thidt, som brefvit ehr paa bedaget, eller og strax at lide thilthalle, endochsaa ther som forlofveren icke endtha nogen schade for same løfte bekomit hafver. Og endog at endnu for atschillige thette riges uleyligheder schyldt icke kandt vere thienligt inden først komendes omslag noget vidre om andre atschillige

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...i øvrigt ikke er af stor betydning med hensyn til nytte og fordel, dersom det, af forskellige grunde og omstændigheder, stadig findes ganske tvivlsomt, anses det for gavnligt, at man i denne vanskelige tids stilling endnu en tid lang forbliver i samme stand, som det hidtil har været, indtil man ved yderligere dokumenter kan blive bedre informeret derom, og i mellemtiden ved skrivelser forsøger, hvor meget der endnu kunne være at opnå, eller i det mindste opnå så meget, at sagen kan holdes i bero og som genstand for forhandling.

Det gods, som Hans Kongelige Majestæts undersåtter er blevet frataget på de farlige vande ved Malmøs, skal der skrives til storfyrsten om, at der snarest muligt ydes dem billig erstatning derfor.

Angående det syvende, de svenske bud, som rejser her gennem riget uden pas frem og tilbage, skal der årligt tilbageholdes en eller to og derefter løslades med pas, og det skal forholdes dermed efter de tidligere aftaler, og desuden skal der forhandles yderligere om et møde ved grænsen, såvel som om deres skibsflåde, som nogle gange er passeret over rigets strømme uden lejde, sådan som det tidligere er aftalt derom.

Angående det ottende, eftersom der ikke alene findes stort besvær og vidtløftighed ved næsten alle herredage med sådanne forlofter (kautioner), men adelen her i riget også lider stor skade, fordi de ofte ikke har sikker besked om de løfter, de er indblandet i, anses det for højst nødvendigt, at der herom udstedes den forordning, at der i alle skadesløsbreve, som herefter udstedes her i riget eller i landet Holsten, skal indføres følgende punkter: For det første, ved navn, hvem det er, man lover eller kautionerer for. 2. Hvor høj summen er, man lover for. 3. Hvem de andre medkautionister er i samme løfte. 4. Hvor høj renten er. 5. At når kautionisten eller nogen af dem ikke længere vil stå i samme løfte, skal nævnte kautionist advare den, han har kautioneret for, et halvt år forinden, og da skal den, der er kautioneret for, være forpligtet til at skaffe kautionisten dennes hånd og segl tilbage inden den tid, brevet er dateret til, eller ellers straks lide tiltale, selv om kautionisten endnu ikke har lidt nogen skade ved samme løfte. Og selvom det på grund af forskellige af dette riges vanskeligheder endnu ikke kan være tjenligt, før det førstkommende omslag, at behandle noget videre om andre forskellige

side 326

uthilbørlige misbrug at forordne, ehragtes dog høygst fornøden, at i fremthiden blef giort offentlige mandat och forordning, at ingen the brefve, som enthen af hofvitmanden som selfschyldener eller forlofverne var en gang bethalt och hiem løst, the icke schulle gielde siden emodt nogen af thenum, saa frampt the egien thil nogen anden blifve udsat, saa vel ochsaa at the omslags brefve, som forschrifver nogen fran sin herschabs och rette øfrighedts hørsomhedt och lydighed fran lov och ret,

the icke schulle hafve nogen kraft, ther som udi hans kong. maits riger eller lande kunde hende for retten medt nogen at blifve fremlagdt.

For thet niende ehrachtes och gavfnligt, at udi alle the brøllupper, barseler, festenøl, begrafvelser eller andre almindelige giestebudt, som nogen ufri mandt giør, aldelis ingen vin nogen thidt efther thene dag blifver forløfvit eller thilstedt, ehvo som helst thet och vere kandt, thet thil kunde hafve indbudet. Sker ther emodt, tha the, thet bemelte giestebudt bekoster, at straffes af øfrigheden, en hver efther sin formue, endochsaa ther som thet først lang thidt och nogle aar ther efther blef udspurt och thenum lovligen ofver bevislig giøres.

Thil thet thiende ehragte vi gafnligt, thet tblef forbudet, at efther thene dag aldelis ingen brudt eblandt ufri folck maa thenne ckuer guldtkieder, efthersom this leyligheden kandt thilsige. Och maa ey heller thil nogen ufri folckes brøllupper draget videre eller paa andre steder endt ofver brudt og brudgam i sallen.

Hvis ellers the forbunde ahnlanger, som medt the Engelsche och Stater schulle confirmeris, saa ochsaa hvis assistentse som thette rige thenum schulle giøre, thisligiste hvorledes thet forbundt med the Brunswigesche og Lyneburgische var at anstille, thet ehr af os samptligen egienum set og paa kong. maits naadigst ratification og underschriftvelse delibereret. Actum Kiøpnehafn thendt 8 julii anno 1621.

23 Novbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Indkaldelsen udgik 31 Oktbr. til 9 Raader[1]. Mødet overværedes i det mindste af 8 af Raadet, der 29 November af-

---

Noter
1 Sjæl. T. XXI, 605.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...at forordne imod utilbørlige misbrug, anses det dog for højst fornødent, at der i fremtiden blev udstedt offentligt mandat og forordning om, at ingen af de breve, som enten af hovedmanden som selvskyldner eller af kautionisterne engang var betalt og indløst, siden skal gælde mod nogen af dem, dersom de igen bliver udstedt til nogen anden, og ligeledes at de omslagsbreve, hvorved nogen unddrager sig sit herskabs rette øvrigheds hørsomhed og lydighed fra lov og ret, ikke skal have nogen kraft, dersom de i Hans Kongelige Majestæts riger eller lande skulle komme for retten og blive fremlagt af nogen.

For det niende anses det også for gavnligt, at der ved alle de bryllupper, barsler, fæstensøl, begravelser eller andre almindelige gæstebud, som nogen ufri mand holder, fra nu af aldeles ingen vin nogen sinde må skænkes eller tillades, hvem det så end måtte være, der kunne have inviteret dertil. Sker det alligevel, skal den, der bekoster det nævnte gæstebud, straffes af øvrigheden, enhver efter sin formue, selv om det først bliver opdaget lang tid, nogle år, efter, og det lovligt kan bevises imod dem.

Angående det tiende anser vi det for gavnligt, at det blev forbudt, at der fra nu af aldeles ingen brud blandt ufrit folk må bære guldkæder, eftersom lejligheden tilsiger. Og man må heller ikke ved noget ufrit folks bryllupper gå videre eller andre steder end ud over brud og brudgom i salen.

Hvad ellers angår de forbund, som skal stadfæstes med englænderne og staterne [Generalstaterne], samt hvilken bistand dette rige skal yde dem, ligeledes hvorledes forbundet med brunsvigerne og lüneburgerne skulle anstilles, det er af os alle sammen gennemgået og overladt til Hans Kongelige Majestæts nådige ratifikation og underskrift. Sket i København den 8. juli 1621.

(Erslevs egen tekst om Raadsmødet 23. november er ikke et ældre citat og oversættes derfor ikke.)

side 327

gav en Dom angaaende Franskmanden Abraham de Quesne[1]; Manderup Parsberg, Iver Jul, Jens Jul og Anders Sinklair nævnes ikke i denne[2]. Kongens Propositioner er tabte; Raadets Svar kjendes fra nogle Optegnelser af Jakob Ulfeld (n. 64[3]), som denne i Avgust 1622[4] sendte til Kansleren.

Raadet tilraadede at betale Generalstaterne en Tredjedel af den lovede Pengehjælp (jfr. S. 332) i den følgende Sommer (§ 1); Hjælp til England burde ydes, forsaavidt det var lovet i Forbundet (§ 2). Polske Tropper burde faa Tilladelse til at passere Sundet, hvis de kun skulde bruges mod Tyrken (§ 9). Raadet fraraadede Udstedelsen af et Forbud mod Rug-udførsel (§ 3) og mente, at Universitetets Bønder ikke burde fritages for at stille Soldater (§ 10). Det bifaldt derimod et i Kiel gjort Forslag om Mønten (§ 8), udtalte sig om Sorø (§ 4) og om Vejenes Vedligeholdelse (§ 11). Raadet billigede to det forelæste Forordninger, den ene om spansk og fransk Salt og Vin (jfr. S. 331), den anden om Haandværkssvende og Drenge (§ 5—6), der derefter udgik 10 Decbr.[5] Endelig anbefalede

---

Noter

1 Herredagsdombog 121, Fol. 454. 11 Avgust var det meddelt Hr. Albret Skel, Jakob Ulfeld, Eske Brok og Holger Rosenkrans, at Abraham de Quesne fra Dieppe havde begjæret en Prøvelse af en Dom af Magistraten i Kbhvn., hvorved for nogle Aar siden et Skib var blevet ham fradømt; dertil

vilde Kongen have dem forordnet. 25 Avgust bades Raaderne fremskynde Sagens Afgjørelse. Sjæl. T. XXI, 585, 588.2 At disse nævnes med i Kundgjørelsen af 10 Decbr., er næppe noget sikkert Vidnesbyrd om deres Tilstedeværelse ved Mødet.3 Tiden for disse bestemmes foruden ved Kanslerens Paaskrift ogsaa af de i § 5—7 nævnte Forordninger.4 9 Avgust 1622 skriver Jakob Ulfeld fra Nyborg til Kansleren, at han nu oversender, hvad Kanslerens Skrivelse omformelder og beder undskylde, at det sker saa sent; han havde formodet, at Kansleren selv havde haft en Gjenpart. Efterskrift (egenhændig): "Mitto resolut: senatus de propositis articulis s. r. m. In substantia nil desiderari puto, ordo et contextus forte non plane similis, tumultuarie nec ferme (læs: firme?) excepta et descripta. Protocollum quidem sum secutus, tale qualefuit; tu pro tua prudentia omnia in meliorem partem interpretabere, et si quid deesse videtur, restitues. Vale." — Orig. med Segl: Kgl. Bibl. Adelsbreve Fasc. 18, n. 9. Dette Brev kunde dog ogsaa, om end mindre sandsynlig, sættes i Forbindelse med den af Jakob Ulfeld skrevne Betænkning af 6 Juli 1622 (n. 66).5 Sjæl. T. XXII, 180, 182; trykte den sidste med det fejle Aarstal 1612. I den sidste Fdg. udtalte Kongen, at han ønskede, at

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Erslevs egen fremstilling på denne side er ikke et ældre citat og oversættes derfor ikke.

Det eneste ordrette citat af et ældre dokument på siden er det latinske efterskrift i fodnote 4, som her gengives i dansk oversættelse:"Jeg sender rådets beslutninger om de fremlagte artikler til Hans Kongelige Majestæt. I det væsentlige mener jeg, intet mangler, selvom rækkefølgen og sammenhængen måske ikke er helt ens, da det er optegnet og nedskrevet i hast og ikke helt pålideligt. Jeg har ganske vist fulgt protokollen, således som den forelå; du vil med din kløgt tolke alt til det bedste, og hvis noget synes at mangle, vil du selv tilføje det. Farvel."

side 328

det at trykke Rigens Ret efter det Koncept, der var forelæst det (§ 7); Udgaven fremkom derefter i Januar 1622[1], ledsaget af en Kundgjørelse af 10 Decbr. 1621, hvori Trykningen siges at være foretaget med Samtykke af Raadet, der opregnes[2].

64. Raadets Betænkning, (Novbr.). Afskrift med Jakob Ulfelds Haand (§ følger saaledes: § 1—4, 8—10, 5—7, 11); udenpaa med Kristen Fris' H[aand]: Senatus resol., autumno anno 1621, manu Jak. Ulf. regni cancell.: RR. n. 43 E.

Memoriale 1621.

1. Anlangendis den pengis forstreckning til Staterne, om saa kand bevilgis met det første, oc hvor møgit, oc om middel den at opbringe: Paa kongelig mts naadigste velbehag er raadens underdanigste betenckende: Anseendis den høye nød oc trang, som di Stater ere udi bestedde, at den trediepart af den penge hielp kand bevilgis met det første udi tilckommendis sommer. Anlangendis middel, saadan penge at opbringe, om kongl. mt. naadigste vilde bevilge, at den skat, som udi dette tilckommendis aar skulle udgifvis, maatte paa et oc aars tid prorogeris, paa det same penge hielp midler tid dis bedre oc lideligere kunde opbringis. Oc hvis af et aars skat (som dertil kand brugis) kunde erøfris ofver den første termins pengis bevilling, at det maatte blifve til beste udi forraadt, om sig kunde saadan leilighed begifve, videre saadan pengehielp at continuere. Eller oc, dersom det icke behøfvis dertil at bruge, at da dermed kand aflegges, hvis ellers rigit betale paahænger.

2. At Engeland formodeligen maatte begere assistents contra Hisp. eller pro Palatino: Efterdi det foedus imellom kongl. mt. oc Engelandt formelder om assistents utrøckelig til-

---

Noter

Haandværkerne igjen skulde føres paa Fode, hvorfor Mestrene i hvert Embede skulde forfatte noglevisse Vilkaar med Borgemestres og Raads Betænkning. Under Henvisning hertil fremkom i den følgende Tid en Række Skraaer, hvoraf mange er trykte i Kbhvn. Dipl. II og III (efter Resenske Afskrifter, der dog synes meget upaalidelige; i II, n. 755 siges Fdg. saaledes at være udstedt 10 Oktober 1621, og II, n. 722 skal endog være udfærdiget i 1620, altsaa Aaret før Forordningen).1 Missive til Lensmændene 9 Jan. 1622: smstds. 3.2 Rosenvinge, Love IV, 328 (alle 12 Raader), jfr. Sjæl. T.XXII, 167.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Erslevs egen indledende tekst (om trykningen af Rigens Ret og overskriften til Raadets Betænkning) er ikke et ældre citat og oversættes derfor ikke.

Det ordrette citat af Memoriale 1621 oversættes:1. Angående pengeforstrækningen til staterne [Generalstaterne], om den så kan bevilges snarest, og hvor meget, og med hvilket middel den kan opbringes: Efter Kongelig Majestæts nådigste velbehag er rådets underdanigste betænkning: I betragtning af den store nød og trang, som staterne befinder sig i, at en tredjedel af pengehjælpen kan bevilges snarest i den kommende sommer. Angående midlet til at opbringe sådanne penge, om Kongelig Majestæt nådigst ville bevilge, at den skat, som skal udskrives i dette kommende år, måtte udsættes et års tid, for at samme pengehjælp i mellemtiden des bedre og lettere kunne opbringes. Og hvis noget af et års skat (som kan bruges dertil) kunne spares ud over den første termins pengebevilling, at det da måtte blive til bedste i forråd, om en sådan lejlighed skulle opstå, for videre

at fortsætte en sådan pengehjælp. Eller, dersom det ikke behøves at bruges dertil, at man da dermed kan afbetale, hvad riget ellers er forpligtet til at betale.

2. At England formodentlig måtte begære bistand mod Spanien eller for Pfalzgreven: Eftersom forbundet mellem Kongelig Majestæt og England udtrykkeligt omtaler bistand uindskrænket...

side 329

sagd in casu defensivo, at da dermed kand forholdis, efter som forbundtet udi sig selv indeholder.

3. Om forbud, at rug icke maa udføris af rigit; udi lige maade, at skonske hafre icke maa udføris af rigit: Siunis icke gavnligt eller raadeligt at giøre forbud paa rug at udføre, anseendis at Gud vel hafver velsignet rigit mesten allevegne med rug korn udi dette aar. Belangende skonske hafre icke at udføre af rigit, dermed kand forholdis, som hertil hafver verrit brugeligt, dog dersom nogen forbud sker, at det igen maa opgifves, det første ske kandt.

4. Om den exercitii schole udi Soer at bringe udi svangh: Efter at nu allerede et aars indkomst af Mariæboe er til beste oc det andet aars indkomst tilstunder, at da successive først kunde begyndis at bygge, hvis merst oc først er fornøden, oc saa efter handen, som videre kand samblis, anseendis at det siunis, at di fornemste exercitia icke saa snart kunde begyndis. Oc dersom Soer schole hafver noget forraad, mere end den selfver behøfver, da siunis saadan forraad icke bedre at kunde anvendis end til saadan god brug, efter at scholerne nu ere unierede.

5. 6. Belangendis den 5 oc 6 proposit. om forordninger om salthandel, spansk oc fransk salt oc vin, item om ungdommen oc læredrenge: Derom ere kongl. mts naadigste forfattede forordninger raadet foregifven oc forelest, hvilcke di underdanigste eragte fornøden oc rigit gafnlige at publiceris.

7. Om rigens ret at forfatte oc paa trøck at lade udgange: Er raadens underdanigste betenckende det fornøden oc gafnligt at verre, at rigens ret rigtigen forfattet paa trøck udganger, at en hver sig derefter disbedre kand vide at forholde, oc hafver raadet set oc hørt forelese det concept, som om rigens ret er forfattet, hvilcket dennom vel oc got siunis.

8. Om mynten at regulere: Eftersom befindis, at forslag om mynten at verre giort til Kil nerverendis aar, da er raadens underdanigste mening, at samme forslag er got oc kand bevilgis, saa at en ricksdaller settis for 2 eller 3 mark lubsk, efter som derom kand forenis, nahr mand kommer sammen, oc at al pavement blifver slet afskaffet, saavel udi stæderne, iblandt kiøbmænd oc borgerskab, som paa landet (undertaget søslinger), som fornæ forslag om formelder. Oc at al anden sølfmynt, saa vel kongl. mts eigen som fremmedt, maa settis oc reguleris efter myntens forordning. N: At

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...sagt i et forsvarstilfælde, at man da kan forholde sig dermed, således som forbundet i sig selv indeholder.

3. Om forbud mod udførsel af rug fra riget; ligeledes at skånsk havre ikke må udføres af riget: Det synes ikke gavnligt eller rådeligt at indføre forbud mod udførsel af rug, i betragtning af at Gud næsten overalt har velsignet riget med rugkorn i dette år. Hvad angår skånsk havre, at den ikke udføres af riget, kan det forholdes dermed, som hidtil har været brugeligt, dog hvis der sker noget forbud, skal det igen ophæves, så snart det kan ske.

4. Om at bringe øvelsesskolen i Sorø i gang: Efter at nu allerede et års indtægt fra Mariboe er til rådighed, og det andet års indtægt forestår, kan man da successivt begynde at bygge det, der er mest og først fornødent, og så efterhånden, som mere kan samles, i betragtning af at de fornemste øvelser ikke kan begyndes så hurtigt. Og dersom Sorø skole har noget forråd, mere end den selv behøver, da synes et sådant forråd ikke bedre at kunne anvendes end til et sådant godt formål, efter at skolerne nu er forenet.

5. og 6. Angående den femte og sjette proposition om forordninger om salthandel, spansk og fransk salt og vin, samt om ungdommen og læredrenge: Derom er Kongelig Majestæts nådigst forfattede forordninger forelagt og forelæst for rådet, hvilke de underdanigst anser for nødvendige og gavnlige for riget at udgive.

7. Om at forfatte Rigens Ret og lade den trykke: Det er rådets underdanigste betænkning, at det er nødvendigt og gavnligt, at Rigens Ret bliver korrekt forfattet og trykt, så enhver des bedre kan vide at forholde sig derefter, og rådet har set og hørt oplæse det udkast, som er forfattet om Rigens Ret, hvilket synes dem godt.

8. Om at regulere mønten: Eftersom det viser sig, at der er gjort forslag om mønten til Kiel i indeværende år, er det rådets underdanigste mening, at samme forslag er godt og kan bevilges, således at en rigsdaler sættes til 2 eller 3 mark lybsk, efter som man kan blive enige om, når man mødes, og at al ringere skillemønt bliver helt afskaffet, både i byerne blandt købmænd og borgerskab og på landet (undtaget søslinger), som det nævnte forslag omtaler. Og at al anden sølvmønt, såvel Hans Kongelige Majestæts egen som fremmed, skal sættes og reguleres efter møntforordningen. N: At

side 330

kongl. mt. ingen skade kand hafve paa hvis sølfmynt hertil myntet er, ahnseendis at samdan mynt allerede er udgifven oc distraheret.

9. Om undsetning af krigsfolck til kongen af Polen thieniste at lade passere igennem sundet: Saa framt saadan af kongl. mt. tilbørligen begeris oc derhos skriftligen forsickris, at saadant folck icke imod andre end imod Tyrcken skal blive brugt, da paa saadan vilcor at kunde igennem stedis, saa framt der dermed beveget oc foraarsaget vorder [a].

10. Om universitatis bynder bør at verre fri for soldater leg: Derom hafver raadet, som nu forsamblede ere, underdanigste betragtet oc regiæ mts fundationis tenorem vel considereret, da er flerste raadens betenckende oc mening, at di icke kunde befinde eller deraf forstande, at saadanne bønder, som thienner til universitetet, bør faar saadan soldater forordning at verre exemt, mere en kongl. mt. oc cronens bynder oc thienere ere, anseendis at saadan naadigste forordning icke kand eller bør at agtis for nogen gravamen, men fast mere for et solamen til rigens oc indbøggernis commun defension oc salutem patriæ, dennom saa vel som alle andre rigens indbøggere til gafn oc gode.

11. Om alfare veye at ferdige oc ved magt holde: Er raadens underdanigst betenckende, at derofver alvorligen holdis oc efterkommis efter recessen.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1621.

Indlandet. 19 Decbr. 1620 befaledes det Jakob Ulfeld den kommende tyvende Dag Jul (13 Januar 1621) i Odense at foreholde den menige Adel i Fyn, at den vilde bevilge og tilholde sine Bønder og Tjenere at forandre deres Vogne og gjøre dem saa vide, som Kongen havde forordnet af Kronens Bønder[1].

I Begyndelsen af Aaret befalede Kongen Kristen Fris, Kristian Holk og Holger Rosenkrans samt Superintendenterne i Fyn og Skaane i Forening med de ældste Universitetslærere at anstille en Prøvelse af Universitetets Fundats[2].

Noter

a Tilføjet med andet Blæk.1 Fynske T. III, 582.2 Slange S. 453.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fortsættelsen af Memoriale 1621 (punkt 9—11) oversættes:

Kongelig Majestæt kan ingen skade have af den sølvmønt, der hidtil er møntet, i betragtning af at sådan mønt allerede er udgivet og udbredt.

9. Om at lade undsætningskrigsfolk til tjeneste for kongen af Polen passere gennem Sundet: Såfremt sådant tilbørligt begæres af Kongelig Majestæt og der desuden skriftligt forsikres, at sådanne folk ikke skal bruges mod andre end tyrken, da kan det på sådanne vilkår tillades at passere igennem, hvis man dermed bliver bevæget og foranlediget dertil.

10. Om universitetets bønder bør være fri for soldaterudskrivning: Derom har rådet, som nu er forsamlet, underdanigst overvejet og grundigt gennemgået den kongelige majestæts fundats' ordlyd, og de flestes betænkning og mening i rådet er, at de ikke kan finde eller deraf forstå, at sådanne bønder, som tjener universitetet, i højere grad bør være fritaget for en sådan soldaterordning, end Hans Kongelige Majestæts og kronens bønder og tjenere er, i betragtning af at en sådan nådig forordning hverken kan eller bør anses for nogen byrde, men snarere for en trøst til rigets og indbyggernes fælles forsvar og fædrelandets frelse, dem såvel som alle andre af rigets indbyggere til gavn og gode.

11. Om at færdiggøre og vedligeholde alfarveje: Det er rådets underdanigste betænkning, at dette alvorligt overholdes og efterkommes efter recessen.

(Erslevs afsluttende afsnit om "Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1621" og "Indlandet" er Erslevs egen fremstilling og indeholder ikke et ordret ældre citat; det oversættes derfor ikke.)

side 331

18 Maj udstedtes derefter de saakaldte novellæ constitutiones[1].

21 Juli forlangte Kongen Raadets Betænkning angaaende en Forordning om Salthandelen (n. 65). Forordningen udgik dog først, efter at Sagen havde været forelagt paa Raadsmødet i November (ovfr. S. 327).

65. Kongen til 11 Raader, 21 Juli. Sjæl. T. XXI, 612 (her fejlagtig blandt Breve fra November Maaned).

Christianus Quartus. Vor synderlig gunst tilforn. Vider, eftersom vi naadigst komme udi forfaring, hvad difficultet den nederlandische trefves udgang spansch saltis indføring udi vore riger och lande allerede foraarsager, saa saadant salt iche alene til megen stoer dyrhed opstiger, det sildefang, som

Gud allermechtigste tillader a, til stoer afbreck och skade, meden end och er at befrygte, efterdi vore undersotter ere mestendels af den spansche fart, at salt til fornødenhed iche schal kunde bekommis, hvorfore, saavel som och paa det riget kunde komme til forraad paa schibbe, som end och udi tilfallende vore rigers och landers anstød til søcs kunde til defension vere tienlige, ere vi naadigst tilsindts alle kiøbsteder udi vore riger Danmark och Norge, hvor nogen hafner er och siøfarten kand brugis, paa saadan salthandel at privilegere, at ingen enten fremmede eller indlendische, uden di skal, maa Spanien och Franckrige salt føre, eller och nogen spansch eller frandsch vinhandel bruge. Dog schulle forscrefne spansche compagnier iche maa selge dieris salt ringere end ved halfve lester och tønder, paa det andre vore undersotter af borgeschabet ochsaa der af kand nyde nogen fordel, hvormed schal alligevel iche formendt nogen vore undersotter, som med vahre ville seigle paa Spanien och enten andre vahre eller penge ville tilbage føre, at di jo som tilforne det maa giøre, ey heller om nogen vil kiøbe salt i Spanien och paa andre steder, enten Sverig, Nederland eller hvor di dieris fordiel best kand søge, och efterdi vi naadigst formenner, saa frempt dete kand drifvis och komme udi verk, vore riger och kiøbsteder der ved megtig at kunde prosperere og tiltage, da bede vi eder och ville, at I med dette nerverendis bud eders under-

a Der staar: tee lader.

Noter

1 Nyerup, Hist. statist. Skildr. III, 2, S. 52.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat: Kongens brev til Rigsraadet, 21. juli 1621]

Christian den Fjerde. Vor synderlige gunst tilforn. Vid, at eftersom vi nådigst er blevet bekendt med, hvilke vanskeligheder den nederlandske våbenstilstands udløb allerede forårsager for indførslen af spansk salt til vore riger og lande, således at dette salt ikke blot stiger stærkt i pris - til stor skade og ulempe for sildefiskeriet, som Gud den Almægtige tillader os - men man også må frygte, eftersom vore undersåtter for det meste driver handel på Spanien, at saltet ikke vil kunne skaffes til fornødenheden; hvorfor vi - både for at riget kan komme til at have salt i forråd på skibene, og fordi dette ved lejlighed også kunne tjene til forsvar mod angreb på vore riger og lande til søs - nådigst har til hensigt at give alle købstæder i vore riger Danmark og Norge, hvor der er havn og søfart kan drives, eneret på denne salthandel, således at ingen, hverken fremmede eller indenlandske, undtagen de dertil udpegede, må føre salt fra Spanien og Frankrig, eller drive nogen spansk eller fransk vinhandel. Dog skal de forannævnte spanske kompagnier ikke måtte sælge deres salt i mindre mængder end halve læster og tønder, for at også andre af vore undersåtter af borgerskabet derved

kan have nogen fordel deraf; hvormed det dog ikke skal være forment nogen af vore undersåtter, som vil sejle med varer til Spanien og føre andre varer eller penge tilbage, at de jo må gøre det som hidtil, ej heller at nogen vil købe salt i Spanien og andre steder, hvad enten det er Sverige, Nederlandene eller hvor de bedst kan søge deres fordel. Og eftersom vi nådigst mener, at hvis dette kan gennemføres og sættes i værk, kan vore riger og købstæder derved blive mægtige til at trives og tiltage, beder og vil vi derfor, at I med dette nærværende bud vil tilsende os jeres under-...

(Sætningen fortsætter på næste side.)

side 332

dannigst betenckende os herom ville tilschicke och forstaae lade. Dermed etc. Hafniæ den 21 julii anno 1621.

Udlandet. 8 Januar befalede Kongen Jakob Ulfeld snarest at indfinde sig i Kbhvn.[1] 12 Febr. udstedtes der Kreditiv for ham til en Sendefærd til Nederlandene; Dagen efter fik han Kreditiver til Generalstaterne og Prins Morits af Nassau[2], og 21 Febr. tiltraadte han sin Rejse[3]. Efter langvarige Underhandlinger[4] underskreves 14 (o: 4) Maj i Haag et Forbund mellem Danmark og Staterne; til nærmere Aftale fastsattes et Møde i Bremen[5]. Samme Dag fik Jakob Ulfeld sit Rekreditiv af Generalstaterne[6].

14 Febr. udfærdigedes fra Roskilde Instrux for Anders Sinklair paa hans Sendefærd til England[7], og 3 Marts fik han fra Segeberg Fuldmagt til at forny det gamle Forbund mellem Danmark og England[8]. Samme Dag tiltraadte han sin Rejse og kom 18 Marts til London. Her afsluttede han 29 April et Forbund mellem Danmark og England[9]. 2 Maj tog han Afsked med Kong Jakob; Tilbagerejsen varede fra 3 til 30 Maj[10].

Fyrstemødet i Segeberg, der varede fra 27 Febr. til 7 Marts[11], synes overværet af Eske Brok og Kristian Holk, jfr. ovfr. S. 310.

Noter

1 Orig. med Segl: Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, Fasc. III.2 Instruxbog 1613—69, Fol. 34, jfr. 40. Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 276, 279.3 Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 1, S. 48). Under hans Fraværelse besørgedes Rigskanslerens Forretninger af Holger Rosenkrans (Missive fra Nyborg 15 Febr.: Fynske T. III, 586).4 Relation fra Jakob Ulfeld, dat. Haag 9 April: Orig. i Registr. 82, Nederlandene. Heri henvises til en tidligere Indberetning af 13 Marts. Jfr. Kronijk v. h. hist. genootschap te Utrecht XXII, 481, 486.5 Dumont V, P. II, S. 399. Jfr. Slange S. 465—67.6 Orig. med Segl: Holland n. 33.7 Instruxbog 1613—69, Fol. 41.8 Rymer, Foedera, ed. Holmes, VII, P. III, 204. Jfr. Slange S. 45556,

468.9 Rymer, anf. Sted.10 Relation af 5 Juni. Orig.: England n. 32.11 Kr. IV (Schlegel, Saml. II, 1, S. 48—50).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Afslutning af citatet fra kongebrevet, 21. juli 1621]

...underdanigste betænkning herom tilsende os og lade os forstå den. Dermed etc. København den 21. juli anno 1621.

side 333

17 Juli fik Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans fra Frederiksborg Kreditiver til de brunsvigske og lüneburgske Deputerede ved Mødet i Lüneburg[1] og til Generalstaternes Deputerede ved Mødet i Bremen[2]. 2 Avgust skrev Kongen til Raaderne, at Staternes Udsendinge nok ikke kunde komme i rette Tid; herom vilde de dog vel selv faa Besked, og hvis Udsættelsen strakte sig over nogle Maaneder, skulde de i Mellemtiden rejse tilbage; hvis Mødet kun udsattes en Uge eller to, burde de imidlertid opholde sig i Fyrstendømmet[3]. 11 Avg. ankom Staternes Udsendinge til Bremen; 14 Avgust begyndte Forhandlingerne[4], og 30 (o: 20) Septbr. underskreves en Reces[5], der dog ikke blev ratificeret af Parterne. Mødet i Lüneburg blev næppe afholdt[6].

12 Septbr. kom Udsendinge fra Rostock til Kbhvn. for at klage over det 16 Febr. udgaaede Forbud mod fremmed Øl (ovfr. S. 309). 18 Septbr. havde Udsendingene Avdiens i Raadstuen hos den dertil forordnede Kansler og Rigsraader; 21 Septbr. fik de Kongens Resolution[7].

Noter

1 Auslend. Reg. 1620—21, Fol. 390.2 Smstds. Jfr. Fynske T. III, 604. En Koncept til Udsendingens Instrux, skrevet af Jakob Ulfeld med mange Rettelser: Justitsmin. Aflev., Rigsraadsbreve.3 Fynske T. III, 606.4 Breve fra de to Raader til Kansleren, dat. Bremen 22 og 29 Avgust. Orig.: Registr. 82, Nederlandene.5 Aitzema I, 42 (tysk og hollandsk Orig., underskrevne af Kommissarierne: Generalstaterne (Reg. 14), n. 3 c). Jfr. Slange S. 467.6 4 Septbr. skrev Kr. IV fra Frederiksborg til Hertugerne Kristian og Frederik Ulrik af Brunsvig og Lüneburg om, at de vilde lade Udsendingene i Bremen vide, naar de vilde afholde det fastsatte Møde om den bevidste Konfoederation. Kopi: Kgl. Bibl., Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, III. 5 Septbr. underrettede Kongen Udsendingene herom, og tilføjede, at hvis de ikke fik Underretning fra Hertugerne, inden Forhandlingerne i Bremen var sluttede, skulde de rejse lige hjem. Orig.: smstds.7 Trykt særskilt (Schlegel III, 17677). Jfr. Kr. IV's Kalenderopt. (Schlegel, Saml. II, 1, S. 65).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ingen ældre citater på denne side – ingen oversættelse nødvendig.

side 334

Manderup Parsberg synes at være udtraadt af Raadet i den første Halvdel af dette Aar[1].

16 Juni. Herredag i Kjøbenhavn[2].

Herredagen udskreves 16 Oktbr. 1621; derom udgik Breve til alle 12 Raader[3], hvoraf dog Jens Jul ikke kom til Stede. Retterthinget vedvarede til 11 Juli. 6 Juli besvarede Raadet Kongens nu tabte Proposition (n. 66). Det tilraadede at skrive til Sveriges Konge og Raad om den i Sverige paalagte Udførselstold for Varer til Danmark (jfr. ndfr. S. 350), medens det ønskede et Par andre Stridsspørgsmaal med Sverige udsatte (§ 1—2) lige saa vel som Striden med Rusland om Lapland (§ 3). Efter Kongens Ønske udtalte Raadet sig om, hvor vidt Danmarks Herredømme strakte sig i Østersøen (§ 2). Til Fæstningernes Reparation foreslog Raadet en Forhøjelse af Vinaccisen (§ 4), ligesom det bevilgede en Accise paa Brændevin (§ 5). For at hindre Misbrug ønskede Raadet, at alle Skjøder, Gave- og Pantebreve skulde læses paa Thinge (§ 7), hvad der paabødes ved Fdg. 26 Avgust[4]. Andre Punkter udsattes til den følgende Herredag. Efter Raadets Overvejelse paa en mundtlig Proposition udgik 16 Avgust en Møntforordning[5] og 26 Avgust Fdgr. om Stodheste, om Øxenkjøb, om Broer og Veje[6], ligesom samme Dag en Fdg. om, at Lensmændene skulde sørge for Dommens Udførelse over dem,

---

Noter

1 Medens han endnu nævnes blandt Raadet 10 Decbr. 1621 (jfr. S. 328), mødte han ikke Herredagen i Juni 1622 og blev ikke medtaget ved Indkaldelserne til det følgende Aars Herredag, der udgik i Oktbr. 1622, saa lidt som han vides at have overværet noget senere Møde af Raadet. Han døde omtr. 1626.2 Eske Brok (Danske Saml. 2 R. VI, 29) og Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 65).3 Sjæl. T. XXI, 601—02.4 Sjæl. T. XXII, 103; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 620.5 Sjæl. T. XXII, 95; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 614. Jfr. Scharling, Pengenes synk. Værdi S. 426.6 Sjæl. T. XXII, 101—03, trykte.

side 335

som dømmes til Fængsel[1]. 5 Juli udgik Brev om en af Raadet samtykt Skat[2], vistnok i Henhold til Bevillingen fra 1620 (ovfr. S. 276). 14 Juli besvarede Raadet en Skrivelse fra det svenske Rigsraad (ndfr. S. 350).

66. Raadets Betænkning, 6 Juli. Kopi med Jakob Ulfelds Haand: RR. u. 43 I.

Paa kongl. mts naadigste propositiones, dat. Køpenhafn den 16 junii 1622, Danmarckis rigis raads underdanigste betenckende, dat. 6 julii anno 1622.

1. Om told, som leggis udi Sverrige paa varene, hvilcken endog den settis paa di Svenske oc tagis af dennom, saa maa dog di Danske, som om varene handler, den betalle, anseendis at den slaes paa købet af varene oc prisen forhøyes, derpaa er raadsens underdanigste betenckende:

1. At der kand skrifvis k. m. af Sverrige saa vel som raadet respective til om samme leilighed oc protesteris for hvis med saadan told at paalegge (under et andet skin) hid indtil er sked, oc begeris, at saadant maa afschaffis oc holdis efter fordrage oc afskeder oc derhos refereris paa hvis tilforne derom ved skrifvelse oc tractation er foregifven oc hvad svar derpaa bekommet, oc endnu at atvare oc begere, at saadan paaleg (under hvad prætext det verre kand) maa en gang for alle afschaffis oc efter fordrage oc forhandlinger holdis oc det inden paasche førstkommendis, saa framt mand icke skal blifve foraarsaget det samme igen med dennom at foretage med told udi disse lande at tage af hvis vare herfra gangendis vorder, al den stund oc saa lenge di vore undersaatter

---

Noter

1 Smstds. 104; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 621 (med A. 1621). Derimod nævnes Raadet ikke i en Fdg. af 16 Avgust om den spanske Handel (Sjæl. T. XXII, 94, trykt); heller ikke i Fdgr. af 26 Avgust om Haandværkssvende og Drenge, om Friheder for dem, der bosætte sig i Kjøbstæderne, saa og udlændske Folk, og om Koffardiskibe paa den spanske Fart (Sjæl. T. XXII, 97—100, trykte og i Paus, Fdg. for Norge S. 616 ff.). 15 Oktbr. udgik Fdgr. om Markeder, om Værdsættelsen af udenlandske Dalere og om Afskaffelsen af de udenlandske Fireskillingsstykker af »payement och formengt metal« (Sjæl. T. XXII, 139—41, trykte særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 622, 623); i disse nævnes Raadet heller ikke.2 Sjæl. T. XXII, 186.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat: Rigsraadets betænkning til Kongens propositioner, 6. juli 1622]

Til kongelig majestæts nådigste forslag (propositioner), dateret København den 16. juni 1622, Danmarks riges råds underdanigste betænkning, dateret 6. juli anno 1622.

1. Om den told, som pålægges varerne i Sverige, hvilken - selv om den pålægges de svenske og opkræves hos dem - alligevel må betales af de danske, som handler med varerne, eftersom den slås oven i købet af varerne, og prisen derved forhøjes; derom er rådets underdanigste betænkning:

1. At der kan skrives til kongen af Sverige, såvel som til rådet dér, om samme forhold, og at der protesteres mod, at man hidtil under et andet skin har pålagt sådan told, og at det begæres, at dette må afskaffes og overholdes efter de indgåede aftaler og afskeder (traktater), og at der desuden henvises til, hvad der tidligere er fremført derom ved skrivelser og forhandlinger, og hvilket svar man fik derpå, samt endnu engang advares og begæres, at sådan pålæggelse (under hvilket påskud det end måtte være) én gang for alle må afskaffes og overholdes i overensstemmelse med de indgåede aftaler og forhandlinger, og det inden førstkommende påske, såfremt man ikke skal blive nødsaget til igen at foretage det samme over for dem, nemlig at opkræve told i disse lande af de varer, som herfra udføres, så længe og så vidt som vore undersåtter...

(Sætningen fortsætter på næste side.)

side 336

udi saa maade besvergendis vorder. Dog efter at vi formener, at kongl. mts undersaatter med ingen paaleg besvergis af hvis vare di her af rigit ind udi Sverrig fører, at da udi lige maade udi disse riger kand forholdis med hvis vare di Svensche udi disse riger indførendis oc forhandlendis vorder.

NB. Saa framt vore kiøbmend icke hafver saa møget bedre kiøb end andre, som told bør at gifve, da kand lettelig eragtis, at saadant icke in effectu er afschaffet, men udi andre maade ved prætext henretted [!], oc in tali casu at forholdis efter den forige resolution. Oc efter at saadant gravamen er udi frids fordrag fuldkommelig afhandlet, da bør tet paa ny icke at giøris disputerlig eller til nogen møde henvisis, men efter clare afscheder blifve oc forholdis.

Belangendis at k. mt. naadigste er kommen udi forfaring, at di Gottenborger skal verre privilegerit paa ny, hvilcket kunde formodelig gifve prejudicerlig hantering etc., derom er raadsens underdanigste mening, at derom maatte vist oc fuldkommelig forfaris, at siden efter vis information, hvad oc hvorledis det sig hafver, kand billige middel betenckis.

Hvis forbud paa markeder oc handel emellom undersaatterne, item axeltorf anlanger, at det kand opsettis til grentse møde oc dere beqvemmeligen forhandlis.

2. Eftersom k. m. naadigste proponerer, at det er formodeligt, at (efter den tilstand) mand ville føre fremmit krigsfolck ofver rigens strømme udi Øster søen, at derom skulle deliberis, hvor vit mand di Svensche udi Øster søen vil verre gestendig,

2. Derom er raadsens underdanigste betenckende, at saa vit altid hidintil hafver verrit holdet for Danmarkis rigis strømme udi Øster søen med tilhørendis høihed, regalier oc rettighed, derpaa kand di Svensche ingen ret eller rettighed sig tilholde eller dennom concederis.[1] Belangendis hvor vit Danmarkis rettighed skal verre udi Øster søen, da kunde di icke andet nu paa denne tid derom erfare eller vide, end at den med rette bør at vere beregnit fra der, som Danmarkis rigis farvand begynder oc saa igennom Øresund ad Boringholm oc Gulland intil mitvatters imellom Boringholm, Gulland oc Sverrigs lande paa den ene oc Sverrigs lande paa den anden side oc saa til Øsel oc fra Øsel tvert ofver under Curlandt. Men belangendis hvis sø oc strand, som kand verre imellom Øsel, Pernau oc Riga oc andre strømme derom ved Øsel, kand mand sig (som

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat: Rigsraadets betænkning, fortsat]

...på samme måde pålægges byrder på denne vis. Dog mener vi, at eftersom kongelig majestæts undersåtter ikke pålægges nogen afgift af de varer, de herfra indfører til Sverige, bør det på samme måde kunne forholdes i disse riger med de varer, som svenskerne indfører og handler med i disse riger.

NB. Hvis ikke vore købmænd opnår en betydeligt bedre pris end andre, som bør svare told, kan man let indse, at dette ikke reelt er blevet afskaffet, men blot på anden vis omgået under et påskud [!], og i så fald bør der forholdes efter den tidligere afgørelse. Og efter at dette klagepunkt er fuldstændig afhandlet i fredsaftalen, bør det ikke på ny gøres omtvisteligt eller henvises til noget møde, men forblive og overholdes efter de klare afskeder (de indgåede traktater).

Angående at kongelig majestæt nådigst er blevet bekendt med, at gøteborgerne på ny skal være blevet privilegerede, hvilket formodentlig kunne give anledning til handel til skade for andre (præjudicerende virksomhed) osv., er det rådets underdanigste mening, at man bør undersøge dette grundigt og fuldstændigt, så man siden, ud fra sikker oplysning om, hvad og hvorledes forholdet er, kan overveje et rimeligt middel.

Hvad angår forbuddet mod markeder og handel mellem undersåtterne, såvel som axeltorv (grænsehandel), da kan det udsættes til et grænsemøde og der forhandles belejligt.

2. Eftersom kongelig majestæt nådigst foreslår, at det må anses for sandsynligt, at man (efter den nuværende tilstand) vil føre fremmed krigsfolk over rigets strømme i Østersøen, og at der derfor bør overvejes, hvor vidt man vil indrømme svenskerne rettigheder i Østersøen,

2. Derom er rådets underdanigste betænkning, at for så vidt det hidtil altid har været anset for Danmarks riges strømme i Østersøen med tilhørende højhed, regalier og rettighed, kan svenskerne ingen ret eller rettighed tilegne sig deri, eller indrømmes dem. Hvad angår, hvor langt Danmarks rettighed strækker sig i Østersøen, da kunne de for nærværende ikke vide eller erfare andet, end at den med rette bør regnes fra det sted, hvor Danmarks riges farvand begynder, og så gennem Øresund til Bornholm og Gotland indtil midtvejs mellem Bornholm, Gotland og Sveriges land på den ene side og Sveriges land på den anden side, og videre til Øsel og fra Øsel tværs over under Kurland. Men hvad angår den sø og kyststrækning, som findes mellem Øsel, Pernau og Riga og andre farvande deromkring ved Øsel, kan man (som...

(Sætningen fortsætter på næste side.)

side 337

hidintil) tilholde, dog icke saa fuldkommelig som di forne strømme, men efter leiligheden, som det best ske kand.

Belangendis at det kand verre formodeligt, at adskillige voldsomme forretegter udi Øster søen ville foraarsagis, hvad da derimod kand verre at foretage, paa tet rigens høighed udi forne Øster søe kand forsvaris oc hanthefvis, derom er raadsens underdanigste betenckende, at dersom nogen gewalt skulle den søfarende oc hanterendis mand paa k. mts oc Danmarkis rigis strømme vederfaris, at hans k. mt. da naadigste vilde lade dennom, som sig saadant vilde understande, atvare, at di sig al saadan gewalt entholder, oc saa framt mand ved saadan middel inted kunde udrette, da at holde hans k. mts oc rigens strømme rene oc fri for saadan gewalt.

3. Om Lapland igen at bringe til Norgis crone,

3. Derpaa er raadsens underdanigste betenckende, at efter tids tilstand siunis raadeligt, at endnu med samme sag paa nogen tid maa beroe, besynderlig intil mand kand forfare, hvorledis al handel imellom Rydsen oc Polacken vil afløbe.

4. Om festingers reparation oc ved magt at holde.

4. Raadsens underdanigste betenckende derom: At der kand leggis paa spansk, reinsch oc frands vin half saa møgit accise, som den forige fordring, hvilcket kand anvendis til festingernis reparation oc erholding eller oc til andre rigens nødtørft brugis, hvilcken accise kand angaa, nahr den anden forordnings tid er ude.

5. Belangendis accise af øl oc malt icke at kunde opløbe imod den forige.

5. Raadsens underdanigste betenckende: at der kand leggis paa brendevin af hver potte en skilling, hvilcket formodelig med den anden accise vel skal kunde opløbe imod den accise af fremmet øl, førend den blef forpacted.

6. Om kongl. mts forordninger at holde oc efterkomme.

6. Raadsens underdanigste betenckende: at jo billigt, at derofver underdanigst holdis, som en hver vil forsvare.

7. Om dennom, som bedrager nogen for gield oc sit gods svigagtelig selger.

7. Raadsens underdanigste mening: at derom kand giøris den forordning, at alle skøde, gafve oc pante brefve skal offentlig lesis oc paaskrifvis til landsting neste eller andet ting udi det land, de udgifvis.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat: Rigsraadets betænkning, fortsat]

...hidtil) hævde den, dog ikke så fuldstændigt som de førnævnte farvande, men efter lejligheden, som det bedst kan lade sig gøre.

Angående at det kan anses for sandsynligt, at adskillige voldshandlinger vil blive forårsaget i Østersøen, og hvad man da derimod kan foretage, for at rigets højhed i forannævnte Østersø kan forsvares og opretholdes, derom er rådets underdanigste betænkning, at dersom nogen vold skulle overgå den søfarende og handlende mand på kongelig majestæts og Danmarks riges farvande, da må hans kongelige majestæt nådigst lade dem, som skulle driste sig til sådant, advare om, at de afholder sig fra al sådan vold, og hvis man ikke ved sådanne midler kunne udrette noget, da at holde hans kongelige majestæts og rigets farvande rene og fri for sådan vold.

3. Om atter at bringe Lapland under Norges krone,

3. Derom er rådets underdanigste betænkning, at det efter tidernes tilstand synes rådeligt, at man endnu lader sagen bero nogen tid, især indtil man kan erfare, hvorledes al handel mellem russerne og polakkerne vil forløbe.

4. Om at reparere og vedligeholde fæstningerne.

4. Rådets underdanigste betænkning derom: At der kan lægges halvt så meget accise på spansk, rhinsk og fransk vin, som den tidligere fordring, hvilket kan anvendes til fæstningernes reparation og vedligeholdelse, eller også bruges til rigets andre nødvendige formål, hvilken accise kan ophøre, når den anden forordnings tid er omme.

5. Angående at accisen på øl og malt ikke kan stige i forhold til den tidligere.

5. Rådets underdanigste betænkning: at der kan lægges en skilling på hver potte brændevin, hvilket formodentlig sammen med den anden accise godt skal kunne opveje den accise, som var på fremmed øl, før det blev forpagtet.

6. Om at holde og efterkomme kongelig majestæts forordninger.

6. Rådets underdanigste betænkning: at det jo kun er rimeligt, at dette underdanigst overholdes, således som enhver vil kunne forsvare.

7. Om dem, som bedrager nogen for gæld og svigagtigt sælger sit gods.

7. Rådets underdanigste mening: at der kan udstedes den forordning, at alle skøder, gavebreve og pantebreve offentligt skal læses op og påskrives på landstinget ved næste eller et andet ting i det land, hvor de udstedes.

side 338

NB. Nahr nogen dom ofvergangen paa fengsel, oc den, som dommen hafver forhverfvit, er begerendis af lensmanden (udi hvis lehn saadan en findis), da skal lensmanden hannom assistere til rettens execution efter dommen.

8. De cessione bonorum.

Derom kand bestaa til førstkommende herredage.

9. Om encker oc deris kiøb oc forhandling.

Dermed kand beroe til videre forsambling.

10. Om bynderdrenge, som løbe af cronens paa adelens.

Kand paa nogen tid anses, hvad behof giøris derudi at remedere.

Noch blef mundlig proponerit oc resolverit, at ingen borger, preste eller bynder heste maa herefter løbe løs paa fellit eller hods øg, uden den er 24 daller verd i det mindste eller udskoren, uden hestens fortabelse til herskabet.

At kiøbmend i købstederne maa kiøbe øxen at stalde paa deris eiget indavflet foder, oc hvis di kunde staalde paa kongens eller adelens, hvem derimod giør, straffis efter k. mts forige mandat om øxen.

Om mynten.

Rytterpenge alle slags iiij ß enfagh, nettelblad iij ß, støck v. 8 eller spansche matte ij ß ringer end en richsdaller.

Om broer oc alfare veye at holde ferdige. Efterdi befindis derudi stor forsømmelse at ske, oc lensmendene sig beklager, at adelens tiener icke dertil ville hielpe, saa vit dennom med rette bør, da er raadsens underdanigste betenckende, at hvilcken bonde cronens eller adelens lovligen blifver tilsagd at tilfunden at ferdige saadanne alfare veye oc broer, saa vit enhver tilkommer, oc hand derudi blifver forsømmelig, at hand det icke giør, da skal lensmendene hafve magt hver i sit lehn saadanne veye oc broer, at lade ferdig giøre, oc den eller di bynder, som sin part at ferdige forsømmer, pligtig verre hver for sin part det at betalle.

NB. Belangendis den punct, hvorledis det skal forholdis med kongl. mts af Hispanien oc di Statters orlogs skibe, om di under Norge eller udi nogen hafn gerader sammen, besynderlig efterdi Staterne formener sig at mue antaste di Hispanische, ihvor di dennom finder,

Efterdi den punct er høigvigtig oc kongl. mt. nu icke nerverendis saa vel som en part af raadet, da er raadsens underdanigste til-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat: Rigsraadets betænkning, fortsat]

NB. Når nogen dom er afsagt om fængsling, og den, som har opnået dommen, kræver det (i det len, hvor en sådan findes), da skal lensmanden bistå ham med rettens fuldbyrdelse efter dommen.

8. Om overdragelse af gods (cessio bonorum).

Derom kan det bero til den førstkommende herredag.

9. Om enker og deres giftermål og handel.

Dermed kan det bero til videre forsamling (møde).

10. Om bondedrenge, der løber fra kronens gods til adelens.

Kan man på et senere tidspunkt overveje, hvad der er behov for at afhjælpe heri.

Endvidere blev der mundtligt foreslået og vedtaget, at ingen borger, præst eller bonde herefter må lade heste løbe løst på marken eller som hopper, medmindre den er mindst 24 daler værd eller er skåret (kastreret), ellers fortaber hesten til herskabet.

At købmænd i købstæderne må købe stude til at opstalde på deres eget avlede foder, og hvad de kunne opstalde på kongens eller adelens foder; den, der gør det modsatte, straffes efter kongelig majestæts tidligere forordning om stude.

Om mønten.

Rytterpenge af alle slags: 4 skilling enkeltvis, nellikeblad 3 skilling, stykker værd 8 [skilling], eller spanske matter 2 skilling ringere end en rigsdaler.

Om at holde broer og alfarveje i stand. Eftersom det viser sig, at der sker stor forsømmelse heri, og lensmændene klager over, at adelens tjenere ikke vil hjælpe dertil, så vidt det med rette tilkommer dem, da er rådets underdanigste betænkning, at den bonde, kronens eller adelens, som lovligt bliver pålagt og tilsagt at istandsætte sådanne alfarveje og broer, for så vidt det tilkommer hver enkelt, og som derved bliver forsømmelig, så han ikke gør det, da skal lensmændene have myndighed til hver i sit len at lade sådanne veje og broer sætte i stand, og den eller de bønder, som forsømmer at udbedre sin del, skal være pligtig at betale for sin del heraf.

NB. Angående det punkt, hvorledes det skal forholdes med kongelig majestæts af Spaniens og Statens (Nederlandenes) orlogsskibe, hvis de støder sammen under Norge eller i nogen havn, især eftersom Staterne mener sig berettiget til at angribe de spanske, hvor de end finder dem,

Eftersom dette punkt er højst vigtigt, og kongelig majestæt for øjeblikket ikke er til stede, lige så lidt som en del af rådet, da er rådets underdanigste...

(Sætningen fortsætter på næste side.)

side 339

stede ere, underdanigste betenckende, at med samme punct maatte beroe til kongl. mts naadigste nerverelse, da derom at kunde deliberis.

21 Juli. Herredag i Bergen[1].

Herredagen udskreves samtidig med den danske[2] og overværedes af Albret Skel, Oluf Rosensparre, Eske Brok og Kristian Holk samt af Stadholder Jens Jul, dertil af Superintendenterne i Bergen, Stavanger og Oslo, der var tilkaldte i Anledning af Sagen mod Biskop Anders Kristensen Arrebo[3]. Kongen afsejlede 18 Juli fra Kronborg tilligemed Raaderne og kom 24 Juli til Bergen, hvor Herredagen begyndte 2 Dage efter. Retterthinget sluttede 31 Juli; 2 Avgust forlod Kongen atter Bergen[4].

29 Decbr. Delvist Raadsmøde i Horsens.

Fra Koldinghus 10 Decbr. befaledes det Hr. Albret Skel, Eske Brok, Kristian Holk, Jakob Ulfeld og Iver Jul at møde paa Koldinghus 19 Decbr.; hertil kaldtes ogsaa M. Iver Iversen, der skulde tilsige Dr. Kristen Borum (Bordum) og M. Søren Andersen Vedel, Sognepræst i Ribe[5]. 16 Decbr. indkaldtes fra Koldinghus Hr. Kristen Fris, Oluf Rosensparre, Hr. Anders Bille og Hr. Anders Sinklair til at møde i Horsens 29 Decbr.; samme Dag fik Rigens Kans-

---

Noter

1 Ole Worm (Rørdam, Monum. II, 725).2 Norske Rigsreg. V, 179. 18 Decbr. 1621 skrev Jens Jul fra Kjeldgaard til Kansleren, at han havde modtaget Brevet om Herredagen og Skrivelsen fra Kansleren, hvorefter Kongen befalede ham at møde dertil; dette vilde han gjøre; Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 13, n. 124.3 Jfr. Rørdam, A. C. Arreboe I, 138, 142, 148.4 Kr. IV's Kalenderopt. (Danske Saml. 2 R. III, 371—72); jfr. Rørdam, A. C. Arreboe I, 282, Norske Magasin II, 187, (Norsk) Hist. Tidskr. III, 509 og Slange S. 474, 478 (med delvis afvigende Dagsangivelser). Eske Brok (Danske Saml. 2 R. VI, 32—33) angiver 1 Avgust som Herredagens Slutningsdag.5 Jydske T. VII, 174; jfr. Kr. IV's Kalenderopt. (Danske Saml. 2 R. III, 372). Om den paagjældende Sag se Ny kirkeh. Saml. VI, 504.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Citat: Afslutning af Rigsraadets betænkning, 6. juli 1622]

...til stede er, underdanigste betænkning, at dette punkt må bero til kongelig majestæts nådigste nærværelse, så man da kan rådslå derom.

side 340

ler Jakob Ulfeld Brev, at dersom han ikke allerede 19 Decbr. kunde være i Kolding, skulde han i alt Fald møde i Horsens[1]. Mødet begyndte 31 Decbr.[2]; af de tilkaldte Raader synes Anders Bille og Anders Sinklair ikke at have indfundet sig. Paa dette Møde traadte Albret Skel tilbage fra Stillingen som Rigens Admiral[3], som det hedder, paa Grund af utilbørlige Ytringer mod Kongen[4].

Kongens Proposition, dateret fra Skanderborg 29 Decbr. (Egenh. Br. n. 118), besvaredes af Raadet ved to Betænkninger 7 Januar 1623. Den ene af disse drejer sig især om Forholdet til Bremen (Propos. § 6); Raadet foreslog Stiftet en Understøttelse af 2000 Mand i 4 Maaneder, men ikke ud derover, om Fyrstendømmerne ikke bevilgede en Hjælp af mindst samme Størrelse (n. 67). Til denne Udtalelse henholdt Raadet sig i sin Hovedbetænkning (n. 68, § 5), idet det dog tillige anholdt Kongen om ikke at sætte sin egen Person i Vove. Kongen ønskede, at den Hjælp af 300 Heste, der efter Unionen skyldtes Fyrstendømmerne, maatte forhøjes (Propos. § 1), hvad Raadet dog fandt utilraadeligt (§ 1)[5]. En med Frankrig ført Brevvexling om den af denne Stat foretagne Beslaglæggelse af danske Skibe forelagdes Raadet (Propos. § 2), der foreslog Kongen at prøve en ny Henven-

---

Noter

1 Sjæl. T. XXII, 167.2 Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 372), Eske Brok (smstds. VI, 40).3 Holberg henfører dette til Herredagen i Kjøbenhavn 1623 (i Juni), Slange til Mødet i Odense samme Aar (o: i Marts eller Septbr.); jfr. Hammerich, Danm. u. Adelsvælden III, 210. Betænkningen n. 68 viser dog, at Albret Skel allerede 7 Januar 1623 ikke mere var Rigsadmiral; i Stedet for hans Navn tidligere fandtes lige efter Kanslerens, staar det her længere nede, bestemt ved hans Alder i Raadet (ligesaa i Birkeretten). Endnu 10 Decbr. 1622 nævnes han derimod foran flere ældre Raader.4 Traditionen kort hos Holberg, udg. af Levin II, 514, og Slange S. 495, vidtløftigere hos Vedel Simonsen, Eske Brok I, 122 efter et Hjelmstjerne afskrevet Manuskript, men her henført til 1627 (og maaske et helt forskjelligt Tilfælde).5 Jfr. n. 67 (S. 342).

side 341

delse til den franske Konge (§ 6) [1]. Greven af Mansfelds Til-nærmelse (Propos. § 3) fraraadede Raadet at indlade sig paa(§ 2); Stridighederne med Rusland (Propos. § 5) ønskede det udsat (§ 4). Det af Kongen fremdragne Spørgsmaal om Be-taling af en Gjæld til Enkedronningen (Propos. § 4) foreslogRaadet opsat til Herredagen (§ 3), ligesaa nogle af Kanslerenpaa Kongens Vegne proponerede Punkter om Ølaccisen, Fæst-ningerne m. m. Derimod foreslog Raadet at sætte Bøder for Borgemestre, der var forsømmelige med at paase Udførelsen af Kongens Forordninger [2], og ligeledes udtalte Raadet sig om,hvorledes der kunde skaffes Viborgs Borgere Magasiner vedHjarbæk [3].

Paa dette Møde synes ogsaa den gjennemsete Birkeretten, derallerede tidligere var omsendt til Raadet (ndfr. S. 348), at være underkastet Raadets Overvejelse, idet den udgik i Januar1623 med Samtykke af 9 opregnede Raader[4].

67. *Raadets Betænkning om Hjælp til Bremens Stift samtom Svar til Bispens Udsendinge, 7 Januar 1623.*

To enslydende Kopier med Kristian Holks Haand: RR. n. 43 L. Maaske er det egent-lig to [usikker: Betækninger] (Betænkninger), hvoraf den første skulde have Datum 6 Januar; sml. Ordene(S. 343): voris gestrige betenckinde.

Paa kong. maits vor allernaadigste herris och konnings naa-digste proposition anlangendes succurs at giøre thet stift Bremenehr raadens underdanigste betenckinde efther thene thidts thilstandt och atschillige høyvightige aarsager, at kong. mait. nu strax kandt

---

Noter

1 25 Septbr. havde Kongen befalet Raaderne *Oluf Rosensparre, Hr.Albret Skel, Eske Brok, JakobUlfeld, Holger Rosenkrans, Hr.Anders Bille og Jens Jul* at ad-vare Indbyggerne i de forskjel-lige Landsdele om at afholde sigfra Forbindelse med Frankrig,da man dèr havde besluttet at lægge Arrest paa danske Personer,Skibe og Gods: Sjæl. T. XXII,132.2 Jfr. herom Raadsmødet i Marts1623 (ndfr. S. 353).3 I Henhold hertil befalede Kongen17 Januar fra Steinborg Lensman-den Knud Gyldenstjerne Axelsenat mægle en Overenskomst mel-lem Kapitlet og Borgerne: JydskeT. VII, 186.4 Sjæl. T. XXII, 205; trykt. Mis-sivet til Lensmændene herom er dateret Skanderborg, Januar 1623:Sjæl. T. XXII, 204. Raaderneer de 7 fra Brevet af 7 Jan.samt Hr. Anders Bille og *JensJul*, hvoraf dog i alt Fald den sidste næppe har været til Stede.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"På kongelig majestæts, vor allernådigste herres og konges, nådige forslag angående at yde det stift Bremen undsætning er rådets underdanige betænkning, at det efter denne tids tilstand og adskillige vigtige årsager er, at kongelig majestæt nu straks kan [sætningen fortsætter på næste side]."

side 342

undsette forne stift Bremen medt 2000 mandt thil fodts paa 4maneders thidt, dog medt the vilkor, at eftherthi ald thendt fare,som kunde vere paa de steder at befrøchte, komer furstendomenemest och nest vedt, at furstendomene therfore, saa vel kong. maits som herthugens, giøre lige saa stoer assistents ithet ringiste, om icke mehre, hvorudi vi forseher os hans f. n. sig icke kandt eller bør at veygreeller undschylde. Mens thersom emodt forhobning fyrstendomene thet icke ville indghae, thaa vide raadet underdanigst icke at kunde raadekong. mait. aldene saadan forne succurs videre at continuere endt udi forne 4 maneders thidt af thendt aarsage, thet ville falde k. m.besverligt och farligt at thage paa sig aldene saadan høy och meg-tig defensions verck och maa sche emodt mechtige potentater, hvorthil ville vere fornøden en møget stoer magt, och ingen kandt videenden, medt andre mange høye betenckinde.

Och siden naar medt fyrstendomene ehr thil ende giort, tha at søges hos andre omliggende interesserede assistents, saa vidtWeseren och Elfven ehr ahnlangendis. Dog thersom thet schullehenthydes, at saadan succurs, endog furstendomene icke theris therthil ville giøre, dog schulle continueris af riget af thendt aarsag,mandt thet en gang hafde begynt, och riget ther medt fiender ochuleylighedt foraarsagit, tha ehr raadens underdanigst betenckinde och mening, at thet var raadeligere och bedre aldelis ingen succurs nu at giøre paa rigens vegne.

Belangendis thendt succurs medt thre hundrit heste at undsettefurstendomene Slesvig Holstein medt, tha ehr raadens underdanigstbetenckinde, at ther medt forholdis efther forbuntet, at thi bethallis af riget thendt første maanit, och furstendomene siden thenumselfver besolder, som och udi sist forleden svensche feigde blef hol-det; thi thet ehr høybetenckeligt at forandre noget af hvis forbundetindholder. Datum Horsens 7 januarii anno 1623.

Efther som kong. mait. naadigst begierer raadens underda-nigste betenckinde, hvadt svar f. n. bispen af Bremens gesanter kandt gif ves,

Saa ehr paa k. m. naadigst velbehag raadens underdanigstbetenckinde, at gesanterne gifves thil svar, at mandt nu strax vilforschicke thenum tho thusinde soldater thil fodts passene at be-sette, hvilcken hielp ethers k. m. naadigst thenum paa fire ma-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"[fortsat fra forrige side] ...undsætte førnævnte stift Bremen med 2000 mand til fods i 4 måneders tid, dog på det vilkår, at eftersom al den fare, som kunne frygtes på de steder, kommer fyrstendømmerne mest og nærmest ved, at fyrstendømmerne derfor, såvel kongens majestæts som hertugens, yder lige så stor bistand i det mindste, om ikke mere, hvori vi forventer, at hans fyrstelige nåde hverken kan eller bør vægre sig eller undskylde sig. Men dersom fyrstendømmerne mod forhåbning ikke ville indgå herpå, da ved rådet underdanigst ikke at kunne tilråde kongelig majestæt alene at lade en sådan undsætning fortsætte ud over de nævnte 4 måneder, af den grund at det ville falde kongelig majestæt besværligt og farligt alene at påtage sig et så højt og mægtigt forsvarsværk, hvilket måske sker mod mægtige fyrster, hvortil der ville behøves en meget stor magt, og ingen kan vide enden derpå, foruden andre mange vigtige betænkeligheder.

Og når det siden er bragt til ende med fyrstendømmerne, da søges der bistand hos andre omkringliggende interesserede, for så vidt det angår Weseren og Elben. Dog dersom det skulle antydes, at en sådan undsætning, selv om fyrstendømmerne ikke ville yde deres del dertil, alligevel skulle fortsættes af riget, fordi man en gang havde begyndt det, og riget derved havde pådraget sig fjendskab og ulejlighed, da er det rådets underdanige betænkning og mening, at det ville være rådeligere og bedre aldeles ikke at yde nogen undsætning nu på rigets vegne.

Hvad angår den undsætning med tre hundrede heste til at undsætte fyrstendømmerne Slesvig-Holsten med, da er det rådets underdanige betænkning, at der forholdes dermed efter forbundet, således at de betales af riget den første måned, og at fyrstendømmerne siden selv besolder dem, som det også blev holdt under den sidst forgangne svenske fejde; thi det er højst betænkeligt at forandre noget af det, som forbundet indeholder. Givet Horsens 7. januar anno 1623.

Eftersom kongelig majestæt nådigst begærer rådets underdanige betænkning om, hvilket svar der kan gives bispen af Bremens udsendinge fra fyrstens nåde,

da er det efter kongelig majestæts nådige velbehag rådets underdanige betænkning, at udsendingene gives det svar, at man nu straks vil sende dem to tusinde soldater til fods for at besætte passene, hvilken hjælp eders kongelige majestæt nådigst yder dem i fire må[neder]..."

side 343

neder vil bevilge, forhaabendis andre omliggende interesserede och theris egen velferdt hafver i acht och thenum ochsaa thil samptligdefension forstaar. Saa vidt synes os underdanigst kandt gesan-terne svares, och inthet videre forstendiges om voris seniste under-danigst resolution, og synes os

underdanigst raadeligt, at same2000 mandt thenum paa forbemelte fire maneders thidt schickes.Vi forhaaber och underdanigst, ethers k. maits egen undersotter ifyrstendomene ethers k. m. jo saa vel i thet ringiste medt ligesaa mange som vi undsetter, ahnsehendes alle rationes fast videreforbinder thenum saadant at giøre endt riget och thenum størremagt ther paa ligger endt riget, saa vidt som the nermere theplatse ehre besiddendis.

Och at riget schulle kunde videre bebinde sig aldene thilnogen assistents ofver de fire maneder uden fyrstendomenes assi-stents, synes os icke raadeligt, efthersom voris gestrige under-danigste betenckinde formelder. Datum Horsens 7 januarii anno1623.

68. Raadets Betænkning, 7 Januar 1623. A. Orig. medIver Juls Haand: RR. n. 43 Ka. B. Kopi af første Halvdel af Betænkningen (til: Hviskong. maiet. osv.) med Eske Broks Haand: smstds. Kb. C. Kopi af anden Halvdelmed Kristian Holks Haand: smstds. M.

Efter som kong. maiet. voris allernaadigste herre och koningnaadigste hafver ladet thilstille os, hans ko. ma. underdanigste raad,som til dend 29 decembris anni 1622 naadigst ere forschrefne [a]ochverit[a] her udi Horsens thilstede, nogle hans ko. ma. naadigsteschriftlige propositiones med naadigste befalling, at raadet sig der-paa schriftligen schulle erklere, saa er der paa, paa ko. ma. naadigste velbehag, raadens underdanigste bethenckende:

1. Eftersom kon. maiet. naadigste proponerer om den farlige och underlige thilstand, som nu er fast udi alle lande och dag-ligen jo mere og nermere disse lande komer, hvorfore hans ko.ma. naadigste erachter fornøden udi thide at deliberere om den hielp och assistents med heste, som riget fyrstedommene schulle medthil hielp komme, nar fornøden var, derpaa er raadens, saamange nu her nerverendis thil stede ere, underdanigste bethenckende,at der medt foreholdis efter forbunthedt och som udi sidste for-leden svenske feide blef holdet; thi det er høigt bethenckeligt at forandre noget af hves forbundet indholder.

Noter

a B: at møde.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"[fortsat] ...måneder vil bevilge, i forhåbning om, at andre omkringliggende interesserede også har deres egen velfærd i agt og forstår, at de ligeledes hører med til det samlede forsvar. Så vidt synes vi underdanigst, at udsendingene kan svares, og intet videre meddeles om vor seneste underdanige beslutning, og det synes os underdanigst rådeligt, at de samme 2000 mand sendes dem i de førnævnte fire måneder. Vi håber også underdanigst, at eders kongelige majestæts egne undersåtter i

fyrstendømmerne i det mindste yder lige så mange, som vi undsætter med, eftersom alle grunde langt snarere forpligter dem til at gøre dette, da riget og den større magt, der ligger på riget, i højere grad angår dem, som er de nærmeste beboere af disse steder.

Og at riget alene skulle kunne forpligte sig videre til nogen bistand ud over de fire måneder uden fyrstendømmernes bistand, synes os ikke rådeligt, således som vor gårsdags underdanige betænkning meddeler. Givet Horsens 7. januar anno 1623."

"Eftersom kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, nådigst har ladet tilstille os, hans kongelige majestæts underdanige råd, som til den 29. december anno 1622 nådigst er indkaldte og i sandhed her i Horsens til stede, nogle af hans kongelige majestæts nådige skriftlige forslag med nådig befaling om, at rådet derpå skriftligt skulle erklære sig, så er herpå, efter kongelig majestæts nådige velbehag, rådets underdanige betænkning:

1. Eftersom kongelig majestæt nådigst foreslår angående den farlige og usædvanlige tilstand, som nu næsten hersker i alle lande, og som dagligt kommer disse lande mere og nærmere ind på livet, hvorfor hans kongelige majestæt nådigst anser det for nødvendigt i tide at overveje den hjælp og bistand med heste, som riget og fyrstendømmerne skulle yde til hjælp, når det blev nødvendigt, derom er rådets - så mange som nu her er til stede - underdanige betænkning, at der dermed forholdes efter forbundet og som det blev holdt under den sidst forgangne svenske fejde; thi det er højst betænkeligt at forandre noget af det, som forbundet indeholder."

side 344

2. Om grefven af Mansfelds anbringen vid hans abgesanterthil kon. maiet., er raadens underdanigste bethenckende, at efter den seldtsomme farlige thilstand icke kand siunis raadeligt at ladesig ind med hannum eller hans handel for atskillige vigtige be-thenckende schyld.

3. At di hundrede thusind daller, som sidst forleden svenskefeide af kon. maiets fru moder blefve paa renthe optagen, kunde blifve erlagde, derom er raadens underdanigste erklering, at efterdiraadet sig underdanigste icke rettere ehrindrer, end at thilfornschal vere bevilget nogen skat af riget, samme summa pendinge medt at afbetalle, da er raadens underdanigste begering, at dermed maa beroe indtil først kommendis herredage, at mand da kunde hafve thil stede hves documenta der om er gangen, som nu icke ere her vid handen; der som da befindis, at hves der til allerede er bevilget, icke kand thilstrecke saadanne penge mege med at aflegge,da kand derom underdanigste videre bethenckis.

4. Om middel at erlange hoes den moschovitiske Grotfurstehves Norgis crone er fratagen, och endnu ofver atskiellige anfor-dring och tractater foreholdis; derom er raadens underdanigste be-

thenckende, at med samme handel motte paa nogen thidt beroe,anseendis denne thidts farlige thilstandt fast hoes alle omliggendelande och potentater, som disse riger møget kunde vidkomme.

5. Belangendis ko. maiets naadigste proposition om det stiftBremen, hvad farlige thilstand det saa vel som andre omliggendislande er bestedt udi, och hvor høigt ko. ma. udi samme sag er interesserit; paa denne kong. maiets naadigste proposition hafver raadet sig tilforn underdanigst schriftligen erkleret, hvor heden disig underdanigste refererer.

Kong. maiets underdanigste raad ville her hoes af underdanigstepligt och affection underdanigste anholde og begiere, at eders kon.mat. sin eigen kongelige person udi denne høye farlige thidt och thilstand icke ville vage och sette udi fare, 1, efterdi det siunis icke,at den magt thil assistents kand blifve saa stoer, at den kunde er-fordre eders maiets kongelige person och præsents; 2, der thil medblifver saadan folck af adtskillige slags sammen slagen; 3, sagen och icke udi sig sielf er saaledis beschaffen, at eders mat. derthil sin egen kongelige person bør at præsentere.

6. Hvad belanger den irring med ko. ma. af Franckrige och represalia, som allerede schal vere udi Franckrige thillatte og er-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"2. Angående grevens af Mansfeld henvendelse ved hans udsendinge til kongelig majestæt er rådets underdanige betænkning, at det efter den sælsomt farlige tilstand ikke kan anses for rådeligt at indlade sig med ham eller hans handel, af adskillige vigtige betænkeligheder.

3. At de hundrede tusind daler, som under den sidst forgangne svenske fejde blev optaget på rente af kongelig majestæts fru moder, kunne blive betalt, derom er rådets underdanige erklæring, at eftersom rådet underdanigst ikke bedre erindrer, end at der tidligere skal være bevilget en skat af riget til at betale denne sum penge med, da er rådets underdanige begæring, at dermed må bero indtil den først kommende herredag, så man da kan have de dokumenter til stede, der er udgået om dette, som nu ikke er for hånden her; dersom det da befindes, at det, der allerede er bevilget, ikke kan tilstrække til at betale så mange penge, da kan der underdanigst betænkes videre derom.

4. Om midler til at opnå hos den moskovitiske storfyrste det, som Norges krone er frataget, og som endnu, trods adskillige henstillinger og forhandlinger, holdes tilbage; derom er rådets underdanige betænkning, at man med den sag må lade bero nogen tid, i betragtning af denne tids farlige tilstand hos næsten alle omkringliggende lande og fyrster, som disse riger meget kunne vedkomme.

5. Angående kongelig majestæts nådige forslag om stiftet Bremen, hvilken farlig tilstand det såvel som andre omkringliggende lande befinder sig i, og hvor stærkt kongelig majestæt er interesseret i denne sag; på dette kongelig majestæts nådige forslag har rådet tidligere underdanigst erklæret sig skriftligt, hvortil de underdanigst henviser.

Kongelig majestæts underdanige råd vil herved af underdanig pligt og hengivenhed underdanigst anholde og begære, at eders kongelige majestæt ikke vil vove og udsætte sin egen kongelige person for fare i denne højt farlige tid og tilstand, for det første fordi det ikke synes sandsynligt, at styrken til bistand kan blive så stor, at den kræver eders majestæts kongelige person og nærværelse; for det andet fordi der dertil sammenblandes folk af adskillige slags; for det tredje fordi sagen i sig selv ikke er af en sådan beskaffenhed, at eders majestæt bør fremstille sin egen kongelige person derved.

6. Hvad angår den uoverensstemmelse med kongen af Frankrig og de repressalier, som allerede skal være tilladt i Frankrig og er..."

side 345

gangen, med hves videre den sag vedkommer; derom er raadensunderdanigste bethenckende, at kong. maiet. endnu ville skrifve kongen af Franckrige udfordeligen thil, at saadanne procederen kommer hans ko. ma. fast fremmede fore som di, der ere emod di godegamble forbundt och afscheder, som deris høigstloflige forfædre och riger emellum verit hafver, som indholder udi saadanne casibus at schulle procederis med ordentlig ret och icke udi andre maader,och hvad sig belanger, at k. m. af Franckrige udi sin sidste skrif-velse formelder om nogen ophold paa sex maaneders tid med exe-cution, saa hafver ko. ma. vid hans ko. ma. forige schrifvelser icke anlangit om nogen saadan ophold, men begerit, at den sen-tents, som i Franckrig er gifvet, at ko. ma. af Danmarcks under-sotte, skibe och godts maa anholdis udi Franckrige, motte aldiellisoptagis og relaxeris, efterdi kongen af Fr. ingen retmesig aarsag hafver thil saadan thilladelse eller execution, anseendis at hvad den ene sag med Abraham du Quesne (om det hvalfang under Norge)sig belanger, da er der udi med retten lovglig procederit indtil den høyeste dom och sentents udi Danmarck, fra hvilcken ingenydermere appellation nogen thidt hafver verrit, hvilcken dom och sentents og i sig sielf skal befindis retferdeligen och bil-ligen at vere gangen, saa ingen justitia er hannum blefven dene-gerit, men retten udi alle maade hannum sted og vederfaren.

Belangendis den anden sagh, om den frandtsøsche skib, som schal vere thaget ved C. verde, da efterdi saadant schal vere til-dragen och sched udi søen, langt fra begge riger och deris under-sotter paa begge sider, staar hver paa deris ret, och kon. ma. afDanmarck althidt hafver erbødet och endnu erbiuder, nar lovliganfordring, klage och vindisbiurd udi samme sag maa føris ogskie, at ville forhielpe thil al rette, saa vit kand befindis nogen at vere sched uret; och dersom ko. af Fr. icke siunis

der med at vere contenterit eller kunde formene nogen partialitet at kunde gifve, da paa det ko. ma. udi alle maade kand bevise sig at verethil al ret og billighed gandts geneiget, och paa det saadanuformodelig hendelse icke schulle gerade thil mere vitleftighed, dadersom kongen af Fr. R. det for sin person og vil samthøcke, davil och ko. ma. af Danmarck gifve samme sag paa kong. mat. af Store Britannien, som om samme sag kand kende og afhandle.Hvor af kongen af Franck. nochsum kand sehe og erfare, at hans konge. mat. af Danmarck inthet andet begerer end hvad billigt

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"[fortsat] ...sket, med hvad der videre vedrører den sag; derom er rådets underdanige betænkning, at kongelig majestæt endnu ville skrive udførligt til kongen af Frankrig, at en sådan fremgangsmåde forekommer hans kongelige majestæt ganske fremmed, eftersom den strider mod de gode gamle forbund og afskeder, som har bestået mellem deres højstlovlige forfædre og riger, og som bestemmer, at der i sådanne tilfælde skal procederes med ordentlig ret og ikke på andre måder, og hvad angår, at kongen af Frankrig i sit seneste brev nævner noget om en udsættelse på seks måneder med fuldbyrdelsen, så har kongelig majestæt ved sine tidligere breve ikke anmodet om nogen sådan udsættelse, men begæret, at den dom, som er afsagt i Frankrig om, at kongen af Danmarks undersåtter, skibe og gods må anholdes i Frankrig, aldeles måtte ophæves og løslades, eftersom kongen af Frankrig ingen retmæssig grund har til en sådan tilladelse eller fuldbyrdelse, i betragtning af, at hvad angår den ene sag med Abraham du Quesne (om hvalfangsten under Norge), da er der i den blevet procederet lovligt efter retten, indtil den højeste dom og afgørelse i Danmark, hvorfra ingen yderligere appel nogensinde har fundet sted, hvilken dom og afgørelse også i sig selv skal befindes at være afsagt retfærdigt og billigt, så ingen retfærdighed er blevet ham nægtet, men retten er i alle måder blevet ham til del og vederfaret.

Hvad angår den anden sag, om det franske skib, som skal være taget ved Kap Verde, da eftersom dette skal være hændt og sket på søen, langt fra begge riger og deres undersåtter på begge sider, står enhver på sin ret, og kongen af Danmark har altid tilbudt og tilbyder stadig, når lovlig henvendelse, klage og bevisførelse i samme sag kan fremføres og ske, at ville hjælpe til, at der skaffes al ret, for så vidt det kan befindes, at nogen er sket uret; og dersom kongen af Frankrig ikke synes at være tilfreds dermed eller kunne formode nogen partiskhed deri, da, for at kongelig majestæt i alle måder kan bevise sig at være ganske tilbøjelig til al ret og billighed, og for at en sådan uforudset hændelse ikke skal føre til mere vidtløftighed, da, dersom kongen af Frankrig for sin del vil samtykke dertil, vil kongen af Danmark også overgive samme sag til kongen af Storbritannien, som kan kende og afgøre i samme sag. Hvoraf kongen af Frankrig tilstrækkeligt kan se og erfare, at hans kongelige majestæt af Danmark intet andet begærer end hvad billigt..."

side 346

och ret er. Och endog hans kong. maiet. gandsche ugierne hafver forstandet, hvad hans mats undersotter er vederfarit udi Franckrige,och icke hafver mangelet occasion och middel det samme emodkongen af Franckrigs undersaatter udi disse lande at kunde hafveforetagit, saa hafver hans ko. ma. dog mehere och høyere achtet och anset det gode gamble venskab, forbundt och correspondents,som deris maiesteter og deris lande och riger imellum verrit hafver.

Hves kong. maiet. vores allernaadigste herre och konningydermere schriftlig og mundtlig ved hans mat. cancelier naadigsthafver ladet raadet foregifve, der paa er paa hans kon. maiets naa-digste velbehag deris underdanigste bethenckende:

1. Belangendis accise af øl, som icke schal kunde opløbe den forige thold af fremmede øl; 2. festingers udi riget under-holding; 3, om rosthienniste; ithem med thienniste folck och gaardts ret, er raadens underdanigste bethenckende, at der medmotte opstaa thil førstkommendis herredage, at alt raadet da thilsammen kunde vere thilstede och videre der om deliberere.

Om borgemestere udi kiøpstederne, som icke hafver thilbør-lige indseende og agt, at ko. mats naadigste publicerede mandaterholdis och efterkommis, og det dennum skielligen ofverbevises;derom er raadens underdanigste bethenckende, at der kand forord-nis, at di borgemestere, hves forsømmelse och brøst her efter udi saa maade befindis, første gang schal gifve sambtligen femb rix-daller, andengang thi rixdaller, thridie gang thyfve rixdaller; ogbefindis saadan deris forsømmelse och forsielse thidere, da schalsaadant gifves ko. ma. underdanigst thilkiende, og derforuden at holdis efter ko. ma. naadigste forordninger om saadant forsøm-melser.

Hvad belanger, at Viborg borgerschab er begierendis, at dimaa bygge nogle nødvendige huse vid Hierbeck thil deris korn och anden handel at brugge, da efter som forfaris, at capitulum udi Viborg schal hafve bierckerettighed thil samme aasteder, da er raadens underdanigste bethenckinde, at der kand efterdi det siunis gafnligt for byen thil deris handel og vandel des bedre at brugge, at kong.maiet. naadigste ville bevilge, at dennum emellum forhandlis, at diViborg borgere maa udvises og thilstedis nødvendige pladtse ogsteder, som di kunde bygge saadanne huse paa, og dennum at følge Viborgh borgere for eyendom., doch at di aarligen gifver til capitulum der af nogen billig jordskyl thil en kiendelse, efter som

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"...og ret er. Og skønt hans kongelige majestæt ganske ugerne har erfaret, hvad der er vederfaret hans majestæts undersåtter i Frankrig, og ikke har manglet lejlighed og middel til at kunne have foretaget det samme imod kongen af Frankrigs undersåtter her i disse lande, så har hans kongelige

majestæt dog agtet og anset det gode gamle venskab, forbund og samkvem, som har bestået mellem deres majestæter og deres lande og riger, højere.

Hvad kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, yderligere skriftligt og mundtligt ved hans majestæts kansler nådigst har ladet forelægge rådet, derpå er, efter hans kongelige majestæts nådige velbehag, deres underdanige betænkning:

1. Angående accise af øl, som ikke skal kunne overstige den tidligere told af fremmed øl; 2. underholdning af fæstninger i riget; 3. om rostjeneste; item med tjenestefolk og gårdsret, er rådets underdanige betænkning, at dette må henstå til den først kommende herredag, hvor hele rådet da kan være samlet til stede og videre overveje det.

Angående borgmestre i købstæderne, som ikke har tilbørligt tilsyn og agtpågivenhed med, at kongelig majestæts nådigst udstedte mandater holdes og efterkommes, og det bevisligt påvises imod dem; derom er rådets underdanige betænkning, at der kan forordnes, at de borgmestre, hvis forsømmelse og forseelse herefter i så måde befindes, første gang i fællesskab skal betale fem rigsdaler, anden gang ti rigsdaler, tredje gang tyve rigsdaler; og befindes en sådan deres forsømmelse og forseelse yderligere, da skal dette underdanigst meddeles kongelig majestæt, og derudover holdes efter kongelig majestæts nådige forordninger om sådanne forsømmelser.

Hvad angår, at Viborg borgerskab begærer at måtte bygge nogle nødvendige huse ved Hjarbæk til deres korn- og anden handel at bruge, da eftersom det forefindes, at kapitlet i Viborg skal have birkerettighed til samme sted, da er rådets underdanige betænkning, eftersom det synes gavnligt for byen til des bedre at kunne drive deres handel og vandel, at kongelig majestæt nådigst ville bevilge, at der forhandles mellem dem, så Viborgs borgere må udvises og tilstås nødvendige pladser og steder, som de kan bygge sådanne huse på, og at disse skal tilfalde Viborgs borgere som ejendom, dog at de årligt giver kapitlet nogen billig jordskyld derfor til en anerkendelse, efter som..."

side 347

lensmanden dennum der om kand forehene. Belangendis rettigheden paa samme steder, at di der om kunde saa forenis, at hves sig kunde tildrage eller forefalde paa borgernis egen skibe och godts, saavit efter søe retten bør at ordiellis, saa och hves anden kiøbmandtshandtering och irringer borgerschabit kunde paa samme stederemellum indfalde at al saadan rettighedt maa følge borgerschabet,men hvad bircke sager och anden rettighedt paa landet og andrefremmede deris skibe kand vere og sig thildrage, som capitulum her thil dags hafver veret thilberettiget, det aldt at følge capitu-lum, som her thil veret hafver. Datum Horsens thend 7 januariianno 1623.

Christenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlfeldt. Albret Skiell. Iffuer Jull.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1622.

Indlandet. 20 Maj kundgjorde Kongen, at han havde raad-slaaet om Haandværkets Lejlighed med Rigens Raad og meddets Bevilling og Samtykke naadigst anset for raadsomt, at naar Haandværkerne tiltog, og de fornødne Varer kunde gjøres her i Riget, da skulde udenlandske Varer derimod afskaffes;nu havde han derfor »med forbemelte vort elsk. D. R. RaadsRaad og Betænkning, som før er rørt«, anset for godt at for-byde Indførsel af Silke- og Bomuldsvarer for Sjæl-land, Skaane og Smaalandene[1]. Den her omtalte Overvejelsemed Raadet synes foregaaet i Marts 1620, ovfr. S. 264.

28 Avgust tilforordnedes Kommissarier til at sørge for Oprettelsen af spanske Kompagnier i forskjellige Kjøb-stæder[2]; dertil udnævntes for Jylland: Hr. *Albret Skel, EskeBrok, Kristian Holk og Iver Jul*, for Fyn og Smaalandene:Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans, og for Sjælland og

---

Noter

1 Sjæl. T. XXII, 69; trykt. Der-imod nævnes Raadet ikke i den samme Dag udstedte Ophævelseaf Forbudet mod Sølv- og Guld-snore (i Fdg. 20 Febr. 1621, jfr.S. 309): smstds.; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 613(her dateret 20 Marts).2 I de senere udstedte Privilegierfor Kompagnierne siges Oprettel-sen at være besluttet med Rigs-raadets Raad og Bevilling: Sjæl.T. XXII, 194, 200 o. fl. St. Jfr.ovfr. S. 331.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"...lensmanden kan forlige dem om. Angående rettigheden på samme steder, at de derom kunne forenes således, at hvad der kunne tildrage sig eller forefalde på borgernes egne skibe og gods, for så vidt det bør afgøres efter søretten, såvel som hvad anden købmandshandel og uoverensstemmelser mellem borgerskabet kunne forefalde på samme steder, at al sådan rettighed skal følge borgerskabet, men hvad birkesager og anden rettighed på landet og andre fremmede skibe angår og kan tildrage sig, som kapitlet hidtil har været berettiget til, det alt skal følge kapitlet, som det hidtil har gjort. Givet Horsens den 7. januar anno 1623."

(Underskrifter: Christen Friis, Oluf Rosenspar[re], Eske Brock, Christian Holk, Jakob Ulfeldt, Albret Skjel, Iver Jul.)

Desuden indeholder siden følgende citat fra et kongebrev: "med forbemelte vort elskelige danske Riges Råds råd og betænkning, som før er omtalt."

side 348

Skaane: Oluf Rosenspurre, Hr. Anders Bille, Tage Tot og Kaj Rantzau[1]. De jydske Raader berejste i den AnledningJylland i Oktober og November[2].

31 Avgust bad Kongen Raaderne snarest at indsende deresBetænkning om Birkeretten, hvoraf han sendte en Kopi[3].Birkeretten udgik derefter i Januar 1623, se ovfr. S. 341.

23 Oktbr. fik Rentemestrene Siverd Bek og *KristofferUrne* Kvittering for deres Regnskaber for A. 1617—19, af-lagte i Overværelse af Hr. *Kristen Fris, Oluf Rosensparre,Hr. Anders Bille og Holger Rosenkrans*[4].

26 Oktbr. befalede Kongen Jakob Ulfeld, ...[5],Hr. Albret Skel, Holger Rosenkrans og Eske Brok, om der i{ Nørrejylland }{ Fyn } var Misvæxt, da at lade Magistraterne i Kjøb-stæderne tilholde Borgerne at indkjøbe Rug og Mel i Tysklandog andensteds[6]. — Efter at der allerede 21 Oktbr. var udstedt et Forbud mod Udførsel af Rug fra Sjælland, uden at Raadet nævnes deri[7], udstedte Kongen (atter uden Raadet)10 Novbr. paa Haderslevhus et Forbud mod Udførsel af Rug,Byg og Malt fra Fyn paa Grund af den dèr truende Dyrtid[8].Samme Dag befalede Kongen Raadet i Jylland at erklære sig,om det ansaa det fornødent og gavnligt at udstede lignendeForbud paa Udførsel af Korn i Jylland, som allerede var ud-gaaede for Sjælland og Fyn[9]. 23 Novbr. tilskrev han samme-stedsfra Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans, at de »med det forderligste flitteligen skulde forfare og sig udførligenskriftlig erklære«, om Kornforbudet atter kunde ophæves, da

---

Noter

1 Sjæl. T. XXII, 104—109. Til-fuldende Kommissionen for Laa-lands Vedkommende udnævntes31 Oktbr. 1622 Palle Rosenkrans iHolger Rosenkrans' Sted: smstds.152. Som Kommissarier optrædersenere i Sjælland Oluf Rosen-sparre og Alexander v. Papen-heim, i Skaane Siverd Grubbe og Tage Tot Ottesen, jfr. smstds.193 og Danske Mag. 4 R. IV, 65.2 Eske Brok (Danske Saml. 2 R.VI, 38—39). 28 Oktbr. forhand-lede de med Borgerne i Ribe:Kinch S. 292.3 Sjæl. T. XXII, 118.4 Sjæl. R. XVII, 320.5 Aaben Plads i Kopibogen.6 Sjæl. T. XXII, 150.7 Smstds. 146.8 Fynske R. III, 360.9 Jydske T. VII, 167.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Erslevs egen tekst på denne side oversættes ikke. Det eneste ældre citat på siden er: »med det forderligste flitteligen skulde forfare og sig udførligen skriftlig erklære«.

Oversættelse: "med det første flittigt skulle undersøge sagen og erklære sig udførligt og skriftligt"

side 349

Manglen i Fyn ikke skulde være saa stor, som mange havdement, eller om det skulde bibeholdes[1]. Forbudet ophævedes for Bygs Vedkommende 11 Decbr. fra Koldinghus[2].

Fyrstendømmerne. Fra Haderslev 4 Decbr. befaledes det Hr. Albret Skel i Forening med Godske Wensin, Hertug Fre-deriks Embedsmand paa Gottorp, at forfare, om det ved Af-gjørelsen af de schwabstedske Irringer blev forafskediget, at der skulde tillægges Huset Schwabstedt 190 Demater Land m. m.[3]

Sverige. Da Kristian IV til den svenske Gesandt GabrielOxenstierna* havde erklæret at ville holde sig nevtral og hver-ken tillade Polen eller Sverige at føre Krigsfolk, Skibe ellerAmmunition gjennem de danske Strømme, søgte Gustav Adolfved en Skrivelse fra Stockholm af 24 Maj at faa ham til at ændre denne Beslutning[4], og samme Dag skrev det svenskeRaad til det danske herom. Det mindede om, at skjønt mani Knærød 1619 ikke blev enig om det foreslaaede Forbund,blev det dog aftalt at vedligeholde det gamle Venskab mellemRigerne. Den af Kongen til den svenske Gesandt givne Resolu-tion kom ikke overens med de venlige Afskeder mellem Ri-gerne, som dog under den evangeliske Kristenheds nuværendeFarer snarere burde styrkes end svækkes. Det danske Raadbades derfor søge udvirket, at Krigsfornødenheder til den svenske Konges Behov passerede Øresund uhindret ligesomtidligere, eller hvis dette ikke kunde sættes igjennem, at Nev-traliteten da maatte fortolkes saaledes, at Sundet maatte væreaabent baade for Polen og Sverige. Agenten i Danmark, *An-ders Svenson*, vilde nøjere begrunde dette, hvorfor Raadet bades at give ham Avdiens[5]. Sagen behandledes paa Herredagen iKbhvn. (ovfr. S. 335). Kristian IV fastholdt sit Standpunkt iet Brev til Gustav Adolf af 9 Juli[6], og Raadet begrundede

---

Noter

1 Fynske T. III, 671.2 Smstds. 675.3 Jydske T. VII, 172, jfr. SlangeS. 479.4 Svenske Acta IV, 106, jfr. SlangeS. 487—88.5 Orig. med 10 Underskrifter ogSegl: Registr. 27, n. 220 (SvenskeActa IV, 108).6 Svenske Acta IV, 109, jfr. SlangeS. 488.

side 350

det nærmere i en Skrivelse til det svenske Rigsraad af14 Juli (n. 69).

I en Skrivelse til Gustav Adolf af 21 Avgust klagede Kri-stian IV over den de Danske i Sverige paalagte Told (jfr. S.334), som Sverige til Trods for alle Anker ikke havde afskaffet,og erklærede, at han til den følgende Paaske vilde være nød-saget til selv at oppebære Told af Svenskerne, indtil der veder-faredes hans Undersaatter Ret[1]. En Kopi heraf oversendte det danske Raad 22 Avgust til det svenske, idet det bad dettevirke hos Kongen til Afskaffelse af Tolden[2].

Fra Riga 6 Septbr. intercederede to svenske Raader hos det danske Rigsraad for en revalsk Borger, der havde ind-skibet 100 Læster Rug til Amsterdam med et hollandsk Skib,der siden var blevet konfiskeret i Sundet, fordi Skipperen ikke havde udgivet sin Lasteret[3].

69. Det danske Rigsraad til det svenske, 14 Juli.Afskrift: Svenske Acta IV, 111. Kanslerens Koncept: Registr. 27, n. 212.

(Efter Referat af det svenske Raads Skrivelse af 24 Maj) . . . . Saa ville vi eder, I gode herrer, herpaa venligen uforholdet hafve, at for det første, belangende forbunde og afscheder voris aller uvenoch ved partialiter offendere hvilcken som helst Sverrigis rige ville paaføre nogen feide, kand vy icke befinde, megit mindre at neu-tralitas schulle vere rigernis forbunde til prejudits eller och viderehere fter udtydis, end hid indtil sched er, anseende saadan passage och venlige beteelse saavel kong. mayt. udi Sverrig som kong.mayt. udi Pollen i saa maader hidindtil efter leyligheden vederfaret er efter begge potentaters flittige og venlige ansøgning, hvilcketsaa fremt mand ville udtyde for en rettighed och plicht, kong. m.voris allernaadigste herre og konning deris maiestetet skuldeplichtig vere, siunnis saadan hans mayestetis gode villie til føyetacke at skulle blifve forstaait och antagit, hvorfaare och hans kong. m. (som maa sche vel ellers kunde tagit i beraadslag beggepotentater passen. at forunde) desmere foraarsagis i sin førrige

---

Noter

1 Svenske Acta IV, 115.2 Smstds. 117.3 Orig. med Segl: Registr. 27, n.220 (Udt. i Svenske Acta IV, 118).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"(Efter referat af det svenske råds skrivelse af 24. maj) .... Så ville vi venligt og uforbeholdent lade eder, gode herrer, vide herom, at for det første, hvad angår forbund og afskeder, kan vi ikke se - endsige, at det skulle gælde vor allerstørste uven, eller den, som ved partiskhed ville påføre hvilket som helst af Sveriges rige nogen fejde - at neutraliteten skulle være til skade for rigernes forbund, eller at den yderligere herefter skulle udlægges anderledes, end den hidtil er blevet, i betragtning af, at en sådan passage og venlig behandling, såvel over for kongelig majestæt i Sverige som kongelig

majestæt i Polen, hidindtil på denne måde er vederfaret dem efter lejligheden, på begge fyrsters flittige og venlige ansøgning; hvilket, dersom man ville udlægge det som en rettighed og pligt, som kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, skulle være deres majestæter forpligtet til, da synes en sådan hans majestæts gode vilje snarere at skulle blive misforstået end påskønnet og modtaget med tak, hvorfor også hans kongelige majestæt (som ellers måske nok kunne tage i overvejelse at forunde begge fyrster denne passage) desto mere foranlediges til i sin tidligere [holdning at blive stående - sætningen fortsætter på næste side]."

side 351

[Fortsættelse af citeret skrivelse, uden overskrift på siden]

tagne resolution at forblifve, efterdi formerchis kong. mayt. af Sverrig sig saadan pas for en rettighed at schulle vilde tilholde,hvilcket ikke ringere k. m. af Pollen tillige samme prætensiones kunde foraarsage; vy forser os och visseligen til, voris allernaadigste herre och konning och dette rige fremdelis med saadan an-moding, synderlig belangende Øresund eller Belt, forschaannis, nem-lig at dette rige skulle vere forobligerit mit igennum det nogenarmade eller durchzug til land eller vand at stede. Och kommeros saadant fast fremmid och seldsom for, saavel som och at I,gode herrer, sielf forgetter, at baade tilforne saa vel som nu idenne skrifvelse begieris, at voris aller naadigste herre kong. mayt.udi Danmarck vilde kong. mayt. i Pollen passen forveigre, hvilcket dog icke kunde ske, saa fremt høigstbemelte hans mayt. voris allernaadigste herre och konning icke dertil var berettiget, at mand nuforbigaar, at saadant som en synderlig tilladelse icke alene af kong.mayt. i Sverrig, meden och mange andre potentater och stender pleyer at søgis och undertiden erholdis, undertiden icke, efterdi det hafver aldelis ingen gemenschab med anden sedvaanlig trafic och communication,som I, gode herrer, siunnis det at ville udtyde, och end videre dapleyer icke nogen Danmarckis rigis grendts strømme at passeres mednogen flaade uden særdelis tilladelse och geleyt, hvilcken end och førstelige personner af Sverrig paa deris egen person, naar desaadanne grends strømme vilde passere, pleyer af høigloflige kong.mayesteter i Danmarck at forhverfve, hvilcket forbemelte eder, godeherrer, til ofverflod selfver nochsom er vitterligt. For det sidste,belangende venskabers och forbunders forsveckelse och forringelser,eders skrifvelse om formelder, formode vi visseligen, kong. mayt.voris aller naadigste herre och konning med al berømmelse skal eftersigis det saa oprictigen at hafve holdit, at aldrig skal befindis hans mayt. med ord, gierninger, contracter eller forbunde nogit athafve forebaft, tenterit eller fulddrefvit, som det forbund, fordrag och venskab, deris mayestetter mellum er, i ringiste maader skulle kunde forsveche; hvorfor vy endnu som tilforne venligen och naboeligen ville hafve begieret, I, gode herrer, sagerne til saadan besverlige och præjudicerlige menninger icke ville udtyde. Hvis vy ellerseder, gode herrer, til tienniste og god vilge vide at kunde vere,dertil findis altid redeborne[!], och befale eder samptligen her med

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...at forblive ved den trufne beslutning, eftersom førnævnte kongelige majestæt af Sverige ville fastholde et sådant lejdebrev som en rettighed, hvilket ikke mindre kunne give kongelig majestæt af Polen anledning til samme fordringer; vi forventer os trygt til, at vor allernådigste herre og konge og dette rige fremdeles vil blive skånet for sådan en anmodning, særlig angående Øresund eller Bæltet, nemlig at dette rige skulle være forpligtet til midt igennem det at tillade nogen flåde eller gennemmarch til lands eller til vands.

Og det forekommer os temmelig fremmed og besynderligt, såvel som at I, gode herrer, selv glemmer, at det både tidligere og nu i dette brev begæres, at vor allernådigste herre kongelig majestæt i Danmark skulle nægte kongelig majestæt i Polen fri lejde, hvilket dog ikke kunne ske, medmindre højstbemeldte hans majestæt, vor allernådigste herre og konge, dertil var berettiget — for nu at forbigå, at en sådan særlig tilladelse ikke alene plejer at blive søgt og undertiden opnået af kongelig majestæt i Sverige, men også af mange andre fyrster og stænder, undertiden ikke, eftersom det aldeles ingen sammenhæng har med anden sædvanlig handel og samkvem, som I, gode herrer, synes at ville udlægge det, og desuden plejer ingen af Danmarks riges grænsestrømme at kunne passeres med nogen flåde uden særlig tilladelse og lejde, hvilket endog fyrstelige personer af Sverige på egen person plejer at indhente hos de højlovlige konger af Danmark, når de ville passere sådanne grænsestrømme, hvilket for øvrigt, gode herrer, i overflod selv er eder vitterligt.

For det sidste, angående venskabers og forbunds svækkelse og forringelse, som eders brev omtaler, formoder vi sikkert, at det med al ros skal kunne eftersiges om kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, at han har holdt det så oprigtigt, at det aldrig skal findes, at hans majestæt med ord, gerninger, kontrakter eller forbund har foretaget, forsøgt eller fuldbyrdet noget, som i ringeste måde skulle kunne svække det forbund, den overenskomst og det venskab, der er imellem deres majestæter; hvorfor vi endnu som tidligere venligt og naboligt ville have begæret, at I, gode herrer, ikke ville udlægge sagerne til sådanne besværlige og præjudicerende meninger. Hvad vi iøvrigt kan være eder, gode herrer, til tjeneste og god vilje, dertil findes vi altid redebonne, og befaler eder hermed samtlige

side 352

[Afslutning af citeret skrivelse med underskrifter]

til ald god velstand och sundhed Gud den allermechtigstes aller-høigstes beskiermelse. Hafniæ 14 julii 1622.

Paa menige Danmarckis rigis raads vegne Christen Fris, canceler.Jacob Ulfeld. Holger Rosenkrants. Ifver Jul. H: Anders Sincklar. H:Anders Bille.

Udlandet. 4 Januar havde Hansestædernes Udsendinge Avdiensi Raadstuen i Kbhvn. hos Rigsraaderne for at klage over Ølacciseni Bergen m. m. samt begjære Stadfæstelse paa Privilegierne [1].

26 Marts befalede Kongen Hr. *Albret Skel, Jakob Ulfeld,Holger Rosenkrans, Hr. Anders Bille og Oluf Rosensparre*snarest at begive sig til Kjøbenhavn, hvortil der ventedes noglefremmede Udsendinge [2].

1623.

Albret Skel fratraadte Stillingen som Rigsadmiral i Aarets førsteDage (ovfr. S. 340); Admiralembedet henstod derefter ubesat indtil 1630.

10 Marts. Raadsmøde i Odense.

Hertil indkaldtes menige Rigens Raad fra Steinborg 10Febr. [3]; kun 7 af Raadet kom dog til Stede. Kongens Propo-sition er dateret fra Dalum Kloster 8 Marts (*Egenh. Breven. 121*) og besvaredes af Raadet ved to Betænkninger 13 og15 Marts (n. 70—71) [4]; nogle Bemærkninger af Kongenhertil er aftrykte af Schlegel [5]. Hvad indenlandske Forholdangaar, ønskede Kongen (§ 5), at der skulde tages Forholds-regler mod de Adelspersoner, der havde overtraadt Forord-

---

Noter

[1] Skrift herom: Hjelmstj. 4to 2193.[2] Sjæl. T. XXII, 40. De omtalte Udsendinge var mulig de russiske, jfr. Egenh. Br. n. 108, 114.[3] Sjæl. T. XXII, 210.[4] Benyttede af Slange S. 494—95 efter Meddelelser fra Gram.[5] III, 211—12. Disse Bemærknin-ger er sikkert skrevne efterRaadets Betænkninger, hvad Mol-bech (Egenh. Br. S. 126) ikke synes at have forstaaet.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...til al god velstand og sundhed Guds, den almægtigstes, allerhøjestes beskærmelse. København 14. juli 1622.

På hele Danmarks riges råds vegne: Christen Friis, kansler. Jacob Ulfeld. Holger Rosenkrantz. Iver Juul. Hr. Anders Sinclair. Hr. Anders Bille.

(Det øvrige af siden er Erslevs egen fremstilling og indeholder ingen ældre citater, der skal oversættes.)

side 353

[Ingen synlig særskilt overskrift; fortsat løbende tekst under "1623."]

ningen om Fæstensgaver; dette Punkt besvarede Raadet ikke.Fremdeles ønskede Kongen (§ 6) nu Overvejelse af noglePunkter, der blev udsatte ved Mødet i Horsens (ovfr. S. 341);Raadet foreslog dog atter at udsætte dem til den kommendeHerredag, da det kun var saa faatalligt. — Paa Grund afat i Riget paabegyndte Silkevæveri ønskede Kongen (§ 10)at udstede et Forbud mod fremmed Silke [1], hvilket Raadetbilligede. 18 April udgik derefter »med D. R. Raads Raadog Samtykke« et Forbud mod Indførsel til Sjælland af farveteller beredt Klæde, Kiersej, Foderdug, Baj, Sarge eller andet saadant og et andet Forbud mod Indførsel af alt uden Rigetforarbejdet Silketøj [2]. Raadet havde imidlertid tilføjet det Ønske, at det aarlig maatte forordne nogen til at paase, at Klædekompagniet ikke fordyrede Varerne ubilligt, og detteØnske efterkom Kongen, idet han 17 April i en Skrivelse til samtlig R. Raad befalede dette aarlig at »lade tvende af EdersMidte, som I selv dertil kunde bevilge, for sig fordre sammeKompagnis Bøger, hvoraf kunde forfares, hvorledes Kompagnietmed samme Handel omgaar, at dersom anderledes dermedomgikkes end tilbørligt, vi da i Tide kunde dertil bruge Midlerog Raad. I lige Maade ere vi og naadigst tilfreds, at I altidherefter om Silkehandelen forfarer og os underdanigst advarerom hvad Ubillighed I deri vorder forfarende med en elleranden af dem, der har det under Hænde« [3]. — Kongen propo-nerede endvidere (§ 11) om Forholdsregler til at opnaa en bedre Efterkommelse af Forordningerne i Kjøbstæderne [4], hvor-ved Raadet især henviste til den paatænkte Kjøbstadret [5], ogendelig opkastedes et Bipunkt (hvorom Kongens Propositionikke er bevaret), Spørgsmaalet om Ægterne, hvis endelige Be-svarelse Raadet dog ønskede udsat til Herredagen [6].

Noter

[1] Jfr. ovfr. S. 264 og 347.[2] Sjæl. T. XXII, 227, trykte; jfr.Schlegel III, 212.[3] Sjæl. T. XXII, 225.[4] Jfr. ovfr. S. 341.[5] 21 April forordnede Kongen (udenRaadet), at Byerne mistede deresPart af Sagefaldet, naar Magistra-ten i 14 Dage lod en Overtrædelseaf Forordningen være upaatalt;Sjæl. T. XXII, 234; trykt sær-skilt og i Paus, Fdg. for NorgeS. 638.[6] 17 Marts udgik en Fdg. om Segel-huset i Kbhvn. og de dèr fabri-kerede Varer, »eftersom vi med[sidste linje på siden er et signaturmærke: "23"]

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»med Danmarks Riges Råds råd og samtykke«

»lade to af eders midte, som I selv dertil kunne bevilge, indkalde samme kompagnis bøger, hvoraf det kunne erfares, hvordan kompagniet forvalter denne handel, så at vi, hvis der blev handlet anderledes end tilbørligt, i tide kunne bruge midler og råd derimod. På samme måde er vi også nådigst tilfreds med, at I altid herefter undersøger silkehandelen og underdanigst advarer os om, hvilken uretfærdighed I måtte erfare deri hos en eller anden af dem, der har det under hænde«

(Resten af siden er Erslevs egen fremstilling uden yderligere ældre citater.)

side 354

[Ingen synlig særskilt overskrift; fortsat løbende tekst under "1623."]

Hvad udenrigske Forhold angaar, proponerede Kongen (§3) en Udvidelse af Unionen med Fyrstendømmerne; Raadetbilligede dette og foreslog at sende nogle Raader til Land-dagen (se ndfr. S. 391). Overfor Sverige ønskede Kongenovervejet, hvad der burde gjøres i Anledning af den af Sven-skerne opvakte Allarm paa Grænsen og den truende Flaade-udrustning (§ 7—8); Raadet erklærede, at de fornødne Skibeburde holdes færdige, og at det angaaende det første Punkthavde opsat et Brev til det svenske Rigsraad, men ønskede, at det ikke blev afsendt. Kongen fastholdt dog, at Brevet burdeafsendes [1], hvilket vistnok ogsaa skete (ndfr. S. 391). Raadetbilligede Kongens Proposition (§ 4) om at indgaa et Forbundmed Hansestæderne, dog uden at optage andre i dette, hvilketsidste Kongen tiltraadte [2]. Overfor Frankrig (§ 2) ønskede det at oppebi Ludvig XIII's Erklæring paa den sidst afgaaedeSkrivelse, og overfor Nederlandene (§ 1) tilraadede det Kongenat opfylde deres Ønske om et Laan, dog under Forudsætningaf, at Generalstaterne lovede Opfyldelse af Traktaten i Bremen [3];hvis Summen ikke blev betalt tilbage, vilde Raadet være villig til at lade Riget refundere Kongen den. Endelig forelagdeKongen (§ 9) en Skrivelse fra den nedersachsiske Kreds [4]; Raa-det foreslog 13 Marts at love Kredsen Hjælp af Riget med300 Heste mod Gjensidighed (n. 70).

Noter

os elsk. D. R. Raad naadigst have for godt og raadsomt anset,Haandværkerne her i Riget at bringe paa Fode« (trykt). Allerede 1Febr. var der udgaaet et Forbud mod Indførelse af spansk ellerfransk Salt og Vin, »eftersom vi med vor elsk. D. R. Raads Raadog Betænkning naadigst har for godt og raadsomt anset, Salthandelenog Søfarten igjen her i vort Rige Danmark at føre paa Fode« vedOprettelse af privilegerede Kompagnier (trykt). Derimod nævnesRaadet ikke i en Fdg. af 16 April, hvorved Udskibning af Øxne til-lodes fra alle lovlige Havne: Sjæl. T. XXII, 226; trykt.[1] Schlegel III, 211 § 7.[2] Schlegel III, 211 § 4.[3] Septbr. 1621. Ovfr. S. 333.[4] To Skrivelser fra Kredsens Fyr-ster og Stænder, dat. Braun-schwoig, 8 og 9 Febr. 1623. Ko-pier: RR. n. 43 Q og O.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»...anset det for godt og tilrådeligt at bringe håndværkerne her i riget på fode«

»eftersom vi med vort elskede Danmarks Riges Råds råd og betænkning nådigst har anset det for godt og tilrådeligt igen at bringe salthandelen og søfarten her i vort rige Danmark på fode« ved oprettelse af privilegerede kompagnier

(Hovedteksten på siden er Erslevs egen fremstilling og indeholder ikke yderligere ældre citater.)

side 355

*70. Raadets Betænkning, 13 Marts.*** A. Orig. med Holger Rosen-krans' Haand: RR n. 43 P. B. Koncept af samme: smstds. Pa.

Paa ko. ma. vor allernaadigste herris och konnings naadigstepropositions niende articklel, anlangende den nedersachsische kredsisskriftlig begiering om assistentse hos hans ko. ma., er voris under-danigste betenckende, at efter den naboeskab och venskab, som detterige och bemelte kreds imellom er, saa och den fare och ulycke, det och vilde ofverhenge, dersom samme kreds (hvilcket Gud forbiude)medt nogen voldt och krigsmact skulde blifve ofverdragen, eracte vi derfor underdanigst raadeligt, forne kreds blef giort fortrøstning, at saa frembt de til nogen nødtrengende defension imod nogen vorderbetvungen, och hans ko. ma. icke self til sine egen rigers och landisdefension var paa samme tid foraarsaget, de da her af riget skulde vorde undsettet medt tre hundrede heste, dog at de efter deris egenskriftlig erbiudelse udi lige maade blefve dette rige igien forplictet udi saadan tilfaldt medt lige hielp at secundere. Och efter at nu her af riget er allerede forskrefven och fremsendt den hielp af heste, som riget och førstendommet imellom er forafskedet udi nødstidt at fremskicke, och adelen icke ere forplictet videre end udi Lantholsten til nogen defension deris rostieniste at forsende, da paa det mand dog alligevel medt denne samme antal heste kunde eftersaadan tilfaldt obligere sig baade førstendommet och bemelte den nedersachsische kreds, och saaledis medt een antal vinde riget ifremtiden dubbelt hielp, eracte vi herhos ochsaa underdanigst gafn-ligt, at naar hertugdommet icke lenger behøfver den rostieniste til assistentie, som nu her af riget er fremsendt, och den nedersachsiskekreds da kunde trenge til saadan hielp imod nogen fiendtlig ofvervoldtsig at defendere, at der da kunde handlis medt saa mange af adelen,som nu hafve deris heste der ude, at saa frembt nogen hafde lyst til vidre at lade samme deris heste och folck bruge paa saadan tog, deda, naar det af kredsen udi nøds tilfaldt blef begieret, kunde tagis udi bestilling, saa mange sig der til godvillig vilde lade bruge, ochsaa frembt icke saa mange heste hos dennom vare at bringe til veye,da andre fremmede til samme tidt at verfvis, indtil de trehundredeheste kunde blifve completet, hvilcke siden bemelte kreds til assi-stentie kunde

fremskickis, dersom hans ko. mats egen riger och landedennom icke self til nogen defension behøfvede. Herhos eracte vi och underdanigst raadeligt, dersom det kand siunis hans ko. ma.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

70. Rådets betænkning, 13. marts. A. Original med Holger Rosenkrans' hånd: RR nr. 43 P. B. Koncept af samme: sammesteds Pa.

Angående kongelig majestæt, vor allernådigste herres og konges nådige propositions niende artikel, vedrørende den nedersachsiske kredses skriftlige begæring om bistand hos hans kongelige majestæt, er vor underdanigste betænkning, at vi efter det naboskab og venskab, som er imellem dette rige og bemeldte kreds, samt den fare og ulykke, der ville true, dersom samme kreds (hvilket Gud forbyde) skulle blive overfaldet med nogen vold og krigsmagt, derfor underdanigst finder det rådeligt, at fornævnte kreds blev givet forsikring om, at hvis de skulle blive tvunget til nogen nødvendig forsvarskrig imod nogen, og hans kongelige majestæt ikke selv på samme tid var foranlediget til sine egne rigers og landes forsvar, da skulle de blive undsat herfra riget med tre hundrede heste, dog at de efter deres eget skriftlige tilbud til gengæld blev forpligtet til i et sådant tilfælde at yde dette rige lige hjælp.

Og efter at der nu herfra riget allerede er forskrevet og fremsendt den hjælp af heste, som riget og fyrstendømmet imellem er aftalt at fremsende i nødstid, og adelen ikke er forpligtet videre end i Lauenburg (Lantholsten) til nogen forsvarskrig at udrede deres rostjeneste, da — for at man dog alligevel med dette samme antal heste kunne forpligte sig i et sådant tilfælde både overfor fyrstendømmet og bemeldte nedersachsiske kreds, og således med ét antal i fremtiden opnå riget dobbelt hjælp — finder vi det også underdanigst gavnligt, at når hertugdømmet ikke længere behøver den rostjeneste til assistance, som nu er fremsendt herfra riget, og den nedersachsiske kreds da skulle trænge til en sådan hjælp for at forsvare sig mod noget fjendtligt overfald, at der da kunne forhandles med så mange af adelen, som nu har deres heste derude, at hvis nogen havde lyst til videre at lade deres heste og folk bruge på et sådant tog, de da, når kredsen i nødstilfælde begærede det, kunne antages i tjeneste, så mange som godvilligt ville lade sig bruge dertil, og hvis ikke så mange heste kunne skaffes til veje hos dem, da kunne andre fremmede hverves til samme tid, indtil de tre hundrede heste kunne blive fuldtallige, hvilke derefter kunne sendes bemeldte kreds til assistance, dersom hans kongelige majestæts egne riger og lande ikke selv behøvede dem til noget forsvar. Herhos finder vi også underdanigst rådeligt, dersom det kan synes hans kongelige majestæt

side 356

[Fortsat citat fra Raadets Betænkning, derefter nyt dokument nr. 71]

gafnligt, och det naadigst behage, at hans ma. derforuden af hansmats egen undersaatte udi hertugdommene vilde udi bemelte tilfaldtochsaa komme kredsen til hielp medt thu compagnier fodfolck och derom udi lige maade giøre kredsen fortrøstning, som forbemeldt er.Actum Odense 13 martii anno 1623.

Christenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck.Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Holger Roszenkrantz J.søn.

*71. Raadets Betænkning, 15 Marts.*** A. Orig. med Kristian HolksHaand: RR n. 43 Ra. B. Koncept med Jakob Ulfelds Haand og Rettelseraf andre: smstds. Rb. — Det i Betækningen indførte ordrette Referataf Propositionen er her udeladt.

Efter som kong. mat. voris allernaadigste herre och konningnaadigst hafver ladet forschrifve hans mats raadt at møde udi Othense thil thendt 10 martii och ther naadigst ladet thenum nogleschriftlige puncta proponere, saa ehr ther paa raadens (paa kong.mats naadigste velbehag) underdanigste betenckende.

Belangendis thendt 1 punct udi kong. mats naadigste proposi-tion, formeldendes: ..... Der om (paa kong. m. naadigste velbehavg)ehr raadens underdanigste betenckinde, at efterthi Staterne inthetendeligt sig endnu hafver resolverit paa theris side (efther thendtafschedt theris commissarier therom giort hafver) paa hvis tracta-tion thilforne emellum kong. mat. och thenum verit hafver, icke heller nu udi theris schrifvelse noget therom formelder, at thenumsaadanne leylighed [a]vedt schrifvelse efther thene hosføyede menning[a]thilbørligen kandt ehrindris och foreholdis, och ther som thi sigfuldtkomeligen ehrklerer (thil kong. mats naadigste velbehavg) paa same tractation och thendt agreerer, tha eftherthi kong. mat. noglegange thilforn udi saa maade medt thenum hafver ladet tractere, atk. m. och endnu same tractation ville bevilge och admittere, och ther efther medt saadane pendinge assistents forholle och medt theconditioner, som same tractat formelder, hvilcken eblant andet medt-fører at giøre saadan assistents, saa frempt mandt icke self ehr udi nogen krigs præparation; [b]dog efther at mandt icke kandt vide,hvadt stoer alteration udi thene megtige motu kunde indfalde (som aldene staar udi Gudts haandt), tha ehr paa kong. mats naadigstevelbehavg alle raadtsens samptlige underdanigst betenckinde, omk. m. naadigst ville ansse thene theris stoere nødt, och efther

---

Noter

a I B stod oprindelig: ved beqvemligste middel. b Senere tilføjet iB; oprindelig stod der blot: hvorhos dennom kand forstendigis om denne nerverendis tilstand medt folck at verbe.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...gavnligt, og det nådigst behager ham, at hans majestæt derudover af hans majestæts egne undersåtter i hertugdømmerne ville i bemeldte tilfælde også komme kredsen til hjælp med to kompagnier fodfolk, og derom på samme måde give kredsen forsikring, som forbemeldt er. Forhandlet i Odense den 13. marts år 1623.

Christen Friis. Oluf Rosensparre. Eske Brock. Christian Holck.Jacob Ulfeldt. Albret Skiel. Holger Rosenkrantz Jensøn.

71. Rådets betænkning, 15. marts. A. Original med Kristian Holcks hånd: RR nr. 43 Ra. B. Koncept med Jakob Ulfelds hånd og rettelser af andre: sammesteds Rb. (Den del af betænkningen, der ordret gengiver propositionen, er her udeladt — dette er Erslevs eget redaktionelle apparat og oversættes ikke.)

Eftersom kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, nådigst har ladet tilskrive sit råd at møde i Odense til den 10. marts, og der nådigst har ladet fremlægge nogle skriftlige punkter for dem, er herpå rådets underdanigste betænkning (til kongelig majestæts nådige velbehag).

Angående det 1. punkt i kongelig majestæts nådige proposition, som lyder: ..... Derom er (til kongelig majestæts nådige velbehag) rådets underdanigste betænkning, at eftersom Generalstaterne endnu ikke har truffet nogen endelig beslutning på deres side (efter den afsked deres kommissærer har givet derom) angående den forhandling, der tidligere har været mellem kongelig majestæt og dem, og heller ikke nu i deres brev melder noget derom, at man da kunne mindes og forholde dem en sådan lejlighed ved skrivelse efter den hermed vedføjede mening, og dersom de fuldkommen erklærer sig (til kongelig majestæts nådige velbehag) indforstået med samme forhandling og går med til den, da — eftersom kongelig majestæt nogle gange tidligere på den måde har ladet forhandle med dem — vil kongens majestæt endnu bevilge og tillade samme forhandling, og derefter forholde sig med en sådan pengeassistance og med de betingelser, som samme traktat angiver, hvilken blandt andet medfører at yde en sådan assistance, såfremt man ikke selv er i nogen krigsforberedelse; dog eftersom man ikke kan vide, hvor stor forandring der kunne indtræffe i denne mægtige bevægelse (som alene står i Guds hånd), da er det, til kongelig majestæts nådige velbehag, alle rådets samlede underdanigste betænkning, om kongelig majestæt nådigst ville anse deres store nød, og efter

[Fodnote a/b:] "a I B stod oprindelig: ved belejligste middel." (Erslevs apparatnote, ikke oversat.) "b Senere tilføjet i B; oprindelig stod der blot:" — citatet dertil lyder: "hvorved de kan gøres bekendt med denne nuværende tilstand med at hverve folk."

side 357

[Fortsat citat fra Raadets Betænkning, 15 Marts]

theris høye begiering och forthroende, the stiller thil hans k. m.,forstrecke thenum thil laans half fierde sindts thiufve thusinde r.daller paa et aars thidt, tov eller trey foruden renthe, och thersomGudt almegtigste thet saa hafver forset, at theris status schulle blifve saa besverlig, at the saadan summa icke schulle kunde restituere, tha eftherthi saadan laan scher formodeligen thil rigensbeste, at saadan summa medt sin renthe tha udt af riget hansk. m. sckal blifve refunderit, forhaabendes at saadan laan kunde blifve baade rømmeligt och gafnligt udi sin thit.

Paa thendt anden punct, liudendes: . . . Der paa ehr [a](paak. mts naadigste velbehavg)[a] raadens underdanigste bethenckinde, at endnu medt same negotio motte beroe, indthil kongen af Franckrigesig paa kong. mat. siste schrifvelse hafver ehrklerit, ahnseendissame schrifvelse formelder, at endog hans k. m. icke hafde mangletmiddel saadant at vedergiøre, saa hafver hans mat. dog for thetgode venschab, som emellum begge konger och theris forfedre,høigstlofligste ihukomelse, verit hafver, hvilcket och her efther at conservere hans k. mat. ehr gandsche geneyget, thermed her thilforholdet, formodendes at kongen af Franckrige sig vel bedre[usikker: schft] betencke, saa at same negotium (medt Gudts naadigehielp) vedt billige middel motte blifve bielagdt och fordragen.

Thendt 3 punct [b]udi kongl. mts proposit.[b] . . . Ther paa er raadensunderdanigst betenckinde, at eftherthi saadane forbundt kandt komehans kong. mat. saadane vegne thil fordel, ehrachte vi underdanigstraadeligt, at thet forderligste thil benefnte thidt och stedt udi Gudts nafn forethages, och therthil forordnis 3 eller 4 af rigensraadt, hvem k. m. self got synes, ahnseendis at thene seltsamethilstandt i imperio romano och andenstedts formodeligen atschilligemotus vil operere.

Forbundet kunde udi sig self eodem stilo slutes som thet forige(om inthet videre kandt ehrholdes), dog at hielpen paa rigens vegneforsterckis paa siuf hundrede thil hest och sex hundrede thil fodts och fire orlovge skibe (eftherthi Elfven, Eyderen och Alsøe thilsøes kunde angribes), och at theremodt giøres lige hielp eller johalft udi thet mindste, som udi forige forbundt. Item at saadanhielp fremschickes, om thendt, som thendt giøre schal, icke

---

Noter

a Udeladt i A. Det samme er Tilfældet i det følgende ved § 3, 4og 8. b Udeladt i A.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...deres høje begæring og den tillid, de viser hans kongelige majestæt, låne dem halvfjerdesindstyve tusinde rigsdaler (70.000 rigsdaler) på et eller to eller tre års tid uden rente, og dersom Gud den almægtige har forudbestemt, at deres tilstand skulle blive så besværlig, at de ikke skulle kunne tilbagebetale en sådan sum, da skal, eftersom et sådant lån formodentlig sker til rigets bedste, en sådan sum med sin rente dog blive refunderet hans kongelige majestæt ud af riget, i håb om at et sådant lån kunne blive både anseligt og gavnligt i sin tid.

Angående det andet punkt, der lyder: ... Derpå er (til kongelig majestæts nådige velbehag) rådets underdanigste betænkning, at man endnu lader denne sag bero, indtil kongen af Frankrig har erklæret sig på kongelig majestæts sidste skrivelse, eftersom samme skrivelse melder, at skønt hans majestæt ikke manglede midler til at gengælde sådant, så har hans majestæt dog, for det gode venskab, der har været mellem begge konger og deres forfædre i højlovlig ihukommelse, og som hans kongelige majestæt er ganske tilbøjelig til også herefter at bevare, forholdt sig hermed, i håb om at kongen af Frankrig nok vil [usikker: betænke sig bedre], så at samme sag (med Guds nådige hjælp) ved rimelige midler må blive bilagt og forligt.

Det 3. punkt i kongelig majestæts proposition ... Derpå er rådets underdanigste betænkning, at eftersom et sådant forbund på disse måder kan være til fordel for hans kongelige majestæt, finder vi underdanigst rådeligt, at det snarest muligt foretages på den nævnte tid og sted i Guds navn, og at der dertil forordnes 3 eller 4 af rigets råd, hvem kongelig majestæt selv synes bedst om, eftersom denne sjældne tilstand i det romerske rige og andetsteds formodentlig vil fremkalde adskillige bevægelser.

Forbundet kunne i sig selv indgås på samme måde som det forrige (om intet videre kan opnås), dog at hjælpen på rigets vegne forstærkes til syv hundrede til hest og seks hundrede til fods samt fire orlogsskibe (eftersom Elben, Ejderen og Als kunne angribes til søs), og at der derimod ydes lige hjælp, eller dog i det mindste det halve, som i det forrige forbund. Ligeledes at en sådan hjælp fremsendes, hvis den, som den skal ydes til, ikke

side 358

[Fortsat citat fra Raadets Betænkning, 15 Marts]

selfver ligger thil marcken eller hafver fienderne udi landet ellergrendtserne, och om thendt, som hielpen begierer, self ligger thilmarcken medt aldt sin magt, och icke lenger; thisligiste at hielpencontinue och althidt paa thens bekostning, som hielpen giør, saalenge thendt part, hielpen behøfver, krig hafver, och at thendtgiøres emodt hver defensive et offensive; item at thendt slutes

inperpetuum eller paa Friderici I posteritet. Och eftherthi Holsteinhafver bevilget større kreis hielp endt thilforn, tha medt ald flidt at ehrholdis [!], at thendt slesvigsche hielp, som thi riget plichtige ere, och forhøyes; ther hos och protestando (udi thet ringiste)hafves udi acht, at kong. mat. och riget paa sin høyhedt udi thetstift Svabstedt medt thenne tractat icke præjudiceris.

Paa thendt 4 punct: . . . Derpaa ehr raadens underdanigstemening, at alene medt de sex steder (som kong. mat. nafngifver)kandt giøres forbundt medt lidelige och erdragelige conditioner, och ingen andre, enten herrer eller steder, udi same forbundt indthages.

Thendt 6 punct: . . . Ther om ehr raadens underdanigste begi-ering, at eftherthi af theris middel nu fhae ehre her thilstede, at medt same punct endnu motte beroe indthil først kommendes herre-dage, og thersom her forinden nogen fare kunde vere at befrychte,at tha festningerne medt landtfolcket interea nødtvendigen forvaris.

Thendt 7 punct: . . . Ther paa efther k. m. naadigste villie hafver raadet nu thilschrevit thet svensche raadt, dog, paa k. m.naaedigst velbehag, var raadens underdanigste betenckinde for at-schillige aarsager schyldt, at medt same schrifvelse motte forblifve,anseendis mandt ingen saa fuldkomen vishedt therom haf-ver at stae paa, uden hvis af thidinger er, som maasche kunde benechtis,och saadan voris schrifvelse udi en vidervertig mening opthages och henregnis, at mandt mehre ville søge nogen aarsag endt af anden notvendig betenckinde, di ochsaa theraf kunde thagge aarsag udi lige maade at forekaste os (maasche) nogle saadane suspiciones,hvilcket kunde foraarsage misforstandt och vitløftighed.

Thendt 8 punct: . . . Ther paa ehr raadens underdanigste be-tenckinde, at saa mange skibe holdes udi beredschab, som ther pleyer at holdis, og efther thendt thilstandt nu alle vegne ehr, vilvere fornøden, at machten thil søes saaledes kandt vere udi præpara-tion medt hvis allerede er vedt haanden, at thendt udi aldt thil-faldendes leylighed thil rigens defension kandt brugis, dog icke monteris, før endt thendt notvendighed forefalt (thendt Gudtnaadeligen

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...selv ligger i marken eller har fjenderne i landet eller ved grænserne, og at den, som begærer hjælpen, selv ligger i marken med al sin magt, og ikke længere; ligeledes at hjælpen fortsætter og stedse er på bekostning af den, som yder hjælpen, så længe den part, der behøver hjælpen, har krig, og at dette gøres gensidigt, såvel defensivt som offensivt; ligeledes at det sluttes for stedse (in perpetuum) eller på Frederik I's efterkommere. Og eftersom Holsten har bevilget større kredshjælp end tidligere, da skal det med al flid søges opnået, at den slesvigske hjælp, som de er riget pligtig,

også forhøjes; desuden skal der, i det mindste under forbehold (protestando), tages i agt, at kongelig majestæt og riget ikke præjudiceres på deres højhed over stiftet Svavsted ved denne traktat.

Angående det 4. punkt: ... Derpå er rådets underdanigste mening, at der alene kan sluttes forbund med de seks stæder (som kongelig majestæt nævner) på tålelige og udholdelige betingelser, og at ingen andre, hverken herrer eller stæder, optages i samme forbund.

Det 6. punkt: ... Herom er rådets underdanigste begæring, at eftersom kun få af deres midte nu er til stede her, at man med dette punkt endnu lader det bero indtil den først kommende herredag, og at man i mellemtiden, dersom der forinden kunne være nogen fare at befrygte, da nødvendigvis forsyner fæstningerne med landfolket.

Det 7. punkt: ... Derpå har rådet nu, efter kongelig majestæts nådige vilje, tilskrevet det svenske råd, dog var, til kongelig majestæts nådige velbehag, rådets underdanigste betænkning, at man af forskellige grunde burde blive stående ved samme skrivelse, eftersom man ingen så fuldkommen vished derom har at bygge på, ud over hvad der er af tidender, som måske kunne benægtes, og at en sådan vor skrivelse kunne blive opfattet og henregnet til en modsat mening, som om man snarere ville søge en anledning end af anden nødvendig overvejelse, hvorved de også deraf kunne tage anledning til på samme måde at bebrejde os (måske) nogle sådanne mistanker, hvilket kunne foranledige misforståelse og vidtløftighed.

Det 8. punkt: ... Derpå er rådets underdanigste betænkning, at der holdes så mange skibe i beredskab, som der plejer at holdes, og at det, efter den tilstand der nu er alle vegne, vil være fornødent, at magten til søs således kan være i forberedelse med det, som allerede er ved hånden, at den kan bruges i enhver forefaldende lejlighed til rigets forsvar, dog ikke udrustes, før end nødvendigheden indtræffer (hvilket Gud nådigt

side 359

[Fortsat citat fra Raadets Betænkning, 15 Marts, derefter "Byepuncter"]

afvende), som saadan udrustning endeligen ehrfordrer, och tha kunde udi en il folck forschrifves och underholdis.

Thendt 9 punct ahnlangendes thendt neder saxische ohreis; ther paa ehr raadens underdanigste betenckinde kong. mat.allerede thilschicket.

[a]Thendt 10 punct: ... Ther om ehr raadens underdanigst be-tenckinde, at ther medt forholdis efther thendt resolution, som efther kong. mats naadigste befalling allerede therpaa ehr giort, at naar saadan silckevare her udi riget udi thendt mengde kunde giøres och saa gode vare og for saa got kiøb forschaffes som andenstedts, at thendt handel tha alene billigen kunde bruges herudi riget. Och eftherthi nu ydermere om bomuldt og klede forethages,hvilcket ehr fast allemandts nødtorft og brug, tha er raadensunderdanigste betenckinde, at saa frempt raadet maa vere thilstedetog frit fore nogen aarligen at forordne, som ther om kunde forfare,serdelis om klede compagniet og bomuldt vare og sayen, og saafremt thi befindis at ofversette eller udi andre maade ubilligereehre endt fremede, at raadet tha maa kong. mat. thet underdanigstthilkiende gifve, og hans k. m. tha naadigst vil lade thilthalle kledecompagniet ther udi sig at rette, paa thet nogle fhae personerseigen nytte thendt gandsche gemene icke schal gravere, tha aldenesaadane vare, som her udi riget giøres, at mue forhandles, klede paa Siellandt og Skaane, silckethøy ofver alt riget. Ehr og raadetunderdanigste begierendes, at paa hver støcke af silcke og bomuldtmaa anslages paa blye alne, vegt og verdt, saa vel som og paaklede; der foruden og at udi Jytlandt paa beqveme steder maa kledehandel, bomuldt og sayen efther haanden anrettes, og privilegier at lyde, inthet saadant at maa forhandles, uden thet udi riget giort ehr.

Thendt 11 punct: Om kong. mats mandater at holde og eftherkomeudi kiøpstederne; ther paa er raadens underdanigste betenckinde, at the fornemiste mandater foreliggis og udi kiøpstedt retten serdelistherom forordnis, og middeler thidt thi thieniste middel forethagis,og hvis therom senist udi Horsens blef beslutet, at ther efther kand holdis, indt thil kiøpstedt retten udganger [a].

Byepuncter.

Belangende om bønder egter; ther om er paa kong. matsnaadigste velbehag [en part af [b]] raadens underdanigste mening, at

---

Noter
a Fattes i B. b Overstreget i B; udeladt i A.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...afvende), som en sådan udrustning endelig kræver, og da kan folk i en fart forskrives og underholdes.

Det 9. punkt angående den nedersachsiske [usikker: kreds]; derpå er rådets underdanigste betænkning allerede tilsendt kongelig majestæt.

Det 10. punkt: ... Herom er rådets underdanigste betænkning, at man forholder sig efter den beslutning, som allerede er truffet derom efter kongelig majestæts nådige befaling, at når sådant silketøj her i riget kan fremstilles i den mængde og lige så god vare og til lige så god pris, som andetsteds, at da kun den handel med rette kan tillades her i riget. Og eftersom der nu yderligere forehaves noget angående bomuld og klæde, hvilket er næsten enhver mands nødtørft og brug, da er rådets underdanigste betænkning, at dersom rådet må være berettiget og frit til årligt at forordne nogen, som kunne undersøge dette, særlig angående klædekompagniet og bomuldsvarer og saj, og hvis de da befindes at overtakstere eller på anden måde være urimeligere end fremmede varer, at rådet da underdanigst må give kongelig majestæt det til kende, og hans kongelige majestæt da nådigst vil lade tiltale klædekompagniet til at rette sig derefter, for at nogle fås egen nytte ikke skal besvære hele almenheden, da alene sådanne varer, som laves her i riget, må forhandles — klæde i Sjælland og Skåne, silketøj over hele riget. Rådet er også underdanigst begærende, at der på hvert stykke silke og bomuld anslås blyplombe med alen, vægt og værdi, ligesom også på klæde; desuden at der i Jylland på belejlige steder efterhånden må oprettes klædehandel, bomuld og saj, og privilegier derom udstedes, således at intet sådant må forhandles, uden det er lavet her i riget.

Det 11. punkt: Om at holde og efterkomme kongelig majestæts mandater i købstæderne; derpå er rådets underdanigste betænkning, at de fornemste mandater fremlægges, og at der i købstadretten særligt forordnes derom, og at der løbende forhandles passende midler [til håndhævelse], og at det, der sidst blev besluttet i Horsens, kan overholdes, indtil købstadretten udgår.

Bypunkter.

Angående bondekørsler (ægter); derom er det, til kongelig majestæts nådige velbehag, [en dels af] rådets underdanigste mening, at

side 360

[Afslutning af Raadets Betænkning, 15 Marts, derefter ny overskrift "8 Juni. Herredag i Kjøbenhavn."]

alle egter kunde afschaffes, underthagendes naar k. mats fadeburog gandsche hoflager reigser egienum landet, tha k. mats saa velsom adelens thienere og bynder thet at age efther handfestningen.Udi lige maade, at k. m. bønder ager hvis som endeligen giøresbehof thil lenens og lensmandsens nottorft, dog atti forschones uditheris pløye og høste thider, [a]dog at efther k. m. egen naadigsteproposition raadet for hvis reigser the thil herredage eller andresteder paa hans mats og rigens vegne giører, enthen udi therisgenant eller med vogne noget therfor at motte thilleggis, saa velsom ochsaa alle lensmendene thil skatten og regenschaber af lenene at fremføre[a]. Mens eftherthi

at en part af raadet ehr udi thendtunderdanigst mening, at medt same betenckinde maa beroe indthilførst komende herredage, at alt raadet kandt vere thil samen tha ehr raadens samptlige underdanigste begiering, at med same leylighedsaa lenge maa bestande, saa vel som och thendt punct om Andvor-schovf og Ringstedt for same aarsag. Datum Ottense 15 martiianno 1623.

[Samme Underskrifter.]

8 Juni. Herredag i Kjøbenhavn.

Herredagen udskreves 5 Oktbr. 1622, og derom udgik Brevetil 9 Raader [1]. Fra Mødet udeblev Jens Jul, til hvem der heller ikke var udgaaet Indbydelse; Holger Rosenkrans komførst til Stede 26 Juni. Retterthinget vedvarede til 16 Juli.19 Juni stadfæstede Konge og Rigsraad den udvidede Unionmed Hertugdømmerne [2]. 25 Juni forlenedes Hertug Hans denyngste Sønner med deres Del af Fyrstendømmerne [3]. KongensProposition er dateret 17 Juni (n. 72); Raadets Svar er ikke

---

Noter

a Tilføjet i B med Albret Skels Haand i Stedet for Tilføjelse iRanden med Jakob Ulfelds Haand, saalydende: nahr raadens reigser udi kongl. mt.s oc rigens bestilling forefalder; disligiste skatter ocregenskaber at fremføre.[1]
Sjæl. T. XXII, 134—37. — EnPrædiken af Nelavs Povelsøn Ne-sted: »Suspirium, en dyb Hjertesuck til Gud, for vor NaadigeHerre och Konning, udvaaldePrintz, met Rigens Raad«, osv.er prentet i Kbhvn. 9 Juni 1623:Hjelmstj. 8vo 3115.[2] Kopi i Ny kgl. Saml. Fol. 616c, III. Jfr. ndfr. S. 391.[3] Schlegel III, 217. I selve Lens-brevet nævnes Raadet ikke (Orig.med Segl: Tyske Kancelli, Slesv.Lenssager).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...alle sådanne ægter (kørselspligter) kunne afskaffes, med undtagelse af, når kongelig majestæts fadebur og hele hoflejr rejser igennem landet, da skal kongelig majestæts såvel som adelens tjenere og bønder age det efter håndfæstningen. På samme måde, at kongelig majestæts bønder kører, hvad der endelig gøres behov til lenets og lensmandens nødtørft, dog at de skånes i deres pløje- og høsttider, dog at der, efter kongelig majestæts egen nådige proposition, for de rejser, rådet gør til herredage eller andre steder på hans majestæts og rigets vegne, enten i deres kostpenge eller med vogne, må tillægges noget derfor, såvel som også at alle lensmændene fremfører skatten og regnskaberne af lenene. Men eftersom en del af rådet er af den underdanigste mening, at man med samme betænkning bør vente til den først kommende herredag, så at hele rådet kan være samlet, da

er det rådets samlede underdanigste begæring, at det samme forhold så længe må bestå, ligesom også det punkt om Antvorskov og Ringsted af samme grund. Givet i Odense den 15. marts år 1623.

(Erslevs note "[Samme Underskrifter.]" er redaktionel og oversættes ikke.)

Fodnote a (citat): "når rådets rejser i kongelig majestæts og rigets ærinde forefalder; ligeledes skatter og regnskaber at fremføre."

(Det øvrige af siden, herunder overskriften "8 Juni. Herredag i Kjøbenhavn" og den følgende tekst, er Erslevs egen fremstilling og indeholder ingen yderligere ældre citater.)

side 361

bevaret. Forhandlingerne har dels drejet sig om Forholdettil Udlandet (Propos. § 1—3), dels om Sorø Skole (§ 6, jfr.ndfr. S. 388); hvad Garnisonen i Grænsefæstningerne (§ 8)angaar, vilde Raadet ikke gaa ind paa Kongens Forslag, som denne dog 30 Juni atter krævede overvejet (n. 73); Raadetsynes derefter at være gaaet ind paa at deputere Vintolden,dog ikke til Garnisonerne, men til Fæstningernes Reparation[1].Med Raadets Raad udgik flere Fdg., saaledes 1 Juli om Gjælds-sager, 9 Juli om Accise af Vin og samme Dag om Accise afØl, Eddike m. m. (jfr. Propos. § 7), endelig 25 Juli omØxenkjøb[2].

11 Juli kundgjorde Kongen, at han i den følgende Vintervilde lade sine Orlogsskibe konvojere Skibe til Spanien, hvor-for han med Raadets Raad og Samtykke (jfr. Propos. § 4)paalagde alle Skibe, der vilde udsejle efter Michaelis, at ud-give Konvojpenge efter Mandatet derom, hvad enten de brugteKonvoj eller ikke[3]. Samme Dag paabød Kongen en almindeligTaxation af Adelen til Rostjeneste (jfr. Propos. § 5); indenMortens Dag skulde enhver indsende sin Jordebog til en af Rit-mestrene, hvorefter Taxationen skulde foretages af de dertilforordnede Raade, Oluf Rosensparre, Kristian Holk, Hr.Albret Skel og Hr. Anders Bille[4]. Disse modtog nærmereOrdre herom ved et Missive af 15 Juli[5]; se videre under 1624.

72. Kongens Proposition til Raadet, 17 Juni.
Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 43 YA.

Hvis vy Christian osv. voris elskelige D. R. raadt nu laderforegifve, derpaa deris schriftlige svar och underdanigst re-solution nadigst begierendis.

Noter

[1] Saaledes i den nedenanførte Fdg. af 9 Juli; 5 Septbr. 1629 udtaler Raadet ogsaa: »De andre festinger i Skaane anlangendis, da erre allerede anno 1623 til deris reparation vintholden deputerit«.[2] Sjæl. T. XXII, 258, 265, 266; trykte. 1 Septbr. udgik paa Grund af Misvæxten i Skaane et Forbud mod Udførsel af Havre fra Riget;[3] Sjæl. T. XXII, 249.[4] Sjæl. T. XXII, 250. I et Sendebrev til Hr. Anders Sinklair om Taxationen paa Bornholm siges Beslutningen at være taget med Raadets Raad og Betænkning: smstds. 252.[5] Sjæl. T. XXII, 255.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

"Hvis vy Christian osv. voris elskelige D. R. raadt nu lader foregifve, derpaa deris schriftlige svar och underdanigst resolution nadigst begierendis."

Oversættelse: "Hvad vi, Christian, osv., nu lader fremlægge for vort elskede Danmarks Riges Råd, hvorpå vi nådigst ønsker deres skriftlige svar og underdanige beslutning."

side 362

1. Belangendis den sammelkomst, thil hvilken churfyrsten af Saxen gifver anleiding, daa saa fremt formodentlig om voris reli-gions medforvantis sicherhedt eller krig formelding kunde indfalde,hvad daa y saadan hendelse kunde hafvis til forset, hvorpaa frem-delis nogen handling kunde anstillis.2. Mansfeldiske och oldenborgske schrifvelser erre raadit thilberaadslag communicerit; hvad der ved kand y thide giøris, vitløf-tighed och skade at forekomme, vil vel hafvis y act.3. Polniske sambt svenske skrifvelser ofverleveris och omdennom vil beraadslagis, særdelis hvorledis mand sig mod den ene och anden, svenske eller polniske orlogskibe och krigsfolck,som under landene och paa voris strøme sig kunde lade finde,skulle forholde.4. Efterdi de convoy penge, som kand hafvis efter den an-ordning giort er (om de end skøndt af alle danske og norskespanifarer udgafvis), inted kand forslaa, orlogskibene, som convoyereskulle, at underholde, anseende at faa skibe at forskicke ere icke bastant kiøbmendsskibene at forsickre, thilmed och stor eventyrdermed udstais, at derfore, saa frembt vy fremdelis convoyere skulle,paa middel tenkis, hvorledis det kand verre uden skade.5. Hvorledis rigens rostieniste kand bringis udi sin esse och y denne besverlige och farlige tidt rigtig underholdis.6. Efterdi Soer skole icke formaar samme skolis inspectorem at underholde, och dog magt paaligger, at en adelsperson, som forstandt och anseende hafver, den forvalter, och vy nadigst modgeste och vogne rettigheden paa Anderskof og Ringsted Byrglumkloster med al tilligelse hafver erbødit, alene at den, det hafver,den sædvanlige sex hestis rostieniste, udi feigde thidt alene paa sin egen bekostning, underholder, at dermed giøris til ende, adog at derymod al førsel, som adelen hidindtil paa nogle af cronenslehn hafver haft, ganske blifver afskaffita.7. Nest forleden blef om zisens forkortning handlet, hvilketos aldelis ulidelig er at ombære, och om end formenis kunde for-pactningen høiger at verre end den forrige sædvanlige indkomme,saa befindis dog uden al thvifl, os

for forpactningen fast megit for-kort verre skedt. Hvilket vy nest Guds hielp vel kunde hafveladit remedere, och efter den leilighedt kunde icke thilstede os

---

Noter
a Tilføjet i Randen af Kongen selv.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden (bortset fra tal/paragrafmarkører) er et ældre citat (Kongens Proposition, punkt 1–7) og oversættes:

1. Angående det møde, som kurfyrsten af Sachsen giver anledning til: hvis der formodentlig skulle indtræffe noget angående vor religions medforvanters sikkerhed eller varsel om krig, hvad der da burde foretages i et sådant tilfælde, hvorpå der yderligere kunne foranstaltes handling.2. Mansfeldske og oldenborgske skrivelser er sendt til overvejelse; hvad der i tide kan gøres for at forebygge vidtløftighed og skade, vil blive taget i agt.3. Polske samt svenske skrivelser overleveres, og om dem vil der blive rådslået, især hvordan man skal forholde sig over for den ene eller anden, svenske eller polske orlogsskibe og krigsfolk, som måtte lade sig finde under landene og på vore strømme.4. Eftersom de konvojpenge, der kan opkræves efter den gjorte anordning (selv om de udskrives af alle danske og norske Spanien-farere), intet kan forslå til at underholde de orlogsskibe, der skal konvojere — eftersom det ikke er tilstrækkeligt kun at udsende få skibe til at sikre købmandsskibene, og man desuden derved udsættes for stor fare — bør der, dersom vi fremdeles skal konvojere, tænkes på et middel, hvorledes det kan ske uden skade.5. Hvorledes rigets rostjeneste kan bringes i sin rette stand og ordentligt underholdes i denne besværlige og farlige tid.6. Eftersom Sorø Skole ikke formår at underholde samme skoles inspektør, og det dog er magtpåliggende, at en adelsperson med forstand og anseelse forvalter den, har vi nådigst tilbudt at afstå gæste- og vognrettigheden på Antvorskov og Ringsted Byrglum kloster med al tilliggende, alene på det vilkår, at den, der får det, underholder den sædvanlige rostjeneste på seks heste alene på egen bekostning i fejdetid, så sagen dermed bringes til ende — dog at al den førselspligt, som adelen hidtil har haft på nogle af kronens len, ganske afskaffes.7. For nylig blev der forhandlet om nedsættelse af accisen, hvilket er os aldeles utåleligt at undvære, og om end man kunne mene, at forpagtningen skulle blive højere end den forrige sædvanlige indkomst, befindes det dog uden al tvivl, at vi ved forpagtningen har lidt et ganske stort tab. Hvilket vi, næst Guds hjælp, gerne kunne have afhjulpet, men efter lejligheden ikke kunne tilstå os...

side 363

saadan indkomme at fravendis, som saa høegt thil atskillig rege-rings byrde er fornøden.8. Vy hafver nogle gange atvarit om grendsfestningernisgarnison, hvilke uden skinbarlige fare icke saa forblotede kunde ladis; vy vide os vel at besinde, at denne thids thilstandt fastanderledis er, end den nogen tidt y utenkelig aar verrit haf-ver. Saa frembt nogit der ofver forvarløsis, ville vy verre for Gud och verden undskyldit. Paa fornefnte erre vy na-digst rigens raads schriftlige svar begierendis, dennom vy sambt och sær med al kongelig gunst nadigst erre bevogne. Kiøbenh.17 jun. 1623.

Christian.

73. Kongens Replik til Raadet, 30 Juni. Orig. i Brevform medSpor af Segl: RR. n. 43 Y B (før: Justitsmin. Aflev. Skab 14. n. 47 A). Haanden er vistnok Niels Fris', da øverste Sekretær.

Christian osv. Vor synderlig gunst thilforn. Eders under-danigste erklering belangende grendsfestningernis garnison hafver vi naadigst fornommen och befinde deraf, at denne thids besverligeudleg thil allehaande folch at underholde vil forhindre samme fest-ningers forsikring, paa hvilke dog, nest Guds den allersommech-tigstes hielp, landets visse sicher- eller usickerhed beroer, hvor-faare os synis nødiger saa stoer andel udi det folchis thal, som bevilget ehr, at korte, end festningerne efter den gamle sedvane udi denne besverlige thidt at lade staa ubevarede. Belangende det ringeantal garnison, chronen sedvanligen pleyer at underholde, schal icke manquere, dog dermed kand icke forrettis det, vi søger, som er aldielis intet andet end med Gud den allermechtigstes hielp vorisundersotters udi denne selsomme thilstandt deris sicherhed, fred och rolighed, hvilken Gud den allermechtigste gifver best lyckethil at underholde, nar mand sin sag hafver i goder acht. Ellershvad die soldate gaarde belanger, daa efterdi de ere lagde thil den brug, soldater udi landet med at underholde, och vi forfarer naa-digst den ordinance af landfolch, som nu er, intet at hafve paa sig, meden landet mere at besverge uden nogen gafn, med mindrenogle forsøgte soldater och med underholdis, daa ere vi naadigstthilsinds det indkomme, som dog en stor del allerede schied er,der heden at forordne, hvortil den først er funderet. Hvorfaare vi

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fortsættelse af § 8 i Propositionen og begyndelsen af Kongens Replik (begge ældre citater) oversættes:

"...sådan indkomst at fravende, som så stærkt er nødvendig til adskillig regeringsbyrde.8. Vi har nogle gange advaret om grænsefæstningernes garnison, som ikke uden åbenbar fare kunne lades så blottede; vi mener at kunne forstå, at denne tids tilstand er ganske anderledes, end den i nogen utænkelig årrække har været. Dersom noget derover skulle blive forsømt, ville vi stå til ansvar derfor

over for Gud og verden. Herpå ønsker vi nådigst Rigsrådets skriftlige svar; dem er vi samt og særskilt med al kongelig gunst nådigt bevågne. København 17. juni 1623. Christian."

"Christian osv. Vor synderlige gunst tilforn. Eders underdanigste erklæring angående grænsefæstningernes garnison har vi nådigst fornummet, og vi erfarer deraf, at denne tids besværlige udlæg til at underholde alskens folk vil forhindre samme fæstningers sikring, på hvilke dog, næst Guds, den almægtiges, hjælp, landets visse sikkerhed eller usikkerhed beror. Derfor synes det os unødvendigt at afkorte så stor en del af det bevilgede mandskabsantal, at fæstningerne efter gammel sædvane i denne besværlige tid skulle lades ubevogtede. Hvad angår det ringe antal garnison, kronen plejer at underholde, skal det ikke mangle, dog kan dermed ikke udrettes det, vi søger, som slet intet andet er end med Guds, den almægtiges, hjælp at sikre vore undersåtters sikkerhed, fred og ro i denne usædvanlige tilstand, hvilken Gud den almægtige giver bedste lykke til at opretholde, når man passer sin sag med omhu. Ellers, hvad soldatergårdene angår, da eftersom de er indrettet til det brug at underholde soldater i landet, og vi nådigst erfarer, at den nuværende landfolkeordning intet gavner, men blot besværer landet uden nogen gavn, medmindre nogle erfarne soldater også underholdes, da er vi nådigst sindet at anvende den indtægt — hvoraf en stor del allerede er sket — til det formål, den oprindeligt var bestemt til. Hvorfor vi..."

side 364

ennu som thilforne ere i den visse och faste mening uforsvarligt at vere grendsfestningerne saaledis paa naboers thilforsigt at ladestaa ubevaridt; thi begiere vi naadigst, I ennu samme sag forre-thager och betencker middel fornøden garnison at underholde. Viere eder samtligh med al kongelig gunst naadigst bevogen. Skref-vet paa vort slot Frederichsborgh den 30 junii anno 1623 undervort zignet.

Christian.

19 Septbr. Raadsmøde i Odense.

Raadet indkaldtes hertil 29 Avgust[1]; 9 Raader kom tilStede, idet Jens Jul og Anders Sinklair udeblev. KongensProposition er dateret 5 Septbr. (n. 74), og Sagerne synes.at dømme efter nogle Optegnelser af Kansleren (n. 75),have været forhandlede allerede 22 Septbr.; først 29 Septbr.afgav Raadet dog sin endelige Betænkning (n. 77). Hoved-punktet var Kongens Forslag om en Bevilling til Underholdaf de den nedersachsiske Kreds tilsagte Tropper (§ 1), hvoromde enkelte Raader udtalte sig i særskilte Betænkninger 26Septbr. (n. 76, a—g) og siden meget vidtløftig og Fælles-udtalelsen[2]. Raadet ønskede, at Tropperne skulde kaldes tilbage,saavidt mulig dog uden at støde de tyske Forbundsfæller;Midlerne til Troppernes Aftakkelse burde skaffes ved alleredenu at kræve den for det følgende Aar bevilgede Skat. Omdenne udgik derefter Brevene 4 Oktbr.[3] — Overfor de af den

franske Konge tagne Repressalier mod danske Undersaatter(§ 2) foreslog Raadet at prøve en ny Henvendelse til *LudvigXIII.*

Raadet gik ind paa Kongens Ønske (§ 3) om et Forbudmod Udførsel af Rug inden S. Hans Dag 1624, hvorom Brevderefter udgik 4 Oktbr.[4], men ønskede ikke Forbudet udstrakt til Vaarkornet. Det tiltraadte det af Kongen foreslaaede For-bud mod Indførsel af de Varer, som det østindiske Kompagni

---

Noter
[1] Sjæl. T. XXII, 276.[2] Jfr. Slange S. 499—500.[3] Sjæl. T. XXII, 295: Norske Rigs-reg. V, 335.[4] Sjæl. T. XXII, 293.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Kun den indledende sætning (slutning af Kongens Replik) er et ældre citat; resten af siden er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.

"...endnu som tidligere er i den visse og faste mening, at det ville være uforsvarligt at lade grænsefæstningerne stå således ubevogtede for naboernes tillid; derfor beder vi nådigst, at I endnu engang tager samme sag op og overvejer et middel til at underholde den nødvendige garnison. Vi er eder samtligt med al kongelig gunst nådigt bevågne. Skrevet på vort slot Frederiksborg den 30. juni anno 1623 under vort segl. Christian."

side 365

forhandlede (§ 4)[1]. Mod Sværgen og Helligbrøde (§ 5) fore-slog Raadet forskjellige Forholdsregler, der derefter paabødesved Fdg. af 20 Novbr.[2]; den af Raadet ønskede Forordningom Bryllupsgilder og Fæstensøl udgik først 1 Maj 1624[3], udenat Raadet nævnes deri. Nogle Stridigheder mellem Riberhusog Haderslevhus Len (§ 6) foreslog Raadet udjævnede ved et Mageskifte. — Blandt nogle Punkter, som Kansleren fremsatte paa Kongens Vegne, var bl. a. Øxenkjøbet hos Bønderne; Raadetønskede her at lade det blive ved Recessen, men 28 Novbr.udgik der dog en særlig Forordning derom[4]. Derimod til-traadte Raadet et af nogle Kjøbstæder fremsat Ønske om en Forordning om Liggere og Kræmmere, der saa udgik 19 Novbr.med Raadets Raad[5]. — Under Raadsmødet forhandlede Raa-det med den svenske Udsending Johan Salvius, se ndfr.S. 392.

74. Kongens Proposition til Raadet, 5 Septbr.Orig. med Kristen Fris' Haand: RR. n. 43 X.

Hvis vy Christian osv. voris elsk. rigens raadt nu thil Otensenadigst ad deliberandum ville hafve forregifvit.1. Først, efter som vy efter den udi nest forleden herredagethagne resolution den nedersexisehe kreids hafver tilsagt 3000 mand til fods og 600 rytter thil assistens, hvor ymod de os och rigetigien lige hielp at leiste thilsagt hafver, daa efterdi tilstanden udi fornefnte kreds och omliggende orter endnu fast vitløftig lader siganse, fornefnte krigsfolck och største delen er paa fode och fremdelis udi verbing, giøris fornøden at betenke middel dennom fremdelismed at underholde, aoch som ringe forraad er af penge, vil be-tenkis, om de paa raadets forløfte kunde hafvisa.2. Eftersom de frandsøske repressalia och deris omstenderaadet nochsomb er bevist, och vy paa voris sidste schrifvelse och

---

Noter

[1] En Fdg. herom er ikke fundet.[2] Sjæl. T. XXII, 332; trykt sær-skilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 641.[3] Smstds. 372; trykt særskilt og i Paus, Fdg. for Norge S. 626.[4] Sjæl. T. XXII, 334; trykt.[5] Sjæl. T. XXII, 331; trykt.a Tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Første afsnit (Erslevs tekst) oversættes ikke. Fra "Hvis vy Christian..." og fremefter er ældre citat (Kongens Proposition, 5 Septbr.) og oversættes:

"Hvad vi, Christian, osv., nu nådigst har villet fremlægge for vort elskede Rigsråd til overvejelse i Odense.1. For det første, eftersom vi efter den på sidste herredag trufne beslutning har tilsagt den nedersaksiske kreds 3000 mand til fods og 600 ryttere til bistand, hvorimod de til gengæld har tilsagt os og riget lige hjælp, da — eftersom tilstanden i fornævnte kreds og de omliggende egne stadig ser meget usikker ud, og fornævnte krigsfolk for størstedelen er sat på fode og fremdeles under hvervning — er det nødvendigt at overveje et middel til fremdeles at underholde dem; og eftersom der er ringe forråd af penge, bør det overvejes, om det kan ske på rådets løfte.2. Eftersom de franske repressalier og deres omstændigheder er rådet tilstrækkeligt bekendt, og vi i vor sidste skrivelse og..."

---

side 366

tilbud, som efter raadets eget underdanigst betenkende thil kong.verde af Frankrige er giort, aldelis ingen svar vederfaris, och det os och voris undersaatter besverlig falder lenge ved saadanvitløftighed at oppeholdis, daa maa beraadslais, hvorledis sagen vi-dere kand verre at forretage.3. Eftersom fleste steder her udi riget stor misvext er paa rugen, y lige maader och at udi Tydsklandt och andensted

stordyrke er paa korn, hvorofver och forbud udi Pommern og andresteder er skedt, daa paa det voris egne undersatter icke skal lidenød, siunis vel fornøden, at icke alene ruen slet forbydis at ud-føris, meden och at andet korn og forbydis at udføris, indtil paa foraarit sædetiden er forbi, och mand kand vide, hvad undersatter-nis egen fornødenhed udkrefver.4. Efterdi vy nest Gud den allermectigstis nadige hielp och bistandt den visse og gode mening hafver, at den indianiske fartdisse riger och lande thil bestyrkelse tiltager, daa paa det den disbedre kand befordris, siunis och nadigst raadeligt at giøre forbud paa de vaare udi vore riger at indføris, som det ostindische com-pagnie self lader derfra hente och med undersaternis store fordeligien til dennom kand ofverlade.5. Efterdi atskillige uordninger fest gaar y svang med sve-ren, banden och helligbrøde mod ordinansen og recessen, daa er-acte vy nadigst, Gud den allermechtigstis fortørnelse (saa vit hans guddommelige mayestet dertil sin naade, hielp och velsignelse forle-nendis vorder) at afvende, middel at schulle beraadslais, hvorledissaadan sveren afskaffis, ungdommen och hver holdis til det, ordi-nandsen dennom tilholder, gemen arbeide afskaffis och at betenkis,om den gemene mands festenøl og brøllupper søgnedage kunde hol-dis, de gafver, som saadanne venskab folger, afskaffis, eftersomsaadant andre steder sædvanligt er.6. Efter som sig irringer mellom Riber och Haderslefhuse be-gifver, geistlig jurisdiction særdelis belangende, hvorofver menig-hederne undertiden lang tid uden siellesørge forblifve, kand beram-mis dag och thid, at fire af raadit paa hver side kand møde och os elsk. her Albrit Skel och her Giert Randzow mod hin andenforhøre och behandle saa vit muligt alting til endelig rigtighedtved mageskifte eller anden afhandling, som leiligheden tilsiger,efterdi dog inted synderligt paa rigens side interesseris, uden hvisfellet och jagt derhos kand verre. Erre her paa voris

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden er ældre citat (Kongens Proposition, punkt 2 fortsat–6) og oversættes:

"...tilbud, som efter rådets eget underdanigste betænkende er gjort til kongen af Frankrig, slet intet svar modtages, og det falder os og vore undersåtter besværligt at skulle holdes hen længe ved sådan vidtløftighed, da må det overvejes, hvorledes sagen videre kan tages op.3. Eftersom der de fleste steder her i riget er stor misvækst på rugen, og ligeledes er der i Tyskland og andre steder stor dyrtid på korn, hvorover der også er sket forbud i Pommern og andre steder; for at vore egne undersåtter ikke skal lide nød, synes det nødvendigt, at ikke alene rug ganske forbydes udført, men også at andet korn forbydes udført, indtil sædetiden til foråret er forbi, og man kan vide, hvad undersåtternes egen nødvendighed kræver.4. Eftersom vi, næst Guds, den almægtiges, nådige hjælp og bistand, har den visse og gode formening, at den indianske fart [sejladsen til Ostindien] er til styrkelse for disse riger og lande og tiltager, bør det, for at den des bedre kan fremmes, også synes nådigt rådeligt at forbyde indførsel i vore riger af de varer, som Det Ostindiske Kompagni selv lader hente derfra og med stor fordel for undersåtterne igen kan overlade til dem.5. Eftersom adskillige uordener meget går i svang med sværgen, banden og helligbrøde imod ordinansen og recessen, agter vi nådigst — for så vidt

hans guddommelige majestæt dertil forlener sin nåde, hjælp og velsignelse — at afværge Guds, den almægtiges, fortørnelse; der skal rådslås om et middel, hvorved sådan sværgen afskaffes, ungdommen holdes til det, ordinansen tilholder dem, det almindelige [helligdags]arbejde afskaffes, og det overvejes, om den menige mands trolovelsesøl og bryllupper kan holdes på søgnedage, og de gaver, som følger sådant venskab, afskaffes, eftersom dette er sædvanligt andre steder.6. Eftersom der er uenighed mellem Ribehus og Haderslevhus, især angående den gejstlige jurisdiktion, hvorover menighederne undertiden i lang tid forbliver uden sjælesørger, kan der berammes dag og tid, så fire af rådet fra hver side kan mødes, og vor elskede Herr Albret Skel og Herr Gjert Rantzau kan forhøre og behandle sagen mod hinanden, så vidt muligt, til endelig afklaring ved mageskifte eller anden ordning, som lejligheden tilsiger, eftersom der dog ikke er synderlig interesse herved på rigets side, udover hvad der angår fælled og jagt. Er her på vor..."

side 367

elsk. rigens raads skriftlige betenckende nadigst begierendis, den-nom vy sambt och sær med al kongelig gunst nadigst erre be-vogne. Af vort slot Kiøbenhafn den 5 7br. 1623.

elsk. rigens raads skriftlige betenkende nadigst begierendis, dennom vy sambt och sær med al kongelig gunst nadigst erre bevogne. Af vort slot Kiøbenhafn den 5 7br. 1623.
Christian.
75. Optegnelser af Kansler Kristen Friis, 22 Septbr.
RR. n. 43 z b. Latinen delvis utydelig og uforstaaelig.
22 7br. anno 1623.

Ad primum punct. om nedersexiske assistens hielp, 600 heste, 3000 folck.

1. Icke raadeligt at menge sig videre der udi:

3. 1, efterdi den ofversexiske kreds icke holder med;

2. 2, efterdi status erre nu ringere och svagere end den tid;

1.[a] 3, efterdi det siunis icke muligt at giøre noget der vedt;

4. 4, efterdi de erre ilde affectionerede mod hin anden och bene mod keiseren, assisterer icke heller hin anden.

Ergo non, ne nosmet debilitemus tempore necessitatis: 2. ne in nos merite hostes concitemus:

Quærendum an pro Cæsare vel duce Christiano, hvad besluttedt.

2. 1. 5.[b] 5. 1, efterdi de siunis pro imperatore;
2, dubitari de constantia, ne priores nos deserent;
6. 3, posse hostem nobis
7. 4, nosmet absque fructu debilitare;
6. 5, habuerunt vel nobis fatentibus justum ex his[?] prætextum; videndum ne nunc ex hoc.

Nostra talia sunt.

——

1. Offendimus omnes omnino vicinos ultra[?] tantum quam majores et nulla spes reconciliationis, licet verba eorum aliter sonent.[c]

Nescire nos acta.

2. Radeligt at underholde det folck:
1, efterdi dermed animeris, de vel affectionerit er;
2, mand kand nu giøre noget med deris hielp; alene ere baade de och vy for svage;
3, der med holdis keiseren in terminis och fred derved beholdis;

[a] Punkt 1 er ved en lang Streg forbundet med Stykket nedenfor: Necessitas osv.
[b] Dette Punkt er forbundet med Punkt 4 nedenfor (S. 368) ved en Streg.
[c] Hvor dette skal indføjes, er uklart.
Transskriptionsbemærkning: Spalteplacering og særskilte nummereringer følger kilden. Trykkets linjeskift og orddeling er samlet. [?] angiver kildens usikre læsninger.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Første afsnit ("elsk. rigens raads..." til "Christian.") er slutningen af Kongens Proposition (ældre citat) og oversættes:

"...vor elskede Rigsråds skriftlige betænkning, nådigst ønskende; dem er vi samt og særskilt med al kongelig gunst nådigt bevågne. Fra vort slot København den 5. september 1623. Christian."

Dokument 75 (Kansler Kristen Fris' optegnelser, dansk/latinsk blandingstekst) oversættes [usikker: Latinen er af Erslev selv betegnet som delvis utydelig og uforstaaelig, dele af oversættelsen er derfor usikre]:

Marginalnote: "Angående det første punkt om den nedersaksiske bistandshjælp, 600 heste, 3000 mand."

1. "Ikke rådeligt at blande sig yderligere deri:1, eftersom den oversaksiske kreds ikke holder med;2, eftersom vor stilling nu er ringere og svagere end dengang;3, eftersom det synes umuligt at udrette noget derved;4, eftersom de er ilde sindede mod hinanden og især mod kejseren og heller ikke bistår hinanden.Altså ikke, for at vi ikke skal svække os selv i nødens tid; for det andet, for at vi ikke med rette skal ophidse fjender mod os."

Marginalnote: "Det må undersøges, hvad der skal besluttes angående [støtte] til kejseren eller hertug Christian."

"5. 1, eftersom de synes [at holde] med kejseren;5. 2, det kan betvivles, om deres troskab holder, så de ikke forlader os forinden [usikker];6. 3, at fjenden kan [overmande] os [usikker: sætning synes ufuldstændig];7. 4, [at] vi svækker os selv uden gavn;6. 5, de har måske, med vor egen indrømmelse, et retfærdigt påskud derved; det bør overvejes, om der ikke nu kan [opstå skade] deraf [usikker]."

Marginalnote: "Vore [grunde] er sådanne."Marginalnote: "1. Vi støder fuldstændig alle vore naboer for hårdt, mere end de større [magter], og der er intet håb om forsoning, selvom ordene [måske] lyder [anderledes] [usikker]."

"2. Rådeligt at underholde det folk [krigsfolket]:1, eftersom man dermed opmuntrer dem, der er os vel sindede;2, man kan nu udrette noget med deres hjælp; alene er både de og vi for svage;3, dermed holdes kejseren inden for grænserne, og freden bevares derved;"

Sidse 368

Ne desertor audiret.

4, alle kryber nu til kaarset och vil verre keiseren tro; tantum obfuit regia autoritas.

Ergo, ne postea soli periclitemus; 2, ne cogemus reliquos nos deserere.

Quæritur, num Verdensibus velint Infer. Saxones auxilium ferre, num Holsati nobiscum, num Inferiores Saxones velint.

Necessitas nos eo adigit propter consilia Hispanica ad dominatum monarchicum et pontificiam superstitionem reducendam.

Cogeretur rex assistere, nisi Albim vellet rex permittere occupari.

Potest nos Cæsar oppugnare; quæritur an velit. Causas habet violatum Passavicum fædus.

Quæritur an Albim tantum defendet et reliqua omittet Verd. et Brem.; vel an consultandum, ut rex quiescat et Albim tantum defendet.

3. Rugen icke at udføris, dog Danmark, Norge och underliggendis provinser icke mere ind til Johannis, och inted vorkorn.

4. Peber: naar det indkommer, och mand faar at se, den kand forbydis.

5. Paa en dags tidt 6 retter det høiste, hvor de hafver haft saa mange; ingen confect; ingen vin y kander eller uden kander.

6. Ingen festenøl ske end y deris foreldris hus; it tarfveligt maaltid och 5 folk; ingen vin. Gandske ingen brendvin och confect.

7. Ligger och forkiøber.

76. De enkelte Raaders Betænkninger, 26 Septbr.
Egenhændige Originaler (Eske Broks dog uden Underskrift), ene Holger Rosenkrans' undtaget, der kun er en uordentlig Koncept paa to løse Blade: RR. n. 43 Z b.
a. Oluf Rosensparre.
… Er det myn underdanigste resolution, at thersom kiegseren heller then spanske magt ingen krieg heller findtskaf vil thenum angrifve heller pafiøre, och hans kong. mat. med en guo reputation kan lade thenum til bage igen fuodre hans mat^{s} kriegsfuolck,
Transskriptionsbemærkning: Marginalnoternes placering og punktnummereringen følger kilden. Trykkets linjeskift og orddeling er samlet. Siden fortsætter optegnelserne fra side 367; sidste afsnit fortsætter på side 369.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer
Marginalnote: "For at ikke en overløber skulle høre det [usikker]."
"4, alle kryber nu til korset [dvs. bøjer sig] og vil hellere være kejseren tro; den kongelige myndighed har kun så lidt gavnet. Altså, for at vi ikke bagefter skal lide alene; for det andet, for at vi ikke skal tvinge de øvrige til at forlade os. Nøden tvinger os dertil på grund af de spanske planer om at genindføre det monarkiske herredømme og den pavelige overtro.

Kongen ville blive tvunget til at bistå, medmindre kongen ville tillade, at Elben blev besat.

Kejseren kan angribe os; det spørges, om han vil. Han har grunde dertil, idet Passau-forliget er krænket.

Det spørges, om han kun vil forsvare Elben og opgive det øvrige, Verden og Bremen; eller om det bør overvejes, at kongen forholder sig i ro og kun forsvarer Elben."

Marginalnote: "Det spørges, om de fra Verden[-stiftet] vil yde den nedersaksiske kreds hjælp, om holstenerne vil [hjælpe] sammen med os, om de nedersaksiske [lande] vil det."

"3. Rugen må ikke udføres; dog må Danmark, Norge og de underliggende provinser ikke [udføre] mere [rug] frem til Sankt Hans, og intet vårkorn [må udføres].4. Peber: når det kommer ind, og man kan se [mængden], kan [indførslen] forbydes.5. På én dag højst 6 retter, hvor man plejede at have så mange; ingen konfekt; ingen vin hverken i kander eller uden kander.6. Intet trolovelsesøl skal holdes andre steder end i deres forældres hus; et tarveligt måltid og [højst] 5 personer; ingen vin. Slet ingen brændevin og konfekt.7. Liggere og forprang [usikker: muligvis overskrift til et forbud mod liggere og opkøbere]."

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Fra dokument 76a (Oluf Rosensparres betænkning):"...er det min underdanigste indstilling, at dersom hverken kejseren eller den spanske magt vil angribe eller påføre dem [nogen] krig eller fjendtlighed, og hans kongelige majestæt med god anseelse kan lade sine krigsfolk føre tilbage igen,"

side 369

sønthis mig ruodeligt, epterdy man hafver icke sig at befrøgthefuor biskuopen af Halverstadt hieller fuor grefven af Mansfiel.Detthe er min underdagniste erklering her paa. Af Odensø then26 dag septembris anno 1623.

b. (Eske Brok.)

Anno 1623 den 26 septemb. ... Er mit betenckende, at indogmeninge rigens raadts betenckende, som til sist forleden herredag hans kongl. mayt. da schreftligen underdanigst overlefverit er, alene der hen dirigerit och mendt er, at der som af den krigs veseni Thyøsland nochsom erfaris en offenbare religions krig at vere, och at den ofver nedersaxiske kreyser, bode herrer, sten-der och steder samptligen, ville giøre it och medt deris krix magtkome i marcken, da udi slig tilfaldt syufntis meninge rigens raadtforbemelte begge kreyser medt slig antal folck at adsistere, dog at begge kreyser igen forpligt, om rigit nogen krig pakom, i ligemaader at undsette, efter som same voris underdanigste erkleringidermere der om formelder. Mens efter nu formerckis, at den ofversaxiske kreys fra den union slig[!] endt sloer, och at kongl. mayt.medt den neder saxiske kreys alene udi en defentions union hafver sig indladit, hvor til den allermechtigste Gud givfe løcke och vel-signelse, sa indog same union vel kand syufnis, udi en kresterlige och byllige mening kand vere mendt och anfangit och der medt hvercken keyser eller nogen at offendere, mens alene det Gud aller-mechtigste en hver gifvit och forlendt hafver fra ofvervoldt och thyrani at forsvare, mens dog icke dis myndre af andre, som i det verste och i en ondt mening det ville optage, da i sa maader er det befrøgtendis vitleftige og besverlige tilstandt at kand tilfor-aarsage.1. At keyseren her vedt ville tage aarsag, at efterdi den neder saxiske kreys uden tilgifven aarsag udi det rømske rige sligkrix magt hafde bragt pa fode, och sligt imodt hanom at verremendt, och der for denom som rebeller ville agte och der ofver sinmagt udi den neder saxiske kreys pa vende og en obenbare krigdenom paføre. 2. Forfaris den papisteske store magt og løcker-lige fremgang. 3. Sa er och at befrøgte, det enpardt af den nedersaxiske kreys uden kongl. mayt[e] vidskaf medt keyseren udi corre-spondens og forbundt skulle indlade, och krigen siden medt alsin magt pa kongl. mayt[e] lande och folck alene henvendis. 4. Der

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden er ældre citat og oversættes:

Slutning af Oluf Rosensparres betænkning: "...synes mig rådeligt, eftersom man ikke behøver at frygte for biskoppen af Halberstadt eller for greven af Mansfeld. Dette er min underdanigste erklæring herom. Fra Odense den 26. dag september anno 1623."

b. (Eske Brok.)"Anno 1623 den 26. september ... Er mit betænkende, at skønt det almindelige Rigsråds betænkning, som sidst ved forleden herredag underdanigst skriftligt blev overleveret hans kongelige majestæt, alene var rettet og ment således, at dersom det af krigsvæsenet i Thüringen tilstrækkeligt erfares, at der er tale om en åbenbar religionskrig, og at den over den nedersaksiske kreds — både herrer, stænder og stæder tilsammen — ville gøre fælles sag og med deres krigsmagt komme i marken, da skulle det almindelige Rigsråd i et sådant tilfælde bistå fornævnte begge kredse med et sådant antal folk, dog at begge kredse til gengæld forpligtede sig til, om riget skulle rammes af nogen krig, på samme måde at undsætte det, efter som vor underdanigste erklæring nærmere berører. Men efter at det nu bemærkes, at den oversaksiske kreds har sagt sig helt løs fra denne union, og at kongelig majestæt alene med den nedersaksiske kreds har indladt sig i en defensionsunion [forsvarsforbund], hvortil den almægtige Gud give lykke og velsignelse — selvom samme union vel kan synes at være tænkt og påbegyndt i en kristelig og billig mening, og dermed hverken skulle fornærme kejseren eller nogen anden, men alene forsvare det, som Gud den almægtige har givet og forlenet enhver, mod overvold og tyranni — er det dog ikke desto mindre at befrygte, at andre, som vil opfatte det i værste og ond mening, på den måde kan foranledige en vidtløftig og besværlig tilstand.

1. At kejseren herved ville tage anledning til, eftersom den nedersaksiske kreds uden given årsag havde bragt en sådan krigsmagt på fode i det romerske rige, og dette var ment imod ham, og derfor ville agte dem som rebeller og derover vende sin magt mod den nedersaksiske kreds og påføre dem en åbenlys krig.2. Den papistiske magts store og lykkelige fremgang erfares.3. Således er det også at befrygte, at netop den nedersaksiske kreds uden kongelig majestæts vidende skulle indlade sig i korrespondance og forbund med kejseren, og at krigen siden med al sin magt alene skulle vendes mod kongelig majestæts lande og folk.4. Der..."

side 370

som den neder saxiske kreys ind skøndt ville blifve vedt den union och der fra icke threde, sa kand dog nochsom eragtis, hvad den ene kreysis magt imodt keyseren, imodt kongen af Hyspania och alle de andre catolische liga deris magt kand forstrecke,sa af slige omstendigheder vel syufnis gavfnligt at hafve verrit, at medt de krix folck at verfve icke hafde skeidt. undertagendis det keyseren nogit findtligt imodt kreysen hafde anfangit.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Mens her imodt er igen at betencke:1. Efterdi formenis det kongl. mayt. medt de andre herrer och stender udi den neder saxiske kreys vedt skreftlige accort och union sig hafver indladit och vel mugligt til slig defentions verckhafver givfit anleding, och der som hans mayt. nu sielfver sinefolck først aftackit, da kunde der om vitleftige discurs aarsagis.2. Eftersom af kongl. mayts propositio forfaris, at tilstanden udi den neder saxiske kreys och dis omlegendis ørther lader sig indnu fastvitleftige anse. 3. Forfaris och, det kreysen allerede største diel-len af folckit hafver pa fode og fremdelis i verfning. 4. Dersom same krix folck nu strax efter voris raadt aftackit blef, ogkeyserens folck nogen indfaldt udi kongl. mayt[e] lande eller provin-ser effectuerit, da uden thvifl ville kongl. mayt. da sige, at dersom hans mayt. icke hafde efterfuldt voris raadt och sit folck af-tackit. da hafde hans mayt[e] folck och lande blefvit vedt magt;mens efterdi slig aftackelse efter voris raadt er skeidt, da skulle vi nu der imodt forskaffe middel och raadt, slig skade igen blefrestituerit, da efter sligge adskyllige omstendighederforstor jeg icke at tilrade, det kongl. mayt. nu strax same krixfolck afskaffe skulle.

Mens efterdi hans kongl. mayt. sa och nogle af de andreherrer udi den neder saxiske kreys hafver deris gesanther til keyser-lige mayt. afferdigit, och jeg medt den allermechtigste Guds hielpforhófvis, det de medt en god relation hiem komer, sa at sameneder saxiske kreys udi fredt och velstand kand blifve beroendis,och der som nogen deficultet der udinden kunde tildrage, at kongl.mayt. dog alle muglige och byllige myddel lader bruge och an-vende, at fredt och rolighedt kand erholdis, og siden jo før jobedre folcken aftackes, dog alt medt same kreysis vidskaf skier, sa at vitleftige omkostning forgefvis icke skulle henvendis och udi frem-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden er ældre citat (Eske Broks betænkning fortsat) og oversættes:

"...som den nedersaksiske kreds, endskønt den ville forblive ved unionen og ikke vige derfra, så kan dog tilstrækkeligt vurderes, hvad den ene kredses magt kan udrette imod kejseren, imod kongen af Spanien og alle de andre katolske ligaers magt. Så under sådanne omstændigheder synes det at have været gavnligt, om hvervningen af krigsfolket ikke var sket — medmindre kejseren havde påbegyndt noget fjendtligt mod kredsen.

Men herimod er igen at betænke:1. Eftersom det menes, at kongelig majestæt sammen med de andre herrer og stænder i den nedersaksiske kreds ved skriftlig akkord og union har indladt sig, og vel muligt har givet anledning til et sådant forsvarsværk, så kunne der, dersom hans majestæt nu selv først afmønstrede sine folk, opstå vidtløftig diskussion derom.2. Eftersom det af kongelig majestæts proposition fremgår, at tilstanden i den nedersaksiske kreds og de omliggende egne stadig synes ganske usikker.3. Det erfares også, at kredsen allerede har den største del af folket sat på fode og

stadig under hvervning.4. Dersom samme krigsfolk nu straks efter vort råd blev afmønstret, og kejserens folk derefter gjorde indfald i kongelig majestæts lande eller provinser, da ville kongelig majestæt uden tvivl sige, at dersom hans majestæt ikke havde fulgt vort råd og afmønstret sit folk, da havde hans majestæts folk og lande forblevet ved magt; men eftersom en sådan afmønstring efter vort råd er sket, skulle vi da derimod skaffe et middel og råd til, at sådan skade igen blev erstattet. Da jeg, efter disse forskellige omstændigheder, ikke formår at tilråde, at kongelig majestæt nu straks skulle afskaffe samme krigsfolk.

Men eftersom hans kongelige majestæt, og ligeså nogle af de andre herrer i den nedersaksiske kreds, har afsendt deres gesandter til kejserlig majestæt, og jeg med den almægtige Guds hjælp håber, at de kommer hjem med en god besked, så at samme nedersaksiske kreds kan forblive i fred og velstand — og dersom nogen vanskelighed derudi skulle opstå, at kongelig majestæt dog lader alle mulige og rimelige midler bruge og anvende, så fred og ro kan opnås, og at folkene, jo før jo bedre, afmønstres — dog alt sammen med kredsens samtykke — så at vidtløftige omkostninger ikke forgæves skal anvendes, og i frem..."

side 371

thiden, om behof giøris, da icke skulle kunde bringis til veye, som fornøden giøris.

c. Kristian Holk.

Eftber som vor forige ehrklering om assistents at giøre thendtnedersexische kreidts emodt thendt hielp, the egien schulle giøreriget, medt atschillige betenckelige och notvendige vilckor ehr giort,som her egien at opregne ville falde møget besverligt och kedsome-ligt, och dog en hver af raadet ehr vitterligt, och k. m. minallernaadigste herre nu udi hans mats proposition naadigst fore-setter, at største parten af krigsfolcket nu ehre paa fode og frem-delis udi verbing, och therfore schulle betenckes middel thil thenumfremdelis at underholde, tha efhterthi at mandt fornemer aldelisinthet thil nogen hielp, bistandt och udrustning af thendt obersexi-ske kreidts, och vel ehr formotligt, at en part af thendt neder-sexische kreidtses consorter och lemer, bode herrer och steder,icke schulle findes saa villig och beredt at lade fremkome hvishielp og bistandt the udi atschillige maade schulle giøre och udrede,och therfore ville falde besverligt medt thendt hielp, som her af riget enthen allerede ehr fremsendt eller och fremdelis kunde fremsendis,at emodt stae thendt store magdt, som enthen af keyseren ellernogen hans mats conspiranter kunde udrustes, fremsendis och imarcket bruges emodt forne kreidts, saa mandt therofver mere kunde offendere keyseren medt at hielpe forne kreidts, som dogself en ringe magt kandt thil veye bringe. Saa hafver mandt och visse kundtschab, at h. Christian medt hans n. folck ehr dragenudt af thet rømische rige och Mansfelder endnu stille paa the steder,handt thilforn hafver ligget (thet mandt endnu icke andet vedt).Handt

hafver och vel saadane opvarters fast paa alle sider, saa thet icke schal vere formotligt, at handt noget schulle kunde begyndeemodt thet rømische rige. Hvorfore och nu min underdanigstebetenckinde ehr, at lige som vi althid och serdelis udi sisteherredage voris underdanigste ehrklering ther heden hafve slutet,Hvorfore och nu min underdanigste betenckinde ehr och mig synesbest og raadeligst at vere, at k. m. naadigst medt godt reputation,lempe og leylighed ville aftacke hans mats krigsfolck och kaldethenum hiem och thilbagge egien, saa kunde mandt hafve vort egitfolck her udi riget udi godt forraadt, beredt och thilstede, omnoget hastigen og uformotligen kunde paa kome. Othense 26septembris aar 1623.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

c. Kristian Holk.

Efter som vor forrige erklæring om assistance for at gøre den nedersaksiske kreds angående denne hjælp, de atter skulle gøre riget, med adskillige betænkelige og nødvendige vilkår er afgivet, som her igen at opregne ville falde meget besværligt og kedsommeligt, og dog er det enhver i rådet bekendt, og Kongelig Majestæt, min allernådigste herre, nu i hans majestæts forslag nådigst foreslår, at den største del af krigsfolket nu er på fode og fremdeles under hvervning, og derfor skulle man betænke midler til fremdeles at underholde dem, da eftersom man fornemmer aldeles ingen hjælp, bistand og udrustning fra den oversaksiske kreds, og det vel er sandsynligt, at en del af den nedersaksiske kredses forbundsfæller og lemmer, både herrer og stæder, ikke skulle findes så villige og beredte til at lade fremkomme den hjælp og bistand, de på adskillige måder skulle yde og udrede, og derfor ville det falde besværligt med den hjælp, som herfra riget enten allerede er fremsendt eller fremdeles kunne fremsendes, at modstå den store magt, som enten af kejseren eller nogen af hans majestæts sammensvorne kunne udrustes, fremsendes og bruges i marken mod forannævnte kreds, så man derover mere kunne krænke kejseren ved at hjælpe forannævnte kreds, som dog selv kun kan bringe en ringe magt til veje. Så har man også sikker kundskab om, at hertug Christian med sit folk er draget ud af det romerske rige, og Mansfeld endnu holder stille på de steder, han tidligere har ligget (det ved man endnu ikke andet om). Han har også vel sådanne forberedelser næsten på alle sider, så det ikke skal være usandsynligt, at han skulle kunne begynde noget mod det romerske rige. Hvorfor min underdanigste betænkning nu er, ligesom vi altid og særdeles på den sidste herredag har sluttet vor underdanigste erklæring derhen, at mig synes det bedst og mest tilrådeligt, at Kongelig Majestæt nådigst med godt omdømme, lempe og lejlighed ville afdanke sit krigsfolk og kalde dem hjem og tilbage igen, så kunne man have sit eget folk her i riget i god beredskab, rede og til stede, om noget hastigt og uforudset kunne opstå. Odense 26. september år 1623.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

side 372

d. Albret Skel.

Endog ded vel kunde hende sig, at dersom hans ma. thagersin folch fra den nedersaxiske kraies, da skulle di andre deraf lademodet falde och ochsaa dieris afthake, saa en hver siden skulde hafve dis letteliger thilgang at ofverfalde dennom, som ochsaa kunde streche sig thil os, och vi da, om os noget paa kom, dedGud afvende, mindre kunde staa nogen fiende imoed, om vi dedenne skulde giøre end conjunctim med den nedersaxiske kraies, dogligevel eftherdi voris fundament och consiliis althid hafver verret der heden dirigieret, at vi inthet sligt os skulde understaa at paathage, med mindre ded blef thil en religions krieg, och den ofversaxiske, nedersaxiske och andre af religionen holt ded derfor,och ichi alennist holt ded derfor, mens ochsaa datlig samtbligsprang hver andre bi, nar vi saa sligt, da skulle vi ochsaa giørre den hielp, som hans ma. nadigste propositio nu om formelder, och helders ingenlunde. Och ded fornemlig af den aarsag, at vi ichi erre bastant med dennom allenne noget at kunde udrette andet en pengen at spille och lade sig keiseren och kongen af Spanien paa halsen och end ochsaa der med spilde den trafic, vi hafver begynt paa Spanien. Derthilmed er der ingen thvifvel, at hvis keiserenshelder kongen af Spaniens folch ville tentere nogit paa di folch,som den nedersaxiske kraies faar samlet, da er di slet inthet sufi-sant nogen moedstand moed dieris macht helder entrepriser at giørre, och dersom di end y begyndelsen kunde dennom nogen-lunde defendere, kand ded dog inthet blive varigt. Vilde derforuden thvifvel følge, at di da greb thil accord, och maa skie ichialennist da skulde gifve hans ma. den største aarsag thil hvismoedstand di hafde giort, mens ochsaa maa skie gaa hannom sletforbi udi accorden, saa dersom keiseren fich y sinde at vildetentiere nogit paa hans mats lande, da hafde vi sielfver der thilverrit aarsag. Da forstaar jeg ichi, at ded er radeligt, at sammefolch skal onderholdis, eftherdi di nu erre megit svagere paa denne side, end di var den thid, vi ded sluttit y Kiøbinghafn, och den thid saa vi vel, at vi med dennom alenne aldelis inthet kunde udrette; megit mindre nu, siden di paa kaiserens side er blevensterkere och di andre svagere. Och efthersom omthald er, at mand hans ma. vidloftig och skriftlig alle rationes skulle underdanigstlevierre. Mens eftherdi hans ma. sielfver af kongelig bethenkende hafver thilsagt dennom samme assistents, da er ichi alenniste min un-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Side 372

d. Albret Skel.

Endog det vel kunne hænde sig, at dersom hans majestæt tager sit folk fra den nedersaksiske kreds, da skulle de andre deraf lade modet falde og også afdanke deres folk, så enhver siden skulle have

des lettere adgang til at overfalde dem, hvilket også kunne strække sig til os, og vi da, om noget kom på os, det Gud afvende, mindre kunne stå nogen fjende imod, om vi det alene skulle gøre frem for sammen med den nedersaksiske kreds, dog ligevel eftersom vort fundament og rådslagninger altid har været rettet derhen, at vi intet sådant skulle påtage os, medmindre det blev til en religionskrig, og den oversaksiske, nedersaksiske og andre af religionens tilhængere holdt det derfor, og ikke alene holdt det derfor, men også straks alle sammen sprang hinanden bi, når vi så sådant, da skulle vi også yde den hjælp, som hans majestæts nådigste forslag nu melder om, og ellers ingenlunde. Og det navnlig af den grund, at vi ikke alene med dem kan udrette andet end at spille penge bort og pådrage os kejseren og kongen af Spanien på halsen og desuden dermed ødelægge den handel, vi har begyndt med Spanien. Dertil er der ingen tvivl om, at hvis enten kejserens eller kongen af Spaniens folk ville forsøge noget mod det folk, som den nedersaksiske kreds får samlet, da er de slet ikke tilstrækkelige til at gøre nogen modstand mod deres magt eller foretagender, og dersom de end i begyndelsen kunne forsvare sig nogenlunde, kan det dog ikke blive varigt. Ville derfor uden tvivl følge, at de da greb til forlig, og måske ikke alene da skulle give hans majestæt den største årsag til den modstand, de havde gjort, men også måske gå helt uden om ham i forliget, så dersom kejseren fik i sinde at ville forsøge noget mod hans majestæts lande, da havde vi selv været årsag dertil. Da forstår jeg ikke, at det er tilrådeligt, at samme folk skal underholdes, eftersom de nu er meget svagere på denne side, end de var dengang, vi sluttede det i København, og dengang så vi tydeligt, at vi med dem alene slet intet kunne udrette; meget mindre nu, siden de på kejserens side er blevet stærkere, og de andre svagere. Og eftersom der er tale om, at man vidtløftigt og skriftligt skulle fremlægge alle grunde underdanigst for hans majestæt. Men eftersom hans majestæt selv af kongelig overvejelse har tilsagt dem samme bistand, da er det ikke alene mit underdanigste råd, at man skal sørge for middel til at betale samme folk med, men...

side 373

derdanigste rad, at man skal verre om meddel thil at bethallesamme folch med, mens ochsaa hafve y act, hoerledis hans ma.med reputation kand komme fra samme løfthe, hvilke jeg formener kunde skie, at nar hans ma. faar nu beskien fra keiseren igien,om y den formeldis, at kaiseren inthet fientlig imoed den neder-saxiske krais vil forthage, da kunde hans ma. enthen ved gesan-ter helder ochsaa uformercht ved andre rade dennom thil, at ichiverre fornøden slig en stoer mact, dieris egen lande med at udsue och forderfve, at holde paa benen, mens efthersom kunde findisradsomst, enthen halfparten, den 3 del helder ochsaa saa megit,som di nu den siste gang hafde ded forhøyed af dieris armee at afthake och resten at beholde for streiffende rotter och passernethil at forvarre. Kand mand moed forhobning ichi bringe dennomthil den resolution, om hans ma. ichi da kunde begierre at hafvesit folk samlet paa een sted y den nedersaxiske krais, som mand thenker di dennom ichi gierne hafve ville, og derhoes lade forfarehvad afskied di holder med den lofthe, di giort hafver, som maaskie iche bliver huldet, som ded sig burde, och derofver fodredennom hiem, dog med den

erbyding, at hans ma. ingenlunde ynogen notfal, om di attaqueris, vil sig fra dennom undsla, mensda med andre troligen dennom bispringe. Var di och begierrendis,at di 300 heste, som dennom thilforn lofvet och thilsagt er, motte blifve hoes dennom, kand jeg ichi andet forstaa, end ded jo vel kunde skie og ingen dermed offenderis; thi ded kunde ichi anderledishenthydes end for streiffende rotter och andre inconvenienser sinegen land at beskierme, paa ded di ichi skulde thenke, at hans ma.aldelis inthet sig dieris velfart vilde lade verre anliggende. Erdette min underdanigst bethenkende.

e. Iver Jul.

Belangende den første punkt udi ko. ma. min allernaadigsteherris proposition om assistents, den nedersexiske kreits muodhves fiendtlig kunde paaføris at geleiste, och om middel der udin-den at bethenke med mehere, saa hves udi rigens raadts sehenisteresolution blef dirigerit, at der som nogen aabenbarlig feide formedelstreligionens schyld muod ofversaxisk och nedersexisk kreits udforderlig blef stillet udi verck, och di sambt Hendtse stedernealle ville giøre et med os, da och dennum af yderste magt at

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

... underdanigste råd, at man skal sørge for middel til at betale samme folk med, men også have i agt, hvorledes hans majestæt med anseelse kan komme fra samme løfte, hvilket jeg formoder kunne ske, ved at når hans majestæt nu får besked fra kejseren igen, om det meldes, at kejseren intet fjendtligt mod den nedersaksiske kreds vil foretage, da kunne hans majestæt enten ved gesandter eller også umærkeligt ved andre råde dem til, at det ikke var fornødent med så stor en magt dermed at udsuge og ødelægge deres eget land for at holde den på benene, men eftersom kunne findes mest tilrådeligt, enten halvdelen, tredjedelen eller også lige så meget, som de sidst havde forøget deres hær med, at afdanke, og resten at beholde til at værne mod strejfende rotter og bevogte passagerne. Kan man mod forhåbning ikke bringe dem til den beslutning, om hans majestæt da ikke kunne begære at have sit folk samlet ét sted i den nedersaksiske kreds, hvilket man tænker de nødig ville have, og derhos lade undersøge, hvordan de forholder sig til det løfte, de har afgivet, som måske ikke bliver holdt, som det sig burde, og derover kræve dem hjem, dog med det tilbud, at hans majestæt ingenlunde i nogen nødsituation, om de angribes, vil svigte dem, men da trofast bistå dem sammen med andre. Var de også begærende, at de 300 heste, som tidligere er lovet og tilsagt dem, måtte forblive hos dem, kan jeg ikke forstå andet, end at det jo vel kunne ske uden at nogen derved fornærmes; thi det kunne ikke opfattes anderledes end som et værn for deres eget land mod strejfende rotter og andre ulykker, for at de ikke skulle tro, at hans majestæt aldeles ikke ville lade deres velfærd ligge ham på sinde. Dette er min underdanigste betænkning.

e. Iver Jul.

Angående det første punkt i Kongelig Majestæts, min allernådigste herres, forslag om bistand til den nedersaksiske kreds mod hvad fjendtligt kunne blive påført den, og om middel dertil at betænke med mere, samt hvad der i rigsrådets seneste beslutning blev fastlagt, at dersom nogen åbenbar fejde for religionens skyld mod den oversaksiske og nedersaksiske kreds skulle blive sat i værk, og de sammen med hansestæderne alle ville gøre fælles sag med os, da skulle man også af yderste magt...

side 374

schulle thilhielp komme, som samme reso[lu]tion fast vider ind-holder, hvilckedt der som schiedde (det Gud almechtigste naadeligenafvende) ingenledis kand forbigaaes, men efterdi (des Gud verelofvit) icke nogen saadanne obenbare kri och feide muod dennumeller os endnu af keiserlige ma. eller nogen vitterligt er at formo-dis, meden den nedersaxiske kreits mere sielf god keiserts at vere,da efter slig och mange andre vichtige aarsager siunis mig icke raadsumbt udi denne thidts farlige thilstandt, at vi med denne nedersexiske kreits alene skulle mod keiseren noget effectuere, menhoes ko. ma. voris allernaadigste herre underdanigst at motteandragis alle di motiver, hvor vid hans ma. kunde føris thil gemuet och sinde, at voris folck med bedste føye och lempe mueligt er kunde egen der ud fra fordris och forløfvis, som och mueligt en stor part af kreitsen sielf vel ville at schie skulle, paa det icke hellers udi lengden thil nogen offension eller misthancke schullegifvis for ydelig aarsag, anseendis paa denne side medt di neder-sexiske alene der thil ringe magt och formue muod saadanne høye-mechtige potentater at vere. Datum Otthense thend 25 septembrisanno 1623.

f. Anders Bille.

. . . Er mit underdanigste bethenckende herudi saaledis, at hans kongelige mait. paa det allerunderdanigste ville lade sig førethil gemøt voris siste deliberation, som skede udi forgangen herre-dag, hvordan den var, och jeg icke rette mindis, at vi daa efter den thidts thilstand rade och voris underdanigste bethenckendesluted saaledis, at dersom det skulle blifve thil en religions krig udi Thysland, och den oversexsiske og nidersexseske kreser medkurførsten af Saxsen (som same thid med sin schrifvelse thil sligdeliberation gaf aarsage) sampt alle di andre steder och Hønse-steder udi fornefnte kreser conjunctim ville sig der imodsette, ogderhuos samptligen begiered hans maiestatis forbunt, der thil davaar det vorris underdanigste meningen, at hans kongelige maie-stat disse lande thil største gafn og forsickering giøre kunde, ognaar vi sligt se kunde re ipsa fulkomeligen af dennom alle samptligen udi verck at stillis och forbemelte kreser paa religionen blefveanfected, daa vaar det thid dennom at undsette och thilhielpkomemed 3000 thil fodts og 600 thil hest, og der vi denne deliberationfra os gafve, vaar det vit en anden thilstand udi Thysland, en der nu findis; thi baade vaar biskopen af Halfver-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...skulle komme til hjælp, hvilket samme beslutning videre bekræfter, hvilket, dersom det skete (det den almægtige Gud nådigt afvende), på ingen måde kan undgås, men eftersom (gudskelov) ikke nogen sådan åbenbar krig og fejde mod dem eller os endnu er at formode fra kejserlig majestæt eller nogen anden, da den nedersaksiske kreds snarere er sig selv nok, da synes det mig af slige og mange andre vigtige grunde ikke tilrådeligt i denne tids farlige tilstand, at vi med denne nedersaksiske kreds alene skulle foretage noget mod kejseren, men hos Kongelig Majestæt, vor allernådigste herre, skulle underdanigst fremføres alle de grunde, hvorved hans majestæt kunne overbevises om, at vort folk med bedste anledning og på den mest skånsomme måde muligt kunne kaldes bort derfra og løses, hvilket også muligvis en stor del af kredsen selv gerne ville have ske, for at der heller ikke i det lange løb skulle gives anledning til nogen anstød eller mistanke, eftersom vi på denne side alene sammen med de nedersaksiske kun har ringe magt og formue at stille mod så mægtige potentater. Givet Odense den 25. september anno 1623.

f. Anders Bille.
... Er min underdanigste betænkning herom således, at hans kongelige majestæt på det allerunderdanigste ville erindre sig vor sidste rådslagning, som fandt sted på den forgangne herredag, hvordan den var, og jeg ikke husker ret, at vi da efter tidens tilstand rådede og underdanigst besluttede således, at dersom det skulle blive til en religionskrig i Tyskland, og den oversaksiske og nedersaksiske kreds med kurfyrsten af Sachsen (som samtidig med sit brev gav anledning til sådan rådslagning) samt alle de andre stæder og hansestæder i fornævnte kredse i forening ville modsætte sig det, og derhos i fællesskab begærede hans majestæts forbund, dertil var det da vor underdanigste mening, at hans kongelige majestæt kunne gøre det til disse landes største gavn og sikkerhed, og når vi kunne se sådant virkelig fuldkomment blive sat i værk af dem alle i fællesskab, og fornævnte kredse på grund af religionen blev angrebet, da var det tid at undsætte dem og komme dem til hjælp med 3000 til fods og 600 til hest, og da vi afgav denne rådslagning, var der en ganske anden tilstand i Tyskland, end der nu findes; thi både var bispen af Halberstadt...

side 375

sthad udi sin esse, och kurførsten af Saxsen med mange andre vid et andet sind och mening, end di nu erre, saa efterdi at med en ringe mact intet kand udrettis, icke heller udi nogen maader kand fornem mis, at kiexseren nogen af disse, som erre udi forbemeltekreser, for religionen hafver angreben, men aleniste udi sit egitkiexserdom och rige sine fiender efterfuld, och samme hans fiendernu erre saa beknipte, at hand sig paa ingen sider uden en føiething hafver at befrøcte. Er der forre høyveittigt at betencke, at hans maiestat nu med nogle faa udi den nidersaxseske kredts sig at ville inlade udi mod kiexseren, och nu lenger at holde folck udi Thysland skulle siunis ligesom, at vi hans undersaater thil en ny rebellion ville animere. Endog baade kurførsten af Saxsen, den oversaxsiske kredts, saa och mange forstelige personer och stender,som erre udi den nidersexseske

kredts, udi alle maader nu erkien-der kiexseren for deris rette herre og sig udi ingen forbunt mednogen imo kiexseren at ville inlade, jaa end och, saa vit som jeg hafver kundit forfarre, sig erklerred, møgit heller di self samptligensig bispen af Halberstat och hans folck at ville udi modsthae och slet at udrotte och ihielsla, end di kiesseren fortørne ville. Efterslig leilighed kand mig (for Gud) icke andet siunis, at hans mat.raadeligst er at søge di beste midel sit folck at igen kalle, mensefterdi, at hans kongelige maiestatis proposition formelder sig alle-rede at hafve giort en forbunt med den nydersaxsiske kredts, och vi udi ingen maader ved, hvordan den skal forsthas, enten imodhvem eller thil hvad aarsag, vid jeg inted udi mit ringe bethen-ckende at kunde sige, vid hvad midel hans kongelig maiestat medgod reputhation sig at skulle kunde retirere, men hafver det paa det allerunderdannigste hiemstilled thil hans maiestatis egit gode och naadige betenckende. Hvis pennengen belanger, er och vel atbethencke, hvor vi dennom nu skulle thil veie bringis och vorisland icke dermed skulle nu exhaureris och udmattis, og intedudrete, men møgit merre skaffe os uden aarsag fiender, som ellers udi ingen maader hafve arsage thil os, och dersom vi hafde for-bemelte voris egit folck huos os, og nogen os daa saaledis udenarsag ville angribe, thvil jeg inted paa, at Gud jo skulle anse en retferdig sag, vi och dag med en lostig frimodighed voris religion och federnelans frelse med lif och godts forsvare ville af ald mactthil yderste andedret. At dette er mit underdanigste bethenckende

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...stadt i sin esse, og kurfyrsten af Sachsen med mange andre af et andet sind og mening, end de nu er, så eftersom man med en ringe magt intet kan udrette, og man heller ikke på nogen måde kan forstå, at kejseren har angrebet nogen af disse, som er i fornævnte kredse, for religionens skyld, men alene i sit eget kejserdømme og rige har forfulgt sine fjender, og hans nævnte fjender nu er så trængte, at han på ingen sider har andet end en ringe ting at frygte. Er det derfor højst vigtigt at overveje, at hans majestæt nu med nogle få i den nedersaksiske kreds skulle indlade sig mod kejseren, og at fortsat at holde folk i Tyskland skulle synes ligesom, at vi ville tilskynde hans undersåtter til et nyt oprør. Endog erkender både kurfyrsten af Sachsen, den oversaksiske kreds, og mange fornemme personer og stænder, som er i den nedersaksiske kreds, nu på alle måder kejseren som deres rette herre og vil ingenlunde indlade sig i noget forbund med nogen mod kejseren, ja endog, så vidt jeg har kunnet erfare, har erklæret, at de hellere selv alle sammen ville bekæmpe og ganske udrydde og ihjelslå bispen af Halberstadt og hans folk, end de ville fortørne kejseren. Efter sådanne omstændigheder kan jeg (for Gud) ikke se andet, end at det er hans majestæts tilrådeligste udvej at søge de bedste midler til igen at kalde sit folk hjem, men eftersom hans kongelige majestæts forslag melder, at der allerede er indgået et forbund med den nedersaksiske kreds, og vi på ingen måde ved, hvordan det skal forstås, hverken mod hvem eller af hvilken årsag, ved jeg intet at kunne sige i min ringe betænkning om, ved hvilket middel hans kongelige majestæt med god anseelse skulle kunne trække sig tilbage, men har på det allerunderdanigste overladt det til hans majestæts

eget gode og nådige skøn. Hvad pengene angår, er det også vel at overveje, hvorledes vi nu skal skaffe dem til veje, og at vort land ikke dermed nu skal udtømmes og udmattes og intet udrette, men meget mere skaffe os fjender uden grund, som ellers på ingen måde har årsag til os, og dersom vi havde vort eget folk hos os, og nogen da således uden grund ville angribe os, tvivler jeg ikke på, at Gud jo skulle anse det for en retfærdig sag, som vi også gerne med lystig frimodighed ville forsvare vor religion og fædreland med liv og gods af al magt til sidste åndedrag. At dette er min underdanigste betænkning...

376

och menning, det bekiender jeg underskrefven. Datum Odensøe den26 septembris anno 1623.

g. (Holger Rosenkrans.)

. . . Er min underdanigst betenckende, at endog denne tidsmeget farlige tilstandt paa alle sider vel udkrefver icke alene vereudi god beredskab udi al tilfaldt, som sig iblant saa farlige con-siliis et molitionibus vel kunde vere at formode, meden ochsaa atunderholde god correspondentse medt dennom voris naboer, som baade kunde vere mectige nock sambtlig medt os al fiendtlig ofver-voldt at imodstaa och afverge, och mand derhos kunde forladesig paa bistandelig vid hvis, som derofver forafskedet kunde vorde,at vilde forblifve, dog alligevel, efterdi menige hans ko. mats under-danigste raadt udi nest forleden herredage efter nerverende tids och tilstands flittig ofverveyelse och betenckelse endelig deris under-danigst raadt og mening der heden sluttet och hans ko. ma. ofver-gifvet hafver, at saa frembt den ofversachsiske saa vel som neder-sachsiche kreds, aefter de adtskillig formodende och tilfelde da for-hande var, siga sambtlig medt os vilde conjungere til mutuel assi-stentse imod hvis thätlig ofvervoldt, som imod al skel och ret,bden sandhe religion til for . . . b, af nogen kunde intenteris och paa føris, da och icke anderledis eractede de underdanigst raadeligt der til at giøre och undsette, saa vit til samme tidt ehr be-flevfven eractet os at kunde afstedt komme. Och det siden er be-funden icke alene den ofversachsiske kreds sig fra saadan con-junctio gandtske och aldelis at undslae, men ochsaa kand vere at formode icke end alle stender udi den nedersachsische kreds ligevillig der til at vere affectioneret, csiden den tid at ingen for-moder sig lenger anten hertug Christians eller den mansfeldischearmee at hafve at befrycte c, da kand jeg icke forstaa, at dervere medt kand skaffis eller stiftis hans ko. mats riger och lande

---

Noter

a Tilføjet i Randen. b Tilføjet over Linjen. c Tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...og mening, det bekender jeg underskrevne. Givet Odense den 26. september anno 1623.

g. (Holger Rosenkrans.)
... Er min underdanigste betænkning, at endog denne tids meget farlige tilstand på alle sider vel udkræver ikke alene at være i god beredskab mod alt det, som blandt så farlige rådslagninger og foretagender vel kunne formodes, men også at opretholde god forbindelse med vore naboer, der både kunne være mægtige nok til sammen med os at modstå og afværge al fjendtlig overvold, og man derhos kunne stole på bistand ved det, som derom kunne blive aftalt, ville forblive [ved magt], dog alligevel, eftersom det menige af hans kongelige majestæts underdanigste råd på den nærmest forgangne herredag efter nøje overvejelse af den daværende tids og tilstand endelig sluttede og overgav deres underdanigste råd og mening til hans kongelige majestæt, at såfremt den oversaksiske såvel som den nedersaksiske kreds, efter de forskellige formodninger og omstændigheder, som da var for hånden, ville forene sig med os til gensidig bistand mod enhver voldsom overlast, som imod al skel og ret mod den sande religion kunne blive forsøgt og foretaget af nogen, da og ikke anderledes anså de det underdanigst tilrådeligt dertil at gøre og undsætte, for så vidt det på samme tid blev anset for at kunne lade sig gøre. Og det er siden befundet, at ikke alene den oversaksiske kreds ganske og aldeles unddrager sig fra en sådan forening, men også kan være at formode, at ikke engang alle stænder i den nedersaksiske kreds er lige villigt tilbøjelige dertil, eftersom man fra den tid ikke længere behøver at frygte hverken hertug Christians eller den mansfeldske hærs fare, da kan jeg ikke forstå, hvorledes der dermed kan skaffes eller stiftes noget for hans kongelige majestæts riger og lande...

side 377

nogen securitet imod hvis ofvervoldt som man fra den nedersaxiskeside kand bere mistanke om, efter ti at den neder sachsiske kreds,medt mindre den ofver sechsische sig vilde conjungere, var alt forringe saadan mact alene medt os at imodstaa och igiendrifve, menfast mere tvert imod kunde formedelst saadan udi saa mectigh potentats riger och lande afor uden al giørlig gifven aarsaga indlagdt och underholdne krigsfolck tildragis hans ko. ma. och hansmats ri-ger och lande saadan en mectig fiende, som vi besverligen kunde imodstaa och som efter slig givfen aarsag alle sin . . . .imod bos nochsom for alle skulde siunis [?] at kunde beskøne ogforsvare.

Midler thidt vare voris riger och lande endaa fast høylig ex-hauriret med saadan en mectig suma pending, fast paa mange tønderguldt at beregne, som saadan en krigsmact vilde koste och underholde, och dog mest formodtlig mere skade och ulycke i lengden end fordel der medt at skaffis og forvoldis. Thi det end och eyheller kand vere at tvifle paa, at icke alene de self, som hans kai. mts undersatter ere och nu medt os til saadan krigsmact at holde sig hafve conjungeret, de jo al skylden paa hans ko. ma.skulde udi fremtiden vilde skyde, som den dennem til modstandtskulde baade først instigere og siden animere, meden end ochsaamuligt, at andre voris naboer, som os ilde ville, saadant

tilfelde skulde hemelig vilde misbruge, keiseren imod hans ko. ma. medt al fiendtlig uville at opirre og tilskynde.

Herhos er dog alligevel min underdanigst betenckende, atefterdi hans ko. ma. allerede tilforn hafver giort oftbemelte den nedersachsiche kreds fuld tilsagn paa saadan en krigsmact at til-sende och underholde, det ochsaa udi gerningen efterkomet, hvilcketpløtsligen igen at fragaa hans ko. ma. ingenlunde er at anmode,den nedersachsische kreds siunis eyheller saaledis at vere gandtskeog aldeles at udslae, at disse riger och lande sig fra den velbegynte conjunction medt dem gandtske medt alle skulde separere.aAt hans ko. ma. derfor, som self naadigst best vid, hvorledis medt alle omsterdt dhos den bemelte tilsagdt og fremsendt assi-stentsd sig forholder, derfor ochsaa naadigst vilde behage at finde och bruge de beste oc føeligste middel og veye, hvorledis denfremsende krigsm[act] kand best revoceris e, saa den begynte corre-spondentse medt den nedersachsische kreds dog icke der ofver

---

Noter

a Tilføjet i Randen. b Her begynder det andet Blad (jfr. S. 368). At det hører sammenmed det foregaaende, er dog utvivlsomt. c Sml. nedenfor S. 382 med Anm. b.d Tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...nogen sikkerhed mod den overlast, man fra den nedersaksiske side kunne nære mistanke om, efterdi den nedersaksiske kreds, uden at den oversaksiske ville forene sig med den, var alt for ringe en magt alene med os til at modstå og drive tilbage, men snarere tværtimod kunne et sådant, i så mægtige potentaters riger og lande uden al rimelig given anledning indlagt og underholdt krigsfolk, pådrage hans kongelige majestæt og hans majestæts riger og lande en så mægtig fjende, som vi kun med besvær kunne modstå, og som efter en sådan given anledning tilstrækkeligt for alle skulle kunne synes at kunne besmykkes og forsvares.

Imidlertid var vore riger og lande endda ganske stærkt udtømt ved en så anselig sum penge, næsten at beregne til mange tønder guld, som en sådan hærstyrke ville koste og kræve til underhold, og dog sandsynligvis mere skade og ulykke i det lange løb end fordel dermed skulle skaffes og forvoldes. Thi det kan heller ikke være tvivl om, at ikke alene de selv, som er hans kejserlige majestæts undersåtter og nu har forenet sig med os om at opretholde en sådan hærstyrke, jo i fremtiden ville skyde al skylden på hans kongelige majestæt, som både først skulle have tilskyndet og siden opmuntret dem til modstand, men også at det er muligt, at andre af vore naboer, som os ilde vil, hemmeligt skulle ville misbruge et sådant tilfælde til at opirre og tilskynde kejseren mod hans kongelige majestæt med al fjendtlig uvilje.

Herhos er dog alligevel min underdanigste betænkning, at eftersom hans kongelige majestæt allerede tidligere har givet oftnævnte den nedersaksiske kreds fuldt tilsagn om at sende og underholde en sådan hærstyrke, hvilket også er efterkommet i gerningen, hvilket pludseligt igen at opgive ingenlunde kan tilrådes hans kongelige majestæt, synes den nedersaksiske kreds heller ikke således ganske og aldeles at ville afslå, at disse riger og lande ganske og helt skulle skille sig fra den velbegyndte forening med dem. At hans kongelige majestæt derfor, som selv nådigst bedst ved, hvorledes det med alle omstændigheder forholder sig med den nævnte tilsagte og udsendte bistand, derfor også nådigst ville behage at finde og bruge de bedste og mest egnede midler og veje til, hvorledes den udsendte hærstyrke bedst kan tilbagekaldes, så den begyndte forbindelse med den nedersaksiske kreds dog ikke derover...

side 378

skulde medt al vorde casseret, men god venskab vorde underholdet,och dersom noget uformodtlig imod al skel och ret disse riger och lande och dis allierede skulde fientlig udi giørningen vorde tilføyet,mand da kunde al anden unyttig och farlig bekostning undgaae.Ellers hafve folcket udi beredskab, disse lande och riger al saadan nødactig defension, som Gudt almectigste och al retferdig skel kand svare och følge. Midler tidt om middel til fornefnte folck at underholde er fremdelis underdanigst at deliberere och beslutte.

77. Raadets Betænkning, 29 Septbr.

A. Orig. med Kristian Holks Haand: RR. n. 43 Z a. B. Koncept med Holger Rosen-krans' Haand: RR. n. 43 Z b. C. Koncept med Kristen Fris' Haand: smstds; her meddelt som Tillæg.

Paa kong. mats vor allernaadigste herris och konnings naa-digste proposition, os hans mats raadt her udi Odense thendt 20septembris forsamblede foregifven, ehr voris underdanigst beten-ckinde.

Thil thet første, eftersom ethers kong. mat. naadigst proponerer at schulle bethenckis middel thil fremdelis thet krigsfolckst atunderholde, som ethers mats her hos naadigst formelder sig eftherthendt udi nest forleden herredage tagene resolution thendt nedersaxische kreidts thil assistents at hafve thilsagdt och større del afvere paa fode och ellers fremdelis udi verbing, hvor emodt bemeltekreidts ethers kong. mat. och riget egien lige hielp schal och hafvethilsagdt, Ther om ehr voris under-danigste betenckinde, at ligesom vi althid och serdelis udi siste herredage voris underdanigsteehrklering ther heden hafve slutet, saa holde vi endnu therfore,at thet ingenlunde var raadeligt, at thette rige enten vedt forbundteller thilsendende hielp schulle indmenge sig medt thydscheaførster, medt mindre endt bthet udslog thil en actual religions krigochb alle evangelische stender i thet rømische rige eller och i thetringiste the gandsche ofver neder saxische kreidtser saadant thilthet yderste udføre gandsche ens vare, och tha the 3600 mandtthil hest och fodt thenum

at thilschickes, naar the blefveahngreben uden gifven billig och nøyachtig aarsag coch ellersingenlunde c; at same thvene kreidtser schulle ther thil forstaa,giorde os thendt thidt [usikker: tilkiende]

Noter

a Her henvises der i B til "cancellarii concept:", hvorfra det følgende til S. 381 eroptaget. b Er i C tilføjet i Randen. c I C stod først: efterdi hves.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...skulle helt forkastes, men godt venskab skulle vedligeholdes, og dersom noget mod al skel og ret uforudset skulle blive fjendtligt tilføjet disse riger og lande og deres allierede i gerningen, man da kunne undgå al anden unyttig og farlig bekostning. Ellers have folket i beredskab, så disse lande og riger kan yde al sådan nødvendig forsvar, som Gud den almægtige og al retfærdig skel kan svare til og følge. Imidlertid er det underdanigst fremdeles at overveje og beslutte midler til at underholde fornævnte folk.

77. Rådets Betænkning, 29. September.[Erslevs kildehenvisning til arkivmateriale – oversættes ikke]

På Kongelig Majestæts, vor allernådigste herres og konges, nådigste forslag, som blev forelagt os, hans majestæts råd, her i Odense den 20. september forsamlede, er vor underdanigste betænkning.

Til det første, eftersom Eders kongelige majestæt nådigst foreslår, at der skal betænkes midler til fremdeles at underholde det krigsfolk, som Eders majestæt herhos nådigst melder, efter den på nærmest forgangne herredag tagne beslutning, at have tilsagt den nedersaksiske kreds bistand, og at størstedelen allerede er på fode og ellers fremdeles under hvervning, hvorimod benævnte kreds igen skal have tilsagt Eders kongelige majestæt og riget tilsvarende hjælp, derom er vor underdanigste betænkning, at ligesom vi altid og særdeles på den sidste herredag har sluttet vor underdanigste erklæring derhen, således holder vi endnu fast derved, at det ingenlunde var tilrådeligt, at dette rige, enten ved forbund eller tilsendt hjælp, skulle blande sig med tyske fyrster, medmindre det udslog til en virkelig religionskrig, og alle evangeliske stænder i det romerske rige, eller i det mindste hele den over- og nedersaksiske kreds, ville udføre dette til det yderste i fuld enighed, og da skulle de 3600 mand til hest og fods sendes dem, når de blev angrebet uden given rimelig og tilstrækkelig årsag, og ellers ingenlunde; at de samme to kredse derimod skulle forstå, gjorde vi dem dengang bekendt...

side 379

visse formoding, baade thendt neder saxische kreidts idelig anhol-dende om secours och churfyrsten af Saxens om et mode medt ethers kong. mat.; och at vi endnu icke vide anderledes at raade medt en godt samvittighed for Gudt och for ethers kong. mat.afremtiden at forsvarea, medt mindre vi ville thilraade rigits statum udi høyeste perickel at heden stille, thilholder os eftherschrefnemotiver:

1. Endog thendt spansche prætenderede och thidt efther an-den sig befestende dominat fast synes at foraarsage the ydersteraadt som in negotio fere desperato at søge och antage, og bedreat vere at modstaa uden endt inden grentserne, paa hin endt thenneside Elfven, dog eftherthi thendt nedersexische kreidts behr alt for svag emodt keyseren och the spansche. landet ochsaab ehr aaben och ubeqvem thil defensif krig at continuere, synes icke raadeligt,det som en impossibilitet er, sig at understaa thendt ville mainte-nere og med thes indbyggere begifve sig i krig contra pontificios for mange aarsager, som ehn del herefther formeldis.

2. Saa frampt thet emodt Mansfelder och Halberstater ehr ahnsehet, tha hafver the noch undsetning af Tilli at forvente; saaframpt emodt keyseren, tha ehr theris status nu svagere, endtthendt var tempore primæ deliberationis, baade therudi at thendtofver sexische kreidts, csaa vidt vi kunde giøre os tanckerc, icke corresponderer, der nest at Halberstater ehr slagen bog keyserenvictoricusb.

3. Eftherthi the som atschillige hofder besverligen medt hinanden indbyrdis schal kunde forblifve ens, bi besynderlighedt enhver fast hafver sin privat irringe imodt hver andreb; en del och formodes at vere godt keyserisk og sig med keyseren, cthendt ene for, thendt anden efther c, at accommodere, saa ther ehr møgenstoer aarsag at thvifle paa theris enighed och standhaftighed, saa therofver høyligen ehr at befrychte, ate icke efther theris thendtgamble praxin schal schicke sig i sagen, ethers kong. mat. ubevust,og keyserens yndist thermed forthiene, atte slaar sig fran ethersk. m., theris folck fyrst aftacke og gifver for, at ethers kong. mat.icke hafde fattedis vilge, meden leylighed sig keyseren at oppo-nere, saa frempt the ellers hafde villet i ethers kong. mats raadtsambtycke, som dserdelis the, som best keyserisk ere og allerede

---

Noter

a Overstreget i A. b Er i C tilføjet i Randen. c Er i C tilføjet over Linjen.d I C stod først blot: de.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...sikker formodning om, at både den nedersaksiske kreds stadig anholder om hjælp, og kurfyrsten af Sachsen om et møde med Eders kongelige majestæt; og at vi endnu ikke ved andet at råde til med

god samvittighed for Gud og for at forsvare Eders kongelige majestæt fremover, medmindre vi ville tilråde at bringe rigets tilstand i den yderste fare, holder os til følgende grunde:

1. Endog det spanske påståede og efterhånden sig befæstende herredømme synes at foranledige den yderste udvej, som i en næsten desperat sag at søge og vedtage, og at det er bedre at kunne modstå inden for grænserne end hinsides denne side af Elben, dog eftersom den nedersaksiske kreds er alt for svag over for kejseren og de spanske, og landet desuden er åbent og uegnet til at føre en defensiv krig videre, synes det ikke tilrådeligt at påtage sig det, som er en umulighed, nemlig at ville opretholde det og sammen med dets indbyggere begive sig i krig mod de pavelige, af mange grunde, som en del herefter meldes.

2. For så vidt det angår Mansfeld og Halberstadt, da har de dog undsætning fra Tilly at forvente; for så vidt det angår kejseren, da er deres stilling nu svagere, end den var på tidspunktet for den første rådslagning, både derved at den oversaksiske kreds, så vidt vi kan gøre os nogen forestilling om, ikke korresponderer med dem, og dernæst at Halberstadt er slået, og kejseren sejrrig.

3. Eftersom de, som adskillige høvdinge, vanskeligt kan forblive enige indbyrdes med hinanden, i særdeleshed da enhver næsten har sin private uoverensstemmelse med den anden; en del formodes også at være gode kejserligt sindede og vil forlige sig med kejseren, den ene før, den anden siden, så er der megen stor grund til at tvivle på deres enighed og standhaftighed, så der derover er stor grund til at frygte, at det ikke skal gå efter deres gamle praksis i sagen, Eders kongelige majestæt uvitterligt, og dermed fortjene kejserens gunst, at de løsriver sig fra Eders kongelige majestæt, afdanker deres folk først og foregiver, at Eders kongelige majestæt ikke manglede vilje, men lejlighed til at modsætte sig kejseren, såfremt de ellers havde villet samtykke i Eders kongelige majestæts råd, som især de, der er bedst kejserligt sindede og allerede...

side 380

maasche thidt hen ser och d vel thorde angifve, thenum thil theneverbing aoch krigs forfassinga at hafve styrcketb.

4. Eftherthi mandt efther forberørte leylighedt medt saadanefremede thette rigis bestalling audi thet rømische rige uden keyse-rens vilge och vidschaba kunde causere pontificiis, csom i thetbemsche negotio schedec, en godt prætextum, som ellers modtriget icke kunde finde, och mandt saaledis kunde drage sig enmechtig fiende imprudenter paa halsen, som mandt menischeligat thalle icke kunde emodtstae; og os imidler self udmatte, hoshvilcke therforuden icke thendt forraadt och formue ehr, som thenne thidts farlige constitution vel udkrefver.

5. d Eftherthi nogle e ethers k. m. naaboer, fyrster och ste-der, ethers kong. mat. fratione statusf føye succes maasche yn-scher och heller seher at sveckes endt continuere i thendt itzigestandt, the, som och for beste venner schulle holdes, saadan ven-schob udi neutralitet setter och ethers k. m. thil villie icke schulle ville sadle en hesteg, tha ehr vel at bethrachte, hvor vidt mandt paa saadanis forbundt och mutuis auxiliis kandt beroe og singandsche status velferdt lade beroe.

Ther emodt synes eftherfølgende aarsager at persvadere theforne 3600 mandt thil hest och fodt then neder sexische kreidts at schulle holdes:

1. Eftherthi thendt extrema necessitas synes at vere for-handen, som foraarsager os at tencke paa rigens sickerhedt, som nest Gudts almechtigstes hielp udi thenne thidt, saa vel som alleandris, therpaa beroer, at mandt paa den same middel os fast giø-rer som vederparten, nemlig udi verck os at forsvare, hvilcketbedre sche kunde, meden vi thendt nedersexische hafde thil hielp,endt naar vi thenum hafde undfaldet och therofver foraarsagetthenum thil sig self at forseckre hos keyseren og med hanum sigemodt os at forklare.

2. Synes same kreidts vedt saadan hielp at kunde holdes paafode og in terminis defensionis animeris; theremodt saa fremptmandt folckt henfordrede, kunde the eblandt thenum, som

---

Noter

a Er i C tilføjet i Randen. b Herefter følger i C, men atter overstreget: efter e. m.kong. person dennom (de papistiske) fast kand verre suspect, som den af de evan-geliske alene udi denne thid sig deris conatibus torde eller kunde opponere.c Er i C tilføjet i Randen. d Hele dette Punkt er i C tilføjet i Randen.e I C stod først: fast alle. f Er i C tilføjet.g Herefter følger i C, men atter overstreget: eftersom dette rige paa tilforladeligevenner megit er utblottedt.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...måske til tider synes dem hen, og vel kunne angive dem til at have styrket denne hvervning og krigsforberedelse.

4. Eftersom man efter de førnævnte omstændigheder med sådanne fremmede foretagender af dette riges i det romerske rige, uden kejserens vilje og vidende, kunne give de pavelige et godt påskud, sådan som det skete i den bøhmiske sag, hvilket de ellers ikke kunne finde mod riget, og man således uforsigtigt kunne pådrage sig en mægtig fjende, som man menneskeligt at tale ikke kunne modstå; og imidlertid selv udmatte os, hos hvem der desuden ikke findes det forråd og den formue, som denne tids farlige tilstand vel kræver.

5. Eftersom nogle af Eders kongelige majestæts naboer, fyrster og stæder, ud fra statens forhold, måske snarere ønsker og hellere ser kredsen svækket end at den fortsætter i sin nuværende tilstand, de, som ellers skal holdes for de bedste venner, sætter et sådant venskab i neutralitet og ikke vil sadle en hest til Eders kongelige majestæts vilje, da er det vel at overveje, hvor vidt man kan stole på sådannes forbund og gensidige hjælp og lade sin hele status og velfærd bero derpå.

Derimod synes følgende grunde at tale for, at de fornævnte 3600 mand til hest og fods bør holdes for den nedersaksiske kreds:

1. Eftersom den yderste nødvendighed synes at være for hånden, hvilket får os til at tænke på rigets sikkerhed, som næst Guds den almægtiges hjælp i denne tid, såvel som alt andet, beror på, at man på samme måde som modparten gør, nemlig i virkeligheden forsvarer sig selv, hvilket bedre kunne ske, mens vi havde den nedersaksiske kreds til hjælp, end når vi havde svigtet dem og derved foranlediget dem til selv at sikre sig hos kejseren og forlige sig med ham imod os.

2. Synes samme kreds ved sådan hjælp at kunne holdes oppe og opmuntres til forsvar; derimod, såfremt man kaldte folket hjem, kunne de iblandt dem, som...

side 381

ellers gandsche keyserisk ehre, thagge aarsag· kreidtsen medt key-seren at forene, folcket at aftacke och siden obne persecutionibusdørren, som af atschillige aarsager och prætexter først ofver en,saa thendt anden aubilligen emodt alle capitulationesa kunde forethages. 3. Torde endt keyseren och pontificii en thidtlang holdis interminis æquitatis, baade eftherthi the saa et antal folck at vere paa fode, saa och the frychtede for andre conseqventser, nemlig at mand sig videre stercke kunde medt anden anhang, sig medt ethersk. m. och thette rige, bsaa vel och med andre potentater och sten-derb conjungere, och mange andre betenckende, som saadane con-tinuerte krigs forfatning kunde giøre Efther at nu thendt første menings rationes, nemlig at folcketthendt neder sexische kreidts uden besorgelige rigens fare icke kandt stedis, saa vidt vi kunde underdanigst begribe, fast vichtiger ere endt the siste, som kandt thilraade folcket at underholde, Coch vi dogc underdanigst af ethers k. m. schriftlige proposition for-faret, forne 3600 mandt thendt nedersexische kreidts vere thil-sagdt, vi och icke vide kunde, hvadt formoding ethers k. m. omthendt ofver sexische kreidtsis correspondents och union medt thendt neder sexische kunde hafve, vi icke heller kunde vide, hvorvidt ethers kong. mat. medt thendt nedersexische kreidts sig hafver indladet udi alle omstende, ethers kong. mat. och efther proposi-tionen ehr thilsagdt emodt alle undsetning paa rigens vegned. Tha efther den første allegerede grundt och aarsager, och paa thet ethers kong. mat. icke intempestive keyseren schulle alt forhart offendere, ehr vel voris underdanigst betenckinde, at thet varraadeligst, at thet folck, som nu her af riget udi thendt nedersexische kreidts underholdis, motte med godt føye och lempe blifve

hiem fordrit, och siden, thersom emodt ald schel och ret nogen ac-tual religions krig schulle alt for paa kome, tha videre ex rerum successu udi en il at beraadslage och undsette, saa vidt mandt burde och kunde; thi uden thvifvel underholder vel thendt nedersexische kreidtsentha theris gamble forige trouper thil theris landts defension. Mens paa thet dog at ethers kong. mat. icke schal erachtes

---

Noter
a Er i C tilføjet over Linjen. b Er i C tilføjet i Randen. c I Stedet stod der i Coprindelig: synderlig efterdi mand icke aldelis paa fornefnte kredsis och alle des lede-mod constanti resolutione och steftighedt icke erre af fornefnte aarsager forvissede,dog efterdi vy. d Her slutter det fra Kanslerens Koncept indtagne Stykke. Jfr. S. 387.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...ellers ganske kejserlig ære, tage anledning til at forene kredsen med kejseren, afdanke folket og derefter åbne døren for forfølgelser, som af forskellige årsager og påskud, først over den ene, så den anden, ubilligt kunne foretages imod alle kapitulationer.

3. Turde dog kejseren og de pavelige (pontificii) en tidlang holdes inden for billighedens grænser, både fordi de så et antal folk være på fode, og fordi de frygtede for andre konsekvenser, nemlig at man yderligere kunne styrke sig med anden tilslutning, med Eders Kongelige Majestæt og dette rige, såvel som med andre potentater og stænder forbinde sig, og mange andre betænkeligheder, som sådan en fortsat krigsforfatning kunne give anledning til.

Efter at nu den første menings grunde, nemlig at folket i den nedersaksiske kreds ikke uden rigets betænkelige fare kan undværes, så vidt vi underdanigst kunne begribe, er langt vigtigere end de sidste, som kunne tilråde at underholde folket, og vi dog underdanigst har erfaret af Eders Kongelige Majestæts skriftlige proposition, at fornævnte 3600 mand er den nedersaksiske kreds tilsagt, kunne vi heller ikke vide, hvilken formodning Eders Kongelige Majestæt kunne have om den øversaksiske kredses korrespondance og forbindelse med den nedersaksiske, vi kunne heller ikke vide, hvor vidt Eders Kongelige Majestæt i alle henseender har indladt sig med den nedersaksiske kreds, [og om] Eders Kongelige Majestæt efter propositionen er forpligtet til al undsætning på rigets vegne.

Da er efter den først anførte grund og årsag, og for at Eders Kongelige Majestæt ikke utidigt skulle fornærme kejseren alt for hårdt, vel vor underdanigste betænkning, at det var rådeligst, at det folk, som nu her af riget underholdes i den nedersaksiske kreds, måtte med god føje og lempe blive hjemkaldt, og siden, dersom der imod al skel og ret skulle komme nogen virkelig religionskrig i gang, da videre efter sagernes udvikling i en fart berådslå og yde undsætning, så vidt man burde og

kunne; thi uden tvivl underholder den nedersaksiske kreds endda deres gamle, forrige tropper til deres lands forsvar.

Men for at Eders Kongelige Majestæt dog ikke skal agtes...

Note-oversættelse: ... især fordi man ikke aldeles er forvisset om fornævnte kredses og alle dens medlemmers bestandige beslutning og standhaftighed af fornævnte årsager, dog fordi vi...

side 382

thet begynte forbundt self at casserea, tha ehr her hos voris under-danigst betenckende bpaa ethers k. m. egen naadigst velbehag,at ethers mat.b naadigst ville behage at bruge the føyligste middelthil thendt bemelte krigs magt egien af thet rømsche rige at revo-cere, csom anten at thet begieredes same krigs folck for beqvem-lighedt at leggis nermere emodt ethers mats egen grendtser, hvorthet thenum kunde vere føye thienlig, och the therfore thenumnødigst hafve ville. hvorofver the och beqvemligt kunde aftackes,medt ehrbydelse, at thet udi nødthrengede thilfaldt thenum dogschulle vere thil assistents, som forberørt ehr; eller ochsaa, om ther kunde formerckes, at nogen af thenum under en eller andenundschylding sig fran thette verck begynte at afschillie, hvor af theris dissolution och inclination thil keyseren och al hans inten-tion nochsom var at formode och i thide sig for at forseckere c. Vi formode ochsaa visselig, at hvis erklering, som ethers k.m. afferdigde thil keyseren, egien therfran medførendes vorder, endtochsaa vel schal suppeditere nogen førlige middel och lempe ther-thil at kome, efther at thenum icke saa stoer magdt schal sidensynes fornøden thil nogen forseckering emodt keyseren, hvor vedtthe ckon sig self kunde forsvage och exhaurere och ellers ufor-motlig ulycke och farc sig accellerere. Hvadt middel ahnlangende ehre, det bemelte krigsfolck midlerthidt med at underholde, ehr voris underdanigst betenckinde, at vi icke kunde finde thet raadeligt at sette riget efther nerverendesthilstandt udi større gieldt, endt thet allerede udi ehr, meden ehr-achte gafnligt, at thendt skat, som thil nest følgende aar ehr be-vilget at schulle udgifves, thendt nu strax medt thet første at ladeoppeberge och dthet at bruge thil hvis som kandt fattes, naar be-melte krigsfolck blifver aftacket, thenumd theris rest at conten-tere och fornøye; hvis ofver blifver, kandt siden thil drotning mat.ehrleggis, vor haandt och segel, som endnu udstaar, thermed at

---

Noter

a Herefter følger i B, men overstreget: och eders ko. ma. credit saaledis stillisudi thvifvel och ercatis som den det nedersachsische defension verck først hafde styrket och først desereret, och dermedt foraarsaget, hvad ulycke efterfølge kunde och vorisreligions forvantere maatte timis, paa det ochsaa at riget icke gandtske med alle skal forblottis fra det forbunt, favor och assistentse, som the hos den

nedersachsische kreds-sis alle eller fleste stender udi auden nøds tidt kunde hafve at formode. b Er i B tilføjeti Randen i Stedet for det overstregede: at eders ko. ma., som self naadigste best vid,hvorledis medt alle omstende hos den bemelte tilsagde och fremsende assistentse sigforholder, derfor ochsaa. c Er i C tilføjet i Randen. d I B stod først: deraf afbetalehvis krigsfolcket kunde restere.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...det begyndte forbund selv at ophæve, da er her hos vor underdanigste betænkning overladt til Eders Kongelige Majestæts eget nådigste velbehag, at Eders Majestæt nådigst ville behage at bruge de bekvemmeste midler til igen at tilbagekalde bemeldte krigsmagt fra det romerske rige, som enten at der begæredes, at samme krigsfolk for bekvemmeligheds skyld skulle lægges nærmere mod Eders Majestæts egne grænser, hvor det kunne være dem bekvemt, og de derfor måtte ønske det, hvorved de også bekvemt kunne afdankes, med det løfte, at de dog, hvis nøden krævede det, skulle yde assistance, som førnævnt er; eller også, om der kunne mærkes, at nogen af dem under en eller anden undskyldning begyndte at skille sig fra dette værk, hvoraf deres opløsning og tilbøjelighed til kejseren og hele hans hensigt nok var at formode, og i tide at sikre sig derimod.

Vi formoder også visselig, at den erklæring, som Eders Kongelige Majestæt afsendte til kejseren, og som derfra igen kommer tilbage, også vel skal yde noget belejligt middel og lejlighed til at nå dertil, efter at de ikke senere skal synes at behøve så stor magt til nogen sikring imod kejseren, hvorved de kun kunne svække og udmatte sig selv og ellers fremskynde uformodet ulykke og fare for sig selv.

Hvad middel angår, i mellemtiden at underholde bemeldte krigsfolk med, er vor underdanigste betænkning, at vi ikke kunne finde det rådeligt at sætte riget efter nærværende tilstand i større gæld, end det allerede er i, men agter det gavnligt, at den skat, som til næstfølgende år er bevilget at skulle udgives, den nu straks med det første lader opkræve og bruger den til hvad der kan mangle, når bemeldte krigsfolk bliver afdanket, for at kontentere og fornøje dem deres restance; hvad der bliver tilovers, kan siden afleveres til dronningens majestæt, vor hånd og segl, som endnu udestår, dermed at...

Note-oversættelse: (a) ...og Eders Kongelige Majestæts kredit således stilles i tvivl og anses som den, der først havde styrket og først afvæbnet det nedersaksiske forsvarsværk, og dermed forårsaget, hvilken ulykke der kunne følge, og som vore trosfæller måtte tilskrives, for at riget heller ikke ganske skal blottes for det forbund, den gunst og assistance, som de hos den nedersaksiske kredses alle eller fleste stænder i anden nødens tid kunne have at formode.(b) ...at Eders Kongelige Majestæt, som selv nådigst bedst ved, hvorledes det med alle omstændigheder forholder sig med den bemeldte

tilsagte og fremsendte assistance, derfor også.(d) ...deraf afbetale, hvad krigsfolket kunne have til gode.

side 383

indfrie och saadane rigens gieldt med at aflegge och bethalle,aefthersom forbemelte skat dog therforuden thil same brug under-danigst ehr bevilgeta.

For thet andet, de repressalia ahnlangende, som udi Franck-rige ehr thilstedt paa k. m. undersotter her af riget, ehr voris under-danigst betenckende, at ethers kong. mat. thil lige medt ethersk. m. undersaaters hosføyede supplicationibus, som hos ethers k. m.om nogen middel thil at kome theris ehrliddene schade efther under-danigst hafve ahnholdit, endnu hos hans mat. udi Franckrigeschriftlig ville lade ahnholde udi thendt mening, at som ethersmat. formoder, thenne sag hans mat. udi Franckrige icke rettelig,mens uden thvifvel efther vrang undervisning foreført; formodertherhos ochsaa, hans mat. af ethers mats thvenne siste schrif-velser beder om althing at vere underrettet, ahnseendis ethersmat. udi thendt ene sag allerede hafver administrerit godt justitiæefther ald christelig lovg och ret, och udi thendt anden sag ehrbødetsig for lang thidt siden thil ald billige middel retferdelig thendt at afhandle; der ey heller ingen repressalia emellum venner bør at thilstedes och anstilles udi the sager, som vedt ordentlig ret och middel bør och kandt forhandles. Tha eftherthi ethers k. m.gandsche unødigt saa eller ville, at thendt gode forthroende och correspondents emellum rigerne udi nogen maade at schulle sveckes och forringes, meden fast mere at thet gode gamble venschab kunde ehrholdis och formeris, besynderlig udi thene farlige thendt gandschechristenhedts thilstandt, saa och paa thet handel och vandel emel-lum begge rigerne och theris undersotter thenum thil største schade och afbreck icke som hidt indthil nogen thidt schet ehr, schulleforhindris och opholdis, ethers k. m. therfore begierede, at ethersmats undersotter motte sche thilbørlig restitution for theris ehr-lidne schade, hvilcket af theris hosliggende supplicationer var at forfare. For thet thredie, forbudt paa korn ahnlangende, ehrachte vi underdanigst raadeligt, at ther paa rug af riget thil fremedelande och steder at udføre blifver giort forbudt indthil Johannisudi neste aar først komende; dog icke ther med menis, at jo her emellum rigerne Danmarck och Norge indbyrdis maa sche thilførsel af rug fran the steder, som thet kandt vere at aflade, mens eftherthi

---

Noter

a Er i B tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...indfri, og således afbetale og betale rigets gæld dermed, eftersom fornævnte skat dog desforuden underdanigst er bevilget til samme brug.

For det andet, angående de repressalier, som er tilstedt i Frankrig mod Kongelig Majestæts undersåtter her af riget, er vor underdanigste betænkning, at Eders Kongelige Majestæt tillige med Eders Kongelige Majestæts undersåtteres vedlagte supplikationer, som hos Eders Kongelige Majestæt underdanigst har ansøgt om noget middel til at komme deres lidte skade til livs, endnu skriftligt ville lade ansøge hos hans majestæt i Frankrig i den mening, at som Eders Majestæt formoder, er denne sag ikke rettelig forelagt hans majestæt i Frankrig, men uden tvivl fremført efter vrang undervisning (fejlagtig oplysning); formoder desuden også, at hans majestæt beder om at blive underrettet om alting af Eders Majestæts to sidste skrivelser, eftersom Eders Majestæt i den ene sag allerede har administreret god retfærdighed efter al kristelig lov og ret, og i den anden sag for lang tid siden har tilbudt sig at behandle den retfærdigt med alle billige midler; der bør da heller ingen repressalier mellem venner tilstedes og anstilles i de sager, som ved ordentlig ret og middel bør og kan forhandles. Da Eders Kongelige Majestæt ganske unødigt ser eller vil, at den gode fortrolighed og korrespondance mellem rigerne på nogen måde skulle svækkes og forringes, men snarere at det gode gamle venskab kunne beholdes og forøges, særdeles i denne farlige, hele kristenhedens tilstand, og ligeledes at handel og vandel mellem begge riger og deres undersåtter, til deres største skade og afbræk, ikke som hidindtil nogen tid er sket, skulle forhindres og opholdes, begærede Eders Kongelige Majestæt derfor, at Eders Majestæts undersåtter måtte ske tilbørlig oprejsning for deres lidte skade, hvilket var at erfare af deres vedlagte supplikationer.

For det tredje, angående forbud på korn, agter vi underdanigst rådeligt, at der på udførsel af rug af riget til fremmede lande og steder bliver gjort forbud indtil Sankt Hans dag i næste år først kommende; dog menes dermed ikke, at der jo her mellem rigerne Danmark og Norge indbyrdes må ske tilførsel af rug fra de steder, hvor det kan undværes, men eftersom...

side 384

vaarkornet ehr Gudt sche lof gandsche vel fremkomen aoch thet fast thet fornemiste ehr, som vi herudi riget hafve at forvente os at fhae pendinge fora, befinde vi icke thet fornøden eller gafnligt,at therpaa scher nogen forbudt. For thet fierde, om forbudt paa the vare fran andre steder her udi riget at indføre, som thet ostindische compagnie self laderhiem hente, ehr voris underdanigst betenckinde, at naar vedt Gudtsvelsignelse de ostindische vare her indt udi riget saa rigelig blif-ver indført, at thisse lande nottorfteligen thermed kandt vorde for-sørget, tha kandt siden saadane vare forbydes fran andre steder at indføres. For thet fembte, ahnlangende atschillige uordning medt sveren och banden, hellig brøde, festensøl och brølluper, ehr ther-om voris underdanigst betenckinde, at baf alle lensmendene och anden øfrighed medt alfvorlighed holdes om alle hellige brødeb efterlovven, recessen, kirckeordinantsen och andre kongelige forord-ninger. Medt sveren och banden var vel at ynsche, at therom saa velsom anden ugudelig vesen, ther daglig dag thager fast ofverhaandt,kunde

forordnis en almindelig kiercke disciplin, hvor vedt saadaneGudts forthørnelse udi thet ringiste motte føres udi nogen afschyveoch vedt Gudts naadige hielp thidt efther anden aftage och formindsches. Midler thidt synes icke uraadligt, at thet vedt en al-mindelig atvarsel och forordning blifver paamindt och thilsagdt, at alle och enhver, hvadt standt och condition handt ehr, udi sit hus och gaardt, udi kiøbstederne saa vel och paa landet, the entholde och venne sig fran saadane Gudts lasterlig vanehre, och en hver hafvescharp och flitig indsehende med sine tiunde och thienere, at the blifve straffet for saadane eder och banden cpaa pendinge udi thefattiges bøsse eller med anden husstrafc, en hver efther hans vil-ckor, serdelis efther gaardtsretten och andre christlige forordninger; disligiste ochsaa presterne allevegne, at the icke aldene selfentholde sig fran at gifre andre onde forderfvelige exempel medt sveren og banden, meden ochsaa udi alle gudtfrychtige samqvempaaminder andre, som the hender at høre saadant af, baade at thesig therfran entholde, saa och at the thil the fattige noget ville udlegge, naar the saaledes forsynder; kunde och antegne

---

Noter
a Er i B tilføjet i Randen. b I B stod oprindelig kun: om helligbrøde alvorligholdes. c I B tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...vårkornet er, Gud ske lov, kommet ganske godt frem, og det er næsten det fornemste, som vi her i riget har at forvente os at få penge for, [derfor] befinder vi det ikke fornødent eller gavnligt, at der derpå sker noget forbud.

For det fjerde, om forbud på de varer, der fra andre steder her i riget skal indføres, som det ostindiske kompagni selv lader hjemhente, er vor underdanigste betænkning, at når ved Guds velsignelse de ostindiske varer her ind i riget bliver indført så rigeligt, at disse lande fornødent dermed kan blive forsørget, da kan siden sådanne varer forbydes at indføres fra andre steder.

For det femte, angående adskillige uordener med sværgen og banden, helligbrøde, fæstensøl og bryllupper, er derom vor underdanigste betænkning, at der af alle lensmænd og anden øvrighed med alvorlighed holdes på overholdelse af alle helligbrøde efter loven, recessen, kirkeordinansen og andre kongelige forordninger.

Med sværgen og banden var det vel at ønske, at der om dette, såvel som anden ugudelig væsen, der dagligt tager mere og mere overhånd, kunne forordnes en almindelig kirkedisciplin, hvorved sådan Guds fortørnelse i det mindste måtte bringes til afsky og ved Guds nådige hjælp tid efter anden aftage og formindskes. I mellemtiden synes det ikke urådeligt, at det ved en almindelig advarsel og forordning bliver påmindet og tilsagt, at alle og enhver, hvad stand og vilkår han er af, i sit hus og

gård, i købstæderne såvel som på landet, afholder og vænner sig fra sådan Guds lastelige vanære, og enhver har skarpt og flittigt opsyn med sine tyende og tjenere, at de bliver straffet for sådan eden og banden med penge i de fattiges bøsse eller med anden hustugt, enhver efter hans vilkår, særdeles efter gårdsretten og andre kristelige forordninger; ligeledes også præsterne alle vegne, at de ikke alene selv afholder sig fra at give andre onde, fordærvelige eksempler med sværgen og banden, men også i alt gudfrygtigt samkvem påminder andre, som de hænder at høre sådant af, både at de afholder sig derfra, og også at de vil udlægge noget til de fattige, når de således forsynder sig; kunne også optegne...

Note-oversættelse: (b) I B stod oprindelig kun: om helligbrøde holdes alvorligt.

side 385

theris nafn, som sig motvillig her emodt lader befinde, och thilthenum ofver lefvere, som thilbørlig therofver hafver at rette och theris straf paabyde. Om brøllupper ehrachte vi underdanigst gafnligt, thet blefforordnit, at ingen ufrie mandt holte nogen brøllupskost lenger endt paa en dags thidt och ingen af thenum, ehvadt condition handt kunde vere, at spise udi thet høyeste mere endt sex retter; doghvor thet hidt indt thil hafver verit brug ringere endt sex retter at spise, thet ochsaa forblifve vedt same theris vedtthagne brug och schick; hvor ochsaa thil lige kunde afschaffes, at aldelis ingenvin, lidet eller møget, udi kander eller glas at bruge, saa och eyheller nogen slags confect udi theris brøllups kost blef nogenthilstedt och forundet. Festensøl ahnlangende ehrachte vi gafnligt, the aldene blefthilstedt at holdes udi foreldrene eller hvo udi theris stedt ehre,theris huse, och icke uden udi femb eller sex par folckes udi thetallerhøyeste, theris nerverelse, och ckon thenum at gifves et tarf-veligt maalthidt paa femb retter, gandsche ingen vin, brendevin ellerthislige fremedt drick og ingen slags confect thor thilstedes. For thet siette, ahnlangende hvis irringer som schal vereemellum Ribe och Haderslefhus, thendt geistlig jurisdiction ahn-langende, ther paa hafver her Albret Skel sig ehrkleret, sig icke vere vitterligt, nogen saadan thvist emellum bemelte huse at vereemellum, uden aldene om en kiercke, som kaldis Sim kiercke, hvorthe begge sig hidt indt thil hafver høyheden thilholt medt collationthil presten at udgifve, och ehr therfore underdanigst begierendes,at thermed motte en gang kome thil en endelig ende. Thersom ellersnoget fran Riberhus vedt mageschifte thil Haderslefhus kunde be-gieris, ehrkleret och bemelte her Albredt Skel sig, at ther findisaldelis inthet godts, thet hanum ehr bevidst, som jo ligger be-melte Riberhus baade meget nermere og formiddelst anødtorftigfordringschaba, brendtsel och giersel fast nødiger och beleyliger,endt thet Haderslefhus kunde vere, undthagen fire gaarde udi Thys-trup herrit, som yder aldene theris schyldt og landtgilde thilRiberhus, foruden nogen herlighedt, og ehr fast nermere vedtHaderslefhus endt Riberhus, og kunde therfore vel for billig schel och fylliste therfran mageschiftes. Hvis ellers ethers kong. mat. os naadigst vedt ethers mat

Noter

a I B stod oprindelig: skov, agning [usikker: agning], tømmer.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...deres navn, som lader sig befinde modvillige herimod, og overlevere dem til den, som tilbørligt har at dømme derover og pålægge deres straf.

Om bryllupper agter vi underdanigst gavnligt, at det blev forordnet, at ingen ufri mand holdt noget bryllupsgilde længere end på en dags tid, og ingen af dem, hvad vilkår han end kunne være af, spiste i det højeste mere end seks retter; dog hvor det hidindtil har været brug at spise ringere end seks retter, det også forblev ved deres samme vedtagne brug og skik; hvorved også tillige kunne afskaffes, at der aldeles ingen vin, lidt eller meget, i kander eller glas måtte bruges, og heller ikke nogen slags konfekt blev tilstedt og tilladt nogen i deres bryllupskost.

Angående fæstensøl agter vi gavnligt, at de alene blev tilstedt at holdes i forældrenes, eller hvem der er i deres sted, huse, og ikke med flere end fem eller seks par folks nærværelse i det allerhøjeste, og at der kun gives dem et tarveligt måltid på fem retter, ganske ingen vin, brændevin eller lignende fremmed drik, og ingen slags konfekt måtte tilstedes.

For det sjette, angående hvilke uoverensstemmelser der skal være mellem Ribe og Haderslevhus, angående den gejstlige jurisdiktion, har hr. Albret Skel derpå erklæret sig, at det ikke er ham vitterligt, at der er nogen sådan tvist mellem bemeldte huse, uden alene om en kirke, som kaldes Sim kirke, hvor de begge hidindtil har forbeholdt sig retten til at give presten kollats, og er derfor underdanigst begærende, at det dermed engang måtte komme til en endelig ende. Dersom der ellers kunne begæres noget gods fra Riberhus i mageskifte til Haderslevhus, erklærede bemeldte hr. Albret Skel sig, at der aldeles intet gods findes, som er ham bevidst, der jo ligger bemeldte Riberhus både meget nærmere og formedelst nødtørftig ydelsespligt, brænde og gærsel langt mere fornødent og belejligt, end det kunne være for Haderslevhus, undtagen fire gårde i Thistrup herred, som alene yder deres skyld og landgilde til Riberhus, foruden nogen herlighed, og ligger langt nærmere ved Haderslevhus end Riberhus, og kunne derfor vel med billig ret og fuldt vederlag mageskiftes derfra.

Hvad Eders Kongelige Majestæt os ellers nådigst ved Eders Majestæts...

side 386

cantsler hafver ladet mundtligen andrage, først om øxen kiøb hosbønderne, therom ehr voris underdanigst betenckende, at thet raade-ligst ehr, ther vedt at forblifve, som thet allerede efther recessen och andre ethers k. mats udgangne forordninger forholdis, ahn-sehendis at thet bønderne ehr thil gafn och opholdt, som udi thil-fallene nødt, aendog thet ehr thet svageste ledemodta, hielpe allige-vel at bere rigens och landtsens thynge. Ahnlangende guarnison paa festningerne at underholde, thaeftherthi her dog nu allehaande andre besveringer indfalde, ehreunderdanigst begierende, at thermed indthil nest komende herredagemotte beroe. Ahnlangende Hans Lyckes vilckor ehrachte vi raadeligst, at thersom sagsøgeren efther lovlig proces och domb begierer nogetemodt hanum at forethagge, at ther tha eftherfor fore ethers k.m. forordninger blifver med forholdet. Herforuden hafver nogle af kiøpstederne ochsaa ehrinderit och begierit ethers kong. mats naadigst forordning om hvis fremede och andre som omdrage och betage thenum theris niering medatschillig kiøb och sal, hvorofver vi underdanigst voris betenckindeochsaa therom hafver indføyet, at thet os raadeligt synesaldelis ingen fremede och uden riget boesiddende at omdrage theriskiøb och sal, kiøbstederne thil forthrengsel, at drifve, uden aldene udi rette marckets dage, hvor the lige vedt andre efther en hverbyes privilegier theris handel hafve at drifve; dog thersom nogensig serdelis formener thil nogen ydermere handel och vandel her udi riget at vere priviligerit, ehr thet billigen, ehr thet nøyachtig for ethers mat. och ethers mats raadt thilforne deducerer og ehrholder. At thette ehr voris underdanigste betenckende paa etherskong. mats naadigste proposition, hafve vi med egne hender under-schrefvit. Actum Othense 29 septembris aar 1623. bEders kong. mats underdanigste raadtbChristenn Friis. Oluff Rosenspar. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlfeldt. Albret Skiell. Iffuer Jull. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn.

Tillæg. Kristen Fris' Udkast til Betænkningen.

Belangende den hielp, som den nedersexiske kreds giøris, daavaar voris underdanigste betenckende, at dette rige icke kunde velfoedre vel auxiliis subministrandis y nogen maader tryggelig ind-

---

Noter
a Er i B tilføjet i Randen. b Med Kristen Fris' Haand.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...kansler har ladet mundtligt andrage, først om oksekøb hos bønderne, derom er vor underdanigste betænkning, at det er rådeligst at forblive derved, som det allerede forholdes efter recessen og andre af Eders Kongelige Majestæts udgangne forordninger, anseende at det er bønderne til gavn og ophold, som i tilfælde af nød, endog det er det svageste lem, dog alligevel hjælper at bære rigets og landets byrde.

Angående at underholde garnison på fæstningerne, da eftersom her dog nu allehånde andre besværinger indtræffer, er vi underdanigst begærende, at det dermed måtte bero indtil næstkommende herredag.

Angående Hans Lykkes vilkår agter vi rådeligst, at dersom sagsøgeren efter lovlig proces og dom begærer noget at foretage imod ham, at der da derefter forholdes efter Eders Kongelige Majestæts forordninger.

Desforuden har nogle af købstæderne også erindret og begæret Eders Kongelige Majestæts nådigste forordning om, at fremmede og andre, som går omkring og fratager dem deres næring med adskilligt køb og salg, hvorover vi underdanigst også i vor betænkning har indføjet, at det synes os rådeligt, at aldeles ingen fremmede og uden for riget boesiddende må drive deres køb og salg omkring, købstæderne til fortrængsel, uden alene på de rette markedsdage, hvor de ligesom andre efter hver bys privilegier har deres handel at drive; dog dersom nogen særdeles formener sig at være privilegeret til nogen yderligere handel og vandel her i riget, er det billigt, at det nøjagtigt forinden bevises og godtgøres for Eders Majestæt og Eders Majestæts råd.

At dette er vor underdanigste betænkning på Eders Kongelige Majestæts nådigste proposition, have vi med egne hænder underskrevet. Så sket i Odense den 29. september år 1623.

Eders Kongelige Majestæts underdanigste råd:[underskrifter - egennavne, oversættes ikke]

Tillæg [Erslevs overskrift - ikke et ældre citat].

Angående den hjælp, som den nedersaksiske kreds ydes, da var vor underdanigste betænkning, at dette rige ikke med god hjælpsforsyning på nogen måde kunne trygt ind-...

side 387

menge sig med de tydske førster [osv. osv., som optaget i Betænkningen ovfr.S. 378, indtil] paa rigets vegne. Daa paa det 1. eders kong. may. icke skal eractis forbundet at cassere, som nu och udi [!] e. k. m. kongelige credit kunde stilley tvifl; 2. paa det och eders kong. may. icke skal eractis den,som det nedersexiske defension verck først hafver styrket och først hafver desereret aoch dermed foraarsaget hvad ulycke efterfølge kunde och religions forvanterne maatte timisa; 3. paa det og rigeticke skal forblotis af det forbundt, favor och assistents, som det hos den nedersexiske kretsis alle eller fleste stender i anden nødstid hafde at formode, er vel voris underdanigste betenke[nde], atdette folk en tid lang kand underholdis til defension, særdelis saalenge den nedersexiske kreds den sidst giort och slutted afskedtefterkommer, skyt, folk, pending och anden nøttørft contribuerer och

y rette tide frem sender, och icke lenger; ahvorpaa flittig och god art och kundskab vilde leggisa; thi naar en del dennem sigafsondrer under en eller anden undskylding, daa er det it vist for-bud til deris dissolution och inclination til keiseren och al hans begiering och intentionb. Dog for de først allegerede [osv. omtrent som S. 381 indtil] lands defension. Middel folket at hiemfordre kunde keiserens erbydelse, sommed S[iverd] Pavisk uden tvifl sker, suppeditere, saa och begieredennem for beqvemlighed mod sine egne grendser jo lenger och ner-mere, indtil de kunde siunis kredsen føie fornøden. Middel at underholde och raads forløfte.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1623.

Indlandet[1]. 3 Januar befalede Kongen fra SkanderborgRaaderne Hr. Kristen Fris, Jakob Ulfeld, Hr. Albret Skel,Hr. Anders Bille og Holger Rosenkrans samt 17 Adelsmændat møde i Sorø 5 Febr. for at raadslaa om det adelige Aka-demi, som vilde blive stiftet dèr, efter den Instruktion, som vildeblive tilskikket dem[2]. En saadan udfærdigedes 8 Januar fra

---

Noter

a Tilføjet i Randen. b I Randen tilføjet: och midler tid forsikre sig, om det ickeallerede er sked paa autentico instrumento belangende dette rige igien tilsagt hafver under alle eller fleste herrers og stenders hand och segel.

[1] Raadet nævnes ikke i Fdg. af 18 Novbr. om Kongens Tjeneres borgerlige Næringog Tynge. Trykt.[2] Sjæl. T. XXII, 190; Tauber, Sorøe Acad. under Chr. IV og Fred. III, Aktst. S. IV. 25*

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Kun det ældre citat (Kristen Fris' udkast) oversættes; Erslevs egen fremstilling fra "Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1623" og nedefter oversættes ikke.]

...blande sig med de tyske fyrster [udeladt af Erslev] på rigets vegne.

Da for det 1., for at Eders Kongelige Majestæt ikke skal anses for selv at have ophævet forbundet, hvilket nu kunne stille Eders Kongelige Majestæts kongelige kredit i tvivl; for det 2., for at Eders Kongelige Majestæt heller ikke skal anses for den, der først har styrket og først desarmeret det nedersaksiske forsvarsværk, og dermed forårsaget hvilken ulykke der kunne følge, og som trosfællerne måtte tilskrives; for det 3., for at riget heller ikke skal blottes for det forbund, den gunst og assistance, som det hos den nedersaksiske kredses alle eller fleste stænder i anden nødens tid kunne have at formode, er det vel vor underdanigste betænkning, at dette folk en tidlang kan underholdes til forsvar, særdeles så længe den nedersaksiske kreds efterkommer den sidst gjorte og

sluttede afsked, bidrager med skyts, folk, penge og anden fornødenhed og sender det frem i rette tid, og ikke længere; hvorpå der flittigt og med god omhu og kundskab ville blive lagt vægt; thi når en del af dem skiller sig fra under en eller anden undskyldning, da er det et sikkert tegn på deres opløsning og tilbøjelighed til kejseren og hele hans begæring og hensigt.

Dog for de først anførte [udeladt af Erslev] landets forsvar.

Middel til at hjemkalde folket kunne være, at understøtte kejserens tilbud, som uden tvivl sker med Siverd Pavisk, og også begære dem flyttet for bekvemmeligheds skyld nærmere og nærmere mod deres egne grænser, indtil de kunne synes kredsen tilstrækkeligt belejlige.

Middel til at underholde, og rådets løfte.

Note-oversættelse (b): ...og i mellemtiden forsikre sig om, hvorvidt det ikke allerede er sket på autentisk dokument, angående at dette rige igen har fået tilsagt under alle eller de fleste herrers og stænders hånd og segl.

side 388

Boller[1]. Mødet fandt Sted, og et Forslag til Fundats for Sorø afgaves 9 Febr. af Kristen Fris, Jakob Ulfeld og *Hol-ger Rosenkrans* samt 12 Adelsmænd[2]. Efterat Sagen havdeværet for paa Herredagen i Juni (ovfr. S. 361), udstedtes 30Novbr. to Fundatsbreve, idet Kongen ved det ene henlagdeMaribo Kloster til Akademiet med Raadets Samtykke og, efterdihint Kloster saaledes »har været stiftet ved Begyndelsen, at Ri-gens Raad samme Kloster skulde have i Forvaring«, bevilgede,at Raadet maatte vælge en af sin Midte til at have Tilsyn medAkademiet, medens han ved det andet henlagde Børglum Klostertil Akademiet og dets Hofmester; denne fritoges for at ydeRostjeneste deraf i Fredstid, og det overlodes Raadet altid at opnævne tre Mænd, blandt hvilke Kongen da vilde vælge Hof-mesteren[3].
6 Januar tilskrev Kongen fra Skanderborg Hr. *AlbretSkel, Eske Brok og Kristian Holk*, at eftersom nogle nørre-jydske Adelige, »ham til Vilje«, havde bevilget at »indlægge« idet østindiske Kompagni, skulde de nu paa ViborgSnapsthing gjøre deres muligste Flid for at disponere andre af Ade-len til at gjøre det samme[4]. 18 Novbr. tilskrev Kongen 9 Raader[5], at da det Korn,

---

Noter

[1] Orig. med Segl: Topogr. Saml. paa Papir, Sorø n. 38 (Sjæl. T. XXII, 190), jfr.Schlegel III, 203.[2] Orig.: Topogr. Saml. paa Papir, Sorø n. 39 b. Jfr. Siverd Grubbe (Danske Mag.4 R. IV, 66).[3] To Originaler: Justitsmin. Aflev., Skab 15, n. 197. Begge er forsynede med Seglog Underskrifter af Kongen og Raaderne *Kristen Fris, Eske Brok, Kristian Holk,Jakob Ulfeld, Albret Skel, Iver Jul,

Anders Bille, Holger Rosenkrans og Anders Sinklair*;til Oluf Rosensparre, der nævnes med i Brevet, er der levnet Plads blandt Underskrif-terne. I Afskrifterne i Sjæl. R. XVII, 402, 422 nævnes ogsaa Jens Jul blandt Udstederne.— Disse Raader har dog for største Delen ikke været til Stede i Kbhvn. 30 Novbr.,hvad der fremgaar af Missivet af 18 Novbr. (S. 388-89) og Betænkningerne n. 78. —Jfr. Slange S. 489-90, Schlegel III, 202-04. Det første Fundatsbrev er trykt særskilt og hos Pontoppidan, Ann. eccl. Dan. III, 735, dog uden at Raaderne opregnes ved Navneller deres Underskrifter medtages.[4] Jydske T. VII, 181. Et Møde i samme Anledning af den skaanske Adel i Lund26 April omtales af Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 66).[5] nemlig, foruden de nedenfor nævnte, Oluf Rosensparre, Hr. Anders Bille og Hr.Anders Sinklair.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ingen ældre citater på denne side – ingen oversættelse nødvendig. (Siden består af Erslevs egen fremstilling med citerede navne og arkivhenvisninger; den enkelte frase »har været stiftet ved Begyndelsen, at Rigens Raad samme Kloster skulde have i Forvaring« samt »ham til Vilje« og »indlægge« er korte citatfragmenter uden selvstændig oversættelsesværdi ud over moderne gengivelse: »har været stiftet fra begyndelsen af, at Rigens Råd skulle have samme kloster i forvaring«; »ham til vilje«; »indlægge« [dvs. investere/indskyde kapital].)

side 389

som ikke var forbudt, udførtes i stor Mængde, saa at Hungerog Dyrtid var at befrygte, ansaa han det for raadeligt at ladeudgaa et Forbud over hele Riget paa Korn. Herom badesRaaderne i en Il at indskikke deres Betænkning. I Brevenetil Raaderne i Jylland og Fyn[1] tilføjedes: »Og eftersom vi naa-digst formoder, efterdi denne Tilstand og højeste Nød synes at være for Haanden, at eders Stemmer derhen skulde falde,bede vi eder og ville, at I derefter strax paa vore Vegne ivedkommende Stift lader forbyde intet Korn, være sig Rug,Byg, Havre, Hvede, Boghvede, Mel, Malt eller Gryn, ud af Riget at føres uden paa Norge alene og saa vidt det kan og skal sælges« [2]. Samme Dag udstedtes et Mandat, hvorved alUdførsel af Korn fra Sjælland og Skaane forbødes indtil den følgende S. Hans Dag[3]; heri nævnes Raadet ikke. EfteratRaadernes Betænkninger (n. 78, a—c) var indløbne, udstedtes31 Decbr. et lignende Forbud for Jylland og Fyn[4]. Forbudetforlængedes til at gjælde ogsaa efter S. Hans Dag 1624 ved et Missive til Lensmændene af 13 Juni s. A.[5]. Endelig op-hævedes det 12 Juli efter Overvejelse med Raadet, og ved den Lejlighed siges Forbudet at være udstedt med RaadetsRaad og Samtykke[6]; jfr. ndfr. S. 410.

78. Raadernes Betænkninger. Egenh. Orig., rettede til Kansleren:Danske Saml. n. 201: 138 og 142.

a. Eske Brok.

.... Jeg gifver her chanseler venligen at vide, det jeg retnu thvende kongl. mays min allernodigste herre och kongis mis-siver bekomit hafver, det enne allangendis [!] pa alle slags korn her af rigit formedelst den dyrre thidt, som sig lader anse, at skulle forbyudis, ... da efterdi mand dis verre allerede en møgit sel-som och dyr thidt hafver i henderne, och mand icke indnu kand vide, hvad mandt idermere kand hafve sig for at befrøgte, da syuf-

---

Noter

[1] Eske Brok (Aarhus Stift), Kristian Holk (Viborg Stift), Hr. Albret Skel (RiberStift), Iver Jul (Vendelbo Stift), Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans (Fyns Stift).[2] Sjæl. T. XXII, 316.[3] Smstds. 317.[4] Smstds. 339.[5] Smstds. 379.[6] Smstds. 381.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citat 1 (kongebrev til Raaderne i Jylland og Fyn): »Og eftersom vi nådigst formoder, eftersom denne tilstand og højeste nød synes at være for hånden, at eders stemmer skulle falde derhen, beder vi eder og vil, at I derefter straks på vore vegne i vedkommende stift lader forbyde, at intet korn, være sig rug, byg, havre, hvede, boghvede, mel, malt eller gryn, føres ud af riget, uden alene til Norge og kun så vidt det kan og skal sælges der.«

Citat 2 (Eske Brok, 78a): Jeg giver her kansleren venligt at vide, at jeg lige nu har bekommet to af kongelig majestæts, min allernådigste herres og konges, missiver, det ene angående, at der skal forbydes på alle slags korn her af riget på grund af den dyre tid, som synes at vise sig, ... da eftersom man desværre allerede har en meget sælsom og dyr tid i hænde, og man endnu ikke kan vide, hvad man yderligere kan have at befrygte, da synes...

[Erslevs egen indledende og afsluttende fremstilling oversættes ikke.]

side 390

nis mig rodtsompt, at forbudt pa alle slags korns udførelse til fremede steder skier indtil s. Hans dag førstkomindis, efter som medt rug och skeidt er, och efter kongl. mays nodigste befalling her udi Aarhus stigt slig forbudt lade tilkiende gifve, samptligendenom at efterrette, indtil de kongl. mays nodigste vilge idermere der om forfarer. .... Droningborg 29 9bris anno 1623.

b. Albret Skel.

.... Kand jeg y al underdanighed ichi andet forstaa, end ded jo er gafnligt, at der kommer forbud paa alle slags korn efther hansmais messives indhold, thi helders skulde der formedelst den dyrethid, som kornet er i udenlands, saa megit udførris, at ded ichi her y rigit skulle verre at bekomme. Hafver och straxen efther hans kongelig mais bref och befalning ofver al Riberstift paa hans maiestads vegne udførselen ladet forbyde. .... Riberhus den 2decemb.* 1623.

c. Iver Jul.

.... efter di omstendigheder, hoytbemelte hans ma. skrif-velse omformelder, och den formodende høye nødt och farlige thil-standt for dyerthidt (det Gud almechtigste naadeligen afvende)motte forekommvis, siunis mig for min person icke uraadsombt, at der med aller første efter hans mas naadigste bethenckende skierforbudt, dog til samme thidt, som paa rogen schiedt er, hvor efter mand da eller des forinden om rigens stendernes nodtorftige thil-standt och leylighedt kand komme udi vider forfaring, og hafversig at efterrette .... Villestrup thend j decembris anno 1623.

Fyrstendømmerne. 8 Januar befaledes det fra BollerHr. Albret Skel at møde til Fabiani og Sebastiani Dag (20Januar) i Tønder (i »Holsten«) og dèr optræde som Aktor,for at faa Digestridighederne mellem Hertugen og Kongen af-gjorte enten ved Underhandlinger eller Dom[1]. Dagen efterbefaledes det Eske Brok, Kristian Holk, Iver Jul og Hr.Gerd Rantzau at overvære det samme Møde som kgl. Kom-missarier, idet Kongen til den Ende entledigede dem fra den

---

Noter

[1] Jydske T. VII, 184.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Citat (fortsat, Eske Brok, 78a): ...synes det mig rådsomt, at forbud på udførsel af alle slags korn til fremmede steder sker indtil Sankt Hans dag førstkommende, ligesom det er med rug og tærsket [usikker: "skeidt"] korn, og at jeg efter kongelig majestæts nådigste befaling her i Århus stift lader et sådant forbud tilkendegive, så alle kan rette sig derefter, indtil de yderligere erfarer kongelig majestæts nådigste vilje derom. .... Dronningborg den 29. november år 1623.

Citat (Albret Skel, 78b): Kan jeg i al underdanighed ikke forstå andet, end at det jo er gavnligt, at der kommer forbud på alle slags korn efter hans majestæts missivs indhold, thi ellers skulle der, på grund af den dyre tid, som kornet er i udlandet, blive udført så meget, at det ikke skulle være at bekomme her i riget. Har også straks efter hans kongelige majestæts brev og befaling over hele Riberstift på hans majestæts vegne ladet forbyde udførslen. .... Riberhus den 2. december 1623.

Citat (Iver Jul, 78c): ...efter de omstændigheder, som højbemeldte hans majestæts skrivelse omtaler, og den formodede høje nød og farlige tilstand for dyrtid (det Gud den almægtigste nådigt afvende) måtte forekommes, synes det mig for min person ikke urådsomt, at der med det allerførste efter hans majestæts nådigste betænkning sker forbud, dog til samme tid, som på rugen er sket, hvorefter man da, eller forinden, kan komme i videre erfaring om rigets stænders nødtørftige tilstand og lejlighed, og har sig derefter at rette .... Villestrup den 1. december år 1623.

[Erslevs egen fremstilling under "Fyrstendømmerne" oversættes ikke.]

side 391

til ham aflagte Ed[1]. 12 Januar meddeltes det fra Rendsborg Raaderne, at Mødet var udsat til 17 Februar[2].29 Marts befaledes det fra Kronborg Eske Brok, Jakob Ulfeld, Hr. Albret Skel og Holger Rosenkrans at møde i Flensborg 5 Maj og dèr overvære den bevidste Handel mellem Riget og Fyrstendømmet paa Kongens Vegne[3] (jfr. ovfr. S. 354). 11 April udfærdigedes deres Instrux[4]. 2 Maj befaledes det fra Bredsted Raaderne i Stedet at møde i Rendsborg, hvortil Landdagen var henlagt[5]. Her afsluttedes 9 Maj et Forbund mellem Kongeriget og Fyrstendømmerne om gjensidig Krigshjælp (den saakaldte udvidede Union)[6]; jfr. S. 360.

Sverige. 14 Marts bad det danske Rigsraad fra Odense det svenske at sørge for, at de Folk maatte eftersøges og straffes, som i Sverige udspredte det aldeles ugrundede Rygte, at Kristian IV skulde have noget fjendtligt i Sinde mod Sverige[7]. Jfr. ovfr. S. 354.Fra Vesteraas 28 Marts besvarede det svenske Rigsraad det danske Raads Skrivelse af 22 Avgust 1622 (ovfr. S. 350), der først var kommet det i Hænde 17 Febr.; det oversendte en Kopi af Gustav Adolfs Svar til Kristian IV (af 27 Marts[8]) og fastholdt ligesom Kongen, at den i Sverige indførte Told kun vedkom Sveriges Konge og hans Undersaatter, ikke de mellem Rigerne gjorte Aftaler[9]. — Da Kristian IV nu udførte sin Trusel og 14 April fra Frederiksborg befalede, at der skulde

---

Noter

[1] Jydske T. VII, 185. Et lignende Missive er kort refereret under 8 Januar (Fol. 184), hvor dog Iver Jul ikke nævnes med.[2] Smstds. 185.[3] Smstds. 193. Brevet til Eske Brok: Orig. med Segl: RR. n. 43 S.[4] Orig. med Segl: RR. n. 43 U (Instruxbog 1613—69, Fol. 45).[5] Orig. med Segl: RR. n. 43 V (Jydske T. VII, 199).[6] Falck, Staatsrechtl. Urk. S. 107 o. fl. St.; jfr. Slange S. 493—94.[7] Brevet var underskrevet af de 7 ved Raadsmødet tilstedeværende Raader: Svenske Acta IV, 123. Det er rimeligvis blevet afsendt, siden det uden Bemærkning er optaget i den danske Kopibog; dog er det ikke forefundet i Afskrift i det svenske Rigsarkiv, hvis originale danske Raadsbreve er brændte med Slottet i Stockholm.[8] Svenske Acta IV, 123.[9] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 82, Sverige (Svenske Acta IV, 315).

side 392

afkræves de svenske Undersaatter samme Told i Øresund som andre fremmede[1], beklagede det svenske Raad sig stærkt herover i en Skrivelse til det danske fra Gripsholm 7 Avgust, idet det tillige overdrog den til Danmark sendte Gesandt Johan Salvius at forhandle herom paa dets Vegne[2].I Henhold hertil overleverede Johan Salvius i Odense 20 Septbr. det danske Rigsraad en skriftlig Proposition, hvori det stærkt betonedes, at man under Protestantismens farlige Stilling ikke burde lade det venlige Forhold mellem Rigerne blive forstyrret. Det svenske Raad foreslog derfor, hvis man i Danmark ikke vilde lade sig nøje med den givne Deklaration og Resolution, at Stridspunkterne forhandledes og eventuelt paadømtes paa et Grænsemøde[3]. — Det danske Rigsraads Svar afgaves 30 Septbr. (n. 79); Raadet gjennemgik paa ny hele Toldstriden, medens det kun med Forbehold kunde anbefale et Grænsemøde (jfr. ovfr. S. 365)[4].Da denne Raadets Skrivelse kom til Sverige, skrev Gustav Adolf 27 Novbr. fra Strengnæs til Kristian IV[5] og samtidig det svenske Raad til det danske, idet det forudskikkede, at »vi nødig og ugjerne vexle Brev og Skrifter med eder i tvistige Sager, vel vidende, at naar saadanne ikke naa den Ende, man eftertragter, pleje de at føde mere ondt end godt af sig«. Raadet imødegik derefter de af det danske Raad hævdede Punkter og betonede atter, at Sverige maatte fastholde sin Stilling, fordi Striden ikke var om »en ringe Frihed, som en Nation per pacta conventa er tilakkorderet, men selve Rigets Højhed«. Det formente ogsaa, at Danmark, før det skred til Repressalier, burde have prøvet den i Forligene foreskrevne Vej til Afgjørelse af Stridigheder mellem Rigerne. Det danske Raad opfordredes derfor atter til at virke hos Kongen til, at

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXII, 224 og Sundtoldregnskabet.[2] Orig. med 5 Underskrifter: Registr. 82, Sverige (Svenske Acta IV, 317).[3] Orig.: Registr. 27, n. 185 (Svenske Acta IV, 137).[4] Brevet var underskrevet af de samme Raader som Betænkningen af 29 Septbr. (n. 77).[5] Svenske Acta IV, 150.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»vi nødig og ugjerne vexle Brev og Skrifter med eder i tvistige Sager, vel vidende, at naar saadanne ikke naa den Ende, man eftertragter, pleje de at føde mere ondt end godt af sig«:— "vi udveksler nødigt og ugerne breve og skrifter med jer i omtvistede sager, vel vidende at når sådanne ikke når det mål, man efterstræber, plejer de at avle mere ondt end godt af sig."

»en ringe Frihed, som en Nation per pacta conventa er tilakkorderet, men selve Rigets Højhed«:— "en ringe frihed, som en nation ved indgåede aftaler er blevet tilstået, men selve rigets højhed (suverænitet)."

side 393

denne ophævede den Svenskerne paalagte Told i Sundet og gik ind paa Afholdelsen af et Grænsemøde[1].

*79. Rigsraadet til det svenske Raad, 30 Septbr.
Afskrifter:* Registr. 27, n. 221 a (med Underskrifterne) og i Svenske Acta IV, 141.

Vor naborlig venlig helsen, sampt hvad mere kiert och got vi formaa med Gud almechtig tilforne. Edle och velbiurdige Sverigis rigis raad, gode herrer, naboer och besynderlig gode venner, eftersom I gode herrer hid ind thil os hafver afferdiget den høiglærde doctorem Johannem Salvium, saa hafver vi eders schrifvelse sampt forbemelte afferdigtes schriftlige proposition den 20 septembris her udi Ottense vel bekommet och den sampt førige kongelige och andre schrifvelser, hvor paa samme proposition sig særdelis refererer, flittig och nøige igiennumset och begrundet och dennem der heden verer ment fornummit, nemlig at kong. mayt. af Sverig til den tholds afschaffelse, som de Svensche i stedet for Dansche udi Sverige udgifver, icke hafver kundet forstaait af aarsager,

1. Først efterdi det icke kand sche salvo jure regio som det, der betager hans kong. mayt. sin kongelige frie disposition ofver sinne egne undersaatter, til hvilcket fordraget hans mayt. icke med det ringiste forplickter.

2. Dernest formennis icke at schulle bevisis af de Dansche nogen thold at opbergis directe eller indirecte.

3. For det thredie, at Dansche er friere for kronnens thynge af hvis gods de indføre, end de Svensche self.

4. Der efter, icke ret at berettis der udi, at de Dansche erre giorde de utoldfrie lige, belangende det godsis thold, som udschibis, efterdi de fremmede utoldfrie gifver der af thold och icke de Dansche.

5. For det fembte, at saa frempt end de Dansche ratione effectus den told betallede, som de Svensche udgifve af hvis goeds de til samme Dansche selge, da kand ingen sig dog med rette derofver besverge, lige som och Svensche med ingen foige sig kunde besverge derofver, at de utoldfri gifve deris told udi Sundet, hvil-

---

Noter

[1] Orig. med 10 Underskrifter og Segl: Registr. 27, n. 220 (Svenske Acta IV, 154).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele brødteksten på denne side er et ordret citat af det svenske rigsråds skrivelse (30. september 1623) og oversættes her til nutidsdansk:

"Vor naboligt venlige hilsen samt hvad mere kært og godt vi kan gøre med Gud Almægtigs hjælp herudover. Ædle og velbyrdige Sveriges riges råd, gode herrer, naboer og særdeles gode venner, eftersom I, gode herrer, hertil har udsendt til os den højlærde doktor Johannes Salvius, så har vi med flid og omhu modtaget og gennemgået og overvejet jeres skrivelse samt fornævnte udsendings skriftlige forslag af 20. september her i Odense, samt de tidligere kongelige og andre skrivelser, som samme forslag særligt henviser til, og deraf forstået, hvad dermed er ment, nemlig at Hans Kongelige Majestæt af Sverige ikke har kunnet forstå grundene til ophævelsen af den told, som svenskerne opkræver i Sverige i stedet for danskerne, af følgende årsager:

1. For det første, fordi det ikke kan ske uden at krænke den kongelige ret (salvo jure regio), eftersom det ville fratage Hans Kongelige Majestæt hans kongelige frie rådighed over sine egne undersåtter, til hvilket traktaten ikke med det ringeste forpligter hans majestæt.

2. Dernæst mener man, at det ikke kan bevises, at der af danskerne opkræves nogen told, hverken direkte eller indirekte.

3. For det tredje, at danskerne er friere for kronens byrde af det gods, de indfører, end svenskerne selv er.

4. Dernæst er det ikke ret, som derudi berettes, at danskerne er sidestillet de toldfrie, hvad angår tolden af det gods, som udskibes, eftersom det er de fremmede toldfrie, der betaler told deraf, og ikke danskerne.

5. For det femte, at selv om danskerne i virkeligheden (ratione effectus) betalte den told, som svenskerne giver af det gods, de sælger til samme danskere, kan ingen dog med rette besvære sig derover, ligesom svenskerne heller ikke med nogen føje kunne besvære sig over, at de toldfrie giver deres told i Sundet, hvil-" [sætningen fortsætter på næste side]

---

side 394

cken told de Svensche, som godtsit siden af samme utoldfri hendede at kiøbe, dog in effectu at maatte erlegge och betalle.

6. For det siette, at største dellen af den told, som nu disputeris, hafver udi frembfarne Sverigis konningers tider ligget til opstederne udi Sverig och der blefvit oppeborit, førend det neder til søestederne komb.

7. For det sidste, at eftersom de Dansche deris toldfrihed ved privatos contractus kunde siunis at sveckis, saa kand dogh saadanne contractus iche præjudicere Sverigis rigis forordninger, och schulle mandata i Sverige forkyndis och alt saadant dermed afschaffis, saa vit mueligt.

Hvilcke forbemelte skel och aarsager I, gode herer, formenner saadanne at vere, atte nochsom toldens oppebergelse undschylder, och mand sig derfore, uden videre dertil at giøre, dermed burde at benøye, och den told, som i Sundet oppeberge, afschaffe, och icke de Svensche udi deris rettighed mod fordragit turbere och de facto procedere och den ordendtlige udi fordragit forschrefne proces forbigaae.

Der foruden och at mand med den resolution, paa de andre dansche gravamina gifven vaar, och sig med rette burde at contentere, særdellis efterdi religionens och denne tids fast farlige tilstand saadant udkrefver, hvorfore och kongl. mayt. af Sverige sine gravamina hafver ladet falde och af sig sielf bortdøe, uanset de dansche gravamina fast heftig ere drefne, eftersom forbemelte sidste skrifvelser och ofvergifne proposition fast vitløftiger saadant deducerer och forestiller.

Saa ville vi eder, gode herer, der imod til svar venligen hafve uforholdet, at hvad angaar de aarsager och fundamenter, hvorpaa den told, hvilcken de Svensche for Dansche udgifver, beroer, da erre de tilforne af Sverigis commissarier paa det knærødsche mode och fredsfordrag brugte, och samme tid af de dansche commissarier saavel som tit och ofte tilforne vederlagde, och der de iche antagne blefve paa samme mode, ey heller det forslag, som de gode herer, forbemelte svensche commissarier, den tid giorde, da blef den told, som paa de samme rationes, som nu paa nye andragis, sig grundede, afschaffedt udi fordragit; thi ellers vide vi icke, belangende det gods, som udføris, hvad udi fordragit schal forstaais, at vere behandlit, afschaffet och remederit, hvilcket I, gode herer, och udi alle eders svar eigendtlig at forklare althid

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele brødteksten på denne side er fortsættelsen af det citerede svenske skrivelse og oversættes her til nutidsdansk:

"...hvilken told de svenske, som i øvrigt siden kunne købe af samme toldfrie, dog i virkeligheden må erlægge og betale.

6. For det sjette, at størstedelen af den told, som nu bestrides, i tidligere svenske kongers tid har ligget hos opstæderne i Sverige og er blevet opkrævet dér, før det kom ned til søstæderne.

7. For det sidste, at selv om danskernes toldfrihed kunne synes svækket ved private kontrakter (privatos contractus), kan sådanne kontrakter dog ikke foregribe Sveriges riges forordninger, og påbud skal kundgøres i Sverige, og alt sådant skal dermed afskaffes, så vidt muligt.

Disse fornævnte grunde og årsager mener I, gode herrer, er af en sådan art, at de tilstrækkeligt undskylder toldens opkrævning, og at man derfor uden videre burde nøjes dermed og afskaffe den told, som opkræves i Sundet, og ikke forulempe svenskerne i deres rettighed imod traktaten eller gå frem i praksis (de facto) og forbigå den ordentlige, i traktaten foreskrevne fremgangsmåde.

Desuden, at man med rette burde lade sig nøje med den resolution, der var givet på de andre danske klagepunkter, især fordi religionens og denne tids temmelig farlige tilstand kræver det, hvorfor også Hans Kongelige Majestæt af Sverige har ladet sine klagepunkter falde og uddø af sig selv, uanset de danske klagepunkter forfølges ganske heftigt, eftersom de fornævnte seneste skrivelser og det afgivne forslag temmelig udførligt udleder og fremstiller dette.

Så vil vi til gengæld venligt meddele jer, gode herrer, at hvad angår de årsager og grunde, som den told, svenskerne betaler for danskerne, beror på, da er disse tidligere blevet brugt af Sveriges kommissærer ved det knærødske møde og fredstraktat og på samme tid gendrevet af de danske kommissærer, både dengang og ofte siden, og da de ikke blev antaget på samme møde, og heller ikke det forslag, som de gode herrer, fornævnte svenske kommissærer, dengang fremsatte, blev antaget, da blev den told, som beroede på de samme grunde, som nu igen fremføres, afskaffet i traktaten; thi ellers ved vi ikke, hvad der, angående det gods, som udføres, i traktaten skal forstås som behandlet, afskaffet og afhjulpet, hvilket I, gode herrer, bør forklare nøjagtigt i alle jeres svar til stadighed..." [sætningen fortsætter på næste side]

Side 395

forbigaar, uanset kong. mayt. af Danmark, voris allernaadigste koning, sig althid principaliter och fast alene udi denne sag derpaa funderit hafver.

Endog nu vi os med ald billighed vel kunde forschyde til samme fredsfordrag och de forbemelte indlagde, hvor af forstaais kunne, hvad udi frids fordragit hafver verit stridigt, behandlit och afschaffet, och iche med voris replica giøre det paa nye disputerligt, och aldellis ved fordragit, som forbemelt er, neddempet och de novo aldrig med rette burde at føris paa banen; dog ville vi til ofverflod och eder, gode herer, til naborlig och venlig velbefalde til hver de indførte skiel och aarsager her med korteligen hafve svarit:

1. Det jus regium och den kongelig disposition ofver svensche undersaatter belangende, da forstaa vi intet høygre at vere, end at fridsfordrage stricte holdis och efterkommis, och saa frempt en potentat nogen frihed hafver forundt sinne naboer uden nogen kongelige forbehold, hvilcke friheder end hannom sin lige fri desposition ofver sinne egne undersotter eller andre, som i sinne lande handler, betager, och samme naboer sig sielf iche saadant frihed giøre forlystig, at da intet jus regium saa høygt kand forstaais, som der imod kand despensere. At nu den told, som desputeris de Dansche, ratione effectus er paalagt, och och atte der med besvergis, dernest at saadan told for nest forleden feigde hafver verit ved adtschiellige forandringer udi det esse bragt, som den nu er, derforuden, at denne sielfsamme told er, som for feigden stridig vaar, och for det sidste, at den siden paa fordrags modet hafver verit behandlit och afschaffet, ville vi eder, gode herrer, til forige tiders moder, behandlinger och indlagte achter venligen hafve remitterit.

2. For det andet, at ingen told af de Dansche oppebergis, derimod beklagis, at den told, som tilforne de Dansche de facto var paalagt, er saaledis forandret, at de Svensche, som varene de Dansche selge, sielfsamme told i det sted udgifve.

3. At de Dansche ere friere for cronens tynge af indførte gods end de Svensche, dertil svaris: At belangende de Svensches told eller utoldfrihed, saa vit de Dansche efter fordragit iche ere interesserede, gifver eller tager os intet, och bør vi derfore os intet derom at bekymre, meden vel forstaae vi, at efter eders, gode herrer, sedvanlige udtydelser, da kand sielfsamme toldfriheder med lige saadan føye forandris som den, hvilcken nu disputeris, tilforne

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele brødteksten på denne side er fortsættelsen af det citerede svenske skrivelse og oversættes her til nutidsdansk:

"...forbigås, uanset at Hans Kongelige Majestæt af Danmark, vor allernådigste konge, altid principielt og næsten udelukkende har grundet sig derpå i denne sag.

Skønt vi med al rimelighed vel kunne henvise til samme fredstraktat og de fornævnte bilag, hvoraf det kan forstås, hvad der i fredstraktaten har været omstridt, behandlet og afskaffet, og ikke med vort genmæle gøre det påny omtvisteligt - da det jo aldeles er nedlagt ved traktaten, som fornævnt, og på ny (de novo) aldrig med rette burde bringes på bane - dog vil vi i overmål og til jer, gode herrer, til naboligt og venligt velbehag besvare hver af de fremførte grunde og årsager kort herved:

1. Hvad angår den kongelige ret (jus regium) og den kongelige rådighed over svenske undersåtter, da anser vi intet for højere, end at fredstraktater holdes og efterkommes strengt, og dersom en fyrste har tilstået sine naboer en frihed uden noget kongeligt forbehold - en frihed, der i lige måde fratager ham selv den frie rådighed over sine egne undersåtter eller andre, som handler i hans lande - og de samme naboer ikke selv gør denne frihed ulystig for sig, da kan ingen kongelig ret anses for så høj, at den kan ophæve dette. At nu den told, som bestrides af danskerne, reelt (ratione effectus) er pålagt, og at man besværer sig derover - dernæst, at en sådan told siden den seneste fejde er blevet ændret flere gange til det, den nu er, og desuden, at denne selvsamme told er den, som var omstridt før fejden, og endelig, at den siden er blevet behandlet og afskaffet ved fredsmødet - det vil vi venligt henvise jer, gode herrer, til de tidligere tiders møder, forhandlinger og fremlagte akter om.

2. For det andet: at der ikke opkræves nogen told af danskerne - derimod beklages det, at den told, som tidligere faktisk var pålagt danskerne, er blevet ændret således, at svenskerne, som sælger varer til danskerne, i stedet betaler den selvsamme told.

3. At danskerne er friere for kronens byrde af indført gods end svenskerne - dertil svares: Hvad angår svenskernes told eller toldfrihed, forsåvidt danskerne efter traktaten ikke er berørt deraf, angår det os hverken til eller fra, og vi bør derfor ikke bekymre os derom; dog forstår vi vel, at efter jeres, gode herrers, sædvanlige fortolkninger kan den selvsamme toldfrihed med lige så stor føje forandres som den, der nu bestrides, tidligere..." [sætningen fortsætter på næste side]

side 396

er forandrit, och tolden af det gods, som indføris, de Svensche eller andre, som med Dansche kiøber, paaleggis, eftersom i konning Charls høyloflig ihuekommelse hans tid schied er, och siden kand samme forandring med oftbemelte udtydelse undschyldis, efterdi den kongelig høyhed och fri disposition sig saavel hedenstrecker til det, der kiøbis, som det, der selgis, hvorved da och i lige maader denne frihed, som dansche undersaatter nu vinder paa det indførte gods, dennom och blef betagit, giort fruchtløs och til intet. Herhos kunde vi iche lade uformeldet, at efterdi den svensche

cronnis rettighed af det gods, som indføris her, berettis de Dansche efter fordragit at efterladis, at os nogit fremmit forekommer, at det nye paalegh och told, somb under stemplependings nafn udgifvis, til stedis mod fordragit, efterdi samme stemplen hafver sin sierdiellis rulle, som hver och en dansche handlende stor udgift foraarsager, och er samme rulle saa different paa varene sat, at nochsom er at se, saadant iche til stemplernis løn vere anset (som dog efter fordragit de Dansche som et nye paalegh icke burde at besverge), eftersom och den fordel deraf kommer eller komme kunne, om den forhøyes, kiøbstederne udi Sverig berettis at vere af kong. mayt. udi Sverig forundt, at mand nu anden paalegh och besvering forbigaar, som bompending, paspending, lastpending, tolders och secretarii forøringer och andet, om nu saadant er at turbere de Dansche i deris rettighed, og de facto procederede, stiller vi eder, gode herrer, at betencke.

4. At af det gods, som udføris, di Dansche och de utoldfri iche ere lige vilckor, tholden belangende, undergifne, och de fremmede told at gifve, och de Dansche ingen, da hafve vi os med kiøbmend, som did ind handle, her bespurdt och den leiglighed saaledis forfarit, at saa vit jern angaar, da naar en utoldfri et skippund jern udfører, gifver hand til told, eller de Svensche for hannom, en daller in specie, derimod lefverer hannom igien otte rundstyker, for de Dansche gifver de Svensche lige saa megit ringere omtrent fire rundstycker, hvilcke fire rundstyckers forschiel den told formennis vere, som de Dansche schal vere fri fore.

Nu gifver vi eder, I gode herrer, at betragte, efterdi I self i andre eders schrifvelser erre gestendige, de Svensche at udgifve told af det gods, de selge, som udføris och de dog godsit iche udfører, om Dansche, som godtsit udfører, om de iche saadan told udgifver.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele brødteksten på denne side er fortsættelsen af det citerede svenske skrivelse og oversættes her til nutidsdansk:

"...er blevet forandret, og tolden af det gods, som indføres, pålægges svenskerne eller andre, som handler med danskerne, sådan som det skete i kong Carls - højlovlig ihukommelse - tid, og siden kan denne forandring undskyldes med de ofte nævnte fortolkninger, eftersom den kongelige højhed og frie rådighed strækker sig lige så vel til det, der købes, som det, der sælges, hvorved denne frihed, som danske undersåtter nu vinder på det indførte gods, på samme måde ville blive frataget dem, gjort frugtesløs og til intet. Herved kunne vi ikke lade være at nævne, at eftersom det berettes, at den svenske krones rettighed af det gods, som indføres her, skal eftergives danskerne ifølge traktaten, forekommer det os noget fremmed, at det nye pålæg og den told, som udgives under navnet stempelpenge, tillades imod traktaten, eftersom samme stempel har sin særlige takst, som forårsager enhver dansk handlende en stor udgift, og denne takst er sat så forskelligt på varerne, at det tydeligt

kan ses, at det ikke alene er beregnet som løn til stemplerne (hvilket danskerne dog efter traktaten ikke burde besværes med som et nyt pålæg), eftersom også den fordel, der kommer eller kunne komme deraf, hvis den forhøjes, berettes at være tilstået købstæderne i Sverige af Hans Kongelige Majestæt i Sverige; at man nu forbigår andre pålæg og besværinger, som bompenge, paspenge, lastpenge, tolderes og sekretærers forøgelser og andet - om nu dette er at forulempe danskerne i deres rettighed og at gå frem i praksis (de facto), overlader vi til jer, gode herrer, at betænke.

4. At danskerne og de toldfrie, hvad angår det gods, der udføres, ikke er underlagt lige vilkår med hensyn til tolden, idet de fremmede skal betale told og danskerne ingen - herom har vi forhørt os hos de købmænd, som handler her, og erfaret forholdet således, at hvad jern angår, så betaler en toldfri, når han udfører et skippund jern, en daler in specie i told, eller svenskerne betaler for ham, og modtager otte rundstykker tilbage, mens de for danskerne giver svenskerne tilsvarende omtrent fire rundstykker mindre; denne forskel på fire rundstykker menes at være den told, som danskerne skal være fri for.

Nu giver vi jer, I gode herrer, at betragte, at eftersom I selv i andre af jeres skrivelser indrømmer, at svenskerne betaler told af det gods, de sælger, som udføres, selvom de ikke selv udfører godset, om da ikke danskerne, som faktisk udfører godset, skal betale samme told."

side 397

Dernest stiller vi eder, gode herer, och hiemb, hvad leiglighed det kand forstaais at hafve med den told, de Svensche nu udgifver for Dansche at dømme deraf, at di utoldfri sielf forige tid udgaf samme told for sig sielf, som de Svensche nu for dennom udgifver.

For det sidste, at efter den oftberørte fri desposition (saa at forstaa, som I gode herrer den udtyde) kand vel forbemelte fire rundstycker foruden de femb mark og paaleggis di Svensche, som med Dansche handle, at udgifve, er saa i lige maader den frihed følge det største, och det mindste paaleg følge det factum lige med samme undschyldning som den nu disputerlige told med undschyldis, och endog hertil maatte svaris, at saadant kand dog bør iche billigen allegeris, før det skier, saa kand dog enhver, som sin sunde fornuft hafver og ret dømme vil, ingen vis ende se paa saadanne paaleg eller giøre sig nogen gedsing, hvad frihed mand sig sikerlig och uformen sig schulle kunde tilholde, hvad som och iche under saadant skin jo vel schulle kunde betagis.

5. Belangende det simile med utoldfries told udi Øresund och den dansche told udi Sverig, da er der aldellis ingen lighed, efterdi quæstio ehr alene om Dansche och Svensche, som i fordragit meldis toldfri, og om ingen fremmede utoldfri; thi endog den told, de Svensche gifver af hvis de sielf udføre paa Danmark, i lige maader endog Engelsche, Hollender och Lybsche, som told udi Sverig gifver

och deris gods hid indføre, paa samme maade de dansche indbyggere interesserit, dog efterdi di nationer i fordragit iche ere indførde, hafver hans kong. mayt. voris allernaadigste herre saadant aldrig villit allegere, hvad schade hans kong. mayts undersotter och ratione effectus af deris told hafver kundet finde.

6. At nogen told af Dansche udi opstederne, meden dennom efter fordragit och adtschiellige grends afscheder der blef tilladt at handle (eftersom mange endnu lefve och her til stede ere, som i samme opsteder hafver haft deris næring nogle aar forleden), det vide vi iche, throer iche heller det skal kunde befindis, synderlig efterdi fordragits mening verit hafver, at aldellis ingen besvering nogen Dansche eller Svensche schulle paaleggis i hver andris lande, fordragit och iche paa kiøbmendene alene er anset, meden paa rigernis indbyggere paa baade sider, at de deraf fordel kunde hafve och saaledis med hinanden i des fastere venschab og velvillighed bebiudis.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele brødteksten på denne side er fortsættelsen af det citerede svenske skrivelse og oversættes her til nutidsdansk:

"Dernæst overlader vi til jer, gode herrer, og hjemstedet at dømme om, hvilken sammenhæng det kan forstås at have med den told, svenskerne nu betaler for danskerne, af det forhold, at de toldfrie selv tidligere betalte samme told for sig selv, som svenskerne nu betaler for dem.

For det sidste: at efter den ofte omtalte frie rådighed (således forstået, som I, gode herrer, fortolker den) vel kan pålægges svenskerne, som handler med danskerne, at betale fornævnte fire rundstykker foruden de fem mark, så følger på samme måde friheden det største, og det mindste pålæg følger samme kendsgerning (factum) med samme undskyldning, som den nu omtvistede told undskyldes med; og selvom man hertil måtte svare, at sådant dog ikke bør påberåbes med rimelighed, før det sker, så kan dog enhver, der har sin sunde fornuft og vil dømme ret, ikke se noget sikkert endemål på sådanne pålæg eller gøre sig nogen forestilling om, hvilken frihed man sikkert og uformindsket skulle kunne beholde, når den jo under et sådant skin ligeså godt kunne fratages.

5. Hvad angår sammenligningen (simile) med de toldfries told i Øresund og den danske told i Sverige, da er der slet ingen lighed, eftersom spørgsmålet (quæstio) alene drejer sig om danskere og svenskere, som i traktaten nævnes toldfrie, og ikke om nogen fremmede toldfrie; thi selvom den told, svenskerne betaler af det, de selv udfører til Danmark, på samme måde angår de danske indbyggere som den told, englændere, hollændere og lybækkere betaler i Sverige, når de indfører deres gods hertil, har Hans Kongelige Majestæt, vor allernådigste herre, dog, eftersom disse nationer

ikke er nævnt i traktaten, aldrig villet påberåbe sig dette, uanset hvilken skade Hans Kongelige Majestæts undersåtter reelt (ratione effectus) måtte have lidt af deres told.

6. At danskerne skulle betale nogen told i opstæderne, mens det efter traktaten og forskellige grænseafgørelser blev tilladt dem at handle dér (eftersom mange endnu lever og er til stede her, som i samme opstæder har haft deres næring nogle år tilbage) - det ved vi ikke, og tror heller ikke, det skal kunne godtgøres, især fordi traktatens mening har været, at der slet ingen besværing skulle pålægges nogen dansk eller svensk i hinandens lande; traktaten var jo ikke alene rettet mod købmændene, men mod rigernes indbyggere på begge sider, for at de deraf kunne have fordel og således indbyrdes tilbydes et fastere venskab og velvilje."

side 398

Kunde end bevises af dansckt gods nogen told i opstederne at vere tagit, da kand dog saadan actus turbatorius Danschis frihedder^a i ingen^a maader prejudicere.

7. At forbiudis schulle, ingen told af de Dansche at maa oppebergis och privatus contractus at schulle remederis, forstaa vi der heden, at det schulle forbydis, at ingen anden tolden ofverlefvere maatte end de Svensche bedre der ved erre befordrede, at de sielf maa besøge tholderen och tolden maa udligge, end at di schulle bide efter di svensche kiøbmends beqvemmelighed.

Hvad privatos contractus angaar, da dersom de Dansche ville kiøbe godsit ringere af de, som toldfri ere, end de det til andre selge kunde, skulle de det til Dansche iche ville afhende, och de Svensche utoldfri belangende, da saa frempt de Dansche ville staae paa, at de sielf tolden af varenis ordinarie pris schulle udligge, eller och saa frempt saadant et beqvempt middel at schielle de Svensche ved mandatum paalagdis, da var saadant et beqvempt middel at schielle de Dansche ved ald deris handel i Sverig, efterdi ingen schulle vilde med dennum handle, hvorfore dette remedium vaar føye thienligt, ja besverliger end gravamen var i sig sielf.

Hvad videre d. doctoris Salvii commissarii skriftelige indlagde proposition belanger, som os denne tids och religionens farlige thilstand erindrer, saa maa vi vel bekiende saadant tempestive med gode schiel, føye och fornuftelig at se; vi formode och visselig, atti, gode herrer, sielf saadan leiglighed och farlige constitution vel och ofte betragter, og aldting der heden hielper dirigere, at voris allernaadigste herrer paa baade sider, saa och begge nationer hin anden jo lenger og mere med ald god vilge och naboeschab maa forobligeris och bebindis, hvilcket vi paa voris side med ald flid ville søge och troligen lade os vere befallit.

Der foruden atti, gode herrer, eders gravamina hafver ladet falde, saa formoder vi och ald tilbørlig venlig satisfaction derimod at vere schied, medens at formennis de dansche gravamina fast hastig vere drefne, det kunde vi iche begribe, efterdi samme gravamina hafver gaait i svang siden nest forleden frids fordrag, och deris afschaffelse ved alle venlige och beqvemme middel nu paa ottende aar continuere er søgt och behandlit, og det saa uden ald frucht, atte dagelig, serdellis med nye paaleg, tiltager og sig formerer^b, uanset mand udi frembfarne kongers tider udi saadant til-

---

Noter
a Afskrifterne: nogen. b Afskrifterne: formenner.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele brødteksten på denne side er fortsættelsen af det citerede svenske skrivelse og oversættes her til nutidsdansk:

"Selv om det kunne bevises, at der af dansk gods er blevet taget nogen told i opstæderne, kan dog en sådan forstyrrende handling (actus turbatorius) på ingen måde foregribe danskernes frihed.

7. At det skal forbydes, at ingen told må opkræves af danskerne, og at private kontrakter (privatus contractus) skal afhjælpes, forstår vi således, at det skal forbydes, at ingen anden må overlevere tolden, fremfor at svenskerne er bedre tjent ved selv at kunne opsøge tolderen og udligge tolden, fremfor at de skal afvente de svenske købmænds bekvemmelighed.

Hvad private kontrakter angår, da ville de, der er toldfrie, hvis danskerne ville købe godset billigere, end de kunne sælge det til andre, ikke ville afhænde det til danskerne; og hvad de toldfrie svenskere angår, da ville det, dersom danskerne skulle fastholde, at de selv skulle udligge tolden af varens ordinære pris, eller hvis et sådant middel blev pålagt svenskerne ved påbud, være et middel velegnet til at udelukke danskerne fra al deres handel i Sverige, eftersom ingen ville ønske at handle med dem, hvorfor dette middel var lidet tjenligt, ja mere besværligt end selve klagepunktet (gravamen) var i sig selv.

Hvad angår den skriftligt indleverede proposition fra doktor Salvius' kommissærer, som minder os om denne tids og religionens farlige tilstand, da må vi vel erkende, at dette betragtes rettidigt (tempestive) med gode grunde, rimelighed og fornuft; vi formoder også sikkert, at I, gode herrer, selv ofte og grundigt overvejer en sådan situation og farlig tilstand, og hjælper med at styre alt således hen, at vore allernådigste herrer på begge sider, såvel som begge nationer, jo mere og længere må forpligtes og forbindes til hinanden med al god vilje og naboskab, hvilket vi på vor side med al flid vil stræbe efter og trofast lade os være pålagt.

Desuden, at I, gode herrer, har ladet jeres klagepunkter falde, formoder vi også, at al tilbørlig venlig tilfredsstillelse til gengæld er sket; men at man mener, de danske klagepunkter forfølges temmelig hastigt, det kunne vi ikke forstå, eftersom samme klagepunkter har været fremme lige siden den seneste fredstraktat, og deres afskaffelse nu i det ottende år sammenhængende er blevet søgt og behandlet ved alle venlige og bekvemme midler, og det så uden al frugt, at de daglig, især med nye pålæg, tiltager og forøges, uanset man i tidligere kongers tid under en sådan til-" [sætningen fortsætter på næste side]

side 399

fald iche en eniste maanit hafver biet och oppeholdet, før mand hafver grebet til dette middel med tolden udi Sundet at oppeberge, som denne gang efter saa langsommelige forbidelser sched er, och endog hans kong. mayt. af Danmark, vor allernaadigste herre, tolden udi Øresund at oppeberge hafver befallit, dog hafver hans kong. mayt. iche endnu paa andre steder udi rigit, saadan tholdens opbørsel af det gods, som udschibis, stillis udi verket, saa formoder vi underdannigst, ville och frembdellis underdannigst anholde, at hans kong. mayt. endnu nogen tid dermed ville opholde, i forhaabning, I, gode herrer, hos kong. mayt. af Sverig det endnu saaledis underdannigst behandlendis vorder, ath^a den told, som nu desputeris, saa och anden nye told og paaleg gandtslige afschaffede vorder, paa det kong. mayt. af Danmark, vor allernaadigste herre, och for aarsagis kunde den told, de Svensche i Sundet er paalagt, at afschaffe.

Belangendis det, I, gode herer, formenne at ville hos kong. mayt. af Sverige bringe til veye, at et mode paa grendsen maatte om samme told og de andre gravaminibus anstillis, saa maa vi vel bekiende saadant tilbud tolden belangende os gandsche uformodeligt og fremmit verit forekommit, hafde og aldrig kunde giort os tancke derpaa, atti, gode herrer, nogen iring, som for fordragit til det knærødsche mode hafde verit behandlit og udi fordragit som afschaffet indført, paa nye schulle villet giøre disputerlig og bringe paa banen til en nye rettergang, thviller vi hoyligon, voris allernaadigste herre och konning saadant forslag sig schal lade befalde eller det indgaae; men ellers andre gravamina paa modet efter forberørte og begierte proces at behandle, forhaaber vi hans kong. mayt., vor allernaadigste herre, sig naadigste lader vel befalde, och at ti lige maade da denne toldsag udi venlighed alene og iche rettergangs vis indbyrdis os mellem kand deduceris, berettis og behandlis.

Hvad di andre tvende saavel som andre gravamina belanger, formennis endnu vel foriger erklering, naar videre derpaa gioris anfordring, hvis vi derimod eder, gode herer, til naboerlig vilge och venlig velbehavg vide at geraade, ville vi saadant at forrette althid godvilligen findis, befallendis eder, gode herrer, samptligen Gud allermechtigstis naadige beschiermelse til ald løckelige velferdt. Af Ottense den 30 septembris anno 1623.

Eders gode venner och naboer. [9 Underskrifter.]

Noter
a Afskrifterne: och.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele brødteksten på denne side er afslutningen af det citerede svenske skrivelse og oversættes her til nutidsdansk:

"...tilstand ikke engang har ventet og udsat det en eneste måned, før man har grebet til dette middel med at opkræve tolden i Sundet, hvilket denne gang er sket efter så langvarige forhalinger; og selvom Hans Kongelige Majestæt af Danmark, vor allernådigste herre, har befalet at opkræve tolden i Øresund, har Hans Kongelige Majestæt dog endnu ikke andre steder i riget sat en sådan toldopkrævning af det gods, som udskibes, i værk; derfor formoder og anmoder vi fortsat underdanigst om, at Hans Kongelige Majestæt endnu nogen tid vil udsætte dette, i håb om, at I, gode herrer, hos Hans Kongelige Majestæt af Sverige stadig underdanigt vil få bragt i stand, at den told, som nu bestrides, såvel som anden ny told og pålæg, helt afskaffes, for at Hans Kongelige Majestæt af Danmark, vor allernådigste herre, derved kunne få anledning til at afskaffe den told, svenskerne er pålagt i Sundet.

Hvad angår det, at I, gode herrer, mener at ville få i stand hos Hans Kongelige Majestæt af Sverige, at der skal afholdes et møde på grænsen om samme told og de andre klagepunkter (gravaminibus), da må vi vel tilstå, at et sådant tilbud med hensyn til tolden er forekommet os ganske uventet og fremmed, og vi havde aldrig kunnet forestille os, at I, gode herrer, på ny skulle ville gøre omtvisteligt og bringe på bane til en ny rettergang noget, som før traktaten ved det knærødske møde var blevet behandlet og indført i traktaten som afskaffet; vi tvivler meget på, at vor allernådigste herre og konge vil lade sig behage et sådant forslag eller indgå derpå; men ellers håber vi, at Hans Kongelige Majestæt, vor allernådigste herre, nådigst lader sig behage at behandle de andre klagepunkter på mødet efter den omtalte og ønskede fremgangsmåde, og at denne toldsag på samme måde alene i venlighed og ikke ad rettergangs vej kan udledes, forhandles og behandles os imellem.

Hvad angår de to andre samt de øvrige klagepunkter, henholder vi os endnu til den tidligere erklæring, når der videre gøres henvendelse derom; hvis vi i øvrigt kan vide noget, der kan tjene jer, gode herrer, til naboligt velvære og venlig velbehag, vil vi altid med god vilje være rede til at udføre det, idet vi overlader jer, gode herrer, alle sammen til Gud den Almægtiges nådige beskærmelse til al lykkelig velfærd. Fra Odense den 30. september anno 1623.

Eders gode venner og naboer.[9 underskrifter.]"

side 400

Udlandet[1]. Paa Kristian IV's Rejse til Brunsvig ledsagedes han bl. a. af Eske Brok*[2].30 Juni skrev Kongen til Holger Rosenkrans, at da han var til Sinds at skikke R. Kansler Jakob Ulfeld ud af Landet, »at forrette vort betroede Hverv«, skulde i dennes Fraværelse Holger Rosenkrans forestaa Kanslerens Bestilling[3].

1624.

Af Raaderne døde Oluf Rosensparre 13 Januar, medens Raadet i Marts forøgedes med Mogens Kaas og Tage Tot Ottesen.

Marts. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

Raadet indkaldtes 5 Febr. til at møde i Kjøbenhavn, saa snart det var muligt for Is; derom udgik Brev til 8 Raader[4]. Bl. a. skulde Adelens Taxering til Rostjeneste tages for, og nogle af Raaderne befaledes det derfor at medtage, hvad Efterretning de kunde have i samme Sag[5]. Kongens Proposition er dateret 10 Marts (Egenh. Br. n. 151 b)[6]; Raadsmødet sy-

---

Noter

[1] Naar Anders Sinklair i dette Aar var i England (Molbech, Egenh. Br. S. 9), var dette vistnok ikke i Statshverv. — I et tysk Flyveskrift fra dette Aar udtales, at Kongen af Danmark næppe vil forsvare Protestanterne i Tyskland, fordi »die dennemärkische Reichsräthe nicht dahin inclineren«: Londorp, Acta publica II, 781.[2] Vedel Simonsen, E. Brok I, 131.[3] Fynske T. III, 709. Staar dette Missive i Forbindelse med den Sendelse til Spanien, hvori det først i 1624 var paatænkt at sende Jakob Ulfeld?[4] Kristian Holk, Eske Brok, Hr. Albret Skel, Hr. Anders Bille, Jakob Ulfeld, Iver Jul, Hr. Anders Sinklair og Holger Rosenkrans. Sjæl. T. XXII, 352; til Eske Brok: Jydske T. VII, 242.[5] Herom en Tilføjelse i Missiverne til de 4 første Raader; Eske Brok var indtraadt i Taxationsudvalget i Oluf Rosensparres Sted, ovfr. S. 361.[6] 5 Marts meddelte Kongen Kansleren, hvilke Punkter der skulde omtales i Propositionen (Egenh. Br. n. 147).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»at forrette vort betroede Hverv«:— "at udføre vort betroede hverv."

Fodnote 1, tysk citat: »die dennemärkische Reichsräthe nicht dahin inclineren«:— "de danske rigsråder ikke er tilbøjelige dertil."

side 401

nes først at være begyndt d. 12[1]. Samme Dag skrev Kongentil Raadet: »Eftersom en stor Del af Rigens Raad Tid efteranden ved Døden ere henkaldte, saa og en Part af dem, som igjenlever, med Skrøbeligheder er beladen, saa at ikkun faa til-bage ere, som paa Rejser eller Opvartning i vore Ærender kanbruges, hvorfor vi have for godt anset i denne Raadets For-samling med Mogens Kaas og Tage Tot Ottesen Raadets An-tal at formere«[2]. 15 Marts befalede Kongen derpaa Tage Totat begive sig til Kbhvn., »hvor du videre om vor naadigsteVilje skal forstendiges«[3]. 16 Marts tilskreves det Hr. *AlbretSkel, Iver Jul og Eske Brok*: »Vi bede Eder og naadigst ville,at saa fremt I for Livs Svaghed kan rejse, at I eder da hidover til vor Kjøbsted Kbhvn. strax begive, anseende de andrevore elsk. Rigens Raader endnu her samlede en Tid lang tilStede blive«[4]. 23 Marts skrev Kongen til Kansleren: »FruModer erklærede paa min Begjæring, at hun med 50.000 Rdl.vilde undsætte mig, hvilket jeg sagde til Mogens Kaas i Morges,at han det Raadet skulde sige, at I kunde sig derpaa erklære,hvilket endnu ikke sket er«. Herpaa ønskedes Besked sna-rest[5]. Midt i April var der 10 Raader samlet (kun Iver Julog Jens Jul fattedes[6]), og Kongens Proposition besvaredes dai en Betænkning af 14 April (n. 80), efterat Kongen den foregaaende Dag havde tilskrevet Kansleren, at Raadet maattegjøre Ende paa, »hvad som er at bestille«, og fremdraget noglenye Punkter (Egenh. Br. n. 151).

Flere af de af Kongen fremsatte Spørgsmaal ønskede Raa-det udsat til Herredagen, saaledes om hvor vidt Gustav Adolfspaatænkte Angreb paa Danzig vilde være et Indgreb i Herre-retten over Østersøen (§ 4), om Betalingen af Gjælden til Enkedronningen (§ 7) og om Accisen paa dansk Øl (§ 8).Overfor Sverige (§ 3) mente Raadet, at der ikke var Grund

---

Noter

[1] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 372).[2] Egenh. Br. n. 148.[3] Skaanske T. V, 60. Endnu 19 Marts tiltaler Kongen Tage Tot (Ottesen) med du: smstds. 61.[4] Jydske T. VII, 250. Bemærkningen om Livsvagheden har vel kun staaet i Brevet til Eske Brok.[5] Egenh. Br. n. 149.[6] Det ser derfor underligt ud, at Raadet foreslog Udsættelsen af et Par Sager, indtil flere Raader kom sammen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ældre citater på siden (fra kongebreve 1624), oversat til nutidsdansk:

1) »Eftersom en stor Del af Rigens Raad Tid efter anden ved Døden ere henkaldte...«:"Eftersom en stor del af rigsrådet med tiden er bortkaldt ved døden, og en del af dem, der stadig lever, er plaget af skrøbelighed, så der kun er få tilbage, som kan bruges til rejser eller til at varetage vore ærinder, har vi derfor fundet det rigtigst at udvide rådets antal ved denne lejlighed med Mogens Kaas og Tage Tot Ottesen."

2) »hvor du videre om vor naadigste Vilje skal forstendiges«:"hvor du nærmere skal blive underrettet om vor nådigste vilje."

3) »Vi bede Eder og naadigst ville, at saa fremt I for Livs Svaghed kan rejse...«:"Vi beder jer, og vi vil nådigst, at hvis I trods jeres skrøbelighed er rejsefør, da straks begiver jer hid til vor købstad København, eftersom de andre af vore elskelige rigsråder stadig bliver her i nogen tid."

4) »Fru Moder erklærede paa min Begjæring, at hun med 50.000 Rdl. vilde undsætte mig...«:"Min fru moder erklærede på min anmodning, at hun ville hjælpe mig med 50.000 rigsdaler, hvilket jeg i morges sagde til Mogens Kaas, at han skulle meddele rådet, så I kunne erklære jer derpå, hvilket endnu ikke er sket."

5) »hvad som er at bestille«:"hvad der er at foretage."

side 402

til at udruste Flaaden, efterat Gustav Adolf nylig havde givetsaa venskabelige Forsikringer; Svar paa de to svenske Skri-velser (§ 5) bades Kongen udfærdige. Overfor Frankrig (§ 6)bades Kongen søge Stridspunkterne udjævnede ved Under-handlinger. Over de til Grænsefæstningerne nødvendige Gar-nisoner (§ 1) indgav Raadet et Overslag og foreslog, at de skulde besoldes af den til Krigsfolkets Underhold bevilgedeTold, indtil man paa Herredagen kunde overveje Sagen paa ny.Kristianstad Fæstning (§ 2) bades Kongen foreløbig forsynemed Skyts, medens det foresloges, at det Folk, der skulde stil-les af Adelen og Kronen til Grænsefæstningerne, indtil videre skulde underholdes af Bønderne. I Anledning af KongensKlage over Lensmændenes Ødselhed med Brændsel (§ 9) gjordeRaadet opmærksom paa de meget afvigende Forhold i de for-skjellige Len og ytrede sig ikke om den af Kongen foreslaaedevisse Taxt for Forbruget. Paa Kongens Proposition af 13April (Egenh. Br. n. 151) svarede Raadet paa Forslaget om en Forordning om Ægterne til Raader og Lensmænd[1], at der-med kunde forholdes efter Recessen og gammel Sædvane, me-dens det, hvad Penge angaar til Krigsfolkets Aftakning, badKongen forstrække disse indtil Herredagen. Dette nægtedeKongen dog endnu samme Dag at gjøre, da Summen var alt-for stor (Egenh. Br. n. 152). — 15 April erklærede Raadet(n. 81), at det efter Kongens Ønske havde medbeseglet et Værn-brev for Stiftet

Schwerin, i hvilken Anledning Kongen sammeDag udstedte en Revers til de ti tilstedeværende Raader[2].

80. Raadets Betænkning, 14 April.

A., B. Originaler, begge med Tage Tots Haand: RR. n. 43 Æb.

Eftersom kong. mt. vorris allernaadigste herre och konninghskriftligen hafver proponerit hands mts underdanigste raad nogle

---

Noter

[1] Jvfr. ovfr. S. 359—60.[2] Heri hedder det, at Forløftet ikke skal skade Raaderne eller deres Arvinger, »inmassen wir auch obgedachten schudzbrief allein uf den fall, da gedachtes stift aus unwilligen und unerheblichen ursachen von den herzogen von Mecklenburg dieser election halber solte beswert, molestiret und überzogen werden, wollen gemeinet undt verstanden haben.« Afskrift: Bremen (Reg. 14) n. 11 b.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ældre citater på siden:

1) Fodnote 2, tysk citat: »inmassen wir auch obgedachten schudzbrief allein uf den fall... wollen gemeinet undt verstanden haben.«:"sådan at vi også kun vil forstå og mene det nævnte beskærmelsesbrev at gælde for det tilfælde, at bemeldte stift af uvillige og ugrundede årsager skulle blive besværet, molesteret og overfaldet af hertugerne af Mecklenburg for dette valgs skyld."

2) Indledningen til Raadets Betænkning (dokument 80), som fortsætter på næste side:"Eftersom kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, skriftligt har fremsat for sin majestæts underdanige råd nogle..." (sætningen fortsætter på side 403).

side 403

puncta, dat. Køfvenhafn den 10 martii 1624, och der paa derisschriftligh svar naadigste begierit, saa er derom raadsens under-danigste betenckende.

1. Belangendis den 1 punct udi hands kongl. mts naadigsteproposition, som formelder, at eftersom vorris naboer extraordinariekrigs forfattinger ingen kand være ubevist, och grensfestningernebefindis icke saa være forvarede, som vel burde, saa siunis handsmt. naadigst icke raadeligt eller forsvarligt dennom lenger saaledis at lade forblifve til en hvers discretion, som sig

noget viderligtimod hands mt. och rigit vilde indbilde, horforre vil betenchismiddel, ved hvilcke de saa ofte af hands mt. foreslagne ordinariegarnisoner udi fornefnte grensfestninger kunde underhollis,

Da efterdi hands kong. mt: naadigste tilkiende gifver och til gemøt fører om vorris nabors extraordinarie krigsforfatting, som nu udi denne tidt kunde foraarsage atskillige høye mistancke och fare, hafver raadit underdanigste derofver delibererit, hvad middelnu kunde være til notvendige garnisoner udi grensfestningerne at underholle. Och efter di alle leilighed och omstendighed medhøyeste flidt hafver betractet, da befinder di efter rigens og und-ersotternis vilckor och tilstandt, at besverligen andre middel dertil skal kunde findis, end at saadanne garnisonner (som nødven-dige kunde verre) kunde underhollis af rigens indkomst, som hertil brugelig værit hafver; dog paa thet grentsfestningerne udi denne seltsamme tid och tilstandt for al farlighed motte forsiunis och forseckris, at hands kongl. mt. naadigste ville lade dennommed nødvendige garnisoner besette och forvare af gevorben folck,hans mts. eigne undersatter (det meste ske kand), efter thet ofver-slagh, som nu senisten paa hands mts naadigste velbehagh under-danigste blef giort. Och at samme garnisoner motte besollis och underhollis udaf hvis den told, som for nogen tid blef bevilget och paalagd paa atskillige vare (til krigsfolckens underholdingudi stedet for di udschrefne byndergaarde), kand forstrecke indtilførstkommende herredage, at flere hands kongl. mts raad da kunde tilsammen komme och da videre om samme leilighed deliberere.

2. Om Christianstad, at betencke middel, horledis fornefntefestung med nødvendige stocker och munition kand forsiunis, derpaa er raadens underdanigste begieringh, at kong. mt. naadigste ville samme festungh med nødvendige stocker och munition ladeforsiune,
26*

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden er et ældre citat (Raadets Betænkning, 14 April 1624), oversat til nutidsdansk:

"...nogle punkter, dateret København den 10. marts 1624, og nådigst krævet deres skriftlige svar derpå, hvorom rådets underdanige betænkning er følgende:

1. Angående det 1. punkt i hans kongelige majestæts nådigste forslag, som anfører, at eftersom ingen kan være uvidende om vore naboers usædvanlige krigsrustninger, og grænsefæstningerne ikke befindes at være så godt forsvarede, som de burde, synes hans majestæt det ikke rådeligt eller forsvarligt længere at lade dem stå overladt til enhvers skøn, som måtte ville forgribe sig mod hans majestæt og riget, hvorfor der bør overvejes et middel, hvorved de af hans majestæt så ofte foreslåede faste garnisoner i fornævnte grænsefæstninger kunne underholdes.

Da hans kongelige majestæt nådigst tilkendegiver og fremhæver vore naboers usædvanlige krigsrustning, som nu i denne tid kunne give anledning til adskillig stor mistanke og fare, har rådet underdanigst overvejet, hvilket middel der nu kunne bruges til at underholde de nødvendige garnisoner i grænsefæstningerne. Og efter at de med størst flid har betragtet alle forhold og omstændigheder, finder de efter rigets og undersåtternes kår og tilstand, at der vanskeligt kan findes andet middel dertil, end at sådanne garnisoner (som kunne være nødvendige) kan underholdes af rigets indkomst, som hidtil har været brugt dertil; dog for at grænsefæstningerne i denne usædvanlige tid og tilstand kunne forsynes og sikres mod al fare, at hans kongelige majestæt nådigst vil lade dem besætte og forsyne med nødvendige garnisoner af hvervede folk, hans majestæts egne undersåtter (så vidt muligt), efter det overslag, som nu senest nådigst er blevet gjort efter hans majestæts velbehag. Og at samme garnisoner kan besoldes og underholdes af den told, som for nogen tid blev bevilget og pålagt forskellige varer (til krigsfolkets underhold i stedet for de udskrevne bondegårde), kan strække til indtil den førstkommende herredag, hvor flere af hans kongelige majestæts råder da kan komme sammen og videre overveje samme sag.

2. Om Christianstad, at man skal overveje et middel til, hvorledes fornævnte fæstning kan forsynes med nødvendige stykker [kanoner] og ammunition, er rådets underdanige anmodning derom, at hans kongelige majestæt nådigst vil lade samme fæstning forsyne med nødvendige stykker og ammunition..."

side 404

indtil der kand betenckis di beste middel saadant at til veyebringe.

Belangendis gierdet at samble til det folck, som nu forordnis til grensfestningerne af adelens saa vel som af cronens (som kongl.mts naadigste proposition om formelder), derom er raadens underdanigste betenckende, at samme folch paa nogen tidt, indtil gevor-bene folck (om fornøden gioris) udi festningerne vorder indlagdt,motte underhollis udaf bynderne efter den forordningh, derom tilforn giordt er, anseendis adelens bynder alle tidt for saadan under-hollingh hafver værit frie och forskonede.

3. Paa kongl. mts naadigste proposition, som formelder,efterdi den store krigs præparation, som kongen af Sverrigh til søes forrehafver, dag efter anden mectigh, formeris, vil raadslaaes,om icke fornøden floden for en och anden tilfaldt skiuldt denne sommer at holde udi beredskab,

Derpaa var raadens underdanigste meningh, at efter saadanleilighed, som da formodedis for handen at være, at thet varraadeligt, at floden motte hollis udi beredskab mod hvis som kunde paakomme, efter at mand den tid icke vare forvissede omvorris naboers intention, førend kong. mt.

kunde bekomme vissesvar fraa kongen af Sverrigh; men efter at kong. mt. nu hafver bekommet saadan venligh schriftligh svar och erbiudelse til alvenskab och god correspondents, da er paa kong. mts naadigstevelbehavg raadens underdanigste betenckende, at med den gandskeflodis udrustningh icke efter slig leilighed nu giøris behof, udenhvis ellers aarligen och sedvanligen pleyer at udredis.

4. Belangendis den 4 punct udi kong. mts naadigste propo-sition, som formelder om erklæringh de jure et dominio marisBalthici, item at det formenis, at kongen af Sverrigh skulle ville attacquere Dantsken, hvad udi saadan tilfaldt er at forretage,

Den punct befinder hands kong. mts underdanigste raad saahøy och victigh och af saa stor conseqvents at verre, at den ud-krefver stor, god och vel funderit betenckende, horforre di erre underdanigste begierendis, at med samme punct maa beroe, indtilflere hands kong. mt. raad tilsammen kommer.

5. Om svar paa di tvende svenske schrifvelser er paa kong.mts naadigste velbehavgh raadens underdanigste betenkende, athands kongl. mt. med det forderligste paa sammo schrifvelser ville lade svare och vid nogen hands mts eigen betroede ofversende.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden er et ældre citat (fortsættelse af Raadets Betænkning, 14 April 1624), oversat til nutidsdansk:

"...indtil man kan finde det bedste middel til at tilvejebringe dette.

Angående indsamlingen til det folk, som nu beordres til grænsefæstningerne, både af adelens og af kronens [bønder] (som hans kongelige majestæts nådigste forslag omtaler), er rådets underdanige betænkning, at samme folk i nogen tid, indtil hvervede folk (om det bliver nødvendigt) bliver indlagt i fæstningerne, kan underholdes af bønderne efter den forordning, som tidligere er givet derom, eftersom adelens bønder til alle tider har været fri og forskånet for sådan underholdning.

3. Angående hans kongelige majestæts nådigste forslag, som anfører, at eftersom den store krigsrustning til søs, som kongen af Sverige foretager, dag for dag forøges mægtigt, skal det overvejes, om det ikke er nødvendigt at holde flåden i beredskab denne sommer af forskellige grunde,

Derpå var rådets underdanige mening, at efter den situation, som da formodedes at være for hånden, var det rådeligt, at flåden blev holdt i beredskab mod, hvad der kunne komme, eftersom man på det

tidspunkt ikke var forvisset om vore naboers hensigt, før hans majestæt kunne få sikkert svar fra kongen af Sverige; men efter at hans majestæt nu har fået et så venligt skriftligt svar og tilbud om alt venskab og god forståelse, er det efter hans majestæts nådigste velbehag rådets underdanige betænkning, at det efter denne situation ikke nu er nødvendigt at udruste hele flåden, udover hvad der ellers plejer at udredes årligt og sædvanligt.

4. Angående det 4. punkt i hans kongelige majestæts nådigste forslag, som handler om en erklæring om retten til og herredømmet over Østersøen, samt at man mener, at kongen af Sverige skulle ville angribe Danzig, hvad der i så tilfælde skal foretages,

Dette punkt finder hans kongelige majestæts underdanige råd så vigtigt og betydningsfuldt og af så stor konsekvens, at det kræver en stor, god og veloverveget betænkning, hvorfor de underdanigst beder om, at samme punkt må bero, indtil flere af hans kongelige majestæts råder kommer sammen.

5. Om svar på de to svenske skrivelser er det efter hans kongelige majestæts nådigste velbehag rådets underdanige betænkning, at hans kongelige majestæt snarest muligt vil lade besvare samme skrivelser og sende svaret med en af hans majestæts egne betroede [folk]."

side 405

6. Om den differents med Franckerigh och repressaliis, derpaa er paa kong. mts naadigste velbehavg raadens underdanigstemeningh, raadeligt at verre medt det første derom at lade handle,at sagen til nogen endelighed ved billige och venlige middel kunde komme.

7. Paa kong. mts naadigste proposition, at der vil beten-ckis, horledis rigit med det forderligste kand aflegge den gield,det hands mts fru moder, vorris naadigste dronningh, skiuldig, medsin rente,

Der paa er raadens underdanigste betenckende, at hvis efterrictig ofverslagh och liqvidation imod di forige bevilgede skatterhands kong. mt. kand befinde udaf samme gield ubetald at restere,at da saadan rest at aflegge udi denne mislige tidt motte bedagis och til førstkommendis herredage anstaa, at mand herforinden kand fornemme, hvad landsens leilighed kand blifve, om mand udi andre maade kunde forarsagis (det Gud naadeligen afvende)at optage, anseendis det da kunde blifve besverligere dennom at opbringe, horforre thet siunis raadeligt, samme penge endnu paa nogen tidt hos hendis mt. paa rente at lade bestaa.

8. Anlangendis kong. mts naadigste proposition om den accise af Danstøl, som icke skal kunde opløbe imod den afgangh paa tydsk øls accise, at betencke middel derfor, ved hvilcke

saadanformindskelse kand suppleris, er raadens underdanigste begie-ring, at der med ochsaa maa beroe til førstkommendis almindeligeherredage.

9. Paa den 9 punct, som formelder, at eftersom hands kong.mt. naadigste forfarer, en del hands kong. mts lensmendt fast uraad-sommeligh och uden nogen sparsomhedt medt hands mts och cro-nens skofve til deris eigen ildebrandt at omgaas, och saadan cro-nens eyendomb paa oldengield, ildebrandt och anden herlighed tidefter anden til merckeligh forringelse och skade gerader, da siunishands kong. mt. raadeligt och fornøden, at en vis tax gioris paa,hor meget vedt en hver lensmand aarligen til sin fornødenhed bør at got gioris,

Er raadens underdanigste erklæring, at der befindis atskilligevilckor och leilighed udi lenene, som hafver skofve, udi det, at udi nogle len befindis udi jordebøgerne yde ved, som byndernoaarligen yder af deris eigen ved; udi andre læn erre bynderne ind-schrefvene for, hor mange las ved di aarligen skulle age til lens-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden er et ældre citat (fortsættelse af Raadets Betænkning, 14 April 1624), oversat til nutidsdansk:

"6. Om uenigheden med Frankrig og repressalierne er det efter hans kongelige majestæts nådigste velbehag rådets underdanige mening, at det er rådeligt snarest at lade forhandle derom, så sagen kan nå til en afslutning ved rimelige og venlige midler.

7. På hans kongelige majestæts nådigste forslag om, at det skal overvejes, hvorledes riget snarest kan betale den gæld med renter, som det skylder hans majestæts fru moder, vor nådigste dronning,

Derpå er rådets underdanige betænkning, at hvad der efter rigtigt overslag og afregning mod de tidligere bevilgede skatter befindes at stå ubetalt tilbage af samme gæld, da bør en sådan rest i denne vanskelige tid udsættes og henstå til den førstkommende herredag, så man forinden kan erfare, hvordan landets kår vil blive, om man på anden måde skulle blive nødt til (hvad Gud nådigt afvende) at optage [nye skatter], eftersom det da kunne blive besværligere at opbringe dem, hvorfor det synes rådeligt, at samme penge endnu nogen tid bliver stående på rente hos hendes majestæt.

8. Angående hans kongelige majestæts nådigste forslag om, at accisen af dansk øl ikke skal kunne opveje tabet ved accisen på tysk øl, og at der skal overvejes et middel, hvormed denne formindskelse kan erstattes, er det rådets underdanige anmodning, at også dette må bero til den førstkommende almindelige herredag.

9. På det 9. punkt, som anfører, at eftersom hans kongelige majestæt nådigst erfarer, at en del af hans kongelige majestæts lensmænd handler ret uforsvarligt og uden nogen sparsommelighed med hans majestæts og kronens skove til deres eget brænde, og at kronens ejendom med hensyn til oldengæld, brænde og anden herlighed derved tid efter anden lider mærkbar forringelse og skade, da synes hans kongelige majestæt det rådeligt og nødvendigt, at der fastsættes en bestemt takst for, hvor meget ved hver lensmand årligt bør tildeles til sit behov,

Er rådets underdanige erklæring, at der findes forskellige vilkår og forhold i de len, som har skove, idet der i nogle len i jordebøgerne findes 'ydeved', som bønderne årligt yder af deres eget ved; i andre len er bønderne indskrevet for, hvor mange læs ved de årligt skal age til len-..."

side 406

mendenis behof, dog af lænens skofve; udi somme læn er intetsaadant, men der skofvis och agis, efter som nødtørftigen behovgiøris; derforuden hvis cronens bynder udi lænene til biugningsbehof och hiulftømmer til deris vogne fornøden hafver. Hvilche om-stendigheder raadet underdanigste ville errindre, men dersom kand befindes, at nogen lensmand anderledis utilbørligen sig medskofhugh och ildebrand ville forholde, da derforre tilbørligen at svare och stande til rette.

Eftersom kong. mt. naadigste hafver ydermere proponerit ompenge til krigsfolckens aftachninge, derpaa er raadens underdanigstebegieringh, at hands kong. mt. ville lade giøre et ofverslagh, hormøget thet sig kand beløbe, och saa naadigst sielf det forstreckeindtil herredagene; da ville raadet underdanigste giøre hands kong.mt. forvaringh, at saadanne penge ved skat eller andre middel skal blifve igen erlagdt til førstkommendis Martini; och saa siunis raa-det paa kong. mts naadigste velbehavg underdanigste, at di sidsteoptagne penge icke behøfvis, men at kunne tilbage skickis.

Disligeste hafver hands kong. mt. naadigste proponerit om en vis ahnordningh paa vogne til hands mts raadt och lensmendt medskat och regenskaber etc. Der paa er raadens underdanigste begering, at der med maa blifve och holdis efter recessen och som det af arrilds tid været hafver. Datum Kiøfvenhafn den 14 aprilisanno 1624.

Christenn Friis[a]. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar[a]. Mogenns Kaas. Thage Tot[b] Otszøn.

I Betænkningen er indlagt:

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

Ofverslag efter kong. mts naadigste proposition paa soldater udi festingerne paa kong. mts naadigste velbehavgh.

Christianstadt: En lytenent, en vactmester, sex corporaler, et hundride och tredufve soldater. Halmstedt: To lytenenter, en vactmester, sex corporaler, et hundride och tredufve soldater. Vardberg: En lytenent, en vactmester, tre corporaler, et halfhundret soldater foruden di tredufve, som var tilforn. Lavgholm: En vactmester, tolf soldater. Christiannopel: En lytenent, en vactmester, tre corporaler, tresenstyfve soldater.

Christenn Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Mogens Kaas. Thage Thot O.

a Fattes i B. b B: Thot.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ældre citater på siden (fortsættelse og afslutning af Raadets Betænkning samt det indlagte overslag over besætning), oversat til nutidsdansk:

"...lensmandens behov, men dog fra lenets egne skove; i nogle len findes der intet sådant, men der fældes og ages ved, efter som der er behov; derudover hvad kronens bønder i lenene har behov for til byggeri og til hjultømmer til deres vogne. Disse forhold vil rådet underdanigst erindre [kongen om], men hvis det skulle vise sig, at nogen lensmand på anden utilbørlig måde forholder sig med skovhugst og brænde, skal han derfor stå til rette og svare for det.

Eftersom hans kongelige majestæt nådigst yderligere har foreslået angående penge til krigsfolkets aftakning, er det derpå rådets underdanige anmodning, at hans kongelige majestæt vil lade gøre et overslag over, hvor meget dette kan beløbe sig til, og nådigst selv forstrække det indtil herredagen; da vil rådet underdanigst give hans kongelige majestæt forsikring om, at sådanne penge ved skat eller andre midler skal blive tilbagebetalt til førstkommende Mortensdag; og således synes det rådet, efter hans kongelige majestæts nådigste velbehag, underdanigst, at de sidst optagne penge ikke behøves, men kan sendes tilbage.

Ligeledes har hans kongelige majestæt nådigst foreslået en bestemt ordning for vogne til hans majestæts råd og lensmænd i forbindelse med skat og regnskaber etc. Derpå er rådets underdanige anmodning, at det hermed forbliver og overholdes efter recessen, som det har været fra arilds tid. Givet København den 14. april 1624."

Det indlagte overslag over besætning (oversat):"Overslag efter hans kongelige majestæts nådigste forslag på soldater i fæstningerne efter hans kongelige majestæts nådigste velbehag.

Christianstad: En løjtnant, en vagtmester, seks korporaler og hundredeogtredive soldater.Halmstad: To løjtnanter, en vagtmester, seks korporaler og hundredeogtredive soldater.Varberg: En løjtnant, en vagtmester, tre korporaler og halvtreds soldater, foruden de tredive, som var der i forvejen.Laholm: En vagtmester og tolv soldater.Kristianopel: En løjtnant, en vagtmester, tre korporaler og tres soldater."

side 407

81. Raadets Betænkning om Beskjærmelsesbrevet for Schwerin Stift, 15 April.
A. Orig. og B. Kopi, begge med Kristian Holks Haand: RR n. 43 Aa.

Efther som Nicolaus Eggebret, secreter i thet thydsche can-selie, hafver, siden ethers kong. mat. var forreiset, verit hos raa-det medt et beschermelse bref, som thil domherrene och stiftetSverin schulle udgifves och af raadet underschrifves och foreglis,saa ehr raadens paa hans mats naadigst behag underdanigste be-tenckinde, at mandt paa rigens vegne icke vel och saa kunde for-schickere thenum efther schutsbrefvens indhold saa generaliter for ald schade, kunde icke heller bekome nogen underretning saadant af Danmarckis riges raadt thilforne at vere schet; dog alligevel,paa thet at raadet icke schulle i thene thidts thilstandt synes at vere aarsag thil nogen forhindring udi herthug Ulrichs hans f. n.election, eftherthi uden thvifvel nu thil s. høyloflig ehukomelseherthug Ulrichs begrafvelse heller och strax ther efther sameschuts bref af domherrene och capitulares ville begieris, tha hafver raadet efther kong. mats naadigste begiering thet underschrevfitoch foreseglit, dog the thet icke anderledis paa rigens vegne under-schrifver och forsegler, ind som indgangen i schuts brevfit saa velsom ochsaa same schutsbrefs prætension om formelder, nemlig saalydendes i sin mening, at ther som the, som hafver haft øye paa same stift och endnu hafver (hvilcke vi forstaar the herthuger af Meckelborg), ville stiftet noget vidervertig heller fiendtlig ubilligervise och uden nogen retmessig aarsag for hans f. n. herthug Ul-richs elections schyldt paa føre, tha ville kong. mat. och rigetthagge capittellit i forsvar, mens thersom lanthe Meckelborg i sigselfver blef af nogen ahnfechtet, och tha stiftet som nest liggen-des ochsaa med, heller ochsaa keyseren heller nogen anden mech-tig fiende anfechtit stiftet aldene och icke the meckelborgsche her-rer, efther thendt prætension, som the formener thenum ther thil at kunde hafve, tha ehre vi underdanigst begierendes och icke heller selfver forstaar heller formener videre endt som forschrefvitstaar voris underdanigste underschrifvelse och forsegling at kandt hen-thydes, thi thet hellers seher saa vitløftig udt, at thet icke ald-eniste ehr thette rige umueligt at holde, mens ochsaa icke bruge-ligt sig saa høyligen paa rigens vegne for ald schade sig emodtthenum forplichte, och the aldelis inthet thette rige theremodt at

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele siden (bortset fra overskrift og kildeangivelse) er et ældre citat (Raadets Betænkning om Beskjærmelsesbrevet for Schwerin Stift, 15 April 1624), oversat til nutidsdansk:

"Eftersom Nicolaus Eggebret, sekretær i det tyske kancelli, siden eders kongelige majestæt rejste bort, har været hos rådet med et beskærmelsesbrev, som skulle udstedes til domherrerne og stiftet Schwerin og underskrives og forsegles af rådet, er det efter hans majestæts nådigste behag rådets underdanige betænkning, at man på rigets vegne ikke godt kunne forsyne dem efter beskyttelsesbrevets indhold så generelt mod al skade, da man heller ikke tidligere havde fået nogen underretning om, at sådant var sket fra Danmarks riges råd; dog har rådet alligevel, for at det ikke i denne tids tilstand skulle synes at være årsag til nogen hindring i hertug Ulrichs — salig og højlovlig ihukommelse — valg [til bispestolen], eftersom man uden tvivl nu, enten straks efter hertug Ulrichs begravelse eller umiddelbart derefter, vil blive bedt om samme beskærmelsesbrev af domherrerne og kapitlet, efter hans kongelige majestæts nådigste begæring underskrevet og forseglet det, dog sådan at de ikke på anden måde underskriver og forsegler det på rigets vegne, end som det fremgår af beskyttelsesbrevet, samt hvad samme brevs hensigt angår, nemlig at det skal forstås sådan, at hvis de, som har haft og endnu har et øje på samme stift (hvilket vi forstår er hertugerne af Mecklenburg), skulle vise stiftet noget modvilligt eller fjendtligt og uretfærdigt og uden nogen rimelig grund angribe det for hertug Ulrichs valgs skyld, da ville hans kongelige majestæt og riget tage kapitlet i forsvar, men hvis landet Mecklenburg selv skulle blive angrebet af nogen, og stiftet som nærmeste nabo da også [blev ramt], eller hvis kejseren eller nogen anden mægtig fjende angreb stiftet alene og ikke de mecklenborgske herrer, efter den fordring, som de mener at kunne have dertil, da beder vi underdanigst om, og vi forstår eller mener heller ikke selv, at vor underdanige underskrift og forsegling kan forstås videre, end som ovenfor skrevet står, thi det ellers lyder så vidtgående, at det ikke alene ville være umuligt for dette rige at overholde, men det ville heller ikke være brugeligt så vidtgående på rigets vegne at forpligte sig mod al skade over for dem, og de slet intet herimod..."

side 408

giøre sig forobligerit, som ellers althidt sedvanligt. Ville osochsaa underdanigst hafve forbeholden och vere undschyldet, at omsligt her efther hos hans mat. underdanigst af andre stifter blefbegierit at schulle sche, at saadant icke kandt heller bør at sche,medt mindre mandt ville sette hans kong. mat. och riget i slig-øyenschinlige farre, at vi thet icke kunde forsvare, och at thetnu thene gang efther k. m. naadigste begiering medt voris under-danigste underschrifvelse och forsegling scher, ehr aarsagen, som forberørt ehr.

Och ehr raadet underdanigst ethers kong. mats naadigste re-vers egien begierendes, hvor udi the maa blifve forseckrit, at thetriget och thenum schal holdes schadesløs, och at thenne therisunderschrifning och forsegling icke anderledis forstaar, endt som forberørt ehr.

Vi forhaaber endnu och ehre underdanigst begierendes, at thenne schutsbref thenum icke motte thilstilles, mens at thenne nusom thilforn burde at vere fornøyet medt thendt stil, som ehr ud-gifven, thendt thidt s. och høyloflig ehukomelse h. Ulrich komthil stiftet, saa vel som ochsaa thendt, ther blef udgifven, thendtthidt electionen schede paa hans f. n. herthug Frederich. Hvilcken vo-ris underdanigste betenckinde vi underdanigst ehre formodendes,e. k. m. udi thendt beste mening naadigst opthagendes och forstaen-des vorder. Af Kiøpnehafn thendt femtende aprilis aar 1624.

Christenn Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell. Anders Bille. Andres Sinclar.

21 Juni. Herredag i Kjøbenhavn[1].

Herredagen udskreves 30 Decbr. 1623, og Breve udgik herom til 10 Raader[2]. Strax indfandt sig Albret Skel, Iver Jul,Holger Rosenkrans, Mogens Kaas og Tage Tot; fra3 Juli siges hele Raadet at have været til Stede. Retterthingetvedvarede til 17 Juli, Raadsmødet ind i Avgust, efterat dogforinden nogle af Raadet var forlovede[3].

Noter

[1] Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 373).[2] Sjæl. T. XXII, 340—41.[3] Saaledes Kongen i Missivet 4 Avgust (ndfr. S. 432); 3 Avgust fattedes af Raadet Anders Bille, Jens Jul, Mogens Kaas og Tage Tot.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ældre citater på siden (afslutning af Raadets Betænkning om Beskjærmelsesbrevet for Schwerin Stift, 15 April 1624), oversat til nutidsdansk:

"...forpligter sig til gengæld for dette rige, som ellers er sædvanligt. Vi vil også underdanigst have forbeholdt os og være undskyldt for, at hvis der herefter skulle blive begæret noget lignende hos hans majestæt underdanigst fra andre stifter, da kan og bør sådant ikke ske, medmindre man ville sætte hans kongelige majestæt og riget i så øjensynlig fare, at vi ikke kunne forsvare det, og at det denne gang sker efter hans kongelige majestæts nådigste begæring med vor underdanige underskrift og forsegling, er af den grund, som ovenfor er nævnt.

Og rådet beder underdanigst om eders kongelige majestæts nådigste revers til gengæld, hvori de må blive forsikret om, at riget og de skal holdes skadesløse, og at denne deres underskrivning og forsegling ikke skal forstås anderledes, end som ovenfor er nævnt.

Vi håber endnu og beder underdanigst om, at dette beskærmelsesbrev ikke måtte blive dem overladt, men at man nu som tidligere burde være tilfreds med den stil, som blev udgivet, dengang salig og højlovlig ihukommelse hertug Ulrich kom til stiftet, såvel som også den, der blev udgivet, dengang valget skete på hans højfyrstelige nåde hertug Frederik. Denne vor underdanige betænkning håber vi underdanigst, at eders kongelige majestæt nådigst vil optage og forstå i den bedste mening. Givet i København den femtende april år 1624."

(Erslevs egen fremstilling om Herredagen 21. juni indeholder ingen ældre citater og er derfor ikke oversat.)

side 409

Forhandlingerne drejede sig først om Forholdet til Ud-landet. Kejserens Udsending, Greven af Oldenburg, forebragte4 Juli sit Ærende, og 8 Juli skrev Kongen til Kejseren der-om[1]; 17 Juli[2] ankom Robert Anstruther med Forslag fraJakob I om et ligefremt Krigsforbund til bedste for Frederikaf Pfalz. Dette forelagdes Raadet, som i en Betænkning (*n.82), der overbragtes Kongen af Kristian Holk og Jakob Ul-feld*, bestemt udtalte sig mod at indlade sig paa saa far-ligt Foretagende. Kristian IV imødegik 22 Juli Raadets Be-tragtninger og betonede stærkt, at det ikke anstod ham at ladesine Frænder i Stikken (Egenh. Br. n. 160 a). Under Hen-syn hertil erklærede Raadet 25 Juli (n. 83), at man kunde tilstaa Kong Jakob en Pengesum til at lønne 3—4000 Mandi 4—5 Maaneder, hvis det kom til Krig[3]. Dog burde dette ikke udtrykkelig siges i Svaret til Robert Anstruther, hvortilRaadet meddelte et Udkast (n. 84). 27 Juli gav Kristian IVderefter den engelske Udsending et tilbageholdende Svar[4].

3 Avgust afgav Raadet sin Betænkning om flere ved Kans-leren proponerede Punkter (n. 85). Kongen ønskede, at der skulde skaffes Midler til at betale Krigsfolket og Flaaden samtde to Laan hos Enkedronningen (§ 1—4). Hertil mente Raa-det, støttet paa Opgivelser fra Rentemestrene, at der vildemedgaa 351.421 Rd.; da de 1620 bevilgede Treaarsskatterantoges at have indbragt 434.925 Rd., hvoraf var forbrugt261.174 Rd., vilde der endnu være at skaffe 177.671 Rd.[5];hertil bevilgede Raadet en Skat, som udskreves 8 Avgust[6].Medens Raadet nægtede at skaffe Midler til Ammunition (§ 5),gav det et Overslag over Omkostningerne til Garnisonerne iGrænsefæstningerne mod Sverige (§ 6) samt til Officerer ved

Noter

[1] Jfr. Molbech, Egenh. Br. S. 158 Anm.[2] Schybergson, Underhdl. om en evangelisk allians S. 30 Anm.[3] Molbech har misforstaaet dette Tilbud (Egenh. Br. S. 165 Anm.).[4] Rusdorf, Mémoires I, 850, jfr. Schybergson, anf. Skr. S. 30, 31.[5] Meget afvigende Opgivelser om Skatternes Beløb samt om Udgifterne findes i et Overslag, som synes forelagt af Kongen ved samme Herredag (ndfr. S. 425).[6] Sjæl. T. XXII, 392—94; Norske Rigsreg. V, 420.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ingen ældre citater på denne side – ingen oversættelse nødvendig. (Siden er Erslevs egen fremstilling.)

side 410 Landfolket (§ 7) og bevilgede en Forhøjelse af den tidligerebestemte Told; til Gjengjæld afgav Kongen 4 Avgust en Revers, at de nye Paalæg skulde afskaffes eller forringesefter Advenant, naar Garnisonen eller Defensionen blev af-skaffet eller forringet[1]. Toldrullen kundgjordes vistnok 3 Febr.1625[2]. Det menige Folk skulde underholdes af Bønder, Bor-gere, Gejstlighed osv. (se ndfr.). Nu allerede at samle et For-raad af Penge til Nødsfald (§ 8) ansaa Raadet for ugjørligt,ligesom det fraraadede særlige Forholdsregler for at sikre Flaa-den Søfolk (§ 9). Adelens Rostjeneste burde mønstres aarlig(§ 10), Lensmændene strengt tilholdes at aflægge deres Regn-skaber i Tide (§ 11). Af egen Drift tilføjede Raadet en ind-trængende Bøn til Kongen om at afskaffe de nylig paalagteArbejdspenge[3]. — Paa Herredagen synes Raadet at have sam-tykket i Ophævelsen af det 1623 udstedte Kornforbud (ovfr.S. 389), hvorom Brev udgik 12 Juli[4]; sml. ndfr. under 14 Juli.

4 Avgust tilskrev Kongen Kapitlerne og den menigegejstlige Stand, at han i denne farlige Tid med D. R. Raadhavde anset det for raadeligt »en vis aarlig Defensionsværkpaa alle Stænderne i højeste Nødstid at lade gjøre«; de badesderfor erklære sig herom til Kongens Kommissarier, idethan lovede, at Hjælpen kun skulde begjæres i Nøds Tid, omnoget fjendtligt paakom enten fra den romerske Kejser og Ligaen eller og fra de svenske Grænser[5]. Samme Dag be-fuldmægtigedes Hr. Albret Skel, Iver Jul og *Holger Rosen-krans* til i Forening med Bisperne at paalægge den gejstligeStand i Jylland et Kompagni Kyrasserer paa 100 Mand (til Nød kun 90 eller 80 Md.), hvilket aarlig vilde koste at under-

---

Noter

[1] Orig. med Segl: RR. n. 36 (Sjæl. R. XVII, 508 med Datum 4 Novbr.!). Jfr. Egenh. Br. n. 161.[2] Omtales i Raadets Indstilling 4 Juli 1631. Jfr. ndfr. ved 4 Avgust.[3] 3 Avgust paabødes en ny Taxation af Arbejdspengene, hvorved der skulde opnaas en retfærdigere Fordeling af dem med saa ringe Tab for Kronen som muligt: Sjæl. T. XXII, 389. Jfr. herom Danske Mag. 3 R. IV, 139, V, 9.[4] Sjæl. T.

XXII, 381. Forbudet mod Udførsel af Smør hævedes 22 Juli, uden at Raadet nævnes: smstds. 384.[5] Sjæl. T. XXII, 390; Norske Rigsreg. V, 414.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Ældre citat på siden (fra Kongens Brev til Kapitlerne, 4 Avgust 1624):

»en vis aarlig Defensionsværk paa alle Stænderne i højeste Nødstid at lade gjøre«:"et bestemt årligt forsvarsværk at lade pålægge alle stænderne i den højeste nødsituation."

Den øvrige tekst på siden er Erslevs egen fremstilling og indeholder ingen yderligere ældre citater.

side 411

holde 13700 Rd. (eller henholdsvis 12330 og 10960 Rd.) [1], og i Sjælland og Fyn ét Kompagni paa 100 Md. samt i Forening med Hr. Gerd Rantzau at tildele alle Kjøbstæderne i Riget og Fyrstendømmet 10 Kompagnier til Fods (à 150 Md.), hvert regnet at koste 8132 Rd. aarlig. I Skaane skulde Hr. Anders Bille i Forening med de tre Raader og Bispen tildele Gejstligheden ét Kompagni paa 50 Heste (6890 Rd.) [2]. I Norge skulde Jens Jul, Gunde Lange og Jens Bjelke taxere Adelen og Odelen for 3 (eller, om det var for højt, da 2) Kompagnier Kyrasserer [3]; Jens Bjelke, Jens Jul og Bisperne skulde taxere den norske Gejstlighed for 1 Kompagni Kyrasserer (paa 100 eller 90 Heste) og ½ Kompagni paa 50 Heste, »som med Skaane gjøre ét Kompagni« [4].

82. Raadets Betænkning, Juli.

A. Koncept med Jakob Ulfelds Haand: RR. n. 43 Øb. B. Kopi med Kristian Holks Haand: smstds. Øc.

Danmarckis rigis raads underdanigste betenckende anlangendis sig udi krig at indlade for det pfaltzøske negotium imod kayseren oc den catholische ligam.[a]

Rationes s. r. m. reddendæ:[b]

1. Causæ ipsius conditio, ratione æquitatis.

2. Hvad for stor periculum k. m. som nest bosiddendis af alle for[ne] sig udi setter, anseendis Anglus er vit derfra et ultra mare, Svecus ibidem, Belgæ ad conservationem proprii status tendunt.

3. Hvad for ringe undsetning mand hafver at formode, om sagen anderledis end vel afgick; efter[c]som eventus est dubius, at al moles belli siunis at vilde falde hans mt. paa. Thi først

---

Noter
a Overskriften er i A tilføjet i Randen med anden Haand. b Fattes i B. c I A tilføjet i Randen.

[1] En Betænkning om Fordelingen af Kompagniet paa Jyllands Gejstlighed, dat. Viborg 19 Maj 1625, underskrevet af Albret Skel og Iver Jul: Justitsmin. Aflev., Den tyske Krig.[2] Sjæl. T. XXII, 391.[3] Norske Rigsreg. V, 415. Taxationen foretoges 28 Marts 1625: Budstikken 4 Aarg. (1823), Sp. 713.[4] Norske Rigsreg. V, 416. Jfr. Schlegel III, 255—56.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs egen fremstilling øverst på siden oversættes ikke – kun det indlejrede ældre citat (dokument 82) oversættes nedenfor.]

Danmarks riges råds underdanige betænkning angående at indlade sig i krig for den pfalziske sag imod kejseren og den katolske liga.

Grunde, som skal fremlægges for Hans Kongelige Majestæt:

1. Sagens egen beskaffenhed, ud fra billighedens grund.

2. Hvor stor en fare kongelig majestæt, som er den nærmest boende af alle de fornævnte, udsætter sig for, eftersom englænderen er langt derfra og på den anden side af havet, svenskeren ligeså, og hollænderne (belgerne) kun sigter mod at bevare deres egen stilling.

3. Hvor ringe undsætning man kan vente, om sagen skulle gå anderledes end godt; eftersom udfaldet er usikkert, synes hele krigens byrde at ville falde på hans majestæt. Thi for det første

side 412

belangendis Engeland, hvor farlig det er at forlade sig paa den undsetning, udviser unionen, som blef ladet udi sticket udi Spinolæ indfald, uanset ingen høyere eller magis solemnis tractatio eller forbund kunde skea, Palatinatus, som af k. mts af Engelands eigen vilge blef mesten cederit af persvasion. Svensken belangendis er at befrøgte, at hand sielf snarere skulle gribe til, data occasione, om os nogit paakom, end undsette. Belangendis Staterne da er at befrøgte, at dersom sagen uløckelig afløb, schulle di sielf blifve saa beengstiget, at di blot lidet skulle kunde hielpe andre.

4. Om sagen end fick fremgang med Pfaltz, da nar vi os skønt derpaa af middel forblottet oc udmatted hafde, kand mand icke se, hvorledis mand enda kunde verre forseckrid for dennom, som i forbunted ere, om di saa nogen leilighed oc tilfalde, efter den affection, mand kand formode af dennom imod hans mt. oc rigit.

5. Er at agte, at vi fast icke kunde se, hvad middel mand kunde finde [a]til penge oc andet[a], saadant vit udseende verk at underholde oc udføre, anseendis rigit allerede er udi rest oc gield, oc hos alle stater ringe formue, medt mindre mand sig saa ville forblotte oc udmatte, at vi self ingen middel hafde, om os nogit paakom.

6. Saa endog vi befinde paa begge sider møgen stor difficultet oc fare, [a]nemlig enten at indgaa eller udsla kongen af Engelands begering[a], dog siunis os den fare allerstørste at verre, [a]som af kayseren oc den catholische liga kunde verre at befrøgte[a], om mand sig nu udi saadan megtig handel skulle indlade, af di aarsager formelt er. Men dersom samme verk jo schulle di andre begyndis, da siunis det vel at ville blifve saa høigt oc vitløftigt, at dersom jo behof giordis, mand enda altid med bedre occasion [a]oc tilig nock[a] kunde dertil komme.

83. Raadets Duplik, 25 Juli.

A. Koncept med Jakob Ulfelds Haand: RR. n. 43 Ød. B. Kopi med Kristian Holks Haand: smstds. Øe.

Paa kongl. mts naadigste forige proposition oc paa voris underdanigste betenckende derpaa, oc efter at kongl. mt. nu igen naadigste replicerer anlangendis denne englische legation oc postulata, da befinder raadet endnu underdanigste, at dieris forige rationes ere saa vigtige, at de ingen høyere kunde betencke eller befinde til

---

Noter

a I A tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

angående England, hvor farligt det er at stole på den undsætning, viser unionen, som blev ladt i stikken ved Spinolas indfald, uanset at ingen højere eller mere højtidelig traktat eller forbund kunne sluttes; Pfalz, som ved den engelske konges egen vilje mest blev opgivet ved overtalelse. Hvad svenskeren angår, er der grund til frygt for, at han snarere selv ville gribe chancen, om lejlighed bød sig, hvis noget hændte os, end at undsætte. Hvad Staterne (Nederlandene) angår, er der grund til

frygt for, at hvis sagen gik ulykkeligt, ville de selv blive så ængstede, at de kun lidet kunne hjælpe andre.

4. Om sagen end fik fremgang med Pfalz, da – når vi derved havde blottet og udmattet os selv for midler – kan man ikke se, hvorledes man alligevel kunne være sikret mod dem, som er forbundet, hvis de fik lejlighed og anledning, efter den tilbøjelighed man kan vente af dem imod hans majestæt og riget.

5. Må mærkes, at vi næsten ikke kan se, hvilke midler man kunne finde til penge og andet for at underholde og udføre et så vidtrækkende værk, eftersom riget allerede er i restance og gæld, og alle stænder har ringe formue, medmindre man ville blotte og udmatte sig så meget, at vi selv ingen midler havde, om noget hændte os.

6. Så finder vi også på begge sider meget stor vanskelighed og fare, nemlig enten at indgå eller afslå kongen af Englands begæring; dog synes den største fare for os at være den, som kan frygtes fra kejseren og den katolske liga, om man nu skulle indlade sig i en så mægtig sag, af de grunde som er nævnt. Men dersom samme værk dog skulle begyndes af de andre, da synes det vel at ville blive så vidtløftigt og langvarigt, at hvis det blev nødvendigt, man dog altid med bedre lejlighed og betids nok kunne komme til det.

83. Rådets duplik, 25. juli.

På kongelig majestæts nådigste forrige forslag og på vor underdanige betænkning derpå, og efter at kongelig majestæt nu igen nådigst svarer angående denne engelske udsendelse og krav, finder rådet stadig underdanigst, at deres tidligere grunde er så vigtige, at de ikke kan tænke eller finde nogen højere grund til

side 413

kongl. mts oc rigens sickerhed. Men efterat raadet ser oc formerker, at kongl. mt. dette negotium forstaar oc udtyder til saadan høy conseqvents, oc sin k. mt. oc dette kongelige hus formedelst blodtsforvandskaft, svogerskab, venskab oc alliance saa høigt oc nehr tiltager, hvilcke k. mts naadigste betenckende raadet underdanigst hafver udi høyeste respect oc consideration, da dersom k. mt. endeligen paa samme sin naadigste mening beroer [a]oc raadens første betenckende hans k. m. icke siunis saa sufficient[a], er raadens underdanigste betenckende paa kongl. mts eigen naadigste velbehavg, at endog icke siunis raadeligt, at kongl. mt. sig indlader udi nogen forbundt udi dette negotio, besynderlig imod kayseren oc adhærenter, af di aarsager, vi tilforn underdanigste hafver tilkende gifvit, dog paa det mand alligevel kunde gratificere kongl. mt. af Britannien oc andre

interesserede [a]oc icke siunis at sla os fra alle voris naboer oc venner[a], da [b]at saa fremt ved andre billige middel sagen icke kunde blifve forligt, at kayseren til billighed vilde sig lade disponere (som hans k. mt. endnu efter kayserens mangfoldige erbiudelser, som oc end nyligen erre skede, vil forhobe), [c]oc dersom jo endeligen sagen skulle gerode til nogen offentlig verk, saa at hans mt. Br. schulle foraarsagis at føre en offentlig krig, at hans mt., voris allernaadigste herre oc konning, hans mt. da icke vilde undfalde, men med en summa penge tilkommendis aar (saa møgit 3 eller 4000 mand paa [d]4 eller 5[d] maaneders tid [e]efter statiske besolding paa tilkommendis aare[e] kunde holdis), sine restitutione vel aliter gratificere, dog icke førend mand ser, at en exercitus justus var paa fode [e]oc saa fremt k. mt. self med nogen farlighed var paa den tid beladen, oc at saadant maatte holdis hiemmeligt.

Dette er voris underdanigste betenckende paa k. mts naadigste proposition; dog siunis os icke raadeligt, at gesanteren nogle particularia heraf schulle vide, men aleniste, at kongl. mt. hans herre, kongen af Britannien, til vilge oc ingenlunde at giøre noget forbundt ímod kayseren vil sig til alt det, som hans mt. til ære oc gode kand ske, gandske venligen lade befinde. Datum [f]Kiøfvenhafn den 25 julii.

Noter

a I A tilføjet i Randen. b A: at mand da kunde giøre gesanten den fast hiemmelige fortrøstning (atter overstreget). c A: at hans k. mt. af Britannien da visseligen sig maa forse (atter overstreget). d I A stod først: 6. e I A tilføjet i Randen. f B: Actum.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

kongelig majestæts og rigets sikkerhed. Men efter at rådet ser og bemærker, at kongelig majestæt opfatter og udlægger denne sag med så stor vægt, og hvor nært og højt hans kongelige majestæt regner dette kongelige hus på grund af blodsforvandskab, svogerskab, venskab og alliance, hvilken kongelig majestæts nådige betænkning rådet underdanigst har i højeste agt og overvejelse, da, dersom kongelig majestæt endelig forbliver ved sin samme nådige mening, og rådets første betænkning ikke synes ham tilstrækkelig, er rådets underdanige betænkning overladt til kongelig majestæts egen nådige godtbefindende, at selv om det ikke synes rådeligt, at kongelig majestæt indlader sig i noget forbund i denne sag, især mod kejseren og hans tilhængere, af de grunde vi tidligere underdanigst har tilkendegivet, så kunne man dog, for alligevel at tilfredsstille kongelig majestæt af Britannien og andre interesserede og ikke synes at vende os fra alle vore naboer og venner, dersom sagen ikke ved andre rimelige midler kunne blive forligt, håbe at kejseren ville lade sig bevæge til billighed (sådan som hans kongelige majestæt stadig håber, efter kejserens mangfoldige tilbud, som også nylig er sket), og dersom sagen dog endelig skulle udvikle sig til noget

åbenlyst værk, således at hans majestæt af Britannien skulle blive foranlediget til at føre en åben krig, da ville hans majestæt, vor allernådigste herre og konge, ikke svigte ham, men med en sum penge det kommende år (så meget som 3 eller 4000 mand kunne holdes i 4 eller 5 måneders tid efter statens sold de kommende år) på anden vis tilgodese hans oprejsning, dog ikke før man ser, at en regulær hær var sat på benene, og forudsat at kongelig majestæt selv ikke på den tid var belastet med nogen fare, og at sådant måtte holdes hemmeligt.

Dette er vor underdanige betænkning til kongelig majestæts nådige forslag; dog synes det os ikke rådeligt, at udsendingen skulle få kendskab til nogle enkeltheder heraf, men alene at kongelig majestæt, hans herre kongen af Britannien, til behag og uden på nogen måde at indgå noget forbund imod kejseren, ganske venligt vil lade det komme til udtryk, at han i alt, hvad der kan ske til hans majestæts ære og gavn, venligt vil vise sig. Givet København den 25. juli.

[Fodnoter b og c gengiver overstregede varianter i håndskrift A:]b: "at man da kunne give gesandten den faste hemmelige forsikring."c: "at hans kongelige majestæt af Britannien da sikkert må forvente."

side 414

84. Raadets Forslag til Svar at give den engelske Udsending, 25 Juli. A. Koncept og B. Kopi, skrevet af Jakob Ulfeld og Kristian Holk paa samme Ark Papir som n. 82.

Resolution, som os siunis at kunde gifvis den engilske gesanter, om kongl. mt. saa sielf naadigste for got anser.

1. At kongl. mt. oc prindtsen af Engeland vilde holde det slet utviflagtigen, at kongl. mt. aldrig andet hafver hafd udi sinde, end deris actiones oc intentiones oc hvis hans k. m. kunde vide dennom til ære oc reputation kunde ske, udi alle mulige maade at secundere, deris mt. maa endnu vist oc fuldkommelig derfor holde oc sig forse, at hans mt. endnu udi samme mening oc affection er bestandig, dog at hans k. mt. nu udi [a]dette høivigtige negotio sig[a] icke hafver kund erclærit, forser hans kongl. mt. sig, at saadan sagens store oc skinbarlige farlighed selfver betencke, oc saadant den saa vel som efterbenefnde occasionibus, tilstand oc omstendighed tilskrifve.

1. Thi for det første, [b]efter at dette er et gandske vitløftig verk, som icke siunis snart til nogen ynsket ende at kunde geroede[b], oc hans k. mts lande oc riger af saadan confæderatis vilde blifve allernest oc alene periculis oc bello exponerit, thi di andre kunde sielf unddrage sig fra krigen oc ophøre, nahr di vilde, hvilcket hans mt. icke kunde giøre.

2. Saa er kayserens oc ligæ store magt oc fornemme krigsher allerede ved hans mts grentser, saa at inden nogen saa sterck samlet magt kunde ex confæderatis opbringis, kunde hans mts lande verre i grunde ruinerit. [b]Oc dertilmed da forfaris, at santeren hafver endnu commission udi samme negotio til ofver- oc niedersaxiske furster oc steder, hvis cathegorica oc uconditionerit resolutio in statu negotii paa disse steder høyeligen vil considereres[b].

3. Saa lader sig hos hans mts naboer allehande diffidents oc hiemmelig practicering (hvorom hans mt. nocksom er kommen i forfaring) tilkende, at hans mt. sin eigne landis conservation oc defension saaledis foraarsagis at hafve udi agt, som hans mts høyeste incolumitet er magt anliggendis.

4. Dog hafver hans kongl. mt. den formoding, efter di erbiudelser oc fortrøstning udi samme negotio Palatinatus, som kay-

---

Noter
a I A stod oprindelig: dette negotio sig imod kayseren oc det romiske rige. b I A tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

84. Rådets forslag til svar, som skal gives den engelske udsending, 25. juli.

Beslutning, som vi mener kan gives den engelske udsending, om kongelig majestæt selv nådigst anser den for god.

1. At kongelig majestæt og prinsen af England ganske utvivlsomt skal holde fast ved, at kongelig majestæt aldrig har haft andet i sinde end på alle mulige måder at fremme deres handlinger og hensigter og alt, hvad hans kongelige majestæt kunne vide tjente dem til ære og anseelse; deres majestæt kan stadig trygt og fuldt ud regne med og forvisse sig om, at hans majestæt stadig er bestandig i samme mening og hengivenhed, dog at hans kongelige majestæt nu i denne højvigtige sag ikke endnu har kunnet erklære sig, hvorfor hans kongelige majestæt forventer, at man selv vil betænke denne sags store og åbenbare fare, og tilskrive dette såvel som de efternævnte omstændigheder, tilstand og forhold.

1. Thi for det første, eftersom dette er et ganske vidtløftigt værk, som ikke synes snart at kunne føres til noget ønsket mål, og hans kongelige majestæts lande og riger ved et sådant forbund ville blive de nærmeste og eneste, der udsættes for farer og krig, thi de andre kunne selv unddrage sig krigen og ophøre, når de ville, hvilket hans majestæt ikke kunne gøre.

2. Dernæst er kejserens og ligaens store magt og fornemme krigshær allerede ved hans majestæts grænser, således at før nogen så stærk samlet magt kunne opbringes af de forbundne, kunne hans majestæts lande blive helt ruineret. Og dertil erfares, at udsendingen endnu har fuldmagt i samme sag til de over- og nedersaksiske fyrster og stæder, hvis kategoriske og ubetingede beslutning om sagens tilstand på disse steder i høj grad bør overvejes.

3. Hos hans majestæts naboer viser der sig også allehånde mistillid og hemmelig underhåndsvirksomhed (hvorom hans majestæt tilstrækkeligt er kommet i erfaring), hvorfor hans majestæt ser sig foranlediget til at have sit eget lands bevarelse og forsvar for øje, eftersom hans majestæts højeste velfærd er af størst vigtighed.

4. Dog har hans kongelige majestæt den forventning, at efter de tilbud og den tilforsigt i samme sag angående Pfalz, som kej-

[Fodnote a gengiver en oprindelig, senere overstreget formulering i håndskrift A:]"denne sag imod kejseren og det romerske rige."

side 415

seren ved sin gesanter til hans k. m. self nyligen hafver ladet giøre, at kayseren sig endnu skal betencke oc, al vitløftighed at forekomme, admittere billige conditiones, om k. m. af Store Britannien sig lader befalde, at kongl. mt. sig derudi skal indlade.

Dog vil hans k. m. giøre sin flid oc ramme den moderation, at k. m. af Britannien icke skal omføris med nogen vitløftig ophold, men at mand om sagens endelige mening kand med forderligste komme udi vis forfaring.

Datum [a]Kiøfvenhafn 25 julii anno 1624.

85. Raadets Betænkning, 3 Avgust.

A. Orig. med Iver Juls Haand: RR. n. 43 Øh. B. Koncept (uden Referatet af Propositionen) med mange Rettelser og Indskud, skrevet af Kristian Holk, Slutningen dog af Albret Skel: smstds. Øg. C. Kopi med Kristian Holks Haand; herpaa har Kansleren skrevet: J. H. M. Icke aldermendt, at de skulle hafve myndighed nogen god eller ondt at tage y lavgit eller forbyde borgerskab, meden alene at kiende och dømme och holde justice ofver svennene; smstds. Øf. — Et Brudstykke er trykt hos Molbech, Egenh. Br. S. 165—66.

Eftersom ko. ma. voris allernaadigste herre och koning naadigst hafver vid hans mas cantsler ladet os hans mas underdanigste raadt proponere efterscrefne punchter, derom at deliberere:

1. At hves det krigsfolck, rytter och foedfolck, som udi forgangen foraar blef antagen och strax aftacket, hafver kostet, maa betallis.

2. At betalle di siuf compagnier fodfolck, som nu ere udi thienisten her och paa Gulland.

3. Disligeste hves flodens extra ordinaria udredning, saa och di andre skibe, som udi sommer anthagne ere, hafver kostet.

4. Kong. maiestats fru moder, dronning Sophia, at betalle thvenne summer pendinge, som nu udi aldt skal staa ubetaldt hoes hindis ma. af alle di brefve, som rigens raad hafver lofvit fore, nemlig det første bref, dagteret 1621, liudendis paa it hundrede thusind rigs daller med sin eftherstaaendis renthe, sex thusind daller, det andet bref, daterit 1605, liudendis paa et hundrede thusind och fyrgethyfve thusind rigs daller.

5. At bethencke middel, hvor vid munition, krud och anden tilbehøring kunde bekostis.

6. At beraadslage, hvorledis udi rigerne nogen vis defensions

---

Noter
a B: Actum.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

seren nylig selv har ladet gøre over for hans kongelige majestæt ved sin udsending, at kejseren endnu skal betænke sig og, for at undgå al vidtløftighed, indrømme rimelige vilkår, hvis kongelig majestæt af Storbritannien lader sig formå til, at kongelig majestæt skal indlade sig derpå.

Dog vil hans kongelige majestæt gøre sin flid og udvise den mådehold, at kongelig majestæt af Britannien ikke skal opholdes med nogen vidtløftig forhaling, men at man snarest muligt kan få vished om sagens endelige udfald.

Givet København 25. juli anno 1624.

85. Rådets betænkning, 3. august.

Eftersom kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, nådigst har ladet os, sit underdanige råd, forelægge efterfølgende punkter gennem sin kansler til overvejelse:

1. At det, som det krigsfolk, ryttere og fodfolk, der i forgangen forår blev antaget og straks afmønstret, har kostet, må betales.

2. At betale de syv kompagnier fodfolk, som nu er i tjenesten her og på Gulland.

3. Ligeledes hvad flådens ekstraordinære udrustning samt de andre skibe, som i sommer er antaget, har kostet.

4. At kongelig majestæts frue moder, dronning Sofia, får betalt de to pengesummer, som nu i alt skal stå ubetalt hos hendes majestæt ifølge alle de breve, som rigens råd har lovet for, nemlig det første brev, dateret 1621, lydende på hundrede tusind rigsdaler med den efterfølgende rente, seks tusind daler, det andet brev, dateret 1605, lydende på hundrede og fyrre tusind rigsdaler.

5. At overveje midler, hvorved ammunition, krudt og andet tilbehør kunne bekostes.

6. At rådslå om, hvorledes der i rigerne kunne indrettes et bestemt forsvars-

side 416

verck af rigernis indbyggere kunde ordineris, paa det mand icke udi alle forfallende leylighedt skulle endeligen vere nødde, udlendiske verbung med saa mechtig stoer rigens bekostning och fare at giøre.

7. Eftherdi nochsum forfaris, at di guarnisoner, som nest forleden foraar blefve forordnit udi grendtsfestingernen, ere icke saa bastandt, at festingerne der med udi fredtsthid nochsum kand vere forsorget, derfore at thencke paa medel, samme guarnisoner saaledis at bestercke, at festingerne kunde vere forsichrede.

8. At bethencke meddel, hvorledis mand kand hafve nogen forraadt af pendinge udi al nødfald, om nogen fare uformodeligen och hasteligen kunde paakomme.

9. At bethencke, hvorledis skibsfolck thil flodens behof ofver rigerne allethidt saaledis kunde vere antegnet och reparteret, at, nar behof gioris, mand da saadan folck viste efter god ordinats at bekomme uden saa vitleftige udschrifning.

10. Eftherthi befindis, at adellens rostienniste icke holdis udi dend beredschab, som det sig burde, riget thil merckelig fare, at derfore kand forordnis visse tider at mustre, saa och hvad vide der hoes schal vere for dennum, som icke møder thilstede.

11. Efter at en part hans kon. mas lensmend befindis sig forsømeligen och ubilligen at forholde met deris regenskaber udi rette thide icke at lade forklare, disligeste med restantsen, at middel bethenckis, at der paa kand raadis boede, och at hans kon. maiestats rettighed udi rette thide udkommer.

Der paa er kong. maiestats underdanigste raadts bethenckende och erklering.

Belangendis den 1. 2. 3. och 4. pungt udi kong. mas naadigste proposition, da berettis af rentmesterne, at paa det folck, som forleden foraar var antagen och strax egien aftacket, schal vere bekostet och anvendt 60.000 rigsdaller.

Dernest di siuf compagnier, som nu paa threi moneders thid ere antagne och endnu ere her och paa Gotland udi thienniste, 18.501 rigsdaller, efter rentmesterens ofverslagh.

Disligeste flodens extraordinari udredning, saa och di borger skibe, som udi denne sommer hafver veret antagen [a]efter det ofverslag, som af renteriet och kledekammeret er leveret[a], 26.920 rigsdaller.

Noter
a Er i B tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

værk af rigernes indbyggere kunne indrettes, så man ikke i enhver forefaldende lejlighed til sidst skulle være nødt til at foretage udenlandsk værvning med så stor bekostning og fare for riget.

7. Eftersom det tilstrækkeligt erfares, at de garnisoner, som sidste forår blev forordnet i grænsefæstningerne, ikke er så stærke, at fæstningerne dermed i fredstid tilstrækkeligt kan være forsynede, derfor at overveje midler til at styrke samme garnisoner således, at fæstningerne kunne være sikrede.

8. At overveje midler, hvorledes man kan have et forråd af penge til enhver nødsituation, om nogen fare uforudset og hastigt skulle opstå.

9. At overveje, hvorledes skibsfolk til flådens behov over hele rigerne til enhver tid kunne være optegnet og fordelt således, at man, når behovet opstår, da kan få sådant mandskab efter god ordning uden så vidtløftig udskrivning.

10. Eftersom det findes, at adelens rostjeneste ikke holdes i den beredskab, som det burde, til rigets betydelige fare, at der derfor kan forordnes visse tider til at mønstre, samt hvilken bøde der skal være for dem, som ikke møder til stede.

11. Eftersom det findes, at en del af hans kongelige majestæts lensmænd forsømmeligt og urimeligt undlader at aflægge deres regnskaber til rette tid, ligeledes med restancerne, at der overvejes midler, hvorved der kan rådes bod herpå, og at hans kongelige majestæts rettighed kommer ind til rette tid.

Hertil er kongelig majestæts råds underdanige betænkning og erklæring.

Angående det 1., 2., 3. og 4. punkt i kongelig majestæts nådige forslag, da berettes det af rentemestrene, at der for det mandskab, som sidste forår blev antaget og straks igen afmønstret, skal være bekostet og anvendt 60.000 rigsdaler.

Dernæst de syv kompagnier, som nu i tre måneders tid er antaget og endnu er her og på Gotland i tjeneste, 18.501 rigsdaler, efter rentemesterens overslag.

Ligeledes flådens ekstraordinære udrustning samt de borgerskibe, som i denne sommer har været antaget efter det overslag, som er leveret af rentekammeret og klædekammeret, 26.920 rigsdaler.

side 417

Noch di thvenne summer pendinge, som nu udi aldt schulle staa ubetaldt hoes ko. mas fru moder, drotning Sophia, af alle di brefve, som rigens raad hafver lofvit fore, nemblig it bref dateret 1621, liudendis paa it hundredt thusind rigsdaller, med sin efter staaendis rente 6000 rigsdaller, it andet bref dateret 1605, liudendis paa it hundred thusind och fyrgethyfve tusind rigsdaller.

Saa endog at hofvitbrevet saa vel som skadesløsbrevet formelder paa hans k. m. och hans mas arfvinger, och icke paa rigens vegne, forlofverne ochsaa udi lige maade hafver forschrevit dennum for sig och deris arfvinger och icke paa deris rigens raad och rigens vegne, hvor af forfaris, at samme gield er hans ko. mas egen gield och icke rigens, efterdi och samme pendinge ere optagne nogle aar, førind riget er kommen udi neste svendske krig och besvøring, och ere nu 19 aar, siden di ere optagen, dog efter ko. mas naadige begiering ville rigens raad sig underdanigst lade befinde, samme hofvitstoel udi sig self (dog foruden al anden videre udleg) af riget at lade erlegge.

Och beløber alle forne poster udi en summa thilhobe — 351.421 rigsdaller.

Der emod, efter det regenskab, som med rentmesterne giordt er, [a]efter deris egen indleg[a], da beløber di skatter och contributioner, som thil samme gield at aflegge aar 1620 ere bevilgede (hves terminer for it aar siden ere forlobne) udi en summa — 434.925 rigsdaller 32 ß 1 alb., hvor af allerede efter forne rentemesters regenskaber ere udgifne — 261.174 rigsdaller 2 ort.

Dog efterdi derforuden er til udgift indført 50.000 rigsdaller, som det oestindiske compagni af samme pendinge schal vere forstracht, och efterdi rigens raad om same pendinges forstreckelse thil compagniet underdanigst icke anderledis forstaaed, end at jo af forne skatter skulle saa meget hafve veret til ofvers, foruden hves som hafde giordis behof och fornøden thil hindis mas gield at afbetalle, hvilckedt efter at det saaledis icke er at hafve veret, nu befindis, da siunis underdanigst, at mand icke udi denne besverlige thidt undersotterne dermedt vel kand besverge; thil med befindis, at renteriet af compagniet paa k. m. vegne paa samme pendinge hafver taget bevis, compagniet och (nest Guds hielp) formodes med det forderligste resten af samme gield at kunde aflegge och betalle, hvorfore er raadens underdanigste begiering, at

---

Noter
a Er i B tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Endvidere de to pengesummer, som nu i alt skulle stå ubetalt hos kongelig majestæts frue moder, dronning Sofia, ifølge alle de breve, som rigens råd har lovet for, nemlig et brev dateret 1621, lydende på hundrede tusind rigsdaler med sin efterfølgende rente, 6000 rigsdaler, et andet brev dateret 1605, lydende på hundrede og fyrre tusind rigsdaler.

Så endog hovedbrevet, såvel som skadesløsbrevet, lyder på hans kongelige majestæt og hans majestæts arvinger, og ikke på rigets vegne, har forloverne ligeledes forskrevet sig for sig selv og deres arvinger og ikke på rigens råds og rigets vegne, hvoraf det fremgår, at samme gæld er hans kongelige majestæts egen gæld og ikke rigets, eftersom samme penge desuden er optaget nogle år, før riget kom i den seneste svenske krig og besværing, og det er nu 19 år, siden de blev optaget; dog vil rigens råd efter kongelig majestæts nådige begæring underdanigst lade sig finde i at lade selve hovedstolen (dog uden al anden yderligere udlæg) betale af riget.

Og alle fornævnte poster beløber sig tilsammen i en sum — 351.421 rigsdaler.

Derimod, ifølge det regnskab, som er gjort med rentemestrene, efter deres eget indlæg, beløber de skatter og kontributioner, som er bevilget til at afbetale samme gæld i året 1620 (hvis terminer er forløbet for et år siden), sig til en sum — 434.925 rigsdaler 32 skilling 1 album, hvoraf der ifølge fornævnte rentemesters regnskaber allerede er udgivet — 261.174 rigsdaler 2 ort.

Dog eftersom der derudover er indført 50.000 rigsdaler til udgift, som Det Østindiske Kompagni skal være forstrakt af samme penge, og eftersom rigens råd underdanigst ikke har forstået det anderledes angående denne penges forstrækning til kompagniet, end at der af fornævnte skatter skulle have været så meget til overs, ud over hvad der var fornødent til at afbetale hendes majestæts gæld — hvilket, da det nu viser sig ikke at have forholdt sig således, synes det underdanigst, at man ikke i denne besværlige tid vel kan besvære undersåtterne dermed; desuden findes det, at rentekammeret på kongelig majestæts vegne har taget bevis af kompagniet for samme penge, og det håbes, at kompagniet (næst Guds hjælp) med det forderligste kan afvikle og betale resten af samme gæld, hvorfor det er rådets underdanige begæring, at

side 418

hans ko. ma. hoes compagniet sin betalling for forne summa pendinge naadigst ville anamme; dog dersom hans k. m. icke sin betalling hoes compagniet schulle kunde erlange, tha er rigens raad ofverbodige, at nar riget udi frembtiden kommer udi bedre stand och icke er saa meget besverget, da hans k. m. egien af riget at lade erlegge 50.000 rigsdaller.

Blifver saa udi beholling hoes renterit thil forne rest af rigens gield en gang for alle med at betalle 173.750 rigsdaller.

Vil derforuden af riget endnu contribueris thil forne oftbemelte gield at afbetalle 177.671 rigsdaller, hvor thil rigens raadt underdanigst hafver bevilget at schulle udgifvis først en almindelig skat, som kand beløbe sigh — 131.000 rigsdaller; dernest en fierring skat, som kand beløbe ungeferlig — 33.000 rigsdaller; saa och af kiøbstederne en half skat, som belober sig — xiiii m rigsdaller.

Er udi en summa 178,000 rigsdaller, och er der med al rigens gandsche gield afbetalet.

Saa efterdi forne gield her med er aldiellis afbetaldt, da er rigens raad underdanigste begierendis, at forne summer pendinge, som af riget udlagde ehre och udleggis schulle, icke thil nogen anden brug schulle henvendis end til den, hvor til di af undersotterne udleggis, begierer och forsier sig underdanigst, at hans ko. ma. alle deris brefve, som hoes hindis ma. ude stander, thil jul førstkommendis naadigst ville indfri och dennum egien lade thilstille.

Thil det 5. pungt, belangende meddel, hvormed krud och munition kunde bekostis,

Tha efterdi rigens undersaatter, di ene saa vel som di andre, sig stoer besverring, serdellis med stoere guarnisoners underholding och andet, aarligen paatager, er rigens raads underdanigst begiering, at hans ko. ma. naadigst efter gammel sedvane och brug riget her udi ville bifalde, och undersotterne dermed at motte blifve forschoenet, efterdi saadant thilforn aldrig hafver verit begieret.

Belangendis den 6. och 7. punchter, om defension och om guarnisoner, da er for raadeligt ansiet, at der holdis paa Varberg (foruden vagtmester och 30 personer, som allerede der underholdes) en lutenant, hves aarlig trachtament kand vere 150 specie daller, en sergent, 80 specie daller, threi corporaler, hver dennum 57

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

hans kongelige majestæt nådigst vil modtage sin betaling hos kompagniet for fornævnte sum penge; dog dersom hans kongelige majestæt ikke skulle kunne opnå sin betaling hos kompagniet, da er rigens råd overbødigt til, at når riget i fremtiden kommer i bedre stand og ikke er så meget besværet, da selv af riget at lade erlægge 50.000 rigsdaler til hans kongelige majestæt.

Bliver der så hos rentekammeret til fornævnte rest af rigets gæld en gang for alle 173.750 rigsdaler at betale.

Der vil desuden af riget endnu kontribueres til at afbetale fornævnte ofte omtalte gæld 177.671 rigsdaler, hvortil rigens råd underdanigst har bevilget, at der skal udskrives først en almindelig skat, som kan beløbe sig til — 131.000 rigsdaler; dernæst en fjerdingskat, som kan beløbe sig til omtrent — 33.000 rigsdaler; samt af købstæderne en halv skat, som beløber sig til — 14.000 rigsdaler.

Er i alt en sum på 178.000 rigsdaler, og dermed er al rigets gæld afbetalt.

Så eftersom fornævnte gæld hermed er fuldstændigt afbetalt, da er rigens råd underdanigst begærende, at fornævnte pengesummer, som er udlagt og skal udlægges af riget, ikke skal anvendes til noget andet brug end det, hvortil de udlægges af undersåtterne; de begærer og forventer underdanigst, at hans kongelige majestæt nådigst til førstkommende jul vil indfri alle de breve, som står ude hos hendes majestæt, og lade dem tilstille dem igen.

Til det 5. punkt, angående midler, hvormed krudt og ammunition kunne bekostes,

da er det, eftersom rigets undersåtter, de ene såvel som de andre, årligt påtager sig stor besværing, særdeles med underhold af store garnisoner og andet, rigens råds underdanige begæring, at hans kongelige majestæt nådigst efter gammel sædvane og brug vil samtykke heri over for riget, og at undersåtterne dermed må blive forskånet, eftersom sådant aldrig tidligere har været begæret.

Angående det 6. og 7. punkt, om forsvar og om garnisoner, da anses det for rådeligt, at der på Varberg holdes (foruden en vagtmester og 30 personer, som allerede underholdes der) en løjtnant, hvis årlige traktement kan være 150 speciedaler, en sergent, 80 speciedaler, tre korporaler, hver af dem 57

side 419

specie daller aarligen, threisindstyfve soldater, hver dennum aarligen 38 specie daller; er tilsammen 2681 rigsdaller.

Christianopels guarnison er 60 soldater och officerer lige som paa Varberg, alene at den er forbedrit med en vagtmester; beløber saa thilsammen deris besolding — 2761 specie daller.

Hallumstedt, en lutenant paa 160 specie daller, en vachtmester, 80 specie daller, [a]en sergant, 80 specie daller[a], threi corporaler, hver dennum 57 specie daller, et hundret thredve och femb soldater, hver dennum 38 specie daller, er — 5621 specie daller.

Christianstadt, lige saa mange officerer och soldater, nemlig aarlig besolding — 5621 specie daller.

Lavgholm, en vagtmester, 100 specie daller, atten soldater, hver dennum 38 specie daller, som er — 784 specie daller aarligen.

Kand gifvis til lenning hver 8 dag (efterdi maaneden beregnis thil 32 dage) en capiten 3 specie daller, en lutenant 2½ specie daller eller at forstaa specie dallers verdt ofver aldt. En sergent och vagtmester 5 specie ort, en adelburs och corporal 1 specie daler, en gemein soldat 1 slet daler. Noch ofver aldt femb thrombslar och femb professer udi forne 5 guarnisoner, hver dennum 44 specie daler eller des vert aarligen, er 440 specie daller.

Beløber sig saa forne femb guarnisoner — 17.908 specie daller aarligen.

Belangendis defensions verck af rigens indbyggere, da ere først di officerer och adelsburs, som allerede ere forordnede och hafve gaarde, hvilcke med di andre bønder soldater, som af hver 9 bønder holdis (efter den forordning der om giordt er), hvilcke althid blifve hiemme thil landens

defension for indfald eller anden tilfalde, saa vit di kunde, med mindre di med anden landfolck efter leyligheden blifver afvexlet, hvilcket er som det første fundament af voris indlandske militia.

Dernest erachtis fornøden, at der underholdis capiteiner, sergenter, adelburdts ofver sex tusind mand, nemblig 60 capiteiner, hver dennum aarligen thil besolding 200 specie daller, 60 sergenter, hver af dennum 88 rigsdaller om aarit, beregnit hver monet thil 32 dage, 600 adelburdts, hver dennum 5 speciedaller om monneden, giør 57 rigsdaller aarligen; hvilcke forne officerer och adelburs udi fredtstid kunde indleggis udi festingerne, guarnisonerne

---

Noter
a B; glemt i A og C.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

speciedaler årligt, tres soldater, hver af dem årligt 38 speciedaler; er tilsammen 2681 rigsdaler.

Christianopels garnison er 60 soldater og officerer ligesom på Varberg, dog er den forbedret med en vagtmester; deres besolding beløber sig således tilsammen til — 2761 speciedaler.

Halmstad: en løjtnant på 160 speciedaler, en vagtmester, 80 speciedaler, en sergent, 80 speciedaler, tre korporaler, hver af dem 57 speciedaler, hundrede og femogtredive soldater, hver af dem 38 speciedaler, er — 5621 speciedaler.

Kristianstad: lige så mange officerer og soldater, nemlig årlig besolding — 5621 speciedaler.

Laholm: en vagtmester, 100 speciedaler, atten soldater, hver af dem 38 speciedaler, hvilket er — 784 speciedaler årligt.

Der kan gives til lønning hver 8. dag (eftersom måneden beregnes til 32 dage) en kaptajn 3 speciedaler, en løjtnant 2½ speciedaler, eller for at forstå speciedalerens værdi i det hele taget. En sergent og vagtmester 5 speciedaler ort, en adelsborgmand og korporal 1 speciedaler, en menig soldat 1 slet daler. Endvidere i alt fem trommeslagere og fem feltskærere/spillemænd i fornævnte 5 garnisoner, hver af dem 44 speciedaler eller dets værdi årligt, er 440 speciedaler.

Fornævnte fem garnisoner beløber sig således til — 17.908 speciedaler årligt.

Angående rigets indbyggeres forsvarsværk, da er der for det første de officerer og adelsborgmænd, som allerede er forordnede og har gårde, hvilke sammen med de andre bondesoldater, som holdes

af hver 9 bønder (efter den forordning, der er gjort derom), og som altid bliver hjemme til landets forsvar mod indfald eller anden tilskikkelse, så vidt de kan, medmindre de efter lejlighed bliver afløst af andet landfolk — hvilket er det første grundlag for vor indenlandske milits.

Dernæst anses det for nødvendigt, at der underholdes kaptajner, sergenter og adelsborgmænd over seks tusind mand, nemlig 60 kaptajner, hver af dem årligt til besolding 200 speciedaler, 60 sergenter, hver af dem 88 rigsdaler om året, beregnet hver måned til 32 dage, 600 adelsborgmænd, hver af dem 5 speciedaler om måneden, hvilket giver 57 rigsdaler årligt; hvilke fornævnte officerer og adelsborgmænd i fredstid kunne indlægges i fæstningerne, garnisonerne

side 420

dermed at forstercke, och saa frambt noget fiendtlig paakom, da kunde di samme brugis til marcken, och af di andre lands capitener och bønder soldater udi steden indleggis [a].

Thil forne capiteiner, sargenter och adelburs besolding, beløber sig tilsammen udi en summa 51.480 rigsdaller aarligen [b], er af rigens raad underdanigst bevilget foruden den forige thold, som til soldat ordinants udi begyndelsen er paalagdt, en nye forhøielse paa tholden efter medfølgende rulle; [c]oc efterdi det kand hende sig, at nogen af di vare, som tholden thil forbemelte garnisoner, capitener, serganter och adelburs bevilget af, efter aaringers leylighed undertiden kand løbe høiere, undertiden ringere, at hans ko. ma. sig da naadigste ville lade befalde, af de aaringer, som høiere kunde løbe, at hafve i forraadt, eller och medlerthidt nogen udi thollen at kunde forringes, efterdi udi fredts tid tholden icke videre kand forhøies uden handteringes och landens stoer skade[c].

Hvor emod rigens raad ere underdanigstes begierendis, at der som udi frembtiden samme guarnisoners och defensioners ordinants blef befunden unødig och afskaffet eller forringet vorder udi en eller anden maade paa officerer eller soldater, at ko. ma. ville naadigst gifve rigens raad sit bref, tholden egien efter advenant at afskaffes eller forringis. [d]Belangendis den smaa thold at forhøie thil rigs mynt, da er det underdanigst skedt; dog er mént saa vel som den anden nye forhøielse, saa och den forige nye thold och paaleg til guarnisoners och defensions vercket, efterdi udi samme smaa thold althidt hafver veret specificerit udi schiellinger, hvad udi schiellinger schulle udgifvis, och udi helle och halfve daller och orter, hvad udi specie mynte schulle udgifvis; thil medt er thridie parten af ald øls thold, som blev paalagt anno 1615 muod di soldater bønder och thillige med den anden samme tidt paalagde thold schulle hafve veret anvendt, efter ko. mas egen naadigste bevilling och forslag, hvilcken her udi icke regnis, och forblifver ko. ma. alene fri, emod hves bøndergaarde, som capiteignerne och officerer hafver, uansiet det fast høiere beløber [d].

Di andre femb thusind firehundrede, som med di forbemelte

Noter

a Det herefter følgende Stykke indtil nederst paa Siden: fast høiere beløber, er i B et Indskud. b Herefter følger i B: beløber sig summen, guarnison som defensionsverck udi alt 69.388 specie daler aarligen. c Dette Stykke synes i A tilføjet, efterat hele Brevet var skrevet, dog med samme Haand. Det fattes i B, hvor der i Stedet staar: Nota spacium aliquot hinc. d Dette Stykke er i B en Tilføjelse.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

dermed at forstærke, og hvis noget fjendtligt skulle true, da kunne de samme bruges til marken, og i deres sted indlægges andre landkaptajner og bondesoldater.

For fornævnte kaptajners, sergenters og adelsborgmænds besolding, som i alt beløber sig til 51.480 rigsdaler årligt, har rigens råd underdanigst bevilget, ud over den forrige told, som i begyndelsen blev pålagt til soldaterordinancen, en ny forhøjelse af tolden efter vedlagte liste; og eftersom det kan hænde, at nogle af de varer, som tolden til fornævnte garnisoner, kaptajner, sergenter og adelsborgmænd er bevilget af, efter årets lejlighed undertiden kan løbe højere, undertiden ringere, da vil hans kongelige majestæt nådigst lade sig behage, at man af de år, hvor det kan løbe højere, kan have i forråd, eller også midlertidigt kan formindske noget i tolden, eftersom tolden i fredstid ikke yderligere kan forhøjes uden stor skade for handel og land.

Hvorimod rigens råd underdanigst begærer, at dersom samme garnisoners og forsvars ordning i fremtiden skulle findes unødvendig og blive afskaffet, eller formindsket på nogen måde med hensyn til officerer eller soldater, at kongelig majestæt nådigst vil give rigens råd sit brev på, at tolden tilsvarende igen skal afskaffes eller formindskes. Angående at forhøje den lille told til rigsmønt, da er dette underdanigst sket; dog menes det, såvel som den anden nye forhøjelse, samt den forrige nye told og pålæg til garnisonernes og forsvarsværkets brug, at eftersom det i samme lille told altid har været specificeret i skilling, hvad der skulle udredes i skilling, og i hele og halve daler og ort, hvad der skulle udredes i speciemønt; dertil er tredjeparten af al øltold, som blev pålagt år 1615 mod soldaterbønderne, tillige med den anden, på samme tid pålagte told, som skulle have været anvendt efter kongelig majestæts egen nådige bevilling og forslag, hvilket her ikke medregnes, og kongelig majestæt forbliver alene fri, med hensyn til de bøndergårde, som kaptajnerne og officererne har, uanset at det beløber sig til endog en hel del højere.

De andre fem tusind fire hundrede, som sammen med de fornævnte

[Fodnote b gengiver en tilføjelse i håndskrift B:]"beløber summen sig, garnison og forsvarsværk i alt til 69.388 speciedaler årligt."

side 421

600 adelburds schulle giøre tilsammen 6000, dennum kunde bøn-derne udi feidethidt med deris gamble sedvanlige skat, som di udi feidetider ere vante at udgifve (dog at den aarligen paa manden½ daller forhøies), underholde.

Derforuden kand af bønderne udi Norge underholdis 2000 ge-vorben krigsfolck thil foedts, som kunde brugis hoes feldlageredt.

Noch af alle kiøbsteder udi Danmarck, Norge och fyrstendom-mene (som udi forige krige [usikker: muligt tegn/skudt mellem "forige" og "krige" i originalen] pleier tilsammen at contribuere) 1500mand thilfoedts.

Udi lige maade Island, Vespenøe och Ferøe 150 mand thilfoeds.

[a]Ithem alle kongens fovgder, ridefovgder och skrifvere udi Dan-marck 100 mand thilfoedts, udi Norge i lige maade af fovgder och schrifvere lige saa mange[a].

Noch derforuden, dersom riget vil saa maade som bemeldt det yderste motte giøre, at hans ko. ma. da och naadigst ville ladegiøre den anordning, at hans maiet[s] egen bønder udi fyrstendom-mene motte underholde et thussind eller tholf hundrede gevorbensoldater.

Af ko. ma[s] och rigens ordinaria indkomst floden, archelit och 400 archabuserer thil hest sambt hoffannen efter det ofver-slag, som udi dend sidste krig blef giordt, at maa underholdis.

Thernest efter at di norske lensmend dog hafver god fordiel af dieris lene, kunde di vel holde thilsammen et compagni paa 100cuirasserer.

Udi lige maade kunde di norsche adel och oedel underholde 2eller 3 compagnier cuirasserer, eftersom kand befindis dennum at formaa, nar di blifver taxerede, hvilcke med lensmendens hesteskulle vere hoes feldtlegeret.

Den geistlige standt, universitetet, capittula, prester, ithemkircker, som formue hafver udi Danmarck, 2½ compagnier cui-rasserer, och udi Norge 1½ compagni, hver af alle forne compag-nier regnit paa 100 cuiraserer.

Noch af forhøielse paa allehande thold och accise, som da kand paaleggis udi hans ma[s] lande, kand underholdis 2000 mand til foedts och 200 cuirasserer.

Alle forne ofverslagh (undertagendis guarnisonernis forhøielse)schal icke vere giordt eller mendt anderledis eller at schulle bru-

a Er i B tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

600 adelsbønder skal tilsammen udgøre 6000, disse kunne bønderne ifejdetid underholde med deres gamle, sædvanlige skat, som de ifejdetider plejer at udrede (dog at den årligt forhøjes med ½ dalerpr. mand).

Desuden kan der af bønderne i Norge underholdes 2000 hvervedekrigsfolk til fods, som kan bruges ved feltlejren.

Endvidere kan alle købstæder i Danmark, Norge og hertugdømmerne(som plejer i forrige krige tilsammen at bidrage) [stille] 1500 mandtil fods.

På samme måde [kan] Island, Vesterøen og Færøerne [stille] 150mand til fods.

Ligeledes [kan] alle kongens fogeder, ridefogeder og skrivere iDanmark [stille] 100 mand til fods, i Norge på samme måde affogeder og skrivere lige så mange.

Endvidere, dersom riget vil gøre det yderste som nævnt, hvis hanskongelige majestæt da nådigst ville lade gøre den anordning, athans majestæts egne bønder i hertugdømmerne måtte underholde ettusind eller tolv hundrede hvervede soldater.

Af kongelig majestæts og rigets ordinære indkomst kunne artillerietog 400 arkebuserer til hest samt hoffanen efter det overslag, somblev gjort under den sidste krig, underholdes.

Dernæst, eftersom de norske lensmænd dog har god fordel af dereslen, kunne de vel holde tilsammen et kompagni på 100 kyrasserer.

På samme måde kunne den norske adel og øvrighed underholde 2eller 3 kompagnier kyrasserer, eftersom det kan vise sig, at deformår det, når de bliver taxeret, hvilke [heste] sammen med lensmændenes heste skulle være ved feltlejren.

Den gejstlige stand, universitetet, kapitlerne, præsterne samtkirkerne, som har formue i Danmark, [kunne stille] 2½ kompagnierkyrasserer, og i Norge 1½ kompagni, hvert af fornævnte kompagnierregnet til 100 kyrasserer.

Endvidere kunne der af forhøjelse på alskens told og accise, som dakan pålægges i hans majestæts lande, underholdes 2000 mand tilfods og 200 kyrasserer.

Alle fornævnte overslag (undtagen garnisonernes forhøjelse) skalikke være gjort eller ment anderledes, end at det skulle bru[ges]...

side 422

gis udi ingen anden occasion uden alene, dersom nogen actual krigriget paakom emod Sverrig, eller och dette riges grendtser af det rømmersche rige schulle anfechtis, och rigens raad da erachtede det fornøden at vere.

8. Om nogen forraadt paa pendinge udi nødfald, der om er raadens underdanigste bethenckende, at efter som befindis rigetendnu at vere udi stoer besvering och gield, da vil fornøden vere at finde middel, den først at aflegge; nar det er skiedt, da siunisraadeligt at betencke meddel thil saadane forraadt. Och saafrembt hans ko. ma. sielf naadigst ville der til legge (som raadetunderdanigste sig forsier), da ville di ochsaa thencke paa di med-del, saadan forraad at opbringe af di vilckor, som pendinge pleier at kunde samblis, dog at saadan forraadt motte aleniste thil ri-gens nødvendighedt paa nødfald forvaris och icke thil nogen andenbrugh vendis, och at nogle af rigens raad motte tilforordnis medfuld commission at hafve opsiun med samme forraadt.

9. Om skibsfolck er raadens underdanigst bethenckende, at efterdi mand allerede befinder, at saadan søefolck sig til andrelande och steder begifver och der heller deris thienieste och neringsøger end her udi riget for saadan udschrifvelse schyld, saa och for samme arsag heller anden nerring søger end med søefardt, dasiunis icke raadeligt, at vid nogen ordinants schulle gifvis aar-sag, at flere efter handen sig schulle absentere, men at lade det saa forblifve, som her indtil veret hafver, anseendis, nar ko. maiet.hafver behof, da kand hans ma. bekomme, hvad folck udi rigetforhanden er.

10. Om adellens rosthienniste er raadens underdanigste be-tenckende, at paa det saadanne rosthienniste jo icke schal forsøm-mis eller forholdis, riget thil skade och fare, da siunis raadeligt,at endeligen en gang hvert aar schal schie fuld mustring ofveraldt riget af ritmesterne, hver compagni paa sit beleylig stedt och udi hvert land paa en dag, och hvem der da befindis enten at ude-blifve eller nogen merckelig mangel paa sin rosthieniste at hafve,at det da af ritmesteren clarligen antegnis

och angifvis hoesrigens marsk, hvem der til blifver forordnet, och bør ingen for samme mustring at forskonis udi fredts thid, uden di, som ere udi kong. ma[s] daglige hoftieniste, landtsdommere udi Danmarck, saa och lensmendenne i Norge eller och di, som ere ude at segle; men udi

a Er i B tilføjet i Randen.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...ges i ingen anden anledning end alene, dersom nogen virkeligkrig kom over riget mod Sverige, eller også dette riges grænsermod det romerske rige skulle blive anfægtet, og rigsrådet da fandtdet fornødent.

8. Om noget forråd af penge i nødsfald er rådets underdanigstebetænkning, at eftersom det viser sig, at riget endnu er i storbesvær og gæld, da vil det være fornødent at finde et middel tilførst at afvikle den; når det er sket, da synes det rådeligt atbetænke et middel til sådant forråd. Og såfremt hans kongeligemajestæt selv nådigst ville dertil lægge [noget] (som rådet under-danigst forsikrer sig), da ville de også tænke på de midler, [hvor-med] sådant forråd kunne opbringes af de vilkår, som pengeplejer at kunne samles, dog at sådant forråd måtte alene bevarestil rigets nødvendighed i nødsfald og ikke anvendes til nogenanden brug, og at nogle af rigsrådet måtte blive forordnet medfuld kommission til at have opsyn med samme forråd.

9. Om søfolk er rådets underdanigste betænkning, at eftersomman allerede finder, at sådant søfolk begiver sig til andre landeog steder og hellere søger deres tjeneste og næring der end her iriget på grund af sådan udskrivning, og også af samme årsag søgeranden næring end søfart, da synes det ikke rådeligt, at der skullegives nogen forordning anledning til, at flere efterhånden skulleudeblive, men at lade det forblive, som det hidtil har været, ibetragtning af, at når kongelig majestæt har behov [derfor], dakan hans majestæt få, hvad folk der i riget er at opdrive.

10. Om adelens rostjeneste er rådets underdanigste betænk-ning, at for at sådan rostjeneste jo ikke skal forsømmes ellerforholdes, riget til skade og fare, da synes det rådeligt, at derendelig én gang hvert år skal ske fuld mønstring over alt riget afritmestrene, hvert kompagni på sit belejlige sted og i hvert landpå én dag, og hvem der da befindes enten at udeblive eller at havenogen mærkelig mangel i sin rostjeneste, at det da af ritmesterenklart optegnes og angives hos rigets marsk, hvem dertil bliverforordnet, og bør ingen i fredstid fritages for samme mønstring,uden de, som er i kongelig majestæts daglige hoftjeneste, lands-dommere i Danmark, samt lensmændene i Norge, eller også de,som er ude at sejle; men i

---

side 423

feidethidt bør aldiellis ingen at forschonis, hvad officium hand ochhafver thil land eller vand, ehvor hand och ehr.

11. Om lensmendens regenskaber, der om er raadens under-danigste mehening, at det er thilbørligt, at lensmenderne holder rich-tighedt med saadan deris regenskaber och betalling thil rette thide(efter hver lands leylighed, som rentmesterne ere bevist); dog be-langendis dennum, som hafver lenene paa regenschab, er at be-thencke, at indkompsten icke allethider af bønderne kand udi rettethide bekommis, och der som der med schulle strengis, kunde foraar-sage och gifve mange øde gaarde, at der med nogen respit paa thi-den kunde anses.

[a]Och efterdi eders ko. maiet. nu naadigste ser, at landet mere end thilforn graveris, bode med skat saa vel som och med accise,som thil guarnisonernis aarlig udgift vil fornøden giøris och aarligen schal beløbe sig vid 70,000[b] rigsdaller, da ere eders ko.ma[s] underdanigste raad underdanigst begierendis, at eders ko.ma. naadigst ville betencke, at di arbedts pendinge, som nu nye-ligen ere paalagdt, nemblig af hver pund korn 1 daller, och hverfattige[c] gadhusmand 1 daller, om det icke udi lengden schulle blifve thil eders ko. ma[s] undersotters och landens forderfvelse,ansehendis:

1. at di, som fri ere for arbeidt, aarligen, den ene hielper den anden, mere udgifver end som di giøre, nar almindelig skat ud-schrifvis (som paa mange steder udi riget allerede er besverligt at bekomme), endog største part af dennum, di alene undtagen, som sidder paa alfar veie, endnu giøre det samme arbeidt, somhafver giordt thilforn, uden det kand vere afliingerne thil lehenene,hvilckedt dog icke kommer bønderne (som dog hafver deris folck,heste och vogn) ner saa besverligt, som aarlig aar at forhøie derisgaarde fierde parten paa visse landgild. 2. At di icke alenisteforarmis, som arbedtspendinge udgifver, men ochsaa de, som ale-hene schulle giøre arbeid, thi mengden giorde thilforn, at di sambt-lig des bedre kunde bere byrden. 3. Ville det falde besverligt och bethenckeligt, om icke fornemme gesanther, som drage emellumeders ko. ma[s] lehene och huse, jo for dennum och deris folckschulle hafve vogne, som althidt udi dette rige brugeligt hafver veret, saa vel som ochsaa eders ko. ma[s] raad, nar di af eders ko.ma. forschrifvis eller ochsaa drager udi eders k. m. och rigens be-

a Herfra i B med Albret Skels Haand. b I B stod først 80.000. c B.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fejdetid bør aldeles ingen forskånes, hvad embede han end har tillands eller til vands, hvor han end er.

11. Om lensmændenes regnskaber er rådets underdanigstemening, at det er tilbørligt, at lensmændene holder rigtighed medsådanne deres regnskaber og betaling til rette tid (efter hvertlands lejlighed, som rentemestrene er bevidst om); dog angåendedem, som har lenene på regnskab, er at betænke, at indkomstenikke altid kan fås af bønderne i rette tid, og dersom der skullestrammes [på det], kunne det forårsage og give mange øde gårde,[således] at der med nogen henstand på tiden kunne tages hensyn.

Og eftersom Eders kongelige majestæt nu nådigst ser, at landetmere end tidligere besværes, både med skat såvel som med accise,som til garnisonernes årlige udgift vil blive fornøden og årligt skalbeløbe sig til 70.000 rigsdaler, da er Eders kongelige majestætsunderdanigste råd underdanigst begærende, at Eders kongeligemajestæt nådigst ville betænke, at de arbejdspenge, som nu nyliger pålagt, nemlig af hvert pund korn 1 daler, og hver fattig gade-husmand 1 daler, om det ikke i længden skulle blive til Ederskongelige majestæts undersåtters og landets fordærv, i betragtningaf:

1. At de, som er fri for arbejde, årligt – idet den ene hjælperden anden – udgiver mere, end de gør, når almindelig skatudskrives (som mange steder i riget allerede er besværligt atopnå), [og] at endog størstedelen af dem, de alene undtaget, sombor ved alfarvej, endnu gør det samme arbejde, som de har gjorttidligere, uden at det kan være aflastning for lenene, hvilket dogikke rammer bønderne (som dog har deres folk, heste og vogn) nærså hårdt, som årligt at skulle forhøje deres gårdes fjerdedel påvisse landgilde. 2. At ikke alene de forarmes, som udreder arbejds-penge, men også de, som alene skulle gøre arbejdet, thi mængdengjorde det tidligere, så de sammen bedre kunne bære byrden. 3.Det ville falde besværligt og betænkeligt, om ikke fornemmegesandter, som rejser imellem Eders kongelige majestæts len oghuse, skulle have vogne til sig selv og deres folk, som altid harværet brugeligt i dette rige, såvel som også Eders kongeligemajestæts råd, når de bliver tilsagt af Eders kongelige majestæt,eller også rejser i Eders kongelige majestæts og rigets be-

side 424

stilling. Derthil med er at achte alle lehenenes regenschaber och pendinge saa vel som ochsaa eders k. m. budde och brefve, som thit hasteligen schulle forskickes, eftersom fornødenhedt det udkrefver, foruden hves extraordinarier, som efter lehenenes leylighedermed thømmer, eders ko. ma[s] korn, fisk, vrag och andet indfalder.

4. Skal eders ko. ma. hafve ringe fordel der af [i] lengden, thi om end skiønt samme [a]arbeidts pendinge[a] kunde bringe en them-melig summa ind, saa er dog at achte der hoes, at om det noget skal

vare, och besynderlig om nogen dyre aaringer indfalder, dafanger eders ko. ma. och riget meget øde godts, och det, som end icke blifver øde, deraf mister dog eders ko. ma. sin feste och sag-fald; thi der thviflis inthet paa, at den gaard, som er ringe paa skyld, saa vel som ochsaa den gaard, som icke for meget med ar-beide besvergis, at den jo gifver meget mehere och støre feste,end den, som høiet skylted er. Kand och icke heller for lige for-sielser thagis saa stoer sagefald af den fattige som af den rige.5. Ofver aldt och det fornemeste, dersom undersotterne vareforarmede och icke vid formue, nar noget feindtligt (det Gud naa-deligen afvende) paakom, at de det da en thid lang kunde ud-stande, kunde der inthet synderligt udrettis, om end skiøndt[b]nogen god forraadt paa pendinge kunde vere[b]. Och dersom edersko. ma. jo icke ville, at det maae afskaffis, at dog naadigst motteskie den forordning, at de [c]fattige folck[c] icke bode skulle gifve pen-dinge och giøre videre arbeide end eders ko. ma[s] bref omformel-der; och der hoes motte hafvis udi agt, at di gaarde, som alleredehøiet skylted ere och forarmede och saa got som ingen arbeidtthilforn giordt hafver, motte [d]noget forlindris[d], paa det de icke slet skulle komme thil armoedt; thi de allerede neppeligen kunde udgifve deris landgilde, men blifver aar fra aar til restants; och at den daller, som gadhusmend er paalagdt at udgifve, at dermedtochsaa motte forskoenes[e], at de saa vel som bynderne ficke gafvemehere end dend fierde part end[f] som deris rette landgild er, anse-hendis at serdiellis udi Jutland och Sckaane fast umueligt er, at de det kunde udgifve. [g]Actum Kiøbenhafn thend 3 augusti anno1624[g].

Christen Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Ulfeldt.Albret Skiell. Ifluer Jull. Holger Roszenkrantz J.søn. Andres Sinclar.

a B: friheds penge. b B: der var mange thønder penge y forrad. c B: stacheler. dmitigeris. e B: forholdis. f ichi gafve uden den 4. part mere end. g Fattes i B.

Noter

a B: friheds penge.b B: der var mange thønder penge y forrad.c B: stacheler.d mitigeris.e B: forholdis.f ichi gafve uden den 4. part mere end.g Fattes i B.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

...stilling. Dertil med er at agte alle lenenes regnskaber og pengesåvel som også Eders kongelige majestæts bud og breve, som titthastigt skal forsendes, eftersom nødvendigheden kræver det, forudenhvad ekstraordinært, som efter lenenes lejlighed med tømmer,Eders kongelige majestæts korn, fisk, vrag og andet indfalder.

4. Skal Eders kongelige majestæt have ringe fordel deraf ilængden, thi om end skønt samme arbejdspenge kunne bringe enanselig sum ind, så er dog at agte derhos, at hvis det skal varenoget, og især om nogle dyre år indfalder, da får Eders kongeligemajestæt og riget meget øde gods, og det,

som end ikke bliver øde,deraf mister dog Eders kongelige majestæt sin fæste og sagefald;thi der tvivles ikke på, at den gård, som er ringe på skyld, såvelsom også den gård, som ikke besværes for meget med arbejde,[giver] jo meget mere og større fæste end den, som er højt skyld-sat. Der kan heller ikke tages så stor sagefald for lige forseelser afden fattige som af den rige. 5. Fremfor alt og det fornemste,dersom undersåtterne var forarmede og ikke havde formue, nårnoget fjendtligt (det Gud nådigt afvende) kom på, at de da en tidlang kunne udholde det, kunne der intet synderligt udrettes, selvom nogen god forråd af penge kunne være til stede. Og dersomEders kongelige majestæt dog ikke ville, at det skal afskaffes,måtte der dog nådigst ske den forordning, at de fattige folk ikkebåde skulle give penge og gøre yderligere arbejde, end Ederskongelige majestæts brev foreskriver; og derhos måtte det tages iagt, at de gårde, som allerede er højt skyldsat og forarmede og sågodt som intet arbejde hidtil har gjort, måtte få noget lettelse, forat de ikke helt skulle komme til armod; thi de kan allerede næppeudrede deres landgilde, men kommer år for år mere i restance; ogat den daler, som gadehusmændene er pålagt at udgive, dermedogså måtte forskånes, så at de såvel som bønderne ikke skal givemere end den fjerde del af, hvad deres rette landgilde er, ibetragtning af at det især i Jylland og Skåne er næsten umuligt fordem at kunne udgive det. Forhandlet i København den 3. augustanno 1624.

[Underskrifter ikke oversat: navne.]

side 425

Tillæg 1. Optegnelse af Kansleren. Indlagt i n. 85 A.

1. Giøris til ende med propositionen.
2. Giøris forvaring paa sidste penge eller och atte sendis tilbage.
3. Hvor penge tagis til aftackning; saa och renten til dronning may.
4. Vis anordning paa raads vogne och lensm. skat och regensk. Eller och derimod adelens bønder for fadebur forskaanis.

Tillæg 2. Optegnelse om Pengeskatterne 1621—23.

RR. n. 43 Øi.

Pengeskatten, som var bedaget til S. Mortens Dag 1621, indbragte i alt 53.520 Rd. 12½ β (deraf i Restancer 1622—23: 6663½ Rd. 22½ β, og efter ⅕ 1623: 602½ Rd.)

Pengeskatten, som var bedaget til S. Mortens Dag 1622, indbragte 40,044½ Rd. (deraf i Restancer 1622—23: 30.912 Rd., og efter ⅕ 1623: 9132½ Rd.); for Norges Vedkommende bedagede Kongen Skatten til S. Mortens Dag 1623, hvorfor meget af den endnu ikke er fremkommet til Rentekammeret.

Pengeskatten til S. Mortens Dag 1622: 120.860½ Rd. 19 β ½ δ (deraf indkommet efter ⅕ 1623: 14,247½ Rd. 42 β 1½ δ).
I alt 214.425 Rd. 31½ β ½ δ.
Udgifter heraf:

Til Krigsfolket 1621 (over de af Dronning Sofie forstrakte 100.000 Rd.)	38.836 Rd.
Til Krigsfolket i Tyskland 1623 ……	85.449 Rd.
Tilbageholdt i Rentekammeret Mindrebeløbet af Accisen paa dansk Øl mod den forrige Tyskøl Cise, aarlig 20,000 Rd., er i to Aar ……	40.000 Rd.
Forstrakt det østindiske Kompagni ……	50.000 Rd.
Renter til Dronning Sofie i 2 Aar ……	12.000 Rd.
I alt.…	226,285 Rd.

Septbr. Retterthing paa Gotland.

12 Juli kundgjorde Kongen for Indbyggerne paa Gotland, at han agtede at holde Retterthing dèr paa Øen[1]. Dette Hverv overdroges til Hr. *Anders Bille* og *Tage Tot*, hvem Kongen derefter 26 Juli befalede paa Vejen til Gotland at begive sig til Bleking for dèr at dømme de Bønder og Tjenere, som skulde have vist sig modvillige mod Lensmanden, samt i andre Sager, der maatte blive indstævnede for dem[2]. — 31 Avgust kom

[1] Skaanske T. V, 94.

[2] Skaanske T. V, 106. 16 Septbr. skrev Kongen til de to Raader, at han agtede at lade tiltale Embedsmanden paa Kristianopel, Falk Lykke, for de mod ham rejste

Transskriptionsbemærkning: Beløbene er opstillet i højre kolonne som i kilden. Historisk stavning og taltegn er bevaret; linjeskift og orddeling i den løbende tekst er samlet. Valutategnene er gengivet med β og δ. Hovedteksten og fodnote 2 fortsætter på næste side.

Tillæg 1. Optegnelse af Kansleren. Indlagt i n. 85 A.

1. Giøris til ende med propositionen.
2. Giøris forvaring paa sidste penge eller och atte sendis tilbage.
3. Hvor penge tagis til aftackning; saa och renten til dronning may.
4. Vis anordning paa raads vogne och lensm. skat och regensk. Eller och derimod adelens bønder for fadebur forskaanis.

Tillæg 2. Optegnelse om Pengeskatterne 1621—23.RR. n. 43 Øi.

Pengeskatten, som var bedaget til S. Mortens Dag 1621, indbragte ialt 53.520 Rd. 12½ β (deraf i Restancer 1622—23: 6663½ Rd. 22½ β,og efter ⅕ 1623: 602½ Rd.)

Pengeskatten, som var bedaget til S. Mortens Dag 1622, indbragte40,044½ Rd. (deraf i Restancer 1622—23: 30.912 Rd., og efter ⅕ 1623:9132½ Rd.); for Norges Vedkommende bedagede Kongen Skatten til S.Mortens Dag 1623, hvorfor meget af den endnu ikke er fremkommet iRentekammeret.

Pengeskatten til S. Mortens Dag 1622: 120.860½ Rd. 19 β ½ δ(deraf indkommet efter ⅕ 1623: 14.247½ Rd. 42 β 1½ δ).

I alt 214.425 Rd. 31½ β ½ δ.

Udgifter heraf:Til Krigsfolket 1621 (over de af Dronning Sofie forstrakte 100.000 Rd.) 38.836 Rd.Til Krigsfolket i Tyskland 1623 ..... 85.449 Rd.Tilbageholdt i Rentekammeret Mindrebeløbet af Accisen paa dansk Øl mod den forrige Tyskøl Cise, aarlig 20,000 Rd., er i to Aar..... 40.000 Rd.Forstrakt det østindiske Kompagni ..... 50.000 Rd.Renter til Dronning Sofie i 2 Aar ..... 12.000 Rd. I alt.... 226.285 Rd.

Septbr. Retterthing paa Gotland.

12 Juli kundgjorde Kongen for Indbyggerne paa Gotland, at hanagtede at holde Retterthing dèr paa Øen[1]. Dette Hverv overdroges til Hr. Anders Bille og Tage Tot, hvem Kongen derefter 26 Julibefalede paa Vejen til Gotland at begive sig til Bleking for dèr atdømme Bønder og Tjenere, som skulde have vist sig modvillige modLensmanden, samt i andre Sager, der maatte blive indstævnede fordem[2]. — 31 Avgust kom

---

Noter

[1] Skaanske T. V, 94.[2] Skaanske T. V, 106. 16 Septbr. skrev Kongen til de to Raader, at han agtede atlade tiltale Embedsmanden paa Kristianopel, Falk Lykke, for de mod ham rejste[fortsættes side 426]

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

1. [Der] gøres ende på forslaget.2. [Der] gøres forsikring for, at de sidste penge også sendes tilbage.3. Hvor penge tages til aftakning; samt renten til dronning Majestæt.4. [Der gives] anordning om rådets vogne og lensmændenes skat og regnskab. Eller også derimod at adelens bønder forskånes for fadebur[s- ydelser].

(Resten af siden er Erslevs egen fremstilling og indeholder ingenyderligere ældre citater – ingen oversættelse nødvendig for disseafsnit.)

side 426

Raaderne til Gotland[1]. Kongen selv afrejste 2 Septbr. fraKbhvn. og kom 6 Septbr. til Gotland, hvor der 8 Septbr. holdtesRetterthing. 11 Septbr. forlod Kongen Gotland og besøgte paa Hjemvejen Bornholm[2].

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1624.

Indlandet[3]. 18 Decbr. 1623 befaledes det Hr. Anders*Bille at møde paa Kronborg den førstkommende 15 Januar for at erfare Kongens naadigste Vilje[4].

I Anledning af den i 1623 paabudte Taxering af Ade-len (ovfr. S. 361) var det befalet Frederik Redtz som Rit-mester paa Sjælland at indsende de herfra indkommende Jorde-bøger til Oluf Rosensparre[5]. Da denne imidlertid døde 13Januar 1624, befaledes det Eske Brok at indtræde i hansSted[6]. — Om »General-Taxeringen« hedder det dog 19 Marts,at »den ikke nu saa snart kan bringes paa Fode«, hvorfor manvilde lade sig nøje med en Taxering ved Lensmændene og Rit-mestrene[7]. 20 Marts befaledes det alle Lensmændene at til-holde de adelige, der ikke allerede havde indsendt deres Jorde-bøger til de 4 Kommissarier (Eske Brok i Oluf Rosensparres

---

Noter

[fortsat fra side 425, note 2:] ... beskyldninger, hvorfor de skulde nedskikke til Kbhvn. de hos dem indlagte Beskyldninger med Dokumenter samt deres egenRelation: smstds. 120.

[1] Strelow S. 402.

[2] Kr. IV Danske Saml. 2 R. III, 374); Kongebreve, daterede Visborg 9 Septbr.,Slidehavn 10 Septbr., Hammershus 14 Septbr.: Skaanske R. IV, 326—28. SlangeS. 510 har andre, vistnok urigtige Tidsangivelser; Strelow S. 402 opgiver, at Kongen ledsagedes af Mogens Kaas.

[3] Raadet nævnes hverken i Fdg. 28 Febr. mod Munke og Jesuiter (Sjæl. T. XXII,358; trykt), i et aabent Brev af 4 Marts, om hvilke Varer der kunde føres toldfritgjennem Øresund (smstds. 359), i Fdg. 1 Maj om Fæstensøl osv. eller i Fdg. 24Decbr. om Postbudde (trykte). — 23 Juli udstedte Kongen et arveligt Lensbrevpaa Ralsvik (Bohlen-Bohlendorf, Der Bischofs-Roggen auf Rügen S. 116), skjøntdette skete under Herredagen, nævnes Raadet ikke i Brevet, modsat hvad der varTilfældet 1596 (ovfr. S. 83).

[4] Skaanske T. V, 41.

[5] Missive 15 Juli 1623: Sjæl. T. XXII, 254.

[6] 20 Januar: Jydske T. VII, 240; Missive herom til Fr. Reedtz, 27 Januar: Sjæl.T. XXII, 348.
[7] Sjæl. T. XXII, 362.

side 427

Sted), snarest at gjøre dette[1]. 26 Oktbr. befalede Kongen defire Raader at »fortfare med den Taxering paa Rostjenesten«[2].22 Novbr. skrev Kongen fra Haderslevhus atter til de sammeherom; »efterdi samme Taxering ikke kan lide nogen For-haling, da saa fremt I dermed ikke allerede har begyndt, bede vi eder og ville saa og hermed alvorlig befale, at I med forderligstesamme Taxering foretager, saa dermed endelig inden Jul eller den sidste Januar førstkommende i det seneste bliver tilende-gjort«[3]. En ligesaa skarp Paamindelse rettedes samtidig til Iver Jul og Holger Rosenkrans med Hensyn til Taxeringenaf Gejstlighed og Kjøbstæder[4]. 14 Febr. 1625 mødtes EskeBrok, Kristian Holk og Albret Skel i Kbhvn. og udarbejdede en Extrakt af Jordebøgerne og en Taxt paa Rostjenesten[5]. Jfr.under 1625.

21 April meddelte Kongen Raaderne, at der var sluttet en 25aarig Stilstand mellem Sverige og Polen[6], hvorfor hansaa det for rigtigt at beholde de hvervede Tropper, ind-til den berammede Grænsemøde (ndfr. S. 434) var kommet til Ende; herom befalede han Raaderne at ytre sig[7]. Med Und-tagelse af Anders Bille sluttede Raaderne sig til KongensMening (n. 86, a—f).

*86. Raadernes Betænkninger. Originaler, alle egenhændige (a, b, c*og f i Brevform til Kansleren): RR. n. 43 Y.

a. Jakob Ulfeld.

.... mit underdanigste betenckende, at efter denne tidsgandsche uvisse og mislige tilstand, saa oc adskillige foreløbne ocdagligen indfaldende vigtige, høibetenckelige aarsager er fornøden at

---

Noter
[1] Sjæl. T. XXII, 363. 31 Marts var Siverd Grubbe i Lund »til Adelens Taxering«(Danske Mag. 4 R. IV, 68).[2] Sjæl. T. XXII, 409.[3] Jydske T. VII, 297, 298. Missivet til Hr. Anders Bille, hvori tillige omhandlesTaxeringen af Gejstlighed og Kjøbstæder: Skaansk T. V, 129.[4] Jydske T. VII, 298.[5] Orig. med Raadernes Underskrifter: Danske Saml. n. 397, 17.[6] Herom havde Kongen faaet Kundskab ved et Brev fra Tolderne i Helsingør til den kongelige Kammertjener Hans Pedersen. Orig.: RR. n. 43 Ye.[7] Sjæl. T. XXII, 371 (til 7 Raader).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»fortfare med den Taxering paa Rostjenesten« → »fortsætte medtaxeringen af rostjenesten«.

»efterdi samme Taxering ikke kan lide nogen Forhaling, da saafremt I dermed ikke allerede har begyndt, bede vi eder og ville saaog hermed alvorlig befale, at I med forderligste samme Taxeringforetager, saa dermed endelig inden Jul eller den sidste Januarførstkommende i det seneste bliver tilendegjort« →»eftersom samme taxering ikke kan tåle nogen forhaling, beder vijer – hvis I ikke allerede er begyndt dermed – og vil også hermedalvorligt befale, at I foretager samme taxering hurtigst muligt, såden endelig bliver afsluttet inden jul eller senest den sidste januarførstkommende«.

(Begyndelsen af Jakob Ulfelds betænkning, citeret ordret:)»min underdanigste betænkning, at efter denne tids ganske uvisseog usikre tilstand, samt adskillige forløbne og dagligt indtræffendevigtige, højst betænkelige årsager, er det fornødent at«

side 428

hafve alting udi god agt oc beredskab, oc det forbemelte foedfolcksaalenge udi bestallung beholde, indtil hans kongl. mt. af det forestaaendis møde nogit vissere kand forfare oc vide, hvad mand sig hafver at formode oc forsie, oc dis midler tid giøre al muligflid ved gode rigtige kundskab oc intelligents at erfare oc videvoris naboers (paa alle sider) deris andamenti, intention oc an-schlag, hvor ved mand (med Guds naadige hielp oc bistand) præ-veniendo et divertendo, saa oc adversariorum consilia impediendo et rumpendo, sig kand forsickere imod alle farlige machinationes, dertil den ævige almegtige Gud sin naade oc bistand forlene, til sit aller-hilligste nafns ære oc lande oc rigers fred, rolighed, løcke oc vel-fart, Amen.

Dette er mit underdanigste enfoldige betenckende, som jeg un-derdanigste forhaaber, hans k. mts. naadigste vil optage oc ud-tyde .... Nyborg slot den 25 aprilis 1624.

b. Albret Skel.

.... Forstaar jeg ichi andet, end at dersom ded continue-ris, at anstanden begi kongerne och rigerne imellom skal verregiort, och kongen af Sverig ichi afthacher hans gevorben folch, saahand nu y vinther och foraard hafver ladet verbet, da er dedradeligt, at mand beholder ded gevorben foedfolch, indthil mand ser,hvad ende ded thager paa grensen; ded kand dog ichi verre mange,thi di flieste, thencher jeg, erre afthachet igien .... Riberhusden 29 aprilis 1624.

c. Iver Jul.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

.... Dersom det saaledis hans ko. ma. och I gode herrernaadigst och vel befaller, siunis mig og det vel efter allehandeombstendigheder icke uraadsombt .... Viborg thend 3 may anno1624.

d. Anders Bille.

.... Er dette mit underdannigste bethenckende, at end dogsaadan frid nu berettis kongen af Pollen og kongen af Sverrigmellom giort at verre, ville vi icke forhaabe, det os nogit ulei-lighed nu saa snart skulle kunde thilføie, efter den thilstand, som nu udi Sverige er. Er och det vel at bethencke, voris egitland udi fredtsthid saadan besverring med krigxfolck at paa legge,

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

have alting i god agt og beredskab, og det forbemeldte fodfolk sålænge beholde i bestalling, indtil hans kongelige majestæt af detforestående møde kan erfare noget sikrere og vide, hvad man kanformode og forberede sig på, og imidlertid gøre al mulig flid forved god, rigtig kundskab og indsigt at erfare og vide vore naboers(på alle sider) hensigter, intentioner og anslag, hvorved man (medGuds nådige hjælp og bistand) ved at forebygge og afvende, samtved at hindre og bryde modstandernes planer, kan forsikre sigimod alle farlige rænker, hvortil den evige, almægtige Gud forlenesin nåde og bistand, til sit allerhelligste navns ære og til landetsog rigernes fred, ro, lykke og velfærd. Amen.

Dette er min underdanigste enfoldige betænkning, som jegunderdanigst håber hans kongelige majestæt nådigst vil optage ogudlægge [i bedste mening] .... Nyborg Slot den 25. april 1624.

Albret Skel:Jeg forstår ikke andet, end at dersom det fortsætter, at uenighedenmellem kongerne og rigerne skal blive gjort, og kongen af Sverigeikke afskediger sine hvervede folk, sådan som han nu i vinter ogforår har ladet hverve, da er det rådeligt, at man beholder dethvervede fodfolk, indtil man ser, hvad ende det tager ved grænsen;det kan dog ikke være mange, thi de fleste, tænker jeg, erafskediget igen .... Riberhus den 29. april 1624.

Iver Jul:Dersom det således efter hans kongelige majestæts og I godeherrers nådigste og gode behag befales, synes det mig også vel,efter alle omstændigheder, ikke uråd[eligt] .... Viborg den 3. majanno 1624.

Anders Bille:Er dette min underdanigste betænkning, at selvom sådan fred nuberettes [at være] gjort mellem kongen af Polen og kongen afSverige, vil vi dog ikke forhåbe, at det skal kunne volde os nogenulejlighed så snart, efter den tilstand, som nu er i Sverige. Er detogså vel at betænke, [at] vort eget land i fredstid at pålæggesådan besværing med krigsfolk,

side 429

som dog thilforne sthicker udi sthor vitløftighed, naar det icke for-nøden giørris, och er derfor min underdannegste begiering och me-ning, at det nu efter alle rodtsens forrige mening motte beroe paa dene thid, at mand udi thilkommendis herredag dis bedre derom kunde deliberere, efterdi at festningerne erre och nu vel med gaur-nison forsørgedt; dog denne min underdanigste och enfoldigste me-ning hafver jeg thil min allernaadigste heris og konnigs egennaadigste bethenckende insthilled med underdannigst begiering, at den i naadigste och beste mening matte opthagis .... Rosen-dal den 25 aprilis anno 1624.

e. Holger Rosenkrans.

.... Kand jeg underdanigste icke eracte andet, end at eyvar uraadeligt, bemelte fodfolck paa de steder, de nu ere udi be-stilling, midler tidt blifver opholdt, saa frembt hans ko. ma. hafver de kundskab om forne anstand, som hans ma. sig fuldkommen kand til forlade. Odensegaard d. 1 may 1624.

f. Mogens Kaas.

.... Er thet min underdannigste mening og bethenckende, at samme gevorben folch, indtil modet vid grentserne er ofver-staaet, blifver uaftacket, thi maa sche di dog ville hafve threifulde moneders besolding, eftersom di paa threi maneder ere ahn-tagit .... Mariager closter med hast den 28 aprilis 1624.

Lige efterat Kornforbudet var blevet ophævet (ovfr. S. 410),tilskrev Kongen 14 Juli Raaderne, at eftersom Kornets Ind-førsel nu var tilladt, »da paa det Landet ikke derover paa sligti Fremtiden skulde lide Mangel, bede vi eder og ville, at I os iTide, førend nogen stor Mangel i vort Land Nørrejylland(Fyn, Skaane) paa nogen Slags Korn paakommer eller kanvære at befrygte, underdanigst tilkjendegive, efterdi nærværendeForbud med saadanne Vilkaar opgives«[1]. Af Raadernes Er-klæringer er kun to bevarede (n. 87); Jakob Ulfeld tilraadede

---

Noter

[1] Brevet udgik til Raaderne i Nørrejylland: Eske Brok, Kristian Holk, Hr. AlbretSkel, Iver Jul og Mogens Kaas; i Fyn: Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans; iSkaane: Hr. Anders Bille, Hr. Anders Sinklair og Tage Tot. Sjæl. T. XXII, 382.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

(Fortsat Anders Bille:)som dog hidtil har medført stor vidtløftighed, når det ikke erfornødent, og er derfor min underdanigste begæring og mening, atdet nu efter al rådets forrige mening må bero til denne tid, så atman i den kommende rigsdag des bedre kan overveje det, eftersomfestningerne også nu er vel forsynet med garnison; dog [giver] jegdenne min underdanigste og enfoldige mening til min allernådigsteherres og konges egen nådigste betænkning, med underdanigbegæring, at den i nådigste og bedste mening må blive optaget ....Rosendal den 25. april anno 1624.

Holger Rosenkrans:Kan jeg underdanigst ikke anse andet, end at det ikke ville væreuråd[eligt], [at] bemeldte fodfolk på de steder, de nu er ibestalling, forbliver [der] et stykke tid endnu, såfremt hanskongelige majestæt har sådan kundskab om forannævnte tilstand,som hans majestæt fuldkomment kan stole på. Odensegaard den1. maj 1624.

Mogens Kaas:Er det min underdanigste mening og betænkning, at sammehvervede folk, indtil mødet ved grænserne er overstået, forbliveruafskediget, thi måske vil de dog ville have tre fulde månedersbesolding, eftersom de er antaget på tre måneder .... MariagerKloster i hast den 28. april 1624.

»da paa det Landet ikke derover paa sligt i Fremtiden skulde lideMangel, bede vi eder og ville, at I os i Tide, førend nogen storMangel i vort Land Nørrejylland (Fyn, Skaane) paa nogen SlagsKorn paakommer eller kan være at befrygte, underdanigst tilkjende-give, efterdi nærværende Forbud med saadanne Vilkaar opgives« →»for at landet ikke derved i fremtiden skal lide mangel på denslags, beder vi jer og vil, at I i tide, før nogen stor mangel pånogen slags korn indtræffer eller kan befrygtes i vort land Nørre-jylland (Fyn, Skåne), underdanigst giver os det til kende, eftersomdet nuværende forbud ophæves på sådanne vilkår«.

side 430

et Kornforbud, medens Mogens Kaas fraraadede det. Et For-bud paa Korn udgik 25 Oktbr., uden at Raadet dog nævnes deri[1].

87. Raadernes Erklæringer.
Orig. med Segl: Kgl. Bibl., Adelsbreve,*Fasc. 18, n. 16.

a. Jakob Ulfeld.

.... Jeg hafver icke kund eller burde underlade at til-kiendegifve, hvad vilkor oc leylighedt here udi Fyen befindes paa adskellige slags korn saa vel som fast al annona, saa gifver jegvenligen at vide,

at jeg efter sandferdig oc vis information oc be-retning, som mig fraa adskellige steder her udi Fyen er giort,forfarer, at kornet af alle slags er fast ringe, saa at mange icke vel kunde bringe deris landgilde tilveye, oc der som di endeligenskulle yde, da hafver di intedt igien, hvercken at saae i jorden eller til underholding, hvorfore er at befrycte, at icke aleniste dette til-kommende aar, men ocsaa frem i ber [usikker: evt. "fremdeles"]vil blifve stoer trang oc diur-tidt, med mindre det ved middel udi tide forekommis. Mig er sand-ferdeligen beretted, at tønde rug hafver kostet allerede sex daler,tønde biug fire daler oc der ofver; hafre oc boghvede er oc møgitringe til oc lidet deraf fal, thi di fattige folck maa bruge, hvissaadan korn di hafver, til deris eigen føde. Oc beklager di udi kiøbstederne, at der kommer saa got som intedt korn fal paa deristorfve, saa at alle mand høyeligen klager oc sig for hungers nødtbefrycter.

Belangendis olden, (som ellers er en stoer hielp oc bistand for landet), da hafver den ocsaa udi aar slagit sig ofver alt landet, saaingen olden hafver verrit, der nogen kunde vere hiulpen med.Smør hafver oc verrit møgit ringe for den møgit tørre sommer, oc der for er saare dyrt. Saa hafver mand oc ingen sønderlig hielpbekommit af stranden oc fiskeri. In summa, alleslags underhol-ding here i landet hafver udi aar mectigen verit forkorted, saa mand vel hafver aarsage at frygte. Och enddog Guds naadige velsig-nelse oc ophold icke er alligerit til naturlig middel aleniste, dog kand goed oc betimelig providents med Guds naadige hielp møgitremedere oc forekomme, hvilcken providents er en af di høyesteGuds velsignelser udi lande. Der er møgit korn fraa alle stederudskibet, siden det siste forbudt blef opgifven, hvilcket møgit for-aarsager saadan diur korntidt.

Noter

[1] Sjæl. T. XXII, 407.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Jeg har ikke kunnet eller burdet undlade at tilkendegive, hvilkevilkår og tilstande her i Fyn findes med hensyn til adskillige slagskorn såvel som næsten al afgrøde, så giver jeg hermed venligt tilkende, at jeg efter sandfærdig og pålidelig oplysning og beretning,som er givet mig fra forskellige steder her i Fyn, erfarer, at kornetaf alle slags er meget ringe, så at mange ikke vel kan skaffe dereslandgilde til veje, og dersom de endelig skulle yde det, så har deintet tilbage, hverken til at så i jorden eller til underhold, hvorforder er grund til at frygte, at ikke alene dette kommende år, menogså fremover vil blive stor trang og dyrtid, medmindre det ved etmiddel i tide forebygges. Jeg er sandfærdigt blevet underrettet om,at en tønde rug allerede har kostet seks daler, en tønde byg firedaler og derover; havre og boghvede er også meget ringe og derfalder lidet af det, thi de fattige folk må bruge, hvad sådant kornde har, til deres egen føde. Og de klager i købstæderne over, at derkommer så godt som intet korn til salg på deres torve, så at allemennesker klager højlydt og frygter for at lide hungersnød.

Hvad angår olden (som ellers er en stor hjælp og støtte forlandet), da har den også i år slået fejl over hele landet, så atingen har haft nogen olden, som nogen kunne være hjulpet med.Smør har også været meget ringe på grund af den meget tørresommer, og derfor er det meget dyrt. Så har man heller ikke fåetnogen synderlig hjælp fra stranden og fiskeriet. Kort sagt, alverdensunderhold her i landet er i år blevet stærkt forkortet, så man velhar grund til at frygte. Og selvom Guds nådige velsignelse ogunderhold ikke alene er bundet til naturlige midler, kan dog god ogbetimelig forsorg med Guds nådige hjælp afhjælpe og forebyggemeget, hvilken forsorg er en af de højeste af Guds velsignelser ilandet. Der er udskibet meget korn fra alle steder, siden det sidsteforbud blev ophævet, hvilket i høj grad forårsager en sådan dyrkorntid.

side 431

Af alle formelte aarsager, saa oc at jeg icke ser eller vedt middel, hvor ved landet kunde med korn undsettis udi nødt oc trang, anseendis at fast alle omliggendis lande hafver self stoer mangel, da er mit underdanigste betenckende, at det vil vere fornøden (større uleylighedt oc trang at forekomme), at med det første motte giøres forbudt paa alle haande slags korn, disligeste flesk oc smør at udføre, paa det den Guds velsignelse, som endnu er i landet, motte beholdes til landens nødtørftighedt oc icke blifve for nogle deris profit oc vinding schyld udført, det gandske land til skade oc fare.

Udi lige maade befindes here udi Nyburglehen stoer brøst oc mangel, saa gandsche mange af bønderne icke kunde hafve at saae deris jorde oc til deris ophold, om di endelig schulle udgifve deris landgilde, uden dennem motte bevilges at gifve penge for kornit, lige som kiøbmanden schal gifve. Oc hafver Otto Knudsen udi Ottense for nogen tid lefverit mig kongl. mts naadigste schrifvelse, at hannem skal ydes alt kongl. mts biug af Nyburglehen. Saa ville jeg gierne, at jeg motte vide, om bønderne icke kandt komme kornet afsted, om di fattig folck da motte gifve penge, som kiøbmanden schal gifve. Disligeste om jeg maa af kongl. mts korn lade forstrecke bønderne til sædkorn, som ellers ingen raad hafver, paa det di slet icke skulde slet undergaa, oc gaardene vorde øde, som høylig er at befrycte, om di icke udi tide hielpis. Kiere hr. canceller, kiere broder, dette skulde jeg icke forholde at thilkiende gifve, du betencker vel al den leylighed, oc kongl. mts naadigste vilge derom erfarer. Jeg gior altidt gierne alt hvis jeg dig til ære oc tienniste ved at kunde vere. Vil hermed hafve dig med din kiere høstrue oc børn den almechtigste Gud til al løcke oc velfart befalit. Datum Nyburgslot den 29 octob. 1624.

Jacob Wlffeldt.

Ofver alt er denne farlige tid oc møgit seltsom oc mislige tilstand udi alle lande oc besynderlig in viciniæ [!] trint om kring os verd at betencke oc [usikker: hafye/hafve] udi agt, udi hvilcken landene

for proviant at blottis ville verre den allerhøyeste fare; den almechtige naadige Gud se til os naadeligen oc holde os under sin guddommelige beskermelse oc velsignelse. Vale felicissime.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Af alle anførte årsager, og fordi jeg ikke ser eller ved noget middel, hvorved landet kunne forsynes med korn i nød og trang, eftersom næsten alle omliggende lande selv har stor mangel, er det mit underdanigste betænkende, at det vil være nødvendigt (for at forebygge større ulejlighed og trang), at der med det første må gøres forbud mod at udføre alle slags korn, ligeledes flæsk og smør, for at den Guds velsignelse, som endnu er i landet, må beholdes til landets nødtørft og ikke blive udført for nogles fortjeneste og vindings skyld, til skade og fare for hele landet.

På samme måde findes her i Nyborg Len stor brist og mangel, så temmelig mange af bønderne ikke kan have korn at så deres jord med og til deres underhold, hvis de endelig skulle udgive deres landgilde, medmindre det bevilges dem at give penge for kornet, ligesom købmanden skal give. Og Otto Knudsen i Odense har for nogen tid siden leveret mig kongelig majestæts nådigste skrivelse om, at der skal ydes ham alt kongelig majestæts byg fra Nyborg Len. Så ville jeg gerne vide, om bønderne, hvis de ikke kan få kornet afsted, det fattige folk da må give penge, som købmanden skal give. Ligeledes om jeg må lade forstrække bønderne med kongelig majestæts korn til sædekorn, som de ellers ingen råd har til, for at de ikke helt skal gå til grunde, og gårdene blive øde, hvilket der er høj grund til at frygte, hvis de ikke hjælpes i tide. Kære herr kansler, kære broder, dette skulle jeg ikke undlade at tilkendegive; du forstår vel hele situationen, og kongelig majestæts nådigste vilje derom erfares. Jeg gør altid gerne alt, hvad jeg kan være dig til ære og tjeneste med. Jeg vil hermed befale dig tillige med din kære hustru og børn den almægtige Gud til al lykke og velfærd. Givet Nyborgslot den 29. oktober 1624.Jacob Ulfeldt.

Frem for alt er denne farlige tid og meget usædvanlige og betænkelige tilstand i alle lande, og især i nærheden rundt omkring os, værd at betænke og have i agt, i hvilken landene, hvis de blottes for proviant, ville være i den allerstørste fare; den almægtige nådige Gud se nådigt til os og holde os under sin guddommelige beskærmelse og velsignelse. Lev såre lykkeligt.

side 432

b. Mogens Kaas.
Orig: Kanc. Brevet er udateret, men kan med Sikkerhed indføres paa dette Sted.

Eftersom ko. mts missive til Esche Brock, Christian Holch, h. Albret Skel, Ifver Jul och mig er udgangen, os at schulle thilkiende gifve, om nogen mangel paa korn her udi landet vaar at formoede

eller befrychte, saa er thette min underdanigste erckle-ring herpaa, at (Gud vere lofvit) thenne landts eigen er med det nye korn nodtorfteligen begafvit; vel lader kornkiøbet sig ahnse diurer end forgangen aar at ville falde, mueligt af den aarsage, at hvis adellen och bunden nødis at kiøbe, falder fast diurer end thilforne; adellen er udi stuore besveringer; bønderne stuor udgift paa henger; mand kand iche end forfare, at fremede søger stuort efter at kiøbe korn at udføre, som forgangen aar paa thisse thider skede; hvorfore jeg for min person icke kand erachte nødig nu endelig nogen forbud derpaa at ske udi dene landts ort uden adelens och bundens største skaade, undtagen mand udi frembthiden formerckte, at det vid støre mengde udførdis, end det nu lader sig ahnse.

Om tholden af øxen och stuore heste, som det andet hans mayts missive om formelder at forhøies, er thette ochsaa min underdanigste bethenckende, at der iche vel kunde paasettis nogen thold videre paa øxen end allerede er, efterdi det mest ville komme paa adellen; men dersom den allerede bevilgede hielp thil garnisonernis underholding iche kunde thillange, kunde man vel, naar aarit er omme och menige rigens raad komme samel, beradslaae, hvorledis sligt kund hielpis; dog hvis forhøielse paa told af stuore heste belanger, kunde bedre sche, efterdi thidt och ofte udføris di heste af riget, som vel thil rostienisten her udi riget giordis nodige.Mogens Kaas.

Paa Herredagen var der blevet raadslaaet om at forbedre Garnisonerne, men før den Rulle, som Raadet havde bevilget, kunde blive underskrevet, var en Del Raader forlovede. Med Henvisning hertil samt til at der (i Rullen) formeldes om den Told, der gives af hvad Gods Svensken forhandler her i Riget, sendte Kongen 4 Avgust Rullen til Raaderne ved et Kancellibud og befalede dem med denne at indskikke deres Betænk-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

b. Mogens Kaas.(Original: Kancelliet. Brevet er udateret, men kan med sikkerhed placeres her.)

Eftersom kongelig majestæts brev til Eske Brok, Kristian Holk, herr Albret Skel, Iver Jul og mig er udgået, hvori vi skal tilkendegive, om der her i landet var nogen mangel på korn at formode eller befrygte, så er dette min underdanigste erklæring herom: at (Gud være lovet) dette lands egn er tilstrækkeligt forsynet med det nye korn; vel ser det ud til, at kornprisen vil blive dyrere end sidste år, muligvis af den årsag, at når adelen og bønderne nødes til at købe, bliver det meget dyrere end tidligere; adelen har store byrder; bønderne har store udgifter som følge heraf; man kan dog ikke undgå at erfare, at fremmede søger ivrigt at købe korn til udførsel, som skete sidste år på denne tid; hvorfor jeg for min person ikke kan anse det for nødvendigt nu endelig at indføre noget forbud derimod i denne egn af landet, uden til stor skade for adelen og bønderne, medmindre man i fremtiden skulle bemærke, at det blev udført i større mængde, end det nu ser ud til.

Angående tolden af stude og store heste, som hans majestæts andet brev omtaler skal forhøjes, er dette også min underdanigste betænkning: at der ikke godt kunne pålægges yderligere told på stude end der allerede er, eftersom det mest ville ramme adelen; men dersom den allerede bevilgede hjælp til garnisonernes underhold ikke skulle slå til, kunne man udmærket, når året er omme og det menige rigsråd kommer sammen, overveje, hvordan sådant kunne afhjælpes; men hvad angår forhøjelse af tolden på store heste, kunne det bedre lade sig gøre, eftersom disse heste titt og ofte udføres af riget, som ellers ville gøres nødvendige til rostjenesten her i riget.Mogens Kaas.

(Erslevs efterfølgende tekst om Herredagen og Garnisonerne er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 433

ning, »paa det ikke videre derpaa kunde være at sige«. I en Efterskrift begjærede Kongen, at der »paa Øxen, som til Lands uddrives, en Ort eller dèr omtrent kunde paalægges, saa og paa store Heste, som udgaar til Lands, en Daler videre end hidtil givet er«, for at Tolden derved kunde tilstrække til Folkenes Underhold[1]. Af Raaderne vides Mogens Kaas at have udtalt sig mod Øxentoldens Forhøjelse (ovfr. n. 87 b), og denne synes heller ikke paabudt.

16 Septbr. befaledes det Hr. Kristen Fris, Hr. Anders Bille og Tage Tot samt tre Bisper at møde i Kbhvn. 27 Oktbr. for at forhøre Generalprovsten paa Gotland, M. Anton Hansen[2].

I Anledning af den store Tumult af Haandværkere og Menigmand i Aalborg, hvor man vedblev at sammenrotte sig, skjønt Embedsmanden, Tønne Fris, havde rejst Tiltale derom, befaledes det 25 Novbr. fra Haderslevhus Hr. Albret Skel, Eske Brok og Mogens Kaas at mødes og tænke paa Midler til at faa Ophavsmændene grebne af Lensmanden og vel forvarede sendte til Kbhvn.[3]. Jfr. ndfr. S. 450.

11 Decbr. befaledes det Eske Brok, Kristian Holk, Hr. Albret Skel, Iver Jul og Mogens Kaas, at naar de efter det dem nylig tilstillede Missive foretog Taxeringen paa Rostjeneste, skulde de forsamle nogle af den nørrejydske Adel og da tage Gaardsretten for sig og flittig gjennemse den samt indskikke deres Erklæring om Forbedringer til Kancelliet[4].

14 Decbr. sendte Kongen Hr. Anders Bille og Holger Rosenkrans et Rentemesterregnskab fra den forrige Rentemesters Tid og befalede dem at tænke paa, hvorledes den gamle Stil og Orden i Regnskaberne kunde forbedres eller en ny indføres, for at forekomme al Suspition i Regnskaberne[5].

Noter

[1] Sjæl. T. XXII, 395 (til ti Raader).
[2] Sjæl. T. XXII, 402.
[3] Jydske T. VII, 299.
[4] Jydske T. VII, 302.
[5] Sjæl. T. XXII, 421 (udfærdiget efter en Meddelelse, overbragt Kansleren af Axel Arnfeld: Justitsmin. Aflev., Personalhistorie, Fris).

side 434

Fyrstendømmerne[1]. 26 Avgust befaledes det Eske Brok og Hr. Albret Skel at møde i Eutin 27 Septbr. for efter den Brevet vedføjede Kommission at dømme om Jagten mellem Ærkebispen af Bremen og Adelen i Holsten[2]. Paa Grund af sin Svaghed kunde Eske Brok ikke møde til den bestemte Tid, hvorfor det 23 Oktbr. befaledes Mogens Kaas at indtræde i hans Sted[3]. Fra Haderslevhus 27 Novbr. meddeltes det derefter denne og Hr. Albret Skel, at de skulde møde i Rendsborg 1 Marts 1625[4]. Jfr. ndfr. S. 466.

Sverige. Paa Gustav Adolfs Skrivelse af 27 Novbr. 1623 (ovfr. S. 392) erklærede Kristian IV 12 Januar kortelig, at han vilde besvare den paa det første Møde af Raadet[5]. Dette afholdtes i Marts (ovfr. S. 401), og 17 Marts sendte Kongen Axel Arnfeld til Sverige[6] med en vidtløftig Skrivelse, hvori Toldstriden paa ny blev gjennemgaaet; dog tilbød Kristian IV nu at ophæve eller suspendere den af ham paalagte Told, mens Sagen søgtes bilagt paa et Grænsemøde, forudsat at Gustav Adolf vilde gjøre det samme[7]. Denne gik ind herpaa (Stockholm 4 April) og foreslog, at Mødet skulde afholdes 20 Maj mellem Ulfsbæk og Knærød[8]. Dette Svar hjemførtes af Axel Arnfeld, og Forslaget tiltraadtes 15 April af Kristian IV[9].

Efterat Kongen 14 April havde meddelt Hr. Kristen Fris, Eske Brok, Kristian Holk og Jakob Ulfeld, at de selv tredje eller selv fjerde skulde møde ved Grænsen[10], befuldmægtigede han 21 April de fire nævnte som Kommissarier ved

---

Noter
[1] Der er bevaret en udateret Koncept af Kristen Fris til en Instrux for Holger Rosenkrans, der skulde rejse til Gottorp og forhandle med Hertugen om Forholdsregler i Anledning af Mansfelds Indkvartering i Ostfriesland: Justitsmin. Aflev. Skab 15, n. 347. Om denne Sendelse, hvis den er blevet udført, vides næppe noget nærmere.
[2] Jydske T. VII, 284.
[3] Smstds. 288.
[4] Smstds. 301.

[5] Svenske Acta IV, 159.
[6] Smstds. 159, 165.
[7] Smstds. 160.
[8] Smstds. 166.
[9] Smstds. 168.
[10] Sjæl. T. XXII, 368.

side 435

Mødet[1]; tillige medgaves der dem en særlig Fuldmagt til at dømme i Sagen, hvis venlig Mægling ikke førte til noget, eller eventuelt vælge en Opmand[2], samt en Instruktion[3]. Mødet afholdtes til fastsat Tid og vedvarede til sidst i Juni; den danske Afsked underskreves 28 Juni, den svenske Dagen efter[4].

Blandt de af Svenskerne ved Mødet fremførte Gravamina drejede det første sig om, at det danske Raad for 3—4 Aar siden havde ændret og formindsket den Titel, der tidligere var givet det svenske Raad, efterat Kongen i Sverige havde indført Greve- og Friherrestand[5]. De danske Kommissarier svarede hertil (4 Juni), at D. R. Raad aldrig havde haft den Mening at nægte den svenske Konges Ret til at begave en Del af sin Adel med Greve- og Friherrestand, men da Titelsagen angik det samtlige Raad i Danmark, vilde de forelægge Sagen for dette til dets første Møde[6]. — Svenskerne hævdede herimod (8 Juni), at den nylig skete, hastige Forandring med Titelen facto ipso var Kongen af Sverige til Forklejnelse og Rigens Raad samt Stænderne til Foragt, hvorfor de haabede, at de Danske vilde blive ved den gamle sædvanlige Stil. Skulde Sporgsmaalet henskydes til det samtlige Raad, »saa vide vi ikke, hvorfor vi ere mødte her, om saadanne og andre Irringer ikke skulle afskaffes her; vi have vel andre saa importante Stridigheder at komponere, og denne Sag angaar ikke alene Rigernes Raad paa den ene eller anden Side, men fornemmelig Kongens Ret og Højhed saa og Rigens og Stændernes Respekt, som de altid have nydt upaatalt«[7]. — De danske Kommis-

---

Noter

[1] Svenske Acta IV, 177.
[2] Orig. paa Pergament med Segl: Sverige (Reg. 14) n. 334 (Svenske Acta IV, 178).
[3] Svenske Acta IV, 174. Jfr. Slange S. 511.
[4] Forhandlinger: Svenske Acta IV, 180-296, sml. Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 373), Slange S. 511-17. I Anledning af Svenskernes Klager over, at Lensmanden paa Bahus havde ødelagt en Vej hinsides Elven, befaledes det 20 Juli Hr. Anders Bille og Tage Tot at begive sig til Bahus for at undersøge Sagen: Skaanske T. V, 98; jfr. Kr. IV (Danske Saml. 2 R. III, 375).
[5] Orig., dateret Ulfsbæk 24 Maj: Registr. 27 n. 130 (Svenske Acta IV, 189).
[6] Koncept: smstds. (Svenske Acta IV, 228).[7] Orig.: smstds. (Svenske Acta IV, 232).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

side 436

sarier fastholdt deres Standpunkt; Punktet var en »privat Sag, som ikke har været brugeligt at disputeres i saa høj Maade«. For øvrigt fandt de, at de svenske Raader tilforn havde givet de danske lige Titel som disse hine, men at de Svenske for nogen Tid siden ændrede de danske Raaders Titel, hvorfor disse havde været foraarsaget at gjøre det samme; »ligesom de svenske Raader give os Titel, den samme give vi dem gjerne igjen«. »Ellers er diversa consideratio et aliud, naar privatus privato, aliud naar status statui tilskriver; vi finde ogsaa, at saadan Titel ikke altid er de svenske Raader given, men undertiden anderledes. Belangende vor statum senatus, da endog vi ikke ere meget curiosi om Titler, da foreganger i Præeminens saadan status andre personal Qvalitet i Stand og Titel, som nu og før denne Tid har været i Danmark, saa vi aldeles ingen Betænkning have haft nogen sin Stand eller Titel at dirogere, men ej heller vor egen statum at forringe«. Var de svenske Gravamina blevet fremskikkede, da det begjæredes, kunde det samtlige Raad allerede have erklæret sig derom[1]. — De svenske Kommissarier henviste (11 Juni) til deres tidligere Udtalelser. Sagen var ikke privat, da den angik Kongen og Riget. De vidste ikke af, at der var sket den mindste Forandring med det danske Raads Titel, men det var udisputerligt, at Sveriges Raad og Stænder havde faaet Titelen ‚velbaaren' i tidligere Skrivelser baade fra Danmarks Rigsraad og Kongen. For øvrigt haabede de, at man ikke vilde udsætte Sagen, som da altid vilde være en Aarsag til Mistro og Fortræd[2]. — De danske Kommissarier fandt det stadig ubilligt, at man vilde kræve af dem, at de skulde ytre sig om dette Punkt uden at have hørt det samtlige Raad; dette vilde træde sammen om 8 Dage og vilde da uden Tvivl overveje Sagen i al Billighed, »synderlig efterdi vi lære, at vort ‚velbyrdig' paa dansk saa højt og det samme som ‚velbaaren' er paa andet Sprog, efterdi begge have én Udtydning og emphasin«[3] (14 Juni). Derpaa gik Svenskerne (samme Dag), for at vise,

---

Noter

[1] Svenske Acta IV, 237.

[2] Smstds. 240.

[3] Koncept: Registr. 27 n. 130 (Svenske Acta IV, 244).

side 437

at de akkommoderede sig saa meget som gjørlig, ind paa, at Sagen forelagdes det danske Rigsraad[1]. — Dagen efter oversendte de danske Kommissarier Svenskerne »en venlig og velment Erindring de titulo«, idet de meddelte dem en Liste over Raadernes Titler i en Del Breve fra de senere Aar, for at

vise, at de ikke uden Grund havde talt om Ændring i det danske Raads Titel, saa og de svenske Grevers og Friherrers Velbyrdighedstitel, og de henstillede tilsidst, om det var fornødent videre at disputere om denne Sag, da, hvis de svenske Raader ikke besværede sig ved at give D. R. Raad den Titel, deres Formænd havde givet det, vilde D. R. Raad heller ikke have Betænkelighed ved at give dem lige Titel igjen, »hvormed samme Punkt har sin Rigtighed»[2]. — Svenskerne svarede hertil, at de vilde lade det bero ved Henvisningen til det samtlige Raad, »med mindre saa var, at I, gode Herrer, dette gravamen nu selv strax vilde afskaffe, hvilket vel kunde ske«. De tilsendte Dokumentextrakter skulde vel vise, at Rigens Raad undertiden var blevet tituleret ‚velbyrdig' og det danske ‚velbaaren'; men det maatte herved erindres, at Forskjellen mellem ‚velbyrdig' og ‚velbaaren' er fastsat i Sverige for at skille Grever og Friherrer i Titler fra den anden Adel. Naar det danske Raad er blevet tituleret saaledes, er det vel, fordi man derover ikke har været »stort curieus«; men da det ikke ændrer nogens personlige Stand i Danmark, prejudicerer det intet. I lige Maade betyder det kun lidt, at Rigens Raad i Sverige undertiden er tituleret ‚velbyrdig' alene, thi det er sket per occasionem, som det er til at se af den følgende Praxis, ikke af Forsæt, endsige til Forklejnelse for Sveriges Konge og Foragt for Raadet, »saaledes som denne Forandring med sig fører, idet man her træder fra den Brug, som nu i disse forledne Tider saavel i Fejde som Fred uden Gjensagn er vordet observeret«[3]. — I de danske Kommissariers Koncept til den ende-

---

Noter

[1] Orig.: smstds. (Svenske Acta IV, 250).
[2] Koncept: smstds. (Svenske Acta IV, 252).[3] Orig.: smstds. (Svenske Acta IV 255).

side 438

lige Afsked bestemmes herom kun, at »de skulle skaffe menige D. R. Raads nøjagtige Erklæring i Sagen«, men dette blev rettet, saaledes at Afskeden kom til at fastsætte, at Rigens Raad i Danmark herefter skulde give Sveriges Riges Raad den Titel, som har været brugelig i næstforledne Aar og ved sidste sjørødske Fred, og Rigens Raad i Sverige give det danske Raad samme Titel[1].

Fra Mødet sendte Kommissarierne stadig Kristian IV Beretninger om Forhandlingernes Gang, hvorved de dog tillige foreslog Forsigtighedsregler og Forsvarsanstalter mod mulige Angreb fra svensk Side[2]. Samtidig brevvexlede Kommissarierne i samme Anledning umiddelbart med Lensmændene paa Grænseslottene[3].

Udlandet. I Begyndelsen af Aaret paatænkte Kongen at sende Jakob Ulfeld i en Sendefærd til Spanien, o: de spanske Nederlande. I Stedet kom dog Kristian Thomesen (Sehested) til at udføre denne Rejse[5].

14 April befaledes det Mogens Kaas og Tage Tot at møde i Kbhvn. 16 Maj for derfra at rejse til Bützow og overvære Kongens Broder, Hertug Ulriks Begravelse; de skulde i den Anledning lade gjøre Sørgeklæder til sig og deres Folk med lange Kapper, Binder og andet Tilbehør[6]. 17 Maj fik de tillige Kreditiv til Domkapitlet i Schwerin[7]. Begravelsen fandt Sted 24 Maj[8].

31 Oktbr. begjærede Kongen af »alt Raadet«, at det straks med ham vilde underskrive og forsegle den Assekuration, som

---

Noter

[1] Koncept: smstds. (Svenske Acta IV, 287).

[2] Gode Uddrag i Molbechs Anmærkninger til Egenh. Br. n. 154-59.

[3] En Række Breve: Skaanske T. V, 81—92. Flere Svar fra Lensmændene: Adelsbreve Fasc. 19, n. 10—18; Topogr. Saml., Christianopel 1 og Bahus 14; jfr. Aarsberetn. fra Geh. Ark. VI, Till. S 22.

[4] Jfr. Egenh. Br. n. 147.

[5] Han kaldes ved den Lejlighed af Slange og Schlegel urigtig Rigsraad, hvad han først blev Aaret efter.

[6] Sjæl. T. XXII, 368. Jfr. Slange S. 504, Schlegel III, 228.

[7] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 116; jfr. Slange S. 504.[8] Siverd Grubbe (Danske Mag. 4 R. IV, 69).

side 439

han paa sin Søn Hertug Frederiks Vegne skulde give Domkapitlet i Halberstadt; behøvedes der nogen Revers, kunde den forskaffes til Raadets første Sammenkomst[1].

1625.

Af Raaderne døde Anders Sinklair 17 Januar og Eske Brok 15 Decbr.; derimod forøgedes Raadet med Klavs Daa, Kristian Thomesen (Sehested) og Kristoffer Ulfeld[2].

2 Febr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

5 Januar[3] befalede Kongen fra Frederiksborg Raadet at møde i Kjøbenhavn til Kyndelmisse[4], hvor der da indfandt sig 7 Raader. Kongens Proposition, dateret Frederiksborg 4 Febr., kjendes kun fra Raadets Betænkninger af 11 og 19 Febr. I den første af disse (n. 85) ytrede Raadet sig om Kongens

første Punkt, hvori han havde udviklet, hvor ændret Stillingen var siden sidste Raadsmøde (Juli 1624), idet dels Bremen

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXII, 411. 23 Septbr. havde Domkapitlet i Halberstadt valgt Hertug Frederik til Koadjutor og vedtaget en Formular for Assekurationen; heri opregnes hele Raadet som Forlovere. Neue Mittheil. d. sächs.-thüring. Vereins XIII, 83—87 (Orig. paa Pergament med Kapitlets Segl: Halberstadt Stift (Reg. 14), n. 9). 31 Januar 1625 anerkjender Kapitlet at have modtaget den af Kongen underskrevne Assekuration. Smstds. 92 (Orig. med Segl: Halberstadt Stift (Reg. 19), n. 4).

[2] Klavs Daa aflagde Raadsed 8 Maj paa Frederiksborg (Hans Mikkelsens Ligprædiken); Kristian Thomesen svor vistnok den 21 Maj (Egenh. Br. n. 176 sammenholdt med Kr. IV's Kalenderopt.: Nyerup S. 129) og Kristoffer Ulfeld kort før 5 Juli (jfr. Egenh. Br. n. 182). Alle tre tilskreves dog som Raader allerede 3 Maj, jfr. allerede Missivet af 31 Marts (ndfr. S. 461). — Kristian Thomesen var altsaa ikke Rigsraad, da han i Foraaret sendtes til Sverige, saaledes som Slange og Schlegel angiver.

[3] Sidst i Decbr. 1624 var den franske Udsending des Hayes kommet til Danmark; 2 Januar 1625 vendte Anstruther tilbage hertil.

[4] Sjæl. T. XXIII, 1; jfr. Kr. IV (Nyerup S. 114).

side 440

Stift og den nedersachsiske Kreds nu var stærkt truet med Indkvartering mod det givne Tilsagn. dels Frankrig havde sendt en Udsending til Kongen. Raadet udviklede vidtløftig og indtrængende, hvor urigtigt det var at indlade sig i Forbund eller Krig mod Kejseren, og udtalte sig ogsaa imod, at Kongen satte sin egen Person i Vove, medens det foreslog at oppebi Sagernes videre Udvikling og forstrække England med et Laan paa 100.000 Rd. til Underhold af Tropper. Paa Kongens Ønske gik Raadet dog siden (n. 89) ind paa at forhøje Summen til 200.000 Rd., hvortil det bevilgede Skatter; herom udgik derefter Brev 28 Febr., »eftersom Kongen med D. R. Raad havde anset det fornødent at sikre Rigets Grænser i denne Tids farlige Tilstand«[1]. I Betænkningen af 19 Febr. (n. 91) udtalte Raadet sig om Stridsspørgsmaalene med Frankrig (§ 2) og Sverige (§ 3) og foreslog at udsætte Ansættelsen af danske Konsuler i Spanien. Vidtløftig udviklede Raadet Midlerne til Landets Forsvar (§ 4)[2], hvorved det greb Lejligheden til at anbefale Besættelsen af Embederne som Rigens Marsk og Admiral; til Forsvarsanstalterne bevilgede det en yderligere Forhøjelse af Tolden udover den 1615 paalagte (jfr. ovfr. S. 219) og ønskede disse Pengemidler styrede af særlige Kommissarier. Jfr. herom ndfr. S. 458. — 15 Febr. erklærede Raadet sig om Mønten i Riget (n. 90); derefter udgik 4 Maj en Møntforordning med Raadets Raad og efter dets underdanigste Begjæring[3].

28 Marts ophævedes med Raadets Raad og Samtykke et Forbud mod Indførsel af Læder og Huder[4], og 1 April udgik efter Overvejelse med Raadet en Fdg. om Rostjenesten[5].

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 22—28; Norske Rigsreg. V, 459. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 492—93.[2] Jfr. Jahn, Krigshist. II, 124 (S. 485 siges Betænkningen urigtig at være af 29 Febr.).[3] Trykt. Jfr. Scharling, Pengenes synkende Værdi S. 428.[4] Sjæl. R. XVIII, 17. 12 Febr. udgik en Fdg. om Silkehandelen (trykt), og 22 Febr. ophævedes Forbudet mod Udførsel af Fodevarer (Sjæl. T. XXIII, 19) uden at Raadet nævnes i disse Fdg.[5] Trykt i Kr. IV's Reces og hos Paus. Fdg. for Norge S. 645.

side 441

88. Raadets Betænkning om Forholdet til Udlandet, 11 Febr.

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paategning af Kongen: Kanc. B. Afskrift med Tage Tots Haand; udenpaa har Kongen skrevet: „Rig. raadz resolutio, leffueritt mig y raadst. den 14 febr. 1625. Tage Tott till Ericksholm hans handt": RR. n. 44 B. Et Par Huller i A er udfyldte efter B.

Efter som kongl. mt. voris aller naadigste herre oc konning skriftligen naadigst hafver foregifvit os hans kongl. mts raad disse efterfølgendis puncter at beraadslage oc derpaa voris underdanigste betenckende at tilckende gifve, dat. Friderichs borg den 4 febr. 1625,

Først, at eftersom sidste raadsforsamling om det romske rigis oc hans mts rigers oc fürstendommes af dets velstand dependerende tilstand blef beraadslagit, oc samme sag sig nu fast udi andre terminis befinder, anseende baade at periculum nermere er med indqvartering udi stift Bremen oc den nieder säxische crais, mod hvis tilsavfn derpaa giort er. Dernest oc, da hafver kongl. mts udi Franckrige hans gesanter nogen tid forleden her om samme negotio foregifvit oc videre med det første er forventendis oc fremdelis derom vil handle, da er hans k. mt. rigens raads underdanigste betenckende begerendis herudi saa vel som oc hvad di paa rigens vegne sammo beviste sag at udføre, al besorgelig fare at forekomme, underdanigste ville bevilge at contribueris,

Saa hafver vi denne første kongl. mts naadigste proposition med al yderste underdanigste flid betragted oc ofverveyet oc befinder den af mange store, merkelige aarsager saa gandske høy oc vigtig at verre, at den concernerer hans kongl. mts oc hans mts landers oc rigers gandtske statum, salutem oc reputation. Hafver derfore efter voris høyeste underdanigste pligt (saa vit Gud os naade forlenit) alle rationes oc circumstantias betragted oc considererit, da endog paa begge sider ere mange store oc høye motiver, dog befinde vi saa vigtige prægnantes rationes oc fast evident høyeste fare, dersom kongl. mt. sig udi noget forbunt eller krig imod kayseren oc hans mts liga oc adherenter

sig skulle indlade, at vi os icke kunde understande der til at raade, efter at vi det icke vide for Gud, hans kongl. mt. oc voris fæderne land at forsvare.

Thi først ville vi hafve hans kongl. mt. underdanigste til gemøtte ført de statu et æquitate causæ, hvilcken vi icke endnu kunde saadan befinde, at hans kongl. mt. oc rigit kand hafve saa fuldkommen aarsag dertil, at det med en god conscients kunde

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Eftersom kongelig majestæt, vor allernådigste herre og konge, skriftligt nådigst har forelagt os, hans kongelige majestæts råd, disse efterfølgende punkter at drøfte og derpå vor underdanigste betænkning at tilkendegive, dateret Frederiksborg den 4. februar 1625,

For det første, at eftersom der på sidste rådsforsamling blev drøftet forholdet til det romerske rige og hans majestæts rigers og fyrstendømmers deraf afhængige velstand, og samme sag nu befinder sig i helt andre forhold, idet faren er kommet nærmere både med indkvartering i stiftet Bremen og den niedersaksiske kreds, mod hvilken der er sket tilsagn derom. Dernæst, da har kongelig majestæts gesandter i Frankrig for nogen tid siden foreslået noget om samme sag og vil med det første forhandle videre derom, da er det hans kongelige majestæts råds underdanigste betænkning, at man – for at afværge al tænkelig fare – underdanigst bør bevilge at bidrage til at udføre den sag, som man på rigets vegne har lovet.

Så har vi betragtet og overvejet denne første kongelige majestæts nådigste proposition med al yderste underdanig flid og finder den af mange store, mærkelige grunde at være så ganske høj og vigtig, at den vedrører hele hans kongelige majestæts og hans rigers og landes tilstand, velfærd og anseelse. Vi har derfor efter vor højeste underdanige pligt (så vidt Gud har forundt os nåde) betragtet og overvejet alle grunde og omstændigheder, og selvom der på begge sider er mange store og vægtige bevæggrunde, finder vi dog så vigtige, klare grunde og så godt som indlysende, højeste fare forbundet med, hvis kongelig majestæt skulle indlade sig i noget forbund eller krig mod kejseren og hans majestæts liga og tilhængere, at vi ikke kan tilråde det, eftersom vi ikke ved, hvordan vi for Gud skal kunne forsvare det over for hans kongelige majestæt og vort fædreland.

Thi for det første ville vi forelægge hans kongelige majestæt underdanigst sagens tilstand og sagens rimelighed, hvilken vi endnu ikke kan finde, at hans kongelige majestæt og riget kan have så fuldkommen grund til, at det med god samvittighed kunne

side 442

ske, anseendis at kayseren eller adherentes icke nogen thätlighed imod hans kongl. mt. eller hans mts riger hafver begynt eller undsagd, ey heller endnu befindis kayserens procederen at verre anset eller anstillet paa religionen, eller af religions forvante furster oc stender endnu derfore holdet, at der skulle verre nogen religions krig.

Dernest belangendis konninger, furster oc stender, som saadan sag mest oc nermist anganger, oc som formodis den at ville antage oc nogit dertil at giøre, da er saadant endnu aldelis ubevist, ja udi sig sielf uvist, udi hvad maade, af hvad aarsager, paa hvad fundament, med hvad middel, magt, indbyrdis nødvendig forseckring, med hvad bestandighed sagen skal forretagis oc udføris, saa sig derpaa at fundere oc forlade er gandske misligt oc farligt.

Oc dersom end nogen alliance eller forbunt imellom dennom sker, saa er dog, nahr mand betencker den store undersked oc diversitet, som befindis imellom saadan confoederatos baade paa deris statu, interesse, proposito fine oc andre betenckelige vilckor oc condition; item, hvorledis en part med den catholiske liga universaliter oc particulariter med religion, forvandskaf, forbunt oc andre høye respect oc maade ere forbundne oc indbyrdis obligerede, deraf at befrøgte, at al saadan forbunt letteligen kunde dissolveris oc infringeris.

Thi mange aarsager kunde verre oc indfalde, at Gallus, om han sig endskønt vilde indlade (som dog siunis hannom sig offentlig dertil icke at ville erclære) kunde blifve contenterit oc saa diverterit.

Det samme kunde ocsaa ske med Anglo oc di andre participanter med adskillige middel, artes oc practiqver, satisfactione, divisione, metu periculi, som hver maa hafve for sig oc sin statu, imod hvem kayserens oc adhærenters store magt skulle henvendis; hvoraf vilde følge, at naar di principaliste eller nogen af dennom under adskillige prætext sagen skulle deserere, at di andre, som udi saadan alliance kunde verre, skulle alene blifve udi sticket oc sig al adversariorum magt oc deraf fare paalade med aller høyeste pericul for deris gandske statu oc velfart; thi den yderste adversariorum magt oc vindict vilde visseligen efterfølge.

Oc nahr Gallus eller Anglus (under hvad skin eller prætext det verre kunde) sig fra saadan verck vilde sejungere oc retirere, da var det dennom ratione situs et loci oc andre vilckor let at giøre, hafver oc deris eigen sufficient magt sig at defendere, om nogen dennom vilde anfegte, hvilcke vilckor di andre confæderati

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

ske, eftersom hverken kejseren eller hans tilhængere endnu har vist nogen fjendtlighed mod hans kongelige majestæt eller hans riger, eller er begyndt eller erklæret nogen sådan, og heller ikke

kejserens fremfærd endnu findes at være rettet mod eller anlagt på religionen, eller af de til religionen hørende fyrster og stænder endnu anset derfor, at det skulle være nogen religionskrig.

Dernæst, hvad angår de konger, fyrster og stænder, som denne sag mest og nærmest vedrører, og som formodes at ville tage sagen op og foretage noget derved, da er sådant endnu slet ikke bekendt, ja usikkert i sig selv, på hvilken måde, af hvilke grunde, på hvilket grundlag, med hvilke midler, magt og indbyrdes nødvendig sikring, med hvilken bestandighed sagen skal gennemføres og udføres; at basere og forlade sig derpå er ganske usikkert og farligt.

Og selv om der skulle komme nogen alliance eller forbund imellem dem i stand, så er det dog, når man betænker den store forskel og uensartethed, som findes mellem sådanne forbundsfæller, både hvad angår deres tilstand, interesse, øjemed og andre betænkelige vilkår og forhold; ligeledes hvorledes den ene part universelt og i enkeltheder er forbundet og indbyrdes forpligtet med den katolske liga gennem religion, slægtskab, forbund og anden høj agtelse og måde – grund til at frygte, at et sådant forbund let kunne opløses og brydes.

Thi der kunne være og indtræffe mange grunde til, at Gallien (Frankrig), om det endog skulle ville indlade sig derpå (hvad det dog ikke synes at ville erklære sig offentligt for), kunne blive tilfredsstillet og således afledt derfra.

Det samme kunne også ske med England og de andre deltagere ved forskellige midler, kneb og fremgangsmåder, tilfredsstillelse, splittelse, frygt for fare, som enhver må have for sig selv og sin egen tilstand, mod hvem kejserens og tilhængernes store magt skulle rettes; heraf ville følge, at når de førende, eller nogen af dem, under forskellige påskud skulle forlade sagen, da ville de andre, som måtte være i en sådan alliance, blive stående alene tilbage og udsat for al modstandernes magt og den deraf følgende fare, til højeste risiko for hele deres tilstand og velfærd; thi modstandernes yderste magt og hævn ville visselig følge efter.

Og når Gallien eller England (under hvilket skin eller påskud det end kunne være) ville trække sig ud af og forlade et sådant foretagende, da ville det for dem, på grund af deres beliggenhed og andre vilkår, være let at gøre, idet de også har deres egen tilstrækkelige magt til at forsvare sig, om nogen ville angribe dem – hvilke vilkår de andre forbundsfæller

side 443

icke kunde hafve, men fick alene al fare at udstande, nahr di engang hafde begynt.

Hvad bestand oc effect saadanner alliances hertil hafver haft, oc hvad stor fare, ja mange deris ruin deraf er causerit, derpaa ere (disver) al for klare testimonia, exempla oc vestigia.

Dersom nu hans kongl. mt. sig udi saadane forbundt oc krig skulle indlade, ville det visseligen verre at befrøgte, at tandem deserentibus sociis hans kongl. mt. sig fast alene al saadan molem oc fare vilde paalade, hvilcket kunde blifve hans kongl. mt., hans mts lande oc undersotter til allerhøyeste forderf oc undergang, det Gud almegtigste naadeligen afvende.

Saa er oc høyeligen fornøden at hafve udi god agt voris naboer, saa vel Svecum som andre, som jo icke ere at lide paa, oc hvilcke uden al tviffel hafver agt oc ere intenti paa alle occasiones oc tilfald til deris intention oc fordel; saa at, dersom hans kongl. mt. geradede udi saadan stor vitløftighed, oc nogit adversi (det Gud naadelig forbiude) tildrogs, da er aldeles ingen tvifl, at di jo vilde arripere saadan occasion oc med hans mts store fare allehande attentere.

Det kunde (maaske) siunis let saadan verck at begynde, hvilcket kunde stande udi vor haand, men at continuere oc udføre ville blifve besverligt oc farligt udi saadan megtig oc vitudseende verck, som siden ville føre med magt oc vold, nahr en gang var begynt, hvis ende oc udgang ingen menniske, men Gud alene kand se oc vide. Kand oc icke formodis, at saadant skulle blifve nogle faa aars verk oc handel, men efter alle rationes oc apparentier er fast mere at befrøgte en megtig, langsommelig oc besverlig continuation.

Saa ere ocsaa hans kongl. mt., hans mts landis oc undersaatters vilckor oc condition paa disse tider naadigste vel bekant.

Udaf disse høyvigtige oc nødvendige aarsager oc mange andre (som vilde vorde for langt here at indføre), af hvilcke vi en del udi voris sidste resolution underdanigste hafver formeldet, oc udi besynderlighed oc for oc ofver alt, dersom hans kongl. mt. sin eigen kongelige person (efter som møgit sterckt ord oc røgte fast paa alle steder afgaar), hvilcken vi nest Gud bør at hafve oc udi al underdanigste huldskab oc troskab hafver for oc ofver alting udi allerhøyeste betenckende, respect oc omsorg, som os høyeste magt paaligger, udi saadan verck vilde bruge oc voge, paa hvil-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

ikke kunne have, men alene ville komme til at udstå al faren, når de en gang havde begyndt.

Hvilken bestand og virkning sådanne alliancer hidtil har haft, og hvor stor fare, ja mange af deres undergang deraf er forårsaget, derpå er (desværre) alt for klare vidnesbyrd, eksempler og spor.

Dersom nu hans kongelige majestæt skulle indlade sig i et sådant forbund og krig, ville det visselig være at befrygte, at hans kongelige majestæt til sidst, når bundsfællerne svigtede, ganske alene skulle få pålagt sig al denne byrde og fare, hvilket kunne blive til allerhøjeste fordærv og undergang for hans kongelige majestæt, hans majestæts lande og undersåtter, hvilket Gud den almægtige nådigt afvende.

Så er det også højligt fornødent at have vore naboer i god agt, såvel svenskerne som andre, som man jo ikke kan stole på, og som uden al tvivl har agt på og er opmærksomme på alle lejligheder og tilfælde til deres egen fordel og hensigt; så at, dersom hans kongelige majestæt skulle geråde i en sådan stor vidtløftighed, og noget modgang (hvilket Gud nådigt forbyde) skulle indtræffe, da er der aldeles ingen tvivl om, at de jo ville gribe en sådan lejlighed og med stor fare for hans majestæt forsøge alskens ting.

Det kunne måske synes let at begynde et sådant foretagende, hvilket kunne stå i vor egen hånd, men at fortsætte og udføre det ville blive besværligt og farligt i et sådant mægtigt og vidtrækkende værk, som, når det en gang var begyndt, siden ville måtte føres videre med magt og vold, hvis ende og udgang intet menneske, men alene Gud kan se og vide. Det kan heller ikke formodes, at et sådant foretagende skulle blive til nogle få års værk og handel, men efter alle grunde og sandsynligheder er der langt mere grund til at frygte en mægtig, langvarig og besværlig fortsættelse.

Så er også hans kongelige majestæts, hans majestæts landes og undersåtters vilkår og tilstand på disse tider nådigst vel bekendt.

Af disse højvigtige og nødvendige grunde og mange andre (som det ville føre for vidt her at anføre), hvoraf vi en del underdanigst har nævnt i vor sidste resolution, og især og fremfor alt, dersom hans kongelige majestæts egen kongelige person (efter som meget stærkt rygte og tale stadig går om alle vegne), hvilken vi næst Gud bør have og i al underdanig troskab og hengivenhed har for og over alt i allerhøjeste betænkning, agtelse og omsorg, som os påligger som højeste pligt, skulle bruges og vove sig i et sådant foretagende, hvorpå

side 444

cken fast al besverlighed saa vel med bekostning som udi alle andre maade (efter confoederandorum tilstand oc leilighed, hvilcken kongl. mt. sielf best bekant) med al pericul oc skade vilde endelig falde,

Da viste vi icke at kunde raade hans kongl. mt. at indlade sig udi nogen saadan forbundt, fast mindre udi nogen krig imod kayseren oc adherentes, som hafver den store excessiv magt oc anhang, som

icke kand formodis at kunde exhaureris eller forvendis, men fast mere dagligen at ville forøgis oc besterckis,

Men at hans kongl. mt. vil anse tiden, hvad Gud endnu vil giøre oc gifve for middel, ved hvilcke alting igen kunde komme udi en bedre stand oc rolighed, udi den allerhøyeste betenckende, hvad stor vitløftighed, fare oc forderf hans kongl. mts kongelige person, hans mts lande, riger oc undersaatter derofver kunde udi gerade, om hans kongl. mt. sig udi saadan farlig verk vilde indlade.

Oc eftersom vi udi voris sidste underdanigste resolution hafver foreslagit om en summa penge, kongl. mt. af Britannia med at gratificere, som trey eller fire tusind mand paa fire eller fem maaneders tid efter statiske besolding kunde med underholdis, eftersom voris bemelte resolutio ydermere formelder, da er (paa kongl. mts naadigste velbehavg) raadens underdanigste betenckende, at kongl. mt. hans kongl. mt. af Britannia med et hundrid tusind rixdaller udi det sted vilde gratificere af den betenckende, at det kunde verre bedre uden fordagt penge at forstrecke end med folck at assistere eller dennom besolde.

Dette er paa kongl. mts naadigste høye proposition voris underdanigste betenckende paa die høigvigtige oc urgentes rationes funderit, hvilcken efter som den udi al huldskab oc troskab efter voris faae (som nu here ere) høyeste æd oc pligt til hans kongl. mt., hans mts landes, rigers oc undersaatters securitet, bestand, velfart oc reputation, oc al fare oc skade at afvende aleniste er dirigerit, saa ville vi underdanigste forhaabe, at hans kongl. mt. vil den naadigste optage oc ofverveye. Datum Køpenhafn den 11 februarii anno 1625.

Eders kong. mayestets underdanigsteChristenn Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jacob Wlffeldt.Albret Skiell. Mogens Kaas. Thage Thott O.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

al besværlighed, såvel med omkostninger som på alle andre måder (efter som forbundsfællernes tilstand og lejlighed, hvilken er kongelig majestæt selv bedst bekendt) med al fare og skade til sidst ville falde,

Da vidste vi ikke at kunne tilråde hans kongelige majestæt at indlade sig i noget sådant forbund, langt mindre i nogen krig mod kejseren og hans tilhængere, som har den store overvældende magt og tilhængerskare, hvilken man ikke kan formode kan udtømmes eller omvendes, men snarere dagligt vil vokse og styrkes.

Men at hans kongelige majestæt vil se tiden an, hvad Gud endnu vil gøre og give af midler, hvorved alt igen kunne komme i en bedre stand og ro, idet man i den allerhøjeste betænkning overvejer, hvor stor vidtløftighed, fare og fordærv der kunne ramme hans kongelige majestæts kongelige person, hans majestæts lande, riger og undersåtter, dersom hans kongelige majestæt skulle indlade sig i et sådant farligt værk.

Og eftersom vi i vor sidste underdanigste resolution har foreslået en sum penge, som kongelig majestæt kunne gratificere kongen af Britannien med, hvormed tre eller fire tusind mand i fire eller fem måneders tid efter statens aflønning kunne underholdes, som vor nævnte resolution yderligere angiver, da er det (efter kongelig majestæts nådigste behag) rådets underdanigste betænkning, at kongelig majestæt i stedet hellere skulle gratificere hans kongelige majestæt af Britannien med et hundrede tusind rigsdaler, ud fra den betragtning, at det ville være bedre at forstrække ham med rede penge end at bistå med folk eller aflønne dem.

Dette er på kongelig majestæts nådigste høje forslag vor underdanigste betænkning, funderet på disse højvigtige og tvingende grunde, hvilken, eftersom den alene er rettet mod, i al troskab og hengivenhed efter vor, (vi der nu her er) højeste ed og pligt til hans kongelige majestæt, hans majestæts landes, rigers og undersåtters sikkerhed, bestand, velfærd og anseelse, at afvende al fare og skade, så vil vi underdanigst håbe, at hans kongelige majestæt nådigst vil optage og overveje den. Givet København den 11. februar anno 1625.

Eders kongelige majestæts underdanigsteChristen Friis. Eske Brock. Christian Holck. Jakob Ulfeldt.Albert Skeel. Mogens Kaas. Tage Thott O.

side 445

89. Raadets Bevilling, (efter 11 Febr.).
Udateret Koncept med Tage Tots Haand: RR. n. 44 Bb.

Eftersom udi vorris seniste underdanigste erklæring paa kong. mts naadigste propositions første punct paa hands mts naadigste velbehavg hafver bevilgit et hundridt tusen rix daler kong. mt. af Store Britannien med at gratificere, saa efterdi vi underdanigste formercker, at kong. mts naadigste mening och vilgie er samme summa at motte førhøyes, da endog nu fast beverligt er udi denne undersaaternis tilstandt och dyre tidt penge at opbringe, dog efter saadan kong. mt. naadigst vilgie oc begiering hafver vi ydermere underdanigste samtyct samme forrige summa endnu med 100.000 rix daler at formere, saa at summen kand beløbe tilsammens 200.000 rix daler, dog udi gangbar mønt her udi rigit efter richs dalers verdt at erleggis och opbergis til Martini førstkommendis, under forbehollende, at saadan hielp aleniste maa være och forstaais for en gratification at bevise kong.

mt. af Store Britannien, och icke at riget sig der med udi nogen maader udi nogen vidtløftighed eller krigsvæsen skulle interessere och indlades. Hvilche penge vi paa rigens vegne saaledis ville hafve bevilget at kunde opbergis udi disse maader, som efterfølgis:

Universitet och capitula — 2400 rix daler.Prester udi Danmarch och Norge — 11214 rix daler.Købstæderne — 11.900 rix daler.

Hver den, som hafver nogen tiende kongen part, af hver 2 rix daler; item hver, som hafver nogen tiende kirchens part, af hver 2 rix daler. Ofver al Danmarch beløber sig af kongens och kirchens tiender ungefær — 6000 rix daler.

Ofver Danmarch och Norgie en ordinarie och en fierding skat, beløbber — 170.000 rix daler.

90. Raadets Betænkning om Mønten, 15 Febr.

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paategning af Kongen: Riigensz raadtz erklering den 16 febru. anno 1625: Kanc. B. Koncept med Tage Tots Haand: Danske Saml. n. 581 c. 21.

Efterdi kongl. mt. naadigste hafver for got anset voris underdanigste at vide belangendis mynten her udi rigit, saa efterdi udi alle vel ordinerede regeringer myntens gode ordinants er som et fundament til al trafficq oc handel, hvoraf en stor del kongl. mts rettighed dog kommer, med told, contribution oc an-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Eftersom vi i vor seneste underdanigste erklæring på kongelig majestæts nådigste forslags første punkt, efter hans majestæts nådigste velbehag, har bevilget et hundrede tusind rigsdaler til at gratificere kongen af Storbritannien med, og eftersom vi underdanigst bemærker, at kongelig majestæts nådigste mening og vilje er, at samme sum skal forhøjes, da – skønt det nu er ganske besværligt i denne undersåtternes tilstand og i disse dyre tider at opbringe penge – har vi dog, efter sådan kongelig majestæts nådigste vilje og begæring, yderligere underdanigst samtykket i at forøge forrige sum med endnu 100.000 rigsdaler, så at summen i alt kan beløbe sig til 200.000 rigsdaler, dog i gangbar mønt her i riget efter rigsdalerens værdi, at erlægges og opkræves til førstkommende mortensdag, under forbehold af, at sådan hjælp alene skal forstås som en gratifikation til kongen af Storbritannien, og at riget ikke derved på nogen måde skal interesseres eller indlades i nogen vidtløftighed eller krigsvæsen. Disse penge vil vi på rigets vegne have bevilget at kunne opkræves på følgende måder:

Universitet og kapitler — 2400 rigsdaler.Præster i Danmark og Norge — 11214 rigsdaler.Købstæderne — 11.900 rigsdaler.

Enhver, som har nogen del af kongens tiende, af hver 2 rigsdaler; ligeledes enhver, som har nogen del af kirkens tiende, af hver 2 rigsdaler. Over hele Danmark beløber det sig af kongens og kirkens tiender omtrent til — 6000 rigsdaler.

Over Danmark og Norge en ordinær skat og en fjerdingsskat, som beløber sig til — 170.000 rigsdaler.

Eftersom kongelig majestæt nådigst har anset det for godt at vide vor underdanige mening angående mønten her i riget, og eftersom i alle velordnede regeringer en god møntordning er som et fundament for al handel og samkvem, hvoraf også en stor del af kongelig majestæts rettighed dog kommer, gennem told, afgift og anden

side 446

den indkomst, som af byerne kommer oc anden byernis formufve^a; — dernest efterdi alle, hvosomhelst det oc verre kand, deraf lider skade, nahr mynten er let; — for det tredie oc ofver alt, efterdi kongl. mt. sig naadigste icke kand veigre sin eigen rettighed af undersaatterne udi sin eigen mynt at lade erlegge oc betalle, da er hans kongl. mt. høyest interesserit, som den største indkomst hafver oc aarligen paa saadan let mynt lider skade, hvilcken paa det sidste vilde ofverhaabis oc forblifve here udi landet, oc den gode mynt, besynderlig daller, udføris, efterdi alle, som handle, ville endeligen verre forpligtede at udførre daller af den aarsag, hans kongl. mts mynt ingensteds gielder oc dermed icke kand handlis.

Som (til exempel) nu kongl. mt. skal hafve 200.000 rigsdaller, som hans kongl. mt. skulle erleggis udi hans kong. mts eigen mynt, da skal hans mt. tage skade oc tab icke langt fra 40.000 daller, paa undersked imellom richsdallers godhed oc myntens, hvilcken meste delen paa myntemester, skrifver oc svenne er opgangen, oc den ringiste fordel er blefven hans kongl. mt. deraf; lige det samme er at agte paa al anden kongl. mts indkomst, som paa nogle faa aar til en megtig stor summa penge kunde beløbe.

Derforuden er dallerne ofver denne mynt for deris oprexel, opstiget viij ß, som dennom til kiøb oc sal endeligen behøfver, oc kand icke vel forbiutis, at di, som sig daller ville tilforhandle, jo faar derfore at gifve, som den vil hafve, som dennom hafver. Oc nahr myntens omkostning derfra tagis, da kand hans kongl. mt. icke møgit mere fordel deraf hafve paa hver daller, nahr den er om mynted, end den kand udgifvis for, førend den blifver ommynted, uanset enda, at saadan let mynt kand mange

gange komme udi hans kongl. mts rente cammer oc altid hafve skade derpaa. Hvorpaa oc fast alle regeringer udi fremmede nationer, som al den fordel søger, som søgis kand, giører dog deris yderste flid mynten god oc vigtig at hafve, efterdi di imod en ringe fordel noksom eragter sig større skade at hafve, oc dersom der kunde verre nogen fordel hos, lode di den icke gaa forbi.

Hvorfore er voris underdanigste betenckende oc mening, at saa fremt mynten nogen tid udi nogen god tilstand komme skal, at dermed maa forholdis efter det romerske rigis afsked oc forord-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

indkomst, som kommer fra byerne [og anden byernes formue]; — dernæst, eftersom alle, hvem det end kan være, lider skade deraf, når mønten er for ringe (dårlig); — for det tredje og fremfor alt, eftersom kongelig majestæt nådigst ikke kan nægte sine undersåtter deres egen rettighed til at erlægge og betale i sin egen mønt, da er hans kongelige majestæt den, der har størst interesse heri, idet han har den største indtægt og årligt lider skade ved en sådan ringe mønt, som til sidst ville blive hobet op og forblive her i landet, mens den gode mønt, især daleren, føres ud, fordi alle, der handler, ville endelig være nødt til at føre daler ud, af den grund at hans kongelige majestæts mønt intetsteds gælder og dermed ikke kan handles med.

Som (for eksempel) nu kongelig majestæt skal have 200.000 rigsdaler, som skal erlægges til hans kongelige majestæt i hans kongelige majestæts egen mønt, da skal hans majestæt lide skade og tab ikke langt fra 40.000 daler, på grund af forskellen mellem rigsdalerens godhed og møntens, hvilken skade for det meste er tilfaldet møntmester, skriver og svend, mens den ringeste fordel er tilfaldet hans kongelige majestæt deraf; det samme gælder al anden indkomst for hans kongelige majestæt, som på nogle få år kunne beløbe sig til en meget stor sum penge.

Desuden er dalerne steget i pris over for denne mønt med deres omveksling, 8 skilling, hvilket de, som nødvendigvis skal købe og sælge, må betale, og det kan ikke godt forbydes, at de, som vil skaffe sig daler, jo må give derfor, hvad den forlanger, som har dem. Og når møntens omkostning trækkes derfra, da kan hans kongelige majestæt ikke have ret meget mere fordel deraf på hver daler, når den er omsmeltet, end den kan udgives for, før den bliver omsmeltet, selv om en sådan ringe mønt kan komme flere gange ind i hans kongelige majestæts rentekammer og altid give tab derved. Hvorpå også næsten alle regeringer i fremmede nationer, som søger al den fordel, der kan søges, dog gør deres yderste flid for at have en god og værdifuld mønt, fordi de anser det for at medføre større skade end en ringe fordel, og dersom der kunne være nogen fordel ved det, ville de ikke lade den gå forbi.

Hvorfor er vor underdanigste betænkning og mening, at hvis mønten nogensinde skal komme i en god tilstand, da må det ske efter det romerske riges afsked og forord-

side 447

ning udi schrot oc korn, oc aldelis ingen smaa mynt myntis, uden hvis til scheidepenge giøris fornøden, oc di at myntis uden al fordel af stuck van achte, med mindre af bergvercket med tiden nogit der til kand hafvis, oc det vilde saa verre fornøden, at halfve croner afsettis for en slet daller, 12 ß for 10 ß eller 11 ß, 8 for 7 ß eller 6½ ß, eftersom di af vardeinen verd befindis, skilling for 2½ hvide oc andet all'advenant; dog saa framt udi framtiden mynten af samme schrot oc korn skulle giøris, var det bedre den at lade forblifve unfsatte, end undersaatterne med saadan idelig afsettelse ulidelig skade skulle tilføyes. Datum Køpenhafn den 15 febr. anno 1625.

Eders kong. mayestis underdanigste raadtChristenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlffeldt. Albret Skiell.Mogens Kaas. Thage Thott O.

91. Raadets Betænkning, 19 Febr.

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paategning af Kongen: Riigensz raadtz erklering den 16 [!] febrv. anno 1625: Kanc. B. Kopi med Tage Tots Haand: RR. 1. 44 Ba.

Paa den første punct udi kongl. mts naadigste proposition hafver raadet allerede tilforn gifvit deris skriftlige underdanigste betenckende.

2. Belangendis den 2. punct udi kongl. mts naadigste proposition, om die frantsoske represalia at foretage, Ofve Gedde derofver at forhøre oc at beraadslage, hvad derudi er at foretage, hvorledis samme sag besverlige tid er remedere oc afhielpe,

Saa hafver vi om samme sags leilighed os fliteligen ladet informere oc Ofve Gedde derom forhørt, som hafver baade skriftlig oc mundlig fremlagd oc foregifvit samme sags omstendighed. — Da endog vi befinde, at kongl. mt. undersaatter jo saa stor uret oc despect er sked af di Frantsoser oc end større, end paa denne side sked er, thi udaf alle documenter nogsom kand formodis at erfaris, at det skib, som er blefvit tagit under Capo Verde, hafver verrit fribytter, dog efterdi mand forhaaber, at kong. mt. af Franckrig med en lidelig summa skal blifve tilfrids, da dersom mand icke kand bekomme bedre vilckor, saa at sagen maa ophefvis paa begge sider imod hveranden, oc siunis os raadeligt, at mand da derheden handler, at Ofve Giedde oc det Brede raad tilholdis at betalle den, som hafver mist skibet, saa møgit som skib oc gods er sat oc taxerit for here udi Danmark eller oc udi det høyeste thi tusind rixdaller, oc endog at for den frantsøske gesan-

ning om møntfod og legering, og at der slet ingen småmønt skal møntes, undtagen hvad der er nødvendigt til skillemønt, og at disse skal møntes uden nogen fordel af stykket til otte, medmindre bjergværket med tiden kunne give noget dertil, og det ville da være nødvendigt, at halve kroner skulle sættes til en fast værdi for en hel daler, 12 skilling for 10 eller 11 skilling, 8 for 7 eller 6½ skilling, eftersom de af vardein (møntprøveren) findes at være værd, skilling for 2½ hvid og så fremdeles i forhold dertil; dog hvis mønten i fremtiden skal laves af samme møntfod og legering, var det bedre at lade den forblive uomsat, end at undersåtterne skulle påføres utålelig skade ved en sådan stadig omvurdering. Givet København den 15. februar anno 1625.

Eders kongelige majestæts underdanigste rådChristen Friis. Christian Holck. Jacob Ulfeldt. Albert Skeel.Mogens Kaas. Tage Thott O.

På det første punkt i kongelig majestæts nådigste forslag har rådet allerede tidligere afgivet deres skriftlige underdanige betænkning.

2. Angående det andet punkt i kongelig majestæts nådigste forslag, om at foretage de franske represalier, at Ove Gedde derom skal afhøres og rådslås om, hvad der skal foretages deri, hvorledes denne besværlige sag med tiden kan afhjælpes og ordnes,

Så har vi ladet os flittigt underrette om denne sags omstændigheder og afhørt Ove Gedde derom, som både skriftligt og mundtligt har fremlagt og forklaret sagens omstændigheder. — Skønt vi da finder, at der er sket kongelig majestæts undersåtter så stor uret og forurettelse af franskmændene, og endog større, end der er sket på denne side, thi af alle dokumenter kan det med rimelighed sluttes, at det skib, som blev taget ved Kap Verde, har været et sørøverskib, dog fordi man håber, at kongen af Frankrig med en rimelig sum skal blive tilfreds, da, dersom man ikke kan opnå bedre vilkår, synes det os rådeligt, at sagen ophæves på begge sider mod hinanden, og vi synes, det er rådeligt, at man derefter arbejder på, at Ove Gedde og Det Brede Råd pålægges at betale den, som har mistet skibet, så meget som skib og gods er ansat og takseret til her i Danmark, eller dog højst ti tusind rigsdaler, og selvom det over for den franske gesandt

side 448

ter kand angifvis, at Ofve Giedde oc det Brede raad saadan penge oc vederlag schulle udgifve, skal dog samme penge (saa vit det icke kand tilstrecke, som kongl. mt. oc compagniet af samme skib oc gods enten af støcker eller andet bekommet hafver, hvilcket billigen bør udi saadan restitution at indregnis) ud af rigit, ved di beste middel ske kand, udgifvis; ellers dersom Ofve Giedde derof-ver

skulle lide nogen skade oc udleg, vilde det en anden tid, om mand hafde en god mands tieniste udi saadanne eller andre maade behof, giøre en afskrecken oc difficultet, at mand sig icke skulle torde lade bruge; men dersom den frantsøske gesanter kunde bringe det saa vit hos hans herre oc konning, at hvis repressalia, som sked er, maatte tillige imod denne sag oc fordring opgange, oc saaledis sagerne paa begge sider imod hver andre blifve optagen oc forligt, da skulle dog rigit gifve undersaatterne here udi rigit, som hafver lidet skade formedelst forne repressalia, a l'advenant fem tusind rix daller, hvilcket kand gesanteren foregifvis oc til gemøt føris, at kongl. mt. af Danmarck vil sine undersaatter for erleden skade contentere, oc at kongen af Franckrig kunde giøre sine undersatte det samme. Dette er paa kongl. mts naadigste velbehavg voris underdanigste betenckende om denne punct, considerantes den besverlige tilstand, som paa denne tid er fast ofver al christenheden.

3. Paa den tredie punct udi kongl. mts naadigste proposition om di brefve, som for nogen tid udaf rigit ere skrefven, saa oc den svenske gesanters proposition oc angifvende derom, disligiste om processen derofver at anstille oc hvad videre derudi er at foretage, at beraadslage,

Saa hafver vi samme leilighed forhørd, set oc ofverveyet, oc efterdi vi den sag hafver befundet til et andet forum først at heden hørre, da hafver vi den paa kongl. mts naadigste velbehavg remitterit oc hedensat ind for borgemester oc raad here udi Køpenhavn, dere at kendis oc derom at ordelis, hvis christeligt oc ret er.

4. Eftersom den 4. punct udi kongl. mts naadigste proposition formelder, at der vil ofverveyes, hvorledis den indlandske militia til landenis forseckring paa alle tilfelde oc imod underskedlige impreser, som befrøgtis kunde, til defension kand hafvis paa ben, til hvilcken ende oc bista af di compagnier oc officerer, som allerede underholdis, dernest oc told rollerne, saa vit dertil deputerit er, oc

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

kan opgives, at Ove Gedde og Det Brede Råd skal udrede sådanne penge og erstatning, skal dog disse penge (for så vidt det ikke kan dække, hvad kongelig majestæt og kompagniet af samme skib og gods enten af kanoner eller andet har fået, hvilket med rette bør fradrages i en sådan erstatning) udbetales fra riget på den bedste måde, det kan ske; ellers, dersom Ove Gedde derved skulle lide nogen skade og udlæg, ville det en anden gang, om man havde brug for en god mands tjeneste i lignende eller andre sager, skræmme og gøre vanskeligheder, så man ikke skulle turde lade sig bruge; men dersom den franske gesandt kunne bringe sin herre og konge til, at de represalier, der er sket, må blive ophævet sammen med denne sag og fordring, og således sagerne på begge sider mod hinanden blive optaget og forligt, da skulle riget dog give de undersåtter her i riget, som har lidt

skade på grund af fornævnte represalier, i forhold dertil fem tusind rigsdaler, hvilket kan forelægges gesandten og gøres forståeligt for ham, at kongen af Danmark vil erstatte sine undersåtter den lidte skade, og at kongen af Frankrig kunne gøre det samme for sine undersåtter. Dette er, med forbehold af kongelig majestæts nådigste behag, vor underdanigste betænkning om dette punkt, i betragtning af den vanskelige tilstand, som på denne tid næsten er over hele kristenheden.

3. På det tredje punkt i kongelig majestæts nådigste forslag om de breve, som for nogen tid siden er skrevet ud af riget, samt den svenske gesandts forslag og angivelse derom, ligeledes om at anlægge proces derover og hvad videre der skal foretages deri, at rådslå,

Så har vi forhørt, set og overvejet denne sag, og eftersom vi har fundet, at sagen hører hjemme i et andet forum, har vi, efter kongelig majestæts nådigste behag, henvist og overladt den til borgmester og råd her i København for at kende og afgøre, hvad der er kristeligt og ret.

4. Eftersom det fjerde punkt i kongelig majestæts nådigste forslag angiver, at det skal overvejes, hvorledes den indenlandske milits til landets sikring under alle omstændigheder og mod forskellige angreb, som kunne befrygtes, kan holdes rede til forsvar, til hvilket formål også bistand fra de kompagnier og officerer, som allerede underholdes, dernæst også toldruller, for så vidt dertil bestemt er, og

side 449

med rette hedenhører, med nødvendig underretning af rente mesterne skulle ofverantvordis,

Saa hafver hans kongl. mts raad (som nu nogle faa here tilstede ere) denne kongl. mts naadig proposition med høyeste flid underdanigste betracted oc ofverveyet. Da nahr der betenckis, ved hvad middel med den almegtigste Guds naadige hielp oc bistand hans kongl. mts lande, riger oc undersaatter paa alle tilfald oc imod underskedlige impreser, som kunde befrøgtis, forseckris oc defenderis kunde, befinde vi paa kongl. mts naadigste velbehavg disse efterschrefne middel di fornemste at verre:

1. Kongl. mts eigen kongelige personlige præsents, maiestat oc reputation, paa hvilcken oc paa di kongelige, af Gud almegtigste begafvede, høye qvaliteter disse rigers, landers oc undersaatters firmamentum, forseckring oc al velfart (nest Gud almegtigste) mest oc tryggist bestaar, som deris høyeste tilflugt oc trøst udi alle tilfallende nød, frøgt oc fare.

2. At di nødvendig ampter oc officia udi rigit, som rigens marsks oc admirals bestillinger, maatte blifve besørget oc besat, som kunde hafve den avthoritet oc myndighed, som fornøden er rigens gafn

oc beste at vide, oc udi alle tilfald til land oc vand efter kongl. mts høyeste direction oc befalling hielpe at forrette, efter som handfestningen derom udtrøckelig formelder, som oc altid hafver verrit udi brug oc denne tids tilstand høyeligen frem for alle forige tiders erfordrer oc udkrefver.

3. At festunger, besynderlig de ved grentserne ere liggendis, maatte vel beskickis oc forsørgis med nødvendig reparation, hvor behof giøris, med proviant, munition, saa vit nødigt kunde eragtis.

4. At samme festunger kunde med nødvendig guarnison oc gode officerer besettis af di gevorbene soldater, som allerede der til ere deputerede, saa vel som med sex hundrede gevorbene knegte (hvilcke maatte verre complets af forsøgte oc erfarne soldater), som udi festunger kunde indleggis oc uddelis.

Belangendis guarnisoners oc samme defensions vercks soldater oc officerer deris underholding, siunis os saa vel som oc rentemesterne, at hans kongl. mt. kand underdanigste udleggis af de første tolde, som indkomme, saa vit hans kongl. mt. tilkommer, oc tolden sig for anno 1615 beløb, efter rentemesternis ofvergifne ofverslag; dernest den forhøyelse, som anno 1615 skede oc nu yder-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

med rette hører til, skal med nødvendig underretning fra rentemestrene overgives,

Så har hans kongelige majestæts råd (de få, som nu er til stede her) med højeste flid underdanigst betragtet og overvejet denne kongelige majestæts nådige forslag. Når man da betænker, ved hvilke midler, med den almægtige Guds nådige hjælp og bistand, hans kongelige majestæts lande, riger og undersåtter under alle omstændigheder og mod forskellige angreb, som kunne befrygtes, kan sikres og forsvares, finder vi, efter kongelig majestæts nådigste behag, disse efterskrevne midler at være de fornemste:

1. Kongelig majestæts egen kongelige personlige nærværelse, majestæt og anseelse, hvorpå og på de kongelige, af Gud den almægtige skænkede høje egenskaber, disse rigers, landes og undersåtters grundlag, sikkerhed og al velfærd (næst Gud den almægtige) mest og tryggest beror, som deres højeste tilflugt og trøst i al forekommende nød, frygt og fare.

2. At de nødvendige embeder og hverv i riget, såsom rigsmarskens og admiralens embeder, må blive besat med personer, som kan have den autoritet og myndighed, som er nødvendig for at kende rigets gavn og bedste, og i alle tilfælde til lands og vands, efter kongelig majestæts højeste anvisning og befaling, kan hjælpe til at udføre, således som håndfæstningen udtrykkeligt bestemmer derom,

hvilket også altid har været i brug og nutidens tilstand kræver dette højligt mere end alle tidligere tiders.

3. At fæstningerne, især de, der ligger ved grænserne, må blive godt udstyrede og forsynede med nødvendig istandsættelse, hvor det er nødvendigt, med proviant og ammunition, så vidt det kan anses for nødvendigt.

4. At disse fæstninger kan bemandes med den nødvendige garnison og gode officerer fra de hvervede soldater, som allerede er bestemt dertil, såvel som med seks hundrede hvervede knægte (som bør bestå af afprøvede og erfarne soldater), som kan indlægges og fordeles i fæstningerne.

Angående underholdningen af garnisonernes og dette forsvarsværks soldater og officerer, synes det os såvel som rentemestrene, at hans kongelige majestæt underdanigst kan få dette udlagt af de første toldindtægter, som kommer ind, for så vidt det tilkommer hans kongelige majestæt, og tolden for år 1615 beløb sig, efter rentemestrenes afgivne overslag; dernæst den forhøjelse, som skete i 1615 og nu yder-

side 450

mere sker, kand ved commissarier opbergis oc dertil udgifvis, rigit til defension, som det er bevilget til, efter hosføygde ofverslag oc toldrolle; i midler tid til tolden indkommer Michaelis eller ved tid, kand af landet guarnisonerne underholdis efter giort ofver-schlag.

Oc eftersom udi denne farlige tids besverlige tilstand allehande farlighed kand verre at befrøgte saa vel fra den synder side som andensteds, da siunis os raadeligt, at det vilde hafvis udi god betenckende med nogen orter at befestige (saa vit nodvendig kand eragtis) paa di beqvemligste steder, som siunis Rendersborg (som vi dog icke tvifler, hans kongl. mt. jo self hafver udi naadigste agt oc betenckende), oc dernest Colding, Olborg oc (dersom mueligt var) Ribe, hvilcket kunde giøris efter handen, thid efter anden, efter som landsens leilighed kunde tolle oc afsted komme, icke tviflendis, at adelen, som paa otte eller thi mil vegs nehr hver saadan sted boer, saa vel som di, der hafver sine bynder saa nehr derhos, jo bevilger, at deris bynder oc tienere (som uden adelens sogner ere) med kongl. mts oc di geistlige deris bynder oc tienere, rigit oc dennom alle til gafn oc beste, hielper derpaa at arbeide.

5. At det danske rytteri holdis udi god beredskab oc nu med det første blifver mustrid, oc siden, nar behof giøris, Siunis oc raadeligt, at udi hver provints blifver tilforordnet commissarier, som altid kunde hafve paa alting god oc tilbørlig agt.

6. At med di udtagne soldater af landfolcket maa med al flid holdis, som derom er forordnet, oc med gode officerer forsørgis. Oc at derforuden alle andre unge bynderkarle saa vel paa cronens som paa adelens, som dertil kunde verre døgtige (adelens ugedags tienner aleniste undertagen), kunde klarligen antegnis, hvilcke af di capitainer oc officerer, som allerede ere forordnede ofver bynder soldater, kunde tov gange om aarit (som er 2 eller 3 ugger for S. Johannis dag oc 2 eller 3 uger efter Michaelis dag) undervisis oc exerceris at marchere udi orden, deris lunter at passe oc deris musketter at laase til et maal, oc inted videre; hvad dag saadan exercering kand ske, skal lensmanden paa hver sted forordne oc sielf personligen verre derhos tilstede, saa framt hand icke er udi lovlig forfald. Oc at saadan exerciti maa forordnis paa adskillige steder oc saaledis lempis, at folcket icke kand hafve mere end 7 eller 8 mil at reigse oc marchere; dog at ingen af bemelte

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

mere sker, kan ved kommissærer opkræves og udbetales dertil, til rigets forsvar, som det er bevilget til, efter vedlagte overslag og toldrulle; i mellemtiden, indtil tolden kommer ind til mortensdag eller på den tid, kan garnisonerne underholdes af landet efter det givne overslag.

Og eftersom der i denne farlige tids besværlige tilstand kan befrygtes allehånde farer, såvel fra sønden som andetsteds, da synes det os rådeligt, at det overvejes nøje at befæste nogle steder (så vidt det kan anses nødvendigt) på de mest belejlige steder, som synes at være Rendsborg (som vi dog ikke tvivler på, at hans kongelige majestæt selv nådigst har i agt og betænkning), og dernæst Kolding, Ålborg og (hvis det var muligt) Ribe, hvilket kunne gøres efterhånden, det ene sted efter det andet, eftersom landets forhold kunne tillade og muliggøre det, idet vi ikke tvivler på, at adelen, som bor otte eller ti mil fra hvert sådant sted, såvel som de, der har deres bønder så nær derved, jo vil bevilge, at deres bønder og tjenere (som bor uden for adelens sogne) sammen med kongelig majestæts og gejstlighedens bønder og tjenere, til rigets og alles gavn og bedste, hjælper til at arbejde derpå.

5. At det danske rytteri holdes i god beredskab og med det første bliver mønstret, og siden, når det bliver nødvendigt. Det synes også rådeligt, at der i hver provins bliver udnævnt kommissærer, som altid kan holde god og tilbørlig opsyn med alt.

6. At der med flid holdes fast ved de udtagne soldater fra landfolket, som der er forordnet om, og at de forsynes med gode officerer. Og at desuden alle andre unge bondekarle, såvel på kronens som på adelens gods, som kunne være egnede dertil (dog undtaget adelens egne ugedagstjenere), klart kan blive optegnet, hvilke af de kaptajner og officerer, som allerede er sat over bondesoldaterne, to gange om året (nemlig 2 eller 3 uger før Sankt Hans dag og 2 eller 3 uger efter mikkelsdag) kan undervises og øves i at marchere i orden, at passe deres lunter og lade deres musketter sigte mod et mål, og intet

videre; hvilken dag en sådan øvelse kan finde sted, skal lensmanden på hvert sted fastsætte og selv personligt være til stede derved, for så vidt han ikke har lovligt forfald. Og at sådan øvelse skal fordeles på forskellige steder og således indrettes, at folket ikke skal have mere end 7 eller 8 mil at rejse og marchere; dog at ingen af nævnte

side 451

bynderkarle, som saaledis vorder antegnit, dermed blifver forment at drage oc tienne, hvor di ville.

Oc at der maatte forskaffis gevehr udi landene, som saadan landfolck udi nødfald kunde med bevergis, hvilcket gevehr kunde indleggis paa festunger hos lensmendene eller udi kirkerne, hvor best beleiligt kand verre, intil mand det behøfvede.

7. Oc paa det alting kunde dis bedre oc rigtiger tilgange, da kunde di forne commissarier med øfversten hafve paa alting god agt, paa det capitainerne oc andre underofficerer icke skulle misbruge deris bestilling eller udi andre maade nogit skulde disordineris eller forsømmis.

Oc efterdi det vilde verre fornøden nogle flere capitainer at forordne, da efterdi den øl accisis forhøyelse udi Danmark oc Norge, som til saadanne officerers besoldung anno 1615 er blefven forordnit, sig møgit høyere beløber end officernis gaarde oc besoldung, da er raadens underdanigste betenckende, at der maatte endnu forordnis udi Skone imod Markerød en capitain med underofficerer, oc en mere udi Bleginge, oc udi di andre provintser (hvor best fornøden) endnu 3 eller 4 capitainer mere ofver alt.

8. At skibs floden maa holdis here tilstede udi god ordinari beredskab.

9. At holde oc intratenere god venskab med voris omliggendis naboer paa alle sider, saa vit nogenledis ske kand, oc al diffidents oc uvilge, det meste muligt er, betage; thi udi saadan farlig tilstand kand mand ingen ven miste oc ingen uven eller fiende, ihvor ringe hand er, foragte.

10. Dette endog vi saaledis paa kongl. mts naadigste velbehavg underdanigste hafver eragted for nødvendige middel til rigernis securitet oc defension, dog befinde vi, at alt saadant er forgefvis, med mindre det altsammen funderis paa kongl. mt. sielf oc hans kongelige personlige præsents, mayestat og reputation, paa hvilcken (nest Gud almegtigste) disse rigers, landers og undersaatters høyeste trøst, defension, securitet oc al velfart, saa oc voris naboers raad, intention oc anslag staar oc beroer, oc foruden hvilcken alle andre menniskelige middel oc forbemelte rigens magt oc forsiun ringe kunde betyde eller udrette.

Thi kongl. mt. sielf naadigste best bevist, vi oc ser for øgne, hvad vi os kunde hafve at forse oc forlade til voris naboer, data occasione, oc hvor lette di skulde verre til at attentere nogit imod

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden er en fortsættelse af et ordret citat af Rigsraadets Betænkning og oversættes derfor i sin helhed:]

bondekarle, som således bliver antegnet, dermed bliver forbudt at drage og tjene, hvor de vil.

Og at der måtte skaffes gevær i landene, som sådant landfolk i nødsfald kunne bevæbnes med, hvilket gevær kunne oplægges på fæstninger hos lensmændene eller i kirkerne, hvor det bedst belejligt kunne være, indtil man behøvede det.

7. Og for at alt kunne foregå des bedre og rigtigere, da kunne de førnævnte kommissærer sammen med obersten have god opsyn med alt, for at kaptajnerne og andre underofficerer ikke skulle misbruge deres bestilling, eller at noget på anden måde skulle blive uordentligt eller forsømt.

Og eftersom det ville være fornødent at forordne nogle flere kaptajner, og eftersom forhøjelsen af ølaccisen i Danmark og Norge, som i år 1615 blev forordnet til sådanne officerers besoldning, beløber sig meget højere end officerernes gårde og besoldning, da er rådets underdanige betænkning, at der endnu måtte forordnes en kaptajn med underofficerer i Skåne mod Markerød, og en mere i Blekinge, og i de andre provinser (hvor det bedst er fornødent) endnu 3 eller 4 kaptajner mere i alt.

8. At skibsflåden skal holdes her til stede i god, sædvanlig beredskab.

9. At holde og vedligeholde godt venskab med vore omliggende naboer på alle sider, så vidt det nogenlunde kan lade sig gøre, og at fjerne al mistillid og uvilje, så vidt muligt; thi i en sådan farlig tilstand kan man ikke undvære nogen ven, og man kan ikke foragte nogen uven eller fjende, hvor ringe han end er.

10. Skønt vi således underdanigst, til kongelig majestæts nådigste velbehag, har anset dette for nødvendige midler til rigernes sikkerhed og forsvar, finder vi dog, at alt sådant er forgæves, medmindre det alt sammen grundes på kongelig majestæt selv og hans kongelige personlige nærvær, majestæt og anseelse, hvorpå (næst Gud den almægtige) disse rigers, landes og undersåtters højeste trøst, forsvar, sikkerhed og al velfærd, såvel som vore naboers råd, hensigt og anslag, står og beror,

og uden hvilken alle andre menneskelige midler og forommeldte riges magt og forsyn kun lidet kunne betyde eller udrette.

Thi det er kongelig majestæt selv nådigst bedst bevidst, og vi ser også for øjne, hvad vi kunne have at vente og forlade os på fra vore naboer, givet lejlighed, og hvor let de skulle være til at forsøge noget imod

side 452

hans kongl. mts lande, om di nogen tilfelde dertil kunde se oc hafve, hvilcket er nocksom at eragte af di exempler, som hertil nyligen sked ere, af hvad ringe oc fast selfsøgte aarsager di hafver ladet formercke al uvilge oc saa got som trusel; hvor møgit mere vilde saadant uden al tvifl verre at formode, dersom di kunde se nogen occasion (det Gud naadelig forbiude), som dog snart oc lettelig udi kongl. mts absents, impediment oc megtige vitløftigheds paaladelse sig kunde begifve. Oc sig udi denne tids tilstand oc leilighed paa nogen udvortis forseckring, løfter, erbiudelser eller confoederation gantslig at forlade vilde verre gants misligt oc farligt, som megtige exempla kort forleden hafver udvist.

Hvorudaf hvad fare disse riger oc lande kunde udi settis, er for øgne at se oc underdanigste gifne kongl. mt. naadigste at betencke, icke tviflendis, at hans k. mt. som pater patriæ saadan voris underdanigste betenckende af al pligtig huldskab oc troskab, høyeste omsorg oc hans mts rigers, landers og undersaatters høyeste anliggende naadigste vil optage oc ofverveye.

5. Belangende den femte punct udi kongl. mts proposition, om rigens bortskyldig gield, som hans kongl. mt. naadigste formener udi det seniste ofverslag derpaa var giort at skulle verre misregnit, at rente mesterne skulle giøre os derpaa underretning, paa det vidis kand, hvad rigit endnu skyldig blifver, oc tenckis paa middel det at aflegge.

Saa hafver vi nu udi rente mesternis ofværelse det igennem set oc vel eragted, hvad senisten udi nest forleden herredage af kongl. mt. derom er proponerit, saa vel som oc hvis samme tid af rente mesterne er blefven indlagd; da hafver vi befundet det alsammen rigtig at verre lagd oc regnit. Men belangendis det indlag, som rente mesterne nu fremlegger, derudi befindis efternefnte poster, som icke udi forige indlag fants optegnit, saa er paa hver post raadens underdanigste svar, som efterfølger:

1. At skulle verre med gangen til kongl. mts skibsfolck, som tvende reigser hafver verrit udi Hispanien, 26.440 daller. Derom er voris underdanigste betenckende oc begering, at efterdi kongl. mt. sine obne brefve hafver ladet udgange, hvorledis med samme convoi skulde holdis oc hvad udaf

hvert skib schulle gifvis, at det ved samme naadigste forordning maatte blifve, anseendis, at det vilde falde di andre rigens undersaatter (som icke ere udi compagnierne) besverligt penge for compagnierne at udlegge.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Hele siden fortsætter det ordrette citat af Rigsraadets Betænkning og oversættes derfor i sin helhed:]

hans kongelige majestæts lande, om de skulle se og få nogen lejlighed dertil, hvilket er tilstrækkeligt at skønne af de eksempler, som for nylig er sket, ud fra hvor ringe og nærmest selvsøgte årsager de har ladet mærke al uvilje og så godt som trussel; hvor meget mere ville sådant uden al tvivl være at forvente, dersom de kunne se nogen lejlighed (det Gud nådigt forbyde), som dog snart og let kunne indtræffe under kongelig majestæts fravær, forhindring og store vidtløftigheds foranledning. Og i denne tids tilstand og situation ganske at forlade sig på nogen udenlandsk forsikring, løfter, tilbud eller forbund ville være ganske usikkert og farligt, hvilket mægtige eksempler for kort tid siden har vist.

Hvilken fare disse riger og lande dermed kunne sættes i, er tydeligt at se og underdanigst givet kongelig majestæt nådigst at betænke, uden tvivl om, at hans kongelige majestæt som fædrelandets fader nådigst vil optage og overveje en sådan vor underdanige betænkning, der udspringer af al pligtig hyldest og troskab samt den højeste omsorg for hans majestæts rigers, landes og undersåtters højeste anliggende.

5. Angående det femte punkt i kongelig majestæts forslag, om rigets udestående gæld, som hans kongelige majestæt nådigst mener var fejlregnet i den seneste opgørelse derom, at rentemestrene skulle give os underretning derom, for at man kan vide, hvad riget endnu skylder, og tænke på midler til at afvikle det.

Så har vi nu i rentemestrenes nærværelse gennemgået og vel overvejet det, som sidst i det nærmest forgangne herredag blev foreslået af kongelig majestæt derom, såvel som det, der samme gang blev indleveret af rentemestrene; da har vi fundet, at det alt sammen er rigtigt opstillet og regnet. Men angående det indlæg, som rentemestrene nu fremlægger, findes deri efternævnte poster, som ikke var optegnet i det forrige indlæg, så er rådets underdanige svar på hver post som følger:

1. At der skulle være udgift til kongelig majestæts skibsfolk, som to gange har været i Spanien, 26.440 daler. Derom er vor underdanige betænkning og begæring, at eftersom kongelig majestæt har ladet udgå sine åbne breve om, hvorledes der med samme konvoj skulle forholdes, og hvad der af hvert skib skulle gives, at det må forblive ved samme nådige forordning, eftersom det ville falde

de andre af rigets undersåtter (som ikke er med i kompagnierne) besværligt at udlægge penge for kompagnierne.

side 453

2. Hafver di indlagd, at kongl. mt. vilde hafve for fragt, omkostning oc fortering, som er andvendt oc bekosted paa hvis bodsmend, som ere udtagen oc hid forskicket, 1640 daller. Dertil er voris underdanigste erclæring, at sligt aldrig tilforn skal verre sked eller samtøckt, oc dersom det nu skulle ske, vilde det blifve altid herefter et paaleg, saa tit som folck blifver udskrefvit.

3. Hafver di indlagd, at kong. mt. er naadigste begerendis erstattung for 43.543 daller, som floden hafver kosted anno 1617; saa vide vi os underdanigste icke at erindre nogit, enten af kongl. mt. til samme flode at underholde tilforn at verre begerit eller af raadet at verre samtøckt; ey helder os erindrer voris underdanigste raad videre at skulle formelde, end at floden maatte holdis ferdig som sædvanligt.

Hvad di 50.000 daller med det ost indianske compagni sig belanger, hafver raadet udi deris sidste erclæring kongl. mt. forsickret, at saa framt compagniet dennom icke sielf aflagde, da vilde di af rigens penge, hans kong. mt. dennom udi framtiden, nahr riget kunde komme udi nogen bedre tilstand, lade erlegge.

Belangendis om danske consules udi Hispanien oc spaniske here udi Danmarck at forordne oc sette, saa siunis underdanigste raadet raadeligt, at dermed nu hafvis udi fordrag ad evitanda scandala, saa oc for adskillige andre høyvigtig betenckende, oc kiøbmandskabet heller ved factorer oc andre middel dirigeris oc befordris.

Dette er paa kongl. mts naadigste propositiones raadens, paa kongl. mts naadigste velbehavg, underdanigste betenckende oc erclæring. Actum Køpenhafn den 19 febr. anno 1625.

Eders kong. mayts underdanigste raadt.[Underskrifter som n. 88].

25 Juli. Herredag i Trondhjem.

Herredagen udskreves 27 Januar[1], og 3 Maj befaledes det Klavs Daa og Kristoffer Ulfeld at begive sig derhen for at sidde Retterthing, medens Kongen selv var forhindret[2]; 9 Maj

---

Noter

[1] Norske Rigsreg. V, 452.
[2] Sjæl. T. XXIII, 48. Slutningen af Brevet lyder: »Och naar I, Clavs Daa, af samme eders reise hiemkommer, da igien ad indstille eder i vor kiøbstad Kiøbenhavn eller hvor di andre vore forordnede commissarier da ehre, och eders forthroede bestilling med dennom at efterkomme«. Dette referer

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Rigsraadets Betænkning (fortsat fra forrige side) er et ordret citat og oversættes:]

2. De har indleveret, at kongelig majestæt ville have for fragt, omkostning og fortæring, som er anvendt og bekostet på de bådsmænd, som er udtaget og hid forskikket, 1640 daler. Dertil er vor underdanige erklæring, at sligt aldrig tilforn er sket eller samtykket, og dersom det nu skulle ske, ville det altid herefter blive et pålæg, så tit som folk bliver udskrevet.

3. De har indleveret, at kongelig majestæt nådigst begærer erstatning for 43.543 daler, som flåden kostede i år 1617; så ved vi os underdanigst ikke at erindre noget, hverken at kongelig majestæt tilforn har begæret at få samme flåde underholdt, eller at rådet har samtykket deri; ejheller erindrer vort underdanige råd at skulle melde videre, end at flåden burde holdes færdig som sædvanligt.

Hvad angår de 50.000 daler med det ostindianske kompagni, har rådet i deres seneste erklæring forsikret kongelig majestæt, at hvis kompagniet ikke selv afviklede dem, da ville de lade dem betale af rigets penge, når riget i fremtiden kunne komme i en bedre tilstand.

Angående at forordne og indsætte danske konsuler i Spanien og spanske [konsuler] i Danmark, synes rådet det underdanigst rådeligt, at man nu afstår derfra for at undgå skandale, samt af adskillige andre højvigtige grunde, og at købmandskabet hellere styres og befordres ved faktorer og andre midler.

Dette er rådets underdanige betænkning og erklæring på kongelig majestæts nådige forslag, til kongelig majestæts nådige velbehag. Udfærdiget i København den 19. februar år 1625.

Eders kongelige majestæts underdanige råd.[Underskrifter som note 88].

Fodnote 2 (det ordrette brevcitat) oversættes:»Og når I, Claus Daa, kommer hjem fra samme Eders rejse, skal I da igen indfinde Eder i vor købstad København, eller hvor de andre af vore forordnede kommissærer da måtte være, og sammen med dem efterkomme Eders betroede hverv«.

(Erslevs egen overskrift "25 Juli. Herredag i Trondhjem." samt den efterfølgende fremstilling er Erslevs eget værk og oversættes ikke.)

side 454

fik Klavs v. Ahnen fra Frederiksborg Befaling til at ligge i Slotsloven paa Akershus, mens Jens Jul rejste til Throndhjem[1]. 22 Juli tilskrev Prinsen fra Antvorskov Jens Jul og Jens Bjelke, at de skulde sidde i Retterthinget med Klavs Daa alene, da Kristoffer Ulfeld var blevet hindret i tidsnok at komme ned til Danmark fra sit tidligere Len Gotland[2]. Om Herredagens Afholdelse vides intet nærmere[3].

29 Juli. Raadsmøde i Slagelse.

7 Juli indkaldtes fra Antvorskov menige Raadet til at møde hos hans fyrst. Naade Prinsen i Slagelse[4]. Af Raaderne indfandt sig mindst 10, medens Eske Brok, Jakob Ulfeld, Jens Jul og Klavs Daa ikke vides at have været til Stede. 29 Juli udtalte Raadet sig imod et af Hertug Frederik af Gottorp foreslaaet Magelæg af Schwabstedt mod Femern (n. 92)[5].

92. Raadets Betænkning, 29 Juli. A. Orig. med Tage Tots Haand: RR. n. 44 D. B. Orig. med Holger Rosenkrans' Haand: II Suppl. til Gemeinsch. Archiv, Fasc. 16, Art. 4.

Paa ko. mt. vor allernaadigste herris och konnings naadigste proposition, os hands kong. mts underdanigste raad, her paa Anderskof slot forsamblet den 29 julii anno 1625, af hands mts cantseler forregifven, anlangende den vederlag, som f. n. hertug Friderich af Slesvigh Holsten sig erbiuder udi det land Femern imod Svabstedt och dis pertinentier til magelegh at udlegge, er vorris underdanigst erklæring, at efterdi os aldelis intet er bevidende om bemelte landt Femerens eigentlig leilighed udi sig sielf, om des residens huse, bøndergods eller indkomstis vilckaar, ei heller med hvad omstende det erbiudis til vederlag, meden derimod forfaris, at samme land icke alene er en udø fraa riget imod de tyske grendtser beliggende, meden ochsaa at være under en fremmede

---

Noter

sig til et ander Massive af samme Dag, ndfr. S. 461.

[1] Norske Rigsreg. V, 480.

[2] Smstds. 490.

[3] Dombogen fattes. At Herredagen blev afholdt, ses af Norske Rigsreg. V, 517. Slange S. 520 taler urigtig om en Herredag i Skeen.

[4] Sjæl. T. XXIII, 75.

[5] Jfr. Slange S. 518—19.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fodnote-fortsættelsen "sig til et andet Missive af samme Dag, ndfr. S. 461." samt Erslevs egen fremstilling om Herredagen i Trondhjem, Raadsmødet i Slagelse og overskrifterne er Erslevs eget værk og oversættes ikke.

[Dokumentet "92. Raadets Betænkning, 29 Juli." med arkivhenvisningerne er Erslevs redaktionelle apparat og oversættes ikke. Selve rådets betænkning, der begynder nedenfor, er et ordret citat og oversættes:]

På kongelig majestæt, vor allernådigste herres og konges, nådigste forslag, fremlagt for os, hans kongelige majestæts underdanige råd, forsamlet her på Antvorskov [Anderskof] slot den 29. juli år 1625, af hans majestæts kansler, angående det vederlag, som fornævnte hertug Frederik af Slesvig-Holsten tilbyder at udlægge for landet Femern mod Svavsted og dets tilliggender ved mageskifte, er vor underdanige erklæring, at eftersom vi slet intet kender til nævnte land Femerns egentlige beliggenhed i sig selv, til dets beboelseshuse, bøndergods eller indtægtsforhold, og heller ikke til hvilke omstændigheder det tilbydes som vederlag, mens det derimod erfares, at samme land ikke blot er en ø beliggende borte fra riget mod den tyske grænse, men også hører under en fremmed

side 455

lov och ret, der dog det slesvische stift med dis stiftshus och tilliggende gods och herlighed er landfast udi thet hertugdom Slesvigh och under den danske lov och ret. Der befindis ochsaa atskillige oc besynderlige geistlige høyhed hos dette sleisvigske stift och stiftshus, som icke formodelig er paa thet land Femern at kunde riget erstatis.

Da hafve vi efter saadan leilighed for vorris person underdanigst icke kundt eracte riget gafnligt at være, at forne sleisvigsche stift och stiftshus imod thet land Femern skulle bortskiftis, meden saa frempt bemelte stift och stiftshus formedelst nogen permutation fraa riget skulle bevilgis at vorde alieneret, at der da udi thet hertugdom Sleisvigh motte ske nøiactig vederlag derfor igen, som billigt och ligeligt kunde være.

At vi os saaledis underdanigst hafve erklæret, hafve vi til vidnisbyrdt med egen hender underschrefvit. Actum Anderskof slot den 29 julii anno 1625.

Eders ko. ma^{s} underdanigste raadt.

Christenn Friis. Christian Holck. Albret Skiell. Iffuer Jull.Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Mogenns Kaas[a]. Thage Tott Otszøn. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

10 Decbr. Raadsmøde paa Antvorskov.

Kristian [usikker: trykt "V", formentlig "IV"] indkaldte Raadet 19 Novbr. fra Antvorskov[1], medens Kongen kun synes at have tænkt sig en Indhentelse af Raadernes skriftlige Erklæring[2]. 7 Raader gav Møde, medens Eske Brok (som døde 15 Decbr.), Kristian Holk, Iver Jul og Mogens Kaas udeblev, foruden tre Raader, der som fraværende ikke var tilkaldte[3]. 15 Decbr. erklærede Raadet sig om den af Kansleren forelagte Proposition[4], idet det anbefalede Afholdelsen af en Herredag i det følgende Aar[5] og tilraadede at yde Holsten den i Unionen lovede Hjælp af

[a] Fattes i A.

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 110.

[2] Jfr. Egenh. Br. n. 187.

[3] Jakob Ulfeld og Kristian Thomesen (da i Udlandet) samt Jens Jul (i Norge).

[4] Denne selv er ikke bevaret, hvad man kunde tro efter Molbechs Udtryk i Egenh. Br. S. 210 Anm.

[5] Raadet taler allerede om 1626 som »dette Aar« og 1625 som det forgangne. Jfr. Danske Saml. 2 R. III, 373 Anm. 6.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Rigsraadets Betænkning (fortsat fra forrige side) er et ordret citat og oversættes:]

lov og ret, da dog det slesvigske stift med dets stiftshus og tilliggende gods og herlighed er landfast i hertugdømmet Slesvig og under den danske lov og ret. Der findes også adskillig og besynderlig gejstlig højhed ved dette slesvigske stift og stiftshus, som det ikke er sandsynligt kan erstattes af landet Femern.

Da har vi efter sådan lejlighed for vor egen del underdanigst ikke kunnet skønne, at det ville være gavnligt for riget, at fornævnte slesvigske stift og stiftshus skulle byttes bort mod landet Femern; men hvis nævnte stift og stiftshus ved en eller anden ombytning skulle blive bevilget at blive afhændet fra riget, da burde der i hertugdømmet Slesvig til gengæld ydes et nøjagtigt vederlag derfor, som kunne være rimeligt og ligeligt.

At vi således underdanigst har erklæret os, det har vi til vidnesbyrd underskrevet med egen hånd. Udfærdiget på Antvorskov [Anderskof] slot den 29. juli år 1625.

Eders kongelige majestæts underdanige råd.

Christen Friis. Christian Holck. Albret Skiel. Iver Jul. Anders Bille. Holger Rosenkrantz Jensøn. Mogens Kaas. Tage Tot Ottesøn. Christian Thomesen. Christoffer Ulfeld.

Fodnote 5 (citatet »dette Aar«) oversættes: »dette år«.

(Erslevs egen overskrift "10 Decbr. Raadsmøde paa Antvorskov." samt den øvrige fremstilling, herunder den redaktionelle note "Fattes i A.", er Erslevs eget værk og oversættes ikke.)

side 456

600 Ryttere, medens det bad Kongen ikke tillade, at Slesvig ydede nogen Pengeskat til det romerske Rige. Raadet foreslog at indkalde Adelen til at møde i Nyborg i Februar 1626 for at forhandle med den om Udredelsen af Rytterne (n. 93).

93. Raadets Betænkning, 15 Decbr. A. Orig. med Kanc. B. Koncept med Holger Rosenkrans' Haand og Paategning af Kansleren: RR. n. 44 C.

Paa kong. mt. vorris allernaadigste herre og konnings naadigste proposition, udi hands prindslige naadis naadigste nerverelse af hands mts cantseler os hands mts underdanigste raad her paa Anderskof slot den 15 decemb. 1625 forregifven och her sammesteds delibereret, er vorris underdanigste betenchende.

For thet første, om herredagene her udi rigit nu dette aar at holde eller til anden tid at opsette, eracte vi underdanigst fornøden at være, at herredage udi aar blifve til sedvanlig tid udschrefven, af aarsag at thet formedelst thet nest forgangen aar icke er holdet herredagh, da er atskillige sager opvoxen, baade med indførsel, indvisning och andre gields sager, som mange betrengde saa vel af adel som andre ere høiligst mact anliggende. Dog dersom noget uformodligh kunde forfalde, saa høgvictigst och mectig anliggende, at herredagen icke kunde komme til at holdis, da var thet enda betiden noch ofver rigit igen at afkynde.

For thet andit, anlangende den assistentse, som begieris udi hertugdom Holstein heraf rigit, da efterdi den union, som imellom rigit och bemelte førstendomb er oprettet, tilholder rigit udi nødstid och naar førstendommit sielfver imod deris fiender drage i marchen, da at assistere dennom med sex

hundride heste paa rigens bekostning; da eracte vi tilbørligt, at thet ochsaa udi saadan tilfald blifver efterkommit, och derforre samme antal heste her at hollis udi god beredskab, saa at naar der efter saadan nødfal och saa betimelig, som bemelte union om formelder, blifver om saadan assistens giordt anfodring, den da kand være til rede strax at fremsendis, hor det udi førstendommet kand være fornøden. [a]Men efter at vi komme udi forfaring, horledis at hertugdom Slesvigh skal anmodis af de Holsteiner en ansenligh summa penge udi det rommerske riges tripel hielp samptlig med dennom at udlegge, saa kunde vi icke forbigaae hands kong. mt. underdanigst derom at er-

[a] Er i B en Tilføjelse.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Erslevs indledende tekst samt overskriften "93. Raadets Betænkning, 15 Decbr." med arkivhenvisningen er Erslevs eget apparat og oversættes ikke. Selve rådets betænkning, der begynder nedenfor, er et ordret citat og oversættes:]

På kongelig majestæt, vor allernådigste herres og konges, nådigste forslag, fremlagt i hans fyrstelige nådes nådigste nærvær af hans majestæts kansler for os, hans majestæts underdanige råd, her på Antvorskov [Anderskof] slot den 15. december 1625, og her sammesteds overvejet, er vor underdanige betænkning:

For det første, angående om herredagene her i riget skal holdes nu i år, eller udsættes til en anden tid, anser vi det underdanigst for fornødent, at herredage i år bliver udskrevet til sædvanlig tid, af den grund at der, fordi der det nærmest forgangne år ikke er holdt herredag, er opstået adskillige sager, både med indførsel, indvisning og andre gældssager, som i høj grad ligger mange på sinde, både adel og andre. Dog dersom noget uforudset og så højvigtigt og magtpåliggende kunne hænde, at herredagen ikke kunne komme til at holdes, da var det dog betids nok igen at bekendtgøre det for riget.

For det andet, angående den assistance, som begæres fra riget til hertugdømmet Holsten, da, eftersom den union, som er oprettet mellem riget og nævnte fyrstendømme, forpligter riget til i nødstid, og når fyrstendømmet selv drager i marken mod deres fjender, at assistere dem med 600 heste på rigets bekostning, anser vi det for tilbørligt, at dette også efterkommes i et sådant tilfælde, og at samme antal heste derfor holdes her i god beredskab, således at når der efter sådan nødstilfælde, og så betids som nævnte union foreskriver, bliver gjort anfordring om sådan assistance, da kan den straks være rede til at udsendes, hvor det måtte være fornødent i fyrstendømmet. [Tilføjelse i håndskrift B:] Men efter at vi er kommet i erfaring om, hvorledes hertugdømmet Slesvig skal

anmodes af holstenerne om i fællesskab med dem at udlægge en anselig sum penge til det romerske riges tredobbelte hjælp, kunne vi ikke undlade underdanigst at erindre

Den redaktionelle note "Er i B en Tilføjelse" er Erslevs eget apparat og oversættes ikke yderligere.

side 457

rindre, hands mt. vilde naadigst saadant hafve udi act, at bemelte hands kong. mts eget arfve hertugdom motte blifve udi den stand och frihedt, som thet stedse af arrilds tid været hafver, och icke formedelst saadan artibus turbatoriis vorder besverget, mens hvis de enten udi nerverende eller andre tilfaldt tilbørligen skulle contribuere, de da til hands kong. mt. sielf alene och icke til nogen fremmede herrer motte udlegge[a].

Och efterdi det nu ere meget vanskelige tider, saa det vel er høglist fornøden rigit sielf med nødtørftig cavallerie at forsiune, der ochsaa vil behøfvis en ansenligh summa pending til fornefnte antal heste uden rigit at besolde, och alle undre stender her udi riget de allerede udi dette aar ere med stor udlegh betyngit, saa de icke kunde udstaa videre at besvergis, da eracte vi underdanigst fornøden, at der et visse udskud af adelen her udi riget af alle provincier blifve forschrefne strax først udi februario nestkommende aar at møde udi Nyburgh udi Fyn, hor dennom kunde ahnmodis, efter som vi forhobbe de det paa menige adelens vegne skulle indgaa, udi saadan en høi besverlig tilstand at bevilge samme antal heste sielf [a]paa sex maaneders tid[a] at underholle och enhver der til efter sin quotam udi sin rostieniste at contribuere, dog paa [a]hans kong. mts[a] nøiactig cavtion og revers, at de saadant icke af nogen skyldig plict, mens aleniste af deris egen tro underdanigst godvillige devotion imod hands kong. mt. och rigit [a]udi saadan høyest besverlige tider[a] giøre och bevilge.

Dernest hvad heller thet raadsommeligst skulle være samptlig at verbe samme 600 heste, saa at adelen med deris rostienniste kunde blifve her heimme, rigit til forseckring, eller och de af deris rostienniste af lehnen och deris arfvegods skullo udtagis och fremsendis.

Och efterdi formodelig kunde være, at saa frampt den assistense af adelens rostienniste skal giøris, da kunde adelen her udi Sieland och Skaane enthen for tidens korthed, fergestædernis ophold eller af andre uforhobte tilfald vorde forhindrot, saa de icke kunde være tilrede, naar behof giordis; om det da icke var beqvemmeligst, at af de jydske og fyndske compagnier blifver udtagne de 600 heste at brugis til samme assistence, och naar de samptlig alle contribuerede til samme heste at besolde uden rigit, efter ordinarie gagie, da alle dennom, som icke fremsende deris heste, at contribuero til de andre en hver efter sin quotam hand holler rostienniste, och de, som sielf fremsende heste, der imod quitere saa megit, som dennom i lige maade en hver efter

[a] Er i B en Tilføjelse.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsat ordret citat af Rigsraadets Betænkning:]

erindre, at hans majestæt nådigst ville have det i agt, at nævnte hans kongelige majestæts eget arvehertugdømme måtte forblive i den stand og frihed, som det stedse fra arilds tid har været, og ikke blive besværet ved sådanne forstyrrende midler, men hvad de enten nu eller ved andre lejligheder tilbørligt skulle bidrage, det måtte de da udrede til hans kongelige majestæt selv alene og ikke til nogen fremmede herrer.

Og eftersom det nu er meget vanskelige tider, så det vel er højligt fornødent at forsyne riget selv med nødtørftigt kavaleri, hvortil der også vil behøves en anselig sum penge til at besolde fornævnte antal heste uden for riget, og alle andre stænder her i riget allerede i dette år er tynget med store udlæg, så de ikke kan tåle at blive besværet yderligere, da anser vi det underdanigst for fornødent, at et vist udskud af adelen her i riget fra alle provinser straks bliver tilskrevet at møde først i februar næstkommende år i Nyborg på Fyn, hvor de kunne anmodes om — eftersom vi håber, de på hele adelens vegne skulle indgå på — i en så højt besværlig tilstand selv at bevilge at underholde samme antal heste i seks måneders tid [tilføjelse i B], og enhver derudover efter sin kvota i sin rostjeneste at bidrage, dog på hans kongelige majestæts [tilføjelse i B] nøjagtige kaution og revers om, at de gør og bevilger dette ikke af nogen skyldig pligt, men alene af deres egen tro, underdanige, godvillige hengivenhed mod hans kongelige majestæt og riget i en så højst besværlig tid [tilføjelse i B].

Dernæst, om det ellers skulle være det rådeligste i fællesskab at hverve samme 600 heste, således at adelen med deres rostjeneste kunne blive hjemme til rigets sikring, eller om deres rostjeneste fra lenene og deres arvegods skulle udtages og udsendes.

Og eftersom det kunne tænkes, at hvis denne assistance fra adelens rostjeneste skal ydes, da kunne adelen her i Sjælland og Skåne, enten på grund af tidens korthed, ophold ved færgestederne, eller andre uforudsete tilfælde, blive forhindret, så de ikke kunne være rede, når det blev fornødent; om det da ikke var bekvemmest, at de 600 heste blev udtaget af de jyske og fynske kompagnier til at bruges til samme assistance, og at alle i fællesskab bidrog til at besolde samme heste uden for riget efter sædvanlig gage, således at alle dem, som ikke udsendte deres heste, skulle bidrage til de andre, enhver efter sin kvota, hvad rostjeneste han holder, og de, som selv udsendte heste, skulle til gengæld blive kvit så meget, som enhver af dem på lige måde efter

Den redaktionelle note "Er i B en Tilføjelse" er Erslevs eget apparat og oversættes ikke yderligere.

side 458

sin quotam kand tilkomme; dog herhos at acte, om saadan contribution alene, efter som en hver af sit arfvegods er taxeret for heste eller ochsaa efter sin rostienniste af lehnen skal beregnis.

Ydermere undsetning befinde vi, at riget icke kand taale udi disse tider at udstede, end ochsaa efterdi unionen sielf undtager, der nogen af parterne sielf med krigs besverligheder er belagt, och riget nu icke aleniste med atskillige udgifter er besverget, som hands kong. mt. er underdanigst bevilget, meden ochsaa hafver sig med icke ringe [a]pendings udgift och[a] bekostningh at forseckre paa alle sider i disse tiders farlige besverligheder, som baade til lands och vands ere at befrycte.

Dogh dersom nøden det skulle udkrefve, det Gud naadelig afvende, da var tilbørligt, at mand af hus paa vorris egne grenser [a]vid Colding och Ribe[a] til forseckring sig fremstillet.

At vi paa kong. mts naadigste proposition os saaledis underdanigst erklærit hafver, dis til vidnisbyrdt hafver vi med egen hender underschrefvit. Actum loco, anno et die ut supra.

Ethers mts underdanigste tro raadt.

Christenn Friis. Albret Skiell. Anders Bille. Holger Roszenkrantz J.søn. Thage Thot O. Clausz Daa. Christoffer Vlfeld.

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1625.

3 Marts befaledes det Eske Brok, Kristian Holk, Hr. Albret Skel, Iver Jul og Mogens Kaas, »anseendis, vi dette Aar ingen almindelig Herredag og Retterthing her i Riget at holdes endnu have berammet«, at paadømme en Strid mellem nogle Borgere i Aalborg og Landsdommeren i Nørrejylland[1]. Jfr. ovfr. S. 433.

De skaanske Raader som Krigskommissarier.

I Henhold til Forhandlingerne paa Raadsmødet i Febr. (ovfr. S. 440) befaledes det 4 Marts Hr. Anders Bille og Tage Tot samt deres Efterkommere, »vore og Rigens Raad, som her-

[a] Er i B en Tilføjelse.

Noter

[1] Raadet nævnes ikke i Fdg. 15 Januar om Pest og 22 Januar om Handel paa Spanien og om Nedsættelse af 7 og 3½ Skillin-linger m. m. Trykte særskilt. Jfr. endvidere ovfr. S. 440, Anm. 4.
[2] Jydske T. VII, 320.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Fortsat og afsluttet ordret citat af Rigsraadets Betænkning:]

din kvota kan tilkomme; dog skal man herved overveje, om sådant bidrag alene skal beregnes efter, hvor meget enhver er takseret for heste af sit arvegods, eller også efter sin rostjeneste fra lenet.

Yderligere finder vi, at riget ikke kan tåle i disse tider at udrede flere ekstra bidrag, da unionen selv undtager det tilfælde, hvor en af parterne selv er belagt med krigsbesvær, og riget nu ikke alene er besværet med adskillige udgifter, som hans kongelige majestæt underdanigst er bevilget, men også må forsikre sig på alle sider mod disse tiders farlige besværligheder, både til lands og til vands, med ikke ringe udgift af penge [tilføjelse i B] og bekostning, hvilket er at befrygte.

Dog dersom nøden skulle kræve det — det Gud nådigt afvende — da var det tilbørligt, at man stillede hus [besætning] frem til sikring på vore egne grænser [tilføjelse i B] ved Kolding og Ribe.

At vi på kongelig majestæts nådige forslag således underdanigst har erklæret os, det har vi til vidnesbyrd underskrevet med egen hånd. Udfærdiget samme sted, år og dag som ovenfor.

Eders majestæts underdanige, tro råd.

Christen Friis. Albret Skiel. Anders Bille. Holger Rosenkrantz Jensøn. Tage Tot Ottesøn. Claus Daa. Christoffer Ulfeld.

Det korte citat »anseendis, vi dette Aar ingen almindelig Herredag og Retterthing her i Riget at holdes endnu have berammet« oversættes: »eftersom vi i år endnu ikke har berammet nogen almindelig herredag og retterting her i riget at skulle holdes«.

Det påbegyndte citat »vore og Rigens Raad, som her[efter]...« fortsættes og oversættes på næste side, hvor det afsluttes.

(Erslevs øvrige fremstilling og overskrifterne "Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1625." og "De skaanske Raader som Krigskommissarier." samt den redaktionelle note "Er i B en Tilføjelse" oversættes ikke.)

side 459

efter i Skaane residerendes vorder«, at være fuldmægtige Kommissarier til at oppebære den til Defensionsværket henlagte Told o. s. fr.[1]. Dagen før var det befalet Lensmændene at indskikke visse Pengesummer til de nævnte Raader, da Raadet havde bevilget, at indtil Tolden indkom, maatte Landet »paa nogle Maaneders Tid kontribuere en ringe Penge«[2].

I Anledning af den paatænkte Ændring med Tolden til Krigsfolkets Underholdning i Skaane befaledes det 1 Maj »nogle af Raadet« at gjennemse Toldrullen og, naar den er publiceret, gjøre et Overslag, hvorledes deraf snarest noget kunde indkomme, »paa det Lenene igen kunde erlediges for samme Tynge, som nu har været dem paalagt«[3]. Samme Dag meddeltes det Rentemestrene, at eftersom Kongen med Raadets Betænkning havde anset for godt, at den Told, Krigsordinansen har foraarsaget nogle Aar forleden, endnu skal udgives og anvendes til Grænsernes Sikring, og denne Told ikke uden stor Besvær kan adskilles fra den rette Kronens Told, skal hele Tolden oppebæres af Kommissarierne, mod at disse deraf afgive 12,000 Rd. til Rentemesteren[4]. Toldrullen paa Smaatolden udsendtes 8 Maj fra Frederiksborg til Lensmænd og Landsdommere[5]. 14 Maj sendte Kr. V fra Frederiksborg Hr. Anders Bille og Tage Tot et Missive fra Kongen, hvorefter de skulde gjennemse den ny forfattede Toldrulle paa Smaatolden; Prinsen ønskede, at dette skulde ske paa Frederiksborg Slot, og bad dem derfor at møde her 18 Maj med nogle andre næst besiddende af Rigens Raad, som formodedes at komme til samme Tid[6].

Fra Antvorskov 31 Juli befalede Kr. V Lensmændene at tilholde Tolderne efterhaanden at fremskikke, hvad de oppebærer af Smaatolden efter sidstledne 1 Maj, til Krigskommis-

---

Noter

[1] Skaanske R. IV, 334. Missive herom til samme, 6 Marts: Skaanske T. V, 154. Herved foranledigedes en Skrivelse til Kansleren fra de to Raader, dat. Rosendal 5 April, hvori de udbad sig forskjellige Oplysninger. Orig. med 2 Segl: Adelsbreve Fasc. 18, n. 24.

[2] Sjæl. T. XXIII, 30.

[3] Smstds. 47.

[4] Smstds.

[5] Smstds. 62.

[6] Skaanske T. V, 168.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Det afsluttende citat (begyndt på forrige side) »vore og Rigens Raad, som herefter i Skaane residerendes vorder« oversættes samlet: »vore og rigets råder, som herefter kommer til at residere i Skåne«.

Citatet »nogle af Raadet« oversættes: »nogle af rådet«.

Citatet »paa det Lenene igen kunde erlediges for samme Tynge, som nu har været dem paalagt« oversættes: »for at lenene igen kunne blive aflastet for den byrde, som nu har været dem pålagt«.

Citatet (i Note 1) »paa nogle Maaneders Tid kontribuere en ringe Penge« oversættes: »i nogle måneders tid bidrage med en ringe pengesum«.

(Erslevs øvrige fremstilling om Toldforholdene i Skåne er Erslevs eget værk og oversættes ikke.)

side 460

sarierne Hr. Anders Bille, Tage Tot og Kristoffer Ulfeld, D. R. Raad, paa det disse kunde have Penge under Hænderne til at betale Soldaterne i Fæstningerne med, medens den store Told af Øxen og Heste saavelsom Accise af Øl og Told af Malt vedblivende skulde leveres i Rentekammeret[1]. Samme Dag tilskreves det Lensmændene, at de tilforn havde faaet Kr. IV's Befaling til at fremskikke til de nævnte Krigskommissarier »tvende Fjerdingaars Besolding, som Bønderne og Kjøbstæderne i Grænsefæstningerne skulle kontribuere« (Missivet af 3 Marts, se ovfr.), men da dette havde vist sig utilstrækkeligt, skulde de tilholde Almuen endnu at udgive samme Kontribution i to Fjerdingaar og fremskikke den til Kommissarierne tilligemed mulige Restancer[2]. 16 Decbr. bad Kr. V fra Antvorskov det skaanske Raad at betale Rentemesteren de 12000 Rdlr., som de efter Kongens Befaling skulde erlægge paa Kronborg i Stedet for den smaa og Rors Told, som de oppebærer tilligemed den ny Forhøjelse til Garnisonernes Underhold, eller gjøre dem »Indvisning« hos nogen af Tolderne enten i Kbhvn. eller andensteds, for at de kan faa Penge til at betale Kjøbmænd og andre[3]. 21 Decbr. indbetaltes derefter 1500 Rdlr. gjennem Tolderne i Kbhvn.[4].

28 Marts befalede Kongen fra Sejbjerg »nogle af Raadet« snarest at erklære sig, om man i Jylland kan faa Rug til Udførsel uden stor Skade og paa hvilke Steder[5].

31 Marts befaledes det Jakob Ulfeld og Holger Rosen-

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 87.
[2] Smstds. 88. Befalingen indskærpedes fra Antvorskov 19 Novbr.; smstds. 110. Efter Krigskommissariernes Regnskab oppebares denne Kontribution for Aaret 1625—26.
[3] Skaanske T. V, 187.
[4] Rentemesterregnsk. 14 Juli bortforpagtede Anders Bille og Tage Tot Tolden i Falkenberg: Richardson, Hallandia S. 82. — I øvrigt medtages i dette Værk ikke de mangfoldige Oplysninger, der findes om de skaanske Krigskommissariers Virksomhed. Om en Ændring i Kommissionens Sammensætning se 12 Febr. 1628.
[5] Jydske T. VII, 322.
[6] Jfr. Fdg. af 1 April (ovfr. S. 440).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer
Citatet »tvende Fjerdingaars Besolding, som Bønderne og Kjøbstæderne i Grænsefæstningerne skulle kontribuere« oversættes: »to fjerdingårs besoldning, som bønderne og købstæderne i grænsefæstningerne skulle bidrage med«.

Citatet »Indvisning« oversættes: »anvisning« (dvs. henvisning til betaling hos en bestemt indtægtskilde).

Citatet »nogle af Raadet« oversættes: »nogle af rådet«.

(Erslevs øvrige fremstilling om de skaanske krigskommissarier, tolden og Rugudførslen er Erslevs eget værk og oversættes ikke.)

side 461

krans at taxere Adelen i Fyn til Rostjeneste efter de Extrakter af Jordebøgerne, der var gjorte af de kgl. Kommissarier (ovfr. S. 427), og fordele den under Fanerne. I lige Maade befaledes det Hr. Anders Bille og Tage Tot at taxere i Skaane og Hans Lindenov og Klavs Daa i Sjælland[1]. De to sidstnævnte underskrev 1 Maj i Kalundborg den af dem udarbejdede Taxt; Anders Bille og Tage Tot afgav 24 Maj Taxten over Adelen i Skaane, Halland og Bleking[2]. 7 Septbr. befalede Kongen fra Dalum Holger Rosenkrans og Kristian Thomesen at taxere Adelen i Fyn inden 20 Septbr. og indsende Taxten til Kancelliet, »paa det vi videre om Mønstring kunne gjøre Forordning«[3]. De to Raader havde derefter »Adelen i Fyn næsten allesammen forsamlede i Odense den 20 Septbr.« og underskrev Taxten 26 Septbr. paa Odensegaard[4].

3 Maj befalede Kongen Hr. Kristian Fris, Klavs Daa og Kristian Thomesen[5], naar han nu selv drog ud af Riget, da at være til Stede hos den udvalgte Prins; de skulde opholde sig i Kbhvn. eller hvor de bekvemmest »for Sygdoms Skyld« kan, dog saa nær Prinsen, at han kunde høre deres gode Raad[6]. 9 Maj underskrev Kongen paa Frederiksborg en Instrux for Prinsen, hvem han under sin Fraværelse havde befalet Styrelsen i Forening med nogle tilforordnede Rigsraader, nemlig de 3 ovennævnte og »en af Raadet i vort Land Skaane, som Hs. Kjærl. lader derom

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 34. De to sidstnævnte fik her saaledes et Hverv, der ellers kun overdroges til Raader; Klavs Daa optoges dog kort efter i Raadet.
[2] Orig.: Danske Saml. n. 397, 27 og 29.
[3] Fynske T. III, 857.
[4] Orig.: Danske Saml. n. 397, 28. Taxationen i Odense omtales under 21 Septbr. af Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 22).
[5] De to sidste havde da endnu ikke aflagt Raadsed; Kr. Thomesen var i Stockholm, hvor han først fik Gustav Adolfs Resolution 10 Maj: Svenske Acta V, 22, jfr. Schybergson, Underhdl. om en evang. alliens S. 93.
[6] Sjæl. T. XXIII, 48. Af en Befaling til Kansleren om »at have Opseende med Kbhvns By« er Begyndelsen indført, sidst i April Maaned: smstds. 46. Jfr. Slange S. 520 (der dog urigtig kalder Klavs Daa Rigens Admiral, hvad han først blev 1630).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»paa det vi videre om Mønstring kunne gjøre Forordning« → "for at vi yderligere kan fastsætte en forordning om mønstring"

»Adelen i Fyn næsten allesammen forsamlede i Odense den 20 Septbr.« → "adelen i Fyn næsten alle sammen forsamlet i Odense den 20. september"

»for Sygdoms Skyld« → "af hensyn til sygdom / for sygdoms skyld"

»en af Raadet i vort Land Skaane, som Hs. Kjærl. lader derom [sætningen fortsætter på næste side]« → "en af rådet i vort land Skåne, som Hans Kærlighed [kongen] lader meddele derom"

side 462

efter Lejligheden ansige«. Kongen ansaa for raadeligt, at Prinsen »en Gang hver eller hver anden Uge i det ringeste, eftersom Sager forefalder, dem forhører og da de vigtigste Sager i Raadets Nærværende foretager, beraadslaar og resolverer. . . . Saa fremt og noget af større Konsekvens sig kunde tildrage, end de tilstedeværende sig derpaa kunde understaa alene at raadføre, da maa de næste eller og samtlig Raadet, som haves kan, forskrives. . . . Forskrevne Rigens Raad skulle være samtlig i Kbhvn., Roskilde eller hvor det bekvemmeligst ske kan. Og skal der bruges vort sædvanlige Segl, og Indgangen af Brevene være stilet Hs. Kjærl. at være tilforordnet i Regering i vor Fraværelse«[1]. — 3 Maj befalede Kongen endvidere Hr. Anders Bille, Tage Tot og Kristoffer Ulfeld, om der mod Formodning under hans Fraværelse skulde fortages noget fjendtligt mod Landet, da at have flittigt Tilsyn saadant at afværge og forhindre samt at have paa alting god Agt og Kundskab »efter den Ed, I os og Riget svoret have, og I ville ansvare og være bekjendt; dog det hemmelig hos Eder selv at holde«[2].

21 Maj skrev Kr. V fra Frederiksborg til Magistraten i Kbhvn., at, eftersom de spanske Saltkompagnier i Halland og Bleking var opgivne, og han »efter nogle os elsk. D. R. Raads Angivelse og Begjæring« gjerne saa, at andre vilde føre Salt dertil, skulde den forkynde dette i Byen[3].

22 Maj skrev Kr. V sammestedsfra til Rentemesteren Axel Arnfeld bl. a., at »nogle af Rigens Raad, som her os nu til Stede vare, underdanigst lod andrage«, at det var befalet Lensmændene at fremsende Skatten (fra Febr. s. A.) til Stathholder Gerd Rantzau, men at dette ved mindre Summer voldte uforholdsmæssig Bekostning, hvorfor de begjærede, at Skatten i saadanne Tilfælde maatte sendes til Rentekammeret og derfra skikkes til Gerd Rantzau. Rentemesteren fik en dertil sigtende Ordre[4].

Noter

[1] Sjæl. R. XVIII, 145. Jfr. Slange S. 520—21.

[2] Skaanske T. V, 165.

[3] Kbhvns. Dipl. V, n. 157.

[4] Sjæl. T. XXIII, 62.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»...en Gang hver eller hver anden Uge i det ringeste, eftersom Sager forefalder, dem forhører og da de vigtigste Sager i Raadets Nærværende foretager, beraadslaar og resolverer. . . . Saa fremt og noget af større Konsekvens sig kunde tildrage, end de tilstedeværende sig derpaa kunde understaa alene at raadføre, da maa de næste eller og samtlig Raadet, som haves kan, forskrives. . . . Forskrevne Rigens Raad skulle være samtlig i Kbhvn., Roskilde eller hvor det bekvemmeligst ske kan. Og skal der

bruges vort sædvanlige Segl, og Indgangen af Brevene være stilet Hs. Kjærl. at være tilforordnet i Regering i vor Fraværelse«→ "mindst én gang hver uge eller hver anden uge skal han, eftersom sager opstår, forhøre dem og dermed tage de vigtigste sager op i rådets nærvær, rådslå og afgøre dem. ... Såfremt noget af større betydning skulle opstå, end de tilstedeværende alene kunne tage sig til rette at rådgive om, da skal de nærmeste eller også hele rådet, som kan skaffes til veje, indkaldes. ... Det forannævnte rigsråd skal være samlet i København, Roskilde eller hvor det bekvemmest kan ske. Og der skal bruges vort sædvanlige segl, og brevenes indledning skal angive, at Hans Kærlighed er forordnet til regeringen i vort fravær"

»efter den Ed, I os og Riget svoret have, og I ville ansvare og være bekjendt; dog det hemmelig hos Eder selv at holde« → "efter den ed, I har svoret os og riget, og I vil stå til ansvar for og vedkende jer dette; dog skal I holde det hemmeligt hos jer selv"

»efter nogle os elsk. D. R. Raads Angivelse og Begjæring« → "efter nogle af vore elskede danske rigsråders angivelse og begæring"

»nogle af Rigens Raad, som her os nu til Stede vare, underdanigst lod andrage« → "nogle af rigets råd, som nu var til stede hos os her, lod underdanigst fremføre"

463

1 Juni skrev Kr. V fra Frederiksborg til »alle Raadet«, at skjønt Kornet tegnede godt, kunde det dog befrygtes, at de omliggende Lande vilde trække saa meget Korn ud af Riget, at Dyrtiden ikke vilde mildnes, hvorfor han ønskede at høre deres Betænkning, om det Forbud paa Korn, der udløb til S. Hans Dag, skulde forlænges, eller kun en Del Korn, især Rug eller andet, skulde fremdeles blive i Forbud, indtil man saa, hvorledes Avlingen vilde skikke sig[1]. Eske Brok skrev allerede 30 Maj til Kansleren for at faa Kornforbudet ophævet (n. 94 a); af de efter Prinsens Opfordring afgivne Betænkninger er desuden 3 bevarede (n. 94 b—d). Udtalelserne gik i afvigende Retninger, hvorefter Kornforbudet ikke blev fornyet.

94. Raadernes Betænkninger om Kornforbudet. Egenh. Orig. med Segl, rettede til Kansleren: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 18, n. 34 og 23, Fasc. 19, n. 90.

a. Eske Brok.

. . . Efter som kongl. mayts brefve om forbudt po korn at udføre til S. Hans dag førstkomindis erre udgangit, so kand jeg i sandhedt icke andet forfare, ind at same forbudt bode adelen och andre undersotter mange thusinde daller hafver skade tilfyøet, och efterdi bode adelen och andre hafver

møgit korn belegendis, som formedelst same forbudt icke er blefvit soldt eller udførdt, och indbøgerne icke begierer det at kiøfve, och, Gud ske lof, det nu formedelst dette skønne grødever lader sig til it godt frugtbar aar anse, at her chanseler derfor ville tilhielpe, at same forbudt icke lenger indt til S. Hans dag schulle blifve bestoendis; thi, udi al sandhedt, varer det inda lenger, da blifver det undersotterne til møgen skade . . . Af Droningborg den 30 may anno 1625.

b. Holger Rosenkrans.

. . . Kand jeg dig venligen icke forholde, at her udi landet hafver rug och biug allevegne besynderlig god fremgang indtil denne tidt, som mandt udi mange aar icke hafver mindtis, och

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 66.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

a. Eske Brok:"... Eftersom kongelig majestæts breve om forbud mod at udføre korn, der udløber til først kommende Sankt Hans dag, er udgået, kan jeg i sandhed ikke erfare andet, end at samme forbud har tilføjet både adelen og andre undersåtter skade for mange tusinde daler, og eftersom både adelen og andre har meget korn liggende, som på grund af samme forbud ikke er blevet solgt eller udført, og indbyggerne ikke ønsker at købe det, og – Gud ske lov – det nu på grund af denne skønne grøde ser ud til at blive et godt, frugtbart år, [beder jeg om] at hr. kansleren derfor ville hjælpe til, at samme forbud ikke længere, indtil Sankt Hans dag, skal forblive bestående; thi i sandhed, varer det endnu længere, bliver det undersåtterne til stor skade ... Fra Dronningborg den 30. maj anno 1625."

b. Holger Rosenkrans (påbegyndt, fortsættes næste side):"... Kan jeg venligt ikke undlade at meddele dig, at der her i landet alle vegne har været en usædvanlig god fremgang for rug og byg indtil denne tid, som man ikke har mindedes i mange år, og ..."

side 464

kand jeg icke andet eracte, end det jo icke alene er gafnligt, men for landets velstand raadeligt, at den ofverflodighedt af malt, som her udi landet findis, maatte til Johannis udføris, eftersom de fattige folck allerede hafver giort stor spece paa skib at fracte, som her nu ere ankommen, paa den fortrøstning, at det forbud skulde i nogen maade forlindris. Men rug och biug och hafre var icke uraadeligt, at indtil høsten blef med forhalet at opgifve; kunde mand endaa tidlig komme til landets nødturft at vide og beskicke. Dette jeg dig vid nærverende ilende budt icke vilde forholde. paa det venligste begærendis paa borgerskabets vegne her udi begge kiøbsteder, at her om medt det første

maatte komme nogen resolution, om jeg maa tilstede noget at udføre, dersom det icke inden Johannis blifver forbudt continueret . . . Af Odensegardt 21 junii anno 1625.

c. Tage Tot Ottesen.

. . . Er her paa min underdanigst erklæringh, at mig icke siunis raadeligt, at nogen slags korn blifver opgifven at maa udføris, førend mand ser, hor afflingen sigh skicher och den blifver indhøstit; thi her er en dyr tid i landit, som omliggende lande hafver foraarsagit. Dersom det blef dennom forløfvit videre at udskibbe, ville thet endnu uden al tvifl foraarsage enda diurere tidt.
. . Syllitsburg slot den 11 junii 1625.

d. Klavs Daa.

Efterdi det sig til it fruchtbar aar ofver al rigit medt alle slags korn, boghvede undertagendis, ganske vel lader anse, høsten och nu nesten er y henderne, saa det er forhaabning, at fattige folck snart af den ny grøde bekommer redding och undsetning y denne dyre tid; borgerskabit her y rigit, som ennu nogit gammelt korn kand hafve beliggendis, ofver saadant langvarig forbud icke skulle komme for møgit til achters och lide al for stor skade, synis mig, at forbud paa alt korn ofver al rigit til sante Hans dag efter forrige kongelige mandater uden rigens skade kand opgifvis. Thi der som det er befrychtendis fremmede saa stor mengde af korn at skulle udføre, nar forbudit var opgifven, at denne dyre tid intit skulle forlindris, kunde saadan skade at forre-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

b. Holger Rosenkrans (fortsat fra forrige side):"... og jeg kan ikke bedømme det anderledes, end at det ikke blot er gavnligt, men for landets velstand tilrådeligt, at den overflod af malt, som findes her i landet, må blive udført til Sankt Hans dag, eftersom de fattige folk allerede har gjort stor bekostning på at fragte skibe, som nu er ankommet her, i den tillid at forbuddet i nogen måde skulle lempes. Men hvad angår rug, byg og havre, var det ikke uklogt, at udførslen blev udsat til efter høsten; da kunne man alligevel tidligt nok få kendskab til landets behov og indrette sig derefter. Dette ville jeg ikke undlade at meddele dig med nærværende ilbud, idet jeg på det venligste beder på borgerskabets vegne her i begge købstæder om, at der snarest må komme en afgørelse om, hvorvidt jeg må tillade noget at blive udført, dersom forbuddet ikke bliver fortsat frem til Sankt Hans dag ... Fra Odensegård den 21. juni anno 1625."

c. Tage Tot Ottesen:"... Er her min underdanige erklæring, at det ikke synes mig tilrådeligt, at nogen slags korn bliver frigivet til udførsel, førend man ser, hvordan avlen former sig, og den bliver høstet ind; thi her er dyre tider i landet, som de omliggende lande har forårsaget. Dersom det blev tilladt

dem yderligere at udskibe korn, ville det uden al tvivl forårsage endnu dyrere tider. .. [Udstedt på] Syllitsborg [usikker: stednavn] slot den 11. juni 1625."

d. Klavs Daa (påbegyndt, fortsættes næste side):"Eftersom det tegner ganske godt til et frugtbart år over hele riget med alle slags korn, boghvede undtaget, [og] høsten nu næsten er i hænde, så er der håb om, at fattige folk snart ved den nye grøde får redning og undsætning i denne dyre tid; for at borgerskabet her i riget, som endnu kan have noget gammelt korn liggende, ikke ved et så langvarigt forbud skal komme for meget til kort og lide alt for stor skade, synes det mig, at forbuddet mod alt korn over hele riget kan ophæves til Sankt Hans dag i overensstemmelse med tidligere kongelige mandater, uden skade for riget. Thi dersom det er at befrygte, at fremmede skulle udføre så stor en mængde korn, når forbuddet blev ophævet, at denne dyre tid slet ikke skulle blive lempet, kunne en sådan skade i tide forebygges ..."

side 465

komme y tide paa dette nye tilkommendis korns udføring lettelig vid forbud forhindris. Datum Draxholm den 16 junii 1625.

30 Juni skrev Kr. V fra Antvorskov til Raadet i Jylland, at skjønt man næppe kunde vente noget fjendtligt fra Svenskerne, var det dog rettest at have Forsorg; naar der derfor mærkedes noget fra de svenske Grænser og Raaderne avisere-des derom af Hr. Anders Bille til Rosendal, skulde de strax tilsige Adelen til at holde Rostjenesten færdig til at marsjere, hvilken Time der siges, under det Skin, at Prinsen selv vilde komme over for at mønstre Adelen, og udrette dette i en Il. Ogsaa Fodfolket burde tilsiges, alt dog i Hemmelighed, saa at Svenskerne ikke deraf tog Aarsag til nogen Diffidens[1].

23 Juli bad Prinsen fra Antvorskov Holger Rosenkrans at begive sig til Sorø og her forhøre Hofmesteren Jost Høgs Regnskaber[2]. 21 Novbr. bad Kongen sammestedsfra Klavs Daa at begive sig til Sorø sammen med Kongens Kansler og dèr høre og kvittere for Regnskaberne, idet Holger Rosenkrans ved Svaghed var forhindret i at komme over[3]. 16 Decbr. bad Prinsen sammestedsfra Kansleren og Tage Tot at begive sig til Sorø og forhøre Regnskaberne, »og ville vi naadigst, at de højlærde derfor denne Gang maa være forskaanede, indtil Kongens naadigste Vilje derom kan forfares, efterdi Maribo og Sorø Regnskaber nu konkurrerer, særdeles efterdi og Pest har været i Bispens Hus«[4].

15 Septbr. befalede Kr. V fra Antvorskov Tage Tot og Kristoffer Ulfeld at begive sig til Kristianopel, undersøge Fæstningens Bygfældighed og hvorledes den kan afhjælpes m. m., samt erklære sig derom til ham[5].

Noter
[1] Jydske T. VII, 351.
[2] Tauber, Sorø Acad. under Chr. IV o. Fred. III, Aktst. S. XVII (Brevet fattes i Tegnelser; efter Sjæl. T. var Kr. V i Vordingborg paa den angivne Dag; Brevene dateres indtil 25 Juli fra V., men 29 Juli fra Antvorskov).
[3] Sjæl. T. XXIII, 116.
[4] Tauber, anf. St. S. XVIII (Sjæl. T. XXIII, 131).
[5] Skaanske T. V, 180.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

d. Klavs Daa (slutning af citat fra forrige side):"... kunne en sådan skade i tide forebygges ved let at forhindre udførslen af dette nye, kommende korn ved forbud. Givet Dragsholm den 16. juni 1625."

»og ville vi naadigst, at de højlærde derfor denne Gang maa være forskaanede, indtil Kongens naadigste Vilje derom kan forfares, efterdi Maribo og Sorø Regnskaber nu konkurrerer, særdeles efterdi og Pest har været i Bispens Hus« → "og vi vil nådigst, at de højlærde derfor denne gang må blive forskånet, indtil kongens nådigste vilje derom kan blive kendt, eftersom Maribo- og Sorø-regnskaberne nu falder sammen i tid, især fordi der også har været pest i bispens hus"

side 466

16 Decbr. bad Kr. V fra Antvorskov Tage Tot og Kristoffer Ulfeld strax efter Jul at begive sig ned til Kbhvn. eller hvor de andre af Raadet, som er forordnede at blive hos ham, opholder sig, »at om noget forefalder, I da os Eders Raad meddele kunne«[1].

Fyrstendømmerne. 14 Febr. befaledes det Dr. Schønbach paa Anmodning at følge Hr. Albret Skel og Mogens Kaas til Rendsborg til Kommissionsmødet[2]. Jfr. ovfr. S. 434.

1 Maj skulde der holdes et Kommissionsmøde om Magelæget med Gottorp (jfr. S. 454)[3].

Udlandet. 31 Maj sendtes Jakob Ulfeld til Greven af Schauenburg[4].

23 Juni fik Jakob Ulfeld og Hofraad Joakim von Mitzlaf fra Stoltzenau Kreditiv til Domkapitlet i Magdeburg[5], og 25 Juni fik de samme fra Windheim Kreditiv til Kapitel, Ridder- og Landskab i Primatet og Ærkestiftet Magdeburg[6]. De afrejste 26 Juni[7], kom til Magdeburg d. 29 og overværede Landdagen i Calbe[8].

4 Septbr. fik Jakob Ulfeld fra Verden Kreditiv til Generalstaterne[9], til Prins Henrik Frederik af Oranien og Grev Ernst Kasimir af Nassau samt til Kongen af Bøhmen. Dagen efter tiltraadte han sin Rejse[10]; 6 Oktbr. (ny Stil) medunderskrev han en Overenskomst om, hvad Hjælp Staterne skulde yde Kristian IV[11], og 7 Oktbr. kom han tilbage[12].

Noter

[1] Skaanske T. V, 188. I Tage Tots Brev blev indført: »Dog ere vi naadigst tilfreds, at I fortøve, indtil eders Hustru forløst er«.

[2] Jydske T. VII, 313.

[3] Kr. IV (Nyerup S. 126), jfr. Slange S. 518—19.

[4] Kr. IV (Nyerup S. 130).

[5] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 405.

[6] Smstds. Fol. 409.

[7] Kr. IV (Nyerup S. 134); jfr. Egenh. Br. n. 181.

[8] Relation fra Udsendingene, dat. Hameln 20 Juli. Orig.: Magdeburg n. 11. Jfr. Opel II, 262 f.

[9] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 502—503.

[10] Kr. IV (Nyerup S. 140).

[11] Orig.: Holland n. 39 (Aitzema I, 468).

[12] Kr. IV (Nyerup S. 143). Jfr. Slange S. 559, Opel II, 293—94, 351—52.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»at om noget forefalder, I da os Eders Raad meddele kunne« → "at hvis noget skulle forefalde, da kan I meddele os jeres råd"

Citat i note 1: »Dog ere vi naadigst tilfreds, at I fortøve, indtil eders Hustru forløst er« → "Dog er vi nådigst tilfredse med, at I bliver/venter, indtil jeres hustru er blevet forløst (har født)"

side 467

24 Oktbr. fik Jakob Ulfeld og Kristian Thomesen[1] fra Nienburg Instrux til en Sendefærd til Nederlandene[2]; 30 Oktbr. udfærdigedes sammesteds deres Kreditiver til Generalstaterne og de tre førnævnte Fyrster som Befuldmægtigede ved Mødet i Haag[3], og Dagen efter fik de en Generalfuldmagt[4]. De afrejste 1 Novbr.[5]. Forhandlingerne i Haag begyndte 27 Novbr. og førte til Forbundet mellem Danmark, England og Nederlandene 28 Novbr.[6]. 18 Decbr. kom Udsendingene tilbage[7].

29 Decbr. fik Jakob Ulfeld fra Rotenburg Kreditiver til Ærkebispen af Bremen, Hertug Frederik af Holsten og Hertug Kristian af Lüneburg, og samme Dag fik Kristian Thomesen Kreditiv til Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenburg[8]. Den sidstnævnte kom 6 Januar 1626 til Berlin, hvor han to Dage efter fik sit Svar; 14 Januar kom han til Dresden, hvor han d. 20 fik sin Afsked[9]. Jakob Ulfeld fik 5 Febr. fra Rotenburg et Kreditiv til Hertug Kristian den ældre af Lüneburg[10]; 9 Febr. modtog han sit Svar[11].

Sidst paa Aaret kaldtes Klavs Daa til Kongen i Tysk-land, hvor han blev Krigskommissar[12].

Noter

[1] Denne havde sammestedsfra 5 Oktbr. faaet Befaling til paa det iligste at begive sig til Kongen: Sjæl. T. XXIII, 119.

[2] Orig. med Segl: Holland n. 45 a (Instruxbog 1613—69, Fol. 58). Jfr. Jahn, Krigsh. II, 164, Schybergson, Underhandl. S. 102.

[3] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 595-96.

[4] Latina 1616—31, Fol. 153 (Hofman, Efterr. III, 52 o. fl. St.).

[5] Kr. IV (Nyerup S. 145—46).

[6] Orig. med Segl: England (Reg. 14), n. 28a (Dumont V, 2, S. 482 o. fl. St.).

[7] Kr. IV (Nyerup S. 149). Jfr. Slange S. 560—62, Opel II, 341—45.

[8] Auslend. Reg. 1624—25, Fol. 667.

[9] Koncept til Indberetning: Registr. 82, Appendix, Kejseren; Kr. Thomesen sendte denne til Kansleren med et Brev, dateret Odense 7 Febr. 1626. Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 15, n. 1. Jfr. Opel II, 388—89.

[10] Auslend. Reg. 1626, Fol. 86.

[11] Jfr. Opel II, 408, sml. 389.

[12] Hans Mikkelsens Ligprædiken. Endnu 15 Decbr. var Klavs Daa dog i Danmark (n. 93); i Febr. 1626 derimod i Tyskland.

side 468

1626.

Marts. Raadsmøde i Kjøbenhavn eller Odense; næppe afholdt.

27 Febr. bad Prinsen Raadet snarest at indfinde sig i Kjøbenhavn[1]. Da Kongens Pengetrang imidlertid krævede hurtig Hjælp, henvendte Prinsen sig 18 Marts fra Antvorskov til Raaderne provinsvis og bad dem skriftlig samtykke i en Skat, der skulde oppebæres allerede 8 Maj (n. 95); Skattebrevene dateredes 14 Marts og deri anførtes, at Prinsen havde »med os elsk. D. R. Raad

Sagerne overvejet og naadigst beraadslaaet, eder om en mulig Hjælp at lade besøge«[2]. Allerede 22 Marts bad Prinsen dog fra Koldinghus Raadet at indfinde sig i Odense 31 Marts eller til samme Tid erklære sig skriftlig om Skatten[3]. Hvor vidt Mødet blev afholdt, kan næppe afgjøres. 31 Marts skrev Iver Jul fra Bøvling til Kansleren, at han først samme Dag havde modtaget Missivet, og at Skatten »efter denne Tids farlige Tilstand« syntes ham for-nøden[4].

95. Prinsen til Raadet. Sjæl. T. XXIII, 172.

Her cantseller Christen Fris, hr Anders Bille, Tage Tot och Christopher Ulfeld finge bref om skat ad bevilge.

C. 5tus. V. s. g. t. Vider, at eftersom voris elsk. kiere och naadigste her faders krixforfating ehr udi Thysland geraden udi den difficultet, ad med mindre iligh hielp af penge framskickis, sagerne thil allerstørste fare og ubestand synis ad ville udslaa, och eftersom hans mt. os videre nu lader berette, saa iligh undsetning af penge behøfvis, at thiden thil raadit at forskrifve ville falde for kort, da hafve vi naadigst for raadsomt eragtit eders betenkende, raad och samtycke udi denne sagh skriftligen ad begiere, om I iche raadsombt synis af hver bunde ofver rigerne en specie daler eller

---

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 158.

[2] Sjæl. T. XXIII, 165—71; Norske Rigsreg. V, 508. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 169, 498.

[3] Sjæl. T. XXIII, 173.

[4] Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 18, n. 15.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»med os elsk. D. R. Raad Sagerne overvejet og naadigst beraadslaaet, eder om en mulig Hjælp at lade besøge« → "overvejet sagerne med vore elskede danske rigsråder og nådigst rådslået om at lade jer anmode om en mulig hjælp"

»efter denne Tids farlige Tilstand« → "efter denne tids farlige tilstand/situation"

Dokument 95 "Prinsen til Raadet" (påbegyndt, fortsættes på næste side):"Her [fik] kansler Christen Friis, hr. Anders Bille, Tage Tot og Christopher Ulfeld brev om at bevilge en skat.

Christian [den udvalgte prins, kaldet C. Quintus]. Vor synderlige gunst tilforn. Vid, at eftersom vor elskede kære og nådige herr faders krigsførelse er kommet i Tyskland i den vanskelighed, at hvis der ikke hurtigt fremsendes hjælp i form af penge, synes sagerne at ville udarte til den allerstørste

fare og ustabilitet, og eftersom hans majestæt yderligere nu lader os berette, at der behøves hurtig undsætning af penge, [og] at tiden er for kort til at indkalde rådet, da har vi nådigst anset det for tilrådeligt skriftligt at begære jeres betænkning, råd og samtykke i denne sag, om det ikke synes jer tilrådeligt, at der af hver bonde over rigerne oppebæres en speciedaler eller ..."

side 469

des verd nu thil den 8 may førstkommendis ad lade oppeberge, saa och af clericiet, geistlige canonicis og thienderne og af borgerskabit lige som nest forledne aar nu thil pintsedagh och at ehrleggis, thil hvilken ende vi och eder herhos forferdigte skattebrefve thilskicke, ey thviflendis at indbygerne jo godvilligen høystbemelte voris elsk. kiere och naadigste her fader udi denne nøds thid komme thil undsetningh, hvilke I kunde thil lensmendene saa och capitlerne og bisperne med nerverende bud forskicke och der udi landit siden publicere lade, saa frembt I det (som vi eder naadigst thilfortroe) bevilge. Vi ville saadan eders underdanigst thro villie och devotion voris elsk. kiere och naadigste her fader sønligen och flittigen andrage och self eder sampt och sær med aal prinslige gunst forblifve thilneigit. Om videre undsetningh, efterdi det synis med den ordinarie udi dette verk intet ad kunde udrettis, kand videre beraadslaais nestkommende herredage. Dermed skier vor villie. Andvorskovf den 18 martii anno 1626.

Jacob Ulfeld och Holgier Rosenkrants finge ochsaa bref efter forschrefne copie. Dater. ut supra. Sammeledis ochsaa Christen Holk, her Albret Skiel och Ifver Juel bref som forschrefvet. Dat. ut supra.

April-Juli. Provinsmøder af Adelen (efter et indledende Møde i Nyborg, Febr.).

16 Decbr. 1625 tilskrev Prinsen fra Antvorskov Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans, at han efter den i den næste Rigsraadsforsamling gjorte Afsked (ovfr. S. 456) havde forskrevet Adelen til at møde i Nyborg 3 Febr. 1626, og bad de to Raader her foreholde Adelen, »at, efterdi alle andre Rigens Stænder i denne Tid saaledes med Kontribution ere belagte, at dem i Aar ikke videre kan anmodes. de vilde bevilge til de 600 Rytteres Underholdning, som er beraadslaget i Fyrstendømmet at holdes, og det ikke alene af deres Jordegods, men og med Rostjenesten, som de af Lenene holde skal. paa det de rige maatte hjælpe de fattige, eftersom I det efter eders egen Diskretion videre vide at proponere«. Kunde Jakob Ulfeld ikke være til Stede, skulde Holger Rosenkrans i Stedet tage Hr. Albret Skel til sig[1].

Noter

[1] Fynske T. III, 871.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dokument 95 "Prinsen til Raadet" (slutning af citat fra forrige side):"... nu til den 8. maj førstkommende at lade oppebære, og det samme af gejstligheden, de gejstlige kanniker og tienderne, og af borgerskabet, ligesom sidste år nu til pinsedag, og at det erlægges; til hvilket formål vi hermed sender jer de affattede skattebreve, ikke tvivlende på, at indbyggerne gerne vil komme højstbemeldte vor elskede kære og nådige herr fader til undsætning i denne nødens tid; hvilke [breve] I kan sende videre til lensmændene samt kannikerne og bisperne med nærværende bud, og derefter lade det offentliggøre i landet, såfremt I bevilger det (som vi nådigst betror jer). Vi vil sønligt og flittigt fremføre en sådan jeres underdanige, tro vilje og hengivenhed for vor elskede kære og nådige herr fader, og selv forblive eder i alle måder med al prinselig gunst tilbøjelig. Angående yderligere undsætning, eftersom det ikke synes muligt at udrette noget i denne sag med de ordinære midler, kan det yderligere overvejes på næstkommende herredag. Dermed sker det efter vor vilje. Antvorskov den 18. marts anno 1626.

Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans fik også brev efter foranskrevne kopi. Dateret som ovenfor. Ligeledes fik også Christen Holck, hr. Albret Skeel og Iver Juel brev som foranskrevet. Dateret som ovenfor."

»at, efterdi alle andre Rigens Stænder i denne Tid saaledes med Kontribution ere belagte, at dem i Aar ikke videre kan anmodes. de vilde bevilge til de 600 Rytteres Underholdning, som er beraadslaget i Fyrstendømmet at holdes, og det ikke alene af deres Jordegods, men og med Rostjenesten, som de af Lenene holde skal. paa det de rige maatte hjælpe de fattige, eftersom I det efter eders egen Diskretion videre vide at proponere« → "at eftersom alle andre af rigets stænder i denne tid i den grad er belastet med kontribution, at de ikke yderligere kan anmodes om det i år, ville de bevilge til underholdningen af de 600 ryttere, som det er besluttet at holde i hertugdømmerne, og det ikke alene af deres jordegods, men også med rostjenesten, som de skal holde af lenene, for at de rige kunne hjælpe de fattige, eftersom I ved, hvordan I yderligere efter eget skøn skal fremlægge dette"

side 470

3 Februar mødte de udvalgte Adelsmænd i Nyborg; de jydske deputerede kom først Dagen efter, da de var forskrevne at møde i Viborg[1]. 4 Febr. proponerede Hr. Albret Skel og Holger Rosenkrans, at de tilstedeværende paa menige Adelens Vegne vilde bevilge at holde de 600 Heste[2], men da de indkaldte ikke havde Fuldmagt af samtlig Adelen, vovede de ikke at bevilge noget. Dagen efter »var vi alle forsamlede i Hr. Jørgen Skels Losament, og dèr skriftlig blev befattet, hvad vi os havde

resolveret, saa og vores Tykke og Mening om samme Proposition, som af os samtligen blev underskrevet, hvilket Jørgen Skel beholdt«[3].

1 Marts befalede Kristian V Peder Basse og Otte Brahe snarest at sammenkalde alle Rigens Raad og Ridderskab i Sjælland og Laaland til et Møde i Ringsted eller paa et andet belejligt Sted, h[v]or der skulde trakteres med dem om de 600 Heste, der i Nødsfald skulde sendes Holstenerne til Undsætning og underholdes i 6 Maaneder paa Adelens egen Bekostning efter den sidste af D. R. Raad besluttede Afsked, alt eftersom saadant Hr. Albret Skel og Holger Rosenkrans paa vore Vegne have Eder proponeret og foregivet, og alt saadant efter deres Foregivelses Intention flittig hos Ridderskabet forarbejde«. — Lignende Breve fik Otte Marsvin og Henrik Hvitfeld om Adelsmøde i Lund for Skaane, Halland og Bleking, Korfits Rud og Jørgen Brahe om Adelsmøde i Odense for Fyn og Langeland, og Hr. Jørgen Skel, Knud Gyldenstjerne, Niels Krag og Erik Jul om den jydske Adels Forsamling i Viborg. Aabne Breve til Adelen herom udstedtes samme Dag, idet der henvistes til en Befaling fra Kongen selv[4].

Den fynske Adel mødtes i Odense 17 April og bevilgede under Forudsætning af, at de andre Provinsers Ridderskab samtykte deri, at betale sin Kvotadel af 600 Hestes

---

Noter

[1] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 26). Denne opregner de deputerede; det var til dem, at Brevene udgik 1 Marts.

[2] Propositionen er indført i den fynske Adels Bevilling (n. 96 a).

[3] Jørgen Brahe (anf. St.).[4] Sjæl. T. XXIII, 159. Jørgen Brahe udsendte sine Breve til Adelen 27 Marts (Vedel Simonsen S. 28).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»var vi alle forsamlede i Hr. Jørgen Skels Losament, og dèr skriftlig blev befattet, hvad vi os havde resolveret, saa og vores Tykke og Mening om samme Proposition, som af os samtligen blev underskrevet, hvilket Jørgen Skel beholdt« → "var vi alle forsamlet i hr. Jørgen Skels logi, og der blev skriftligt nedfældet, hvad vi havde besluttet, samt vores opfattelse og mening om samme forslag, hvilket blev underskrevet af os alle sammen, og dette beholdt Jørgen Skel"

»...hvor der skulde trakteres med dem om de 600 Heste, der i Nødsfald skulde sendes Holstenerne til Undsætning og underholdes i 6 Maaneder paa Adelens egen Bekostning efter den sidste af D. R. Raad besluttede Afsked, alt eftersom saadant Hr. Albret Skel og Holger Rosenkrans paa vore Vegne have Eder proponeret og foregivet, og alt saadant efter deres Foregivelses Intention flittig hos Ridderskabet forarbejde« → "hvor der skulle forhandles med dem om de 600 heste, som i

nødstilfælde skulle sendes holstenerne til undsætning og underholdes i 6 måneder for adelens egen regning, i overensstemmelse med den sidste afsked besluttet af det danske rigsråd, alt efter at hr. Albret Skel og Holger Rosenkrans på vore vegne har foreslået og forelagt jer dette, og at I flittigt arbejder videre på dette hos ridderskabet i overensstemmelse med deres forslags hensigt"

side 471

Underhold i 6 Maaneder, naar og hvor det forlangtes (n. 96 a) [1]. — Den jydske Adel mødtes i Viborg 25 April og bevilgede ligeledes sin Kvotadel, at betale inden S. Hans Dag til Ritmesteren (n. 96 b). — Sjællands Adel bevilgede først 50 Rdl. for hver Hest af Lenenes Rostjeneste og det samme af deres Jordegods, »hvilket dog ikke skal være ment til den holstenske Undsætning, men til en underdanigst, velvillig Præsentation og Foræring«, gjort til Kongen. Prinsen befalede da 27 Juni de to Kommissarier at anmode Adelen at bevilge det samme som i Jylland og Fyn, nemlig 100 Rdl. for hver Hest af Jordegodset; han haabede, at de selv vilde bevilge dette og derved give de andre et godt Exempel, idet han tillige vedlagde Kongens Revers [2]. Adelen bevilgede da 19 Juli i Næstved 100 Rdl. for hver Hest, som den var taxeret for af Arvegods, at betale til Ritmestrene senest til S. Mikkels Dag, og Lensmændene samtykte »det halve hundred Rdl. af hver Hest af Lenene i det seneste til samme Termin at erlægge, som de sidste Gang bevilget have« (n. 96 c). — Adelen i Skaane mødtes først i Lund 21 April og erklærede sig her villig til, mod Revers fra Kongen, naar Holsten blev angrebet og fornødent gjøres, da at udlægge paa to Terminer 50 Rdl. for hver Hest (Lensmændene Halvdelen) i 6 Maaneders Tid, naar de advaredes en Maaned før første Termin [3]. 27 Juni sendte Prinsen Hr. Anders Bille og Tage Tot et lignende

---

Noter

[1] Da Korfits Rud var syg, lod Jørgen Brahe paa Raadhuset Adelen Kongens Vilje vide. »D. 18 var 8 af Adelen, som af dem samtlig dertil var betroet, forsamlet igjen og deres Svar koncipered«. (Jørgen Brahe [Vedel Simonsen S. 29]).

[2] Sjæl. T. XXIII, 210.

[3] Indberetning af Otte Marsvin og Henrik Hvitfeld; indlagt 3 Breve fra Fogederne, hvis Husbønder er forrejste og som derfor ikke tør bevilge noget, og en Skrivelse fra Hans Bernekov, som sidder i altfor stor Besværing og derfor begjærer at maatte blive forskaanet for slig Besværing: Justitsminist. Aflev., Tyske Krig. 22 April indsendte de to Adelsmænd deres skriftlige Indlæg til Kansleren, idet de forklarede, at Møde ikke havde kunnet afholdes før paa Grund af Landets Vidtløftighed: Kgl. Bibl., Adelsbreve Fasc. 18, n. 103.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»hvilket dog ikke skal være ment til den holstenske Undsætning, men til en underdanigst, velvillig Præsentation og Foræring« → "hvilket dog ikke skal opfattes som bidrag til undsætningen af Holsten, men som en underdanig, velvillig overrækkelse og foræring [til kongen]."

»det halve hundred Rdl. af hver Hest af Lenene i det seneste til samme Termin at erlægge, som de sidste Gang bevilget have« → "de halvtreds rigsdaler for hver hest af lenene skal senest betales til samme termin, som de sidst bevilgede."

Fodnote 1, citat: »D. 18 var 8 af Adelen, som af dem samtlig dertil var betroet, forsamlet igjen og deres Svar koncipered« → "Den 18. var 8 af adelen, som i fællesskab var betroet dertil, forsamlet igen, og deres svar blev udarbejdet."

side 472

Brev, som der udgik til Kommissarierne i Sjælland (se ovfr.)[1]. 1 Juli skrev Kristian V til Raadet i Skaane, at Kongen trængte til Penge, hvorfor det skulde søge at faa Adelen til strax at fremskikke de 50 Rdl. paa hver Hest af Lenene. Han tvivlede heller ikke paa, at Adelen vilde bevilge 100 Rdl. af hver Hest, som han havde proponeret til Kommissarierne, og befalede Hr. Anders Bille at forvare paa Helsingborg, hvad nogen mulig vilde betale deraf strax, samt avisere ham selv derom, for at han kunde lade det affordre [2]. 16 Juli skrev Kr. V til Raadet i Skaane, at det var befalet Henrik Hvitfeld og Henrik Gyldenstjerne at foreholde Adelen dèr i Landet noget paa Kongens Vegne, men at den første var blevet hindret derfra paa Grund af nødvendige Ærender. Prinsen mener ogsaa »Sagen af saa stor Konsekvens at være, at den bedst ved Rigens Raad kan forrettes«, hvorfor Raaderne bedes udføre Hvervet [3]. 25 Juli mødtes Adelen paa ny i Landskrone, hvor Raaderne Hr. Anders Bille, Tage Tot og Kristoffer Ulfeld forelagde Propositionen. Adelen gik her ind paa at yde de 100 Dl. af hver Hest af Arvegodset, Halvparten strax og Halvparten til Mikkels Dag, men nægtede de 50 Rdl. af Lenenes Heste. Naar det tilforn havde lovet noget saadant, var det under den Betingelse, at Holsten blev angrebet, og fordi »vi paa de Tider ikke havde nogen egentlig Vissenschab om, hvorledes Danmark med Holsten var forbundet. Derfor kunde vi os paa de Tider ikke anderledes resolvere, og efterdi Holsten ikke attakeres, for hvis Intent vi paa de Tider indgik forskrevne Udlæg at udgive, tilmed befindes, at Ridderskabet ingensteds i de andre Lande har samtykt ud af deres Len nogle Penge at udgive, besværge vi os, fordi vores Conditionalpromis, som (maaske) os i Fremtiden kunde blive prejudicerlig, at udgive, at vor forrige Respons maatte os fordi nu igjen tilstilles« (n. 96 d) [4].

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 211.

[2] Skaanske T. V. 211. Et lignende Brev udgik 1 Juli til Frederik Redtz for Sjællands Vedkommende: Sjæl. T. XXIII, 213.

[3] Skaanske T. V, 216.
[4] Adelsmøderne omtales af Slange S. 583, dog meget urigtig. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 170—71, 499.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»Sagen af saa stor Konsekvens at være, at den bedst ved Rigens Raad kan forrettes« → "sagen er af så stor betydning, at den bedst kan udføres ved Rigsrådet."

»vi paa de Tider ikke havde nogen egentlig Vissenschab om, hvorledes Danmark med Holsten var forbundet. Derfor kunde vi os paa de Tider ikke anderledes resolvere, og efterdi Holsten ikke attakeres, for hvis Intent vi paa de Tider indgik forskrevne Udlæg at udgive, tilmed befindes, at Ridderskabet ingensteds i de andre Lande har samtykt ud af deres Len nogle Penge at udgive, besværge vi os, fordi vores Conditionalpromis, som (maaske) os i Fremtiden kunde blive prejudicerlig, at udgive, at vor forrige Respons maatte os fordi nu igjen tilstilles« →"Vi havde på det tidspunkt ikke noget egentligt kendskab til, hvordan Danmark var forbundet med Holsten. Derfor kunne vi dengang ikke beslutte os anderledes, og eftersom Holsten ikke angribes – hvilket var den hensigt, vi dengang indgik det nævnte udlæg for at yde – og det desuden viser sig, at ridderskabet intetsteds i de andre lande har samtykket i at udrede nogle penge af deres len, besværer det os at skulle udrede vort betingede løfte, som (måske) i fremtiden kunne blive os til skade; vi beder om, at vort forrige svar atter må blive os tilstillet."

side 473

Under Herredagen i Kolding (se ndfr.) leverede 19 Maj de jydske Kommissarier og Jørgen Brahe paa den fynske Adels Vegne Resolutionerne fra de to Landes Adel til Hr. Kristen Fris i Raadstuen i Raadets Nærværelse. D. 22 var Hr. Jørgen Skel, Niels Krag, Erik Jul og Jørgen Brahe paa Kancelliet for at se Udkastet til den Revers, Kongen skulde give Adelen, »hvorudi adskilligt blev forandret«[1]. Reversen underskreves af Kongen i Wolfenbüttel 16 Juni[2]; 27 Juni sendte Prinsen den til Kommissarierne i Jylland og Fyn[3].

96. Adelens Bevillinger om Rostjenesten.

a. Adelen i Fyn og Langeland, Odense 17 April,
Kopi, vidimeret af Korfits Rud og Jørgen Brahe: Justitsmin. Aflev., Skab 14, n. 181.

Originalen var underskrevet af:

Markus Bilde, Eyller Qvydtzov, Erich Urne, Hans Kaas, Claves Brochenhues, Christoffer Basse, Johan Fris og Jørgen Lycke »som Fuldmægtige dertil betroede af de nu tilstedemødte Adel og Ridderskab og en Part deres Fuldmægtige, som ej selv mødte.«

b. Adelen i Jylland, Domhuset i Viborg 25 April.Orig.: Justitsmin. Aflev. Skab 14, n. 281.

Underskrevet af Kommissarierne:Jørgen Skiell. Knudt Gyldenstiern. Niels Kragh. Erich Juell.

c. Adelen i Sjælland, Næstved 19 Juli.Orig.: Justitsmin. Aflev., Skab 14, n. 40.

Underskrifter:Peder Basse. Otto Brahe St. Alexander Rabe von Papenheim. Friderich Paselick. Frederich Redtz. Mogens Packs. Fredrich Parsbergh. Erich Brahe. Holger Lindenow. Eiler Vrnne. Emmicke Sparre. Vincentz Bille. Erich Stenssen. Mogens Kaas. Herlloff Erichsenn [usikker: bedste gæt: Herluf Eriksen]. Jørgen Vrne. Yocumb [usikker: bedste gæt: Jacob] Groboe. Anne Hanssdather, s. Eustachius uan Thyni. Christian Grubbe[a]. Eschildt Gøie[a]. Dette forschrefven samtycker Eske Kravfse, Axel Urne, Borchur Rudt, Lisebet Gyldenstiern Dorret.. (?) Ølegaar Pens, s. Jochim Berneuts: ..... [?][b]. Liissebett Biilde, sa-

a Har ikke tilføjet: med egen Haand. b Muligvis staar der: O B mpria.

Noter

[1] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 30).

[2] Sjæl. R. XVIII, 102.

[3] Jydske T. VIII, 74. 13 Juli var Jørgen Brahe samlet med den fynske Adel og lod læse Prinsens Breve og Kongens Revers, »saa og underskrev Pengene til d. 25 Juli at lade fremkomme«. Vedel Simonsen, Jørgen Brahe S. 32—33.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»hvorudi adskilligt blev forandret« → "hvori adskilligt blev ændret."

»som Fuldmægtige dertil betroede af de nu tilstedemødte Adel og Ridderskab og en Part deres Fuldmægtige, som ej selv mødte.« → "som fuldmægtige dertil betroet af den nu fremmødte adel og ridderskab, og for en dels vedkommende disses fuldmægtige, som ikke selv mødte."

Underskrifterne (navnelisten under punkt c) er egennavne og titler og oversættes ikke indholdsmæssigt; de gengives diplomatisk som ovenfor.

Fodnote 3, citat: »saa og underskrev Pengene til d. 25 Juli at lade fremkomme« → "og indvilgede ligeledes i at lade pengene fremkomme til den 25. juli."

side 474

lig Styndt [usikker: bedste gæt: Stygge] Bekis. Paa Ernst Normands vegne [!]. Frue Anne Vitterup[a], s. Yesper Grubbe.

d. Adelen i Skaane, Landskrone 25 Juli.Orig.: Justitsmin. Aflev., Skab 15, n. 94.

Underskrifter:Holger Gagge. Siguordt Grubbe. Knud Grubbe. Gabriell Krusze. Claus Machabæus. Gunde Langhe Fsøn. Knud Gabriel. Henrick Gyldenstiern. Hafver jeg Laxmandt Gyldenstiern underdanigst befvilgidt hunder dr. specie for hver eller des verdt efter mandaterne: Laxmandt Gyldenstiern. Erich Rosenk. Anne Brahe, s. Otte Lindenov. Holger Rosenkranz. Ifjuer Wlffsagx [usikker: bedste gæt: Iffuer Ulfstand]. Anne Brahe [a], s. Sten Maltsen. O. Gedde. Hans Barnekow. Christiann Erichszenn. Hafver jeg paa min moeders fru Anne Skovfgaards och mine egne veigne underdanigst bevilget hundert dr. in specie eller des vert at udlægge paa hver hest: Jørgen Wind. Palle Wrne. Soffe Jørgendatter. Clausz Wrne J. Tthalle vonn Mellen[a] [usikker: bedste gæt: von der Mehlen]. Corfitz Gabriell. Jørgen Hondorff. Erich van Kahlen. Holger Gagge med hans brodersøns Clavs Gaggis vegne. Paa jomfrue Else Ulfstands Holgiersdatter hindis veigne bevilgit 100 dr. in specie eller des vert at udgifve paa en hest: Jørgen Wind. Paa velb. Mogens Gyllenstierns veigne: Anders Christensszen. Paa velb. fru Elsz[a] Viffirts veigne: Søffrin Jenszin. Paa velb. Malti Juels vegene: Niels Hannsszen. Paa voris faders vegne: Holger Roszkr[a] [usikker: bedste gæt: Roszenkrantz]. Erich Roszenk.

a Har ikke tilføjet: med egen Haand.

8 Maj. Herredag i Kolding.

Herredagen udskreves af Prinsen 23 Febr., eftersom det var for godt anset af Kongen og D. R. Raad; derom udgik Breve til 13 Raader[1]; af disse blev dog Tage Tot 14 April ombedt af Prinsen at blive i Kristiansstad eller dèr omtrent under Herredagen, da det var raadeligt, at én af Raadet forblev i Skaane [2]. I Kolding indfandt sig 10 Raader, idet foruden Tage Tot ogsaa Mogens Kaas og Klavs Daa udeblev [3]. Retterthinget varede til 17 Juni, Raadsmødet lidt længer[4].

Noter

[1] Sjæl. T. XXIII, 151—52. Brevet til Raadet er ved en Fejlskrift dateret: 23 Januarii.

[2] Skaanske T. V, 196. Skrivelse herom fra Tage Tot til Kansleren, Skabersjø 27 April: Danske Mag. 4 R. VI, 123.
[3] Begge var da hos Kongen i Tyskland.
[4] Efter en Notits af Villum Worm begyndte Herredagen 8 April og endte 22 Juli (Danske Saml. 2 R. III, 376); derfra stammer vel lignende Opgivelser hos Slange S. 583 og i Udgaven af Hans Mikkelsens Dagbog (Saml. t. Fyens Hist. V, 391), men i alt Fald den første og rimeligvis ogsaa den an-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Underskriftstilføjelserne (de korte erklæringer blandt navnene under punkt d) er ældre citater og oversættes:

»Hafver jeg Laxmandt Gyldenstiern underdanigst befvilgidt hunder dr. specie for hver eller des verdt efter mandaterne« → "Jeg, Laxmand Gyldenstjerne, har underdanigst bevilget hundrede daler in specie for hver [hest], eller deres værdi, efter fuldmagterne."

»Hafver jeg paa min moeders fru Anne Skovfgaards och mine egne veigne underdanigst bevilget hundert dr. in specie eller des vert at udlægge paa hver hest« → "Jeg har på min moder, fru Anne Skovgaards, og mine egne vegne underdanigst bevilget hundrede daler in specie, eller deres værd, at udlægge for hver hest."

»Paa jomfrue Else Ulfstands Holgiersdatter hindis veigne bevilgit 100 dr. in specie eller des vert at udgifve paa en hest« → "På jomfru Else Ulfstand Holgersdatters vegne bevilget 100 daler in specie, eller deres værd, at udgive for en hest."

»Paa velb. Mogens Gyllenstierns veigne« → "På velbyrdige Mogens Gyldenstjernes vegne."»Paa velb. fru Elsz Viffirts veigne« → "På velbyrdige fru Else Vifferts vegne."»Paa velb. Malti Juels vegene« → "På velbyrdige Malte Juels vegne."»Paa voris faders vegne« → "På vor faders vegne."

(Den øvrige navneliste er egennavne og oversættes ikke. Erslevs egen tekst om Herredagen i Kolding oversættes ikke.)

side 475

2 Juni erklærede Prinsen og Raadet sig om de svenske, lybske og polske Orlogsskibes Optræden i de danske Farvande (n. 97), hvorved man stærkt betonede det politiske Hensyn til Sverige. 10 Juni udtalte Raadet sig ligeledes mod den Flaadedemonstration, som Kongen sagdes at have for mod

Lübeck (n. 98)[1]. I Anledning af Kongens Ønske om, at der maatte bevilges nye Skattepaalæg, udtalte Raadet sig 16 Juni (n. 99)[2] om den hele politiske Situation og tilraadede indtrængende at søge Fred. Nye Skattepaalæg burde henstilles til Stændernes Afgjørelse; de vilde lettes meget, om Kongen besluttede sig til at afskaffe de Bønderne paalagte Arbejdspenge. Da Riget nu selv kunde være udsat for Fjendens Angreb, bad Raadet Kongen tænke paa Midler til at væbne Folket og anbefalede Fæstningsanlæg ved Rendsborg, Hals, Nyborg og Nakskov[3]. Dette Indlæg besvarede Kongen 28 Juni fra Wolfenbüttel (Egenh. Br. n. 214). Han oversendte Raadet »et Exemplar, af hvis trakteret er«, erklærede ikke strax at kunne tage Beslutning om Arbejdspengenes Afskaffelse og henstillede Væbningen til Prinsens og Raadets Overvejelse, idet han kun bestemt udtalte sig imod at befæste Rendsborg. — I Tilslutning til sin Anbefaling af et Stændermøde udtalte Raadet sig 18 Juni nøjere om, paa hvilken Maade Stænderne burde indkaldes (n. 100)[4]. Endelig erklærede Raadet sig samme Dag (n. 101) villig til at borge for et Laan mod Sikkerhed i Slesvig, medens det tilraadede at tilstræbe en Overenskomst i Striden med Frankrig (jfr. S. 440) ved Udbetaling af en betydelig Skadeserstatning. Paa Prinsens Opfordring anviste Raadet, hvorledes en Bevæbning af Folket bedst kunde foretages[5]; det fraraadede Paalæg

---

Noter

[Fortsat fodnote fra forrige side, jfr. S. 474 n. 4:] den Datumopgivelse er urigtig. Der skal mulig læses 8 Maj og 22 Juni.

[1] Blandt Underskriverne fattes Jakob Ulfeld, hvem Prinsen samme Dag anmodede om sig »strax hid igjen at forføje«: Fynske T. III 912.

[2] Anders Bille har hverken underskrevet denne eller de følgende Betænkninger.

[3] Jfr. Slange S. 583.

[4] Holger Rosenkrans har ikke underskrevet Betænkningerne af 18 Juni.

[5] Jfr. Slange S. 583.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»et Exemplar, af hvis trakteret er« → "et eksemplar af det, som der er forhandlet [om]" [usikker: bedste gæt].

Fodnote 1, citat: »strax hid igjen at forføje« → "straks igen begive sig herhen."

(Den øvrige tekst på siden er Erslevs egen fremstilling og oversættes ikke.)

side 476

af Told mellem Danmark og Norge og ytrede sig om nogle Privatmænds Sager.

97. Raadets Andragende om fremmede Orlogsskibe i danske Farvande, 2 Juni.A. Orig. med Kristian Thomesens Haand og Paaskrift af Kongen: Kanc. B. Orig. med samme Haand: RR. n. 44 E. C. Kopi af samme: smstds. Ea.

Anno 1626 then 2 junii udi Coldinga er om munition och orlogsskibes pas gemmel och paa rigens strømme af fyrstlige naade printsen og rigens raad beraadslaget kong. mayt. underthanigst skulle andrages.

1. Efterdi der nyligen nogle svenske orlogskibe igiennom Øresund er indløbne och aldielis ingen derom adspurt, och der endnu flere formodes, daa er derom vores underthanigst meningh, at endog sligt usædvanligt er, det och altid billigen er holdet betenckeligt at tilstede kongen af Sverig ved det middel at forhøie sin mact udi Østersøen, saa siønis os dog udi denne fahrlige tilstandt raadeligst saadant at dissimulere och i det ringeste, førind denne uroe nogenlunde stilles, enten det at vide eller fortryde icke lade sig bemercke, mens efter denne tidts leilighed best al aarsagh til videre at evitere.

2. Hvad Lybsk och andre anlanger, som igiennom Belt vilde løbbe och ellers [a]alle som[a] munition giennom rigens strømme vilde føre, siønis os forbyde igiennom Belt at løbbe och de Lybske alene derfraa at excludere; saa meget dis mere betenckelig, mens dennom saa vel som alle andre lige saa flittig i Belt som Sundet at fortolde tilholde; dertil och ved[b] Nyborg de fleste orlogskibe forordne och it par i Sundet; och hvis munition enten Lybske eller andre kiøbmend føre, om hans kongelig mayt. det begierer, for en billig, vert efter alle potentaters vel vidtagne sædvane self at beholde.

3. Om nogen polnske skibsarmada vilde sette under landene eller i hafnene, eller ochsaa giennom riget och des strømme passere, er vores underthanigst betenckend, at ingen herres orlogskibe kand med nogen billighed veigris at sette under en anden herris land och i trouppevis til 10 eller flere efter stedens vilkor med forlof begifve sig i land om deris nødtørft, dog at de sig fridlig mod undersaatterne saa vel som och deris egen fiender der-

a Tilføjet efter B. b A og B: med.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele hovedteksten på denne side er et ordret citat af dokumentet (97. Raadets Andragende) og oversættes:

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

"År 1626 den 2. juni i Kolding er det, angående ammunition og orlogsskibes forbipassage på rigets strømme, af Hans Fyrstelige Nåde Prinsen og Rigsrådet overvejet, at det underdanigst skal forelægges Hans Kongelige Majestæt.

1. Eftersom der for nylig er indløbet nogle svenske orlogsskibe gennem Øresund, uden at nogen overhovedet er blevet spurgt derom, og der endnu forventes flere, da er det vores underdanigste mening, at skønt dette er usædvanligt, og det altid med rette anses for betænkeligt at tillade kongen af Sverige på den måde at øge sin magt i Østersøen, så synes det os dog i denne farlige tilstand mest rådeligt at lade som ingenting og i det mindste – før denne uro nogenlunde har lagt sig – hverken lade mærke til, at man ved det, eller være fortrydelig derover, men efter tidens lejlighed bedst undgå al anledning til uvilje.

2. Hvad angår de lybske og andre, som ville sejle gennem Bæltet, og som i øvrigt alle ville føre ammunition gennem rigets strømme, synes det os betænkeligt alene at forbyde de lybske at sejle gennem Bæltet og udelukke dem derfra; det er så meget mere betænkeligt at holde dem, såvel som alle andre, lige strengt til at fortolde både i Bæltet og i Sundet; dertil bør man anbringe de fleste orlogsskibe ved Nyborg og et par i Sundet; og den ammunition, som enten lybske eller andre købmænd fører, bør hans kongelige majestæt, om han ønsker det, mod en rimelig betaling efter alle fyrsters gængse skik selv beholde.

3. Hvis en polsk skibsarmada ville lægge til ved landene eller i havnene, eller også passere gennem riget og dets strømme, er det vores underdanigste betænkning, at ingen fyrstes orlogsskibe med rimelighed kan nægtes at lægge til ved en anden fyrstes land, og i grupper på 10 eller flere, efter stedets vilkår, med tilladelse begive sig i land for deres fornødenheder, dog på den betingelse, at de opfører sig fredeligt mod undersåtterne, såvel som over for deres egne fjender der..." [fortsættes næste side]

side 477

sammestedts forholder. I lige maade siønis os raadeligt med polnske skibe at dissimulere, om der nogen af dennom hendtis uadspurt at vilde løbbe igiennom rigens strømme.

Mens dersom det skulle gifve aarsag, at kongen af Sverig derofver skulle fatte nogen fiendtlig resolution, vaar best at lade alting forblifve ved den afsked, som kongen af Polen af hans kong. mayt. vores allernaadigste herre allerede vaar gifven.

Eders kong. mayts underthanigst raad.Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlfeldt[a]. Albret Skiell. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz J.søn. Christen[b] Thomesen. Christoffer Vlfeldc.

98. Raadets Andragende om Flaadedemonstrationen mod Lübeck, 10 Juni.
A. Orig. med Kristian Thomesens Haand i Brevform, forseglet af Kansleren og Albret Skel, med Udskrift til Kongen og Paategning af denne: Kanc. B. Orig. med samme Haand: RR. n. 44 Eb. C. Koncept med Kristen Fris' Haand: smstds. Ec.

Allernaadigste konning och herre. [d]Eders kongelig maiestet, nest vores underthanigst och troskyldige tienistes erbydelse gifve vi underthanigst thilkiende, at[d] eftersom gement rycte gaar, at eders kongelig maiestet sin admiral paa Elfven naadigst skal hafve befahlet at ligge sig paa redden for Lybek och der forbyde de Lybske at føre nogen munition gemmel eders kong. mayt[s] strømme, ilige maade ellers paa anden ud- och tilførsel til Lybeck at giøre hinder eller ophold, endog vi nu underthanigst vel vide, at munitions førsels forhindring af eders kong. maiestet icke er vist berettis, saa efterdi dog vist berettis om munitions førsels forhindring, hafve vi, eders kong. mayts underthanigste raad, icke vist at forbigaa hos eders kong. maiestet ved nærverende vores underthanigste skrifvelse at anholde, om eders kong. mayt naadigst vilde betencke, hvor let de Lybske deraf kunde tage aarsag at slaa sig de facto til vederparten, saa och hvad for uformodligt tilfald i Meckelborg och Holsten derofver kunde foraarsages, eftersom forfarenhedt gifver, at jo vitleftiger dette verck blifver, jo misligere det och sig lader anse. At mand nu forbigaar den confæderation, som imellom Sverig och Lybeck er, kunde føde de prætextus af sig, som mand maaskie nu icke en gang skulle ville betencke. Vi formoder, at eders kong. mayt. dette vores underthanigste betenckende i naadigste beste mening kongelig optagendis vorder, som det alene af underthanigste troe affection herkommer, och naadigst blifver tilfredts, at

a Fattes i A. b B: Christian. c Fattes i B. d Fattes i B og C.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fortsættelse af dokument 97 (fra forrige side):

"...og forholder sig sammesteds. På samme måde synes det os rådeligt at lade som ingenting over for polske skibe, hvis nogen af dem uden forudgående spørgsmål skulle ville sejle gennem rigets strømme.

Men dersom det skulle give anledning til, at kongen af Sverige derover skulle fatte nogen fjendtlig beslutning, var det bedst at lade alt forblive ved den afsked, som kongen af Polen allerede var givet af hans kongelige majestæt, vor allernådigste herre."

(Navnelisten med rådets underskrifter oversættes ikke.)

Dokument 98 (Raadets Andragende om Flaadedemonstrationen mod Lübeck) er et ordret citat og oversættes:

"Allernådigste konge og herre. Eders kongelige majestæt giver vi, næst vor underdanigste og trofaste tjenestes tilbud, underdanigst til kende, at eftersom det alment rygtes, at eders kongelige majestæt nådigst skal have befalet sin admiral på Elben at lægge sig på reden ud for Lübeck og dér forbyde de lybske at føre nogen ammunition gennem eders kongelige majestæts farvande, ligeledes på anden måde gøre hindring eller ophold for ud- og indførsel til Lübeck – skønt vi nu underdanigst godt ved, at hindringen af ammunitionstransporten fra eders kongelige majestæts side ikke er sikkert bekræftet – så har vi dog, eftersom det alligevel sikkert berettes om forhindringen af ammunitionstransporten, vi, eders kongelige majestæts underdanigste råd, ikke kunnet undlade hos eders kongelige majestæt ved nærværende vor underdanigste skrivelse at anholde om, hvorvidt eders kongelige majestæt nådigst ville overveje, hvor let de lybske deraf kunne tage anledning til reelt at slå sig sammen med modparten, samt hvilke uforudsete hændelser i Mecklenburg og Holsten det kunne forårsage, eftersom erfaringen viser, at jo mere vidtløftig denne sag bliver, desto mere betænkelig tager den sig også ud. At man nu ser bort fra den konføderation, som er mellem Sverige og Lübeck, kunne give anledning til de påskud, som man måske nu slet ikke skulle ville tænke på. Vi formoder, at eders kongelige majestæt nådigst og i bedste mening vil optage denne vor underdanigste betænkning kongeligt, eftersom den alene udspringer af underdanig, tro hengivenhed, og nådigst vil være tilfreds med, at..." [fortsættes næste side]

side 478

floden fraa den lybske red forblifver, uden anden aarsag gifves; dersom eders kong. mayt. den i Belt vilde hafve liggendis, kand det med bedre føie skie, efterdi vel raadsomt er, at floden, saa vel den Weserske som Elbske, her udi riget och paa strømmen holdis ved haanden, om noget uformodligt paakom, helst fordi floden udi denne tid er nesten den eniste vern nest Gudts almectige hielp och bistand, som riget kand hafve sig ved trøste. Hvilcket vi underthanigst forhaabe, eders kong. mayt. naadigst betencker, ynskendis eders kong. mayt. af Gud den allerhøieste al kongelig prosperitet, lyckelig och fredsommelig regiering och til sit christelige forsæt bestendig og gledelig fremgang. Af Colding then 10 junii anno 1626. Eders kong. mayts underthanigste raad.Christenn Friis.

Christian Holck. Jacob Wlfeldtc. Albret Skiell. Iffuer Jull. Anders Bille. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz J.søn. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

99. Raadets Betænkning, 16 Juni.
A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand i Omslag, hvorpaa Udskrift til Kongen og Spor af Segl: Kanc. B Orig. med samme Haand: RR n. 44 Ed. C. Udkast med samme Haand: smstds. Ef. Her aftrykt som Tillæg 1. D. Udkast med Kristen Fris' Haand: smstds E. Kopi med Kristoffer Ulfelds Haand: smstds. Eg.

Stormegtige høyborne furste, allernaadigste konning oc herre, voris underdanigste pligtige trov thienist alletid tilforne.

Eftersom eders kongl. mt. naadigst hafver ladet proponere videre udleg oc forstreckning her af rigerne at ske til eders kongl. mt. udi dette nødtrengende vesen, Saa ved Gud allermegtigste, hvad for stor hiærtelig bekumring vi eders kongl. mt^{s} raad saa vel som alle e. mt^{s} gode trov undersatter ere bestedde udi, nahr vi underdanigste betencker, udi hvad farlig vitløftighed [som dagligen tiltager] eders kongl. mt. udi eigen person, til-med oc hovs en ubetald armee af fremmede nationer, sig befinder. Thi først thviffler vi icke, at eders kongl. mt. jo udaf høybegafvede kongelige forstand sielf naadigst ved oc eragter eders kongl. mts vederparters oc di catholiske potentaters store magt, continuerende indbyrdis megtige undsetning, faste oc fortrolige liga oc forbundt oc den treflige fordel, som di nu udi hender hafve, som dagligen størckis, tiltager oc forøgis, ja end saa vit, at det gandske fromanske rige dennom tilhenger, saa vel voris religions

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fortsættelse og afslutning af dokument 98:

"...flåden forbliver borte fra den lybske red, uden at der gives anden grund; hvis eders kongelige majestæt ville have den liggende i Bæltet, kan det ske med bedre grund, eftersom det er tilrådeligt, at flåden – både den weserske og den elbske – her i riget og på strømmen holdes ved hånden, om noget uforudset skulle indtræffe, især fordi flåden i denne tid næsten er det eneste værn, næst Guds almægtige hjælp og bistand, som riget kan have at trøste sig til. Dette håber vi underdanigst, at eders kongelige majestæt nådigst overvejer, idet vi ønsker eders kongelige majestæt af Gud den Allerhøjeste al kongelig fremgang, lykkelig og fredsommelig regering, og bestandig og glædelig fremgang i sit kristelige forsæt. Fra Kolding den 10. juni anno 1626."

(Navnelisten med rådets underskrifter oversættes ikke.)

Dokument 99 (Raadets Betænkning) er et ordret citat og oversættes:

"Stormægtige højbårne fyrste, allernådigste konge og herre, vor underdanigste, pligtskyldige, tro tjeneste altid tilforn.

Eftersom eders kongelige majestæt nådigst har ladet foreslå yderligere udlæg og understøttelse her fra rigerne til eders kongelige majestæt i denne nødtrængende sag, så ved Gud den Almægtigste, hvor stor en hjertelig bekymring vi, eders kongelige majestæts råd, såvel som alle eders majestæts gode tro undersåtter, er bragt i, når vi underdanigst betænker, i hvilken farlig vidtløftighed [som dagligt tiltager] eders kongelige majestæt i egen person, tilmed med en ubetalt hær af fremmede nationer, befinder sig. Thi for det første tvivler vi ikke på, at eders kongelige majestæt jo af sin højt begavede kongelige forstand selv nådigst ved og erkender eders kongelige majestæts modparters og de katolske fyrsters store magt, den fortsatte indbyrdes mægtige undsætning, det faste og fortrolige forbund og alliance, og den anselige fordel, som de nu har i hænde, hvilken dagligt styrkes, tiltager og forøges, ja i den grad, at hele det romerske rige hælder til dem, såvel som vor religions..." [fortsættes næste side]

side 479

forvante som andre, nogle faa [a]og føyformuende[a] udi den nieder saxische crais undertagne, udaf hvilcke en del befrøgtis icke bestandige at schulle blifve, om tilfelde gifvis, [synderlig om den ene keiserske armee nogit nermere kom, meden e. k. m. hafde at skaffe med den andenb]; derimod hvad belanger den hielp, eders kongl. mt. af sine confoedererede tilforn hafver formodet, hvor uvis oc utilforladelig den saa vel deris store løfter ere, hvor inconstantes di udi alle deris anschlag alletid hafver verrit och endnu ere, det udviser daglig forfarenhedtc; saa at deris intention siunis alene der heden [d]at hafve verrit[d] dirigerit [d]af begyndelsen[d], at di eders kongl. mt. saa vit udi denne krig kunde føre oc interessere, at det icke schulle stande udi eders kongl. mt[s] eigen magt eller vilge den at slippe eller derfra at komme, nahr e. k. m. vilde, meden at eders kongl. mt. skulle nødis af al formue krigen for sig sielf at continuere, hvad helder di giorde den fortrøstede undsetning af penge oc udi anden maade, eller icke, [hvilket de och paa det neste siunis at hafve erlanget, uden det i tide forekommis, hvortil Gud den allermegtigste gifve gode raad och middel e].

Efterdi vi nu underdanigste saadanne deris procedurer betragter, saa oc den megtige store bekostning oc pengis udgift, som til saadan armee vil giøris fornøden, til hvilckens ringeste partis underholding eders kongl. mt[s] riger oc lande (hvis indkomme oc formue eders kongl. mt. sielfver best er bevist), om di end alt det di formaar vilde omberre oc forstreke, umulig icke kunde forslaa, fsaa er derfore, efter den æd oc troskab, vi eders kongl. mt. oc voris fæderne rige skyldige ere, saa oc efter denne tids tilstand, voris underdanigste betenckende, at lige som vi tilforne oc udi begyndelsen altid

ynskede oc underdanigste hafver raadet, at sagerne til denne krig oc vitløftighed icke schulle udslaa, lige saa endnuf, at dersom Gud almegtigste naadelig vilde gifve nogen occasion til en christelig oc udi nogen maade acceptelig fordrag, saa at eders kongl. mt. kunde forsickre sig oc sine lande oc folk (dersom ske kand) den nieder sæxische crais, at eders kongl. mt. saadanne vilckor icke vilde udslage, men dennom accepteere, oc end

a Staar i D som Tilføjelse. b En Tilføjelse i D, hvor det dog atter er overstreget. c Staar i D som Tilføjelse i Stedet for det ene end fremkom, hvor lidet den tbil saadan stor krigsmagt at betale forslaar. d Staar i D som Tilføjelse. e D, men overstreget. f I D stod oprindelig: hvorfore vi, e. k. m. underdanigste raad, efter den ed och thro, vi e. k. m. och voris federne rige skyldige ere, underdanigst ville ombedet nadigst maatte optagis.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Fortsættelse af dokument 99:

"...forventede, ligesom også andre, nogle få og svagt formående, der er underlagt den niedersachsiske kreds, hvoraf en del befrygtes ikke vil forblive bestandige, hvis det kommer til stykket [især hvis den ene kejserlige hær kom noget nærmere, mens eders kongelige majestæt havde at gøre med den anden]; derimod, hvad angår den hjælp, eders kongelige majestæt tidligere har forventet af sine forbundsfæller, hvor usikre og utroværdige såvel disse er som deres store løfter, hvor ustadige de i alle deres planer altid har været og endnu er, det viser den daglige erfaring; således at deres hensigt synes fra begyndelsen alene at have været rettet mod, at de kunne føre og inddrage eders kongelige majestæt så vidt i denne krig, at det ikke skulle stå i eders kongelige majestæts egen magt eller vilje at slippe ud af den eller komme fri af den, når eders kongelige majestæt ville, men at eders kongelige majestæt skulle nødes til med al sin formue selv at fortsætte krigen – hvad enten de så ydede den lovede undsætning af penge og på anden måde, eller ej [hvilket de også på det nærmeste synes at have opnået, medmindre det i tide forhindres, hvortil Gud den Almægtigste give gode råd og middel].

Eftersom vi nu underdanigst betragter sådanne deres fremgangsmåder, samt den vældige store bekostning og pengeudgift, som vil blive nødvendig til en sådan hær, til hvis blot ringeste dels underhold eders kongelige majestæts riger og lande (hvis indtægt og formue eders kongelige majestæt selv bedst kender) umuligt ikke kunne slå til, selv om de ville afse og anstrenge sig til det yderste de formår, så er det derfor, efter den ed og troskab vi skylder eders kongelige majestæt og vort fædrene rige, såvel som efter denne tids tilstand, vor underdanigste betænkning, at ligesom vi tidligere og fra begyndelsen altid har ønsket og underdanigst har tilrådet, at sagerne omkring denne krig og vidtløftighed ikke måtte løbe løbsk, således også nu, at dersom Gud den Almægtige nådigt

ville give nogen lejlighed til et kristeligt og på nogen måde acceptabelt forlig, således at eders kongelige majestæt kunne sikre sig selv og sine lande og folk (hvis det kan lade sig gøre) den niedersachsiske kreds, da måtte eders kongelige majestæt ikke afslå sådanne vilkår, men acceptere dem, og end-" [fortsættes næste side]

(De små håndskrift-varianthenvisninger a–f er Erslevs eget kildeapparat og oversættes ikke.)

side 480

sielf naadigst gifve der til anleding, om muligt, betenckendis naadigste af eders kongl. mt. s høygstbegafvede kongelige experients, [som voris kieriste, nadigste konning och fæderne landsfader[a]], 1, hvad for fare oc udragelig bekostning denne krig medfører, 2, hvorledis fienden daglig besterckis oc megtigen biespringis, 3, hvorledis eders kongl. mt. af sine confoederatis (saa vit vi kunde erfare) destitueris oc forladis, 4, hvad fare udaf eders kong. mt[s] eigen naboer, som icke ere al for vel at tro, meden[b] ere in omnes occasiones intenti, rigit kunde tilføyes paa alle sider, dersom nogen adversa fortuna (det Gud affvende) dere ude udi denne eders kongl. mts expedition kunde hende.

Belangendis ellers videre forstreckning, da er voris underdanigste betenckende, paa eders kongl. mt[s] naadigste velbehavg, at efterdi denne krig rigerne icke udi sig sielf ellers angaar, til med oc efterdi (foruden hvis forgangen aar skede) alle stenderne, adel, geistlige, borgere oc bynder allerede udi dette aar paa ny igen stor udleg giører, at nogle af hver stand til videre contribution at bevilge med forderligste til Kiøpenhafn forschrifvis, hvor mand dennom bevegligen kand foregifve, hvor høyelig saadan forstreckning er for nøden, icke tviflendis, at di jo som oprigtige trov undersotter efter deris formue sig underdanigste devot lader befinde.

[c]Herhos kunde vi ikke underlade underdanigste at erindre, at vi formoder saadan contribution møgit kunde faciliteris deraf, dersom eders kongl. mt. di paabudne arbeds penge bynderne naadigst vilde efterlade, anseendis at den frøgt, som for saadan arbeds penge at udgive er, allerede giør eders kongl. mt[s] gods ringere, udi det at bynder heller ville bygge oc boe paa andet gods, hvor di kunde; stedsmaal oc sagefald formindskis, godset forarmis, efterdi bynderne dog giører arbedet som tilforne (afflen undertagen); oc i, som til afflen at drifve ere lagde, lader allerede gaardene forfalde oc sidder paa fløttende for den store tynge, dennom paahenger, saa at bynderne paa alle sider med saadanne arbedspenge ere betrengde; men nahr bynderne ere ved magt oc hafver nogen formue, da kand di med bedre vilge oc nøye contribuere, om nøden trenger oc tilsiger, at mand nu forbiegaar di idelige supplicationes, som til denne herredage oc altid ellers continue med stor beklagende af bynderne ofver alt rigit fremberris[c].

a Tilføjet i D, men ikke optaget i A og B. b Staar i D som Tilføjelse. c Dette Stykke er i D tilføjet paa et særskilt Blad.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Afslutning af dokument 99:

"...selv nådigst give anledning dertil, om muligt, idet eders kongelige majestæts højt begavede kongelige erfaring nådigst overvejer [som vor kæreste, nådigste konge og fædrelandets landsfader]: for det første, hvilken fare og uoverkommelig bekostning denne krig medfører; for det andet, hvorledes fjenden dagligt styrkes og mægtigt får tilløb; for det tredje, hvorledes eders kongelige majestæt (så vidt vi kan erfare) lades i stikken og forlades af sine forbundsfæller; for det fjerde, hvilken fare der fra eders kongelige majestæts egne naboer, som ikke er alt for godt at stole på, men som er opmærksomme på enhver lejlighed, kunne tilføjes riget på alle sider, dersom nogen modgang (det Gud afvende) skulle hænde derude under eders kongelige majestæts felttog.

Hvad angår yderligere understøttelse i øvrigt, da er det, med eders kongelige majestæts nådige gode vilje, vor underdanigste betænkning, at eftersom denne krig ikke i sig selv ellers vedrører rigerne, og desuden eftersom (ud over hvad der skete sidste år) alle stænderne – adel, gejstlighed, borgere og bønder – allerede i dette år på ny yder store udlæg, at nogle fra hver stand da hurtigst muligt indkaldes til København for at bevilge yderligere bidrag, hvor man bevægende kan forestille dem, hvor højligt en sådan understøttelse er af nøden, uden at tvivle på, at de jo som oprigtige, tro undersåtter efter deres formue vil vise sig underdanigt hengivne.

Hertil kunne vi ikke undlade underdanigst at minde om, at vi formoder, at en sådan kontribution i høj grad kunne lettes derved, hvis eders kongelige majestæt nådigst ville eftergive bønderne de pålagte arbejdspenge, i betragtning af at den frygt, der er for at skulle udrede sådanne arbejdspenge, allerede gør eders kongelige majestæts gods ringere værd, idet bønderne hellere vil bygge og bo på andet gods, hvor de kan; stedsmål og sagefald formindskes, godset forarmes, eftersom bønderne alligevel udfører arbejdet som tidligere (avlen undtaget); og de, der er sat til at drive avlingen, lader allerede gårdene forfalde og sidder på flyttefod på grund af den store byrde, der påhviler dem, så at bønderne på alle måder er plaget af sådanne arbejdspenge; men når bønderne er velstående og har nogen formue, da kan de med bedre vilje og nøjagtighed yde bidrag, hvis nøden kræver og tilsiger det – for slet ikke at tale om de stadige ansøgninger, som til dette og ethvert andet herredag til stadighed fremføres med stor klage fra bønderne over hele riget."

(De små håndskrift-varianthenvisninger a–c er Erslevs eget kildeapparat og oversættes ikke.)

side 481

Efterdi misligt er, hvorledis ellers med denne krig udi Tydsk-land kand afløbe, oc om eders kongl. mt. kand erlange fred eller icke, da [a]dersom saa var, at eders kongl. mt. nøddis at retirere sig paa sine lande oc riger, oc fienden da uforskylt vis dennom vildeanfalde[a], siunis os paa eders kongl. mts naadigste betenckende ocvelbehavg underdanigste raadeligt, at udi tide middel betenckis,hvorledis almuen oc den gemene mand eller en af hver bondegaard udi det ringeste, [a]cronens saa vel som adelens[a], kand forsørgis medgot gevehr; dersom e. kongl. mt. saa naadigste siunis, da kand paa saadan middel tenckis, hvorledis saadant, foruden e. kongl. mts for-leg, ske kand. Udi lige maade siunis os icke aleniste raadeligt, meden ochøigst fornøden, at udi tide oc før end nøden er udi hender betenckisom nogle festinger oc platser at fortificere paa grentsen imodTydskland, serdelis Rendersborg eller der udi eignen, saa och here udi rigit imod grentsen, paa det mand kunde hafve orter, hvor mand sig sickerligen kunde forsamble oc med Guds hielp giøre vern;oc efterdi saadant kommer undersaatterne sielf til beskøttelse ocgode, da ville vi icke tvifle, at alle jo, ingen undertagen, sig vil-lig lader befinde til saadant arbed oc verck at forhielpe uden nogeneders kongl. mts bekostning. Var oc vel raadeligt, at [a]ved Hals,indløbet udi Limfiord, tov taarne, et paa hver side, opbyggis, at Olborg oc den gandske Limfiord dermed kunde forseckris; oc kunde di nest omliggende oc om Limfiorden boende saadant lade bekoste.Udi nest maade, at[a] Nyborg udi Fyen oc Nagskovf udi Laaland udi nogle maade blefve med volde oc grafver (som allerede hafver storoc god begyndelse) lugte oc forvarede. Belangendis di festingerimod Sverrig, efterdi eders kongl. mt. allerede f. n. printsen derom hafver befallet, kand oc af di nestboendis efter handen repareris.Vi ville underdanigst formode, at eders kongl. mt. disse vorisunderdanigste raad oc betenckende, som af underdanigste devotion,huldskab oc pligtige troskab imod voris kieriste allernaadigste kon-ning oc fæderne lands fader herkommer, af kongelig sædvanligmilhed udi naadigste beste mening vil forstaa oc optage oc sinnaadigste erclæring oc vilge derom lade vide. Eders kongl. mt. vi hermed udi den almegtigste Guds naadigsteprotection til al kongelig prosperitet, løcksaligt regimente oc vel-stand af underdanigste inderste hiærte· oc devotion ville hafve be-

---

Noter

a Staar som Tilføjelse i D.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Eftersom det er usikkert, hvordan det ellers vil gå med denne krig i Tyskland, og om Eders Kongelige Majestæt kan opnå fred eller ej, da – hvis det skulle være sådan, at Eders Kongelige Majestæt blev nødt til at trække sig tilbage til sine egne lande og riger, og fjenden da uretmæssigt ville angribe dem – synes det os, efter Eders Kongelige Majestæts nådigste betænkning og velbehag, underdanigst rådeligt, at der i tide sørges for et middel, hvorved almuen og den menige mand, eller

én fra hver bondegård, i det mindste – både krongods og adelsgods – kan forsynes med godt gevær; hvis Eders Kongelige Majestæt finder det nådigst for godt, kan man tænke på et sådant middel til, hvorledes dette kan ske uden Eders Kongelige Majestæts udlæg.På samme måde synes det os ikke alene rådeligt, men også højst fornødent, at man i tide og før nøden er for hånden overvejer at befæste nogle fæstninger og steder ved grænsen mod Tyskland, især Rendsborg eller egnen dér, såvel som her i riget mod grænsen, for at man kan have steder, hvor man sikkert kan samles og med Guds hjælp skabe værn; og eftersom sådant kommer undersåtterne selv til beskyttelse og gavn, vil vi ikke tvivle på, at alle, uden undtagelse, villigt vil lade sig finde til at hjælpe med sådant arbejde og værk uden nogen omkostning for Eders Kongelige Majestæt. Det ville også være rådeligt, at der ved Hals, ved indløbet til Limfjorden, opføres to tårne, ét på hver side, så Ålborg og hele Limfjorden dermed kan sikres; og de nærmest omkringboende ved Limfjorden kunne bekoste dette. På samme måde kunne Nyborg på Fyn og Nakskov på Lolland på nogen måde blive lukket og forvaret med volde og grave (som allerede har en god begyndelse). Hvad angår fæstningerne mod Sverige, da Eders Kongelige Majestæt allerede tidligere har befalet prinsen om det, kan de efterhånden repareres af de nærmestboende.Vi vil underdanigst håbe, at Eders Kongelige Majestæt vil forstå og modtage disse vore underdanige råd og betænkninger, som udspringer af underdanig hengivenhed, troskab og pligtig troskab mod vor kæreste allernådigste konge og fædrelandets fader, med kongelig sædvanlig mildhed i nådigste mening, og lade os vide sin nådigste erklæring og vilje derom.Vi befaler hermed Eders Kongelige Majestæt til den almægtige Guds nådige beskyttelse til al kongelig fremgang, lykkeligt styre og velstand, af underdanigt, inderste hjerte og hengivenhed ville have be-

side 482

fallet oc os udi eders kongl. mts kongelige gunst oc naade.Datum Colding den 16 junii anno 1626.

Eders kongl. mts tro, pligtige underdanigste raad.
Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlfeldt. Albret Skiell.Iffuer Jull. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz J.søn. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

Tillæg 1. Jakob Ulfelds Udkast.

2. Belangendis hvis som er proponerit om videre forstreckning hans kongl. mt. udi dette besvarlige nødtrengende vesen (det Gud naadeligen til en god udgang oc ende dirigere) udaf rigerne at giøre, [a]saa ved Gud, med hvadhiærtelig omsorg oc bekumring hans k. mts raad saavel som alle trov undersotter ere udi bested, at hans kongl. mt. udi fremmede lande sig udi saadan stor vitløftighed oc fare, som dagligen formeris oc tiltager, udi eigen person be-finder, ynskendis at den almegtigste naadige Gud vil hans k. m. be-vare oc vel til sine lande oc riger igen sende, dennom alle til høyeste trøstoc glede. Oc [a] efter som di alledid hafver hafd den troschab oc æd, medhvilcken di

hans kongl. mt. oc deris fæderne rige forpligtede ere, udi altilbørlig høyeste agt oc betracktning ofver alting, oc derfore fra første be-gyndelse deris underdanigste tro betenckende om dette vit udseende vesen til kende gifvit (som hans kongl. mt. naadigste bevist), efter hvilckensamme deris høyeste forpligt oc omsorg di endeligen foraarsagis endnuydermere deris underdanigste trc mening at foregifve, [b]underdanigstebegerendis oc forhobendis, hans k. mt. efter sin kongelige milhed den naadigste vil optage oc anse[b]. At eftersom dette verck icke aleniste af begyndelsen hafver hafd et megtig vit udseende for mange høye betenckende, men dagligen jo mereoc mere udi alle besvarlige oc farlige vilckor tiltager oc formeris,mand oc nu befinder oc for øgne ser, hvorledis [b]potentater oc andre,som sagen mest oc nermist er angeldendis, saa den hans mt[a] konge-lige intention oc resolution for det gemene beste optager oc anser,fornemlich[b] di, som sig saa høyeligen imod hans kongl. mt. [b]til saamegtig assistents, contribution oc diversion[b] hafver erbodet oc obligerit,hvorledis di saadan deris løfte hafver eftcrkommet oc sig imod hansk. m. forholdet, oc betenckendis [b]deris sedvanlige procedurer udi saa-danne tilsavgn (som er for enhver nocksom tilkendegifvet)[b], hvad herefter af saadanne allierede kand verre at forvente eller fundament derpaa at giøre, foruden hvilcken tilsagde oc forhobte assistents fast icke mueligtsinnis, saadan megtig verck [udi lengden[c]] at kunde continueris oc ud-føris; oc dersom af hans kongl. mt[a] lande oc riger end giøris af derisyderste magt oc formue, saa kand det dog ringe forslaa til saadan excessivbekostning, som endeligen dertil udkrefvis, hvorofver høyeste besverlighed

---

Noter
a Først stod der blot: Derom er raadens underdanigste erclæring, at. b Tilføjet i Randen. c Overstreget.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

-falet os i Eders Kongelige Majestæts kongelige gunst og nåde.Givet i Kolding den 16. juni anno 1626.

Eders Kongelige Majestæts tro, pligtige underdanige råd.Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlfeldt. Albret Skiell.Iffuer Jull. Jenns Juell. Holger Roszenkrantz J.søn. Christian Thomesen.Christoffer Vlfeld.

2. Angående hvad der er foreslået om videre udskrivning fra rigerne til hans kongelige majestæts forsørgelse i dette besværlige, nødtrengende forhold (som Gud nådigt vil lede til en god udgang og ende) – således ved Gud, med hvilken hjertelig omsorg og bekymring hans kongelige majestæts råd såvel som alle tro undersåtter er optaget af, at hans kongelige majestæt i fremmede lande befinder sig i egen person i så stor vidtløftighed og fare, som dagligt øges og tiltager, idet man ønsker, at den almægtige nådige Gud vil bevare hans kongelige majestæt og sende ham vel tilbage til sine egne

lande og riger, til højeste trøst og glæde for dem alle. Og eftersom de altid har haft den troskab og ed, hvormed de er forpligtet over for hans kongelige majestæt og deres fædrene rige, i al tilbørlig højeste agt og betragtning frem for alt, og derfor fra første begyndelse har tilkendegivet deres underdanige, tro betænkning om dette vidtrækkende forhold (som er hans kongelige majestæt nådigst bekendt), hvorved de ifølge samme deres højeste forpligtelse og omsorg til sidst foranlediges endnu yderligere at fremføre deres underdanige, tro mening, underdanigst begærende og forhåbende, at hans kongelige majestæt efter sin kongelige mildhed vil modtage og anse den nådigst.At eftersom dette værk ikke alene fra begyndelsen har haft et meget vidtrækkende udseende for mange høje betænkninger, men dagligt mere og mere tiltager og øges i alle besværlige og farlige vilkår, og man nu ser og erfarer for øjnene, hvorledes magter og andre, som sagen mest og nærmest angår, modtager og anser hans majestæts kongelige hensigt og beslutning for det fælles bedste, især de, som har tilbudt og forpligtet sig så højtideligt over for hans kongelige majestæt til så mægtig bistand, bidrag og aflastning, hvorledes de har efterkommet dette deres løfte og forholdt sig over for hans majestæt, og betænker deres sædvanlige fremgangsmåde i sådanne tilsagn (som er tilstrækkeligt tilkendegivet for enhver) – hvad man herefter kan forvente af sådanne allierede, eller grundlægge noget derpå, uden hvilken tilsagte og forhåbede bistand det næsten ikke synes muligt at fortsætte og udføre et så mægtigt værk [i længden]; og selv om hans kongelige majestæts lande og riger gør af deres yderste magt og formue, kan det dog kun ringe forslå til en så overdreven bekostning, som endelig udkræves dertil, hvorover højeste besværlighed

side 483

oc fare kunde verre at befrøgte [a]icke aleniste af fienden, men ocsaa af hansk. mts eigen store armee, som er fast af fremmede nationer oc folck[a], der-som hans kongl. mt. med nødvendighed til besolding oc anden omkostningskulle destitueris, saa at betalling icke kunde rigtig følge, paa hvilckenpengis subsidium ingen forseckring eller vished, ja ingen god forhobning af di alllierede kand se eller formercke. Af saadan høye betenckende oc sorgfeldighed hafver hans k. mts raadudaf den huldschab oc troschab, di hans kongl. mt. oc deris fæderne rigepligtige ere, tagen den distigged deris underdanigste raad oc betenckende at obenbare, at hans kongl. mt. ofter sin høyest begafvede kongelige pru-dents oc experients alle saadanne høye omstendigheder paa alle sidernaadigste vil betragte oc ofverveye, oc derefter sin k. m. person [a]som voriskeriste naadigste herre oc fæderlands fader[a] oc deraf dependerende hansmt[a] landis oc trov undersatters høyeste salutem oc velfart betencke, ocdersom Gud almegtigste naadeligen vil gifve nogen occasion til en chris-telig oc udi nogen maade acceptelig fordrag, saa at hans kongl. mt. kand forseckre sig self oc sine lande oc (dersom ske kand) den nieder säxischecrais, [[b]om mand videre icke kand[b]], at hans kongl. mt. saadan vilckor icke vilde udslage, oc dennom acceptere oc naadigste betencke, icke aleniste, hvad saadan besverlig krig for en udragelig bekostning oc farevil medbringe, som dagligen jo lenger det varer jo mere ingrevescerer ocformeris, anseendis at fienden dagligen megtigen besterkis oc bi-springis oc

hans kongl. mt. derimod af sine confæderatis in effectu desti-tueris oc forladis, men ocsaa betencke, hvad fare der kand verre at be-frøgte fra alle sider oc naboer [b](som ere intenti in omnes occasiones)[b] forhans mt[a] eigne lande, besynderlig dersom nogen adversa fortuna (det Gudnaadeligen afvende) udi denne hans mt[a] expedition schulle hende. [Aar-sagen til saadan raadens underdanigste mening er, at de icke andet kunde befinde eller eragte, end hans k. mt. jo med al christelig oprigtig aarsag for Gud oc verden kand tage saadan resolution til sin eigen forsekring, efterat det er weltkundig, hvad hans kongelig intent hafver verrit oc hvor vit hans mt. med al kongelig oprigtighed hertil hafver procederit, udi det hans k. m. icke aleniste fast totam belli molem alene hafver maat sus-tinere, men ocsaa sin eigen kongl. person saa yderlig vogit oc udsat.Saa er oc obenbare oc hans mt. nocksom re ipsa proberit, hvorledis andre,som schulle verre oc kaldis confædererede, sig imod hans k. mt. hafverforholdet, idet di deris løfter oc tilsavgn icke, som det sig burde, hafver efterkommet, men hans mt. in effectu desereret oc derofver bragt udi aller-høyeste besvarlighed oc farlighed, hvoraf den gandske verden oc posteritetmaa oc kand dømme, hvad høig, retmessig, christelig aarsag hans kongl.mt. hafver at tencke paa sin eigene oc sine landes oc undersotters for-seckring oc velfart, hvilcket er suprema lex omnium gentium[c]]. Om videre forstrekning af rigerne at giøre, da efterdi saadankrig rigerne ellers icke angaar, da er raadens underdanigste betenckende,

a Tilføjet i Randen. b Overstreget. c Hele dette Stykke er tilføjet i Randen, men atter overstreget.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

og fare kunne være at befrygte, ikke alene fra fjenden, men også fra hans majestæts egen store hær, som for største delen består af fremmede nationer og folk, dersom hans kongelige majestæt af nødvendighed skulle blive berøvet besoldning og anden omkostning, således at betalingen ikke kunne følge rigtigt, hvortil der angående pengetilskuddet hverken er sikkerhed eller vished, ja, ingen god forhåbning kan ses eller mærkes fra de allierede.Af en sådan høj betænkning og bekymring har hans kongelige majestæts råd, ud af den hengivenhed og troskab, de skylder hans kongelige majestæt og deres fædrene rige, taget sig for underdanigst at fremlægge deres betænkning om, at hans kongelige majestæt efter sin højeste begavede kongelige klogskab og erfaring nådigst vil betragte og overveje alle disse høje omstændigheder fra alle sider, og derefter betænke sin kongelige person – som vor kæreste nådigste herre og fædrelandets fader – og deraf afhængende hans majestæts landes og tro undersåtters højeste velfærd og frelse, og dersom Gud den almægtige nådigt vil give nogen lejlighed til en kristelig og i nogen måde acceptabel overenskomst, således at hans kongelige majestæt kan sikre sig selv og sine lande og (hvis det kan ske) den nedersaksiske kreds [hvis man ellers ikke kan mere], da ikke ville afslå sådanne vilkår, men antage og nådigst overveje dem – ikke alene hvilken langvarig bekostning og fare en sådan besværlig krig vil medføre, som jo længere den varer, desto mere tiltager og øges, idet man ser, at fjenden dagligt styrkes kraftigt og understøttes, mens hans kongelige majestæt derimod i virkeligheden svigtes og forlades af sine forbundsfæller,

men også betænke, hvilken fare der kan frygtes fra alle sider og naboer (som alle lurer på enhver lejlighed) for hans majestæts egne lande, især hvis nogen modgang (det Gud nådigt afvende) skulle ramme hans majestæt under dette felttog. [Årsagen til en sådan underdanig mening hos rådet er, at de ikke kan finde eller mene andet, end at hans kongelige majestæt med al kristelig, oprigtig grund for Gud og verden kan træffe en sådan beslutning til sin egen sikring, efter at det er velkendt, hvad hans kongelige hensigt har været, og hvor vidt hans majestæt med al kongelig oprigtighed hidtil har handlet derefter, idet hans majestæt ikke alene næsten alene har måttet bære hele krigens byrde, men også har sat sin egen kongelige person så dristigt på spil og i fare. Det er også åbenbart, og hans majestæt har tilstrækkeligt i virkeligheden erfaret, hvorledes andre, som skulle være og kaldes forbundsfæller, har forholdt sig over for hans kongelige majestæt, idet de ikke, som det sig burde, har opfyldt deres løfter og tilsagn, men i virkeligheden har svigtet hans majestæt og derved bragt ham i den højeste besværlighed og fare, hvoraf hele verden og eftertiden kan og må dømme, hvilken høj, retmæssig, kristelig grund hans kongelige majestæt har til at tænke på sin egen og sine landes og undersåtters sikring og velfærd, hvilket er den højeste lov blandt alle folkeslag.]Angående yderligere udskrivning fra rigerne, da denne krig ellers ikke vedkommer rigerne, er rådets underdanige betænkning,

side 484

at inted derom fuldkommelig kand besluttis, med mindre at nogle af hverrigens geistlige oc verdslige stender kunde forschrifvis, hvilcket med det forderligste kand ske til Køpenhafn, at mand da bevegligen med dennomderom kand talle oc foregifve, hvor høyeligen saadan forstrekning er for-nøden, anseendis derhos, at alle stender derforuden udi aar giører storudleg, hvilcken icke endnu er aldelis udkommen, icke tvifiendis, at di joalle sig som oprigtige trov undersotter efter deris underdanigste formuedevot lader befinde. [a]Er oc paa k. mt[a] naadigste velbehavg raadens underdanigste mening,at Holstain oc i lige maade om saadan extraordinari forstreckning kunde anmodis.

Tillæg 2. Notitser af Kansleren paa hans Koncept (D).

Self udmattedt. nec posse Ingen retraite, det Gud forby. Contrarie parties store magt och vortrolige fast corresp. daglige for-meris assisteris. H. k. m. confedererтes inconstantia, och . . . . haltung, ei efterkommertilsagn oc løfter, imo insufficientia, til med oc ingen fast forhobning iThydskland imo, daglig jo mer och mer mistanke. Sverige; hvad der er at forlade sig til; excessive bekostning; impos-sibilitas at udføre uden dennom; fra dennom inted formodis; pax Galli et Hispani pleier ei heller at holde. Alene søger at interessere ut immedicabile vulnus; ser vel kand end icke videre den oppeholder, Besolding vil feile; passer best tho armeer, naar søger en, den anden paa

halsen. Pant ude; intet talis om forløfter, sufficit referrerit sig paa och iR. R. egen erklering. Nagskov.

100. Om maade, rigens stender at forschrifve. Orig. med Jakob Ulfelds Haand: RR. n. 44 Ei. Trykt Nyt hist. Tidsskr. I, 453.

Adel. Kand forschrifvis udaf Skone, Sieland, Fyen, Borring-holm, af hver disse provincier 2 adelsmendt, som adelen sielf kand deputere. Udaf Judland 4. Universitas. Udaf universitetet en eller tov. Capitula. Udaf capituler en af di forfarenste udi hvertcapit. Geistlighed. Udaf geistligheden af hver stift bispen eller den fornemste provist udi hans sted, om hand sielf for siugdom icke kand comparere. Udaf Skone 3 provister; af Halland oc Bleging,af hver en; af Seland 3; af di andre stifter 2. Derforuden af Laaland oc Falster en, af Alsø oc Erøe en, af Langelandt en.

a Overstreget.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

at intet derom kan besluttes endeligt, medmindre nogle fra hver af rigets gejstlige og verdslige stænder indkaldes, hvilket snarest kan ske til København, så man da i mindelighed kan tale med dem derom og forklare, hvor højligt en sådan udskrivning er fornøden, især i betragtning af, at alle stænder i forvejen i år yder stort udlæg, som endnu slet ikke er kommet fuldt ind, uden at tvivle på, at de alle som oprigtige, tro undersåtter efter deres underdanige formue vil vise sig hengivne.Det er også, efter kongens majestæts nådigste velbehag, rådets underdanige mening, at Holsten på samme måde kan anmodes om en sådan ekstraordinær udskrivning.

Tillæg 2. Kanslerens notater på hans koncept (D).

Selv udmattet. Kan ikke mere.Ingen tilbagetog, det forbyde Gud.Modpartens store magt og indbyrdes fortrolige, faste korrespondance øges og understøttes dagligt.Hans kongelige majestæts forbundsfællers ustadighed og ... holdning; de efterkommer ikke tilsagn og løfter, deres utilstrækkelighed, og desuden ingen fast forhåbning i Tyskland; mistanken øges dag for dag mere og mere.Sverige; hvad man kan forlade sig på det; overdreven bekostning; umuligheden af at udføre det uden dem; af dem kan intet forventes; freden mellem franskmænd og spaniere plejer heller ikke at holde.Søger alene at udnytte et uhelbredeligt sår; kan nok se det, men holder det ikke længere oppe,Soldet vil slå fejl; det passer bedst med to hære, når den ene søger den anden, som er den anden lige i hælene.Pantet ude; der tales intet om løfter, det er nok at henvise til Rigsrådets egen erklæring.Nakskov.

100. Om måden, hvorpå rigets stænder skal indkaldes.

Adel. Kan indkaldes fra Skåne, Sjælland, Fyn, Bornholm, fra hver af disse provinser 2 adelsmænd, som adelen selv kan udpege. Fra Jylland 4.Universitetet. Fra universitetet en eller to.Kapitlerne. Fra kapitlerne en af de mest erfarne i hvert kapitel.Gejstligheden. Fra gejstligheden i hvert stift biskoppen eller den fornemste provst i hans sted, hvis han selv på grund af sygdom ikke kan møde. Fra Skåne 3 provster; fra Halland og Blekinge, fra hver én; fra Sjælland 3; fra de andre stifter 2. Desuden fra Lolland og Falster én, fra Als og Ærø én, fra Langeland én.

side 485

Borgerskab. Udi Jutland af hver af stiftsteder en af diforfarenste. Saa oc af Randers, Horsens, Colding, Veile, Vare, Ring-køb̃ing, af hver en. Udi Fyen, Ottense, Nyborg, Svinborg (som oc kand tage resolution fra Lavindskiøb̃ing), Assens, af hver en.Udi Sieland, af Kiøpenhafn 2. Helsingøer, Køge, Nestved. NB.Oc kand di formelte steder raadførre sig med di andre kiøpsteder,om hvis omstendighed dennom vorder tilschrevit. Udaf Laa-land, af Nagskovf, Mariæbo, Nykøping udi Falster, af hver en.Udi Skone. Malmøe, Ysted, Lands crone, Christianstad, Helsingborg,Rodneby, Halmsted, af hver en. Af Vardberg oc Kongsbach en.Fra Borringholm en. Bynder. Lensmendene kunde tilordne af hvert af di storelehn en herridsfogd; af di smaa lehn kand af tov eller trey en herridsfogd fremsendis. Det er icke fornøden, at bynderne sam-lis, men lensmendene kunde beskede fogderne, som schulle hafvefuldmagt paa kongens oc geistlige bynders vegne. At noti-ficeris tilforn ved brefve, hvad. Hvor snart di schulle forschrifvishere udi Danmarck, da siunis fornøden sex uger efter udschrifvel-sens datum, oc schal notificeris udi udschrifvelsens aarsagen, hvor-fore di forschrifvis. Udaf Norge kand strax forschrifvis rigens canceller (efteratstatholderen nu er udi Danmarck), bispen af Opslo; udaf køpstederneChristiania, Fridrichstad, Marstrand, Tønsberg, en af hver stad, oc at di om landens leilighed hafver med sig den beste forfarenhedmuligt kand verre. Datum Colding den 18 junii 1626.Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlfeld. Albret Skiell.Iffuer Jull. Jenns Juell. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

101. Raadets Betænkning, 18 Juni. Orig. med Jakob Ulfelds Haand
RR. n. 44 Eh.

Paa kongl. mts naadigste proposition oc begering, at Dan-marckis rigis raad med voris naadige herre prints ville verre for-lofvere for en summa penge, som hans kong. mts. vilde lade op-tage oc bruge, oc hans kong. mt. for saadan forløfte forseckring udi Holstain eller Danmark at ville giøre naadigste erbiuder, Er raadens svar, at' eftersom di altid erkendersig til al underdanigste devotion imod deris allernaadigste herreoc konning paa det høyeste obligerede oc forpligtede, saa ville di udi

denne besvarlige tid sig (med Guds hielp) lade befinde som op-rigtige trov undersaatter med alt hvis di vide oc af yderste for-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Borgerskabet. I Jylland fra hver af stiftsstæderne én af de mest erfarne. Ligeledes fra Randers, Horsens, Kolding, Vejle, Varde, Ringkøbing, fra hver én. I Fyn, Odense, Nyborg, Svendborg (som også kan tage beslutning på vegne af Lavindskiøbing), Assens, fra hver én. I Sjælland, fra København 2. Helsingør, Køge, Næstved. NB. De nævnte steder kan rådføre sig med de andre købstæder om det, de bliver skrevet til om. Fra Lolland, fra Nakskov, Maribo, Nykøbing i Falster, fra hver én. I Skåne: Malmø, Ystad, Landskrona, Kristianstad, Helsingborg, Ronneby, Halmstad, fra hver én. Fra Varberg og Kungsbacka én. Fra Bornholm én.Bønderne. Lensmændene kan udpege fra hvert af de store len en herredsfoged; fra de små len kan to eller tre herredsfogeder sendes sammen. Det er ikke fornødent, at bønderne samles, men lensmændene kan give fogederne besked, idet disse skal have fuldmagt på kongens og de gejstlige bønders vegne. Der skal varsles i forvejen ved breve, om hvad. Hvor hurtigt de skal indkaldes her i Danmark, synes det fornødent med seks uger efter udskrivelsens dato, og i udskrivelsen skal der oplyses om grunden til, hvorfor de indkaldes.Fra Norge kan straks indkaldes rigets kansler (efter at statholderen nu er i Danmark), biskoppen af Oslo; fra købstæderne Christiania, Fredrikstad, Marstrand, Tønsberg, én fra hver by, og at de har den bedst mulige kendskab til landets forhold med sig. Givet i Kolding den 18. juni 1626.Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlfeld. Albret Skiell.Iffuer Jull. Jenns Juell. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

101. Rådets betænkning, 18. juni.

På kongelig majestæts nådigste forslag og begæring om, at Danmarks riges råd sammen med vor nådige herre prins ville gå i kaution for en sum penge, som hans kongelige majestæt ville lade optage og bruge, og at hans kongelige majestæt for en sådan kautions sikkerhed nådigst ville tilbyde at stille sikkerhed i Holsten eller Danmark,er rådets svar, at eftersom de altid erkender sig at være forpligtet til den højeste underdanige hengivenhed over for deres allernådigste herre og konge, så ville de i denne besværlige tid (med Guds hjælp) vise sig som oprigtige, tro undersåtter med alt, hvad de ved og af yderste for-

side 486

mue kunde præstere, det hans kongl. mts. kand komme til bistandtoc naadigste velbehavgelighed; oc erbiuder sig underdanigst, at nahr den summa penge maa benefnis oc notificeris, at di oc da medfurst. naade printsen (som for sig oc efterkommere konninger udi Danmark sig vil forschrifve)

paa rigens vegne for saadan summa ville lofve oc sig forskrifve for sig oc efterkommere, Danmarkisrigis raad, at betalle, under al oprigtig oc tilbørlig ledelig obliga-tion (indmaning aleniste undertagen; thi dertil vide di sig for høye aarsager oc betenckende icke at kunde forschrifve). Belangendis den forseckring, som hans kongl. mt. naadigstetilbiuder, da kunde di dermed underdanigst nøyes, at samme for-seckring maa ske udi furstendommet Schlesvig, indtil det igen frarigit afløsis, dog at al indkommen midler tid skal følge hans kongl.mt. Oc dersom saa var, at andre tilforne udi furstendommet kunde udi saa maade verre forsekrit, at di samme maatte udi det sted udi Holstain remitteris, dere deris forsickring at tage. Denne underdanigste erclæring er paa al raadens vegne, saavel deris, som nu tilstede er, som paa absentium vegne. Belangendis den tvist om repressalier imellom Danmark ocFranckrig, derom er paa kongl. mts naadigste velbehavg raadensunderdanigste betenckende, at derom kand forhandlis, det beste mu-ligt er, oc dersom bedre oc lideligere conditiones icke kunde er-haldis, at da paa en summa penge, nemlig beregnitfra thi tusind indtil halftrediesindstiufve tusind reichs daller, kand accorderis, det beste muligt kand verre. Dog at derudi oc der-imod di repressalia, som di Frantsoser allerede hafver giort paakongl. mts undersotter, skibe oc gods, som ungeferlig 8 eller 10danske skibe, 2 eller 3 nordske skibe oc hvad mere verre kand,regnis oc liqvideris. Eftersom voris naadige herre prints hafver ladet disse efter-schrefne puncter raadet proponere, saa er derpaa deris underdanigstebetenckende. 1. Efter denne tids farlige tilstand landfolcket at armere be-dre end hertil sked er, Derom er raadens under-danigste betenckende, at det jo efter denne farlige tilstand høye-ligen er fornøden oc siunis udi saa maade best at kunde anstillis,at til hver bondegaard maa forordnis gevehr udi saa maade, at dibynder, som nogen god formue hafver, holder hver en muschette;di, som mindre formaar, hver en picque; adelens saa vel som cro-

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

-mue kunne præstere, som kan komme hans kongelige majestæt til bistand og nådigste velbehag; og tilbyder sig underdanigst, at når summen penge bliver nævnt og meddelt, da de sammen med den fyrstelige nådige prins (som for sig og sine efterkommere konger i Danmark vil forpligte sig) på rigets vegne for en sådan sum vil love og forpligte sig, for sig og efterkommere, Danmarks riges råd, til at betale, under al oprigtig og tilbørlig gyldig forpligtelse (dog alene undtaget personlig hæftelse/fængsling; for dertil ved de sig af vægtige grunde og betænkeligheder ikke at kunne forpligte sig).Angående den sikkerhed, som hans kongelige majestæt nådigst tilbyder, da kunne de underdanigst nøjes dermed, at en sådan sikkerhed sker i fyrstendømmet Slesvig, indtil det igen bliver indløst fra riget, dog at alle indkomne midler i mellemtiden skal tilfalde hans kongelige majestæt. Og hvis det var sådan, at andre tidligere i fyrstendømmet på en sådan måde kunne være sikret, at de samme i stedet måtte henvises til Holsten, dér at tage deres sikkerhed.Denne underdanige erklæring gives på hele rådets vegne, både deres, der nu er til stede, og på de fraværendes vegne.Angående tvisten om repressalier mellem Danmark og Frankrig, derom er det, efter kongelig majestæts

nådigste velbehag, rådets underdanige betænkning, at der kan forhandles om det bedst mulige, og dersom bedre og mere tålelige betingelser ikke kan opnås, at man da kan indgå forlig om en sum penge, nemlig beregnet fra ti tusind til halvtreds tusind rigsdaler, det bedst mulige. Dog at der i den forbindelse modregnes og afregnes de repressalier, som franskmændene allerede har begået mod kongelig majestæts undersåtter, skibe og gods, som omtrent 8 eller 10 danske skibe, 2 eller 3 norske skibe og hvad der ellers måtte være.Eftersom vor nådige herre prins har ladet disse efterfølgende punkter forelægge rådet, er her deres underdanige betænkning derom.1. At bevæbne landfolket bedre end hidtil sket, efter denne tids farlige tilstand – Derom er rådets underdanige betænkning, at det efter denne farlige tilstand er højst fornødent og synes bedst at kunne anstilles således, at der til hver bondegård forordnes gevær på den måde, at de bønder, som har nogen god formue, hver holder en musket; de, som formår mindre, hver en pike; adelens såvel som krone-

t side 487

nens (dog icke videre end til lands defension) udi nødfald oc icke ellers udi nogen maade at udbydis, hvorfore hver adelsmand kand hafve tilsiun, at hans eigne bynder kunde bevergis. Saadant ge-vehr kand tilveye bringis, en del af bynderne, som formue dertilhafve, en del af landet, eftersom best ske kand, oc schal hverhafve got seitgever det meste muligt. Picquerne kunde giøris here udi rigit paa adskillige steder udaf eske oc fyer. Kand oc for-ordnis andet gevehr her udi rigit at lade giøris, det meste muligt er; hvis gevehr saa snart her udi rigit icke kand bekommis, det vil forschrifvis fra andre steder efter handen. — Hver lensmand udi sit lehn oc hver adelsmand med sine bynder skal hafve godopsiun, at saadant gevehr vel forvaris udi kirckerne eller andre be-qvemme steder. — Hvis munition oc gever, som nu findis udi Fyen til købs, det kunde di begge fynske ritmester bese oc det taxere for sin tilbørlig verd; siden kand samme gevehr selgis til hvem det kiøbe vil udi landet. Belangendis kiøpstederne, da kunde lensmendene med borge-mestere oc raad hver kiøpsted sette oc taxere for et vist antalmusqvetterer efter hver køpsteds leilighed, oc resten med gevon-lige gevehr. Alle bynderkarle, som ere fødde paa cronens gods oc ere ugifte oc tienne hos bynder, verre sig hos cronens eller adelensbynder, maa udschrifvis, nahr oc saa mange behof giøris, dogundertagit, om di tiener adelen sielf paa deris gaarde eller ocborgere udi kiøpstederne. Om rettighed at udgifve af hvis arf som udføris af Norgeind udi Danmarck oc vice versa, er raadens underdanige beten-ckende, at der icke bør at gifvis hverken den 6 eller 10 penning,ey heller bør saadan penge at gifvis for al arf, som købis, menalene af des verd, som blifver udført. Hvad Johan Brams sag med di Hollender anlanger, derom er raadens underdanige mening, at Johan Bram kand forhielpis til rette med gode oc flitige forschrifvelser oc underhandling, oc at proces oc rettergang udi Niederland (hvilcken hannom som en pri-vat icke sømmer at giøre) ved kongl. mts oc rigens høihed at førre)afstillis, saa vit muligt er. Paa Johan Ettersøns forschlag oc begering er raadens under-danigste betenckende, at hannom vel kand tilladis at inqvirere omhvad skippere, som løbber med falsche passer, besønderlig, som

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

-kronens bønder (dog ikke videre end til landets forsvar) kun i nødsfald og ellers ikke på nogen måde skal udbydes, hvorfor hver adelsmand kan have tilsyn med, at hans egne bønder kan blive bevæbnet. Sådant gevær kan skaffes til veje, dels af bønderne, som har formue dertil, dels af godset, eftersom det bedst kan ske, og hver skal have et godt forråd, så vidt muligt. Pikerne kan laves her i riget flere steder af eg og fyr. Der kan også anordnes, at andet gevær skal laves her i riget, så vidt muligt; det gevær, som ikke straks kan skaffes her i riget, skal efterhånden indføres fra andre steder. — Hver lensmand i sit len og hver adelsmand med sine bønder skal have godt tilsyn med, at sådant gevær bliver godt opbevaret i kirkerne eller andre egnede steder. — Den ammunition og det gevær, som nu findes til salg på Fyn, kunne de to fynske ritmestre besigtige og taksere til dets rette værdi; derefter kan samme gevær sælges til den, som vil købe det i landet.Angående købstæderne, da kunne lensmændene sammen med borgmestre og råd i hver købstad fastsætte og taksere et bestemt antal musketerer efter hver købstads forhold, og resten med almindeligt gevær.Alle bondekarle, som er født på krongods og er ugifte og tjener hos bønder, hvad enten de er i krongodsets eller adelens bønders tjeneste, må udskrives, når og så mange der er behov for, dog undtaget dem, der tjener adelen selv på deres gårde, eller borgerne i købstæderne.Angående afgift af den arv, som føres ud af Norge til Danmark og omvendt, er rådets underdanige betænkning, at der hverken bør gives den 6. eller 10. penning, ej heller bør en sådan afgift gives for al arv, der sælges, men alene af den værdi, som faktisk føres ud.Hvad angår Johan Brams sag med hollænderne, da er rådets underdanige mening, at Johan Bram kan hjælpes til sin ret med gode og flittige anbefalingsskrivelser og forhandling, og at retssagen i Nederlandene (som ikke sømmer sig for ham som privatperson at føre) ved kongelig majestæts og rigets højheds mellemkomst standses, så vidt det er muligt.På Johan Ettersens forslag og begæring er rådets underdanige betænkning, at det vel kan tillades ham at undersøge, hvilke skippere der sejler med falske pas, især sådanne, som

side 488

liuder paa hans k. mt., efterdi saadant er imod hans kongl. mtshøihed oc crimen læsæ maiestatis, saa oc giører seglationen octrafiqven for kongl. mts undersaatter suspect oc ufri. Om Joachim Barneiwits efterlatte arf er raadens underdanigebetenckende, at den bør at skiftis (saa vit løsøre anlanger) eftervoris danske lov; skader nogen derpaa, da tallis oc gange deromhvis ret er. Datum Colding den 18 junii anno 1626.Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlfeldt. Albret Skiell.Iffuer Jull. Jenns Juell. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

12 Septbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn.

24 Avgust bad Kristian [usikker: "4." trykt tegn kan ligne "V"] fra Haderslev 9 Raader at mødei Kjøbenhavn [1]. Der mødte 8, idet *Kristian Holk, AlbretSkel og Iver Jul udeblev, foruden Mogens Kaas [2], KlavsDaa og Kristian Thomesen*, der ikke var tilkaldte. 25 Septbr.skrev Raadet til Kongen, at der til Rigets Defension burdehverves fremmede Krigsfolk, hvilke man vilde underholde vedfrivillige Skatter (n. 102). Kongen erklærede hertil fra Stade29 Septbr., at dette snarest burde sættes i Værk [3]. I Anled-ning af Kongens Skrivelse af 28 Juni (ovfr. S. 475) bevilgedeRaadet 26 Septbr. (n. 103) en almindelig Skat samt til Væb-ningen af Folket en Halvskat af Bønderne (§ 2—3); Breveneherom udgik 28 Septbr.[4] Til at lønne de Officerer, som skulde kommandere Landfolket, foresloges Forhøjelse af Toldog Accise (§ 3). Paa Befæstningerne burde Kronens og Ade-lens Bønder arbejde, da der dertil ikke kunde paalægges nySkat (§ 4).

102. Raadets Betænkning om Rigets Defension, 25 Septbr.
Orig. med Kristoffer Ulfelds Haand: RR. n. 44 Ek.

Stormegtige, høiborne første, allernaadigste herre och konning,voris underdanigste, pligtige, tro tieniste stedse thilforn. Eders

---

Noter

1 Sjæl. T. XXIII, 229.2 Mogens Kaas fik 3 Avgust Tilladelse til at rejse fra sit Len (Kjøbenhavn) til Nørrejylland i 6 Uger fra 21 Septbr. at regne: Sjæl. T. XXIII, 224.3 Egenh. Br. n. 217.4 Sjæl. T. XXIII, 243—48; Norske Rigsreg. V, 560. Jfr. Jahn, Krigshist. II, 253, 509 (der urigtig angiver 26 Septbr.).

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

[Oversættelse af de ældre citater på denne side (slutningen af Raadets betænkning af 18. juni samt det indledende tiltaleformular til betænkningen af 25. september); Erslevs egen fremstilling i afsnittet "12 Septbr. Raadsmøde i Kjøbenhavn" oversættes ikke.]

lyder på hans kongelige majestæt, eftersom sådant er imod hans kongelige majestæts højhed og er majestætsforbrydelse, og også gør sejladsen og handelen mistænkelig og usikker for kongelig majestæts undersåtter.Angående Joachim Barneiwits's efterladte arv er rådets underdanige betænkning, at den bør skiftes (for så vidt angår løsøre) efter vor danske lov; skader det nogen derved, da lad det afgøres i overensstemmelse med gældende ret. Givet i Kolding den 18. juni anno 1626.Christenn Friis. Christian Holck. Jacob Wlfeldt. Albret Skiell.Iffuer Jull. Jenns Juell. Christian Thomesen. Christoffer Vlfeld.

Stormægtige, højbårne fyrste, allernådigste herre og konge, vor underdanige, pligtskyldige, tro tjeneste altid tilforn. Eders

side 489

kong. maiest. med denne voris underdanigste skrifvelse hafver vi icke kundit forbigaait at thilkendegifve, hvorledis her udi ederskong. maiest[a] lande och riger besverlige tidinger dagligen fra ad-skillige steder oc omliggende naboer forekommer, saa vel om den farlige tilstand udi Thysland, som disse lande oc riger megtigenvicinerer, som och om nogen hispaniske skifve och flaade udi søen,om folck, som samlis oc mustris ved grensen udi Sverige, och an-dre naboers formodelige onde affection; hvilke gøre eders kongl.maiest[a] undersaatter megit sorgfeldige tancker oc frøgt, besønderligen at de agter oc betenker, at det folck, som udi rigerne erforordnit oc udskrevfen thil defension, icke nock oc bestand at vere, dersom nogen stor fientlig magt (den Gud naadigligen af-vende) rigerne paakom, den at imodstaa oc afverie; hvorommange af eders maiest[a] tro undersaatter hafver saadan deris sor[g]-feldighed for den gemene defension oc beste thilkende gifvit, och derhos deris underdanigste mening oc begering aabenbarit, at derom udi tide motte betenkis oc nødvendig defention verk an-stillis. Thil hvilkit paa eders kong. maiest[a] naadigste velbehagde formener fornøden at vere, at nogit got fremit krigsfolck motteverbis, som thil saadan lands defention med landfolkit udi althilfallende leilighed och nød kunde brugis, besønderlige imodgrenserne i Skaane och Jylland, hvilkit folck landit self ved god-villig extraordinari contribution kunde underholle och besolle, intilGud allermegtigste naadigligen vil gifve nogen bedre sickerhed och tilstand omkring disse lande oc riger. Om hvilcken deris under-danigste betenkende och forslag (den vi icke anderledis kunde be-finde end thil rigernis och ingbyggernis forsekring at vere dirigerit)eders kong. maiest. underdanigst, at eders kong. maiest. denleilighed och nødvendighed thilkende gifve, vi nødvendig hafver eragtit, at eders kong. maiest. denbetenke oc sin naadigste vilge derom erklere. Eders kong. maiest.kunde (maaske) eragte raadeligere at vere, eders kong. maiest. thilsin armee med saadan contribution at assistere; men derhos er at betenke, at efterdi saadan godvillig contribution aleniste sker for den frøgt och fare, undersaatterne formener denom oc landit udi at vere bestedde, da dersom saadan defensions middel skulle gaaudaf rigit och i midler tid ingen forsekring denom at hafve, som saadan frøgt och fare kunde betage, ville det blifve besverligtdenom thil saadan contribution at bringe, besønderlig efter at

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Eders kongelige majestæt har vi med dette vort underdanige skrivelse ikke kunnet undlade at tilkendegive, hvorledes der her i Eders kongelige majestæts lande og riger dagligt kommer besværlige tidender fra forskellige steder og omkringliggende naboer, såvel om den farlige tilstand i Tyskland, som grænser stærkt op til disse lande og riger, som også om nogle spanske skibe og flåde

på havet, om folk, der samles og mønstres ved grænsen i Sverige, og andre naboers formodede onde hensigt; hvilket giver Eders kongelige majestæts undersåtter meget bekymrede tanker og frygt, især fordi de betænker og overvejer, at det folk, som i rigerne er beordret og udskrevet til forsvar, ikke er tilstrækkeligt og bestandigt nok til at modstå og afværge det, dersom en stor fjendtlig magt (det Gud nådigt afvende) skulle overfalde rigerne; hvorom mange af Eders majestæts tro undersåtter har tilkendegivet en sådan deres bekymring for det fælles forsvar og bedste, og desuden åbenbaret deres underdanige mening og begæring om, at man i tide måtte overveje dette og iværksætte et nødvendigt forsvarsværk. Til hvilket de, efter Eders kongelige majestæts nådigste velbehag, anser det for fornødent, at noget godt, fremmed krigsfolk kunne hverves, som til et sådant lands forsvar sammen med landfolket kunne bruges ved enhver forekommende lejlighed og nød, især mod grænserne i Skåne og Jylland, hvilket folk landet selv ved frivilligt ekstraordinært bidrag kunne underholde og besolde, indtil Gud den almægtige nådigt vil give bedre sikkerhed og tilstand omkring disse lande og riger. Om hvilken deres underdanige betænkning og forslag (som vi ikke kunne opfatte anderledes, end at det sigter mod rigernes og indbyggernes sikring) har vi anset det underdanigst nødvendigt at tilkendegive Eders kongelige majestæt denne lejlighed og nødvendighed, for at Eders kongelige majestæt kan betænke det og meddele sin nådigste vilje derom. Eders kongelige majestæt kunne måske finde det mere tilrådeligt, at Eders kongelige majestæt i stedet bistår sin hær med et sådant bidrag; men dertil må betænkes, at eftersom et sådant frivilligt bidrag alene gives på grund af den frygt og fare, undersåtterne mener, at de og landet er i, så ville det, dersom et sådant forsvarsmiddel skulle forlade riget, og man i mellemtiden ingen sikring havde, som kunne tage denne frygt og fare bort, blive besværligt at bringe dem til et sådant bidrag, især eftersom

side 490

denom nu andre store contributiones udi adskillige maade paa-biudis.
Dersom eders kong. maiest. naadigst for got anser, saadandefension verk at anstillis, da siunis raadeligt, at saadant folck kunde verbis efter niederlandsk bestallung och besoldung, som skal vere med den ringeste bekostning.
Den almegtigste naadigste Gud eders kong. maiest. thil aller-høyeste guddommelig protection, al kong. ønskelig velstand och løcksalig raad oc succes af al underdanigste tro hierte oc skyl-dige høyeste devotion ville hafve befallit och os udi eders k. maiest[a]kong. gunst oc naade. Datum Køfvenhafn den 25 septemb. anno1626.
Christenn Friis. Jacob Wlfeldt. Anders Bille. Jenns Juell.Holger Roszenkrantz J.søn. Thage Thot O. Christoffer Vlfeld.

103. Raadets Betænkning om Skat m. m., 26 Septbr.

A. Orig. med Jakob Ulfelds Haand og Paaskrift af Kongen: Kanc. B.C. Orig. og med Kristoffer Ulfelds Haand: RR. n. 44 El og m. Kopi

Efter kongl. mts voris allernaadigste herris oc konnings naa-digste skrifvelse oc svar paa hans mts raads underdanigste erindring,dat. Wulfenbüttel den 28 junii sidstforleden, hafver hans kongl.mts raad verrit forsamblet udi Kiøpenhafen oc dere paa hans kongl.mts naadigste velbehag beraadslaget efterschrefne puncter.

1. Anlangendis om penge hielp at giøre til hans kongl. mt., da er bevilget dertil en almindelig penge skat udaf bynderne at op-bergis til Martini førstkommendis; udaf bynder svenne, som hafver nogen sæd, disligiste af alle dem, som icke tienner oc icke hafver hel oc half aars løn, dubbelt skat; udaf clerisiet oc borgerskabetlige saa møget, som di gafve udi den sidste skat.
2. Til landens defension, til gevehr oc munition er bevilget en half skat tifornefnte tid udgifvis [a]af bynderne oc deris svenne ocdrenge[a], oc er allerede en stor del af samme gevehr oc munitionbestillet oc mere efter handen skal bestillis, efter som pengene kand tilstrecke.
3. Belangendis officierer ofver alt landfolcket, som blifver bever-get, er raadens betenckende, at udi det mindste ville behøfvis atantagis udi det mindste et hundrede capitainer med deris under-officierer oc besoldis oc underholdis, saa lenge som denne farlige

a Staar som Tilføjelse i A og vistnok ligeledes i B.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

der nu pålægges dem andre store bidrag på forskellige måder.Hvis Eders kongelige majestæt nådigst finder det for godt at iværksætte et sådant forsvarsværk, da synes det rådeligt, at sådant folk kunne hverves efter nederlandsk bestalling og besoldning, hvilket skal være med den mindst mulige bekostning.Den almægtige, nådige Gud ville have Eders kongelige majestæt befalet til den allerhøjeste guddommelige beskyttelse, alt kongeligt ønskeligt velstand og lykkeligt styre og fremgang af al underdanig tro hjerte og skyldig højeste hengivenhed, og os i Eders kongelige majestæts kongelige gunst og nåde. Givet i København den 25. september anno 1626.Christenn Friis. Jacob Wlfeldt. Anders Bille. Jenns Juell.Holger Roszenkrantz J.søn. Thage Thot O. Christoffer Vlfeld.

103. Rådets betænkning om skat m.m., 26. september.

Efter kongelig majestæts, vor allernådigste herres og konges, nådigste skrivelse og svar på hans majestæts råds underdanige henvendelse, dateret Wolfenbüttel den 28. juni sidstforleden, har hans kongelige majestæts råd været forsamlet i København og dér, efter hans kongelige majestæts nådigste velbehag, rådslået om efterfølgende punkter.1. Angående at yde pengehjælp til hans

kongelige majestæt, da er der bevilget dertil en almindelig pengeskat, som skal opkræves fra bønderne til førstkommende mortensdag (11. november); fra bondekarle, som har nogen avl, ligeledes fra alle dem, som ikke tjener, og som ikke har et helt eller halvt års løn, dobbelt skat; fra gejstligheden og borgerskabet lige så meget, som de gav i den sidste skat.2. Til landets forsvar, til gevær og ammunition, er der bevilget en halv skat, der skal udredes på forannævnte tid af bønderne og deres karle og drenge, og en stor del af samme gevær og ammunition er allerede bestilt, og mere skal efterhånden bestilles, efterhånden som pengene kan strække til.3. Angående officerer over hele landfolket, som bliver bevæbnet, er rådets betænkning, at der i det mindste vil behøves at antages mindst hundrede kaptajner med deres underofficerer, der skal aflønnes og underholdes, så længe som denne farlige

side 491

tilstand hos nestgrentsende lande oc naboer varer, oc indtil den almegtige Gud naadeligen vil disse lande fra saadan fare oc frøgt befrie. Om deris besolding oc underholding er saaledis betencket, at hvad den pension oc byndergaarde, item den told, som allerede ere forordinerede oc lagde til di officierer, som hertil hafver verrit, oc landens defension, [a]som skal blifve stedse ved magt[a], icke kand tilstrecke, da videre at kunde paasettis paa silcketøg oc saadanne vare, item paa udenlands lerrit, knipling oc saadant, item paa vin oc øl, som udtappis (oc dersom det icke enda kand tillange, kand paa salt oc andre vare nogit paasettis); udaf alle staldøxen, som udføris, som icke ere staldet paa kongens ladegaarde eller paa adelens gaarde oc hos deris bynder for foderøxen, skal gifvis af hver tu richs daller; kand oc nogit paa heste, som udføris, leggis.

4. Belangendis festinger at reparere oc andre platser at fortificere, da efterdi indbyggerne udi denne besverlige tid, som adskillige andre tynge dennom paahenger, der til at contribuere icke vel kand anmodis, da kand forhandlis, at baade cronens oc adelens bynder (deris eigne ugedagstiennere undertaget) kunde derpaa arbeide, hver paa di steder, som nest oc beqvemmeligt ske kand; dog vil tilforn derom tallis med adelen (hvor det tilforn icke sked er), at di det bevilger for deris thiennere.

Herom kand endnu ingen vis ofverschlag gjøris paa bekostningen eller om tiden, nahr saadant kand forferdigis, førend mand ret kand forfare, hvorledis saadant kand udi verck stillis.

Om nogle andre platser (foruden grentsfestingerne udi Skone) at forvare oc efter leiligheden nogit fortificere, som fornøden siunis, da ere disse Helsingborg, Lands crone oc Ysted udi Skone; udi Sieland Helsingøer oc ved S. Anna bro ved Kiøpenhafn, oc (om ske kand) Køge; udi Fyen Nyborg; udi Laaland Nagskov; udi Julland Ribe, paa Hals (som er indløb til Limfiord), Nyminde ved Ringkøbing. Oc nahr mand kand bekomme nogen god ingenieur, da kand forfaris, hvor, enten ved

Colding eller nogen anden steds imod den tydsche[b] side, nogen forter kand henleggis. Datum Køpenhafn den 26 sept. 1626.

Kongl. mts underdanigste raad.
[Samme Underskrifter.]

a Staar som Tilføjelse baade i A og B.b Rettet fra: holsteiniske.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Hele sidens hovedtekst er en ordret gengivelse af et ældre dokument (fortsat fra foregående side) og oversættes derfor samlet:

"...tilstanden hos de nærmest grænsende lande og naboer varer, og indtil den almægtige Gud nådigt vil befri disse lande fra en sådan fare og frygt. Om deres besoldning og underhold er det besluttet således: at hvis den pension og bøndergård, samt den told, som allerede er forordnet og tillagt de officerer, som hidtil har haft ansvaret, og landets forsvar – som skal forblive varigt i kraft – ikke kan slå til, da kan der yderligere pålægges afgift på silketøj og lignende varer, ligeledes på udenlandsk lærred, kniplinger og lignende, samt på vin og øl, som udskænkes (og hvis det end ikke da kan slå til, kan der også pålægges noget på salt og andre varer); af alle stude, som udføres, og som ikke har stået på kongens ladegårde eller hos adelens gårde og deres bønder til opfedning, skal der gives to rigsdaler for hver; og der kan også pålægges noget på heste, som udføres.

4. Angående fæstninger, der skal repareres, og andre steder, der skal befæstes: eftersom indbyggerne i denne besværlige tid, som i forvejen tynges af adskilligt andet, ikke godt kan opfordres til at bidrage dertil, kan det i stedet forhandles, at både kronens og adelens bønder (dog undtaget deres egne hoveribønder) kan arbejde derpå, hver på de steder, som ligger nærmest og er mest belejlige; dog skal der først tales herom med adelen (hvor det ikke tidligere er sket), så de bevilger det for deres tjenere (fæstebønder).

Herom kan der endnu ikke laves noget sikkert overslag over bekostningen eller tidspunktet, hvornår sådant kan færdiggøres, før man rigtigt kan undersøge, hvordan det kan sættes i værk.

Om nogle andre steder (foruden grænsefæstningerne i Skåne) skal forvares og efter lejlighed noget befæstes, som synes nødvendigt, da er disse: Helsingborg, Landskrona og Ystad i Skåne; i Sjælland Helsingør og ved Sankt Anna Bro ved København, og (om muligt) Køge; i Fyn Nyborg; i Lolland Nakskov; i Jylland Ribe, ved Hals (som er indløbet til Limfjorden), Nymindegab ved Ringkøbing.

Og når man kan få en god ingeniør, kan det undersøges, hvor – enten ved Kolding eller andre steder mod den tyske side – nogle forter kan anlægges. Givet København den 26. september 1626.

Kongelig Majestæts underdanigste råd.[Samme underskrifter.]"

side 492

Raadets Virksomhed udenfor Møderne i 1626.

Regeringens Ordning. Hos den udvalgte Prins skulde efter Bestemmelsen af 3 Maj 1625 (ovfr. S. 461) være Kansler Kristen Fris og Kristian Thomesen. Den sidste var dog udenlands en stor Del af Aaret (ndfr. S. 495—96)[1], og Kansleren var hos Kongen fra Oktbr. til ind i Novbr.[2].

1 Novbr. kundgjorde Kongen fra Stade, at han under sin Fraværelse udenlands havde forordnet sin Søn, den udvalgte Kristian V, til at være i Regeringen, og Kansleren Hr. Kristen Fris og Kristian Thomesen til stedse at blive hos ham i Regeringen i Kbhvn. Desuden skulde »til Supplikationers Forhør og anden Regeringens Nødtørft og Forretninger« desuden to Raader være til Stede, nemlig

1 Marts og 1 April: Hr. Anders Bille og Kristoffer Ulfeld.
1 Maj: Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans.
1 Septbr.: Hr. Albret Skel og Iver Jul.
1 Oktbr.: Kristian Holk og Klavs Daa.
1 Novbr.: Jakob Ulfeld og Holger Rosenkrans.
1 Decbr.: Hr. Anders Bille og Kristoffer Ulfeld.

(De ikkenævnte Maaneder skulde forbigaas, da der da var Høst og andre Hindringer). Naar Undersaatterne vilde være sikre paa ikke at rejse forgæves, skulde de derfor være i Kbhvn. med deres Suppliker paa de angivne Dage[3]. — I én 20 Oktbr. sammestedsfra udstedt Instrux for Prinsen havde Kongen bl. a. befalet (§ 17): »Ville vi, at Hs. Kjærl. skal hver Uge komme tvende Gange med de af Rigens Raad, som til Stede ere, i Raadstuen og forrette hvis som ellers af nogen Importans er i nogen Maade, som herudi ikke er specificeret«[4].

Noter

[1] 19 Febr. skrev Kr. Thomesen fra Odense til Kansleren, at han havde modtaget dennes Opfordring til at komme til Kbhvn., men at han af Prinsen havde faaet Lov at blive hjemme til Herredagen, »hvilket jeg understod mig at begjære, fordi Hr. Albret Skel mig berettede, at Tage Tot og Kristoffer Ulfeld var befalet at ligge i Kbhvn.«. Han trænger ogsaa til en »liden Respiration«. Orig. med Segl: Adelsbreve Fasc. 18, n. 45.

[2] Jørgen Brahe (Vedel Simonsen S. 37, 40).
[3] Trykt; noget afvigende i Sjæl R. XVIII, 148.
[4] Sjæl. R. XVIII, 143. § 12 lyder:

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»til Supplikationers Forhør og anden Regeringens Nødtørft og Forretninger« → "til afhøring af ansøgninger (supplikker) og andre af regeringens nødvendige anliggender og forretninger."

»Ville vi, at Hs. Kjærl. skal hver Uge komme tvende Gange med de af Rigens Raad, som til Stede ere, i Raadstuen og forrette hvis som ellers af nogen Importans er i nogen Maade, som herudi ikke er specificeret« → "Vi vil, at Hans Kærlighed [Prinsen] hver uge skal komme to gange sammen med de af Rigens Råd, som er til stede, i Rådstuen og udrette, hvad der ellers måtte være af nogen betydning på nogen måde, som ikke er nærmere angivet heri."

Fodnote 1, citat: »hvilket jeg understod mig at begjære, fordi Hr. Albret Skel mig berettede, at Tage Tot og Kristoffer Ulfeld var befalet at ligge i Kbhvn.« → "hvilket jeg vovede at anmode om, fordi hr. Albret Skel fortalte mig, at Tage Tot og Kristoffer Ulfeld var befalet at opholde sig i København."

Fodnote 1, citat: »liden Respiration« → "en lille rekreation/åndepause."

side 493

Af Raadet opholdt Klavs Daa sig hos Kongen som Generalkrigskommissair (ovfr. S. 467); Mogens Kaas var ligeledes i Tyskland (jfr. S. 495). — 31 Juli tillod Kongen fra Stade Klavs Daa paa Grund af Sygdom at rejse tilbage til Danmark[1], medens det samme Dag befaledes Tage Tot strax at begive sig til Lejren og være dèr i hans Sted[2]. Tage Tot forlod først Danmark efter Raadsmødet i Septbr.[3].

Indlandet[4]. 18 Marts bød Kristian V fra Antvorskov Hr. Albret Skel, Kristian Holk og Iver Jul at forhandle med de Adelsmænd i Jylland, der var villige til at laane Kongen Penge mod Pantsættelse af Gods, og udtalte sig om Betingelserne herved[5].19 April bad Kr. V Hr. Anders Bille og Kristoffer Ulfeld at være hos ham den følgende Tirsdag (21 April), da han havde noget at forrette med dem[6].10 Juni befalede Kr. V fra Koldinghus Jakob Ulfeld strax at forføje sig til ham[7].27 Juni bad Kr. V Hr. Anders Bille, Tage Tot og Kristoffer Ulfeld at foreskrive Adelen i Skaane »enten samtlig eller hver for sig paa sine visse Steder« og søge at formaa dem til at bevilge, at deres Tjenere skulde arbejde paa Grænsefæstningerne[8]. — Paa Mødet i Landskrone 25 Juli (ovfr. 472) vides der dog ikke at være forhandlet om denne Sag.1 Juli bad Kr. V med Henvisning til et tidligere Missive Tage Tot og Kristoffer Ulfeld at begive sig til Kbhvn. for

---

Noter

[Fortsættelse af § 12-citatet, jfr. foregående sides note 4:] Befalinger til vore Lensmænd og andre sig paa Supplikationer at erklære (uden at de er saadanne, at vores elsk. D. R. Raad samtlig maa være derhos) skulle ogsaa udgives.

[1] Sjæl. T. XXIII, 220. Jfr. Hans Mikkelsens Ligprædiken.

[2] Skaanske T. V, 223.

[3] Allerede 5 Oktbr. var han dog hos Kongen. Jfr. Danske Mag. 4 R. VI, 124.

[4] Raadet nævnes ikke i de »aabne Patenter« fra Rotenburg 28 Januar, hvorved Øxenudførsel tillodes lige til Juli Maaned, dog kun for Aaret 1626, samt Udførsel af unge Heste og Foler forbødes (Sjæl. T. XXIII, 139,140).

[5] Jydske T. VIII, 14, jfr. 15.

[6] Skaanske T. V, 197.

[7] Orig. med Segl: Ny kgl. Sml. Fol. 616 c, III.[8] Skaanske T. V, 210.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Befalinger til vore Lensmænd og andre sig paa Supplikationer at erklære (uden at de er saadanne, at vores elsk. D. R. Raad samtlig maa være derhos) skulle ogsaa udgives. → "Befalinger til vore lensmænd og andre om at besvare ansøgninger (medmindre de er af en sådan art, at vort elskede Danmarks Riges Råd samlet bør være til stede) skal ligeledes udstedes."

»enten samtlig eller hver for sig paa sine visse Steder« → "enten alle sammen eller hver for sig på deres respektive faste opholdssteder."

Fodnote 4, citat: »aabne Patenter« → "åbne patentbreve (offentlige bekendtgørelser)."

side 494

at ligge i Regeringen, saa snart de havde faaet vis Kundskab om, at Kongen af Sverige var rejst ud af sit Rige til Skibs[1]. 9 Juli bad han Raadet i Skaane strax at begive sig til Kbhvn. og forordne alt, saa at intet blev forsømt i dets Fraværelse[2]. 12 Juli skrev Kr. V til Tage Tot og Kristoffer Ulfeld, at han havde befalet Rentemester Kristoffer Urne at fordre de østindiske »Bevinthebbers« Regnskab og levere det til hine med sine skriftlige »Mangler« (Udsættelser); de skulde da prøve det, »paa det H. k. M. én Gang for alle med dem herom kan komme til Ende«[3].12 Juli bad Kr. V Raadet i Skaane at forhandle med Kjøbstæderne der i Landet om selv at indføre Lüneburgersalt, da Saltkompagniet nu er opgivet og Saltet forfalskes meget i Lübeck[4].13 Septbr. befalede Kongen fra Lauenburg Hr. Kristen Fris, Hr. Anders Bille og Kristoffer Ulfeld samt Frederik Redtz, Ernst Normand

(Ritmestrene) og Kristoffer Urne (Rentemesteren) at træde sammen og forfatte en ny Instrux for Proviantskriveren i Kbhvn.[5].22 Septbr. bad Menigheden i Kjøbenhavn Magistraten at andrage nogle Ønsker hos Prinsen og de tilstedeværende »fornemme Rigens højvise Raad«[6].7 Oktbr. befaledes det Raaderne provinsvis at forhandle med Stænderne; herom se under Raads- og Stændermødet 29 Januar 1627.

Sverige. 27 Juli skrev Gustav Adolf fra Lejren ved Dirschau til Kr. IV om Tilladelse for 2 i England og Skotland hvervede Regimenter til at passere Sundet[7]. Kansleren synes at have hørt Raadernes Mening herom, og Anders Bille ud-

---

Noter

[1] Skaanske T. V. 211.

[2] Smstds. 212.

[3] Smstds. 212. Jfr. Missive af 11 Juli til Rentemesteren: Sjæl. T. XXIII, 214.

[4] Skaanske T. V, 214. Saltkompagniet ophævedes ved Brev 19 Juni fra Koldinghus: Sjæl. T. XXIII, 209.

[5] Sjæl. T. XXIII, 232.[6] Kbhvns. Dipl. IV, n. 902 (»hans F. N. og deres Højhed«).[7] Svenske Acta V, 60.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

»Bevinthebbers« → "interessenter/deltagere (parthavere i det østindiske kompagni)."

»Mangler« → "mangler (dvs. indvendinger/udestående poster, som Erslev selv forklarer med »Udsættelser«)."

»paa det H. k. M. én Gang for alle med dem herom kan komme til Ende« → "for at Hans Kongelige Majestæt én gang for alle kan blive færdig med dem i denne sag."

»fornemme Rigens højvise Raad« → "det fornemme og højvise Rigsråd."

Fodnote 6, citat: »hans F. N. og deres Højhed« → "hans Fyrstelige Nåde og deres Højhed."

side 495

talte 28 Avgust (n. 104), at Tilladelsen vel ikke kunde nægtes. Omtrent samtidig, 1 Septbr., meddelte Kr. IV fra Lejren i Stiplitz den ønskede Tilladelse[1].

104. Anders Bille til Kansleren, 28 Avgust.Orig. med Segl: Kgl. Bibl., Adelsbreve, Fasc. 15, n. 4.

.... Jeg hafver bekommed din schrifvelse, saa hafver jeg dennom sthrax samme din schrifvelse thilskicked, och som du erst begierendis at vide mit bethenckende, om di thvend regementer skotske soldatter skulle thilstedis her igemmel Sundet at maatte passere hen ofver thil kongen af Sverrig, saa vid jeg icke retter, end at det sthetinniske fordrag os jo det thilholder, foruden hvis anden thilsagen hans kongelige maiestat vorris allernaadigste herre Svensken kand hafve thilsagt, som mig er ubevis, saa velsom och høylig at acte denne thidts thilsthand, som vi nu erre udi, icke kand thilstede hannom det nu at udslaa. Jeg forhaaber dog med Gudts hielp, inden hand for afsthøt hans horne paa Dansken, daa thør hand vel faa nogit andet at gjørre; dog hvad dig selfver med di andre gode mend herudi siunnis raadeligst, som och beder er bevist om ald thilsthand (end jeg er), skal och verre mit bethenckende. Vale cum omnibus tuis. Af Rosendal med hast, den 28 augusti anno 1626.

Anders Bille.

Udlandet. Jakob Ulfeld og Kristian Thomesens Sendelse, se ovfr. S. 467.26 Febr. udstedte Kongen i Wolfenbüttel et Kreditiv for Klavs Daa, Krigskommissair, og Siverd Pogvisk til de i Brunsvig værende brandenburgske og kursachsiske deputerede samt øvrige Raader fra den nedersachsiske Kreds[2].23 Marts fik Mogens Kaas, Krigskommissair, og Siverd Pogvisk Kreditiver til Hertug Kristian, Biskop af Minden, og de fire Hertuger af Brunsvig-Lüneburg[3].

Noter

[1] Svenske Acta V, 66.

[2] Auslend. Reg. 1626, Fol. 108. Jfr. Opel II, 395.

[3] Auslend. Reg. 1626, Fol. 146.

Tidligere nudansk oversættelse og forklaringer

Dokument 104, Anders Billes brev til Kansleren, 28 August 1626 (hele brevet oversat):

"... Jeg har modtaget dit brev, og jeg har straks tilsendt dem [kongen] samme dit brev, og da du nu ønsker at vide min mening om, hvorvidt de to regimenter skotske soldater skal tillades her igennem Sundet at passere over til kongen af Sverige, da ved jeg ikke rettere, end at den stettinske overenskomst jo forpligter os dertil, medmindre Hans Kongelige Majestæt, vor allernådigste herre, har givet svenskeren et andet tilsagn, som jeg ikke har kendskab til; ligesom det også er højlig at betænke, at denne tids tilstand, som vi nu befinder os i, ikke tillader, at man nu afslår ham dette. Jeg håber dog med Guds hjælp, at inden han får stødt sine horn mod danskeren, da får han nok andet at tage sig til; dog skal det, som forekommer dig selv og de andre gode mænd heri at være det mest

tilrådelige – I, som er bedre bekendt med hele situationen, end jeg er – også være min mening. Farvel til dig og alle dine. Fra Rosendal i hast, den 28. august år 1626.

Anders Bille."

side 496

5 Maj befuldmægtigedes fra Wolfenbüttel Kristian Thomesen til Underhandlingerne i Haag[1] og samme Dag fik han Kreditiv til Generalstaterne og Prins Henrik Frederik af Oranien[2]. 26 Maj befalede i den Anledning Kr. V fra Kolding Ove Gjedde at levere Kristian Thomesen alle Akterne angaaende det Skib, som blev taget under Capo Verde[3]; 19 Juni udstedtes der paa Koldinghus et Memoriale for ham i Anledning af disse Underhandlinger[4]; omtrent paa denne Tid er han vel afrejst[5]. 24 Novbr. fik han i Haag sin Resolution af Generalstaterne[6]. Paa Hjemvejen skal han en Tid have været standset af Spanierne[7].

Noter

[1] Latina 1616—31, Fol. 169.

[2] Auslend. Reg. 1626, Fol. 214, 215.

[3] Skaanske T. V, 206.

[4] Instruxbog 1613—69, Fol. 60.

[5] Endnu 18 Juni var han i Kolding, men 24 Avgust indkaldtes han ikke til Raadsmødet. Jfr. ovfr. S. 488. Slange S. 575 lader Kristian Thomesen urigtig være blevet i Haag lige siden Traktaten 1625 (ovfr. S. 467).

[6] Orig.: Holland n. 40. Jfr. Slange S. 575.

[7] Johan Barskers Ligprædiken S. 80.

side 497

Oversigt over de enkelte Raaders Virksomhed.

Hrd. ɔ: Herredag. Rdm. ɔ: Raadsmøde. Indkald. ɔ: Indkaldelsesbrev. Under »Retterthinget« meddeles efter Herredagsdombøgerne, hvilke Raader der deltog i Domsafsigelserne. Tallene angiver den Rækkefølge, hvori Raaderne underskrev Betænkningerne, opregnes i Kancelliets Kopibøger el. lign.; i Stedet for Tallene sættes Stjærner, hvor Rækkefølgen ikke kan bestemmes eller hvor vedkommende har været til Stede uden dog at have underskrevet.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie. Første Bind (1588–1626).

side 498-499

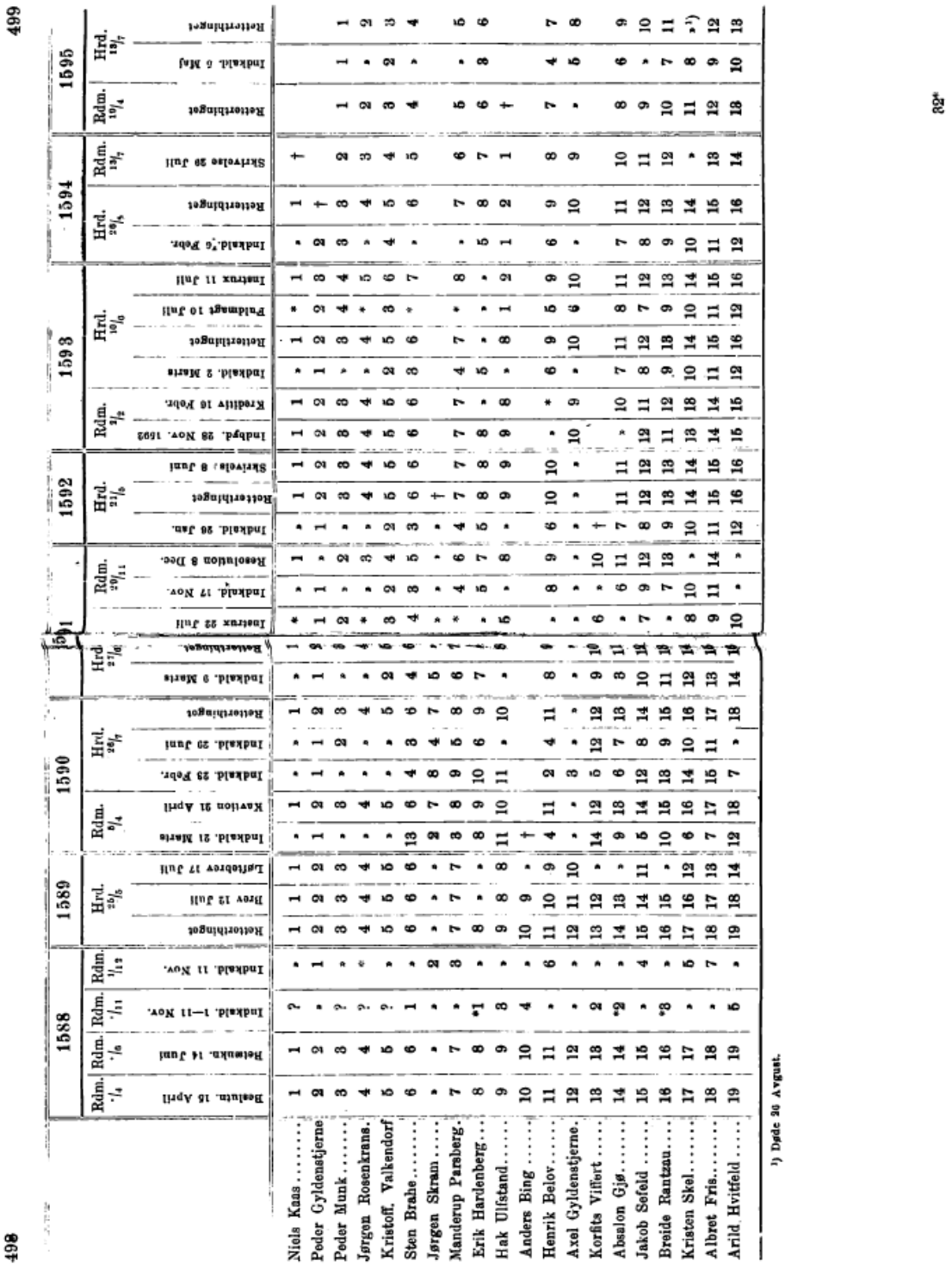
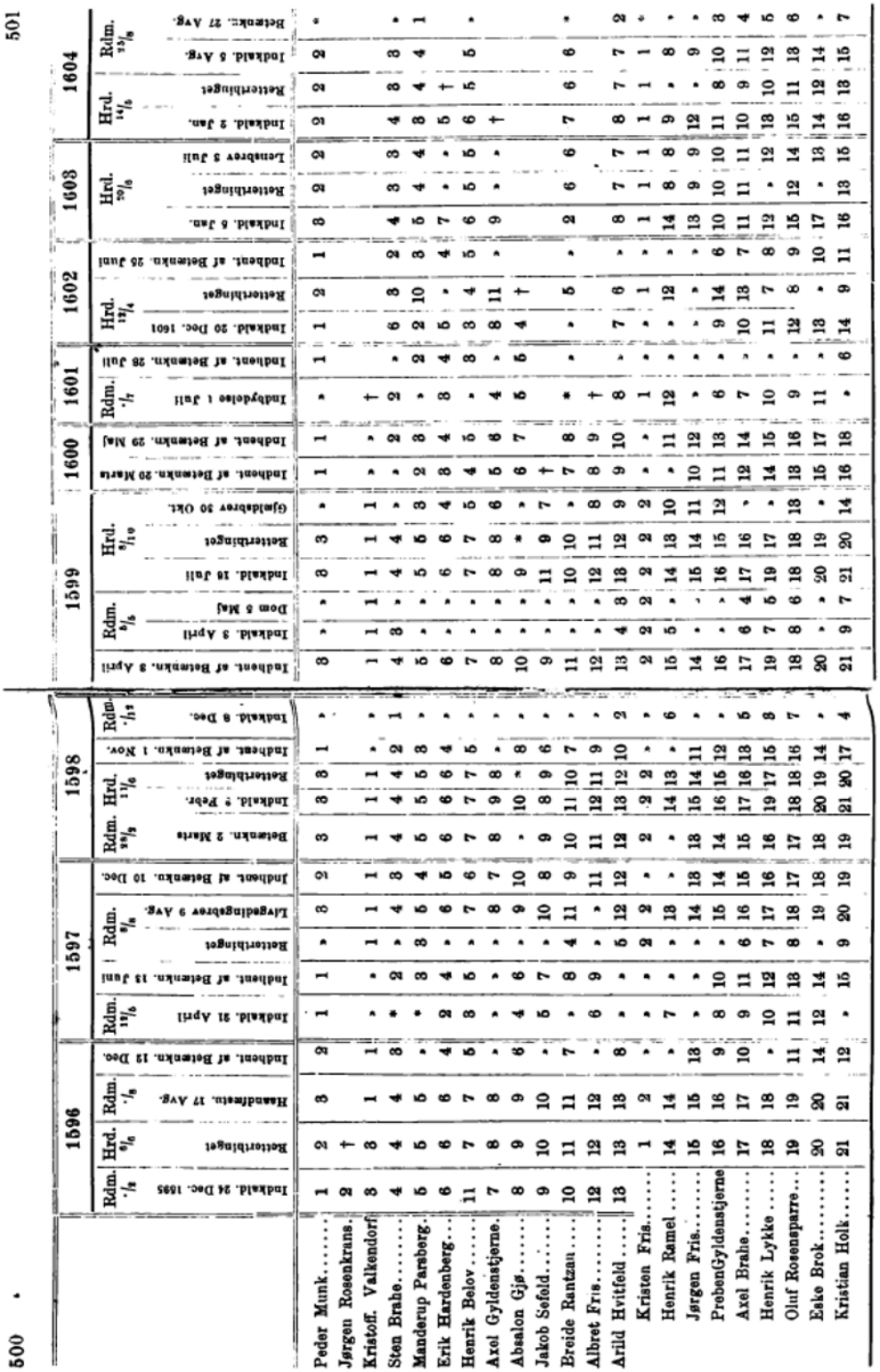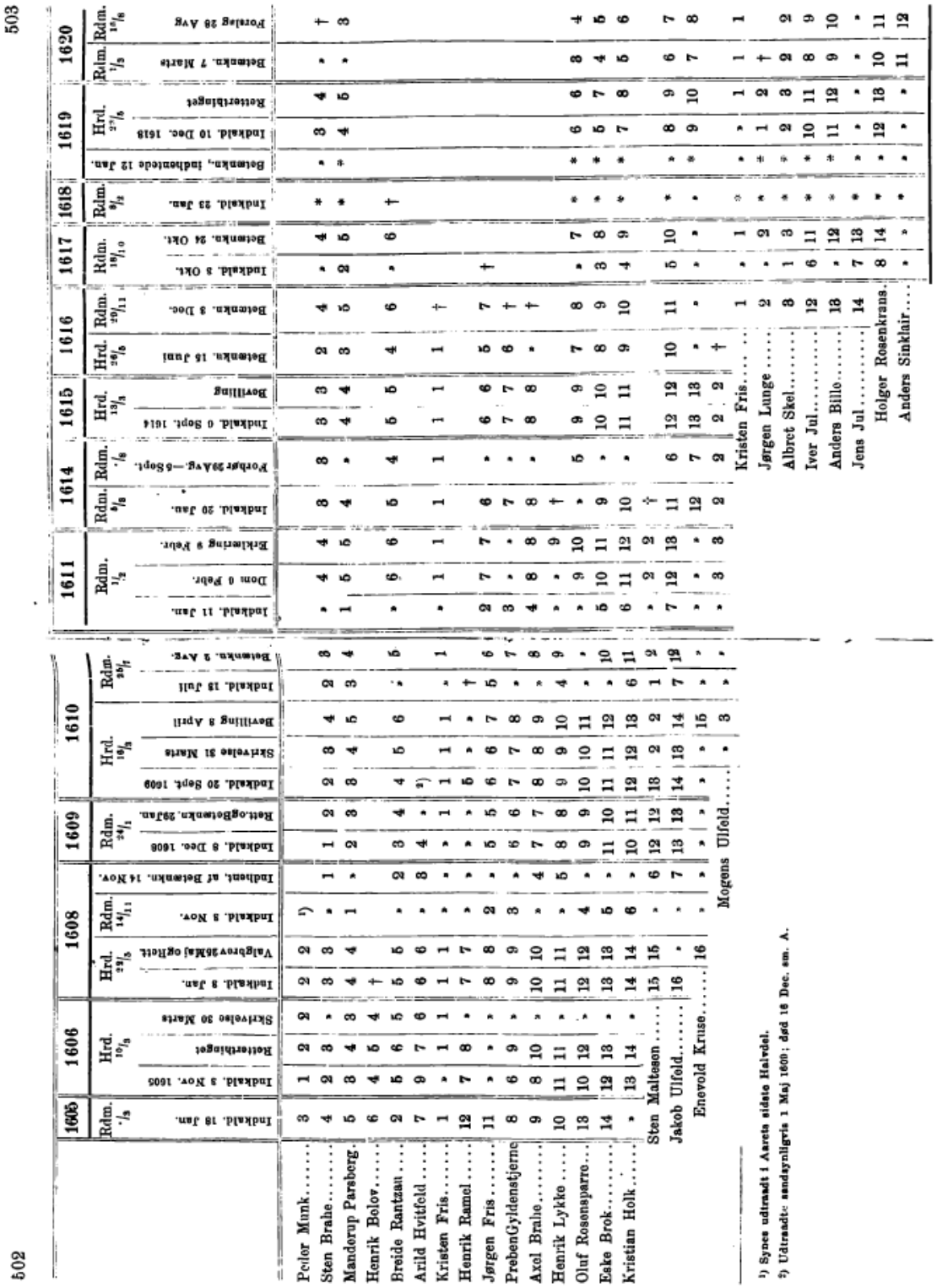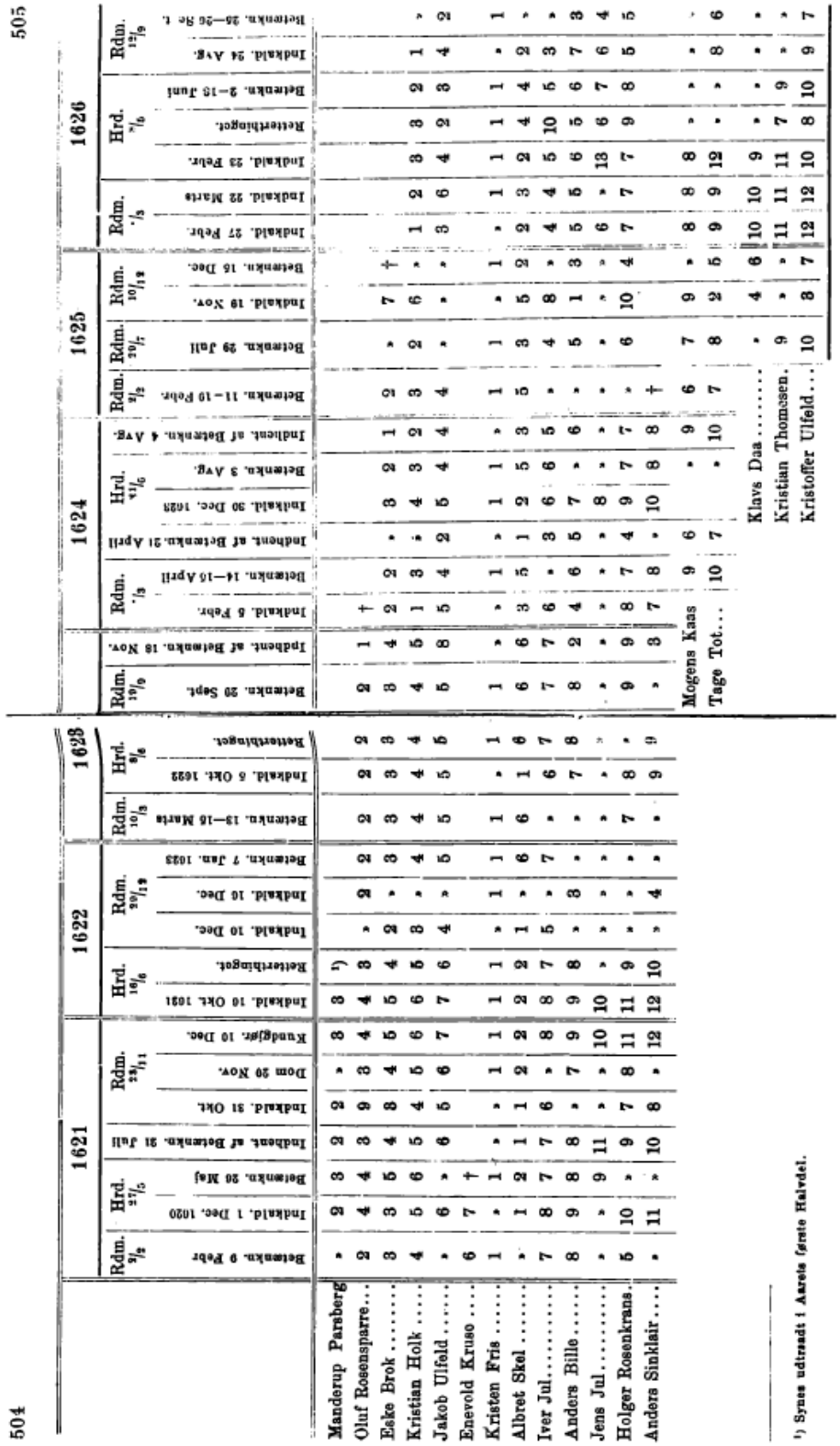
1) Døde 30 August.